

ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΕΡΕΥΝΑ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΦΑΛΤΑΤΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΕΡΕΥΝΑ

Ο κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐκκλησίας
αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ
ἐκκλησιαστικοῦ ἀποστόλου αὐτοῦ σ. κδ.

490' συμπερινοί ἄρχα ἀντιστοιχῇ ἀδινῶν. ἐν ὧν
το ἀρχαίους; σ. 343. -

Η' δ' εμπίνα

+ maza adyga k'vop'ia, i'v o. 179

+ Toward the top of the hill 179.

+ Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire
 Εγνων οτι οντινουν αλλοι μωροτεροι του . σ. 4

+ Πρόδα γέν, ποδοδ δλ δράμε, μέου δλ χίμ-μ

+ Ηδὴ ἐρρουφίνον Χρυσάϊον γαρ. αὐτὸ δὲ 156.

+ ὁ δὲ, τί δὲ αἰσθάνεται αἰσθάνωνται αὐτοί,
+ γυναικες, ὅς περ ἡγίασε καὶ ἡμῶν. σ. 154

+ 2m odu idy geratua nated vortis p-ig

+ Dupon d'avoir approuvé. 157.

+ διαποσα μεν εν οργη και πιν. 77

+ Kuvaiten da'votz u'g'voo'ezn n'garim

+ Αἰωνία, ἡ αἰωνίων ἀνθρώπων ζωῆς. 158.

E' gop, 18 v zw

+ in an envelope put into open
envelope with a 4' 2' or 3' as. o. 182

[illegible]

α ἑσθλα χαῖνας ἐνὶ λαγυδοῖς ἐπὶ ἀνδράσις ἔρχομαι

177. 70. 5. 268.

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΤΩΝ

ΠΡΟΔΕΓΟΜΕΝΩΝ.

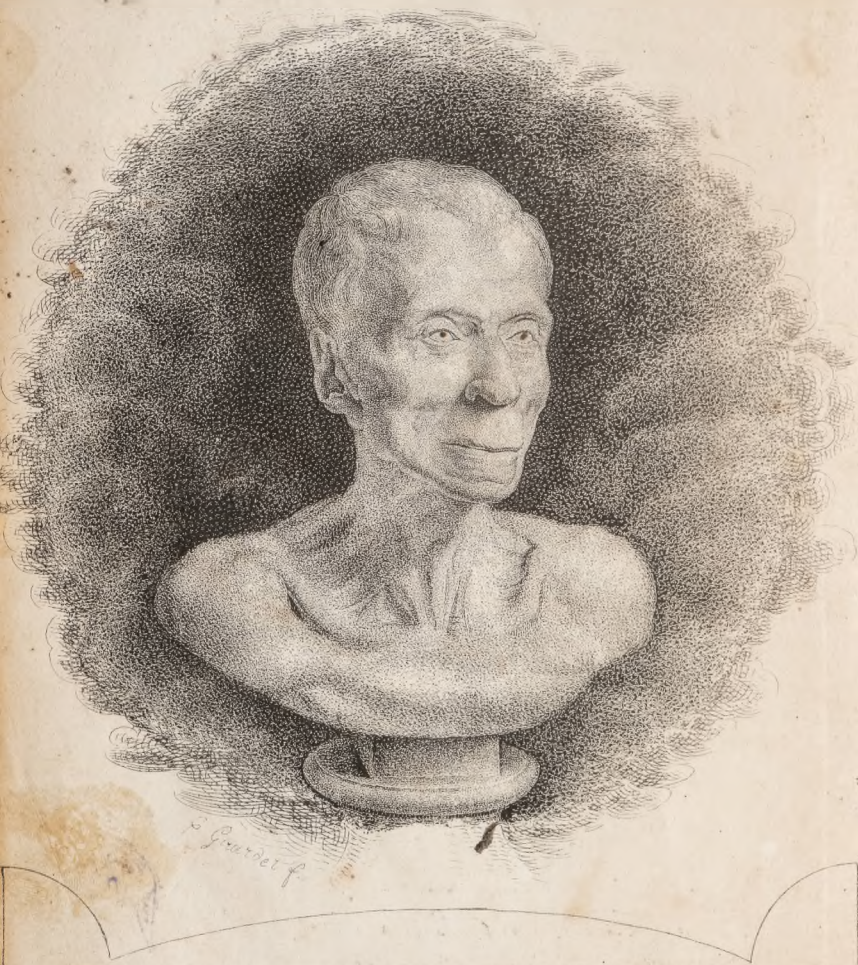
"οὐδὲν ἀνδρία χρῆζομεν, καὶ ναὶ τῇ ἡμε-
τείᾳ" ἔφη ποίρατος. -

"εἰ γὰρ καὶ διανοίῃς, ὅσοις καὶ οὐρανὸς
γῆρας" συννοοῖς, βιβλίσαντος τοῦ δα-

15

15

Τίω? ἀδρείας βίηε λόγδ' ἀγλαόν νόμον

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΙΣ
ΛΙΟΣ
ΥΙΟ ΞΕΝΙΗΝ ΜΕΝ
ΙΣΑ ΔΕ ΤΗΙ ΦΥΣΑΣΗ Μ' ΕΛΛΑΔΙ
ΠΕΦΙΑΠΜΕΝΗΝ ΓΗΝ
ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ
ΚΕΙΜΑΙ

Εγεννήθη τὸ 1748 ἔτος, ἀπέθανε τὸ 1833, Ἀπριλίου 6.

"Γαῖαν ἔχουσ' ἑαβράν μαυράντα
Κοράν !!!"

Αδαν

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

ΧΙΟΣ

ΥΠΟ ΞΕΝΗΝ ΜΕΝ

ΙΣΑ ΔΕ ΤΗΙ ΦΥΣΑΣΗ Μ' ΕΛΛΑΔΙ

ΠΕΦΙΛΗΜΕΝΗΝ ΓΗΝ

ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

ΚΕΙΜΑΙ.

Τίτ' ἄδριανός βένε τοῖδ' ἀγχαὸν νόστον
ἀρχαῖον φῶτον, ἀδελφεὸν μουσῶν
Κοράν, τοῖς καὶ καινὰν τῶν τῶν
κινῶν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὐδ' ἔστιν
ἀδελφίους γὰρ βρύα βρύα οὐκ ἔστιν
αὐτὸς βρύα οὐκ ἔστιν βιβλία,
τὸς καὶ καὶ ἀδελφίους τῶν τῶν, καὶ οὐκ ἔστιν
ἀδελφίους, καὶ οὐκ ἔστιν βιβλία οὐκ ἔστιν!!

"totius Generae lumina"

Apr. 7. 3000 ft. (H. H. H. H.)
316 a)

542

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΤΩΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ, ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΕΡΓΑ

ΠΡΟΔΕΓΟΜΕΝΩΝ,

ΚΑΙ ΤΙΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙΩΝ

ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ·

Εἰς τὴν ὁποίαν προστίθενται ὅσα κατεχώρησεν εἰς τὸν ΛΟΓΙΟΝ ἙΡΜῆΝ,
ὁ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείς βίος του καὶ τὸ πανομοιότυπον τῆς ἐπιταφίου
ἐπιγραφῆς μετὰ τῆς εἰκόνης του.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Κ. ΕΒΕΡΑΡΤΟΥ,

RUE DU FOIN S.-JACQUES, N° 12.

1833.

1840

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL.

1840

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ.

ΔΕΥΤΕΡΑΝ ταύτην φοράν, φίλοι ὁμογενεῖς, ἐκδίδονται εἰς τὸ φῶς, εἰς τόμον χωριστὸν, οἱ Αὐτοσχέδιοι Στοχασμοὶ τοῦ Κοραῆ καὶ ἡ Πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου ἐπιστολή, διότι τὸ ἔκριναν ὠφέλιμον τινὲς τῶν ὁμογενῶν (1), συνωδευμένοι ὅμως τώρα μὲ τὰ Προλεγόμενα τῆς λοιπῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, τῶν Παρέργων, τῶν Ἀτάκτων, μὲ τὴν Διατριβὴν Νόμῳ καλὸν νόμῳ κακὸν, τὰς καταχωρισθείσας εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν διατριβὰς, καὶ τὰ λοιπὰ ἄλλα προλεγόμενα. Ἡ τύπωσις τῆς Συλλογῆς ταύτης ἀπεφασίσθη ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἐνῶ ἔσυνάθροιζε τὴν ὕλην τοῦ πέμπτου τόμου τῶν Ἀτάκτων· καὶ ἂν δὲν ἐπροσφέροντο πρόθυμοι τινὲς τῶν φίλων του ν' ἀναδεχθῶσι τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ τύπου, διὰ τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας καὶ τὰς ἄλλας τοῦ ἀσχολίας, ἡ ἐπιθυμία τῶν ὁμογενῶν νὰ ἴδωσι τὴν συλλογὴν τῶν Προλεγομένων δὲν ἤθελεν ἴσως ἐκπληρωθῆν.

Τρεῖς μετὰξὺ τῶν φίλων τούτων, ὁ Φ. Φουρναράκης, ὁ Κ. Πιτσιπιδὸς καὶ ὁ Κ. Θ. Ράλλης ἔτυχε νὰ ἔχωσι πλείοτερον καιρὸν, καὶ οὗτοι τὸν ἐτοίμαζαν τὸ τελευταῖον

(1) Ἰδὲ κατωτέρ. Βίον Κοραῆ σελ. 14.

διὰ τὸν τύπον δοκίμιον, τὸ ὁποῖον ἐπιθεωρούμενον ἀπὸ τὸν σοφὸν συγγραφέα ὑπεγράφετο διὰ νὰ τυπωθῇ. Δεκατέσσαρα φύλλα τυπογραφικὰ ἦσαν οὕτως ἐπιθεωρημένα καὶ ὁκτὼ ἄλλα ἐτοιμασμένα ἀπὸ τοὺς εἰρημένους φίλους, ὅποταν ἡ βάσκανος Τύχη!! τὴν 18 τοῦ παρελθόντος Μαρτίου, περὶ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ τὸ μεσημέριον, γεύμενος, κατὰ τὴν συνήθειάν του, σκύψας (διότι δὲν ὑπέφερε νὰ τὸν παραστέκεται ἡ Θεράπαινα εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ γεύματος, ἀλλ' ὅτι, ἔλεγεν, ἐμπόρει νὰ ὑπηρετήσῃ ἀκόμῃ αὐτὸς ἑαυτὸν, κάνεις ἄλλος δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν βοηθήσῃ), σκύψας, λέγω, νὰ ἐπάρῃ τὸ κατὰ γῆς δοχεῖον τοῦ καφέ τοῦ ἔχασε τὴν ἰσοσταθμίαν τοῦ σώματος, τὸ θρονίον του ἐγλύστρησεν ἐνταυτῷ, καὶ ἐπειδὴ οἱ πόδες τοῦ μακαρίτου εὐρέθησαν ἐμπεριθεμένοι εἰς Θερμαντήριον, δὲν ἐδυνήθη νὰ κρατηθῇ, ἀλλ' ἔπεσεν ὅλως εἰς τὸν δεξιὸν μηρόν. Τὸ ἀδύνατον τοῦ δεξιοῦ ποδὸς νὰ πατήσῃ τὴν γῆν, ἢ σμίκρυνσις ὅλου τοῦ μέλους συγκρινόμενον μὲ τὸ ἀριστερόν, ἢ πρὸς τὰ ἔξωθεν κλίσις τοῦ ποδὸς, ὅλα ταῦτα, ἂν καὶ οὐδεὶς κρότος κοκκαλοκλασίας δὲν ἠσθάνετο μεταξὺ τῶν κρατούντων τὸ πάσχον μέλος δύο χειρῶν τοῦ χειρουργοῦ, ἔκαμαν τοὺς ἰατροὺς νὰ ὑποπτευθῶσιν ὅτι ἦτο σπάσιμον τοῦ τραχήλου τοῦ μηροκοκκάλου· ἔθεν τὸν ἔθεσαν ἀμέσως εἰς θέσιν ἀπαιτουμένην εἰς τοιαύτην Θερραπείαν. Ἀλλ', ἡ μετὰ τὴν ὁγδόην ἡμέραν τῆς ἐπισκέψεως

τοῦ χειρουργοῦ, ἀνακάλυψις μεγάλης ἐκχυμώσεως εἰς τὰ κρύφια μέλη τοῦ ἀσθενοῦς καὶ εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν περίμετρον τοῦ μίηροῦ, πλησίον τῆς ῥιζομηρίας, ἢ κάποια κίνησις τοῦ ποδὸς, χωρὶς μεγάλους πόνους, ἀπεφάσισαν τοὺς ἰατροὺς νὰ τολμήσωσι πάλιν τὴν ἔρευναν τοῦ ὑποπευθέντος σπάσματος, καὶ εἶδαν ὅτι τὸ συμβάν ἦτο μεγάλη σύγκρουσις καὶ ζούλισμα τῶν κρεάτων. Ἐλυσαν λοιπὸν τοὺς δεσμοὺς καὶ ἄφησαν τὰ κινήματα τοῦ πάσχοντος ἐλευθερώτερα διωρίσαντες τὰ ἀνάλογα θεραπευτικά.

Εἰς ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο καὶ ἕως τὴν δεκάτην πέμπτην ἡμέραν, ὁ πατὴρ τοῦ γένους, ὁ σοφὸς Κοραῆς, ἐκαίτετο ἀτάραχος τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν δεχόμενος τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπισκέψεις τῶν ὁμογενῶν νέων καὶ τῶν φίλων τοῦ Γάλλων, ἐρωτῶν καὶ ἐπικρίνων τὰ νέα τῆς ἡμέρας, συμβουλευὼν τοὺς πρώτους εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ἔργου τῶν καὶ συχνὴν μελέτην τῆς παλαιᾶς καὶ νέας γλώσσης.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, τὸ ὁποῖον ἐζήτησε νὰ τὸν ὠθῇ ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ πεσῆματος, καὶ αἱ ἐφημερίδες ἦσαν ἡ παρηγορία καὶ διασκεδάσις τῶν πόνων του. Ἐως τὴν δωδεκάτην ἡμέραν ἠλπίζετο ὅτι ὁ φωστὴρ τοῦ ἔθνους δὲν ἐμελλεν ἀκόμη νὰ ἐκλείψῃ διὰ νὰ μᾶς τελειώσῃ ὅσα εἶχεν ἀρχίσαι συγγράμματα. Ἀλλ' ἡ κατ' ἔτος ἀρρώστησις εἰς τὴν πλησίαν τῆς ἀνοίξεως,

ἡ ἀδιακόπως βασανίζουσα αὐτὸν ἀρθρίτις, ἡ τότε μικρὰ ἐπιδημία εἰς τοὺς Παρισίους, λείψανον τῆς δεινῆς Χολέρας (1), τὸν κατεπολέμησαν ἐνταυτῷ καὶ ὅλη ἡ ἐπιτηδεότης τῶν τριῶν ἱατρῶν δὲν ἐδυνήθη νὰ μᾶς σώσῃ διὰ τινὰ ἀκόμῃ ἔτη τὸν ὁδηγὸν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ παιδείαν, τὸν πατριάρχην τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ὡς τὸν ὠνόμασαν οἱ σοφοὶ τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ παρέδωκε τὴν μακαρίαν ψυχὴν του τὴν 6 Ἀπριλίου, περὶ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ὥραν τῆς ἡμέρας τῆς πτώσεως, καὶ ἄφησεν, ὡς εἶπε διὰ τὸν φίλον του Θυρότον, ὠρφανισμένους τοὺς ὁμογενεῖς του. Ἐτάφη δὲ πλησίον τοῦ φίλου του Θυρότου εἰς τὸ πολυάνδριον τοῦ Ὄρους Παρνασοῦ (Mont-Parnasse), τὴν 8 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ὅτε πέντε τῶν ὁμογενῶν ἐξεφώνησαν ἐπιταφίους λόγους, εἰς εἰς τὸν ναῖσκον τῆς Ρωσικῆς Πρεσβείας, καὶ οἱ λοιποὶ τέσσαρες εἰς τὸ πολυάνδριον.

Πρὶν κατατεθῇ τὸ λείψανον εἰς τὴν θήκην, κατεσκευάσθη ἀπὸ γυψοῦ ἡ προτομή του καὶ κατ' αὐτὴν ἐλιθογραφήθη ἡ ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ βίου του (2) εἰκών. Ἐλιθογραφήθη δὲ χωριστὰ καὶ τὸ πανομοιότυπον τῆς ἐπιταφίου ἐπιγραφῆς, τὴν ὁποίαν ἐσύνθεσεν ὁ μακαρίτης συγχρόνως μὲ τὸν Βίον κατὰ τὸ 1829 ἔτος καὶ ἐμπιστεύθη εἰς τὸν φίλον του Φ. Φουρναράκην.

(1) La Grippe.

(2) Ἰδὲ κατωτέρω, σελ. ζ'.

Οἱ κληρονόμοι τοῦ αἰοδίου Κοραῆ ἠθέλησαν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ τύπωσις τῶν Προλεγόμενων καὶ νὰ προστεθῇ εἰς τὸν πρῶτον τόμον αὐτῶν ὁ Βίος του καὶ τὸ πανομοιότυπον τῆς ἐπιταφίου ἐπιγραφῆς. Ἐλπίζεται δὲ νὰ ἀποφασισθῇ ἀπὸ τοὺς κληρονόμους καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ πέμπτου τόμου τῶν Ἀτάκτων, τῶν ἕξ βιβλίων τοῦ Ἡροδότου μεταφρασθέντων εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν, τῆς ἀλληλογραφίας του, καὶ ἄλλων εὐρεθέντων ἀνεκδότων.

Ἐπειδὴ, ὡς εἶπα, ἐλπίζεται ἡ ἔκδοσις τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ διδασκάλου τοῦ ἔθνους, παρακαλοῦνται οἱ ὁμογενεῖς φίλοι του, ὅσοι εὐτύχησαν νὰ ἔχωσι καμμίαν ἢ καὶ πολλὰς ἐπιστολάς του ὠφελίμους πρὸς φωτισμὸν τοῦ γένους νὰ πέμψωσιν εἰς τοὺς Παρισίους ἀνεξόδως, μέσον φίλου των, πρὸς τὸν Φ. Φουρναράκην ἐν ἀντίγραφον διὰ νὰ προστεθῇ εἰς τὴν συλλογὴν. Εἰν' ἀνάγκη νὰ πέμπωνται τὰ ἀντίγραφα ἀνεξόδως, διότι ὁ σκοπὸς τῶν εἰρημένων ἐκδόσεων, εἶναι νὰ γενῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν οἰκονομικώτεροι, ὥστε ὁ καθεὶς τόμος συνιστάμενος ἀπὸ 40 φύλλα τυπογραφικὰ (640 σελίδας) νὰ πωλῇται διὰ φράγκα δέκα καὶ μὲ 5 τὰ ἑκατὸν ὀλιγώτερον, ὃ' ὅσους ἠθέλαν ἀγοράσειν ὀλιγώτερον 10 σώματα τὴν φοράν. Ἄν τινὲς τῶν ὁμογενῶν ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχωσι τὴν εἰκόνα χωριστὴν, ἅς μάθουν ὅτι ἐτυπώθησαν 500 εἰς μεγάλον χαρτίον, ὡς καὶ ὁ Βίος χωριστὸς, διότι οἱ εἰς Παρισίους ὁμογενεῖς

ἐπεθύμησαν νὰ εὐπρεπίσωσι τὸν τάφον του, διὰ συνδρομῆς, μὲ πλάκαν φέρουσαν τὴν ἐπιτάφιον ἐπιγραφὴν. Ἡ τιμὴ τοῦ Βίου εἶναι δύο φράγκα, καὶ τῆς εἰκόνης, εἰς μέγα χαρτίον, φράγκον ἓνα.

Φίλοι ὁμογενεῖς, ὅσοι συνηργήσατε μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ καὶ ἀπεθανατίσετε τὸ νομὰ σας εἰς τὴν παρελθοῦσαν καὶ τὴν ἐπερχομένην γενεὰν μὲ τὴν πρόοδον τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἔθνους, τὰ αὐτὰ μέσα τὰ ὅποια μετεχειρίσθητε πρόκειται λόγος νὰ γίνωσι κοινότερα καὶ εὐκολαπόκτητα εἰς τοὺς ὁμογενεῖς. Σαῖς ἐδείξατε καὶ πρὸ τῆς ἀρχῆς ἀκόμη τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, ὅτι ἐξεύρετε, ὅσοι εἴσθε πλούσιοι ἀπὸ χρήματα, ποῦ πρέπει νὰ σκορπίζετε τὸν πλοῦτόν σας, καὶ οἱ πλουτοῦντες ἀπὸ παιδείαν, ὅσοι αἰσθάνθητε μαζῇ μὲ τὸν Κοραῆν τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς μεταδόσεως τῶν φώτων, ὅτι τὰ Προλεγόμενα καὶ αἱ σημειώσεις τοῦ μακαρίτου ἔγιναν μέγα ὄργανον τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἔθνους. Ἀπὸ σαῶς ὅλους καὶ τοὺς κληρονόμους τοῦ φίλου σας Κοραῆ ἐλπίζεται ἡ ἀκολουθία τῆς ἐκδόσεως καὶ Προλεγομένων καὶ τῆς λοιπῆς κληρονομίας τῶν ἀκαμάτων κόπων του.

Υγειαίνετε καὶ εὐδαιμονεῖτε !

Τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1833.

Φ. ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗΣ.

ΒΙΟΣ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ.

« Οὐ γὰρ , ὡς σοὶ ἡδὺ ἔστι τὸ τῶν σῶν κινδύνων
» μεμνησθαι , οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἡδὺ ἔστι τὸ
» τῶν σοὶ συμβεβηκότων ἀκούειν ».

Ἐπικτ. Ἐγγειρίδιον κκκxiii, § 14.

ἘΝΑΣ ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μου Χίους φίλους , νέος χρη-
στὸς (ὁ Εὐστράτιος Ράλλης , ἂν δέν με πλανᾷ ἡ μνήμη) , μ' ἐρωτοῦσε μίαν τῶν ἡμερῶν εὕρισκόμενος εἰς τοὺς Παρισίους , ἂν ἐφρόντισα νὰ γράψω τὸν βίον μου. Ἡ ἐρώτησις μ' ἐφάνη παράξενος· πιθανὸν ὅτι παράξενον ἔκρινε καὶ ἐκεῖνος τὴν ἀπὸ-
κρισίν μου.

Ὅστις ἰσορεῖ τὸν ἴδιον βίον , χρεωστεῖ νὰ σημειώσῃ καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἀμαρτήματα τῆς ζωῆς του , μὲ τόσῃν ἀκρίβειαν , ὥστε μὴτε τὰ πρῶτα νὰ μεγαλύνῃ , μὴτε τὰ δεύτερα νὰ σμικρύνῃ , ἢ νὰ σιωπᾷ παντάπασι· πράγμα δυσκολώτατον , διὰ τὴν ἔμφυτον εἰς ὅλους μας φιλχυτίαν. Ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου , ἅς κάμῃ τὴν πείραν νὰ χαράξῃ δύο μόνους σί-
χους τῆς βιογραφίας του , καὶ θελεῖ καταλάβειν τὴν δυσκολίαν.

Κατορθώματα τοῦ βίου μου , ἄξια λόγου , δέν ἔχω νὰ ἀπαριθμῶ· τὰ ἀμαρτήματά μου ἤθελα μετὰ χαρᾶς δημο-
σιεύσειν , ἂν ἔκρινα , ὅτι ἐμελλε νὰ διορθώσῃ κανένα ἢ δημο-

σίευσίς. Γράφω λοιπὸν ἀπλᾶ τινὰ τῆς ζωῆς μου συμβάματα καὶ τοῦτο ὅχι δι' ἄλλο (μαρτύρομαι τὴν ἱεράν ἀλήθειαν), πλὴν διὰ νὰ ἐπανορθώσω τινὰ σφάλματα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι καὶ ζῶντα ἀκόμη (δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν) ἠθέλησαν νὰ μὲ βιογραφήσωσιν.

Ἐγεννήθην πρωτότοκος τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1748 ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην, ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Κοραῆν Χῖον τὴν πατρίδα, καὶ τὴν Θωμαΐδα Ρυσίαν, Σμυρναίαν. Ἀπὸ τὰ ὀκτὼ των τέκνα, ἔμεινα ἐγὼ καὶ ὁ τρία ἔτη νεώτερός μου ἀδελφὸς Ἀνδρέας. Ὁ πατὴρ μου δὲν εὐτύχησε νὰ λάβῃ παιδείαν, ὅχι μόνον διέτι-
 ὸλον τὸ ἔθνος ἦτο τὸν καιρὸν ἐκείνον ἀπαίδευτον (παρεκτὸς ὀλίγων σολισμένων μὲ ψευδοπαιδεῖαν πλεον παρὰ μὲ ἀληθινὴν παιδείαν), ἀλλὰ καὶ διότι εἶχε μείνειν ὀρφανὸς εἰς παντάπασι τρυφερὰν ἡλικίαν. Ἡ μήτηρ μου ἔλαβεν ἐλευθεριωτέραν ἀνα-
 τροφήν, διότι εὐτύχησε νὰ ἔχῃ πατέρα Ἀδαμάντιον τὸν Ρύσιον, τὸν σοφώτατον ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἄνδρα, ὃς ἑσθλὸς ἀπέθανεν ἐν ἔτος (1747) πρὸ τῆς γενέσεώς μου. Αὐτὸς ἐχρημάτισεν ἐτι νέος ὡς διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς φι-
 λολογίας εἰς τὴν Χίον (1), μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς Σμύρνην ὅπου ἐνυμφεύθη χήραν τινὰ Ἀγκυραϊνὴν. Οὗτος μὴ γεννήσας ἀρσενί-
 κόν, ἐπαρηγόρησε τὴν ἀποτυχίαν του, σπουδάζας νὰ ἀνα-

(1) Εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθὲν (1824) ἀνωνύμως σύγγραμμα, ἐπι-
 γραφόμενον, Κωνσταντινιάς παλαιὰ τε καὶ νέα, εὗρισκω
 (σελ. 113) ὅτι ὁ Ἀδαμάντιος (Ἀδάμας) ἐχρημάτισε διδάσκαλος καὶ
 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο πιθανὸν ὅτι συνέβη πρὸ τῆς εἰς Χίον
 σχολαρχίας.

θρέψη ὡς υἱοὺς, τὰς τέσσαρας συγατέρας του, Θωμαΐδα τὴν μητέρα μου, καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἀδελφάς, Ἀναστασίαν, Θεοδώραν καὶ Εὐδοκίαν. Ἡ κατὰξασις τοῦ γένους ἦτο τοιαύτη τότε, ὥς εἰς τὴν μεγαλόπολιν Σμύρνην, μόναι σχεδὸν αἱ συγατέρες τοῦ Ῥυσίου ἤξευραν νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι· παρὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν ἐδιδάχθησαν (πολλὰ ὀλίγον ὁμῶς) καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ Θεοδώρα, σοφωτέρα παρὰ τὰς ἄλλας, ἀπέθανε παρθένος ἀπὸ τὸ θανατικόν. Ἡ μήτηρ μου ἐκαταλάμβανεν ἱκανῶς τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ τὰ συγγράμματα.

Τῆς μητρός μου ἡ παιδεία δὲν ἤθελ' ἀρκέσειν νὰ παιδεύσῃ ἐμὲ καὶ τὸν ἀδελφόν μου, ἃν δὲν ἐσύντρεχαν ἄλλαι περιστάσεις αἱ ἐξῆς.

Ὁ πατήρ μου, ἃν καὶ σερημένος παιδείας, ἦτο ζολισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ νοῦν ὀξύτατον, καὶ ἄλλα τῆς φύσεως ὁωρήματα πολλὰ· ὥστε ἐκατάλαβεν, ὅτι μόνῃ ἡ παιδεία τελειοποιεῖ τὰ δῶρα τῆς φύσεως, καὶ ἐπυρώθη μὲ τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ τὴν ἀποκτήσῃ σχολικῶς, ἀνεπλήρωσε τὴν ἑλλειψιν, συχνάζων ὅπου εὗρισκε κἀνένα λόγιον ἄνδρα, διὰ νὰ ποτίζῃ τὴν δίψαν του μὲ τὴν ἀκρόασιν τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς σοφίας. Παρὰ τὴν φυσικὴν ὀξύνοϊαν, εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ ἔπειτα πολιτικὴ διαγωγή του, εἰς τῶν κοινῶν τὴν διοίκησιν, ὅσῃν ἐσυγχώρουν εἰς τοὺς τυραννουμένους οἱ τύραννοι. Ὅλη του ἡ ζωὴ ἐδαπανήθη εἰς τὴν φροντίδα τοῦ κοινοῦ μὲ ζημίαν τῆς ἰδίας του οὐσίας. Ὀκτάκις ἢ δεκάκις ἐκλέχθη δημογέρων· δὲν ἐπέρασεν ἔτος, εἰς

τὸ ὁποῖον δὲν ἦτον ἡ δημογέρων, ἡ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας, ἡ τοῦ νοσοκομείου, ἡ πρωτομαγίστωρ τοῦ συστήματος τῶν Χίων ἐμπόρων. Παρὰ τὰς φροντίδας ταύτας, ὅσοι εἶχαν διχονοίας ἐμπορικὰς, οἰκιακὰς, ἢ ἄλλας ὅποιασδήποτε διαφορὰς, εἰς τὸν πατέρα μου κατέφευγαν, ὥς μόνον ἱκανὸν νὰ τὰς διαλύσῃ μὲ τὴν ἐμπειρίαν του, καὶ νὰ εἰρηνοποιήσῃ τοὺς διαφορομένους μὲ τὴν ἔμφυτον ῥητορείαν. Διὰ ταῦτά του τὰ προτερήματα εἶχε τὸν ἐκλέξειν γαμβρόν ὁ μητρικὸς μου πάππος, παραβλέψας πολὺ πλουσιωτέρους καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν ὑπόληψιν παρὰ τὸν πατέρα μου ἐπιθυμητὰς τῆς συγγενείας του γαμβροὺς.

Πυρωμένος ἀπὸ τόσον ἔρωτα παιδείας ὁ πατὴρ μου, ἀκόλουθον ἦτο νὰ φροντίσῃ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων του. Ἄν ὁ πάππος μου ἔζη ἀκόμῃ, εἰς ἐκείνον ἀδιστακτικῶς ἤθελεν ἐμπιστευθῆν τὴν φροντίδα· ἀλλ' ὁ Θάνατος ἐκείνου τὸν ἠνάγκασε νὰ μᾶς παραδώσῃ εἰς τὸ τότε πρὸ μικροῦ συσταθέν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀπὸ ἄνδρα Χῖον, Παντολέοντα τὸν Σεβαστόπωλον, τὸ ὁποῖον ἐσχολαρχεῖτο τότε ἀπὸ Μοναχὸν τινα, Ἰθακήσιον τὴν πατρίδα. Ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον, ὡμοιάζαν ὅλους τοὺς ἄλλου διδασκάλους καὶ τὰ σχολεῖα τῆς τότε Ἑλλάδος, ἤγουν ἔδιδαν διδασκαλίαν πολλὰ πτωχὴν, συνωδευμένην μὲ ραβδισμόν πλουσιοπάροχον. Τόσον ἄφθονα ἐξυλοκοπούμεθα, ὥς ὁ ἀδελφός μου μὴν ὑποφέρων πλέον, παραιτήθῃ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μας.

Δύο μάλισα αἰτίαι ἰσχυροποίησαν τὴν ἰδικὴν μου ὑπομονήν· ἔρως παιδείας καὶ ἔρως τιμῆς. Ὁ ἔρως τῆς παιδείας δὲν ἦτον ὀλιγώτερον βίαιος παρὰ τὸν ἰδίως ὀνομαζόμενον ἔρωτα. Τῆς

τιμῆς τὸν ἔρωτα ἔτρεφε καὶ ἠϋξανε πρῶτον ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πάππου μου, Ἀδαμαντίου τοῦ Ρυσίου, ἔπειτα ἄλλου συγγενεοῦς μικρὸν παλαιότερου, τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἀυτωνίου τοῦ Κοραῆ (1), καὶ τρίτου τοῦ ζῶντος ἀκόμη τότε, καὶ διδάσκοντος τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν εἰς τὴν Χίον, Ἱερομονάχου Κυρίλλου, ἀνεψιοῦ τοῦ πατρός μου (πρὸς μητρός). Ἦθελα σιωπήσειν καὶ ἄλλην αἰτίαν τῆς ὑπομονῆς μου, τὴν πλεονεξίαν, ἃν δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τιμὴν τοῦ μακαρίτου πάππου μου, καὶ εἰς παράδειγμα πῶς χρεωσοῦν νὰ θαρρύνωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀπογόνους των εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν καλῶν.

Εἶπα, ὅτι ὁ πάππος μου, λυπημένος πολὺ διὰ τὴν ξέρησιν ἀρσενικῶν τέκνων, ἐσπούδασε νὰ κοινωνήσῃ μέρος τῆς σοφίας του εἰς τὰς θυγατέρας. Ἀφοῦ τὰς ὑπάνθρευσε προικισμένας, παρὰ τὴν ἀργυρικὴν θόσιν, καθεμίαν μὲ οἶκον κατασκευασμένου ἐκ Ψεμελίων, ἐπρόσμενεν ἀνυπομόνως ἐξ αὐτῶν καρποὺς ἀρσενικοὺς, διὰ μόνην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τοὺς ἀναθρέψῃ αὐτὸς μὲ ἑλληνικὴν παιδείαν.

Βλέπων ὁμως πλησιάζοντα τὸν θάνατον, τοῦ ὁποίου πρόδρομος ἐγένεν ἡ τύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ φοβούμενος τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ποθομένου, ἔγραψε τὴν διαθήκην του. Τὸ πρῶτον αὐτῆς κεφάλαιον ἄφινε κληρονόμον τῶν βιβλίων του, ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς μέλλοντας ἀπογόνους, τὸν, ὅστις ἔμελλε πρῶτος

(1) Τούτου τὴν ᾠδὴν εἰς τὸν Δαγессέα (Ode à Dagues-seau) ἐξέδωκα κατὰ τὸ 1819 ἔτος. Ὁ Ἀντώνιος τὴν ἐσιχούρησε, τὸ 1702 ἔτος, ὅτε διέτριβεν εἰς τοὺς Παρισίους.

ὃ ἀφήσῃ τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον, διδαγμένος καὶ ὅσα ἤξευρεν ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου. Οἱ συνεριζόμενοι μ' ἐμὲ ἐξάδελφοι καὶ συσχολασαί μου, δὲν ἔδειξαν ὀλιγωτέραν προθυμίαν νὰ κληρονομήσωσι τὰ βιβλία· ἡ τύχη ὁμῶς ἔσυρε πρῶτον ἐμὲ ἀπὸ τὸ σχολεῖον, καὶ μ' ἐκατάσθησε κληρονόμον τῆς παππικῆς βιβλιοθήκης.

Τὰ βιβλία τοῦ πάππου μου δὲν ἦσαν πολλὰ· ἦσαν ὁμῶς ἀρκετὰ νὰ μὲ φέρωσιν εἰς αἴσθησιν, πόσον ἦτον εὐτελὴς ἡ μὲ πολλοὺς ραβδισμοὺς ἀποκτηθεῖσα παιδεία, καὶ πόσον ἦτο γελοῖος ὁ τύφος τῆς κεφαλῆς μου γεννημένος ἀπὸ τὸν συνήθως καὶ κοινῶς τότε διδόμενον τίτλον, Λογιώτατος ἢ καὶ Σοφολογιώτατος, εἰς ὅλους χωρὶς ἐξαίρεσιν τοὺς γνωρίζοντας τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς συζυγίας τῶν ῥημάτων. Ἐφριξα ὅταν ἐκατάλαβα, πόσα βοηθήματα μ' ἔλειπαν ἀκόμη διὰ νὰ καταλαμβάνω μὲ πληροφορίαν τοὺς ἐλληνικοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἠγανάκτησα συλλογιζόμενος ὅσον ἐξώδευσα ματαίως καιρὸν εἰς ἀπόκτησιν τόσον μικρᾶς ἐπισήμης, τῆς ἐπισήμης ὀλίγων λέξεων. Μόνην παρηγορίαν εὑρισκα τὸ νέον ἀκόμη τῆς ἡλικίας, ἣτις μ' ἐσυγχώρει νὰ ἀνοικοδομήσω ὁπώσοῦν τὴν κακοκτισμένην σοφίαν μου. Ἀλλ' εἰς πόλιν, ἃν καὶ μεγαλόπολιν, ὅποια ἦτον ἡ Σμύρνη τότε, ἔλειπαν τὰ μέσα τοιαύτης ἀνοικοδομῆς· καὶ τοῦτο ἐσφόδρυνε τὸ ἐκ γενετῆς τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς αἰτίων τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀρνηθῶ τὴν πατρίδα μου, τὴν ὅποιαν ἔβλεπα πλέον ὡς μητρικὴν παρὰ ὡς μητέρα μου. Ἡ τέσση ἐπιθυμία ἐξήπτετο καθημέραν καὶ μ' ἐφλόγιζεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν

μάλιστα τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, ἕως ἔδραφε καὶ τὴν ὑγείαν μου. Ἀπὸ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἤρχισα νὰ πτύω αἷμα, καὶ τὸ ἔπτυσα ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ εἰκοσοῦ. Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαυσα νὰ τὸ πτύω, ἐκ μακρῶν διασημάτων ὁμως, ἕως σχεδὸν τὸ ἑξηκοσόν. Μ' ὅλον τοῦτο οὐτ' ἡ νοσερὰ κατὰσασις, οὐτ' ὁ φόβος μὴ τὴν αὐξήσω, δὲν μου ἐμπόδισε τὴν δίψαν τῆς παιδείας.

Μόλις εὔρηκα ἄνθρωπον νὰ με διδάξῃ τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν, καὶ πλειοτέραν δυσκολίαν ἀπῆντησα νὰ εὔρω διδάσκαλον τῆς Γαλλικῆς. Ἡ Ἰταλικὴ γλῶσσα ἦτον ἡ μόνη τότε διδασκομένη εἰς ὀλίγους τινὰς νέους, τὸ πλεόν δι' ἐμπορικᾶς χρείας παρά με σκοπὸν ν' αὐξήσωσι τὴν γνώσιν των· καὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπενόησα πρῶτος σχεδὸν ἐγὼ νὰ ζητήσω διδάσκαλον, βοηθούμενος ἀπὸ τοῦ πατρός μου τὴν πράθυμον χορηγίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς Ἰταλικῆς καὶ ὁ τῆς Γαλλικῆς διδάσκαλος τοῦτο μόνον ἐδιάφεραν ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχα ἐλευθερωθῇ τῆς ἑλληνικῆς διδάσκαλον, ὅτι μ' ἐδίδασκαν χωρὶς ραβδισμούς.

Καὶ τὰς δύο ταύτας γλώσσας ἐσπούδαζα, ὅχι τόσον διὰ τὴν ἀπ' αὐτὰς ὠφέλειαν, ἐπειδὴ οὐτ' εἶχα, οὐτ' εὐκόλου ἦτο νὰ δανεισθῶ, εἰς ἀνάγνωσιν, Ἰταλικά ἢ Γαλλικά βιβλία, ὅσων ὡς προοδοποιήσιν εἰς τὴν γνώσιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτης τῆς γλώσσης ἀναψαν εἰς τὴν ψυχὴν μου αἱ Λατινικαὶ σημειώσεις πολλῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, καὶ ἐξαιρέτως αἱ σημειώσεις τοῦ Κασσωδῶνος. Εὐρέθη κατὰ τύχην μεταξὺ τῶν βιβλίων τοῦ πάππου μου ἡ μετατυπωθεῖσα (1707) εἰς Ἀμστέλδαμ ἐκδοσις τοῦ Στράδωνος ἀπὸ τὸν Κασσωδῶνα. Λέγω

κατὰ τύχην ὅτι τοιαῦται ἐκδόσεις εἰς τὴν Σμύρνην τότε ἦσαν ἀπὸ τῶ ἀνθήκουσα. Εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐσπούδαζα, δὲν εὐρίσκετο, καὶ πιθανὸν ὅτι οὐδ' ἐγνωρίζετο ὅλως ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν μου ἡ καλὴ ἐκδοσις τοῦ Στράβωνος. Ὁ πάππος μου εἶχε τὴν ἀποκτήσειν, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν συγγραμμάτων καλὰς ἐκδόσεις, διότι ἐμπορεύετο ἐξαιρέτως μὲ τὴν Ὀλλανδίαν, ὅθεν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ Ἀμσελόδαμον, κατὰ καιρὸν, καὶ ἑλληνικὰ βιβλία εἰς ἰδίαν του χρῆσιν. Ὅσακις ἤνοιγα τὸν Στράβωνα, ἔδασανιζόμην ἀπὸ μόνην τὴν ὄψιν τῶν μακρῶν τοῦ Κασσωδῶνος σημειώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἠλπιζα νὰ καταλάβω τὸ κείμενον, ἐπειδὴ δὲν εἶχα νὰ προσμένω ἀπ' ὅσα ἐδιδάχθην εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον μεγάλην βοήθειαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν γνῶσιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ἔπρεπε νὰ προσδράμω εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν Σμύρνην Δυτικούς ἱερωμένους, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἰησουίτας ὅτι πρᾶγμα δύσκολον, διὰ τὴν κατ' αὐτῶν πρόληψιν, τρεφομένην μάστιχα ἀπὸ τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς μανίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ, μανίαν τόσον σφοδράν, ὥστ' ἐνόμιζαν, καὶ νυμίζουν ἀκόμη σήμερον, οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Ἰησουῖται τὴν ἐπιστροφὴν ἐνὸς Γραικοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τινὸν πολὺ πλέον ἀξιόμισθον ἔργον παρὰ νὰ κατηχήσωσι δέκα Τούρκους, ἢ δέκα εἰδωλολάτρας. Τὸ πρᾶγμα ἤθελ' εἶσθαι πολὺ δυσκολώτερον, ἂν ἔξη ὁ πάππος μου ὅτι πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ με παραδώσῃ εἰς χεῖρας Ἰησουϊτῶν, ὁ Ἀδαμάντιος Ρύσιος, ὅστις ἐσύνταξε ποίημα ὁλόκληρον διὰ τῶν Ἰαδικῶν κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ Παπισμοῦ, ἐπιγραφόμενον, Λατίνων Σρησκείας ἔλεγχος, εἰς 36 κεφάλαια, καὶ ἐφρέν-

τισε νὰ τυπωθῇ εἰς τὸ Ἀμσελόδαμον (1) διὰ νὰ τὸ μοιράξῃ δωρεὰν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς παπικῆς μανίας φάρμακον.

Ὅτι περιερχόμενος ἐζήτουν μὲ τόσην ἐπιθυμίαν, μὲ τὸ ἐπρόσφερεν ἀνελπίστως ἡ τύχη. Καὶ τὸν χρόνον τοῦτον νομίζω κ' ἐνθυμοῦμαι μ' εὐγνωμοσύνην, ὡς τὸ εὐτυχέστερον μέρος τῆς ζωῆς μου, διότι εὔρηκα διδάσκαλον ἱκανὸν ὅχι μόνον νὰ με διδάξῃ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαλινώσῃ τῆς ζεούσης μου νεότητος τὰς ἀτάκτους ὁρμάς.

Ἰεράτευε τότε εἰς τὸν ναῖσκον τοῦ προξένου (consul) τῶν Ολλανδῶν ἀνὴρ σοφός, σεβάσμιος καὶ σεβαστός, Βερνάρδος Κεῦνος (Bernhard Keun). Ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι ἐζήτηι Γραικὸν ἐπισήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ὁποίαν εἶχε γνῶσιν αὐτῆς, ἐπρόσφερα διὰ φίλου τινὸς τὴν διδασκαλίαν μου εἰς μαθητὴν, ὅστις ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν ἴσως ἐντελέστερον παρ' ἐμέ, καὶ δὲν ἐχρειάζετο παρὰ τὴν διδασκίαν τῆς σημερινῆς προφορᾶς. Νομίζων ὁ χρηστὸς Βερνάρδος, ὅτι ἐπεθύμουν ἀργυρικὸν μισθὸν τῆς διδασκίαν μου, καὶ ἔτοιμος νὰ τὸν πληρώσῃ, ὅταν ἤκουσεν ὅτι δὲν ἐζητοῦσα ἄλλο πλὴν νὰ με ἀντιδιδάξῃ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, τὸ ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς, πλέον

(1) Τὸ ἔτος τῆς τυπώσεως εἶναι τὸ 1748. Ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1747 ἔτος, δὲν ἔφθασε νὰ τὸ ἴδῃ τυπωμένον· καὶ τοῦτο εὐτυχῶς, διὰ νὰ μὴν ἴδῃ τόσον πλήθος τυπογραφικῶν σφαλμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ μέρη τοῦ ποιήματος ἐγιναν ἀκατανόητα. Ἐφρόντισα νὰ φέρω ἐν ἀντίτυπον ἀπὸ τὴν Σμύρνην διὰ νὰ τὸ προσφέρω εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ τὸ ἐπρόσφερα (1829).

ἀπὸ φιλάνθρωπον ἐπιθυμίαν νὰ εὐεργετήσῃ νέον πρόθυμον νὰ διδασχῇ, παρὰ ἀπὸ χρείαν, ἥτις ἔμελλε νὰ παύσῃ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας. Ὀλίγαι ἀληθῶς ἐβδομάδες τὸν ἤρκεσαν νὰ προφέρῃ, ὥς ἐπρόφερα, τὴν γλῶσσαν · καὶ τὸ ἐξῆς, μὲ πρόφασιν χρείας, μ' ἐκράτησε πολὺν ἀκόμη καιρὸν, ὅσον ἀκόμη διέτριψα εἰς τὴν Σμύρνην πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Ἡ πρὸς ἐμέ του εὐνοια ἠϋξήσε τόσον, ὥς νὰ μὲ προσκαλῇ νὰ τὸν συνοδεύω εἰς τοὺς μετὰ τὸ γεῦμα περιπάτους, νὰ μὲ διδάσκῃ πάντοτε διὰ ζώσης φωνῆς ὅσα ἐγνώριζε χρήσιμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου, νὰ μὲ δανείξῃ Λατίνους ἐνδόξους συγγραφεῖς, καὶ τέλος νὰ μ' ἀφίνῃ μόνον εἰς τὴν βιβλιοθήκην του, ὅσας τις ἠναγκάζετο νὰ διατρίβῃ ἔξω τῆς κατοικίας του.

Ἐλησμόνησα νὰ ἱσορήσω, ὅτι, πρὶν γνωρίσω τὸν σεβάσιμον τοῦτον διδάσκαλον, ἐπόθησα τὴν γνώσιν τῆς Ἀραβικῆς γλώσσης. Παρατρέχω τὴν αἰτίαν τοῦ πόθου τούτου, φοβούμενος μὴ φανῶ, ὅτι γράφω μυθιστορίαν. Ἀλλ' ἔπρεπ' ἐξανάγκης νὰ λάβω διδάσκαλον Τοῦρκον· καὶ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον εἰς ἐμέ, ἐπειδὴ καὶ μόνον τὸνομα, Τοῦρκος, μ' ἐπροξένει σπασμοὺς ἀλλοκότους. Ἔμαθα ὅτι τῶν Ἀράδων ἡ γλῶσσα εἶχε μεγάλην συγγένειαν μὲ τὴν Ἑβραϊκὴν· ὅθεν ἀπεφάσισα νὰ ζητήσω, κ' εὔρηκα διδάσκαλον Ἑβραῖον. Ἀλλ' ὅποιον διδάσκαλον! Ἐπαθαν καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι, ὅ,τι ἐπάθαμεν ἡμεῖς· καθὼς χάσαντες τὴν προγονικὴν γλῶσσαν ἐκαταντήσαμεν εἰς τὰ νομιζόμενα καὶ ὀνομαζόμενα ἀπὸ τινος Καλὰ γραμματικὰ τῆς γλώσσης, παρόμοια καὶ αὐτοὶ ἐκαυχῶντο εἰς τὰ Καλὰ Ἑβραϊκά των. Μ' ὅλον τοῦτο ἐσπούδαζα τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ὡς προοδοποιή-

σιν τῆς Ἀραβικῆς, μ' ἐλπίδα νὰ εὕρω ποτὲ καὶ ταύτης διδάσκαλον ὅχι Τοῦρκον. Ἡ χρεία νὰ πληρῶνω τὸν Ἑβραῖον διδάσκαλον μὲ ἠνάγκασε φυσικὰ νὰ προσδράμω εἰς τὸν πατέρα μου. Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον (1764), καὶ τοῦ γένους τὴν κατὰσασιν, πᾶς ἄλλος πατὴρ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, χωρὶς ἐξαιρέσιν, ἀκούων τὸν υἱόν του νὰ ζητῇ ἑβραϊκῆς γλώσσης διδάσκαλον, ἤθελε καλέσειν ἱατρὸν, νομίζων ὅτι ἐπαρφρόνησεν ὁ υἱός του. Ἀλλ' ὁ χρηστός καὶ φρόνιμος πατὴρ μου, ἠρκέσθη μόνον νὰ μ' ἐρωτήσῃ, εἰς τί ὠφέλει ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Ἀφοῦ τὸν εἶπα, ὅτι ἐχρησίμευεν εἰς ἀκριβεστέρα κατὰληψιν τῆς Παλαιᾶς διαθήκης, Καλὰ! ἄρχισε λοιπὸν, μ' ἀπεκρίθη. Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθην τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν, χωρὶς νὰ δακρύσω. Τόση ἦτον ἡ εἰς τὴν παιδείαν μου προθυμία του, τῆς ὁποίας ἀπόδειξις εἶναι καὶ τοῦτο· πολλάκις ἐπεθύμησα εἰς τὰ θεσποτικὰς ἐορτάς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νέων, ἐορτάσιμον ἔνδυμα νέον, καὶ μ' ἀνέβαλλεν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα εἰς τὸ Πάσχα, καὶ ἀπὸ τοῦτο πάλιν εἰς τὰ Χριστούγεννα. Οὔτε διδάσκαλον, οὔτε βιβλίον ὅμως ἢ ἄλλο τι ὄργανον παιδείας ζητοῦντα δὲν μ' ἀπέβαλε ποτέ.

Ὡς τόσον ἡ ἀμάθεια τοῦ Ἑβραίου διδασκάλου μου, ἤθελε μὲ ἀποσπάσειν ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς γλώσσης, ἃν δὲν εὗρισκα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ καλοῦ μου ἄλλου φιλοσόφου διδασκάλου καὶ πατρός, τοῦ Βερνάρδου, βοηθήματα καὶ ταύτης, ὡς καὶ τῆς Λατινικῆς, καὶ ἀκόμη τῆς Ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξῆψε τὸν ὁποῖον συνέλαβα πρὸ πολλοῦ ἐρωτα νὰ ἱσορήσω τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ ἐβλεπα, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, μὴν ὄντες Ἕλληνες

μηδὲ Ῥωμαῖοι, εἶχαν βοηθήματα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς παιδείας, μὴν ὄντες Ἑβραῖοι, εἶχαν καὶ γραμματικὰς καὶ λεξικά τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἑβραίους, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ συμπεράνω, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην κατέφυγαν καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης, ἀκόμη καὶ τῆς Παλαιστίνης, τὰ φῶτα.

Ὁ πατὴρ μου ἐπώλει μεταξωτὰ, ἐμπορευόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Βεζεσένιου τῆς Σμύρνης, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Χῖοι, καὶ ὅχι, ὡς λέγει ὁ βιογράφος μου (1), εἰς τὴν Χίον, ὅθεν ἀνεχώρησεν, εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, χωρὶς πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐπεθύμει νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἐμπόριόν του καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, κατὰ μίμησιν τοῦ πενθεροῦ του καὶ πάππου μου· ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ἐκεῖ ἄνθρωπον οἰκεῖον, καὶ ὅχι νὰ ἐμπορεύεται διὰ μέσου τῶν Ὀλλανδῶν, ὡς ἔκαμνεν ὁ πάππος μου. Μετὰ πολλὰ ἐμπόδια ἐκ μέρους τῆς μητρός μου, ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Ἀμσελόδαμον. Ἡ μήτηρ μου ἐλογίζετο τὸ διὰ θαλάσσης ταξείδιον ὀλίγον διάφορον ἀπὸ τὸν θάνατόν μου· ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπεσρεφόμενη τὸν ἐμπορικὸν βίον, ὡς μέγα ἐμπόδιον νὰ ἀπολαύσω τὴν ποθουμένην παιδείαν. Μ' ὅλον τοῦτο ἔκρινα τὸ ταξείδιον εὐτύχημα μέγα, διὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου ἔμελλε νὰ μ' ἀφίνη καὶ καιρὸν ἱκανὸν νὰ θησαυρίζω ὅσην ἤτο θυτατόν, ἂν ὅχι ὅσην ἐδιψοῦσα, σοφίαν.

Εὐβῆκα λοιπὸν (1772) εἰς πλοῖον Δανικόν, καὶ μετὰ 26 ἡμερῶν θαλασσοπορίαν κατευωδῶθην εἰς Λιθόρνον, καὶ μετ'

(1) *Biographie nouvelle des Contemporains*, t. V, p. 52.

ὀλίγας ἡμέρας, ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον, συνωδευμένους με πολλὰς ἐπιστολάς συστατικάς. Μία μόνη ἀπ' αὐτάς μ' ὥρῃ-
λησεν, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου καὶ διδασκάλου μου (Bernhard Keun), πρὸς ἄλλον μινίστρον φίλον του, ὀνομαζόμενον Ἀδριανὸν Βύρτον (Adrien Buurt), ἄνδρα μεταξὺ τῶν τότε εὐρισκομέ-
νων ἐκεῖ μινίστρων σοφώτατον, σεβασμιώτατον καὶ σεβαστότατον.

Ὁ σωκρατικὸς οὗτος διδάσκαλος μ' ἐδέχθη ὡς υἱόν του, καὶ ἄφου ἐξέτασε τὰς μικράς μου γνώσεις, μ' ἐρώτησεν, ἂν μ' ἐσυγχωροῦσαν αἱ ἐμπορικαὶ ἀσχολίαι νὰ ὑπάγω δις τῆς ἐβδομάδος εἰς αὐτόν, νὰ διδάσκωμαι ὅσα ἔκρινεν ἀναγκαῖα εἰς τὸ καλῶς συλλογίζεσθαι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον (ὡς ἔλεγε) ἔπρεπε ν' ἀρχίζῃ ἡ ὀρθὴ παιδεία. Ἐδέχθην, δὲν λέγω μετὰ χαρᾶς, ἀλλὰ μὲ ἐνθουσιασμόν, τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην πατρικὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐδιδασκόμην ἀπ' αὐτόν τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου, καὶ τὴν Λογικὴν ἐπισήμην. Ταύτην ἐσπούδαζα εἰς βιβλίον Λογικῆς συνταγμένον ἀπ' αὐτὴν του τὴν σοφὴν σύζυγον, Καρολίαν (Josina Carolina van Lynden), σύνταγμα ὁλότελα διάφορον (1), ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχα διδαχθῆν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης Λογικὴν.

(1) Φυλάσσω ἀκόμη εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου ταύτην τὴν Λογικὴν (γραμμένην εἰς τῶν Ὁλλανδῶν τὴν γλῶσσαν) δῶρον πολύτιμον τῆς σεβασμίας Καρολίνας. Ἐχω καὶ τοῦ ἀνδρός της τινὰ συγγράμματα, καὶ αὐτὰ εἰς Ὁλλανδικὴν γλῶσσαν. Ἐν ἀπὸ ταῦτα μετέφρασεν εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν ὁ πρῶτός μου διδάσκαλος (Bernhard Keun), ἐπιγραφόμενον, *Abregé de la Théologie dogmatique*, τυπωμένον εἰς Ἀμστελὶδάμον, 1779. Σώζεται καὶ τοῦτο εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου.

Ὁ σοφὸς αὐτοῦ ἀνὴρ καὶ ἡ σοφὴ τοῦ σύζυγος ἦσαν ἄτεκνοι ἡ εὐδαίμονες ὁμῶς, διότι ἐσυνεργοῦσαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἰδίων πολιτῶν. Παρὰ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην εἶχαν καὶ ταμεῖον φυσικῆς ἱστορίας· καὶ αἱ δύο τῆς ἐβδομάδος ἡμέραι, αἱ δωρηθεῖσαι εἰς ἐμὲ τὸν ξένον, ἦσαν διωρισμένοι καὶ εἰς πολλῶν ἐπισήμων πολιτῶν υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Αἱ θυγατέρες ἤρχοντο νὰ ἀκούωσι τὴν διδασκίαν τῆς Καρολίνας, καὶ οἱ υἱοί, ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν σύζυγον αὐτῆς Ἀδριανόν.

Εἰς τῶν δύο τούτων σεβασμίων προσώπων, καὶ τοῦ προτέρου φίλου καὶ διδασκάλου μου σεβασμίου Βερνάρδου, τὴν ἀρετὴν χρεωσῶ, ὅχι τὴν ἀρετὴν μου, ἀλλὰ τὴν ὅπωςδήποτε χαλίνωσιν τῶν παθῶν μου. Ἡ νεότης μου ἐσαλεύετο ἀπὸ τρικυμίας παθῶν· καὶ ἄλλο δὲν μ' ἔσωσεν ἀπὸ τὸ ναυάγιον παρὰ ἡ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου αἰδῶς, καὶ ἡ φιλοτιμία νὰ ἀξιωθῶ τῆς ἀγάπης τῶν. Τοιαύτην κρίνω τῶρα καὶ τὴν νεότητά τοῦ πατρός μου· πιθανόν, ὅτι οὐδ' ἐκεῖνος ἤθελε σωθῆν, ἂν δὲν ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἀξιωθῇ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀδαμαντίου Ρυσίου. Μάθημα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς γονεῖς, ὅσοι φροντίζουν τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς τοιοῦτους διδασκάλους, ὁποίων ὅχι μόνον νὰ θαυμάζωσι τὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ διψῶσι τὴν ἀγάπην, καὶ νὰ τρέμωσι τὴν καταφρόνησιν.

Εἰς τὸ Ἀμσελοδαμον διέτριψα ἐξ ἑτῆ, καταγινόμενος εἰς τὸ ἐμπόριον, καί, καθόσον μ' ἐσυγχώρει ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου, εἰς τὴν παιδείαν, ἐνοχλούμενος ἀδιαλείπτως ἀπὸ σφοδρὰν ὄρεξιν νὰ μὴν ἐπισρέψω πλέον εἰς τὴν τυραννουμένην πατρίδα μου. Τὸ παιδιόθεν τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου κατὰ τῶν Τούρ-

κων μῖσος, ἐκατήντησεν, ἀφοῦ ἐγυῖθην εὐνομουμένης πολιτείας ἐλευθερίαν, εἰς ἀποστροφὴν μανιώδη. Τοῦρκος καὶ Σηριὸν ἄγριον ἦσαν εἰς τὸν λογισμὸν μου λέξεις συνώνυμοι, καὶ τοιαῦται εἶναι ἀκόμη, ἂν καὶ εἰς τῶν μισοχρίστων φίλων τοῦ τυράννου τὸ Λεξικὸν σημαίνωσι διάφορα πράγματα.

Μ' ὅλον τοῦτο ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω, καὶ ἐπέρασα διὰ Βιέννης (ὅθεν εἶχα περάσειν καὶ πρότερον ὑπάγων εἰς Ἀμσελόδαμον) διὰ νὰ ἴδω καὶ δεύτερον τὸν Θεῖόν μου (ἀδελφὸν τοῦ πατρός μου), Σωφρόνιον, Ἀρχιεπίσκοπον Βελεγραδίου, ὅσις κατατρεχόμενος ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Πασᾶν, εἶχε καταφύγειν εἰς τὴν προσαιάν τῆς Μαρίας Τερέζης, αὐτοκρατορίσσης τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τεσσαρακονθήμερον διατρίβην εἰς τὴν Βιένναν, ἐπέρασα εἰς Τεργέσην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου διέτριψα ὅλον σχεδὸν τὸν χειμῶνα τοῦ 1778 ἔτους, βοσκόμενος ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐλπίδα νὰ λάβω ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ σπουδάσω τὴν ἰατρικὴν. Ὁ σκοπός μου δὲν ἦτο νὰ κατασταθῶ ἰατρός· εἰς δύο μόνα πράγματα ἀπέβλεπα, νὰ κερδαίνω τὸν καιρὸν νὰ μὴ βλέπω Τούρκους, ἢ ἂν ἀναγκαθῶ τελευταῖον νὰ τοὺς ἴδω, νὰ ζῶ μετὰ τῶν ὡς ἰατρός, ἐπειδὴ τὸ Σηριῶδες ἔθνος τοῦτο εἰς μόνους τοὺς ἰατροὺς ἀναγκάζεται νὰ ὑποκρίνεται κάποιαν ἡμερότητα.

Εἰς τὴν Σμύρνην κατευωδῶθην, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πυρκαϊάν, ἣτις ἀφάνισε μέγα μέρος τῆς πόλεως, σειομένης ἀκόμη καὶ ἀπὸ σεισμῶν. Αἱ κοιναὶ δυσυχίαι ἐνωμέναι μὲ τὰς ἰδίας (ἐπειδὴ ἐπυρπολήθη καὶ ὁ γονικὸς μου οἶκος) μοῦ μετέδω-

λαν τὴν ἀποστροφὴν τῆς μὲ Τούρκους συγκατοικήσεως, εἰς τὴν μελαγχολίαν, ὥστε ἐκινδύνευσαν νὰ πέσω εἰς ἀληθινὴν παραφροσύνην. Καὶ ἐδῶ τὸνομα παραφροσύνη, δὲν εἶναι ῥητορικὴ ὑπερβολή· σήμερον ἀκόμη ἐνθυμούμενος τὴν τότε ταραχὴν τῆς κεφαλῆς μου, βεβαιοῦμαι, ὅτι ἤθελα ἀφεύκτως παραφρονήσειν, χωρὶς τὰς καθημερινὰς παρηγορίας τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου μου Βερνάρδου. Μὲ σχεδὸν μόνον αὐτὸν ἦτον ἡ συχνοτέρα μου συναναστροφή εἰς τεσσάρων ἐτῶν διάστημα, ὅσον διέτριψα ἀκόμη εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ καιροῦ κατέφευγα ὀλίγα σάββα μακρὰν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐξοχὴν, διὰ νὰ μὴ βλέπω Τούρκους. Οἱ γονεῖς μου ἔτρεφαν ἀκόμη τὴν ἐλπίδα νὰ μὲ κρατήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα· κ' ἐμεταχειρίσθησαν παντοίους τρόπους, ἕως καὶ αὐτὸ τοῦ γάμου τὸ δέλεαρ, νὰ μεταβάλῃ τὴν γνώμην μου. Τὸ δέλεαρ τοῦτο ἤθελεν ἐξάπαντος μὲ συναρπάσειν, καὶ διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας μου, καὶ διὰ τὸ κάλλος, ἔτι δὲ καὶ τὸν πλοῦτον τῆς νύμφης, ὀρφανῆς ἀπὸ πατέρα βαθύπλουτον, ἂν ὁ ἔρως τῆς ἐλευθερίας δέν μ' ἐβίαζε νὰ καταφρονήσω πάσης λογῆς ἄλλους ἔρωτας. Οἱ γονεῖς μου, βλέποντες ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἴσχυσε νὰ μὲ μαλάξῃ, καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς φθειρομένης καθημέραν ὑγείας μου, μ' ἐσυγχώρησαν τελευταῖον νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν.

Διὰ νὰ συντέμω τὰ μεταξὺ, ἐπέρασα πάλιν εἰς Λιδόρνον, ἔπειτα εἰς Μασσαλίαν, καὶ κατευθώθην τελευταῖον εἰς τὸ Μοντπελλιέρ (Montpellier) τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1782, καὶ ὅχι τὸ 1787 (1). Ἐκεῖ διέτριψα ἕξ ἔτη, καὶ ὅχι ὀκτὼ (2),

(1) *Biographie nouvelle des Contemporains*, t. V, p. 52.

(2) *Ibid*, pag. 53.

σπουδάζων τὴν ἰατρικὴν, ὅσον μ' ἐσυγχωροῦσε σῶμα ἀσθενήμενον ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κόπους τῆς σπουδῆς καὶ ἀπὸ τὸν σκώληκα λογισμὸν ὅτι ἔμελλα τελευταῖον νὰ ἐπιστρέψω εἰς τυραννουμένην ἀπὸ Τούρκους πατρίδα.

Εἰς τὸ Μοντσπελλιέρον ἔμαθα, τὴν Ὀκτωβριανήν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ πατὴρ μου ἀπέθανε τὴν 21 Ἰουλίου 1783, καὶ ἡ μήτηρ μου τὸν ἠκολούθησε μετὰ χρόνον ἕνα. Αἰωνία των ἡ μνήμη! Τοιούτους γονεῖς εὐχομαι εἰς ὅλους τοὺς νέους.

Ἐδῶ ἀναγκάζομαι πάλιν νὰ διορθώσω ἄλλο λάθος τοῦ βιογράφου μου. Λέγει, ὅτι ἡ εἰς Μοντσπελλιέρον διατριβὴ καὶ σπουδὴ μου ἔγινε μὲ χορηγίαν ἐτήσιον φρ. 2000 τοῦ Βερνάρδου (1). Ὁ καλὸς μου οὗτος φίλος καὶ διδάσκαλος, ἤθελε μετὰ χαρᾶς ὁρᾶμεν εἰς βοήθειάν μου, ἂν ἡ χρηματικὴ του κατὰ-σας τὸν ἐσυγχώρει τοιαύτας χορηγίας. Δὲν ἔλειπεν ὁμως οὗτ' αὐτὸς οὗτ' οἱ συγγενεῖς μου νὰ παχύνωσι μὲ προσωρινὰς δωρεὰς τὴν ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου, ἐνόσω ἐζοῦσαν, καὶ μετὰ θάνατον αὐτῶν, ἀπὸ τὴν πώλησιν τῆς ἀνακτισθείσης γονικῆς οἰκίας, καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους μου κόπους χορηγουμένην βοήθειαν. Ἐκ τῶν κόπων τούτων ἦτο καὶ ἡ ἀπὸ τὸ Γερμανικὸν εἰς τὸ Γαλλικὸν μετάφρασις τῆς Κατηγήσεως τοῦ Ρώσου Πλάτωνος, τῆς Κλινικῆς ἱατρικῆς (Médecine clinique) τοῦ Selle, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκα κατὰ τὸ 1787 ἔτος εἰς τὸ Μοντσπελλιέρον εὐρισκόμενος, καὶ ἄλλα τινὰ ἱατρικὰ συγγράμματα μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Γαλλικὴν, καὶ ἐκδομένα ἔπειτα εἰς τοὺς Παρισίους.

(1) *Ibid, ibid.*

Ἀφοῦ ἐτελείωσα τὰ μαθήματά μου, ἐπεθύμησα νὰ ἱσορήσω καὶ τὰς νέας Ἀθήνας, τοὺς Παρισίους, διὰ νὰ ἀποφύγω καὶ τὸ ὄνειδος τῶν, ὅσοι δὲν ἐγνώριζαν ἄλλοτε τὰς παλαιάς. Ἦλθα λοιπὸν εἰς τοὺς Παρισίους τὴν 24 Μαΐου 1788, συνωδευμένος μὲ συστατικὰς ἐπιστολάς τῶν Προφασσόρων μου, τῶν ὁποίων ἢ εἰς ἐμὲ εὐνοία καὶ ἐξαιρέτως τοῦ Broussonet, τοῦ Grimaud, καὶ τοῦ Chaptal, ἐχρημάτισεν ἐν ἀπὸ τὰ εὐτυχήματα τῆς ζωῆς μου.

Ἀλλ' ἦλθα εἰς καιρὸν, ὅτ' ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ γεννηθῇ ἡ ἀπὸ τὰ μέσα ταύτης τῆς ἑκατονταετηρίδος κυνοφορουμένη παράδοξος, καὶ πρώτη εἰς τὴν ἱστορίαν, πολιτικὴ μεταβολὴ ἔθνους, ἀπὸ τὸ ὅποιον δὲν ἠλπίζετο τοιαύτη μεταβολή. Οἱ Γάλλοι, ἕως τότε, ὅμοιοι τῶν Ἀθηναίων τὴν σοφίαν, τὴν ἡμερότητα, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐρασμιότητα, ἐκρίνοντο καὶ ἐλαφροὶ ὡς οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἄξιτοι ὥστων ἔγραψε κατὰ τῆς ἐλαφρίας ἐκείνων ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης. Ἡ μεταβολὴ ἔδειξεν, ὅτι εἰς τὸ φαινόμενον ἐλαφρὸν ἔθνος τοῦτο ἐκρύπτετο μέγας ἀριθμὸς φιλοσόφων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀνεκάλυψεν ἀπροσδοκῆτως ἡ κατάχρησις τῆς τότε ἀπολύτου μοναρχίας καὶ κατέστησε νέας πολιτείας νομοθέτας.

Τὰς μέχρι τούτου ἀπορίας μου περὶ τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφῆς, τὰς ὁποίας εἶχε μετριάσειν ὁ θάνατος τῶν γονέων μου, ἔλυσεν πλέον ὁλότελα ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τῆς Γαλλίας, καὶ ἀπεφάσισα ἀμεταθέτως νὰ μὴ συζήσω εἰς τὸ ἐξῆς μὲ τυράννους. Τοῦτο ἠῤῥξῃσε καὶ τὴν ὁποίαν ἔτρεφα ἐπιθυμίαν πρὸ πολλοῦ νὰ συνεργήσω τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν παιδείαν τῶν ὁμογενῶν μου, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἐπληροφορηθην, ὅτι ἡ αὐξήσις

καὶ ἐξάπλωσις τῆς παιδείας εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ἐγέννησε τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Μόνον μέσον τοιαύτης συνεργίας εὗρισκα τὰς ἐκδόσεις τῶν ἑλληνικῶν συγγραφέων μὲ μακρὰ προλεγόμενα εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ὥστε νὰ ἀναγινώσκωνται ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς σπουδασὰς τῆς παλαιᾶς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας. Εἰς τοιαύτην ἐπιχείρησιν ὁμως, ἐχρειάζετο πλειότερα γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου τῶν συγγραφέων. Εἰς ταύτης λοιπὸν τὴν ἀπόκτησιν ἔδωκα ὅλην μου τὴν προσοχὴν, ἀφίνων καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἱατρικῆς καὶ πάσαν ἄλλην ἀσχολίαν.

Αἱ συμβᾶσαι ταραχαὶ ἀπὸ τοὺς ἔπειτα δημαγωγούς τῆς Γαλλίας, ἀνομοίους ὁλότελα τῶν ἀρχηγῶν τῆς μεταβολῆς, ἔπρεπεν ἐξανάγκης νὰ γεννήσωσι δημαγωγὸν δεινότερον, διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχάς· καὶ τὸν ἐγέννησαν. Οὗτος ἦτον ὁ περιδότος Ναπολέον. Στολισμένος μὲ κυβερνητικὰς καὶ στρατηγικὰς ἀρετὰς ὑπερτέρας ὅσων μᾶς παρέδωκεν ἡ ἱστορία, καὶ δημιουργημένος ἀπὸ τὴν φύσιν νὰ ἐμπνέῃ φόβον εἰς τοὺς ταρχοποιούς, καὶ σέβας εἰς τοὺς ἐπιθυμητάς τῆς ἡσυχίας, εἰς τοῦτο μόνον ἐπλανήθη, ὅτι δὲν ἐνόησεν ὁποίους καρποὺς ἐπρόσμεναν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ τόσα του προτερήματα. Ἀντὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς καταπονουμένους τῆς Εὐρώπης λαοὺς ἀπὸ τοὺς δεσπότας των, ἐπρόκρινε νὰ γενῇ αὐτὸς δεσποτῶν δεσποτῆς. Ἀντὶ νὰ σπεῖρῃ τὴν εὐδαιμονίαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ νὰ κατασταθῇ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς, μακαριζόμενος ἀπὸ ἀθανάτους ὕμνους τῆς παρούσης καὶ τῆς ἐπερχομένης ἀπείρου γενεᾶς ἀνθρώπων, ἐπροτίμησε τὰ βρωμερὰ τῶν βρωμερῶν κολάκων θυμιάματα. Ἐπλανήθη ὁ ταλαίπωρος!

Ὁ μεγαλουργὸς ἀλλ' ὄχι μέγας οὗτος ἀνὴρ ὑπατεύων (ὑπατείαν ἣτις ἔμελλε ν' ἀφανίσῃ καὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐλπιζόμενα πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ) ἐπεθύμησε τὴν μετάφρασιν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Στράβωνος. Ὁ ποτὲ μου εἰς τὸ Μοντस्पελιέρον διδάσκαλος τῆς χημείας, Chaptal, τότε δὲ λειτουργὸς τῆς ὑπατείας, ἐπρόβαλε μεταφρασὰς τοῦ κειμένου τὸν La Porte-du-Theil καὶ ἐμὲ, καὶ τρίτον τὸν γεωγράφον Gosse-lin διὰ τὰς γεωγραφικὰς παρατηρήσεις, διορίσας εἰς καθένα ἐξ ἡμῶν ἐτήσιον μισθὸν τοῦ ἔργου, φρ. 3000, καὶ ὄχι σύνταξιν ἐτήσιον (1), ἣτις ἔμελλε νὰ διορισθῇ μετέπειτα.

Κατὰ τὸ 1805 ἐπροσφέραμεν εἰς τὸν Ναπολέοντα (ὄχι πλέον ὑπατον, ἀλλ' Αὐτοκράτορα) τὸν πρῶτον τόμον τῆς μεταφράσεως τοῦ Στράβωνος τυπωμένον. Πρὸ τῆς προσφορᾶς τοῦ δευτέρου, παρὰ τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν φρ. 3000, μᾶς ἐφιλοδώρησεν ἀκόμη καθένα 2000 φράγκων, σύνταξιν ἐπὶ ζωῆς. Ὅταν μᾶς ἦλθεν ἡ ἀπροσδόκητος ἀγγελία τῆς συντάξεως ὑποπευόμενος (δὲν ἐξεύρω διὰ τί) τὰς μεγαλοδωρίας τοῦ Ναπολέοντος, καὶ φοβούμενος μὴ μ' ἀναγκάσωσι ποτὲ νὰ φανῶ εὐγνώμων ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἐπεθύμησα νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὴν εὐεργεσίαν. Μὴ δυνάμενος ὁμῶς νὰ τὸ πράξω μόνος, ἐπρόβαλα εἰς τοὺς συνεργάτας μου, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις τοῦ Στράβωνος ἔμελλε νὰ ᾔναι μακρὰ, μᾶς ἐσύμφερε νὰ ἀποβάλωμεν, ἢ τὸν μισθὸν ἢ τὴν σύνταξιν· καὶ τὸ ἐδέχθησαν οἱ συνεργάται μου χωρὶς ἐναντίωσιν. Ἐγράψαμεν λοιπὸν κοινῶς οἱ τρεῖς πρὸς τὸν

(1) *Biographie nouvelle des Contemporains*, t. V, p. 53.

τότε λειτουργὸν παραιτούμενοι τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν φρ. 3000, καὶ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἐπὶ ζωῆς σύνταξιν τῶν φρ. 2000. Ἡ ἀπόκρισις τοῦ λειτουργοῦ ἦτον ἐγκώμιον τῆς ἀφιλοκερδείας μας (désintéressement) ὡς τὴν ὠνόμαζε, καὶ παῦσις τοῦ ἐτησίου μισθοῦ. Ἄν ἐπρόβλεπα ὅσα κακὰ ἔμελλε νὰ προξενήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ συγκροτηθεῖσα μὲ σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν, καὶ ἀσεβῶς ἐπονομασθεῖσα Ἀγία συμμαχία, ἤθελα βέβαια προκρίνειν νὰ κυβερνᾶται σήμερον ἡ πατρίς μου μὲ τὸ σκῆπτρον ἑνὸς Ναπολέοντος, διώκτου τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, παρὰ μὲ τὴν σιδηρᾶν ῥάβδον πολλῶν ἀπολύτων δεσποτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κανεὶς δὲν ἀξίζει τὸν Ναπολέοντα.

Τούτου τοῦ δυσυχοῦς Ναπολέοντος βασιλεύοντος, ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐπρόβαλεν εἰς τὸν μακαρίτην Κλαυτιéron, κ' ἐμὲ, νὰ μᾶς ἀναδείξῃ μὲ δαψιλῇ ἀμοιβὴν ἐτήσιον βιβλοκρίτας (censeurs), αὐτὸν μὲν διὰ τὰ Λατινιστὶ, ἐμὲ δὲ διὰ τὰ Ἑλληνιστὶ ἢ Γρακιστὶ ἐκδιδόμενα βιβλία. Μὲ φρίκην ἀπέβαλεν ὁ φίλος μου τὸ πρόβλημα καὶ νὰ φρίξω ὅχι ὀλιγώτερον μ' ἐκίνησε συλλογιζόμενος, ὅτι ὅστις ἠλπίζεν ἀπὸ μᾶς τοιοῦτον ἔργον, πιθανὸν ὅτι μᾶς ἔκρινεν ἱκανοὺς νὰ ἐκτελέσωμεν μὲ μισθὸν καὶ ἄλλα ἀτιμώτερα.

Ἀλλ' ἀφίνω τὸν Ἡρώα τοῦτον (δυσυχέστερον διότι ἐχώρισε τὰ ἰδιά του ἀπὸ τὰ κοινὰ συμφέροντα παρὰ διότι κατεστράφη ἀπὸ ἀσυγκρίτως ὑποδεεστέρους του δεσπότης) καὶ ἀκολουθῶ τὴν ἰστορίαν τοῦ ἐξῆς βίου μου.

Ἐδῶ χρεωσῶ νὰ ἰσορήσω μίαν ἀπὸ τὰς τύχας τοῦ βίου

μου, τὴν ὁποίαν ἤθελα σιωπήσειν ἂν δὲν μ' ἐκατάκριναν οἱ φίλοι μου ὡς ὑπερήφανον, οἱ μὴ φίλοι, ἴσως ὡς ἀνάξιον. Τὴν ὑπερηφανίαν βδελύσσομαι· ἀνάξιος πάλιν ὀλοτέλα νὰ κριθῶ τὸ ἀποσρέφομαι. Ἀπόρησαν τινὲς διὰ τί δὲν ἐζήτησα ποτὲ νὰ ψηφισθῶ μέλος τοῦ Πανεπιστημίου. Ἰδοὺ πῶς ἠκολούθησε τὸ πρᾶγμα. Ὅστις ἐπιθυμῇ νὰ ἐκλεχθῇ μέλος τοῦ Πανεπιστημίου, χρεωστῇ πρῶτον νὰ ζητήσῃ δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ τὸν πρόεδρον νὰ τὸν καταγράψῃ εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὑποψηφίων· χρεωστῇ δεύτερον πρὸ τῆς ψηφηφορίας νὰ ἐπισκεφθῇ προσωπικῶς ἕνα καθένα ἀπὸ τοὺς ψηφοφόρους, καὶ νὰ τὸν παρακαλέσῃ ταπεινῶς, νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν ψῆφόν του. Τὸ πρῶτον μόνον ἐγκώριζα, καὶ τὸ πρῶτον ἐπλήρωσα, ἂν ὅχι ὡς χρέος ἀναγκαῖον, ὡς κἂν ἐβιμον ἄψογον, καὶ κατεγράφθην ὡς ὑποψήφιος.

Τὸ αὐτὸ ἔτος (1805) τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου τόμου τοῦ Γαλλικοῦ Στράδωνος ἐξέδωκα διὰ δαπάνης τῶν Ζωσιμάδων τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, μὲ προλεγόμενα διεξοδικώτατα, εἰς ὄνομα Αὐτοσχεδίων σοχασμῶν. Ἡ διασπορά των εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ γεννηθεῖσα ἐξ αὐτῶν εὐνοια τοῦ γένους εἰς ἐμὲ, μ' ἐδίδαξεν, ὅτι τὸ γένος ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται τὴν χρεῖαν τῆς παιδείας, κ' ἠύξησε τὰς ὁποίας πρὸ πέντε ἑτῶν (1) εἶχα φανερώσειν ἐλπίδας τῆς πλησιαζούσης ἐλευθερίας του. Εἰς τοῦτο μόνον ἠπατήθην, ὅτι ἡ κατὰ τοῦ

(1) Ἰδε τὸ τέλος τῶν Προλεγομένων (*Discours préliminaire*) τοῦ κατὰ τὸ 1800 ἔτους ἐκδοθέντος *Περὶ αἱρέων, ὑδάτων, τόπων, τοῦ Ἰπποκράτους*.

τυράννου ἐπανάσσεις, τὴν ὁποίαν ἔθετεν ὁ λογισμὸς μου περὶ τὰ μίσα τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, συνέβη τριάκοντα χρόνους ἀρχήτερα. Ὅτι δὲ συνέβη παρὰ καιρὸν, ἐφάνη καὶ ἀπὸ τὴν θρασυτήτα τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως (εἴτε αὐτομάτως, εἴτε καὶ ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν κινηθέντων) καὶ ἀπὸ τὴν ἔπειτα μέχρι τῆς σήμερον ἀφρονεσάτην διαγωγὴν πολλῶν πολιτευομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα· διαγωγὴν, ἣτις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τόσῃν αἵματος ἀθῶου χύσιν, καὶ παρ' ὀλίγον ἤθελ' ἀφανίσειν καὶ αὐτὸ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἂν οἱ σρατευόμενοι κατὰ τοῦ τυράννου, καὶ πεζοὶ καὶ θαλάσσιοι δὲν ἐπρατσαν ἀληθῶς ἄξια τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος κατορθώματα. Ἄν τὸ γένος εἶχε καὶ κυβερνήτας σολισμένους μὲ παιδείαν (κ' ἤθελε τοὺς ἔχειν ἐξάπαντος, ἂν ἡ ἐπαναστασις συνέβαινε τριάκοντα χρόνους ἀργότερα) ἔμελλε καὶ τὴν ἐπανάστασιν νὰ κάμῃ μὲ πλειοτέραν πρόνοιαν, καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς νὰ ἐμπνεύσῃ τόσον σέβας, ὥς ν' ἀποφύγῃ ὅσα ἔπαθε κακὰ ἀπὸ τὴν ἀντίχριστον Ἀγίαν συμμαχίαν.

Αἱ ἐκδόσεις μου δὲν εἰλείψαν ὅμως νὰ μοῦ γεννήσωσι καὶ ἐχθροὺς, ὀλίγους τινὰς σχολαστικοὺς, ἐνωμένους μὲ ὄχι πολλοὺς τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος, οἱ ὁποῖοι μὲ κατεπολέμησαν ἀγρίως, ὡς καινοτόμον ὄχι μόνον εἰς τὰ περὶ παιδείας, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν μου τὴν θρησκείαν. Μετανοῶ τώρα, ὅτι τοὺς ἀντεπολέμησα κ' ἐγώ· φρονιμώτερα ἤθελα πράξειν, ἂν ἀκολούθουσα τὸ σοφὸν παράγγελμα τοῦ Ἐπικτήτου, « Ἐδοξεν αὐτῷ ». Πρὶν ἐπιχειρήσῃ τίς νὰ συμβουλευῇ διόρθωσιν ἔργων γραβῶν, πρέπει νὰ προβλέπῃ καὶ τὸν μέλλοντα ἀπαραιτήτως πόλεμον

ἀπὸ τοὺς ὅσων ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐτυχία κρέμεται καὶ τρέφετ' ἀπὸ τὰ σφαδᾶ· καὶ ἀντὶ νὰ ἐλπίζη πρᾶγμ' ἀδύνατον, εἰρήνην, ἀπ' αὐτοὺς, χρεωσθεῖ ν' ἀκολουθῇ τὸ ἔργον τοῦ ἀτάραχα, ἀρκούμενος εἰς τὴν εὐνοίαν τῶν ὠφελουμένων ἀπ' αὐτό.

Πρὶν ἀρχίσω τὴν Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην, ἐξέδωκα (1799) τοὺς Χαρακτήρας τοῦ Θεοφράστου Ἑλληνισί καὶ Γαλλισί με Προλεγόμενα καὶ σημειώσεις Γαλλικᾶς· ὁμοίως τὸ Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων (1800) τοῦ Ἱπποκράτους (1), τὸ Σάλπισμα πολεμιστήριον (1801), τὴν πρώτην ἐκδοσιν (1802) τῆς μεταφράσεως τοῦ Βεκκαρίου (2), τὸ Γαλλισί γραμμένον Ὑπόμνημα περὶ τῆς παρουσίας κατασάσεως τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος (1803) (3), ἀφοῦ πρῶτον τὸ ἀνέγνωσα εἰς τὴν τότε Ἑταιρίαν τῶν Ἀνθρωποποιητῶν (des observateurs de l'homme), καὶ τοῦ Ἡλιοδώρου τὰ Αἰθιοπικὰ, με σημειώσεις Ἑλληνικᾶς, καὶ Προλεγόμενα εἰς τὴν σημερινὴν τῶν Γραικῶν γλῶσσαν (1804). Μετὰ τὸν Ἡλιοδωρον, ἤρχισα (κατὰ τὸ 1805 ἔτος) τὴν ἀνωτέρω ὀναμασθεῖσαν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην. Ταύτην ἠκολούθησα ἀδιακόπως μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς πολιτικῆς

(1) Κατὰ τὸ 1816, ἐξεδόθη δεύτερον, ἀλλὰ μόνον τὸ κείμενον τοῦ Ἱπποκράτους με τὴν μετάφρασιν, εἰς τὸ ὅποιον ἐπρόσθεσα καὶ τὸν νόμον τοῦ Ἱπποκράτους, καὶ τοῦ Γαληνοῦ τὸ ὅτι ἄριστος ἱατρός καὶ φιλόσοφος.

(2) Ἐξεδόθη δεύτερον ἢ αὐτὴ μετάφρασις κατὰ τὸ 1823 ἔτος.

(3) *Mémoire sur l'état actuel de la civilisation de la Grèce.*

μεταβολῆς τῶν Ἑλλήνων (1), μετ' ὅσην εὐχαρίστησιν τῶν ἀναγινωσκόντων, ὥς' ἔκριναν ὠφέλιμον τινὲς τῶν ὁμογενῶν νὰ συναθροίσωσι καὶ νὰ ἐκδώσωσιν εἰς τόμον χωριστὸν τὰ εἰς καθένα συγγραφέα Προλεγόμενα, ἢ Αὐτοσχεδίους σοχασμούς.

Τὸ πλέον παράκαιρον παρὰ ἀπροσδόκητον τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῶν Ἑλλήνων ἔχυσε τόσον φόβον εἰς τὴν ψυχῇ μου, ὥστ' ἂν ἦτο δυνατόν εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὴν χρηματικὴν μου κατάστασιν, ἤθελα δημοσιεύσειν ἐνταυτῷ ὅλους τοὺς ἠθικοὺς καὶ πολιτικοὺς συγγραφεῖς, διὰ νὰ μετριάσω, ἂν ἦτο δυνατόν, τὰ προσδοκώμενα ἀπὸ τὴν μεταβολὴν κακὰ.

Ἄλλ' οἱ μὲν ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι (διὰ περιστάσεις τινὰς ἀπροσδοκήτους) εἶχαν παύσειν πρὸ πολλοῦ τὴν συνεισφορὰν τῆς δαπάνης τοῦ τύπου · ἡ δὲ χρηματικὴ μου κατάστασις, δὲν ἐξαρκοῦσε νὰ πληρώνῃ βοηθοὺς ἢ διορθωτάς τοῦ τύπου τόσους, ὅσων ἦτο χρεία εἰς πολλῶν ἐντάμα τόμων ἔκδοσιν.

Ἡρχισα λοιπὸν (1821) ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. Πρὸ ἐνὸς ἔτους (1820) εἶχα μεταφράσειν καὶ ἐκδόσειν ἀνωνύμως τὴν παράδοξον Συμβουλὴν τριῶν Ἐπισκόπων πρὸς τὸν Πάπαν Ἰούλιον τὸν τρίτον. Σκοπὸν εἶχεν ἡ φανέρωσις τοιοῦτου συγγράμματος τὴν

(1) Συνίσταται σήμερον (1829) ἡ Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη μετ' ὃν Πρόδρομον αὐτῆς εἰς τόμους 17, τὰ δὲ ἐπιγραφόμενα Πάρεργα αὐτῆς εἰς τόμους 9. Παρὰ ταῦτα, εἶναι τὰ Ἀστὶα τοῦ Ἱεροκλέους, καὶ αἱ τέσσαρες πρῶται ῥαψωδαίαι τῆς Ἰλιάδος, καὶ τὰ ἐπιγραφόμενα Ἀττικὰ εἰς δύο τόμους.

διόρθωσιν καὶ δικαίωσιν ἐνταυτῷ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἡ μακρὰ δουλεία ἀφανίσασα τὴν παιδείαν τοῦ γένους, ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ φθείρῃ τὸν κλῆρον, μηδὲ νὰ συγχύσῃ τὰ θρησκευτικὰ μας φρονήματα· ὅποια ὅμως καὶ ὅποσα ἂν ἦναι τὰ ἁμαρτήματα τῶν Ἀνατολικῶν χριστιανῶν παραβαλλόμενα μὲ τὰς φρικτὰς τῆς Παπικῆς αὐλῆς καταχρήσεις, εἰς τὴν σάθμην τῆς δικαιοσύνης, πρέπει νὰ λογίζωνται ὀλίγοι τινὲς πρὸς ὠκεανὸν ὕδατος ὡς ὅσοι ὅσοι· καὶ οἱ συνήγοροι τῆς Παπικῆς αὐλῆς, κατηγοροῦντες πικρῶς δι' αὐτὰ τοὺς Γραικοὺς κατηγοροῦν ἀνθρώπους ἐνοχλουμένους ἀπὸ κάρφος, τυφλωμένοι ἀπὸ παχυτάτην δοκὸν αὐτοί. Νὰ κατακρίνῃ τίς ὅλους τοὺς ἱερωμένους ἀνατολικοὺς, διὰ τὴν τρυφὴν ὀλίγων σαρδαναπάλων ἀρχιερέων, τρυφώντων εἰς τὸ Βυζάντιον, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ παραβάλλῃ ὅλους τοὺς κοσμικοὺς μὲ τοὺς Φαναριώτας τοῦ Βυζαντίου.

Ἐν Παρισίοις, 23 Δεκεμβρίου, 1829.

Α. ΚΟΡΑΪΣ.

Τ Α

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1804)

Τ Ω Ν

ΑΙΘΙΟΠΙΚΩΝ ΤΟΥ ΗΛΙΟΔΩΡΟΥ ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ,

Περὶ τῆς νέας τοῦ Ηλιοδώρου ἐκδόσεως, περὶ αὐτοῦ τοῦ Ηλιοδώρου,
καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν Μυθιστοριογράφων· καὶ κατὰ
παρέκβασιν, περὶ τῆς κατὰ μικρὸν βαρβαρωθείσης Ἑλληνικῆς, καὶ
τῆς ἐξ αὐτῆς γεινηθείσης τῶν Γραικῶν γλώσσης.

Ταύτην, Ἀλέξανδρε φίλε, τὴν ἐπιστολὴν βλέπε μὴ τὴν βάλῃς
εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συνειθισμένων προσφωνήσεων, μὲ τὰς
ὁποίας συχνὰ σολίζονται τὰ βιβλία· οὔτε σὺ ἔχεις ἀκοῇν,
οὔτε κάλαμον ἐγὼ ἐπιτήδειον εἰς φιλοφρονήσεις τοιαύτας. Ὑπόθε-
σεν ὡς μίαν ἀπὸ τὰς φιλολογικὰς, ὅσας ἐκάμνομεν πολλάκις,
περιπατοῦντες εἰς τὸν Κεραμεικὸν τῶν Παρισίων, ὁμιλίας,
ἢ ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας συνεχῶς σὲ γράφω, ἀφοῦ
ἐστερήθην τῆς συναναστροφῆς σου· ἐπεθύμησας νέαν, καὶ, ἂν ἦτο
δυνατὸν, ἀκριβεστέρα ἐκδοσὶν τοῦ χαριεστάτου Ηλιοδώρου· ὅθεν
ἐσπούδασα νὰ πληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν σου διὰ νὰ σὲ πληροφο-
ρῇσω ὅτι μόνη ἡ πρὸς σέ μου φιλία μὲ παρεκίνησε νὰ ἐπιχειρήσω
ὅ,τι μὴδὲ νὰ συλλογισθῶ αἱ παροῦσαι ἀσχολίαι μου μ' ἐσυγ-
χῶρουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤλθεν εἰς τέλος ἡ ἐπιχειρήσις, εὐλογονεῖν αἰ
νὰ διηγηθῶ κατὰ πλάτος τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἔκαμα τὴν

ἐκδοσιν ταύτην, τὸν τρόπον τῆς διατάξεως τοῦ κειμένου καὶ τῶν σημειώσεων, καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν πρὸ ἐμοῦ ἐκδόσεων. Ἀλλὰ πρὸ τούτων ἴσως δὲν εἶναι περιττὸν νὰ εἴπω ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ εἶδους τοῦ συγγράμματος, περὶ τῶν ἀσχοληθέντων εἰς αὐτὸ συγγραφέων, καὶ περὶ αὐτοῦ ἐξαιρέτως τοῦ Ἡλιοδώρου.

Υἑτίως ὁ τῆς ἐν Γαλλίᾳ Ἀβρίγκης Ἐπίσκοπος, ὅστις ἔγραψε περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τοιούτων συγγραμμάτων (1), τὰ ὅποια οἱ Εὐρωπαῖοι, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον, ὀνομάζουσι Ρωμανὰ, ὀρίζει τὸ εἶδος τοῦτο, « Πλασὴν ἱστορίαν ἐρωτικῶν παθημάτων, » γραμμένην ἐντέχνως εἰς λόγον πεζὸν, πρὸς ὠφέλειαν καὶ » ἡδονὴν τῶν ἀναγινωσκόντων ». Ἀλλ' ὁ ὀρισμὸς οὗτος ἀποβλέπει μόνας τῶν Ἑλλήνων τὰς πλασὰς ἱστορίας τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων, ἐπεὶδὴ εἰς τοὺς ἡμετέρους καιροὺς εἶδομεν τοιαῦτα συγγράμματα, εἰς τὰ ὅποια ὁ ἔρωσ, ἡ δὲν ἔχει χώραν οὐδεμίαν, ἡ δὲν ἀναφέρεται, πλὴν ἐπεισοδικῶς καὶ ἐν παρόδῳ. Δεύτερον ἐλάττωμα τοῦ ὀρισμοῦ ἴσως εἶναι καὶ τὸ « Πρὸς ὠφέλειαν τῶν » ἀναγινωσκόντων », ἐπεὶδὴ ἀποκλείει πολλὰ τούτου τοῦ εἶδους συγγράμματα καὶ παλαιὰ καὶ νέα, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγνωσις ἀπώλειαν, καὶ ὅχι ὠφέλειαν, δύναται νὰ προξενήσῃ· ἀλλ' ὅμως, καθὼς τὸν ἡλίθιον, ἡ τὸν μαινόμενον, μ' ὅλον ὅτι ἀφ' ὅσα συγκροτοῦν τὸν ἄνθρωπον ἄλλο δὲν ἔμεινεν εἰς αὐτοὺς παρὰ τὴν μορφήν, δὲν ἀποκλείομεν διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, εὐλογον ὡσαύτως φαίνεται ν' ἀφήσωμεν εἰς τὸν ὀρισμὸν τοῦ εἶδους καὶ τὰ τοιαῦτα ἀχρεῖα συγγράμματα, ἀρκοῦμενοι εἰς τὸ νὰ μακρύνωμεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν τοὺς νέους, καθὼς τοὺς παραγγέλλομεν νὰ μὴ πλησιάζωσι τοὺς μαινομένους. Τρίτον, ἀντὶ τοῦ « Γραμμένην εἰς πεζὸν λόγον » τοῦ ὀρισμοῦ, ἀκριβέστερον ἴσως ἦτο νὰ μὴ διορίσῃ παντά-

(1) *Traité de l'origine des Romans*, par Huet, évêque d'Avranche.

πασι τὴν ἰδέαν τοῦ λόγου, εἰς τὴν ὁποίαν γράφονται τὰ τοιαῦτα συγγράμματα, ἢ καὶ νὰ εἶπῃ, « Γραμμένην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς πεζὸν λόγον »· διότι, ἂν καὶ σήμερον αὐτὰ δὲν γράφονται πλέον παρὰ εἰς πεζὸν λόγον, εἶναι ὁμως φανερόν ὅτι κατ' ἀρχὰς οἱ Εὐρωπαῖοι, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Ὑέτιος τὸ ὁμολογεῖ, τὰ ἔγραφον πολλάκις καὶ διὰ σίχων· καὶ εὐρίσκονται καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας, ὡς θελομεν τὸ φανερώσειν μετέπειτα, ὀλίγα τινὰ σιχουργημένα. Πρόσθετες ὅτι φαίνεται καὶ πρᾶγμα ἀδιάφορον εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν τοιούτων πλασῶν ἰσορημάτων τὸ νὰ ᾔῃαι ἐμμέτρως ἢ ἀμέτρως γραμμένα· ἐπεὶ καὶ χωρὶς μέτρων, πλησιάζει φυσικὰ τὸ τοιοῦτον εἶδος εἰς τὸ ἐπικὸν ποίημα, διὰ τὸ δραματικὸν τῆς ὑποθέσεως, καὶ εἶναι τρόπον τινὰ μεθόριον τῆς ἀληθοῦς ἰσορίας καὶ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως.

Ἀρμοδιώτερον κρίνω, ἀφίνοντες τὴν γενικὴν θεωρίαν τῶν τοιούτων συγγραμμάτων (ἐπεὶ δὲ μάλισα σκοπὸν ἔχω νὰ λαλήσω δι' ἐκεῖνα μόνον, ὅσα συνεγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν), νὰ ὀρίσωμεν τὸ πρᾶγμα εἰδικῶς κατὰ τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ Ἑλληνικοὶ συγγραφεῖς περὶ αὐτοῦ, « Πλασὴν, ἀλλὰ »
 » πιθανὴν ἰσορίαν ἐρωτικῶν παθημάτων, γραμμένην ἐντέχνως
 » καὶ δραματικῶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς πεζὸν λόγον ». Ὀλίγον ἡσχολήθησαν κατ' ἀρχὰς οἱ παλαιοὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο· ὅθεν οὐδὲ κύριον ἐξαίρετον ὄνομα ἔδωκαν εἰς αὐτὸ, ἀλλὰ ποτὲ μὲν τ' ὠνόμαζον ἀπὸ τὸ ἔθνος, ἢ τὴν πόλιν, ὅπου ὑπόθετεν ὁ συγγραφεὺς ὅτι συνέβησαν τὰ ἰσορούμενα, οἷον Βαβυλωνιακά, Ἐφεσιακά, Κυπριακά, κ. τ. λ. ποτὲ δὲ, Ἐρωτικά τὰ κατὰ τὸν δεῖνα καὶ τὴν δεῖνα, διότι ὁ ἔρως ἦτο τὸ κεφαλαιῶδες μέρος τοῦ ἰσορήματος. Οἱ νεώτεροι, ἤγουν οἱ Εὐρωπαῖοι, ἤρχισαν εἰς τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ Χριστοῦ, καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ τὸ μεταχειρίζονται κατακόρως μέχρι τῆς σήμερον, ὀνομα-

σαντες ὅλοι κοινῶς αὐτὸ Ῥωμανὸν (1) ἐξ αἰτίας, καθὼς λέγει ὁ Ὑέτιος, τοιαύτης. Εἰς τῆς νοτίου Γαλλίας τὸ μέρος ἐκείνο, τὸ ὁποῖον, ὡς πρώτη ἐπαρχία κυριευθεῖσα ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ὠνομάσθη κατ' ἐξοχὴν Προδίκη (Provence), ἡ διεφθαρμένη τῶν Ῥωμαίων γλῶσσα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεβλάστησαν με τοῦ καιροῦ τὴν πρόοδον αἱ σημεριναὶ γλῶσσαι τῶν Ἰσπανῶν, τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γάλλων, ὠνομάζετο γλῶσσα Ῥωμαϊκὴ, ἡ Ῥωμανῇ (2) (langue Romance), πρὸς διαφορὰν τῆς παλαιᾶς γνησίας Ῥωμαίας γλώσσης, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον Λατινικὴν. Τὰ δημοσιευόμενα εἰς ἐκείνην τῆς δεκάτης ἐκατοταετηρίδος καὶ καθεξῆς γλῶσσαν βάρβαρα συγγράμματα, εἴτε πεζῶς, εἴτε καὶ διὰ στίχων, ὠνομάζοντο ἀκολουθῶς Ῥωμανά, τὸ ὁποῖον ἄλλο δὲν ἠθέλε νὰ εἴπῃ τότε, εἰμὴ γραμμένα εἰς γλῶσσαν Ῥωμαϊκὴν ἢ Ῥωμανὴν, διὰ νὰ τὰ διακρίνωσιν ἀπὸ τὰ πολλὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ὅσα ἐγράφοντο ἄνυποτε εἰς τὴν Λατινικὴν, ἡγουν τὴν γνησίαν τῶν Ῥωμαίων γλῶσσαν. Καὶ ἐπειδὴ τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ βάρβαρα ἐκεῖνα συγγράμματα ἦσαν ἐρωτικά, δραματικά καὶ μυθώδη, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ἐπειτα νὰ ὀνομάζωνται ἐξαιρέτως τοιαῦτα ὅσα ὀνομάζουν οἱ Εὐρωπαῖοι τὴν σήμερον Ῥωμανά. Καὶ αὕτη μὲν ἐχρημάτισεν ἡ ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῆς ὀνομασίας τῶν Ῥωμανῶν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους.

(1) Οἱ Γάλλοι, οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Βέλγαι, *Roman*· οἱ Ἰταλοὶ, *Romanzo*· οἱ Ἰσπανοὶ, *Romancero*· οἱ Ἀγγλοὶ, *Romance*.

(2) Ἐτι καὶ σήμερον οἱ Ἰσπανοὶ Ῥωμανὴν (*Romance*) ὀνομάζουσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν· καὶ τὸ μεταφράζειν εἰς αὐτὴν ἀπ' ἄλλην γλῶσσαν λέγουσιν, Ἐκρωμαῖζειν (*Romancear*)· καὶ τοῦτο δικαίως· ἐπειδὴ καὶ αὕτη, καὶ αἱ ἄλλαι ὅσαι ἐβλάστησαν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἦσαν ἀληθῶς γεννήματα τῆς γλώσσης τῶν Ῥωμαίων. Τὸ παράξενον εἶναι ὅτι καὶ ἡ διεφθαρθεῖσα τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα ὠνομάσθη παρομοίως Ῥωμαϊκὴ, καὶ οἱ λαλοῦντες αὐτὴν Γραικοὶ, Ῥωμαῖοι, ὅχι δι' ἄλλο παρ' ὅτι οἱ ἡγεμόνες τῶν ὠνομάζοντο Αὐτοκράτορες Ῥωμαῖοι.

Εἰς ἡμᾶς δὲ, φίλε μου Ἀλέξανδρε, τοὺς Γραικοὺς, ἐπεὶ δὴ ὄνομα ἀκόμη δὲν ἔλαβον τὰ τοιαῦτα, οὐδ' εἶναι δίκαιον νὰ δώσωμεν τὴν βάρβαρον ὀνομασίαν τοῦ Ῥωμανοῦ εἰς εἶδος συγγράμματος, τὸ ὅποιον ἔλαβον οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἢ καὶ ἐγνώρισαν μετ' ἐκείνους, μένει νὰ εὐρώμεν ὄνομα κατάλληλον εἰς αὐτὸ, τῶρα μάλιστα, ὅταν ἡ ἀρχομένη τῆς Ἑλλάδος ἀναγέννησις ἐπαγγέλλεται καὶ τοιαῦτα (εἴθε μόνον μὴ γραμμένα ἀπὸ μαινομένους!), καθὼς καὶ παντὸς ἄλλου εἶδους συγγράμματα. Ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς φιλολόγους τινὲς μετέφρασαν τὴν λέξιν *Romanzo* διὰ διπλῆς λέξεως « Ἰλασμα- » τικὸν ἰσόρημα, » ἥτις ἐξηγεῖ μὲν ἱκανῶς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ παραδαίνει τοὺς κανόνας τῆς ὀνοματοθετικῆς τέχνης, οἱ ὅποιοι οὔτε μέρος ὀρισμοῦ συγχωροῦν νὰ μεταβάλλεται εἰς ὄνομα, οὔτε διὰ πολλῶν λέξεων νὰ ὀνομάζεται ὅ,τι δύναται νὰ ἐκφρασθῇ συντομώτερον τοιοῦτον ὄνομα σύντομον καὶ κατάλληλον κρίνω τὸ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ, τὸ ὅποιον ὄχι μόνον ἐναργῶς σημαίνει τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλ' εἶναι καὶ μία μόνη λέξις, ἂν καὶ σύνθετος, καὶ πρὸς τούτοις Ἑλληνικωτάτη, ἂν καὶ οἱ πρῶτως μεταχειρισθέντες (1) αὐτὴν ᾗσαν Ῥωμαῖοι, καὶ τὴν μετεχειρίσθησαν εἰς σημασίαν, ὅχι τοῦ κυρίως λεγομένου Ῥωμανοῦ συγγράμματος, ἀλλ' ἱστορίας, ἢ Βιογραφίας πραγματικῆς, μεμιγμένης ὅμως μὲ ψευδῆ, ἢ τοῦλάχιστον μὲ ἱστορίας ἀνάξια διηγήματα. Ἀφίνοντες λοιπὸν τὸ ἀλλόφυλον ὄνομα, καιρὸς εἶναι νὰ λαλήσωμεν περὶ τῶν Ἑλληνικῶν μυθιστοριογράφων.

Τῆς Μυθιστορίας τὸ εἶδος θέλουσι τινὲς ὅτι ἐγνώρισθη εἰς τοὺς Ἕλληνας, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἢ

(1) Ὁ Καπιτωλῖνος, ἐν Ὀπιλ. Μακρ. κεφ. α', καὶ ὁ Οὐόπισκος, ἐν Φίρμ. κεφ. α'.

μικρὸν μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Πρῶτον μυθιστοριογράφον ὀνομάζουσι Κλέαρχον τὸν μαθητὴν τοῦ Ἀριστοτέλους· μ' ὅλον τοῦτο τὸ σύγγραμμα τοῦ Κλεάρχου, ἐπιγραφόμενον, Ἑρωτικά, δὲν ἦτον ἀληθὴς Μυθιστορία, ἤγουν ὁλόκληρος διήγησις μυθώδης τῶν συμβάντων εἰς δύο πρόσωπα παραδόξων, καθὼς ὀρθῶς τὸ συμπεραίνει ὁ Ὑέτιος, ἀλλὰ μᾶλλον συλλογὴ διαφόρων συντόμων ἑρωτικῶν διηγημάτων, κατὰ τὰ σωζόμενα « Περὶ ἑρωτικῶν παθημάτων » τοῦ Παρθενίου, καὶ τὰς « Ἑρωτικὰς διηγήσεις » τοῦ Πλουτάρχου, καὶ ἄλλων τινῶν. Τοῦτο γίνεται μάλιστα πιθανὸν ἀπὸ τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν Ἑρωτικῶν τοῦ Κλεάρχου, εἰς τὸ ὁποῖον, ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος (ΙΓ, σελ. 573), ἱστορεῖται ἡ ἑρωτομανία τοῦ Γύγου βασιλέως τῶν Λυδῶν. Ἐνδέχεται μὲ τὰ ἑρωτικά ταῦτα διηγήματα νὰ συγκατέμιξεν ὁ Κλέαρχος καὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἔρευναν καὶ θεωρίαν τοῦ ἔρωτος, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἰδίου διδασκάλου Ἀριστοτέλους, καὶ τοῦ συμμαθητοῦ αὐτοῦ Θεοφράστου, οἱ ὅποιοι ἔγραψαν, ἕκαστος ἰδίως, λόγον ἐπονομαζόμενον « Ἑρωτικόν » ἀφήσαντες παράδειγμα εἰς τὸν Πλουτάρχον, τοῦ ὁποίου ἔχομεν σήμερον τὸν ἐπιγραφόμενον ὡσαύτως « Ἑρωτικόν ».

Τὸ αὐτὸ πρέπει ἴσως νὰ εἰπώμεν καὶ περὶ τοῦ Ἀντιφάνους, μ' ὅλον ὅτι Ἀντώνιος ὁ Διογένης εἰς τὴν Μυθιστορίαν αὐτοῦ, ἐπιγραφομένην « Τῶν ὑπὲρ Θούλην ἀπίστων », λέγει ῥητῶς (παρὰ τῷ Φωτίῳ Κώδ. ρξς') ὅτι τοιούτων τερατολογημάτων συγγραφεὺς ἀρχαιότερος αὐτοῦ ἐχρημάτισεν ὁ Ἀντιφάνης. Τίς ἦτο καὶ πότε ἤκμασεν οὗτος ὁ Ἀντιφάνης, εὐκόλουν δὲν εἶναι νὰ διορισθῇ· πιστεύουσι τινὲς ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Ἀντιφάνης κωμικὸς ποιητής, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Βέργην, πόλιν τῆς Θράκης, τοῦ ὁποίου ἡ ἄκρατος καὶ ἀπίθανος ψευδολογία ἔδωκε χώραν εἰς τὰς ποροιμιώδεις ταύτας φράσεις

« Βεργαῖον διήγημα » ἤγουν ψευδὸς ἀπίθανον, καὶ « Βερ-
» γαῖζειν, » ἤγουν ἀναισχύντως ψεύδεσθαι.

Πρῶτον λοιπὸν ὅπως οὖν γνωστῆς Μυθιστορίας συγγραφέα
πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν τὸν Ἀντώνιον Διογένην, ὅστις ἤκμασε
μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, « Τῶν ὑπὲρ
» Θούλην ἀπίσων », ἄλλο δὲν σώζεται πλὴν ἡ Ὑπόθεσις, τὴν
ὁποῖαν ἔγραψεν ὁ Φώτιος. Οἱ πρωταγωνισταὶ τοῦ δράματος εἶναι
ὁ Δεινίας, καὶ ἡ ἐρωμένη αὐτοῦ Δερκυλλίς, καθὼς εἰς τὸν
Ἡλιόδωρον, ὁ Θεαγένης καὶ ἡ Χαρίκλεια, εἰς τὸν Ἀχιλλέα Τά-
τιον, ὁ Κλειτοφῶν καὶ ἡ Λευκίπη, καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλους. Ὄθεν
συμπεραίνει δικαίως ὁ Φώτιος, ὅτι καὶ τούτων, καὶ πολλῶν ἄλ-
λων Μυθιστοριογράφων, πηγὴ καὶ ρίζα ἐ χρημάτισεν ὁ Ἀντώνιος.

Μετὰ τὸν Ἀντώνιον Διογένην ὀνομαζοῦσιν Ἀριστείδην τὸν
Μιλήσιον, συγγραφέα αἰσχυρῶν καὶ βδελυρῶν διηγημάτων, τὰ
ὁποῖα ἐπέγραψε « Μιλησιακά ». Ταῦτα τῆς Ἰωνικῆς τρυφῆς
τὰ γεννήματα μετέφρασεν ὁ Σισέννας, Ἱστορικός Ῥωμαῖος,
σύγχρονος τοῦ Σύλλα, εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν· καὶ οἱ
Ῥωμαῖοι, ἀναγινώσκοντες αὐτὰ μὲ μεγάλην ἡδονὴν καὶ εὐα-
ρέστησιν, ἔδειξαν τῆς ἀρχομένης αὐτῶν διαφθορᾶς ἀναντίρρητα
σημεῖα. Ὅταν τὰ φωτισμένα ἔθνη ἀρχίσωσι νὰ ἠδύνωνται
εἰς τὰ αἰσχυρά, ἄλλη ἴσως Θεραπεία δὲν μένει πλέον δι' αὐτὰ
παρὰ νὰ ἐπιστρέψωσι καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν βαρ-
βαρότητα, ἐὰν τῆς βαρβαρότητος καὶ αὕτῃ ἡ φαινομένη σεμνό-
της δὲν ᾔτο βαρβαρικῆς ζηλοτυπίας ἀποτέλεσμα. Ὁ Σουρήνας,
στρατηγὸς τῶν Πάρθων, μεταξὺ τῶν λαφύρων, ὅσα ἔλαβεν ἀπὸ
τοὺς Ῥωμαίους, ὅταν ἐνίκησε τὸν Κράσσον, εὐρὼν, ὡς διη-
γεῖται ὁ Πλούταρχος (Κράσσ. § 32), καὶ τὰ Μιλησιακά τοῦ
Ἀριστείδου, τὰ ἔδειξεν εἰς τὴν Γερουσίαν τῶν Σελευκῶν,
ἐλέγχων πικρῶς τὴν ἀκολασίαν τῶν Ῥωμαίων, ἐπειδὴ οὐδ'
εἰς καιρὸν πολέμου ἐδύναντο νὰ ἀπέχωσιν ἀπὸ τόσοῦ ἀσελγῆ

συγγράμματα, « Εἰ μὴδὲ πολεμοῦντιες ἀπέχεσθαι πραγμάτων » καὶ γραμμάτων δύνανται τοιούτων ».

Δὲν ἐξεύρω, φίλε μου Ἀλέξανδρε, διὰ ποίαν αἰτίαν καταριθμοῦν μὲ τὰς Μυθιστορίας τοὺς λεγομένους « Συδαριτικούς λόγους ». Αὐτοὶ ἦσαν Μῦθοι (1) κατὰ μίμησιν τῶν Μύθων τοῦ Αἰσώπου, καθὼς ῥητῶς τὸ λέγει ὁ Ἡσύχιος (λέξ. Συδαριτ. λόγοι), ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατ' ἄλλο δὲν διέφερον, πλὴν ὅτι τὰ πρόσωπα τῶν Συδαριτικῶν λόγων ἦσαν ἄνθρωποι, καὶ ὄχι ἄλογα ζῶα, καθὼς εἶναι εἰς τοὺς περισσοτέρους Αἰσωπικούς μύθους (2). Εἶναι πλέον παρὰ πιθανόν, ὅτι οἱ Συδαριτικοὶ λόγοι ἄλλο δὲν ἦσαν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰμὴ τὰ κοινῶς λεγόμενα καὶ εἰς ὅλους γνωστὰ Παραμύθια· πλὴν ἄσεμνα τὰ περισσότερα, καθὼς καὶ τὰ ἡδὴ τῶν Συδαριτῶν, ἕως ἄσεμνότερα ἀπὸ τινὰ τῶν Παραμυθίων τοῦ Ἰταλοῦ Βοκακκίου (Le Nouvelle di Bocaccio), καὶ τοῦ Γάλλου Λαφονταίνου (Les Contes de La Fontaine), καὶ παρόμοια μὲ τὰ Μιλησιακὰ τοῦ Ἀριστείδου. Τοῦτο συμπεραίνεται μάλιστα ἀπὸ τὴν πολλὰ σφιγκτὴν φιλίαν τῶν δύο τούτων ἐθνῶν, τῶν Συδαριτῶν λέγω καὶ τῶν Μιλησίων (3). Ὑποτίθεται δὲν ἐξεύρει τὴν παροιμίαν, « Ὅμοιος τὸν ὁμοιον ἀγαπᾷ ; »

+ Λούκιος ὁ Πατρὲς, ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους Ἀντω-

(1) Ἐνα τοιούτον Συδαριτικὸν μῦθον συντομώτατον διηγεῖται ὁ Αἰλικανὸς (Ποικίλ. Ἰσορ. ΙΔ, κ'), τοῦ Παιδαγωγοῦ δηλαδὴ, ὅστις ἐπιπλήξας πικρῶς τὸν μαθητὴν, ὡς λαίμαργον, ὅτι σκύψας ἐπῆρε τὸ κατὰ γῆς σῦκον, τὸ ἤρπασε μὲ ὀργὴν ἀπὸ τὰς χειρὰς του, καὶ τὸ κατέπιεν αὐτός.

+ (2) « Τῶν δὲ μύθων, οἱ μὲν περὶ ἀλόγων ζώων, εἰσὶν Αἰσώπειοι, οἱ δὲ περὶ ἀνθρώπων, Συδαριτικοὶ (Σχολ. Ἀριστοφ. Ὀρν. 471) ».

(3) Παράβαλε τὸν Ἡρόδοτον (Σ', κα') μετὰ τοῦ Σουΐδα. (λέξ. Συδαριτικά).

νίνου καὶ Μάρκου Αὐρηλίου, ἔγραψε μεταμορφώσεις μαγικὰς ἀνθρώπων εἰς ζῶα διάφορα, καὶ ζώων εἰς ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων δεῖγμα ἐφύλαξεν ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸ ἀκόλαστον αὐτοῦ διήγημα, ἐπιγραφόμενον « Λούκιος ἡ ὄνος ». Εἶναι τρόπον τινὰ τὸ διήγημα τοῦτο Ἐπιτομὴ τῶν δύο πρώτων βιβλίων τῶν Μεταμορφώσεων τοῦ Λουκίου, καθὼς λέγει ὁ Φώτιος (Κώδ. ρκθ'). Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν φύσιν τῆς Μυθιστορίας, οὐτ' ὁ Λούκιος οὐτ' ὁ Ἀριστείδης ἔχουσι χώραν οὐδεμίαν εἰς τῶν Μυθιστοριογράφων τὸν κατάλογον, καθὼς οὐδ' οἱ Συβαριτικοὶ λόγοι πρέπει νὰ συγκαταριθμῶνται μὲ τὰς Μυθιστορίας.

Περὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν τοῦ Λουκίου χρόνους ἤκμασεν ὁ Ἰάμβλικος, Βαβυλώνιος τὸ γένος. Τὸ σύνταγμά του ἀπὸ μὲν τὸν Φώτιον (Κώδ. Α. ζδ') ὀνομάζεται « Δραματικὸν ἔρωτας » ὑποκρινόμενον », ἀπὸ δὲ τὸν Σουΐδαν « Βαβυλωνιακά ». Ἡ Σινωνίς καὶ ὁ ἐραστὴς αὐτῆς Ροδάνης εἶναι οἱ πρωταγωνισταὶ τοῦ δράματος τούτου, τοῦ ὁποίου δὲν σώζεται (1) παρὰ ἡ διεξοδικὴ Ὑπόθεσις, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ὁ Φώτιος. Μετὰ τὸν Ἰάμβλικον ἀριθμοῦσι τὸν Ἡλιόδωρον. Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τούτου χρεῖα εἶναι νὰ λαλήσω μετ' ὀλίγον πλατύτερον, διαβαίνω ἀμέσως εἰς τὸν Τάτιον.

Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἤκμασεν Ἀχιλλεὺς ὁ Τάτιος, Ἀλεξανδρεὺς τὸ γένος, καὶ συγγραφεὺς τῆς αἰσχρολόγου Μυθιστορίας, ἐπιγραφομένης « Τὰ περὶ Κλειτοφῶντα καὶ Λευκίπην »· φαίνεται ὅμως ὅτι εἶναι μεταγενέστερος τοῦ Ἡλιόδωρου, τὸν ὁποῖον μιμεῖται εἰς πολλὰ, ἀλλ' ἀτυχέστατα. Ἐξω ἀπὸ τὴν αἰσχρολογίαν, τῆς ὁποίας εἰς τὸν Ἡλιόδωρον δὲν

(1) Ἰδε ὅμως περὶ τούτου τὸν Ὑέτιον, Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥωμανῶν σελ. 68, καὶ τὴν νέαν ἔκδοσιν τῆς Ἑλληνικ. Βιβλιοθ. τοῦ Φαβρικού, Τόμ. Η, σελ. 153.

εὐρίσκεται σχεδὸν ἴχνος, ὁ Τάτιος ἀγαπᾷ μὲ ὑπερβολὴν τὰς σοφιστικὰς ἐκφράσεις καὶ περιγραφάς· καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου, εἰς πολλὰ μέρη κομψότατος, ὁμοιάζει εἰς τὰ περισσότερα, ὅχι τῆς σώφρονος γυναικὸς τὸ φυσικὸν κάλλος, ἀλλὰ τοὺς ἐπιθέτους ζολισμοὺς τῆς πόρνῃς. Ἀν πρέπη νὰ πιστεύσωμεν τὸν Σουΐδαν, ὁ Τάτιος ἔγινεν ὅχι μόνον χριστιανὸς, ἀλλὰ καὶ Ἐπίσκοπος.

† Ἀγνωστος ὡσαύτως εἶναι καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος, εἰς τοὺς
 + ὁποίους ἤκμασεν ὁ Λόγγος, συγγραφεὺς « Τῶν κατὰ Δάφνιν » καὶ Χλόην ποιμενικῶν, » ἢ κατ' ἄλλους « Λεσβιακῶν » ἐρωτικῶν ». Τὸ ὄνομά του, ἂν δὲν ἡλλοιώθη ἀπὸ τοὺς ἀντιγραφέας, εἶναι Ῥωμαϊκὸν (Longus, ἤγουν Μακρὸς), καὶ φαίνεται πλέον παρωνύμιον παρὰ κύριον ὄνομα. Ὅπως ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, εἰς τὸν Λόγγον εὐρίσκει τις τὸ σαφές τῆς λέξεως, τὸ κυριολεκτικόν, τὸ Ἀττικόν, τορνευμένας καὶ γλαφυράς περιόδους· ἀλλὰ λείπει τὸ κυριώτερον ἀπ' αὐτὸν, Νοῦς, καὶ Κρίσις· καὶ ὁ Ἀττικώτατος Λόγγος δὲν εἶναι παρὰ σοφιστής, καὶ σοφιστὴς ἀηδὴς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ὅχι μόνον διὰ τὴν αἰσχρολογίαν, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται καὶ αὐτὸς πολλάκις, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἀνάγνωσις ὁμοιάζει τὴν τροφήν. Ὅταν κἄθηται τις εἰς τράπεζαν, ὁ πρῶτος αὐτοῦ σκοπὸς εἶναι νὰ θεραπεύσῃ τὴν χρεῖαν τῆς φύσεως· ἡ κομψότης τῶν σκευῶν καὶ πολυτέλεια δὲν παριστάνεται εἰς τὸν νοῦν τοῦ παρὰ κατὰ δεύτερον λόγον· ἀλλ' ὅταν ἀντὶ βρωμάτων δὲν εὐρίσκει εἰς αὐτὴν παρὰ χρυσᾶ πινάκια, καὶ τὴν τράπεζαν ἀφίνει μὲ ἀγανάκτησιν, καὶ τὸν καλεσὴν μέμφεται ὡς ἀνόητον. Τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ Μίδα μετεβλήθησαν ὅλα εἰς τὸ τιμιώτατον μέταλλον τοῦ χρυσοῦ· ἀλλ' ὁ Μίδας ἀπέθνησκε τῆς πείνας. Εἰς τοιοῦτους κακοζήλους συγγραφεῖς ἀρμόζει ἡ φρόνιμος παρατήρησις τοῦ Λάκωνος, ὅστις, καθὼς διηγεῖται ὁ Πλού-

ταρχος (1), « Ἀκούων ῥήτορος μεγάλας στρέφοντος περιόδους,
 » Ἀλλὰ, νῆ τῷ Σιωῷ (εἶπεν), ἀνδρεῖός γε ὁ ἀνθρώπος· πρὸς
 » οὐδὲν ὑποκείμενον εὖ σροβιλοῖ τὴν γλῶσσαν ».

Ὁ Σουΐδας καταλέγει τρεῖς Ξενοφώντας Μυθιστοριογράφους·
 τὸν πρῶτον, Ἀντιοχέα, ὅστις ἐπέγραψε, καθὼς ὁ Ἰάμβλικος,
 τὸ δράμα του Βαβυλωνιακά, τὸν δεύτερον, Κύπριον, συγγρα-
 φέα τῶν Κυπριακῶν, ἡγουν, « Ἐπὶ τῶν περὶ Κινύραν καὶ Μύρ-
 » ραν καὶ Ἀδωνιν », καὶ τὸν τρίτον, Ἐφέσιον, τοῦ ὁποίου
 καὶ μόνου σώζονται τὴν σήμερον « Τὰ κατὰ Ἀνθίαν καὶ
 » Ἀδροκόμην Ἐφεσιακά ». Τοῦτον ἄλλοι λέγουσι ὅτι εἶναι τοῦ
 Ἡλιοδώρου μεταγενέστερος κατὰ τοὺς χρόνους, ἄλλοι τὸν
 θέλουν προγενέστερον, τοῦλάχιστον μίαν ἑκατονταετηρίδα,
 τινὲς δὲ καὶ σύγχρονον σχεδὸν τοῦ Λουκιανοῦ τὸν ἐφαντάστη-
 σαν. Ἐὰν ἐξετάσῃ τις τὴν ἀφέλειαν τοῦ χαρακτήρος καὶ τὸ
 ἀνεπιτήδευτον μάλιστα τῆς φράσεως τοῦ Ξενοφώντος τούτου,
 πρέπει νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἔγραψεν εἰς καιρὸν, ὅταν ἡ κρίσις
 τοῦ καλοῦ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀφήσειν παντάπασι τοὺς συγγραφεῖς·
 ἂν ὁμως πάλιν παρατηρήσῃ πολλὰς φράσεις καὶ λέξεις, αἱ
 ὁποῖαι ἢ δὲν εἶχον ἀκόμη τότε περάσειν ἀπὸ τὸν χυδαῖον λαὸν
 εἰς τὰ βιβλία, ἢ ὅχι μὲν τοσαύτην κατάχρησιν (2), ὁ Ξενοφὼν
 εἶναι βέβαια πολὺ μεταγενέστερος τοῦ Ἡλιοδώρου. Πρόσθε-
 εἰς ταῦτα καὶ τὸ παντάπασι ἄτονον καὶ ἐκλελυμένον τοῦ
 χαρακτήρος, καὶ τὴν κατὰ πολλὰ πολὺπλοκον δέσιν τοῦ δρά-
 ματος, καὶ θέλεις κρίνειν ἀπίθανον ὅτι ἤκμασεν ὁ Ξενοφὼν εἰς

(1) Λακωνικ. Ἀποφθ.

(2) Τοιαῦτα εἶναι ὁ « Φοβερός ἔρως, » ἀντὶ τοῦ Μέγας καὶ σφοδρὸς
 ἢ « Εὐμορφία » κατακόρως εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἀντὶ τοῦ Κάλλος,
 καὶ « Εὐμόρφος » ἀντὶ τοῦ Καλός, οἱ « Καλοὶ χρόνοι » ἀντὶ τοῦ
 Ἀγαθοὶ ἢ εὐτυχεῖς χρόνοι, καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι τοῦ παρόντος
 καιροῦ νὰ ἐξετάσω.

περίοδον χρόνου ὅστις ἐγέννησε τὸν Πλούταρχον, τὸν Γαληνόν, τὸν Λουκιανόν, καὶ ἄλλους τοιούτους σοφοὺς καὶ πεπαιδευμένους ἄνδρας. Ἡ ἔλλειψις τῶν μεγάλων ἐλαττωμάτων εἰς τοὺς συγγραφεῖς προέρχεται πολλάκις ἀπὸ ἀσθένειαν τοῦ νοός, οὐδ' εἶναι πάντοτ' ἀποτέλεσμα τῆς κοινῆς ἀρετῆς τοῦ καιροῦ, εἰς τὸν ὁποῖον γράφουσιν· ὀλίγον φοβεῖται νὰ πέσῃ, ὅστις δὲν ἔμαθε νὰ πέτεται ὑψηλά.

Ἀφελέςατος ὁμοίως καὶ ἀνεπιτήδευτος εἶναι καὶ ὁ χαρακτήρ
 + τοῦ λόγου τοῦ Χαρίτωνος, συγγραφέως « Τῶν περὶ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην ἐρωτικῶν », ἀλλ' ἐκλελυμένος καὶ χωρὶς νεῦρα. Ὁ ἐκδότης αὐτοῦ Δορβίλλος δικαίως τὸν νομίζει μεταγενέστερον τοῦ Ἡλιοδώρου, τοῦ Ἀχιλλέως Τατίου, τοῦ Λόγγου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος. Ἡ Μυθιστορία του ὁμοιάζει πλέον τὰ κοινῶς λεγόμενα Παραμύθια παρὰ τὰ δραματικά συντάγματα. Τόσον εἶναι ἀνεπαίσθητος ἡ πλοκὴ τῆς. Ἐκφράζει πολλάκις καὶ αὐτὸς τὰ πράγματα μὲ φράσεις ἐπαρμένους ἀπὸ τὴν κοινὴν συνήθειαν (1) ἐκ τοῦ ὁποῖου συμπεραίνω ὅτι ὁ Χαρίτων ἔγραψε τὴν Μυθιστορίαν του πρὸς τὰ τέλη τῆς ὀγδόης, ἴσως καὶ τῆς ἐννάτης ἐκατονταετηρίδος.

Μέχρι τούτου, φίλε μου Ἀλέξανδρε, κατηρίθμῃσα συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι μ' ὄλ' αὐτῶν τὰ ἐλαττώματα, παρηγοροῦσι κἄν-
 που καὶ τὴν ἀηδίαν τῆς ἀναγνώσεως, ἄλλος μὲ τὴν ἀφέλειαν τῆς φράσεως, ἄλλος μὲ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, ἄλλος μὲ τὴν πλοκὴν τοῦ δράματος, καὶ ἄλλος μὲ τῶν ἐν-

(1) Ἀρκοῦμαι κατὰ τὸ παρὸν εἰς τοῦτο μόνον τὸ παράδειγμα, « Ὁ δὲ » βασιλεὺς οὐ κατέσχευ, ἀλλὰ πρὶν ΚΑΛΩΣ τὴν νύκτ' ΚΑΤΑΧΘΗΝΑΙ » πρῶτος εἰσεπήδησεν εἰς αὐτὴν (H, ε, σελ. 136) », τὸ ὁποῖον εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν σημαίνει κατὰ λέξιν, « Ὁ δὲ βασιλεὺς δὲν ἐκρά- » τήθη, ἀλλὰ πρὸ τοῦ ΚΑΛΟΦΘΑΣΗ τὸ πλοῖον εἰς τὴν γῆν, ἐπήδησε » πρῶτος εἰς αὐτό ».

νοιῶν τὴν φυσικὴν εὗρεσιν καὶ διάθεσιν. Ἀλλὰ τί νὰ εἶπῃ
 τίς περὶ τῶν ἐξῆς Μυθιστοριογράφων, τῶν ὁποίων τοῦ χοροῦ
 ἐξάρχει ὁ Εὐστάθιος, ἢ κατ' ἄλλους, Εὐμάθιος, συγγρα-
 φεὺς « Τοῦ καθ' Ὑσμινίαν καὶ Ὑσμίνην δράματος ; » Ὅχι
 μόνον ἢ διάφορος γραφὴ τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀτεχνε-
 σάτη διάθεσις τοῦ δράματος, ἢ κακόζηλος φράσις, ἢ ἀτυχεσάτη
 μίμησις, χρήσις καὶ κατάμιξις τῶν φράσεων ἄλλων συγγραφέων,
 καὶ ἡ ἄκρατος αἰσχρολογία, εἶναι ἱκανὰ νὰ δείξωσιν ὅτι τὸ
 δράμα εἶναι γέννημα, ὅχι τοῦ σοφοῦ καὶ σεμνοῦ τῆς Θεσσαλονί-
 κης Ἀρχιερέως Εὐσταθίου, τοῦ σχολιάσαντος τὸν Ὅμηρον,
 ἀλλ' ἀμαθοῦς τινὸς καὶ κακῶς ἀναθραμμένου νέου. Ἡ μεθυσμένη
 του φαντασία δὲν ἠρκέσθη νὰ πλάσῃ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πάθη,
 ἀλλ' ἠθέλησε νὰ κτίσῃ τόπους καὶ πόλεις ἀνυπάρκτους. Ὅτις
 ἠθέλεν ἐλπίζει ποτὲ νὰ εὕρῃ Ἰωνικὴν ῥῆσιν τοῦ Ἱπποκράτους
 (Περὶ τροφ. § 8.), « Φύσιες ζώων ἀδίδακτοι », ὅχι μακρὰν
 ἀπὸ γραφικὴν ῥῆσιν (Ψαλμ. ΙΖ, ιβ'), « Χάλαζα καὶ ἄνθρα-
 » κες πυρός ; » καὶ ὁμῶς εὗρηκε τὸν τρόπον νὰ συγκλῶσῃ τὰ
 ἀσύγκλωστα ὁ ἀμαθέστατος οὗτος Εὐμάθιος (1), τὸν ὁποῖον σοχά-
 ζομαι ὅτι ἤκμασε σύγχρονος σχεδὸν μὲ τὸν ἐξηγητὴν τοῦ Ὁμήρου
 Εὐστάθιον, ἤγουν περὶ τὰ μέσα τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα ἤκμασε καὶ Θεόδωρος ὁ
 ἐπικληθεὶς Πρόδρομος, ἢ Πτωχοπρόδρομος, τοῦ ὁποῖου « Τὰ
 » κατὰ Ῥοδάνθη καὶ Δοσικλέα », ἂν καὶ ἦναι διὰ στίχων ἱαμ-
 δικῶν γραμμένα, συγκαταλέγονται ὁμῶς μὲ τὰς Μυθιστορίας.

(1) Τὰ καθ' Ὑσμινίαν καὶ Ὑσμίνην σελ. 33 καὶ 34. Ὁ Ἀρισταίветος
 εἰς τὰς ἀσελγεῖς ἐπισολὰς του ἐτύλμησεν ἄλλο ἔτι γελοιότερον. Εἰς τὴν
 ΙΘ ἐπιστολὴν τοῦ πρώτου βιβλίου ἐσύρραψε μὲ ἄλλα πολλὰ κομμάτια ἐνθεν
 καὶ ἐκεῖθεν κλεμμένα, ὅχι ῥῆσιν, ἀλλ' ὁλόκληρον διήγησιν στίχων δεκα-
 πέντε ἐκ τοῦ Περὶ φύσεως παιδίου (§ 4, τομ. Ι, σελ. 135) τοῦ Ἱππο-
 κράτους, μετασχηματίσας μόνον τοὺς ἰωνισμοὺς, διὰ νὰ κρύψῃ
 τὸ κλέμμα.

Εἰς τὸ μυθικὸν τοῦτο διήγημα, ὅτι ἠθέλητε νὰ μιμηθῇ τὸν Ἡλιόδωρον, γίνεται φανερόν ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν. Καταχερεῖ τὴν διήγησιν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου ὁ Ἡλιόδωρος· σημειώνει τὴν ὥραν τῆς Ἡλιακῆς περιόδου καὶ ὁ Πρόδρομος. Πλοῖον ληστρικὸν πλάττει πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου ὁ Ἡλιόδωρος· πλοῖον ληστρικὸν ὑποθέτει καὶ ὁ Πρόδρομος, ἀλλ' εἰς τὸν λιμένα τῆς Ρόδου, ἤγουν οὔτε εἰς τὸν Νεῖλον, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ἀντιγραφεὺς τοῦ Ἡλιοδώρου, οὔτ' ὑπέρμακραν πάλιν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ μὴ πλανηθῇ μακρυνόμενος ἀπὸ τὸν χειραγωγόν του. Ἡ Χαρίκλεια τοῦ Ἡλιοδώρου ὁμοιάζει τὴν Ἄρτεμιν· τὴν Ἄρτεμιν ὁμοιάζει καὶ ἡ Ροδάνθη τοῦ Προδρόμου. Διὰ νὰ παραστήσῃ τὸ κάλλος τῆς Χαρικλείας ὁ Ἡλιόδωρος, ἀρκεῖται εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα λόγια, « Ἀμήχανόν τι κάλλος, καὶ » Θεὸς εἶναι ἀναπείθουσα »· ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ πλουσία τοῦ Προδρόμου φαντασία, βεβαρυμένη πλέον νὰ ἀκολουθῇ δουλικῶς τὸν ὁδηγόν της, περιγράφει ἐν καθ' ἐν τῆς Ροδάνθης τὰ μέλη, ἀρχίζων ἀπὸ κεφαλῆς καὶ τελευτῶν εἰς τοὺς πόδας, μὲ νοήματα καὶ λέξεις τοιαύτας,

Ὅφρὺς φυσικῶς εὖ γεωμετρομένη

Εἰς εὐφυᾶ μίμησιν ἡμικυκλίου.

Καὶ ἐνταῦθα δὲν ἐξεύρει τίς τί περισσότερον νὰ θαυμάσῃ, τὴν σιχουργίαν, ἢ τὴν περὶ τοῦ καλοῦ κρίσιν τοῦ Προδρόμου, ὅστις ἔκρινεν εὐμορφα τοιαῦτα ὁφρύδια, τῶν ὁποίων τὸ κύρωμα, διὰ νὰ ᾗναι γεωμετρικῶς ἡμικύκλιον, ἔπρεπε νὰ ἀναβαῖνῃ ἕως εἰς αὐτὸ σχεδὸν τοῦ μετώπου τὸ ἄκρον. Ἀλλ' ἐὰν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἡλιοδώρου δὲν ἦτον ἱκανὸν νὰ διδάξῃ τὸν μιμητὴν Πρόδρομον, «τί πρέπει νὰ προσμένωμεν ἀπὸ τοὺς μιμητὰς τοῦ Προδρόμου;

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε μου Ἀλέξανδρε, Νικήτας ὁ ἐπονομαζόμενος Εὐγενειανός. Ἐγραψε καὶ αὐτὸς διὰ σίχων ἱαμβικῶν τὰ

κατὰ Δροσίλλαν καὶ Χαρικλέα, κατὰ μίμησιν τοῦ Προδρόμου, ὡς καυχᾶται εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν, « Ποίησις κυρίου Νικήτου » Εὐγενειανοῦ κατὰ μίμησιν τοῦ μακαρίτου φιλοσόφου τοῦ Προδρόμου ». Ἀπὸ τὴν λέξιν « Μακαρίτου » γίνεται πιθανὸν ὅτι ὁ Νικήτας ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τῆς δωδεκάτης, ἢ κατ' αὐτὴν τὴν δεκάτην τρίτην ἑκατονταετηρίδα. Ἐπειδὴ τὸ ποίημά του εἶναι ἐτι ἀνέκδοτον, δὲν εἶναι περιττὸν νὰ ἐκθέσω μικρὸν δεῖγμα τῆς εὐφυΐας τοῦ ποιητοῦ, καὶ διὰ νὰ γυμνάζεται εἰς τοῦ καλοῦ τὴν κρίσιν ὁ νοῦς τῶν νέων Γραικῶν, καὶ διὰ νὰ μὴν ἐπιθυμήσῃ τις ἀπ' αὐτοὺς νὰ δαπανήσῃ εἰς τοιοῦτου Μυθιστοριογράφου ἔκδοσιν τὸν καιρὸν, πρᾶγμα πολὺτιμον, μάλιστα εἰς τὴν εὐτυχῶς ἀρχομένην τῆς Ἑλλάδος ἀναγέννησιν. Ἰδοὺ λοιπὸν πῶς καταχερεῖ ὁ ποιητής (1).

Νῦν τοῦ φεραυγοῦς ἀστεράρχου φωσφόρου
 Ἐκ τοῦ κάτω φάνκτος ἡμισφαιρίου,
 Ἐξ ὠκεανοῦ τῶν ῥοῶν λελουμένου,
 Καὶ γῆς τοσαύτης ἐκταθείσης εἰς πλάτος,
 Ἀνδραμόντες εἰς κορυφαίους τόπους,
 Πάρθοι παρεμπίπτουσι Βάρζῳ τῇ πόλει,
 Οὐχ' ὡς κατ' αὐτῆς συγκροτήσונτες μάχην,
 Οὐχ' ὡς βαλοῦντες ῥιψεπάλξιδας λίθους
 Ἐκ πετροπομπῶν εἰς τὸ τεῖχος ὀργάνων κ. τ. λ.

Περὶσσοτέρους στίχους νὰ γράψω δὲν ἔχω δύναμιν, φοβούμενος μὴ πάθω τὸ τοῦ Κωμικοῦ,

..... Αἰδοῖ' τουτί καὶ δὴ
 Χωρεῖ τὸ κακόν· δότε μοι λεκάνην.

Τοιαῦτα ποιήματα εἶναι βέβαια ἐμπνευσμένα ὅχι ἀπὸ τὸν Θεὸν τῆς ἡμέρας, τὸν φωτεινὸν Ἀπόλλωνα, ἀλλ' ἀπὸ δαίμονα

(1) Χρεωσῶ τοὺς ὀλίγους τούτους στίχους εἰς τὴν καλοκαγαθίαν σοφωτάτου τινὸς ἀνδρὸς φίλου, ὅστις ἔχει ὁλόκληρον ἐν ἀντίγραφον τοῦ Εὐγενειανοῦ.

τινὰ ζοφερὸν καὶ καταχθόνιον. Καιρὸς εἶναι νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸν Ἡλιόδωρον, διὰ τὸν ὁποῖον ἕκαμα καὶ τὴν μακρὰν ταύτην παρέκδασιν.

✠ ἤκμασεν ὁ Ἡλιόδωρος περὶ τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἑκατον-
 ταετηρίδος ἀπὸ Χριστοῦ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ
 μεγάλου, καὶ Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ἐκατ-
 ἀγετο ἀπὸ τὴν Ἐμισαν, πόλιν τῆς Φοινίκης, ὅχι μακρὰν ἀπὸ τὸν
 Ὀρόντην ποταμὸν, ἡ ὁποία ἐχρημάτισε περίφημος μεταξὺ τῶν
 πόλεων, ὅσαι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῶν Σελευκιδῶν, δια-
 δόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀλαγαβάλου, ἡ Ἐλα-
 γαβάλου (1), ἤγουν τοῦ Ἡλίου, ὅς τις ἐτιμᾶτο εἰς αὐτήν. Ὅθεν
 ✠ καὶ ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἐμισαν μωρὸς Ἀντωνῖνος, ὅταν
 ἀνέβη εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Ρώμης, ἀνηγορεύθη
 ἱερεὺς τοῦ Ἡλίου, καὶ ἐπωνομάσθη Ἡλιογάβαλος, ἐξελληνίσας
 τοῦ Συριακοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα. Ταύτην τὴν Ἡλιολατρείαν πιθάνον
 εἶναι ὅτι αἰνίττεται καὶ ὁ Ἡλιόδωρος, ὅταν λέγῃ εἰς τὸ τέλος
 τοῦ βιβλίου (ἐὰν ἀληθῶς τὸ τέλος τοῦτο ᾗναι γραμμένον ἀπὸ
 τὴν χεῖρά του) « Ὁ συνέταξεν ἀνὴρ Φοίνιξ Ἐμισκνός, τῶν
 » ἀφ' ἩΛΙΟΥ γένος, Θεοδοσίου παῖς, Ἡλιόδωρος »,
 εἴτε οἱ προπάτορες τοῦ Ἡλιοδώρου ἐφαντάζοντο ὅτι ἑκατ-
 ἀγοντο ἀπὸ τὸν Ἡλιον, εἴτε (τὸ πιθανώτερον) ἄλλο δὲν
 ἐνόουν διὰ τοῦ « Ἀφ' Ἡλίου » παρὰ τοῦτο μόνον, ὅτι
 τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐχρημάτισαν ἱερεῖς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡλίου.
 Ὁ Φώτιος ὀνομάζει τὸν Ἡλιόδωρον Ἀμινδηνόν· ἀλλὰ τοῦτο,
 ἂν δὲν ᾗναι σφάλμα τῆς μνήμης τοῦ Φωτίου, εἶναι γραφικὸν
 ἁμάρτημα, πρῶτον μὲν, ὅτι οὐδὲ πόλις εὐρίσκεται ὀνομαζο-
 μένη Ἀμινδα, ἔπειτα, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὸν Φώτιον
 ἦτο γραμμίου Ἀμινδηνός, χωρὶς τοῦ ν, ἡ Ἀμινδα εἶναι πόλις

(1) Περὶ τῆς σημασίας καὶ ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τούτου, ἴδε τοῦ Ἀγγλοῦ Σελδήνου τὸ περὶ Συρίων Θεῶν σύνταγμα σελ. 145-156.

τῆς Μεσοποταμίας, καὶ ὅχι τῆς Φοινίκης. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν οὐδ' Ἀμισηνὸν εἶναι πιθανόν ὅτι τὸν ὠνόμασεν, ἐπειδὴ ἡ Ἀμισὸς εἶναι πόλις τοῦ Πόντου.

Ὁ Φώτιος ἀναφέρει μόνον ἀπλῶς, ὅτι ὁ Ἡλιόδωρος ἐχρημάτισεν Ἐπίσκοπος· ὁ δὲ Σωκράτης καὶ Νικηφόρος ὁ Κάλλιςτος (1) προσθέτουν ὅτι καὶ Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τρίκκης, τὴν ὁποίαν κοινῶς σήμερον ὀνομάζομεν Τρίκαλα. Λέγουσι πρὸς τοῦτοις καὶ οἱ δύο, ὅτι συνέγραψε τὰ Αἰθιοπικὰ ἐτι νέος ὢν, καὶ ἐπομένως πριχοῦ τιμηθῇ μὲ τὸ Ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα. Ὅθεν φαίνεται ἀπίθκνον τὸ προστιθέμενον ἀπὸ μόνον τὸν Νικηφόρον, ὅτι ἡ ἐγχώριος σύνοδος τῆς Θεσσαλίας ἐπρόσαξε τὸν Ἡλιόδωρον ἢ νὰ καύσῃ τὴν Μυθισορίαν του, ὡς ἀνάνυσμα ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς νέους, ἢ νὰ παραιτηθῇ τὴν ἐπισκοπὴν, καὶ ὅτι ὁ Ἡλιόδωρος παρὰ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον ἐπροτίμησε τοῦ συγγράμματος τὴν σωτηρίαν. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ Ἐκκλησία ἐπλούτει ἀπὸ σοφοῦς ἱεράρχας πολλοὺς, οἱ ὅποιοι δὲν ἦτο τρόπος μῆτε νὰ σκανδαλισθῶσι διὰ τὸν σώφρονα τῆς Χαρικλείας καὶ τοῦ Θεαγένους ἔρωτα, μῆτε νὰ ἐκβάλωσι τῆς ἐπισκοπῆς ἄνδρα τόσον σεμνὸν τὰ ἥθη, ὥστε ὑπερέδῃ, νὰ εἴπω οὕτω, καὶ αὐτὰ τῆς σωφροσύνης τὰ ὅρια. Διότι, καθὼς ὁμοφώνως λέγουσι ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Νικηφόρος, ὁ Ἡλιόδωρος ἐχρημάτισεν ἀρχηγὸς εἰς τὴν Θεσσαλίαν τοῦ ἔθνους νὰ καθαιρῶνται ὅσοι Κληρικοὶ ἐφύλασσαν τὰς γυναῖκας, μὲ τὰς ὁποίας νομίμως ἦσαν ἐνωμένοι πρὶν ἐμβῶσιν εἰς τὸν Κλῆρον, ὁπότεν καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους οἱ Ἱερωμένοι ὅλοι χωρὶς ἐξαιρέσεως εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ φυλάσσωσι τὰς ἰδίας γυναῖκας, ὥστε καὶ τέκνα, καθὼς λέγει ὁ Σωκράτης, γεννημένα εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς, εἶχον ἀπ' αὐτοὺς

(1) Σωκρ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Ε, κθ', καὶ Νικηφορ. Ἐκκλ. Ἱστορ. ΙΒ, λδ'.

πολλοί. Ἐπειτα, ἂν ὁ Ἡλιόδωρος ἐκρίθη ἀνάξιος τῆς ἐπισκοπῆς διὰ τὸ σύγγραμμά του, ἰδιὰ τί τὸν ἐχειροτόνησαν Ἐπίσκοπον; καὶ ἂν ἀληθῶς ἐζήτησαν τοῦ βιβλίου τὸν ἀφανισμόν, δὲν εἶναι φανερόν ὅτι ἐζήτουν ἀπ' αὐτὸν πρᾶγμα ἀδύνατον; ἐπειδὴ φυσικὰ πολλὰ ἀντίγραφα ἦσαν ἤδη εἰς ἀνθρώπους καὶ τόπους διαφόρους σκορπισμένα ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς νεότητος τοῦ συγγραφέως ἐωσοῦ ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος.

Δὲν ἐξετάζω ἐνταῦθα, ἂν ἔχη βάσιν νὰ σταθῇ ἡ γνώμη τῶν ὅσοι θέλουν, ὅτι ὁ Μυθιστοριογράφος Ἡλιόδωρος, καὶ ὁ Ἡλιόδωρος ἐπίσκοπος τῆς Τρίκκης, εἶναι δύο πρόσωπα διάφορα.

+ Παραλογώτεροι πολλὰ εἶναι, ὅσοι οὐδὲ χριστιανὸν πιστεύουσι τὸν συγγραφέα τῶν Αἰθιοπικῶν. Καὶ ἂν μᾶς ἔλειπον αἱ περὶ τούτου μαρτυρίαι τοῦ Σωκράτους, τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Νικηφόρου, ἡ μετὰ προσοχῆς ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου ἀρκεῖ νὰ μᾶς πιστώσῃ περὶ τῆς θρησκείας τοῦ γράψαντος. Λέξεις, φράσεις, ἀπὸ τὰς ἐκκλησιαστικῶν τῶν Χριστιανῶν βίβλους, αἰνίξεις εἰς ἱστορίας καὶ συνηθείας χριστιανικὰς, εὐρίσκονται κατασπαρμέναι εἰς διάφορα μέρη τῶν Αἰθιοπικῶν τοσαῦται, ὥστε εἶναι δύσκολον εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ ἀμφιβάλῃ, ἂν ὁ συγγραφεὺς ἦτο Χριστιανός.

+ Παρὰ τὴν Μυθιστορίαν ταύτην, ἔγραψεν, ὡς λέγουσιν, ὁ Ἡλιόδωρος καὶ περὶ Χημείας, ἥγουν τῆς τέχνης τοῦ κατασκευάζειν χρυσὸν ἢ ἄργυρον. Ἐνδεχόμενον νὰ ἠπατήθη εἰς τὸν καιρὸν τῆς νεότητος καὶ αὐτός, καθὼς ἄλλοι πολλοί, ἀπὸ ταύτην τὴν ματαιοπονίαν, ὀνομαζομένην ἀπὸ τοὺς μωροσόφους αὐτῆς διδασκάλους, « Θεῖαν καὶ ἱερὰν τέχνην », ὁποῖα πρέπει νὰ ὀνομάζεται ἀληθῶς σήμερον ἡ μήτηρ τῶν περισσοτέρων τεχνῶν, ἡ Θαυμάσιος ἐπιστήμη τῆς Χημείας· ὅτι δὲ τὸ εἰς τὸν Ἡλιόδωρον ἀναφερόμενον ὀλιγόστιχον ποιημάτιον περὶ Χημείας, καὶ σωζόμενον ὀλόκληρον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην τοῦ

Φαβρικίου (1), εἶναι ἀληθῶς τοῦ Ἡλιοδώρου γέννημα, τοῦτο, φίλε μου Ἀλέξανδρε, ὅστις πιστεύει,

Οὔποτ' ἐκ ταύτοῦ μεθ' ἡμῶν πίνεται ποτηρίου.

Ἰκανὸν εἶναι νὰ ἀναγνώσῃ τις μίαν μόνην δεκάδα στίχων, διὰ νὰ πληροφορηθῇ, ὅτι τὸ τρισβάρβαρον καὶ κατὰ τὸν νοῦν καὶ κατὰ τὴν φράσιν ποιημάτιον τοῦτο, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τῶν Αἰθιοπικῶν ἡ εὐφράδεια διαφέρει ὅσον ἡ ἡμέρα τῆς νυκτὸς, εἶναι γέννημα τῆς δωδεκάτης ἢ τρισκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Ὁ συγγραφεὺς, διὰ νὰ τὸ διαδῶσῃ μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν, ἐπέγραψεν εἰς αὐτὸ ψευδῶς καὶ τὸ περίφημον ὄνομα τοῦ Ἡλιοδώρου, καὶ τὸ ἔτι περιφημότερον τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, πρὸς τὸν ὁποῖον ὑποθέτει ὅτι τὸ προσφωνεῖ ὁ Ἡλιόδωρος.

Ἐὰν ἡ Μυθιστορία, διὰ νὰ ᾗναι ἔντεχνος, ἤγουν ἀληθῶς δραματικὴ, πρέπει νὰ ἔχῃ, καθὼς τὰ δραματικὰ ποιήματα, Δέσις, Λύσις, Περιπετείας, Ἐπεισόδια, καὶ σχεδὸν ὅλα ὅσα ἀναφέρει εἰς τὸ περὶ Ποιητικῆς, ὡς κανόνας τῆς τέχνης, ὁ Ἀριστοτέλης, τὰ Αἰθιοπικὰ εἶναι ἀναμφιδόλως παρὰ τὰς σωζομένης ὅλας Ἑλληνικᾶς Μυθιστορίας ἢ τεχνικωτέρα. Ἄρχεται ὁ συγγραφεὺς τῆς διηγήσεως ἀπὸ τὸ μέσον, καὶ νὰ εἴπω οὕτως, ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς ὑποθέσεως, ἤγουν ἀπὸ τὴν ὥραν ἐκείνην, ὅταν ἔφθασαν ὁ Θεαγένης καὶ ἡ Χαρίκλεια, εἰς τὴν Αἴγυπτον αἰχμάλωτοι· τὰ πρὸ τούτων συμβάντα εὐρίσκονται εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ δευτέρου βιβλίου, καὶ ἀκολουθοῦν μέχρι σχεδὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔκτου, ὅθεν ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου διέκοψε τὸν λόγον, διὰ νὰ διηγηθῇ τὰς προτέρας τύχας τῶν νέων. Παρομοίως ἡ ἀρχὴ τῶν τυχῶν τοῦ Ὀδυσσεώς, ὅταν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Τρωάδα, εὐρίσκεται

(1) Τομ. II, σελ. 119-126, Ἐκδ. Ἀρλεσίου.

εἰς τὴν ὀγδόην Ῥαφωδίαν τῆς Ὀδυσσεΐας, τῆς ὁποίας τὴν πρῶ-
την καταχερεῖ ὁ Φαυμασὸς Ὀμηρος, ὅταν ὁ Ὀδυσσεὺς ᾗτον
εἰς τῆς Καλυψοῦς τὴν νῆσον. Τὴν αὐτὴν τέχνην ἔχουσι καὶ τὰ
ἐπεισόδια τῶν Αἰθιοπικῶν ὅλα σχεδόν· ἤγουν εἶναι συμπεπλεγ-
μένα μὲ τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν εἰς τρόπον, ὥστ' ὅχι μόνον δὲν
βλάπτουσι τὴν ἐνότητα τοῦ δράματος, ἀλλὰ φαίνονται μέρη
ἀναγκαῖα, τὰ ὁποῖα νὰ ἀποσπᾷς ἢ νὰ μετακινήσῃ τις δὲν
ἐμπορεῖ, χωρὶς νὰ κατασπαράξῃ ὅλον τὸ δράμα. Καὶ εἰς τοῦτο
ἠκολούθησεν ὁ Ἡλιόδωρος τὸν κανόνα τοῦ Ἀριστοτέλους (1).
« Χρὴ οὖν... καὶ τὸν μῦθον, ἐπεὶ πράξεως μίμησίς ἐστι,
» μιᾶς τε εἶναι, καὶ ταύτης ὅλης, καὶ τὰ μέρη συνεσθάναι τῶν
» πραγμάτων οὕτως, ὥστε μετατιθεμένου τινὸς μέρους, ἢ
» ἀφαιρουμένου, διαφέρεσθαι καὶ κινεῖσθαι τὸ ὅλον· ὁ γὰρ
» προσὸν, ἢ μὴ προσὸν, μὴδὲν ποιεῖ ἐπίδηλον, οὐδὲ μόριον
» τοῦ ὅλου ἐξί ».

Τὸ αὐτὸ λέγω καὶ περὶ τῆς Ἡθοποιίας τῶν Αἰθιοπικῶν. Ἐάν,
ὡς διδάσκει ὁ Ἀριστοτέλης (2), τὰ ἥθη πρέπη νὰ παριστάνωνται
τοιαῦτα, ὁποῖα ἀρμόζουσι εἰς τὸν λέγοντα, ἤγουν νὰ ᾗναι
κατάλληλα εἰς τὸ γένος, εἰς τὴν ἡλικίαν, εἰς τὸ ἐπάγγελμα,
εἰς τὸ πάθος, καὶ τὰς ἄλλας ὅλας περιστάσεις, εἰς ὅσας
εὐρίσκεται ὁ λέγων ἢ πράσσωσι τὴν ὥραν ἐκείνην, ἐάν (λέγω)
τοιαῦτα πρέπη νὰ ᾗναι τὰ ἥθη, εὐδοκιμεῖ καὶ κατὰ τοῦτο ὁ
Ἡλιόδωρος. Τίς ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ πιθανώτερον τὴν ἡλίθιον
εὐπιστίαν τοῦ Ἀρισιππου, κοινὴν εἰς ὅλους τοὺς γηραλέους,
ὅσοι λαμβάνουσι γυναῖκας νέας; τίς τὸν ἄθεσμον ἔρωτα τῆς
Δημαϊνέτης; τὴν νεανικὴν ἀπλότητα τοῦ Κνήμωνος, καὶ τῆς
Θεραπαΐνης Θιάσῃς τὰς πανουργίας; τίς πάλιν τῆς Ἀρσάκης

(1) Περὶ ποιητικ. κεφ. Η.

(2) Αὐτόθ. κεφ. ΙΒ.

τὴν ἔρωτομανίαν, καὶ τῆς Κυβέλης τὰς μαστροπικὰς δολιότητας ;
 Ἐάν ἐξετάσωμεν τὸ ἦθος τοῦ ἱερέως Καλασίριδος, αὐτὸ σύγκειται
 ἀπὸ πολλὰ μέρη ἐναντία, ὅχι ὁμῶς ἀπιθάνως συμπεπλεγμένα.
 Ἀνθρωπος ἐνάρετος καὶ σεμνὸς τὰ ἦθη, ἐπειδὴ παραιτεῖται καὶ
 ἱερατείαν καὶ πατρίδα, διὰ νὰ μὴ σαγηνευθῇ ἀπὸ τὸν ἔρωτα
 τῆς πόρνης Ροδώπιδος· καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἡ διαγωγὴ του
 φαίνεται ὅχι μόνον δεισιδαιμονεσάτη, ἀλλὰ καὶ ὑποκριτικὴ·
 πρόσθε εἰς τὴν ἐφάνη καὶ ἄδικος καὶ ἀχάριστος εἰς τὸν φίλον
 αὐτοῦ Χαρικλέα, συμβουλεύσας καὶ συνεργήσας τῆς Χαρικλείας
 τὴν ἄρπαγὴν. Εὐκόλα πιθανολογοῦνται ὅλα ταῦτα ἀπὸ τὴν
 φύσιν τῆς Θρησκείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη καὶ ἀνέτρεφθῇ,
 καὶ τῆς ἱερωσύνης τῶν Θεῶν, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλετο. Ὄταν ὁ
 βωμὸς τῆς Θρησκείας δὲν Θεμελιούται εἰς τὴν ἀλήθειαν, τί
 παράδοξον ἂν κλονῆται καμμίαν φορὰν καὶ ἡ ἀρετὴ τῶν ὅσοι
 ἐπιστηρίζονται εἰς αὐτόν; Ἡ Ἑλένη ἦτο βέβαια ἀσελγεσάτη
 μοιχαλὶς, ἄδικοι ἦσαν οἱ Τρῶες, οἱ ὅποιοι δὲν ἤθελον νὰ τὴν
 ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν ἄνδρα της, καὶ ἀνόητοι οἱ Ἕλληνες, ἡ μᾶλλον
 εἰπεῖν, ἄρπαγες τῶν ἀλλοτρίων, ἐπειδὴ μὲ πρόφασιν ἐκδικήσεως
 ἔχυσαν τόσον αἷμα εἰς ὁλόκληρον δέκα χρόνων διάστημα· καὶ
 ὁμῶς μοιχεύαν, ἀδικίαν, αἱματοχυσίαν, καὶ τοσαῦτα πάνδεινα
 κακὰ, τ' ἀποδίδει ὅλα ὁ Ὀμηρὸς εἰς τῶν Θεῶν τὴν βούλησιν
 (Ὀδυσσ. Ρ. 118),

Εὐθ' ἴδον Ἀργεῖνν Ἑλένην, ἧς ἔνεκα πολλὰ

Ἀργοῖοι Τρῶές τε Θεῶν ἰότητι μόγησαν.

Ὄταν ὁ Ἀγαμέμνων ἤρπασε τὴν Βρισηίδα ἀπὸ τὰς χεῖρας
 τοῦ Ἀχιλλέως, ἔπραξεν ἀναμφιδόλως πρᾶξιν ἀσελγεσάτου
 τυράννου· καὶ μ' ὅλον τοῦτο, ἄκουε πῶς ἀπολογεῖται (Ἰλιάδ.
 Τ. 86),

..... Ἐγὼ δ' οὐκ αἰτιός εἰμι,

Ἀλλὰ Ζεὺς καὶ μοῖρα, καὶ ἡεροφῶιτις Ἐρυννύς,

Οἱ τέ μοι εἰν ἀγορῇ φρεσὶν ἔμβαλον ἄγριον ἄτην.

Καὶ οὕτω μὲν ὁ Ἀγαμέμνων· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ μητροκτόνος Ὀρέσσης, μήπως ἀπολογεῖται εὐσεβέστερον, ὅταν λέγῃ, ὅτι ὁ Ἀπόλλων τὸν ἐκίνησε νὰ σφάξῃ τὴν μητέρα του, καὶ ὅτι ἐκεῖνος ἔπρεπε νὰ κολασθῇ ἀντ' αὐτοῦ (Εὐριπίδ. Ὀρές. 594) ;

Τούτῳ πιθόμενος, τὴν τεκοῦσαν ἔκτανον·

Ἐκεῖνον ἡγείσθ' ἀνόσιον καὶ κτείνετε·

Ἐκεῖνος ἡμαρτ', οὐκ ἐγώ· τί χρῆν με δρᾶν;

Τί παράδοξον λοιπὸν, ἀφοῦ ὁ αὐτὸς οὗτος Ἀπόλλων ὑπεδέχθη τὸν Καλάσιριν εἰς τοὺς Δελφούς, καὶ προεῖπε (καὶ καθ' ὕπνους ἐσυμβούλευσε) τὴν ἄρπαγὴν τῆς Χαρικλείας εἰς αὐτὸν, τί παράδοξον, λέγω, ἐὰν ὁ σεμνὸς καὶ σώφρων Καλάσιρις ἐγένεν ὑπουργὸς τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ του; τί παράδοξον, ἂν ἔκρινε δίκαιον νὰ ἄρπάσῃ τὴν κόρην ἀπὸ τὸν Θετὸν αὐτῆς πατέρα, διὰ νὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ εἰς τοὺς γυναικίους αὐτῆς γονεῖς; Παράδοξον ἤθελεν ἴσως δόξει τινα, ὅτι δὲν ἐπενόησεν ἄλλον τρόπον δικαιότερον ἀποκαταστάσεως ὁ Καλάσιρις, ἢ μᾶλλον αὐτὸς ὁ Ἡλιόδωρος, οἷον, παραδείγματος χάριν, νὰ σπουδάσῃ νὰ τὴν ἐπάρῃ μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Χαρικλέους. Ἀλλ' ὅμως, ἐὰν ἔπρασσεν εἰς τοῦτον τὸν τρόπον, ἢ δὲν ἐπείθετο ὁ Χαρικλῆς, καὶ τὸ δράμα ἐλάμβανε τέλος, ἢ, ἂν ἐπείθετο, γίνεται πιθανὸν ὅτι ἤθελε καὶ συνοδεύσειν τὴν Χαρίκλειαν, καὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην, καὶ διὰ τὴν ἐλπίδα ν' ἀπολαύσῃ καὶ αὐτὸς πλοῦτον καὶ τιμὴν ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, τῶν ὁποίων ἔσωσε τὴν θυγατέρα. Ἀλλὰ, συνοδεύοντος τοῦ Χαρικλέους, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ ὁ Θεαγένης; Ὡς ἐρασῆς; ἀλλὰ τοῦτο ἔβαλλεν εἰς ὑποψίαν τὸν Χαρικλέα, μὴν ἦτο πλᾶσμα ἢ αἵτησις τοῦ Καλασίριδος. Ὡς ἄλλο τι πρόσωπον ἐπιφέρων; ἀλλὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ γεννήσῃ ἄλλας ἀπάτας, ἄλλας ὑποκρίσεις, χειροτέρας ἴσως τῆς πρώτης· ἔπρεπε νὰ μετακινήσῃ ὅλην τὴν ἐξῆς διάθεσιν τοῦ δράματος· ἔπρεπε νὰ δώσῃ καὶ εἰς τὸν

Χαρικλέα ἀρμόζον πρόσωπον εἰς ὅλην τὴν ὁδοιπορίαν μέχρι τῆς Αἰθιοπίας. Τῶν Μυθιστοριῶν ὅστις ὀρθῶς θελεῖ νὰ κρίνῃ τὴν πιθανότητα, πρέπει νὰ θεωρῇ ὅλην ἐνταυτῷ τὴν πλοκὴν τοῦ δράματος· καὶ αὐτὴ εἰς τὸν Ἡλιόδωρον εἶναι τοιαύτη, ὥστε ματακινεῖ τὸ ὅλον, ὅστις μετακινήσῃ ἐν μόνον μέρος ἀπὸ τὸν τόπον του.

Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν, φίλε μου Ἀλέξανδρε, τὸ πάθος πολλῶν ἐκδοτῶν, οἱ ὅποιοι εἰς τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκδιδομένους συγγραφεῖς ἐκθειάζουσι καὶ αὐτὰ τὰ προφανῆ σφάλματα, δίκαιον εἶναι νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν λείπουσιν ἀπὸ τὸν Ἡλιόδωρον καὶ ἀπίθανα τινὰ, καὶ ἐναντία εἰς τοὺς κανόνας τοῦ δράματος. Παρέστησα ὀλίγα εἰς τὰς σημειώσεις, ἀφῆσας περισσότερα εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἀναγινώσκοντος. Ἀρκεῖ λοιπὸν εὐταῦθα νὰ σημειώσω τὸ ἄνοσον καὶ ἀτυχέστατον ἐπεισόδιον τῆς Ἰσιάδος, τοῦ ὁποίου διὰ νὰ φανῇ προδηλότερον ἢ ἀναρμοσία, δὲν εἶναι ἴσως ἔξω τοῦ σκοποῦ νὰ τὸ ἐκτοπίσωμεν μὲ πολλὰ ὀλίγων λέξεων μεταβολήν, ἀναγινώσκοντες (σελ. 227) οὕτως, « Ἄρτι γὰρ ἐξήκοντά που σάδια διανύσασι, καὶ ἤδη » τῇ κώμῃ, καθ' ἣν ὁ Μιτράνης διῆγε, πλησιάζουσι, γνῶριμός » τις τοῦ Ναυσικλέους ἐντυγχάνει, καί, ὅποι προθυμοῖντο οὕτως » ἐσπουδασμένως, ἈΝΗΡΩΤΑ. ὩΣ ΔΕ, ὅτι παρὰ τὸν Μι- » τράνην ἐσπουδάκασιν, ἀπεκρίναντο, Ἀλλὰ, μάτην ὑμῖν, ἔφη, » καὶ εἰς κενὸν ἢ σπουδῇ, Μιτράνου... καὶ ὁ μὲν ἔτι λέγων » ἀπέτρεχεν... οἱ δὲ, ὡς τούτων ἤκουσαν, ἄχανεῖς κ. τ. λ. ». Ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι ὁλοκλήρους σίχους ἐξαλείφω μεταξὺ τοῦ ἈΝΗΡΩΤΑ καὶ τοῦ ὩΣ ΔΕ, καὶ ὁμως ἡ διήγησις ἀντὶ νὰ κολοβωθῇ, ἐγινε καὶ γοργοτέρα καὶ πολὺ πιθανωτέρα. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ περὶ τῆς Ἰσιάδος διήγημα ἐκτοπίζεται, χωρὶς νὰ πάθῃ τί τοῦ δράματος ἡ συμπλοκή, μὴτ' εἰς τὴν παροῦσαν μὴτ' εἰς τὴν ἐξῆς αὐτῆς διάθεσιν, εἶναι ἀνάρμοσον, εἶναι περιττὸν, εἶναι, εἰς ὀλίγα λόγια, παντάπασιν ἄτεχνον ἐπεισόδιον, κατὰ

τὸν κανόνα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἢ μάλλον εἰπεῖν, αὐτῆς τῆς ὀρθῆς κρίσεως, « Ὁ γὰρ προσὸν, ἢ μὴ προσὸν, μὴδὲν ποιεῖ ἐπίδηλον, » οὐδὲ μόριον τοῦ ὅλου ἐςί ».

Δὲν εἶναι, φίλε μου Ἀλέξανδρε, μόνοι οἱ κανόνες οὗτοι, τοὺς ὁποίους χρεωσθεῖ νὰ φυλάσῃ ὁ Μυθιστοριογράφος. Αὐτὸ τῆς Μυθιστορίας τὸ νομα ἱκανῶς διδάσκει, ὅτι τὸ δράμα δὲν περιορίζεται εἰς μόνον ἀπλῶς τὸν μῦθον, ἀλλ' ἔχει ἐξ' ἀνάγκης καὶ μέρος τι ἱστορικόν. Συγχωρεῖται βέβαια εἰς τὸν συγγραφέα, νὰ πλάσῃ, ὡς τὸν δόξει, τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος, νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰ ὅ,τι ὄνομα, καὶ νὰ τὰ θέσῃ εἰς ὅτινα τόπον ἀρέσει τὴν φαντασίαν του· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πλασὰ ταῦτα πρόσωπα δὲν κατοικοῦν τὴν Σελήνην, ἀλλ' ὑποθέτονται ὅτι ἐγεννήθησαν, ἀνετράφησαν, καὶ ἐνεργοῦν εἰς μέρη διωρισμένα καὶ μεταξύ διωρισμένων ἐθνῶν τῆς Οἰκουμένης, δὲν εἶναι συγχωρημένον εἰς αὐτὸν νὰ ψεύδεται μὴτ' εἰς τὴν γεωγραφίαν τοῦ τόπου, μὴτ' εἰς τὴν διήγησιν τῶν ἡθῶν τοῦ ἔθνους, ὅπου πλάσσει τὴν σκηνὴν τοῦ δράματος. Καὶ ὁ κανὼν οὗτος ἐπισηρίζεται εἰς τὴν ἀπλὴν ταύτην θεωρίαν. Τὸ τέλος τοῦ ψεύδους τῆς Μυθιστορίας εἶναι ἡ ἡδονὴ τοῦ ἀναγινώσκοντος· δὲν λέγω τὴν ἡδονὴν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν κοινὴν μὲ τὰ κτήνη, καὶ τὴν ὁποίαν μόνην τέλος ὅλων αὐτῶν τῶν πράξεων παραβάλλουσιν, ὅσοι ἔμαθον νὰ ζῶσιν ὡς κτήνη· ἡδονὴν ἀξίαν λογικοῦ ζώου μάλιστα ὀνομάζω ἐκείνην, ἥτις γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, καὶ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον τελειοῦνται κατὰ μικρὸν ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Ἀλλὰ ὅποιαν ἡδονὴν τοιαύτην δύναται τίς ν' ἀπολαύσῃ ἀπὸ συγγραφέα, ὅστις μετακινεῖ τὰ ὄρια, καὶ συγχέει τὰ ἦθη τῶν διαφόρων ἐθνῶν, ὅστις, καθ' ὑπόθεσιν, μεταβάλλει τὰς τοποθεσίας τῶν πόλεων, καὶ τὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν, ὅστις μεταφέρει τὰς παραθαλασσίους εἰς τὴν μεσόγειον, καὶ τὰς μεσογείους πόλεις πρὸς τὴν θαλάσσαν,

ὅστις δίδει Ἑλληνικά εἰς τοὺς βαρβάρους, καὶ βάρβαρα εἰς τοὺς Ἕλληνας ἤθη; Ὁ τοιοῦτος ψεύδεται χωρὶς καρπὸν, ἢ δ' ἄγνοιαν τῆς ἱστορίας, ἢ διὰ κακότυχον τῆς διανοίας ἀκρισίαν. Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὰς τοπογραφίας καὶ τὰς ἐθνικὰς ἡθυγραφίας τῶν Αἰθιοπικῶν, θελομεν εὐρεῖν καὶ εἰς αὐτάς, ἂν ὅχι ἀναμάρτητον κατὰ πάντα, ἱκανῶς εἰδήμονα καὶ λελογισμένον τὸν Ἡλιόδωρον.

Συγχωρεῖται, εἶπα, εἰς τὸν Μυθιστοριογράφον νὰ ὀνομάζη τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος, ὥς τὸν δόξει· καὶ ὅμως οὐδὲ τοῦτο τὸ μέρος εἶναι παντάπασιν ἐλεύθερον ἀπὸ κανόνας. Κανεῖς δὲν ἤθελεν ὑποφέρειν, παραδείγματος χάριν, νὰ ἀκούῃ Αἴγυπτιους ὀνομαζομένους μὲ Ἑλληνικά, ἢ Ἕλληνας μὲ Αἰγυπτιακά ὀνόματα. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ οὐδὲ τῶν ἐθνικῶν ὀνομάτων μόνη ἢ κατάλληλος θέσις· ζητεῖ πρὸς τούτοις καὶ ποίαν εὐαρμοσίαν, ἢ ὁποία κρέμεται ἀπὸ τοῦ νοὸς τὴν εὐφυΐαν καὶ πολυμαθειαν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν εὐτυχῇ συζυγίαν τῶν ἐννοιῶν. Τοιοῦτον εἶναι εἰς τὸν Ἡλιόδωρον τὸ ὄνομα τοῦ Θεαγένους. Ἐπειδὴ τὸν πρωταγωνιστὴν τοῦτον τοῦ δράματος ἐμελλε νὰ μᾶς παραστήσῃ νικητὴν εἰς τὰ Πύθια, νικητὴν εἰς τὸν κατὰ τῶν ἀγρίων λησῶν πόλεμον, νικητὴν τέλος πάντων εἰς τὴν Μερόην καὶ τοῦ ταύρου, τὸν ὁποῖον κατεδάμασε, καὶ τοῦ ὑπερηφάνου Αἰθίοπος, τὸν ὁποῖον ἐκαταπόνεσε, τί ἄλλ' ὄνομα προσφυέστερον ἢ δύνατο νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἢ λαμπρὰ καὶ πλουσία τοῦ Ἡλιόδωρου φαντασία, παρὰ τὸνομα τοῦ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα περιφήμου, διὰ τὰς ἀναριθμήτους αὐτοῦ νίκας, Θεαγένους τοῦ Θασίου (1); Μακρὸν, εἰς πολλὰ μέρη ἀδύνατον, καὶ πανταχοῦ σχεδὸν ὀλίγον ὠφέλιμον ἤθελεν εἶσθαι νὰ ἐξετάσω τὰ λοιπὰ ὀνόματα, ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὴν Μυθιστορίαν ταύτην, καὶ περὶ τῶν ὁποίων λέγω τί καὶ εἰς τὰς σημειώσεις.

(1) Ἴδε τὰς σημειώσεις μου, σελ. 15.

Περὶ δὲ τοῦ χαρακτηῆρος, ἡ τῆς ιδέας τοῦ λόγου, τῶν Αἰθιοπικῶν, ἱκανὴ εἶναι ἡ περὶ ταύτης κρίσις τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Ψελλοῦ, τὴν ὁποίαν θέλεις εὑρεῖν γεγραμμένην μετὰ τὴν παροῦσαν ἐπιστολήν. Τὸ ἄξιον ὁμῶς σημειώσεως, φίλε μου, τὸ ὅποῖον οὐτ' ὁ Φώτιος οὐτ' ὁ Ψελλὸς, ἡ δὲν ἐπεριεργάστησαν, ἡ δὲν ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ σημειώσωσιν, εἶναι ὅτι τὸ περισσότερον τοῦ δράματος μέρος εἶναι μίμησις καὶ παρωδία διαφόρων παλαιῶν συγγραφέων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ποιητῶν, καὶ ἐξαιρέτως τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Εὐριπίδου· ἀλλὰ μίμησις τόσον ἐντεχνος, ὥστε τὰ κλέμματα φαίνονται γεννῆματ' αὐτῆς κεφαλῆς τοῦ Ἡλιοδώρου· εἶναι, νὰ εἶπω οὕτως, ἀληθῆς κέντρων, ἡγουν ἐνδυμα συρράμενον ἀπὸ διάφορα κομμάτια, συρράμενον ὁμῶς τόσον ἐπιδέξια, ὥστε εἰς ὀλίγα μέρη βλέπει τις τὰ ῥάμματα καὶ τοὺς κλωστήρας, ἀλλὰ φαίνεται μονοσώματον ὑφαντὸν ἄνωθεν ἕως κάτω λαμπρὸν ἐνδυμα.

Εἰς τοῦ Ἡλιοδώρου τοὺς χρόνους καὶ τινὰς ἑκατονταετηρίδας πρότερον, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτον εἰς τὴν παρακμὴν της· ὅθεν ὅσοι συνέγραφον Ἑλληνιστὶ τότε, ἄλλο δὲν ἔκαμναν παρὰ νὰ μιμῶνται τοὺς παλαιούς συγγραφεῖς. Κατὰ τὸν διάφορον τρόπον τῆς μιμήσεως ἐμπορεῖ τις νὰ τοὺς διαιρέσῃ εἰς δύο γενικὰς κλάσεις. Ἡ πρώτη εἶναι ἐκείνων, ὅσοι ἔνα μόνον ἀπὸ τοὺς παλαιούς, ὡς τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῆς φράσεως, ἠκολούθουν· καὶ αὐτοί, καθὼς εὐκόλα καταλαμβάνεις, δὲν ἦσαν οἱ πλεόν ἐυφυεῖς μιμηταί, ἐπειδὴ, μὴν εὐρίσκοντες πολλάκις εἰς τὸν ἐκλεκτὸν αὐτῶν συγγραφέα τὰς ἀναγκαίας λέξεις ἢ φράσεις, διὰ νὰ παραστήσωσι τοὺς ἰδίους αὐτῶν λογισμοὺς, ἐπρωτίμων νὰ συρράπτωσι καὶ τὰς ἐννοίας τοῦ συγγραφέως μὲ τὰς ἰδικὰς των, ὅσον ἀσύρραπτοι, ὅσον ἀσυνάρμοστοι καὶ ἂν ἦσαν. Τούτους τοὺς πιθήκους περιπαίζει πολλάκις μὲ τὴν συνειθισμένην αὐτοῦ ἀστειότητα ὁ Λουκιανός. Εἰς τὴν ἀναισχυντίαν ἔφθα-

σαν πολλοί ἐξ αὐτῶν, ὥστε νὰ μεταφέρωσιν αὐτολεξεῖ εἰς τὰ ἴδια συντάγματα περιόδους ὁλοκλήρους τῶν παλαιῶν, καὶ μὲ τὰς περιόδους αὐτὰ τὰ ἱστορούμενα πράγματα, ὀλίγον φροντίζοντες, ἂν ἦσαν ὅμοια μὲ τὰ συμβάντα, περὶ τῶν ὁποίων αὐτοὶ ἔγραφον. Ἡθέλησε τις νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολέμου τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Πάρθους, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Θουκυδίδου· καὶ τὸν ἐμιμήθη τόσον ἀκριβῶς, ὥστε, ἐπειδὴ εἰς τὸν ἀμίμητον τοῦτον ἱστορικὸν εὐρίσκεται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ θαυμαστὴ διήγησις τοῦ λοιμοῦ τοῦ συμβάντος εἰς τὰς Ἀθήνας, κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὁ μιμητὴς, μὴν ὑποφέρων νὰ λείπῃ τοιοῦτον γλυκὺ πρᾶγμα, καὶ λαμπρὸν στόλισμα ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, ἐξέρασε λοιμὸν ὀλέθριον (ἀπὸ μόνον δηλαδὴ τὸν κάλαμον αὐτοῦ) εἰς τὴν ταλαίπωρον πόλιν τῶν Νισιθηνῶν (1).

Εἰς τὴν δευτέραν κλάσιν τῶν μιμητῶν καταριθμῶ ἐκεῖνους, ὅσοι ἀδιαφόρως ἐμιμήθησαν ὅλους τοὺς παλαιούς συγγραφεῖς, ἀπανθίζοντες ἀφ' ἑκάστου ὅ,τι τοὺς ἐφαίνετο καλὸν ἢ ἀναγκαῖον νὰ ἐκφράσωσι τὰς ἐννοίας των. Τοῦτο κἂν ἔκρινον ὀρθῶς οὗτοι, ὅτι γράφοντες περὶ διαφορῶν πραγμάτων, εὐκολώτερον εἰς πολλοὺς παρ' εἰς ἓνα μόνον ἤθελαν εὐρεῖν τὴν ἀναγκαίαν ὕλην τῶν λέξεων. Ἀλλὰ καὶ τούτους ἐμπορεῖ τις νὰ τοὺς ὑποδιαίρῃ εἰς δύο εἴδη πολλὰ διάφορα. Οἱ πλεον ἄτεχνοι εἶναι ἐκεῖνοι, ὅσοι συνέπλεξαν τὰς διαφοροὺς φράσεις καὶ ῥήσεις τῶν συγγραφέων εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἔκαμαν ἀπ' αὐτὰς παρὰ ποικίλην καὶ γελοιώδη σύγκλωσιν τῶν ἀσυγκλώστων, παρομοίαν μὲ τὰ λεγόμενα θέματα, τὰ ὁποῖα συνθέτομεν παῖδες ὄντες εἰς τὰ φρον-

(1) « Τί ἂν σοι τὰ λοιπὰ λέγοιμι; . . . οἷον Νισιθηνοῖς λοιμὸν τοῖς » μὴ τὰ Ῥωμαίων αἰρουμένοις ἐπήγαγε, παρὰ Θουκυδίδου χρησάμενος » ὅλον ἄρδην, πλὴν μόνον τοῦ Πελασγικοῦ, κ. τ. λ. » Λευκιαν. Πῶς δεῖ ἱστορ. συγγρ. § 15.

τιστήρια, θαυμάζοντες ἑαυτοὺς, καί, τὸ δυστυχέστερον, θαυ-
μαζόμενοι πολλάκις ἀπὸ γεροντόπαιδας διδασκάλους. Ἐπεπό-
λασε μάλιστα τὸ εἶδος τοῦτο τῶν συγγραφέων, κατὰ τὴν τετάρ-
την, πέμπτην καὶ τὰς καθεξῆς ἑκατονταετηρίδας, καθ' ὅσον
ἠϋξάνεν ἡ χυδαιότης τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Ολίγοι τινὲς ἄνδρες
εὐφυεῖς (καὶ τοῦτο εἶναι τὸ δεύτερον εἶδος τῶν παντομίμων
συγγραφέων), καθὼς ὁ ἡμέτερος Ἡλιόδωρος, ἀπανθίσαντες, ὡς
+ μέλισσαι, ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὴν ἀνάγνωσιν, εὐρήκασιν τὴν τέχνην
νὰ συγκεράσωσι τὰ ξένα, ὥστε νὰ τὰ κάμωσιν ἰδικά των. Μ'
ὅλον τοῦτο, οὐδ' εἰς αὐτοὺς, καθὼς οὐδ' εἰς τὸν Ἡλιόδωρον, ὅλα
εἶναι χρυσός. Ὅστις ἀναγινώσκει μὲ προσοχὴν, εὐρίσκει καὶ εἰς
αὐτοὺς μιμήματα ψυχρά καὶ κακόζηλα, καὶ τοῦ πονηροῦ
κόμματος ῥήματα πολλὰ,

Ὀφρὺς ἔχοντα καὶ λόφους, δεῖν ἄττα μορμωπαῖ,

καθὼς ὁ Κωμικὸς (1) λέγει. Δὲν εἶν' οὐδὲ μνήμης ἄξιον ἐν ἄλλο
εἶδος μιμητῶν, τὸ δυστυχέστερον ἀφ' ὅσα καταρίθμησα, ἐπειδὴ
ἐμιμεῖτο ὅχι ἀμέσως τοὺς παλαιούς, ἀλλὰ τῶν παλαιῶν, καὶ
πολλάκις ἄλλων μιμητῶν μιμητάς. Παράδειγμα τῶν τοιούτων
ἀνέφερα πρὸ μικροῦ τὸν Εὐμάθιον, τὸν Θεόδωρον, τὸν Νική-
ταν. Καὶ δὲν λείπουν ζῶντα παραδείγματα εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς
χρόνους. Ἐγνώρισα νέον ἐπιμελέστατον, καὶ ὅχι γυμνὸν ἀπὸ
φυσικὴν ἀγχίνοιαν, ὅστις, καυχώμενος ὅτι μιμεῖται τὸν Λιδά-
νιον, μ' ἐπερίπαιξεν ὡς ἡλίθιον, ὅταν τὸν ἠρώτησα, « ἘΚαὶ
» διὰ τί ὅχι ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐμιμήθη ὁ Λιδάνιος; »
Ἀλλὰ περὶ τούτων, φίλε μου, ἴσως ἄλλον καιρὸν περισ-
σότερα.

Ἐξω ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα Τάτιον καὶ τὸν Θεόδωρον, τοὺς
ὁποίους ἀνέφερα πρὸ ὀλίγου, ἐμιμήθησαν τὸν Ἡλιόδωρον καὶ

(1) Ἀριστοφάν. Βατρ. 925.

ἄλλοι ἀπὸ τούς μεταγενεστέρους Μυθιστοριογράφους καὶ ποιη-
 τας, ὅχι μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ἀλλογενεῖς. Ἀρκεῖ τὸ παρά-
 δειγμα τοῦ Ἰταλοῦ Τάσσου, ὅς τις μετέφερεν εἰς τὸ γλαφυρὸν
 αὐτοῦ ποίημα, ἐπιγραφόμενον « Ἡ ἐλευθερωθεῖσα Ἱερου-
 » σαλήμ (1) » τὴν παράδοξον γέννησιν τῆς λευκῆς Χαρικλείας
 ἀπὸ γονεῖς Αἰθιοπας, μετατρέψας τὴν Χαρίκλειαν εἰς τὴν
 Κλωρίνδαν, καὶ τὸν Ὑδάσπην, βασιλέα τῆς Αἰθιοπίας, εἰς τὸν
 Σέναπον, βασιλέα καὶ τοῦτον τῆς Αἰθιοπίας.

Resse già l'Etiopia, e forse regge
 Senapo ancor, con fortunato impero,
 Σέναπος ἦτο βασιλεὺς με ἄκραν εὐτυχίαν,
 Κ' ἔσως εἶν' ὡς τὴν σήμερον, εἰς τὴν Αἰθιοπίαν.

Παριζάνει καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀνδρομέδας, ἐκ τῆς ὁποίας
 ἔγενεν ἡ παράδοξος σύλληψις τῆς Χαρικλείας, ἀλλὰ τὴν παρ-
 ιζάνει, μεταχειριζόμενος τῶν ποιητῶν τὸ προνόμιον, ἡγουν τὴν
 συγγείει μετὰ τὴν εἰκόνα τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, εἰς τὴν
 ὁποίαν, ὡς εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους, ζωγραφεῖται παρόμοιον
 θαυματουργήμα.

D'una pietosa istoria et di devote
 Figure la sua stanza **era** dipinta, etc.
 Μὲ ἱστορίαν εὐσεβῆ καὶ εἰκόνας εὐλισμένους,
 Ὁ θάλαμος ὁλόγυρα ἦτο ζωγραφισμένος, κ. τ. λ.

Ἀλλ' ἐπιστρέφω εἰς τὸν Ἡλιόδωρον, διὰ νὰ διηγηθῶ ὅς'
 ἀνήκουσιν εἰς τὴν νέαν ταύτην τῶν Αἰθιοπικῶν ἔκδοσιν.

Ἐξέδωκε πρώτην φοράν τὴν μυθιστορίαν τοῦ Ἡλιοδώρου εἰς τὴν
 βασιλείαν, κατὰ τὸ 1534 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ, Οὐίγκέντιος τις
 ἐπονομαζόμενος Ὁσποποιός, ἀπ' ἀντίγραφον ὅμως κατὰ πολλὰ
 ἐσφαλμένον. Δεύτερον ἐξέδωκε τὸν Ἡλιόδωρον, κατὰ τὸ 1596

(1) Ωδ. IB', Στροφ. κά, καὶ καθεξῆς.

ἔτος, Ἰερώνυμος ὁ Κομμελῖνος, διορθώσας αὐτὸν ἀπ' ἄλλα ἀντίγραφα. Εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἐπρόσθεσε καὶ τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν Πολονοῦ τινὸς εὐπατρίδου, καὶ (εἰς τὸ τέλος τῆς βίβλου) τὰς διαφόρους ἀναγνώσεις τῆς ἐν Βασιλείᾳ ἐκδόσεως, καὶ τριῶν ἄλλων ἀντιγράφων. Τρίτη ἔκδοσις Ἡλιοδώρου, καὶ αὕτη μετὰ τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως, ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις, κατὰ τὸ 1619 ἔτος, ἀπὸ Ἰωάννην τὸν Βουρδελότου· ἀλλ' αὕτη, καθὼς ἔκριναν ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ, δὲν ἔκαμεν οὐδεμίαν σχεδὸν διόρθωσιν εἰς τὸ κείμενον τοῦ Συγγραφέως, ἂν καὶ ὁ ἐκδότης ἀλαζονεύεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς βίβλου, ὅτι καὶ τὰ στρεβλὰ ἐδιώρθωσε, καὶ τὰ ἑλλείποντα ἀνεπλήρωσε. Καὶ τῶντι τόσον εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Βουρδελότος ἠκολούθησε κατὰ πόδας τὸν Κομμελῖνον, ὥστ' ἐφύλαξεν ἀπαραλλάκτως, ὅχι μόνον τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν τῶν σελίδων, ἀλλὰ, τὸ παραδοξότερον, καὶ τὰ αὐτὰ πολλάκις τυπογραφικὰ σφάλματα τῆς Κομμελινιανῆς ἐκδόσεως. Ἄλλο δὲν ἔκαμε παρὰ τὴν προσθέσιν τινὰς σημειώσεις ὅχι κριτικὰς, ἀλλὰ τῆς πανδῆμου παιδείας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν σπανίως συνοδεύει ἡ κρίσις. Τετάρτην (Γραικολατινικὴν καὶ ταύτην) ἔκδοσιν ἀριθμοῦσι τοῦ Δανιὴλ Παρέου κατὰ τὸ 1631 ἔτος. Ταύτην μόνην δὲν εὐτύχησα νὰ γνωρίσω· εὐκόλῃ ὁμῶς πιστεύω ὅσα περὶ αὐτῆς λέγει ὁ τελευταῖος πρὸ ἐμοῦ ἐκδότης, ἡγουν ὅτι καὶ ὁ Παρέος ἄλλο δὲν ἔκαμε παρὰ τὴν μεταγράψιν καὶ τὴν δώσιν εἰς φῶς αὐτὴν τοῦ Κομμελίνου τὴν ἔκδοσιν. Πέμπτην ἔκδοσιν (μόνον Ἑλληνικὴν) ἔκαμε κατὰ τὸ 1772 ἔτος ὁ Πέτρος Σχμίδιος, ὅστις μετετύπωσε καὶ αὐτὸς τὴν ἔκδοσιν καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ Βουρδελότου μὲ μεγάλην εὐλάβειαν, χωρὶς σχεδὸν νὰ μετακινήσῃ, ἢ νὰ προσθέσῃ ἐξ ἑαυτοῦ τίποτε. Ἐκτος καὶ τελευταῖος πρὸ ἐμοῦ ἐξέδωκε Γραικολατινιστὴ τὸν Ἡλιοδωρον, κατὰ τὸ ἕκτον ἔτος τῆς Γαλλικῆς Πολιτείας (1797), ἐν Ἀργεντοράτῳ, ὁ Μιτσεχερλί-

χος. Αὐτὸς ἠκολούθησε τὸ κείμενον τοῦ Κορμελίνου, παρεκτὸς ὀλίγων τινῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἀπὸ τὰς διαφόρους ἀναγνώσεις ἀντιγράφου τινὸς τῆς Ταυρινικῆς Βιβλιοθήκης, δι-
εσπαρμένας εἰς τὰς διεξοδικὰς σημειώσεις τοῦ Δορβίλλου εἰς τὰ Ἐφesiaκὰ τοῦ Χαρίτωνος. Περιττὸν εἶναι μετὰ τὰς ἐκδό-
σεις νὰ ἀπαριθμῶ καὶ τὰς νέας μεταφράσεις τοῦ Ἡλιοδώρου. Εὐκόλον εἶναι, νὰ τὰς μάθῃς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Φαβρικίου. Ἀρκεῖ νὰ εἶπω, ὅτι δὲν εἶναι κἀνὲν ἔθνος σχε-
δὸν εὐνομούμενον τὴν σήμερον τῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει μίαν, καὶ πολλάκις δύο ἢ τρεῖς μεταφράσεις τοῦ Ἡλιοδώ-
ρου· τινὲς δὲ, μὴν ἀρκεσθέντες εἰς τὴν πεζὴν μετάφρασιν, τὸν μετεγλώττισαν καὶ διὰ στίχων. Ὁ δὲ Γερμανὸς Σχολδῆινος ὁ ἐκ τῆς Λυδέκης πόλεως, λαβὼν τὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ τὰ διηγούμενα περὶ Θεαγένους καὶ Χαρικλείας, συνέταξε, κατὰ τὸ 1608 ἔτος, διὰ στίχων Λατινικῶν καὶ Τραγικοκωμωδίαν, τὴν ὁποίαν ἐπέγραψεν Αἰθιοπίσαν.

Ἐβδόμη λοιπὸν ἐκδοσις, φίλε, εἶναι ἡ ἰδική μου, τὴν ὁποίαν δίκαιον εἶναι νὰ ὀνομάσω καὶ ἰδικὴν σου, ὅχι μόνον διότι « Τὰ » τῶν φίλων κοινὰ », ἀλλ' ὅτι, καθὼς προεῖπα, οὐδὲ καθ' ὕπνου ἤθελα φαντασθῆναι νὰ τὴν κάμω, ἐὰν ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ Βασι-
λείου δὲν ἐπεθύμει νέαν ἐκδοσιν Ἡλιοδώρου. Ὅταν μὲ τὴν ἐζή-
τησας, ἐγὼ καμμίαν παρασκευὴν εἰς ταύτην δὲν εἶχα· καὶ ἦσαν τῇ ἀληθείᾳ χρόνοι πολλοὶ ἀφοῦ δὲν εἶχα κἀν ἀναγνώσει τὸν Ἡλιοδώρον. Τοῦτο μόνον ἐφύλασσα εἰς τὴν μνήμην, ὅτι ἔγε-
μεν ἀπὸ σφάλματα, τὰ ὁποῖα, ἐὰν ὅλα νὰ διορθώσῃ ὅστις ἐμελλε νὰ τὸν ἐκδώσῃ δὲν ἐμπόρει, ἔπρεπε κἀν νὰ ἐξετάσῃ μὲ τῆς κριτικῆς ἐπιστῆμης τὴν σάθμην, καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν διαφόρων ἀναγνώσεων. Μὴν ἔχων τὸν καιρὸν νὰ ἐρευνήσω τὰ σωζόμενα εἰς τῶν Παρισίων τὴν βιβλιοθήκην ἀντίγραφα τῶν Αἰθιοπικῶν, ἐσύναξα τὰς πρὸ ἐμοῦ ὅλας ἐκδόσεις παρεκτὸς τῆς

ἐκδόσεως τοῦ Παρέου. Πόσῃν ὠφέλειαν ἢ βοήθειαν ἔλαβα ἀπ' αὐτάς, θέλουν τὸ δείξιν αἱ σημειώσεις μου. Πέντε ἐκδόσεις, μέγα τῇ ἀληθείᾳ βοήθημα! ἤθελεν εἰπεῖν ὅστις δὲν τὰς ἐξέτασεν· αὐταὶ ὁμῶς δὲν εἶναι πλὴν δύο μόναι πραγματικῶς, ἡ τοῦ Κορμελίνου δηλαδὴ, διὰ τὰς προστεθείσας εἰς τὸ τέλος διαφόρους ἀναγνώσεις, καὶ ἡ τελευταία πρὸ τῆς ἐμῆς, διὰ τὰς ἀναγνώσεις τοῦ Ταυρινικοῦ ἀντιγράφου, τὰς ὁποίας ἐσυνάθροισεν ὁ ἐκδότης ἀπὸ τὰ σημειώματα τοῦ Δορβίλλου. Καὶ ἂν τὰς ἐσυνάθροιζε καὶ ἀκριβῶς ὅλας· ἀλλ' ἀναγκασθεὶς νὰ ἐξετάσω καὶ πάλιν τὸν Δορβίλλον, εὔρηκα πολλὰς, τὰς ὁποίας ὁ τελευταῖος ἐκδότης παρέδραμε βιασθεῖς, ὥς φαίνεται, ἀπὸ τὸ ζενὸν τοῦ καιροῦ. Παρὰ τὰς ἀναγνώσεις ταύτας ἐσύναξα ἔνθεν κάκειθεν διαφόρων κριτικῶν διορθώσεις, διεσπαρμένας ἐν παρόδῳ εἰς ἄλλα βιβλία, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὀλίγας τινὰς ἀνέφερε καὶ ὁ ῥηθεὶς ἐκδότης εἰς τὸ προοίμιον. Ἐκάλεσα εἰς βνήθειάν μου καὶ αὐτὴν τὴν παλαιάν Γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ σοφοῦ Ἀμιότου. Ἐπροθυμῆθης, φίλε, καὶ σὺ νὰ μὲ προξενήσῃς τὴν παλαιάν Ἰταλικὴν μετάφρασιν. Ἀλλ' αὕτῃ δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν πρέποντα καιρόν. Ὅποτεν ἡσχολούμην εἰς ταῦτα, ὁ φίλος καὶ ποτέ μου μαθητὴς, νῦν δὲ ἐπίσημος καὶ εἰς αὐτὸ τὸ πολίτευμα, διὰ τὸ δικασικὸν ἀξίωμα, μὲ τὸ ὁποῖον τὸν ἐτίμησεν ἡ πατρίς του, ἐπίσημος καὶ μεταξὺ τῶν σοφῶν διὰ τὴν κριτικὴν αὐτοῦ πολυμαθεῖαν, τῆς ὁποίας δεῖγμα ἔδωκεν εἰς τοῦ Ἀπολλοδώρου τὴν ἔκδοσιν καὶ μετάφρασιν, Στέφανος ὁ Κλαυέριος, μ' ἐπροξένησεν ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀγίου Βίκτωρος αὐτὸ τὸ ἀντίτυπον τῆς ἐν Βασιλείᾳ ἐκδόσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ μακαρίτης Ἀμιότος εἶχεν ἰδιοχείρως σημειωμένας ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὰς διαφόρους ἀναγνώσεις, ὅσας εὔρε, διατρίβων εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ἀντίγραφα τοῦ Ἡλιοδώρου, σωζόμενον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Βατικάνου. Ὁμολογῶ

ὅτι μ' ἐδοθήθησαν πολὺ καὶ αὐται αἱ ἀναγνώσεις· ἀλλ' ὅμως τὸ κείμενον τῶν Αἰθιοπικῶν εἶχεν ἔτι χρεῖαν πολλοτάτων διορθώσεων. Δὲν σε λανθάνει, ὅτι οἱ σοφοὶ φιλολόγοι τῆς Εὐρώπης, πληροφορημένοι πόσον εἶναι δύσκολον (εἰς τὴν παροῦσαν κατὰ-
 ςασιν τῶν ἀντιγράφων) νὰ κάμῃ τις ἔκδοσιν παλαιοῦ συγγρα-
 φέως ἄμεμπτον, δαπανῶσι χρόνους μακροὺς πρὶν δώσωσιν εἰς
 φῶς τοὺς κόπους των. Ὁ λόγος μου εἶναι περὶ τῶν ὀλιγα-
 ρίσμων ἐκείνων φιολόγων, εἰς τοὺς ὁποίους τὴν κριτικὴν αἵσθη-
 σιν τοῦ καλοῦ ἢ τύχῃ

Γεινομένοις ἐπένησε λίνω, ὅτε τοὺς τέκε μήτηρ,

καὶ ὅχι περὶ τοῦ ἀναρίθμου πλήθους τῶν λεγομένων Ἑλληνιστῶν,
 εἰς πολλοὺς τῶν ὁποίων, εἰάν ἔλιπον αἱ Λατινικαὶ μεταφράσεις,
 ἐκάστη περίοδος Ἑλληνικοῦ συγγραφέως ἤθελεν εἰσθαι ἄλυτον καὶ
 ἀκατανόητον αἰνιγμα. Ἐγὼ οὔτε φιλόλογος ἐπαγγέλλομαι (κατὰ
 τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν δίδουσι σήμερον κοινῶς εἰς τὸνομα
 τοῦτο), οὔτε καιρὸν εἶχον νὰ μελετήσω ἱκανῶς τὴν ἔκδοσιν τοῦ
 Ἡλιοδώρου. Ὅθεν πρέπει, φίλε, νὰ τὴν σοχασθῇς ὡς κατὰ
 πολλὰ ὀλίγων μηνῶν πόνημα, τριῶν ἢ τεσσάρων, μὰ τὴν ἡμε-
 τέραν φιλίαν! εἰάν ἐξαιρέσῃς τὸν δαπανηθέντα καιρὸν εἰς τὴν
 τυπογραφίαν. Τοῦτο σὲ λέγω, διὰ νὰ μὴ παραπονῆσαι, ἂν
 εὐρῇς εἰς αὐτὴν ἄνθρακας ἀντὶ τοῦ προσδοκωμένου Ξησαυροῦ·
 τὸ λέγω δὲ καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν περὶ αὐτῆς κρίσιν τῶν σο-
 φῶν. Δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἐπιφορτισθῇ μόνος ἐγὼ τὴν κατὰ-
 κρισιν, ἂν δὲν εὐαρεσῇσῃ εἰς αὐτοὺς ἢ ἔκδοσις· πρέπει νὰ
 ἔχῃς καὶ σὺ τὴν μερίδα σου, καὶ ὡς φίλος, καὶ ὡς αἷτιος τῆς
 ἐκδόσεως, καθὼς εἶναι δίκαιον νὰ συμμετέχῃς καὶ τὸν ἔπαινον,
 εἰάν κατὰ τύχην εὐδοκιμήσῃ.

Ἐπῆρα τὸ κείμενον τοῦ Ἡλιοδώρου ἀπὸ τὴν Κομμελινιανῆν
 ἔκδοσιν, διορθώσας αὐτὸ εἰς πολλότατα μέρη. Ὑποκάτω ἔση·

μείωσα διὰ λεπτοτέρων χαρακτηῆρων τοὺς τόπους, εἰς ὅσους διαφέρει τὸ διορθωθὲν κείμενον ἀπὸ τοῦ κείμενου τοῦ Κομμελίνου. Εἰς τοῦτον τὸν τρόπον ὁ ἀναγνώστης ἔχει ἐνταυτῷ ὁμοῦ μὲτ' ἰδικήν μου καὶ τὴν Κομμελινιανὴν ἔκδοσιν σχεδὸν ἀπαράλλακτον, εἰς τὸν τόπον τῶν διορθώσεων μετακαλέσῃ τὰς διὰ λεπτῶν χαρακτηῆρων σημειωμένας ἀναγνώσεις, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀρχὴν ἐπρόταξα τὸ Κ στοιχεῖον, διὰ τὸ σημεῖν τὸν Κομμελίνον. Λέγω « Σχεδὸν ἀπαράλλακτον », διότι δὲν ἐσημείωσα ὡς διαφορὰς οὔτε τὰ προφανῆ τυπογραφικὰ σφάλματα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κομμελίνου, τὰ ὁποῖα ἀσκήπτως ἐμμελήθησαν οἱ μετ' αὐτὸν ἐκδότες, οὔτε τινὰς ὀρθογραφικὰς διαφορὰς, ὁποῖαι εἶναι τὸ Γίνομαι καὶ Γινώσκω, ἀντὶ τοῦ Γίνομαι καὶ Γινώσκω, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, περὶ τῶν ὁποίων οὔτε συγγραφεῖς, οὔτ' ἀντιγραφεῖς, οὔτ' αὐτοὶ οἱ λεπτολόγοι Τεχνικοὶ, εἶναι πάντοτε σύμφωνοι.

Ἡ ἐντεχνος τῆς Μυθιστορίας τοῦ Ἡλιοδώρου πλοκή, περὶ τῆς ὁποίας ἐλάλησα πρὸ μικροῦ, ἠνάγκασε τοὺς παλαιούς καὶ τοὺς νέους νὰ γράψωσιν Ὑπόθεσιν, ἥ (ὡς ἀγαποῦν νὰ τὴν ὀνομάζωσι τινὲς ἀπὸ τοὺς Λατίνους) Περιοχὴν. Τὸ τέλος τῆς Ὑποθέσεως, ἥ τῆς Περιοχῆς, εἶναι νὰ κάμῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην σαφεσέραν τὴν ὅλην πλοκὴν τοῦ δράματος. Τοιαύτην Ὑπόθεσιν ἐκ τῶν παλαιῶν ἔγραψεν ὁ Φώτιος· ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ἔχομεν τρεῖς Λατινιστὰς γραμμένας, ἀπὸ τὸν Κρούσιον, τὸν Καντέρον, καὶ τὸν Βουρδελότον. Ἡ τελευταία αὕτη δὲν εὑρίσκεται πάρεξ εἰς αὐτὴν τοῦ Βουρδελότου τὴν ἔκδοσιν· αἱ λοιπαὶ δύο σώζονται εἰς τὴν δευτέραν καὶ πέμπτην· ὁ δὲ ἔκτος ἐκδότης μετέγραψε παρὰ τὰς δύο ταύτας καὶ τὴν διεξοδικὴν Ὑπόθεσιν τοῦ Φωτίου. Ταύτην ἔπρεπε νὰ βάλω καὶ ἐγὼ κατ' ἀρχὰς τῶν Αἰθιοπικῶν, εἰάν δὲν ἦτο πολλὰ συγκεχυμένη, καὶ ἀναξία (νὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν) τοιούτου κριτικοῦ ἀνδρὸς, ὁποῖος ἦτον ὁ Φώτιος. Αἱ

Λατινικαὶ ἐξ ἐναντίας εἶναι εὐκρινέστεραι, ἀλλὰ κατὰ πολλὰ σύντομοι. Ἦναγκάσθην λοιπὸν νὰ συνθέσω νέαν Ἰπόθεσιν, ἃν ὄχι τεχνικωτέραν, διεξοδικωτέραν ὁμως παρά τὰς προτέρας, ἴσως δὲ καὶ σαφεσέραν.

Εἰς τὰς σημειώσεις δηλοποιῶ τὰς μεταβολάς, ὅσας ἔκριναν ἀναγκαίως νὰ κάμω εἰς τὸ κείμενον, ὁδηγούμενος εἴτε ἀπὸ διαφόρους ἀναγνώσεις, εἴτε ἀπὸ εἰκασίας ἰδικάς μου, ἢ ἄλλων φιλολόγων. Αἱ διάφοραι ἀναγνώσεις καὶ γραφαὶ ἔχουσι προηγούμενα τὰ ἀρκτικά στοιχεῖα τῶν πηγῶν, ὅθεν τὰς ἔλαβον, τὰ ὅποια ἐξηγοῦνται κατ' ἀρχὰς τῶν σημειώσεων. Παρὰ ταῦτα ἐξηγήσα τινὰς τόπους ἀσαφεῖς, καὶ ἔδειξα πολλὰς ῥήσεις ποιητῶν, καὶ ἐξαιρέτως τοῦ Ὀμήρου, τὰς ὁποίας ἡ αἰνίττεται ἡ παρωδεῖ ὁ Ἡλιόδωρος. Ὅτι ἡ ἀνακάλυψις τῶν ῥήσεων τούτων εἶναι ἀσυγκρίτως διεξοδικωτέρα εἰς ταύτην τὴν ἔκδοσιν παρ' εἰς τὰς πρὸ αὐτῆς, εὐκόλον εἶναι νὰ τὸ πληροφορηθῇ, ὅστις παραβάλλει τὰς σημειώσεις μου μὲ τὰς σημειώσεις τῆς τρίτης καὶ τῆς τελευταίας ἐκδόσεως. Ἀλλ' εἴτε μνήμης, εἴτε τύχης ἔργον, τὸ προτέρημα τοῦτο εἶναι πολλὰ μικρόν. Μικρὸν ὥσαύτως, ἄλλ' ἴσως ὠφελιμώτερον, εἶναι ὅ,τι ἐσπούδασα νὰ κάμω εἰς τὸν παραλληλισμὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ τῆς νέας ταύτης, τὴν ὁποίαν λαλοῦμεν τὴν σήμερον. Ἐλαβα τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸν ἐξηγητὴν τοῦ Ὀμήρου, τὸν Θεσσαλονίκης Εὐστάθιον, καὶ τὸ παραγγέλλω εἰς ὅλους τοὺς φιλολόγους τοῦ γένους, ὅσοι ἔχουσι τὴν σοφίαν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Εὐσταθίου. Εἰς τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον καιρὸν, ὅταν ἐγγράφοντο αἱ Μυθιστορίαι τοῦ Θεοδώρου καὶ τοῦ Νικηίου, καὶ ἔδιδον τὸ φῶς ἄλλα διάφορα βάρβαρα συγγράμματα, ἄξια νὰ κρύπτωνται κατὰ γῆς τὸν ἄπικτον αἰῶνα, ὁ σοφὸς καὶ φρόνιμος οὗτος ἱεράρχης, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ γένος, ὅταν ἀνάλῃ, χρεωσθεῖ νὰ ἀνεγείρῃ εἰκόνας, κατεγίνετο νὰ μᾶς

ἐξηγῇ τὸν ἀρχηγὸν καὶ γενάρχην τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, τὸν Ὀμηρον,

† Εἰς οὐπερ πάντες ποταμοὶ , καὶ πᾶσα θάλασσα ,
Καὶ πᾶσαι κρῆναι , καὶ φρεῖατα μακρὰ νύουσιν .

Καὶ ὅτι μὲν ἐξῆγει τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Οδύσσειαν πρὸς ὠφέλειαν τοῦ γένους ὁ φιλογενὴς Εὐστάθιος, περὶ τούτου κάνεις δὲν ἀμφιβάλλει. Ἐάν δὲ ἀληθῶς ὠφέλιμον ἔκρινε καὶ τὸν παραλληλισμὸν τῶν δύο γλωσσῶν, ἢ τὸν ἑκαμμεν ἀπλῶς περιεργίας χάριν, τοῦτο δὲν εἶναι φανερόν· ἐπειδὴ καὶ ὀλιγάκις τὸν ἑκαμε, καὶ πολλὰ ὀλίγην βοήθειαν ἔλαβεν ἀπ' αὐτὸν εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ Ποιητοῦ, καὶ οὐδεμίαν σχεδὸν εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς κοινῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας ὁ βαρβαρισμὸς ἤϋξανεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τοὺς χρόνους του.

Διόρθωσιν ὀνομάζω τῆς γλώσσης, ὅχι μόνον τὸν μετασχηματισμὸν διαφόρων βαρβαρομόρφων λέξεων καὶ συντάξεων, ἀλλὰ καὶ τὴν φυλακὴν πολλῶν ἄλλων, τὰς ὁποίας ὡς βαρβάρους σπουδάζουν νὰ ἐξορίσωσιν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν, ὅσοι μετὰ προσοχῆς δὲν ἐρεύνησαν τὴν φύσιν τῆς γλώσσης. Τοιαύτη διόρθωσις εἰς τοῦ Εὐσταθίου τοὺς χρόνους ἦτον ἀδύνατος. Ὁ καιρὸς τῆς πτώσεως δὲν εἶναι καιρὸς ἐπιτήδειος ἀνοικοδομῆς. Κλαίει θεωρῶν μακρόθεν ὁ φρόνιμος οἰκονόμος τὴν ἄφρευκτον καταστροφὴν τοῦ οἴκου του· καὶ ἀφοῦ καταπέσωσι τὰ κλονηθέντα, καὶ διασκεδασθῇ ὁ κονιορτὸς, τότε πλησιάζει καὶ συναθροίζει ὅσην ὕλην εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὰ ἐρείπια, διὰ νὰ κτίσῃ νέον ἄλλον οἶκον. Ἐφθασε τέλος πάντων ὁ τόσον ἐπιθυμητὸς καιρὸς οὗτος τῆς ἀνοικοδομῆς· καὶ τὸ γένος καθ' ὅσον πλουτίζεται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἀπὸ Εὐσταθίους, ἐλευθεροῦται ἀπὸ Θεοδώρους καὶ Νικήτας. Οἱ νέοι οὗτοι Εὐστάθιοι, ματαχειριζόμενοι τὸν παραλληλισμὸν, τοῦ ὁποίου δίδω τὸ παράδειγμα, καὶ τὴν κοινὴν εἰς ὅλους

γλῶσσαν θέλουν κανονίσειν, καὶ τὴν μάθησιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς εὐκολωτέραν καὶ ἐντελεστέραν θέλουν καταστήσειν. Καί-
 ρος εἶναι ὃ ἀφήσωμεν τὰ πολυθρύλλητα Διαβατικά καὶ τὰ
 Συγκείμενα εἰς τοὺς διαβάντας καὶ κειμένους, καὶ ὃ ἀρχίσωμεν
 νέαν ζωὴν. Εἰς τὴν παροῦσαν τοῦ γένους κατάστασιν δὲν εἶναι
 πλέον συγχωρημένον νὰ καταδαπανᾶται ἀσυμπαθῶς τῶν ταλαι-
 πῶρων νέων ἡ ἡλικία εἰς τὰς μωρολογίας· καιρὸς εἶναι νὰ τοὺς
 γεύσῃ καὶ σφειωτέραν τροφὴν οἱ διδάσκαλοι, ἃν δὲν θέλωσι
 νὰ τοὺς ἀφήσῃ μωροὺς καὶ νηπίους ἐπὶ ζωῆς των.

Μὴ βαρυνθῆς, Ἀλέξανδρε φίλε, τὰς μακράς μου παρεκβάσεις.
 Ἐξεύρεις, καθὼς ἐγὼ, πόσον εἶναι ἀναγκαῖα νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν
 ἀρχομένην τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀναγέννησιν ἢ εἵδησις τῆς
 Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ, διὰ νὰ ἐξαπλωθῇ ὅσον εἶναι δυνατόν
 εἰς πολλοὺς ἢ εἵδησις αὕτη, πρέπει νὰ συντμηθῇ ὁ καιρὸς τῆς
 διδασκαλίας· τὸ ὁποῖον ἄλλοι νὰ κατορθώσωσι δὲν ἐμποροῦν,
 παρὰ οἱ κριτικοὶ διδάσκαλοι, καὶ ἡ κριτικὴ τῆς διδασκαλίας
 μέθοδος. Ἐν ἀπὸ τὰ μέσα νὰ εὐκολύνῃ τις τὴν μάθησιν αὐτῆς εἶναι
 καὶ νὰ τὴν παραβῇ, ὅταν τὴν παραδίδῃ, μὲ τὴν κοινὴν
 ταύτην γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐθελήσαμεν μὲ τὸ μητρικὸν γάλα.
 Ὅσον καὶ ἂν ἐδαρβαρώσῃ, αὕτη σώζει πολλὰς λέξεις Ἑλληνικάς,
 καὶ πολλὰς σημασίας λέξεων, τὰς ὁποίας ματαίως ἤθελε τις
 ζητήσῃ εἰς τὰ λεξικά, πολλὰ παράγωγα τῶν ὁποίων εἰς τοὺς
 συγγραφεῖς δὲν εὐρίσκονται παρὰ τὰ πρωτότυπα, καὶ πρωτό-
 τυπα, τῶν ὁποίων εἰς αὐτοὺς δὲν σώζονται παρὰ τὰ παράγωγα·
 εἰς ὀλίγα λόγια, σώζει πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας γλώσσης,
 λείψανα σεβάσμια, τῶν ὁποίων ἡ καταφρόνησις ἐγέννησε τόσους
 μωροὺς κανόνας γραμματικούς, τόσας γελοιώδεις ἐτυμολογίας·
 τῶν λέξεων, τόσας ἀθλίαις παρεξηγήσεις τῶν συγγραφέων,
 τόσους ἀμαθεῖς διδασκάλους, καὶ, τὸ χειρότερον, κατέστησε
 τόσον ἀηδὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τὴν μάθησιν. Ἦθελαν φρί-

ξείν οἱ διδάσκαλοι, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ καταλάβωσι πόσον κακὸν προξενοῦν εἰς τοὺς νέους, ὅταν τοὺς ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ τὰ σχολεῖα, ὅχι δι' ἄλλο, παρ' ὅτι κάμνουνσι δύσκολον, καὶ ἐπομένως μισητὴν εἰς αὐτοὺς, διὰ τῆς ἀμεθοδου παραδόσεως, τὴν ἀπόκτησιν τῆς εὐφραδιστέρας καὶ σοφωτέρας ὅλων τῶν γλωσσῶν τοῦ κόσμου. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶττα, φίλε μου, σιμὰ τῶν πολλῶν ἄλλων αὐτῆς προτερημάτων, ἔχει καὶ ποίαν ἐξαιρέτον γοητεῖαν, διὰ τῆς ὁποίας ὅχι μόνον μαλακύνει τὰ ἦθη τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τὰ κάμνει σεμνότερα καὶ σωφρονέστερα. Εἶναι πράγμα σπάνιον (τὸ ὁποῖον μ' ἔδδειξεν ἡ πείρα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀλλογενεῖς νέους) νὰ καταδουλωθῇ εἰς τὰς σωματικὰς ἡδονὰς ὡς ἀνδράποδον, ὅστις ἔφθασε μίαν φορὰν νὰ πῇ εἰς κόραν τὸ ποτήριον τῆς Μαγείσης ταύτης τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Ὅσους κατὰ δυστυχίαν ἐγνώρισα ὁμογενεῖς, τοὺς ὁποίους ἡ περιήγησις τῆς Εὐρώπης ἔφθαιρεν ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, αὐτοὶ ἢ ἦσαν ἀμαθεῖς παντάπασι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἢ δὲν ἔξευρον ἀπ' αὐτὴν παρὰ τὰ κοινὰ καὶ δημῶδη τῶν Γραμματικῶν μαθήματα. Ἀλλ' ἄς ἀφήσωμεν τοὺς δυστυχεῖς τούτους καὶ ἀνωφελεῖς εἰς τὴν πατρίδα νέους, καὶ ἄς στρέψωμεν ὅλην τὴν φροντίδα εἰς ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλὰς προσμένει τὴν σωτηρίαν της. Νέοι ευτυχεῖς καὶ μακάριοι! εἰς σᾶς ἀνοίγεται τὴν σήμερον νέον ζάδιον δόξης καὶ τιμῆς. Τρέχετε μὲ προθυμίαν Ἑλληνικὴν εἰς αὐτὸ, καὶ ἐπισχύνοντες ἀλλήλους εἰς τὴν εἰς τὰ καλὰ καὶ τίμια προκοπὴν, μὴ βρῦνεσθε νὰ φωνάζετε ἀδιακόπως εἰς πρὸς τὸν ἄλλον, καθὼς οἱ Ἀργοναῦται,

... Ἡμετέρῃ δ' ἐπερείδεται ἙΛΛΑΣ ἐφορμή,
 Ἡὲ κατηφείην, ἢ καὶ μέγα κῆδος ἀρέσθαι.

Τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ ἀπόκτησις εἶναι καὶ καθ' ἑαυτὴν δύσκολος, χωρὶς τῶν δυσκολιῶν, ὅσας ἐγέννησεν ἡ ἀμεθοδία

τῆς παραδόσεως· ἀλλ' ἡ ἀμοιβὴ τῶν κόπων εἶναι ἡδονὴ ἀνέκφραστος· καὶ ὅ,τι ἔλεγον οἱ γηραλέοι Τρῶες περὶ τῆς ὠραίας Ἑλλένης;

+ Οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν ,

ἀρμόζει πολὺ περισσότερον εἰς τὸ κάλλος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Σήμερον μάλις αὖ παρὰ ποτὲ εἶναι χρεῖα νὰ μελετᾷτε ταύτην τὴν γλῶσσαν, σήμερον ὁπόταν, ἀναγκαζόμενοι νὰ μεταγλωττίζετε τῶν Εὐρωπαϊῶν τὰ σοφὰ συγγράμματα, κινδυνεύετε νὰ γεμίσετε τὴν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον ἀπὸ ἰδιωτισμοὺς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, νὰ τῆς ἀφαιρέσετε ἐξ ἀγνοίας ὅσα καλὰ ἔμφυτα ἔχει, καὶ ὅσα δύναται νὰ προσαποκτήσῃ χωρὶς βίαν ἀπὸ τὴν μητέρα τῆς τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἐπιστρέφω πάλιν, Ἀλέξανδρε φίλε μου, τὸν λόγον εἰς σέ, τὸν ὁποῖον ἀφῆκα πρὸς ὀλίγον, διὰ νὰ συγχαρῶ τοὺς νέους τούτους βλαστοὺς τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἐλπίζεται τῶν Γραικῶν ἡ ἀναγέννησις. Τὸ εἶπαμεν καὶ ἄλλοτε, συμπεριπατοῦντες εἰς τὸν Κεραμεικὸν τῶν Παρισίων, καὶ δὲν εἶναι περιττὸν νὰ τὸ εἴπωμεν καὶ πάλιν εἰς ὠφέλειαν τῶν νέων. Ὑποθέτω προέρχεται ὅτι αἱ περισσότεραι νέαι μεταφράσεις εἶναι ἀνὴρες εἰς τὴν ἀνάγνωσιν; ἐκ τούτου βέβαια ὅτι οἱ μεταφράζοντες, ἐπειδὴ δὲν ἔκαμαν μελέτην ἱκανὴν εἰς τῶν ἰδίων προγόνων τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐξεύρουν ἀκριδῶς οὐδ' ἐκείνην, τὴν ὁποίαν συνήθως λαλοῦσι. Μιᾶς μόνης σελίδος ἀνάγνωσις νέας μεταφράσεως ὀρεῖ νὰ δείξῃ καὶ τὸν γνωρίζοντα τὴν γλῶσσαν του, καὶ ἐκεῖνον ὅστις δὲν ἔκαμε ποτὲ σκέψιν εἰς αὐτήν. Ἡὔξησε τὴν ἀγνοίαν ταύτην καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας γλώσσης, ἡ ἐπικρατήσασα ἕως τώρα κακὴ καὶ διεστραμμένη συνήθεια νὰ καταφρονῶμεν τὴν νέαν, τὴν ὁποίαν μόνον εἶναι δυνατόν νὰ φέρωμεν εἰς

τελειότητα, γράφοντες εἰς τὴν παλαιάν, τὴν ὁποίαν, ἂν καὶ μυριάκις περισσότερον ἐνοοῦμεν, δὲν εἶναι τρόπος νὰ γράψωμεν ἐντελῶς, καθὼς ἐγράφετο εἰς τοὺς εὐτυχεῖς χρόνους τῆς Ἑλλάδος. Καιρὸς εἶναι νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ ταύτην τὴν πρόληψιν, ἣτις μᾶς κατεδίδαξε νὰ γράφωμεν Ἑλληνιστὶ ἐμμέτρους καὶ πεζοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἤθελεν αὐστηρῶς μᾶς κολάσειν, ἔὰν εὐρίσκετο κανὲν Ἀρεοπαγιτικὸν ἑλληνισμοῦ δικαστήριον. Εἶσαι πληροφορημένος, φίλε μου, ὅτι ταῦτα λέγων ἄλλον σκοπὸν δὲν σοχάζομαι παρὰ τὴν κοινὴν τοῦ γένους ὠφέλειαν, καὶ τόσον ἀπέχω τοῦ νὰ λυπήσω κανένα ἀπὸ τοὺς ἀληθῶς ὠφελήσαντας ἔργῳ καὶ λόγῳ τὸ γένος, ὥς τε καὶ αὐτοὺς τοὺς Θεοδώρους καὶ τοὺς Νικήτας ἤθελα μετὰ χαρᾶς παραδράμειν, ἔὰν ἐξ ἀπειρίας δὲν ἐκινδύνευον οἱ νέοι νὰ μιμῶνται εὐκολώτερον αὐτοὺς παρὰ τοὺς Εὐσαθίους. Ἀνάγκη, καὶ ἀνάγκη μεγάλη, εἶναι νὰ ἐντυπώσιν εἰς τῶν νέων τὰς κεφαλὰς οἱ φιλογενεῖς διδάσκαλοι, ὡς γεωμετρικὴν ἀπόδειξιν, ταύτην τὴν ἀλήθειαν· « Μία μόνη ρῆσις, μία μόνη περίοδος, ἣτις δὲν » ὠφελεῖ τὸ γένος μικρὸν ἢ μέγα τί ποτε, εἶναι ματαιοπονία, » εἶναι φλυαρία ». Ἀνάγκη εἶναι νὰ λέγωσι πρὸς ἕκαστον ἀπ' αὐτοὺς, ἀδιακόπως· « Πρόσεχε, ταλαίπωρε νέε, ὅς τις ἂν ᾔσαι· » μὴ βλέπῃς τί ἔκαμεν ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα, ἀλλὰ συλλογίζου » ποῖαν ἢ πόσῃ ὠφέλειαν ἐπροξένησαν οἱ κόποι τοῦ εἰς τοὺς » ὁμογενεῖς. Μιμοῦ τον, ἂν ἀληθῶς ᾔῃαι ὠφέλιμος, καὶ » σπούδαζε νὰ κατασταῇς ὠφελιμώτερος· εἰ δὲ μὴ, ἄφες τον νὰ » ματαιοπονήῃ· καὶ ἂν τολμήσῃ νὰ ἀλαζονευθῇ κατὰ σοῦ, ἢ » νὰ παροξύνῃ τὴν φιλαυτίαν σου, μὴν ἐντραπῇς νὰ τὸν ἀπο- » κριθῇς μὲ τὸν Ἀριστοφάνην τῆς Γαλλίας,

» J'en pourrais, par malheur, faire d'aussi méchants;

» Mais je m'en garderais de les montrer aux gens.

» Τοιαῦτα δυσυχέστατα ἔξυρω καὶ ἐγὼ νὰ γράψω·

» Ἀλλ' εἰς τὴν γῆν βαθύτατα προκρίνω νὰ τὰ θάψω ».

Δὲν ἐννοῶ μὲ τοῦτο ὅτι πρέπει ν' ἀμελήσωμεν παντάπασι νὰ γράφωμεν Ἑλληνιστί. Ἡ γυμνασία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι ὠφέλιμος εἰς τοὺς νέους, ἐνόσω σπουδάζουν εἰς τὰ φροντιστήρια· κ' ἤθελεν εἶσθαι ἀσυγκρίτως ὠφελιμωτέρα, εἰάν ἡ θεματογραφία ἐγίνετο ἀπὸ διδασκάλους ἐμπείρους. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἀφήσωμεν τὰ φροντιστήρια, ἡ καὶ πρὶν ἔτι τ' ἀφήσωμεν, πρέπει νὰ γυμναζώμεθα ἐξαιρέτως νὰ καλλύνωμεν καὶ νὰ διορθώνωμεν ὅσον εἶναι δυνατόν τὴν γλώσσαν, τὴν ὁποίαν ἐθηλάσαμεν μὲ τὸ γάλα, καὶ εἰς μόνην τὴν ὁποίαν ἐσυνειθίσαμεν νὰ ἐξηγώμεν ὅ,τι συλλογιζόμεθα· παρεκτὸς εἰάν καμμία εἰδικὴ περίστασις ἤθελε μᾶς ἀναγκάσειν νὰ γράφωμεν Ἑλληνιστί.

Τοιαύτη, φίλε μου, ἀνάγκη συνέδη καὶ εἰς ἐμέ. Αἱ σημειώσεις μου, γραμμέναι εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλώσσαν, ἦσαν ἔτοιμαι νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν τυπογράφον, ὅποτεν φίλοι μου τινὲς, ἄνδρες φιλέλληνες, καὶ εἰδήμονες τῆς παλαιᾶς, ἀλλ' ὅχι καὶ τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης, μὲ παρεκάλεσαν, καὶ τέλος μὲ κατέπεισαν νὰ τὰς ἐξελληνίσω, διὰ νὰ τὰς καταλαμβάνωσιν (ὡς ἔλεγον αὐτοὶ) καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης, εἰς ὅσους δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ σημερινὴ τῶν Γραικῶν γλώσσα. Ἄλλ' οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης ὀλίγην ἴσως χρειάν ἔχουν κατὰ τὸ παρὸν ἀπὸ τὰς ἡμετέρας ἐκδόσεις καὶ σημειώσεις· ἡμεῖς ἔχομεν χρειάν μεγάλην νὰ γράφωμεν εἰς τὴν γλώσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ νοοῦμεν, εἰάν θέλωμεν καὶ τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς ἡμῶν νὰ κανονίσωμεν, καὶ τὴν γλώσσαν ἱκανὴν νὰ τὰ ἐκφράξῃ νὰ καταστήσωμεν. Ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τις τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος τῶν ἄλλων ἐθνῶν, διὰ νὰ καταλάβῃ ὅτι τότε μόνον ὀνομάζονται τὰ ἔθνη φωτισμένα, ὅταν φέρωσι τὴν γλώσσαν αὐτῶν εἰς τελειότητα. Οἱ Ἴταλοι, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἀγγλοι, τότε ἀληθῶς ἄρχισαν νὰ ἐλευθεροῦνται ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα, ὅταν

οἱ κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι λόγιοι αὐτῶν ἄνδρες κατεχέρησαν νὰ γράφωσιν εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ ἐργαλεῖον, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ πλάττει πρῶτον ἐνδιαθέτως, ἔπειτα προφέρει τοὺς λογισμοὺς τῆς. Ὄταν τὸ ἐργαλεῖον, ἦναι ἀνακόνητον, ἰωμένον, ἢ κακὰ κατασκευασμένον, ἀτελὲς ἐξ ἀνάγκης μένει καὶ τὸ ἔργον τοῦ τεχνίτου.

Ἀλλ' ὡς ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων, λέγει ὁ καταφρονητὴς τῆς κοινῆς γλώσσης, χρεωστοῦμεν ν' ἀναστήσωμεν τὴν προγονικὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Καλὸν ἦτο βέβαια νὰ ἤμεθα εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅταν καὶ νεκροὶ ἀνίσταντο, καὶ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν ἀκόπως διεθίδετο. Θαύματα ὅμως δὲν γίνονται καθ' ἡμέραν. Ὅστις χωρὶς ἀνάγκην γράφει Ἑλληνιστί, ὅσου ἄμεμπτα καὶ ἀνῆθελεν εἰς τὸ φαινόμενον γράφειν, καταφεύγει εἰς γλῶσσαν, τῆς ὁποίας τὴν σήμερον δὲν εἶναι πλέον κριταί· καὶ δεικνύει μὲ τοῦτο, ὅτι φοβεῖται νὰ γράψῃ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον, τῆς ὁποίας τὸ δικαστήριον εὐρίσκεται εἰς τὸ ζῶν ἔθνος. Τὸν τοιοῦτον προσφυῶς ἔμπορεῖ τις νὰ παρομοιάσῃ μὲ τοὺς Θρασυδεῖλους, ὅσοι μὴ τολμῶντες νὰ βλέπωσι κατὰ πρόσωπον τοὺς ἀνδρείους, περιέρχονται ζητοῦντες γυναικῶν συνελεύσεις, διὰ νὰ τὰς καταφοβίζωσι μὲ τὸν ἄπρακτον κρότον τῶν ὅπλων. Εἶναι τινὲς ἐκ τῶν Ἑλληνιστῶν τούτων, οἱ ὁποῖοι, ὅταν, εἴτ' ἀναγκαζόμενοι, εἴτε διὰ γυμνασίην, γράφωσιν Ἑλληνιστί, ἐξεύρουν κἂν τί καὶ πῶς γράφουσι, καὶ γελῶσι κρυφίως τὴν εὐήθειαν ἐκείνων, ὅσοι ἐπαινοῦν τὸν Ἑλληνισμὸν αὐτῶν· ἀλλ' εὐρίσκονται πάλιν ἄλλοι τόσον ἀπλοῖ τὸν νοῦν, ὥστε καὶ τῆς πλανημένης αὐτῶν φιλικυτίας τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐπαινοὺς, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων ἐγκώμια πιστεύουν ἀσκέπτως, μὴ συλλογιζόμενοι, ὅτι, καθὼς εἶπεν ἓνας ἀπὸ τοὺς Γαλλικοὺς ποιητάς,

Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire ,

+ Εγκωμιάζει τὸν μωρὸν ἄλλος μωρότερός του.

Μ' ὅλον τοῦτο, αὐτῇ ἡ κοινῇ εἰς ὅλους φιλαυτία ἔπρεπε νὰ μᾶς ἰατρεύσῃ ἀπὸ τὸ πάθος τοῦτο. Ὅστις γράφει Ἑλληνιστὶ, μετ' ὀλίγους χρόνους (καὶ συχνά, μετ' ὀλίγας ἡμέρας) θέλει λησμονηθῆναι αὐτὸς καὶ τὰ συγγράμματά του. Καὶ διὰ ποίαν εἰτίαν νὰ τὸν ἐνθυμῶνται ; διὰ τὰ πράγματα περὶ τῶν ὁποίων γράφει ; ἀλλ' αὐτὰ μὲ τοῦ καιροῦ τὴν πρόοδον θέλουν ἐξηγηθῆναι σαφέστερα καὶ ἐντελέστερα ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν. διὰ τὴν φράσιν αὐτῶν τὴν Ἑλληνικὴν ; καὶ τίς εἶναι τόσοι μωροὶ, ἢ εἰς τίνα περισσεύει τόσοι καιροὶ, ὥστε ν' ἀφήσῃ τοὺς Ὀμήρους, τοὺς Πλάτωνα, τοὺς Ξενοφῶντας, τοὺς Δημοσθένας, καὶ τοσοῦτους ἄλλους θαυμαστοὺς συγγραφεῖς καὶ ποιητάς Ἕλληνας, διὰ νὰ ἀναγινώσκῃ τὸν νέον τοῦτον Ἑλληνιστὴν ; Ἐξ ἐναντίας ὅστις γυμνάζεται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, εἰάν ἡ ἐπιμέλειά του συν-οδεύεται μὲ κρίσιν, δυνατόν εἶναι νὰ φθάσῃ εἰς τὸν βαθμὸν, δὲν λέγω δοκιμωτάτου συγγραφέως (οἱ τοιοῦτοι ἀκόμη δὲν ἐγεννήθησαν), ἀλλ' ἐκείνων τῶν συγγραφέων, τοὺς ὁποίους ἡ ἐρχομένη γενεὰ θέλει ἐξετάζειν, διὰ νὰ μάθῃ τὴν σημερινὴν τῆς γλώσσης κατάστασιν· καθὼς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου μὲ μεγάλην περιεργίαν ἐξετάζουν τοὺς πρὸ τριῶν καὶ τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων ἀκμάσαντας συγγραφεῖς εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκάστου ἔθνους, πολλάκις δὲ ὕχι ἄλλο, πλὴν νὰ μάθωσιν πῶς ἐγράφετο εἰς τοὺς καιροὺς ἐκείνων ἡ γλῶσσα, καὶ νὰ ἀνακαλύψωσι πολλῶν αὐτῆς λέξεων καὶ τὴν ἐτυμολογίαν καὶ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν.

Πρόσθετες εἰς ταῦτα, ὅτι εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ γράψῃ τις ὀρθῶς, ὅταν δευλοπρεπῶς μιμῆται τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα ἂν οὗτοι ἔγραψαν εἰς γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἔπαυσε πλεον νὰ λαλῇται. Καθὼς ἔχει προσώπου χαρακτῆρα διάφορον εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὡσαύτως φυσικὰ καὶ λόγου χαρακτῆρα διάφορον πρέπει νὰ ἔχῃ. Ἀλλ' ὁ χαρακτῆρ οὗτος δὲν ἐμπορεῖ νὰ φανῇ τοιοῦ-

τος, ὁποῖος εἶναι, πάρεξ ὅταν γράφῃ τις εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ διάλεκτον, ἤγουν εἰς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐθήλασε μὲ τὸ γάλα, καὶ λαλεῖ καθ' ἡμέραν, ἢ τοῦλάχιστον λαλεῖ συνεχέστερον παρὰ τὰς ἐπικτήτους ἄλλας γλώσσας. Ἄξιον εἶναι, δι' ὠφέλειαν τῶν νέων, νὰ ἀναφέρω τὴν φρονιμωτάτην συμβουλήν, τὴν ὁποίαν δίδει ὁ Ἀπολλώνιος εἰς τὸν Σκοπελιανόν, περίφημον σοφιστὴν τῆς Σμύρνης (1)· « Πέντε εἰσι σύμπαντες οἱ τοῦ λόγου χαρα-
 + » κτῆρες, ὁ Φιλόσοφος, ὁ Ἱστορικός, ὁ Δικανικός, ὁ Ἐπισταλτικός,
 » ὁ Ὑπομνηματικός. Ἐγκειμένων δὴ τῶν γενικῶν χαρακτηρῶν τῇ
 » τάξει, πάλιν γίνεται πρῶτος μὲν, ὁ κατὰ τὴν ἐκάστου δύναμιν ἢ
 » φύσιν ἴδιος ὢν· δεύτερος δὲ, ὁ ἐν μιμῇσει τοῦ ἀρίστου τῶν
 » ἐκ φύσεως, ἣν τις ἐνδεὴς εἶη. Τὸ δὲ ἄριστον δυσεύρετόν τε
 » καὶ δυσεπύκριτον· ὥστε οἰκειότερος ἐκάστῳ χαρακτήρ ὁ ἴδιος,
 » ἐπείπερ καὶ βεβαιότερος ». Ταύτης, φίλε, τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀπολλωνίου ἐκάστη λέξις εἶναι πολλῆς προσοχῆς ἀξία· καὶ ἔπρεπεν οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἑλληνικῶν φροντιστηρίων καὶ αὐτὴν, καὶ τὰ κατὰ τῶν ἀνοήτων μιμητῶν σκώμματα τοῦ ἀστείου Λουκιανοῦ, τὰ ὅτιᾶ ἀνωτέρω ἀνέφερα, νὰ τὰ παρα-
 δίδωσιν ὡς πρῶτον μάθημα εἰς τοὺς νέους, διὰ νὰ ἐντυπωθῇ ἐγ-
 καίρως εἰς τὴν νέαν αὐτῶν κεφαλὴν, ὅτι ὁ καλὸς χαρακτήρ τοῦ λόγου εἶναι ὁ φυσικὰ ἴδιος εἰς καθένα, « Ἐπείπερ καὶ βεβαιό-
 + » τερος », καθὼς ὁ μόνος καλὸς χαρακτήρ τοῦ προσώπου εἶναι, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἔδωκεν εἰς καθένα· ὅτι ἡ μίμησις κατηγορεῖ ἀδυναμίαν τῆς φύσεως, « Ἦν τις ἐνδεὴς εἶη », καθὼς οἱ περίεργοι καλλωπισμοὶ τοῦ προσώπου κατηγοροῦν ἀσχημίαν τοῦ καλλωπιζομένου.

+ «Θέλει τις νὰ καταλάβῃ μὲ πληροφορίαν, πόσον διαφέρει ὅστις γράφει εἰς τὴν μητρικὴν αὐτοῦ διάλεκτον, ἀπὸ τὸν γράφοντα εἰς

(1) Παρὰ Φιλοστράτῳ, Ἐπιστολ. ιθ', σελ. 391.

γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἔμαθεν εἰς τὰ σχαλεῖα; Ἄς παραστήσῃ εἰς τὸν νοῦν τοῦ δύο σπουδαίους ἄνδρας ἐπίσης πεπαιδευμένους, μὲ ἴσῃν εὐφυΐαν καὶ κρίσιν τοῦ νοῦς σολισμένους, οἱ ὅποιοι γράφουν περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, εἰς Ἑλληνικὴν ὁ εἷς, ὁ ἄλλος εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Ὁ πρῶτος, περικυκλωμένος ἀπὸ Λεξικογράφους, ἀπὸ Ἀττικιστάς, ἀπὸ παντὸς εἵδους Γραμματικῶν, γράφει, ἐξαλείφει, μεταγράφει, πάλιν ἐξαλείφει, διςάζει εἰς πᾶσαν φράσιν, ἀπορεῖ εἰς ἐκάστην περίοδον· τῶρα συμβουλευέται τὸν ἕνα, τῶρα ἐρωτᾷ τὸν ἄλλον· ποτὲ μὲν ἀποβάλλει παντάπασι τὰς εὐτυχεῖς τοῦ νοῦς του συλλήψεις, διότι δὲν ἔχει πῶς νὰ τὰς γεννήσῃ Ἀττικῶς, ποτὲ δὲ τὰς κολοβώνει, διὰ νὰ τὰς κάμῃ ἰσομέτρους μὲ καμμίαν ῥῆσιν παλαιάν, τῆς ὁποίας τὴν ἀνάμνησιν σοχάζεται ὥς εὐτυχέστατον εὐρημα, καὶ προβαίνει, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, σύρεται μὲ κόπον πολλὸν καὶ μεγάλην βραδύτητα εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου του, κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν Σίσυφον, ὁ ὁποῖος,

..... Σκηριπτόμενος χερσίν τε ποσίν τε ,
 Λᾶκν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον· ἀλλ' ὅτε μέλλοι
 + Ἄκρον ὑπερβαλεῖν, τότε' ἀποσρέψασκε Κραταίης·
 Αὐτίς ἔπειτα πέδονδε κυλίνθετο λᾶας ἀναιδῆς.
 Αὐτὰρ ὅγ' ἄψ ὥσασκε τιταινόμενος· κατὰ δ' ἰδρῶς
 Ἐρρέεν ἐκ μελέων, κονίη δ' ἐκ κρατὸς ὀρώρει (Ι).

Καὶ μ' ὅλους τούτους τοὺς Σισυφεῖους ἰδρῶτας καὶ μόχθους, μ' ὅλας ταύτας τὰς ἄνω κάτω μετακινήσεις καὶ μετακυλίσεις τῶν φράσεων καὶ περιόδων, τί γράφει ὁ ταλαίπωρος; Ἄρα γε τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος; ὅχι βέβαια. Τὴν γλῶσσαν, ἣτις ἐλαλεῖτο εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πολυδίου, ἢ τοῦ

Διοδώρου; ὄχι βέβαια. Ἐκείνην εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν ὁ Πλούταρχος, ὁ Γαληνὸς, καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτῶν; ὄχι βέβαια. Τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡρωδιανοῦ καὶ τῶν συνακμασάντων μ' αὐτὸν, ἢ τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ τοῦ Λιβανίου; οὐδεμίαν ἐξαιρέτως ἀπ' αὐτάς, ἀλλ' ὅλας αὐτάς, ἡγουν ἐν ἄμορφον, τερατῶδες, καὶ ἀνύπαρκτον μίγμα ὅλων αὐτῶν, γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς πρῶτος δημιουργεῖ ἀπὸ τὰ λεξικά του, ἐρανισμένα ἀπὸ δεκαπέντε τούλαχισον ἑκατονταετηρίδων λέξεις καὶ φράσεις, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ εἴπῃ ἀπὸ δεκαπέντε γλῶσσας (1).

Ἀς σρέψωμεν τώρα τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν δεύτερον, τὸν γράφοντα δηλαδὴ τὴν μητρικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν. Οὗτος ἀφ' ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα εἰς τὸν πρῶτον δὲν ἔχει σχεδὸν οὐδεμίαν χρεῖαν· ὁ κάλαμος καὶ τὸ χαρτίον εἶναι τὰ μόνα του ὄπλα. Ἐν ὅσῳ ὁ πρῶτος, ἀσχολούμενος εἰς τὸν Φρύγιχον καὶ τὸν Ἀμμώνιον, διὰ νὰ μάθῃ τοὺς Ἀττικισμοὺς καὶ τὰς διαφοράς τῶν λέξεων, ἀφίνει τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς του, ἢ νὰ διασκεδάζωνται (διότι καὶ αὐτὰ πτερόεντα εἶναι καθὼς τὰ λόγια), ἢ νὰ ἀμαυροῦνται καὶ νὰ χάνωσι τὸν τόνον τῆς πρώτης αὐτῶν συλλήψεως, ὁ δεύτερος ἐκφράζει τὰ ἰδικά του εἰς γλῶσσαν ζῶσαν, καὶ γραφομένην ἀπὸ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ καλῶς ἀναθραμμένους ἄνδρας, τὰ ἐκφράζει ὁλόκληρα, καθὼς τὴν ἀρχὴν παρεστάθησαν εἰς τὸν νοῦν του, χωρὶς νὰ κάμῃ εἰς αὐτὰ ἄλλην διόρθωσιν παρά τὴν διόρθωσιν, τὴν ὁποίαν ὑπαγορεύει ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ διδάσκουν οἱ κανόνες τῆς γλώσσης· καὶ οὕτω τρέχει ἐλεύθερος ἀπὸ

(1) Τόσον εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ γλῶσσα ἐκάστης ἑκατονταετηρίδος διαφέρει ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ἄλλης ἑκατονταετηρίδος, ὥς ἡ ἐν Παρισίοις ἀκμάσασα πρὸ τῆς πολιτικῆς τῶν Γάλλων μεταβολῆς Ἀκαδημία ὥρισε νὰ ἀναθεωρῇται τὸ λεξικὸν τῆς καθ' ἐκάστην εἰκοσιπενταετηρίδα.

δεσμους (1) εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου του, κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν ἔπουν,

† Κυδιῶν· ὑποῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
 ὅμοις αἰσσοῦνται· ὁ δ' ἀγλαῖαι πεποιθώς,
 Ρίμρα ἔ γούνα φέρει (2).....

Ἀπὸ ταύτης, φίλε μου Ἀλέξανδρε, τῶν Ἑλληνιζόντων τὴν ἀτοπίαν συμπεραίνεται πόσον ἀτοπώτερον εἶναι ἐν ἄλλο εἶδος συγγραφῶν, τοὺς ὁποίους, διὰ νὰ διακρίνω ἀπὸ τοὺς ἀκράτως Ἑλληνίζοντας, συγχώρησον νὰ ὀνομάσω Μιξελληνίζοντας, ἢ, ἂν ἀγαπᾷς κάλλιον, Μιξοβαρβάρους. Ὁ σκοπὸς τῶν τοιούτων εἶναι βέβαια ἐπαινετός, ἐπειδὴ προθυμοῦνται νὰ σιμῶσωσιν, ὅσον δυνατὸν ἐγγύτερον, τὴν σημερινὴν γλῶσσαν εἰς τὴν μητέρα τῆς τῆν Ἑλληνικὴν. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρώτη τοῦ γράφοντος ἀρετὴ εἶναι ἡ σαφήνεια, ἡρουν νὰ γράφῃ εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς διὰ τοὺς ὁποίους γράφει, καὶ μετ' αὐτὴν δευτέρα, νὰ γράφῃ μὲ εὐφραδίαν, μὲ τοιαύτην δηλονότι σύνταξιν καὶ συμπλοκὴν τῶν λέξεων, ἡ ὁποία νὰ προξενῇ καὶ ἡδονὴν εἰς τὴν ἀκοήν, κρίνω, ὅτι οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἔχουν, ὅσοι ἀκρίτως συμπλέκουσι τὰς Ἑλληνικὰς συντάξεις μὲ τὰς κοινὰς, καὶ συνθέτουν ἐκ τῶν δύο σκοτεινόν,

(1) Δὲν ἐννοῶ μὲ τοῦτο, ὅτι δὲν ἔχει χρεῖαν κόπου ὅστις γράφει εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν. Μέγας κόπος χρειάζεται καὶ εἰς αὐτὴν, καὶ τόσον μεγαλύτερος, ὅσον ἡ γλῶσσα εἶναι ἐτι ἀδιόριστος (καθὼς εἶναι τὴν σήμερον ἡ γλῶσσα τῶν Γραικῶν) ἀπὸ δέκα ἢ δεκαπέντε συγγραφῶν συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος ἤθελε δεχθῆν ὡς νόμον· ἀλλ' ὁ κόπος οὗτος, ὅσον μέγας ἤθελεν εἶσθαι, εἶναι ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερος καὶ συνωδευμένος μὲ περισσοτέραν ἐπιτυχίαν ἐλπίδα, παρά τὸν κόπον τοῦ Ἑλληνίζοντος.

(2) Ἰλιάδ. ζ', 509.

τραχύν, ἀηδὴ εἰς τὴν ἀκοὴν, τερατώδη καὶ ἀληθῶς Ἑρμαφρόδιτον λόγου χαρακτηῖρα. Αὐτοὶ διαιροῦνται εἰς τόσα εἶδη, ὅσοι εἶναι οἱ διάφοροι τρόποι τῆς ἀσυμπλέκτου ταύτης συμπλοκῆς. Ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ σημειώσω ἐκείνους, ὅσοι ποικίλλουσι τὰ συντάγματα τῶν κατὰ μέρος μὲ μίαν φράσιν ἢ περίοδον ἀκράτως Ἑλληνικὴν, καὶ μὲ μίαν κοινὴν, καί ποτε καὶ παντάπασιν χυδαϊκὴν. Εἰς τοῦτο τὸ εἶδος ἀνάγονται πολλαὶ νέαι μεταφράσεις, καὶ ὅλαι ἐκεῖναι αἱ ἐπισολαί, τῶν ὁποίων ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ οὐρὰ πλάττονται Ἑλληνικῶς, τὸ δὲ διὰ μέσου σῶμα σολίζεται, ὡς δόξει τὸν συγγραφέα, μέρος μὲ τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς, μέρος μὲ τὰ ῥάκη τοῦ Ἰρου. Ὁμοιάζει τρόπον τινὰ ἡ τοιαύτη συμπλοκὴ μὲ τὸ Ὀμηρικὸν ἐκεῖνο τέρας,

+ Πρόσθε λέων, ὅπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,
ἀποπνέουσα, ὅχι καθὼς ἔλεγεν ὁ Ποιητὴς (1),

+ Δεινὸν πυρὸς μένος αἰθομένοιο,

ἀλλὰ δεινὴν καὶ ἀνυπόφορον ἀηδίαν. Αὐτοὶ σπουδάζουν, ὡς εἶπα, νὰ ἐξελληνίσωσι τὴν κοινὴν γλῶσσαν· ἀλλ' ἐπειδὴ καταγίνονται εἰς πρᾶγμα ἀδύνατον, μὴν ἔχοντες τὸ δικαίωμα ν' ἀλλάξωσι τοῦ ἔθνους τὴν γλῶσσαν, ἀναγκάζονται καὶ τὴν Ἑλληνικὴν νὰ διασρέψωσι, καὶ τὴν κοινὴν, τὴν ὁποῖαν ν' ἀποφύγωσι δὲν ἐμποροῦν, βαρβαρωτέραν μὲ τὴν ἄλογον παράθεσιν ταύτην νὰ κάμνωσι. 'Τίνος ἀκοή, παραδείγματος χάριν, δύναται νὰ ὑποφέρῃ τὴν περίοδον ταύτην; « Ἐπειδὴ, κατὰ » ἀλήθειαν, εἴτ' οὖν ὁ Θεὸς εἶχε τὸν ἐπικαλέσεται, εἴτε οὐ, » οἱ ἄνθρωποι χρεωστούσιν, ἂν νοῦν ἔχωσιν, ἀναγκαίως νὰ » ἀκολουθῶσι τὰς αὐτοῦ εἰσηγήσεις· καὶ οὐδ' ὅτι οὐν ἀξίωμα,

(1) Ἰλιάδ. ζ', 181.

» ὅποσονοῦν ἐκεῖνο δύναται νὰ ἐπέχη καὶ νὰ ἐκφοβῇ, ἡμπορεῖ
 » νὰ τοὺς ποιῇ νὰ πιεεύωσιν ἀσυνασσοῦν ἀρχάς, ἢ νὰ κρί-
 » νωσιν ἀξίας συγκαταθέσεως ἀσυνασσοῦν πράξεις οἷα δικαίας
 » καὶ εὐθείας, αἵτινες ἐναργῶς μάχονται ἐκείνῳ (1) ». Καὶ
 ὁμῶς εἰς τοιοῦτον σχεδὸν χαρακτῆρα λόγου μετεφράσθη-
 σαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀνηλεῶς κατεσπαράχθησαν, πολλὰ
 ἀξιολογα συγγράμματα. Ὅτινα ἀρέσκει τοιοῦτον Ἑρμαφρόδιτον
 ὕφος λόγου, ἐκεῖνος δὲν εἶναι οὔτε τῆς παλαιᾶς οὔτε τῆς νέας
 Ἑλλάδος γέννημα· ἀλλ' ἀνετράφη εἰς τὴν Λιβύαν, ὅπου ὡς
 ἐπὶ τὸ πλεῖστον γεννῶνται τὰ τερατωδέεστερα θηρία.

Πρᾶγμα τῇ ἀληθείᾳ παράδοξον· πῶς δὲν ἐσυλλογίσθησαν
 ποτὲ οἱ μιξελληνίζοντες οὗτοι συγγραφεῖς, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι
 ἐν ἀπὸ τὰ πλέον ἀναπαλλοτριώτα τοῦ ἔθνους κτήματα. Ἀπὸ τὸ
 κτήμα τοῦτο μετέχουν ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἔθνους μὲ δημοκρατι-
 κήν, νὰ εἴπω οὕτως, ἰσότητά· κάνεις, ὅσων ἤθελεν εἰσθαι
 σοφός, οὔτ' ἔχει, οὔτε δύναταί ποτε νὰ λάβῃ τὸ δίκαιον
 νὰ λέγῃ πρὸς τὸ ἔθνος, « Οὕτω θέλω νὰ λαλῆς, οὕτω νὰ
 » γράφῃς ». Ὅσις, ἐπαγγελλόμενος νὰ γράφῃ εἰς τὴν κοινὴν
 γλῶσσαν, μακρύνεται τόσον ἀπὸ τὸν κοινὸν τρόπον τοῦ λέγειν,
 ἐκεῖνος ζητεῖ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οὐδ' ὁ σκληρότατος τύραννος
 εἶναι καλὸς νὰ κατορθώσῃ. Γυμνώνει ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά
 του τὸν πολίτην ὁ τύραννος, δύναται καὶ τέκνα καὶ γυναῖκα νὰ

(1) « Λόγοι δεκαεπτὰ παιδείας φυσικῆς θρησκευτικῆς κ. τ. λ. Ἐντετήσιν,
 » 1796, σελ. 237 ». Ὁ ἀνώνυμος οὗτος μεταφραστὴς (διότι τὸ βιβλίον
 φαίνεται μεταγλωττισμένον ἐκ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης) εἶναι παντάπασιν
 ἄγνωστος εἰς ἐμέ· ὅθεν οὔτε φιλίας οὔτε μίσους οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχω
 πρὸς αὐτόν. Ὅσα λέγω περὶ τῆς μεταφράσεώς του κατὰ δυσυχίαν δὲν
 εἶναι ἴδια εἰς μόνον αὐτόν. Αὐτοῦ τὸ βιβλίον ἔφερε πρῶτον ἡ τύχη εἰς
 τὰς χεῖράς μου· αὐτὸν ἐκάλεσα μάρτυρα. Ἄν καὶ σφαλερὰ ἤθελεν εἰσθαι
 ἡ κρίσις μου, εἶναι ὁμῶς ἀθέκαστος.

τοῦ ἐπάρη, ἐμπορεῖ νὰ τὸν ἐξορίσῃ, ἢ καὶ νὰ τὸν θανατώσῃ· ἀλλὰ δὲν ἐμπορεῖ νὰ τοῦ ἀλλάξῃ τὴν γλῶσσαν· αὐτὴν λαλεῖ εἰς τὴν πατρίδα του, αὐτὴ τὸν συνοδεύει καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν. Μόνος ὁ καιρὸς ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταβάλλῃ τῶν ἐθνῶν τὰς διαλέκτους, καθὼς μεταβάλλει καὶ τὰ ἔθνη· καὶ ὅστις πρὶν τοῦ καιροῦ σπουδάζει μὲ τὴν βίαν νὰ ἀλλάξῃ τὴν γλῶσσαν, εἰς αὐτὸν δύναται τις νὰ προσαρμόσῃ ὅτι ἔλεγεν ὁ ταλαίπωρος Αἴμων πρὸς τὸν τύραννον αὐτοῦ πατέρα (1),

✚ Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ,
 Ἡ ΓΛΩΣΣΑΝ, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν,
 Οὗτοι διαπυρρῆντες ὥρθησαν κενοί.

Ἰσως ἤθελε τις νομίσαι ὅτι ἀντιφάσκω αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν, ἐπειδὴ πρὸ ολίγου ἔλεγον, ὅτι πρέπει νὰ διορθώσωμεν καὶ νὰ καλλύνωμεν τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, τώρα δὲ φαίνομαι τρόπον τινὰ ὅτι θέλω νὰ τὴν γράφωμεν, καθὼς τὴν λαλεῖ ὁ χυδαῖος λαός. Τυχαῖα βέβαια δὲν εἶναι ἡ γνώμη μου, ἂν ἐνθυμᾶσαι καλὰ, φίλε μου, ὅσα περὶ τούτου πολλάκις συνωμιλήσαμεν. Ἐὰν νὰ μακρύνεται τις ἀπὸ τὴν κοινὴν τοῦ λέγειν συνήθειαν τόσον, ὥστε νὰ γίνεται ἀσαφὴς εἰς τὴν διάνοιαν, καὶ παράξενος ὁλότελα εἰς τὴν ἀκοήν, εἶναι τυραννικόν, ὁ τόσοις πάλιν χυδαῖσμός, ὥστε νὰ γίνεται ἀηδὴς εἰς ἐκείνους ὅσοι ἔλαβον ἀνατροφὴν, μὲ φαίνεται δημαγωγικόν. Ὅταν λέγω, ὅτι ἀπὸ τὴν γλῶσσαν μετέχει τὸ ἔθνος ὅλον μὲ δημακρατικὴν ἰσότητα, δὲν νοῶ ὅτι πρέπει ν' ἀφήσωμεν τὴν μόρφωσιν καὶ δημιουργίαν αὐτῆς εἰς τὴν ὀχλοκρατικὴν φαντασίαν τῶν χυδαίων. Ὁ ὄχλος εἶναι πανταχοῦ ὄχλος· καὶ ἂν εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη καὶ εἰς τοὺς φωτισμένους αἰῶνας ἦτον « Ἀγροικον, δύσκολον καὶ ὑπόκωφον » γερόντιον, » ὥς ἔλεγεν ἓνας ἀπὸ τοὺς Κωμικοὺς, εἰς τοὺς

(1) Σοφοκλ. Ἀντιγ. 707.

δυςυχεῖς αἰῶνας τῆς βαρβαρότητος ἐκκωφοῦται καὶ μωραίνεται .
 παντάπασιν. Ὅθεν οὐδὲ δίκαιον εἶναι νὰ κολακεύωμεν τὸν
 χυδαῖσμόν τοῦ γεροντίου τούτου, καὶ νὰ τὸν μεταχειριζώμεθα
 ὡς κανόνα τῆς γλώσσης. Ἐάν δὲν μας πρέπη ἡ τυραννικὴ
 προσαγῇ, « Οὕτω θέλω νὰ λαλῆς, » ἔχομεν ἐξάπαντος τὸ
 δίκαιον τῆς ἀδελφικῆς συμβουλῆς, « Οὕτω πρέπει νὰ λαλῶ-
 » μεν ». Γράφομεν, ἤθελεν εἰπεῖν τίς, διὰ τοὺς ἀμαθεῖς, καὶ
 πρέπει νὰ συγκαταβαίνωμεν εἰς τὴν κατάληψιν αὐτῶν · ἄλλὰ
 μόνοι οἱ σπουδαῖοι χρεωσθῶν νὰ συγκαταβαίνωσιν εἰς τοὺς
 ἀμαθεῖς ; ἢ μή δὲν ἔχουν κ' ἐκεῖνοι χρέος νὰ συναναβαίνωσιν
 ὀλίγον μὲ τοὺς σπουδαίους ; Ἐπειτα ἑδιάποιους ἀμαθεῖς γρά-
 φομεν ; ὅχι βέβαια διὰ τὸν χυδαῖον ὄχλον, οἱ ὅποιοι οὐδ' ἂν
 ἤμεθα εἰς τὸν κόσμον ἔχουν εἶδῃσιν · ἀλλὰ διὰ τοὺς ὅσοι
 τοῦλάχισον ἐξεύρουν νὰ ἀναγινώσκωσι, κ' ἔχουν ὅπωςδὴποτε
 ἐπιθυμίαν νὰ φωτισθῶσιν. Οἱ τοιοῦτοι ἀναγινώσκουν μὲ προσ-
 οχὴν, καὶ ἐάν τὸ βιβλίον ᾗται γραμμένον εἰς γλῶσσαν μετρίως
 καλλωπισμένην, μαθαίνουν καὶ αὐτοὶ κατὰ μικρὸν νὰ καλλω-
 πίζωσι τὴν ὁμιλίαν των, καὶ προσδοποιοῦν εἰς τοὺς μετα-
 γενεσέρους συγγραφεῖς τὴν εἰς τὸ ἐξῆς περισσοτέραν τῆς κοινῆς
 διαλέκτου διόρθωσιν. Μὴν ἀμφιβάλλωμεν ὅτι τῶν Γραικῶν τὸ
 γένος ἐξύπνησε τὴν σήμερον ἀπὸ τῆς ἀμαθίας τὸν ὕπνον, βλέ-
 ποντες ὅτι τιμᾷ καὶ ἀγαπᾷ τοὺς ὁμογενεῖς λογίους ἄνδρας.
 Ὅτινα τίς ἀγαπᾷ καὶ τιμᾷ, φυσικὰ καὶ τὸν μιμεῖται. Γράφε
 μετὰ προσοχῆς καὶ μελέτης · ἐκρίζωσον ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τὰ
 ξιζάνια τῆς χυδαιότητος, ὅχι ὅμως ὅλα πάραυτα μὲ τὴν
 δίκειλλαν, ἀλλὰ μὲ τὴν χεῖρα καὶ κατὰ μικρὸν ἐν ὀπίσω τοῦ
 ἄλλου · σπεῖρε εἰς αὐτὴν τὰ Ἑλληνικὰ σπέρματα, ἀλλὰ καὶ
 αὐτὰ μὲ τὴν χεῖρα, καὶ ὅχι μὲ τὸν σάκκον (1). Καὶ θέλεις

(1) Διῆξις ἢ φράσις ἀκράτως Ἑλληνικὴ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν
 τότε μόνον εἶναι ἀναγκαιὰ, ὅταν συνάδῃ καὶ συγχορεύῃ, νὰ εἴπω

ἀπορήσειν πῶς εἰς ὀλίγον καιρὸν καὶ αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις σου ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ βιβλίον εἰς τοῦ λαοῦ τὰ στόματα. Οἱ λάγιοι ἄνδρες τοῦ ἔθνους εἶναι φυσικὰ οἱ νομοθέται τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν λαλεῖ τὸ ἔθνος· ἀλλ' εἶναι (πάλιν τὸ λέγω) νομοθέται δημοκρατικοῦ πράγματος. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ διόρθωσις τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἡ γλῶσσα εἶναι κτῆμα ὅλου τοῦ ἔθνους, καὶ κτῆμα ἱερόν. Ὅθεν πρέπει νὰ ἀνακαινίζεται μὲ εὐλάβειαν καὶ ἡσυχίαν, καθὼς ἀνακαινίζονται τὰ ἱερά τῶν θεῶν, καὶ ὅχι μὲ τὴν θορυβώδη καὶ τυραννικὴν αὐθάδειαν, μὲ τὴν ὑποίαν ὑψώθη τῆς Βαβέλ ὁ πύργος.

Ἐπειδὴ, φίλε μου Ἀλέξανδρε, κατὰ συγκυρίαν ἐλάλησα περὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν διαλέκτου, μ' ὅλον ὅτι ἐπιθυμῶ καὶ μελετῶ νὰ λαλήσω διεξοδικώτερον εἰς ἄλλον καιρὸν, συγχώρησον, πρὶν θῶσω τέλος εἰς τὴν μακρὰν ταύτην ἐπιστολήν, νὰ κάμω ἔτι μίαν παρατήρησιν. Καθὼς περὶ ἐκάστου κατὰ μέρος ἀνθρώπου εἶναι ἀληθές τὸ,

+ Ἄνδρὸς χαρακτὴρ ἐκ λόγου γνωρίζεται,

τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁλοκλήρου τινὸς ἔθνους ὁ χαρακτὴρ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν του γνωρίζεται. Ὑπόθετες, ἂν ἦναι δυνατόν νὰ ὑποθέσῃ τις τοιοῦτον ἄνθρωπον, ὅστις ἐξεύρει τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἔχει ἢ οὐδεμίαν ἢ παντάπασι μικράν εἰδησιν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, καὶ δὲ εἰς αὐτὸν νὰ ἀναγνώσῃ δὲν λέγω τὰ πολιτικὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους, οὐδὲ τοὺς κατὰ Φιλίππου λόγους τοῦ Δημο-

οῦτως, μὲ τὰς λοιπὰς λέξεις, ὅσαι τὴν γειττονέουσιν, ὅταν ἦναι εἰς τοιαύτην θέσιν καὶ τόπον τῆς περιόδου τοιοῦτον, ὥς ἐξηγῆται ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὰς λοιπὰς καὶ εἰς ἐκείνους ὅσοι δὲν ἐμαθον τὴν Ἑλληνικὴν· ἀλλῶς γίνεται « Ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ », καὶ κατασχίζει καθὼς τὴν γλῶσσαν, οὕτω καὶ τῶν ἀκούοντων τὰ αὐτία.

σθένους, ἀλλ' ἀπλῶς ὅποιονδήποτε σύγγραμμα τῆς εὐτυχοῦς ἀκμῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἀναμφισβόλως μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, θέλει κρίνειν ὅτι τοιαύτη γλῶσσα εἶναι ἐλευθέρου ἔθνους γλῶσσα. Ἐἰς τί ἀποβλέπει ἡ παρατήρησίς μου; τῆς ἐλευθερίας τὸ χρῶμα τοῦτο εἶναι τόσον βαθὺ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων, ὥστε καὶ ἡ τόσων αἰώνων ἐκδορβάρισις καὶ δυστυχία τῶν Γραικῶν δὲν τὸ ἐξέπλυνεν ὁλότελα οὐδ' ἀπὸ τὴν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον. Διὰ τοῦτο χρεωστοῦν οἱ σπουδαῖοι τοῦ γένους ἄνδρες, οἱ νέοι μάλιστα, ὅχι μόνον νὰ τὸ φυλάξωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἀναζώνωσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς αὐτὴν, ἕως οὗ νὰ φθάσῃ νὰ ἀναλάβῃ τὸ μητρικὸν αὐτῆς βαθὺ καὶ εὐμορφον χρῶμα. Σπαράσσεται, φίλε, ἡ ψυχὴ μου, ὅσakis βλέπω εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν βιβλίων ἀφιερώσεις καὶ προσφωνήσεις ἀναξίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος. Μὴ γένοιτο νὰ ἀναιρέσω τὴν χρεωστομένην εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς τιμίους καὶ φιλογενεῖς ἄνδρας, ὅσοι, ὠφελοῦντες τοὺς φιλομούσους νέους, ὠφελοῦν ὅλον τὸ γένος, μὴδὲ μέ προσχημα ἐλευθερίας νὰ εἰσάξω εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν καὶ πατρίδα τὴν Σηριώδη ἀγροικίαν, τόσον διάφορον ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν, ὅσον διαφέρει ἡ μανικὴ καὶ ῥιψοκίνδυνος Θρασύτης ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ἀνδρείαν! Ἀλλὰ ἴ μὴ δὲν εἶναι τρόπος νὰ ἐκφράσῃ σεμνότερον ὁ εὐεργετηθεὶς καὶ τῆς ψυχῆς του τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τοῦ εὐεργετήσαντος τὴν εἰς τὸ καλὸν προθυμίαν; Εὐεργετεῖ τὸ γένος, ἢ μάλλον εἰπεῖν, πληρώνει τὸ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ χρέος, ὅχι μόνον ὅστις προθύμως καταβάλλει τὴν χρειαζομένην δαπάνην εἰς ἐκδόσεις βιβλίων, ἀλλὰ καὶ οἱ καταβάλλοντες εἰς ταῦτα τοὺς ἰδρώτας αὐτῶν φιλόμουσοι. Ἰς εἶναι ἀληθεστέρα εὐγνωμοσύνης ἀπόδειξις, νὰ προσφέρεται τίς πρὸς τὸν εὐεργετήσαντα ὡς πρὸς φίλον καὶ συνεργάτην τοῦ καλοῦ, ἢ διὰ ν' ἀποθεώσῃ ἐκεῖνον, νὰ ἐκδυθῇ αὐτὸς καὶ τὴν ἀνθρωπότητα; Καὶ ἴ τίς πιστεύει τοιαύτην ἀπο-

Σέωσιν, παρέξ ὅστις δὲν ἔχει οὐδὲ ὁβολοῦ γνῶσιν καὶ διάκρισιν πραγμάτων; ἢ τίς (ἐπειδὴ οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους ἄνδρες χρεωστοῦν νὰ ἦναι καὶ διδάσκαλοι χρηστοθεΐας), ἀφοῦ βαπτίσῃ τὸν κάλαμόν του, ἀφοῦ βαπτισθῇ ὁλος αὐτός, εἰς τὸν βόρβορον τῆς κολακείας, τολμᾷ πλέον νὰ διδάξῃ τὸν ἰδιώτην ἡθὴ καὶ φρονήματα Ἑλληνικὰ χωρὶς ν' ἀκούσῃ ἀπ' αὐτὸν, τὸ,

+ Ως σεμνὸς οὐπίτριπος! αἱ κνήμαι δέ σου βοῶσιν
 ἰοῦ, ἰοῦ, τὰς χοίνικας καὶ τὰς πέδας ποθοῦσαι;

Τὸ τιμιώτερον ἀπ' ὅλα τοῦ ἀνθρώπου τὰ προτερήματα εἶναι νὰ ἔχῃ, καθὼς τὸ σῶμα, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν ὀρθήν· ὀρθὸν τὸν ἔκαμεν ἡ φύσις· ὀρθὸν τὸν Σέλει ἡ φιλοσοφία· ὀρθὸς νὰ στέκῃ τὸν διδάσκει καὶ αὐτὴ ἡ Ξρησκεΐα, ἐπειδὴ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἀσυγκρίτως ἀνώτερον ὑπὲρ πάντας τοὺς εὐεργέτας, ὡς υἱὸς, καὶ ὅχι ὡς δοῦλος, νὰ προσφέρεται τὸν παραγγέλλει (1). Τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἔχῃ πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅστις ἀγαπᾷ νὰ ἐπαινῇ δουλοπρεπῶς, ὅτι εἰ μὲν ὁ ἐπαινούμενος εἶναι ἀληθῶς ἄξιος ἐπαίνου, ὅχι φίλον, ἀλλὰ οὐδὲ δοῦλον καταδέχεται νὰ ἔχῃ τὸν τοιοῦτον ἐπαινέτην.

+ Αἰνούμενοι γὰρ οἱ ἄγαθοὶ τρόπον τινά
 Μισοῦσι τοὺς αἰνοῦντας, ἐὰν αἰνῶσ' ἄγαν (2).

Εἰ δὲ (καθὼς ἦναι τῶν ἐνδεχομένων νὰ συμβῇ καὶ τοῦτο) οἱ ἐπαινοὶ προσφέρονται καὶ εἰς ὁλότελα ἀνάξιον ἄνθρωπον, γίνεται διπλοῦν τὸ σφάλμα τοῦ ἐπαινοῦντος, καὶ ὅτι ἐψεύσθη ἐναντίον τῆς συνειδήσεώς του, καὶ ὅτι κατεστᾷθῃ ἄλλου ἀνδραπόδου ἀνδράποδον αὐτὸς ἀτιμότερον.

Ἄραγε δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἀσυγκρίτως, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν ὠφελιμώτερον, καὶ εἰς τοὺς λογίους

(1) Ἐπιστολ. πρὸς Ρωμ. η', 15.

(2) Εὐριπίδ. Ἰφ. Αὐλ. 979-980.

ἄνδρας τοῦ γένους ἐντιμότερον, νὰ βᾷλωσιν εἰς τόπον τῶν πανηγυρικῶν προσφωνήσεων, ἕκαστος κατὰ τὸ μέτρον τῆς γνώσεώς τευ, συμβουλᾶς καὶ νοθεσίας κοινὰς πρὸς ὅλον τὸ γένος; ἢ νὰ ἐπαινῶσι κατ' ἀξίαν ὅ,τι καλὸν καὶ συμφέρον ἐπράχθη μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ νὰ παραγγέλλωσι σφοδρῶς ὅ,τι χρεωστοῦν ἔτι νὰ πράξωσι καὶ οἱ πλούσιοι καὶ οἱ σπουδαῖοι ἄνδρες τοῦ γένους; Ἡ φρόνιμος χρῆσις τοῦ πλούτου τῶν πρώτων, καὶ ἡ πρόθυμος φιλοπονία τῶν δευτέρων ἐπραξένησαν βέβαια πολλὰ καλὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀλλ' εἶναι ἀσυγκρίτως περισσότερα καὶ μεγαλῆτερα ὅσα τῆς λείπουσιν ἔτι. Ἄλλως νὰ κατορθωθῶσι ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ μὲ τὴν συνδρομὴν ἁπάντων, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀδελφικὴν ἐνίσχυσιν καὶ παραγγελίαν. Τὸ νέον στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον εὐτυχῶς τρέχομεν ὅλοι τὴν σήμερον, εἶναι πολλὰ μακρόν· καὶ ἡμεῖς δὲν εἴμεθ' ἀκόμη πλην εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ δρόμου. Τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ὅλοι προθυμούμεθα νὰ ἐξανάψωμεν εἰς τὴν σκοτισθεῖσαν Ἑλλάδα, εὐρίσκεται εἰς πολλὰ βαθύ πηγάδιον· καὶ ἡμεῖς δὲν κρατοῦμεν ἀκόμη παρὰ τὴν ἄκραν τοῦ σχοινίου, μὲ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τὸ ἀνασύρωμεν. Ἀνάγκη λοιπὸν εἶναι, καὶ ἀνάγκη ὥς οὐδεμία ποτὲ, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ μᾶς φύγῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας, νὰ ἐνισχύωμεν ἀλλήλους, καὶ νὰ φωνάζωμεν εἰς πρὸς τὸν ἄλλον τῆς ἐλπίδος μεμιγμένης μὲ τὸν φόβον τὰς φωνάς,

Μὴ νῦν ἀνῶμεν, ἀλλ' ἐπεν-
 + τείνωμεν ἀνδρικώτερον·
 Ἦδη 'ς τοῦτ' ἐκεῖνο.
 Ω εἶχ' νῦν, ὦ εἶα πᾶς,
 Εἶα μάλα (1).

(1) Ἀριστοφάν. Εἰρήν. 460 καὶ 514-517. ἄλλο δὲν εἶναι τὸ « Εἶα » μάλα » τοῦτο παρὰ τὸ γνωστὸν εἰς ὅλους τῶν χυδαῖζόντων « Εἶα » μόλα ».

Ἰ. Ποῖον ὄνειδος, καὶ ποία κατασχὺνη δύναται νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὸ ὄνειδος καὶ μὲ τὴν κατασχύνην, ἥτις μέλλει νὰ καλύψῃ τῶν Γραικῶν τὰ πρόσωπα, ἐὰν ἀποσταθῶμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου, ἐὰν ἀφῆτῳμεν τὸν ὀλίγον ἀνασυρθέντα λύχνον νὰ πέσῃ πάλιν εἰς τοῦ πηγαδίου τὸν πάτον; Ἔως τώρα οἱ ἐχθροὶ τοῦ γένους μᾶς ὠνειδίζον ὡς βαρβάρους· οἱ περισσότεροι ὁμῶς ἀπ' αὐτοὺς ὑφορῶντο καὶ τὴν ἐνδεχομένην ἀναγέννησιν ἡμῶν. Ἀλλ' οὐαί, καὶ μυριάκις οὐαί, εἰς ἡμᾶς! ἐὰν, ἀφοῦ ἐδείξαμεν σημεῖα ἀναμφίδολα τῆς ἐλπίζομένης ταύτης ἀναγεννήσεως, ἀπονεκρωθῶμεν καὶ πάλιν· ἐὰν, ἀφοῦ τολμηρῶς ἐπηδήσαμεν εἰς τὸ στάδιον, ὀπισθοποδῆσωμεν πάλιν. Συμπεριωτερόν μας ἤθελεν εἶσθαι νὰ ἐμέναμεν εἰς τὴν προτέραν βαρβαρότητα, παρὰ νὰ βαρβαρωθῶμεν καὶ δεύτερον· ἠθέλαμεν ἔχειν καὶ τότε νὰ προφασισθῶμεν τὴν δουλείαν· ἀλλὰ τώρα οὐδὲ ἡ πρόφασις αὕτη εἶναι ἱκανὴ νὰ μᾶς δικαιολογήσῃ, ἐπεὶ δὴ ἰσχύσαμεν καὶ μὲ τὸν ζυγὸν εἰς τοὺς αὐχένους ν' ἀνασηκώσωμεν τὴν κεφαλὴν εἰς τῶν καλῶν τὴν θεωρίαν, ἡγοῦν νὰ κατορθώσωμεν ὅ,τι δὲν ἔκαμεν ἀκόμη κανὲν ἄλλο δουλωμένον ἔθνος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐὰν τοιαύτης ἀπαρηγορήτου κατασχύνης κεραυνὸς πέσῃ εἰς τὰς κεφαλὰς ἡμῶν, ἃς ὀνομαζώμεθα εἰς τὸ ἐξῆς ὅ,τι ἄλλο θέλομεν· ἀλλὰ μὴ τολμήσῃ πλέον κανεὶς ἐξ ἡμῶν νὰ ὀνομασθῇ Ἕλλην ἢ Γραικός.

Ταῦτα εἶναι, φίλε μου Ἀλέξανδρε, ὅσα ἔκρινα νὰ γράψω εἰς τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν, διεξοδικὰ ἴσως ὑπὲρ τὸ μέτρον, ἀλλ' ὅχι, ὡς ἐλπίζω, παντάπασιν ἀνωφελῇ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν νέους.

+ ————— Σοὶ δ' οὖν ἐγὼ

Θεοῖς ἀρῶμαι μὴ ποτ' ἀντῆσαι κακόν!

Ο Φίλος σου Α. ΚΟΡΑΪΣ.

57.
ΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1805)

ΤΗΣ ΠΟΙΚΙΛΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΔΙΑΝΟΥ,

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΩΖΟΜΕΝΩΝ

ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΚΟΥ

ΚΑΙ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ,

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

Νέας ἐκδόσεως Ἑλληνικῶν Ποιητῶν καὶ Συγγραφέων, ἥτις γίνεται διὰ
δαπάνης τῶν ἈΔΕΛΦΩΝ ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, διὰ τοὺς σπουδάζοντας τὴν
Ἑλληνικὴν γλῶσσαν Ἕλληνας.

Οἱ Ἑλληνικοὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, ὅσοι μάλιστα,
διὰ τὸν καιρὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἔγραψαν, ὀνομάζονται ἀπὸ
τοὺς ἄλλογενεῖς Ἑλληνιστὰς Κλασσικοί, ἐτυπώθησαν, ἀφοῦ
εὐρέθη ἡ τυπογραφία, τοσάκις, ὥστε εἶναι δυσκολώτατον νὰ
ἀπαριθμήσῃ τις τὰς διαφοροὺς ἐκδόσεις αὐτῶν. Καὶ ὅμως
ἀπὸ τὰς πολυαρίθμους ταύτας ἐκδόσεις πολλὰ ὀλίγα εἶναι
εἰς ὄγκον καὶ τιμὴν ἀνάλογον μὲ τὴν χρηματικὴν δύναμιν τῶν
περισσοτέρων ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ σπουδάσωσι τὴν
Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Γέμουσιν ὅλοι σχεδὸν ἀπὸ διαφορῶς

ἀναγνώσεις, ἀπὸ σημειώσεις γραμματικὰς καὶ κριτικὰς, αἱ ὁποῖαι, εἰς ὀλίγους χρήσιμοι, αὐξάνουσι μὲ βλάβην τῶν περισσοτέρων τὸ μέγεθος, τὸ πλῆθος καὶ τὴν τιμὴν τῶν τόμων. Προσθες ὅτι καὶ πολλὰ ὀλίγαι ἀπὸ τὰς προειρημένους σημειώσεις ἀποδλέπουν κατ' εὐθείαν τὸν σκοπὸν, ὅς τις εἶται νὰ καταλαμβάνῃ ὁ σπουδασῆς τῆς γλώσσης ὅ,τι ἀναγινώσκει. Ὅταν ὁ σπουδᾶζων ἔχῃ κρίσιν ὀρθήν, καὶ χειραγωγῇται ἀπὸ διδάσκαλον κριτικόν, περισσότερον μαθαίνει, παραβάλλων ἓνα μὲ τὸν ἄλλον τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, παρὰ κατα-
 τρίζων τὸν καιρὸν εἰς τὰς πολυπληθεῖς τῶν ἐξηγητῶν σημει-
 ώσεις. Ἦθελε λοιπὸν ὠφελῆσιν μεγάλως τοὺς ἐρασὰς τῆς Ελ-
 ληνικῆς γλώσσης, καὶ αὐξήσιν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, ὅς τις συν-
 αθροισῇ εἰς ὀλίγους τόμους μέγα μέρος τῶν ἀξιολογωτέρων
 ποιητῶν καὶ συγγραφέων, καὶ τοὺς τυπώσῃ μ' ὅλην τὴν
 ἀκρίθειαν, ὅσην εἶναι δυνατόν νὰ κατορθώσῃ, βοηθούμενος ἀπὸ
 τὴν παραβολὴν τῶν προτέρων ἐκδόσεων, καὶ, ὅσας τις ἢ χρεια
 τὸ καλέσει, τῶν ἀντιγράφων, καὶ ἀπὸ τὰς πλέον ἐναργεῖς
 ἰδικὰς τοῦ ἢ ἄλλων εἰκασίας καὶ διορθώσεις.

Ταῦτα ἔγραφον πρὸ μηνῶν ὀλίγων, ἀποκρινόμενος εἰς τῶν
 φίλων μου ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ τὴν ἐρώτησιν, « Ὅποιος ἦτον ὁ
 τρόπος νὰ ἐπιταχύνη τις τὴν ἀρχομένην τῆς Ἑλλάδος ἀνα-
 γέννησιν ». Οἱ φιλογενεῖς οὗτοι καὶ φιλέλληνες ἄνδρες, τοὺς
 ὁποίους ἡ καλὴ τύχη τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος ἐγέννησεν εἰς
 τὸν αὐτὸν παρόντα καιρὸν, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ
 ἀναλάβωσι τὰ προγονικά των φῶτα, συνειθισμέναι νὰ σκορ-
 πίζωσι τὸν πλοῦτον αὐτῶν εἰς ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν, ἠθέ-
 λησαν νὰ μάθωσι καὶ παρ' ἐμοῦ πῶς ἠδύναντο νὰ κάμνωσι
 τὸν σκορπισμὸν τοῦτον μὲ περισσοτέραν καρποφορίαν ἐλπίζα.
 Ἀλλὰ ταῦτα γράφοντος ἡ ἀνικανότης μου εἰς τοιαύτην ἐπι-
 χεῖρησιν δὲν μ' ἐσυγχώρησε νὰ φαντασθῶ, ὅτι ἐμελέτων νὰ

μέ κάμωσι καὶ ὄργανον ταιαύτης ὠφελίμου ἐπιχειρήσεως.

Δι' ἄλλο λοιπὸν δὲν συγκατένευσα νὰ ἀναδεχθῶ τοσοῦτον βάρος, παρὰ τοῦτον τὸν συλλογισμόν, ὅτι, ἐὰν δυνηθῶ νὰ τὸ βαρύνω, πληρόνω τὸ ἀπαραίτητον πρὸς τὴν πατρίδα μου χρέος· ἐὰν ἀποκάμω, πληρόνω καὶ μέρος τοῦ χρέους μου μετὰ τὴν πρόθυμον ὑπακοὴν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος· ἐπειδὴ τὴν φωνὴν τῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, καὶ τῶν ὅσοι τοὺς μιμοῦνται, τὴν σοχάζομαι φωνὴν τῆς πατρίδος.

Ἡ ὑπὲρ δύναμιν αὕτη μου ἐπιχειρήσεις ἀποδίδει προηγουμένως τὴν ὠφέλειαν τῶν σπουδαζόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν Ἑλλήνων. Ἡ εὐκολωτέρα κτῆσις καὶ χρῆσις τῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων θέλουν ἀναμφιδόλως ἀναζητηρῆσαι εἰς τὰς νέας αὐτῶν ψυχὰς τὰ πλακωμένα, ἀλλ' ὅχι ἀφανισμένα, γενναῖα φρονήματα τῶν ἰδίων προγόνων. Διὰ νὰ λάβῃ δὲ τὴν ποθομένην ἐκδασιν ἡ πλουσιοπάροχος πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς εὐεργεσία τῶν φιλελλήνων ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, ἐπρόσδραμον εἰς ἄλλους φίλους, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα χρῆσιν αὐτῶν διάθεσιν, μετ' ὑπεσχέθησαν, ὅχι μόνον νὰ μοῦ ἐλαφρύνωσι τὸ βάρος τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἀναλάβωσι ὅλον, ἐὰν ἡ δύναμίς μου ὀλιγωθῇ, ἢ καὶ παντάπασιν ἀποσβεσθῇ ἀπὸ τὸν εἰς ὅλους ἀπαραίτητον θάνατον.

Ἰδοὺ ποῖος εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἐκδόσεως ταύτης. Ἡ ὅλη συλλογὴ θέλει περιέχειν τὸ περισσότερον μέρος ἀπὸ τοὺς δοκίμους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Τοιοῦτους ὀνομάζω, ὅσοι ἔγραψαν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς γλώσσης, ἀρχίζων ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, καὶ τελευτῶν εἰς τοὺς γράψαντας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἡτολεμαίων, καὶ ὀλίγον κατωτέρω. Εἰς ὅσους σώζονται σχόλια παλαιά, θέλω συνεκδώσειν καὶ τὰ σχόλια. Εἰς τὸν Ὅμηρον ὅμως θέλουν προσεθῆναι τὰ μικρὰ σχόλια, τὰ λεγόμενα τοῦ Δι-

δύμου, καὶ ὅχι τὰ διεξοδικώτατα τοῦ Εὐςαθίου, τῶν ὁποίων ἡ ἐκδοσις εἶναι χρόνου μακροῦ ἔργον. Ἀπὸ τὰς διαφορὰς ἀναγνώσεις ἐκείνας μόνας θέλω φυλάξειν, ὅσαι ἔχουσι καὶ ὀλίγην πιθανότητα. Ὅταν τὸ κείμενον ᾗναι τόσον ἐσφαλμένον ὥστε νὰ μὴν ἐμπορῇ νὰ διορθωθῇ μὴτ' ἀπὸ τὰς προλαβούσας ἐκδόσεις, μὴτ' ἀπὸ ἀντίγραφα, θέλω σπουδάσειν, ὅσον εἶναι δυνατὸν, νὰ τὸ διορθώσω ἐξ εἰκασίας, σημειόνων ὁμῶς καὶ τὴν παλαιὰν γραφὴν εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς σελίδος. Παρὰ ταύτας τὰς σημειώσεις ἄλλας ὁ καιρὸς νὰ κάμω δὲν συγχωρεῖ· ἐὰν ὁμῶς ἀναγκασθῶ νὰ γράψω ὀλίγας τινάς, θέλουν εἶσθαι εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, κατὰ τὰς γραφομένας τώρα εἰς τὸν Αἰλιανόν, Νικόλαον τὸν Δαμασκηνόν, καὶ Ἡρακλείδην τὸν Ποντικόν, τοὺς ὁποίους, μετὰ τὴν παροῦσαν Προκήρυξιν, ὡς Προδρόμους τῆς μελλούσης τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἐκδόσεως, ἔκρινα νὰ συνεκδώσω, μὴ δυνάμενος ν' ἀρχίσω πάραυτα τὴν ἐκδοσιν τῶν Κλασικῶν, διὰ περιστάσεις τινάς ἀναγκαίας. Ἀπὸ τούτους ὁμῶς τοὺς τρεῖς συντομωτάτους συγγραφεῖς, ὁ μὲν Ἡρακλείδης εἶναι ἀληθῶς Κλασσικὸς, ὁ δὲ Νικόλαος ἄξιός νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τοὺς Κλασσικοὺς, καὶ διὰ τὸν χρόνον, ὅχι πολὺ ἀπέχοντα τῶν Πτολεμαϊκῶν χρόνων, καὶ διὰ τὸν τρόπον εἰς τὸν ὅποιον ἔγραψε. Μόνος ὁ Αἰλιανὸς εἶναι ἔξω τοῦ χοροῦ τῶν Κλασικῶν, ἂν καὶ πρῶτον εἰς τὴν τάξιν τὸν ἐξέδωκα, διὰ τὸ μακρότερον τῆς ἱστορίας του παρὰ τοὺς ἄλλους.

Ἐπειδὴ ἡ ἐκδοσις τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων γίνεται προηγουμένως διὰ τοὺς Ἕλληνας, δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον, ἂν δὲν συνεκδίδω καὶ τὰς Λατινικὰς μεταφράσεις. Ἡ ἑλλειψις ὁμῶς αὕτη, ἀντὶ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἐκδόσεως, θέλει τὴν κάμειν ὠφελιμωτέραν καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς

Εὐρωπαίους, ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ προκόψωσιν ἀληθινὴν προκοπὴν εἰς τὴν εἰδησίην τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ἀναγκάζομενοι νὰ ζητῶσι τὴν ἔννοιαν χωρὶς τὴν βοήθειαν τῆς μεταφράσεως, θέλουν αὐξήσῃ τὴν προσοχὴν, ἀναγκαίαν νὰ γνωρίζωσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ἀναγινωσκόμενα.

Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὅτι ἡ ἔκδοσις γίνεται διὰ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὀρφανοὶ καὶ πένητες σπουδασαὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης Ἕλληνες θέλουν λαμβάνειν χάρισμα ἀπὸ τὴν γενναιότητα τῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ τοὺς Ἑλληνικοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς· ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνοι μόνοι, ὅσους οἱ διδάσκαλοι, κάμνοντες γενικὴν ἐξέτασιν καὶ δοκιμασίαν τῶν μαθητῶν καθ' ἕκαστον ἐξάμηνον, κρίνωσιν ἀπροσωπολήπτως ἀξίους θωρεᾶς, διὰ τὴν περισσοτέραν αὐτῶν προκοπὴν, καὶ ὅχι οἱ ἀμελεῖς νέοι. Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς διδασκάλους· ὅσοι δεῖξουσιν περισσοτέραν πρόνοιαν καὶ φροντίδα τῆς προκοπῆς τῶν ἰδίων μαθητῶν, εἰς ἐκείνους θέλουν πέμπειν καὶ περισσότερα σώματα ποιητῶν καὶ συγγραφέων οἱ φιλογενέσται ΖΩΣΙΜΑΔΑΙ. Ρίπτουσι μετὰ χαρᾶς τοὺς μαργαρίτας οἱ φιλέλληνες ἄνδρες οὗτοι· ἀλλὰ τοὺς ρίπτουσιν εἰς ἐκείνους, ὅσοι ἐξεύρουν νὰ σολίζωνται αὐτοί, ἢ νὰ σολίζωσιν ἄλλους, μὲ μαργαρίτας.

Ὅσοι δὲ γονεῖς εἶναι εἰς κατάστασιν ν' ἀγοράσωσι τοὺς ἐκδομένους Ἑλληνικοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, εἰς ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τῶν ἰδίων τέκνων, εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλουν δεῖξειν μὲ τὴν πρόθυμον δαπάνην νὰ τοὺς ἀποκτήσωσιν, ὅτι ἀγαπῶσι καὶ αὐτοὶ τὴν εἰς τὰ καλὰ προκοπὴν καὶ δόξαν τῆς Ἑλλάδος. Σαφεστέρα ἀπόδειξιν ἄλλην εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα νὰ δώσωσιν, ἢ μεγαλητέραν εὐεργεσίαν νὰ τὴν εὐεργετήσωσι δὲν δύνανται, παρὰ ἀφίνοντες εἰς αὐτὴν φωτισμένα καὶ χρησθήθη, καὶ ὅχι κενῶς ἀναθραμμένα τέκνα, ἀληθινὰ

τῆς πατρίδος ὀνειδῆ καὶ βάρη ἀνυπόφορα. Ἐπειτα οὔτε δίκαιον, οὔτε τίμιον εἶναι εἰς αὐτοὺς, νὰ δέχωνται ὠρεὰν τὰ γινόμενα μὲ κόπον μέγαν καὶ πολλὴν δαπάνην διὰ τοὺς πτωχοὺς.

Ὅσοι πάλιν, μὴν εὐχαριστοῦμενοι εἰς μόνην τὴν παιδείαν τῶν ἰδίων τέκνων, ἀγαποῦν, κατὰ μίμησιν τῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, νὰ μεταδώσωσι τοῦτο τὸ καλὸν ἕκαστος εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς πατρίδος του, καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν χρεῖαν ἀπὸ πολλῶν σωμάτων ἀριθμὸν, ἀνάλογον μὲ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως τὴν ὁποῖαν κατοικοῦν, εἰς τοὺς τοιοῦτους ἔχουσι τὴν ἄδειαν μόνοι οἱ ἐνταῦθα σημειωμένοι βιβλιοπῶλαι τῶν τεσσάρων πόλεων, ἡγουν τῆς Αὐστριακῆς Βιέννης, τῆς Τεργέσης, τῆς Βενετίας, καὶ τοῦ Λιδούρνου (εἰς τὰς ὁποίας καὶ συχνάζουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ Γραικοί), νὰ πωλῶσι τοὺς Ἑλληνικοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς εἴκοσι τὰ ἑκατὸν ὀλιγώτερον, ἀφ' ὅ,τι πωλῶνται εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς Εὐρωπαίους. Ταύτην ὁμως τὴν συγκατάθεσιν ὅσους ἐπιθυμεῖ ν' ἀπολαύσῃ, πρέπει ν' ἀγοράσῃ δέκα σώματα τοῦλάχιστον.

Φίλοι συμπατριῶται καὶ ἀδελφοί, ὅσοι τιμᾶσθε μὲ τὸ λαμπρὸν ὄνομα τῶν Ἑλλήνων, ὅλους σᾶς παρακαλῶ θερμῶς, ἐκείνους μάλιστα ἀπὸ σᾶς, ὅσοι δὲν εὐτυχήσατε ἀκόμη νὰ ὠφελήσετε τὴν κοινὴν πατρίδα, νὰ μ' ἐνισχύσετε εἰς τὸ μέγα τοῦτο βᾶρος, τὸ ὁποῖον ἀναδέχομαι διὰ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος. Θέλετε δὲ μ' ἐνισχύσειν, ὅχι μὲ χρήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ζητῶ ἀπὸ κανένα, ἢ μὲ ἐγκώμια, τὰ ὅποια νὰ ζητῇ, ἢ νὰ προσμένῃ, δὲν εἶναι δίκαιον ὅσους πληρόνει τὸ χρέος του, ἀλλὰ μὲ τὴν προθυμίαν νὰ ὠφεληθῇτε ἀπὸ τοὺς κόπους μου. Ἐπλήρωσαν, ὅχι σήμερον πρώτην φοράν, οἱ ΖΩΣΙΜΑΔΑΙ, ὡς γνήσια τέκνα τῆς Ἑλλάδος, τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα χρέος αὐτῶν. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θελετε δεῖξειν μὲ τὴν προθυμίαν νὰ τὴν ὠφελήσετε, ὅτι καὶ

σεῖς υἱοὶ τῆς Ἑλλάδος εἴσθε· τῶρα μάλιχα, ὅταν ἡ κοινὴ μήτηρ ἡμῶν ἔχῃ χρεῖαν ἀπ' ὅλων αὐτῆς τῶν τέκνων τὴν συνδρομὴν, διὰ τὴν ἀναλάβῃ τὴν παλαιὰν αὐτῆς ἀρετὴν καὶ δόξαν, τὴν συγκαταριθμηθῇ μὲ τὰ φωτισμένα ἔθνη, καὶ τὴν ἀναγκάσῃ τοὺς ἐχθροὺς τῆς τὴν φωνάζωσι καὶ μὴ θέλοντες,

Ἀλλ' ὁλολύξατε φαινομένῃσιν ταῖς ἀρχαίαισιν Ἀθήναις.

Ἀκούσατε δὲ καὶ σεῖς οἱ νέοι, ὅσων ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εὐεργέτησε τοὺς γενεῖς μὲ πλοῦτον, τὴν ἀπὸ βάθους ψυχῆς μου φιλικὴν ταύτην συμβουλὴν. Ἐνόσω τὸ γένος ἦτο βεβαρβαρωμένον, φυσικὰ ἄλλη ὑπεροχὴ δὲν εἶχε τόπον εἰς αὐτὸ παρὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πλούτου· δὲν ἐφαίνεσθε τότε ἀνώτεροι τῶν πτωχῶν, πάρεξ διότι οἱ πτωχοὶ ἦσαν γυμνοὶ, καθὼς σεῖς, ἀπὸ παιδείας. Ἀλλὰ σήμερον τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἤρχισε τὴν καταλαμβάνει, ὅτι ὅσους ἔχει ὀφθαλμοὺς εἶναι ἀνώτερος τοῦ τυφλοῦ, ὁ πεπαιδευμένος τοῦ ἀπαιδευτοῦ, ὁ χρησθήτης τοῦ κακοήθους, εἰς ὀλίγα λόγια, ὅτι ἡ ἀληθινὴ ὑπεροχὴ εἶναι μόνη τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ ὑπεροχὴ. Ὅταν, μὲ τὴν μεγαλοδωρεάν ταύτην τῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, παιδευθῶσι τινὲς ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς σας ἀδελφοὺς, ἄλλο πλέον μέσον δὲν σᾶς μένει τὴν ἐξισωθῆτε μ' αὐτοὺς (ἂν δὲν ἀγαπᾶτε κάλλιον τὴν μείνετε ὑποδέεσθαι αὐτῶν) παρὰ τὴν παιδευθῆτε, καθὼς αὐτοί. Προσέχετε λοιπὸν μὴν, ὅταν σᾶς φθάσῃ τὸ γῆρας, ἀναγκασθῆτε μὲ στεναγμοὺς ἀπαρηγορήτους τὴν καταρᾶσθε τὴν τύχην, ὅτι δὲν σᾶς ἔκαμε πτωχοὺς.

Ἀκούσατε καὶ σεῖς, φίλτατοί μου νέοι, ὅσων τοὺς γονεῖς ἐμπόδιζεν ἕως τῶρα ἡ πενία τὴν δώσωσιν εἰς καθεὶνα τὴν ἀνάλογον τῆς καταστάσεώς του Ἑλληνικὴν ἀνατροφὴν. Ἡ παιδεία ὅχι μόνον φωτίζει, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερύνει ἀπὸ τὴν πτωχείαν καὶ τῆς πτωχείας τὴν ἐντροπὴν. Τίποτ' ἄλλο δὲν ἐξευτελίζει τόσο τὸν ἄνθρωπον, τίποτ' ἄλλο δὲν τὸν

καταφέρει εἰς τὴν κατάσασιν τῶν ἀλόγων ζώων, ὅσον ἡ
 ἀδυναμία νὰ ζῇ μὲ τοὺς ἰδρωτάς τοῦ προσώπου του, ἀλλὰ
 νὰ προσμένη τὴν τροφὴν ἀπὸ τῶν ὁμοίων του τοὺς κόπους.
 Μόνος ὁ κακὰ ἀναθραμμένος καὶ ἀπαίδευτος πένης κινδυνεύει
 νὰ καταντήσῃ εἰς τοιαύτην ἀνδραπόδου κατάσασιν· ὅστις ἔχει
 παιδεῖαν δὲν φοβεῖται νὰ ψωμοζητήσῃ, οὐδ' ἂν πέσῃ εἰς βαρ-
 βάρων χειρας αἰχμάλωτος. Τὰ σχολεῖα ἐπολυπλασιάσθησαν
 καὶ πολυπλασιάζονται καθ' ἡμέραν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.
 Μία μόνη πρόφασις σᾶς ἔμενεν ἔτι, τῶν βιβλίων ἡ ἔλλειψις·
 ἰδοὺ ἀπὸ τοῦ νῦν θέλετε λαμβάνειν καὶ ταῦτα δωρεάν ἀπὸ τὴν
 πατρικὴν διὰ σᾶς φροντίδα τῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ. Προσέχετε
 λοιπὸν καὶ σεῖς, μὴ μὲ σεναγμοὺς ἀπαρηγορήτους ἀνγκασ-
 θῆτε εἰς τὸ γῆρας νὰ καταρᾶσθε τὴν τύχην, ὅτι μὲ τόσα
 φωτισμοῦ καὶ παιδείας μέσα δὲν σᾶς ἔδωκεν ὁμοῦ καὶ γνῶσιν
 νὰ τὰ μεταχειρισθῆτε.

Α. ΚΟΡΑΪΣ Ἱατρός.

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΙ

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης· μετὰ τοὺς ὁποίους, καὶ περὶ τῶν ἐκδιδομένων τριῶν συγγραφέων, ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΑἰΔΙΑΝΟΥ, ΗΡΑΚΛΕΪΔΟΥ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΚΟΥ, ΚΑΙ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

ΣΑΣ ἐδίδαξεν ἱκανῶς ἡ Προκήρυξις, ὅτι οἱ φιλογενέστατοι Ζωσιμάδαι ἐπεχείρησαν τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, κοινῶς μὲν δι' ὠφέλειαν ὅλων τῆς Ἑλλάδος τῶν νέων, ἐξαιρέτως δὲ τῶν εἰς ὅσους ἡ τύχη δὲν ἔδωκεν ἀνάλογα μέσα μὲ τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας, ὅσις καίει τὰς εὐγενεῖς αὐτῶν ψυχάς. Ἀφ' ὅσα ἕως τῶρα ἡργοπόριζον τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀναγέννησιν ἦτο καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν βιβλίων· ἐπειδὴ ἐκράτει τοὺς σπουδάζοντας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν πτωχοὺς μαθητάς, εἰς πολλὴν τῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων ἄγνοιαν, ἡ τοὺς κατεδίδαξε νὰ δαπανῶσι τῆς μαθήσεως τὸν πολύτιμον καιρὸν εἰς ὀλίγων τινῶν ἀντιγραφῇ, τὰ ὅποια ἐτυπώθησαν πολλάκις, καὶ εἶναι κοινότατα μεταξὺ τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαίων. Τοιούτοτρόπως ἡ διδασκαλία, γινομένη ἀπὸ διδασκάλους, σερρημένους καὶ αὐτοὺς βιβλίων, ἐγένετο μακρά, πολύπικρος, ἀηδής, τοιαύτη, εἰς βραχυλογίαν, ὥς' ἦτο θαῦμα, ἂν μετὰ πολλοὺς χρόνους, καὶ ἀπὸ χορὸν μαθητῶν πολυάριθμον, ἐκβαίνουν ὀλίγοι τινὲς πλουτισμένοι μὲ μετρίαν εἴδησιν τῆς γλώσσης. Σχολεῖον χωρὶς βιβλία εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ τεχνίτου ἐργαστήριον, γυμνὸν — ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα τῆς τέχνης ἐργαλεῖα.

Ἀλλὰ νὰ γένη δραστήριος ἡ Θεραπεία τῆς ἐλλείψεως ταύτης, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Ζωσιμάδων, νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ νὰ κατασταθῇ κοινὴ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ αὐτὴ ἐκείνη σοφία, ἣτις συνελήφθη πρῶτον εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν ὁποίαν τᾶλλα ἔθνη δὲν ἐντρέπονται νὰ ὁμολογῶσιν ὅτι ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, νὰ ἀνακαινισθῇ καὶ νὰ ἀναζήσῃ πάλιν τὸ Ἑλληνικὸν γένος· εἰς ὅλα ταῦτα εἶναι χρεῖα πολλῶν ἄλλων μέσων, τὰ ὅποια παρὰ τοὺς φιλογενεῖς διδασκάλους νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλος δὲν δύναται. Ζητῶ λοιπὸν τὴν ἄδειαν νὰ σχεδιάσω καὶ τὰ κακὰ τὰ γεννώμενα ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν τῶν μέσων τούτων, καὶ ὅσα καλὰ προσμένονται ἀπὸ τὴν λελογισμένην αὐτῶν μεταχείρησιν. Ἡ αὐτοσχέδιος ἐκθεσις αὕτη δὲν εἶναι συμβουλή. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους δὲν ἔχουσι χρεῖαν συμβουλῆς· ὅλλὰ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀπαντῶσιν ὅσας δυσκολίας πρέπει νὰ προσμένη ὅστις ἐπιχειρεῖ νὰ καινοτομήσῃ πράγματα καὶ ἔθνη, εἰς τὰ ὅποια ἡ παλαιώσις ἐπροσκόλλησε, τρόπον τινά, σέβας θρησκευτικόν. Εἰς τοιαύτην περίσσειαν, ὁ ἀπλοῦς καὶ ἄκακος ἄνθρωπος πολεμεῖ τὴν καινοτομίαν, δι' ὅχι ἄλλο παρὰ διὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἔξιν, ἡ ὁποία τὸν κάμνει νὰ φορῇ πάντοτε τὰ αὐτὰ ἐνδύματα, νὰ τρώγῃ τὰ αὐτὰ βρώματα, νὰ κοιμᾶται καὶ νὰ ἐξυπνίζεται τὴν αὐτὴν ὥραν τῆς ἡμέρας, ἂν καὶ τῆς ὑγείας του ἐναντία ἤθελ' εἶσθαι ἡ τοιαύτη ἔξις, καὶ νὰ ὑπάγῃ καθημέραν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους, μὴ φροντίζων ἂν ἦναι ἄλλη συντομωτέρα ὁδὸς, καὶ τόποι ἄλλοι πλέον ἐπιτήδειοι εἰς τὸν σκοπὸν του· τοῦ δὲ πονηροῦ καὶ γόητος αἱ κραυγαὶ, παρὰ τὴν ἔξιν ταύτην, γεννῶνται καὶ ἀπὸ τὸν φόβον, μήπως ἡ κίνησις τοῦ πεπαλαιωμένου πράγματος συγκινήσῃ καὶ ταραξῇ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸν ἀνόητον ὄχλον δι' αὐτό. Ἡ ἐκθεσις λοιπὸν αὕτη εἶναι φωνὴ συνεπισχύουσα τὰς φωνὰς τῶν φιλογενῶν διδασκάλων, διὰ τοὺς ἀπλοῦς ἀνθρώπους, οἱ

ὅποιοι κατὰ δυσυχίαν ἔμαθον ὅχι νὰ ζυγίζωσιν, ἀλλὰ νὰ μετρῶσι τὰς φωνάς. Πρὸς δὲ τοὺς ὅσοι σοχάζονται, ἡ ὑποκρίνονται νὰ σοχάζωνται, τὰς τοιαύτας καινότητας ὡς καινοτομίας ἑρησκευτικάς, ἐὰν ἀληθῶς εὐρίσκωνται καὶ τινες τοιοῦτοι, ἄρκουμαι νὰ εἶπω τὰ ὀλίγα ταῦτα φιλόσοφα λόγια τοῦ Ἰσοκράτους· « Τὰς ἐπιδόσεις ὁρῶμεν γιγνομένας καὶ τῶν τεχνῶν, καὶ » τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὐ διὰ τοὺς ἐμμένοντας τοῖς καθεστῶσιν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐπανορθοῦντας, καὶ τολμῶντας αἰεὶ τι » κινεῖν τῶν μὴ καλῶς ἐχόντων (1) ».

Καὶ πρῶτον μὲν πρέπει νὰ λαλήσω περὶ τῆς Γραμματικῆς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τῶν ἀναρίθμων Γραμματικῶν, αἱ ὁποῖαι πολιορκοῦσι τὰ Ἑλληνικά φροντιστήρια, μὲ τόσην βλάβην τῶν σπουδαζόντων τὴν γλῶσσαν, ὥς (πρᾶγμα παράδοξον, ἀλλὰ κατὰ δυσυχίαν ἀληθέστατον) περισσότερον ἤθελ' ὠφελῆσειν τὸ γένος σήμερον ὅσιν καίει παρὰ ὅσιν γράφει Γραμματικάς.

Ὅποιοιδήποτε ἔθνη τῆς γλώσσης ἡ Γραμματικὴ ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ συλλογὴ τῶν κανόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους γράφει ἢ λαλεῖ, εἰς περίοδον χρόνου τινὰ διωρισμένην, τὸ πλεον πεπαιδευμένον μέρος τοῦ ἔθνους. Ὅταν ἡ γλῶσσα, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται ἡ Γραμματικὴ, ζῇ, οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους δὲν ἔχουν σχεδὸν οὐδεμίαν χρεῖαν τοιαύτης συλλογῆς, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐνομοθέτησαν τοὺς κανόνες τῆς γλώσσης· καὶ οἱ ἀπαιδευτοὶ ἔχουν πολλὰ ὀλίγην χρεῖαν, ἐπειδὴ ἀκούουσι καὶ ἀναγινώσκουσι τοὺς ζῶντας τούτους νομοθέτας. Ἀλλ' ὅταν ἐξ ἀμελείας τῶν πεπαιδευμένων, ἢ καὶ διὰ τὴν φυσικὴν κλίσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ μεταβαίνει ἀπὸ τὴν τελειότητα εἰς τὴν παρακμὴν, οἱ κανόνες τῆς γλώσσης ἀρχίζωσι νὰ παραβαίνωνται καὶ νὰ καταφρονῶνται, ὅταν ἡ γλῶσσα ἀσθενῇ, καὶ τρέχῃ, νὰ

(1) Ἰσοκράτ. Εὐαγόρ. ἐγκώμ. Τομ. Β, σελ. 274, ἐκδ. Αὐγέρου.

εἶπω οὕτως, εἰς τὸ γῆράς της, τότε μέρος τοῦ ἔθνους, προθυμούμενοι νὰ ἐμποδίσωσι τὸν θάνατον τῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν οἱ δοξάσαντες τὸ ἔθνος, συλλέγουσιν ἀπ' αὐτῶν τὰ συγγράμματα ὅλας τὰς χρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐκεῖνοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμφωνοῦν, τὰς ἀνάγουσιν εἰς τόσα κεφάλαια, ὅσα εἶναι τὰ μέρη τοῦ λόγου, ἐκθέτουσι τοὺς κανόνας τῆς πρὸς ἀλλήλα τούτων ὀρθῆς συντάξεως, καὶ κάμνουσιν οὕτω τὴν λεγομένην Γραμματικὴν (1). Εἶναι λοιπὸν ἡ Γραμματικὴ ἔμφραγμα τρόπου τινὰ καὶ γῆς ἀνάστημα ἐναντίον τοῦ κατακλισμοῦ τῆς βαρβαρότητος.

Ἡ φυσικὴ ὁμῶς τοῦ ἀνθρώπου κλίσις εἰς τὴν μεταβολὴν οὐτ' ἐντρέπεται οὔτε δυσωπεῖται τοιαῦτα ἔμφράγματα. Κατ' ἀρχάς, ἐνὸς ἔτι εἶναι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν οἱ παραβαίνοντες τοὺς κανόνας, αἱ παραβάσεις ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς καὶ φύλακας τῆς ὀρθῆς Γραμματικῆς, Νεωτερισμοί, ἢ Σολοικισμοί. Καθ' ὅσον ὁμῶς πολυπλασιάζονται οἱ παραβάται, συμβαίνει τὸ ἐναντίον, ἐὰν τὸ ἔθνος σώῃ ἔτι μέρος τῆς ἀρχαίας του δόξης, ἢ καὶ τὴν αὐξήσῃ, ἤγουν γίνονται οὗτοι νομοθέται τῆς γλώσσης· καὶ τῶν ὁπαδῶν τῆς παλαιᾶς Γραμματικῆς, τῶν ὁποίων ἀναλόγως ὁ ἀριθμὸς ἐλαττοῦται, αἱ χρήσεις ὀνομάζονται κατ' ἀρχάς μὲ συστολήν, Ἀρχαϊσμοί, ἔπειτα τολμηρότερον, Σολοικοφάνειαι, καὶ τέλος καθαροὶ Σολοικισμοί. Τοῦτο, ἂν καὶ παραδοξοφανές, εἶναι ἔμῳς ὁμαιοτάτον μ' ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων. Παράνομος ὀνομάζεται ὅστις παραβαίνει τοὺς καθεστηκότας νόμους τῆς πολιτείας· ἀλλ' ὅταν ἡ πολιτεία ἀλλάξῃ, καὶ μεταδῇ, φερεῖ-

(1) « Τὸ δὲ ὀρθὸν ἐν τοῖς παρὰ τοῖς ἐνδοξοτέροις τῶν λογίων ὡς ἐπὶ » τὸ πολὺ λεγομένοις· ἐκ τούτων γὰρ καὶ περὶ τούτων ἡ γραμματικὴ » θεωρία καὶ μέθοδος ». Θεοδώρ. Γαζ. Γραμματικ. Βιβλ. Δ.

πειν, ἀπὸ Δημοκρατίαν εἰς Ἀριστοκρατίαν, ἢ καὶ ἀπὸ ταύτην εἰς Μοναρχίαν, τότε ὁ παράνομος καὶ ὁ ἔννομος τῆς προλαβούσης πολιτείας παύουσι νὰ ἦναι τοιοῦτοι, εἰάν ὁ πρῶτος φυλάσῃ, καὶ ὁ δεύτερος παραδαιήῃ τοὺς νόμους τῆς παρούσης.

Συμπεραίνεται ἀπὸ τὰ προειρημένα, ὅτι κατὰ διαφόρους περιόδους, ἢ ἐποχὰς χρόνου, τὸ αὐτὸ ἔθνος ἔχει διάφορον Γραμματικὴν, ἢ γοῦν διάφορον τρόπον τοῦ λαλεῖν καὶ γράφειν τὴν γλῶσσάν του. Ἀκολουθεῖ καὶ συνεχίζεται ἡ τοιαύτη μεταβολή, ἕως οὗ νὰ βαρβαρωθῇ παντάπασιν τὸ ἔθνος· καὶ τότε ἡ γλῶσσά του γίνεται τόσον ἀλλόκοτος καὶ παρηλλαγμένη, τόσον ἐναντία εἰς τοὺς κανόνας τῆς παλαιᾶς Γραμματικῆς, μὲ τόσας ἀνωμαλίας ἀσχημισμένη, ὥστε οὔτε τὴν παλαιάν εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ἀναλάβῃ, διότι ἐμακρύνθη πολὺ ἀπ' αὐτήν, οὔτε νέαν ἄλλην νὰ κάμῃ, διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ δὲν ἔμειναν ὁλότελα πεπαιδευμένοι ἄνδρες εἰς τὸ γένος, ἢ κατὰ πολλὰ ὀλιγώτεροι τὸν ἀριθμὸν παρὰ νὰ κατασταθῶσι νομοθέται νέας γλώσσης.

Οἱ πολλὰ ὀλίγοι πεπαιδευμένοι οὗτοι δὲν ἔλαβον τὴν τύχην νὰ λέγωνται τοιοῦτοι, πλην διότι καταγίνονται εἰς τὴν μάθησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ Γραμματικῆς, καὶ κερδαίνουν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παλαιῶν λογίων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους καὶ φρόνησιν περισσοτέραν, καὶ παρὰ τοὺς ἄλλους ἦθη χρηστότερα. Διὰ νὰ μαθάνωσιν αὐτοί, καὶ νὰ μαθητεύωσιν ἄλλους τὴν προγονικὴν γλῶσσαν, εἶχον χρεῖαν ἀπὸ συλλογὴν τῶν κανόνων τῆς γλώσσης. Ἄν δὲν ἐσώζετο τοιαύτη συλλογὴ ἀπὸ ἀρχαιοτέρους ἄλλους, ἔπρεπε νὰ τὴν κάμωσιν αὐτοί· καὶ ἐντεῦθεν ἐγεννήθησαν αἱ διάφοροι Γραμματικάί.

ἘΝὰ τὸ ἐκφωνήσω; ἢ μέλλω νὰ δυσαρεσῇσω εἰς πολλούς; Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εὐαρεσῇσω αὐτὸς εἰς ἑμαυτὸν,

ἐὰν σιωπήσω ὅτι γνωρίζω ὠφέλιμον εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους μου; Ὅλαι αἱ Γραμματικαὶ αὗται, καὶ περισσότερον ὅσαι ἐσυντάχθησαν μικρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δὲν ἔπαυσαν μέχρι τοῦ νῦν νὰ συντάσσωνται, ἔχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τρία σφάλματα, ἱκανὰ ν' ἀπομακρύνωσι τοὺς νέους ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, κάμνουσαι τὴν μάθησιν αὐτῆς ἀσυγκρίτως δυσκολωτέραν ἀφ' ὅτι εἶναι τῇ ἀληθείᾳ. Καὶ μὴν ἀπορήσῃ τις, ὅπως ἄνθρωποι πεπαιδευμένοι, ἡγουν τὸ ὑγιέστερον μέρος τοῦ ἔθνους, ἐσύνταξαν Γραμματικὰς ἀνεπιτηδεΐας νὰ δώσωσι παιδείαν εἰς ἄλλους; Ὅταν ἡ νόσος κατέχῃ τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος, τότε καὶ τὸ ὑγιὲς μέλος μετέχει ὅπωςδῆποτε τῆς κοινῆς ἀσθενείας, καὶ δὲν λέγεται ὑγιὲς, εἰμὴ σχετικῶς πρὸς τὰ σαπημένα παντάσῃσι μέλη. Ὁ λόγιος τοῦ βερδαρωθέντος ἔθνους δὲν ὁμοιάζει τὸν λόγιον τοῦ σοφοῦ ἔθνους. Τοῦτον δύνασαι νὰ παραβάλης μὲ λαμπρὸν φανὸν περικυκλωμένον πανταχόθεν ἀπὸ μικρὰ ἄλλα φῶτα ἀναρίθμητα ἐκεῖνον, μὲ λυχνάριον ἀσθενὲς, πιεζόμενον ὀλόγυρα ἀπὸ πυκνοτάτην ὁμέχλην.

Σφάλμα πρῶτον, κοινὸν εἰς ὅλας τὰς Γραμματικὰς εἶναι, νὰ γράφωνται Ἑλληνιστὶ οἱ κανόνες τῆς γλώσσης. Ἐὰν καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀνάγνωσις τῆς Γραμματικῆς ἦναι ἀηδὴς, ὅσον φυσικὰ θέλει τὴν κρίνειν ἀηδεστέραν ὁ ταλαίπωρος μαθητὴς, ὅταν τὴν ἀναγινώσκῃ εἰς γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν δὲν καταλαμβάνει, καὶ τὸ χειρότερον, ὅταν ἀναγκάζεται καὶ νὰ τὴν ἐκζητήσῃ; Ἄν εὐρίσκεται ἴσως κανεῖς ἀπὸ μᾶς, ὅστις ἐλησμόνησεν ὅσας δυσκολίας, ὅσας ἀηδίας, καμμίαν φορὰν καὶ ὅσας μαστιγώσεις (ἐπειδὴ τῆς ἀμαθίας εἶναι καὶ τοῦτο, νὰ σκεπάσῃ τὴν ἀδυναμίαν τῆς μὲ τῶν τυράννων τὴν βίαν) ἐδοκίμασεν εἰς τὴν νεότητά του, διὰ τῆς Γραμματικῆς τὴν μάθησιν, ἅς παρατηρήσῃ τὸν τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ σοφὰ

τῆς Εὐρώπης ἔθνη μανθάνουσι καὶ παραδίδουσιν ἄλλοι ἄλλων τὴν γλῶσσαν. Ὁ Γάλλος μανθάνει τοῦ Ἀγγλου τὴν γλῶσσαν εἰς Ἀγγλικὴν Γραμματικὴν, γραμμένην Γαλλισί· καὶ οὗτος πάλιν τοῦ Γάλλου, εἰς Γαλλικὴν, γραμμένην Ἀγγλιστί. Μὴν ἀμφιβάλλωμεν ὅτι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι εἰς Γραμματικὴν Λατινισί γραμμένην ἐδιδάσκοντο τῶν Ἑλλήνων τὴν γλῶσσαν (I).

Δεύτερον σφάλμα τῶν Γραμματικῶν εἶναι, νὰ γράφωνται διεξοδικώτατα. Ἡ Γραμματικὴ εἶναι τρόπον τινὰ τὸ κλειδίον τῆς γλώσσης· δὲν εἶναι αὕτη κυρίως ἡ διδάσκουσα τὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἡ εἰσάγουσα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἐκ τῶν ὁποίων μανθάνεται ἡ γλῶσσα. Πρέπει λοιπὸν, κατὰ τὸ ἐπάγγελμά της, νὰ ᾔηται εἰσαγωγὴ συντομωτάτη, περιέχουσα τοὺς σχηματισμοὺς τῶν ὀκτὼ μερῶν τοῦ λόγου, ἡ καὶ νὰ ᾔηται εἰς δύο Γραμματικὰς διηρημένῃ, τὴν μίαν διὰ τοὺς ἀρχαρίους, τὴν ἄλλην, διὰ τοὺς ὅσοι ἔλαβον καὶ ὀλίγην εἰδήσιν τῶν συνήθως παραδιδόμενων συγγραφέων. Ὅτι ἔκαμε ταύτην τὴν παρατήρησιν καὶ ὁ Θεόδωρος, φαίνεται ἀπὸ τῆς Γραμματικῆς αὐτοῦ τὰ δύο πρῶτα βιβλία, τὰ ὁποῖα εἶναι δύο ὁλόκληραι Γραμματικαί· ἐκθέτει καὶ εἰς τὰς δύο τὰ ὀκτὼ μέρη τοῦ λόγου, μὲ μεγάλην συντομίαν εἰς τὴν πρώτην, διεξοδικώτερον εἰς τὴν δευτέραν. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο δυνατόν εἶναι νὰ κάμῃ τις ἔτι συντομωτέραν τὴν πρώτην, μεταθέτων ἐξ αὐτῆς πολλὰ εἰς τὴν δευτέραν, ἥτις ἔπρεπε νὰ ᾔηται πλαυτέρα. Ἐὰν ἔλεγα τώρα, ποῖα πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσι, ποῖα νὰ προστεθῶσιν, ἤθελα πέσειν εἰς ἀπεραντολογίαν τόσον ἀηδέστατον, ὅσον οἱ διδάσκαλοι (λέγω τοὺς φιλοσόφους καὶ παρατηρητὰς διδασκάλους), ἀσχολούμενοι καθημέραν εἰς τὴν πράξιν

(I) Τοιαύτη τρόπον τινὰ εἶναι ἡ ἔτι σωζομένη Γραμματικὴ τοῦ Μακροβίου.

τῆς παραδόσεως, τῆς ὁποίας ἐγὼ δὲν ἔχω παρὰ τὴν Θεωρίαν, εἶναι ἀσυγκρίτως ἰκανώτεροι νὰ διακρίνωσι τὸ συμφέρον ἀπὸ τὸ ἀνωφελές, καὶ τοῦτο πάλιν ἀπὸ τὸ βλαβερὸν, εἴαν ἀπὸ τὴν παιδείαν τῶν νέων ὅ,τι δὲν ὠφελεῖ, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξορίζεται ὡς βλάβης πρόξενον.

Ἰσως ὁμως δὲν ἤθελεν εἶσθαι περιττὸν νὰ φέρω παράδειγμα τοῦ λεγομένου ἐν μόνον τοῦτο. Ἡ πρώτη Γραμματικὴ συντρέχει μὲ τὴν περίοδον ἐκείνην τοῦ χρόνου, εἰς τὴν ὁποίαν παραδίδονται αἱ μονοσίχοι γνῶμαι τοῦ Χρυσολωρᾶ. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην,

Ἄνθρωπος δὲ χρηστὸς χρηστὸν οὐ μισεῖ ποτε,

εὐρίσκεται Ὄνομα, Ῥῆμα, Ἐπίρρημα, καὶ Σύνδεσμος. Αὐτὰ λοιπὸν, περὶ τῶν ὁποίων μέλλει καὶ ὁ διδάσκαλος νὰ τὸν ἐρωτήσῃ, συμφέρει εἰς τὸν μαθητὴν νὰ γνωρίζῃ, διὰ ν' ἀποκριθῇ ὅτι τὸ Χρηστὸς κλίνεται κατὰ τὸ Λόγος, τὸ Μισεῖ κατὰ τὸ Ποιεῖ, κ. τ. λ. Ἀλλὰ ἑτίς τίνα ἠρώτησε ποτὲ εἰς ταύτην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ποῖα φωνήεντα τοῦ προειρημένου ζίχου εἶναι μακρά, ποῖα βραχέα, καὶ ποῖα δίχρονα; Διὰ τί λοιπὸν ἡ πρώτη Γραμματικὴ περιέχει τὴν διαίρεσιν τῶν φωνηέντων εἰς ταῦτα, ὁπόταν οὐδ' αὕτη τῶν γραμμάτων ἡ διαίρεσις εἰς φωνήεντα καὶ σύμφωνα ἦναι ἀναγκαία εἰς τὴν προειρημένην περίοδον (1).

Ἐπειδὴ εἰς τὰς μονοσίχους ταύτας γνώμας δὲν εὐρίσκεται ὁ δυϊκὸς ἀριθμὸς, ἑώρα γε δὲν ἦτον ὠφέλιμον νὰ μετατεθῶσιν οἱ δυϊκοὶ ἀριθμοὶ εἰς τὴν δευτέραν Γραμματικὴν; καὶ τί ἐβλαπτε

(1) Ἀποῦ ἔγραψα τὸ σχέδιον τοῦτο, μ' ἔτυχε νὰ ἴδω τὴν Γραμματικὴν, ἐπιγραφομένην Τερψιθέαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρετήρησα μὲ εὐχαρίστησιν, ὅτι καὶ ἡ διαίρεσις τῶν γραμμάτων καὶ ἡ διαίρεσις τῶν φωνηέντων λείπουν κατ' ἀρχάς.

νὰ δοκιμάσῃ καὶ τις τὴν τοιαύτην καινοτομίαν, φρικτὴν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ὅσοι δὲν τολμοῦν νὰ μετακινήσωσι τίποτε καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ πλέον ἀδιάφορα πράγματα, ἀλλ' ὄχι παράδοξον εἰς ἐκείνους, ὅσοι καταγίνονται εἰς τὴν τελείωσιν τῶν πραγμάτων; Ἡ παράδοσις τῶν μαθημάτων εἶναι καὶ αὐτὴ ἐπισήμη, καὶ νὰ τελειωθῇ δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ μὲ πολλὰ πειράματα, μὲ πολλὴν ἔρευναν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ὅσοι ἔκαμαν τὴν ἔρευναν ταύτην, δὲν τοὺς λανθάνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος φυσικὰ, καὶ μάλιστα εἰς τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν, φεύγει καὶ μισεῖ τοὺς κόπους, ὅσων δὲν εἶναι προφανῆς ἡ ἀνάγκη, καὶ ψηλαφητὴ, νὰ εἶπω οὕτως, ἡ ὠφέλεια. Τοὺς πρώτους οὐκ τῷ ἡ καὶ δέκα μῆνας τῆς παραδόσεως, ὅταν ἐξαιρέσῃς ἀπὸ τὰ Ἄρθρα, Ὄνόματα, Ῥήματα, Μετοχάς, καὶ Ἀντωνυμίας, τὸν διυκὸν ἀριθμὸν, θέλεις ἐλευθερώσῃς τὸν μαθητὴν ἀπὸ κόπον, ὅστις δὲν φέρει ἀκόμη οὐδεμίαν ὠφέλειαν, καὶ προξενήσῃς εἰς αὐτὸν, καὶ περισσότερον καιρὸν, καὶ μεγαλητέραν εὐκολίαν, νὰ μάθῃ τὰ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα.

Ὅσα εἶπα περὶ τοῦ μέτρου τῆς Γραμματικῆς, μᾶς παριστάνουν ἐνταυτῷ καὶ τὸ τρίτον αὐτῆς σφάλμα, λέγω τὴν ἀμεθοδίαν· ἢ νὰ εἶπω σαφέστερον, ἡ ἀμετρία τῆς Γραμματικῆς εἶναι μέρος τῆς ἀμεθοδίας. Δὲν εἶναι καμμία ἐπισήμη, ἡ τέχνη, ὅσον δύσκολος κ' ἂν ᾔῃ, τῆς ὁποίας ἡ μάθησις δὲν εὐκολύνεται, ὅταν ἡ παράδοσις αὐτῆς γίνεται μὲ μέθοδον, καμμία, ὅσον εὐκόλον τὴν ὑποθέσῃς, τὴν ὁποίαν δὲν μαθαίνει τις μὲ κόπον καὶ ἀηδίαν, ὅταν ἀμεθόδως, ἢ μὲ διεσραμμένην μέθοδον, τὴν μαθητεύεται. Ὄρθη μέθοδος εἶναι καὶ λέγεται ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ μαθήματα τάσσονται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ γίνωνται προοδοποιήσεις τὰ πρῶτα εἰς τὴν κατάληψιν τῶν δευτέρων, ταῦτα τῶν τρίτων, καὶ οὕτω καθεξῆς· ὥστε ἕκαστον ἀπὸ τὰ διδασκόμενα νὰ ἀνάγεται εἰς τὸ οἰκεῖον, καὶ ὄχι εἰς ἀλλό-

τριον εἶδος, μὴδὲ νὰ πολυπλασιάζωνται χωρὶς ἀνόγκης, ἢ νὰ συγχέωνται τὰ εἶδη.

Β. Π. 1883, 177. Ἀρχίζουνσι κοινῶς αἱ Γραμματικαὶ ἀπὸ τὸ Ἄρθρον, ἡγοῦν ἀπὸ μέρος, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μέρος οὐσιῶδες τοῦ προφορικῡ λόγου, ἐπειδὴ σπανιότατα τὸ μετεχειρίσθη ὁ Ὀμηρος, καὶ εἶναι γλῶσσαι εἰς τὰς ὁποίας δὲν εὐρίσκεται παντάπασι. Δὲν ἔφθανε τοῦτο· ἀλλὰ ὀρίζουσι τὸ Ἄρθρον « Μέρος λόγου » πτωτικόν, προτασσόμενον τῶν ὀνομάτων, » ἐπειτα τὸ διαιρουσί πάραυτα εἰς Προτακτικόν καὶ Ὑποτακτικόν. « Ἐν ἀπὸ τὰ δύο » ἤθελεν εἰπεῖν ὁ μαθητὴς, ἐὰν ἡ νεότης του, καὶ τὸ πρὸς τὸν διδάσκαλον σέβας, δὲν τὸν ἐμπόδιζον νὰ μεταχειρισθῇ τὸ λογικόν του. « Ἡ ἡ διαίρεσις εἶναι κακὴ, ἢ ὁ ὀρισμὸς δὲν λέγει τίποτε ». Ἀλλὰ οὔτ' ὁ ὀρισμὸς εἶναι ἐντελής, οὔτε ἡ διαίρεσις ὀρθή, αὕτη, ὅτι ὑποθέτει ἄρθρον τὴν Ἀντωνυμίαν Ὡς, ἐκεῖνος, διότι τὸ ἄρθρον προτάσσεται ὄχι μόνον τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν Μετοχῶν, καὶ τῆς ἀπαρεμφατικῆς ἐγκλίσεως τῶν ρημάτων, ἴσως καὶ τῶν ἀντωνυμιῶν (1), ὡς

(1) Εἰς τὸ « Ὁ ἐμὸς πατὴρ » ὁ Ἀπολλώνιος (Βιβλ. Α, σελ. 66) συνάπτει τὸ ἄρθρον μὲ τὸ, Πατὴρ, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἀντωνυμίαν, Ἐμὸς, ὡς τὸ ἐνόμιζεν ὁ Ἀθρῶν· ἐλανθάνετο βέβαια ὁ Ἀθρῶν· ἀλλ' ὁ Ἀπολλώνιος ἔπεσεν εἰς ἄλλο σφάλμα, θελών νὰ διορθώσῃ τὸν Ἀθρῶνα. Τὸ ἄρθρον δὲν εἶναι οὔτε τῆς ἀντωνυμίας, οὔτε τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ τῆς φυσικῆς ἔξωθεν ὑπακουομένης μετοχῆς, Ὡν· τὸ, Ὁ ἐμὸς πατὴρ, θέλει νὰ εἴπῃ, Ὁ ὦν ἐμὸς πατὴρ· ὅταν ἦναι διπλοῦν τὸ ἄρθρον, οἷον, Ὁ πατὴρ ὁ ἐμὸς, τότε τὸ ἐν ἀνήκει εἰς τὸ ὄνομα, τὸ ἄλλο εἰς τὴν μετοχὴν, ὡς ἂν νὰ εἴπῃς, Ὁ πατὴρ ὁ ὦν ἐμὸς. Εἰς τὸ « Ὁ αὐτὸς » μόνον ὁ Ἀπολλώνιος (σελ. 65) θέλει ὅτι τὸ ἄρθρον ἀνήκει εἰς τὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν, ἀλλὰ τρόπον τινὰ πλεοναστικῶς, καὶ καθὼς τὸ Μᾶλλον μὲ τὰ συγκριτικά, ὁποῖον εἶναι τὸ « Ῥηίτεροι μᾶλλον » τοῦ Ὀμήρου (Ἰλιάδ. ω, 243). Ἀλλο τοῦτο σφάλμα· πιθανώτερον εἶναι, ὡς τὸ παρατήρησε καὶ ὁ Στέφανος (Θησαυρ. Ἑλλ. Γλ. Τομ. Β, σελ. 1151), ὅτι τοῦ, Ὁ αὐτὸς,

θέλουσι τινές. Ὅθεν καὶ ὁ Ἀπολλώνιος ἔταξεν ὀρθῶς τὸ ἄρθρον μετὰ τὴν μετοχὴν· τοῦ δὲ ὑποτακτικοῦ λεγομένου ἄρθρου, ἂν

τὸ , Ὁ, δὲν εἶναι ἄρθρον, ἀλλ' ἀντωνυμία τῆς ἀρχαίας γλώσσης, τὴν ὁποίαν συχνὰ μεταχειρίζεται ὁ Ὅμηρος, ἀντὶ τοῦ, Οὗτος, καὶ τῆς ὁποίας ἵχνη ἔμειναν καὶ εἰς τοῦ πεζοῦ λόγου τὸ , Ὁ μὲν, καὶ τὸ Ὁ δέ (Εὐστάθ. εἰς τὴν Ἰλιάδ. Α, 9, σελ. 17). Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ Ἀπολλώνιος περὶ τῶν κτητικῶν καὶ ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν. Περὶ δὲ τῆς συντάξεως τῶν πρωτοτύπων μετὰ τοῦ ἄρθρου, ὀνομάζει τὴν τοιαύτην σύνταξιν, ἂν καὶ δὲν τὴν ἐπαινῇ, χρῆσιν Ἀττικὴν· καὶ φέρει παράδειγμα τὸν Καλλιμάχον, ὅστις εἶπε « Τὸν σέ Κροτωπιάδην ». Εἰς τοῦτο λέγω, ὅτι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ὀνομασθῇ αὕτη τοῦ Καλλιμάχου ἢ φράσις, σχῆμα ὑπερβατὸν, ἀντὶ τοῦ « Σέ τὸν Κροτωπιάδην »· ἀπαρλλάκτως καθὼς ὁ αὐτὸς Καλλιμάχος (Τόμ. Α, σελ. 486, ἐκδ. Ἑρνές.) εἶπεν, « Οἱ φασὶ τεκόντες » ἀντὶ τοῦ, « Φασὶν οἱ τεκόντες ». Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακῆς (Αὐτ. σελ. 547) ἐξω ἀπὸ τοῦτο τὸ παράδειγμα, φέρει ἀπὸ τὸν αὐτὸν Καλλιμάχον καὶ τοῦτο, « Ναὶ μὰ τὸν » αὐτὸν ἐμέ », καὶ τρίτον προσφύεσθαι, ὡς ἀπὸ Ἀττικῶν ποιητῶν καὶ ὀλίγον ἀρχαιότερον, τὸν Μένανδρον, « Τὸν ἐμέ τουτονί ». Εἰς τὸ πρῶτον τῶν δύο τούτων παραδειγμάτων, τὸ ἀντωνυμικόν, Τὸν, συντάσσεται πρὸς τὸ, Αὐτόν· καὶ ἡ ὅλη φράσις ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, « Ναὶ μὰ τοῦτον αὐτὸν ἐμέ », μὲ ἔμφασιν καὶ ἀντιδιαβολὴν, ὡς ἂν » ἔλεγε, Τοῦτον αὐτὸν ἐμέ, ὃν ὅρῃς, καὶ οὐκ ἄλλον ». Ἀπὸ τοιαύτην ἀρχὴν κατὰγεται ἡ σύνταξις τοῦ ἄρθρου μὲ τὰς συνθέτους ἀντωνυμίας εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, Τὸν ἐμαυτὸν, καὶ Τὸν ἐαυτόν. Εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ Μενάνδρου τὸ, « Τὸν ἐμέ τουτονί » ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, « Αὐτόν ἐμέ τουτονί ». Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ζηρίζεται εἰς τὸν Ὅμηρον, εἰς τὸν ὅποιον ἀδιαφόρως πολλάκις τὸ, Ὁ, λαμβάνεται καὶ ἀντὶ τῆς δεικτικῆς καὶ ἀντὶ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας· ζηρίζεται πρὸς τούτοις καὶ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν μεταχειρίζομεθα ἀδιαφόρως τὸ, Τοῦ, ἀντὶ τοῦ, Τούτου, ἢ Αὐτοῦ, καὶ τὸ, Τὸν, ἀντὶ τοῦ, Τοῦτον, ἢ, Αὐτόν. Ἐπειτα, ὁ Μένανδρος, ὡς Κωμικὸς ποιητὴς, εἶχε τὴν ἄδειαν καὶ νὰ παίξῃ. Ὁ Ἀριστοφάνης, καὶ ἀρχαιότερος καὶ Ἀττικώτερος τοῦ Μενάνδρου εἶπεν « Αὐτότατος », (Πλούτ. 85), ἡγουν ἐβερβάρισε, μὲ σκοπὸν νὰ κινήσῃ γέλωτα· αἱ ἀντωνυμίαι, διότι δὲν δέχονται ἄρθρα, διὰ τὴν

καὶ φανερά δὲν τὸ ἐχώρισεν ἀπὸ τὰ ἄρθρα, ἔδειξεν ὁμως διὰ πολλῶν παραδειγμάτων τόσον διάφορον τὴν φύσιν, ὥστ' εἶναι παραδοξότερον ὅτι τ' ὠνόμασεν Ἄρθρον, ἀφ' ὅ,τι ἤθελεν εἶσθαι, ἂν ὠνόμαζε τὰς Μετοχὰς Ὀνόματα.

† Ἡ ἀμεθοδία τῆς Γραμματικῆς φαίνεται πρὸς τούτοις καὶ εἰς τὸ Ὄνομα, τοῦ ὁποίου αἱ δέκα κλίσεις εἶναι δέκα πληγαί. Ὅτι δὲν εἶναι γνησίως εἰ μὴ τρεῖς, δύσκολον δὲν εἶναι νὰ τὸ καταλάβωμεν. Ποῖον εἶναι τὸ αἷτιον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐχωρίσθη ἡ δευτέρα τῶν λεγομένων ἰσοσυλλάβων ἀπὸ τὴν πρώτην; Ἀρά γε διότι τὰ ὀνόματα τῆς πρώτης εἶναι ὅλ' ἀρσενικά; τῆς δευτέρας, ὅλα θηλυκά; ἀλλ' αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς ἐξῆς ἔχουσι δύο, καὶ τινὲς τρία γένη. Διὰ τί ἐχωρίσθη τῆς τρίτης ἡ τετάρτη; Ἀρα διότι εἶναι τῶν Ἀττικῶν ἰδίαι; ἀλλ' ἔπρεπε διὰ τοῦτο καὶ πολλαὶ ἄλλαι κλίσεις νὰ κατακερματισθῶσιν εἰς τόσας, ὅσαι εἶναι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης αἱ διάλεκτοι. Καὶ διὰ τί ἡ πέμπτη, ἡ λεγομένη περιττοσύλλαβος, ἐξεσχίσθη ἀπὸ τὰς ἀκολουθους πέντε, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ αὐταὶ περιττοσύλλαβοι; τάχα διὰ τὴν συναίρεσιν τούτων; ἀλλ' ἡ συναίρεσις θεωρεῖται εἰς πολλὰ τῆς πέμπτης ὀνόματα.

Ἐκρινεν ὀρθῶς ὁ Θεόδωρος, ὅταν ἀνέφερε τὰς πέντε συνηρημένας εἰς μίαν τὴν πέμπτην τῶν λεγομένων ἀσυναϊρέτων· ἀλλὰ διὰ τί δὲν ἔκρινεν ὅτι ἡ πρώτη καὶ δευτέρα τῶν ἰσο-

αὐτὴν αἰτίαν εἶναι καὶ ὑπερθέσεως ἀνεπίδεκτοι· τὸ ἄρθρον ἔχει κοινὸν μὲ τὴν ὑπερθεσιν νὰ σημαίνῃ διασολὴν καὶ διάκρισιν. Εἰς τὸν Πλάτωνα (Φιληβ. σελ. 20) τοιαύτης συντάξεως παράδειγμα εὐρίσκεται « Τὸν ἐμὸν » τὸ ὁποῖον ὁμως ὁ Στέφανος ὑποπτεύεται ὡς γραφικὸν σφάλμα. Εἰς τὸν αὐτὸν Διάλογον (σελ. 59) « Τὸν μὲν δὴ σέ, καὶ ἐμέ, καὶ Γοργίαν, καὶ Φίλησον » τὸ ἄρθρον ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὰ τελευταῖα δύο κύρια ὀνόματα. Ἀλλοῦ (Λυσ. σελ. 203) εἶπε « Παρὰ τίνες τοὺς ὑμᾶς; ».

συλλάβων δὲν εἶναι παρὰ μία κλίσις, ἡ τρίτη καὶ τετάρτη ἄλλη μία;

Ορίζει ὁ αὐτὸς Θεόδωρος τὴν πτώσιν « Μεταβολὴν ὀνο-
 » μασικοῦ τοῦ κατὰ τὸ τέλος », καὶ τοῦτο, ὡς φαίνεται, διὰ
 νὰ ἐκβάλῃ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν πτώσεων τὴν ὀνομασικὴν, ἡ
 ὁποία, ὀνομαζομένη Ὀρθὴ καὶ Εὐθεΐα, ἤθελε γεννήσῃ ἀντί-
 φασιν; ἐὰν ἐλέγετο καὶ Πτώσις. Ὀρθῶς τοῦτο· ἀλλὰ κατ' αὐ-
 τὸν καὶ ἡ Κλητικὴ πρέπει νὰ λέγεται Πτώσις, ἐπειδὴ πάσχει
 πολλάκις μεταβολὴν ἡ τελευταία τῆς συλλαβῆς, οἷον Λόγε.
 Καὶ ὅμως αὐτὴ ἔχει ἀναμφιδόλως περισσοτέραν συγγένειαν μὲ
 τὴν ὀνομασικὴν, παρὰ μὲ τὰς γνησίας πτώσεις. Εἰς τὴν ἀρ-
 χαίαν γλῶσσαν ἦτον ἀμετάβλητος καθὼς ἡ ὀνομασικὴ (Ὁ
 λόγος, καὶ ὧ λόγος), ὡς φαίνεται ἀπὸ ὅλα τὰ οὐδέτερα, ἀπὸ
 τοὺς δυϊκοὺς καὶ πληθυντικοὺς ἀριθμοὺς ὧν τῶν ὀνομάτων,
 καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀττικοὺς συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι ἀνεκάλεσαν τὴν
 ἀρχαίαν χρῆσιν. Φαίνεται πρὸς τούτοις ἡ συγγένεια τῶν δύο
 τούτων πτώσεων καὶ ἀπὸ ταῦτα, ὅτι ἡ Κλητικὴ οὔτε συντάσσ-
 σεται παραθετικῶς μὲ καμμίαν πρόθεσιν, καθὼς οὐδ' ἡ ὀνο-
 μασικὴ, οὔτε δέχεται ῥήματος μετάθεσιν, καθὼς οὐδ' ἐκεῖνη,
 καὶ τέλος, ὡς εὐφυῶς τὸ παρατήρησεν ὁ φιλόσοφος Γραμμα-
 τικὸς Ἀπολλώνιος, ἡ σύνταξις αὐτῆς μὲ τὸ ῥῆμα, καθὼς καὶ
 ἡ σύνταξις τῆς ὀνομασικῆς, δὲν φανερόναι πλὴν ἐν μόνον
 πρόσωπον, ὁπόταν ἡ σύνταξις τῶν τριῶν γνησίων πτώσεων,
 τῆς Γενικῆς, λέγω, Δοτικῆς, καὶ Αἰτιατικῆς, ἐμφανίζει
 ἀναγκαίως δύο πρόσωπα (1).

Δὲν εἶναι ὀλιγώτεραι αἱ δυσκολίαι τοῦ ῥήματος, τὸ ὁποῖον
 κατεκερματίσθη εἰς δεκατρεῖς συζυγίας. Καὶ ὅτι μὲν αἱ τρεῖς
 τῶν περισπωμένων δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν ἑκτὴν

(1) Ἀπολλων. περὶ συντάξ. Βιβλ. Δ, σελ. 507.

τῶν βαρυτόνων, δύναμαι νὰ φέρω μάρτυρα, ὅχι μόνον τὸν Θεόδωρον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Λάσκαριν, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι δὲν διαφέρουσιν ἀπ' ἐκείνην εἰμὴ κατὰ τὴν συναίρεσιν. Καθὼς λοιπὸν ἄλογον ἤθελεν εἶσθαι νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τὸ Χρύσης καὶ Ἡμέρα τῆς πρώτης τῶν ὀνομάτων κλίσεως, διὰ μόνην τὴν συναίρεσιν, τὰ ὀνόματα, Ἑρμέας, ἡς, Ἀθηνάα, α, Ναυσικάα, α, καὶ Μνάα, α, τῆς αὐτῆς ἀλογίας εἶναι καὶ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ Ἀκούω καὶ Ἀνύω τῆς ἑκτῆς τὸ Ποιέω, ω, κ. τ. λ. μὲ τὰ ὁποῖα ἔχει κοινὸν τὸ σ τοῦ μελλόντος. Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο σ εὐρίσκεται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς βαρυτόνους· ἐπειδὴ τί ἄλλο εἶναι τὸ ψ παρά βσ, πσ, φσ, καὶ τὸ ξ παρὰ γσ, κσ, χσ; Ὅλοι λοιπὸν αἱ βαρύτονοι, εἰς βω, πω, φω, ω, καὶ περισπώμεναι, εἰς εω, αω, καὶ σω, εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ συζυγία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη ἡ συζυγία τῶν εἰς μι (1), ἥτις εἶναι καὶ αὐτὴ μία, καὶ ὅχι τέσσαρες.

+ (1) Ἄλλο δὲν εἶναι ἢ εἰς μι παρά πάθος κοινὸν καὶ σχηματισμὸς ὅλων τῶν ἄλλων συζυγιῶν, καὶ ὅχι μόνων τῶν τριῶν περισπωμένων, καὶ τῆς ἑκτῆς τῶν Βαρυτόνων, ὡς λέγουσιν οἱ περισσότεροι Γραμματικοί· ἴσως ὅμως πρὸ τοῦ Ὀμήρου ἡ γλῶσσα δὲν εἶχε παρά μίαν συζυγίαν τὴν εἰς μι· ἐπειδὴ εἰς ἄλλον κανένα δὲν εὐρίσκονται συχνότερα τὰ ῥήματα ταῦτα παρά εἰς αὐτὸν, ὅχι μόνου σχηματισμένα ἀπὸ τὰς περισπωμένων καὶ τὴν ἑκτὴν τῶν βαρυτόνων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς λοιπὰς, ὁποῖα εἶναι τὸ Ἀνέχημι, Φέρημι, Βρίθημι (Ὀδυσσ. τ', III), κ. τ. λ. Ἐὰν ταῦτα δὲν ἦναι ικανὰ νὰ καταπείσωσι τοὺς Γραμματικούς, ἄς ἐξετάσωσι τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἥτις ἐφύλαξεν ἵχνη τῆς παλαιοτάτης ταύτης συζυγίας εἰς πολλὰς μετοχάς· ἐπειδὴ λέγει ὅχι μόνον, Γενόμενος, Δεχόμενος, Ἐρχόμενος, Λεγόμενος, Φοβιζόμενος, Χαιρόμενος κ. τ. λ., ἀλλὰ καὶ, Γενάμενος, Δεχάμενος (σύνθ. Καταδεχάμενος), Ἐρχάμενος, Λεγάμενος, Φοβιζάμενος, Χαιράμενος, ὡς νὰ ἦσαν ἀπὸ τὸ Γένημι, Δέχημι, Ἐρχημι, Λέγημι, Φοβίξημι, Χαιρήμι.

Ἦθελε τις χωρίσειν ἀπὸ τὰς βαρυτόνους τὴν διὰ τῶν τεσσάρων ἀμεταβόλων, εἰς $\overline{\lambda\omega}$, $\overline{\mu\omega}$, $\overline{\nu\omega}$ καὶ $\overline{\rho\omega}$, καὶ διότι ἀντὶ τοῦ $\overline{\sigma}$ φυλάσσει εἰς τὸν μέλλοντα τοῦ ἐνεσῶτος τὸ ἀμετάβολον, καὶ διὰ τὸν φόβον μὴ ταράξῃ τῶν ἀρχαρίων τὸν νοῦν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐμποροῦν κατὰ πρώτην προσβολὴν νὰ καταλάβωσι τὴν σχέσιν καὶ συγγένειαν τῶν διαφόρων μελλόντων, τοῦ Ψαλῶ, φερειπεῖν, καὶ τοῦ Τύψω, καὶ τούτων πάλιν μὲ τὸ Ποιῶσω. Ἀλλ' ὅμως οἱ ἀμεταβολικοὶ οὗτοι μέλλοντες, ὅτι εἶναι + ἀνωμαλία, φαίνεται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μέλλοντας τῶν αὐτῶν τούτων ῥημάτων, Ἄρσω, Κέλσω, Κένσω, Κέρσω, Νέμσω, Σπέρσω, Φθέρσω, κ. τ. λ. (1). Ἀφοῦ, μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, ἔπαυσαν οὗτοι νὰ ἦναι πλέον εἰς χρῆσιν, ἔλαβον τὸν τόπον αὐτῶν οἱ διὰ μόνου τοῦ ἀμεταβόλου, Ἀρῶ, Κελῶ, Κενῶ, Κερῶ, Νεμῶ, Σπερῶ, Φθερῶ κ. τ. λ. Πρόσθετες ὅτι καὶ πολλῶν τοιούτων ῥημάτων οἱ μέλλοντες ἀπεγράφησαν καὶ αὐτὸ τὸ ἀμετάβολον, καὶ ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὸν τρόπον τῶν περισπωμένων, οἷον Βουλῆσομαι, Θελήσω, Μελήσω, Μελλήσω, Οφλήσω, Χαρήσομαι, ἥ καὶ ἐγεννήθησαν ἀπὸ παντάπασι διαφοροὺς ἐνεσῶτας, ὅποιον εἶναι τὸ Οἶσω (ἀπὸ τὸ Οἶω) ἀντὶ τοῦ Φερῶ. Τόσον εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ $\overline{\sigma}$ εἶναι ὁ σταθερὸς χαρακτήρ τοῦ μέλλοντος.

Δὲν λέγω τίποτε περὶ τῆς τεχνολογίας τῶν χρόνων, περὶ τῆς ὀνομασίας αὐτῶν, ἀν καὶ εἰς αὐτάς θεωρῆται μεγάλη σύγχυσις· ἀλλὰ ἵπῳ εἶναι δυνατόν νὰ παραδράμω τὰς διαθέσεις τῶν ῥημάτων; Ἐὰν ἐξαιρέσης τὴν ἐνεργητικὴν καὶ παθητικὴν, τῶν ὁποίων εὐκόλα πᾶς ἕνας δύναται νὰ καταλάβῃ τὴν ἔννοιαν, σχεδὸν ὅλων τῶν λοιπῶν τὰ ὀνόματα ἐπροβλήθησαν, ἤθελεν εἰπεῖν τις, ὡς αἰνίγματα, διὰ νὰ βασανίζωσι

(1) Εὐστάθιος, εἰς τὸ Ἰλιάδ. Α, 10, σελ. 17.

τοὺς ταλαιπώρους μαθητάς. 'Τίς ἀπὸ τοὺς Γραμματικοὺς μᾶς ἐξήγησε ποτὲ, ἢ εἰς ποῖαν ἀπὸ τὰς πολυαρίθμους καὶ πολυφύλλους Γραμματικὰς, ὅσαι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τοῦ νῦν κατέκλυσαν τὴν Ἑλλάδα, ἐμπορεῖς νὰ εὕρῃς καθαρὰ τί θέλει νὰ εἴπῃ ἡ Μέση τῶν ῥημάτων διάθεσις; 'Δὲν εἶναι ἀγανακτικῶς ἄξιον νὰ ἀκούῃ τις τοὺς Γραμματικοὺς λέγοντας, ὅτι τὸ Μέσον ῥῆμα σημαίνει ποτὲ ἐνέργειαν, καὶ ποτὲ πάθος; 'καὶ νὰ ἔχωμεν ἀπὸ τοὺς ἀλλοφύλους Ἑλληνιστάς (1) χρειᾶν νὰ μάθωμεν τὴν φύσιν τοῦ Μέσου ῥήματος ἡμεῖς οἱ Γραικοί, εἰς τῶν ὁποίων τὴν κοινὴν γλῶσσαν σώζεται τὸ Μέσον ῥῆμα;

Ἀλλὰ τί λέγω Ἀλλοφύλους Ἑλληνιστάς; 'Μηγὰρ ἔλειψαν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας Γραμματικοὶ φιλόσοφοι, οἱ ὁποῖοι κατ-
+ ἐνόησαν, ὅτι τοῦ μέσου ῥήματος ἡ φύσις εἶναι νὰ σημαίνῃ ἐν-
ταυτῷ ἐνέργειαν καὶ πάθος, ἥγουν ἐνέργειαν ἀντιστρέφουσιν εἰς αὐτὸ τὸ ἐνεργοῦν πρόσωπον, ἢ (τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτὸ) πάθος, τοῦ ὁποίου αἷτιος εἶναι αὐτὸς ὁ πάσχων. 'Μηγαρὶ δὲν ἐκατάλαβαν, ὅτι τὸ Τύπτομαι, παραδείγματος χάριν, παθητικὸν ῥῆμα (ὅταν ὁ προφέρων αὐτὸ σημαίνῃ, ὅτι τύπτεται ἀπ' ἄλλον), δύναται, χωρὶς ν' ἀλλάξῃ σχηματισμὸν, νὰ λάβῃ μέσσην διάθεσιν, ἐὰν ὁ προφέρων θέλῃ νὰ σημάνῃ ὅτι τύπτει αὐτὸς ἑαυτόν; Δὲν φέρω μάρτυρα τὸν Ἀπολλώνιον (2), ὅστις ἔδειξεν, ἀλλὰ, κατὰ τὴν συνήθειάν του, σκοτεινῶς, ὅτι ἐκατάλαβε τὴν φύσιν τοῦ μέσου ῥήματος. Ἀρκεῖ νὰ ὀνομάσω τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους (3), οἱ ὁποῖοι πολλὰς ἐκατοντα-
ετηρίδας πρὸ τοῦ Ἀπολλωνίου ἐξήγησαν καθαρὰ τῶν ῥημάτων

(1) Ἴδε τὸ Λατινιστὶ γραμμένον συνταγμάτιον τοῦ Κυζέρου περὶ τῶν Μέσων ῥημάτων.

(2) Βιβλ. Γ, σελ. 210.

(3) Διογένης. Λαέρτ. ἐν βίῳ Ζήνωνος.

τὴν μεσότητα. Αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ λάβωσιν ὁδηγοὺς ὅσοι μᾶς κατεπλούτισαν μὲ πτωχὰς γραμματικὰς τοσαύτας· καὶ ἂν ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν ἱκανοί, ἔπρεπε νὰ χειραγωγηθῶσιν ἀπὸ τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ παθητικά, Βασανίζομαι, Βιάζομαι, Δέρομαι, Ἐκδύνομαι, Ἐνδύνομαι, Κτενίζομαι, Λούομαι, Νίπτομαι, Ξύομαι, καὶ ἄλλα μυρία, ἐφύλαξαν καὶ τὴν μεσότητα τῶν παλαιῶν, ἡγουν σημαίνουσι, Βασανίζω, Βιάζω, Δέρω, Ἐκδύνω, Ἐνδύνω, Κτενίζω, Λούω, Νίπτω, Ξύω ἑμαυτόν.

Κατ' ἄλλο δὲν διαφέρουσι τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὰ μέσα ῥήματα ἀπὸ τὰ μέσα τῶν παλαιῶν, πλὴν καθόσον εἰς ἐκείνους ἢ χρῆσις αὐτῶν ἦτον ἀσυγκρίτως ποικιλωτέρα. Τὰ συντάσσουσι πολλάκις εἰς τρόπον, ὥς φαίνεται νὰ γίνεται ἡ μετάβασις τῆς ἐνεργείας εἰς πρόσωπον διάφορον παρὰ τὸν ἐνεργοῦντα· ἀλλ' ἡ σύνταξις αὕτη ἢ εἶναι ἐλλειπτική, καθὼς εἶναι τὸ Φοβοῦμαι σε (1), τὸ Αἰδοῦμαι σε (2), καὶ ἄλλα πολλά, τῶν ὁποίων ἡ ἀληθὴς ἀνάλυσις εἶναι, Φοβῶ, ἢ Αἰδῶ, ἑμαυτὸν διὰ σέ· ἢ σημαίνουσιν ἐνέργειαν ἐπιστρέφουσαν ὅχι ἀμέσως εἰς τὸν ἐνεργοῦντα, ἀλλ' εἰς πρόσωπον, ἢ πρᾶγμα, ἴδιον τοῦ ἐνεργοῦντος, καθὼς εἶναι τὸ Τύπτομαι τὸν παῖδα, τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ Τύπτω τὸν ἑμαυτοῦ παῖδα, καὶ Καταρρήγνυμαι τὰ ἱμάτια, ἀντὶ τοῦ, Καταρρήγνυμι τὰ ἑμαυ-

(1) Τὸ ὁποῖον σώζεται καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν.

(2) Ἀντὶ τούτου ἡ κοινὴ γλῶσσα μεταχειρίζεται τὸ, Σὲ ἐντρέπομαι, ἡγουν, Διὰ σέ ἐντρέπω ἑμαυτόν· οὕτως ἔλεγον ἐκεῖνοι, Ὀργίζομαί σοι, ἡμεῖς δὲ, Ὀργίζομαί σε· καὶ αἱ δύο συντάξεις εἶναι μέσαι, καὶ αἱ δύο ὀρθαί· ἐκείνων ἀναλύεται εἰς τὸ, Ὀργίζω ἑμαυτὸν ἐπὶ σοί, ἢ ἡμετέρα εἰς τὸ, Ὀργίζω ἑμαυτὸν διὰ σέ.

τοῦ ἱμάτια, ἡ Καταρρήγνυμι ἑμαυτὸν κατὰ τὰ ἱμάτια (1).
 Ἄλλοτε πάλιν, δὲν λαμβάνει μεταβατικὴν σύνταξιν τὸ μέσον
 ῥῆμα, πλὴν διὰ τὴν φανερῶσιν Ἀντιπάθειαν, ἡ Ἀλληλοπάθειαν,
 ἡγουν διὰ τὴν δείξῃ, ὅτι ὁ ἐνεργῶν ἀνταισθάνεται καὶ ἀντι-
 δέχεται ἀπὸ τὸν πάσχοντα τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐνέργειαν, τὴν
 ὁποίαν ἐνεργεῖ εἰς αὐτόν. Τοῦτο ἀπὸ τὸν περιέργον νοῦν τῶν
 Ἑλλήνων δὲν ἐνομοθετήθη ἀπλῶς καὶ ὥς ἔτυχεν, ἀλλὰ δι'
 ἐκείνας τὰς περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας τοῦ ἐνεργοῦντος προσ-
 ῶπου ἡ πράξις δὲν μεταβαίνει εἰς ἄλλο πρόσωπον, χωρὶς
 δυσκολίαν, ἐκ τῆς ὁποίας προξενεῖται εἰς αὐτὸν ἀντιπάθησις.
 Οὕτως ἔλεγον, παραδείγματος χάριν, ὅχι μόνον ἀσυντάκτως
 μὲ πτώσιν, Βιάζομαι (ἡγουν Βιάζω ἑμαυτὸν), ἀλλὰ καὶ Βιά-
 ζομαι τὸν ἐχθρὸν, τὸ ὁποῖον ἄλλο κυρίως δὲν σημαίνει παρὰ
 11. Εἰς. σ. 225 Βιάζων τὸν ἐχθρὸν βιάζομαι ὑπ' αὐτοῦ, ἐπεὶδὴ φυσικὰ ὅστις
 § 40. βιάζει τὸν ἐχθρὸν, ἀντιδιάζεται ἀπ' αὐτόν. Τοιοῦτο πρὸς τού-
 τοις εἶναι καὶ τὸ, Βιάζομαι τὸν φίλον, ὅταν μὴ θέλοντα πάσχω
 τὸν καταπείσω τὴν κάμῃ τί ποτε, ἂν καὶ ἡ παρὰ τοῦ φίλου
 ἀντίστασις, δὲν ἦναι μῆτε τόσον σφοδρά, μῆτε τόσον κοπώδης,
 ὅσον εἶναι τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἐναντίωσις.

Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἶναι πολλὰ ῥήματα εἰς $\bar{\mu}\alpha\iota$,
 τῶν ὁποίων δὲν σώζεται πλέον ὁ ἐνεργητικὸς τύπος εἰς $\bar{\omega}$.
 Αὐτὰ ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους Γραμματικούς Ἀπο-
 θετικά. Ἄν τοὺς ἐρωτήσῃς τί σημαίνει τὸ ὄνομα τοῦτο, ἢ διὰ
 ποίαν αἰτίαν τὸ ἔδωκαν εἰς ταῦτα τὰ ῥήματα, νομίζουν ὅτι
 προβάλλεις εἰς αὐτοὺς αἰνίγμα. Τοιαῦτα εἶναι τὸ Ἀγωνίζομαι,
 Γίνομαι, Ἐξηγοῦμαι, Κτῶμαι, Μάχομαι, Ὀδύρομαι, Χα-

(2) Συνεκδοχικῶς δηλαδὴ· τοῦτο ἡ κοινὴ γλῶσσα ἐκφράζει ἐνεργητι-
 κῶς, Κατασχίζω τὰ φορέματά μου· δύναται ὅμως τὴν φυλάξῃ καὶ τὴν
 μεσότητά κατ' ἄλλον τρόπον, οἷον, Κατασχίζομαι, μόνον λέγουσα.

ρίζομαι καὶ ἄλλα πολλά. Ὅλα ταῦτα ἦσαν Μέσα, καὶ δὲν ἐπωνομάσθησαν Ἀποθετικά, πλὴν διότι ἀπέθεντο, ἤγουν ἀφῆ-
καν καὶ ἔχασαν τὸν ἐνεργητικὸν σχηματισμὸν, ἄλλα, διότι ἡ
σημαινομένη ἐνέργεια δὲν γίνεται ποτὲ χωρὶς ἀντιπάθησιν,
ὁποῖον εἶναι τὸ Ἀγωνίζομαι, καὶ Μάχομαι, καὶ διὰ τοῦτο ὁ
ἐνεργητικὸς τύπος (Ἀγωνίζω, Μάχω) ἦτο παντάπασι περιτ-
τὸς καὶ μάταιος, καὶ ἄλλα δι' ἄλλας αἰτίας, τὰς ὁποίας παρα-
τρέχω, καὶ ὡς μακρὰς, καὶ ὡς δυσεξηγήτους τὰς πολλὰς. Ὅτι
δὲ τὰ τοιαῦτα ῥήματα εἶχον καὶ σχηματισμὸν ἐνεργητικὸν
ἀρχήτερα, γίνεται φανερόν πάλιν ἀπὸ τὴν κοινὴν γλῶσσαν,
τῆς ὁποίας διὰ τοῦτο πολλάκις ἐσύνησα τὴν μελέτην· εἰς
ταύτην λοιπὸν τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν σώζονται οἱ
ἐνεργητικοὶ τύποι, Ἀγωνίζω, Γίνω (1), Ἐξηγῶ, Κτῶ (2),
καὶ Χαρίζω. Εἰς ὀλίγα λόγια, τὰ Ἀποθετικά (3) ἄλλο δὲν εἶναι
παρὰ Μέσα ῥήματα· καὶ Μέσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λέγονται
ἐκεῖνα, ὅσων ἡ ἀνάλυσις γίνεται διὰ τῆς συνθέτου Ἀντωνυ-
μίας Ἐμαυτοῦ κ. τ. λ. ἢ διὰ τοῦ Ἀλλήλων κ. τ. λ. Οὕτω,
παραδείγματος χάριν, τὸ Τύπτομαι, Τύπτῃ, Τύπτεται,
Τυπτόμεθα, Τύπτεσθε, Τύπτονται, δύναται νὰ σημάξη Τύ-
πτω ἑμαυτὸν, Τύπτεις σαυτὸν, Τύπτει ἑαυτὸν, Τύπτομεν,
Τύπτετε, Τύπτουσιν ἀλλήλους, ἢ (ἐὰν οἱ τυπτόμενοι τύπτωσιν
εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, ἀλλὰ χωριστὰ ἕκαστος ἑαυτὸν) καὶ ἑαυ-
τούς. καὶ τοῦτο ἐννοεῖται δι' ὅλας τὰς πτώσεις, ἢ γυμνάς, ἢ
μὲ διαφόρους προθέσεις συνταγμένας· οὕτω τὸ, Χαρίζομαι, †.

· (1) Εἰς τὸν ἄοριστον, Ἐγινε, ἀντὶ τοῦ Ἐγένετο.

(2) Εἰς τὸ σύνθετον, Ἀποκτῶ.

(3) Ὁ Θεόσωρος τὰ ὀνομάζει Ἐπίμεσα. Ἐσώ καὶ Ἐπίμεσχα· τὸνομα δὲν φέρει ζημίαν. Ἀλλ' ἐπρεπε καὶ νὰ ἐξηγήσῃ σαφῶς τὴν φύσιν τῶν τοιούτων ῥημάτων.

ἀναλύεται εἰς τὸ, Χαρίζω τὰ ἑμαυτοῦ, ἢ ἀπὸ τῶν ἑμαυτοῦ, ἐπειδὴ κἀνεὶς δὲν χαρίζει, ἢ τοῦλάχιστον δὲν πρέπει νὰ χαρίζη, τὰ ξένα.

Μακρὸν, κ' ἴσως ἔξω τοῦ καιροῦ εἶναι, νὰ εἶπω περισσό-
τερα περὶ τῶν Μέσων ῥημάτων. Ἀλλ' ὁμως πρέπει νὰ προσ-
θέσω τινὰ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς δοκίμους τῆς γλώσσης
συγγραφεῖς, καὶ διότι ὅσα εἶπα δὲν ἀρκοῦν ἴσως νὰ φανερώσωσι
τὴν φύσιν αὐτῶν, καὶ (τὸ περισσότερον) διὰ νὰ προφυλάξω
τοὺς νέους τῆς γλώσσης σπουδαστάς, ὡς ἀπὸ λοιμικὴν νόσον,
ἀπὸ τὸν τύπον, ὅστις γεννᾶται ἀπὸ τὰς νέας Ἑλληνικὰς συν-
τάξεις, καὶ Θεματογραφίας, ἔπειτα καὶ ἀπὸ τὴν ματαίαν τριβὴν
τοῦ χρόνου, τὸν ὁποῖον ὠφελιμώτερον νὰ θακτανῶσιν ἐμποροῦν
εἰς τὴν μελέτην τῆς κοινῆς γλώσσης. Ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν ἄλλο
τολμηρότερον πρᾶγμα δὲν εἶναι. Ἀφίνω τώρα, ὡς ἀνιάτους,
τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὴν μίμησιν ἐκείνων τῶν συγγραφέων,
οἱ ὅποιοι ἤκμασαν καὶ ἔγραψαν, ὅταν ἡ γλῶσσα παρήκμαζεν,
ἢ εἶχεν ἤδη παρακμάσειν, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον νὰ
τὴν γράφωσιν ὀρθῶς. Θέλω νὰ λαλήσω περὶ τῶν μιμουμένων
αὐτοὺς τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς. Ἐὰν περιωρίζοντο εἰς μόνην
τὴν προθυμίαν τῆς μιμήσεως, τὸ πρᾶγμα δὲν ἤθελεν εἶσθαι
παντάπασιν ἀνωφελές, ἐπειδὴ δίδονται καὶ περιστάσεις, εἰς τὰς
ὁποίας ἀναγκάζεται ὁ σπουδαῖος νὰ γράφῃ Ἑλληνισί. Ἀλλ' αὐτοὶ
ὄχι μόνον σπαράσσουσι χωρὶς ἀνάγκης τὴν ὠραίαν τῶν Ἑλλήνων
γλῶσσαν, ἀλλὰ καταφρονοῦν ἀλόγως καὶ τοὺς γράφοντας εἰς
τὴν κοινήν, ἥγουν τοὺς ὅσοι προκρίνουσι νὰ καλλύνωσι τὴν γλῶσ-
σαν, τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος λαλεῖ, καὶ θέλει εἰς τὸ ἐξῆς λαλεῖν,
παρὰ νὰ ματαιοπονῶσιν, ὡς αὐτοί. Ἐπρεπε κἀν, ἐπειδὴ θέ-
λουσι, καὶ δικαίως κ' ἀδίκως, νὰ ἦναι Ὀμηροὶ, Πλάτωνες,
Ξενοφῶντες, Δημοσθένης, νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα
τῆς μιμήσεως τοῦτον μὲ ὅπλα σφερώτερα, παρὰ τὰ ὅπλα τῆς

Γραμματικῆς των. Ἐπρεπεν ὅχι νὰ εὐχαρισῶνται εἰς τὰ ἐγκώμια τοῦ ὅχλου, ἀλλὰ καὶ νὰ φοβῶνται, μήποτε τίς ἀπὸ τοὺς, ὅσοι μετὰ προσοχῆς καὶ μελέτης ἀνέγνωσαν τοὺς παλαιούς συγγραφεῖς, εἴπῃ πρὸς αὐτοὺς,

Εἰσὶ καὶ ἐν Μούσῃσιν Ἐριννύες, αἱ σε ποιοῦσι
Ποιητὴν, ἀνθ' ὧν πολλὰ γράφεις ἀκρίτως.
Τοῖνυν σοῦ δέομαι, γράφε πλείονα· μείζονα γάρ σοι
Εὖξασθαι ταύτης οὐ δύναμαι μανίαν (1).

Εἰς αὐτοὺς εὐρίσκεις βαρβαρισμούς, σολοικισμούς, ἀκυρολογίας, καταχρήσεις εἰς τοὺς χρόνους, καταχρήσεις εἰς τὰς διαθέσεις τῶν ῥημάτων, καὶ μάλιστα εἰς τὴν μέσσην διάθεσιν, περὶ τῆς ὁποίας εἶναι ὁ μακρὸς λόγος. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζωσι τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῶν διαθέσεων, τὴν ὁποίαν οὐτ' ἀπὸ τὰς Γραμματικὰς ἔμαθον, οὐτ' ἀφ' ἑαυτῶν νὰ ἐξετάσῃσι ποτὲ καιρὸν ἔλαβον, ἀσχολούμενοι εἰς τὰ μάταια;

Εἰς τὸν Ὅμηρον (2), καυχᾶται ὁ Μηριόνης διὰ τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ ἀνδρίαν· πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποκρίνεται ὁ Ἰδομενεύς,

Οἶδ' ἀρετὴν υἱός ἐσσι· τί σε χρὴ ταῦτα ΛΕΓΕΣΘΑΙ;

Τὸ μέσον τοῦτο ῥῆμα, Λέγεσθαι, δὲν σημαίνει ἀπλῶς τὸ Λέγειν, ἀλλὰ τὸ « Λέγειν περὶ σεαυτοῦ », καὶ μονολεξεῖ τὸ Καυχᾶσθαι. Τὸ Καυχᾶσθαι τοῦτο, κατὰ τοὺς Γραμματικούς εἶναι Ἀποθετικὸν ῥῆμα, ἡγοῦν Μέσον, ἐπειδὴ ὁ ἐνεργητικὸς τοῦ τύπος (Καυχᾶω) δὲν σώζεται πλέον παρὰ εἰς τὸ συγγενὲς αὐτοῦ,

(1) Ἰδ. Brunck Analect. tom. II, pag. 459.

(2) Ἰλιάδ. ν', 275.

Αὐχέω. Ὁ αὐτὸς Ἰδομενεὺς, ὅχι ὀλιγώτερον καυχητῆς, ἀφοῦ ἐπαίνεσε τὴν ἀνδρίαν τοῦ Μηριόνου, λέγει πρὸς αὐτὸν (1),

Ἄλλ' ἄγε, μηκέτι ταῦτα ΛΕΓΩΜΕΘΑ νηπύτιοι ὧς,
Εἰσαότες.

ὅπου πάλιν τὸ, Λεγώμεθα, δὲν σημαίνει ἀπλῶς τὸ, Λέγωμεν, ἀλλὰ τὸ « Λέγωμεν περὶ ἑαυτῶν ». Ὅταν ὁ Νέστωρ προβάλη εἰς τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων νὰ βάλωσι κλήρους, διὰ νὰ ἰδῶσι τίς ἀπ' αὐτοὺς πρέπει νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν Ἑκτορα, λέγει, « Εἰς ὅτινα πέσῃ ὁ κλῆρος, ἐκεῖνος μέλλει νὰ ΩΦΕ- » ΛΗΣῃ τοὺς Ἕλληνας, καὶ νὰ ΩΦΕΛΗΘῃ καὶ αὐτός », ἐπειδὴ τοιοῦτοτρόπως ἐλάμβανε τέλος ὁ βλαβερώτατος εἰς ὅλους πόλεμος. Εἰς ταύτην τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὴν περίοδον, τὸ μὲν Ωφελήσῃ εἶναι ἐνεργητικόν, τὸ δὲ Ωφεληθῇ εἶναι μέσον ῥῆμα, ἐπειδὴ σημαίνει ὅχι τὸ, Ωφεληθῇ ἀπ' ἄλλον, ἀλλὰ τὸ, Ωφελήσῃ αὐτὸς ἑαυτόν. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀπαρallάκτως διαφορὰν ἐφύλαξε καὶ ὁ Ὀμηρος (2),

Οὗτος γάρ δὴ ὈΝΗΣΕΙ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς·
Καὶ δ' αὐτὸς ὃν θυμὸν ὈΝΗΣΕΤΑΙ. . . ,

ὅσιν ἠδύνατο καὶ ἀπλῶς νὰ εἴπῃ, Ὀνήσεται, χωρὶς τὸ, Ὀν θυμὸν, ἂν ἐσύμφερεν εἰς τὸν σκοπὸν, ἢ εἰς τὸ μέτρον του.

Ὁ Δημοσθένης (εἰς τὸν Πρὸς Λεπτίνην λόγον) λέγει περὶ τινων πολιτῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ δῆμος ἐζήτει νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν χαρισθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἀτέλειαν (3), « Πολὺ γὰρ

(1) Ἰλιάδ. ν', 292.

(2) Αὐτ. η', 172.

(3) Τὴν κοινῶς λεγομένην Ἀσυνδοσίαν, καὶ χυθαιέσερν Ἀσυνδοσίαν, καὶ ἐτε' χυθαιέσερν (ὡς τὴν γράφουσι τὰ Λεξικά), Ἀσιδοσίαν· ὅθεν καὶ ὁ Ἀτελής, λέγεται ἀπὸ ἡμᾶς Ἀσύνδοτος, ἢ Ἀσύδοτος, ἥγουν ὅστις δὲν συνδίδει οὐδὲ συνεισφέρει μὲ τοὺς ἄλλους πολίτας εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν τοὺς συνήθεις φόρους.

» μάλλον ἤρμοττε, τὰ δοθέντα ἑώντας, τῶν ἀτυχημάτων
 ἈΦΑΙΡΕΪΝ, ἢ, τούτων μενόντων, τὰς δωρεὰς ἈΦΑΙ-
 » ΡΕΪΣΘΑΙ ». Ἡθελε σφάλλει μεγάλως ὅσις νομίσῃ, ὅτι ὁ
 Δημοσθένης δὲν μετεχειρίσθη τὸ Ἀφαιρεῖσθαι, πλὴν διὰ νὰ
 ἀποφύγῃ τὴν ἀηδὴ ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς διαθέσεως· καὶ
 ὁμως τί ἄλλο δύναται νὰ νομίσῃ, ἢ νὰ νοήσῃ, ὅσις ἔμαθεν
 ἀπὸ τὰς Γραμματικὰς του ὅτι τὸ μέσον ῥῆμα σημαίνει ποτὲ
 πάθος, καὶ ποτὲ ἐνέργειαν, ἢ ἀνέγνωσεν εἰς τὸν Λάσκαριν (σελ.
 159) ὅτι τὸ Ἀφαιροῦμαι εἶναι Ἀποθετικόν, καὶ ὄχι Μέσον
 ῥῆμα. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης, ὅσις δὲν εἶχε χρειάν Γραμματικῆς,
 διὰ νὰ λαλῇ καὶ νὰ γράφῃ τὴν γλῶσσάν του, μετεχειρίσθη
 εἰς τὸ πρῶτον κῶλον τὸ ἐνεργητικὸν ῥῆμα, διότι, ὅταν ἀφαιρῇ
 τίς δυσυχίαν ἀπ' ἄλλου, ἐνεργεῖ εἰς ἐκεῖνον· εἰς τὸ δεύτερον,
 τὸ μέσον, διότι ὅσις ἀφαιρεῖ δωρεὰν ἀπ' ἄλλου, ἐνεργεῖ ὄχι μό-
 νον εἰς ἐκεῖνον, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ εἰς ἑαυτὸν, ἐπειδὴ κερδαίνει
 αὐτὸς τὴν δωρεάν, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος σφερεῖται. Ἀναλύεται
 λοιπὸν τὸ « Ἀφαιρεῖσθαι τὰς δωρεὰς » εἰς τὸ « Ἀφαιρεῖν ἀπ'
 » ἄλλου τὰς δωρεὰς ἑαυτῷ », ἡγουν « ἵνα αὐτὸς ἔχῃ ».

Καμῖνυ φορὰν τὰ Μέσα παριστάνουσιν ἐνέργειαν γινόμε-
 νην, ὄχι ἀμέσως ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον τῆς προτάσεως, ἀλλὰ διὰ
 προσαγῆς ἢ παρακλήσεως αὐτοῦ, καὶ δι' ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν
 ἢ ὠφέλειαν. Παραδείγματος χάριν, λέγει ὁ Ἀνακρέων (Μέλ.
 λ') περὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἢ ὁποία ζητεῖ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν
 ἔρωτα ἀπὸ τὰ δεσμά,

Ζητεῖ λύτρα φέρουσα,
 ΛΥΣΑΣΘΑΙ τὸν ἔρωτα.
 Κἂν ΛΥΣῃ δὲ τις αὐτὸν,
 Οὐκ ἔξισι, μενεῖ δέ.

Ἐνταῦθα φανερά τὸ Λύση ἐνεργητικὸν ἀναφέρεται εἰς τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ὑποκείμενον, τὸ ὁποῖον ἐδέσμευσε τὸν ἔρωτα· τὸ Λύσα- 237
 § 69. —

σθαι, μέσον, εἰς τὴν Ἀφροδίτην, ἡ ὁποία παρακαλεῖ, καὶ δίδει λύτρα εἰς τὸν δεσμεύσαντα, ἡ ὅπως ὅποτε εἰς τὴν ἐξουσίαν του κρατοῦντα, διὰ τὰ λύση τὸν υἱὸν της (1). Εἰς ταύτην τὴν χρῆσιν τοῦ μέσου ἀνάγονται, τὸ Οἰκοδομοῦμαι, τὸ Δανεῖζομαι, τὸ Διδάσκομαι, καὶ ἄλλα πολλά. Οἰκοδομῶ οἰκίαν, λέγει ὁ οἰκοδόμος, ὅταν κτίξῃ οἰκίαν, λαμβάνων παρ' ἄλλου τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας. Οἰκοδομοῦμαι οἰκίαν, ὅστις πληρώνει τὸν οἰκοδόμον διὰ τὴν κτιζομένην οἰκίαν, τὴν ὁποίαν μέλλει νὰ κατοικήσῃ αὐτός. Δανεῖζομαι θελεῖ νὰ εἴπῃ, Ποιῶ τινὰ δανεῖζειν μοι, ἡ ὁποία μεσότης σώζεται καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Διδάσκομαι τὸν υἱόν, σημαίνει, Διδάσκω τὸν υἱόν δι' ἑτέρου, ἡγουν ἐπιμελοῦμαι νὰ διδαχθῇ ὁ υἱός μου ἀπὸ διδάσκαλον. Διδάσκομαι, χωρὶς πτώσιν, σημαίνει, Διδάσκω ἑμαυτὸν δι' ἑτέρου, ἡγουν ἐπιμελοῦμαι νὰ διδαχθῶ ἀπὸ διδάσκαλον· ἀλλὰ δύναται ὅμως νὰ σημάνη καὶ ἀπλούστερον τὸ, Διδάσκω αὐτὸς ἑμαυτόν. Τόσον εἶναι πολυποίκιλος εἰς τοὺς παλαιούς ἡ χρῆσις τῶν Μέσων ῥημάτων. Τοῦτο μὴ νοήσαντες ἀπὸ τοὺς σχολιαστὰς τινὲς ἐνόμισαν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς εἰς τούτους τοὺς σίχους (Ἀντιγόν. 355),

(1) Λέγει ὁ Ὅμηρος (Ιλιάδ. α, 13) περὶ τοῦ ἱερέως Χρύσου, ὅτι ὑπῆγεν εἰς τοὺς Ἕλληνας « Λυσόμενος θύγατρα » διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν αἰχμάλωτον θυγατέρα του· καὶ ὅτι ὁ Ἀγαμέμνων (Αὐτ. 29) τὸν ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτόν, « Τὴν δ' ἐγὼ οὐ » λύσω ». Ὁ Εὐστάθιος (σελ. 18) λέγει εἰς τοῦτο, ὅτι τὸ « Λύεσθαι καὶ » τὸ λύτρον κυρίως ἐπὶ ἐξωνήσεως αἰχμαλώτου », ἀλλὰ τὸ λέγει εἰς τρόπον, ὥς νομίζει τὸ Λυσόμενος, παθητικόν, καὶ σχεδὸν ἀδιάφορον τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ἢ τοῦ ἐνεργητικοῦ· ὅχι μόνον δὲν εἶναι ἀδιάφορος, ἀλλ' ἤθελε σολοικίσειν ὁ Ὅμηρος, ἂν ἔλεγε περὶ τοῦ Χρύσου, « Λύσων » θύγατρα » καὶ περὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος, « Τὴν δ' ἐγὼ οὐ λύ- » σομαι ».

* « εἰδὼς μεν ὁ κτηνηται, εἰδὼς μεν δὲ ὁ υἱος
 ης συστήσας. » ὁρμύνης. -

Καὶ φθέγμα, καὶ ἡνεμόεν
 Φώνημα (1), καὶ ἀσυνόμους
 Ἀρχάς ἐδιδάξατο,

μετεχειρίσθη τὸ Ἐδιδάξατο ἐνεργητικῶς ἀντὶ τοῦ Ἐδίδαξεν, ἐναντίον τῆς λογογραφικῆς χρήσεως καὶ συνηθείας· ἔπειτα τὸ ἐξηγοῦσι (καὶ τὸ ἐξηγοῦσιν ὀρθῶς) διὰ τοῦ Ἐφεῦρεν. Ἄλλ' ἤρκει νὰ παρατηρήσωσιν, ὅτι ὅσα τίς ἐφευρίσκη, δὲν τὰ διδάσκειται ἀπ' ἄλλον, διὰ νὰ καταλάβωσιν ὅτι τὸ Ἐδιδάξατο τοῦ Σοφοκλέους εἶναι ἀληθές μέσον ῥῆμα, ἡγουν σημαίνει τὸ Αὐτὸς ἑαυτὸν ἐδίδαξε, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ εἴπῃ Ἐφεῦρεν. Παρατρέχω πολλοτάτας ἄλλας παρατηρήσεις περὶ τῶν μέσων ῥημάτων, ἀρκούμενος εἰς τὰ προσημειωθέντα ὀλίγα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα εὐκόλως δὲν θέλει τις εὑρεῖν ἀλ-
 λαχοῦ, ἐκεῖνα μάλισα, εἰς ὅσα καὶ τὸ ἐνεργητικὸν καὶ τὸ μέσον εὐρισκόμενα εἰς τὴν αὐτὴν ῥῆσιν ἢ περίοδον, ἐξηγοῦσι σαφέστερον τὴν φύσιν τοῦ Μέσου ῥήματος. Μεταβαίνω εἰς τὰς Ἀντωνυμίας.

Ἡ τεχνολογία τῆς Ἀντωνυμίας ὅτι ἔχει χρεῖαν διορθώσεως, φανερόν ἐγινε καὶ ἀπὸ τὰ προειρημένα περὶ τοῦ ἀναφορικοῦ Ὅς, τὸ ὁποῖον κακῶς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτάς, διὰ νὰ προσκολληθῇ εἰς τὸ Ἄρθρον. Ἀλλὰ δὲν ἐξετοπίσθη μόνον αὐτὸ ἀπὸ τὰς Ἀντωνυμίας. Ὅλα τὰ πευσικὰ, ἀναφορικά, καὶ ἄλλα τοιαῦτα μόρια, ὁποῖα εἶναι τὸ Τίς, Ποῖος, Πόσος, Πότερος, Ταῖος, Τόσος, Ἐτερος, Ἐκάτερος, Ἐκαστος, Ἄμφω, Οἶος, Ὅσος, Ὀπότερος, κ. τ. λ. τόσον εἶναι ἀλλότρια ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ὀνόματος (τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ σημαίνει παρὰ πρῶτην ἢ δευτέραν οὐσίαν), ὥςτε, ἐὰν ἀληθῶς δὲν ᾔναι Ἀντωνυμίαι,

(1) Εἰς ἑτέρ. διορθ. ἀντὶ τοῦ, Φρόνημα, ὡς καὶ τὸ ἀκόλουθον, Ἀρχάς, ἀπὸ τοῦ, Ὀργάς. ἄλλ' ἐδιδάξατο ὅτι καὶ ἡμετέροις φρονήμασι ἐδιδάξατο τὸ ἔδιδε. —

εὐλογώτερον ἦτον, ἢ νὰ προσεθῶσιν εἰς αὐτάς ὡς παράρτημα, ἢ νὰ καταχωρισθῶσιν εἰς ἐξαίρετον ἔννατον μέρος λόγου, παρὰ νὰ συγχυθῶσιν ἀκρίτως μὲ τὰ ὀνόματα, μὲ τὰ ὁποῖα, καθὼς αἱ μετοχαὶ καὶ αἱ ἀντωνυμίαι, ἄλλο κοινὸν δὲν ἔχουσι παρὰ τὴν κλίσιν. Τοιοῦτον ἀκόμη εἶναι τὸ, Ἄλλος, καὶ τοιαῦτα ἴσως εἶναι τὰ λεγόμενα Ἀριθμητικὰ ὀνόματα· ἀλλὰ περὶ τούτων εἶναι χρεῖα σκέψεως ὠριμώτερας.

+

Ἐσφαλμένη εἶναι καὶ ἡ τεχνολογία τῆς Προθέσεως. Μετετόπισαν ἀπ' αὐτὴν εἰς τὸ Ἐπίρρημα πολλὰς λέξεις, ἴσως διότι λαμβάνονται καμμίαν φοράν ἐπίρρηματικῶς· ἴσως δὲ καὶ διὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν εἰς ἄλλας προθέσεις. Τοιαῦται εἶναι αἱ Ἄνευ, Πλὴν, Ἄτερ, Πάρεξ, Χωρίς, Δίχα, κ. τ. λ. Ἐὰν ὁ ἐκτοπισμὸς ἐγίνε διὰ τὴν πρώτην αἰτίαν, ἔπρεπε νὰ ἐκτοπισθῶσι καὶ ἄλλαι πολλαὶ προθέσεις. Ἀρκεῖ νὰ φέρω εἰς παράδειγμα τὴν Περὶ, τὴν ὁποίαν ὁ Ὅμηρος μεταχειρίζεται πολλάκις ἀντὶ τοῦ Ἐπίρρηματος Πέριξ (Ἰλιάδ. τ', 362),

. . . . Γέλασσε δὲ πᾶσα πέρι χθών·

καθὼς ἐξ ἐναντίας ὁ Ἡρόδοτος (1) τὸ Πέριξ, ἀντὶ τῆς Περὶ· ἄλλοτε πάλιν ἀντὶ τοῦ Περισσῶς (Ἰλιάδ. ν', 727),

Οὐνεκά τοι πέρι δῶκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα.

Ἐὰν τὰς ἐξετόπισαν, διότι πολλὰ ἀπ' αὐτὰς σημαίνουσιν ἔννοιαν παντάπασιν ἐναντίαν εἰς ἄλλας προθέσεις, καθὼς εἶναι τὸ νομιζόμενον ἐπίρρημα Ἄνευ πρὸς τὴν Σύν, ἢ τὴν Μετὰ πρόθεσιν, ὅτι διὰ τί δὲν κατεχώρισαν ὡσαύτως εἰς διάφορα μέρη τοῦ λόγου τὴν Εἰς καὶ τὴν Ἐξ, τὴν Ἀνά καὶ τὴν Κατὰ, τὴν Ἐπὶ καὶ τὴν Ὑπὸ, ἐπειδὴ καὶ αὐταὶ σημαίνουσι τὸ ἐναντίον ἢ

(1) Ἰδ. σημ. Οὐαλκενήρου εἰς τὸν Ἡρόδοτον, Δ, 15'.

μία τῆς ἄλλης; Ὅτι ἡ ἀντίθεσις τῆς σημασίας δὲν ἀρκεῖ εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν μερῶν τοῦ λόγου, ἱκανὸν εἶναι ἐν μόνον παράδειγμα νὰ τὸ δείξῃ. Λέγει ὁ Ἰσοκράτης (πρὸς Δημόνικ.) « Ρώμη δὲ, ΜΕΓΑ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν· ἌΝΕΥ δὲ +
« ταύτης πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψε ». Μεγάλῃς κρίσεως χρεῖαν δὲν ἔχει νὰ καταλάβῃ τις, ὅτι ν' ἀποσπᾷ, διὰ μόνην τὴν ἀντίθεσιν, τὸ Ἄνευ ἀπ' ἐκεῖνο τοῦ λόγου τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει τὸ Μετά, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ Ἐβλαψε δὲν εἶναι ῥῆμα, διότι σημαίνει ἔλον τὸ ἐναντίον τοῦ ὠφέλησεν.

Ἡ παρὰ τὰς ἄλλας ὁμῶς πλέον συγκεχυμένη τεχνολογία εἶναι ἡ τεχνολογία τοῦ Ἐπιρρήματος. Αὐτὸ περιέχει ὅχι μόνον Προθέσεις, ὡς εἶδομεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα διάφορα μέρη τοῦ λόγου, καὶ (τίς ἤθελε τὸ πιστεῦσαι;) λόγους ὁλοκλήρους, ἡγουν +
προτάσεις συγκεκλιμένους ἐξ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου. Εἶναι ἄραγε αὕτη ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Στωϊκοὶ ὠνόμασαν τὸ Ἐπιρῥημα Πανδέκτην; Δὲν ἤρκει τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἡ διαίρεσις αὐτοῦ εἰς εἶδη ἔγινε τόσον ἀτέχνως, ὥστε ἠνώθησαν εἰς ἓν εἶδος ἐπιρρήματα διαφόρου εἶδους, καὶ διηρέθησαν εἰς διάφορα, πολλὰ ταυτοειδῆ ἐπιρρήματα. Εἰς ὀλίγα λόγια, ὁ Πανδέκτης οὗτος εἶναι ἀληθινὴ Κόπρος τοῦ Αὐγείου, τὴν ὁποίαν νὰ καθαρίσῃ δὲν ἐξαρκεῖ ἐνὸς μόνου Ἡρακλέους δύναμις.

Συγκαταριθμοῦσι κοινῶς μὲ τὰ ἐπιρρήματα τὰ ὀνομαζόμενα Ἐκπλήξεως, Θαυμασμοῦ, Θειασμοῦ, ἢ Σχετλιασμοῦ, ἐπιρρήματα. Ὅτι ταῦτα εἶναι ἀλλότρια τῆς φύσεως τοῦ Ἐπιρρήματος, τὸ δεικνύει ἡ ἀσυνταξία των. Τὸ ἐπιρῥημα φυσικὰ συντάσσεται μὲ Ῥῆμα, ἢ Μετοχὴν, Γράφει καλῶς, ἢ Γράφων καλῶς. Μὲ τὰς δύο ταύτας φράσεις δὲ ἔχει οὐδεμίαν ὁμοιότητα τὸ Φεῦ τοῦ μεγέθους! διότι αὐτὲ ῥῆμα ἔχει, καθὼς

ἐκεῖναι, καὶ ἡ γενικὴ δὲν συμπλέκεται ἀμέσως μὲ τὸ Φεῦ, ὡς τὸ ἐφαντάσθη ὁ Θεόδωρος, ἀλλ' ἀναφέρεται ἑλλειπτικῶς εἰς ἔξωθεν νοουμένην πρόθεσιν, τὴν Ἐνεκα. Τὰ τοιαῦτα λοιπὸν μόρια ἔπρεπε νὰ καταταχθῶσιν εἰς μέρος λόγου χωριστὸν, ὀνομαζόμενον Ἐπιφώνημα, ἢ Ἐπίφθεγμα, καθὼς εὐρίσκεται καὶ εἰς τοὺς Λατίνους, οἱ ὅποιοι τὸ ὠνόμασαν Παρέμβλημα (Interjectio). Εἰς τὰ Ἐπιφωνήματα ἀνήκει καὶ τὸ Κλητικόν Ω. Τοῦτο ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν ἐπιρρήματικὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐπενόηθη εἰς διάκρισιν τῆς Κλητικῆς ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν, εὐκόλα θέλει τὸ καταλάβειν ὅσιν παρατηρήσῃ, ὅτι εἰς ἐκείνας μόνας τὰς κλητικὰς εἶναι ἀναγκαῖον, ὅσαι εἶναι ὅμοιαι τῶν ὀνομαστικῶν· εἰς τὰς ἀνομοιοσχήμους, ἢ δὲν τὸ μεταχειρίζονται παντάπασιν, ἢ τὸ μεταχειρίζονται πλεοναστικῶς, ἐπειδὴ τὸ, Ἀλέξανδρε, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, Ω Ἀλέξανδρος, καὶ ἀναλύεται εἰς αὐτό.

Ἐπλασαν οἱ Γραμματικοὶ ἐπιρρήματα Δισσαφήσεως, ἔπειτα πάλιν ἄλλα Ἐξηγήσεως, ὡς νὰ ἦτον ἀπὸ τὴν Ἐξήγησιν ἢ Διασάφησιν πρᾶγμα διάφορον. Συγκατηρίθμησαν μὲ τὰ ἐπιρρήματα μόρια, τὰ ὅποια εἶναι σύνδεσμοι. Τὸ χειρότερον, συγκατηρίθμησαν, καθὼς εἶπα, λογικὰς προτάσεις, ἡγουν λόγους ἀπηρτισμένους, ὅποια εἶναι τὸ Τουτέσι (Τοῦτό ἐστι), Δηλαδὴ (Δῆλα δὴ ἐς τὰ λεγόμενα), Δηλονότι (Δηλὸν ἐστὶν ὅτι). Παράδοξον ὅτι δὲν ἐπενόησαν καὶ Ἐπίρρημα, Εὐοιδότι, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο εὐρίσκεται σχεδὸν τόσον συχνὰ, ὅσον τᾶλλα, εἰς τὸ μέσον τῶν περιόδων ἀπολύτως καὶ ἐπιρρήματικῶς εἰς τὸ φαινόμενον (1). Διότι ἡ κατὰ τί ἄλλο διαφέρει ἡ φράσις αὕτη

(1) Δὲν ἔκονομαι ὅτι εἶναι περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ αὐτὸς ὅρος, ἢ αὕτη λέξις, ἀνήκει εἰς διάφορα μέρη λόγου κατὰ τὸν διάφορον τρόπον τοῦ νοεῖσθαι, ἢ τοῦ προφέρεισθαι, ὅποταν μάλιστα, ἀπὸ κακῶς ἀρχίσαι-

« Ταῦθ' οὕτως ἔχειν συνομολογήσεις μοι εὖ οἶδ' ὅτι » ἀπὸ ταύτην « Ταῦθ' οὕτως ἔχειν συνομολογήσεις μοι δηλονότι » παρὰ κατὰ τὴν διάφορον γραφὴν ; Τῆς πρώτης ἢ γραμματικῇ , ἢ μᾶλλον εἰπεῖν , ἢ φυσικῇ τάξιν εἶναι , « Εὖ οἶδα , ὅτι συνομολογήσεις μοι ταῦθ' οὕτως ἔχειν » τῆς δευτέρας , Δηλόν » ἔστιν , ὅτι συνομολογήσεις μοι ταῦθ' οὕτως ἔχειν ».

Τοιοῦτον εἶναι τὸ Ἐνίετε , χρονικὸν ἐπὶ ῥῆμα καὶ διὰ τὴν + κατὰληξιν , καὶ διὰ τὴν σημασίαν του , ἀλλ' ὁμως σύνθετον καὶ αὐτὸ ἀπὸ δύο μέρη λόγου , τὸ Ἐνι ῥῆμα , καὶ τὸ Ὅτε ἐπὶ ῥῆμα (καθὼς τὸ ἀντωνυμικόν , Ἐνιοι , σύγκειται ἀπὸ τὸ αὐτὸ , Ἐνι , καὶ τὴν ἀντωνυμίαν , Οἱ). Εἰς τοὺς παλαιούς τὸ , Ἐνι ,¹ ἐσήμαινε τὸ τρίτον ἐνικὸν καὶ πληθυντικὸν ἀδιαφόρως πρόσωπον τοῦ ὑπαρκτικοῦ ῥήματος , ἤγουν τὸ Ἐσὶ καὶ ⁷³ Π. Β. σ. 117. τὸ Εἰσίν , ἢ , καθὼς λέγει ὁ Εὐστάθιος (1) , τὸ Ἐνεσι καὶ ⁷³ 74. — Ἐνεισιν . Οἱ λογογράφοι δὲν τὸ μετεχειρίσθησαν (ὅσον ἐνθυμεῦμαι) παρὰ μόνην εἰς ταύτην τὴν φράσιν , « Ὡς ἐνι μάλισα » . Εἶναι λοιπὸν τὸ , Ἐνιοι , Ἐνι οἱ , ἤγουν , Εἰσίν οἱ τὸ Ἐνίων , Ἐνι ὧν , ἤγουν , Ἐσιν ὧν τὸ Ἐνίοις , Ἐνι οἷς , ἤγουν , Ἐσιν οἷς τὸ Ἐνίους , Ἐνι οὓς , ἤγουν , Ἐσιν οὓς καθὼς τὸ Ἐνίετε , Ἐνι ὅτε , ἤγουν , Ἐσιν ὅτε , ἢ , Ἐσθ' ὅτε . Τοῦτο , ἂν τὸ γράψης (καὶ τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ τὸ γράψης) Ἐσθότε , ἐγινεν

σαν συνήθειαν , ἀλλ' ὁμως πεπαλαιωμένην τόσον , ὥς εἶναι ἀδύνατος ἡ θεραπεία της , ἡλλάχθη καὶ ἡ γραφὴ καὶ ὁ τόνος τῆς λέξεως , ὅποια εἶναι τὰ προειρημένα παρχδεύματα , ὅποιον εἶναι τὸ Ἰδοῦ , δεικτικὸν ἐπὶ ῥῆμα , ἀπὸ τὸ μέσον προσακτικὸν ῥῆμα Ἰδοῦ , τὸ Ἐκποδών , ἀπὸ τὸ Ἐκ ποδών , καὶ ἄλλα πάμπολλα . Ἀλλ' ἐάν ᾔναι ἀδύνατον νὰ ἐξωσθῶσι τὰ τοιαῦτα ἀπὸ τὸν τόπον , εἰς τὸν ὅποιον ἡ τυραννικὴ συνήθεια τὰ ἔβαλε , ἔδεν ἔπρεπε καὶ οἱ Γραμματικοὶ νὰ ἀφιερῶσωσιν εἰς τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν μικρὸν μέρος τοῦ πολλοῦ χρόνου , τὸν ὅποιον δαπανῶσι ματαιῶς εἰς τὰ ἄχρηστα καὶ ἀνωφελῆ ;

(1) Εἰς τὸ Ἰλιάδ. α , 174.

ἐπιρῥημα· καὶ ὁμως κάνεις δὲν τὸ συγκατηρίθησε μὲ τὰ ἐπιρῥήματα, εἰς τὰ ὅποια ἔβαλαν ὅλοι ὁμοφώνως τὸ συγγενέ-
 στον αὐτοῦ καὶ συνώνυμον, Ἐνίετε. Οἱ παλαιοὶ Γραμματι-
 κοὶ οὐδ' ὑπωπτεύθησαν κὰν ὅτι τὸ Ἐνίετε, καθὼς καὶ τὸ
 Ἐνιοι, εἶναι δύο μέρη λόγου. Ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ἀλλογενεῖς
 Ἑλληניσᾶς, πλανηθέντες ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν τῆς Γερμανικῆς
 γλώσσης καὶ τῶν διαλέκτων αὐτῆς, ἐνόμισαν τινὲς, ὅτι τὸ
 Ἐνιοι, παράγεται ἀπὸ τὸ, Ἐν, καθὼς τὸ Γερμανικὸν Einige
 (Βελγιστὶ Eenigen) ἀπὸ τὸ Ein (Βελγ. Een.)· ἀλλ' ὁμως,
 εἰάν τοῦτο ἦναι ἀληθές, δὲν ἐξεύρω πλέον διὰ ποίαν αἰτίαν
 ἠλλάχθη ὁ πνευματισμὸς τοῦ, Ἐνιοι.

Τὸ γελοιότατον εἶδος ἢ γένος τῶν ἐπιρῥημάτων εἶναι τὰ
 Θετικὰ λεγόμενα Ἐπιρῥήματα, Ἀναγνωσέον, Γραπτέον, κ.
 τ. λ. Ὅτι εἶναι ὀνόματα ῥηματικά τριγενῆ, τὸ δηλοῦσιν αἱ
 φράσεις αὗται, « Ἀναγνωσέος ὁ Ἰσοκράτης, Ἀναγνωσέα ἡ
 » πρὸς Φίλιππον Ἰσοκράτους ἐπιστολή, Ἀναγνωσέον τὸ τῆς
 » Ἑλένης ἐγκώμιον Ἰσοκράτους, Ἀναγνωσέοι οἱ σύμπαντες
 » λόγοι Ἰσοκράτους », εἰς τὰς ὁποίας κάνεις ἀπὸ τοὺς Γραμ-
 ματικοὺς δὲν ἐτόλμησε ποτὲ νὰ τὰ ὀνομάσῃ Ἐπιρῥήματα.
 Ἀλλὰ ταῦτα τὰ εἰς εὖς ῥηματικά ἔχουσιν ἐξαίρετον τοῦτο, ὅτι
 παριστάνουσιν ἔννοιαν συμπεπλεγμένην, ἣτις ἀναλύεται εἰς τὸ,
 Ἄξιός ἐστι, καὶ τὸ σύσσειχον ἀπαρέμφατον παθητικόν. Ἀνα-
 γνωσέος, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, Ἄξιός ἐστιν ἀναγνωσθῆναι. Καὶ
 ἐπειδὴ εἰς τὸ οὐδέτερον, διὰ τὴν γνωσὴν ἀδιαφορίαν τῆς
 ὀνομαστικῆς καὶ αἰτιατικῆς πτώσεως, ἡ ἀνάλυσις δύναται νὰ
 γένῃ ἀδιαφόρως, εἰς τὸ Ἄξιόν ἐστιν ἀναγνωσθῆναι τὸ ἐγκώμιον,
 καὶ τὸ Ἄξιόν ἐστιν (ἡ Δεῖ, ἡ Χρῆ,) ἀναγνωῶναι τὸ ἐγκώμιον,
 οἱ Ἀττικοὶ (1) μετέφεραν τὴν χρῆσιν τοῦ οὐδετέρου ἐνικοῦ,

(1) Διὰ τοῦτο, ὡς φαίνεται, ὠνόμασε τὸ Θετικὸν ἐπιρῥημα, Ἀττικὸν
 ἐπιρῥημα ὁ Πρισκιανὸς (Βιβλ. ΙΗ, σελ. 727).

παρὰ τοὺς κανόνας τῆς φυσικῆς συντάξεως, καὶ εἰς τὰ ἄλλα γένη καὶ ἀριθμούς, λέγοντες, Ἀναγνώσκειν τὸν Πανυγηρικόν, Ἀναγνώσκειν τὴν ἐπιστολὴν, Ἀναγνώσκειν τοὺς λόγους Ἰσοκράτους· καὶ (τὸ παραδοξότερον) ἐσχημάτισαν ἀπὸ ῥήματα οὐδέτερα, ἢ ὡς οὐδέτερα, ἄλλα τοιαῦτα θετικὰ, τῶν ὁποίων ἢ ἐπ' ἀνοδοῦ εἰς ὄνομα φαίνεται ἀδύνατος. Παραδείγματος χάριν, εἰς ταύτην τὴν ῥῆσιν, « Οὐ πλουτητέον ἐξ ἀδίκων » τὸ Πλουτητέον σημαίνει μόνον, Ἀξιόν ἐστιν (ἢ Δεῖ) πλουτεῖν, ἀλλ' ὅχι καὶ, Ἀξιόν ἐστι πλουτεῖσθαι, ὡς τὸ ἀπῆται ἢ φύσις τοῦ ῥηματικοῦ εἰς εὐς, ἐὰν ᾗτον εἰς χρῆσιν τὸ παθητικὸν Πλουτούμαι. Τοῦτο ἐτάραξε τοὺς Γραμματικούς· καὶ μὴν ἔχοντες πλέον πῶς νὰ ὀνομάσωσι τὰς τοιαύτας Ἀττικὰς ἀκαταλληλίας τὰς ἐνθρόνισαν εἰς τὰ Ἐπιρρήματα. Εὐγὲ τους, ὅτι δὲν τὰς ὠνόμασαν Ἀρθρα, Προθέσεις, ἢ Συνθέσμους! ἐπειδὴ ὅλα ταῦτα ἦσαν ἀδιάφορα, ἐὰν ᾗναι ἀδιάφορον τὸ νὰ ὀνομάξῃ τις ὅ,τι θέλει ὅτινος δὲν γνωρίζει τὸ ἀληθὲς ὄνομα. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον νὰ μὴ παρατηρήσωσιν, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀκατάλληλον σύνταξιν οἱ Ἀττικοὶ ἐφύλαξαν, ἢ μάλλον εἶπεῖν, πλέον παρὰ τὸν ἐνικὸν μετεχειρίσθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν καὶ τῶν ἐσχηματισμένων ἀπὸ οὐδέτερα, καὶ τῶν ἐσχηματισμένων ἀπὸ παθητικὰ ῥήματα ῥηματικῶν, λέγοντες, « Ἀναγνώσκα τὴν ἐπιστολὴν » καὶ « Οὐ πλουτητέα ἐξ ἀδίκων ». Τοιοῦτον εἶναι τὸ τοῦ Θουκυδίδου (Α, πς')· « Οὐς οὐ ΠΑΡΑΔΟΤΕΑ τοῖς Ἀθηναίοις ἐστίν, οὐδὲ » δίκαις καὶ λόγοις ΔΙΑΚΡΙΤΕΑ..... ἀλλὰ ΤΙΜΩΡΗΤΕΑ » ἐν τάχει, κ. τ. λ. » καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους (Βατρ. 1180),

. Ἀλλ' ἈΚΟΥΣΤΕΑ

Τῶν σῶν προλόγων.

Εἰάν ᾗναι καὶ ταῦτα θετικὰ Ἐπιρρήματα, τὸ Ἐπιρρήμα λοιπὸν

δὲν εἶναι μέρος λόγου ἄκλιτον. Περί τούτων καὶ τῶν τοιούτων δὲν λέγει τίποτε ὁ βραχυλόγος Θεόδωρος· πιθανὸν ὅτι οὐδὲ οἱ σχολιασαὶ αὐτοῦ, ἂν καὶ μακρολόγοι, δὲν τὰ ἔκριναν ἄξια παρατηρήσεως.

Συνεχύθησαν πολλάι πτώσεις ὀνομάτων μὲ τὰ ἐπιρρήματα διὰ τοῦτο, ὅτι εἰς τὴν χρῆσιν εὐρίσκονται πάντοτε σχεδὸν
 + ἑλλειπτικάι προθέσεως, καὶ διότι πολλῶν ἀπ' αὐτὰς δὲν σώ-
 ζεται πλέον ἢ ὀνομασική. Κάνεις βέβαια δὲν ἀμφιβάλλει,
 οὐδ' ἀπ' ἐκείνους, ὅσοι ἀγαποῦν τὴν ἀφιλόσοφον Γραμματι-
 κὴν, ὅτι τὸ Μικροῦ, Ὀλίγου (ἡγουν, Παρὰ μικρὸν, Παρ'
 ὀλίγον), κ. τ. λ. εἶναι γενικάι ἑλλειπτικάί· κάνεις ὅτι τὸ Οὐ,
 τοπικὸν ἐπιρῥημα, εἶναι γενική τοῦ Ὄς, οὐδὲ ὅτι ἡ γνησία
 σημασία καὶ ἀνάλυσις αὐτοῦ καταντᾷ εἰς τὸ, Ἐφ' οὗ τόπου.
 Ἀλλὰ καὶ τὸ Ὁμοῦ τοιοῦτον εἶναι, ἡγουν, Ἐπὶ τοῦ ὁμοῦ τό-
 * που, ἐπειδὴ ἡ ὀνομασικὴ Ὁμός ἀντὶ τοῦ, Ὁ αὐτός, σώζεται
 εἰς τὸν Ὀμηρον (Ἰλιάδ. δ', 437),

Οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμός Θρόος, οὐδ' ἔα γῆρυς.

Ἰκανὰ εἶναι ταῦτα νὰ βάλωσιν εἰς ὑποψίαν, ὅτι καὶ τὸ Ἀλλαχοῦ,
 + Ἐνιαχοῦ, Πανταχοῦ, Ποῦ, κ. τ. λ. εἶναι πτώσεις γενικάι,
 τῶν ὁποίων αἱ ὀνομασικάι, Ἀλλαχός, Ἐνιαχός, Πανταχός,
 Πός, δὲν εὐρίσκονται ποῦποτε, διότι ἀπὸ τὰ συγγράμματα
 τῶν παλαιῶν, δὲν σώζεται παρὰ πολλὰ μικρὸν τί μέρος. Ὅτι
 οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, γίνεται πιθανὸν πρῶτον ἀπὸ τὰς Θη-
 λυκάς δοτικὰς τῶν τριῶν πρώτων, Ἀλλαχῇ, Ἐνιαχῇ, Παν-
 ταχῇ, καὶ ἀπὸ τὴν ἀρσενικὴν καὶ Θηλυκὴν δοτικὴν τοῦ τελευ-
 ταίου, Πω, καὶ Πῇ· δεύτερον ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν, κατὰ τὴν
 ὁποίαν ἐσχηματίσθη τὸ Ποῖος ἀπὸ τὸ Πός, καθὼς τὸ Ὁμοίως
 ἀπὸ τὸ Ὁμός· καὶ τρίτον ἀπὸ τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ Ἄλλου
 καὶ τὸ Παντοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι συγκοπαί, ὥς ἤθελεν ἴσως

νομίσειν τις, ἀλλὰ γενικαὶ ὀνομαστικῶν, τῆς σωζομένης Ἄλλος, ὅθεν ἐγεννήθη τὸ Ἄλλοις, καὶ τῆς ἀχρήστου Παντός (1), ὅθεν ἐγενε τὸ Παντοῖς. Ἡ διαφορὰ τοῦ τόνου δὲν πρέπει νὰ φέρῃ δις αἰχμὸν, ἐπειδὴ καὶ τὴν Ξηλυκὴν δοτικὴν τὴν ἐπιρρήματικὴν Πάντῃ οἱ Δωριεῖς τὴν ἐπρόφεραν Παντᾶ. Ἀπὸ τὸ Πλείων, ἢ Πλέων, ἄλλα σχεδὸν ἐπιρρήματα δὲν σώζονται (τοῦλάχιστον εἰς τὰ Λεξικά) παρὰ τὸ Πλεονάκῃς καὶ τὸ Πλεοναχῶς· ἡ ἀναλογία ὅμως μᾶς διδάσκει, ὅτι, ὡς ἔλεγον, Ἐνιαχοῦ, καὶ Πολλαχοῦ, οὕτως ἔλεγον καὶ Πλεοναχοῦ. Τοῦτο τὸ Πλεονα-
+
 χοῦ ὅτι εἶναι γενικὴ, τίς ἤθελε τολμήσειν νὰ εἴπῃ, εἰάν δὲν ἐσώζοντο εἰς τοῦ Ἐπικούρου τὰς ἐπισολὰς αἱ φράσεις, « Πλε-
 » οναχὴν αἰτίαν » καὶ « Πλεοναχὸν τρόπον », φράσεις, ἴσως ὅχι τῆς δοκίμου χρήσεως, ἀλλ' ὅμως ἄρεσαι εἰς τὸν Ἕλληνα καὶ Ἀθηναῖον Ἐπίκουρον (2).

Ἄν δὲν ᾔναι ἱκανὰ τὰ προλεγμένα περὶ τῆς Γενικῆς πτώ-
 σεως, νὰ δεῖξωσιν ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἐπιρρήματικὴν κατάχρη-
 σιν τῆς δοτικῆς, ὅποια ἦσαν τὸ Πῆ, Πάντῃ κ. τ. λ., εὐκόλον
 εἶναι νὰ φέρῃ τις ἄλλα παραδείγματα μυρία. Διὰ νὰ ἀρχίσω
+
 ἀπὸ τὰ πλέον φανερά καὶ ἀναντιρρήτα, τίς δὲν ἐξεύρει ὅτι
 τὸ Ἰδία, Κομιδῇ, Κύκλῳ, Σχολῇ κ. τ. λ. εἶναι καθαραὶ δο-
 τικαὶ ἑλλειπτικαὶ προθέσεως ὅλαι, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν προ-
 θέσεως καὶ οὐσιαστικοῦ ὀνόματος (3); Ἀλλὰ καὶ τὸ Ὁμᾶ τοῦ
 Ἡσυχίου ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ δοτικὴ Δωρικὴ τοῦ Ξηλυκοῦ ὀνό-
 ματος Ὁμῇ, ἐπειδὴ ἀπεδείχθη ὅτι τὸ συνώνυμον Ὁμοῦ εἶναι

(1) Τῆς τοιαύτης μετασχηματίσεως τῶν γενικῶν εἰς ὀνομαστικὰς παραδείγματα εἶναι, Ὁ κόρακος, Ὁ φύλακος, Ὁ μάρτυρος, καὶ ἄλλα πολλά.

(2) Διογ. Λαέρτ. ἐν Ἐπικούρ. βίῳ.

(3) Τοῦ Ἰδία τὸ ἐντελὲς εἶναι, Ἐν ἰδία χώρᾳ.

γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ Ὁμός. Εἰς τὸν Ὀμηρον εὐρίσκεται ἀρσενικὸν οὐσιαστικὸν ὁ Ὁμάδος, ἡγουν ἡ Συναθροισις, καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὸ Θηλυκὸν ἡ Ὁμάς, τῆς Ὁμάδος, ὅθεν τὸ, Καθ' ὁμάδα, τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, ἡγουν Ὁμοῦ, τὸ Ὁμάδιον ἢ Ὁμάδι, τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη τὸ Μαζί τῶν λοιπῶν Γραικῶν, ὡς γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ῥῆμα Ὁμαδεύω, τὸ ὁποῖον ἡ κοινὴ συνήθεια ἔτρεψεν εἰς τὸ Μαζεύω (1).

Ἐάν ᾦναι ὄνομα τὸ Ὁμᾶ, ἰδιὰ τί δὲν ἤθελαν εἶσθαι τοιαῦτα καὶ τὸ Ἄμα, τὸ Ἡρέμα, τὸ Ἡσυχῇ, τὸ Κρυφῇ, τὸ Λάθρῃ, τὸ Πέρα. κ. τ. λ.; Τοῦ πρώτου ὁ ὀνομαστικὸς τύπος, Ἄμός, μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Ἡμέτερος. Τοῦ δευτέρου σώζεται τὸ Ἡρεμος, τοῦ ὁποίου τὸ Θηλυκὸν ἔπρεπε νὰ ᾦναι Ἡρέμη, καὶ Δωρικῶς Ἡρέμα, κατὰ τὸ Ἐρημος, Ἐρήμη καὶ Ἐρήμα. Τοῦ τρίτου τὸ ἐπιθετικὸν Ἡσυχος εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς παλαιούς καὶ εἰς τοὺς νέους Ἕλληνας. Τοῦ Κρυφῇ τὸ ἐπιθετικὸν Κρυφός, Κρυφῇ, Κρυφόν, σώζεται εἰς τοὺς νέους. Τὸ Λάθρος ἐπίθετον εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἡσύχιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ Θηλυκὸν ἐγεννήθη ἡ ἐπιρρήματικὴ δοτικὴ Λάθρῃ. Τὸ οὐσιαστικὸν Θηλυκὸν Πέρα εὐρίσκεται εἰς τὸν Αἰσχύλον. Ἡ ἄγνοια τῆς γενέσεως τῶν τοιούτων ἐπιρρημάτων εἶναι τὸ αἷτιον τῆς διαφόρου γραφῆς αὐτῶν, ἡγουν νὰ γράφωνται ἄλλα μὲ τὸ ὑπογεγραμμένον ἱ, καὶ ἄλλα χωρὶς αὐτοῦ.

Τοῦτο τὸ οἰκεῖον τῆς δοτικῆς ἱ εἰς ἄλλα πάλιν ἐπιρρήματα προσγράφεται. Τοιούτον εἶναι τὸ Οἴκοι, τοῦ ὁποίου ἡ

(1) Ὁμαδεύειν, ἀθροίζειν (Ἡσύχ.). Ὁμάδευσεν, ἀντὶ τοῦ ἐσώρευσε (Σουίδ.). Μαζεύω ἀντὶ τοῦ Ὁμαδεύω, ὡς ἔλεγον οἱ Δωριεῖς Ζορκάς ἀντὶ τοῦ Δορκάς, ὅθεν ἔμεινεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τὸ Ζαρκάδι. Ἴδε ὁμοίως καὶ τὰ μετέπειτα (Ἀτακτ. II, σελ. 229-230) ἀνακριθέντα.

πρώτη συλλαβὴ ὠξυτονήθη, ὅχι, καθὼς ἐνόμισαν οἱ Γραμματικοί, πρὸς διάκρισιν τοῦ πληθυντικοῦ ἀρσενικοῦ ὀνόματος Οἴκοι, ἀλλὰ διότι εἶναι ἡ ἀληθὴς δοτικὴ Οἴκω, τὸ ὅποιον πρὸ τῆς εὐρέσεως τοῦ $\bar{\omega}$ ἐγράφετο Οἴκοι (1), καθὼς τὸ Μούση, πρὸ τῆς εὐρέσεως τοῦ $\bar{\eta}$, ἐγράφετο Μούσαι. Γίνεται πιθανὸν ἐκ τούτου, ὅτι ἂν ὅχι ὅλα, πολλὰ ἐπιρρήματα ἀπὸ τὰ λήγοντα εἰς $\bar{\alpha}\iota$ εἶναι καὶ αὐτὰ λείψανα παλαιῶν δοτικῶν. Ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσωμεν τὸ Χαμαί. Τοῦτο παρετηρήθη καὶ ἀπὸ ἄλλους, ὅτι εἶναι δοτικὴ Χάμη ἢ Χαμῇ, καὶ ὅτι εἶχε καὶ τύπον ἀρσενικόν τὸ Χάμος, τὸ ὅποιον ἐφυλάχθη εἰς τῶν Ῥωμαίων τὸ Humus. Ἡ δοτικὴ τούτου τοῦ τύπου εἶναι ἀναμφιβόλως τὸ ἐπιρρηματικόν τῆς κοινῆς γλώσσης Χάμω, τὸ ὅποιον χυδῶιως γράφεται Χάμο (2). Εἰς τοῦτον τοῦ Ἀριστοφάνους τὸν σῖχον (Ἀχαρν. 869),

Τάνθεια τᾶς γλάχωνος ἀπέκιξαν χαμαί,

πολλὰ ἀντίγραφα ἀντὶ τοῦ Χαμαί ἔχουσι Χαμούς. Ἡ γνησίᾳ γραφῇ φαίνεται νὰ ἦτο Χαμοῦ (3), τὸ ὅποιον ἡ κοινὴ γλῶσσα παροξύνει, λέγουσα, Χάμου. Τὸ ἐντελὲς αὐτοῦ εἶναι Κατὰ

(1) Τοιαῦτα πρὸς τούτοις εἶναι ὅλα τὰ νομιζόμενα ἐπιρρήματα, παράγωγα ἀπὸ πόλεων ὀνόματα, οἷον Μεγαροῖ, Ἰσθμοῖ, Φαληροῖ κ. τ. λ. δὲν εἶναι παράγωγα, ἀλλὰ πρωτοτύπων ἀχρήστων δοτικῶν κατὰ τὴν παλαιὰν ὀρθογραφίαν, τῆς ὁποίας ἔχνη ἔμειναν εἰς τὴν δοτικὴν τῆς λεγομένης τετάρτης τῶν συνηρημένων, οἷον Λητοῖ.

(2) Τοῦτο τὸ Χάμο δὲν ἐφυλάχθη εἰς τὸ τρίγλωσσον τῆς Βιέννης Λεξικόν· εἰς τὸ ὅποιον ὁμως εὐρίσκεται τὸ Χαμάμι, λέξις Τουρκικῇ.

(3) Πλὴν ἂν ἴσως ὑποθέσῃ τις (τὸ ὅποιον εἶναι πιθανόν) ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο εἶχε καὶ τύπον οὐδέτερον, Τὸ Χάμος τοῦ Χάμους, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ, Ὁ, καὶ τὸ σκότος, Ὁ, καὶ τὸ Θρήνος, Ὁ, καὶ τὸ ἔλεος.

χαμοῦ (ὡς τὸ Κατὰ γῆς), ἤγουν καθὼς πάλιν ἡ κοινὴ γλῶσ-
σα λέγει, Κατάχαμα. Τοιοῦτον λείψανον ἀρχαίας ἐπιρρήματικῆς
δοτικῆς φαίνεται νὰ ἦναι τὸ Μόναι (ἀντὶ τοῦ Μόνη), τὸ ὁποῖον
βαρβάρως οἱ Λεξιμογράφοι γράφουσι Μόνε.

Τῆς αἰτιατικῆς ἡ ἐπιρρήματικὴ κατάχρησις εἶναι πολλὰ
φανερωτέρα εἰς τὰς οὐδετέρας αἰτιατικὰς ἐνικὰς καὶ πλη-
+ θυντικὰς. Περί τοῦ Ὀλίγον, Βραχὺ, Πολὺ, Πλέον, Κρεῖσσον,
Ήσσον, Μικρόν, Μέγα, Μείον, Πρῶτον, Πρότερον, Ὑστερον,
Τελευταῖον, Πλησίον, Ἐναντίον, Οἶον, Ὅσον, κ. τ. λ. κάνεις
δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι εἶναι τριγενῇ ἐπιθετὰ ἐλλειπτικὰ προ-
θέσεως. Ἀλλὰ τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ πληθυντικὰ, Ὀλίγα, Πολλά,
Πρῶτα, Ὑστερα, Ἐναντία, Οἷα, Ὅσα, καὶ μάλιστα τῶν ὑπερ-
θετικῶν, Ἀλγεινότατα, Ἀκολασότατα, Σωφρονέστατα, Τάχιςα,
Πλείςα, Βράχιςα, συνεχῶς εὐρισκόμενα εἰς τοὺς παλαιούς,
καὶ συνεχέστερα εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν
λέγομεν καὶ Ἀγνωστα, Ἀργά, Ἀψά, Γρήγορα, Κακά, Καλά,
Κοντά, Κρυφά, Σιμά, Τρελά, Φανερά, Φρόνιμα, Φρονιμώ-
τατα, Φυσικά, κ. τ. λ. καὶ Πάντα (1), ἀντὶ τοῦ Πάντοτε,
καὶ οὐσιασικῶς, Ψεύματα, ἀντὶ τοῦ Ψευδῶς, οἷον εἰς ταύτην
τὴν φράσιν « Τὸ λέγεις ψεύματα », ἀπαραλλάκτως ὡς μετε-
χειρίσθη τὸ ἐνικόν, Ψεῦδος, ὁ Ὀμηρος (Ἰλιάδ. ι, 115),

ὦ γέρον, οὐ τι ψεῦδος ἐμάς ἄτας κατέλεξας.

+ Τοιαῦτα εἶναι τὸ Ἀκμήν (2) μετὰ τὸ ὁποῖον συγγενεύει τῆς κοινῆς

(1) Τὸ ἐντελές εἶναι, Κατὰ πάντα, καὶ τὸ ἐντελέστερον, Κατὰ
πάντα τὰ μέρη τοῦ χρόνου. Εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον, Λούκιος ἡ ὄνος,
σύγγραμμα τοῦ Λουκιανοῦ (§. 22) εὐρίσκεται δις τὸ Πάντα ἀντὶ τοῦ
Πάντοτε· « Οὔτε ἐμφαγεῖν τι ἠθέλεν οὔτε πιεῖν, ἀλλὰ πάντα ἐκλαίει ».
Καὶ μετ' ὀλίγα, « Τί γάρ ἡμῖν δοκεῖ τρέφειν τὸν ὄνον τοῦτον, πάντα
» καταπίπτοντα ».

+ (2) Τὸ Ἀκμήν, ἀντὶ τοῦ Ἐτι, ἀπὸ τοὺς παλαιούς τὸ μετεχειρίσθησαν

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΠΑΙΔ. ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΗΣ. 101

γλώσσης τὸ, Ἀκόμη (1), τὸ Δίκην, τὸ Δωρεάν, τὸ Πέραν, τοῦ ὁποίου τὴν δοτικὴν συγκατηριθμήσαμεν μὲ τὰς ἐπιρρήμα-
 τικὰς δοτικὰς, τὸ Προῖκα, τὸ Χάριν, ἑλλειπτικὰ προθέσεως,
 τῆς Εἰς, Κατὰ, Πρὸς, ἢ Διὰ (2), τὸ Μακράν, ἑλλειπτικόν
 προθέσεως, καὶ ὀνόματος τοῦ Ὁδόν, ἢ Διάσασιν, καὶ ἄλλα
 τοιαῦτα.

Ἀλλ' ἴσως ὁμοίαν γένεσιν ἔχουσι καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν εἰς
 ἂν ἐπιρρήμάτων, ἡγουν εἶναι παλαιῶν Σηλυκῶν ὀνομάτων
 ἀχρήστων, ἢ ὀλιγοχρήστων, αἰτιατικά, ὅποια εἶναι τὸ Λίαν, τὸ

ὁ Ἰσοκράτης (Πρὸς Δημόνικ. § 2) καὶ ὁ Ξενοφῶν (Κύρ. ἀναθ. βιβλ. Δ, γ', 26.
 σελ. 192) ἴσως καὶ ὁ Ὑπερίδης, ἂν δὲν λανθάνεται ὁ Σουίδας (λέξ.
 Ἀκμή), καθὼς κακῶς ἐνόμισεν ὅτι τὸ μετεχειρίσθη καὶ ὁ Σοφοκλῆς. Εἰς
 τοὺς μεταγενεστέρους, καὶ μάλιστα εἰς τὸν Πολύβιον, εὐρίσκεται συν-
 εχέστερον. Τὸ ἐντελές του εἶναι, Κατ' ἀκμήν, καὶ ἡ σημασία του ἔλαβε
 τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου, ὅτι ὅσα δὲν ἐπέρασαν, δὲν ἐπαρήκμασαν, ἐπο-
 μένως εἶναι εἰς τὴν ἀκμήν αὐτῶν, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι « εἶναι
 » ἘΤΙ, ἢ γίνονται ». Ὁ Φρύνιχος κατηγορεῖ τὸν Ξενοφῶντα ὅτι
 μετεχειρίσθη τὸ Ἀκμήν ἀντὶ τοῦ Ἐτι. Ἀλλ' ὁ Φρύνιχος ἤκμασεν
 ἐξακόσια σχεδὸν ἔτη μετὰ τὸν Ξενοφῶντα· εἰς τὸσον χρόνου διάστημα
 ἦτον ἱκανὸς αὐτῆς νὰ κρίνῃ δοκιμώτατον συγγραφέα, ὅποιος ἐχρημάτισεν
 ὁ Ξενοφῶν; *αὐτὴν καὶ ὁ μὲν ἀπὸ τοῦ Ἐτι (ἰθαλ. 14, 16);*

(1) Τὸ Ἀκόμη, ἢ Ἀκώμη, τῆς κοινῆς γλώσσης, εἶναι λείψανον παλαιοῦ
 ὀνόματος Σηλυκοῦ, τοῦ Ἀκώμη, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ δὲν σώζεται πλέον
 εἰς τοὺς συγγραφεῖς, ἐπρεπεν ὅμως νὰ ᾔναι καὶ συγγενές καὶ συνώνυμον
 τοῦ Ἀκμή, ἡγουν νὰ σημαίνῃ, ὡς ἐκεῖνο, Ὁξύτητα. Ἡ παραγωγή του
 εἶναι ἀπὸ τὸ Ἀκῶω, τὸ Οξύνω (ὅθεν τὸ Ἀκονάω, καὶ τῶν Ῥωμαίων
 τὸ Acuo), καθὼς ἀπὸ τὸ Βρώω εἶναι τὸ Βρώμη, καὶ ἀπὸ τὸ Γνώω τὸ
 Γνώμη, καὶ ἀπὸ τὸ Ρῶω τὸ Ρώμη, καὶ ἀπὸ τὸ Τρώω τὸ Τρώμη.

(2) Ὁ Σοφοκλῆς (Ἀντιγ. 30) εἶπεν ἐντελῶς μὲ τὴν πρόθεσιν, « Πρὸς
 » χάριν βορᾶς », ἀντὶ τῆς ἐπιρρήματικῆς κοινοτέρας συντάξεως « Χά-
 » ριν βορᾶς ». Ἡρεῖς μεταχειριζόμεθα τὴν Διὰ, οἷον « Τὸ ἔκαμα διὰ
 » χάριν σου ». (Σ. Ἀν. 908): *ἵνα τοῦτον πρὸς χάριν
 ἱθ. εἰς σ. 748-6 22, 23. ἢ τῷ τῷ ἔδωκεν. ἢ: πρὸ
 χάριν βορᾶς = πρὸς ἀντίστασιν τῆς βορᾶς*

Ἄγαν κ. τ. λ. Τοῦλάχισον τὸ τελευταῖον τοῦτο ἄλλο δὲν πιστεύω ὅτι εἶναι, παρὰ ἡ Δωρικὴ αἰτιατικὴ τοῦ Ἄγη ὀνόματος, τὸ ὅποιον εἶναι συνώνυμον τοῦ Θαυμασμός, Ἐκπληξίς. Εἶναι λοιπὸν τοῦ Ἄγαν τὸ ἐντελές, Κατ' ἄγαν, ἡ Εἰς ἄγαν, ὡς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς συνωνύμους ταύτας φράσεις, τὴν ἀπλου-
 + γέραν, « Ἄγαν ἦσθην » καὶ τὴν κομψοτέραν, « Θαυμασὸν ὅσον » ἦσθην » καὶ ἀπὸ τὴν συγγένειαν τῶν ῥημάτων Ἀγαμαι καὶ Θαυμάζω (Ὀδυσσ. π', 203),

Οὔτε τι ΘΑΥΜΑΖΕΙΝ περιώσιον, οὔτ' ΑΓΓΑΣΘΑΙ.

Τὸ αὐτὸ δύναται τίς νὰ εἰκάσῃ καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν εἰς ἣν
 1 ληγόντων ἐπὶ ῥημάτων. Ἐὰν δὲν ὑποθέσῃς ὅτι τὸ Ἄδην (τὸ
 1 σημαῖνον τὸ Κατακόρω) εἶναι αἰτιατικὴ Θηλυκοῦ ὀνόματος, ἑλλειπτικὴ προθέσεως, δὲν ἐξεύρω πῶς ἄλλως εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ τοῦ Ὀμήρου τὸ (Ιλιάδ. τ'. 423),

Οὐ λήξω πρὶν Τρῶας Ἄδην εἰλάσαι πολέμοιο.

Τὸ νόημα εἶναι, « Δὲν θέλω παύσειν ἕως νὰ φέρω τοὺς Τρῶας »
 » δῖτας εἰς κόρον τοῦ πολέμου » ἤγουν, Ἐως νὰ τοὺς χορ-
 τάσω καὶ νὰ τοὺς κάμω νὰ βαρυνθῶσι τὸν πόλεμον. Οὕτω
 τὸ ἐξήγησαν καὶ τινὲς ἀπὸ τοὺς παλαιούς Γραμματικούς·
 ἀλλ' εἴθε νὰ μᾶς ἐδίδασκον ἐνταυτῷ ὅτι εἶναι Θηλυκὸν ὄνομα
 τὸ Ἄδην, καὶ ὅχι νὰ τὸ διακρίνωσιν ἀπὸ τὸ Ἄδος, λέγοντες
 τοῦτο ὄνομα, ἐκεῖνο, ἐπὶ ῥημα. Ἡ Ἄδη καὶ τὸ Ἄδος σημαίνου-
 σι καὶ τὰ δύο Κόρον, Πλησμονήν, καὶ δὲν διαφέρουσιν ἐν ἀπὸ
 τᾶλλο τίποτε πλέον ἢ ὅ,τι διαφέρουσιν ἡ Βλάβη καὶ τὸ Βλά-
 βος, ἡ Μάθη καὶ τὸ Μάθος, ἡ Νάπη καὶ τὸ Νάπος, ἡ
 Παθη καὶ τὸ Πάθος, καὶ ἄλλα, τῶν ὁποίων ὁ κατάλογος
 1 ἤθελεν εἶσθαι πολλὰ μακρὸς ἐνταῦθα. Τὸ Μάτην ὅτι εἶναι
 αἰτιατικὴ Θηλυκοῦ τοῦ Μάτη, καὶ ἂν δὲν τὸ μετεχειρίζετο ὁ

Αἰσχύλος (Χοηφ. 915), γίνεται πιθανὸν ἀπὸ τὸ συγγενές
Ματία, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τόσον μόνον διαφέρει, ὅσον τὸ Αἶθρη
ἀπὸ τὸ Αἰθρία, καὶ τὸ Κάκη ἀπὸ τὸ Κακία, πρὸς τούτοις ἀπὸ
τὸ παράγωγον Μάταιος, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν ἀνα-
λογίαν τοῦ Ἀκμή Ἀκμαῖος, Δίκη Δίκαιος, καὶ Ἄδη Ἀδαιος, καὶ
τέλος ἀπὸ τὴν χρῆσιν, εἰς τὴν ὁποίαν πολλάκις εὐρίσκεται συν-
τεταγμένοι ἐντελῶς μὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πρόθεσιν, Εἰς Μάτην.

Δὲν ἐμπόδιζε τίποτε τοὺς Γραμματικοὺς, διὰ νὰ αὐξή-
σωσι περισσότερον τὴν σύγχυσιν, νὰ ἐνώσωσι τοῦτο τὸ τε-
λευταῖον εἰς ἓν μέρος λόγου, Εἰσμάτην, καθὼς ἔκαμαν εἰς
ἄλλα πολλά, ἀλλάξαντες εἰς τινὰ καὶ αὐτὸν τὸν τόνον. Τοιαῦ-
τα εἶναι χωρὶς ἀλλαγὴν τόνου, τὰ ἐξῆς· Διόλου, Εἰσάπαν, Ἐξίσης,
Ἐπίσης, Καθὰ, Καταρχὰς, Κατόπιν, Παραυτὰ (1), Παραχρῆ-
μα, ἀντὶ τοῦ, Δι' ὅλου, Εἰς ἅπαν, Ἐξ ἴσης, Ἐπ' ἴσης, Καθ' ἃ,
Κατ' ἀρχὰς, Κατ' ὅπιν, Παρ' αὐτὰ, Παρὰ χρῆμα. Τὸ Ὅπισ,
Θηλυκὸν ὄνομα (ὅθεν ἐπλάσθη τὸ Κατόπιν), κατὰ τοὺς ἐξ-
ηγητὰς τοῦ Ὅμηρου (Ἰλιάδ, π', 388),

. Θεῶν ὅπιν οὐκ ἀλέγοντες ,

σημαίνει τὴν ὀργὴν τῶν Θεῶν τὴν ἀκολουθοῦσαν εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας (Ἑτυμολογ. σελ. 627). Ἀπλῶς ἐροῦν ἦτο νὰ εἴπωσιν, ὅτι ἐσήμεινε κατ' ἀρχὰς, Ἀκολουθίαν, ἔπειτα προσέλαβε τὴν σημασίαν τῶν κακῶν ἐπακολουθημάτων, ὅσα συμβαίνουσιν εἰς τοὺς πονηροὺς διὰ τὴν κακίαν αὐτῶν· καθὼς ἀπαρallάκτως καὶ εἰς τοὺς Γάλλους τὸ Suites (ἡγουν τὸ πληθυντικὸν Ὅπισθες) λαμβάνεται πολλάκις ἐπὶ κακοῦ. Εἶναι λοιπὸν τὸ Ὀμηρικόν, « Θεῶν ὅπιν οὐκ ἀλέγοντες » ὡσάν νὰ

(1) Εἰς τὸν Ἠσύχιον ὁμῶς καὶ τοῦτο γράφεται προπαροξυτόνως, Πάραρυτα, καθὼς καὶ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν.

εἵπης, « Μὴ ψηφοῦντες τὰ ἐκ τῶν θεῶν δυσυχῇ ἐπακολου-
» θήματα »· τὸ δὲ Κατ' ὅπιν ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀπλὴν
σημασίαν τοῦ Κατ' ἐπακολούθησιν.

Ἡύξησε πρὸς τούτοις τὴν σύγχυσιν τῶν τοιούτων συνθέτων,
καὶ ἡ μεταβολή, ἡ μεταθεσις τοῦ τόνου. Τοιαῦτα εἶναι τὸ
Ἐπίπαν, Ἐπέκεινα, Ἐκποδῶν κ. τ. λ. ἀντὶ τοῦ Ἐπὶ πᾶν, Ἐπ'
ἐκεῖνα, Ἐκ ποδῶν. Τοῦ Ἐπέκεινα μαλιστα ἡ ἀτοπία φαίνεται
καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ, Ἐπὶ τάδε, τὸ ὁποῖον κἀνεῖς
ἀκόμη δὲν ἐτόλμησε οὔτε νὰ νοήσῃ οὔτε νὰ γράψῃ ἐπιρρήμα-
τικῶς, Ἐπίταδε (1). Τὸ Ἐκποδῶν ὅτι δὲν διαφέρει τίποτε ἀπὸ
τὸ Ἐκ ποδῶν, γίνεται φανερόν ἀπὸ ταύτην τὴν μονόστιχον γνώμην,

Ἄνδρὸς κακῶς πράσσοντος ἐκποδῶν φίλοι.

Τοῦτο παραφραζόμενον ἄλλο δὲν θέλει νὰ εἴπῃ, πλὴν ὅτι, Ὄταν
δυσυχῇ τίς, οἱ φίλοι του ἀναχωροῦσιν ἀπὸ τοὺς τόπους, ὅπου
ἐκεῖνος φέρει τοὺς πόδας του, ἐκβαίνουσιν ἀπὸ τὴν μέσσην, μὴ
θέλοντες νὰ τὸν ἀπαντήσωσι, καὶ τοῦ ἀφίνουσι τὸν δρόμον
ἐλεύθερον. Ἀλλ' ἐὰν τὸ Ἐκποδῶν ᾗναι Ἐκ ποδῶν, καὶ τὸ Ἐμ-
ποδῶν ἐξ ἀνάγκης ᾗτον Ἐν ποδῶν, μὲ ἔλλειψιν τῆς δοτικῆς,
Τόπῳ. « Ἐμποδῶν γίνομαι ἢ ἴσαμαί τινι » θέλει νὰ εἴπῃ,
» Στέκω εἰς τὸν τόπον ὅπου μέλλει τίς νὰ θέσῃ τοὺς πόδας
» του » καὶ συντομώτερον, « Τοῦ ἐμποδίζω τὸν δρόμον ».
Εἰς τὸν Ἡσύχιον εὐρίσκεται καὶ τὸ Προποδῶν (ἡγουν Ἐμπρο-
σθεν) ἐπιρρηματικῶς, ἀντὶ τοῦ Πρὸ ποδῶν.

Ὅλα λοιπὸν ταῦτα, ἤθελεν εἰπεῖν τίς, ὅσα μέχρι τοῦδε
ἐσημείωσας, παρααινεῖς καὶ θέλεις νὰ ἐξορισθῶσιν ἀπὸ τὰ
Ἐπιρρήματα; Καὶ τί κακὸν εἶναι, δύναμαι ν' ἀποκριθῶ, ἐὰν
διωχθῶσιν ἀπὸ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ ἔβαλεν ἡ ἄλογος
καὶ ἀφιλόσοφος Γραμματικὴ. Ὅ,τι δὲν κρατεῖ τὸν οἰκεῖον

(1) Ἰδε περὶ τοῦ Ἐπίταδε τὰ μετέπειτα (Ἀτακτ. IV, σελ. 134 καὶ
717) ἐξετασθέντα.

εἰς αὐτὸ καὶ προσήκοντα ΤΟΠΟΝ, εἶναι καὶ λέγεται ἌΤΟ-
 ΠΟΝ· καὶ τὰ ἄτοπα τῆς γλώσσης εὐκόλα γεννῶσι τὰ ἄτοπα
 τοῦ συλλογίζεσθαι, καὶ τοῦτα πάλιν γίνονται γονεῖς τῶν
 ἀτόπων τῆς διαγωγῆς. Ὅστις ἔμαθε νὰ ἦναι ἄτοπος εἰς ἓν,
 δὲν ἀργεῖ νὰ μεταφέρῃ τὴν ἀτοπίαν καὶ εἰς ἄλλα· ὁθεν εἶναι
 ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σύγχρονος ἡ ταραχὴ τῶν ἡθῶν μὲ τὴν τα-
 ραχὴν τῆς γλώσσης, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ πειρὰ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.
 Μ' ὅλον τοῦτο, ἐπειδὴ πρέπει καὶ αἱ καινοτομίαι νὰ ἔχωσιν
 ὄρια, διὰ τὸν φόβον μάλιστα μὴ μὲ τὰ ζιζάνια ἐκριζώσωμεν
 ὁμοῦ καὶ τὸν σῖτον, ἡγουν μὴ, ζητοῦντες νὰ ἐξορίσωμεν τὰς
 ἀριθμηθείσας λέξεις ἀπὸ τοῦ Ἐπιρρήμα, συνανασκάσωμεν ὁμοῦ
 καὶ γνήσια ἐπιρρήματα, ἢ τοῦλάχιστον ὅσα ἡ χρῆσις, ἢ μὲ τὴν
 μεταβολὴν τοῦ τόνου, ἢ μὲ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ὑπογεγραμμέ-
 νου $\bar{\iota}$, ἢ μὲ ἄλλην τινὰ σύνθεσιν παράξενον, ἐρρίξωσι, νὰ εἴπω
 οὕτως, εἰς τὰ Ἐπιρρήματα· διὰ ταύτας λέγω τὰς αἰτίας, ἀρκεῖ
 νὰ ἐξορίσῃ τις μέρος ἀπ' αὐτὰ, ὅσα δηλαδὴ δὲν ἔχασαν ἀκόμη
 τὴν ὀνοματικὴν ἢ ῥηματικὴν αὐτῶν φύσιν, καὶ νὰ σημειώσῃ τὰ
 λοιπὰ συναθροισμένα εἰς ἐξαίρετον κεφάλαιον ὑποτεταγμένον εἰς
 τὸ Ἐπιρρήμα, ὡς Ἐπιρρήματικὰς ἀνωμαλίας, καθὼς τάσσονται
 μετὰ τὰς κλίσεις τὰ ἑτερόκλιτα, καὶ μετὰ τὰς συζυγίας τὰ
 ἀνώμαλα ῥήματα.

Οὐδ' ὁ Σύνδεσμος ἔμεινεν ἐλεύθερος ἀπὸ τοιαύτας ἀνωμα-
 λίας. Ὅστις δὲν ἐξεύρει ὅτι ἀπὸ δύο μέρη λόγου (Ὅ,ΤΙ, καὶ
 ΔΙ' Ὅ) ἡ χρῆσις ἐπλασε τοὺς Συνδέσμους ὍΤΙ καὶ ΔΙΟ, καὶ
 ἀπὸ τρία (ΔΙ' Ὅ,ΤΙ), τὸν ΔΙΟΤΙ, ἃς ἀκούσῃ τί λέγει περὶ
 τούτου ὁ Ἀπολλώνιος (1)· « Οὐδὲ τὸ Ὅτι [ἐν τῷ Δίῳτι] τῷ
 » ὄντι σύνδεσμός ἐστιν, ἀλλὰ πτωτικὸν μόριον τῆς αἰτιατικῆς
 » πτώσεως..... προφανές οὖν γενήσεται, ὡς εἶη ἐν τρισὶ μέρεσι

(1) Βιβλ. Δ, σελ. 315.

» λόγου, προθέσεως τῆς Διά, κατὰ συνδεσμικὴν σύνταξιν
 » φερομένης ἐπ' αἰτιατικὴν ἐπαλλήλων δύο πτωτικῶν τοῦ Ὅ
 » καὶ τοῦ Τί, πτώσεως ὄντων οὐκ ἄλλης ἢ αἰτιατικῆς ». Καί
 μ' ὅλα ταῦτα ὁ Θεόδωρος, συγκατηρίθμησε χωρὶς ἀνάγκης μὲ
 τοὺς συνδέσμους καὶ τὸ Ἐφ' ὧ. Τὸ Οὔνεκα, ἀναλυόμενον εἰς
 τὸ Οὔ ἔνεκα (Ἰλιάδ. α', 11),

Οὔνεκα τὸν Χρύσην ἠτίμησ' ἀρητῆρα,

καὶ τὸ Τούνεκα, ἀναλυόμενον εἰς τὸ Τοῦ (ἤγουν Τούτου)
 ἔνεκα (Ἰλιάδ. α', 96),

Τούνεκ' ἄρ' ἄλγε' ἔδωκεν Ἐκηβόλος, ἡδ' ἔτι θώσει,

εἶναι καὶ αὐτὰ κατὰ τοὺς Γραμματικούς συνδέσμοι. Ἀλλὰ τὸ
 Ἐνεκα, εἰς τὸ ὅποιον ἀναλύονται (Ἰλιάδ. α', 94),

Ἀλλ' ἔνεκ' ἀρητῆρος, ὃν ἠτίμησ' Ἀγαμέμνων,

τί εἶναι; Σύνδεσμος αἰτιολογικὸς καὶ αὐτὸς, ἂν ἐρωτήσης τοὺς
 Γραμματικούς. Ἀλλὰ διὰ τί συντάσσεται μὲ γενικὴν, ὅποταν
 κἀνεὶς ἄλλος σύνδεσμος δὲν ἔχη πτωτικὴν σύνταξιν; Ἡ
 τοιαύτη σύνταξις μαρτυρεῖ, ὅτι εἶναι πρόθεσις. Τὸ ὑπ-
 ωπτεύθη ὁ Ἀπολλώνιος (Δ, σελ. 314), « Τὸ γάρ, Ἐνεκα
 » τίνος λυπῇ, καὶ Διὰ τί λυπῇ, ἐν ἴσῳ ἐστὶ καὶ τὸ, Ἐκ
 » τῆς ῥαθυμίας, ἐν ἴσῳ ἐστὶ τῷ, Ἐνεκα τῆς ῥαθυμίας »
 καὶ ὁμως δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸ ἐκφωνήσῃ. Τόσον αἱ προλήψεις
 ἐμποδίζουσι τὴν ὀρθὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων.

Τὸ γελοιότερον παρὰ τὰλλα εἶναι οἱ Παραπληρωματικοὶ
 σύνδεσμοι τῶν Γραμματικῶν. Αὐτοὶ ὑπέθεσαν εἰς τὴν Ἑλληνι-
 κὴν γλῶσσαν, ἤγουν εἰς γλῶσσαν ἔθνους ἀγχίνουσατου, εἶδος
 λέξεων ἢ μορίων, τὸ ὅποιον εἶναι ἐναντίον εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν
 τῆς γλώσσης, γενικῶς θεωρουμένης, καὶ οὐδ' εὐρίσκεται εἰς

38. II. B, 656

§ 7. —

καμμίαν ἄλλην γλῶσσαν. Οἱ ἄνθρωποι ἐπενόησαν τὰς λέξεις ὡς σημεῖα τῶν ἐννοιῶν· καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου τὸ ἔργον εἶναι νὰ εἰκονίζῃ τὸν ἐνδιάθετον. Ὅτι δὲν σημαίνει τί ποτε, οὔτε χρεῖαν οὔτε δύναμιν εἶχον νὰ τὸ ἐπινοήσωσιν. Ἐλαβον, λέγει ὁ Θεόδωρος, οἱ Παραπληρωματικοὶ τὸ ὄνομα « Ἀπὸ τοῦ » τὴν φράσιν παραπληροῦν, ἢ μέτρου, ἢ κόσμου χάριν ». Ἐπειτα, συλλογισθεῖς (ὡς φαίνεται) τὴν ἀτοπίαν τοιαύτης ἐξηγήσεως, προσθέτει πάραυτα, « Ἐχουσι δὲ πολλάκις καὶ ση- » μασίαν διάφορον, » τὸ ὁποῖον θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι πολλάκις δὲν εἶναι Παραπληρωματικοί. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ· ἐπειδὴ ποτὲ δὲν εἶναι τοιοῦτοι, ἤγουν ποτὲ δὲν παραλαμβάνονται διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρου, ἢ δι' ἀπλοῦν ζολισμὸν τῆς φράσεως, χωρὶς νὰ παριστάνωσι μέρος τι τοῦ ἐνδιαθέτου τῆς ψυχῆς λόγου. Καὶ διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὸ παχυλὸν παράδειγμα τοῦτο, οἱ Παραπληρωματικοί, ἤγουν οἱ Παραγεμιστικοὶ οὗτοι σύνδεσμοι, κατὰ τὴν ἐννοιαν τῶν Γραμματικῶν, ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἀναλογίαν μὲ τὰς μαγειρικὰς σκευασίας ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσι Παραγεμίσματα τῶν βρωμάτων. Τὰ παραγεμίσματα ταῦτα εἶναι (ὡς συγχωρηθῇ τοῦτο) περιττὴ τρυφῆς ἐπινόησις, ἀλλ' ὅμως τρέφουσι καὶ αὐτὰ ὅπωςδῆποτε, καθὼς καὶ αὐτὸ τὸ παραγεμιζόμενον· καὶ δὲν ἐφάνη οὔτε μάγειρος, οὔτ' ὀψοφάγος ἀκόμη τόσον ἡλίθιος κἀνεῖς, ὥστε νὰ κατασκευάσῃ παραγέμισμα ἀπὸ λίθους ἢ μέταλλα, ἤγουν ἀπὸ ὕλας ἀνεπιτηδεύους νὰ θρέψωσι τὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι μετεχειρίζοντο τοιαῦτα παραπληρώματα εἰς τὰς συνομιλίαις των, ἀσυγκρίτως παρ' ἐκείνους σοφώτεροι εἴμεθα ἡμεῖς, τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα δὲν ἐφύλαξε κἀνὲν ἀπὸ τὰ ἀνωφελῆ καὶ ἀσήμαντα ταῦτα τῶν Γραμματικῶν παραγεμίσματα.

Ἀπὸ τούτους ὅμως τοὺς Γραμματικούς δίκαιον εἶναι νὰ χωρίσω τὸν φιλόσοφον Γραμματικὸν Ἀπολλώνιον. Καὶ ἂν οὐδ'

αὐτὸς δὲν ἐσαφηνίσει καθαρά τὴν ἐννοιαν τῶν Παραπληρωματικῶν, ἀρκοῦν ὁμῶς ὅσα εἶπε περὶ αὐτῶν (Γ, σελ. 264 καὶ 265) νὰ τὸν ἐξαιρέσωσιν ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ὅσοι ἐπίστυσαν, ὅτι σώζονται εἰς τὴν γλῶσσαν φωναὶ ἀσήμαντοι, ἡγουν αἱ ὅποια εἶναι καὶ δὲν εἶναι ἐνταυτῷ σημεία τῶν ἐννοιῶν. Κατὰ τὸν Ἀπολλώνιον, οἱ πρῶτοι ὀνομάσαντες Παραπληρωματικούς συνδέσμους ἔδωσαν τὸ τοιοῦτον ὄνομα εἰς αὐτοὺς, ὅχι διότι εἶναι ἀσήμαντοι, ἀλλ' ὅτι διαφέροντες ἀλλήλων κατὰ τὴν σημασίαν, ἤθελαν ὑπὲρ τὸ μέτρον πολυπλασιάσειν τῶν συνδέσμων τὰ εἶδη καὶ τὰ ὀνόματα, ἐὰν ἕκαστος ἀπ' αὐτοὺς ἐτάσσετο εἰς εἶδος διάφορον κατὰ τὴν διάφορον αὐτοῦ σημασίαν. Κατ' αὐτὸν, οἱ Παραπληρωματικοί, ἂν καὶ δὲν παραπληρῶσι ποτὲ, πλεονάζουσιν ὁμῶς καμμίαν φορὰν· ἀλλὰ τοῦτο (λέγει) εἶναι εἰς αὐτοὺς κοινὸν ὅχι μόνον μὲ τοὺς λοιποὺς ὅλους συνδέσμους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ λοιπὰ τοῦ λόγου μέρη, τὰ ὅποια πλεονάζουσι πολλάκις καὶ αὐτά (Ι). Ἐπειδὴ λοιπὸν, κατὰ τὸν Ἀπολλώνιον,

(Ι) Πρόσεχε μὴ συγχέῃς τὴν Παραπλήρωσιν μὲ τὸν Πλεονασμὸν, ἂν καὶ τοῦτον οἱ Γραμματικοὶ τὸν παρέστησαν εἰς τρόπον, ὥς κατ' αὐτοὺς ἡ πλεονάζουσα λέξις δύναται νὰ λείπῃ χωρὶς ἐλάττωσιν τῆς ἐννοίας. Εἰς τὰς πλεοναστικὰς λέξεις, ὁ πλεονασμὸς γίνεται πρῶτον εἰς αὐτὴν τὴν σύλληψιν τῆς ἐννοίας, καὶ γίνεται διὰ περισσοτέραν ἔμφασιν ἀποφάσεως, ἢ καταφάσεως, ἢ διὰ δῆλωσιν πάθους ψυχῆς. Τοιοῦτοι πλεονασμοὶ εὐρίσκονται εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Ὅταν ὁ Ἀχιλλεὺς προεικάζας τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Πατρόκλου, ἀναφωνῇ (Ἰλιάδ. σ', 12),

Ἡ μάλα δὲ τέθνηκε Μενoitίου ἄλχιμος υἱὸς,

τὸ Μάλα δὲν πλεονάζει, ὥς τὸ ἐνόμισεν ὁ Θεόδωρος, καὶ ἄλλοι πρὸ τοῦ Θεοδώρου, ἀλλ' ἔχει ἔμφασιν μεγάλης λύπης. Ὑπόθες μητέρα, ἡ ὅποια ὑφορεῖται τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ της, καὶ σπαράσσουσα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς λέγει εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν «Βέβαια, βέβαια μέλλω νὰ χάσω ἢ

ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, δὲν εἶναι κάνεις ἀπὸ τοὺς Παραπληρωματικούς συνδέσμους, ὅσις δὲν ἔχει δύναμιν καὶ σημασίαν ἰδίαν, ἐγὼ, ἂν ἐσύντασσαν Γραμματικὴν, ἤθελα βάλειν ἕκαστον ἀπ' αὐτοὺς εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ταυτοσήμων καὶ ταυτοδυνάμων συνδέσμων, κατατάσσων εἰς εἴδη χωριστὰ τοὺς μὴ συμφωνοῦντας μὲ κάνέν ἄλλο εἶδος, καὶ ἐξαλείψειν παντάπασιν ἀπὸ τοὺς Συνδέσμους καὶ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τὸ γελοῖον ὄνομα τῶν Παραπληρωματικῶν.

Ἰ. Θέλεις νὰ μάθης ποῖος εἶναι ὁ καρπὸς τῆς τοιαύτης ἐξαλείψεως; Πρῶτον μὲν συνεθίζεις τοὺς μαθητάς σου νὰ μὴ παραγεμίζωσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν μὲ ψευδεῖς καὶ ἀλλοκότους ἐννοίας πραγμάτων· τοὺς διδάσκεις ἔπειτα τὴν ἀληθῆ δύναμιν καὶ χρῆσιν τῶν μορίων τούτων· καὶ τέλος, δίδεις ζυγὸν καὶ σάθμην εἰς τὰς χεῖράς των, νὰ διακρίνωσι τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς ἀπ' ἐκείνους, ὅσοι ἔγραψαν ἀφοῦ ἤρχισεν ἡ γλῶσσα νὰ παρακμάζῃ, καὶ τούτους πάλιν ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς Ἑλληνας. Εἰς τοὺς πρῶτους δὲν εὐρίσκονται σύνδεσμοι χωρὶς σημασίαν διωρισμένην, καθὼς οὐδὲ κάνέν ἄλλο μέρος λόγου παραπληρωματικὸν καὶ ἀσήμαντον. Πολὺ μέρος τῶν δευτέρων, μὴ γνωρίζοντες πλέον τὴν γνησίαν δύναμιν τῶν μορίων τούτων, τὰ μετεχειρίσθησαν πολλάκις διὰ ζολισμὸν

» δυσυχῆς τὸν ἀγαπητὸν μου υἱὸν », καὶ θελεις καταλάβειν ὅτι τὸ δεῦτερον Βεβαια, δὲν εἶναι ταυτολογία, ἀλλὰ τοῦ πάθους αὐτοῦ ἀναγκαῖον γέννημα. Ἐπλεόνασεν εἰς τὴν διάνοιαν διὰ τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς· ἀλλ' εἰς τὸν προφορικὸν λόγον ἡ δῆλωσις τῆς ταραχῆς ταύτης οὔτε πλεοναστικὴ εἶναι, οὔτε παραπληρωματικὴ. Πλεονασμός, κατὰ τοὺς Γραμματικούς, εἶναι καὶ τὸ « Ὀφθαλμοῖσιν ἰδῶμαι (Ἰλιάδ. σ', 190) ». Ἀν ἐξέταζαν τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ συνηθέστατον, « Νὰ τὸν ἰδῶ μὲ τὰ » ὁμμάτιά μου », ἤθελχν εὐκόλως συμπεράνειν, ὅτι ἡ προσθήκη τοῦ αἰσθητικοῦ ὀργάνου σημαίνει τὸ ἀναμφίβολον τῆς αἰσθήσεως.

εἰς τὰ πεζὰ συντάγματα, διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρου εἰς τὰ ποιήματα. Ἀπὸ τοὺς τρίτους οἱ περισσότεροι μαγειρεύουσι, νὰ εἶπω οὕτως, ἄνοσα, βάρβαρα, ἀλλέκοτα, μὲ ξύλα καὶ λίθους παραγεμισὰ συγγράμματα. Ἀκοῦσι ταῦτα περὶ τῆς ἀτεχνίας τοῦ τεχνολογικοῦ μέρους τῆς Γραμματικῆς.

Ἄλλ' εἰάν αὐτὸ ἔχη τόσας ἀτεχνίας, 'πῶς δύναται νὰ ἦναι ὀρθὸν τὸ Συντακτικὸν αὐτῆς μέρος, καὶ ἡ συνοδεύουσα αὐτὸ Θεματογραφία; 'Πῶς ἐμπορεῖ ὁ μαθητὴς νὰ Θεματογραφήσῃ, τὸ ὁποῖον θελεῖ νὰ εἶπῃ νὰ οἰκοδομήσῃ, ἢ ὁ δισδάσκαλος νὰ τὸν χειραγωγήσῃ, ὅταν δὲν γνωρίζωσι τὴν ὕλην, ἐκ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ οἰκοδημηθῇ τὸ θέμα; 'Πῶς, παραδείγματος χάριν, ἔχει νὰ μεταχειρισθῇ ὀρθῶς τὰ Μέσα ῥήματα, ὅς τις ἐδιδάχθη, ὅτι αὐτὰ σημαίνουνσι ποτὲ μὲν ἐνέργειαν, ποτὲ δὲ πάθος; ἢ τοὺς Παραπληρωματικούς συνδέσμους, ὅς τις ἐπληροφορήθη ὅτι δύναται αὐτογνωμόνως νὰ παραγεμίσῃ μ' αὐτοὺς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς περιόδου;

Ἐνθυμοῦμαι, ὅταν ἐσπούδαζον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς πόσην ἀμνηχανίαν μ' ἔφερεν ἡ ὀνομαζομένη Γενικὴ ἀπόλυτος. Εἰάν (ἔλεγον πρὸς ἑμαυτὸν) ἡ σύνταξις ἄλλο δὲν ἦναι παρὰ συμπλοκὴ καὶ πρὸς ἄλληλα σύνδεσις τῶν μερῶν τοῦ λόγου, ἐκ τῆς ὁποίας γεννᾶται ὁ σημαντικὸς αὐτοτελὴς λόγος, εἰς αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ εὐρίσκεται τί ποτε ἀπόλυτον, ἢ γουν χωριστὸν καθ' ἑαυτὸ, καὶ μὲ τὰ λοιπὰ ἀσύνδετον. Τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι τὸ αὐτὸ καὶ λιθάριον ἢ ξύλον οἰκοδομῆς ἀσύντακτον μὲ τὴν ἄλλην αὐτῆς ὕλην. Εἰάν ἦναι ἐρριμμένον κατὰ γῆς, ὅσον ἤθελεν εἶσθαι πλησίον τῆς οἰκοδομῆς, δὲν εἶναι μέρος αὐτῆς· εἰάν ἦναι μέρος αὐτῆς, εἶναι ἐξ ἀνάγκης μὲ αὐτὴν συνδεδειμένον, καὶ ὄχι ἀπόλυτον. Εἰς τοῦτον τὸν σίχον,

Χρυσοῦ λαλοῦντος ἅπας ἄπρακτος λόγος,
εὐρίσκονται δύο ἀσυνταξίαι κατὰ τὸ φαινόμενον. Ἡ πρώτη

εἶναι ἢ κατὰ τοὺς Γραμματικούς λεγομένη Γενικὴ ἀπολελυμένη « Χρυσοῦ λαλοῦντος » ἢ δευτέρα « Ἄπρακτος λόγος ». Ἀλλὰ ταύτην Θεραπεύουσιν εὐλόγως οἱ Γραμματικοὶ λέγοντες ὅτι λείπει, ἤγουν ὑπονοεῖται ἔξωθεν, τὸ ὑπαρκτικὸν ῥῆμα, ἐπειδὴ τὸ ὁλόκληρον εἶναι, « Ἄπας λόγος ἜΣΤΙΝ ἢ ΓΙΝΕ- » ΤΑΙ ἄπρακτος ». Εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, ἀλλ' ἐξαιρέτως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, πολλαὶ φράσεις εἶναι, εἰς τὸ φαινόμενον, ἀσύντακτοι, καὶ τρόπον τινὰ ἀκόλλητοι, διότι τὸ κόλλημα, ἤγουν τὸ μέρος ἢ μόριον τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον τὰς συνδέει, δὲν φαίνεται· καὶ αἱ τοιαῦται τῶν κολλημάτων ἀφάνειαι ὠνομάσθησαν Ἑλλείψεις. Ἔτι δύσκολον λοιπὸν νὰ ὑπονοήσωσι τοιαύτην ἑλλειψιν καὶ εἰς τὸ « Χρυσοῦ λαλοῦντος; » Εὐλογώτερον ἦτο νὰ ὀνομάσωσι τὴν γενικὴν ταύτην Ἑλλειπτικὴν προθέσεως (1), παρὰ νὰ μᾶς λέγωσι πλανῶντες καὶ πλανώμενοι ὅτι εἶναι Ἀπόλυτος. *ἔρ. 14 Δ. Π. Ἡ. γίν. γόργα καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς.*

Δύο εἶναι οἱ τρόποι, διὰ τῶν ὁποίων ἀνακαλύπτονται αἱ τοιαῦται ἑλλείψεις· ἡ σύγκρισις τῆς ἑλλειποῦς φράσεως μετὰ φράσιν ἄλλην ὁμοειδῆ ὁλόκληρον, καὶ ἡ μεθερμηνεύσεις τῆς αὐτῆς φράσεως εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας διὰ τοῦτο (λέγω πάλιν) εἶναι ἀναγκαία ἡ μελέτη. Ὁ πρῶτος τρόπος εἶναι πολὺ πονος, εἰς ἐκείνας μάλιστα τὰς φράσεις, τὰς ὁποίας ἡ χρῆσις παριστάνει συνεχέστερον ἑλλειπτικὰς παρὰ ἀνελλιπεῖς καὶ ὁλοκλήρους· μ' ὅλον τοῦτο οὐτ' ἀδύνατος εἶναι, καὶ προξενεῖ καὶ ἡδονὴν εἰς τὸν ἐρευνῶντα, ὅταν ἀνακαλύψῃ τὸ ζητούμενον. Συχνότερον ἴσως ἄλλοῦ δὲν εὐρίσκεται ἡ νομιζομένη αὕτη Γενικὴ ἀπόλυτος, παρὰ εἰς τὰς φράσεις, ὅσαι σημαίνουσι χρόνον, εἰς τὸν ὁποῖον συνέβη, ἢ ἐπράχθη τίποτε.

(1) Ἰδ. Classical Journal N° XX, for december 1814, pag. 388, London by. A. J. Valpy.

Οὕτω λέγομεν, παραδείγματος χάριν, « Βασιλεύοντος Δαρείου » ἐπολέμησαν Πέρσαι πρὸς Ἕλληνας ». Ἀλλὰ ταύτας ὁ Ἡρόδοτος τὰς ἐκφέρει σχεδὸν πάντοτε μὲ τὴν Ἐπί πρόθεσιν, « Ἐπί Δαρείου βασιλεύοντος (1) ». Ἐποῦ λοιπὸν ἔμεινεν ἀμφιβολία, ὅτι αἱ τοιαῦται φράσεις, ὡς αἱ ἐκφέρονται χωρὶς προθέσεως, εἶναι ὅχι ἀπόλυτοι, ἀλλ' ἐλλειπτικάι τῆς Ἐπί, ἣτις σημαίνει χρόνον; Ἀλλ' ἡ αὐτὴ πρόθεσις ἔχει καὶ τὴν τοπικὴν σημασίαν τοῦ Ἐμπροσθεν, οἷον, ὅταν λέγωμεν, « Ἐπί πολλῶν μαρτύρων ».

+ Ἀς ἐξετάσωμεν τώρα πῶς ἔχομεν νὰ ἀνακαλύψωμεν, κατὰ τὸν δεῦτερον τρόπον, τὴν σύνδεσιν καὶ συγκόλλησιν τοῦ, « Χρυσοῦ λαλοῦντος ἅπας ἄπρακτος λόγος ». Αὐτὸ μεταφράζεται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, κατὰ τὴν χρονικὴν σημασίαν τῆς Ἐπί, « Ὅταν ὁ χρυσὸς λαλῇ, ἄπρακτα γίνονται ὅλα τὰ » λόγια » κατὰ τὴν τοπικὴν, « Ἐμπροσθεν τοῦ λαλοῦντος » χρυσοῦ ἄπρακτα, κ. τ. λ. ». Καὶ αἱ δύο αὗται ἐρμηνεῖαι εἶναι ὁλόκληροι καὶ ἀνελλιπεῖς, τὰς ὁποίας ἐὰν ἀνελλιπῶς θελήσῃς νὰ μεταφράσῃς πάλιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, πρέπει νὰ εἴπῃς « Ἐπί χρυσοῦ λαλοῦντος ἅπας, κ. τ. λ. ».

+ Ταῦτα λέγων, δὲν ἐννοῶ ὅτι ἡ λείπουσα πρόθεσις εἶναι πάντοτε ἡ Ἐπί. Ὅσαι προθέσεις συντάσσονται μὲ γενικὴν δύναμιν κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις νὰ πληρώσωσι τὴν ἐλλειψιν τῶν ἀπολελυμένων. Διὰ νὰ μὴ ζητῶ μακρόθεν τὴν ἀποδείξιν, αὐτὸ τοῦτο τὸ « Χρυσοῦ λαλοῦντος » ἐμπορεῖς νὰ ἀναλύσῃς εἰς τὸ « Ὑπὸ τοῦ χρυσοῦ λαλοῦντος γίνεται ἄπρακτος ἅπας λόγος ». Ἐπειδὴ ἡ ἀντίστροφος ἐνεργητικὴ πρότασις αὕτη, « Ὁ χρυσὸς λαλῶν ἄπρακτον ποιεῖ » πάντα λόγον » ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνας τῆς φυσικῆς συν-

(2) Ἰδ. Πόρτ. Λεξικ. Ἰωνικ. λέξ. Ἐπί.

τάξεως. 'Διὰ τί ὅχι; ὁπόταν ἡ μαντευομένη ἀναπλήρωσις αὕτη εὐρίσκεται ῥητῶς εἰς τὸ (Ψιὰδ. β', 333),

. Ἀμφὶ δὲ νῆες
Σμερδαλέον κονάβησαν, αὔσαντων ὕπ' Ἀχαιῶν.

Ἐὰν εἰς τὸν Ὀμηρικὸν τοῦτον σίχον ἔλειπεν ἡ Ὑπό, 'τίς ἀπὸ τοὺς Γραμματικὸς δὲν ἤθελεν ὀνομάσειν Γενικὴν ἀπόλυτον τὸ « Ἀὔσαντων Ἀχαιῶν; »

Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ διὰ τὰ προθετικὰ μόρια, ὅποια εἶναι τὸ Χάριν, τὸ Ἐνεκα, κ. τ. λ. ἐπειδὴ δυνατόν εἶναι νὰ ἐρμηνευθῇ ἡ φράσις καὶ οὕτως, Ἐνεκα, ἡ Χάριν τοῦ λαλοῦντος χρυσοῦ, καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, Διὰ τὴν λαλίαν τοῦ χρυσοῦ. Ἴδου καὶ τούτου παράδειγμα τῆς ἀναπληρώσεως (Ψιὰδ. ὁ, 743),

Ὅσας δὲ Τρώων κοίλης ἐπὶ νηυσὶ φέροιτο
Σὺν πυρὶ κηλείω, ΧΑΡΙΝ Ἐκτορος ὀτρύναντος.

Ἴδου πάλιν ἡ ἀπόλυτος τῶν Γραμματικῶν, « Ἐκτορος ὀτρύναν-
» τος », ἐὰν ἔλειπε τὸ Χάριν, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ αὐτὸ ὄνομα ἑλλειπτικὸν τῆς Πρὸς, ἢ τῆς Διὰ, ὡς ἴδαμεν ὀλίγον ἀρχήτερα. Ἀλλὰ 'διὰ τί δὲν ὀνομάζουσι Γενικὴν ἀπόλυτον καὶ τὸ, Ἀρετῆς, εἰς τὸ Θαυμάζω σε τῆς ἀρετῆς;

Ἐπιστρέφων πάλιν εἰς τὰς προθέσεις λέγω, ὅτι τοιοῦτοτρό-
πως εἰς τὸ, « Σοῦ διδάσκοντος ἐγὼ μαθάνω » λείπει ἡ Παρά,
εἰς τὸ, « Μὴ προσέχοντός σου τοῖς μαθήμασιν, ἄχθομαι » ἡ
Περί, ἢ ἡ Ἐνεκα, εἰς τὸ « Τούτων εἰρημένων, διελύθη ἡ
» Ἐκκλησία » ἡ Ἐκ, εἰς τὸ,

Θεοῦ βέλοντος, καὶ ἐπὶ ῥίπος πλείους,

ἡ Μετά, κ. τ. λ. Ἀλλὰ τί λέγω Προθέσεις; Παλλάκις ἡ νομι-
ζομένη ἀπόλυτος ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ γενικὴ κτητικὴ. Εἰς τὸ
παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω ἀνέφερα,

Ἄνδρὸς κακῶς πράσσοντος ἐκποδῶν φίλοι,

τί ἐμποδίζει νὰ θεωρηθῇ τὸ Ἄνδρὸς πράσσοντος, ὡς κτητικὴ τοῦ Φίλοι, ἢ τοῦ Ποδῶν; Οἱ φίλοι τοῦ κακῶς πράσσοντος ἀνδρὸς γίνονται ἐκ ποδῶν, ἢ, Οἱ φίλοι γίνονται ἐκ ποδῶν τοῦ κακῶς πράσσοντος ἀνδρὸς.

Ἄν δὲν ἐφοβούμεν τὸ ὑπέρμετρον, εἴχ' ἀκόμη νὰ εἴπω πολλὰ καὶ περὶ τῶν ἀπολύτων Δοτικῶν καὶ Αἰτιατικῶν, αἱ ὁποῖαι οὐδ' αὐταὶ ἐκθαίνουσιν ἀπὸ τὸν γενικὸν κανόνα τῆς ἐλλείψεως, ἐπειδὴ ἔχουσιν ὑπονοουμένην καμμίαν ἀπὸ τὰς μὲ δοτικὴν ἢ αἰτιατικὴν συντασσομένης προθέσεις, ἢ ἀναφέρονται ἀμέσως εἰς ῥῆμα (1).

11. B. m. 835112
+ Ταύτης τῆς ἐλλείψεως ἡ ἄγνοια ἐγέννησε τὰς λεγομένας Γενικὰς διαιρετικὰς, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται ἀναμφισβητῶς εἰς λείπουσαν πρόθεσιν, τὴν Ἐκ, ἢ τὴν Ἀπὸ, ἐπειδὴ ἡ μετὰφρασίς των εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν γίνεται διὰ τῆς Ἀπὸ, τὴν ὁποίαν ἡ συνήθεια συντάσσει μὲ αἰτιατικὴν. « Οἱ εὖ φρονοῦντες τῶν » ἀνθρώπων » Θέλει νὰ εἴπῃ, ἐὰν τὸ μεταφράσῃς κατὰ λέξιν, Ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔχουσι φρόνησιν.

+ Ἄλλας πάλιν γενικὰς μὴ δυνάμενοι νὰ ὀνομάσωσι διαιρετικὰς, ἢ ἀπολύτους, τὰς ἐνόμισαν συντεταγμένας ἀμέσως μὲ ὀνόματα. Τοιαῦται εἶναι ὅσαι γενικαὶ ἀκολουθοῦσι τὰ συγκριτικὰ καὶ ὑπερθετικά. Βέβαια ἡ κοινοτέρα χρῆσις ἀπαιτεῖ νὰ προφέρωνται χωρὶς προθέσεως. Ἀλλ' ἡ ἀπουσία τῆς προθέσεως δὲν ἀλλάσσει τὴν φύσιν αὐτῶν, οὐδὲ δικαιολογεῖ τὴν ἄγνοιαν τῆς ἀρχαιοτάτης αὐτῶν συντάξεως. Καὶ ἂν

(1) Οἱ Γραμματικοὶ τῶν Ῥωμαίων, ἀκολουθοῦντες τοὺς Ἕλληνας, ἐνόμισαν καὶ αὐτοὶ τὴν ὀνομαζομένην αὐτῶν Ἀφαιρετικὴν (Ablativus) πτώσιν, ὅτι τάσσεται πολλακίς ἀπολύτως. Ἀλλὰ δὲν ἔφυγαν τὴν κρίσιν τῶν νεωτέρων Γραμματικῶν (ιδ. F. SANCTI Minerv. Lib. IV, cap. VII).

ἔλειπεν ἡ μαρτυρία τῆς κοινῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς μεταφράζει με πρόθεσιν, ἀρκοῦσιν ὀλίγα παραδείγματα τῶν παλαιῶν ν' ἀποδείξωσι τὸ λεγόμενον. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει « Εὐειδεσάτην ἐκ πασέων » καὶ « Καλλίσους ἐκ » τῶν πάντων (1) ». Ὁ αὐτὸς μετεχειρίσθη εἰς τὸ συγκριτικὸν τὴν Πρό, « Οἷσι ἡ τυραννὶς ΠΡΟ ἐλευθερίας ἦν ἀσπασό- » τερον (2) » ἤγουν, Εἰς τοὺς ὁποίους ἡ τυραννία ἦτο προσφιλεστέρα ΠΑΡΑ τὴν ἐλευθερίαν. Εἰς τὸν Σοφοκλέα συντάσσεται μετὰ τὴν Ἀντί (Τραχιν. 577),

. Ὡς μὴ τιν' εἰσιδῶν
Στέρξει γυναῖκα κείνος ἀντὶ σοῦ πλέον.

Ὁ δὲ Ὀμηρὸς ἠλλαξε καὶ τὴν πρόθεσιν καὶ τὴν πτώσιν (Ἰλιάδ. α', 516),

Ὅσον ἐγὼ ΜΕΤΑ ΠΑΣΙΝ ἀτιμοτάτη θεὸς εἰμι.

Ἐπλασαν οἱ Γραμματικοὶ Δοτικὰς παθητικὰς, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ ἄλλο δὲν εἶναι πλὴν ἐλλειπτικαὶ προθέσεως, καμμίαν φορὰν τῆς Παρά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς Ὑπὸ, ἀναπληρουμένης ἀπὸ τοὺς ποιητὰς (Ἰλιάδ. ε', 93),

Ὡς ὑπὸ Τυδείδῃ πυκινὰ κλονέοντο φάλαγγες·
καὶ (Ἰλιάδ. ε', 555),

Ἐτραφέτην ὑπὸ μητρὶ
καὶ (Ἰλιάδ. ε', 564),

. Ἴνα χερσὶν ὑπ' Αἰνείας θαμείη.
Εἶπε καὶ ὁ Ἡρόδοτος (3), « Ἀρχόμενος ὑπ' ἐκείνοισι ». Ἐάν

(1) I, I, 196 καὶ III, 38.

(2) I, 62.

(3) I, 91.

ἔπρεπε νὰ ὀνομάζωνται αὐταὶ δοτικαὶ παθητικαί, ὡς αἱ λέει-
πει ἀπ' αὐτάς ἡ πρόθεσις, πολὺ προσφύεσεν ἢ ἔλεν ἀρμόσειν
τὸ τοιοῦτον ὄνομα εἰς τὴν γενικὴν, ἣτις εὐρίσκεται καὶ αὐτὴ ὅχι
σπανίως χωρὶς τὴν Ὑπό. Εἰς ταύτην τοῦ Ἀριστοφάνους τὴν
ῥῆσιν (Νεφ. 1087),

Τί δ' ἔτι' ἐρεῖς, ἣν τοῦτο νικηθῆς ἐμοῦ,

λέγει ὁ Σχολιαστὴς, « Δύο προθέσεων ἐλλείψεις, ἀντὶ τοῦ Εἰς
» τοῦτο νικηθῆς Ὑπ' ἐμοῦ ». Τοιοῦτος εἶναι ὁλος ὁ χορὸς
τῶν λεγομένων Αἰτιολογικῶν, Ὁμοιωματικῶν, Ὀργανικῶν
κ. τ. λ. δοτικῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπονοεῖται ἐξωθεν ἡ Ἐν, ἡ
Σύν, ἡ καμμία τοιαύτη ἄλλη πρόθεσις.

+ Ἀπὸ ταύτας ἐξαιρεῖται ἡ ὀνομαζομένη Δοτικὴ χαρισικὴ,
ἐλλειπτικὴ μὲν καὶ αὐτὴ, ὅχι ὅμως προθέσεως, ἀλλὰ μετ-
οχῆς τῆς Χαριζόμενος, ὡς καὶ τὸ ὄνομά της τὸ μαρτυρεῖ.
Ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου, πρέπει πάλιν ἐξ ἀνάγκης νὰ
προσδράμῃ εἰς τὴν σημερινὴν γλῶσσαν τῶν Γραικῶν. Ἀντὶ
τῆς Χαρισικῆς δοτικῆς τῶν παλαιῶν, ἡμεῖς μεταχειριζόμεθα
τὴν Γενικὴν, μὲ ἐλλειψιν ἀνάλογον τῆς προτέρας. Ἐλεγον
ἐκεῖνοι, παραδείγματος χάριν, Διδάσκω σοι τὸν Νικόλαον.
λέγομεν ἡμεῖς, Σοῦ διδάσκω τὸν Νικόλαον. Ἡ ἀναπλήρωσις τῆς
ἐλλείψεως εἶναι καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας φράσεις ἡ αὐτὴ κατὰ
τὴν ἔννοιαν· εἰς τὴν πρώτην, Διδάσκω [χαριζόμενός] σοι τὸν
Νικόλαον· εἰς τὴν δευτέραν, Διδάσκω [διὰ χάριν] σου τὸν
Νικόλαον.

+ Εἶναι τί μέρος τῆς Γραμματικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζον-
ται οἱ Σολοικισμοί, ἢ αἱ Σολοικοφανεῖς συντάξεις τῆς γλῶσ-
σης. Ἀφίνω κατὰ τὸ παρὸν τοὺς γελοιώδεις ὀρισμούς ἢ ἐξ-
ηγήσεις τῆς λέξεως, Σολοικισμός. Ἀρκεῖ νὰ εἶπω μὲ τοὺς
Στωϊκοὺς, ὅτι εἶναι « Λόγος ἀκαταλλήλως συντεταγμένος ».

Διὰ τὰ καταλάβῃ τις ὁμως τὸν ὅρισμὸν τούτου, χρεῖα πρὸ πάντων εἶναι τὰ ἐξεύρη τί νομίζεται Ἀκατάλληλον εἰς τὰς γλώσσας. Δύο λογῶν κανόνας ἔχουσιν αἱ γλώσσαι. Οἱ πρῶτοι καὶ Θεμελιώδεις εἶναι κανόνες φυσικοί, οὕτως ὀνομασθέντες, διότι ἡ νομοθεσία των ἠκολούθησε τρόπον τινὰ τὴν φύσιν αὐτὴν τῶν πραγμάτων. Κατὰ τοὺς κανόνας τούτους, αἱ δεκτικαὶ γενῶν, ἀριθμῶν, καὶ προσώπων λέξεις πρέπει νὰ συντάσσονται πρὸς ἀλλήλας ταυτογενῶς, ταυταριθμῶς καὶ ταυτοπροσώπως· καὶ ἡ τοιαύτη σύνταξις ὀνομάζεται Κατάλληλος, καθὼς ἡ ἐναντία ταύτης λέγεται Ἀκατάλληλος, ἡγουν Σολοικισμός. Εἴαν εἰς τούτου τὸν τρόπον θεωρηθῇ τὸ Κατάλληλον, δὲν εἶναι κανεῖς ἀπὸ τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδος, ὅσις δὲν σολοικίζει· καὶ τὸν Σολοικισμὸν πρέπει νὰ ζητῆς εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας (1), καὶ ὅχι εἰς τοὺς Σόλους τῆς Κύπρου, ἢ τῆς Κιλικίας. Πρέπει λοιπὸν νὰ ζητήσωμεν, παρὰ τὴν Καταλληλίαν τῆς φύσεως, ἄλλην Καταλληλίαν, ἣτις δὲν εἶναι ἀνάρμοσον νὰ ὀνομασθῇ Καταλληλία τῆς χρήσεως. Ἰδοὺ πόθεν ἐγεννήθη αὕτη.

Όταν τὸ πεπαιδευμένον μέρος τινὸς ἔθνους ἐπιχειρῇ νὰ φέρῃ τὴν γλῶσσαν εἰς τελειότητα, ἄλλο δὲν κάμνει παρὰ νὰ τὴν καθαρίσῃ ἀπὸ τὰς ἀκαταλληλίας. Μ' ὅλον τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ αὕτη ἡ κάθαρσις ἔχει ὅρια, οἱ λόγιοι νομοθέται τῆς γλώσσης ἀναγκάζονται ν' ἀφήσωσιν εἰς αὐτὴν καὶ τινὰς ἀκαταλληλίας, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσιν Ἐξαιρέσεις τῶν φυσικῶν κανόνων. Εἰς ταύτας πρόσθετε καὶ τὰς ἀκαταλληλίας, ὅσας ἡ

(1) Καὶ τοῦτο ἐνόει ὁ Ῥωμαῖος Γραμματικὸς Διομήδης, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ἀγαπᾷ τοὺς σολοικισμούς: *Atthis, quæ brevitati studet, admittit solœcismos, quos cum docti fecerint, non solœcismi, sed σχήματα λόγου appellantur.*

γλῶσσα, καὶ ἀφοῦ τελειωθῇ, προσλαμβάνει, διὰ τὴν φυσικὴν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν μεταβολὴν κλίσιν· κλίσιν τόσον σφοδρότεραν, ὅσον εἶναι τὸ ἔθνος περιεργότερον, ὅσον ἔχει ψυχὴν πλεον εὐαίσθητον. Ἀφοῦ μίαν φορὰν ἐπικυρώσῃ τῶν δοκίμων συγγραφέων ἢ χρήσις τὰς ἐξαιρέσεις, ἢ μεταβολὰς ταύτας, ἔπαυσαν πλέον νὰ ᾔναι ἀκαταλληλίας· καὶ τόσον ἀπέχουν νὰ λέγωνται Σολοικισμοί, ὥστε γίνονται τῆς γλώσσης Κομψότητες, καὶ κανόνες τοῦ ὀρθῶς λαλεῖν καὶ γράφειν, τοῦλάχιστον πρὸς ὠρισμένον χρόνου διάστημα, ἕωσού νὰ περάσῃ ἡ γλῶσσα εἰς ἄλλην περίοδον, ἢ τελειώσεως περισσοτέρας, ἢ παρακμῆς καὶ φθορᾶς ἀναποφεύκτου. Συμπεραίνεται ἀπὸ τοῦτο, ὅτι δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ ὀνομάσῃ Σόλοικον συγγραφέα ἔθνους σοφοῦ κανένα, ἂν δὲν διορίσῃ πρῶτον τὴν περίοδον τοῦ χρόνου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε χώραν ἡ χρῆσις τῆς παραδαινομένης καταλληλίας· καθὼς δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἐλέγξῃ ὡς παράνομον τινὰ πολιτικῶς, ἂν δὲν διορίσῃ τὸν χρόνον καὶ τὴν φύσιν τῶν πολιτικῶν νόμων, τοὺς ὁποίους παρέβη.

Ἐὰν τί ἐμακρολόγησα περὶ τούτου; διὰ νὰ ἐλευθερώσω τοὺς σπουδάζοντας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὸν ἄλογον ἐνθουσιασμόν διὰ συγγραφεῖς τινὰς Γραμματικῆς τέχνης, ἀνθρώπους (τὸ ὁμολογῶ καὶ ἐγὼ) σοφοὺς, ἀλλ' ὅμως ἀνθρώπους ὑπεκειμένους εἰς ἀπάτην· καὶ διὰ νὰ δείξω ἐνταυτῷ, ὅτι Γραμματικὴν ὀρθὴν νὰ συντάξῃ τις δὲν εἶναι δυνατόν, εἰάν δὲν ἐξεύρῃ τὴν φιλοσοφικὴν Γραμματικὴν τοῦ προφορικοῦ λόγου, εἰάν δὲν ἐξετάσῃ καὶ μάθῃ πρῶτον τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, γενικῶς θεωρουμένης, μὴδ' ἔχῃ ἐννοίας ἀκριβεῖς ἐκάστου μέρους τοῦ λόγου, καὶ εἰάν μὲ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν δὲν διορίσῃ πρῶτον τὴν περίοδον τοῦ χρόνου, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ νὰ προβάλλῃ ὡς κανόνα τῆς γλώσσης.

Ἰδοὺ τί με συνέδη ταύτας τὰς ἡμέρας· πρᾶγμα ἄξιον τοσαύτης σκέψεως, ὅσης ἔγινεν ἐκπλήξεως αἴτιον εἰς ἐμέ. Εἶναι τριάκοντα χρόνοι καὶ ἐπέκεινα ἀφοῦ ἔπαυσα ν' ἀναγινώσκω Γραμματικάς. Ενθυμούμην τοὺς κανόνας, ὅτους εἶχα μάθειν μὲ μεγάλην ἀηδίαν εἰς τὸν Λάσκαριν· ἀλλ' εἰς ποίαν τάξιν ἦσαν γραμμέναι τοῦ Λασκάρους, ἢ τῶν ἄλλων αἱ Γραμματικάί, τούτου κἀνὲν ἵχνος σχεδὸν δέν μου εἶχε μείνειν εἰς τὴν μνήμην. Ὁ πλέον παρὰ τοὺς ἄλλους λησμονηθεὶς ἦτον ὁ Θεόδωρος, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦτο καὶ τὸν ὁποῖον ὀλιγώτερον παρὰ τοὺς ἄλλους εἶχα μελετήσῃν (Καὶ μὴ σκανδαλισθῇ τίς ὅτι ὁμολογῶ χωρὶς ἐντροπὴν τὴν ἀμέλειαν τοῦ Θεοδώρου, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν σπουδὴν πολλοὶ καυχῶνται νὰ κατεδραπάνησαν τὸ ἀξιολογώτερον μέρος τῆς ζωῆς των). Ἀλλ' ἔμως, ἐπειδὴ ἐμελέτων νὰ λαλήσω περὶ τῶν σφαλμάτων τῆς Γραμματικῆς, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐξετάσω τοὺς λησμονηθέντας Γραμματικούς. Ἐλαβον λοιπὸν εἰς χεῖρας τὴν τετραβίδλον γραμματικὴν τοῦ Θεοδώρου, ὅταν ἦλθον εἰς τὸ περὶ Σολοικισμῶν τοῦτο μέρος τοῦ παρόντος σχεδιάσματος, καὶ ἐζήτησα τί λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Θεόδωρος.

Τὸ περὶ Σολοικισμοῦ κεφάλαιον τοῦ Θεοδώρου περιέχει εἰκοσιεπτὰ παραδείγματα σολοικισμῶν· ἐν εἶναι ἀπὸ τὸν Μένανδρον· ἄλλο, τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο τοῦ Ἡσιόδου, « Σφέτερον » πατέρ' ὑμνεῖν, ἀντὶ τοῦ « Ὑμέτερον ». Τὰ λοιπὰ εἰκοσιπέντε μαντεύσατε πόθεν τὰ ἔλαβεν, ὅσοι δὲν ἔχετε τὴν τύχην νὰ γνωρίζετε τὸν Θεόδωρον. Ἀπὸ κἀνέναντα συγγραφέα τῆς Βυζαντίδος, θέλετε ἴσως εἰπεῖν, ἢ ἀπὸ κἀνέναντα ποιητὴν τῆς δωδεκάτης ἢ τρισκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Λανθάνετε· εἶναι ὅλα ἀπὸ τὸν Ὅμηρον. Ὁ ἀμίμητος, ὁ μέγας, ὁ θεῖος Ὅμηρος, ὅστις εἶχεν ἑπτὰ πατρίδας, ἐπειδὴ τόσαι πόλεις συνερίζοντο διὰ τὴν τιμὴν τῶν γενεθλίων του,

τοῦ ὁποῖου τὰ ποιήματα μετεχειρίζοντο οἱ πατέρες ὡς κατήχησιν εἰς τὴν παιδείαν τῶν ἰδίων τέκνων (1), οἱ νομοθέται, ὡς ὄργανα τῆς προκοπῆς καὶ μελλούσης δόξης τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους (2), καὶ οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταί, ὡς παραδείγματα τῆς συγγραφῆς καὶ ποιήσεως (3), τὸν ὁποῖον οἱ παλαιοὶ με

(1) « Οἶμαι δὲ καὶ τὴν Ὀμήρου ποίησιν μείζω λαβεῖν δόξαν, ὅτι »
 « καλῶς τοὺς πολεμήσαντας τοῖς βαρβάροις ἐνεκωμίασε, καὶ διὰ τοῦτο »
 « βουλευθῆναι τοὺς προγόνους ἡμῶν ἐντιμον αὐτοῦ ποιῆσαι τὴν τέχνην, »
 « ἐν τε τοῖς τῆς μουσικῆς ἄθλοις, καὶ τῇ παιδεύσει τῶν νεωτέρων »
 « κ. τ. λ. » (Ἰσοκράτ. Πανηγυρ. § 42, σελ. 69).

(2) Ναί! τὰ τρήπαια τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Πλαταιῶν, εἰς ἓνα λόγον, ὅ,τι μέγα καὶ λαμπρὸν κατῴρθωσαν οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ἦτον ἀποτέλεσμα τῶν πρώτων ἐκείνων τύπων, τοὺς ὁποίους εἶχαν λάβειν εἰς τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἡλικίαν ἀπὸ τὴν συνεχῇ τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀνάγνωσιν. Ὁ φιλοσοφικὸς οὗτος στοχασμὸς δὲν εἶναι ἰδικός μου, ἀλλὰ τοῦ ρήτορος Λυκούργου (κατὰ Λεωκράτ. § 27) « Τούτων τῶν ἐπῶν [τοῦ Ὀμήρου] ἀκούοντες, ὦ ἄνδρες, οἱ πρόγονοι »
 « ὑμῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων ζηλοῦντες, οὕτως ἔσχον πρὸς »
 « ἀρετὴν, ὥς οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς αὐτῶν πατρίδος, ἀλλὰ καὶ πάσης »
 « Ἑλλάδος, ὡς κοινῆς, ἤθελον ἀποθνήσκειν. Οἱ γοῦν ἐν Μαραθῶνι »
 « παραταξάμενοι τοῖς βαρβάροις κ. τ. λ. ». Ολίγον ἀρχήτερα (Αὐτ. § 26) εἶχεν ὁ Λυκούργος φέρειν μαρτυρίαν τοῦ Ὀμήρου εἰς τοὺς ἐξ ἀπὸ τὴν Ῥαψωδίαν ο', 494-499, πρὸ τῶν ὁποίων λέγει, « Βούλομαι δ' »
 « ὑμῖν καὶ τὸν Ὀμηρον παρασχέσθαι ἐπαινῶν (γρ. καὶ τῶν »
 « Ὀμήρου παρασχέσθαι ἐπῶν, ἢ, καὶ τίνα τῶν Ὀμήρου παρα- »
 « σχέσθαι ἐπῶν)· οὕτω γὰρ ὑπέλαβον ὑμῶν οἱ πατέρες σπουδαῖον »
 « εἶναι ποιητὴν, ὥς νόμον ἔθεντο καθ' ἐκάστην πενταετηρίδα τῶν »
 « Παναθηναίων, μόνου τῶν ἄλλων ποιητῶν ῥαψωδεῖσθαι τὰ ἔπη, ἐπί- »
 « δεῖξιν ποιούμενοι πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων »
 « προηροῦντο ». Περὶ δὲ τοῦ νόμου νὰ ῥαψωδῶνται τοῦ Ὀμήρου τὰ ἔπη εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων λέγει τὶ καὶ ὁ Πλάτων (Ἰππαρχ. σελ. 228).

(3) Ἡ ἀμίμητος εὐφράδεια τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἀναμφιβόλως ἀποτέλεσμα τῆς συνεχοῦς ἀναγνώσεως τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων. Ὁ Αἰσχύλος

βωμοὺς ἐτίμησαν, καὶ οἱ νέοι τῆς Εὐρώπης σοφοὶ δὲν ἔπαυσαν ἔτι νὰ θαυμάζωσι, κατεδικάσθη ἀπὸ Γραμματικὸν τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, καὶ μετὰ παρέλευσιν δύο χιλιάδων καὶ τετρακοσίων σχεδὸν ἐτῶν, ὡς ὁ πλέον σόλοικος, ἤγουν ὡς ὁ πλέον ἀμαθὴς τῆς ἰδίας αὐτοῦ γλώσσης ποιητής.

Ἐπομένως ἐκινήθη εἰς τοιαύτην βλασφημίαν ὁ Θεόδωρος; καὶ τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ διὰ νὰ τὴν ἀποφύγῃ; Ἐπρεπε νὰ διακρίνῃ τὸν καιρὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Ὅμηρος, ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν Ἀττικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, καὶ νὰ χωρίσῃ τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης τὰ ἰδιώματα εἰς ἐξαίρετον κεφάλαιον, ἄλλο παρὰ τὸ περὶ σολοικισμοῦ κεφάλαιον, ἢ νὰ τὰ κάμῃ παρ-
άρτημα τῆς Γραμματικῆς του, ἤγουν Γραμματικὴν ἄλλην, ἐπιγραφομένην Ὀμηρικὴν. Ἐπρεπε νὰ συμπεράνῃ ὅτι εἰς διά-
σθημα τοσούτων ἐτῶν ἡ γλῶσσα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ ἡ αὐτὴ, ὅτι ἡ μεταβολὴ τῆς γλώσσης ἐξ ἀνάγκης μετέβαλε τὴν Γραμματικὴν, καὶ ὅτι οἱ νομιζόμενοι τοῦ Ὀμήρου σολοικισμοὶ ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἰδιώματα τῆς γλώσσης, καὶ κανόνες τῆς Γραμματικῆς τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, τοὺς ὁποίους ἂν παρέβαινε, τότε δικαίως ἤθελε κριθῆναι σόλοικος καὶ ἀμαθὴς τῆς γλώσσης του. Ἀλλὰ τί λέγω, « Τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων; » Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἰδιώματα ταῦτα τοῦ Ὀμήρου εὐρίσκονται ἀληθῶς εἰς τοὺς Ἀττικοὺς ποιητάς, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὸν Σοφοκλέα (τὸν καὶ διὰ τοῦτο ἐπνομασθέντα Ὀμηρικώτατον), οἱ ὅποιοι, μεταχειρι-
σθέντες αὐτοὺς μετὰ τοσούτων ἐτῶν διάσθημα, πολὺ δικαιότερον ἔπρεπε νὰ καταδικασθῶσιν ὡς σολοικίζοντες· καὶ μὴ ὅλον τοῦτο ἐθαυμάσθησαν ὡς κανόνες ὀρθότητος, διὰ τὸ πρὸς τὸν Ὀμηρον σέβας, σέβας τόσον βαθύ, ὥστε καὶ οἱ πολὺ μεταγενέστεροι, οἱ

ἀνόμαζε, με πολλὰ ἀσείαν μετριοφροσύνην, τὰς τραγωδίας του, Ἀποφάγι τῶν μεγάλων θείων τοῦ Ὀμήρου (Ἀθην. ἡ, σελ. 347).

κατὰ τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους ἀκμάσαντες ποιηταί, ἐτόλμησαν νὰ Ὀμηρίσωσι, χωρὶς νὰ τολμήσῃ τις νὰ τοὺς ὀνομάσῃ σολοικισάς.

+ Οἱ σολοικισμοὶ τοῦ Ὀμήρου, εἰν ἄληθῶς ἐσολοίκιζεν ὁ Ὀμηρος, οὔτε νὰ φανερωθῶσι, οὔτε νὰ καταδικασθῶσιν ὡς τοιοῦτοι ἦτο δυνατόν, πλὴν ἀπὸ τὴν σύγκρισιν καὶ παράθεσιν ἄλλων ἀσολοίκων ποιητῶν συγχρόνων καὶ συμπολιτῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀπ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, καὶ ἀπὸ τὰς Ἰωνικὰς πόλεις, παρὰ τὸν Ὀμηρον ἄλλος ποιητὴς κἀνεὶς δὲν σώζεται. Ὅθεν εἶναι πολὺ πιθανώτερον, καὶ εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον συμφωνότερον, ὅτι ἠκολούθησε τὴν χρῆσιν, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους τῆς τότε γλώσσης ἢ διαλέκτου κανόνας, τοὺς ὁποίους ἠθέλαμεν εὐρεῖν καὶ εἰς τοὺς συμπολίτας καὶ συγχρόνους αὐτοῦ ποιητάς, ἂν δὲν τοὺς ἀφάνιζεν ὁ χρόνος. Ἐὰν ἔπειτα οἱ Ἀττικοὶ ποιηταί, καὶ διὰ τὸ πρὸς τὸν Ὀμηρον σέβας, καὶ διότι ἡ διάλεκτος αὐτῶν εἶχε φυλάξειν μέγα μέρος τῆς Ὀμηρικῆς διαλέκτου, μετεχειρίσθησαν τῆς ποιήσεως ἐκείνου τὰ σχήματα, οὐδ' εἰς αὐτοὺς τὰ τοιαῦτα σχήματα εἶναι δίκαιον νὰ λέγωνται σολοικισμοί· μόλις ἀρμόζει εἰς αὐτὰ τῶν ἀρχαίσμων τὸ ὄνομα (1).

(1) Ὅτι ἀσύνηθες καὶ παράξενον μεταχειρισθῇ τις λέγων ἢ γράφων, εἰν δὲν ἦναι σολοικισμὸς, λέγεται Ἀρχαϊσμὸς, ἢ Νεολογία· ἡ γουν ξενίζει τὴν ἀκοήν, ἢ διότι ἔπαυσε πρὸ πολλοῦ νὰ λέγεται, ἢ διότι δὲν εἶναι ἀκόμη εἰς χρῆσιν. Ἀλλὰ ἵπῳ ἐδύνατο Ὀμηρικὴ, φερρεῖν, χρῆσις, εἰς μίαν ἀπὸ τοῦ Σοφοκλέους τὰς τραγωδίας, νὰ ταραξῇ τὴν ἀκοήν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τῶν ὁποίων τὰ σχολεῖα τὸ πρῶτον καὶ ἀξιολογώτερον μάθημα ἦτον ὁ Ὀμηρος, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ τὸν ἐξευρον ἐκ ζήθους, οἱ ὁποῖοι ἔκρινον ἀπαιδεύτους καὶ ἀγροίκους τοὺς μὴ γνωρίζοντας τὸν Ὀμηρον; Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὸ ῥάπισμα τὸ δοθέν ἀπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς ἔνκ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ σχολεῖον δὲν εὐρέθη

Οὐδὲ εἶναι ἱκανὸν νὰ δικαιώσῃ τὸν Θεόδωρον ὅτι προσ-
θέτει εἰς τὸ περί σολοικισμοῦ κεφάλαιον, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν
ἀτοπίαν τοῦ κεφαλαίου· « Ταῦτά γε μὴν πάντα, εἰ καὶ τοῖς
» ποιηταῖς σχήμαθ' ἄττα ἐστίν, ἡμῖν μέντοι ὡς ὑποδείγματα
» κείσθω τοῦ περί τὸν πεζὸν λόγον σολοικισμοῦ ». Ἄλλο εἶναι τὸ σχῆμα καὶ ἄλλο ὁ σολοικισμός. Τὰ σχήματα
εἶναι συντάξεις ἀνώμαλοι, ἡγουν ἐναντίαί τῆς καταλληλίας
τοῦ λόγου, ζηριζόμεναι ὅμως εἰς τῶν δοκίμων συγγραφέων
τὴν σύμφωνον χρῆσιν· καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρουσιν ἀπὸ τοὺς
σολοικισμοὺς, οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ αὐτοὶ συντάξεις ἀνώμαλοι,
ἀλλὰ δὲν ἐπισηρίζονται εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἐπαινουμένων
συγγραφέων, ἢ τοῦλάχιστον δὲν εὐρίσκονται πλὴν σπανίως
καὶ εἰς ὀλίγους τινὰς ἐξ αὐτῶν, ἐξ ἀπροσεξίας περισσότερον
παρὰ Ξεληματικῶς γεννηθεῖσαι. Τοιαῦτα σχήματα εὐρίσκον-
ται εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, σπανιώτερα εἰς τοὺς Λογογράφους,
συνεχέστερα εἰς τοὺς Ποιητάς. Εἰς ὅλας ὡσαύτως τὰς
γλώσσας εὐρίσκονται καὶ σολοικισμοί, κατ' ἐκείνην μάλιστα
τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ὅποτεν αἱ γλώσσαι παρακμάζωσι,
καὶ γίνονται τρόπον τινὰ προοδοποιήσεις τῆς μελλούσης τῶν
ἐθνῶν βαρβαρότητος. Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, τοὺς
σολοικισμοὺς τῆς ποιήσεως (ἐξω ἀπὸ τὴν Ἰαμβικὴν ἴσως
ποίησιν) εἶναι τόσον ἀνάρμοσον νὰ τοὺς φέρῃ τις παράδειγμα
τῶν σολοικισμῶν τοῦ πεζοῦ λόγου, ὅσον ἤθελ' εἶσθαι νὰ
διδάσκεται ὁ ῥάπτης πῶς ἔχει ν' ἀποφύγῃ τοῦ σκυτοτόμου τὰ
σφάλματα.

Τὸ αὐτὸ λέγω καὶ διὰ τὸ « Σφέτερον πατέρ' ὑμνεῖν οὐσαι »
τοῦ Ἡσιόδου. Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶναι μοναδικόν, κ' ἤθελε

Ὅμηρος; Τὸ ῥάπισμα ἦτο βέβαια τολμηρόν· ἀλλὰ τολμηρότερος ἦτον
ὁ καταφρονητὴς τοῦ Ὁμήρου διδάσκαλος.

δικαιότερον ὀνομασθῆν σολοικισμός, εἰάν ᾗτο βέβαιον ὅτι δὲν τὸ μετεχειρίσθησαν ἄλλοι σύγχρονοι καὶ συμπολιταὶ τοῦ Ἡσιόδου ποιηταί. Πιθανώτερον ὁμως εἶναι τὸ ἐναντίον, ὡς γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸν δυϊκὸν ἀριθμὸν, Σφῶ, Σφῶϊν, καὶ τὸ παρ-
 + ἄγωγον Σφωΐτερος, καὶ ἀπὸ τὰ πληθυντικά, Σφεῖς, καὶ, Σφᾶς (1). Εἰάν ταῦτα ἀδιαφόρως παριστάνωσι τὸ δεύτερον καὶ τρίτον πρόσωπον, ἑτί ἐμπόδιζε τὸ Σφέτερος νὰ ἔχη τὴν αὐτὴν διττοπροσωπίαν; οὐδὲν ἄλλο βέβαια παρὰ τὴν χρῆσιν. Ἀλλ' ἡ χρῆσις ἐδύνατο νὰ ᾖναι διάφορος εἰς τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον ὅπου ἔγραφεν ὁ Ἡσιόδος παρὰ τὴν χρῆσιν τῶν μεταγενεσέρων, ἡ καὶ ἄλλων ποιητῶν συγχρόνων, ἀλλ' ὅχι καὶ συμπολιτῶν αὐτοῦ.

Ἐῖχε χρεῖαν ἀπὸ παραδείγματα σολοικισμῶν ὁ Θεόδωρος; ἔπρεπε νὰ τὰ ζητήσῃ καὶ νὰ τὰ συναθροίσῃ ἀπὸ τοὺς συγ-
 χρόνους τοῦ Μενάνδρου συγγραφεῖς καὶ ποιητάς, καὶ τοὺς μικρὸν μετ' ἐκεῖνον ἀκμάσαντας, ἡγουν ἀπὸ χρόνου περίοδον, ὅταν ἤρχιζεν ἀληθῶς ἡ γλῶσσα νὰ κινῆται πρὸς τὴν παρ-
 + ακμὴν αὐτῆς. Φαίνεται ἡ παρακμὴ αὕτη ἐξ ἐκεῖνου μάλιστα, ὅτι ὁ Μένανδρος, καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Ἐπίκουρος (2), ἦσαν ἀπ'

(1) Ὁ Ὅμηρος (Ἰλιάδ. κ', 398) μετεχειρίσθη τὸ Σφίσειν, ἀντὶ τοῦ, Ὑμῖν· ὁ Ἡρόδοτος (III, 71) εἶπεν, « Ἀλλὰ ΣΦΕΑΣ αὐτὸς ἐγὼ κατερέω » ἡγουν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, « Ἀλλ' αὐτός μου ἐγὼ θείλω ΣΑΣ κατα-
 δῶσειν ». Ὅθεν γίνεται φανερόν, ὅτι τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ δευτεροπρόσ-
 + ωπον, πληθυντικὸν Σεῖς καὶ Σᾶς ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ λείψανον τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἀναλογώτερον μὲ τὰ ἐνικά, Σοῦ, Σοῖ, Σε, μετα-
 βληθέν ἔπειτα μὲ τὴν προσθήκην τοῦ φ (ἴσως ὡς Αἰολικοῦ δίγαμμα) εἰς τὸ Σφεῖς καὶ Σφᾶς, καὶ τέλος κυρωθέν ἀπὸ τὴν χρῆσιν ὅλων τῶν συγγραφέων· καθὼς ἡμεῖς, μὲ τὴν αὐτὴν προσθήκην, μετεσχηματίσαμεν εἰς τὸ Σφυρίζω τὸ παλαιὸν Συρίζω.

(2) Τὸ φιλόκαινον εἰς τὰς λέξεις τοῦ Ἐπικούρου φαίνεται ἀπὸ τὰς
 + τρεῖς αὐτοῦ ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἐφύλαξε Διογένης ὁ Λαέρτιος. Τοῦ

ἐκείνων τὸν ἀριθμὸν, οἱ ὅποιοι ἔδωκαν τὰ πρῶτα τῆς νεολογίας καὶ καινοτομίας παραδείγματα, καὶ ὅχι πολὺ μεταγενέστερος τοῦ Ἐπικούρου, ὁ Στωϊκὸς Χρυσίππος, ἔλεγε καὶ φανερὰ ὅτι οὐδ' ἦτο προσοχῆς ἄξιον τὸ σολοικίζειν, « Οὐ μόνον » ταῦτα παρετέον τοῦ βελτίονος ἐχομένους, ἀλλὰ καὶ ποιὰς » ἀσαφείας, καὶ ἐλλείψεις, καὶ νῆ Δία σολοικισμοὺς, ἐφ' οἷς » ἄλλοι ἂν αἰσχυνθείησαν οὐκ ὀλίγοι » (1). Εἶναι ταῦτα τοῦ Χρυσίππου τὰ λόγια τόσον παραδοξότερα, ὅσον οἱ φιλόσοφοι τῆς αἰρέσεως αὐτοῦ ἀνέπτυξαν οἱ πρῶτοι σχεδὸν τὴν ἀδιάσπασον ἔνωσιν τῆς Γραμματικῆς μὲ τὴν Λογικὴν. Οἱ Στωϊκοὶ πρῶτοι ἐξηγήσαν τὴν φύσιν τοῦ Μέσου ῥήματος, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω (σελ 80)· αὐτοὶ ἐδιαίρεσαν τὴν λογικὴν πρότασιν (ἥτις ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸν αὐτοτελῆ τῆς Γραμματικῆς λόγον, τὸν συγκείμενον ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος) εἰς σύμβημα καὶ παρασύμβημα· αὐτοὶ ἐξέτασαν τὰς Προθέσεις, τὸ Ἄρθρον, τὸ Ἀπαρέμφατον· εἰς ὀλίγα λόγια, δὲν ἔκριναν τὴν Γραμματικὴν ἀνάξιον τῆς φιλοσοφίας ἐνασχόλημα. Ὅταν ἡ φιλοσοφία ἀφήσῃ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν φαντασίαν τῆς ἀπαιδευσίας, ἐκδύνεται, χωρὶς νὰ τὸ ἐξεύρῃ, τὸ μέγα τῆς ὀπλον, καὶ παραδίδεται ἐκουσίως εἰς χεῖρας ἐχθροῦ, ὅς τις δὲν θέλει βραδύνειν νὰ τὴν πνίξῃ. Ποτὲ ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχεν ἰδεῖν τόσον πλῆθος ὀνομαζομένων φιλοσόφων, ὅσον

Μενάνδρου ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀρκοῦμαι νὰ φέρω εἰς παράδειγμα τὸ Γῦρος (ἀντὶ τοῦ Κύκλος), καὶ τὸ Μεγισάνες, τὰ ὅποια ἐπέρασαν ἔπειτα εἰς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς, ὡς φαίνεται ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα, καὶ ἔμειναν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν· τὸ Πορνοκόπος, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐσχηματίσθησαν ἀναλόγως πολλὰ ὀνόματα καὶ ῥήματα τῆς κοινῆς γλῶσσης, οἷον, Μεθοκόπος, Χαροκόπος, Χαρτοκόπος, Στενοκοπία, Μεθοκοπῶ, Ζεσοκοπῶ, Σταυροκοπῶ καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

(1) Πλούταρχ. περὶ Στωϊκ. ἐναντιωμ. § 27.

εἰς τὴν ἀρχομένην παρακμὴν τῆς γλώσσης της· ἀλλὰ ποτὲ ἔθνος δὲν διασρέφει τὴν γλῶσσάν του χωρὶς νὰ διασρέψῃ ἐν-
ταυτῷ καὶ τὴν παιδείαν του. Ἡ ἀσυνταξία τῆς γλώσσης συν-
οδεύει πάντοτε τὴν ἀσυνταξίαν τῶν ἐννοιῶν· διότι ὅστις συν-
εθίζει νὰ καταφρονῇ τοὺς κανόνας τῆς Γραμματικῆς, γρήγορα
θέλει καταφρονήσῃ καὶ τοὺς κανόνας τῆς Λογικῆς· καὶ ἀφοῦ
μίαν φορὰν φθάσῃ νὰ ἐμβῇ εἰς τὰς κεφαλὰς ἡ ταραχὴ, τὸ
ἔθνος καταφέρεται ὡς κύλινδρος ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς δοξῆς εἰς
τῆς ἀδοξίας τὸν βυθόν. Τότε τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, καὶ
τῶν Ἀθηναίων Τραγικῶν, δίδουσι τόπον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρῳ
τοῦ Λυκόφρονος, εἰς τοὺς Βωμούς, Πελέκεις, εἰς τὰς Πτέ-
ρυγας, καὶ τὰ Ὡὰ τοῦ Σιμμίου, ἢ τοῦ Δωσιπιάδου (1), καὶ
ταῦτα πάλιν εἰς τὰ Ἀνασρέφοντα, Ἀνακυκλικά, ἢ Καρκινικά
ἐπιγράμματα, ἕωσοῦ ν' ἀναγκασθῇ τὸ ἔθνος νὰ προτιμήσῃ
τὴν παντελεῖ ἀπαιδευσίαν ἀπὸ παιδείαν, τῆς ὁποίας ὁ καρπὸς
εἶναι μωρία·

Εἰ βούλει μὴ πᾶντ' ἀνόητον ἔχειν, Θεόδωρε,
ὧς οὔτοι πάντες, γράμματα μὴ μαθῆτω.

Εἶπα ἀνωτέρω ὅτι ἡ Θεματογραφία συνοδεύει τὸ συντακτι-
κὸν μέρος τῆς Γραμματικῆς. Αὕτη πῶς γίνεται τὴν σήμερον
δὲν ἐξεύρω. Εἰς τὸν καιρὸν μου, οἱ διδάσκαλοι ἐλάμβανον
ὁδηγὸν τῆς Θεματογραφίας τὰ εἶδη τοῦ ῥήματος, κατὰ τὴν
διαίρεσιν τοῦ Λασκάρεως. Ἐδίδον εἰς τοὺς μαθητὰς εἰς κοινὴν
γλῶσσαν Θέμα τῆς ἐπινοίας αὐτῶν ἠθικόν, ἢ ἰσορικόν, τοῦ
ὁποίου ὅλα τὰ ῥήματα ἔπρεπε νὰ ᾔναι τοῦ πρώτου εἶδους,
ἤγουν ἀπὸ τὰ συντασσόμενα μὲ αἰτιατικὴν. Τὸ Θέμα τοῦτο

(1) « Τὰ δὲ σὰ, ὡς πεζὰ μέτροις παραβάλλειν, καθάπερ ὁ Δωσιπιάδου
» Βωμὸς ἂν εἴη, καὶ ἡ τοῦ Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρῃ, καὶ εἴ τις ἔτι τού-
» των τὴν φωνὴν κακοδαιμονέστερος ». Λουκιαν. ἐν Λεξιφ. § 25.

μετεφράζετο Ἑλληνισί ἀπὸ εἴκοσι, φερειπεῖν, μαθητάς, οἱ ὅποιοι παριστάνοντο ἔπειτα εἰς τὸν διδάσκαλον μὲ τὰς εἴκοσι μεταφράσεις· καὶ ὁ διδάσκαλος ἔκαμνεν εἴκοσι λογῶν διόρθωσιν εἰς αὐτάς. Ἀφοῦ ἱκανῶς ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ πρῶτον εἶδος, μετέβαινον εἰς τὸ δεύτερον, ἤγουν τὰ μὲ δοτικὴν συντασσόμενα ῥήματα, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Μεγάλῃς κρίσεως χρεῖαν δὲν ἔχει νὰ καταλάβῃ τις, πόσον ἀηδὲς ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ἦναι ἡμισείας μόνῃς σελίδος, καθ' ὑπόθεσιν, σύνταγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὅλα τὰ ῥήματα εἶναι ὁμοειδῆ. Πόθεν ἡ τοιαύτη ἀηδία; ἐν τούτου βέβαια ὅτι εἶναι πρᾶγμα ἀνυπόφορον εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ἡ μονοτονία τοῦ λόγου. Κάνεις, ἔξω ἀπὸ τοὺς μωροὺς, ἢ μαινομένους, δὲν συλλογίζεται, οὐδὲ γράφει, ἢ λαλεῖ, ὀλίγας σιγμὰς ὥρας, χωρὶς φυσικὰ νὰ ποικίλλῃ καὶ ἄλλοτε ἄλλως ν' ἀλλάσῃ τὰς φράσεις του· καὶ τοῦτο διακρίνει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τᾶλλογα ζῶα, τῶν ὁποίων αἱ φωναὶ εἶναι πάντοτε ἀπαρallάκτως αἱ αὐταί. Καὶ ὑπομονή, ἔαν, πλὴν τῆς ἀηδίας, κακὸν ἄλλο δὲν ἐγέννα ἡ τοιαύτη μέθοδος· ἀλλ' οἱ περισσότεροι νέοι σοχάζονται τῶν διδασκάλων τοὺς λόγους, ὡς Θεοῦ χρησμούς (ὅποιοι κ' ἔπρεπε νὰ ἦναι, κ' εἴθε πάντοτε νὰ ἦσαν τοιοῦτοι!), καὶ συνεθίζονται κατὰ μικρὸν εἰς ὅ,τι τὴν πρώτην φοράν τοὺς ἀηδίασε, καὶ γίνονται τοιοῦτοτρόπως ταυτολόγοι, λαλοὶ, ἀδόλεσχοι, μωρολόγοι, εἰς βραχυλογίαν μαυθάνουσι νὰ συλλογίζωνται κακὰ, καὶ νὰ γράφωσιν ἢ νὰ λαλῶσιν ὅ,τι οὐδὲ συλλογίζονται παντάπασιν. Ἀν εὐρεθῶσι τινὲς ἐξ αὐτῶν φυσικὰ τὸν νοῦν κοιμισμένοι, εὐδεχόμενον καὶ νὰ νομίσωσιν, ὅτι εἶναι περιζάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ὁμιλία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πρέπει νὰ γίνεται μὲ μόνου ἑνὸς εἶδους ῥήματα (I).

(1) Μὲ διηγείτο τις ὅχι πρὸ πολλοῦ, ὅτι ἔλαβε ποτὲ ἀπὸ σχολαστῆν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μακράν ἐπιστολὴν, γραμμένην ὅλην εἰς τὸ πρῶτον

Ἐπειτα καὶ τῶν εἴκοσι λογῶν ἡ διόρθωσις ἑῖς τί ἀποβλέπει; Καθὼς καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ, παρόμοια καὶ εἰς τοῦ λόγου τὴν σύνταξιν, μία μόνη εἶναι ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ, πολλαὶ αἱ ἀποτυχίαι, μία ἡ πρὸς τὴν ἀρετὴν ὁδὸς, ἀνάριθμοι ὅσαι φέρουσιν εἰς τὴν κακίαν. Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ διδάσκαλος, ἀφοῦ δείξῃ καὶ διορθώσῃ ἐκάστου τῶν εἴκοσι θεμάτων τοὺς φανεροὺς σολοικισμοὺς, ἢ βαρβαρισμοὺς, νὰ συντάσῃ αὐτὸς Ἑλληνισί ὅλον τὸ θέμα, καὶ νὰ τὸ δίδῃ εἰς τοὺς μαθητάς, ὡς χειραγωγὸν τοῦ δευτέρου θέματος, καὶ τοῦτο πάλιν διωρθωμένον τὸν αὐτὸν τρόπον, τοῦ τρίτου, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἄλλ' ἡ εἰκοστὴ πρώτη θεματικὴ σύνταξις αὕτη τοῦ διδασκάλου, ἑῖναι τάχα ἡ μία ἐκείνη τοῦ σκοποῦ προειρημένη ἐπιτυχία, ἡ μία ἐκείνη πρὸς τὴν ἀρετὴν τοῦ λόγου φέρουσα ὁδὸς, ἡ εἶναι εἰκοστὴ πρώτη ἀποτυχία, καὶ τῆς ὁδοῦ ἀποπλάνησις; Ἄς ἐρωτήσῃ ἕκαστος ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συνειδήσιν περὶ τούτου· ἀλλὰ διὰ ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ τῆς συνειδήσεως τὴν ἀπόκρισιν, πρέπει πρῶτον νὰ κατασιγᾷ τὰς ἀλόγους καὶ σασιώδεις κραυγὰς τῆς φιλαυτίας. Ἰδοὺ τί λέγει ἡ συνειδήσις εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἀνέγνωσε μὲ σκέψιν τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἔμαθεν ἀπ' αὐτοὺς (καὶ ὅχι ἀπὸ τοὺς γραμματικούς) τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. « Ὅσον ὀρθῶς καὶ ἂν συντάξῃς, ποτὲ δὲν θέλεις » γράψῃ εἰς γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν συλλογίζεσαι, ἢ γοῦν » δὲν συμπλέκεις τοὺς καθ' ἡμέραν ἐνδιαθέτους λόγους, » προτοῦ νὰ τοὺς προφέρῃς, καθὼς ἔγραφον ἐκεῖνοι, οἱ

εἶδος τῶν ῥημάτων. Εἴτε παίζων, εἴτε σπουδάζων τὸ ἔλεγε δὲν ἐξεύρω· τὸ πρᾶγμα ὅμως εἶναι καὶ δυνατὸν καὶ πιθανόν. Ὅσαι μέθοδοι δὲν ἐπισηρίζονται εἰς τὰ θεμέλια τῆς γνώσεως, ἑῖς ἄλλο δύνανται νὰ γεννησῶσι παρ' ἄμορφῃ καὶ τερατώδη γεννήματα;

» ὅποιοι τὴν ἐλάλουν καθ' ἑκάστην, καὶ εἶχον τὴν ἕξιν νὰ
 » συλλογίζωνται εἰς αὐτὴν ». Ἰ Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάμῃ ὁ
 διδάσκαλος, διὰ νὰ μὴ πλανᾶται αὐτός, μηδὲ (τὸ χειρότερον)
 νὰ πλανᾷ τοὺς μαθητάς του;

Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δύσκολον. Ἡ Γραμματικὴ σου δι-
 δάσκει τὴν ὀρθὴν τοῦ λόγου σύνταξιν μὲ παραδείγματα ἐρα-
 νισμένα ἀπὸ τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς τῆς γλώσσης. « Ἐκ
 » τούτων γὰρ καὶ περὶ τούτων ἡ γραμματικὴ θεωρία καὶ μέθ-
 » οδος (1) ». Ἀπὸ τοὺς ὑποίους λοιπὸν ἔλαβες τὴν ὕλην τῆς
 Γραμματικῆς, ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς τούτους λάβε καὶ τὴν Θεμα-
 τογραφίαν σου. Αὐτοὺς κατὰς τὴν ὁδηγὸν τῶν μαθητῶν σου
 καὶ ἂν δὲν χειραγωγηθῶσι παρ' αὐτῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς
 τοῦ λόγου, θελοὺν ἐξάπαντος μάθειν νὰ φεύγωσι τὰς ὁδοὺς τῆς
 πλάνης· μάθημα πολλῆς τιμῆς ἄξιον, ἐπειδὴ τοὺς διδάσκει ἐν-
 ταυτῷ τῆς ἀτυφίας καὶ μετριοφροσύνης τὴν μεγάλην ἀρετὴν.

Τί λέγω διὰ τούτου; Ὅτι πρέπει ὁ διδάσκαλος, ὁσάκις +
 μέλλει νὰ δώσῃ θέμα εἰς τοὺς μαθητάς, νὰ λαμβάνῃ κρυφά
 των, ἀπὸ δόκιμον συγγραφέα, τῶρα μίαν ἢ δύο ρῆσεις ἠθικὰς,
 ἄλλοτε καμμίαν σύντομον ἱστορίαν, νὰ τὴν μεταφράξῃ πρῶτον
 αὐτός εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἔπειτα νὰ δίδῃ τὴν μετάφρασιν
 ταύτην εἰς ἐκείνους διὰ νὰ τὴν ἐξελληνίσωσιν. Ὅταν φέρωσιν
 εἰς αὐτὸν τὰ διάφορα ἑλληνικὰ ταῦτα συντάγματα, ἅς διορθώσῃ
 πρῶτον τοὺς σολοικισμοὺς ἢ βαρβάρισμοὺς ἐκάστου, ἔπειτα ἅς
 ἀνοίξῃ τὸ βιβλίον, ὅθεν ἔλαβε τὸ παράδειγμα, καὶ ἅς δείξῃ εἰς
 αὐτοὺς, ὅχι τίς ἐγράψεν ὀρθὰ εἰς τὴν ξένην ταύτην γλῶσσαν,
 ἀλλὰ τίς ἐξ αὐτῶν ἐφθασε σιμότερα τῆς ὀρθότητος τοῦ παλαιοῦ
 συγγραφέως. Ὡς γίνονται τὴν σήμερον τὰ θέματα, ὁ ταλαί-
 πωρος μαθητὴς, ἐὰν ᾖ φυσικὰ ἀγχίνους, παρὰ τὸν κόπον

(1) Θεοδ. Γαζ. Γραμματ. δ'.

τῆς συντάξεως τυραννεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ὑποψίαν, μήπως ἡ ἄγνοια, ἡ καὶ ἀδικία τοῦ διδασκάλου, τὸν στερήσῃ τῆς νίκης τὸν σέφανον. Καθὼς λέγω νὰ γίνωνται, ὁ μαθητὴς διεγείρεται εἰς περισσότερον ζῆλον, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ κριτὴς του θέλει εἶσθαι εἰς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Μία μόνη μικρὰ ῥῆσις ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ φανερώτερον ὅ,τι λέγω. « Ἀγαπῶσιν ὅλοι ὅχι ἐκείνους, ὅσοι ἀπέκτησαν με-
 » γαλωτάτην ἐξουσίαν, χρήσιμον εἰς μόνους αὐτούς· ἀλλ' ὅσοι
 » ἔγιναν πολλοτάτων καλῶν αἵτιοι εἰς τοὺς Ἕλληνας ». Ἀς ὑποθεθῶσι, καθὼς καὶ πρότερον, εἴκοσι οἱ μαθηταί, εἴκοσι τοῦ μικροῦ τούτου θεματικοῦ παραδείγματος αἱ συντάξεις. Ἀφοῦ διορθώσῃ τοὺς σολοικισμοὺς καὶ βαρβαρισμοὺς ἐκάστου, ἄνοιξον ἔμπροσθεν αὐτῶν τὴν βίβλον τοῦ Ἰσοκράτους μὲ τὸ αὐτὸ σέβας, μὲ τὸ ὅποῖον ἀνοίγεται εἰς τὰ δικαστήρια ἡ βίβλος τῶν νόμων, καὶ δεῖξον εἰς τοὺς κρινομένους τούτους νέους πῶς ἐξέφρασε τὴν ῥῆσιν ταύτην ὁ Ρῆτωρ· « Ἄπαντες γὰρ φιλοῦσιν
 » οὐ τοὺς σφίσιν αὐτοῖς μεγίστην δυναστείαν κεκτημένους,
 » ἀλλὰ τοὺς τοῖς Ἕλλησι πλείζων ἀγαθῶν αἰτίους γεγεννημέ-
 νους (1) ». Τοιαύτη σύγκρισις καὶ παράθεσις ἔχει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι διδάσκει ἐνταυτῷ καὶ τὴν διαφορὰν τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, καὶ ἀνακαλύπτει τὰς αἰτίας ὅθεν ἐγεννήθη ἡ διαφορά. Αὕτη ὅμως ἡ διδασκαλία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραδοθῇ, πλὴν μόνους ἀπ' ἐκείνους τοὺς διδασκάλους, ὅσοι ἡσχολήθησαν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς σημερινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης, ὁρθῶς συλλογισζόμενοι, ὅτι ἀναγκαιοτέρα εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡ γραμματικὴ θεωρία καὶ πρᾶξις τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν λαλοῦμεν καθ' ἐκάστην, παρὰ τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀναγκάζει νὰ

(1) Ἰσοκράτ. Πρὸς Φίλιππ. § 61, σελ. 108.

μανθάνωμεν ἢ κατάληψις τῶν συγγραμμάτων τῶν ἡμετέρων προγόνων.

+ Ἄν εὐρίσκωνται που τοιοῦτοι διδάσκαλοι, λαμβάνοντες ἐξ ἀρχῆς τὸ Ξέμα, θέλουν εἰπεῖν εἰς τοὺς μαθητάς· Α. Ὅτι προκρίναμεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τὸ Ἀγαπῶ (λέξιν Ἑλληνικὴν) παρὰ τὸ Φιλῶ, διότι τοῦτο ἀπλῶς λεγόμενον ἔφθασε νὰ σημαίνῃ ἐξαιρέτως τὴν ἐνέργειαν τὴν διὰ τοῦ σώματος γινομένην, καὶ λεγομένην Φίλημα· τὴν ὁποίαν, διὰ νὰ ἐκφράσωσιν οἱ παλαιοί, μετεχειρίζοντο, ἢ τὸ σύνθετον Καταφιλῶ, ἢ τὴν φράσιν ταύτην, Φιλῶ τῷ σώματι, καὶ σπανιώτερον μόνον τὸ Φιλῶ. Οἱ μεταγενέστεροι ὁμῶς συγγραφεῖς μετεχειρίσθησαν τὸ Φιλῶ καθὼς τὸ μετεχειριζόμεθα τὴν σήμερον. Β'. Ὅτι λέγομεν Ὅλοι, ἀντὶ τοῦ Ἀπαντες, ἢ Πάντες, ἐναντίον τῆς παλαιᾶς χρήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Ὅλον ἐσήμαινεν ὁλοκληρίαν ποσοῦ συ-
18. 15. 11. σ. 164
3. 1268' 1321.
 εχοῦς, ἡγουν ποσὸν συγκείμενον ἀπὸ μέρη πρὸς ἄλληλα ἐνω-
 μένα· τὸ Πᾶν, συνάθροισιν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον μερῶν χωρι-
 στῶν ἐνὸς ποσοῦ διωρισμένου. Ἡ διαφορὰ προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ διωρισμένον ποσὸν δύναται νὰ παρασθῇ εἰς τὸν νοῦν ὡς ποσὸν συνεχές καὶ ὁλόκληρον, σχετικῶς πρὸς ἄλλα ποσὰ ὁμοειδῆ θεωρούμενον· ὡς ὅταν λέγωμεν, Ὅλη ἡ πόλις, Ὅλον τὸ στρατεύμα, καὶ ἔτι καταχρηστικώτερον, Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, σημαίνοντες πάντας τοὺς πολίτας, πάντας τοὺς στρατιώτας, πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ὡς ἀπὸ μέλη, σύγκειται ἡ Πόλις, τὸ Στρατεύμα, τὸ Ἀνθρώπινον γένος. Τοιαύτης ὑπαλλογῆς, ἢ καταχρήσεως, παραδείγματα δὲν λείπουσιν οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἀρχαίους. Εἶπεν ὁ Σοφοκλῆς (Αἶαντ. 1105),

Ἰπάρχος ἄλλων δεῦρ' ἐπλευσας, οὐχ Ὅλων
 Στρατηγός

ἀντὶ τοῦ Πάντων, κατὰ δὲ τὴν κοινὴν γλῶσσαν, Ὅλων ἢ Ὅλου

τοῦ στρατεύματος. Γ'. Ὅτι τὸ Ὅχι εἶναι ἀπὸ τοῦ Οὐχί, ἢ μάλλον εἰπεῖν, τὸ Ὅχι εἶναι ἀρχαιότερον παρὰ τὸ Οὐχί, εἰς χρῆσιν (ὡς εἶναι πιθανόν) κατ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ὅταν τὸ $\bar{o}$ $\bar{\sigma}$ οιχείον ἐπροφέρετο $\bar{o}\bar{u}$ (1). Ἀλλ' εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον, τὸ $\bar{o}$ εἰς τὴν τάξιν τῶν $\bar{\sigma}$ οιχείων ἦτον ἀμέσως μετὰ τὸ $\bar{u}$, ἐπειδὴ τὸ $\bar{x}$ δὲν εἶχεν ἀκόμη εὑρεθῆν. Ὅθεν γίνεται ἐτι πιθανώτερον, ὅτι οἱ πρῶτοι δημιουργοὶ τῆς γλώσσης μετεχειρίσθησαν τὰ δύο γειτονεύοντα $\bar{\sigma}$ οιχεῖα, διὰ τὰ σημάνωσι τὴν κατάφασιν καὶ τὴν ἀρνησιν (2), προσθέτοντες εἰς τὸ πρῶτον τὴν δίφθογγον ($\bar{N}\chi$), καὶ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν προφορὰν τοῦ δευτέρου ($\bar{o}\bar{u}$). Μὲ τοῦ καιροῦ τὴν πρόοδον, ἐσχηματίσθη κατ' ἐπέκτασιν τὸ $\bar{N}\chi$ καὶ τὸ Οὐχί. Οἱ Ἴωνες ἐπρόφερον τοῦτο ψιλῶς Οὐκί' πιθανόν ὅτι ἔλεγον καὶ τὸ ἐναντίον αὐτοῦ, $\bar{N}\chi$ κί, ἂν καὶ τοῦτο περιπαίζεται ὡς σκυθισμὸς ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνην (Θεσμοφ. 1183),

. $\bar{N}\chi$ κί, ναί,
Κάτησο, κάτησο, $\bar{N}\chi$ κί, ναί, τυγάτριον.

ἀντὶ τοῦ,

. $\bar{N}\chi$ χί, ναί,
Κάθησο, κάθησο, $\bar{N}\chi$ χί, ναί, θυγάτριον.

Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἐγεννήθη τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ $\bar{N}\chi$ -σκε (3). Δ'. Ὅτι τὸ, Ἐκεῖνους ὅσοι ἀπέκτησαν, εἶναι ἀνάλυσις τῆς ἐνάρθρου μετοχῆς, Τοὺς κεκτημένους, ἤγουν, Οἱ κέκτηνται. Τοῦτο τὸ Οἱ μεταφράζομεν διὰ τοῦ, Ὅσοι, ἢ Οἱ ὅποιοι, διὰ τὸ ἀποφύγωμεν τὸν Ἰταλισμὸν, Ὁποῦ ($\bar{C}\chi$), ὁ ὁποῖος

(1) Ἴδε τὰς εἰς τὸν Ἡλείδωρον σημειώσεις, σελ. 152.

(2) Καθὼς καὶ τὸ πρὸ τούτων $\bar{m}$, διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν.

(3) Ἐνδέχεται ὁμῶς τὰ ἦναι καὶ Ἴωνισμὸς ἢ προσθήκη τῆς $\bar{\sigma}\chi$ συλλαβῆς εἰς τὸ $\bar{N}\chi$ σκε (καθὼς καὶ εἰς τὸ Ὅσκε), ἂν καὶ τὴν τοιαύτην προσθήκην δὲν τὴν ἔκαμναν οἱ Ἴωνες παρὰ εἰς τὰ ῥήματα, οἷον Τύπτεσκε, ἀντὶ τοῦ, Ἐτυπτε.

παριστάνει συγκεχυμένως ὅλα τὰ γένη, ὅλους τοὺς ἀριθμοὺς, ὅλας τὰς πτώσεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀντωνυμίας, κ' ἔξω τούτων, σημαίνει ἀκόμη τοπικὸν καὶ χρονικὸν ἐπίρρημα. Ε'. Ὅτι τὸ Ἀπέκτησαν καθὼς καὶ τὸ ἐξῆς Ἔγιναν, ἢ Ἐγείναν, εἶναι λείψανα παλαιῶν ἐνεργητικῶν σχηματισμῶν τοῦ Κτάω ὦ, καὶ τοῦ Γίνω, ἢ Γείνω, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, εἰς ταύτην τὴν σημασίαν, δὲν εὐρίσκονται εἰς τὰ σωζόμενα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης συγγράμματα καὶ ποιήματα πλὴν οἱ σχηματισμοί, Κτῶμαι, καὶ Γίνομαι. Τὰ ῥήματα ταῦτα εἶναι ἀληθινὰ Μέσα ῥήματα, καὶ δὲν ὠνομάσθησαν Ἀποθετικά δι' ἄλλο παρ' ὅτι ἀπέθεντο, ἤγουν ἔχασαν τὸν ἐνεργητικὸν σχηματισμόν. Ζ'. Ὅτι τὸ Μεγαλ- +
τάτην, καθὼς καὶ τὸ μετ' ὀλίγον, Πολλοτάτων, εἶναι ἀπ' ἐκεῖνα τὰ ὁμαλὰ ὑπερθετικά, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἐπρόκριναν οἱ Ἀρχαῖοι τὰ ἀνώμαλα, Μέγιστος καὶ Πλείστος. Μὲ τὸν καιρὸν ὁμῶς ἐπανελάβε πάλιν ἡ γλῶσσα τὴν παμπάλαιον χρῆσιν τοῦ Μεγαλώτατος καὶ Πολλότατος, καθὼς ἔλεγον καὶ οἱ παλαιοὶ Σοφώτατος, Χρησώτατος κ. τ. λ. καθὼς λέγομεν ἔτι ἀπὸ τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους Ἀγαθώτατος καὶ Καλώτατος, +
ἀντὶ τοῦ Βελτίων καὶ Καλλίων, ἂν καὶ ὁ Φρύνιχος μετὰ τετρακοσίους σχεδὸν χρόνους, ἤγουν κατὰ τὴν δευτέραν ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, κατακρίνῃ τὸ Ἀγαθώτερος καὶ Ἀγαθώτατος ὡς ἐναντία τῆς Ἀττικῆς συνηθείας. Ἀλλὰ τὸ συγκριτικὸν τοῦ Μεγάλος εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν διὰ τί δὲν σχηματίζεται Μεγαλώτερος, ἀλλὰ Μεγαλήτερος; Εἶναι τάχα, Μεγαλείτερος, κατὰ συγκοπὴν ἀπὸ τὸ Μεγαλειότερος (1), ἢ

(1) Μετεχειρίσθη τὸ συγκριτικὸν τοῦτο ὁ Πλάτων (Θεαιτ. σελ. 168) εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν σημασίαν τοῦ Μείζων. « Ταῦτα τῷ » ἐταίρῳ σου εἰς βοήθειαν προσηρξάμην (γρ. προσήρκεσα μὲν) κατ' » ἐμὴν δύναμιν, σμικρὰ ἀπὸ σμικρῶν· εἰ δ' αὐτὸς ἔζη, μεγαλειότερον » ἂν τοῖς αὐτοῦ ἐβόηθησε ».

πῶς ἄλλως πρέπει νὰ γράφεται; Πιθανὸν ὅτι ὁ σχηματισμὸς οὗτος τοῦ Μεγαλήτερος ἐγεννήθη ἀπὸ ἄλλον Ἀττικὸν σχηματισμὸν (τὸν Μεγαλαίτερος), κατὰ τὸν ὅποιον ἔλεγον ἐκεῖνοι, Ἰσαίτερος, Ἰδιαίτερος, Μεσαίτερος, Φιλαίτερος, ἀπὸ τὸ Ἴσος, Ἰδιος, Μέσος, Φίλος, καὶ λέγομεν ἔτι καὶ νῦν ἡμεῖς Καλήτερος, Κοντήτερος, Μακρῆτερος, Πρωτήτερος (1) Χονδρήτερος. Ζ'. Ὅτι τὸ δυναστείαν μετεφράσθη εἰς τὸ Ἐξουσίαν, ἡγουν Ἡγεμονίαν, διότι εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ἡ Δυναστεία, καὶ αἱ συγγενεῖς λέξεις Δυνασεύω, Δυνασικῶς κ. τ. λ. παριστάουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔννοιαν βίας καὶ τυραννίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἔννοεῖ ἐνταῦθα ὁ Ἰσοκράτης, ἃν καὶ καμμίαν φορὰν εὐρίσκεται καὶ αὐτὴ εἰς τοὺς παλαιοὺς συγγραφεῖς. Η'. Ὅτι τὸ Ἀλλὰ σώζεται καὶ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰ κοινὰ Λεξικά, καὶ εἰς τὰ κοινὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα εὐρίσκεται. Λέγομεν ὡσαύτως καὶ, Ἀμῆ, τὸ ὁποῖον εἶναι κυρίως, Ἀμμῆ, ἡγουν, Ἄν μῆ, συνώνυμον τοῦ, Εἰ μῆ. Καὶ ἐπειδὴ εἰς πολλὰς περιστάσεις εἶναι σχεδὸν ἀδιάφορον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν νὰ μεταχειρισθῇ τὸ, Εἰ μῆ, ἢ, τὸ Ἀλλὰ, διὰ τοῦτο ἡ κοινὴ λαμβάνει πολλάκις τὸ συνώνυμον Ἀμμῆ καταχρηστικῶς ἀντὶ τοῦ Ἀλλὰ. Ἡ κυρία τοῦ σημασία φαίνεται εἰς τοῦτο τὸ παράδειγμα « Τί ἄλλο δηλοῦσι τὰ ἄλογα » ἀμῆ (γρ. ἀμμῆ) μόνον πολέμους (2); » ἡγουν τί ἄλλο δηλοῦσιν, εἰ μῆ δηλοῦσιν (ἢ ἂν μῆ δηλώσι) πολέμους. Καμμίαν

(1) Ἴσως ὅμως καὶ, Πρωτήτερος, διὰ τοῦ ὁ κατὰ συγκοπὴν τοῦ, Προτερῆτερος, ἀπὸ τὸ Προτεραιέτερος τοῦ Ἀριστοφάνους (Ἰππ. 1165). Τὸ Ἀρχῆτερος ἢ εἶναι ἀπὸ τὸ Ἀρχαίτερος συγκριτικὸν τοῦ Ἀρχός, ἢ κατὰ συγκοπὴν ἀπὸ τὸ Ἀρχαιότερος συγκριτικὸν τοῦ Ἀρχαῖος, ὡς ἔλεγον καὶ Γεραιέτερος καὶ Παλαίτερος ἀντὶ τοῦ Γεραιότερος καὶ Παλχιότερος.

(2) Θέκτρ. Πολιτ. Κεφ. γ', σελ. 42.

φορὰν λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ, Εἰ δὲ μὴ, καθὼς εἰς τοὺς στίχους τούτους τοῦ Ἑρωτοκρίτου (σελ. 197),

Εἰς τὰ καλὰ μου μ' εὔρηκε, νὰ ζήσης, θυματέρα·

Ἀμῆ (γρ. Ἀμμή) κακὴ γιὰ λόγου του ἦτον ἐτούτῃ ἡ μέρα.

ἤγουν, Εἰ δὲ μὴ, ἢ Ἄν δὲν μ' εὔρισκεν εἰς τὰ καλὰ μου, κ. τ. λ. Ἡ κατάχρησις τοῦ, Εἰ μὴ, ἀντὶ τοῦ, Ἀλλὰ, εὑρίσκειται καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὸσον πλέον ἀξία σημειώσεως, ὅσον εἶναι σπανία (1), καὶ διὰ τοῦτο ἱκανὴ νὰ προξενήσῃ ἀσάφειαν, καθὼς τῶνόντι καὶ τὴν ἐπροξένησεν εἰς ταύτην τοῦ Ἀριστοφάνους (Λυσιστρ. 942 καὶ 943) τὴν ῥῆσιν,

Οὐχ ἡδὺ τὸ μύρον, μὰ τὸν Ἀπόλλω, τουτογί,

Εἰ μὴ διατριπτικόν γε (ἴσ. τε) κοῦκ ἔξον γάμων.

εἰς τὴν ὁποίαν ὅτι τὸ Εἰ μὴ, εἶναι ἀντὶ τοῦ Ἀλλὰ (τοῦ κοινῶς Ἀμμή), μόνῃ τῆς σημερινῆς γλώσσης ἢ παράθεσις δύναται νὰ σὲ πληροφορήσῃ. Θ'. Ὅτι τὸ Καλὸς, τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐσήμαινε τὸν σήμερον λεγόμενον Εὐμορφον, ἢ Ὠραῖον, σημαίνει τώρα τὸν Ἀγαθὸν καὶ τίμιον. Ἡ κατάχρησις προήλθεν ἀπὸ σπανίους τινὰς περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ παλαιοὶ τὸ μετεχειρίζοντο ὡς συνώνυμον τοῦ Ἀγαθός. Τοιαύτην ἔννοιαν εἶχεν εἰς τὸ συμπλεκόμενον, Καλὸς κάγαθος, ἢ διὰ μιᾶς λέξεως, Καλοκάγαθος, τὸ ὁποῖον ἔμεινε καὶ εἰς ἡμᾶς, καθὼς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ οὐσιαστικὸν Καλοκαγαθία. Ἄλλοῦ ὅμως περισσό-

(1) Ὅταν ἡ γλῶσσα δηλαδὴ ἦτον ἐτι εἰς τὴν ἀκμὴν της· ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι, καὶ μάλιστα οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, μετεχειρίσθησαν συχνά τὸ, Εἰ μὴ, ἀντὶ τοῦ Ἀλλὰ, καὶ τοῦτο πάλιν ἀδιαφόρως ἀντὶ τοῦ Εἰ μὴ. Ὅθεν ὁ μὲν Ματθαῖος (12, η') λέγει, « Οὐδὲνα εἶδον, Εἰ ΜΗ' » τὸν Ἰησοῦν μόνον » ὁ δὲ Μάρκος (Θ, η'), « Οὐδὲνα εἶδον, ἈΛΛΑ τὸν » Ἰησοῦν μόνον ».

τερον δὲν ἐφαίνετο ἡ συνωνυμία αὕτη παρὰ εἰς τὰ οὐδέτερα
Καλὸν, καὶ Ἀγαθὸν (Ἰλιάδ. ι', 615),

ΚΑΛΟΝ τοι σὺν ἐμοὶ τὸν κῆδεν, ὅς κέ με κῆθη,

καὶ (Ἰλιάδ. ω', 425),

Ὡ τέκος, ἧ ῥ' ΑΓΑΘΟΝ καὶ ἐναΐσιμα δῶρα διδοῦναι.

Εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους ἡ κατάχρησις ἐπροχώρησεν
εἰς τόσον, ὥςτε δὲν εἶναι ἄλλο συνεχέστερον εἰς τοὺς ἑβδο-
μήκοντα παρὰ ταύτην τὴν σημασίαν. Ἀρκεῖ μόνον τὸ γνω-
στὸν καὶ εἰς αὐτοὺς τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς κανδηλάπτας, « Οὐοὶ
» οἱ λέγοντες τὸ πονηρόν, καλόν, καὶ τὸ καλόν, πονηρόν (I) ».

Εἰάν ἡ θεματογραφία γίνεται, δὲν λέγω μὲ ταύτην τὴν
ἐξέτασιν, ἐπειδὴ οὔτε εἰς ὅλας τὰς περιόδους τῆς μαθη-
σεως ἀρμόζει, οὔτε ὅλοι ἴσως οἱ διδάσκαλοι εἰς τὰς παρ-
ούσας περιπτώσεις εἶναι ἱκανῶς προετοιμασμένοι εἰς ταύτην
τὴν γυμνασίαν, ἀλλὰ μὲ ἐξέτασιν ὅσον εἶναι δυνατόν ὁμοίαν
καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχουσιν μὲ τὴν προειρημένην, ἀπολαμ-
βάνουσιν ἐνταυτῷ οὐκ καλὰ οἱ σπουδάζοντες· φυλάσσουν
εἰς τὴν μνήμην μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν τὴν ὀρθὴν χρῆσιν
τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ἔπειτα καὶ μαθαίνουν κατὰ μικρὸν
τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, ἀνακαλύπτουντες ἡμέραν ἐξ
ἡμέρας τὰ γενέθλια, τὰς ἀνωμαλίας, τοὺς χυδαῖσμούς αὐ-
τῆς, καὶ τὸν τρόπον τῆς διορθώσεως αὐτῶν. Ὅταν, παρα-
δείγματος χάριν, διδαχθῇ ὁ μαθητὴς σου τὴν ἐτυμολογίαν καὶ
χρῆσιν τοῦ Ἀμμή, θέλει τὸ ἔχειν ἐντροπὴν νὰ μεταχειρίζεται
εἰς τόπον αὐτοῦ, ἢ τοῦ Ἀλλά, τὸ Ἰταλικόν, Ma. Ἡ
ἀπὸ ξένους δάνεισις, ἢ νὰ τὸ εἶπω καθαρώτερα, ψωμο-
ζήτησις λέξεων καὶ φράσεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας γέμουσιν αἱ

ἀποθῆκαι τῆς γλώσσης, σιμὰ τῆς ἀτιμίας, δίδει καὶ παντελοῦς ἀπαιδευσίας, ἢ καὶ ἡλιθιότητος, ὑπόληψιν. Ἐὰν ἦναι ποτὲ καλὸν ἢ ὑπερηφανία, τότε βέβαια ἔχει τὸν τόπον τῆς, ὅταν γεννᾶται ἀπὸ τὴν μεγαλοφροσύνην, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει εἰς τὰς εὐγενεῖς ψυχάς, ἢ ἀγάπῃ τῆς ἰδίας πατρίδος, καὶ γλώσσης. ‘Τί ὠφελεῖ τῶν ἀλλοτρίων γλωσσῶν ἢ εἰδησις, ὅταν λαμβάνῃ τις ἀπ’ αὐτὰς ὅχι ὅ,τι δύναται νὰ διορθώσῃ, ἀλλ’ ὅ,τι διασρέφει καὶ ἀσχημίζει τὴν γλῶσσάν του; Ἡ χρειαὶ τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἔχει ἡ ἡμετέρα εἶναι πολλὰ ὀλίγη, ἐπειδὴ παρασέκει σιμὰ τῆς ἢ ὑπέρπλουτος αὐτῆς μήτηρ, ἐτοίμη νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν ὅ,τι τῆς λείπει, ἐὰν μόνον ἔχωσι τὴν τέχνην νὰ τὸ λαμβάνωσιν οἱ λαμβάνοντες χωρὶς σπαραγμόν. Καὶ μ’ ὅλον τοῦτο, δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν ζητοῦμεν νὰ τὴν γεμίσωμεν ἀπὸ τῶν ἄλλων γλωσσῶν τὰ ἰδιώματα. Ὡς νὰ μὴν ἦσαν ἀρκετοὶ ὅσοι Τουρκισμοὶ τὴν ἐμίαναν, τὴν πολιορκοῦσι σήμερον οἱ Γαλατισμοί, οἱ Ἰταλισμοί, οἱ Γερμανισμοί, πανταχόθεν, καὶ τὴν πνίγουσιν.

Ἐξω ἀπὸ τὰ προσημειωθέντα καλὰ, τὰ ὁποῖα προξενεῖ εἰς τοὺς νέους ἢ γινομένη μετὰ λόγου θεματογραφία, θέλει προξενήσῃ καὶ τὸ πολυτιμότεον ἀπάντων, τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ζῆλον, ἐὰν ἔχῃ τὴν τέχνην ὁ διδάσκαλος νὰ ἐκλέγῃ ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὰ βιβλία, καὶ νὰ δίδῃ συνεχῶς εἰς τοὺς θεματογραφοῦντας τοιαῦτα παραδείγματα, ὁποῖα εἶναι ἱκανὰ (καθὼς τὸ πρὸ μικροῦ μικρὸν παράδειγμα τοῦ Ἰσοκράτους) νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν τὴν ὄρεξιν νὰ ὠφελήσωσι τὴν πατρίδα των. Εἶναι πρᾶγμα ἀναγκαῖον νὰ συνεθισθῶσι σύγκειρα νὰ ἐνθουσιάζωται διὰ τὸ καλόν, διδασκόμενοι ὅτι μόνον τὸ ὠφέλιμον εἶναι καλόν, καὶ μόνον τὸ καλὸν ἄξιον ἀγάπης καὶ σπουδῆς, κατὰ τὸ πολυερύλλητον ἄσμα, τὸ

ὁποῖον ἔψαλλαν αἱ Μοῦσαι καὶ αἱ Χάριτες εἰς τοῦ Κάδμου τοὺς γάμους·

Ὅτι καλὸν φίλον ἐστὶ· τὸ δ' οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστὶ.

Τοῦτ' ἔπος ἀθανάτων ἦλθε διὰ σωματών.

Ἀναγκαῖον εἶναι νὰ λέγεται συνεχῶς εἰς αὐτοὺς ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Σωκράτης εἰς τοὺς μαθητάς του· « Ἐπιθυμεῖς νὰ τιμᾷσαι « ἀπὸ τὴν πατρίδα σου; τὴν πατρίδα σου πρέπει νὰ ὠφελῇς· » Ἐλπίεις νὰ θανατῶξῃ ὅλη ἡ Ἑλλάς τὴν ἀρετὴν σου; τὴν Ἑλλάδα προθυμοῦ νὰ εὐεργετῇς (1) » τὴν σήμερον μάλιστα, ὁπόταν, κατὰ θεῖαν μοῖραν, ἡ ἀναξωωθεῖσα Ἑλλάς ἀνταμείβῃ μὲ τὰ φιλόσοφα καὶ μητρικὰ τῆς ἐναγκαλίσματα τοὺς ἐρασὰς καὶ δημιουργοὺς τῆς δόξης αὐτῆς.

Ὅταν μὲ τοιαῦτα καθαρὰ νάματα ποτίξῃς τὰς ἀπαλὰς τῶν μαθητῶν σου ψυχὰς, ὅταν τοὺς ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τὴν ἀηδίαν καὶ τοὺς ματαίους κόπους τῆς ἀμεθοδου παρὰδόσεως, ὅταν, ὅχι μόνον εὐκόλῳ, ἀλλὰ καὶ ἡδονικῇ καταστάσει εἰς αὐτοὺς τὴν μάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τότε θέλεις τοὺς ἰδεῖν νὰ καταγίνωνται, ὅχι εἰς τὰς πρὸ μικροῦ σημειωθεῖσας ματαιοπονίας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν πάντοτε πρόδρομοι τῆς μελλούσης τῶν γλωσσῶν καὶ τῶν ἐθνῶν διαστροφῆς, ἀλλ' εἰς μεταφράσεις Ἑλληνικῶν καὶ ξένων βιβλίων, εἰς παρατηρήσεις ὠφελίμους εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς κοινῆς γλώσσης, καὶ εἰς τὴν εὐμέθοδον παράδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς, εἰς ὀλίγα λόγια, εἰς ὅλα τὰ καλὰ, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα νὰ ἐκπλύνωσι τὸν πολυχρόνιον ρύπον, μὲ τὸν ὁποῖον κατησβόλωσε τὸ εὐμορφώτατον τῆς Ἑλλάδος πρόσωπον ἡ βαρβαρότης. Ὅταν

(1) Ξενοφ. Ἀπομν. Β', α, «Εἴτε ὑπὸ τίνος πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, » τὴν πόλιν ὠφελήτεον· εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ » θανατῶξασθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν ».

τοιούτοι μαθηταὶ ἐκβαίνωσιν ἀπὸ τὰς χεῖράς σου δημιουργημένοι ὡς ἀγάλματα καλὰ, τότε κατεσάθης, σὺ διδάσκαλε, ὅσις ἂν ἦσαι, τῆς πατρίδος ὁ μέγιστος εὐεργέτης, ἐπειδὴ εὐρηκας τὴν τέχνην νὰ πολυπλασιάξης τοὺς εὐεργέτας αὐτῆς· καὶ ἡ θύρα τοῦ φροντιστηρίου σου εἶναι ἀξία νὰ φέρῃ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην,

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΕΥΕΡΓΕΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Εάν ἴσως τινὲς ἀπὸ τοὺς διδασκάλους δυσαρεσθῶσιν εἰς ὅσα λέγω περὶ αὐτῶν, εἶναι ὁμῶς ἐξ αὐτῶν καὶ γνήσιοι φίλοι τῆς δόξης τοῦ γένους αὐτῶν πολλοὶ (1), οἱ ὅποιοι ἄλλο εἰς τοὺς

(1) Ἀπὸ τοὺς φιλογενεῖς τούτους διδασκάλους, τῶν ὁποίων, δι' εὐτυχίαν τῆς Ελλάδος, ὁ ἀριθμὸς πληθύνεται καθ' ἡμέραν, ἀρκοῦμαι κατὰ τὸ παρὸν νὰ ὀνομάσω ΛΑΜΠΡΟΝ τὸν ΦΩΓΙΔΔΗΝ, διδάσκαλον τοῦ ἐν Βουκορεσίῳ Ἑλληνικοῦ γυμνασίου. Ἀκούω ὅτι ὁ σοφὸς οὗτος διδάσκαλος ἔχει τάξιν καὶ μέθοδον εἰς τὰ μαθήματά του· λέγουσιν, ὅτι καὶ οἱ ἐξερχόμενοι ἀπὸ τὸ γυμνάσιον αὐτοῦ νέοι, παρὰ τὴν εἴδησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶναι σολισμένοι καὶ μὲ ἤθη χρηστὰ, καὶ μὲ φρονήματα ὄντως Ἑλληνικά. Τοῦτο τοῦ ΛΑΜΠΡΟΥ τὸ εὐεργέτημα εἶναι ἐτι ἀξιολογώτερον, ἀλλ' ὅχι παράδοξον. Ἡ εὐμεθοδία τῆς παραδόσεως προσηλόνουσα τὰς νέας ψυχὰς εἰς τὰ μαθήματα, φυσικὰ τὰς μακρύνει ἀπὸ πολλῆς ἄλλας αἰσχυρᾶς ἐπιθυμίας καὶ ἀσχολίας· «Ὡς εἰ καὶ μὴδὲν» ἄλλο θυνῆσεται τὰ μαθήματα ταῦτα ποιεῖν ἀγαθόν, ἀλλ' οὖν ἀπο-» τρέπει γὰρ τοὺς νεωτέρους πολλῶν ἄλλων ἀμαρτημάτων » (Ἰσοκράτ. Παναθην.). Ἐξ ἐναντίας ἡ ἀμεθοδία, αὐξάνουσα τοὺς κόπους ὑπέρμετρα, ἀηδιάζει καὶ ψυχραίνει τὰς ψυχὰς, καὶ γεννᾷ εἰς αὐτάς τὴν μητέρα πάντων τῶν κακῶν, τὴν ἀργίαν· διότι ἀργὸς εἶναι ὅχι μόνον ὅσις δὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ καὶ ὅσις ἐργάζεται ἀνάποδα. Τοῦ τοιούτου γράφουσιν αἱ χεῖρες, ἀπαγγέλλει τὸ σῶμα, ἀλλ' ἡ ψυχὴ δὲν μετέχει τίποτ' ἀπ' αὐτά.

Τὸ χρεωσούμενον τοῦτο εἰς σέ, ΛΑΜΠΡΕ, ἐγκώμιον ἦτο γραμμένον, ὅταν ἤκουσα ὅτι ὁ θάνατος ἐξέρρησε τὴν Ελλάδα ἀπὸ τὴν διδακταλίαν σου. Τίς ἄλλος παρὰ τοὺς μαθητάς σου δύναται νὰ παρηγορήσῃ τῆς

αὐτοσχεδίους τούτους στοχασμοὺς δὲν θέλουν εὐρεῖν, παρ' ὅσα αὐτοὶ καὶ ἐσυλλογίσθησαν πρὸ πολλοῦ, καὶ εἰς ἔργων ἔβαλαν, ὅσον ἐσυγχώρουν αἱ παροῦσαι δυσυχεῖς περιστάσεις. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν ἀποδλέπων, εἰς αὐτοὺς θαρρῶν, ἀπ' αὐτοὺς ἐλπίζων τῆς κοινῆς πατρίδος τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὰ καλὰ προκοπὴν, κρίνω ἀναγκαῖον νὰ προσθέσω εἰς τὰ περὶ τῆς Θεματογραφίας, ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ποιητῶν ἢ συγγραφέων.

Ἄλλο δὲν εἶναι ἡ ἐξήγησις αὕτη παρὰ τὸ ἀντίστροφον τῆς Θεματογραφίας, κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρουσα, ὅτι πρέπει νὰ προηγηται ἐκείνης περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον διάστημα χρόνου, ἐπεὶδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ Θεματογραφῇ ὁ μαθητὴς, πρὶν τοῦλάχιστον νὰ μάθῃ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοὺς σχηματισμοὺς τῶν μερῶν τοῦ λόγου. Καθὼς τῆς Θεματογραφίας, οὕτω καὶ τῆς ἐξηγήσεως ἡ μέθοδος πρέπει νὰ ᾖ τοιαύτη, ὁποία νὰ προξενῇ ἐνταυτῷ ὠφέλειαν καὶ ἡδονὴν εἰς τοὺς σπουδάζοντας τὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' ἡ συνήθης μέθοδος δὲν εἶναι καλὴ κἀνὲν ἀπὸ τὰ δύο τεκῆτα νὰ κάμῃ· διότι καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν ποιητῶν, ἡ συγγραφέων, γίνεται χωρὶς κρίσιν, καὶ ἡ ἐξήγησις εἶναι τόσον ἀηδὴς, διὰ τὴν ἄλογον συσσωρεύσιν πολλῶν κοινῶν λέξεων καθ' ἑκάστην Ἑλληνικὴν, ὥστε δικαιότερον ἤθελε δώσειν τίς εἰς τὴν τοιαύτην συσσωρεύσιν τὸ ὄνομα τῆς Ψυχοκτασίας παρὰ, μὲ τὸ ὁποῖον κοινῶς τὴν ὀνομάζουσι, τῆς Ψυχαγωγίας. Τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἔλαβον ἀνωτέρω ἀπὸ τὸν Ἰσοκράτην, ἀρκεῖ νὰ μᾶς

Ελλάδος τὴν λύπην; καὶ τί μένει πλέον εἰς ἐμὲ ἄλλο παρὰ νὰ πέμψω εἰς τὸν τάφον σου τὸν μικρὸν τοῦτον, ἀλλ' ἀπὸ ψυχῆς ἐξερχόμενον ἔπαινον εἰς τὴν μακαρίαν σου ψυχὴν; Αἰωνία σου ἡ μνήμη! « Γαῖον » ἔχοις ἐλαφρὰν! »

ἀποδείξῃ τὴν ἀτοπίαν τῆς τοιαύτης μεθόδου, ἐὰν τὸ ὑποθέσωμεν τώρα, ὅχι ὡς *Θέμα*, ἀλλ' ὡς ἀνάγνωσιν, ψυχαγωγημένην εἰς τοῦτον τὸν τρόπον· « ΓΑΡ, διότι, ἐπειδὴ, ἈΠΑΝ-
 » ΤΕΣ, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ΦΙΛΟΥΣΙΝ, ἀγαποῦν, ἀσπά-
 » ζονται, περιποιοῦνται, ΟΥ ΤΟΥΣ, ὅχι ἐκείνους τοὺς
 » ἀνθρώπους, ΚΕΚΤΗΜΕΝΟΥΣ, οἱ ὅποιοι ἀπέκτησαν,
 » ἐκέρδησαν, ΣΦΙΣΙΝ ΑΥΤΟΪΣ, διὰ τὸν ἑαυτὸν των, διὰ
 » λόγου των, ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΝ, ἐξουσίαν, δύναμιν, κράτος,
 » ἡγεμονίαν, βασιλείαν, ΜΕΓΙΣΤΗΝ, μεγαλωτάτην, πλα-
 » τυτάτην, ἈΛΛΑ, ἀμμή, ΤΟΥΣ ΓΕΓΕΝΗΜΕΝΟΥΣ,
 » ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔγιναν, ἐχρημάτισαν, κατεσάθησαν, ΑΙ-
 » ΤΙΟΥΣ, αἰτία, ἀφορμή, ἙΛΛΗΣΙ, εἰς τοὺς Ἕλληνας
 » ΠΛΕΙΣΤΩΝ, πολλοτάτων, περισσῶν, ΑΓΑΘΩΝ, κα-
 » λῶν, χρησίμων, ὠφελίμων πραγμάτων ». Ἰ Τίς δύναται νὰ
 παραβάλλῃ ταύτην τὴν ἐξήγησιν μὲ τὴν Θεματικὴν ἐκείνην τὴν
 πρώτην, χωρὶς νὰ ἐκφωνήσῃ ὅ,τι ἔλεγεν εἰς ἀπὸ τοὺς Δειπνο-
 σοφιστὰς τοῦ Ἀθηναίου (1) πρὸς τοὺς τοιοῦτους μωρολόγους
 Γραμματικούς; « Τί γὰρ ὄφελος τῶν τοσούτων ὀνομάτων, ὧ
 » Γραμματικῆ, πάντας ἐπιτρίψαι μᾶλλον ἢ σωφρονίσαι δυ-
 » ναμένων τοὺς ἀκούοντας; » Ἰ Διὰ τί τοσαύτη λέξεων ἀσωτία
 καὶ ἀληθινὴ λογοδιάρροια, ἥτις ὅχι μόνον διδάσκει τοὺς μα-
 θητὰς τὴν φλυαρίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμποδίζει νὰ καταλάβωσιν
 ἀκριβῶς ἐκάστης λέξεως τὴν δύναμιν. Τότε μόνον συγχωρεῖται
 τῶν λέξεων ἡ συμφόρησις, ὅταν ἡ κοινὴ γλῶσσα ἀδυνατῇ νὰ
 παραστήσῃ διὰ μιᾶς λέξεως τὴν ἔννοιαν.

Εἶπα ὅτι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ ἔρευνα πρέπει νὰ συν-
 οδεύεται πάντοτε μὲ τὴν ἔρευναν τῆς κοινῆς. Καθὼς λοιπὸν εἰς
 τὴν ἰδίως λεγομένην Θεματογραφίαν, ἡ μετάφρασις ἐκ τῆς

(1) Βιβλ. XIII, σελ. 610.

κοινῆς γλώσσης ἐγίνετο διὰ γυμνασίαν τῆς Ἑλληνικῆς. οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου εἰς τὴν ἐξήγησιν, ἢ ψυγαγωγίαν, ἢ μετάφρασις ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πρέπει νὰ γίνεται Θέμα καὶ γύμνασμα τῆς κοινῆς. Εἶναι πράγμα πολλοῦ γέλωτος ἄξιον, νὰ καταγινώμεθα εἰς τὴν ἔρευναν τῆς παραγωγῆς, ἐτυμολογίας, γραφῆς καὶ συντάξεως τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων, καὶ νὰ μὴ γνωρίζωμεν τὰς λέξεις, μὲ τὰς ὁποίας παριστάνομεν καθ' ἑκάστην τὰς ἐννοίας τῆς ψυχῆς ἡμῶν, μηδὲ τῆς συντάξεως αὐτῶν τὸν τρόπον. Καὶ διὰ τί συνέβη ἡ τοιαύτη ἐπονείδιστος ἄγνοια; διότι ἡμελήθη εἰς τὰ σχολεῖα ἡ ἀδιάλειπτος παραβολὴ καὶ παράθεσις τῶν δύο γλωσσῶν· διότι οἱ διδάσκαλοι ἐπεχείρησαν νὰ κάμωσι τοὺς μαθητὰς των Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντας, ἤγουν ἐματιοπόνησαν εἰς τὸ ἀδύνατον, καὶ τοὺς ἀφῆκαν νὰ γράφωσι τὴν κοινὴν γλῶσσαν χειρότερα παρὰ τοὺς ὑδροφόρους καὶ ξυλοφόρους.

Ολίγα παραδείγματα δὲν ἤθελαν εἶσθαι ἔξω τοῦ καιροῦ νὰ καταστήσωσι σαφέστερον ὅ,τι λέγω. Ὅταν παρατηρήσης + μὲ τὸν μαθητὴν σου, ὅτι ὁ Γέλως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ὀμήρου εἶχε δύο σχηματισμοὺς Γέλως Γέλωτος, καὶ Γέλος Γέλου (Ὀδυσ. υ', 8 καὶ 346), τοιαύτη παρατήρησις γεννᾷ ἄλλην ἐνταυτῷ παρατήρησιν ταύτην, ὅτι ἀπὸ τὸν σχηματισμὸν τοῦτου τὸν δεύτερον παράγεται τῆς κοινῆς γλώτσης τὸ οὐσιαστικὸν οὐδέτερον Γέλιον καὶ Γέλια (ὡς ἀπὸ τὸ Λόγος, τὸ Λόγιον καὶ τὰ Λόγια), καὶ ὅτι ἐπομένως πρέπει νὰ γράφεται διὰ τοῦ ι, καὶ ὅχι Γέλειον, ἢ Γέλοιον, ὡς τὸ γράφουσι γελοῖως οἱ Λεξικογράφοι τῆς κοινῆς γλώσσης, συγχέοντες αὐτὸ μὲ τὸ ἐπίθετον Γελοῖον.

+ Φέρω δεύτερον παράδειγμα ἀπὸ τοὺς Λεξικογράφους τὸ Κοιτάζω, ἤγουν βλέπω, τὸ ὁποῖον αὐτοὶ γράφουσιν ἀπαρᾶλ-
λάκτως ὡς τὸ Κοιτάζω, ἤγουν ἀναπαύομαι εἰς τὴν κοίτην.

Καὶ τοῦτο μὲν ὅτι γράφεται ὀρθῶς, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν κοινὴν φράσιν, « Ἐκοιτάξαν τὰ ὀρνίθια » ἤγουν, Ὑπῆγαν εἰς τὴν κοίτην, ἀπὸ τὴν σύνθετον μετοχὴν Κατακοιτασμένοις, ἢ Κατακοιτάμενος, μὲ τὴν ὁποίαν σημαίνομεν τὸν ἐξ ἀρρῶ-
 ςίας κλινήρη, καὶ τέλος, ἀπὸ τοῦ Πινδάρου (1) τὸ, « Ἀνά
 » βωμόν θεᾶς κοιτάξατο ». Ἀλλ' ὅταν σημαίνει τὸ Βλέπω, πῖθανόν εἶναι ὅτι πρέπει νὰ γράφεται Κυττάζω, ὡς Αἰολικῇ ἀρχαιοτάτῃ λέξις, ἀντὶ τῆς ὁποίας οἱ Ἀττικοὶ ἔλεγον Κυπτάζω, καθὼς μετεσχημάτισαν καὶ ἄλλα Αἰολικὰ ῥήματα, οἷον τὸ Κόσσω (2), Νίσσω, Ὅσσω, Πέσσω, ἢ Πέττω, εἰς τὸ Κόπτω, Νίπτω, Ὀπτω καὶ Πέπτω. Τὸ Κυπτάζω, ὡς ἡ παρχωγὴ του τὸ φαιρόνει (ἀπὸ τὸ Κύπτω), ἐσήμαινε κυρίως τὸ, Σκυπτὸς θεωρῶ τί, ἐνασχολοῦμαι, καταγίνομαι, διατρίβω, καὶ χρονίζω εἰς αὐτὸ, καὶ ἀκολουθῶς ἐπιμελοῦμαι καὶ φροντίζω δι' αὐτό. Ὅσις βάλλει τὴν φροντίδα του εἰς τίποτε, ἐξ ἀνάγκης ἀμελεῖ καὶ παραβλέπει τὰλλα· ὅθεν σημαίνει πρὸς τούτοις τὸ Κυπτάζω (κοτὰ τὸν Σουΐδαν), καὶ τὸ Ἀναβάλλω, ἤγουν ἀφίνω εἰς ἄλλον καιρόν. Ὅλαι σχεδὸν αἱ σημασίαι αὗται σώζονται εἰς τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ Κυττάζω· οἷον « Τί με κυττάξεις εἰς τὸ πρόσωπον; Τί κυττάξεις, καὶ » δὲν κάμνεις ὅ,τι σὲ εἶπα; Κυττάζω νὰ μάθω τίς τὸ ἔκαμε ». Ὁ Ἀριστοφάνης, ἀπαριθμῶν τὰς διαφοροὺς υἱιακὰς ἀσχολίας τῶν γυναικῶν, λέγει (Λυσισρ. 17),

Ἡ μὲν γὰρ ἡμῶν περὶ τὸν ἄνδρ' ἐκύπτασεν·

Ἡ δ' οἰκέτην ἡγειρεν· ἡ δὲ παιδίον

Κυτέκλινεν· ἡ δ' ἔλουσεν· ἡ δ' ἐψάμισε.

(1) Ὀλυμπ. XIII, 106.

(2) Ἴσως ἀπὸ τὸ Αἰολικὸν Κόσσω εἶναι τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ Κοσσιζω (ἤγουν κόπτω μὲ τὸ δρέπανον), τὸ ὁποῖον οἱ Λεξικογράφοι γράφουσι δι' ἐνὸς μόνοις σ. *Γουὺς καὶ τὸ κοσσιζὼν εἰς αὐτὸν γράφον.*

ἡγουν « Ἄλλη ἀπὸ ἡμᾶς κυττάζει τὸν ἄνδρα τῆς· ἄλλη ἐξυπνί-
 » ζει τὸν δοῦλον· ἄλλη κοιμίζει τὸ παιδίον τῆς· ἄλλη τὸ λούει,
 » καὶ ἄλλη τὸ ταγίζει ». Διὰ τοῦτο ἔφερα παράδειγμα τούτους
 τοῦ Ἀριστοφάνους τοὺς σίχους, διότι τὸ Ἐκύπτασεν ἐξηγήθη
 ὀλίγον διαφόρως ἀπὸ τινὰς φιλολόγους· ὅθεν φαίνεται καὶ πάλιν
 ἡ ὠφέλεια τῆς κοινῆς γλώσσης εἰς τῆς Ἑλληνικῆς τὴν κατά-
 ληψιν, καθὼς καὶ ταύτης εἰς διόρθωσιν ἐκείνης. Ὅταν ὁ Πλοῦ-
 τάρχος (Λακων. Ἀποφθ.) λέγῃ, ὅτι ὁ Λυκοῦργος ἀπηγό-
 ρευσεν εἰς τοὺς σφατιώτας νὰ ἐκδύνωσι τοὺς φονευθέντας
 ἐχθροὺς, προσθέτει τὴν αἰτίαν ταύτην, « Ὅπως μὴ, κυττά-
 » ζοντες περὶ τὰ σκῦλα, τῆς μάχης ἀμελῶσιν », ἡγουν, Διὰ
 νὰ μὴν ἀμελῶσι τὸν πόλεμον, κυττάζοντες νὰ ἐκδύσωσι τοὺς
 νεκροὺς ἀπὸ τὰ ὅπλα των. Οὕτω λέγομεν, « Κύτταζε τὴν
 » δουλείαν σου » ἡγουν, Ἀσχολοῦ εἰς τὸ ἔργον σου, καὶ μὴ
 περιεργάζεσαι ἄλλα· καὶ « Μ' ἐκύτταξεν εἰς τὴν χρεῖαν μου »
 ἡγουν, Μ' ἐπεμελήθη καὶ μ' ἐδοήθησε.

✕ Εἶναι λέξεις ἄλλαι, τῶν ὁποίων ἡ γένεσις ἐγένεν ἄδηλος, ἢ
 διότι δὲν εὐρίσκονται εἰς τοὺς σωζομένους παλαιούς συγγρα-
 φεῖς, ἢ εἰς τὰ παλαιὰ σωζόμενα Λεξικά, ἢ διότι ὁ σχηματισμὸς
 αὐτῶν εὐρίσκεται εἰς μίαν μόνην Διάλεκτον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ
 Φούκτα, ἀντὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκομεν εἰς τοὺς Συγγραφεῖς τὸ
 Δράξ. Τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἐσήμαινεν ὅσον ἐμπορεῖ νὰ χωρήσῃ
 τῆς χειρὸς ἡ κοιλότης, ἥτις γίνεται ἀπὸ τῶν δακτύλων τὴν
 πρὸς ἀλλήλους γύρωσιν· ἔπειτα κατὰ τοὺς Πτολεμαϊκοὺς
 χρόνους, ἴσως καὶ ἀρχήτερα, ἔλαβεν ἡ Δράξ τὴν σημασίαν
 καὶ αὐτῆς τῆς κοίλης χειρὸς, ἡγουν ἐσήμαινε καὶ τὴν κοινῶς
 λεγομένην Φουκτίαν καὶ τὴν Φούκταν. Μ' ὅλον τοῦτο, καὶ τὸ
 βαρβαρόσχημον, Φούκτα, εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἡσύχιον, σχη-
 ματισμένον Ἀττικῶς, Πύκτη, καὶ ἐξηγημένον ἀπὸ τὸν
 Λεξικογράφον διὰ τοῦ Γρόνθοις. Ἐτρέψαμεν λοιπὸν τὸ Πύκτη

εἰς τὸ Φούκτα, καθὼς ἀπὸ τὸ Φύσκη ἐσχηματίσαμεν τὸ Φούσκα (1). Κατ' ἄλλο δὲν διαφέρουσιν ἐν ἀπὸ τᾶλλο ταῦτα, πλὴν ὅτι τὸ Φούκτα προσέλαβε καὶ τρίτον Αἰολισμόν ἢ Δωρισμόν, τὴν μεταβολὴν τοῦ π εἰς τὸ φ. Οὕτως ἔλεγον ἐκεῖνοι Φερσέφατταν τὴν Περσεφόνην· οὕτω λέγομεν ἡμεῖς (διὰ νὰ μὴν ἀπαριθμῶ πολλὰς ἄλλας τοιαύτας μεταβολάς, εἰς ὅλους γυνώσας) Φτενόν, τὸ λεπτόν, σχηματίσαντες ἀναμφιδόλως αὐτὸ ἀπὸ τὸ Πτηνόν, ἐπειδὴ εἰς τὴν φύσιν τῶν λεπτῶν εἶναι, καὶ νὰ πέτουνται, ἤγουν νὰ σηκώνωνται εὐκόλα ἀπὸ τὴν γῆν, μὲ πολλὰ μικρὸν ἀνέμου φύσημα. Γίνεται μάλιστα ἡ παραγωγὴ τοῦ, Φούκτα, φανερά, ἀπὸ τὸ συνώνυμον Πυγμὴ, ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἐσχημάτισαν τὸ Pugnus, καὶ οἱ Ἰταλοὶ τὸ Pugno, τὸ ὁποῖον εἰς αὐτοὺς εἶναι τῆς Φουκτίας καὶ τῆς Φούκτας δηλωτικόν. Πρόσθετε ὅτι καὶ τὸ Ἰταλικὸν Impugnare εἶναι τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων τὸ Πυκάζω, τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ Φουκτιάζω, ὡσὰν νὰ εἴπης Πυκτιάζω ἢ Πυκτάζω (2).

Ἐπειδὴ ἔπεσε λόγος περὶ Διαλέκτων, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παραδράμω δύο πλάνας ἄλλας τῶν Γραμματικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπροξένησαν ὅχι ὀλίγην σύγχυσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Πρώτη πλάνη εἶναι ἡ πλασθεῖσα ἀπ' αὐτοὺς καὶ ὀνομασθεῖσα Κοινὴ πέμπτη διάλεκτος, τόσον γελοιότερα ὅσον καὶ αὐτὸ τῆς τῶνομα εἶναι φανερά ἀντίφασις. Ἐὰν ᾦναι κοινὴ, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ᾦναι Διάλεκτος; Ἐὰν Διάλεκτος, πῶς Κοινὴ; Διὰ νὰ διασκεδασθῇ πᾶσα περὶ τούτου ἀμφιβολία, ἂς ὑποθέσωμεν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν συνθεμένην ὅχι ἀπὸ τόσας, ὅσας ἀληθῶς ἔχει, ἀλλὰ (διὰ τὸ εὐκατάληπτον) ἀπὸ μόνας ἑκατὸν λέξεις, καὶ διηρημένην εἰς τέσσαρας διαλέκτους. Ἀπὸ ταύτας τὰς ἑκατὸν λέξεις, νόησον, ἐπειδὴ τί-

(1) Ἴδε καὶ τὰς εἰς τὸν Ἡλιόδωρον σημειώσεις σελ. 63 καὶ 155.

(2) Ἡσύχιος, λέξ. Πυκάζουσι, καὶ Πύκτας.

ποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ νοήσης, ὅτι ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος περιέχει 25 ἰδίας λέξεις, 25 κοινὰς μὲ τὰς ἄλλας τρεῖς, 25 κοινὰς μὲ τὰς δύο μόνας, καὶ 25 κοινὰς μὲ μίαν μόνην ἀπὸ τὰς τρεῖς. Ἰδοὺ λοιπὸν τρεῖς κοινότητες, ἀπὸ τὰς ὁποίας καμμία νὰ ὀνομασθῇ διάλεκτος δὲν δύναται, ἐπειδὴ καμμία ἀπ' αὐτὰς δὲν ἦτον εἰς κἀνὲν ἔθνος Ἑλληνικὸν ἐξαιρέτος.

Ἀφοῦ μίαν φόραν ἀφήσῃ τις τοὺς κανόνας τοῦ συλλογίζεσθαι, μὴν ἀπορῆς πλεον ἂν τὸν βλέπῃς νὰ παραφέρεται, ὡς μεθυμένος, ἀπὸ πλάνην εἰς πλάνην. Ἐπειδὴ ἔφθασαν τινὲς νὰ ἐκφωνήσωσι Κοινὴν διάλεκτον (ἄλλο ὅμως, καθὼς εἶναι πιθανόν, νοοῦντες οἱ πρῶτοι δημιουργοὶ τοῦ ὀνόματος), ἔπρεπε καὶ νὰ μᾶς διδάξωσι ποιοὶ συγγραφεῖς, ἡ ποιηταί, μετεχειρίσθησαν τὴν κοινὴν ταύτην διάλεκτον, καθὼς ὠνόμασαν τὸν Ἡρόδοτον διὰ τὴν Ἰωνικὴν, τὸν Θουκυδίδην διὰ τὴν Ἀττικὴν, καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἄλλους. Ἔτι λοιπὸν μᾶς λέγουσι περὶ ταύτης οἱ Γραμματικοί; « Κοινὴ δὲ, ἡ πάντες χρώμεθα, καὶ » ἡ ἐχρήσατο Πίνδαρος ». Ποτὲ δὲν ἀνέγνωσα τὴν φράσιν ταύτην, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ παροιμιώδες ἐκεῖνο κατὰ τῶν Ἱατρῶν καὶ Γραμματικῶν σκῶμμα, « Εἰ μὴ Ἱατροὶ ἦσαν, » οὐδὲν ἂν ἦν τῶν Γραμματικῶν μωρότερον (1) ». Ἄλλ' οἱ μὲν Ἱατροί, χειραγωγούμενοι ἀπὸ τὴν ἱερὰν φιλοσοφίαν, ἐπανε-σρεψαν τέλος πάντων, μετὰ πολλῶν ἐκατονταετηρίδων πλάνας, εἰς τὴν εὐθεῖαν ἐκείνην ὁδὸν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς ὁ ἱατροφιλόσοφος Ἱπποκράτης· οἱ δὲ Γραμματικοί... πλὴν ἅς ἐλπίζωμεν καὶ τούτων τὴν ἐπιστροφὴν. Ὡς τόσον, καλὸν εἶναι νὰ τοὺς ἐρωτήσῃ τις, Οἱ, κατ' αὐτοὺς, πάντες οὗτοι, ὅσοι μετεχειρίσθησαν τὴν κοινὴν διάλεκτον, ἦσαν ἄρα ὁ κοινὸς καὶ ἀπαιδευτος ὄχλος τῶν Ἑλλήνων; ἀλλὰ ποίας χρονικῆς

(1) Παρὰ τῷ Ἀθην. XV, σελ. 666.

περιόδου ὄχλος; Ἦσαν οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ πάντες παρὰ τοὺς Ἴωνας, Ἀττικοὺς, Αἰολεῖς, καὶ Δωριεῖς συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς; ἀλλὰ ποῖοι εἶναι οὗτοι οἱ Συγγραφεῖς ἢ ποιηταὶ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν οὐτ' Ἴωνες, οὐτ' Ἀττικοί, οὐτ' Αἰολεῖς, οὐτε Δωριεῖς; Ἦσαν οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταί, ὅσοι ἔγραφαν μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς γλώσσης μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1); ἀλλ' αὐτοὶ μετεχειρίσθησαν ἄλλος ἄλλην ἀπὸ τὰς παλαιὰς διαλέκτους, οἱ περισσότεροι τὴν Ἀττικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Ὅλα ταῦτα εἶναι ἀληθινὰ αἰνίγματα, τῶν ὁποίων τὴν λύσιν πρέπει νὰ προσμένωμεν ἀπ' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι καὶ τὰ προβαλλοῦσι. Τὸ πλέον παρὰ τᾶλλα δύσλυτον ὅμως εἶναι, ὅτι τὴν κοινὴν διάλεκτον, « ἥ πάντες » χρώμεθα », αὐτὴν ταύτην μετεχειρίσθη καὶ ὁ Πίνδαρος. Τίς ἄρα εἶναι τῶν Γραμματικῶν ὁ Πίνδαρος οὗτος; Πίνδαρον ἄλλον δὲν γνωρίζω παρὰ τὸν Πίνδαρον, τοῦ ὁποίου ἔχομεν τινὰ ποιήματα. Εἰς τὰ ποιήματα ταῦτα ὀνομάζει αὐτὸς τὴν γλῶσσάν του ποτὲ μὲν Δωρικὴν (Ὀλυμπ. I, 26),

. . . . Δωρίαν ἀ-
πὸ φῆρμιγγα πασσάλου
λάμβανε.

(1) Τοῦτο φαίνεται πιθανώτερον ὅτι ἐνοοῦσαν· διότι τῆς Κοινῆς τὸνομα ἐγεννήθη κατὰ τοὺς Καισαρικοὺς χρόνους. Μ' ὅλον τοῦτο, εἰς τὴν πρώτην ἀπὸ Χρικοῦ ἐκατονταετηρίδα, ὁ Στράβων τέσσαρας μόνους διαλέκτους ὀνομάζει· κατὰ τὴν δευτέραν ἐκατονταετηρίδα, Ἀπολλώνιος ὁ δύσκολος, ἔγραφεν, ὡς λέγει ὁ Σουίδας, « Περί διαλέκτων, Δωρίδος, » ἰάδος, Αἰολίδος, Ἀτθίδος », ὅπου βλέπεις πάλιν ὅτι δὲν φαίνεται τὸνομα τῆς Κοινῆς. Πρῶτος τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων, ἃν δὲν λανθάνωμαι, ὀνομάζει Κοινὴν διάλεκτον Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωμ. α, σελ. 338) περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ἐκατονταετηρίδος· διότι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν Πλούταρχον (πολλὰ ὀλίγον ἀρχαιότερον τοῦ Ἀπολλωνίου) σύνταγμα, Περί τῆς Ὁμήρου ποιήσεως, εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκεται τὸ ὄνομα τῆς Κοινῆς, δὲν εἶναι γνήσιον τοῦ Πλουτάρχου.

ποτέ δὲ Αἰολικὴν (Αὐτόθ. 162).

. σφαλῶσαι
κείνον ἱππικῶ νόμῳ
Αἰοληίδι μολπᾷ·

ἐκ τῶν ὁποίων, νὰ τὸ εἶπω ἐν παρόδῳ, φαίνεται ὅτι ἡ Δωρική ἦτον ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Αἰολικὴν διάλεκτον, ὡς παρατηρήθη καὶ ἀπὸ ἄλλους, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Στράβωνα (VIII, 333). Δὲν ἔγραψε λοιπὸν ὁ Πίνδαρος εἰς τὴν Κοινὴν διάλεκτον, ἤγουν εἰς διάλεκτον, ἣτις παρὰ εἰς τῶν Γραμματικῶν (1) τὰς κεφαλὰς πούποτε δὲν ἔλαβεν ὑπαρξιν. Ταῦτα περὶ τῆς πρώτης πλάνης.

Διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν δευτέραν τῶν Γραμματικῶν πλάνην ὁ ἀναγνώστης, ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσω πρῶτον εἰς αὐτὸν τί πράγμα εἶναι ὁ Μακαρονισμὸς (2), περὶ τοῦ ὁποίου ἴσως τίποτε δὲν ἤκουσεν ἄκόμη. Ποίησιν, ἡ χαρακτηῖρα λόγου Μακαρονικὸν (*Poesia maccheronica*) ὀνομάζουσιν οἱ Ἱταλοὶ τὴν γελοίαν σύμμειξιν τῆς Λατινικῆς μὲ τὴν Ἱταλικὴν γλῶσσαν. Εὐρετῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ Μακαρονικοῦ τούτου χαρακτηῖρος ἐ χρημάτισε κατὰ τὴν δεκάτην ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα, Μοναχὸς εἰς ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτείων, πολίτης τῆς Μαντούας. Αὐτὸς ὀνομάζετο Θεόφιλος Φολέγγιος· ἀλλ' εἰς τὸ μακαρονιστὶ γραμμένον αὐτοῦ Σατυρικὸν ποίημα μετωνομάσθη (καὶ τοῦτο διὰ τὸ γελοῖον) Μερλῖνος Κοκάϊος. Ἰδοὺ πῶς μακαρονίζει ὁ βωμολόχος οὗτος Μοναχὸς μὲ σκοπὸν νὰ περιπαίξῃ τοὺς Μακαρονιστάς (3),

(1) Τῶν μεταγενεστέρων μάλιστα· διότι, ὡς εἶπα, ἄλλο ἐνόουν οἱ πρῶτως ὀνομάσαντες Κοινὴν.

(2) Ὁ Κυντιλιανὸς (Inst. Orat. VIII, 3, 59) τὸν ὀνομάζει μὲ λέξιν Ἑλληνικὴν Κοινισμόν.

(3) Opus Merlini Cocaii, poetæ Mantuani Macaronicorum, pag. 18.

Phantasia mihi quædam fantastica venit
Historiam Baldi grossis cantare camænis ,

ἡγουν, νὰ τὸ μεταφράσω κ' ἐγὼ μακαρονικῶς,

Φαντασία εἰς ἐμένα ἦλθε τίς φαντασικὴ
Ἱστορίαν τὴν τοῦ Βάλδου ἔπесιν ἄσαι χουδροῖς.

Ἐν ἀκόμῃ παράδειγμα βωμολοχικὸν ἄς μὲ συγχωρηθῇ, ἐπειδὴ
ὁ σκοπός μου εἶναι νὰ ἐλευθερώσω τὸν Ὀμηρον ἀπὸ τῆς βω-
μολοχίας τὸ αἰσχρότατον ὄνειδος (1).

Quo vestram causam defendere jure potestis?
Est nunquid talis vestris usanza paesis?
Nonne meam possum, sicut volo, spendere robbam?
Castronus meus est, modo quem mea tasca pagavit;
Deque meis rebus facio quod voia comandat,

ἡγουν, εἰς ἑλληνικὸν μακαρονισμόν,

Πῶς δύνασθε συνηγορεῖν ὑμῶν αὐτῶν τῇ δίκῃ;
Ἔσιν ἄρ' εἰς τοὺς τόπους σας συνηθεια τοιαύτη;
Μῶν οὐκ ἐφείται μοι τάμ' ἔσθ' εὐεῖν ὅπως θέλω;
Τὸ μουνουχάριν ἔς' ἐμὸν, πληρώθῃ κ' τοῦ πουγγιου μου.
Καὶ πράσσω περὶ τῶν ἐμῶν, ὡς θ' εἴλ' ἡ ὀρεξίς μου.

Τοιοῦτος εἰς πεζὸν λόγον Μακαρονισμὸς τῆς ἡμετέρας
γλώσσης εἶναι ὁ Μιξοβαρβαρισμὸς, τὸν ὁποῖον κατέκρινα εἰς
τὴν πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιστολήν (ἀνωτέρ. σελ. 47-52). τοιοῦτος
καὶ εἰς τὸν πεζὸν καὶ εἰς τὴν ποιήσιν, ὁπόταν, παραδείγματος
χάριν, εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα, πλελλάκις εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον,
εὐρίσκωνται οἱ Τουρκικοὶ σχετλιασμοὶ, ΑΧ, ΩΧ, ἀντὶ
τῶν Ἑλληνικῶν, Α, Αἰ, Ε, Ω, καὶ αὐτοῦ τοῦ κοινοτέρου,
ΩΦΟΥ (2). ὁ Ἰταλικὸς σύνδεσμος, ΜΑ, ἀντὶ τοῦ ἈΛΛΑ,

(1) Ibid. p. 243.

+ (2) Καὶ ὅχι ΩΧΟΥ. Τὸ ΩΦου εἶναι σύνθετον ἀπὸ δύο σχετλιασμοῦς +

ὍΜΩΣ, ἡ ἈΜΜΗ, τὸ ΠΩΣ, ἀντὶ τοῦ ὍΤΙ (1), καὶ τὸ ΔΙΑ
ΤΙ, ἀντὶ τοῦ ΔΙΟΤΙ (2), ὅταν (λέγω) ὅλα ταῦτα, καὶ ἄλλα

Ἑλληνικούς, τὸ Ω καὶ τὸ ΦΥ (Phu καὶ Phy, Ῥωμαῖσι, Fi, Ἰταλογαλ-
λις) συνώνυμον τοῦ ΦΕΥ, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνην (Λυσιστρ.
294 καὶ 304). Οἱ Δωριεῖς τὸ ἔλεγον ΦΟΥ, ὡς ἔλεγον καὶ Φούσα ἀντὶ
τοῦ Φύσα (ἤγουν γεννηθεῖσα), καὶ λέγομεν ἔτι σήμερον Φούσκα, ἀντὶ
τοῦ Φύσκη. Ὁ Επίχαρμος, Δωρικὸς ποιητής (παρὰ τῷ Ἀθην. VII, σελ.
277), εἶπε, « Φοῦ τῶν κακῶν! » τὸ ὁποῖον, χωρὶς ἀνάγκης, ἔτρεψεν
ὁ Κασσῶδων εἰς τὸ, Φεῦ τῶν κακῶν! ἐπειδὴ ἄλλο δὲν σημαίνει παρ' αὐτὸ
τοῦτο τὸ, Φεῦ, ἢ Φῦ τῶν κακῶν! ἢ, καθὼς λέγει ὁ ποιητής τοῦ Ἐρωτο-
κρίτου (σελ. 45),

Ἦρον κακὸ πού μ' εὔρηκε!

(1) Τὸ Πῶς εἶναι τροπικὸν ἐπιρρήμα, ἤγουν σημαίνει, Μὲ ποῖον
τρόπον. Ὁ ὄχλος τὸ μεταχειρίζεται καὶ ὡς τροπικόν, καὶ ὡς σύνδεσμον
ἀφηγηματικόν, « Μὲ εἶπε πῶς τὸ ἔκαμε ». Ἀλλ' εὐκόλον εἶναι νὰ
διδάξῃ τις τὸν ὄχλον ὅτι, ὅταν ᾔναι ἀγγελία ἀπλὴ τοῦ πράγματος,
πρέπει νὰ λέγῃ, « Μὲ εἶπεν ὅτι τὸ ἔκαμε », ὅταν ὁμως ἡ ἀγγελία σημαίνῃ
τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἔγινε τὸ πρᾶγμα, « Μὲ εἶπε πῶς τὸ ἔκαμεν »,
ἤγουν, Μὲ ποῖον τρόπον τὸ ἔκαμε.

(2) Ἄλλη πάλιν αὕτη σύγχυσις, καὶ καθαρὸς Ἰταλισμός· « Διὰ τί δὲν
ἦλθες; ἐρωτᾶται τις, καὶ ἀποκρίνεται, Διὰ τί δὲν ἐμπόρεσα, ἀντὶ τοῦ,
Διότι δὲν ἐμπόρεσα. Παρομοίως τὸ Perchè τῶν Ἰταλῶν σημαίνει καὶ
τὸ, Διὰ τί, καὶ τὸ Διότι. Τὸ σφάλμα τοῦτο δὲν εὐρίσκεται εἰς πολλὰς
ἄλλας γλώσσας τῆς Εὐρώπης· τῶν Γάλλων, παραδείγματος χάριν, ἢ
Γλῶσσα σημαίνει τὸ, Διὰ τί, μὲ τὸ Pourquoi, καὶ τὸ, Διότι, μὲ τὸ
Parceque. Μήπως ἐμπόδισε τὸ σφάλμα τοῦτο, ἤθελεν ἴσως εἰπεῖν τις,
τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν νὰ ᾔναι μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας τῆς Εὐρώπης
γλώσσας; Ὅχι βέβαια· οὐδ' εὐρίσκεται γλῶσσα καμμία χωρὶς σφάλματα.
Ὅταν αὐτὰ διαμένωσι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀκμὴν καὶ τελείωσιν τῆς γλῶσ-
σης, νομίζονται πλέον ὡς οὐλαὶ εἰς εὐμορφον πρόσωπον· καὶ ὅστις ζητεῖ
νὰ τὰς ἐξαλείψῃ, προσπαθεῖ νὰ κατορθώσῃ πρᾶγμα ἀδύνατον. Ἀλλ'
ὅταν ἡ γλῶσσα εὐρίσκειτ' ἀκόμη, νὰ εἴπω οὕτως, εἰς τὰ σπάργαντα, τὰ
σφάλματα εἶναι εὐκολοσφόγγισοι ῥυποί· καὶ ὅσον περισσοτέρους

τοιαῦτα, εὐρίσκονται γειτονευμένα καὶ μακαρονισμένα με λέξεις Ἑλληνικὰς τοιαύτας, Κρείττων, Ἀνέχομαι, Ἐνδόμυχος, Φρυάττω, Ἀποφράς, κ. τ. λ. ἀπὸ τὰς ὁποίας μεταξὺ χιλίων ἀδιδάκτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μόλις εὑρεθῇ εἰς μόνος νὰ καταλάβῃ μίαν. Τοιοῦτος τελευταῖον Μακαρονισμὸς ἤθελεν εἶσθαι νὰ συμμῖξῃ καὶ νὰ συγκεράσῃ τίς ὅλας τὰς διαλέκτους ζώσης τινὸς γλώσσης. Ὑπόθεσις Γαλλικὸν ποίημα, συνθεμένον ἀπ' ὅλας τῆς Γαλλίας τὰς διαλέκτους, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ὀλίγαι, ἡ, νὰ φέρω παράδειγμα οἰκιακόν, ὑπόθεσις ὅτι εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον εὐρίσκονται ὅλαι τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος αἱ διαλέκτοι, καὶ θέλεις καταλάβειν τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος.

Τοῦ τοιοῦτου λοιπὸν Μακαρονισμοῦ εὑρετῆς καὶ ἀρχηγός, κατὰ τοὺς Γραμματικούς, ἐχρημάτισεν ὁ Ὅμηρος. Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια, δύο θεῖα ποιήματα, τὰ ὁποῖα μετὰ τοσαύτας ἑκατονταετηρίδας χρόνου, δὲν ἔπαυσαν, οὐδὲ θέλουν εἰς αἰῶνας αἰώνων παύσειν νὰ θαυμάζωνται, ἄλλο δὲν εἶναι, κατ' αὐτοὺς, ἀμμὴ συμπλοκὴ καὶ σύγκλωσις μακαρονικῇ ὄλων τῆς Ἑλλάδος τῶν διαλέκτων, παρὰ τοῦ Μερλίνου τὴν ποίησιν τόσον γελοιότερα, ὅσον ἐκεῖνος ἔμιξε δύο μόνας, καὶ ταύτας ἐξεπίτηδες διὰ τὸ γελοῖον.

+ Ἐξηγήσον ὅμως, ἤθελεν εἰπεῖν τίς, πόθεν προέρχεται ἡ ποικιλία τῆς γλώσσης εἰς τὸν Ὅμηρον; Διὰ τί τὸ αὐτὸ ῥῆμα, τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἔχει πολλάκις δύο διαφόρους συζυγίας, ἡ κλίσεις, δύο σχηματισμούς, ἡ καταλήξεις; οὔτε νὰ τὸ ἐξηγήσῃ, οὔτε νὰ τὸ καταλάβῃ, κόπου μεγάλου χρεῖαν ἔχει, ὅστις ἔκαμε σκέψιν μικράν εἰς μόνην τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν λαλεῖ.

ἔξαλείψῃ τις, τόσον λογικωτέραν καὶ εὐμορφωτέραν θέλει καταστήσειν τὴν γλῶσσαν του.

Δὲν εἶναι κάμμία γλῶσσα ἐλευθέρα ἀπὸ τοιαύτης ποιικιλίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀνωμαλίας, ὀλιγωτέρας ἢ περισσοτέρας, καθόσον πλησιάζει εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτῆς ἢ μακρύνεται ἀπ' αὐτήν. Φυσικὰ εἰς τοῦ Ὀμήρου τοὺς χρόνους αἱ τοιαῦται ἀνωμαλίας ἐπρεπε νὰ ᾖναι περισσότεραι. Πρόσθες εἰς ταύτας καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς Ποιήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ ἔθνη ἐσυγχώρησαν περισσοτέραν ἐλευθερίαν, καὶ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ ῥυθμοῦ ἢ τοῦ μέτρου, καὶ διότι πολλάκις ἡ εἰκονικὴ τοῦ λεγομένου παράστασις γεννᾶται ἀπὸ τὰς τοιαύτας ἀνωμαλίας, καὶ θέλεις εὐρεῖν τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας σου.

2 Εἰς ὅλους τοὺς Γραικοὺς ποιητὰς τῆς δεκάτης ὀγδόης, δεκάτης ἐξοδόμης, καὶ δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, εὐρίσκονται ἀνωμαλίας, καὶ σώζονται μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, ἕως νὰ ἔλθῃ μέρος ἐξ αὐτῶν νὰ καταργήσῃ, καὶ μέρος νὰ κυρώσῃ ἢ μέλλουσα τῆς γλώσσης τελείωσις. Ὅτις δὲν ἐπαραιτήρησεν, ὅτι οἱ προειρημένοι ποιηταί, ὡς τὸ ἀπαιτήσῃ τὸ μέτρον τῶν συλλαβῶν, ἢ ἡ ὁμοιοκατάληξις τῶν στίχων, λέγουσιν ἀδιαφόρως, Μαρτυρεῖ καὶ Μαρτυρᾷ, Πολεμεῖ καὶ Πολεμᾷ, Ἐλεγαν καὶ Ἐλέγασι, Λέγεις καὶ Λέες, Λέγει καὶ Λέ, Λέγομεν καὶ Λέμεν, Λέγετε καὶ Λέετε, Λέγουσι, Λέγουν, Λέσι, Λένε καὶ Λέν (1);

4 (1) Ἡ τοιαύτη ἀνωμαλία θεωρεῖται εἰς πολλῶν ῥημάτων τῆς κοινῆς γλώσσης ὅλα τοῦ πληθυντικοῦ, καὶ μόνον τὰ δευτέρου καὶ τρίτου τοῦ ἐνικοῦ πρόσωπα. Τοιαῦτα εἶναι τὸ, Ἀκούω, Θέλω, Καίω, Κλαίω, Πταίω, Τρώγω, Ὑπάγω, Φάγω. Εὐρίσκεται καὶ Κρούσι καὶ Κρούν, ἀντὶ τοῦ Κρούουσιν. Οἱ Ἀττικοὶ ἔλεγον Τυπτέσθων, ἀντὶ τοῦ Τυπτέσθωσαν, Εἶεν, ἀντὶ τοῦ, Εἶησαν, Λοῦται, ἀντὶ τοῦ, Λοῦεται. Ὁ Ὅμηρος μεταχειρίζεται ἀδιαφόρως τὸ Φάσαν καὶ Φάν. Ἀπὸ τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὰς ἀνωμαλίας ταύτας πλανηθεὶς ὁ Δουκάγγιος ἐπλασεν (σελ. 802) ἀντὶ τοῦ Λέγειν ἀπαρεμφάτου τὸ Λένειν,

Μὴ διὰ τοῦτο ἐφαντάσθῃ τις ὅτι ἔγραψαν εἰς διαφόρους διαλέκτους ; Ἡ γλῶσσα τῆς ποιήσεως αὐτῶν εἶναι βέβαια ἀτελής, εἰς πολλά δὲ καὶ παντάπασι βάρβαρος· ὅχι ὅμως Μακαρονική.

Μακαρία ἡ ὥρα νὰ εὐρίσκετο καὶ εἰς ἡμᾶς κάνεις Μερλῖνος, νὰ συντάξῃ Μακαρονικὸν μικρὸν ποιημάτιον, μὲ σκοπὸν νὰ Θεραπεύσῃ τὴν ἄμετρον μεταχείρισιν τῶν ἑλληνισμῶν, καὶ τὴν χωρὶς κρίσιν σύμμιξιν αὐτῶν μὲ τοὺς χυδαῖσμούς. Τοιοῦτον γελοιαστικὸν ποιημάτιον (καὶ τὸ λέγω χωρὶς γέλωτος) ἤθελεν ὅχι μόνον τὴν γλῶσσαν διορθώσῃν, ἀλλὰ διασκεδάσῃν ἐνταυτῷ πολλὰς ἄλλας γραμματικὰς ἀλογίας, τὰς ὁποίας νὰ παρασῇσω τώρα μὲ λείπει ὁ καιρὸς. Οἱ ταλαίπωροι ἄνθρωποι, εἰς τὰς προλήψεις των (καὶ ἰτίς ἀπ' ὅλους ἡμᾶς τολμᾷ νὰ καυχῇ ὡς ἀπρόληπτος ;) ὁμοιάζουσι τοὺς ἀποστατήσαντας δούλους τῶν Σκυθῶν, τοὺς ὁποίους, καθὼς ἴσσορεῖ ὁ Ἡρόδοτος (IV, 3), ὑπέταξαν οἱ δεσπότες, δείχνοντες μόνον τὰς μάστιγας, ἀφοῦ ματαίως τοὺς ἐπολέμησαν μὲ σιδηρὰ ὅπλα. Εἰκὼν ἐναργεστάτη τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας. Πολλοὺς, τίποτε δὲν κατορθόνεις, ἂν ζητῇς νὰ καταπείσῃς μὲ τῆς Λογικῆς τὰ ὅπλα· δεῖξον εἰς αὐτοὺς τὴν μάστιγα τοῦ γελοίου, καὶ τότε ἢ διασκεδάξεις τὰς προλήψεις των, ἢ καὶ τὰς ἐμποδίζεις νὰ διαδοθῶσιν εἰς ἄλλους.

Καὶ τί ἄλλο παρὰ ταύτας τὰς προλήψεις ὀλίγον ἔλειψε ν' ἀφανίσῃ παντελῶς ἀπὸ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον τῶν Ἑλλήνων τὸ ὄνομα, καὶ βραδύνει σήμερον τὴν εὐτυχῶς ἀρχομένην ἀνα-

τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν ἔλαβεν ὕπαρξιν, καὶ ἄλλο ἀπαρέμφατον (σελ. 806), Λέσειν, τὸ ὁποῖον ἐνόμιζεν ὅτι σημαίνει τὸ *Laisser* τῶν Γάλλων.

γέννησιν αὐτῶν; Καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ χρεωστὸν νὰ πει-
 σεύωσιν ἀδιστάκτως, ὅτι μόνη ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία εἶναι ἱκανή
 νὰ θεραπεύσῃ τὰς πολυχρονίους τοῦ ἔθνους πληγὰς, ἐὰν ὀδη-
 γῇται ἀπὸ τῆς Φιλοσοφίας τὸ φῶς, ἡγουν ἐὰν γίνεται μὲ μέθοδον
 διάφορον ἀπὸ τὴν μέθοδον, ἣτις ἐπεκράτησεν ἕως τῶρα εἰς
 τὰ φροντιστήρια. Οἱ διδάσκαλοι μάλιστ' ἀπρέπει νὰ ἐνθυμῶνται,
 καὶ νὰ λέγωσι συνεχῶς ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Ῥήτωρ Ἰσοκράτης περὶ
 τῶν ἰδίων αὐτοῦ μαθητῶν· « Χαίρω περισσότερον διὰ τοὺς
 « εὐδοκιμοῦντας εἰς τὰς πράξεις καὶ τοῦ βίου τὴν διαγωγὴν
 » μαθητάς μου, παρὰ διὰ τοὺς προνόπτοντας εἰς τὴν Ῥητορι-
 » κὴν· μ' ὅλον ὅτι τῶν καλῶς συνθεμένων λόγων, καὶ ἂν τί-
 » ποτε δὲν βοηθήσω τὸν μαθητὴν εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτῶν, ἡ
 » τιμὴ προσφέρεται ἀπὸ ὅλους εἰς ἐμέ· διὰ δὲ τὰ καλῶς πρα-
 » χθέντα, ὅλοι ἐπαινοῦν αὐτὸν τὸν πράξαντα, ἂν κ' ἐξεύρωσιν
 » ὅτι τὰ ἔπραξε διὰ συμβουλῆς μου (1) ». Τοιαῦτα συλλο-
 γίζονται, καὶ τοιαῦτα λέγουν οἱ φιλόσοφοι καὶ φιλόανθρωποι
 διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουσι τίποτε κοινὸν μὲ τοὺς διδα-
 σκάλους τῶν βαναύσων τεχνῶν. Εἰς τούτους ἀρκεῖ νὰ παρα-
 δίδωσι τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, καὶ ὅχι τί περισσότερον· ἀλλ'
 οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας παραδίδουσι τοὺς Ἑλλη-
 νικοὺς συγγραφεῖς, διὰ ν' ἀπανθίζωσιν ἀπ' αὐτοὺς οἱ νέοι, ὅχι
 ῥησεῖδια καὶ λεξεῖδια, τῶν ὁποίων ὁ καρπὸς ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ

(1) « Ἐπεὶ καὶ τῶν πεπλησιακότων μοι φανεῖν ἂν μάλλον χαίρων
 » τοῖς ἐπὶ τῷ βίῳ καὶ ταῖς πράξεσιν εὐδοκιμοῦσιν, ἢ τοῖς περὶ τοὺς
 » λόγους θεινοῖς εἶναι δοκοῦσι· καίτοι τῶν μὲν εὖ ῥηθέντων,
 » εἰ καὶ μηδὲν μέρος συμβαλομένην, ἅπαντες ἂν ἐμοὶ τὴν αἰτίαν
 » ἐπιθεῖεν· τῶν δ' ὀρθῶς πραττομένων, εἰ καὶ πάντες εἰδῶσιν
 » ἐμὲ σύμβουλον γεγεννημένον, οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἂν αὐτὸν τὸν
 » μεταχειριζόμενον τὰς πράξεις ἐπαινέσειεν ». Ἰσοκρ. Παναθην.
 § 32, σελ. 250.

τύφος, ἀλλ' ἦθη χρηστὰ καὶ νοῦν, ὅστις μέλει νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ὅλας τὰς πράξεις καὶ περιστάσεις τῆς μελλούσης αὐτῶν ζωῆς. Ὁ νοῦς οὗτος δὲν ἀποκτᾶται μὲ τὴν πολλὴν καὶ ἀμέθοδον ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ μὲ τὴν εὐμέθοδον χρησιμομάθειαν, κατὰ τὴν γνωστὴν εἰς πολλοὺς, ἀλλ' εἰς τὴν ὁποίαν πολλὰ ὀλίγοι προσέχουσι, χρυσὴν ταύτην γνώμην,

Ὁ χρήσιμ' εἰδῶς, οὐχ ὁ πόλλ' εἰδῶς, σοφός.

Καθὼς τὴν σήμερον παραδίδονται εἰς πολλὰ σχολεῖα οἱ συγγραφεῖς, εἶναι ἀπορίας ἄξιον, ὅτι ἐξέρχονται καμμίαν φορὰν ἀπ' αὐτὰ νέοι σολισμένοι μὲ χρηστὰ ἦθη. Τὸ πρῶτον μάθημα εἶναι αἱ μονόστιχοι γινῶμαι τοῦ Χρυσολωρᾶ, ἡγοῦν συλλογὴ χωρὶς κρίσιν πολλῶν ὠφελίμων γνωμῶν, μεμιγμένων μὲ πολλὰς ἄλλας, ἥ παντάπασιν ἀνοήτους, ἥ καὶ βλαβεράς καὶ προετοιμαστικὰς εἰς τὴν κακίαν. Τὸ ἀτοπώτερον εἶναι, ὅτι πολλάκις εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος συνηρμόσθησαν, δὲν ἐξεύρω πῶς, γινῶμαι φανερά ἀντιφάσκουσαι, ἡγοῦν ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μία λέγει τὸ πρᾶγμα λευκόν, ἡ ἄλλη μαῦρον, ἡ μία χρησίμου καὶ ἀξιομίμητον, ἡ ἄλλη βλαβερὸν καὶ ἀποστροφῆς ἄξιον. Καὶ ἂν ἄλλο κακὸν δὲν ἐπροξένει ἡ τοιαύτη ἀντίφασις, διὰ τοῦτο μόνον ὅτι εἶναι ἀντίφασις, δὲν ἔπρεπε νὰ παραδίδωται εἰς τοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι ἐκεῖνας μόνας τὰς θόξας καὶ κρίσεις τῶν πραγμάτων πρέπει νὰ διδάσκωνται, ὅσας συμφέρει εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχωσιν, ὅταν φθάσωσιν εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν (I).

(I) « Ἀρ' οὖν ῥαδίως οὕτω παρήσομεν τοὺς ἐπιτυχόντας ὑπὸ τῶν » ἐπιτυχόντων μύθους πλασθέντας ἀκούειν τοὺς παῖδας, καὶ λαμβάνειν » ἐν ταῖς ψυχαῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναντίας ὁόξας ἐκείναις, ἄς, ἐπειδὴν » τελεωθῶσιν, ἔχουν οἰσόμεθα δεῖν αὐτούς; Οὐδ' ὅπωςιοῦν παρήσο- » μεν ». Πλάτων. Πολιτ. II, σελ. 377.

Παραδείγματος χάριν, τὸ Εἰς γάμον κεφάλαιον ἀπὸ δέκα σίχους μόνον τοῦτον ἔχει ἀληθῶς ἠθικόν,

Ἡθὸς προκρίνειν χρημάτων γαμοῦντα δεῖ.

Οἱ λοιποὶ δύνανται νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποσροφὴν τοῦ γάμου. Τοιαῦται γινώμαι δυνατόν ἴσως νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς διδάσκαλον, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἤθελεν εἶσθαι νὰ προπαιδεύσῃ, διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅλους αὐτοῦ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν μοναχικὴν ζωὴν, ἐὰν ὁμως τοιαύτη προπαιδεῖα δὲν ἦτον ἐναντία εἰς τὴν Ὀρησκείαν, ἣτις καὶ τὸν γάμον ἐκήρυξε τίμιον καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον. Ἀλλ' ὁ φρόνιμος καὶ φίλος τῆς ἀρετῆς διδάσκαλος, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ γονεῖς ἐμπιστεύθησαν τοὺς υἱοὺς των, διὰ νὰ τοὺς ἀπολάβωσιν ὀπίσω ἀξίους διαδόχους, καὶ σὺλους τῆς πατρικῆς εὐτυχούσης οἰκίας, ἢ ἀνεγέρτας τῆς πεσούσης, δὲν ἔπρεπε νὰ διδάσκῃ τοιαῦτα τοὺς νέους· ἐὰν κατὰ δυσυχίαν τοὺς πείσῃ, «τί ἄλλο δύναται νὰ τοὺς καταστήσῃ παρὰ δυστυχεῖς καὶ κακοδαίμονας ἀνθρώπους;

Τὸ εἰς γυναῖκα κεφάλαιον τοῦ Χρυσολωρᾶ, ἂν ἐξαιρέσης ὀλίγας τινας γνώμας χρησίμους, παριστάνει τὰς γυναῖκας ὡς θηρία παντάπασιν ἀρετῆς καὶ παιδείας ἀνεπίδεκτα. Τοιαῦται γινώμαι ὑποφέρονται εἰς τὰς Κωμωδίας καὶ Τραγωδίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ ἠρανίσθησαν· διότι εἰς ἐκείνας ἡ κωμικὴ ἀσειότης, ἡ ἢ τραγικὴ ἀγανάκτησις, καὶ καμμίαν φορὰν αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ ἡ ἰδιάζουσα πρὸς τὰς γυναῖκας ἀντιπάθεια, ἀρκοῦν νὰ δείξωσι τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ψόγου, καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὸ ἐνδεχόμενον ἀπὸ τὸν ψόγον κακόν. Ὅταν ὁ Ἰππόλυτος, πληροφορηθεὶς τὸν ἄσεμνον ἔρωτα τῆς μητρὸς αὐτοῦ, κατηγορῇ τὸν Δία, ὅτι ἔπλασε γυναῖκας (Εὐριπίδ. Ἰππόλ. 616),

ὁ δὲ Κούρεος γένει (ἐν τῇ Πανδύρῳ)
 «ἐν τῇ γυναικὶ ἢ ἐν τῇ ἀνδρὶ
 τῇ γὰρ ἀνδρὶ ἢ τῇ γυναικὶ, καὶ φερα γυναικὶ
 ἄπῃ μὲν ἀνδρὶ μὲν ἀνδρὶ μὲν ἀνδρὶ μὲν ἀνδρὶ
 ὀνομάζει τὸ ἐν τῇ Πανδύρῳ παραχρῆν γένος
 τῇ γυναικὶ ὀνόματι, δηλ. ἀνδρὶ.

ὦ Ζεῦ, τί δὴ κίβδηλον ἀνθρώποις κκόν,
 Γυναῖκας, εἰς φῶς ἡλίου κατ'όπισσας;

τίς δὲν αἰσθάνεται πάραυτα, ὅτι τοιοῦτοι λόγοι προφέρον-
 ται ἀπὸ σόμα νέου, σωφρονεσάτου μὲν, ἀλλ' ὅμως τόσον
 ἀπείρου, ὥς κρινεῖ ὅτι ὅλαι αἱ γυναῖκες ὁμοιάζον τὴν
 μητρειάν του.

Ἀλλ' ὅταν χωρὶς αἰτίας ἢ πάθους, ἐπὶ τῆς διδασκαλικῆς
 καθέδρας ἡσυχα καθήμενος, διδάσκη τοὺς μαθητάς αὐτοῦ ὁ
 διδάσκαλος, ὅτι,

Ζῆν οὐκ ἔδει γυναῖκα κατὰ πολλοὺς τρόπους·

ὅτι,

Θηρῶν ἀπάντων ἀγριωτέρα γυνή·

ὅτι,

Θάλασσα καὶ πῦρ καὶ γυνή κακὰ τρία,

τί ἄλλο σπουδάζει παρὰ νὰ διαφθείρῃ τὴν κρίσιν αὐτῶν; τί
 ἄλλο παρὰ νὰ τοὺς κάμῃ ψεύσας, συκοφάντας καὶ δια-
 βόλους; Καὶ ἵποια μήτηρ, ἢ ἀδελφὴ, ἤθελε μὲ εὐχαρίστησιν
 βλέπειν τὸν υἱόν, ἢ τὸν ἀδελφόν της, νὰ συχνάξῃ τὰ σχο-
 λεία, ἂν ἔξευρεν ὅτι εἰς αὐτὰ διδάσκεται τὸ κατὰ γυναι-
 κῶν ἡλίθιον μῖσος; Καὶ ταῦτα μὲν ἄς ὑποτεθῶσι μόνον ἡλί-
 θια· ἀλλ' ὅταν εἰς αὐτὰ προσθέτῃ ὁ σοφὸς διδάσκαλος καὶ
 ὅτι,

Γυναικα θάπτειν κρείττον ἐστὶν ἢ γαμεῖν,

ἵδιὰ τί δὲν αἰσθάνεται ὅτι κάμνει τὸ σχολεῖόν του παιδευτήριον
 τυραννίας, καὶ ζητεῖ νὰ καταστῇ τοὺς μαθητάς του Νέρωνας
 καὶ Φαλάριδας; Ἔτι παράδοξον, εἰάν τοιοῦτον τί μάθημα τῆς
 νεαρᾶς του ἡλικίας, ἐνθυμήθῃ καὶ ὁ Νέρων, ὅποτεν ἐθανάτωσε
 καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκά του;

Πόσον εἶναι ἐναντία εἰς τὰς ἀγρίας καὶ μωράς γνώμας

ἡ γνώμη, τὴν ὁποῖαν περιέχει τὸ Εἰς παιδείαν κεφάλαιον, αὕτη ;

Ἀπαντας ἡ παιδεύσεις ἡμέρους ποιεῖ.

Ὅλον τοῦτο τὸ κεφάλαιον ἤθελεν εἶσθαι κάλλιστον, εἰάν ἔλιπε μία μόνη ἐξ αὐτοῦ ἡ μωρὰ γνώμη αὕτη,

Ὁ μὴ δαρὲς ἄνθρωπος οὐ παιδεύεται.

Γνώμη ἀληθῆς, ἂν ᾗτον ὁ λόγος περὶ ὄνων · ψευδὲς αὕτη, ὅταν ὁ παιδευόμενος ᾗναι ἄνθρωπος, παρεκτός τότε μόνον ἴσως, ὅταν παιδεύεται ἀπὸ ἀπαιδευτον διδάσκαλον· εἰάν καὶ τότε παρὰ τὸν μαθητὴν ἀξιώτερος μασιγώσεως δὲν ᾗτον αὐτός ὁ διδάσκαλος (1).

Ἐμνηστὶς δὲν εἶναι ἄλλα μέσα, λογικῶν ζώων ἀξιώτερα, καὶ νὰ κινήσωσι τοὺς νέους εἰς τὴν ἀγάπην τῆς παιδείας ἰκανώτερα παρὰ τὸν ξυλοκοπισμὸν; ἡ μόνων τῶν ταιλαιπῶρων Ἑλληνικῶν παιδιῶν αἱ ψυχαὶ ἀπεθριώθησαν τόσον, ὥς νὰ ἔχῃ χρεῖαν μάστιγος ὅσας θέλει νὰ τὰς ἡμερώσῃ; ἀλλὰ καὶ ἂν ᾗσαν τοιαῦ-

+ (1) « Κάκεινός φημι, θεῖν τοὺς παῖδας ἐπὶ τὰ καλὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων τῶν ἄγειν παραινέσεις καὶ λόγοις, μὴ μὰ Δία πληγαῖς, μηδ' αἰκισμοῖς· δοκεῖ γὰρ πού ταῦτα τοῖς δεύλοισι μᾶλλον, ἢ τοῖς ἐλευθέροις, πρέπειν. Ἀποναρκῶσι γὰρ καὶ φρίττουσι πρὸς τοὺς πόνους, τὰ μὲν διὰ τὰς ἀληθόνας; τῶν πληγῶν, τὰ δὲ καὶ διὰ τὰς ὑβρεῖς. Ἐπαινοὶ δὲ καὶ ψόγοι πάσης εἰσὶν αἰκίας ὠφελιμώτεροι τοῖς ἐλευθέροις, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ καλὰ παρορμῶντες, οἱ δ' ἀπὸ τῶν αἰσχυρῶν ἀνείργοντες κ. τ. λ. ». Ταῦτα παραινεῖ ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ Περὶ παιδῶν ἀγωγῆς σύνταγμα, σύνταγμα γνωστὸν εἰς τοὺς διδασκάλους, ἐπειδὴ τὸ παραδίδουσιν εἰς τὰ σχολεῖα. Ἀλλοῦ πάλιν (Κατ. νεωτ. § 1) ἐπαινεῖ τὸν διδάσκαλον Κίτωνος τοῦ νεωτέρου, ὅτι ἐπρόκρινε νὰ μεταχειρίζεται τὸν λόγον παρὰ τὰς πληγὰς, « Καὶ γὰρ ᾗν χαρίεις ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ, καὶ λόγου ἔχων τοῦ κυνδύλου προχείροτερον, ὄνομα Σαρπηδῶν ».

ται, ἡ μάστιξ ἄλλο νὰ κάμῃ δὲν δύναται, πλὴν ἀπὸ λεοντώδη καὶ γενναῖα νὰ τὰ μεταβάλῃ εἰς ὕπουλα καὶ κακοηθές ατα Ξηρία. Ἡ παιδεία τῶν νέων δὲν εἶναι ἔργον πλινθουργίας, οὐδὲ οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ μεταβάλλωνται εἰς ἐργοδιώκτας μασιγοφόρους, παρομοίους τῶν ἐργοδιωκτῶν τοῦ Φαραώ· εἶναι ἔργον ἡμερώσεως, χρησιμοθείας, καὶ ἀρετῆς, τὴν ὁποίαν ἔπως δύναται νὰ παραδώσωσιν εἰς τὰς νεαρὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, ἐὰν δίδωσιν εἰς αὐτοὺς καθημερινὰ παραδείγματα τοῦ ἀγριωτάτου πάθους, τῆς ὀργῆς (1); Εἰς τῶν φωτισμένων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης τὰ φροντιστήρια ἢ ἐπιβαλλομένη εἰς τὸν ἀτακτοῦντα, ἢ μὴ προκόπτοντα μαθητὴν, ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τιμωρία, εἶναι ὁ ὀνειδισμὸς ἔμπροσθεν τῶν συμμαθητῶν αὐτοῦ, τοῦ περιπάτου, ἢ τοῦ γεύματος (ὅταν ᾔναι κοινοδιακὸν τὸ φροντιστήριον) ἢ σέρησις, ἢ μετάθεσις εἰς τὸν ἐσχατον ἢ ἀτιμότερον τίπον, ἢ προτίμησις καὶ ὁ ἔπαινος, εἰς ἐπήκουον αὐτοῦ, τῶν προκοπτόντων. Τὰ αὐτὰ μέσα μὴν ἀμφιδάλωμεν ὅτι μετεχειρίζοντο καὶ οἱ πρόγονοι ἡμῶν, καὶ τόσον ἀπέτρεχον ἀπὸ τὸ τυραννικὸν κατὰ τῶν μαθητῶν ἥθος οἱ διδάσκαλοι, ὥστε ἐσοχάζοντο ὡς ἴδια τέκνα τοὺς πολλὰ νεαροὺς, καὶ ὠνόμαζον τοὺς ἐξερχομένους ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, Ὀμιλητάς, Ἑταίρους, Γνωρίμους (2), διὰ νὰ ἐξορίσωσιν ἀπὸ τὰς ψυχὰς αὐτῶν, μετὰ τὰ φιλόφθονα τῆς οἰκειότητος καὶ ἰσοτιμίας ὀνόματα ταῦτα, τὸν φόβον, ἐπιτήδειον νὰ δημιουργῇ ἀνδράποδα, ἀλλ' ὅχι σοφοὺς καὶ χρησίμους ἄνδρας. Τὰ αὐτὰ πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα καὶ ἡμεῖς, ἐὰν θελωμεν χωρὶς κενοδοξίαν νὰ ὀνομα-

(1) « Ἀρετῆς γὰρ ἀληθινὸς οὐκ ἐγγίνεται ζῆλος, εἰ μὴ δι' » ἄκρας τοῦ παραδιδόντος εὐνοίας καὶ τιμῆς ». Πλουτάρχ. Κατ. νεωτέρ. § 9.

(2) Ἰδε Σουίδ. λέξ. Γνωρίμοι, καὶ, Ἑταῖροι. *ει δὲ ἀντιδυσμῶν 703 (Πιν. φ. Α. 5, 5) καὶ ἀντιδυσμῶν 703 (αὐτ. Α, 6, 60) καὶ 703 (ἐνδοξ. φ. Πλάτ. Τ. 1. σ. 317.)*

ζώμεθα ἀπόγονοι καὶ διάδοχοι τῆς ἡμερότητας τῶν Ἑλλήνων (1). Αἱ ψυχαὶ τῶν νέων εἶναι φυσικὰ συνεριστικαὶ καὶ φιλότιμοι, καὶ σπανίως, ὅταν ἡ παράδοσις τῶν μαθημάτων γίνεται μὲ μέθοδον, εὐρίσκεται τις ἀναμεταξὺ αὐτῶν τόσον πέτρινος, ὅστις, ἀκούων τῶν συμμαθητῶν αὐτοῦ τὰ ἐγκώμια, δὲν ἤθελε πάθειν τὴν ἀγρυπνίαν τοῦ Θεμισοκλέους, καὶ φωνάζειν, καθὼς ἐκεῖνος, « Οὐκ ἔα με καθεύδειν τὸ Μιλτιάδου τρόπιον ». Ἐὰν τί λοιπὸν, καταφρονοῦντες τὸ θαυμαστὸν τοῦτο μέσον νὰ κινῶμεν μὲ ὠφέλειαν τὰς ψυχὰς των, μεταχειριζόμεθα τῶν τυράννων τὴν μάστιγα, ἡ ὁποία τὰς ταρασσει καὶ τὰς ἀγριαίνει μὲ ἀνεκδιήγητον βλάβην;

Καὶ ἡ μὲν τοῦ Χρυσολωρᾶ γνωμικὴ συλλογὴ εὐκόλου εἶναι νὰ καθαρισθῇ ἀπ' ὅσα δύνανται νὰ βλάβῃσι τὰς ἀπείρους τῶν νέων ψυχὰς· ἀλλ', ἐπειδὴ τοιοῦτος καθαρισμὸς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γένη εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ βιβλία, ἀνάγκη εἶναι ἢ νὰ παρατρέχῃ ὁ διδάσκαλος ὅσα κρίνει βλαβερά εἰς τοὺς μαθητάς του, ἢ καὶ νὰ τὰ συνοδεύῃ, εἰς τὴν παράδοσιν, μὲ τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτὰ κρίσιν καὶ κατάκρισιν. Εἰς τὰ παραδιδόμενα μαθήματα ἰσοροῦνται πολλάκις λόγοι μωροὶ, καὶ πράξεις ἢ ἀνόητοι, ἢ κακαί. Οσάκις εὐρίσκονται εἰς βιβλίον ἢ κεφάλαιον βιβλίου,

+ (1) Ἀλλην τιμὴν δὲν ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Λαμψακηνοὺς ὁ Ἀναξαγόρας νὰ κάμωσιν εἰς αὐτὸν μετὰ θάνατον, παρὰ νὰ ψηφίσωσι, νὰ παίζωσι κατ' ἔτος τὰ παιδιὰ εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του, « Τὰς διδομένας » ἀφείς τιμὰς, ἡτήσατο τὴν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν ἂν τελευτήσῃ, » τοὺς παῖδας ἀφιέναι παίζειν, καὶ σχολάζειν ἀπὸ τῶν μαθημάτων ». Τὴν πρὸς τὰ παιδιάρια πραότητα καὶ φιλοφροσύνην ἐγνώρισαν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι. Ὁ Κάτων, ἄνθρωπος πολλὰ σκληρὸς εἰς τοὺς δούλους, περὶ τῶν παιδιῶν ὅμως ἔκρινεν ἄλλῶς· « Τὸν δὲ τύπτοντα γαμετήν, ἢ » παιδα, τοῖς ἀγιωτάτοις ἐλεγεν ἱεροῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας ». Πλουτάρχ. Πολιτ. παρὰ γελμ. § 27, καὶ Κάτ. πρεσβ. § 20.

τὸ ὁποῖον περιέχει τὸν βίον γνωστοῦ τινὸς ἀχρείου καὶ κακοτρόπου ἀνθρώπου, οὐτ' ἢ κρίσις τοῦ νοὸς οὔτε τὰ ἤθη τοῦ μαθητοῦ τρέχουσι μέγαλον κίνδυνον. Ἀλλὰ πολλάκις αἱ τοιαῦται πράξεις ἀναφέρονται ἀποφθεγματικῶς, ἢ χωρισαὶ ἀπὸ τὸν λοιπὸν τοῦ πράξαντος βίον, χωρὶς ἐπὶ κρίσιν τοῦ ἰσοροῦντος, ὅποια εἶναι πολλὰ τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ φρονίμου Πλουτάρχου, ἢ καὶ μὲ ἐσφαλμένην ἐπὶ κρίσιν συνωθευμένα, ὅποια εἶναι πολλὰ τοῦ κακῶς πολλάκις κρίνοντος Αἰλιανοῦ.

Διηγεῖται, παραδείγματος χάριν, ὁ Πλούταρχος τὸ πολυθρύλλητον ἱστορικὸν ζῶμα τοῦ Ζωπύρου, ὅστις ἔκοψε καὶ τὴν μύτιν καὶ τ' αὐτία του, μὲ σκοπὸν νὰ ἀπατήσῃ τοὺς Βαβυλωνίους, καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν αὐτῶν εἰς τὸν βασιλέα Δαρεῖον. Τοῦτο θαυμάζεται ἀπὸ πολλοὺς (1), ὡς πίστεως καὶ φιλίας ἄκρας ὑψηλοῦ πρὸς βασιλέα ἀπόδειξις. Ἄλλ' εἶναι ἀληθῶς ἀρά γε τοιοῦτον, ὅταν ζυγισθῇ εἰς τὴν σάθμην τοῦ ὀρθοῦ λόγου; Οἱ Βαβυλώνιοι δὲν ἀπεσάτησαν ἀπὸ τὸν Δαρεῖον, ἀλλ' ἐζήτησαν νὰ ἀναλάβωσι τὴν αὐτονομίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε τοὺς σερῆσειν πρὸ ἐτῶν εἰκοσιπέντε ὁ Κύρος. Ὁ Δαρεῖος ἦτο δεσπότης αὐτογνώμων, καὶ ὁ Ζωπύρος εἰς ἀπὸ τῆς αὐλῆς του τοὺς δυνατοῦς. Ποία εἶναι τῆς φιλίας τῶν αὐλικῶν καὶ πίστεως πρὸς τοὺς δεσπότας ἢ φύσις, εὐκόλα καθεῖς τὸ καταλαμβάνει. Ἦτο λοιπὸν ὁ ἀκρωτηριασμὸς τοῦ Ζωπύρου ἔργον καὶ μωρὸν καὶ σκληρόν (2). μωρὸν, ἐπειδὴ ἐτόλμησε νὰ πράξῃ ὅ,τι μόλις γίνεται διὰ χάριν τῆς ἀληθινῆς φιλίας, ἥτις ποτὲ δὲν ἔχει χώραν

(1) Ὅχι ὅμως ἀπὸ τὸν Πλούταρχον, ὅστις τὸ διηγεῖται ἀπλῶς, χωρὶς νὰ τὸ κρίνῃ.

(2) Ὁ Ἡρόδοτος (III, 154) μὲ τὰ ὀλίγα ταῦτα λόγια, « Ἐβούλετο, » ὅπως.. ἐαυτοῦ τὸ ἔργον ἔσται κἄστα γὰρ ἐν τοῖσι Πέρσησι αἱ ἀγχα- » βοεργίαι ἐς τὸ πρόσω μεγάλῃ τιμῶνται », μᾶς ἔδωκε νὰ καταλάβωμεν ἱκανῶς ποῖον ἦτο τοῦ Ζωπύρου τὸ τέλος.

πάρεξ ἀναμεταξύ χρησῶν ἀνθρώπων· σκληρὸν, ἐπειδὴ ὄχι μόνον ἠκρωτηρίασε χωρὶς ἀνάγκης τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα, ἀλλ' ἐγένεν αἷτιος νὰ θανατωθῶσι τρισχίλιοι Βαβυλώνιοι, οἱ ἐντιμότεροι τῆς πόλεως, τοὺς ὁποίους ὁ Δαρεῖος ἐσχύρωσε πάραυτα ὅταν εἰσέεῃ νικητὴς εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ἀλλ' ὅμως ὑποθέτω ὅτι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἀδίκως ἀπεσάστησαν, καὶ ὁ Δαρεῖος εἶχε τοῦ Τίτου ἢ τοῦ Τραϊανοῦ, καὶ ὁ Ζώπυρος τοῦ Σωκράτους τὴν ἀρετὴν· καὶ ταῦτα ὑποθέτων ἐρωτῶ, Ἄφου τοιαύτην ἡρωϊκὴν ἀπάρνησιν ἑαυτοῦ ἔκαμεν εἰς χάριν τοῦ φίλου καὶ βασιλέως του Δαρείου ὁ Ζώπυρος, τί ἤθελε πράξειν, ἢ τί πλεον τοῦ ἔμενε νὰ πράξῃ, εἰάν ἦτον ἐλευθέρας πέλειως πολίτης, διὰ νὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν δουλείαν, τὴν γυναῖκα, τὰ τέκνα, τὴν κινδυνεύουσιν αὐτοῦ πατρίδα; Αἱ θυσίαι πρέπει νὰ ἦναι ἀνάλογοι τῆς ἀξίας τοῦ εἰδώλου, εἰς τὸ ὅποιον προσφέρονται. Εἰς τὸν Δία πρέπει αἱ ἐκατόμβαι· οἱ μικροὶ θεοὶ ἀρκοῦνται καὶ εἰς ὀλίγον λιθανωτόν. Ἐξ τούτου, εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν τῶν τοιούτων, εἶναι δικαστήριον ἀδέκαστον ἢ συνειδήσις ἐκάστου, ἢ ὁποία ποτὲ δὲν μᾶς ἀπατᾷ, ὅταν ἐρωτᾶται μὲ ἡσυχίαν. Ἀφοῦ παραδώσῃς εἰς τοὺς μαθητάς σου τὴν ἱστορίαν ταύτην, παράβαλε τὸν Ζώπυρον μὲ τοὺς τριακοσίους τοῦ Λεωνίδου, οἱ ὁποῖοι μετὰ χαρᾶς ἐπρόσφεραν ὀλοκαύτωμα τὰ σώματά των ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν τῆς μεγάλης Θεᾶς, τῆς Πατρίδος, ἔπειτα ἐρώτησον ἓνα καθ' ἓνα τῶν νέων τούτων μαθητῶν, ἂν προκρίνῃ νὰ ἦναι Ζώπυρος, ἢ εἰς ἀπὸ τῶν τριακοσίων τὸν ἀριθμὸν.

Εἶναι ἀναρίθμητα ὅσα δύναται νὰ ὠφελήσῃ τοὺς μαθητάς ὁ σοφὸς καὶ φρόνιμος διδάσκαλος, τῶρα μὲ τὴν ὀρθὴν κρίσιν, καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἐπαινον ἢ ψόγον τῶν ἱσορουμένων πράξεων ἢ λόγων, τῶρα μὲ τὴν ἐρευναν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας γλώσσης, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλας παράθεσιν, καὶ ἄλλοτε μὲ ἐξέτασιν τῆς ἐτυμολογίας ἢ παραγωγῆς μιᾶς μόνης λέξεως. Ὅταν, παρα-

δείγματος χάριν, ἐξηγῆς εἰς αὐτοὺς τὸ « Νόσιμον ἡμαρ »
 τοῦ Ομήρου, ἔχεις ἀφορμὴν πολλὰ νόσιμον, νὰ ἐμπνεύσῃς
 εἰς τὰς νεαρὰς αὐτῶν ψυχὰς τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, καὶ
 τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ζῆλον, λέγων εἰς αὐτοὺς τὰ ὀλίγα ταῦτα λόγια·
 « Εἰς τὸν Ποιητὴν τὸ, Νόσιμον ἡμαρ, ἄλλο δὲν σημαίνει
 » παρὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πατρίδα. Οἱ μετα-
 » γενέστεροι ὁμῶς Ἕλληνες ὠνόμασαν Νόσιμα μεταφορικῶς
 » ὅλα τὰ ἡδέα καὶ ἀρεσά, αἰνιττόμενοι μὲ τοῦτο πόσον εἶναι
 » ἡ πατρίς ἀξία ἀγάπης, πόσον πρέπει νὰ εὐαρεσῇται ὅστις
 » κατοικεῖ εἰς αὐτήν, πόσον νὰ τὴν ἔχῃ εἰς τὴν μνήμην ἀνεξ-
 » ἄλειπτον ὅστις εἶναι μακρὰν αὐτῆς. Ὅθεν λέγοντες κ' ἐκεῖνοι
 » τότε, καὶ ἡμεῖς σήμερον, καθ' ὑπόθεσιν, Νόσιμον βρῶμα,
 » ἄλλο δὲν ἐνόουν ἐκεῖνοι, ἄλλο δὲν λέγομεν ἡμεῖς, χωρὶς
 » νὰ τὸ νοῶμεν οἱ περισσότεροι, παρὰ βρῶμα τόσον ἡδονικόν
 » εἰς τὴν γεῦσιν, ὅσην ἡδονὴν προξενεῖ εἰς τὸν ξενιτευόμενον ἡ
 » ἡμέρα τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πατρίδα του ».

Ὅταν πρώτην φορὰν τύχῃς εἰς τὰ παραδιδόμενα μαθήματα
 τὸ ὄνομα Θεῖος, τὸ σημαῖνον τοῦ πατρὸς, ἢ τῆς μητρός, τὸν
 ἀδελφόν, μὴ προσμένῃς νὰ σ' ἐρωτήσωσι, διὰ τί οἱ ἀδελφοὶ
 τῶν γονέων ὠνομάσθησαν Θεῖοι, ἤγουν Θεῖκοι, καὶ αἱ ἀδελφαί,
 Θεῖαι, ἤγουν Θεῖκαί. Εἰς τοὺς πολλὰ νεαροὺς τὴν ἡλικίαν
 λέγε, ὅτι τοῦτο μᾶς διδάσκει πόσον εἶναι μέγα καὶ θεῖον τὸ χρεω-
 σούμενον εἰς αὐτοὺς τοὺς γονεῖς σέβας, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδελφοὶ
 καὶ αἱ ἀδελφαί αὐτῶν ἠξιώθησαν τῆς Σειότητος τὴν τόσον
 ἐντιμον ὀνομασίαν. Εἰς τοὺς προδεδικότας καὶ εἰς τὴν ἡλικίαν
 καὶ εἰς τὰ μαθήματα, ἀνακάλυψον τὴν βαθυτέραν ἔννοιαν καὶ
 τὸ τέλος τῆς σοφῆς ταύτης ὀνοματοθεσίας. Οἱ γονεῖς ἐνδέχεται
 ν' ἀποθάνωσιν, ὅταν ἔτι ἦναι εἰς πολλὰ νεαράν ἡλικίαν τὰ τέκνα
 των· καὶ τότε φυσικὰ λαμβάνουσι πρὸς αὐτὰ τόπον πατρός οἱ
 ἀδελφοὶ καὶ μητρός αἱ ἀδελφαί τῶν γονέων, εἰς τοὺς ὁποίους

Δὲν εἶναι
 ἀληθὲς, διότι
 ἀπὸ ἡριζο-
 τῆς λέγου καὶ
 ἔξω τὸ νῶ-
 ῖος = ὡ-
 χαριτος, ὡ-
 καὶ τὸ ἄν-
 γος (ὄρα
 ἀνέερ-Φυ-
 τ. Αἰτ. Δ'
 18, 2).

ὁμῶς τὰ τέκνα οὐτ' ὑπακοὴν οὔτε σέβας ἤθελαν προσφέρειν, ἂν δὲν ἦσαν προετοιμασμένα νηπιόθεν μὲ τὴν σωτήριον ταύτην πρόληψιν νὰ τοὺς νομίζωσι καὶ νὰ τοὺς ὀνομάζωσι Θείους καὶ Θείας. « Οὕτω καὶ σεῖς, φίλοι (λέγεις συμπεραίνων τὸν λόγον πρὸς τοὺς μαθητάς σου), προθυμεῖσθε, ὅταν κατα-
 » σαθῇτε γονεῖς, νὰ τειχίζετε τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν ιδίων
 » τέκνων μὲ προλήψεις ἀγαθὰς, ἂν ἐπιθυμῇτε νὰ ἐμποδίσετε
 » τὴν εἴσοδον τῆς κακίας εἰς αὐτάς. Ὅτι θέλετε νὰ σέδωνται
 » καὶ νὰ μιμῶνται, ὅταν ἔλθωσιν εἰς ἀνδρικὴν ἡλικίαν, ἐκεῖνο
 » προσπαθεῖτε νὰ καταστήσετε σεβάσμιον εἰς αὐτὰ, ἐκείνου
 » τὸνομα μὴ προφέρετε ποτὲ, πλὴν συνωδευμένον μὲ ἐπίθετα
 » μεγάλου θαυμασμοῦ ».

Ἀφ' ὅσα εἶπα περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς παραδόσεως τῶν συγγραφέων συμπεραίνεται, πόσον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συνταχθῇ συλλογὴ ἀναγνώσεων μὲ ὀλίγας σημειώσεις διὰ τοὺς σπουδάζοντας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν νέους. Αὕτη πρέπει νὰ ἦναι ὄχι κατὰ τὴν συνερανισθεῖσαν εἰς τέσσαρας τόμους καὶ ὀνομασθεῖσαν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν, τὴν πεμπομένην ἀπὸ τοὺς Βενετικούς τύπους εἰς τῶν Γραικῶν τὰ σχολεῖα, ἀλλὰ τριαύτη συλλογὴ, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἦναι φιλοσοφικῶς (τοῦτο θέλει νὰ εἶπῃ μὲ νοῦν καὶ κρίσιν) συγκερασμένη μὲ τὴν ἡθονὴν ἢ ὠφέλειαν, διὰ νὰ προξενῇ καὶ σπουδὴν, καὶ τῆς ἀπουδῆς ἄνεσιν καὶ ψυχαγωγίαν, νὰ κάμνῃ ἐνταυτῷ τὸν ἀναγινώσκοντα καὶ σοφὸν καὶ ἡμερον, νὰ ἐμπνέῃ εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ τὰ μεγάλα τῆς ἐλευθερίας φρονήματα, καὶ τὰς χάριτας καὶ κομψείας τῆς προγονικῆς του γλώσσης· εἰς ὀλίγα λόγια, πρέπει νὰ ἦναι ἀληθὲς ταμεῖον φρονήσεως, ἐπιτηδεῖον εἰς τὴν παιδεῖαν τῶν ἀρχαρίων, ἀλλὰ τοιοῦτον, ὅποιον καὶ οἱ μεγαλῆτεροι μαθηταί, καὶ πρὸς τούτοις ὅσοι ἔπαυσαν νὰ μαθητεύωνται, νὰ ἀναγινώσκωσιν εἰς τὸν ἐπίλοιπον αὐτῶν

βίον, καὶ κατ' οἶκον καὶ εἰς τὸν περίπατον, δι' ἀναψυχὴν καὶ παρηγορίαν τῶν βιωτικῶν κόπων καὶ φροντίδων.

Μὴ δυνάμενος ν' ἀσχοληθῶ εἰς τοιοῦτον ὠφελιμώτατον ἔργον, ἀρκεῖ νὰ φανερώσω πῶς ἤθελα τὸ κάμειν, ἂν δὲν μοῦ ἔλειπεν ὁ καιρός. Ὅσις εὐκαιρεῖ καὶ δύναται, καὶ κρίνει καλὴν τὴν ἐξῆς ὑποτύπωσιν (1), ἃς μὴν ἀποσραφῇ τὸ ἔργον ὡς ἄδοξον καὶ μικρόν. Καὶ τοῦ μικροῦ μικρότερον ἤθελεν ἐξάπαντος εἶσθαι, ἐὰν ἀκρίτως συσσωρεύσῃ ὅ,τι τοῦ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν· ἐὰν αἱ σημειώσεις του, ἀντὶ νὰ ἐξηγῶσι τὰς ἀληθεῖς ἀσαφείας, νὰ παρατηρῶσι τὴν συγγένειαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης μετὰ τὴν σημερινήν, ὅσας εὐρίσκει ἀφορμὴν ἀρμόδιον περὶ τούτου, νὰ κρίνωσιν ὅσα κακῶς ἢ καλῶς λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς, ὅσα κακῶς ἢ καλῶς ἐπραξάν τὰ ἰσορροϋμένα πρόσωπα ἀπ' αὐτοῦς, ἐὰν (λέγω) ἀντὶ τούτων καταγίνονται νὰ σχολιάζωσι τὰ Διαβατικά καὶ τὰ Συγκείμενα, καὶ ἄλλας τοιαύτας μυρολογίας, ὑποφερτάς καὶ συγχωρήσεως ἀξίας, διότι ἦσαν ἀναπόφευκτοι (2) εἰς τὴν παρελθούσαν

(1) Εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν νοῶ ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν. Ἡ τάξις χρειάζεται σκέψιν περισσοτέραν, διὰ νὰ γένῃ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ προβαίῃ ἡ συλλογὴ ἀπὸ τὰ πλέον εἰς τὰ ὀλιγώτερον εὐνόητα. Οἱ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας σοχασμοί μου εἶναι αὐτοσχέδιοι· ἂν εἶχα τὸν καιρὸν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐκθέσω εἰς πλάτος τι πρέπει νὰ περιέχῃ καὶ εἰς ποίαν τάξιν νὰ διατεθῇ ἡ συλλογὴ, συντομώτερον ἦτο νὰ τὴν συντάξω παρὰ νὰ διδάσκω πῶς ἔχουν νὰ τὴν συντάξωσιν ἄλλοι.

(2) Ἀρκεῖ τοῦτο νὰ με δικαιώσῃ ἐμπροσθεν ἐκείνων, ὅσους ἐνδέχεται νὰ ἐσκανδάλισαν ὅσα εἶπα κατὰ τῶν Γραμματικῶν. Ὅσις ξυμμόνον τὰς πληγὰς, διὰ νὰ τὰς κακουργήσῃ, εἶναι δημῖος· ὅσις τὰς καίει διὰ νὰ τὰς θερμπεύσῃ, τοῦτον ἄλλος νὰ κατηγορήσῃ δὲν τοῖμα· πλὴν ὅποιον ὀλίγον μέλει εἴτε ζῇ, εἴτε ἐθανατώσῃ ἡ Ἑλλάς. Εἰς τὴν παρελθούσαν ἐκατονταετηρίδα, αἱ τοιαῦται Γραμματικαί, καὶ τοιαῦται

εκατονταετηρίδα, ὅταν τὸ ἔθνος μόλις ἤρχιζε νὰ ἀναλαμβάνη ἀπὸ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἀσθένειαν, ἀλλὰ τὰς ὁποίας δὲν πρέπει πλέον κανεῖς μήτε νὰ γράφῃ μήτε νὰ τυπώῃ, ἐάν δὲν θέλῃ νὰ προσάψῃ μωρίας ὄνειδος εἰς ὅλον αὐτοῦ τὸ γένος. Ἐάν ὁμως καὶ ἡ μικρά του συλλογή, καὶ αἱ ὀλίγαι του σημειώσεις, συνταχθῶσι μὲ κρίσιν φιλοσοφικὴν, τὸ ἀποτέλεσμα θέλει εἶσθαι εὐκολία καὶ διάδοσις ἐγγήγορος εἰς πολλοὺς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, τοῦ κριτικοῦ τῆς διανοίας ὀξύτης, φρόνησις, ἡμέρωσις τῶν ἡθῶν, εἰς βραχυλογίαν, ἀπὸ τῆς ἀδοξίας εἰς τὴν δόξαν ὅλου τοῦ ἔθνους μεταβολή. Ἐάν ταῦτα λογίζωνται μικρά, ποῖα λοιπὸν (ἐρωτῶ) εἶναι τὰ μεγάλα;

Λέγω τώρα πῶς ἐπεθύμουν νὰ συνταχθῇ ἡ διὰ τοὺς νέους αὕτη συλλογή. Δὲν πρέπει νὰ ᾔναι πολλὰ μακρά. Αἱ γραμματικαὶ σημειώσεις, ἀναγκαῖαι μάλιστα διὰ τοὺς πρῶτους μῆνας, ὅσους ὑποθέτω ὅτι θέλουν διατρίψειν εἰς τὸ πρῶτον τῆς συλλογῆς τριτημόριον οἱ μαθηταί, πρέπει νὰ ᾔναι ὀλίγαι· καὶ δὲν ἦτο κακὸν νὰ καταχωρισθῶσιν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πίνακα, ὅσαι ἀποβλέπουν τὴν Ἑλληνικὴν, εἰς τὸν κοινὸν, ὅσαι τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Λέγω δύο πίνακας λέξεων διὰ τοῦτο, ὅτι κρίνω πρᾶγμα ἀναγκαῖον ἀπὸ τοῦ νῦν, ὅσάκις ὁ καιρὸς τὸ συγχωρεῖ, νὰ καταγίνωνται ἐνταυτῷ καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταί εἰς τὴν παραβολικὴν ἐξέτασιν τῶν δύο γλωσ-

συγγραφῶν ἐξηγήσεις, ἧσαν (πάλιν τὸ λέγω) ἀναπόφευκτοι ἦτον ἀκομή τότε ἀρχὴ ὠδίνων τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους· ὅθεν ἔκαμναν καὶ οἱ Γραικοὶ ὅ,τι ἔκαμναν ὅλα τὰ ἔθνη κατ' ἀρχάς τοῦ φωτισμοῦ των, ἤγουν ἡσχολοῦντο εἰς πράγματα νηπιώδη. Ἐάν οἱ τότε γράψαντες (ἀπὸ τοὺς ὁποίους προσωπικῶς δὲν ἐγνώρισα κανένα) ἔζων σήμερον, ἤθελαν κάμειν τὴν αὐτὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν ἐγὼ κάμνω τώρα· ἐάν ἐγὼ ἤμην τότε εἰς κατάστασιν νὰ κάμω ὅ,τι ἔκαμν, ἤθελα ἴσως τὸ κάμειν χειρότερα.

σῶν. Ἐάν ᾗναι ἀνόητον νὰ φαντασθῇ ὅτι ἐξεύρει τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐντελῶς, ὅστις, λόγου χάριν, ἤθελεν ἀγνοεῖν μίαν μόνην ἀπὸ τὰς τέσσαρας αὐτῆς παλαιᾶς διαλέκτους, ἀσυγκρίτως ἀνοητότερος εἶναι (ὁ λόγος εἶναι περὶ τῶν Γραικῶν) ὅστις δὲν ἐλπίζει καμμίαν βοήθειαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀπὸ τὴν μητρικὴν αὐτοῦ κοινὴν γλῶσσαν, ἣ ὁποία εἶναι τόσον περισσότερον ἀξιόλογος διάλεκτος παρὰ τὴν Αἰολικὴν, Δωρικὴν, καὶ Ἰωνικὴν, ὅσον εἰς ἐκεῖνας μὲν δὲν ἔμειναν πλὴν κατὰ πολλὰ ὀλίγα τινὰ συγγράμματα, αὕτη δὲ λαλεῖται ἀπὸ ζῶν ὁλόκληρον ἔθνος.

Αἱ καθ' αὐτὸ σημειώσεις, αἱ ὑποκάτω τοῦ κειμένου, πρέ-
 πει νὰ ᾗναι ἀληθεῖς ἐξηγήσεις τοῦ κειμένου· ἤγουν πρέπει νὰ
 ἐρμηνεύωσι τὰς δυσκολωτέρας συντάξεις, μὲ τὴν φυσικὴν
 αὐτῶν ἀνάλυσιν εἰς τὰς ἀπλουστέρας· νὰ συνοδεύωσι τὰ κύρια
 ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς ἐπισημοτέρας αὐτῶν πράξεις
 (ὁποῖαι εἶναι οἱ πόλεμοι, οἱ κατοικισμοί, ἡ μετοικισμοί τῶν
 πόλεων, κ. τ. λ.), μὲ τὸν χρόνον (πρὸ Χριστοῦ ἢ μετὰ
 Χριστόν), κατὰ τὸν ὁποῖον ἤγμασαν, ἢ συνέβησαν· τῶν Ἑλλη-
 νικῶν Θεῶν καὶ Ἡρώων, μὲ τὴν σύντομον ἐκθεσιν τοῦ μύθου,
 ἢ, διὰ τὸ συντομώτερον, μὲ μόνην τὴν σημείωσιν τοῦ βιβλίου
 καὶ τοῦ τόπου, ὅπου εὐρίσκεται ὁ μῦθος· τῶν χωρῶν, τῶν
 πόλεων, τῶν ὁρῶν, τῶν ποταμῶν, τῆς παλαιᾶς Γεωγραφίας,
 μὲ τὰ ὀνόματα τῆς νέας Γεωγραφίας· τῶν ζώων, τῶν φυτῶν,
 τῶν ὀρυκτῶν, μὲ τὰ σημερινὰ ὀνόματα τῆς φυσικῆς ἱστορίας.
 Πρέπει μάλιστα νὰ περιέχωσιν αἱ σημειώσεις τὴν ἐπίκρισιν ὅχι
 μόνον τοῦ τρόπου, ὅπως ὁ συγγραφεὺς ἢ ποιητὴς ἐκφρά-
 ζει τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς του, ἀλλὰ (τὸ ἀναγκαϊότερον)
 καὶ αὐτῶν τῶν νοημάτων, ἤγουν τοῦ τρόπου, ὅπως καὶ
 αὐτὸς κρίνει τὰ πράγματα. Χωρὶς τούτων καὶ τῶν τοιούτων
 παρατηρήσεων καὶ σημειώσεων, ἡ μαθήσις τῆς Ἑλληνικῆς

γλώσσης εἶναι μάταιος ἀπαγγελία λέξεων, ἀηδὴς εἰς τὴν ἀκοήν, δύσκολος νὰ φυλαχθῇ εἰς τὴν μνήμην· καὶ μετὰ πολλοὺς ἰδρω-
τας καὶ κόπους, ἀντὶ γραμματικῶν, οἱ ταλαίπωροι νέοι γίνονται,
καὶ μένουν ὅλον τῆς ζωῆς αὐτῶν τὸν ἐπίλοιπον καιρὸν, γελοῖοι
Γραμματισαί, ἔχοντες τὴν κεφαλὴν πλουσίαν ἀπὸ ὀνόματα,
ῥήματα, καὶ παντὸς εἶδους λεξεῖδισα, ἀπὸ δὲ πράγματα καὶ
πραγμάτων κρίσιν παντάπασι πτωχὴν καὶ ἀνόητον (1).

Εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην πρέπει νὰ εὐρίσκωνται,

+ 1. Πολλὰ ὀλίγοι τινὲς μῦθοι τοῦ Αἰσώπου, χωρὶς τὸν βίον
τοῦ Αἰσώπου, καὶ χωρὶς τὰ ἐπιμύθια. Δὲν θέλω τὸν βίον, διότι
εἶναι παντάπασι μυθώδης· δὲν θέλω τὰ ἐπιμύθια, ὅτι εἶναι
τὰ περισσότερα ἀνάρμοστα, καὶ πολλάκις ἀνόητα. Ἀντὶ τοῦ
βίου, ἐμπορεῖ νὰ συντάξῃ ὁ ἐκδότης μικρὰν εἵδησιν βιογραφικὴν
περὶ τοῦ Αἰσώπου, περὶ τοῦ ὁποίου ὅμως πολλὰ ὀλίγα ἐξ-
εῦρομεν. Τὰ ἐπιμύθια, ἅς τὰ πλάσῃ καὶ ἅς τὰ λέγῃ διὰ ζώσης
φωνῆς ὁ διδάσκαλος, ἢ καὶ ἂν μεταξὺ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εὐρί-
σκωνται τινὲς ἀρκετὰ ἡλικιωμένοι, ἅς τοὺς διεγείρῃ νὰ τὰ συμ-
περαίνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Ὁ τρόπος οὗτος καὶ τὸν νοῦν ὀξύνει,
καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀμιλλαν τῶν μαθητῶν ἱκανὸς εἶναι νὰ
γεννήσῃ.

2. Μετὰ τοὺς Αἰσωπικοὺς μῦθους ἅς συντάξῃ φρόνιμον
ἐκλογὴν ἀπὸ τοῦ Χρυσολωρᾶ τὰς μονασίχους γνώμας, τὰς
ὁποίας δύναται νὰ αὐξήσῃ μὲ γνώμας ἄλλας μονασίχους ἢ
καὶ πολυσίχους ἀπὸ ἄλλους ποιητὰς.

3. Ἄς ἀκολουθῇ μετὰ ταύτας ἡ πρὸς Δημόνικον παρ-
αινέσεις τοῦ Ἰσοκράτους ὁλόκληρως.

4. Ταύτης κατόπιν ὁ Θαυμασίος καὶ Θαυμασίως γραμμέ-

(1) « Κὰν διαφυλάξῃς τὸ μὴ σπουδάζειν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασι,
» πλουσιώτερος εἰς τὸ γῆρας ἀναφανήσῃ φρονήσεως ». Πλάτων,
Πολιτικ., σελ. 261.

νος ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα μῦθος τοῦ Προδίκου περὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἡρακλέους· μῦθος, τοῦ ὁποῖου τὴν δύναμιν τόσον ἐγνώρισε καλὰ ὁ φιλάρετος Σωκράτης, ὥς τε τὸν μετεχειρίζετο συνεχῶς εἰς διδασχὴν τῶν νέων. Τοῦτον οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ ὑποχρεῶσιν ἀπαραιτήτως τοὺς μαθητὰς νὰ τὸν ἐκζηθίζωσι, καὶ νὰ τὸν ἀπαγγέλλωσι τοῦλάχιστον μίαν φοράν τὴν ἐβδομάδα εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ νὰ παραγγέλλωσι τοὺς γονεῖς νὰ ζητῶσι συνεχῶς τὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὴν ἐξήγησιν εἰς τὸν οἶκον· ἀπὸ τούτου τὴν ἀδιάλειπτον μελέτην πρέπει νὰ τοὺς πληροφορῶσιν ὅτι κρέμεται ἡ εὐτυχία τῶν τέκνων. Ὡς ποσάκις πολέμουμένος ἐγὼ, βλέπων ἄλλους πολεμουμένους ἀπὸ τὰ πάθη, ἀνεσέναξα, ὅτι δὲν προετοιμάζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν φοβερὸν τοῦτον πόλεμον μὲ τοιαῦτα ὅπλα οἱ παιδευταὶ τῆς νεότητος (1), ἀλλὰ τοὺς ἀφίνουσιν εἰς τὸν κίνδυνον νὰ φωνάζωσι πολλάκις τῆς Μηδείας τὰς αἰσχράς ταύτας φωνάς·

Καὶ μυνθάνω μὲν, οἷα θρῆν μέλλω κακά·

Θυμὸς δὲ κρείσσω τῶν ἐμῶν βουλευμάτων !

Τοιαῦτα ὅπλα εἶναι ὅλα σχεδὸν τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα τοῦ Σωκράτους, εὐρισκόμενα εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα, ἀλλὰ περισσότερα καὶ καταπεισικώτερα εἰς τὸν Ξενοφῶντα. Ἄς μὴν ἀμελήσῃ ὁ ἐκδότης νὰ κάμῃ καὶ ἀπὸ ταῦτα φρόνιμον ἐκλογὴν τῶν ἀναγκαιοτέρων εἰς τὴν παιδαγωγίαν τῶν νέων. Ἀπὸ τὰ μεγάλα τῆς Ἑλλάδος καυχήματα ἐν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὸ πρῶτον εἶναι ὁ Σωκράτης. Ὁμοίον του εἰς τὴν ἀρετὴν κανέν

(1) « Εἰ γὰρ οὕτως ἐλέγετο ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ πάντων ὑμῶν, καὶ ἐκ νεῶν » ἡμᾶς ἐπέειπετε, οὐκ ἂν ἀλλήλους ἐφυλάττομεν μὴ ἀδικεῖν· ἀλλ' αὐτοὶς αὐτοῦ ἦν ἕκαστος ἄριστος φύλαξ, δεδιώς, μὴ ἀδικῶν τῷ μεγίστῳ κακῷ » ξυνουκοίη ». Πλάτων, Πολιτ. β', σελ. 367.

ἔθνος ἀκόμη δὲν ἐγέννησεν ἄλλον (1) ἐὰν οἱ διδάσκαλοι ποτί-
 ζωσι συνεχῶς μὲ τὰ σοφὰ τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς νουθε-
 τήματα τὰς ἀπαλὰς τῶν νέων ψυχὰς, ἐνδέχεται νὰ ἀποδείξω-
 σιν ὅτι καὶ εἰς μόνην τὴν Ἑλλάδα γεννῶνται οἱ Σωκράται. Καὶ
 τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον. Εἰς ὅλας τὰς γλώσσας
 εἶναι μεταφρασμένα, καὶ ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη ἀναγινώσκονται καὶ
 θαυμάζονται τὰ φιλόσοφα τοῦ Σωκράτους παραγγέλματα·
 ἀλλ' εἰς τοὺς ξένους κάμνουσι μόνον τὸν τύπον, τὸν ὁποῖον
 πρέπει νὰ κάμνῃ πᾶσα καλὴ συμβουλὴ εἰς τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς·
 οἱ δὲ Ἕλληνες, ἐὰν θέλωσι νὰ ἦναι ἄξιοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνό-
 ματος, ἔξω ἀπὸ τὸν τύπον τοῦτον, πρέπει νὰ σοχάζωνται τὰ
 παραγγέλματα τοῦ Σωκράτους καὶ ὡς πατρικὴν αὐτῶν κληρονο-
 μίαν, καὶ νὰ ἐνθουσιάζωνται δι' αὐτά (2).

Ἡ παιδεία εἶναι ἡμέρωσις τῶν ἡθῶν. Ὁ πεπαιδευμένος
 πρέπει νὰ αἰσθάνεται τὴν ἡδονὴν καὶ νὰ γελᾷ, ὅχι μόνον, διότι
 εἶναι ἄνθρωπος, ἥγουν φύσει γελαστικὸν ζῶον, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ
 μέτριος γέλως εἶναι χαρακτὴρ καὶ σημεῖον ἡμερώσεως. Τὴν
 ἄγριον καὶ μισάνθρωπον σοβαρότητα τίποτε δὲν εἶναι ἱκανὸν
 νὰ κινήσῃ εἰς γέλωτα· ἡ μωρία γελᾷ εἰς ὅλα· μόνος ὁ πεπαι-
 δευμένος καὶ φρόνιμος ἄνθρωπος ἐξεύρει καὶ τὸν καιρὸν καὶ

(1) Καὶ τὸν τοιοῦτον ἄνδρα κατεδίκασαν εἰς θάνατον οἱ Ἀθηναῖοι·
 ὅχι ὅμως οἱ ἀπόγονοι τῶν Μιλτιάδων καὶ τῶν Θεμισοκλέων, ἀλλ' οἱ
 πατέρες ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μετ' ὀλίγους χρόνους ἐδέχθησαν εἰς τὰς
 Ἀθήνας Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν, καὶ, μὴν ἀρκούμενοι νὰ προσ-
 φέρωσιν εἰς αὐτὸν τιμὰς ἰσοθῆους, ἐξευτελίσθησαν τόσον, ὥστε νὰ κολα-
 κεύωσι καὶ τὰς ἀναισχύντους αὐτοῦ πόρνας. Εἰς τοιαύτην ἀθλίαν
 ἐξουδένωσιν καταντῶσι τὰ ἔθνη, ὅταν πολεμῶσι τοὺς φιλοσόφους καὶ
 τὴν φιλοσοφίαν.

(2) « Τοὺς εἰληφότας καλὰς τὰς πρώτας ἐκ τοῦ γένους ἀφορμὰς,
 » μέγα ἐφ' ἑαυτοῖς προσήκει φρονεῖν, καὶ μηδὲν ἀνάξιον ἐπιτηδεύειν
 » τῶν προγόνων ». Διονυσ. Ἀλικαρν. Ῥωμαϊκ. Ἀρχαιολογ. Α', 5.

τὸ μέτρον τοῦ γέλωτος. Ὁ Σωκράτης ἐγέλα, καὶ πολλάκις ἔσμιγε τὰς ἀγίας αὐτοῦ παραινέσεις μὲ ἀσειότητας, διὰ νὰ τὰς ἐμβάξῃ εὐκολώτερον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων. Μὴ φοβηθῇς λοιπὸν νὰ ἀναμίξῃς εἰς τὰ μαθήματά σου ὡς ἡδυσμα καὶ τὸν γέλωτα, τὸν ὁποῖον οὐδ' οἱ ἄγριοι Σπαρτιαῖται ἐξώρισαν ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν αὐτῶν (1). Εἰς τοῦτο τὸ τέλος δύνασαι νὰ καταχωρίσῃς εἰς τὴν συλλογὴν σου,

5. Τὰ ἀσειᾶ τοῦ Ἱεροκλέους, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμπορεῖς νὰ προσθέσῃς ὀλίγα τινὰ ἐρανισμένα ἀπ' ἄλλους, καὶ ἄλλα ἔμμετρα ἀπὸ τὴν Ἀνθολογίαν, ἐκεῖνα μάλιστα, ὅσα περιγελῶσι τοὺς Ἀττικιστὰς καὶ τοὺς Γραμματικούς. Πρόσθε εἰς ταῦτα,

6. Ὀλίγους τινὰς διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ.

7. Τρεῖς ἢ τέσσαρας χαρακτηῖρας τοῦ Θεοφράστου.

8. Τὸν Πλοῦτον τοῦ Ἀριστοφάνους, καθαρισμένον ὁμῶς ἀπ' ὅλας τὰς αἰσχρολογίας. Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀσειῶν, γελοίων, ἢ κωμικῶν, δὲν πρέπει νὰ ᾖναι τόσον αὐστηρά· ἱκανὸν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀναγκαῖον εἶναι, νὰ μὴν εὐρίσκεται τίποτε εἰς αὐτὴν αἰσχρὸν. Ἀναμεταξὺ εἰς αὐτὰ ἐμπορεῖς ν' ἀφήσῃς ἐξεπίτηδες καὶ γελοῖα ἀγέλαστα, ὁποῖα εἶναι τὰ ἀσειεύματα τῶν ἀγροίκων ἢ ἀπαιδευτῶν, διὰ νὰ τὰ μεταχειρίζεται ὁ διδάσκαλος, ὡς Λυδῖαν λίθον, νὰ δοκιμάξῃ τὰ πνεύματα τῶν μαθητῶν, παρατηρῶν, τίς ἀπ' αὐτοὺς ἡδύνεται, τίς ἀδιαφορεῖ εἰς αὐτὰ, καὶ νὰ λαμβάνῃ εὐλογον ἀφορμὴν νὰ ἐξηγῇ εἰς αὐτοὺς τὰς ἀληθεῖς αἰτίας καὶ πηγὰς τοῦ γέλωτος, καὶ τί διαφέρει ἡ ἀσειότης τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἀπὸ τὴν βωμολοχίαν τῶν ἀγροίκων (2).

(1) Πλούταρχ. Λυκούργ. § 25.

(2) Ἄς ν' εἴλῃ νὰ εἴπῃ Πόλις. Ἄλλο λοιπὸν κυρίως δὲν σημαίνει τὸ Ἀσειεῦμαι, παρὰ τὸ, μιμοῦμαι τοὺς ἀσειούς, ἡγουν τοὺς κατοικοῦντας

Ἀς ἐπανεέλθωμεν πάλιν εἰς τὰ σπουδαῖα. Ἡ συλλογὴ πρέπει νὰ περιέχῃ,

9. Τὰ χρυσὰ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου.

10. Ἐκλογὴν ἀπὸ τὰ ἀποφθέγματα τοῦ Πλουτάρχου· τὴν ὁποῖαν δυνατὸν εἶναι ν' αὐξήσῃς ἀπὸ τὸν Στοβαῖον, ὅσον τὸ συγχωρεῖ ὁ ὅρος τῆς συλλογῆς σου.

11. Ὀλίγα τινὰ ἠθικὰ παραγγέλματα ἀπὸ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου (1).

τὰ ἄξῃ· διότι οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων νομίζονται καὶ εἶναι πλέον πεπαιδευμένοι παρά τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων καὶ τῶν ἀγρῶν, ἀπὸ τὰς ὁποῖς δύο λέξεις παράγονται ὁ Χωρικὸς (κοινῶς Χωριάτης) καὶ ὁ Ἀγροῖκος. Οἱ χυδαῖζοντες ἀντὶ τοῦ, Ἀσειεύομαι, λέγουσι Χωρατεύω· ἀλλὰ καὶ τοῦτο παράγεται, ὅχι ἀπὸ τὸ Χωρίον (ἐπειδὴ τότε ἤθελεν εἶσθαι συνώνυμον τοῦ Χωριατεύω, ἢ Χωριατίζω), ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Χώρα. Κανένα δὲν λανθάνει ὅτι εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ἡ χώρα σημαίνει τὴν Πύλιν, καθὼς καμμίαν φοράν τὴν ἐσήμαινε καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν (Ἀριστοφάν. Θεσμοφ. 115, μετὰ τῶν σημ. τοῦ Κυζέρου). Ἐχει ἡ κοινὴ γλῶσσα ἄλλα δύο συνώνυμα τοῦ Ἀσειεύομαι, τὸ Μετριάζω (τὸ ὁποῖον οἱ ἀσειύτατοί μου συμπατριῶται, οἱ Χῖοι, προφέρουσιν Ἰωνικῶς, Μειτριάζω), καὶ τὸ Μετεωρίζομαι, καὶ κατὰ συγχοπὴν Μετωρίζομαι. Τὸ πρῶτον, ὡς ἀντικείμενον τοῦ Ὑπερφηανεύομαι, φυσικὰ ἔλαβε καὶ τὴν σημασίαν τοῦ Ἀσειεύομαι· ἐπειδὴ ἡ ἀσειότης εἶναι ἐχθρὰ τῆς ὑπερηφανείας. Τὸ δεύτερον φαίνεται ὅτι ἦτο παλαιὰ πλέον συνώνυμον τοῦ Κουφολογῶ καὶ Βωμολογῶ, παρά τοῦ Ἀσειεύομαι· ἐπειδὴ καὶ τὸ Μετέωρος ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸν Ἡσύχιον Κούφος. Ἡμεῖς τὸ μεταχειρίζομεθα κατὰ μέσσην διάθεσιν, καθὼς εὕρισκεται εἰς τὸν Ἡσύχιον (λέξ. Λαπίστρια), καὶ εἰς τοῦ Ἱεροκλείους τὰ Ἀφεῖα (§ 28)· ἀρχαιότερον ὅμως τὸ μετεχειρίσθηται οὐδετέρως καὶ ἀμεταβάτως, Μετεωρίζω (ἰδ. τὸν Ἀθηναῖον, σελ. 698, D, καὶ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Θουκυδίδου, Βιβλ. Β', κεφ. λζ').

(1) Εἰς τοῦ Ἐπικτήτου μάλιστα, καθὼς καὶ εἰς ὅλων τῶν Στωϊκῶν τὰ παραγγέλματα, εἶναι χρεῖα προσοχῆς μεγάλῃς. Περιέχει ἡ Στωϊκὴ φιλοσοφία πολλὰς θανασιᾶς πραινέσεις· ἀλλ' ἀναμεταξὺ εἰς αὐτάς

12. Ολόκληρον τοῦ Θηβαίου Κέβητος τὸν ἀλληγορικὸν πίνακα.

13. Ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς Ἑλληνικῆς δόξης, ἡγουν τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον ἄρχεται ἀπὸ τὸ 201 κεφάλαιον τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τοῦ Ἡροδότου, καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ 100 τοῦ ἐγδού.

14. Πολλὰ ὀλίγας παροιμίας, τὰς ἠθικωτέρας, μετὰ τὴν ἐξηγήσιν αὐτῶν.

15. Συντομωτάτην σύνοψιν τῆς μυθολογίας. Ἀναγκαιότερα παρὰ ταύτην εἶναι ἡ σύνοψις τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας· ἀλλ' αὕτη πρέπει νὰ συγγραφῇ εἰς τόμον χωριστὸν, καὶ δὲν ἔδλαπτε νὰ συντεθῇ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, διὰ νὰ τὴν ἀναγινώσκωσι κατ' οἶκον οἱ γονεῖς, καὶ νὰ ἀναγκάζωσι τὰ τέκνα νὰ τὴν ἐκζητήσωσι (1).

εὐρίσκονται καὶ τινές, συντείνουσαι περισσότερον νὰ ἐξαγριώσωσι παρὰ νὰ κάμωσι γνήσιον τῆς ἀρετῆς φίλον τὸν ἄνθρωπον. Τοιοῦτον, παραδείγματος χάριν, εἶναι ὅ,τι παραγγέλλει ὁ Ἐπίκτητος (Ἐγχειριδ. κεφ. 15') εἰς τὸν συλλυπούμενον τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, « Κἂν οὕτω τύχη, καὶ συνεπιξενάξαι· πρόσεχε μέντοι μὴ καὶ ἔσωθεν » ξενάξης ». Ἰδιὰ τί νὰ μὴ ξενάξῃ ἔσωθεν, Ἐπίκτητε; μὴδὲ νὰ συμπάθῃ ὅσας βλέπει τοὺς ὁμοίους τοῦ πάσχοντος; ὁ ἄνθρωπος χρεωσθεῖ νὰ μετριάζῃ, ἀλλ' ὅχι ν' ἀφανίζῃ τὰ ἀχώριστα ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ πάθους. Ἐπειτα ἵτι σημαίνει ὁ μὴ γινόμενος ἔσωθεν ξεναγμός; δύο λογῶν ξεναγμοὶ δὲν εἶναι· ἂν δὲν γένη ἔσωθεν, εἶναι ὑπόκρισις· καὶ ἂν καταλάβῃ τὴν ὑπόκρισιν ὁ διὰ τὸν ὁποῖον ξενάζεις, γίνεται καὶ φανερά ἀπανθρωπία. Πολὺ χρησιμώτερον εἶναι τῆς Θρησκείας τὸ ζεῖον παράγγελμα, « Χαίρειν μετὰ χειρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων » (Πρόξ. Ρωμ. 16', 15).

(1) Δὲν ἐλησμόνησα τὸν Ὅμηρον· ἀλλὰ δὲν εἶμαι τώρα εἰς καιρὸν νὰ ἐξετάσω, ἂν παρὰ ὁλόκληρον μίαν ῥαψωδίαν δὲν ἐσύμπερε πλεονεχῆ τεθῇ εἰς τὴν συλλογὴν, συλλογὴ Ὀμηρικῶν ῥήσεων καὶ παραβολῶν ἀπὸ διαφόρους ῥαψωδίας, ἐκείνων μάλιστα, εἰς ὅσας συντρέχει ἡ ἠθολογία

Εἶπα πρὸ μικροῦ, ὅτι αἱ σημειώσεις τῆς συλλογῆς πρέπει νὰ ἐξηγῶσι καὶ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἕκαστος ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ἢ ποιητὰς ἐκφράζει τὰς ἐννοίας του. Τοῦτο νοεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ περὶ τῶν ἐννοιῶν ἐκείνων, ὅσας εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον ἢ μιμεῖται, ἢ θανείζεται, ἢ καὶ ἀναισχύτως σφετερίζεται. Ἐὰν ἡ τοιαύτη ἔρευνα ἦναι μακρὰ, ἀρκεῖ νὰ σημειώσῃ τὰ κεφαλαιωδέστερα ὁ ἐκδότης τῆς συλλογῆς, ὅσα δηλαδὴ εἶναι ἱκανὰ νὰ ὀδηγήσωσι τὸν διδάσκαλον νὰ ἐκθέσῃ διὰ ζώσης φωνῆς τὴν ἐξηγήσιν πλατύτερον. Παραδείγματος χάριν, ἐσχούργησε τὸ κομψὸν ἐπίγραμμα τοῦτο εἰς Δακτύλιον ἀπὸ Ἰασπιν ὁ Πλάτων,

Εἰκόνα πέντε βοῶν μικρὰ λίθος εἶχεν ἱάσπισ,

Ὡς ἤδη πάσας ἔμπνοα βοσκομένας.

Καὶ τάχα κἂν ἀπέφευγε τὰ βοῖδια· νῦν δὲ κρατεῖται

Τῇ χρυσῇ μάνδρῃ τὸ βραχὺ βουκόλιον.

Τοῦτο μετὰ πολλοὺς χρόνους ἐμιμήθη, ἢ μάλλον εἶπεῖν ἐκλεψεν, ὁ Πολέμων,

Ἐπτά βοῶν σφραγίδα βραχὺς λίθος εἶχεν ἱάσπισ

Ὡς μίαν, ὡς πάσας ἔμπνοα δερκομένας.

Καὶ τάχα κἂν ἀπέρεψε τὰ βοῖδια· νῦν δὲ κέκλειται

Τῇ χρυσῇ μάνδρῃ τὸ βραχὺ βουκόλιον.

Τοῦτο τέλος πάντων ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ καὶ ὁ Ἡλιοδώρος εἰς τὴν πολλὰ μακρὰν περιγραφὴν τῆς Ἀμεθύσου (σελ. 191 καὶ 192 ἐμῆς ἐκδ.), τὴν ὁποίαν συμπεραίνει με τοῦτα τὰ λόγια, « Καὶ ὑπεράλλεσθαι βουλομένοις τὸν κύκλον ἔωκεσαν, » Εἰρησμένοις δὲ ὑπὸ τῆς τέχνης, ὥσπερ εἰ ΜΑΝΔΡΑΝ

μετὰ τὴν ἀμίμητον γλυκύτητα τῆς φράσεως. Τοιαῦτα εἶναι τὸ, « Οἷν » περ φύλλον γενεὴ κ. τ. λ., « Ἐχθρὸς γάρ μοι κείνος ὁμῶς αἶδαο » πύλησι κ. τ. λ. » καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα.

» ΧΡΥΣΗΝ τὴν σφειδόνην αὐτοῖς τε καὶ τῇ πέτρᾳ περιβαλ-
» λούσης ». Ἐγραψε παίζων ὁ αὐτὸς Πλάτων τὸ ἐπιγραμμα-
μάτιον τοῦτο ,

Χρυσὸν ἀνὴρ εὐρῶν, ἔλιπε βρόχον· αὐτὰρ ὁ χρυσὸν
Ὀν λίπεν οὐχ εὐρῶν, ἤψεν ὃν εὖρε βρόχον.

Μετὰ πολλὰς χρόνων ἑκατονταετηρίδας ἐσπούδασε νὰ τὸν
μιμηθῇ ὁ Στατύλλιος,

Χρυσὸν ἀνὴρ, ὁ μὲν εὖρεν, ὁ δ' ὤλεσεν· ὦν ὁ μὲν εὐρῶν
Εἴψεν, ὁ δ' οὐχ εὐρῶν, λυγρὸν ἔδησε βρόχον.

Καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα παραδείγματα, εἰς τὰ ὅποια δύναται
τις νὰ ποσθήσῃ μυρία ἄλλα ἀπ' ἄλλους ποιητὰς ἢ συγγρα-
φεῖς (1), εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ Πλάτων ἔχει τὰ πρωτεῖα,
ἐπειδὴ ἐξέφρασεν ὅ,τι ἐνόει μ' ἐκείνην τοῦ λόγου τὴν ἀρετὴν,
τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι Précision, καὶ ἡμεῖς ἐμ-
ποροῦμεν νὰ ὀνομάσωμεν « Φρασικὴν ἀκρίβειαν ». Ἄλλο δὲν
εἶναι αὕτη παρὰ νὰ ἐκφράξῃ τις οὕτω τὰ καλῶς νοοῦμενα ὥστε
μῆτε νὰ λείπῃ μῆτε νὰ περισσεύῃ τίποτε εἰς τὴν ἐκφρασιν.
Ἐννοίας ὀξείας ἀκριβῶς ἐκφρασθεῖσας ἀπὸ κάλαμον ἀνδρὸς
εὐφυοῦς ἵπῳ εἶναι δυνατόν νὰ τὰς μιμηθῇ ἄλλος χωρὶς νὰ
τὰς φθεῖρῃ; Ταύτης τῆς ἀπλῆς παρατηρήσεως ἡ ἄγνοια,
ἐγέννησε τοσαύτας ἀηδεῖς καὶ ἀνοήτους μιμήσεις, τόσους
σοφιστὰς προδρόμους καὶ προπαρασκευαστὰς τῆς βαρβαρότητος
τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐκίνησε τὸν Ἀριστείδην νὰ γράψῃ Δημοσθε-
νοὺς λόγους (2).

(1) Τῶν τοιούτων μιμήσεων, ἢ σφετερισμῶν, παραδείγματα πολλὰ
συνήθροισεν ὁ πολυμαθέστατος Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωματ. 5,
σελ. 618-628).

(2) « Ἄλλον Δημοσθένη » ὠνόμασαν τὸν Ἀριστείδην οἱ σύγχρονοί του·
καὶ ἐπίστευεν αὐτὸς ὁ Ἀριστείδης ἀδυστάκτως ὅτι ἀνέβιωσεν εἰς τὸ

Λέγε λοιπὸν εἰς τοὺς μαθητάς σου, ὅτι ὅλα τὰ καλὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δύνανται νὰ τὰ μιμῶνται εἰς τὴν κοινὴν· διότι ὅσις σπουδάζει νὰ μεταφέρῃ τὰ καλῶς ἑλληνισί· ἐκφρασθέντα εἰς φράσιν καλὴν τῆς κοινῆς γλώσσης, καὶ τὴν κρίσιν τοῦ γυμνάζει, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γλώσσαν φέρει εἰς τελειότητα. Τὸ πρᾶγμα διαφέρει ὁλότελα, ὅταν ἐνοχλῶνται ἀπὸ τὸν πειρασμὸν νὰ μιμῶνται τοὺς Ἕλληνας ἑλληνισί· τότε ἄλλη ἐπιτυχίας ἐλπίς δὲν εἶναι εἰ μὴ νὰ λαμβάνωσι παράδειγμα τὰς καλὰς ἐννοίας εὐτελεῶς ἐξηγημένας, καὶ νὰ προθυμῶνται νὰ τὰς ἐκφράζωσιν ἀκριβέστερον, ἤγουν εἰς τρόπον ὥς νὰ ἦναι ἄξια τῶν νοημάτων αἱ λέξεις, ἄξια τῶν λέξεων τὰ νοήματα.

Ἐλάλησα καὶ περὶ τῆς Γραμματικῆς καὶ περὶ τῆς παραδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διεξοδικώτατα· καὶ ὁμῶς ἀφ' ὅσα ἦτο δυνατόν καὶ ἀναγκαῖον νὰ εἶπω περὶ αὐτῶν δὲν εἶπα παρὰ μέρος τι πολλὰ μικρόν. Ἀλλὰ ἐλπίζω ὅτι καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα θέλουν δώσειν νύξιν εἰς κανένα φιλόσοφον διδάσκαλον νὰ κάμῃ ἄχρηστα ὅσα ἠθελε εἰπεῖν εἰς ἄλλον καιρὸν, διὰ νὰ ἀναπληρώσω τὰ λεγόμενα ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἐλπίζω ὅτι θέλει εὑρεθῇ ὅσις μέλλει νὰ καθαρίσῃ, ὡς ἄλλος Ἡρακλῆς, τὴν μέθοδον τῆς παραδόσεως ἀπὸ τὴν κόπρον, τῆς ὁποίας ἡ δυσωδία μακρύνει

πρόσωπόν τοῦ ὁ Δημοσθένους. Τοῦτο μὴ σε ταρασσῇ· διότι ἄλλο δὲν σημαίνει πλὴν ὅτι οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἀριστείδου, Σοφιστοῦ τῆς Σμύρνης, δὲν εἶχαν οὔτε τὸν νοῦν, οὔτε τὰ ὦτα τῶν συγχρόνων τοῦ Δημοσθένους, Ρήτορος τῶν Ἀθηνῶν. Περὶ τῶν τοιούτων ἀσφαλεστέρα ἄλλη κρίσις, ἢ ἀπόδειξις, δὲν εἶναι παρὰ τὴν παράθεσιν· καθὼς ἔκαμεν ὁ σοφώτατος διδάσκαλος τῆς Σαξονικῆς Ἀλγῆς, Οὐόλφιος, ὅστις ἐξέδωκεν εἰς τὸν αὐτὸν τόμον καὶ τοῦ Δημοσθένους τὸν Πρὸς Λεπτίνην λόγον, καὶ τοῦ Ἀριστείδου τὸν κατὰ μίμησιν γραφέντα καὶ ἐπιγραφέντα, Πρὸς Λεπτίνην λόγον.

ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν ἐκείνους μάλιστα τοὺς νέους ἐκ
δυσυχίας, ὅσοι, εὐφρέεροι παρὰ τοὺς ἄλλους, ἠδύναντο καὶ
περισσότερον ὠφέλειαν καὶ τιμὴν νὰ προξενήσωσιν εἰς τὴν
κοινὴν πατρίδα. Ἐλπίζω ὅτι θέλει τέλος πάντων λάβειν τὸν
τόπον τῆς κακῆς μεθόδου, μέθοδος ἐπιτηδειότερα νὰ πολυ-
πλασιάσῃ τοὺς λογίους ἄνδρας τοῦ ἔθνους, χωρὶς τῶν ὁποίων
εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ δοξασθῇ ποτὲ τὸ ἔθνος.

Ὅστις ἔχει δύναμιν καὶ θέλησιν νὰ κατασθῇ τοιούτου
ἐπωφελεστάτου ἔργου εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀρχηγός, πρέπει πρὸ
πάντων νὰ προσέχῃ μὴτε εἰς τὴν ἑλλειψιν νὰ πέσῃ, μὴτε εἰς
τὴν τελειότητα νὰ ζητῇ ματαίως πάραυτα νὰ πετάσῃ. Ἄς ἔχῃ
τοῦτο πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ὅσῃ ἐπιμέλειαν βάλῃ εἰς τὴν σύν-
ταξιν τῆς Γραμματικῆς, καὶ τῆς Συλλογῆς, ὅσον ὠφελίμους
καινοτομίας εἰσάξῃ εἰς τὸ φροντιστήριόν του, τὸ ἔργον δὲν θέλει
ἐκδοῦν τέλειον ἀπὸ τὰς χειρὰς του, καθὼς ἐξέδω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν
τοῦ Διὸς ἡ Ἀθηνᾶ. Ἰκανὸν εἶναι νὰ κατασθῇ ἀρχηγός αὐτός
τοῦ καλοῦ, καὶ ἄς ἀφήσῃ εἰς ἄλλους τὴν δόξαν νὰ τὸ τελειώ-
σωσιν, ἐὰν ὅμως ἦναι δόξα μικροτέρα νὰ εὕρῃ τις τὰ μέσα
τῆς δόξης τοῦ ἔθνους του, παρὰ νὰ τὰ φέρῃ ἀφοῦ εὐρεθῶσιν,
εἰς τελειότητα. Ἰκανὸν νὰ ἦναι τοιαύτη ἡ Γραμματικὴ καὶ ἡ
μέθοδος αὐτοῦ, ὅποια νὰ ἐξαλείψῃ τὰς προτέρας Γραμματικὰς
καὶ μεθόδους, δείχνουσα τὴν συντομωτέραν ὁδὸν τὴν φέρουσαν
εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν καὶ τοιαύτη βέβαια θέλει εἶσθαι,
ἂν χειραγωγῇ τὸν κάλαμον αὐτοῦ ἡ φιλοσοφία. Οὐδ' αὐτῶν τῶν
σοφῶν τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν αἱ Γραμματικαὶ ἔφθασαν ἀκόμη εἰς
τὸ Μὴ περαιτέρω τῆς τελειώσεως καὶ ἂν εἰς αὐτοὺς ἦναι
ἀνόητος ὁ φόβος τοῦ συντάσσοντος Γραμματικὴν, ἡ νέαν
μέθοδον, μὴ συντάξῃ ἄλλος τελειότεραν μετ' αὐτὸν, εἰς ἡμᾶς
εἶναι παντάπασι γελοῖος, οἱ ὅποιοι εἵμεθα ἔτι γυμναί ἀπὸ Γραμ-
ματικὴν εὐμέθοδον. Τὸ γένος ἔχει χρεῖαν βοήθειας, καὶ βοήθειας

πολλά ταχυνῆς. Τοῦ γυμνοῦ ἡ πρώτη χρεία εἶναι νά σκεπᾶσῃ, ὅπως δυνηθῇ, τὴν γυμνότητα του· τὰ πολυτελῆ τῆς Ἰνδίας ὑφάσματα εἶναι δι' ἐκείνους, ὅσοι ἔχουν ἀλλαγὰς πολυαριθμούς φορεμάτων.

Ἐὰν ἀπορήσῃ τις, διὰ τί περὶ Γραμματικῆς λαλῶν μετεχειρίσθην τόσον συχνὰ τῆς Φιλοσοφίας τῶνομα, λέγω πρὸς αὐτὸν, ὅτι διὰ δύο μάλισα αἰτίας τὸ ἔκαμα. Ἡ πρώτη, διότι εἶμαι ἀδιστάκτως πληροφορημένος, ὅτι οὐτ' ἐπισήμη, οὔτε τέχνη οὐδεμία δύναται, ἢ νά παραδοθῇ μὲ εὐκολίαν, ἢ νά ἔλθῃ εἰς τελειότητα, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῆς Φιλοσοφίας. Μία τούτων εἶναι καὶ ἡ Γραμματικὴ, ἀδιαίρετος τῆς Λογικῆς, ἐπειδὴ καταγίνεται εἰς τὰ προφορικὰ καὶ γραπτὰ σημεῖα τῶν ἐννοιῶν. Ὅταν τούτων τῶν σημείων ἡ συλλογὴ παριστάνῃ ἐννοίας ἔθνους σοφοῦ, ὁ δεσμός ὅστις συνδέει τὴν Γραμματικὴν μὲ τὴν Λογικὴν εἶναι πλέον σφιγκτός, ἐπειδὴ τοῦ σοφοῦ ἔθνους αἱ ἐννοιαὶ ἀποβλέπουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἄλλην ἀξιολογωτέραν ἐπισήμην, τὴν ἐπισήμην τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὅποιον πρέπει νά συζήσῃ ἕκαστος μὲ τοὺς ὁμοίους του εἰς τὸ πολλά μικρὸν τοῦτο διάστημα, ὅσον ἔχομεν νά ζήσωμεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τὸν ὅποιον κρέμαται ἡ εὐδαιμονία του, ἂν ἔχῃ τὴν ἐπισήμην αὐτοῦ, ἢ ἡ κακοδαιμονία του, ἐὰν ᾗται ταύτης ἀμαθής. Ὅθεν ἐλογίσθησαν δικαίως μέρη τῆς Φιλοσοφίας ἡ Ἠθικὴ, ἡ Πολιτικὴ, καὶ ἡ Οἰκονομικὴ. Ἡ Φιλοσοφία λοιπὸν καταγίνεται εἰς τὴν διόρθωσιν ὅχι μόνου τοῦ νοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς θηλήσεως τοῦ ἀνθρώπου (1). Οπου βλέπεις κακοήθη καὶ διεσραμμένον ἄν-

(2) «Ναὶ μὴν τὸ κορυφαϊότατον αὐτὴν Φιλοσοφίαν, ἐπιτηδεύειν
 » λόγου ὀρθότητος ἀποδιδόασιν· ὡς ἐξ ἀνάγκης εἶναι τὸ πλημ-
 » μελούμενον πᾶν διὰ τὴν τοῦ λόγου διαμαρτίαν γινόμενον, καὶ
 » εἰκότως καλεῖσθαι ἀμάρτημα». Κλήμ. ὁ Ἀλεξανδρ. Παιδαγωγ. Βιβλ.

θρωπον, μὴν ἀμφιβάλλης ὅτι ἡ κακία του εἶναι ἀποτέλεσμα ἡ παντελοῦς ἀπαιδευσίας, ἡ κακῆς καὶ ἀμεθοδου παιδεύσεως. Οὐσάκις βλέπεις πονηρὸν ἀπαιδευτον, ἐνθυμοῦ τὸ,

. Ἡ δὲ μαρία
Μάλις' ἀδελφὴ τῆς πονηρίας ἔφυ (1).

οὐσάκις πάλιν δὲν εὐρίσκεις εἰς τὸν πεπαιδευμένον καὶ λόγιον τοὺς καρποὺς τῆς παιδείας, ἤγουν τὴν ἡμερον ἀπλότητα τῶν ἡθῶν, καὶ τοῦ λογικοῦ τὴν ὀρθότητα, λέγε παράυτα,

Τὸν ἄνδρα τοῦτον βιβλίον διέφθορε,

καὶ σπανίως θέλεις ἀπατηθῆν εἰς τὴν κρίσιν σου. Ὅσκις ἐξοδεύει τὸν καιρὸν εἰς τὰ ἀνωφελῆ, ἢ πολλὰ ὀλίγου ἄξια, εἰς ἐκεῖνον καιρὸς δὲν μένει διὰ τὰ ἀξιόλογα· καὶ ἂν κατὰ δυστυχίαν ὁ εἰς ἐκεῖνα δαπανώμενος καιρὸς ἦναι ὁ καιρὸς τῆς νεότητος, οἱ τύποι τῆς οὐτιδανοσχολίας μένουσι διαπαντὸς ἀνεξάλειπτοι εἰς τὴν κεφαλὴν του, καὶ τὴν κάμνουν ἀνεπίδεκτον πάσης φιλοσοφικῆς θεωρίας.

Τόσον εἶναι βέβαιον ὅτι χωρὶς τῆς Φιλοσοφίας κἀνὲν ἐπιστήμης ἢ τέχνης μέρος, καμμία πράξις ἀνθρώπινος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατευθυνθῇ εἰς καλὴν ἐκβασιν, ὥστε οἱ πρόγονοι ἡμῶν ὠνόμαζον Φιλοσοφίαν ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς ἀνθρωπίνης παιδεύσεως, ἤγουν τὴν θεωρίαν καὶ πράξιν ὅλων ὁμοῦ τῶν χρησίμων εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον· καὶ τὸ μεγαλῆτερον καύχημα τῶν Ἑλλήνων ἦτον ὅτι εὐρεταί τῆς Φιλοσοφίας ἐχρημάτισαν αὐτοί, καθὼς εὐμορφα τὸ παριστάνει ὁ Ἰσοκράτης (2),

Α', κεφ. ιγ'. Λέγει πολλὰ πολλαχοῦ ἀξιόλογα περὶ Φιλοσοφίας ὁ φιλόσοφος οὗτος πατὴρ τῆς Ἑκκλησίας.

(1) *Les sots et les pervers se rapprochent entr'eux.* J. Delille, *La Conversation*, chant II, vers 7.

(2) Πανηγυρικ. § 13, σελ. 45.

μὲ τὰ σοφὰ ταῦτα λόγια, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ᾔηται χαραγμένα
μὲ χρυσᾷ γράμματα εἰς τοὺς τοίχους τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων·

« Φιλοσοφίαν τοίνυν, ἣ πάντα ταῦτα συνεξεῦρε καὶ συγκα-
» εσκεύασε, καὶ πρὸς τε τὰς πράξεις ἡμᾶς ἐπαίδευσε, καὶ
» πρὸς ἀλλήλους ἐπράϋνε, καὶ τῶν συμφορῶν τὰς τε δι'
» ἀμαθίαν, καὶ τὰς ἐξ ἀνάγκης γινομένης, διείλε (1), καὶ
» τὰς μὲν φυλάσσειν, τὰς δὲ καλῶς ἐνεγκεῖν ἐδίδαξεν, ἣ
» πόλις ἡμῶν κατέδειξε, καὶ λόγους ἐτίμησεν, ὧν πάντες
» μὲν ἐπιθυμοῦσι, τοῖς δὲ ἐπισταμένοις φθονοῦσι· συνειδυῖα
» μὲν, ὅτι τοῦτο μόνον ἐξ ἀπάντων τῶν ζώων ἰδίον ἔφυμεν
» ἔχοντες, καὶ, ὅτι τούτῳ πλεονεκτήσαντες, καὶ τοῖς ἄλλοις
» ἅπασιν αὐτῶν διηνέγκαμεν, κ. τ. λ. ».

Πόσον εἶναι ἀληθὲς τὸ ἐγκώμιον τοῦτο, τὸ ἔδειξεν ἐκ δυ-
συχίας ἡ πείρα. Μόλις ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοὺς πόδας
αὐτῆς ἡ Φιλοσοφία, καὶ συνήρπασεν ὡς ἀνεμοσρόδιλος τέ-

(1) Θauxμασία τῶν συμφορῶν διαίρεσις καὶ διάκρισις. Τὰ Βάρβαρα
καὶ τῆς Φιλοσοφίας ἐχθρὰ ἔθνη κατασφάζονται, ὡς ἄλογα κτήνη, ἀπὸ
τὴν ὀλεθριωτάτην νόσον, τὴν καὶ διὰ τοῦτο ὀνομασθεῖσαν Θανατικὴν·
καὶ, καθὼς λέγει ὁ αὐτὸς Ἰσοκράτης (Πανηγυρ. § 44, σελ. 71)· « Πολλῶν
» γὰρ κακῶν τῇ φύσει τῇ τῶν ἀνθρώπων ὑπαρχόντων, αὐτοὶ πλείω τῶν
» ἀναγκαίων προσεξευρήκαμεν ». Τὰ ἔθνη, εἰς τὰ ὁποῖα τιμᾶται ἡ Φιλο-
σοφία, εὐρήκασιν τὸν τρόπον, καὶ ἀπὸ τὸ Θανατικόν, καὶ ἀπὸ ἄλλα πολλά
τῆς ἀμαθίας κακὰ νὰ φυλάσσωται. Διδάσκαλε, ὅστις ἂν ᾔῃσαι, ἐξήγει εἰς
τοὺς μαθητάς σου, ὅσάκις ἐμπέσῃ ἀφορμὴ, μὲ τοιαῦτα σχόλια τοὺς
συγγραφεῖς· καὶ μὴ ἀμφιβάλλῃς ὅτι θέλουν εὐρεθῆν μετὰ αὐτῶν τινές,
νὰ κάμωσι τὴν προσαρμυγὴν ταύτης, καθ' ὑπόθεσιν, τοῦ Ἰσοκράτους
τῆς ῥήσεως καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς τοῦ βίου περιστάσεις· θέλουν εὐρεθῆν
τινές νὰ αἰσχυνοῦσιν ὡς συμφορὰς ἀμαθίας, ὅλα τὰ αξιοθρήνητα κακὰ,
ὅσα αὐτεξούσιοι σωρεύουσι πολλάκις κατὰ τῆς κεφαλῆς των οἱ νῆαι,
καὶ νὰ ἀποφύγωσι τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην, καὶ πολλάκις ἀνωφελῆ ἐξομολό-
γησιν, « Γενεσάμενος ἐγευσάμην βραχὺ μέλι, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω »
(Α', Βασιλ. ιθ', 43).

χνας, ἐπιστήμας, ἐλευθερίαν, ὅλα τὰ καλὰ καὶ τίμια, ὥστε νὰ φωνάζωσιν ἐκτείνοντες ἀλυσιδωμένας τὰς χεῖρας, καὶ ἀτενίζοντες θακρύοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς αὐτὴν οἱ Γραικοί, ὅ,τι ἔλεγεν ἡ ὀρφανὴ Ἠλέκτρα πρὸς τὸν ἀδελφόν της Ὀρέστην·

Νῦν δ' ἐκλέλοιπε ταῦτ' ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ
Θανόντα σὺν σοί· πάντα γὰρ ξυναρπάσας
Θύελλ' ὅπως βέβηκας.

Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν συνεχῶς ἀνέφερα τῆς Φιλοσοφίας τὸ ἐνδοξον ὄνομα· δευτέρα εἶναι ἡ ἐξῆς.

Τῶν Γραικῶν αἱ γοεραὶ πρὸς αὐτὴν φωναὶ τέλος πάντων εἰσηκούσθησαν· καὶ ἡ Φιλοσοφία σπλαγχνισθεῖσα ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν παλαιάν αὐτῆς πατρίδα, νὰ θεραπεύσῃ τὰς πολυχρονίους τῆς Ἑλλάδος πληγὰς, καὶ νὰ διασκεδάσῃ τὸν ζόφον, ὅστις κατημαύρωσε τὰ πρόσωπα τῶν Ἑλλήνων.... Ἰ. Ἀλλὰ τί ἀκούω; Εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἑλλάδα Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι γαμίσαντες λίθους τοὺς κόλπους αὐτῶν, καὶ ἀναβάντες ὡς ἐπὶ πέτρας ὑψηλῆς τῆς Ὀρησειᾶς (ὡς αὐτοὶ λέγουν), λιθοβολοῦν ἀπανθρώπως τὴν Φιλοσοφίαν, διὰ νὰ τῆς ἐμποδίσωσι τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τούτους λοιπὸν τοὺς λιθοβολητὰς ἐπαίνεσα τόσον τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐπιστρέψω τὸν λόγον, μήπως τοὺς δυσωπῇσω νὰ ῥίψωσιν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοὺς λίθους, μήπως τοὺς κινήσω εἰς ἔλεον τῆς πτωχῆς καὶ καταφρονημένης αὐτῶν πατρίδος, μήπως τοὺς ἐμποδίσω νὰ βυθίσωσι καὶ πάλιν εἰς τὸν ζόφον τὴν μόλις ἀπὸ τὸν ζόφον ἀνακύπτουσαν Ἑλλάδα.

Πρὸ πάντων ὁμῶς πρέπει νὰ τοὺς πληροφορήσω, ἂν ᾖναι δυνατόν, ὅτι σοχαζόμενος τὴν κατὰ τῆς Φιλοσοφίας αὐτῶν ὁρμὴν, ὡς ἀγνοίας ἀποτέλεσμα, νὰ ζητῶ νὰ τοὺς ἐλευ-

θερώτω ἀπὸ τοιαύτην ὀλέθριον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ παντά-
 πασιν ἄδοξον εἰς αὐτοὺς, ἄγνοιαν, ἄλλην αἰτίαν δὲν ἔχω παρὰ
 μόνην τῆς πατρίδος τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ὅτι σώξουσιν καὶ
 αὐτοὶ εἰς τὰς ψυχὰς των δὲν ἀμφιβάλλω. Ἐφθασα εἰς ἐκεῖνο
 τῆς ἡλικίας τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ αἱ ἐλπίδες εἶναι μωραὶ,
 καὶ οἱ φόβοι ἔτι μωρότεροι. Ὅθεν πρέπει ἀπαρακαλύπτως νὰ
 ἐξηγήσω πόσον μέγα κακὸν προξενοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅσοι
 σπουδάζουν νὰ διώξωσι τὴν Φιλοσοφίαν ἀπ' αὐτήν. Ὅταν ἡ
 σωτηρία καὶ ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδος κινδυνεύωσι, νὰ σιωπήσω
 διὰ φόβον, ἡ ἐλπίδα, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ κατασταθῶ προδότης
 τῆς πατρίδος.

Εγὼ γάρ, ἔσω Ζεὺς ὁ πάνθ' ὀρώων ἀεὶ,
 Οὐκ ἂν σιωπήσαιμι τὴν ἄτην ὀρώων
 Στείχουσιν ἀσπίς ἀντὶ τῆς σωτηρίας.

Αἶ! καὶ πῶς νὰ μὴ πιεεύσω ὅτι διώκουσι τὴν Φιλοσοφίαν δι'
 ἄγνοιαν τῆς Φιλοσοφίας, ὁπότεν ἀκούω ὅτι τὴν νομίζουσιν ἐχθρὰν
 τῆς Θρησκείας; Τόσον ἐξεναντίας ἀπέχει ἀπὸ τοιαύτην ἐχθρὰν
 ἡ Φιλοσοφία, ὥστε δικαίως ἤθελε τίς τὴν ὀνομάσειν ἀδελφὴν
 καὶ συγγενὴ τῆς Θρησκείας. Ἐἰς ποῖον μέρος τῆς φωτισμέ-
 νης Εὐρώπης ἐκήρυξεν ἡ Φιλοσοφία πόλεμον κατὰ τῆς Θρη-
 σκείας; παρεκτὸς ἂν συγχέωσι μὲ τὴν Θρησκείαν τὴν Δεισι-
 δαιμονίαν, τὴν ὁποίαν ἀληθῶς μάχεται καὶ πολεμεῖ ἡ Φιλοσο-
 φία, καθὼς τὴν ἀποσρέφεται καὶ ἡ ἀληθὴς Θρησκεία. Ἐἰ
 ἄλλο κωμωδοῦν, τί ἄλλο περιπαίξουν οἱ Φιλόσοφοι παρὰ ὅσα
 σηλιτεύων ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς ἐπιστολάς του, ὀνο-
 μάξει βεβήλους καὶ γραῶδεις μύθους; καὶ ἔποιοι ἀπὸ τού-
 τας Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἐχρημάτισαν πλέον Θερμοὶ τῆς Θρη-
 σκείας ὑπέρμαχοι, παρὰ ὅσοι ἦσαν φιλοσοφώτεροι παρὰ τοὺς
 ἄλλους, ὅσοι ἐπαιδεύθησαν εἰς αὐτὰς τὰς Ἑλληνικὰς καὶ τὸ
 γένος καὶ τὴν Θρησκείαν Ἀθήνας; Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τῆς Ἑλ-

λάδος τὰ χριστιανικά φροντιστήρια μὴν ἔπαυσε ποτὲ νὰ παραδίδω-
ται με ὄνομα Φιλοσοφίας ἢ Σχολαστικῇ σκιά τῆς Φιλοσοφίας; Ἐὰν
ἦσθε ἄνδρες πεπαιδευμένοι, ὅποιοι καὶ ἂν ἦσθε, οἱ διώκοντες
τὴν Φιλοσοφίαν, ἰτί ἄλλο ἐμαθητεύθητε εἰς τὴν νεαράν ἡλικίαν,
διδασκόμενοι τὰ Ἀριστοτελικά; καὶ ἰάν ἐπαγγέλλεσθε νὰ παι-
δεύετε ἄλλους; ἰτί ἄλλο διδάσκετε μετὰ τὰ γραμματικά τοὺς
μαθητάς παρὰ τὴν Φιλοσοφίαν; καὶ αὐτῆς τῆς Γραμματικῆς ἢ
παράδοσις, ὅταν γίνεταί με μέθοδον, ἐπειδὴ καταγίνεται εἰς
τὰ σημεῖα τῶν ἡμετέρων ἐννοιῶν, ἰτί ἄλλο εἶναι πλὴν παρά-
δοσις Φιλοσοφίας; Ἀνάγκη λοιπὸν εἶναι ἢ νὰ ἐξορίσετε παντά-
πασιν ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῆς Φιλοσοφίας τὸ ὄνομα, ἢ νὰ ὁμολο-
γήσετε ὅτι δὲν εἶναι ἐναντία τῆς Θρησκείας ἡ Φιλοσοφία (1).

Εἶναι ὅμως, θέλετε ἴσως εἰπεῖν, ψευδοφιλόσοφοι μεταξὺ
τῶν Φιλοσόφων· ἀλλὰ τοῦτο μάλιστα βεβαιεῖ τῆς Φιλοσοφίας
τὴν συγγένειαν μετὰ τῆς Θρησκείας, ἐπειδὴ εὐρέθησαν καὶ
ψευδαπόστολοι μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων, καὶ δὲν ἔλειψαν ποτὲ
ψευδοχριστιανοὶ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Εἶναι καὶ ὑποκριταὶ
Φιλοσοφίας, τὸ ὄνομα μόνον, καὶ ὅχι τὸ πρᾶγμα, Φιλόσοφοι·
ἀλλὰ ἰπότ' ἡλευθερώθη ἡ Θρησκεία ἀπὸ ὑποκριτὰς καὶ Φαρι-

(1) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ὀνομάζει τὴν Φιλοσοφίαν « Θεῖας ἔργον
» προνοίας (Στρωμ. Α', σελ. 278), Προπαιδεῖαν τοῖς τὴν πίσιν δι'
» ἀποδείξεως καρπουμένοις (σελ. 282) ». Κατηγορῶν τοὺς ἀντιφιλο-
σόφους, λέγει « Ἐνιοὶ δὲ, εὐφυεῖς οἰόμενοι εἶναι, ἀξιοῦσι μῆτε Φιλο-
» σοφίας ἀπτεσθαι, μῆτε διλεκτικῆς, ἀλλὰ μὴδὲ τὴν φυσικὴν θεωρίαν
» ἐκμανθάνειν, μόνην δὲ καὶ ψιλὴν τὴν πίσιν ἀπαιτοῦσιν, ὥσπερ εἰ
» μηδεμίαν ἡξίουσιν ἐπιμέλειαν ποιησάμενοι τῆς ἀμπελίου, εὐθύς ἐξ
» ἀρχῆς τοὺς βότρυας λαμβάνειν. Ἀμπελος δὲ ὁ κύριος ἀλληγορεῖται
» κ. τ. λ. (σελ. 291) ». Ταύτης τῆς ἀμπελίου φραγμὸν καὶ θρησκὸν
ὀνομάζει πάλιν ἀλλαχοῦ (σελ. 319) ὁ φιλόσοφος οὗτος Πατὴρ τὴν
Φιλοσοφίαν, προσαρμόζων εἰς αὐτὴν τὸ προφητικὸν (Ἠσαΐου Ε', 2)
» Φραγμὸν περιέθηκα τῷ ἀμπελῶνι μου ».

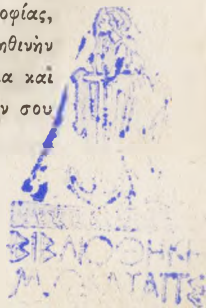
σαίους; Ἐφάνησαν Κυνικοί φιλόσοφοι τινές· ἀλλὰ ἴμῃ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προχωρήσῃ καὶ τοῦτο τὸ κακὸν εἰς τὴν Θρησκείαν; καὶ ἴμῃ ἄλλο ἐσηλίτευνεν ὁ Χριστός, ὅταν ἤλεγχε τὸν ἀφανισμόν τοῦ προσώπου, παρὰ τὸν κυνισμόν τῆς Θρησκείας; Ἐκαμαν τινὲς κέρδους καὶ τιμῆς ἐργαστήριον τὴν Φιλοσοφίαν· ἀλλὰ ἴμῃ δὲν εὐρέθησαν κατὰ καιροὺς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἄνδρες ἀναιδεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν πορισμὸν τὴν εὐσέβειαν; καὶ ἴμῃ ἄλλο ἦσαν εἰμῇ Θεοκάπηλοι οἱ πωλοῦντες ἐκεῖνοι καὶ ἀγοράζοντες εἰς τὴν μέσσην τοῦ ἱεροῦ, τοὺς ὁποίους οὐδ' αὐτὴ τοῦ Ἰησοῦ ἡ πράτης ἐμπόρεσε νὰ ὑποφέρῃ; ἴμῃ ὁμως ποτὲ, ἂν δὲν τοῦ ἐσύγχυσαν παντάπασι αἱ προλήψεις τὸν ἐγκέφαλον, ἐτόλμησε νὰ συγχύσῃ τοὺς ψευδαποστόλους μὲ τοὺς ἀληθεῖς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, ἢ τοὺς ψευδοχριστιανούς μὲ τοὺς γνησίους σεβαστὰς τοῦ Χριστοῦ; ἴμῃ τί λοιπὸν δὲν κάμνετε τὴν αὐτὴν διάκρισιν καὶ περὶ τῆς Φιλοσοφίας (1); ἢ διώκοντες αὐτήν, σπουδάζετε καὶ μὴ θέλοντες ν' ἀποδείξετε, ὅτι συγγενεῦει καὶ κατὰ τοῦτο μὲ τὴν Θρησκείαν, ἐπειδὴ ἐδιώχθη καὶ αὐτὴ κατ' αὐτὰ τῆς τὰ γενέθλια. Οἱ παλαιοὶ συκοφάνται τοῦ Χριστιανισμοῦ ὠνόμαζαν ἔλους χωρὶς διάκρισιν τοὺς Χριστιανούς, Ἡλιολάτρας, Ὀνολάτρας, Αἰδοιολάτρας, Αἰμομίκτας, Βρεφοκτόνους, Ἀνθρωποφάγους, Μάγους, Ἀθέους (2), ἴμῃ ἀπὸ τίνος σημερινοῦ Φιλοσόφου εἶμα ἐξήλθε ποτὲ τοιαύτη κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ βλασφημία; Ἐπειδὴ, ὀλιγώτερον ἀνεξίκακοι παρὰ τοὺς Φιλοσόφους, βλασφημεῖτε

(1) « Εἴπερ γὰρ διὰ τοὺς ἐξαμαρτάνοντας καὶ τοὺς ψευδομένους, πρὸς » τοὺς λόγους χαλεπῶς ἔχουσι, προσήκει καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς » αὐτοὺς ἐπιτιμᾶν· φανήσονται γάρ τινες καὶ τῶν ταῦτα κεκτημένων » ἐξαμαρτάνοντες, καὶ πολλοὺς διὰ τούτων κακῶς ποιοῦντες κ. τ. λ. » Ἰσοκράτ. Νικοκλ. § 2, σελ. 23.

(2) Ἰδ. τὴν Ἐκκλησιασ. Ἱστορ. τῆς Α' καὶ Β' ἑκατονταετηρίδος.

τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ σπουδάζετε νὰ τὴν ἐξορίσετε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἔπρεπε νὰ ἀποδείξετε πρῶτον ποῖον τῆς Φιλοσοφίας κακὸν σὰς ἐξηγρίωσε τόσον κατ' αὐτῆς. Ποῖον;... Ἄλλ' ἐπειδὴ σιωπᾶτε, ἄφετε ν' ἀπαριθμῇσω ἐγὼ τὰ κακὰ ὅσα ἔκαμεν ἡ Φιλοσοφία εἰς τοὺς Γραικοὺς. Εἰς τοὺς πολλὰ ὀλίγους τούτους χρόνους, ἀφοῦ ἐπανερέψεν εἰς αὐτοὺς, τοὺς εὗρηκε βεβαρ-
 βαρωμένους, καὶ τώρα τοὺς καθαρίζει καθ' ἡμέραν ἀπὸ τὸν ρύπον τῆς βαρβαρότητος· τὸ γένος ἦτο σερρημένον ἀπὸ διδασκαλούς καὶ διδασκαλεῖα· καὶ τώρα πολυπλασιάζονται καθ' ἐκάστην εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ διδασκαλεῖα καὶ οἱ διδάσκαλοι· ἔγεμεν ἀπὸ νέους ἀπαιδεύτους καὶ κακοῆθεις, καὶ τώρα σολίζεται καθ' ἡμέραν ἀπὸ νέους πεπαιδευμένους καὶ χρη-
 σθήθεις· μέγα μέρος τῶν Λευϊτῶν τῆς Θρησκείας μόλις ἑκατα-
 λάμβανε τὰ βιβλία τῆς Θρησκείας, καὶ τὴν σήμερον ὁ κληρὸς τῶν Γραικῶν ἐπλουτίσθη, καὶ πλουτίζεται ἀδιακόπως, ἀπὸ σοφοὺς ἱερεῖς καὶ ἱεράρχας (1)· παρὰ τὴν ἀγενεσάτην ἐπι-
 στήμην τοῦ θησαυρίζειν, ἄλλην ἐπιστήμην δὲν ἐγνώριζαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους τοῦ γένους, καὶ σήμερον κατεξοδεύουσι γενναίως μέγα μέρος τῆς περιουσίας αὐτῶν, ὅχι μόνον εἰς παιδείαν τῶν ἰδίων τέκνων, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλων τῶν ὁμογενῶν τὴν κοινὴν ὠφέλειαν, προτιμώντες μὲ χρυσίον ὀλιγώτερον νὰ ἦναι καὶ νὰ λέγονται φερωνύμως Ἕλληνες, παρὰ μὲ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κροίσου νὰ νομίζονται χειρότεροι καὶ ἀπ'

(1) Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἀρκοῦμαι νὰ ὀνομάσω ἓνα μόνον σὲ, Φιλόσοφε καὶ Φιλολόγε ἱεράρχα τῆς Οὐγγροβλαχίας, ΔΟΣΙΘΕΕ, ὅστις, πληροφορημένος, πόσον ὠφελεῖ τὴν θρησκείαν ὁ φραγμὸς τῆς φιλοσοφίας, καταγίνεσαι νὰ καταστήσης κοινὴν εἰς τὸ ποίμνιόν σου τὴν ἀληθινὴν παιδείαν. Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Θρησκείας, τῆς ὁποίας εἶσαι καύχημα καὶ σολισμὸς, νὰ μακρύνῃ τὴν τόσον ὠφέλιμον εἰς τὴν Ἑλλάδα ζωὴν σου εἰς πολλὰ ἔτη! σεβάσμιε πάτερ.

αυτοὺς τοὺς Σκύθας. ἸΝά προσθέσω καὶ ἄλλο μέγα τῆς Φιλοσοφίας κακόν, τὸ ὅποιον βέβαια παρετήρησαν ὅσοι βλέπουσι τὰ πράγματα μὲ φιλοσοφικοὺς ὀφθαλμούς; Μόλις ἡ κακοποιὸς αὕτη Φιλοσοφία ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐμετρίασε τὰ δεινὰ ὅσα ἔπασχεν ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς ἀπὸ τοὺς Κρατούντας (1). Ταῦτα εἶναι τὰ μυρίων ἄξια κολάσεων κακὰ, ὅσα ἡ Φιλοσοφία ἔκαμεν εἰς τοὺς Γραικοὺς, μόλις πατήσασα τῆς Ἑλλάδος τὰ πρόθυρα· ὅσα μέλλει νὰ κάμῃ θέλουν εἰσθαί ἀσυγκρίτως χειρότερα, ἐὰν, ῥίψαντες ἀπὸ τὰς χεῖρας τοὺς λίθους, τὴν ἀφήσετε νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω.

Ἀφίνω τώρα τὴν εἰρωνεῖαν, διὰ νὰ σᾶς εἴπω ἀληθῶς, ὅτι τοιαύτην Φιλοσοφίαν μόναι αἱ ψευδεῖς Θρησκεῖαι ἔχουν δίκαιον νὰ ἀποσρέφωνται. Εἰς μόνους ἐκεῖνας δὲν συμφέρει τὸ φῶς τῆς Φιλοσοφίας, διότι φενερόνει τὰς σαθρότητας αὐτῶν· ὅθεν ἀναγκάζεται πᾶσα μία ἀπ' αὐτὰς νὰ φωνάξῃ, ὡς τὸ ἀσελγὲς τῆς Κωμωδίας γραῖδιον,

Α, Α'! τὴν δᾶδα μὴ μοι πρόσφερε.

« Μακρὰν ἀπ' ἐμὲ ὦ Φιλοσοφία, τὸν λύχνον σου· αὐτὸς θε-
 » τρίζει τὸ γῆρας, τὰς ρυτίδας, τὴν ἀσχημίαν μου. Καὶ ἵπῳς
 » ἔχω νὰ κάμω, ἂν μ' ἀφήσωσιν οἱ ἐρασαί μου; ἵπῳς ἔχουν
 » νὰ ζήσωσιν οἱ Οἰωνοσκοποὶ, Τερατοσκοποὶ, οἱ Ἐπαιδοί,
 » οἱ Μάγοι μου, ὅλοι ὅσοι ὑπηρετοῦν τοὺς βωμούς μου,
 » ὅχι δι' ἄλλο παρὰ νὰ μοιράζωνται τὰς ἐπάνω εἰς αὐ-

(1) Φυσικὰ ὁ πεπαιδευμένος καὶ πραγμάτων ἐμπειρος ἄνθρωπος ἐμπνέει συστολήν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πλεον ἄγχιους δεσπότας, τόσον περισσοτέραν, ὅσον ἦναι μεγαλητέρα ἡ χρεῖα, τὴν ὅποιαν ἔχουσιν ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν του, καὶ μεγαλητερος ὁ κίνδυνος, τὸν ὅποιον τρέχει ἡ ἀμαθία, ὅταν πολεμῇ τὴν σοφίαν. Οἱ ὄντοι ξυλοκοποῦνται μὲ θάρρος καὶ καταφρόνησιν· τοὺς εὐγενεῖς ἵππους μόλις τολμᾷ τις νὰ ἐγγίσῃ μὲ τῆς μάστιγος τὴν ἄκρην.

» τοὺς προσφερομένας ἀπὸ τὸν ἀνόητον ὄχλον Ξυσίας ; »
 Τοιαῦται πρέπει νὰ ᾔναι τῆς Θρησκείας τοῦ Αἰθίοπος, τοῦ
 Σκύθου, εἰς ἓνα λόγον, ὅλων τῶν ψευδῶν Θρησκειῶν αἱ δαιμο-
 νιώδεις κραυγαί· ἀλλὰ τῶν Χριστιανῶν ἡ Θρησκεία, τῆς ὁποίας
 ὁ ἀρχηγὸς ὀνομάζεται ΣΟΦΙΑ καὶ ΛΟΓΟΣ Θεοῦ, ἵτι' ἔχει νὰ
 φοβῆται ἀπὸ τὴν φωτίζουσαν τὸν λόγον ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ; Ἐάν
 ἴσως ἡ Θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλονται τινές, ᾔναι δυ-
 νατὸν νὰ καταλυθῇ ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν, ἀς καταλυθῇ τοιαύτη
 Θρησκεία (1)· ἐπειδὴ τοῦτο μόνον, ὅτι δύναται νὰ καταλυθῇ,
 ἀποδείχνει φανερά, ὅτι εἶναι ἄλλη παρὰ τὴν Θρησκείαν, περὶ
 τῆς ὁποίας ἐπροφητεύθη τὸ « Πύλαι ἄβου οὐ κατισχύσουσιν
 » αὐτῆς ». Τῆς Φιλοσοφίας ἔργον εἶναι νὰ ἐλευθερόνῃ,
 ἀνακαλύπτουσα τὰς ἀληθεῖς τῶν πραγμάτων αἰτίας, τοὺς ἀν-
 θρώπους ἀπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν, καὶ νὰ τοὺς διδάσκῃ τὴν
 ἀρετὴν, ἡγουν τοιαύτην διαγωγὴν, χωρὶς τῆς ὁποίας ἤθελεν
 εἶσθαι ἀνωφελὴς ἡ Θρησκεία. Ἐν ἀπὸ τὰ πολλότατα, ὅσ'
 ἀπέλαυσεν ὁ Περικλῆς ἀπὸ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Ἀναξαγόραν
 καλὰ, ἦτο, λέγει ὁ Πλούταρχος (2), καὶ ἡ Ἀδαισιδαιμονία.
 Δὲν σὰς λανθάνει ὅτι ὁ Ἀναξαγόρας ἦτο Φιλόσοφος· ἐξεύρετε
 ἴσως καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸν Πλούταρχον, ὅτι ἐπωνομάσθη ΝΟΥΣ,
 διότι αὐτὸς πρῶτος ἐκήρυξεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν κόσμον δη-
 μιούργημα ἑνὸς μόνου Νοῦ. *Πλ. 4.*

Ὁ κατὰ τῆς Φιλοσοφίας διωγμὸς δὲν εἶναι πρᾶγμα νέον.
 Ὁλος ὁ κόσμος ἐξεύρει τί ἔπαθεν ὁ προειρημένος Ἀναξαγόρας,

(1) « Οἱ πολλοὶ δὲ, καθάπερ οἱ παῖδες τὰ μορμυλύνεια, οὕτω
 » δεδίασι τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, φοβούμενοι μὴ ἀπαγάγῃ αὐτούς.
 » Εἰ δὲ τοιαύτη παρ' αὐτοῖς ἐστὶν ἡ πίστις (οὐ γὰρ ἂν γνῶσιν εἴποιμι),
 » ἵνα λυθῇ πιθανολογία, λυθήτω διὰ τούτους μάλισσιν κ. τ. λ. » Κλήμ.
 Ἀλεξανδρ. Στρωμ. ζ', σελ. 655.

(2) Περικλ. § 6.

τί ὁ Σωκράτης, τί πρὸ τούτων εἰς τὴν Ἰταλίαν οἱ Πυθαγορικοί Φιλόσοφοι, τὴν αὐτὴν ὥραν καὶ ἡμέραν καὶ εἰς τὸν αὐτὸν οἶκον συναθροισμένοι, καὶ ἀσχολούμενοι εἰς τὰ μέσα νὰ παύσωσι τὰς ἀδικίας τῶν ἀνθρώπων, τί ἔμελλε νὰ πάθῃ αὐτοὺς ὁ κατ' ἐξοχὴν ὀνομασθεὶς Φιλόσοφος Ἀριστοτέλης, ἂν δὲν ἔφρουγε τοὺς συκοφάντας τῆς Φιλοσοφίας. Νέον εἶναι ὅτι σεῖς, οἱ θαυμάζοντες τοὺς Φιλοσόφους τούτους, οἱ μαθητευθέντες ἢ καὶ μαθητεύοντες τὰ χρυσᾶ των ἔπη καὶ συγγράμματα, θελετε νὰ συγκαταριθμηθῆτε μὲ τοὺς συκοφάντας καὶ διώκτας τῶν Φιλοσόφων. Προσέχετε καλὰ τί κάμνετε· καὶ ἀφήσαντες τὰς ζοφεράς προλήψεις ἀκούσατε τοῦ καλοῦ Γαμαλιήλ (Πράξ. ἐ, 35, 38, 39) τὴν φιλόσοφον συμβουλὴν, « Ἐὰν ἡ ἐξ ἀνθρώπων ἢ βουλὴ αὕτη, ἡ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται· εἰ » δὲ ἐκ θεοῦ ἐστίν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτὸ, μήποτε καὶ » θεομάχοι εὐρεθῆτε ». Ἀν ἀληθῶς σέβεσθε τὴν Θρησκείαν, ἀφήσατε τὸ ἔργον εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς· καθὼς κατέλυσε πολλοὺς ἐχθρούς της, ἔχει δύναμιν νὰ καταλύσῃ καὶ τὴν Φιλοσοφίαν, ἐὰν ἡ Φιλοσοφία ᾖ ἐχθρὰ τῆς Θρησκείας.

Ἀκούσατε καὶ τοῦτο, τὸ ὅποιον μ' ἐδίδαξεν ἡ μακρὰ μου μεταξὺ τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαϊῶν διατριβή. Εἰς αὐτοὺς εὐρίσκονται πολλοὶ Φιλόσοφοι, ἄνδρες ἀληθῶς φιλόανθρωποι, καὶ φιλέλληνες, οἱ ὅποιοι εὐχονται, καὶ προσμένουσι μὲ πόθον ἀνυπόμονον τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος· δὲν λείπουν καὶ τινὲς ὀλίγοι, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι θάνατος ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλληνικῆς δόξης. Ἐὰν σᾶς ἐγνώριζον, οἱ πρῶτοι ἤθελαν ἀθανατίσειν τὰ ὀνόματά σας, διὰ νὰ τὰ παραδώσωσιν εἰς τὰς κατάρας τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς· οἱ δεύτεροι, φοβούμενοι μὴ σᾶς λείψωσι κατὰ τῆς Φιλοσοφίας ὅπλα, ἤθελαν σᾶς πέμψειν σάκκους λίθων, οὔτε ὅμως ἀγαπήσειν οὔτε σᾶς τιμήσειν διὰ τοῦτο ἤθελαν· ὅτι ἂν ἡ προδοσία κρίνεται καμμίαν

φορὰν συμφέρουσα, ὁ προδότης ποτὲ δὲν ὀγαπάται. Ἀλλὰ καὶ τιμὴν ἀντ' αἰσχύνῃς, καὶ φιλίαν ἀντὶ μίσους ἀν σᾶς ἐδίδαν, σεῖς, ὄντες τέκνα τῆς Ἑλλάδος, τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, ἢ τῶν φίλων, προτιμᾶτε τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἔπαινον;

Πρέπει τέλος πάντων νὰ σᾶς ἀνακαλύψω καὶ τοῦτο, ἐὰν ἴσως κάνεῖς ἀπὸ υᾶς δὲν τὸ παρετήρησεν ἀκόμη, διὰ νὰ ἐλευθερώσω ἀπὸ μέγα βῆρος τὴν συνειδήσίν μου. Μέχρι τούτου ἐλάλησα, ὡς φοβούμενος μὴ καταθυθίσετε καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν ζόφον τῆς ἀμαθίας. Τώρα σᾶς ἐξομολογοῦμαι καθαρά ὅτι δὲν εἶναι οὗτος ὁ φόβος μου. Ἡ Φιλοσοφία εἶναι ἡ ἀλήθεια· ὅθεν ἔχει δύναμιν ἰσόθεον. Ἀφοῦ μίαν φορὰν εἰς κάνεν ὁποιοιδήποτε τοῦ κόσμου μέρος, ἀναρῇ τὸ πῦρ αὐτῆς, διαδίδεται καὶ μεταδίδει ἀπὸ τόπον εἰς τόπον φωτίζουσα· καὶ ὅσοι σπουδάζουν νὰ τῆς ἐμποδίσωσι τὸν δρόμον, κοπιᾶζουσι ματαίως (1). Τοῦτο τὸ πῦρ, εἴθε βέβαιον ὅτι ὅχι σεῖς (ἄνθρωποι ἀδύνατοι, καὶ περισσότερον δι' ἄγνοιαν, παρὰ μὲ

(1) « Καὶ μοι δοκεῖ μεγίστην θεὸν τοῖς ἀνθρώποις ἢ φύσιν ἀποδείξαι » τὴν ἀλήθειαν, καὶ μεγίστην αὐτῇ προσθεῖναι δύναμιν. Πάντων γοῦν » αὐτὴν καταγωνιζομένων, ἐνίοτε δὲ καὶ πασῶν τῶν πιθανοτήτων » μετὰ τοῦ ψεύδους τακτομένων, οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτὴ δι' αὐτῆς εἰς τὰς » ψυχὰς εἰσδύεται τῶν ἀνθρώπων· καὶ ποτὲ μὲν παραχρῆμα δεικνυσι » τὴν αὐτῆς δύναμιν, ποτὲ δὲ πολὺν χρόνον ἐπισκοτισθεῖσα, τέλος » αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐπικρατεῖ καὶ καταγωνίζεται τὸ ψεῦδος ». Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ Πολύβιος (ΙΓ', ε'). Ἀλλ' ἐὰν εἰς τοῦ Πολυβίου τοὺς χρόνους, ἥτο τόσον δυνατὴ ἡ Φιλοσοφία, τὴν σήμερον ἢ τυπογραφία τὴν ἐκμεν ἀκαταμάχητον. Ἰδοὺ τί συμβουλεύω τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τὴν ἀφανίσωσι. Πρέπει νὰ κλέσωσι συμμάχους ὅλους τοὺς κτοίκους τῆς Σκυθίας· ἀφοῦ μὲ τούτους κατασθῶσι κύριοι τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, αὗς κατακύτσωσι πρῶτον τὰς κατὰ πόλεις βασιλικὰς καὶ ἡγεμονικὰς βιβλιοθήκας, ἔπειτα τὰς ἀναριθμήτους μυριάδας τῶν βιβλίων, ὅσα εὗρωσιν εἰς τῶν πολιτῶν τοὺς οἴκους, ἢ εἰς τῶν βιβλιοπωλῶν τὰ ἐργα-

σκοπὸν βλάβης ἀμαρτάνοντες), ἀλλ' ὁμοῦ συναθροισμέναι τῆς κολάσεως αἱ λεγεῶνες ὅλαι δὲν εἶναι καλαὶ πλέον νὰ σβέσωσι. Μὲ τὰς ἀφιλοσόφους κατὰ τῆς Φιλοσοφίας κραυγὰς, ἄλλο νὰ κατορθώσετε δὲν ἐμπορεῖτε παρὰ νὰ τῆς ἀργοπορήσετε πρὸς ὀλίγον τὸν δρόμον, ἕωσοῦ νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν ἐνθρονίσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ μεγάλην καταισχύνῃ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ λύπην ὅμως ὅχι μικράν τῶν φίλων τῆς, κἀνέν ἀλλότριον τῶν Ἑλλήνων ἔθνος. Εἰς τοὺς ὀλίγους τούτους χρόνους, ἀφοῦ ἔλαμψεν ἡ Φιλοσοφία εἰς ἡμᾶς, οἱ Ἕλληνες ἐτιμήθησαν, ὅχι μόνον διότι ἄνοιξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ φῶς αὐτῆς, ἀλλὰ πρὸς τούτοις ὅτι καὶ τὸ ἀναψαν αὐτοὶ εἰς τὴν πατρίδα των, οὐδ' ἐπρόσμειναν νὰ τὸ φέρωσι ξένα χεῖρες εἰς αὐτήν. Ἐὰν σώζετε εἰς τὰς φλέδας αἵματος Ἑλληνικοῦ σαλαγμοὺς, ὑποφέρετε νὰ γυμνώσετε ἀπὸ τὸ μέγα τοῦτο καύχημα τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ τὸ χαρίσετε χωρὶς ἀνάγκην εἰς ἔθνος ἀλλότριον; Τῆς Ἑλλάδος παλαιὸν προτέρημα ἦτο νὰ φωτίζη ἄλλους, ὅχι νὰ φωτίζεται παρ' ἄλλων αὕτῃ. Ταύτης πρέπει νὰ ᾖναι, καὶ νὰ ἀνεγείρεται ἀπὸ τὴν πτώσιν τῆς μὲ τῶν ἰδίων τέκνων τὴν βοήθειαν, καὶ ὅχι νὰ προσμένη χεῖρας ἀλλοτρίας νὰ τὴν σηκώσωσι. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι δεινόν· ἄλλὰ πόσον ἀσυγκρίτως δεινότερον, πόσης καταισχύνῃς ἀξιώτερον, εἰάν αἱ ἀνεγείρουσαι

σῆρια. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο· πρέπει νὰ ρίψωσιν εἰς τὰς αὐτὰς φλόγας ὅλους ἐκείνους ἔθνευς τοὺς λογίους ἄνδρας, καὶ μάλιστα τοὺς φιλοσόφους· κατόπιν τούτων ἅς πυρποληθῶσιν οἱ τυπογράφοι· ἐξοπίσω οἱ τεχνῖται τῶν τυπογραφικῶν χαρακτήρων. Ὅταν ὅλα ταῦτα λάβωσι τὸ ποθοῦμενον τέλος, τότε δύνανται νὰ χωνεύσωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς χαρακτῆρας, διὰ νὰ κατασκευάσωσιν ἐξ αὐτῶν οὐρανομήκη κολοσσὸν μὲ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν, ΤΡΟΠΑΙΟΝ ΤΟΥ ΣΚΟΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΦΩΤΟΣ. Ἄν καὶ τὸ ἔργον δὲν ᾖναι θυνκτόν, ἡ ἐλπίς ὅμως τῆς κατορθώσεως εἶναι ἀξία Σκυθικῆς ἡλιθιότητος.

χειρες ἥναι ὄχι μόνον ἀλλότριαι, ἀλλ' αἱ αὐταὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι τὴν κατεσπάραξαν, καὶ τὴν ἑκαμαν ὅλην πληγὴν ;
 Περισσότερα δὲν εἶναι χρειαζάμενα εἶπω· βλέπετε, ἂν ἔχετε ὀφθαλμοὺς, ὅτι τῆς Φιλοσοφίας ἡ ἀκαταμάχητος δύναμις ἤρχισεν, ὡς ἡ λύρα τοῦ Ὀρφέως, νὰ μαλάσῃ καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν Σηρίων, νὰ κινή καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀναισθήτους λίθους. Συλλογίσθητε λοιπὸν, ἂν ἦναι ἄξιον ὑπομονῆς νὰ μᾶς φέρωσιν εἰς αἴσθησιν τοῦ καλοῦ ὅσοι ἕως τώρα ἐκαυχῶντο εἰς τὴν καταφρόνησιν ὅλων τῶν καλῶν· καὶ νὰ μᾶς δεσμεύσωσι μὲ δεσμοὺς εὐγνωμοσύνης, ὡς εὐεργέται, ἐκεῖνοι, διὰ τοὺς ὁποίους καὶ ἡ Φιλοσοφία καὶ ἡ Θρησκεία ἄλλο δὲν ζητοῦν ἀπὸ μᾶς, ἄλλο νὰ ζητήσωσι δὲν ἔχουν δίκαιον, παρὰ ἀμνησίαν καὶ φιλάνθρωπον συγχώρησιν ὅλων τῶν παρελθόντων κακῶν.

Ὅχι! Μαρτύρομαι τὴν Ἑλλάδα ὅλην, ὅλους ἐκείνους, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς δόξαν· οὐδὲ σεῖς, ὄντες τέκνα τῆς Ἑλλάδος, δὲν θέλετε ὑποφέρειν νὰ φωτισθῇ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ ἔθνη ἀλλόφυλα· ἀλλὰ ἐνωμένοι μὲ τοὺς ἰδίους ἀδελφοὺς, θέλετε ὑποδεχθῆναι τὴν φιλοσοφίαν, ὡς δέχεται ὁ καθήμενος εἰς τὸ σκότος τὸν φέροντα τὸ φῶς, ὁ πεινῶν τὸν τρέφοντα, καὶ ὁ διψῶν τὸν ποτιζοντα· θέλετε προετοιμάσειν κατοικητήριον εἰς αὐτὴν τὰς ψυχὰς τῶν νέων, εἰ ἔχετε ἐπάγγελμα διδασκάλου, ἢ ἐνισχύσειν τοὺς διδασκάλους εἰς τὴν ὑποδοχὴν αὐτῆς, εἰ ἂν ἀσχολῆσθε εἰς κἀνὲν ἄλλο ἐπιτηδεῦμα.

Ὅλους σᾶς ὀρκίζω, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς δυνατοὺς τοῦ γένους, εἴτε τοῦ ἱεροῦ τάγματος, εἴτε τῶν λαϊκῶν, εἰς ἐκεῖνον τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον οἱ Χριστιανοὶ λατρεύουσι, νὰ μὴν ὑποφέρετε νὰ σδεσθῶσι τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀναφθέντα φῶτα, διὰ νὰ μᾶς φωτίσωσι μετ' ὀλίγον ξένοι χεῖρες καὶ μὴ θέλοντας. Ἐὰν ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ὀνομάζεται ΠΑΤΗΡ ΤῶΝ ΦΩΤΩΝ, ΛΟΓΟΣ, ΣΟΦΙΑ, ὁ κατὰ τῆς ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

πόλεμος εἶναι βέβαια πόλεμος Τιτανικός, πόλεμος ἀντίθεος (1). Ἐως τώρα εκοιμώμεθα ἀκίνητοι εἰς τὸν ζοφερόν τῆς ἀμαθίας ληθαργόν, εἰς τὸν ὅποιον ὀλιγώτερον ἄδοξον ἤθελεν εἶσθαι ἂν ἐμένομεν διαπαντός, παρὰ νὰ ἐξαναπέσωμεν καὶ δεύτερον, ἀφ' οὗ ἐξυπνήσαμεν. Εἰς τοιαύτην περίστασιν, δὲν εἶναι πλέον συγχωρημένον εἰς ἡμᾶς νὰ ὀπισθοποδησωμεν, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ ἐξαλειφθῇ παντάπασιν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τὸν κατάλογον τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὸ στάδιον, ὅπου τρέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς, ἐμπροσθεν αὐτῆς ἔχει τὴν ΔΟΞΑΝ, ἡ ὅποια τὴν προσμένει μὲ τὰς ἀγκάλας ἀνοικτὰς καὶ μὲ στέφανον εἰς τὰς χεῖρας, νὰ τὴν περιλάβῃ καὶ νὰ τὴν στεφανώσῃ· ὀπισθεν αὐτῆς ἑστει ἡ ΚΑΤΑΙΣΧΥΝΗ, καὶ αὐτὴ μὲ τὰς ἀγκάλας ἀνοικτὰς ἢ μιὰρὰ, ἀλλὰ διὰ νὰ.... Ἀ! ἴπῳς ὁ κάλαμος νὰ τὸ γράψῃ; ἴπῳς ἡ γλῶσσα νὰ τὸ ἐκφωνήσῃ;.... ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν πνίξῃ. ἹΤίς ἐξ ἡμῶν, φίλοι ὁμογενεῖς, ὑποφέρει νὰ στρέψῃ τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῆς Δόξης εἰς τὴν Καταισχύνην; ἹΤίς δὲν φρίττει ὅλος, βλέπων τὴν κεικὴν πατρίδα εἰς τοιοῦτον φοβερόν ἐξουδενώσεως κίνδυνον; Οὐδεὶς βέβαια ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει τόσον εὐτελῆ ψυχὴν, ὅστις ἀπὸ τοῦ νῦν δὲν θέλει φωνάζειν μετὰ χαρᾶς πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ ἀκούειν τοὺς ἄλλους φωνάζοντας πρὸς αὐτὸν,

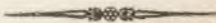
ὦ φίλοι Ἀργείων, ὅς τ' ἔξοχος, ὅς τε μεσῆεις
Ὅς τε χερειότερος, νῦν ἐπλετο ἔργον ἅπασι·
Καὶ δ' αὐτοὶ τότε που γινώσκετε, μὴ τίς ὀπίσω
Τετράφθω,
Ἀλλὰ πρόσω ἔεσθε, καὶ ἀλλήλοισι κέλεσθε (2).

(1) « Τοὺς τολμῶντας βλασφημεῖν περὶ τῶν παιδευόντων καὶ » ΦΙΛΟΣΟΦΟΥΝΤΩΝ ὁμοίως ἄξιον μισεῖν, ὥσπερ τοὺς εἰς τὰ τῶν » θεῶν ἔθνη ἐξαμαρτάνοντας ». Ἰσοκράτ. Νικοκλ. § 3, σελ. 25.

(2) Ἰλιάδ. μ', 269-274.

Μόνη ἡ Γραμματικὴ δὲν ἤρκεσεν ἕως τώρα νὰ μᾶς εὐοδώσῃ εἰς τὰ πρόσω, διότι ἔλειπεν ἀπ' αὐτὴν τῆς Φιλοσοφίας ἡ χειραγωγία. Οὐδ' αὐτὴ, καθὼς παρεδίδετο εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, ἡ Φιλοσοφία, τίποτε δὲν μᾶς ὠφέλησε· διότι τὸ περισσότερον αὐτῆς μέρος ἐπεξηρίζετο εἰς ἑνὸς, Σαυματοῦ μὲν, ἀλλ' ἑνὸς ἀνθρώπου μόνου δόγματα, καὶ ὅχι εἰς πολλῶν ἀνθρώπων καὶ πολλῶν χρόνων πείραν, χωρὶς τῆς ὁποίας νὰ φιλοσοφήσῃ τις δὲν εἶναι δυνατόν. Ταύτην λοιπὸν τὴν πειραματικὴν Φιλοσοφίαν, ὡς διδάσκεται τὴν σήμερον, πρέπει νὰ λάβωμεν εἰς τὸ ἐξῆς ὁδηγόν, εἰάν θέλωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν λαμπράν κατάστασιν, ὅπου ἔφθασαν πολλὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη, τὰ ὁποῖα οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἀπεσρέφοντο ὡς βάρβαρα.

Μὲ ταύτας τὰς χρηστὰς καὶ βεβαίας ἐλπίδας παρηγορούμενος καταπαύω τὸν περὶ τούτου λόγον, διὰ νὰ εἴπω ὀλίγα τινα περὶ τῶν τριῶν Ἱστορικῶν, τοὺς ὁποίους ἔταξα προδρόμους τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, ἡγουν τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Εἶναι οὗτοι ὁ Αἰλιανὸς, Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς, καὶ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνός.

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΑΪΛΙΑΝΟΣ.

Ὁ Αἰλιανός, τὸ γένος Ῥωμαῖος, τὸ ἐπάγγελμα Σοφιστής, εἶχε πατρίδα τὴν Πραίνεσον, Ἰταλικὴν πόλιν, σήμερον ὀνομαζομένην ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς Παλεστρίνην (Palestrina). ἤκμασε κατὰ τὸ 225 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ· καὶ ἐχρημάτισεν (ὡς λέγουσι) μαθητὴς τοῦ Πανσανίου, τοῦ ὁποίου ἔχομεν τὴν πολυμαθεστάτην περιήγησιν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Σουΐδας (1) ὀνομάζει τὸν Αἰλιανὸν Ἀρχιερέα. Ἀλλὰ τίνας πόλεως; τῆς Ῥώμης; τοῦτο δὲν εἶναι πιθανόν. Εἶχεν ἴσως ὁ Αἰλιανός τὸ ἀξίωμα τῆς Ἀρχιερωσύνης εἰς τὴν πατρίδα του τὴν Πραίνεσον, ὅπου ἦτο τὸ περιφημώτατον ἱερὸν τῆς Τύχης. Εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο συνέτρεχον πανταχόθεν μὲ μεγάλην δεισιδαιμονίαν, ὅσοι ἐπεθύμουν νὰ μάθωσιν ἀπὸ τὴν ἄστατον ταύτην Θεὰν ὅ,τι ἐμελλε νὰ συμβῇ εἰς αὐτούς· καὶ οἱ ἱερεῖς τῆς Τύχης ἐπροφήτευον εἰς καθ' ἓνα διὰ κλήρων τὴν μέλλουσαν εἰς αὐτὸν τύχην, φανερόν ὅτι ἀφοῦ ἐλάμβανον μέρος ἀξιόλογον τῆς παρουσίας του. Ἐκ τούτου οἱ πολυθρύλληται καὶ παροιμιώδεις Πραϊνεστινοὶ κληροὶ (Sortes Prænestinæ), τοὺς ὁποίους αἰνιττόμενος ὁ Φιλόσοφος Καρνεάδης ἔλεγεν ἀστείότατα, ὅτι πούποτε δὲν ἴδε τὴν Τύχην εὐτυχεστέραν παρὰ εἰς τὴν Πραίνεσον (2).

(1) Φοβοῦμαι μὴν ἐσύγχυσεν ὁ Σουΐδας τὸν ἡμέτερον Κλαύδιον Αἰλιανὸν μὲ τὸν Πλαύτιον Αἰλιανόν, τὸν ἀρχιερατεύσαντα εἰς τὴν Ῥώμην, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Οὐεσπασιανοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου ἴδε τὸν Τάκιτον (Histor. IV, 53).

(2) Διηγεῖται ταύτην τοῦ Καρνεάδου τὴν ἀστείότητα ὁ Κικέρων εἰς τὸ Περὶ Μαντικῆς Βιβλ. Β', κεφ. μα'. Nusquam se fortunatiorem quam Prænestē vidisse Fortunam.

Μὲ δίκαιον ἤθελε τις ἀμφιβάλλειν, ἂν ὁ Αἰλιανὸς, περὶ τοῦ ὁποίου λαλοῦμεν, ἦναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἱστορούμενον Αἰλιανὸν τοῦ Φιλόστρατου, διὰ δύο μάλιστα αἰτίας. Ἡ πρώτη εἶναι, ὅτι ὑπερεπαινεῖ ὁ Φιλόστρατος τὴν φράσιν καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ Αἰλιανοῦ· ἡ δευτέρα, διότι λέγει, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, παρ-
 ισάνει τὸν Αἰλιανὸν λέγοντα περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι δὲν εἶχεν ἀνα-
 χωρήσειν ποτὲ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, οὐδὲ ταξειδεύσειν διὰ θαλάσσης. Περὶ μὲν τῆς φράσεως θέλω λαλήσειν μετ' ὀλίγον· τὸ δὲ λεγόμενον περὶ τῆς μονῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἶναι τόσον παραδοξότερον, ὅσον αὐτὸς ὁ Αἰλιανὸς εἰς τὰ σήμερον αὐτοῦ σωζόμενα συγγράμματα λέγει ῥητῶς (Περὶ ζώων ἰδιότη. XI, 40) ὅτι ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀλλ' ὅμως, καθὼς καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ τὸ ἔκριναν, εὐκόλα λύεται τὸ ἀπόρημα, ἐὰν ὑπο-
 θέσῃ τις, ὅτι, ὅταν ἔλεγε ταῦτα ὁ Αἰλιανὸς πρὸς τὸν Λήμνιον Φιλόστρατον, ἀληθῶς εἰς κἀνὲν ἄλλο μέρος τῆς Οἰκουμένης δὲν εἶχεν ἀκόμη τότ' ἀναχωρήσειν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Εἰς τοῦ Αἰλιανοῦ τὸνομα ἐπιγράφονται τὰ ἐξῆς συγγράμ-
 ματα· Α', Περὶ Προνοίας· Β', Περὶ Θείων ἐναργειῶν· Γ',
 Κατηγορία τοῦ Γύννιδος· Δ', Περὶ ζώων ἰδιότητος· Ε', Ποι-
 κίλη ἱστορία· ΣΤ', Τακτικά· Ζ', Ἐπιστολαὶ ἀγροικικαί. Περὶ τοῦ
 πρώτου καὶ δευτέρου ἡ κρίσις εἶναι τόσον δυσκολωτέρα, ὅσον
 ἀπ' αὐτὰ δὲν σώζονται πλέον παρὰ μικρά τινὰ ἀποσπασμάτια,
 κατεσπαρμένα εἰς τὸ Λεξικὸν τοῦ Σουΐδα, εἰς τὸν Εὐστάθιον, καὶ
 ἄλλους. Πιθανὸν ὅμως, ὅτι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σύγγραμμα ὠνομά-
 ζετο Περὶ προνοίας, καὶ Περὶ Θείων ἐναργειῶν, ὡς θέλομεν
 ἰδεῖν μετ' ὀλίγον καὶ ἄλλο τοῦ Αἰλιανοῦ σύγγραμμα μὲ δια-
 φόρους ἐπιγραφάς. Ἡ κατηγορία τοῦ Γύννιδος, τὴν ὁποίαν
 ἠφάνισε παρομοίως ὁ χρόνος, ἦτο ζηλίτευσις τῆς ἀσελγείας
 τοῦ Ἡλιογαβάλου, ἐκείνου δηλαδὴ τοῦ μωροῦ τῶν Ῥωμαίων

Αὐτοκράτορος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐν παρόδῳ ἐλάλησα ἀνωτέρω (σελ. 16).

Σῶζονται λοιπὸν εἰς Αἰλιανοῦ ὄνομα, τὸ Περί ζώων ιδιότητος, ἡ Ποικίλη ἱστορία, τὰ Τακτικά, καὶ αἱ Ἐπιστολαί. Τὸ πρῶτον τούτων τῶν τεσσάρων εἶναι γέννημα τοῦ Αἰλιανοῦ, ὅστις ἤκμαζεν, ὡς εἶπα, καταρχὰς τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος. Τὸ δεύτερον, ἀπορίας ἄξιον εἶναι ὅτι καὶ ἠπόρησαν τινὲς ἂν ἦναι τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως· ἱκανὸν εἶναι ν' ἀναγνώσῃ τις καθεξῆς τὴν Ποικίλην ἱστορίαν καὶ τὸ Περί ζώων ιδιότητος, διὰ νὰ πληροφορηθῇ ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς τοῦ λόγου χαρακτήρ, αἱ αὐταὶ δόξαι καὶ κρίσεις περὶ τῶν πραγμάτων, τὰ αὐτὰ ἦθη, εἰς ἓνα λόγον, ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ συγγραφεύς. Τὰ Τακτικά, ὅχι μόνον ἔχουσι λόγου χαρακτήρα διάφορον, ἀλλὰ προσφωνοῦνται καὶ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀδριανόν· ὅθεν γίνεται φανερόν ὅτι εἶναι σύγγραμμα ἄλλου Αἰλιανοῦ, τὸ γένος Ἕλληνας, καὶ ἀρχαιότερου μίαν σχεδὸν ἑκατονταετηρίδα παρὰ τὸν ἡμέτερον Αἰλιανόν τὸν Ῥωμαῖον, συγγραφεὰ τῆς Ποικίλης ἱστορίας καὶ τοῦ Περί ζώων ιδιότητος. Τὰς εἴκοσι ἐπιστολάς, ἐπονομασθείσας Ἀγροικικάς, διότι πλάσσονται ὡς γραφόμεναι ἀπὸ Ἀθηναίους καὶ πρὸς Ἀθηναίους γεωργοὺς, ἄλλοι ἀναφέρουσιν εἰς τὸν Ῥωμαῖον Αἰλιανόν, ἄλλοι εἰς τὸν πρὸ αὐτοῦ, τὸν Ἕλληνα. Ὅτι εἶναι Ἕλληνας, καὶ ὅχι Ῥωμαίου, πλάσμα, εἶναι ἀναμφίβολον· διστάζω ὁμῶς ἂν ἦναι τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου συγγραφέως τῶν Τακτικῶν, ἢ ἄλλου τινὸς Ἕλληνας, Αἰλιανοῦ ὀνομαζομένου κ' ἐκείνου. Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, πολλοὶ καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο· οἱ Ῥωμαῖοι, διότι ἦτο Ῥωμαϊκόν, καὶ οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ μὴν ὁμοιάζωσι μὴδὲ κατὰ τὸνομα πλέον τοὺς προγόνους αὐτῶν (1).

(1) Ταύτην τῶν ξένων ὀνομάτων τὴν μανίαν ζηλιτεύων ὁ Ἀπολλώνιος (παρὰ Φιλοστρ. ἐπιστολ. οα') ἔγραψε πρὸς τοὺς Ἰωνάς· « Ἀλλ' ὑμῶν

Ποῖος ἦτον ὁ ἡμέτερος Αἰλιανὸς τὸν βίον, τὰ ἤθη, τὴν παιδευσιν, τὸ μαρτυροῦσι τὰ συγγράμματα του. Καὶ τὸ Περὶ ζώων ιδιότητος, καὶ ἡ Ποικίλη ἱστορία, δείχνουν ἄνθρωπον χρηστῶν ἡθῶν, πολυμαθέστατον, μέγαν φίλον καὶ τοῦ γένους καὶ τῆς παιδείας τῶν Ἑλλήνων. Μεταξὺ τῶν καλῶν ὁμως τούτων φαίνεται καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἡ δεισιδαιμονία, τὸ εἰς γραῖκους μύθους εὐκολόπισον, καὶ εἰς πολλὰ τῶν ἱστορουμένων ἡ ἀφιλόσοφος ἀκρισία του.

Ἡ Ποικίλη ἱστορία τοῦ Αἰλιανοῦ, τὴν ὁποίαν ἐκδίδω ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐπιγράφεται ἔτι, Ποικίλη ἀφήγησις, κατὰ τὸν Σουΐδαν (1), Σύμμικτος ἱστορία, κατὰ τὸν Στοβαῖον (2), καὶ Ἱστορικὴ διάλεξις, κατὰ τὸν Βυζάντιον Στέφανον (3). Τῶν ἐπιγραφῶν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἡ διαφορὰ καὶ εἰς τὸν Αἰλιανόν, καὶ εἰς ἄλλους συγγραφεῖς, εἶναι ὅχι τῶν συγγραφῶν ἔργον, ἀλλ' ἐκείνων πολλάκις, ὅσοι φέροντες εἰς μαρτυρίαν τοὺς συγγραφεῖς, ἢ δὲ ἐνθυμοῦνται αὐτολεξεῖ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ συγγράμματος, ἢ καὶ ἐκουσίως τὴν μεταβάλλουν εἰς ἄλλην συνώνυμον, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ κρίνουσι προσφυστέραν. Ἄλλοτε πάλιν ἡ τοιαύτη μεταβολὴ εἶναι ὁλὸς προφανὴς τῶν βιβλιοπωλῶν, συνεχέστερος πρὸ τῆς εὐρέσεως τῶν τύπων, ἀλλ' ὅστις δὲν ἔπαυσεν οὐδὲ μετὰ τῆς τυπογραφίας τὴν εὕρεσιν. Αὐτοῦ τινὸς συγγραφέως σύγγραμμα ἐκοινοποιεῖτο τόσον, ὥστε ὠλιγόσ τευε πλέον τῶν ἄγορασῶν ὁ ἀριθμὸς, ἐσύντεμνον ἢ ἐμάκρυνον

» γε οὐδὲ τὰ ὀνόματα μένει τοῖς πολλοῖς· ἀλλ' ὑπὸ τῆς νέας ταύτης
 » εὐδαιμονίας ἀπολωλέκατε τὰ τῶν προγόνων σύμβολα..... εἶγε
 » πρῶτερον ἡρώων ἦν ὀνόματα, καὶ ναυμάχων, καὶ νομοθετῶν· νυνὶ
 » δὲ Λουκουλλῶν τε, καὶ Φαβρικίων, καὶ Λευκίων, κ. τ. λ. ».

(1) Δέξ. Ἀσέλγειν, καὶ Κάκη.

(2) Ἴδε τὰ εἰς τὸν Αἰλιανὸν προοίμια τῶν προτέρων ἐκδοτῶν.

(3) Δέξ. Χερρόνησος.

τινὰ τοῦ βιβλίου κεφάλαια, μετέθετον ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλον τόπον ἄλλα, ἤλλασσον τὸ ὄνομα τοῦ συγγραμματος, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, καὶ οὕτως ἐπώλουν δις καὶ τρίς τὸ αὐτὸ εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀγορασὰς βιβλίον.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι γνωστὰ εἰς ὅλους. Ἡ τελευταία ὁμως ἐπιγραφὴ, Ἱστορικὴ διάλεξις, τὴν ὁποίαν ὁ Στέφανος δίδει εἰς τὴν Ποικίλῃ ἱστορίᾳ, εἶναι τόσον πλέον ἀξιοσημείωτος, ὅσον ἐνταυτῷ δείχνει καὶ τὸ σφάλμα τινῶν κριτικῶν, καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς νέας γλώσσης τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν σπουδὴν τῆς παλαιᾶς. Αὐτοί, ἀγνοοῦντες τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῶν Γραικῶν, ἐνόησαν τὸ Διάλεξις ὡς συνώνυμον τοῦ Ὀμιλία, ἢ Δημόσιος ἀνάγνωσις (ἀπὸ τὸ Διαλέγομαι μέσον ῥῆμα), ὁποίας διαλέξεις ἐσυνείθιζον νὰ κάμνωσιν εἰς τὰς ἐπιδείξεις των οἱ Σοφισταί. Εἶναι ὁμως φανερόν, ὅτι εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, σημαίνει πολλάκις ἡ Διάλεξις τὸ κοινότερον λεγόμενον Διάλεγμα, καὶ Ἑλληνικώτερον Ἐκλογή· καθὼς καὶ τὸ ἐνεργητικὸν Διαλέγω, ὅθεν παράγεται ἡ τοῦτο σημαίνουσα Διάλεξις, σημαίνει τὸ Ἐκλέγω. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, λέγομεν, Διαλέγω φακὴν, ἡγουν τὴν Ἐκλέγω καὶ τὴν χωρίζω ἀφ' ἑσαυτῆς· εἶναι φακὴ, μονολεγεῖ, τὴν καθαρίζω. Ὁ Ἡσύχιος ἐξηγεῖ τὸ Διαλέγειν διὰ τοῦ Ἀνακαθαρίζειν, καὶ τὸ ἐπὶ ῥῆμα Διαλεγδόν, διὰ τοῦ Διαφερόντως, τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ Διαλεκτὰ, ἐπὶ ῥῆματικόν ὄνομα τῆς κοινῆς γλώσσης. Εἰς ταύτην τὴν σημασίαν τοῦ Ἐκλέγω μετεχειρίσθησαν τὸ Διαλέγω ὁ Πλάτων, ὁ Ξενοφῶν, καὶ ἄλλοι δόκιμοι συγγραφεῖς· ἡ δὲ Διάλεξις, ἢ σημαίνουσα τὴν Ἐκλογὴν, σώζεται εἰς τὰ Λεξικά τῆς σημερινῆς ἡμῶν γλώσσης· καὶ ὁ Βυζάντιος Στέφανος μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι εἶναι τοῦλάχιστον δεκατρεῖς ἑκατονταετηρίδες ἀφοῦ ἡ λέξις εὐρίσκεται εἰς τὴν γλῶσσαν, ἐὰν ἴσως δὲν τὴν μετεχειρίσθησαν ἄλλοι ἀρχαιότεροι παρά τὸν Στέφανον, τῶν

ὁποίων ὁ χρόνος ἀφάνισε τὰ συγγράμματα. Ὅταν λοιπὸν ἡ ὁ Στέφανος, ἡ ἄλλος τις πρὸ αὐτοῦ, ὠνόμασεν Ἱστορικὴν διάλεξιν, τοῦ Αἰλιανοῦ τὸ σύγγραμμα, ἄλλο δὲν ἐνόει παρὰ Ἱστορικὴν ἐκλογὴν· ἐπειδὴ τοιαύτη ἀληθῶς εἶναι ἡ Ποικίλη ἱστορία, ἡγουν Ἐκλογὴ διαφόρων ἱστοριῶν, τὰς ὁποίας ἐδιάλεξεν ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις του καὶ συνήθροισεν εἰς ἓν ὁ Αἰλιανός.

Περιττὰ ἴσως ἤθελαν κριθῆν ὅσα εἶπα περὶ τῆς Διαλέξεως, ἂν δὲν ἀπέδλεπαν εἰς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἐπιθυμῶ νὰ γένη κοινὸς ὅλων τῶν παραδιδόντων ἢ μαθανόντων τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν Ἑλλήνων σκοπός, τὴν ἀδιάλειπτου λέγω παράθεσιν καὶ σύγκρισιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης μὲ τὴν σημερινήν, διὰ τὰς αἰτίας, τὰς ὁποίας πολλαχῶς καὶ πολλακίς ἀνέφερα. Ἄλλ' εἰς τὴν τοιαύτην παράθεσιν δὲν ἀρκεῖ ἡ ζῶη ἐνὸς ἀνθρώπου ὁλόκληρος· καὶ ὅμως τὸ ἔργον μᾶς βιάζει, τώρα μάλιστα, ὁπότεν (ὡς καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα) ἀναγκαζόμενοι νὰ μεταφράζωμεν τῶν ἁλλοφύλων ἔθνων τὰ συγγράμματα, κινδυνεύωμεν νὰ καταγεμίσωμεν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν νὰ καταμολύνωμεν, τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, χωρὶς ἀνάγκης, ἀπὸ ἰδιώματα ξένων γλωσσῶν. Ὅτι λοιπὸν μᾶς λείπει ἀπὸ τὸν ἀναγκαῖον εἰς τοῦ ἔργου τὴν τελείωσιν καιρὸν πρέπει νὰ τ' ἀναπληρώσῃ ὁ πολυπλασιασμὸς τῶν ἐργατῶν. Τοιαύτης μελέτης ἐπιτηδειότερα ἐργασήρια ἄλλα δὲν εἶναι παρὰ τὰ σχολεῖα, ἐὰν καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ πληροφορηθῶσιν, ὅτι πρῶτον ἔργον τοῦ ἀναγεννωμένου ἔθνους εἶναι τῆς ἰδίας αὐτοῦ γλώσσης ἡ διόρθωσις· καὶ μακάριον ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, εἰς τὸ ὁποῖον ἔμειναν λείψανα προγονικοῦ πλούτου, ἱκανὰ νὰ θεραπεύσωσι τὴν παροῦσάν του πτωχείαν. Ἐπιστρέφω πάλιν εἰς τὸν Αἰλιανόν.

Τοῦ Αἰλιανοῦ ἡ Ποικίλη ἱστορία, ἡ Ἱστορικὴ διάλεξις, εἶναι, κατὰ τὸνομά της, συναθροισμένη ἀπὸ ἄλλους διαφόρους συζομένους συγγραφεῖς· περιέχει ὅμως καὶ πολλὰ, τῶν ὁποίων

αί πηγαί, ὅθεν τὰ ἔλαβεν, ἠφανίσθησαν ἀπὸ τὸν χρόνον· καὶ τοῦτο κάμνει τοῦ Αἰλιανοῦ τὴν ἱστορίαν ἀναγκαίαν. Ὅσα ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὰ διηγεῖται πολλάκις μὲ τὰς αὐτὰς σχεδὸν λέξεις· καὶ τότε ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου, καλὸς ἢ κακὸς, εἶναι τῶν συγγραφέων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὰ μετέγραψε. Πολλάκις ὁμῶς καὶ τὰ μετασχηματίζει εἰς ἴδιον αὐτοῦ χαρακτηριστῆρα καὶ φράσιν· καὶ τότε γέμουσι τὰ διηγήματα ἀπὸ ἀντιπτώσεις (1), πλεονασμοὺς (2), μορίων ἄκριτον ἐπισώρευσιν (3), Ἀττικισμῶν κατάχρησιν, περιόδους μακρὰς, ἐμπεριδεμένας, καὶ ἀνανταποδότους (4), καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ σοφίσματα, τὰ ὅποια ὅσοι δὲν ἔμαθον παρὰ τὴν Γραμματικὴν κρίνουσι κομψείας, ὅσοι μετὰ τῆς Γραμματικῆς συνέζευξαν τὴν Λογικὴν, ἀποσρέφονται ὡς ματαιολογίας. Πρόσθετες εἰς αὐτὰ καὶ τὸ ἀκούσιον σφάλμα τῶν Λατινισμῶν, τόσον ὀλιγώτερον παράδοξον εἰς τὸν Ῥωμαῖον Αἰλιανόν, ὅσον οὐδ' ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας αὐτοὺς, ὅσοι ἔγραψαν εἰς τὴν Ῥώμην, ἢ τοῦλάχιστον ὅσοι συνεχῶς συνανασρέφοντο τοὺς Ῥωμαίους, εἶναι παντάπασιν ἐλεύθεροι ἀπ' αὐτό.

Ἰσως ἤθελε τίς ἀπορήσειν, ὅτι κρίνω τόσον αὐστηρὰ τὸν Αἰλιανόν, τὸν ὅποιον οἱ σύγχρονοί του ὠνόμασαν Μελίφθογγον, Μελίγλωσσον, Ἀττικιστὴν ἄκρον (5). Ἄλλως νὰ δικαιολογήσω τὴν κρίσιν μου δὲν ἔχω, παρὰ νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ παραβάλῃ τὴν Πουικίλην ἱστορίαν τοῦ Αἰλιανοῦ μὲ

(1) Παράδειγμα ἐν ἀπὸ πολλά τὸ XII, 1.

(2) I, 32.

(3) Ἀλλὰ, Ἀλλὰ γε, Ἀλλὰ γάρ, Καὶ οὖν, Καὶ οὖν καί, Καὶ γάρ οὖν. Μεταχειρίζεται τὰ μόρια ταῦτα μέχρις ἀηδίας.

(4) II, 13.

(5) Ἰδε τὸν βίον τοῦ Αἰλιανοῦ, ἀπὸ τὸν Φιλόστρατον καὶ τὸν Σουΐδαν, Πρόδρ. Ἑλλ. Βιβλιοθ. σελ. ροῖ-ρος'.

κὲν ἄλλο σύγγραμμα ἱστορικὸν τῶν δοκίμων τῆς Ἑλλάδος συγγραφέων, μὲ, φερειπεῖν, τὸ Περὶ Κύρου παιδείας, ἢ τὰ Ἀπομνημονεύματα, τοῦ Ξενοφῶντος. Ἐάν, ἀφοῦ ἀναγνώσῃ ταῦτα, αἰσθανθῇ πλέον ἡδονὴν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Αἰλιανοῦ, ἂς κατηγορήσῃ τότε, ὡς αὐστηράν, ἢ καὶ παντάπασιν ἀδιάκριτον, τὴν κρίσιν μου. Εἰς τοὺς ἀθανάτους ἐκείνους συγγραφεῖς λάμπει τὸ φυσικὸν καὶ ἀπερίεργον κάλλος τοῦ λόγου, διότι ἔγραψαν εἰς τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, καὶ κατ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ὅταν ἡ γλῶσσα ἦτον ἔτι εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς. Κατὰ τοῦ Αἰλιανοῦ τοὺς χρόνους, καὶ ὀλίγον ἀρχήτερα, δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ γράψωσιν ὀρθῶς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν οὐδ' αὐτοὶ πλέον οἱ Ἕλληνες, ἐὰν ἐξαιρέσῃς πολλὰ ὀλίγους τινάς, ἐκείνους μάλιστα, ὅσοι ἔγραψαν ἀπεριέργως, καὶ προσέχοντες περισσότερον εἰς τὰ νοήματα παρὰ εἰς τὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζειν αὐτά (1). Πῶς λοιπὸν ἦτο δυνατόν νὰ

(1) Τοιοῦτος εἶναι ὁ καλὸς, ὁ φρόνιμος, ὁ δεῦτερος μετὰ τὸν Σωκράτην γνήσιος τῆς ἀρετῆς φίλος, Πλούταρχος, συγγραφεὺς ἀπερίεργος, διότι ἄλλον σκοπὸν τοῦ γράφειν. δὲν εἶχε παρὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς πατρίδος του. Ἰδοὺ τί ἔλεγεν, ἀνιτιτόμενος τοὺς Ἀττικιστάς σοφιστάς τοῦ καιροῦ του (ἐκατὸν σχεδὸν χρόνους πρὸ τοῦ Αἰλιανοῦ). « Ἐμοὶ δ' ὅλως μὲν ἡ περὶ λέξιν ἀμιλλα καὶ ζηλοτυπία πρὸς ἐτέρους » μικροπρεπὲς φαίνεται καὶ σοφιστικόν· ἂν δὲ πρὸς τὰ ἀμίμητα » γίγνηται, καὶ τελέως ἀναίσθητον » (Πλούταρχ. Νικ. § 1). Χαρὰ εἰς τὸν νέον, ὅστις σύνωρα τυπώσῃ εἰς τὸν ἐγκέφαλόν του τὰ φιλόσοφα ταῦτα λόγια τοῦ Πλουτάρχου. Ὀμηρος, ἢ Δημοσθένης, νὰ κατασταθῇ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν δὲν εἶναι δυνατόν· δύναται ὅμως, ἐὰν μὲ νῦν καὶ κρίσιν καλλιεργῇ τὴν μητρικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν, νὰ προσδοποιήσῃ καὶ νὰ ταχύνῃ τὴν περίοδον ἐκείνην τοῦ χρόνου, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πατρίς του θέλει ἐξάπαντος γεννήσῃ νέους Ὀμήρους, καὶ νέους Δημοσθένεις, ἀλλ' Ὀμήρους καὶ Δημοσθένεις Γραικοὺς, γράφοντας εἰς τῶν Γραικῶν, καὶ ὅχι εἰς ἄλλην γλῶσσαν. Εἶναι ταῦτα τόσον φανερά, ὥστε δὲν ἔχουσι χρεῖαν ἀποδείξεως, πλὴν δι' ἐκείνους ἴτως μόνους, τοὺς ὁποίους ὁ Πλούταρχος ἐνομάζει ἀναισθήτους.

μὴ πέσῃ ὁ Ρωμαῖος Αἰλιανὸς εἰς ὅλα ἐκείνα τὰ σφάλματα, ὅσα γεννῶνται, καὶ ἀπὸ τὴν διαφορὰν τοῦ ἔθνους, καὶ ἀπὸ τὴν περιέργον καὶ κακόζηλον τῶν παλαιῶν μίμησιν. Τοιαύτη ἦτον ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἡ σοφία· ὅθεν οὐδὲ παράδοξον πρέπει νὰ φαίνεται, εἰς ἐπαινέθῃ τοῦ Αἰλιανοῦ ἡ φράσις ἀπὸ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ. Ἰδάμεν ἀνωτέρω (σελ. 175) ὅτι ὁ πεντήκοντα σχεδὸν χρόνους πρὸ τοῦ Αἰλιανοῦ ἀκμάσας Ἀρισείδης ὠνομάσθη Ἄλλος Δημοσθένης, καὶ ἐξήγησα τὴν αἰτίαν τῆς βλασφημίας ταύτης κρίσεως. Ἐνταῦθα προσθέτω ὡς κανόνα γενικὸν, καὶ παρατήρησιν σηριγμένην εἰς αὐτὴν τὴν πεῖραν, ὅτι αἱ τοιαῦται κρίσεις ἄλλο δὲν σημαίνουν, πλὴν ὅτι εἰς ὅποιονδήποτε ἔθνος, καὶ ὅποιονδήποτε χρόνον περίοδον, εὐρίσκονται κακοὶ συγγραφεῖς ἢ ποιηταί, εἰς τὸ αὐτὸ ἔθνος, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον, ἐξ ἀνάγκης εὐρίσκονται καὶ κακοὶ κριταί. Συμβαίνει δηλαδὴ εἰς τὰς γλώσσας τῶν ἐθνῶν ἀπαράλλακτον ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἔθνη των· ὅπου βλέπεις ἠθικὰς παρανομίας πολλὰς, ἐκεῖ πρόσμενε καὶ κριτὰς παρανόμους· αἱ κακουργίαι τῶν ἀνθρώπων αὐξάνουν τοὺς τοιοῦτους κριτὰς, καὶ αὐξάνονται ἀμοιβαίως ἀπ' αὐτούς. Ὅλοι βέβαια δὲν ἔκριναν κακῶς· εὐρέθησαν κατ' ἐκείνους καὶ τοὺς ἐξῆς χρόνους καὶ ἄνδρες πεπαιδευμένοι, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ ὅπλα τῆς Φιλοσοφίας, ἢ μὲ τοῦ γελοίου τὴν μάστιγα (1), ἐξήτησαν νὰ θεραπεύσωσι τὸ κακόν· ἀλλὰ τὸ κακὸν ἦτο πολλὰ σφοδρότερον παρὰ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ διάδοσις αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς πολλὰ ὀλίγους ὁπαδοὺς τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

(1) Τοιαῦτα εἶναι πολλὰ ἀξεῖα τοῦ Λουκιανοῦ σκώμματα, καὶ πολλὰ τῆς Ἀνθολογίας ἐπιγράμματα κατὰ τῶν Γραμματικῶν, Ἀττικιστῶν, Σοφιστῶν, Ρητόρων, καὶ ἄλλων τοιούτων ἀλογωτάτων λογίων ἀνθρώπων.

Περὶ τῶν διαφόρων ἐκδόσεων τῆς Ποικίλης Ἱστορίας τοῦ Αἰλιανοῦ, ἱκανὸν εἶναι νὰ εἴπω ὅτι ἀριθμοῦνται σχεδὸν δεκαπέντε, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἐγινε κατὰ τὸ 1545 ἔτος, καὶ ἡ τελευταία, ἡ πρὸ τῆς ἐμῆς, κατὰ τὸ 1794. Ὅσας ἐπιθυμεῖ διεξοδικωτέραν αὐτῶν περιγραφὴν δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τοῦ Φαβρικίου τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην. Μεταφράσεις, παρὰ τὴν Λατινικὴν, εἶναι μία Ἰταλική, δύο Γερμανικαί, καὶ τοσαῦται Γαλλικαί.

Ἡ παροῦσα ἐκδοσις, καθὼς καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἐλπίζομένη τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἀρχίζει κατ' αὐτάς σχεδὸν τὰς ἀρχὰς τῆς εὐτυχοῦς διὰ τὸ Ἑλληνικὸν γένος δεκάτης ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος. ἈΓΑΘὴ ΤΥΧΗ! Ὅσον ἐσυγχώρουν αἱ περιστάσεις, ἐπροθυμήθην νὰ συνεργήσω εἰς τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας εὐνοίαν τῶν Ἑλλήνων ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, καὶ νὰ κάμω τὴν ἐκδοσιν τοιαύτην, ὁποία νὰ ὠφελήσῃ τοὺς ὁμογενεῖς νέους, καὶ νὰ τοὺς διεγείρῃ εἰς τὴν ἀγάπην τῆς παιδείας, χωρὶς τῆς ὁποίας τῶν λοιπῶν καλῶν ἡ περιουσία εἶναι ὅλων τῶν δυστυχῶν ἡ ἐλεεινοτάτη.

Εἰς τὴν τύπωσιν τῆς Ποικίλης Ἱστορίας μετεχειρίσθην τὴν παρατελευταίαν ἐκδοσιν, τὴν τυπωθεῖσαν εἰς τὴν Λειψίαν κατὰ τὸ 1780 ἔτος. Ὅσας μεταβολὰς ἔκαμα εἰς τὸ κείμενον, τὰς ἐφάνέρωσα ὅλας σχεδὸν εἰς τὰς σημειώσεις. Εἰς αὐτῶν ἄλλαι ἐπισηριζοῦνται εἰς ἀντίγραφα, παραβληθέντα ἀπὸ τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἐκδότας, ἄλλαι εἰς διορθώσεις τινῶν κριτικῶν, καὶ ἄλλαι εἰς διορθώσεις ἰδικάς μου. Δὲν ἀνέφερα πάντοτε ὀνομασί τοὺς κριτικούς, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εὐρίσκονται εἰς τὰς προτέραις ἐκδόσεις· διέκρινα ὅμως πάντοτε τὰς ἰδικάς μου ἀπὸ τὰς ξένας εἰκασίας καὶ διορθώσεις. Τὸ πρῶτον δὲν ἦτον ἀναγκαῖον· τὸ δευτέρον πρέπει νὰ φυλάσῃ ἀπαραιτήτως ὅσας δὲν θέλει νὰ σολίζεται μὲ ξένα πτερὰ. Εἰς τὰς σημειώσεις ταύτας

προσέθηκα καὶ τινὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς σημερινῆς ἡμῶν γλώσσης, κατὰ τὰς γραφείσας εἰς τὸν Ἡλιόδωρον.

Ὁ Πίναξ συνηρανίσθη ἀπὸ τοὺς Πίνακας τῶν προτέρων ἐκδόσεων, ἀπ' ἐκεῖνον μάλιστα τὸν διεξοδικώτατον Πίνακα τῆς κατὰ τὸ 1746 ἔτος εἰς Λειψίαν ἐκδοθείσης ποικίλης ἱστορίας. Παρὰ τὰ κύρια ὅμως ὀνόματα, ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἱστορίαν, ἐφύλαξα πολλὰ ὀλίγας λέξεις ἢ φράσεις, ἢ γνωστὰς εἰς ὅλους, ἢ μὲ εὐκολίαν εὐρισκομένας εἰς τὰ Λεξικά. Περιττότερον ἐσπούδασα νὰ σημειώσω τὰς σπανιωτέρας, ἢ ἐκεῖνας, ὅσαι εἶναι ἴδιαι τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ συγγραφέων, καθὼς πρὸς τούτοις καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν μορίων καὶ ἄλλων λέξεων· καὶ τοῦτο μάλιστα διὰ νὰ δικαιολογήσω τὴν ὁποίαν ἔκαμα περὶ τοῦ Αἰλιανοῦ κρίσιν, ἐναντίαν εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν τινῶν φιλολόγων. Εἰς τὸν αὐτὸν τοῦτον πῖνακα κατεχώρισα (διὰ νὰ μὴ πολυπλασιάζω τοὺς πίνακας) καὶ ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἄλλους δύο συγγραφεῖς, τὸν Ἡρακλείδην λέγω καὶ τὸν Νικόλαον, περὶ τῶν ὁποίων θέλω λαλήσειν μετ' ὀλίγον, καὶ γενικῶς ὅσα περιέχονται εἰς τὰς ὀλίγας σημειώσεις, τὰς ὁποίας ἔγραψα καὶ εἰς τοὺς τρεῖς. Παρὰ τὸν Ἑλληνικὸν Πίνακα, ἐγράφη δεύτερος ἄλλος τῶν λέξεων τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης.

ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ Ὁ ΠΟΝΤΙΚΟΣ.

Περὶ τοῦ Ἡρακλείδου δὲν ἔχω πολλὰ νὰ εἶπω. Ἦτον υἱὸς Εὐθύφρωνος, καὶ εἶχεν υἱὸν Εὐθύφρονα (1), κατὰ τὴν συνηθειαν τῶν Ἑλλήνων, ἣτις σώζεται καὶ εἰς ἡμᾶς μέχρι τῆς σήμερον, νὰ δίδωσιν εἰς τοὺς ἐγγόνους τῶν πάππων τὰ ὀνό-

(1) Διογένης. Λαέρτ. Ἐν βίῳ Ἡρακλείδου, καὶ Μύσωνος.

ματα. Ὁ Βίος αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον μετέγραψα (1) ὁλόκληρον ἐκ τοῦ Σουΐδα, καὶ κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου, παριστάνει ἄνδρα πολυμαθέστατον, καὶ τοιοῦτον, ὁποῖος ἐπρεπε νὰ ᾔηται, ὅστις εἶχε διδασκάλους τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλην. Δυσυχία ἦτον εἰς αὐτὸν νὰ μὴ μείνῃ μέχρι τέλους καὶ εἰς τὰ ἥθη τῶν διδασκάλων του, ἀλλὰ νὰ κυριευθῇ ἀπὸ τόσον ἄγριον ἀθανασίας ἔρωτα, ὥστε νὰ καταισχύνη ὅλον τῆς ζωῆς του τὸν δρόμον μὲ θάνατον ἀναισχύντου γόητος. Τὸ δυσυχέστερον ὅμως εἶναι τὸ προσκολλώμενον ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους Φιλοσόφους ὄνειδος εἰς αὐτὴν τὴν Φιλοσοφίαν. Οἱ ἐχθροὶ τῆς Φιλοσοφίας, ὅταν ἐνθουσιάζωνται κατ' αὐτῆς, δὲν ἀναφέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ Σωκράτους, τοῦ Πλάτωνος, ἢ τινὸς ἄλλου τοιοῦτου Φιλοσόφου καὶ τὴν πράξιν καὶ τὴν θεωρίαν, ἀλλὰ σκαλίζουν τὰ κόπρια τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, διὰ νὰ εὕρωσι κανένα Ἡρακλείδην.

Ἀλλ' ἀφίνω τοῦ Ἡρακλείδου τὴν ἠθικὴν διαγωγὴν, διὰ νὰ λαλήσω περὶ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, τοῦ ἐπιγραφόμενου, Περὶ πολιτειῶν. Εἰς τὰ σωζόμενα καὶ ἐκδιδόμενα ἀπὸ τοῦτο λείψανα, δὲν ἔχομεν πλέον παρὰ ἀληθινὰ λείψανα, καὶ σχεδὸν,

. ἀντὶ φιλάτης

Μορφῆς, σποδὸν τε καὶ σκιάν ἀνωφελῆ.

Μ' ὅλον τοῦτο, εὐχῆς ἄξιον ἦτο νὰ εἴχομεν τοιαῦτα λείψανα καὶ ἀπὸ τὰ λοιπὰ τοῦ ἀνδρὸς συγγράμματα, πολλὰ τὸν ἀριθμὸν, καὶ ποικίλα, ἐπειδὴ ἔγραψεν Ἠθικά, Πολιτικά, Φυσικά, Γεωμετρικά, Μουσικά, Γραμματικά, Ῥητορικά κ. τ. λ., ὡς μαρτυρεῖ Διογένης ὁ Λαέρτιος, ὅστις καὶ ὀνομασὶ τὰ καταριθμεῖ (2).

(1) Ἰδ. Πρόδρ. Ἑλλ. Βιβλιοθ. Σελ. 203-204. — (2) Διογ. Λαέρτ. V, 86-94.

Ποῖος ἦτον ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου τοῦ Ἡρακλείδου ἤθελεν εἶσθαι σχεδὸν ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς, ἂν δὲν ἔλεγεν ὁ Διογένης, ὅτι ἦτο « Διηρμένους τὴν λέξιν καὶ ψυχᾶγωγεῖν ἱκανῶς δυνάμενος », τὸ ὁποῖον Θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶχεν ὕψος λόγου συγκερασμένου μὲ φράσιν ἱκανὴν νὰ θέλῃ τὴν ἀκοήν· δύο τοῦ λόγου ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τοὺς συγγραφεῖς τῆς εὐτυχοῦς ἐκείνης περιόδου τοῦ χρόνου, ὁπότε ἤκμαζεν ἡ Ἑλλάς. Τὸ ὕψος τοῦ προφορικοῦ λόγου προέρχεται ἀπὸ τὸ ὕψος αὐτὸ τοῦ ἐνδιαθέτου. Ὅστις ἔχει ψυχὴν ἀδούλωτον, συλλογίζεται καὶ λαλεῖ καὶ γράφει ὑψηλά (1). Ματαίως κοπιᾷ νὰ γένη ὑψηλὸς τὴν φράσιν, ὅστις ἔμαθε νὰ κυλίνεται εἰς τοὺς πόδας τῶν ὁμοίων αὐτοῦ· τοῦ ἀνδραπόδου τὰ σίγματα φαίνονται καθὼς εἰς τὰς πράξεις οὕτω καὶ εἰς τοὺς λόγους, καὶ ἐξανθοῦσιν ὡς ψώρα ἀπ' ὅλον αὐτοῦ τὸ ὑποκείμενον. Τοῦτο σημειοῦται διὰ τοὺς νέους, ὅσοι ἐπιθυμοῦν ν' ἀποκτήσωσι λόγου χαρακτῆρα ὑψηλόν. Πρέπει νὰ μάθωσι σύνωρα, νὰ τιμῶσι μὲν καὶ νὰ σέβωνται χωρὶς κολακείας τοὺς τιμῆς ἀξίους· ἀλλὰ μήτ' ὠρέλειαν ἀπὸ κανένα καμμίαν νὰ ἐλπίζωσι, μήτε βλάβην νὰ φοβῶνται, εἴαν αὐτοὶ ἑαυτοὺς δὲν ὠφελήσωσιν, ἢ βλάψωσιν (2). Τὸ αὐτὸ νοεῖται καὶ διὰ τὴν ἄλλην ἀρετὴν τοῦ λόγου, τὴν ψυχᾶγωγίαν. Ὅστις Θέλει νὰ ψυχᾶγωγῇ τοὺς ἄλλους, πρέπει νὰ ἔχῃ αὐτὸς ψυχὴν εὐαίσθητον· ἤγουν τοιαύτην, ὁποία νὰ αἰσθάνεται μὲ εὐκολίαν

(1) « Ψυχῆς ἀνδρικῆς καὶ δοξαστικῆς ἔργον » ὀνομάζει τὸν καλὸν τοῦ λόγου χαρακτῆρα ὁ Ἰσοκράτης (Κατὰ τῶν Σοφιστ. τόμ. I, σελ. 295).

(2) « Ἰδιώτου ζᾶσις καὶ χαρακτῆρ· οὐδέποτε ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ » ὠφέλειαν ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. Φιλοσόφου ζᾶσις καὶ » χαρακτῆρ· πᾶσαν ὠφέλειαν καὶ βλάβην ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ ». Ἐπικτῆτ. Ἐγχειριδ. XLVIII.

τὴν ἡδονὴν τὴν προξενουμένην ἀπὸ τὰ ἀληθῶς καλὰ καὶ τίμια. Θέλουν ἀποκτήσειν καὶ τοῦτο μὲ εὐκολίαν οἱ νέοι, ἐὰν καταγίνωνται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν δοκίμων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, καὶ ἀποσρέφονται ὡς ματαιοπονίας ὅλας τὰς σοφιστικὰς καὶ κακοζήλους μιμήσεις.

Εἰς τὰ περὶ πολιτειῶν λείψανα τοῦ Ἡρακλείδου δὲν πρέπει νὰ ζητῇ τις ὕψος· διότι ἡ ἱστορία εἰς πολλὰ ὀλίγα τινὰ μέρη δέχεται τὴν τοιαύτην ιδέαν τοῦ λόγου. Τοῦ Ἱστορικοῦ τὸ χρέος εἶναι νὰ ἐκφράξῃ τὰ πράγματα μὲ τάξιν, σαφῆνειαν, καὶ φράσιν ἱκανὴν νὰ ἡδύνῃ τὴν ἀκοήν. Ὅλα ταῦτα εὐρίσκονται εἰς τὸν Ἡρακλείδην, καὶ ἤθελαν ἴσως εἶσθαι φανερώτερα, ἐὰν ἐσώζετο ὁλόκληρον τὸ Περί πολιτειῶν. Εἰς πολλὰ μέρη φαίνεται, ὅτι ὅστις (1) ἐπέτεμε τὸ σύγγραμμα, ἢ συνήθροισε τὰ εὐρεθέντα λείψανα, ἥλλαξε καὶ τὴν φράσιν, καὶ ποτε καὶ τὴν ἐσκότισε μὲ τὴν ἀσάφειαν. Μ' ὅλα ταῦτα τὰ ἐλαττώματα, ὅστις παραβάλλῃ τὸν Ἡρακλείδην μὲ τὸν Αἰλιανὸν, εὐκολα θέλει πληροφορηθῇ πῶσον διαφέρει ὁ γράφων εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γλῶσσαν, καὶ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς γλώσσης, ἀπὸ τὸν γράφοντα εἰς ξένην καὶ παρακμάζουσαν γλῶσσαν. Ὁ Αἰλιανὸς ἱστορεῖ πολλάκις διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐξεύρει νὰ πλέκῃ φράσεις (2), καὶ νὰ

(1) Ἴσως ὁ Ἡρων. Ἰδ. Σουίδ. λέξ. Ἡρων.

(2) Δὲν τὸν συκοφαντῶ· αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ τὸ λέγει, « Φέρε οὖν » καὶ τὰ καλούμενα τέμνη τὰ Θετταλικά διαγράφωμεν τῷ λόγῳ καὶ » διαπλάσωμεν· ὠμολόγηται γὰρ καὶ ὁ λόγος, ἐὰν ἔχῃ δύναμιν φρασικὴν, μηδὲν ἀπθηνέστερον, ὅσα βούλεται δεικνύναι τῶν ἀνδρῶν » τῶν κατὰ χειρουργίαν δεινῶν (III, 1) », καὶ πάλιν, « Καὶ τὸ » εἶδος αὐτῆς, εἴτι μὴ λυπεῖ διαγράφωμεν. Λυπεῖ δὲ οὐδὲν· ἐπεὶ καὶ ἐκ » τούτων προσγένονται· ἂν λόγων τε ἐμπειρίᾳ καὶ τέχνῃ (XIII, 1) ». Τοιαύτη παιδαριώδης ἐξομολόγησις δὲν ἐκβῆκε ποτὲ ἀπὸ κἀνενὸς δοκίμου συγγραφέως ζῶμα.

Θεματογραφῇ Ἑλληνισί. Ὁ Ἡρακλείδης ἰσορεῖ, διὰ νὰ σὲ διδάξῃ ὅσα ἀγνοεῖς· καὶ μ' ὅλον ὅτι τὰ ἰσορεῖ εἰς φράσιν ἀπερίεργον, καὶ πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ πεζοῦ λόγου, νὰ εἶπω οὕτως, πεζοτέραν, ἐμπορεῖ τις νὰ προσαρμόσῃ εἰς αὐτόν, ὅ,τι πρὸ μικροῦ ἐσιχούργησεν εἰς ἀπὸ τούς Γαλατικούς ποιητάς,

Même quand l'oiseau marche, on sent qu'il a des ailes,

Τὸ πετεινὸν, κ' ἂν προπατῇ, φαίνονται τὰ πτερά του.

Τοῦτο ἦναι τὸ μέγα τῆς Φιλοσοφίας προτέρημα, νὰ δείχνῃ τὴν δύναμιν τῆς καὶ εἰς τὰ μικρά· καὶ μόνος ὁ Φιλόσοφος ἐξεύρει νὰ λαλῇ περὶ πάντων ὁρθῶς, ἐπειδὴ καὶ δι' ὅσα παντάπασιν ἀγνοεῖ προκρίνει νὰ ὁμολογῇ τὴν ἄγνοιάν του,

Οὐκ οἶδ'· ἐφ' οἷς γὰρ μὴ φρονῶ, σιγᾶν φιλῶ·

παρὰ νὰ φλυαρῇ ὅ,τι ἔλθῃ εἰς τὴν γλῶσσάν του.

Τοῦ Ἡρακλείδου τὰ περὶ Πολιτειῶν λείψανα ἔνωσα μὲ τὴν Ποικίλῃν ἰστορίαν τοῦ Αἰλιανοῦ (τὸ ὅποιον καὶ ἄλλοι τινὲς ἐκδύται ἔκκαμαν πρὶν ἐμοῦ), διότι εὐλόγως ἐμπορεῖ τις νὰ δώσῃ καὶ εἰς αὐτὰ τὸ ὄνομα τῆς Ποικίλης ἰστορίας. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐπρόσθεσα εἰς τοὺς δύο τούτους συγγραφεῖς καὶ τρίτον ἄλλον τὸν Δαμασκηνὸν Νικόλαον, περὶ τοῦ ὁποίου λέγω τὰ ἐξῆς.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ὁ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ.

Ἄλλος πάλιν οὗτος Φιλόσοφος Ἰστορικὸς, καὶ Φιλόσοφος φρονιμώτερος τὴν διαγωγὴν παρὰ τὸν Ἡρακλείδην, ὥς δηλοῦσιν ὅσα λέγονται εἰς τὸν Σουΐδαν καὶ εἰς τὰς παρεκβολὰς τοῦ Οὐαλεσίου, περὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀφιλοχρηματίας, καὶ τῶν ἄλλων πολλῶν ἀρετῶν τοῦ ἀνδρός (1)· τὰ ὅποια

(1) Ἰδ. Πρόδρομ. Ἑλλ. Βιβλιοθ. Σελ. 221-228.

εὐκολώτερον πρέπει νὰ πισεύσῃ, ὅστις ἔχει κρίσιν πραγμάτων φιλόφρονον, παρὰ ὅσα λέγει ὁ Ἰώσηπος (1) ἐμπαθῶς κατ' αὐτοῦ, θέλων νὰ τὸν παραστήσῃ κόλακα τῶν δυνατῶν. Ὅτι μάλιστα πρέπει νὰ σημειώσωσιν οἱ νέοι μετὰ προσοχῆς εἰς τὸν βίον τοῦ Νικολάου, καὶ νὰ ἐντυπώσωσιν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν, εἶναι ὁ μέγας ἐπαινος τῆς Φιλοσοφίας, ὅχι τῆς ἀργῆς καὶ φλυαροῦ Σοφιστείας ἐκείνης, μετὰ τὴν ὁποίαν ἀκρίτως συγχέουσι τὴν Φιλοσοφίαν οἱ ἰδιῶται, ἀλλὰ τῆς ἀληθοῦς Φιλοσοφίας, τὴν ὁποίαν μόνος ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος ἐξεύρει νὰ μεταχειρίζεται ὡς ὄργανον τῆς κοινῆς ἀπάντων καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ εὐδαιμονίας.

Σημειώσεως ἄξιον εἶναι καὶ ἡ πολυμαθία, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ὁ Νικόλαος κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀριστοτέλους· πολυμαθία, ἥτις ὀλίγον ἠθέλε ὁξάσειν καὶ τοὺς δύο, ἂν δὲν προσήρμοζον εἰς ἕκαστον μέρος τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας (πάλιν τὸ λέγω) τὴν Φιλοσοφίαν· διότι καθ' ἑαυτὸ νὰ ἔχῃ τίς πολλὰς ἐπισήμας, ἢ τέχνας, εἶναι πρᾶγμα ἄχρηστον, καὶ καθὼς ἔλεγεν ὁ Ἡράκλειτος, « Πολυμαθὴν νόον οὐ διδάσκει ». Μόνος ὅστις ἀκολουθεῖ τὴν Φιλοσοφίαν ὁδηγὸν, ἐξεύρει πῶς ἔχει νὰ ὠφελῇ ἀπὸ τὴν πολυμαθειαν αὐτοῦ, πῶς νὰ ὠφελῇ τοὺς ἄλλους.

Εἶχε πατρίδα ὁ Νικόλαος τὴν Δαμασκὸν τῆς Συρίας· κατήγετο ὅμως ἀπὸ Ἑλλήνας. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν τότε πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Συρίας, ἥτις, περάσασα ἀπὸ τοὺς Σελευκίδας διαδόχους τοῦ Μακεδόνα Ἀλεξάνδρου, εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων, κατὰ τὸ ἐξήκοστον πρῶτον (2) ἔτος πρὸ Χριστοῦ (τὸ ὅποιον συμπίπτει μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος,

(1) Ἰδ. Πρόδρ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. Σελ. 269.

(2) SIMSON, *Chronic. Catholic. ann. mund.* 3942.

καὶ μὲ χρόνον ἴσως ὄχι πολλὰ μακρὸν πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Νικολάου), ἦτον ἀπὸ μέγα πλῆθος Ἑλλήνων κατοικημένη. Ὁ Νικόλαος ἐ χρημάτισε φίλος Αὐγούστου τοῦ Καίσαρος, καὶ τοῦ Ἡρώδου, Βασιλέως τῶν Ἰουδαίων. Μόνος Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (1) προσθέτει (δὲν ἐξεύρω πόθεν μαθὼν) ὅτι ἦτο καὶ ὑπογραφεὺς τοῦ Ἡρώδου.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Νικολάου, ἀφανισμένα καὶ αὐτὰ κατὰ δυσυχίαν ἀπὸ τὸν χρόνον, ἦσαν πολλότατα. Τὸ πάντων ὁμως ἀξιολογώτατον ἦτον ἡ Καθολικὴ ἱστορία, γραμμὴν εἰς βιβλία τὸν ἀριθμὸν, ὅχι, ὡς λέγει ὁ Σουίδα (2), ὀγδοήκοντα, ἀλλὰ ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα τέσσαρα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου (3). Εὐκόλον δὲν εἶναι νὰ κρίνῃ τις, εἰ μὴ ἡ Ἀσσυριακὴ ἱστορία, τῆς ὁποίας συγγραφεὶς ὀνομάζει τὸν Νικόλαον ὁ Φώτιος (4), ἦτο μέρος καὶ αὐτὴ τῆς Καθολικῆς ἱστορίας, ἢ χωρισμένη βιβλος περιέχουσα μόνον τὰ χρονικὰ τῶν Ἀσσυρίων. Πιθανώτερον ὁμως ὅτι ἡ Ἀσσυριακὴ ἱστορία περιείχετο εἰς τὰ πρῶτα πέντε, ἢ ἕξ, ἢ καὶ περισσότερα βιβλία τῆς Καθολικῆς ἱστορίας, κατὰ τὸ παρὰδειγμα τοῦ Κτησίου, τοῦ ὁποίου τῆς ἱστορίας, ἐπιγραφομένης, Περσικὰ, καὶ διηρημένης εἰς εἰκοσιτρία βιβλία, τὰ πρῶτα ἕξ, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Φώτιος (5), περιεῖχον τὰ Ἀσσυριακὰ. Πιθανὸν ὡσαύτως εἶναι, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φωτίου δὲν ἐσώζοντο πλὴν ταῦτα τὰ πρῶτα βιβλία τῆς Καθολικῆς ἱστορίας, τὰ περιέχοντα τὴν Ἀσσυριακὴν ἱστορίαν· ἐπειδὴ ταύτην μόνον ὀνομάζει ὁ Φώτιος, ὡς συνταχθεῖσαν ἀπὸ τοῦ Νικολάου, καὶ δὲν ἀναφέρει ποσῶς

(1) Ἰδ. Πρόδρ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. Σελ. 263.

(2) Σελ. 222 τῆς αὐτῆς.

(3) Σελ. 265 τῆς αὐτῆς.

(4) Σελ. 224 τῆς αὐτῆς.

(5) Κώδ. ρρθ'.

τῆς Καθολικῆς ἱστορίας τὸνομα. Ὅπως ἂν ᾦναι τὸ πρᾶγμα, εἰς τὴν Ἀσσυριακὴν ἱστορίαν ταύτην ἀνήκουσι τὰ ἱστορούμενα περὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ Μήδων βασιλέων (1), ἴσως καὶ τὰ περὶ τοῦ Μόξου, Καμβλίτου, Γύγου, Σαδουάττου, Ἀλυάττου καὶ Κροΐσου, τῶν Λυδῶν (2). Ὅλα ταῦτα τῆς Καθολικῆς ἱστορίας, μεγάλου σώματος μικρότατα λείψανα, εὐρίσκονται εἰς τὴν συλλογὴν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, Αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων, ἐπιγραφομένην, Περὶ Ἀρετῆς καὶ κακίας, ἐκ τῆς ὁποίας τὰ ἐξέδωκε πρῶτος ὁ Οὐαλέσιος, κατὰ τὸ 1634 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ.

Εἰς τὴν αὐτὴν συλλογὴν περιέχονται καὶ δύο τεμάχια τῆς ἱστορίας τῶν Ῥωμαίων (3), τὰ ὁποῖα ὡς πόνημα τοῦ Νικολάου συγκατέλεξε μὲ τὰ τοῦ Νικολάου ὁ Κωνσταντίνος, καὶ ὡς τοιαῦτα ἐξέδωκε καὶ ὁ Οὐαλέσιος. Ἄλλ' αὐτὰ εὐρίσκονται αὐτολεξεῖ καὶ σχεδὸν ἀπαραλλάκτως εἰς τὴν σωζομένην Ῥωμαϊκὴν Ἀρχαιολογίαν Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς· ὅθεν συμπεραίνεται, ἡ ὅτι τὰ ἐκλεψεν ὁ Νικόλαος ἀπὸ τὸν Διονύσιον, ἡ ὅτι ὁ Κωνσταντίνος, ἡ ὁ ἀντιγράψας τὴν συλλογὴν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐσύγχυσε τὰ τοῦ Διονυσίου μὲ τὰς ἀπὸ τὸν Νικόλαον παρεκβολάς. Οἱ συμπεραίνοντες τὸ πρῶτον, συμπεραίνουνσι πρᾶγμα ἀπίθανον. Ἡ κλοπὴ εἶναι τόσον πλέον ἀναίσχυντος, ὅσον εἶναι ὀλιγωτέρα ἡ ἀνάγκη τῆς, καὶ περισσότερος ὁ κίνδυνος τῆς φανερώσεως. Ὁ Νικόλαος ᾗτον ἄνθρωπος πολυμαθέστατος, ἴσως καὶ αὐτοῦ τοῦ Διονυσίου πολυμαθέστερος· καὶ ἂν εἶχε χρειάν νὰ δανεισθῇ τὸ περὶ τῆς Ῥώμης ἀπὸ τὸν Διονύσιον (καθὼς εἶναι πιθανὸν ὅτι καὶ ἄλλα πάμπολλα

(1) Ἰδ. Πρόδρο. Ἑλλην. Βιβλιοθ. Σελ. 229-236.

(2) Σελ. 238, 242-247 τῆς αὐτῆς.

(3) Σελ. 247-250 τῆς αὐτῆς.

ἐθανείσθη ἀπ' ἄλλους), διὰ τὰ τὸ Ψέση εἰς τὴν Καθολικὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, ἔπρεπεν, ἐπειδὴ ὁ Διονύσιος ἦτο σύγχρονος, ἢ τὰ τὸ μεταμορφώτῃ εἰς λόγου χαρακτηρὰ ἀνάλογον τῆς ἰδίας του ἱστορίας, ἢ τὰ φανερώσῃ καὶ τὴν πηγὴν ὅθεν τὸ ἔλαβεν. Ἄν δὲν τὸ ἔκαμε, ἔγινεν ἔνοχος κλοπῆς αἰσχυρᾶς, καὶ διότι πλούσιος ὢν δὲν εἶχεν ἀνάγκην τὰ κλέψῃ, καὶ (τὸ περισσότερον) ὅτι ἐκλεπτεν ἀπὸ σύγχρονον, καὶ πιθανὸν ὅτι καὶ ζῶντα ἔτι, τὸν Διονύσιον (1), ἤγουν κατ' ὀφθαλμοὺς τοῦ συγγραφέως, κατ' ὀφθαλμοὺς ὄλων ἐκείνων, εἰς ὅσους ἦτο γνῶσις τοῦ Διονυσίου ἢ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογία. Ὅθεν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὡς εἶπα, ὅτι ἡ αὐτὸς ὁ Πορφυρογέννητος Κωνσταντῖνος, ἢ ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ Κωνσταντίνου, ἔθηκαν ἐξ ἀπροσεξίας μεταξὺ τῶν λειψάνων τοῦ Νικολάου τὰ τεμάχια τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας τοῦ Διονυσίου. Ἔτι πιθανώτερον γίνεται τοῦτο ἀπ' αὐτὴν τῆς Συλλογῆς τοῦ Κωνσταντίνου τὴν διάταξιν, ἣτις περιέχει καὶ ἄλλας τοῦ Διονυσίου παρεκβολὰς, τὰς ὁποίας ἀμέσως μετὰ τὰς παρεκβολὰς τοῦ Νικολάου ἐξέδωκεν ὁ Οὐαλέσιος. Δι' ἄλλο λοιπὸν δὲν ἐμιμήθη τούς πρὸ ἐμοῦ ἐκδύτας, ἀφήσας τὸ νομιζόμενον τοῦτο κλέμμα εἰς τὸν Νικόλαον, πλὴν διότι συντρέχει καὶ αὐτὸ εἰς πλήρωσιν τῆς Ποικίλης ἱστορίας τοῦ Αἰλιανοῦ, τοῦ Ἡρακλείδου, καὶ αὐτοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ Νικολάου.

Τὸ περὶ τῆς Καίσαρος ἀγωγῆς κομψὸν συγγραμμάτιον τοῦ

(1) Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἐξέδωκεν εἰς τὴν Ῥώμην τὴν ἱστορίαν του, ἐπιγραφομένην Ῥωμαϊκὴν Ἀρχαιολογίαν, περὶ τὸ ἔβδομον ἔτος πρὸ Χριστοῦ. Μετὰ δύο ἔτη (ἤγουν τὸ πέμπτον πρὸ Χριστοῦ) ἐσχίλη πρὸς τὸν Νικόλαον εἰς τὴν Ῥώμην ἀπὸ τὸν Ἡρώδην πρὸς τὸν Αὐγουστον Καίσαρα.

Νικολάου (1), τὸ ὁποῖον ἀναφέρει καὶ ὁ Σουΐδας, ἃν καὶ κο-
λοδὸν καὶ αὐτὸ, καθὼς τᾶλλα, περιέχει τινὰ εἰδήσεως ἄξια,
τὰ ὁποῖα δὲν εὐρίσκονται οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς Ῥωμαῖκούς
συγγραφεῖς. Εἰς τοῦτο περισσότερον, παρὰ εἰς ὅσα κατηγο-
ρήθη ἀπὸ τὸν Ἰώσηπον διὰ τὸν Ἡρώδην, ἤθελε τις εὐλόγως
μεμφθῆναι τὸν Νικόλαον ὡς κόλακα τῶν δυνατῶν, ἐπειδὴ κατ-
αριθμεῖ μόνας τοῦ Αὐγούστου τὰς ἀρετὰς, καὶ σιωπᾷ τὰ ἐλατ-
τώματα τοῦ ἀνδρὸς, ὅχι ὀλίγα, ὡς φαίνεται ἀπὸ τοὺς Ῥω-
μαίους Ἱστορικούς. Ἀλλ' ὁμως, ὅστις παρατηρήσῃ, ὅτι ὅλαι
τοῦ ἀνδρὸς τούτου αἱ κακίαι, γεννήματα τῆς ἀγρίου φιλο-
δοξίας, μετεβλήθησαν, ἀφοῦ ἐμονάρχησεν, εἰς πρόνοιαν
τῆς ἡσυχίας καὶ εὐτυχίας τῶν Ῥωμαίων, ὅτι ὁ φονικὸς
καὶ ἀγριος τύραννος, μετεμορφώθη (ἴσως κατ' ὑπόκρισιν)
εἰς νόμιμον βασιλέα, καὶ ἠξιώθη νὰ ὀνομασθῇ ἀπ' αὐτοὺς
τοὺς Ῥωμαίους, Πατὴρ τῆς πατρίδος, θέλει σοχασθῆναι
ὅσα λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Νικόλαος, ὡς φωνᾷ ἀληθινῆς
φιλίας, μὲ τὰς ἀποίας, ὑπερεπαινῶν αὐτὸν, ἐξήτει περισ-
σότερον νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν προτέραν του
Θηριωδίαν, παρὰ νὰ τὸν κολακεύσῃ. Εἶναι περιζήσεις, εἰς
τὰς ὁποίας ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος πρέπει καὶ τὸν ἀνόμως
κατέχοντα τὴν ἀρχὴν, ὅταν δὲν δύναται νὰ τὸν παύσῃ
τῆς ἀνομίας, νὰ τὸν μαλάσῃ μὲ τὸν ἔπαινον τῶν προτερη-
μάτων του, εἴαν ἔχῃ προτερήματα. Τοιουτοτρόπως μετεχειρί-
σθη κατ' ἀρχὰς ὁ Πλάτων τὸν τύραννον τῆς Σικελίας Διονύ-
σιον· τοιουτοτρόπως ἄλλοι φιλόσοφοι τοὺς ἡγεμόνας τῆς πα-

(1). Ἰδ. Πρόδρ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. Σελ. 251-259. Τοῦτο ἐξεδόθη
χωρὶς, μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Οὐαλεσιίου, καὶ ἀπὸ τὸν Φαδρίκιον,
κατὰ τὸ 1727 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ.

τρίτος των (1). Κόλαξ εἶναι ὅσις μετασχηματίζει τὰς κακίας
 + τῶν δυνατῶν εἰς ἀρετάς, διὰ τὸ ἴδιον συμφέρον, ὅχι ὅσις τὰς
 σιωπᾶ, ὅταν ὁ Ψεατρισμὸς αὐτῶν ἐμπορῇ νὰ βλάβῃ περισσό-
 τερον παρὰ νὰ ὠφελήσῃ. Ὁ Καῖσαρ εἶχεν ἀληθῆ προτερήματα,
 ὅποια δύναται νὰ ἔχῃ ἡ ἀνθρώπινος φύσις· καὶ ταῦτα ἐπαίνεσεν
 ὁ Νικόλαος. Ἀλλὰ δὲν εἶπε, καθὼς ὁ σύγχρονος αὐτοῦ ποιητῆς
 Οὐίργιλιος, ὅτι,

Divisum imperium cum Iove Cæsar habet,
 Μοιρασμένην μὲ τὸν Δία Κεῖσαρ ἔχει τὴν ἀρχήν.

Ἐπειτα, πρέπει νὰ σημειωθῇ καὶ τοῦτο, εἰς ἀπόκρισιν πρὸς
 τοὺς κατηγοροὺς τοῦ Νικολάου. Κρίνονται δικαίως τῶν ἀν-
 θρώπων οἱ λόγοι, ἀλλ' ὅχι καὶ ἡ σιωπή. Εἰς τὸ περὶ Αὐγού-
 ρου Καίσαρος μικρὸν τοῦτο συγγραμμάτιον, ὅχι μόνον λεί-
 πουσιν εἰς τὸ ἀναμεταξὺ δύο σελίδες, ἀλλὰ καὶ τὸ διήγημα
 τελευτᾷ εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ὁπότεν ὁ Αὐ-
 γούρως δὲν εἶχεν ἀκόμη λάβειν τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἀρχήν· εἴτε,
 διότι ὁ Νικόλαος ἔκρινε νὰ τὸ τελειώσῃ ἐκεῖ, διὰ νὰ μὴν
 ἀναγκασθῇ νὰ διηγηθῇ καὶ τὰς παρανόμους σφαγὰς, διὰ τῶν
 ὁποίων τὴν ἔλαβεν, εἴτε, διότι ὁ χρόνος, καθὼς ἄλλα πολλά,
 ἀφάνισε καὶ τοῦτο τὸ μέρος τοῦ διηγήματος. Οὔτε δυνατόν
 λοιπὸν, οὔτε δίκαιον εἶναι, νὰ κριθῇ ὁ Νικόλαος ἀπὸ τὸν κο-
 λοδὸν τοῦτον τοῦ Αὐγούρου Καίσαρος βίον.

(1) « Ὅθεν οὐδὲ τοὺς ἐπαινούντας εὐθύς ὡς κηλακεύοντας ὑφορα-
 » τέον· ἐπαινος γὰρ οὐχ ἦττον ἐν καιρῷ ψόγου φιλίᾳ προσήκει· μᾶλλον
 » δὲ τὸ μὲν δύσκολον ὕλως καὶ μεμφίμοιρον ἄφελον καὶ ἀνομίλητον·
 » τῆς δ' ἀφθόνως καὶ προθύμως τὸν ἐπὶ τοῖς καλοῖς ἀποδιδούσης ἔπ-
 » αινον εὐνοίας καὶ τὸ νουθετοῦν αὐθις καὶ παρρησιαζόμενον ἐλαφρῶς
 » καὶ ἀλύπως ὑπομένομεν, κ. τ. λ. » Πλούταρχ. Πῶς ἂν τις διακρίν.
 τὸν κόλακ. τοῦ φίλ. § 4.

Παρά τὰ εὐρεθέντα εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπρόσθεσεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Οὐαλέσιος, ὅσα εὐρίσκονται εἰς ἄλλους σωζομένους συγγραφεῖς λείψανα ἀπὸ βιβλία τῆς Καθολικῆς ἱστορίας ὠνομασμένα (1), ἢ ἀνώνυμα (2), καὶ τέλος, τὰ ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὸν Στοβαῖον λείψανα τῆς Συναγωγῆς τῶν παραδόξων ἐθνῶν (3). Ὅλα ταῦτα τὰ ἐνόμισεν ἀποσπάσματα καὶ μέρη τῆς Καθολικῆς Ἱστορίας · ἀλλ' ὅμως δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Καθολικὴν ἱστορίαν οὔτε τὸ Περὶ τῆς Καίσαρος ἀγωγῆς, διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σουΐδα, ὅς τις τὸ ὀνομάζει ὡς χωριστὸν ἀπ' ἐκείνην σύνταγμα, οὔτε τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸν Στοβαῖον ἀποσπασμάτια, τὰ ὅποια καὶ ὁ Στοβαῖος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν, « Παραδόξων ἐθνῶν » μνημονεύει, καὶ εἶναι σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸ ἐκείνο σύνταγμα, τὸ ὀνομαζόμενον ἀπὸ τὸν Φώτιον « Παραδόξων ἐθνῶν συναγωγή ». Καὶ ἐνταῦθα μὲν καταπαύει ἡ ἐκδοσις τοῦ Οὐαλεσίου.

Ὁ δὲ δεύτερος ἐκδότης, ὁ πρὸ ἐμοῦ (κατὰ τὸ 1804 ἔτος), ἐπρόσθεσεν εἰς αὐτὰ καὶ τὸ περὶ Παρασίτων μικρὸν ποιημάτων (4), ἐρανισμένον καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Στοβαῖον · τὸ ὁποῖον πιθανὸν ὅτι ἀπεσπάρθη ἀπὸ διεξοδικώτερον ἄλλο, ἴσως ἀπὸ καμμίαν Κωμωδίαν, ἐπειδὴ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σουΐδα, ἐσύνητα καὶ Κωμωδίας καὶ τραγωδίας ὁ πολυμαθέστατος Νικόλαος, τοῦ ὁποῖου ὁ Εὐστάθιος (5) ὀνομάζει καὶ δρᾶμα ἐν ἐπιγραφόμενον, Σωσανίς.

(1) Ἰδε. Πρόδρ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. Σελ. 260-266.

(2) Σελ. 267-270 τῆς αὐτῆς.

(3) Σελ. 271-280 τῆς αὐτῆς. Αὕτη ἡ Συναγωγή παραδόξων ἐθνῶν εἶχεν ἐκδοθῆν πρὸ τοῦ Οὐαλεσίου, κατὰ τὸ 1593 ἔτος καὶ ἀπὸ τὸν Κράγιον, ὁμοῦ μὲ τὸ Περὶ πολιτειῶν τοῦ Ἡρακλείδου.

(4) Σελ. 281-282 τῆς αὐτῆς.

(5) Παρεκβολ. εἰς Διον. τὸν Περικηγ. σίχ. 980.

Ἐξω ἀπὸ τὰ καταριθμηθέντα συγγράμματα ἔγραψεν ὁ Νικόλαος καὶ περὶ τοῦ ἰδίου βίου, ὡς λέγει ὁ Σουΐδας, καὶ φιλοσοφικὰ ἄλλα διάφορα, καθὼς μαρτυροῦσιν ἄλλοι (1), ἀπὸ τὰ ὁποῖα τίποτε δὲν σώζεται κατὰ δυστυχίαν. Λέγω ὅτι δὲν σώζεται τίποτε, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ πεισθῶ, ὅτι ὁ εὕρισκόμενος εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Κωνσταντίνου βίος τοῦ Νικολάου (2) εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Νικόλαος, ὡς τὸ ἐφαντάσθησαν ὁ Οὐαλέσιος καὶ ὁ Σευΐνος, καὶ μάλιστα ὁ Σευΐνος, ὅς τις, ἐναντίον εἰς τοὺς κανόνας τῆς κριτικῆς ἐπιτήμης, ἐτόλμησεν εἰς τὴν κατ' ἐπιτομὴν μετάφρασιν τοῦ βίου τούτου (3), καὶ νὰ παραστήσῃ τὸν Νικόλαον ὡς ἐκ πρώτου προσώπου λαλοῦντα. Πιστεύω μᾶλλον, ὅτι εἶναι συγγραμμένοι ἀπὸ κανένα φίλον, ἢ μαθητὴν τοῦ Νικολάου, ὡς ἔκρινε καὶ ὁ πρὸ ἐμοῦ ἐκδότης, Ορέλλιος (4). Τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ γράψῃ τις τὸν ἴδιον βίον· ἀλλ' οἱ σοφισταὶ μόνον καὶ γόητες· τοιοῦτος βέβαια δὲν ἦτον ὁ Νικόλαος.

Μετὰ τὸν Οὐαλέσιον καὶ τὸν Ορέλλιον, τρίτη ἔκδοσις εἶναι

(1) Ἴδε τὸν τρίτον τόμον τῆς νέας ἐκδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Φαβρικίου, σελ. 500.

(2) Ἰδ. Πρόδρ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. Σελ. 224-228.

(3) Ἴδε τὰ ὑπομνήματα τῆς ἐν Παρισίοις, Φιλολογ. Ἀκαδημ. Τομ. VI, σελ. 486-499.

(4) Ἡ κρίσις αὕτη τοῦ Ορέλλiou εἶναι ὀρθή, ἀλλὰ δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν ὁποίαν ἀλλαχοῦ κάμνει κρίσιν περὶ τοῦ Νικολάου, ὀνομάζων αὐτὸν « Τῶν κολάκων ἀχρειέστατος ». Αἱ κακίαι, καθὼς αἱ ἀρεταί, σώζουσι μεταξύ των καὶ τινὰ ἁρμονίαν. Ὅστις πράττει τὸ χειρότερον καλὸς εἶναι νὰ πράξῃ καὶ τὸ ὀλιγώτερον κακόν· οὐδ' εἶναι παράδοξον νὰ κολακεύῃ ἑαυτὸν ὅστις κολακεύει ἀναισχύντως τοὺς ἄλλους, νὰ κλέψῃ τὰ ἰδιωτικά ὅστις ἐτόλμησε νὰ γένῃ ἱερόσυλος, ἢ νὰ πορνεύῃ ὅστις ἐμοίχευσε πολλάκις.

ἡ ἡμετέρα, τὴν ὑποίαν μετέγραψα ἀπὸ τὴν Οὐαλεσιανὴν ἐκδοσιν, διορθώσας αὐτὴν ἔπου ἔκρινον ὅτι εἶχε χρειάν διορθώσεως, ὡς γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰς σημειώσεις μου, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἡμέλησα νὰ μνημονεύσω εἴ τι χρήσιμον εὑρηκα εἰς τὰς σημειώσεις τοῦ Οὐαλεσίου καὶ τοῦ πρὸ ἐμοῦ ἐκδότου.

Παρ' ὀλίγον ἐλησμόνησα νὰ εἶπω τί καὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου τοῦ Νικολάου. Ἄν καὶ δὲν ἔζησεν, ὅταν ἤλμαζεν ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων, ὁ Νικόλαος, ἔζησεν (1) ὅμως εἰς περίοδον χρόνου (λέγω τὴν περίοδον τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος), ὁπότεν ἡ Ἑλλὰς ἔσωζεν ἔτι μέγα μέρος τῆς αἰσθησεως ἐκείνης τοῦ καλοῦ, ἡ ὁποία εἰς τὴν ὁλοκληρίαν αὐτῆς εἶχε γεννησεν τόσ' ἀθάνατα συγγράμματα. Ὅθεν δὲν εἶναι παράδοξον εἰάν ὁ Νικόλαος γράφῃ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ σαφήνειαν, ἀφέλειαν, καὶ τὸν ἀπερίεργον ἐκείνον ζολισμόν, χωρὶς τοῦ ὁποίου καλὸν τί ποτε, ἡ νόσιμον, εἰς καμμίαν τέχνην, καθὼς οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γεννηθῇ. Διηγεῖται, διὰ νὰ διηγηθῇ, καὶ ὅχι νὰ δείξῃ ὅτι ἐξεύρει νὰ διηγηται· καὶ ἡ δύναμις τῆς φράσεως αὐτοῦ προέρχεται ἀπ' αὐτὴν τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του. Ὅταν ἡ ψυχὴ συλλαβῇ χωρὶς σύγχυσιν τὰ πράγματα, καὶ τὰ διαθέσῃ εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἀκολουθίαν καὶ τάξιν, εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν, καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν, δύναται καὶ νὰ τὰ παραστήσῃ εἰς τοὺς ἄλλους· καὶ τότε ἡ διηγήσις, ὡς ἀληθινὴ ζωγραφία, δὲν ἀκούεται, ἀλλὰ βλέπεται. Τοιαύτη ζωγραφία εἶναι εἰς τὸν Νικόλαον τὰ περὶ τοῦ Παρσώνδου, καὶ περὶ τοῦ Κροίσου διηγήματα, εἰς τὰ ὁποία κατέμιξεν ὅλην τῆς Μυθιστορίας τὴν ἡδύτητα μὲ τὴν ὠφέλειαν,

(1) Ἦτο δηλαδὴ νεώτερος τοῦ Ἡρακλείδου τρεῖς σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας, καὶ δύο ἀρχαιότερος τοῦ Αἰλιανοῦ.

ἥτις γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν μεγάλων τῆς τύχης μεταβολῶν.

Μὲν ὅλον τοῦτο, τοῦ Νικολάου ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου δὲν πρέπει νὰ κρίνεται μὴτ' ἀπὸ τὴν Καθολικὴν ἱστορίαν, μὴτ' ἀπὸ τὴν Συναγωγὴν τῶν παραδόξων ἐθνῶν, τῶν ὁποίων πολλὰ μέρη ἐνδεχόμενον, ἢ τοιαῦτα ἀπαράλλακτα, ὡς τὰ εὔρηκεν εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους συγγραφεῖς, ὅθεν τὰ ἔλαβε, καὶ νὰ τὰ φῆκεν, ἢ τοῦλάχισον μὲ πολλὰ μικρὰν τῆς φράσεως παραλλαγὴν νὰ τὰ μετέγραψε (1). Δικαιότερον εἶναι νὰ κριθῇ ἀπὸ τὸ Περὶ τῆς Καίσαρος ἀγωγῆς σύνταγμα, καὶ ἀπὸ τὸ Περὶ παρασίτων ποιημάτων. Τὸ πρῶτον δὲν εἶναι ὑποδεέστερον εἰς τὴν ἀρετὴν τοῦ λόγου ἀπὸ τὰ προειρημένα τῆς Καθολικῆς ἱστορίας μέρη· τὸ δεύτερον, εἶναι καὶ κατὰ τὴν φράσιν ὀρθόν, καὶ μέτοσχυτην κωμικὴν ἡδύτητα συγκερασμένον, ὥστε ἂν τὸ ἀπέδιδε τις εἰς τὸν Μένανδρον, ἢ τὸν Φιλήμονα, πολλοὺς ἠθελε κάμειν νὰ πισεύσωσιν ὅτι ἀληθῶς ἐστιχουργήθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλήμονος, ἢ τοῦ Μενάνδρου.

Ταῦτα εἶχον νὰ εἶπω περὶ τῶν τριῶν συγγραφέων, τοὺς

(1) Τὸ περὶ Παρσῶνδου μάλις διήγημα μὲ βάλλει εἰς ὑποψίαν μὴν εἶναι σχεδὸν αὐτολεξεῖ γραμμένον ἀπὸ τὸν Ἰωνικὸν συγγραφέα τῶν Περσικῶν Κτησίαν τὸν Ἰατρόν. Ὁ Φώτιος ὀνομάζει τὸν χαρακτήρα τοῦ Κτησίου, « σαφῆ, ἀφελῆ καὶ ἡδονῇ σύγκρατον »· τὰ διηγήματά του « παθητικά, καὶ πολὺ τὸ ἀπροσδόκητον ἔχοντα, καὶ ἐγγὺς τοῦ μυθώδους ». Εἰς ταῦτα πρόσθετε καὶ τινες Ἰωνισμοὺς, τοὺς ὁποίους, ἢ λησμονήσας, ἢ ἐξεπίτηδες, ἀφῆκεν εἰς τὸ προειρημένον διήγημα ὁ Νικόλαος. Πρόσθετε ἔτι ὅτι ἰσόρησε καὶ τὰ περὶ τοῦ Ναυάρου ὁ Κτησίας. Τέλος πάντων πρέπει νὰ συλλογισθῇ τις καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς ἱστορίαν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τετσάρων βιβλίων, τὴν ὁποίαν συνήθροισε περισσότερον δι' ὠφέλειαν παρὰ πρὸς ἐπίδειξιν ὁ Νικόλαος, οὔτε δύναμιν οὔτε καιρὸν ἱκανὸν εἶχε νὰ μεταβάλλῃ πάντοτε εἰς ἴδιον χαρακτήρα λόγου ὅσα ἐξ ἀνάγκης ἐδανείζετο παρὰ τῶν ἄλλων.

ὁποίους διὰ σᾶς ἐξέδωκα, ὧ φιλόμουσοι νέοι τῆς Ἑλλάδος. Προθυμήθητε νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τοὺς μικροὺς μου κόπους, καὶ τὴν μεγάλην τῶν φιλογενῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ χορηγίαν. Τότε δὲ θέλετ' ἀληθῶς ὠφεληθῆν, εἰς σπουδάζετε νὰ συλλέξετε ὅχι τὰ ἄνθη τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον τοὺς καρπούς, ὡς ἔλεγεν ἐξιδίας τοῦ πείρας, ὅς τις εἶχε καὶ τὴν ἀρετὴν νὰ τοὺς μεταδίδῃ εἰς τοὺς ἄλλους (1).

Σεῖς δὲ, φίλοι ΖΩΣΙΜΑΔΑΙ, ὅσῃ χάριν σᾶς ἔχει ἡ Ἑλλάς, διὰ τὰς καθημερινὰς εἰς αὐτὴν εὐεργεσίας, τόσῃ ἄλλην χρεωσεῖτε εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὅχι μόνον ὅτι δέχεται μετὰ χαρᾶς ὅσα καθ' ἡμέραν ἐξοδεύετε διὰ τὴν ὠφέλειαν αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι σᾶς ἔθαλε καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν πλέον ἀγαπητῶν αὐτῆς τέκνων. Τοιαύτην τιμὴν ἐμποροῦν ν' ἀποκτήσωσι καὶ ὅσοι σᾶς μιμηθοῦν εἰς τὸ ἐξῆς· ἀλλὰ νὰ σᾶς τὴν ἀφαιρέσῃ κἀνεὶς δὲν θέλει θυνηθῆν.

(1) Πλούταρχος, Γαμικ. παραγγέλμ. « Ἄν μὴ τῶν ῥόδων, ἀλλὰ » τῶν καρπῶν μετέχῃς, ὧν αἱ Μοῦσαι φέρουσι καὶ χαρίζονται τοῖς » παιδείαν καὶ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ θρυμάζουσιν ».

ΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1807)

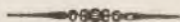
ΤΟΥ ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης· μετὰ τοὺς ὁποίους, καὶ
περὶ τῆς παρουσίας τοῦ ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ ἐκδόσεως.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

ΟΤΑΝ ἐπροκήρυξα τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην, ἤγουν τῶν
δοκίμων τῆς Ἑλλάδος ποιητῶν καὶ συγγραφέων τὴν συλλογὴν,
σκοπὸν εἶχα νὰ καταχερίσω ἀπὸ τὸν Ὅμηρον· ὅχι διὰ νὰ φυ-
λάξω ἀκριβῶς τὴν χρονολογικὴν τάξιν καὶ εἰς ὅλους τοὺς μετ'
αὐτὸν ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ἀλλ' ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ἑλληνι-
κῆς σοφίας, νὰ δώσω εἰς αὐτὸν τὰ πρωτεῖα. Ἀλλ' ἐπειδὴ
ἔμαθον ὅτι ἐτυπώθη εἰς τὴν Βενετίαν ἡ αὐτὴ ἐκείνη τοῦ Ὀμήρου
ἐκδοσις, τὴν ὁποίαν ἐμελέτων καὶ ἐγὼ νὰ ἐκδώσω, ἀφίνω κατὰ
τὸ παρὸν τὸν Ὅμηρον, ἕως νὰ γνωρίσω εἰς ἡ νέα τύπωσις
κάμνη ἀληθῶς περιττὴν νεωτέραν ἄλλην ἐκδοσιν, καὶ ἀρχίζω ἀπὸ
τὸν Ἰσοκράτην.

Διὰ τί πρῶτον μεταξὺ τῶν λογογράφων ἐδιάλεξα τὸν Ἰσο-

κράτην, θέλει ἐξῆς τὸ φανερώσειν τῶν προλεγομένων τούτων ἡ ἀνάγνωσις· τὰ ὅποια ὡς ἀκολουθίαν τῶν Αὐτοσχεδίων περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης στοχασμῶν, αὐτοσχεδίως ὡς ἐκείνους, ἀναγκάζομαι νὰ γράψω, ἀλλ' εἰς περιπτώσεις τοιαύτας, ὅπου, καὶ πρὶν τὰ τελειώσω, εἴν ὅχι παντελῶς ἄχρηστα καὶ περιττά, ἐνδεχόμενον νὰ μὴ φανῶσιν ἀναγκαῖα. Τὸ ἐνδεχόμενον ὁμῶς τοῦτο, οὐτ' ἐμὲ, οὐτ' ἄλλον κανένα, δίκαιον εἶναι νὰ ἐμποδίσῃ νὰ κοινωνῇ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς ὅσα κρίνῃ συμφέροντα εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα (1). Ἀν ὅχι ἄλλο, καλὸν εἶναι νὰ φανῶμεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν φωτισμένων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν ἀσχολούμενοι εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν παιδείαν, μηδὲ νὰ ὑποφέρωμεν νὰ μᾶς ἀρπάσωσιν ἀδίκως τὴν τιμὴν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος. Καλὸν εἶναι εἰς ἡμᾶς νὰ καυχώμεθα, καὶ εἰς ἐκείνους νὰ πληροφορηθῶσιν, ὅτι καὶ χωρὶς αὐτοὺς τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἦτο πλέον ἀδύνατον νὰ μείνῃ εἰς ἐκείνην τὴν ἐλευσίην κατὰς αὐτοὺς, ὅπου τὸ κατεβύθισεν ἡ ἀπαιδευσίς. Καλὸν εἶναι νὰ μᾶς εὕρῃσι καταγινόμενους εἰς ὅσα πρέπει νὰ καταγίνωνται ὅσοι ἐντρέπονται νὰ ὀνομάζωνται βάρβαροι, καὶ ὅχι βυθισμένους εἰς τὸν ὀλέθριον ὕπνον τῆς ἀμαθίας, διὰ τὴν ὁποίαν πολλάκις καὶ ὑπὲρ τὸ δίκαιον μᾶς ὠνείδισαν, καὶ δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀκόμη ἀποῦ ἐτόλμησε μὲ μεγάλην δὲν ἐξεύρω εἴτε ἀσπλαγχνίαν, εἴτε ἀκρισίαν, νὰ μᾶς σηλιτεύσῃ εἰς ἀπὸ τοὺς ὀνομαζομένους αὐτῶν σοφοὺς (2).

(1) « Δεῖ τοὺς περὶ πραγμάτων μεγάλων σκοποῦντας μηδένα συμ- » φέροντα λογισμὸν παραλιπεῖν διὰ μηδεμίαν πρόφασιν ». Δημοσθένους, περὶ Συμμορ. σελ. 187.

(2) Εἰσέδωκε κατὰ τὸ 1805 ἔτος εἰς τὸ Βερολῖνον ὁ Γερμανὸς Βερθόλδους Περιήγησιν τῆς Ἑλλάδος, Γερμανισί, ἐπιγραφομένην Bruchstücke zur näheren Kenntniss des heutigen Griechenlands, κ. τ. λ. Ὁ καλὸς οὗτος Βερθόλδους ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν φανερὰν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους προθυμίαν νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τῆν

Ἀκόλουθον ἦτον, ἀφοῦ ἐλάλησα εἰς τοὺς Αὐτοσχεδῖους σο-
 χασμοὺς περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ παρα-
 δίδωται τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ Γραμματικὴ, νὰ λαλήσω
 καὶ περὶ τῆς παραδόσεως τῆς Ῥητορικῆς· εἰς τὴν ἔκδοσιν μά-
 λιστα τοῦ Ἰσοκράτους, ὅστις, ὅχι μόνον Ῥήτωρ, ἀλλὰ καὶ Ῥη-
 τορικῆς διδάσκαλος περίφημος ἐχρημάτισεν. Ἀκόλουθον ἦτο νὰ
 παραβάλλω μὲ τὸν διδάσκαλον τοῦτον Ἰσοκράτην τοὺς σημερι-
 νοὺς τῆς Ῥητορικῆς διδασκάλους, καὶ νὰ κρίνω τὴν παράδοσιν
 αὐτῶν ἀπὸ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα προξενουμένην ἐξ αὐτῆς ὠφέ-
 λειαν. Ὅλων ἀπλῶς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων τῆς καλοσύνης
 ἢ τῆς κακοσύνης ἀψευδέστερον ἄλλο κριτήριον δὲν εἶναι παρὰ
 τὸν καρπὸν ὅστις γεννᾶται ἀπ' αὐτάς.

Ἄλλ' ὅμως ἔμαθον ὅτι ἐκαινοτομήθη εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα
 τῆς Ῥητορικῆς ἡ παράδοσις, καὶ διαφέρει ὁ τρόπος αὐτῆς ἀπὸ
 τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον παρεδίδετο εἰς τὸν καιρὸν μου.
 Ὅθεν, μὴ δυνάμενος νὰ κρίνω περὶ ταύτης, πρὶν γνωρίσω ἀκρι-
 βῶς πῶς καὶ τίνας Ῥήτορας παραδίδουσιν, ἀναβάλλω τὴν
 κρίσιν εἰς ἄλλον καιρὸν, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ὀλίγους τινὰς περὶ
 τῆς Ῥητορικῆς γενικοὺς σοχασμούς.

βαρβαρότητα, προθυμίαν ἀποδεδειγμένην ἀπὸ τόσας σοφῶν ἄλλο-
 γλώσσων συγγραμμάτων μεταφράσεις, ὅσαι ἐκδίδονται καθ' ἡμέραν,
 ὅχι εἰς τὴν Ἰνδίαν, ἢ εἰς τὴν Κίην, ἀλλὰ πλησίον αὐτοῦ, ἀπ' αὐτὰς
 τῆς Εὐρώπης τὰς τυπογραφίας, κ' ἔδωκε προσοχὴν εἰς ὀλίγων τινῶν
 ἀνοήτων φυλλάδας, ὥς νὰ μὴν εὐρίσκοντο καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σοφὰ ἔθνη
 ἀνόητοι. Ἡ ἀνοησία τῆς ψυχῆς ὁμοιάζει τὰς σωματικὰς ἀρρώστιας,
 αἱ ὁποῖαι δυνατόν εἶναι νὰ ἐλαττωθῶσιν, ἀλλ' ὅχι νὰ πύσωσιν ὁλό-
 τελα. Ἐνόςψιν εἶναι εἰς τὸν κόσμον πυρετοὶ, πλευρίτιδες, περιπνευμο-
 νίαι, καὶ ἄλλα τοιαῦτα σωματικὰ πάθη, ἐξανάγκης πρέπει νὰ εὐρέ-
 σκωνται καὶ ἀνόητοι, καὶ ἡλίθιοι, καὶ μωροὶ ἄλλος ἄλλον ὑπερβαίνον-
 τες εἰς τὴν ἀρρώσκειαν τοῦ λογικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς. Τί παρὰ τοὺς
 ἄλλους περισσότερον πταίουσιν εἰς τοῦτο οἱ ταλαίπωροι Γραικοί;

Ἐλεγα (1) ὅτι οὐτ' ἐπισημή, οὔτε τέχνη οὐδεμία δύναται ἢ νά παραδοθῇ μὲ εὐκολίαν, ἢ νά ἔλθῃ εἰς τελειότητά, χωρὶς τὴν χειρογωγίαν τῆς Φιλοσοφίας· καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, προσαρμόσας τότε εἰς τὴν Γραμματικὴν, προσαρμόζω τώρα εἰς τὴν Ῥητορικὴν. Ἀν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν χωρὶς πάθη, ἡ Ῥητορικὴ ἤθελεν εἰσθαι καθαρὰ ματαιοτεχνία. Ἡ διαφορὰ τῆς ἀπὸ τὴν Γραμματικὴν στέκει εἰς τοῦτο, ὅτι ἐκείνη διδάσκει τὸ καταλλήλως λέγειν καὶ γράφειν, ἡ δὲ Ῥητορικὴ τὸ πιθανῶς λέγειν καὶ γράφειν. Μέγα μέρος τῆς πιθανότητος ταύτης προσενεῖται, καθὼς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον, ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων, καὶ τὴν τεχνικὴν αὐτῶν σύνθεσιν. Ἀλλὰ τίς χρειὰ ταύτης τῆς ἐκλογῆς, ἡ τῆς συνθέσεως, καὶ τῆς ἀπ' αὐτὰς γεννωμένης πιθανότητος, ἂν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν καλοὶ νά κυριεύωσιν εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τὰ πάθη των; ἂν ἦτο δυνατόν εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις, ἢ νά νοήσωσιν αὐτοί, ἢ νά διδῇσιν εὐκόλως ἀπ' ἄλλους τὰ ἀληθινὰ των συμφέροντα; Ὅλας τὰς ἠθικὰς ἀληθείας ἀρκετὸν ἦτο νά τὰς ἀποδείχῃ τις λογικῶς εἰς αὐτοὺς, διὰ νά τὰς δέχωνται καὶ νά τὰς ἀκολουθῶσι πάραυτα χωρὶς δις-γμόν. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν εἶναι τοιοῦτον· καὶ τὴν Ῥητορικὴν ὄχι μόνον ἡ Φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ὁρησκεία τὴν ἔκριναν χρήσιμον νά κυβερνᾷ τῶν ἀνθρώπων τὰ πάθη. Ἐως καὶ αὐτὸ τὸ μηδεμίαν εἰς τὸ φαινόμενον χρειὰν ἔχον πιθανολογίας ἠθικὸν ἀξίωμα, « Ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρω μὴ » ποιήσης », ἀναγκάζονται πολλάκις, καὶ ὁ ἠθικὸς φιλόσοφος, καὶ ὁ χριστιανὸς ἱεροκήρυξ, νά τὸ καλλωπίσωσι μὲ τῆς Ῥητορικῆς τὰ μαγεύματα, διὰ νά καταπείσωσι τὸν ἀκούοντα, ὅτι ἀπ' αὐτὸ κρέμεται ἡ σωτηρία του· ἀπαράλλακτα καθὼς ὁ ἱατρὸς ἀλείφει μ' ὀλίγον μέλι τοῦ ποτηρίου τὰ χεῖλη,

διὰ τὰ σκεπάσῃ τὴν φαινομένην ἀηδίαν τοῦ ποτοῦ εἰς τὸν ἄρρωστον, ὅστις, χωρὶς ταύτην τὴν ἀπάτην προτιμᾷ πολλάκις τὴν καθημερινὴν τῆς ἀρρώστιας του βάσανον ἀπὸ τοῦ ἱατρικοῦ τὴν προσωρινὴν ἐνόχλησιν.

Καὶ ἐπειδὴ, διὰ ταύτην τὴν κοινὴν εἰς τοὺς περισσοτέρους ἀνθρώπους ἀγνωσίαν τοῦ καλοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει μοχθηρίαν (1), δὲν ἀρκεῖ ἡ γυμνὴ ἀποδείξις, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνδυναμωθῇ μὲ τῆς Ῥητορικῆς τὰ ὄπλα· συμφέρει, ἢ νὰ εἴπω ἀληθέστερα, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ διευθύνωνται καὶ νὰ κανονίζωνται τὰ τοιαῦτα ὄπλα ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν, διὰ νὰ κόπτωσι τῶν παθῶν τὰς ἀγριότητας, καὶ ὅχι νὰ σφάζωσι τὴν ψυχὴν, μὲ τοῦ λόγου τὴν μαγείαν. Τὸ πρῶτον εἶναι μόνου τοῦ φιλοπάτριδος Ῥήτορος ἔργον· εἰς τὸ δεύτερον ἐνασχολήθησαν οἱ πονηροὶ δημαγωγοί, οἱ προδότες τῆς πατρίδος, οἱ κόλακες, οἱ συκοφάνται, οἱ ὑποκριταὶ τῆς ἀρετῆς, οἱ γόητες ὅλων τῶν κιώνων.

Ἐξω τούτου τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον, ὅταν εἰς κακῶν ἀνθρώπων ζόματα πέσῃ, θύναται νὰ προξενήσῃ ἡ Ῥητορικὴ, συμβαίνει καὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χρηστούς ῥήτορας, ἢ τοῦλάχιστον ἐκείνους, ὅσοι βλάπτουν ἀκουσίως, ἐν ἄλλο, ὅχι τόσον, κατὰ τὸ φαινόμενον, δεινόν, ἀλλ' ὅμως βλαβερόν εἰς ἐκείνους μάλιστα τοὺς ἀκροατάς (καὶ οὗτοι εἶναι πολλοί), ὅσοι δὲν ἔχουσι τὴν ἐπιστήμην νὰ διακρίνωσι τὴν γνήσιον Ῥήτορα ἀπὸ τὸν ἀδόλεσχον καὶ φλύαρον σοφιστήν. Ἐάν, διὰ νὰ γένη πιθανός, ἢν' ἀνάγκη νὰ καλλωπίζεται ὁ λόγος, ὁ καλλωπισμὸς ὅμως οὗτος πρέπει νὰ ἔχῃ μέτρον, καὶ νὰ περιορίζεται εἰς ὅρια·

(1) « Δίκαιον γὰρ αὐτοῖς ἀγωνίζεσθαι τοῖς πράγμασιν, ὥς τε ἄλλα » ἔξω τοῦ ἀποδείξει περίεργά ἐστιν· ἀλλ' ὅμως μέγα θύναται, διὰ τὴν » τοῦ ἀκροατοῦ μοχθηρίαν ». Ἀριστοτέλης, Ῥητορικ. Γ', α'.

πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ τὸν σεμνὸν καλλωπισμὸν τῆς σώφρονος γυναικὸς, καὶ ὅχι τὰ διαφανῆ καὶ ἄστεμνα φορέματα τῆς πόρνῃς. Τὸ γεννώμενον ἀπὸ τὴν ἀμετρίαν κκὸν εἶναι ἡ ματαιὰ τοῦ καιροῦ θαπάνη, καὶ τὸ χειρότερον, ἡ διαστροφή τῆς κρίσεως τῶν ἀκούοντων, οἱ ὁποῖοι συνειθίζουσιν οὕτω κατὰ μικρὸν νὰ προσέχωσιν εἰς τὴν εὐφράδειαν τῆς συμβουλῆς περισσότερον παρὰ εἰς τὴν συμβουλήν αὐτήν, καὶ, κατὰ τὸν μυθολογούμενον Ἰξίωνα, ἀντὶ τῆς Ἥρας νὰ ἐναγκαλιζῶνται καὶ νὰ θαυμάζωσι τὴν ἄψυχον νεφέλην.

Καὶ τὸ μέτρον τοῦτο νὰ δώσῃ, ἡ τὰ ὅρια ταῦτα νὰ γῆσῃ, τίς ἄλλη δύναμις εἶναι ἱκανὴ παρὰ τὴν Φιλοσοφίαν, τῆς ὁποίας μέρος ἔκριναν τὴν Ῥητορικὴν, οἱ εὐρεταὶ καὶ τελειωταὶ τῆς τέχνης ταύτης; Ὁ Ἀριστοτέλης, παραβάλλων τὸν συλλογισμὸν τῆς Λογικῆς μὲ τὸ Ῥητορικὸν ἐνθύμημα, λέγει, ὅτι ὅστις ἐξεύρει νὰ συλλογίζεται ὀρθά, ἐκεῖνος ἐμπορεῖ νὰ εὕρῃ καὶ τὰ πιθανώτερα Ῥητορικὰ ἐνθυμήματα (1). Ἄλλοῦ πάλιν ὀνομάζει τὴν Ῥητορικὴν συγγενὴ τῆς Διαλεκτικῆς, τῆς Πολιτικῆς καὶ τῆς Ἠθικῆς φιλοσοφίας (2).

Ταύτην τῆς Ῥητορικῆς καὶ τῆς Φιλοσοφίας τὴν συγγένειαν τὴν ἐκατάλαβε (ἰκαί πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ τὴν καταλάβῃ;) καὶ ὁ Φιλόσοφος καὶ Ῥήτωρ Κικέρων. « Χωρὶς (λέγει) τὴν » Φιλοσοφίαν, εἶναι ἀδύνατον νὰ γένῃ τίς Ῥήτωρ... διότι

(1) « Ὁ μάλιστα δυνάμενος τοῦτο θεωρεῖν, ἐκ τίνων καὶ πῶς γίνεται » συλλογισμὸς, οὗτος καὶ ἐνθυμηματικὸς ἂν εἴη μάλιστα ». Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. Α', α', § 11.

(2) « Συμβαίνει τὴν Ῥητορικὴν αἶον παραφυῆς τι τῆς Διαλεκτικῆς » εἶναι, καὶ τῆς περὶ τὰ ἥθη πραγματείας, ἣν δίκαιόν ἐστι προσ- » αγορεύειν Πολιτικὴν... Ἡ Ῥητορικὴ σύγκειται ἐκ τε τῆς ἀναλυτικῆς » ἐπιστήμης, καὶ τῆς περὶ τὰ ἥθη Πολιτικῆς ». Ὁ αὐτὸς, Αὐτόθ. Α', β', § 7, καὶ δ', § 5.

» χωρὶς τὴν βοήθειαν αὐτῆς δὲν ἐμπορεῖ νὰ εὕρῃ λόγους ἱκα-
 » νους νὰ παραστήσῃ μεγάλα καὶ διάφορα τὴν φύσιν πράγματα.
 « Εἰς τὸν Φαῖδρον τοῦ Πλάτωνος λέγει ὁ Σωκράτης, ὅτι διὰ
 » τοῦτο ὑπερέβαλε τοὺς ἄλλους αὐτοῦ συγχρόνους Ῥήτορας ὁ
 » Περικλῆς, ὅτι ἐχρημάτισε μαθητῆς τοῦ Φυσικοῦ Ἀναξα-
 » γόρου· ἀπὸ τὸν ὁποῖον μὲ πολλὰ ἄλλα Ξυμμαστὰ ἔμαθε καὶ
 » νὰ ἦναι γόνιμος λόγων, καὶ νὰ διακρίνῃ (τὸ ὁποῖον εἶναι
 » τῆς Ῥητορικῆς μέρος τὸ κυριώτατον) μὲ ποίας ἰδέας τοῦ
 » λόγου ποῖα τῆς ψυχῆς πάθη κινοῦνται. Τὸ αὐτὸ ἐμπορεῖ-
 » μεν νὰ συλλογισθῶμεν καὶ περὶ τοῦ Δημοσθένους, ἀπὸ τοῦ
 » ὁποίου τὰς ἐπιστολάς συμπεραίνεται, ὅτι ἤκουσε συχνὰ τὸν
 » Πλάτωνα. Ὅστις δὲν ἐδιδάχθη ἀπὸ φιλοσόφους, οὔτε τὸ
 » γένος καὶ τὸ εἶδος τῶν πραγμάτων νὰ θεωρήσῃ εἶναι δυ-
 » νατός, οὔτε δι' ὀρισμοῦ νὰ τὸ ἐξηγήσῃ, οὔτε εἰς μέρη νὰ
 » τὸ διαιρέσῃ, οὔτε νὰ κρίνῃ ποῖον εἶναι τὸ ἀληθές, ἢ ψευδές,
 » οὔτε τὰ ἀκόλουθα νὰ ἴδῃ, οὔτε τὰ μαχόμενα καὶ ἀντι-
 » φάσκοντα νὰ καταλάβῃ, οὔτε τὰ ἀμφίβολα νὰ διακρίνῃ.
 » Ἀλλὰ τί νὰ εἶπω περὶ ἐκείνου τῆς φιλοσοφίας τοῦ μέρους
 » τοῦ ἐξετάζοντος τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, τοῦ ὁποίου ἡ
 » γνώσις χορηγεῖ τόσῃν ἀφθονίαν λόγων; Τί περὶ ἐκείνου, τὸ
 » ὁποῖον καταγίνεται εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ βίου, τῶν καθηκόν-
 » των, τῶν ἡθῶν, τῆς ἀρετῆς; Χωρὶς ἱκανὴν εἶδησιν καὶ παι-
 » δεῖαν τῶν πραγμάτων τούτων, ἵ τίς δύναται νὰ συλλογισθῇ
 » ἢ νὰ ἐκφράσῃ τίποτε; (1) ». Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ἀριστοτέλης
 καὶ ὁ Κικέρων περὶ τῆς Ῥητορικῆς.

Ἀλλὰ καὶ ἂν μᾶς εἰπέτε τῶν δύο τούτων ἀξιολογοτάτων
 καὶ ἀξιοπίστων ἀνδρῶν ἡ περὶ ταύτης κρίσις καὶ μαρτυρία,

(1) CICER. *Orator*. cap. 4. Sine philosophia non posse
 ellici, quem quærimus eloquentem, etc.

δύσκολον δὲν εἶναι νὰ καταλάβῃ πᾶς ἓνας, ὅτι ἐπειδὴ ὁ προφορικός λόγος ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἀπεικόνισμα τοῦ ἐνδιαθέτου τῆς ψυχῆς συλλογισμοῦ, εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ γραφθῇ ἢ νὰ λαληθῇ πιθανῶς, ἐὰν ὁ ἐνδιαθετος δὲν ᾔῃναι τοιοῦτος· καὶ τοιοῦτον νὰ τὸν κάμῃ παρὰ τῆς Φιλοσοφίας τὴν δύναμιν ἄλλο τίποτε δὲν ἐμπορεῖ. Οὕτως ὁ νοῦς εἶναι γυμνός ἀπὸ παιδείαν καὶ πραγμάτων εἰδήσιν πολλῶν, ἐκεῖνος ἔχει ἢ οὐδεμίαν, ἢ ἀτελεῖς καὶ πολλὰ διεσραμμένας ἰδέας τῆς οὐσίας (1) καὶ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων· καὶ ὅστις συλλογίζεται τὰ πράγματα κακῶς, κακῶς ἐξανάγκης πρέπει νὰ γράφῃ καὶ νὰ λαλῇ, καὶ ἂν ὅλας τὰς ῥητορικὰς τέχνας ἐξεύρῃ ἀπὸ σήθους.

Εἶναι καὶ τοῦτο σημειώσεως ἄξιον, ὅτι ἡ ἀκμὴ τῆς ὀρθῆς Ῥητορικῆς ἐγένεε σύγχρονος τῆς Φιλοσοφίας, ἡ τοῦλάχιστον ἐκείνου τῆς Φιλοσοφίας τοῦ μέρους, τὸ ὅποιον διδάσκει τὴν τέχνην τοῦ συλλογίζεσθαι, καὶ τὴν θεωρίαν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Πολλοὶ Ῥήτορες τῶν Ἀθηνῶν ᾔσαν σύγχρονοι τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους· καὶ ὅταν ἐδημηγόρει κατὰ τοῦ Μακεδόνα· Φιλίππου ὁ ἀρίμνητος ῥήτωρ Δημοσθένης, τὸν αὐτὸν ἐκείνου σχεδὸν καιρὸν ἐσύγγραφε ῥητορικὴν τέχνην ὁ πολυμαθέστατος τῶν φιλοσόφων Ἀριστοτέλης. Θέλομεν ἰδεῖν μετ’

(1) Ἐλεγεν ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Φαῖδρον, ἀφοῦ μέ δυσχερῆσειν ἤκουσε τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἑρωτικοῦ λόγου Λυσίου τοῦ Ῥήτορος· « Περὶ παντός, ὦ παῖ, μία ἀρχὴ τοῖς μέλλουσι καλῶς βουλευέσθαι· » εἰδέναι δεῖ περὶ οὗ ἂν ἡ ἢ βουλὴ, ἥ ἅπαντος ἀμαρτάνειν ἀνάγκη· τοῦς » δὲ πολλοὺς λείληθεν ὅτι οὐκ ἔσαςι τὴν Οὐσίαν ἐκάστου. Ὡς οὖν εἰ- » δότες, οὐ διομολογοῦνται ἐν ἀρχῇ τῆς σκέψεως· προελθόντες δὲ τὸ » εἰκὸς ἀποσιδῶσιν· οὔτε γὰρ ἑαυτοῖς, οὔτε ἄλλοις ὁμολογοῦσιν » Πλάτων Φαῖδρ. σελ. 237. Ὅστις ἔχει νοῦν, ἀς σημειώσῃ καλὰ τὸ « Οὐκ » ἔσαςι τὴν οὐσίαν ἐκάστου ».

ὀλίγα ὅτι καὶ ὁ πρῶτος εὐρετὴς τῆς Ῥητορικῆς ἦτον εἰς ἀπὸ τοὺς πολαιοὺς τῆς Ἑλλάδος φιλοσόφους.

Καὶ τί καλὸν ἐπροξένησεν ἡ Ῥητορικὴ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ; ἤθελεν ἵσως ἐρωτήσῃν ὅστις δὲν πιθεύει τὴν συγγένειαν αὐτῆς μὲ τὴν Φιλοσοφίαν. Ἐμὴπως ἐδυνήθη ὁ Δημοσθένης νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Μακεδόνων ; ἢ ὁ Κικέρων νὰ παύσῃ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους , οἱ ὅποιοι ἀφάνισαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του ; Αἱ τέχναι , ἀποκρίνομαι , δὲν πρέπει νὰ κρίνονται ἀφ' ὅ,τι κάμνουν ἢ δὲν κάμνουν , ἀλλ' ἀφ' ὅ,τι δύνανται νὰ κάμωσι· καὶ ἀρκεῖ νὰ τὸ κάμωσι ποτὲ νὰ τὰς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοῦ ὄνειδος νὰ μὴ τὸ κατορθώωσι πάντοτε. Ἡ Ῥητορικὴ δὲν ἐπαγγέλλεται νὰ πείσῃ , ἀλλὰ νὰ εὕρῃ καὶ νὰ μεταχειρισθῇ μὲ τέχνην ὅσα εἶναι δυνατὰ νὰ πείσωσι. Οὐδ' αὐτὴ ἡ ἱατρικὴ δίδει πάντοτε τὴν ὑγίαν εἰς τὸν ἄρρωστον , διότι οὐδ' αὐτῆς ἐπάγγελμα κυρίως εἶναι νὰ ἱατρεύῃ , ἀλλὰ νὰ γνωρίξῃ καὶ νὰ μεταχειρίζεται εἰς τὸν πρόποντα καιρὸν ὅσα εἶναι ἐπιτήδεια εἰς ἱατρείαν (1). Καὶ τῆς αὐτῆς ἀδικίας εἶναι νὰ ἀτιμάξῃ τίς τὸν Ῥήτορα , διότι δὲν ἔπεισεν ἀνθρώπους , τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ ἐλιθώθη , καὶ νὰ κατακρίνῃ τὸν ἱατρὸν , ὅτι δὲν ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὸν θάνατον τοὺς ἀνιάτα νοσοῦντας. Εἰς ἐκείνην τὴν περίοδον τοῦ χρόνου ὅτ' ἐδήμη-

(1) « Καὶ ὅτι χρήσιμος [ἡ Ῥητορικὴ] φανερόν· καὶ ὅτι οὐ τὸ » πείσαι ἔργον αὐτῆς , ἀλλὰ τὸ ἰδεῖν τὰ ὑπάρχοντα πιθανὰ περὶ ἑκα- » στον , καθόπερ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τέχναις πάσαις. Οὐδὲ γὰρ ἱατρικῆς » τὸ ὑγιᾶ ποιῆσαι , ἀλλὰ μέχρις οὗ ἐνδέχεται , μέχρι τούτου προ- » αγγεῖν· ἔστι γὰρ καὶ τοὺς ἀδυνάτους μεταλαβεῖν ὑγείας ὁμως Σερ- » πειῦσιν καλῶς ». Καὶ πάλιν , « Οὔτε γὰρ ὁ Ῥητορικὸς ἐκ παντὸς τρό- » που πείσει , οὔθ' ὁ ἱατρικὸς ὑγιαίνει· ἀλλ' εἰάν τῶν ἐνδεχομένων » μηδὲν παραλίπη , ἰκανῶς ἔχειν αὐτὸν τὴν ἐπισήμην φήτομεν » . Ἀριστοτέλης Ῥητορικ. Α' , α' , § 14 καὶ Τοπικ. Α' , β'.

γόρει ο Δημοσθένης, τῶν Ἀθηναίων καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡ πολιτικὴ ἀρρώστια εἶχε φθάσειν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, εἰς τὸν ὅποιον ὅταν κατανηθῶσι τὰ ἔθνη, ὀλίγη πλέον Θεραπείας ἐλπίς μένει εἰς αὐτά. Εἰς παρομοίῳ χρόνῳ περίοδον ἤμασε καὶ ὁ Κικέρων. Μ' ὅλα ταῦτα, καὶ ὁ Δημοσθένης ἐξύπνισε πολλάκις ἀπὸ τὸν βχθὺν αὐτῶν λήθαργον τοὺς Ἀθηναίους· καὶ ἴσχυσε τοῦ Κικέρωνος ἡ εὐγλωττία νὰ διασκηδᾷ τὴν συνωμοσίαν τοῦ Κατιλίνᾳ, καὶ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ἀναίσχυτον πλεονεξίαν τοῦ Οὐήρου, καὶ τὸν κραταιότατον αὐτῆς σύμμαχον ἄδικον πλοῦτον.

Ἀλλ' εἰς τὰ παρακμάζοντα καὶ καταφερόμενα εἰς τὴν ἀπώλειαν ἔθνη τῆς Ῥητορικῆς ἡ δύναμις δὲν ἦναι τόσον πολλή, εἰς τὰ ἀναγεννώμενα εἶναι πολλὰ μεγάλη. Εἰκεῖνα ἴσως ἀρμόζει νὰ παρομοιάσῃ τις μὲ τὰ γηραλκῆ σώματα, ἀπὸ τὰ ὅποια καμμί' ἀνθρωπίνη δύναμις νὰ διώξῃ τὸν ἀπαραίτητον θάνατον δὲν εἶναι καλὴ· τοῦτα δυνατόν εἶναι νὰ φέρῃ τις εἰς αὐξήσιν μὲ τὴν νοθεσίαν, ὡς τὰ νεογέννητα βρέφη μὲ τὴν τροφήν.

Καὶ τοιαύτη εἶναι τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἡ σημερινὴ κατάστασις. Οἱ ἀναγεννᾶται καὶ αὐξάνει καθημέραν ἀπὸ τὸ καλὸν εἰς τὸ κάλλιον, δὲν ἔμεινε πλέον οὐδεμία ἀμφιβολία, πλὴν εἰς ἐκείνων μόνων τὰς κεφαλὰς, ὅσοι κρίνουσι τὰ ἔθνη, τῶν ὁποίων οὔτε γλῶσσαν, οὔτε ἡθῆ, οὔτε σχέσεις, οὔτε τὰς ἄλλας διαφοροὺς καὶ πολυειδεῖς περιστάσεις γνωρίζουν, μὲ τὴν αὐτὴν τόλμην, ὡς ἠθελαν κρίνειν ὅτινα βλέπουσιν καθημέραν, μ' ὅτινα συγκατοικοῦν ἢ συναναστρέφονται παιδιόθεν. Ταύτην τὴν αὐξήσιν καὶ προκοπὴν δύνανται νὰ τὴν ἐπιταχύνωσιν οἱ λόγιοι τοῦ γένους ἄνδρες μὲ τὴν Ῥητορικὴν ὁδηγουμένην ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν, ἡγοῦν τειαύτην Ῥητορικὴν, ὁποία νὰ διδάσκῃ τοὺς ἀγνοοῦντας καὶ τὴν δόξαν τῶν προγόνων ἡμῶν, καὶ τὰ σφάλματα τὰ ἀφανίσαντα τὴν δόξαν, καὶ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐμ-

230 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ.

ποροῦμεν πάλιν νά τήν ἀναλάβωμεν, καί τά ὁποῖα πρέπει νά ᾔναι θεμελιωμένα εἰς τήν ἀληθινήν Ἠθικήν (1).

Ἀλλ' οἱ λόγοι τοῦ γένους (καί τοῦτο ἀποβλέπει μόνους τοὺς νέους· οὔτε τόσον τολμηρὸς εἶμαι, ὥστε νά συμβουλευῶ τοὺς μὴν ἔχοντας χρεῖαν συμβουλῆς, οὔτε καιρὸν ἔχω νά θαπανῶ ματαίως διὰ τοὺς ὅσοι δὲν εἶναι πλέον εἰς κατάστασιν νά ὠφεληθῶσιν ἀπὸ συμβουλῆν)· οἱ λόγοι λέγω τοῦ γένους πρέπει μάλιστα νά προσέχωσιν εἰς τὸ ὁποῖον καί ἄλλοτε εἶπα (2), καί δὲν θέλω παύσειν νά λέγω, ὅτι τήν ἀληθινήν τέχνην τοῦ γράφειν ν' ἀποκτήσῃ εἶναι τῶν ἀδυνάτων, ὅσις δὲν ἐφρόντισε σύγκαιρα νά ἐνδυναμώσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μὲ φρονήματα ἐλευθερίας ἀκατάπληκτα. Ἀπὸ τοῦ Ῥητορικοῦ λόγου τὰ τρία γένη, τὸ Δικανικὸν (3), τὸ Ἐπιθεικτικὸν (4) καί τὸ Συμβουλευτικὸν (5), ἡ παροῦσα τῆς Ἑλλάδος κατάστασις τοῦ πρώτου

(1) « Πρὸς ταῦτα αὐτὸ βλέπων ὁ ρήτωρ ἐκεῖνος ὁ τεχνικός τε καὶ » ἀγαθός, καὶ τοὺς λόγους προσοίσει ταῖς ψυχαῖς, οὓς ἂν λέγῃ, καὶ » τὰς πράξεις ἀπάσας· καὶ δῶρον, εἴαν τι διδῶ, δῶσει, καὶ, εἴαν τι » ἀφαιρῇται, ἀφαιρήσεται, πρὸς τοῦτο αἰεὶ τὸν νοῦν ἔχων, ὅπως » ἂν αὐτοῦ τοῖς πολίταις δικαιοσύνη μὲν ἐν ταῖς ψυχαῖς γίγνηται, » ἀδικία δὲ ἀπαλλάττεται, καὶ σωφροσύνη μὲν ἐγγίγνηται, ἀκολασία » δὲ ἀπαλλάττεται, καὶ ἡ ἄλλη ἀρετὴ ἐγγίγνηται, κακία δὲ ἀπὴν ». Πλάτ. ἐν Γοργ., § 60, σελ. 215-216, ἐκδ. Κορ. σελ. 504.

(2) Ἀνωτέρ. σελ. 52-55 καὶ 206.

(3) Τὸ καταγιγνόμενον εἰς τὰς δίκας, ἡγουν τὰς κρίσεις, καὶ κοινότερον τὰ κρισιολογήματα.

(4) Τὸ ὁποῖον καὶ Πανηγυρικὸν ἀπ' ἄλλους ὀνομάζεται, καὶ Ἐγκωμιαστικὸν, ἂν καὶ δὲν καταγίνεται πάντοτε εἰς ἐγκώμια.

(5) Τὸ ὀνομάζουσι καὶ Δημηγορικὸν διότι ἔλαβε τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς δημοκρατουμένας Ἑλληνικὰς πόλεις, ὅπου οἱ Ῥήτορες ἡγόρευον, ἡγουν ἐδίδασκον, εἰς τὴν συνάθροισιν τοῦ δήμου, τὰ συμφέροντα εἰς τὸν δῆμον.

σχεδὸν οὐδεμίαν ἀκόμη, τοῦ δευτέρου πολλὰ ὀλίγην, τοῦ τρίτου ἔχει μεγαλωτάτην χρεῖαν. Εἰς τοῦτο λοιπὸν πρέπει νὰ βαλῶσιν ὅλην αὐτῶν τὴν φροντίδα ὅσοι θελοῦν νὰ κατασταθῶσι σωτῆρες τοῦ γένους των· ἀλλ' εἰς τοῦτο νὰ εὐδοκιμήσωσι (καὶ τοῦτο εἶναι νὰ πείσωσι) δὲν εἶναι δυνατόν, ἂν ὁ λόγος αὐτῶν δὲν ᾔησι ἀληθινὴ εἰκὼν λογισμῶν ψυχῆς ἐλευθέρως. Ἐκεῖνο μόνον δύναται τις νὰ ἐκφράσῃ πιθανῶς, ὅ,τι συλλογίζεται καλῶς· καὶ μὴν ἐλπίσῃ ποτὲ νὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους τὰ συμφέροντα, ὅστις δὲν τὰ κατεπείσθη πρῶτον αὐτὸς, μηδὲ νὰ πυρώσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκούοντων μετὰς φλόγας τοῦ ρητορικοῦ λόγου, ἂν δὲν τὰς ἀνάψῃ πρῶτον εἰς τὴν ἰδίαν τοῦ ψυχῆν. Εἰς ἀγεννεῖς ἀνδραπόδων ψυχὰς τοιαύτη πύρρωσις ἢ δὲν ἔχει χώραν παντάπασιν, ἢ, καθὼς τὸ πῦρ τῶν ἀχϋρῶν, μόλις ἀναφθεῖσα μακραίνεται· καὶ ἡ Ῥητορικὴ εἰς τῶν τοιούτων τὸ σῶμα γίνεται ὄργανον νὰ πολεμῶσι τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὴν συκοφαντίαν, ἢ νὰ τοὺς φθεῖρῶσι μετὰ τὴν κολακειάν (1).

(1) Ἡ Ῥητορικὴ, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Ῥητορικ. Α', α') εἶναι ἀντίστροφος τῆς Διαλεκτικῆς· διότι κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει ἀπ' ἐκείνης, ὅτι ὅσα ἡ Διαλεκτικὴ ἀποδείχνει διὰ συλλογισμῶν, ἡ Ῥητορικὴ τὰ μεταβάλλει εἰς ἐνθυμήματα, τὰ καλλωπίζει, καὶ τὰ ἐκφράζει διεξοδικώτερον. Ὅταν ὁ σκοπὸς τῆς ἡναι ἡ παρὰδοσις τῆς ἀληθείας εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, εἶναι δῶρον ἀληθῶς τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' ὅταν ἀποβλέπῃ νὰ ἀπατήσῃ μόνον τοὺς ἀκούοντας, τότε γίνεται, ὡς ἔλεγεν ὁ Σοφιστὴς Τρωῖλος, « Ἀντίστροφος τῇ συκοφαντικῇ, ἧς ἡγήσαντο » Ἀριστογείτων καὶ Ἡγήμων, ἡ ἀντίστροφος τῇ κολακευτικῇ, ἧς ἡγήσαντο Δημάδης καὶ Ἀριστόδημος » (Ἰδ. Ρυγκείου Κριτικ. ἔξορ. τῶν Ἑλληνικ. Ῥητόρ. σελ 154). Ὁ Κυντίλιανὸς ἔγραψεν ὁλόκληρον μικρὸν κεφάλαιον (τὸ πρῶτον τοῦ δευδεκάτου βιβλίου τῆς Ῥητορικῆς του) διὰ ν' ἀποδείξῃ σχι μόνον ὅτι ὁ Ῥήτωρ πρέπει νὰ ᾔηαι χρηστὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος, ἀλλ' ὅτι οὐδ' εἶναι δυνατόν νὰ κατασταῇ τις Ῥήτωρ γνήσιος, ἂν δὲν ᾔηαι φίλος τῆς ἀρετῆς: *Neque enim tantum*

Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Φέλοντος νὰ πείσῃ εἶναι νὰ λαλῇ σαφῶς, ἤγουν εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸν πρὸς τὸν ὁποῖον λαλεῖ. Καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ἠθέλην εἶσθαι τῶν ρητόρων ὅλων ἀπιθνήωτατος, εἰάν ἐδημηγόρει δὲν λέγω (πράγμα ἀδύνατον) εἰς γλῶσσαν ἀλλόφυλον, ἀλλ' εἰάν μόνον τοῦ ἤρχετο εἰς τὴν φαντασίαν, νὰ συγκεράσῃ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον μὲ τὴν Αἰολικὴν, ἢ καμμίαν ἄλλην ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τὰς διαλέκτους. Ὁ ὀρθὸς λόγος, ὅστις ἐδίδασκεν ἐκεῖνον νὰ γράφῃ Ἀττικῶς, ἐπειδὴ σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ πείσῃ Ἀθηναίους, διδάσκει καὶ τοὺς Γραικοὺς νὰ γράψωσι τῶν Γραικῶν τὴν γλῶσσαν, εἰάν Φέλωσι νὰ μιμηθῶσιν εὐτυχῶς τὸν Δημοσθένην. Ἀλλ' ἡ ἀφιλόσοφος Ῥητορικὴ ἔκαμε νὰ γράφωνται καὶ τὰ ῥητορικὰ προγυμνάσματα τῶν σχολείων, καθὼς τὰ γραμματικὰ θέματα. Καὶ ταῦτα μὲν ἔχουσι καὶ εὐλογον πρόφασιν τὴν ἀνάγκην νὰ μάθωσιν οἱ Φεματογραφοῦντες τοὺς κανόνας τῆς Ἑλληνικῆς συντάξεως· καὶ ἠθελαν κατορθώσῃν ὅτι ἐπαγγέλλονται, ἂν ἡ Φεματογραφία ἐχειραγωγεῖτο ἀπὸ διδασκάλους εἰδήμονας. Τὰ δὲ ῥητορικὰ προγυμνάσματα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι πλέον ὁ λόγος νὰ γνωρίσῃ ὁ προγυμναζόμενος τὴν κατὰλληλον τοῦ λόγου τῶν μερῶν σύνταξιν, ἀλλὰ τὸν τρόπον πῶς, καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τί, ἡ αὐτὴ γραμματικὴ κατὰλληλος σύνταξις Φέλγει περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος, κατὰ τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν τάσσονται τὰ μέρη τῆς (1), καὶ τὸν καιρὸν εἰς τὸν ὁποῖον προφέρονται· ταῦτα λέγω τὰ ῥητορικὰ προγυμνάσματα πῶς εἶναι δύνατὸν νὰ κατασταθῶσιν ἀληθῶς διδασκαλικά, εἰάν δὲν γράφωνται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἤγουν τὴν γλῶσσαν τοῦ

id dico, eum, qui sit orator, virum bonum esse oportere, sed ne futurum quidem oratorem, nisi virum bonum.

(1) « Διαφέρει γάρ τι πρὸς τὸ δηλῶσαι, ὥτι ἢ ὥτι εἰπεῖν ». Ἀριστοτ. Ῥητορικ. Γ', α'.

περισσότερου μέρους τοῦ ἔθνους. Διὰ τὸ περισσότερον μέρος τοῦτο, μὲ τοὺς ὁποίους μέλλει νὰ ζήσῃ, καὶ τοὺς ὁποίους εἰς ἀνάγκην πολλάκις θέλει ἐλθεῖν νὰ καταπείσῃ, διδάσκεται τὴν Ῥητορικὴν ὁ μαθητὴς, ὅχι διὰ τοὺς ὀλίγους συμμαθητάς καὶ συνελληνιστάς αὐτοῦ, μέγα μέρος τῶν ὁποίων ἐνδεχόμενον, ἀφ' οὗ παύσωσι νὰ μαθητεύωνται, μηδὲ ν' ἀπαντήσῃ ποῦποτε πλέον ἐπὶ ζωῆς του.

Ἐὰν ἐξ ἀνάγκης πρέπη νὰ γράφῃ τὴν γλῶσσάν του ὅστις θέλει νὰ δώσῃ, κατὰ τὰς περιστάσεις, εἰς τοὺς λόγους ὅλην ἐκείνην τὴν πιθανότητα, ὅσης εἶναι δεκτικοὶ οἱ λόγοι, γίνεται φανερωτέρα ἢ τοιαύτῃ ἀνάγκῃ, ὅταν ἡ γλῶσσα ᾖ ἐτι ἀτελής καὶ βάρβαρος· ἐπειδὴ εἰς τοιαύτην περίστασιν ἡ ῥητορεία τοῦ λόγου γίνετ' ἐνταυτῷ καὶ ὄργανον τῆς τελειώσεως τῆς γλώσσης. Λαμβάνεται ὅστις νομίσῃ, ὅτι διὰ ταύτην μάλιστα τῆς γλώσσης τὴν ἀτέλειαν, συγχωρεῖται εἰς τὸν λέγοντα νὰ συνθέτῃ εἰς τελειοτέραν γλῶσσαν. Ὅσον δύσκολος ὑποτεθῇ ἡ ῥητορεία εἰς τὴν μητρικὴν ἐκάστου διάλεκτον, δυσκολωτέραν ἀσυγκρίτως θέλει τὴν καταστήσειν ὅστις γράφει εἰς ἄλλην παρὰ τὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἐσυνείθισε νὰ συλλογίζεται καὶ νὰ λαλῇ παιδιόθεν. Μαρτυροῦσί μου τὸν λόγον αἱ σύντομοι τῶν ἀγρίων τῆς Ἀμερικῆς δημηγορίαι, συνθεμέναι εἰς γλῶσσαν, ὁποία πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ᾖ τοιούτων ἀνθρώπων γλῶσσα, καὶ ὅμως περιέχουσαι καμμίαν φορὰν ἐνθυμήματα ῥητορικὰ ἄξια τῆς γλώσσης καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Δημοσθένους· διότι εὐρίσκονται καὶ εἰς αὐτοὺς ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι, ὁδηγούμενοι ἀπὸ μόνην τὴν μετὰ προσοχῆς τῶν κινούντων τῆς ψυχῆς τὰ πάθη παρατήρησιν, ἔφθασαν ν' ἀποκτήσωσιν ὅπωςδῆποτε φιλοσοφικὴν θεωρίαν τῆς Ῥητορικῆς, ὥς καὶ τῆς γλώσσης νὰ νικῶσι τὴν ἀπειθίαν, καὶ νὰ γίνωνται (τουλάχιστον εἰς ὀλίγας τινὰς ἀναγκαίας περιστάσεις) αὐτοδίδακτοι ῥήτορες.

234 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ.

Καὶ μὴ νομίσῃ τις, ἐπειδὴ ὁ Ῥητορικὸς λόγος διαιρεῖται (ὡς εἶπα) εἰς τὸν Ἐπιδεικτικόν, τὸν Δικανικὸν καὶ τὸν Συμβουλευτικόν, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἔχει ἡ Ῥητορικὴ χώραν ἄλλου, πλὴν ὅταν ἢ εἰς τὰ Θέατρα ἐγκωμιάξῃ τινὰ ὁ πανηγυριστής, ἢ εἰς τὰ δικαστήρια κατηγορῇ ἢ ἀπολογῇται ὁ δικαζόμενος ἢ ὁ συνηγὸρος αὐτοῦ, ἢ εἰς τὰς πολιτικὰς ἢ χριστιανικὰς συνελεύσεις συμβουλεύῃ ὁ δημηγόρος, ἢ ὁ ἱεροκέρυξ. Ἡ Ῥητορικὴ ἐμδαίνει εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὸν διάλογον, εἰς τὸν μῦθον, εἰς τὴν ἐπιστολὴν, εἰς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν, εἰς ὀλίγα λόγια, ὅπου εἶναι χρεῖα νὰ γράψῃ τις, ἢ νὰ λαλήσῃ μὲ σκοπὸν νὰ πείσῃ, ἐκεῖ πάραυτα αἰσθάνεται καὶ τὴν χρεῖαν τῆς τέχνης (1). Καὶ ἡ τέχνη αὕτη δὲν λαμβάνει τὴν οἰκείαν εἰς αὐτὴν ἀκμὴν καὶ τελειότητα πάρεξ εἰς ἔθνη ἐλεύθερα· ὅτι μόνος ὅστις ἔχει φρονήματα ἀδούλωτα εἶναι καλὸς καὶ μὲ παρρῆσίαν νὰ συμβουλεύσῃ, καὶ, χωρὶς νὰ βλάβῃ τὴν ἀλήθειαν, νὰ ἐγκωμιάσῃ, καὶ, χωρὶς νὰ παραβῇ τῆς δικαιοσύνης τὰ ὅρια, εἰς τὰ δικαστήρια νὰ δικολογήσῃ (2). Ἄλλ' ὁ ἐλεύθερος οὗτος Ῥήτωρ συμβουλεύει, ἐγκωμιάζει, καὶ δικολογεῖ διὰ συγχρόνους, συμπολίτας καὶ ὁμογλώσσους, ὅχι διὰ τοὺς ζήσαντας πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ἀνθρώπους. Τῶν συγχρόνων καὶ συμπολιτῶν αὐτοῦ λοιπὸν τὴν γλῶσσαν ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ λαλή· ἐάν ἦναι ἀκανόνιστος, διὰ τοῦτο μάλιστα πρέπει νὰ τὴν λαλή καὶ νὰ τὴν γράψῃ, διὰ νὰ τελειώσῃ μὲ τὴν Ῥητορικὴν τὴν γλῶσσαν,

(1) « Οὐκ ἄρα μόνον περὶ δικαστηρίᾳ τε ἐστὶν ἡ ἀντιλογικὴ, καὶ » περὶ δημηγορίαν, ἀλλ', ὡς ἔοικε, περὶ πάντα τὰ λεγόμενα μία τις » τέχνη ». Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 261.

(2) « Λόγων ἄρα τέχνην, ᾧ ἐταῖρε, ὁ τὴν ἀλήθειαν μὴ εἰδώς, » δόξας δὲ τεθηρακώς, γελοῖαν τινὰ, ὡς ἔοικε, καὶ ἄτεχνον παρ- » ἔξεται ». Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 261.

καὶ μὲ ταύτην πάλιν τὴν Ῥητορικὴν, καὶ ἐντάμα μὲ τὰς δύο τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν δόξαν τοῦ ἔθνους του.

Οὕτε ῥήτορα μ' ἐγέννησεν ἡ φύσις, οὕτε τοὺς κανόνας τῆς τέχνης μ' ἐσυγχώρησαν αἱ περιστάσεις ποτὲ νὰ μελετήσω· ἀλλ' ἐὰν εὐτυχήσω νὰ ἐμπνεύσω εἰς τῶν νέων τὰς ψυχὰς τὸν ζῆλον καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς γλώσσης, καὶ ἀπλῶς τῆς τελειώσεως ὅλων τῶν καλῶν, ὅσα μᾶς λείπουσιν ἀκόμη, διὰ νὰ καθαρισθῶμεν ἀπὸ τὴν λέπραν τῆς ἀμαθίας, τὴν ὁποίαν πολλὰ ὀλίγοι τινὲς ψευδώνυμοι Γραικοί, ἐπαινοῦντες ἡλιθίως, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς (1) ἀφ' ὅ,τι ἀληθῶς εἶναι νὰ τὴν παρασήσωσι δυσωδεσέραν· ἐὰν (λέγω) εὐτυχήσω νὰ τοὺς πείσω, ὅτι ἡ ἀληθινὴ δόξα τὴν σήμερον ἔχει ν' ἀφιερώσωσι καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, θέλει εἶσθαι πληρωμένον ἱκανῶς τὸ ἐπιβάλλον μέρος εἰς ἐμὲ τοῦ κοινοῦ πρὸς τὴν πατρίδα χρέους ὅλων ἡμῶν.

Ἐχετε, φίλοι νέοι, μυριάς ἀφορμὰς νὰ γυμνάζεσθε εἰς τὴν γραμματικὴν καὶ ῥητορικὴν τῆς γλώσσης τελειώσιν, ἐπειδὴ καταγίνεσθε καθημέραν εἰς τὸ ἀξιέπαινον τῆς μεταφράσεως τῶν ἀλλογλώσσων βιβλίων ἔργον· δι' αὐτὰ, καὶ προλεγόμενα συνθέτετε, καὶ σημειώσεις ἀναγκάζεσθε νὰ γράφετε. Ἐὰν εἰς ὅ,τι γράφετε παρὰ μόνον τὸν πρέποντα εἰς τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς τῆς κοινῆς ὠφελείας σκοπὸν ἄλλον δὲν ἔχετε, πρέπει νὰ τὸ γράφετε πιθανῶς. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὠφελήσετε τοὺς ἀναγινώσκοντας συμπολίτας, ἂν δὲν πυρώσετε τὰς ψυχὰς των πείθοντες αὐτοὺς τὰ συμφέροντα; Ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς πείσετε, ἀνάγκη εἶναι πρῶτον νὰ σᾶς καταλαμβάνωσι· πρώτη λοιπὸν ἀρετὴ τοῦ λόγου, καθὼς προεῖπα, εἶναι ἡ σαφήνεια (2).

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 221.

(2) « Καὶ ὠρίσθω λέξεως ἀρετὴ σαφὴ εἶναι· σημεῖον γὰρ ὅτι ὁ λόγος, ἐὰν μὴ δηλοῖ, οὐ ποιήσει τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ». Ἀριστοτέλ. Ῥη-

Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ. Ἐλεγεν εἰς ἀπὸ τοὺς εὐφυστάτους ποιητάς τῆς Γαλλίας περὶ τῆς σιχουργίας, ὅτι ὁ σῖχος, διὰ νὰ ᾔῃ καλὸς, πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ τὸ ἀκίδῳηλον χρυσίον, τὸ ὁποῖον δοκιμάζεται, ἀπὸ τὸ βάρος, ἀπὸ τὴν καθαρότητα, καὶ ἀπὸ τὸν εἰς αὐτὸ ἴδιον ἦχον. Τοῦτο δύναται νὰ προσαρμοσθῇ ὁπωσδήποτε καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον. Τὸ βάρος εἶναι τὸ ὁποῖον οἱ Ἑλληνικοὶ τεχνογράφοι ὀνομάζουσι τὸ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚὸΝ μέρος τῶν λεγομένων· ἡ καθαρότης καὶ ὁ ἦχος περιέχονται εἰς τὸ ἀπ' ἐκείνους ὀνομαζόμενον ΛΕΚΤΙΚὸΝ. Τὸ βάρος ἀποβλέπει τὰ νοήματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ᾔῃ ἀξιόλογα· ἡ καθαρότης τὰ ὀνόματα, ἡγουν τὰς λέξεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐκφράζονται τὰ νοήματα, καὶ αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ᾔῃ οἰκείαι καὶ ἀρμόζουσαι εἰς αὐτά (1)· καὶ ὁ ἦχος τὴν διάφορον τάξιν

τορικ. Γ', β'. Ὁ Ἐπίκουρος ἔφθασε καὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι εἰς ἄλλο δὲν ἔσκεν ὅλη ἡ Ῥητορικὴ πλὴν εἰς τὴν σαφήνειαν (Διογένης. Λαέρτ. ἐν βίῳ Ἐπικούρου. Α', γγ'). Σφάλμα προφανές, τὸ ὁποῖον τὸν ἔκαμε πολλάκις νὰ πέσῃ εἰς τὸν χυδαῖσμόν διὰ χάριν τῆς σαφηνείας· ἱκανὸν μὲ ὅλου τοῦτο νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ σαφήνεια, ἃν καὶ δὲν περιέχῃ ὅλην τὴν Ῥητορικὴν, εἶναι ὅμως τὸ πρῶτον καὶ θεμελιῶδες αὐτῆς μέρος.

(1) « Ἐτι κάκεινο πλημμέλημα ἐν τῇ λέξει, τὸ ὑπὸ φιλοτιμίας πάσι »
 » χρῆσθαι τοῖς εἰρημένοις ὀνόμασι πανταχοῦ, τὸν καιρὸν μὴ προ-
 » σιθέντα, οἷον λέγω ἱστορικόν που ὄνομα, διαλεκτικόν, ποιητικόν,
 » ἐκ τραγωδίας, ἢ κωμωδίας, φθέγγεσθαι ὄνομα. Ἐστὶ δὲ τοῦτο παι-
 » δεῖας μὲν ἴσως ἔνδειξις, χρήσεως δὲ ἀπειρία. Δεῖ γὰρ διακρίνειν
 » τίνα δικανικά τῶν ὀνομάτων, τίνα διαλεκτικά, καὶ τίνα ἱστορικά,
 » καὶ τίνα ποιητικά ἐκάτερα (γρ. ἐκατέρας) τῆς Ποιήσεως, καὶ ἐπι-
 » λέγεσθαι τὰ ΠΟΛΙΤΙΚΑ πανταχόθεν· εἰ δὲ μὴ, καὶ γελοῖοι καὶ
 » ἐπίφθονοι φανούμεθα. Οὐχ ὥς οὐκ ἔστι που καὶ διαλεκτικὸν ὄνομα
 » καὶ ἱστορικὸν καὶ πολιτικὸν ἐν τοῖς ποιητικοῖς βιβλίοις· ἀλλ' ἐπι-
 » σκεσθαι δεῖ καὶ τὸν καιρὸν τῆς χρήσεως, καὶ τὴν διοίκησιν ». Διονύσιος. Ἀλικαρν. Τέχνη. κεφ. Ι, σελ. 584. Πολιτικά ὀνόματα νοεῖ ὁ Διονύσιος, καθὼς καὶ ὁ Ἰσοκράτης (Εὐαγόρου. § 3, σελ. 190), τὰ

τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς φράσεως, ἡ ποριόδου, πρέπει νὰ θέτῃ ὁ γράφων, ὅπου δύνανται καὶ περισσοτέραν ἡδονὴν νὰ προξενήσωσιν εἰς τὴν ἀκοήν, καὶ σφοδρότερον νὰ κεντήσωσι τὴν ψυχὴν. Ἡ τεχνικὴ θέσις τῶν λέξεων συνεργεῖ καὶ εἰς τὴν σαφήνειαν τοῦ λόγου, εἰς ἡμᾶς μάλιστα, τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα, ἐνδεὴς ἀκόμη ἀπὸ πολλοὺς ἀναγκαίους ὁρους εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν, ἀναγκάζεται νὰ δανεῖζεται ἀπὸ τὴν μητέρα τῆς τῆν Ἑλληνικὴν λέξεις ὅχι γνωσᾶς ἐπίσης εἰς ὅλους τοὺς ἀναγνώσας. Ἐὰν αἱ τοιαῦται λέξεις θέτῳνται εἰς τόπον πρέποντα καὶ κατάλληλον, ἡ μόνη θέσις κάμνει τὸν ἀναγνώστην ἱκανὸν νὰ τὰς μαντεύσῃ, καθὼς καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα (1), καὶ καθὼς πρὶν ἐμοῦ τὸ εἶπεν ὁ κριτικώτατος Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (2).

Εἰς τὴν τεχνικὴν θέσιν ἀνήκει καὶ ἡ προσοχὴ ν' ἀποφεύγῃ, ὅσον εἶναι δυνατόν, ὁ γράφων τὸν κόρον καὶ τὴν ἀηδίαν, ἥτις ἐξ ἀνάγκης γεννᾶται ἀπὸ τὴν συνεχῇ, ὅχι μόνον τῶν αὐτῶν φράσεων, ἡ λέξεων, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐπανάληψιν. Ἀγαπᾷ ἡ ἀκοὴ φυσικὰ τὴν ποικιλίαν, καὶ ἀποστρέφεται

γνωσὰ εἰς τοὺς πολίτας, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ διὰ τοὺς ὁποίους λαλεῖ ὁ Ρήτωρ. Ἀλλ' ὁ ἄκριτος μακρονησιμὸς εἶναι εἰς τοὺς ἡμετέρους πολίτας δυσκατανόητος· ὁ δὲ καθαρὸς Ἑλληνισμὸς ὁλοτελες ἀκατανόητος.

(1) Ἀνωτέρ. σελ. 51-52.

(2) « Ἐστὶ δὲ ὁ μὲν καιρὸς ἐκεῖνος, ὅταν ἐναργέστερον (γρ. ἐνεργέστερον) τι ὄνομα ἢ ἀπὸ Ποιήσεως, ἢ Διαλεκτικῆς, ἢ Ἱστορικῆς [δέη] » χρῆσθαι. . . ἢ δὲ διοίκησις ἐκείνη, τὸ προσεξηγήσασθαι, καὶ τοῖς » προταχθεῖσιν ἢ ἐπιφερομένοις, οὕσι γνωρίμοις, ἀρανίσαι τὴν » καινότητα τοῦ ὀνόματος, καὶ ὁμολογίᾳ χρῆσθαι τοῦ τὸ ῥῆμα ἐξ » ἄλλης ἰδέας λόγων εἶναι ». Διονυσ. Ἀλικαρν. Τέχν. Κρ. I, σελ. 384.

τῶν αὐτῶν ἤχων καὶ τύπων τὴν ἀδιάκοπον προσβολήν. Τόσον εἶναι δυσκολώτερον τοῦτο τὸ μέρος εἰς τὰς ἀτελεῖς καὶ ἀκανονίςους γλώσσας, ὅσον καὶ εἰς αὐτάς τὰς ἐντελεῖς καὶ διὰ τὴν ποικιλίαν αὐτῶν γλυκυτάτας ἔσφαλαν πολλάκις καὶ αὐτοὶ οἱ δοκιμώτατοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταί, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἐκωμωδήθησαν ἐπὶ σκηνῆς. Ὁ Ἀριστοφάνης ἀναφέρει εἰς τὸν Αἰσχύλον δῶδεκα σίχους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑποθέτει εὐρισκόμενον πεντάκις τὸ ὄνομα ΚΟΠΟΣ, καὶ φωνάζει μὲ τὴν συνειθισμένην του ἀξειότητα,

ὦ Ζεῦ βασιλεῦ, τὸ χρῆμα τῶν ΚΟΠΩΝ ὅσον! (1)

Ἄλλοι Κωμικοὶ ἔπαιξαν τὸν Εὐριπίδην διὰ τὸν σιγματισμὸν, ἤγουν τὴν κλίσιν τὴν ὁποίαν ὁ εἰς ἄλλα πολλὰ Θαιμάσιος καὶ γλυκύτατος οὗτος ποιητὴς εἶχε νὰ μεταχειρίζεται τὸ σ σοι-χειῖον. Ἀρκεῖ εἰς παράδειγμα τὸ πολυθρύλλητον αὐτοῦ,

Ἐσωσά σ', ὥς ἴσασιν Ἑλλήνων ὅσοι (2),

τὸ ὁποῖον ἀηδίζει καὶ αὐτὴν τὴν ὄρασιν, ὅχι μόνην τὴν ἀκοήν. Ὁ Σοφοκλῆς εἶναι προσεκτικώτερος εἰς τὰ τοιαῦτα· καὶ ὅμως τοῦ ἔφυγε καὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ παραδοξότερον, εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐξαιρέτους αὐτοῦ τραγωδίας, ὁ πολλὰ τραχὺς οὗτος σίχος,

Τυφλὸς Τά Τ' ὦΤα, Τόν Τε νοῦν, Τά Τ' ὅμμαΤ' εἶ (5).

Τοιαῦτα κακῆς συνθέσεως παραδείγματα ἐμπόρου νὰ φέρω καὶ ἀπὸ λογογράφους (4), ἃν εἶχα τὸν καιρόν· ἀλλ' ἀρκοῦσι

(1) Βητρ. 1278.

(2) Μηδ. 476.

(3) Οἰδ. Τύρ. 571.

(4) Ἀπαριθμεῖ πολλοὺς ἱστορικοὺς Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνατσεὺς (Περὶ συνθ. ὄνομ. θ', σελ. 30), καὶ μεταξὺ τούτων τὸν περίφημον Πολύβιον, τῶν ὁποίων τὰς συντάξεις δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναγνώσῃ τις χωρὶς ἀηθίαν.

καὶ ταῦτα νὰ δείξωσιν, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰς ἐντελεῖς γλώσσας σφάλλουσι πολλάκις καὶ αὐτοὶ οἱ ἐνδοξότεροι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, πολλῆς μᾶλλον προσοχῆς χρειάν ἔχει ὅστις γράφει εἰς γλώσσαν ἀτελῇ, καὶ μὲ σκοπὸν νὰ συνεργῇ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν τελείωσίν της. Δείχνουσιν ἀκόμη εἰς τοὺς ὅσοι ἔχουν ὀφθαλμοὺς νὰ βλέπωσι τὰ δειγμένα, εἰς ποίαν δεινὴν ἄγνοιαν καὶ πλάνην εὐρίσκονται, ὅσοι διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς κοινῆς γλώσσης προτιμῶσι νὰ γράφωσιν Ἑλληνικά, ἤγουν εἰς γλώσσαν, ἣτις ἔπαυσε πρὸ πολλοῦ νὰ λαλῇται, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν, καὶ ὅταν ἀκόμη ἐλαλεῖτο, ἦσαν τόσον ὀλίγοι οἱ γράφοντες καλῶς. Αὐτοὶ νομίζουν ὅτι νὰ γράφῃ τίς Ἑλληνικά, ἀρκεῖ νὰ συντάσῃ τὰ ῥήματα καὶ τὰς προθέσεις μὲ τὰς αὐτὰς ὀνομαστικὰς πτώσεις, μὲ τὰς ὁποίας τὰ ἐσύντασσαν οἱ παλαιοὶ, καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ λόγου κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Γραμματικῆς, καὶ τοῦτο μόνον φαντάζονται ὀρθὸν καὶ ἀσολοικόν, ὅ,τι δὲν παραβαίνει τοὺς κανόνας τούτους, οὐδ' ἐσυλλογίσθησαν ποτὲ οὔτε σκέψιν οὐδεμίαν ἔκαμαν εἰς τὸ λεκτικὸν μέρος τῆς γλώσσης, ἤγουν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, καὶ μάλιστα τὴν εὐἄρμοσον αὐτῶν. Ξέσιν καὶ τάξιν πρὸς ἄλληλα.

Ἀκούμενοι λοιπὸν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἀναγκαίαν εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, ἃς ἀφήσωμεν καὶ εἰς τοὺς φίλους τῆς ματαιοπονίας τὴν δόξαν νὰ συγγράφωσι καὶ νὰ στιχουργῶσι λόγους καὶ σίχους, τοὺς ὁποίους κάνεῖς ἀπὸ τοὺς παλαιούς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ἃν ἤρχετο πάλιν εἰς τὸν κόσμον, ν' ἀναγνώσῃ δὲν ἦτο δυνατόν χωρὶς νὰ φωνάξῃ τὸ « Δότε μοι λεκάνην », καὶ εἰς τοὺς φίλους τοῦ μακαρονισμοῦ τὴν τιμὴν νὰ συγκλῶθωσι τὰσύγκλωστα· καὶ ἃς καταγινώμεθα ὅλοι διέλου εἰς τὴν μετὰ λογισμοῦ διόρθωσιν τῆς κοινῆς τοῦ γένους γλώσσης, τῆς ὁποίας ἡ τελείωσις κρέμεται ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν τῶν νοημάτων,

ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων, καὶ ἀπὸ τὴν ἔντεχνον αὐτῶν σύνθεσιν καὶ συμπλοκὴν.

Ἀλλὰ τὰ νοήματα (πάλιν τὸ λέγειν) ἀξιόλογα δὲν ἐμποροῦν νὰ ᾖναι, ὅν δὲν καταγίνωνται περισσότερον εἰς τὸ συμβουλευτικὸν παρὰ εἰς τὸ ἐγκωμιασικὸν τῆς Ῥητορικῆς μέρος· τὴν σήμερον μάλιστα ὁπόταν καὶ τὸ γένος ἔχη χρειάν συμβουλῆς, διὰ νὰ μὴ ματαιώσῃ τὰς χρησὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας μὲ παράδοξον ὁρμὴν καὶ προθυμίαν ἔδωκεν εἰς τοὺς φίλους τοῦ καλοῦ, καὶ οἱ λόγιοι τοῦ γένους ἄνδρες ᾖναι εἰς κατὰςασιν νὰ βοηθῶσι τὴν πατρίδα μὲ τὴν συμβουλήν.

Ὅταν εἰς τὰς ἐκκλητίας τῶν προγόνων ἡμῶν ᾗτον ὁ λόγος περὶ σωτηρίας τῆς πατρίδος (καὶ ἐκκλησίαι περὶ τούτου πολλάκις ἐσυναθροίζοντο), ἀφοῦ ἔκαμναν τὰς συνειθισμένας τότε θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς εὐχὰς των, ἐσηκόνετο ὁ Κήρυξ, καὶ ἔλεγε μεγαλοφώνως « Τίς ἀγορεύειν βούλεται; » Τὴν φωνὴν ταύτην ὅχι ὁ Κήρυξ, ἀλλ' αὐτὴ ἡ πατρίς μὲ τὸ στόμα τοῦ Κήρυκος τὴν ἐφώναζεν εἰς ὅλους τοὺς πολίτας· « Τίς ἀγορεύειν βούλεται; » τέκνα μου, τίς ἀπὸ σᾶς ἔχει φρόνησιν » ἱκανὴν, καὶ ἀγάπην πρὸς ἐμὲ εἰλικρινῆ, διὰ νὰ συμβουλευσῇ » τὰ κοινῶς εἰς ὅλους συμφέροντα; » Καὶ τότε ὅστις ᾔθελεν ἀπὸ τοὺς πολίτας, ἐσυμβούλευεν ὅ,τι ἐγνώριζεν ὠφέλιμον εἰς τὴν πατρίδα του. Ἀλλ' ἐὰν καὶ εὐτυχοῦσα τότε ἡ πατρίς, εἶχεν ὅμως χρειάν συμβουλῆς ἀπὸ τὰ τέκνα της, τὸ βλέπετ' ὅλοι, ἀπ' ἐμὲ νὰ τ' ἀκούσετε δὲν εἶναι χρεῖα, πόσον εἶναι τὴν σήμερον ἀναγκασιότερα ἢ συμβουλὴ εἰς τὴν πατρίδα. Ἀπὸ πολυχρόνιον δουλείαν κατασπαραγμένη, ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἀπαιθευσίαν ἀσχημισμένη, ἴσχυσεν ὅμως νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τῆς γῆς ὀλίγον τὸ πληγωμένον της σῶμα, καὶ νὰ σταθῇ εἰς τοὺς κλονουμένους αὐτῆς πόδας, ὅχι διὰ νὰ φωνάξῃ (καὶ ποῦ πλέον ἔμεινεν ἰσχύς εἰς αὐτὴν νὰ φωνάξῃ;) ἀλλὰ μὲ συχνὰ κοπτο-

μένην ἀπὸ δάκρυα ταπεινὴν φωνήν, δείχνουσα πρὸς ὅλους
 ἡμᾶς τὰς πληγὰς τῆς, νὰ λέγῃ, « Ἰ Τίς ἀγορεύειν βούλεται;
 » βλέπετε ὅλοι εἰς ποίαν ἐλεεινὴν ἀδοξίαν ἐκατήντησα ἐγὼ
 » τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν ἡ πατρίς. Ἰ Τίς ἀγορεύειν βού-
 » λεται; τίς ἀπὸ σᾶς, ὦ τέκνα μου, εἶναι καλὸς νὰ εὖρῃ καὶ
 » νὰ συμβουλεύσῃ τὰ πρόσφορα μέσα νὰ ἐπιστρέψω πάλιν εἰς
 » τὴν ἀρχαίαν μου δόξαν; » Οὐαί, καὶ μυριάκις οὐαί εἰς
 ἐκείνον ἀπὸ τοὺς λογίους ἄνδρας τοῦ γένους, ὅσις δὲν ἀκούσῃ
 τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ πατρίδος τὸ Σλιθερὸν κάλεσμα τοῦτο,
 Ἰ Τίς ἀγορεύειν βούλεται; καὶ δὲν ἀποκριθῇ πάραυτα εἰς αὐτὸ,
 « Ἐγὼ, πατρίς μου, ἀγορεύειν βούλομαι. Οὐτ' ἐπιστήμην
 » ἔχω ἱκανὴν νὰ ἐρευνήσω καὶ νὰ καταλάβω τὸ βάθος ὅλον
 » τῶν πληγῶν σου, οὔτε δύνανται ἀρκοῦσαν νὰ τὰς θεραπεύσω.
 » ἀλλ' ὅμως ὅ,τι ἐμπορῶ νὰ κάμω διὰ σέ, δυσχεσάτη μου
 » πατρίς καὶ μήτηρ, εἰς σέ μετὰ χαρᾶς τὸ προσφέρω. Ἡ προσ-
 » φορά μου εἶναι πολλὰ μικρά, τὸ γνωρίζω· ἀλλ' εἶναι
 » ἀναγκαία ν' αὐξήσῃ τὸν σωρὸν τῶν καλῶν, ὅσα δύνα-
 » ται νὰ προσφέρωσιν εἰς σέ οἱ ἄλλοι μου ἀδελφοί, ἡ καὶ νὰ
 » μὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν καταισχύνῃν τοῦ μόνου ἐγὼ νὰ
 » φανῶ κωφὸς εἰς τὴν φωνὴν σου, μόνος ἐγὼ τυφλὸς εἰς τὰς
 » πληγὰς σου ». Τοσαύτη σήμερον εἶναι ἡ χρεία τοῦ συμβου-
 λευτικοῦ μέρους τῆς Ρητορικῆς εἰς ἡμᾶς, καὶ πλὴν ἀπὸ τοὺς
 λογίους ἄνδρας ἄλλοι νὰ πληρώσωσι τὴν χρείαν ταύτην δὲν εἶναι
 καλοί.

Χρήσιμον εἶναι βέβαια καὶ τὸ Ἐγκωμιαστικόν· ἀλλ' ἔχει
 χρείαν προσοχῆς τόσον περισσοτέρας ὅστις τὸ μεταχειρίζεται,
 ὅσον κινδυνεύει νὰ κάμῃ ὅλον τὸ ἐναντίον τῆς Ξελησιῶς του,
 ἂν δὲν τὸ μεταχειρίζεται μὲ κρίσιν. Ἐάν, ὅσις ἀπὸ φθόνου, ἡ
 ἀναισθησίαν, δὲν ἐπαινεῖ τοὺς εὐεργέτας τοῦ γένους, ὀδίκῃ
 ὅλον τὸ γένος, ἐπειδὴ ἐμποδίζει τῶν εὐεργετῶν τὸν πληθυσμὸν,

242 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

ὁὐκ προξενεῖ μικροτέραν ἀδικίαν εἰς αὐτὸ, ὅσιν τοὺς ἐπαινεῖ
ὑπέρμετρα. Τῶν χρεωστούμενων ἐπαινῶν ἡ ἐρήσις ἀναγκάζει
τὸν ἐργαζόμενον τὸ καλὸν νὰ φρονάζῃ,

Ἰση μοῖρα μένουσι, καὶ εἰ μάλα τις πολεμίζοι,
Ἐν δ' ἱὴ τιμῇ ἡμὲν κακὸς, ἡδὲ καὶ ἐσθλός (1).

Ὅταν πάλιν ἀσώτως καὶ χωρὶς κρίσιν δίδονται, ἔξω ταύτης τῆς
φωνῆς, ἃν ὁ ἐπαινούμενος ἔχῃ νοῦν, πρέπει καὶ νὰ μισῇ τὸν
ἐπαινοῦντα, ἐπειδὴ ἐξοπλίζει κατ' αὐτοῦ τὸν φθόνον, ὅστις
ἀρπάζει τὴν ἀγαπητὴν τῆς ἀμετρίας πρόφασιν ταύτην, διὰ
νὰ στερησῇ τὰ καλά καὶ ἀπὸ τὸν χρεωστούμενον εἰς αὐτὰ μέτριον
ἐπαινον.

Αἰνούμενοι γὰρ οἱ ἄγχοι τρόπον τινὰ
Μισοῦσι τοὺς αἰνούντας, ἔαν αἰνῶσ' ἄγαν (2).

Πρέπει λοιπὸν νὰ περιορίζεται τὸ Ἐγκωμιαστικὸν εἰς ὅρια στενά,
διὰ νὰ γίνεταί ἀληθῶς ὁ ἐπαινος ἀμοιβὴ πολὺτιμος καὶ ποθητὴ
εἰς τοὺς εὐεργέτας τοῦ γένους.

(1) Ἰλιάδ. ι, 318.

(2) Εὐριπίδ. Ἰφιγ. Αὐλ. 979. Ἐλεγεν ἀξίος τις καὶ λόγιος Γαλάτης,
ὅτι τὸ πρᾶγμα τῶν ἐπαινῶν ἐκστήντηται εἰς τόσον, ὥστε ὁ φρόνιμος
ἄνθρωπος, προσευχόμενος πρέπει εἰς τὸ « Ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονη-
» ροῦ » νὰ προσθέτῃ « Καὶ ἀπὸ ἐπαινέτου ». Εἶχε δίκαιον ὁ Γαλάτης·
καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον ὁ πονηρὸς εἶναι πλησίον σου, τὸν βλέ-
πεις, τὸν αἰσθάνεσαι, κατοικεῖ εἰς αὐτὴν σου τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν
ταράσσει μὲ πάθη, τὰ ὅποια δύνασαι νὰ πολεμήσῃς. Ἀλλὰ τὸν ἐπαινε-
την, τὸν ὅποιον πολλὰκις χωρίζουν μακρὰν ἀπὸ σοῦ,

. μάλα πολλὰ μεταξὺ

Οὐρεὰ τε σκιοέντα, θάλατσα τε ἠχέεσσα,

πῶς ἔχεις νὰ τὸν φυλαχθῇς, πῶς νὰ τὸν ἀποφύγῃς, εἰάν τοῦ ἔλθῃ εἰς
τὴν κεφαλὴν νὰ σὲ δοξολογήσῃ;

Ἐξ ἐναντίας τοῦ Συμβουλευτικοῦ ἡ ἔκτασις εἶναι πολλὰ μεγάλη, ἐπειδὴ μᾶς λείπουσιν ἔτι πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ. Ἐκείνους ἄλλους εἶναι καλὸς νὰ νοήσῃ καὶ νὰ φανερώσῃ εἰς τὸ γένος τὰ καλὰ ταῦτα; τίς νὰ ἐξυπνίσῃ τὸ ἔθνος ὅλον, καὶ νὰ ζητήσῃ πάντων αὐτοῦ τῶν μελῶν τὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν εἰς τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν παρὰ τοὺς λογίους ἄνδρας τοῦ ἔθνους; Παρ' αὐτοὺς τίς ἄλλος δύναται νὰ πυρώσῃ καὶ νὰ πείσῃ τὰς ψυχὰς ὅλων ἡμῶν εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἀρχαίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος δόξης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μᾶς ἐξεκύλισεν ἡ ἀπαιδευσίς;

Εἰς τοῦτο λοιπὸν κυρίως τῆς Ρητορικῆς τὸ μέρος πρέπει, καθὼς εἶπα, νὰ καταγίνονται οἱ λόγοι οἱ ἄνδρες τοῦ γένους με ἀλήθειαν, με ἐλευθερίαν, με παρρησίαν, με ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν, καταφρονοῦντες καὶ τοὺς ψόγους τῶν ἀχρειστάτων συκοφαντῶν, καὶ τοὺς ἐπαίνους τοῦ ἀπαιδευτοῦ ὅχλου τῆς παρούσης γενεᾶς, καὶ φανταζόμενοι, ὅσάκις λαμβάνουσιν εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον, ὅτι ἔχουν ἔμπροσθεν αὐτῶν παροῦσαν, βλέπουσαν, αὐξηρῶς ἐξετάζουσαν τοὺς λόγους καὶ τοὺς λογισμούς των, τὴν ἐπερχομένην γενεάν, εἰς τὴν ὁποίαν μόνην ἀνήκει νὰ κρίνῃ ἀδεκάσως τοὺς κόπους των (1).

Ὅταν τὸ πραγματικὸν μέρος τῆς συμβουλῆς ἔχῃ τὸ βάρος τοῦ

(1) « Ἐπαινεῖ μὲν γὰρ ἡ ψόγοι πάνυ πεφισμένοι, καὶ περισσευέ-
 » μένοι, καὶ ἀσυκοφάντητοι, καὶ μετὰ ἀποδείξεων, καὶ ταχεῖς, καὶ
 » μὴ ἄκαιροι. . . Τὸ δ' ὅλον, ἐκείνου μοι μέμνητο (πολλάκις γὰρ
 » τὸ αὐτὸ ἔρω), καὶ μὴ πρὸς τὸ παρὸν μόνον ὁρῶν γράφει, ὡς οἱ
 » νῦν ἐπαινεῖσάν τε σε, καὶ τιμῇσωσιν, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος αἰῶνος
 » ἐσοχασμένος, πρὸς τοὺς ἔπειτα μᾶλλον σύγγραφε, καὶ παρ' ἐκείνων
 » ἀπαιτεῖ τὸν μισθὸν τῆς γραφῆς, ὡς λέγεται καὶ περὶ σοῦ, Ἐκείνος
 » μέντοι ἐλεύθερος ἀνὴρ ἦν, καὶ παρρησίας μετὰ, οὐδὲν κολακευτι-
 » κόν, οὐδὲ δουλοπρεπές, ἀλλ' ἀλήθεια ἐπὶ πᾶσι. Τοῦτ', εἰ σωφρο-
 » νοίῃ τις, ὑπὲρ πάσης τᾶς νῦν ἐλπίδας θεῖτο ἄν, οὕτως ὀλιγοχρε-
 » νίους οὕτως ». Λουκιαν. ἐν τῷ πῶς δεῖ ἱστορ. συγγράφ. § 59-61.

244 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

καλοῦ χρυσίου, ἤγουν ἦναι· τὸσον ἀξιόλογον, ὥστε ν' ἀποβλέπη τὴν εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν ὅλου τοῦ γένους, ἔμεινε πλέον εἰς τὸν συμβουλευόντα τὸ ἔργον τοῦ λεκτικοῦ, ἤγουν ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ πρέπουσα συνθήκη τῶν λέξεων· δύσκολα καὶ τὰ δύο (τὸ ὁμολογῶ) εἰς γλῶσσαν, ὅποια τὴν σήμερον εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ γένους, ἀλλ' ὁμως καὶ δυνατὰ, καὶ ἀπαραίτητα τοῦ λόγου καλλωπίσματα, ἐὰν θέλῃς νὰ τὸν ἐμβάσῃς εἰς τῶν ἀπαιδευτῶν τὰς ψυχὰς, εἰς τοὺς ὁποίους μάλιστα εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συμβουλή, ἐπειδὴ πολεμοῦνται οἱ ταλαίπωροι καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπαιδευσίαν, καὶ ἀπὸ τοὺς ὅσοι προθυμοῦνται νὰ τοὺς κατ-
παίσωσιν ὅτι ἡ παιδεία εἶναι πρᾶγμα ὀλέθριον.

Ἡ ἐκλογὴ τῶν λέξεων εὐκολύνεται πολὺ ἀπὸ τὴν ἐντελῆ εἰδησιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώττης· εἰδησιν τὸσον ἀναγκαίαν τὴν σήμερον, ὅσου ἡ λαλουμένη κεινὴ γλῶσσα ἀναγκάζεται πολλάκις, διὰ τὴν πτωχείαν της, νὰ δανείζεται λέξεις ἀπ' ἐκείνην. Ἀλλ' ἐκείνη εἶναι πλουσιωτάτη ἀπὸ συνώνυμα, ἀπὸ τὰ ὅποια πολλὰ ἐφυλάχθησαν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, δὲν εἶναι ὁμως εἰς ὅλους γνωστὰ, διότι κἀνὲν ἀκόμη λεξικὸν δὲν τὰς ἐσυνάθροισεν ὅλας, καὶ ἄλλα χωρὶς δυσκολίαν ἐμπορεῖ τις νὰ ἐμβάσῃ εἰς αὐτήν, ὅν προσέχη, ὡς προεῖπα, νὰ τὰ θέτῃ εἰς τοιοῦτον τόπον, ὥστε νὰ ἐξηγῶνται τρόπον τινὰ ἀπὸ τὰς γειτονευούσας λέξεις, καὶ νὰ μὴ γεννῶσιν ἄκριτον μακαρονισμόν, ὅστις δὲν εὐχαρισεῖ οὔτε τὸν ἀπαιδευτὸν, διότι ἀκούει γλῶσσαν ἀκατάληπτον εἰς αὐτὸν, οὔτε τὸν πεπαιδευμένον, διότι ἀποστρέφεται τὴν ἄνοστον συμπλοκὴν δύο γλωσσῶν, τὰς ὁποίας γνωρίζει, ἀλλὰ δὲν ἐπρόσμενε ν' ἀκούσῃ βωμολοχικῶς συγκολλημένας.

Ἀπὸ πολλὰς συνωνύμους λέξεις νὰ ζητῇ τις ἐπιπόνως τὴν ἀσαφεσέραν εἰς τοὺς περισσοτέρους, σιμὰ τῆς ἀκρισίας (1)

(1) Εἰς τὴν ἐκδοτὴν τὴν ἐκδομένην ἀπὸ τῶν Γραμματικῶν

εἶναι καὶ μεγάλη ἀδικία· ἐπειδὴ διὰ τῶν περισσοτέρων κυρίως τὴν παιδευσιν γράφονται καὶ εἰς τὸν τύπον δίδονται τὰ βιβλία. Αὐτοὶ πληρόνουσι τὴν δαπάνην τοῦ τύπου ἀγοράζοντες τὰ τυπωμένα· κ' ἔχουν μέγα δίκαιον, ὅσάκις δὲν εὐρίσκουσιν εἰς τὸ βιβλίον ἀνταξίαν τῆς δαπάνης ὠφέλειαν, νὰ μέμψωνται τὸν συγγραφέα, ὡς προνοητὴν τοῦ ἰδίου κέρδους πλεον παρὰ τοῦ κοινου συμφέροντος.

Ἀλλὰ πάλιν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τις τοὺς ἀπαιθεύτους, νὰ χυδαίῃ τὸσον τὸν λόγον του, ὥστε νὰ γίνεται ἀηδέστατος εἰς τὰς ἀκοάς τῶν πεπαιδευμένων, οὐδὲ τοῦτο δίκαιον εἶναι. Βέβαια εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ ἐξαιρέτως σήμερον εἰς τοὺς Γραικοὺς, τῶν πεπαιδευμένων ὁ ἀριθμὸς εἶναι κατὰ δυσυχίαν πολλὰ ὀλίγος παραβαλλόμενος πρὸς τοὺς ἀπαιθεύτους· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ καταφρονῶνται παντάπασι διὰ ταύτην τὴν ὀλιγότητα ἀπὸ τὸν γράφοντα, ὅταν γράφῃ μάλιστα περὶ πραγμάτων, τὰ ὅποια εἶναι χρήσιμα καὶ εἰς αὐτοὺς (1).

τὰ σχολεῖα, ὅστις μοῦ ἐξάλιζε συχνά τὴν κεφαλὴν μὲ φοικωδιστάτους μακαρονισμούς, εἰς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦτο καὶ τὸ « Ὁ καὶρὸς δὲν μοι » τὸ ἐπιτρέπει ». Τὸν ἠρώτησα μίαν ἡμέραν, ἐὰν ἐνόμιζεν ὅτι τὸ « Συγχωρεῖ » εἶναι Ἀραβικὴ λέξις. Ἐγέλασε πολὺ εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἐρώτησιν ὁ νέος, δὲν ἐξεύρω εἴτε διὰ τὴν ἀκρισίαν του, εἴτε διὰ τὴν ἰδικὴν μου ἀναισθησίαν

(1) « Εἰσὶ μὲν οὖν ἔτι εἰς ἐλάττους οἱ τοιοῦτοι τῶν ἐτέρων, μᾶλλον » δὲ πολλοὶ τῶν ἐκείνων μέρος, καὶ τοῦτο οὐθεὶς ἀγνοεῖ· οὐ μὴν καταφρονεῖσθαί γε διὰ ταῦτα ἄξιον. Ὁ μὲν οὖν τῶν ὀλίγων καὶ εὐπαιθεύτων στοχαζόμενος λόγος οὐκ ἔστι τῷ φαύλῳ καὶ ἀμαθεῖ πλήθει » πιθανός· ὁ δὲ τοῖς πολλοῖς καὶ ἰδιώταις ἀρέσκειν ἄξιον καταφρονεῖσθαι πρὸς τῶν χαριετέρων· ὁ δ' ἀμφοτέρω τὰ κροατήρια πείθειν » ζητῶν ἥττον ἀποτεύξεται τοῦ τέλους. Ἐστὶ δὲ οὗτος ὁ μεμιγμένος » ἐξ ἀμφοτέρων τῶν χαρακτήρων. Διὰ ταῦτα ἐγὼ τὴν οὕτως κατασκευασμένην λέξιν μετριωτάτην εἶναι τῶν ἄλλων νενομικὰ καὶ τῶν

Ὅτι δὲν εἶναι ὀλιγωτέρα ἢ ἀηδία, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα ἢ ἀκούοντα ἢ ἄτεχνος τῶν λέξεων συνάρμοσις ἐδείχθη καὶ ἀπὸ τὰ προειρημένα (1) ἱκανῶς, καὶ δὲν εἶναι περιττὸν νὰ εἴπω καὶ πάλιν, ὅτι ἡ ἄτεχνος σύνθεσις εἶναι καλὴ νὰ ἀμαυρώσῃ καὶ τῶν ἀξιολόγων νοημάτων καὶ τῶν καταλλήλων εἰς αὐτὰ λέξεων τὸ κάλλος, καθὼς ἐξεναντίας, ὅταν ᾔναι τεχνικὴ, δύναται νὰ σκεπάσῃ καὶ αὐτῶν τῶν εὐτελῶν νοημάτων καὶ λέξεων τὴν ἀσχημίαν. Ταύτην τὴν διάφορον τῆς συνθήκης δύναμιν εὐφνέσερων νὰ παραστήσω εἶναι ἀδύνατον, ἀφ' ὅ,τι τὴν ἐπαράστησεν ὁ Διονύσιος. « Ἡ σύνθεσις (λέγει) ἔχει δύ-
 » ναμιν μεγαλητέραν παρὰ τὴν ἐκλογὴν· καὶ δὲν ἀμαρτάνει
 » νομίζω ὅστις τὴν παρομοιάσῃ μὲ τὴν Ἀθηνᾶν τοῦ Ὀμήρου.
 » Καθὼς ἐκείνη τὴν αὐτὸν Ὀδυσσεά ἐγγίζουσα μὲ τὴν αὐτὴν
 » ῥάβδον, ἄλλοτε τὸν ἔκαμνε νὰ φαίνεται ζαρωμένος, μικρὸς,
 » ἄσχημος, ὅμοιος ψωμοζήτου γέρων, ἄλλοτε πάλιν μεγάλος,
 » παχὺς, εὐμορφος, καὶ τὴν κεφαλὴν μὲ κόμην λαμπράν 50-

» λόγων τούτους μάλισα ἀποδέχομαι τοὺς πεφευγότας ἐκατέρων τῶν
 » χαρακτήρων τὰς ὑπερβολάς. Εἰρηκῶς δὲ κατ' ἀρχάς, ὅτι μοι δο-
 » κοῦσιν Ἰσοκράτης τε καὶ Πλάτων κράτις τῶν ἄλλων ἐπιτετηδευκέναι
 » τοῦτο τὸ γένος τοῦ χαρακτήρος, καὶ προαγαγεῖν μὲν αὐτὸ ἐπὶ
 » μῆκισον, οὐ μὴν καὶ τελειῶσαι· ὅσα δ' ἐνέλιπεν ἐκείνων ἐκάτερος,
 » ταῦτα Δημοσθένην ἐξειργασμένον ἐπιδείξειν ὑποσχόμενος, ἐπὶ τοῦτ'
 » ἤδη πορεύσομαι. κ. τ. λ. ». Διονυσ. Ἀλικαρν. περὶ τῆς λεκτικῆς
 Δημοσθέν. δεινότη. 15 καὶ 16. Ἄρα ἡ ἀληθινὴ Ῥητορικὴ τότε φθάνει
 εἰς τὴν τελείαν τῆς ἀκμῆς, ὅταν τελειωθῇ καὶ τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ
 λεκτικὸν μέρος τῆς γλώσσης, ἥγουν ὅταν ὁ γράφων γράφῃ περὶ τῶν
 συμφερόντων εἰς τοὺς συμπολίτας του, καὶ μεταχειρίζεται λέξεις
 ἀρμοζούσας εἰς τὰ λεγόμενα, καὶ τοιαύτας ὥστε νὰ τὰς καταλαμβάνω-
 σιν οἱ συμπολιταὶ του, ἂν ὅχι ὅλοι ὅλας κατὰ μίαν ἐκάσῃν, ὅλοι
 ὅμως τὴν δηλουμένην ἀπ' αὐτὰς συμβουλὴν, καὶ τέλος, τὰς συμπλέκῃ
 εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἡδύνῃ τοὺς ἀκούοντας.

(1) Σελ. 237-239.

» λισμένος, παρόμοια καὶ ἡ σύνθεσις, μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις,
 » ποτὲ μὲν δείχνει ἄμορφα, πτωχὰ, καὶ ταπεινὰ τὰ νοήματα,
 » ποτὲ δὲ εὖμορφα, πλούσια καὶ ὑψηλά. Καὶ εἰς τοῦτο μάλιστα
 » διαφέρει ποιητῆς ἀπὸ ποιητῆν, καὶ ρήτωρ ἀπὸ ρήτορα, νὰ
 » συμπλέκη μίαν μὲ τὴν ἄλλην ἐπιδέξια τὰς λέξεις (1) ».

Δὲν μοῦ ἔλειπαν, ἂν εἶχα καιρὸν, καθὼς ὁ Διονύσιος ἔφερεν
 ὀλίγα τινὰ παραδείγματα κακῆς συνθέσεως ἀπὸ τοὺς παλαιούς,
 νὰ φέρω ἄλλα ἀναρίθμητα ἀπὸ τὰ σήμερον ἐκδιδόμενα βιβλία
 εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκονται καὶ
 τοιαῦτα, ὅπου δὲν ἀριθμοῦνται αἱ κακοσύνθετοι περίοδοι μὲ
 τὰ δάκτυλα, ἀλλ' εἶναι ἀπαρχῆς μέχρι τέλους ὅλου τοῦ σύγ-
 γραμματος ἄγριον καὶ τερατῶδες ὕψοςμα, ἄξιον νὰ κατασπαράξῃ
 καὶ τὴν πλέον ἀναίσθητον ἀκοήν. Μηδὲ, ἂν τὰ ἔφερα, εἶχε
 κάνεις δίκαιον νὰ μὲ ὑποπτευθῇ ὡς σκοπὸν ἔχοντα νὰ κατ-
 ηγορήσω κάνένα. Τῆς συνθέσεως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τοῦ γρά-

(1) « Μείζονα ἰσχὺν ἔχει τῆς ἐκλογῆς ἡ σύνθεσις. Καί μοι δοκεῖ
 » τις οὐκ ἂν ἀμαρτάνειν εἰκόσας αὐτὴν τῇ Ὀμηρικῇ Ἀθηνᾶ. Ἐκείνη τε
 » γὰρ τὸν Ὀδυσσεῖα, τὸν αὐτὸν ὄντα, ἄλλοτε ἄλλον ἐποiei φαίνεσθαι,
 » τοτὲ μὲν ῥυσὸν, καὶ μικρὸν, καὶ αἰσχρὸν, καὶ [Ὀδυσσ. π', 209,
 275],

Πτωχῷ λευγαλέῳ ἐναλίγκιον, ἠδὲ γέροντι,

» τοτὲ δὲ τῇ αὐτῇ ῥάβδῳ πάλιν ἐπαψαμένη [Ὀδυσσ. ζ', 230],

Μείζονά τ' εἰσιδέειν καὶ πάσσουα θῆκεν ἰδίσθαι,

. καὶ δὲ κάρητος

Οὐλας ἦκε κόμας ὑπκινθίνῳ ἀνθεῖ ὁμοίαις·

» αὕτη τε, τὰ αὐτὰ λαμβάνουσα ὀνόματα, τοτὲ μὲν ἄμορφα καὶ
 » πτωχὰ καὶ ταπεινὰ ποιεῖ φαίνεσθαι τὰ νοήματα, τοτὲ δὲ ὑψηλὰ καὶ
 » πλούσια καὶ ἀδρά καὶ καλὰ· καὶ τούτῳ μάλιστα διαλλάττει ποιητῆς
 » τε ποιητοῦ, καὶ ρήτωρ ρήτορος, τῷ συντιθέναι δεξιῶς τὰ ὀνόματα ».
 Διον. Ἀλικαρν. Περὶ συνθέτ. ὀνοματ. § 4, σελ. 28.

248 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

φειν ἡ τέχνη εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀκόμη πρᾶγμα νέον· καὶ τόσον ἄδικον ἤθελεν εἶσθαι νὰ ζητῇ τις πράγματος νεοφανοῦς τελειότητα, ὅσον καὶ ἀν' ἐπρόσμενε καρποὺς ὠρίμους ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τὰς πρώτας ἐξανθήσεις. Μόνος ἐκεῖνος εἶναι ἄξιος κατηγορίας, εἰάν τις, ἄτυχος καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων, ἄτυχος καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτῶν, τόσον ἦτο μακράν νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀτυχίαν του, ὥς καὶ νὰ φαντάζεται ὅτι ἔχει τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Νέστορος,

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Ἀλλὰ τοὺς τοιοῦτους, ἂν κατὰ δυστυχίαν εὐρίσκεται τοιοῦτος σκληροτράχηλος μακαρονιστῆς, καὶ ἄσπλαγχνος ὠτομάσις, ἀρκετὸν εἶναι νὰ τοὺς ἐνθυμίσῃ τις ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Σατυρικός τῆς Γαλλίας ποιητῆς,

Un sot en écrivant fait tout avec plaisir,
Χαρὰν αἰσθάνετ' ὁ μωρὸς πολλὴν εἰς ὅσα γράφει.

Τῆς συνθέσεως τὴν δύναμιν τὴν ἐκαταλαβαν μάλιστα οἱ παλαιοί, ὡς λέγει ὁ κριτικώτατος Διονύσιος, καὶ καθὼς εὐκόλουν εἶναι νὰ τὸ πληροφορηθῇ, ὅς τις μὲ προσοχὴν ἀναγινώσκει τὰ ποιήματα ἢ συγγράμματα τῶν παλαιῶν. Αὐτοὶ παρετήρησαν, ὅτι πρέπει φυσικὰ νὰ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀκοήν, ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰς ἄλλας αἰσθήσεις· καὶ καθὼς εἰς τὴν ὄρασιν δὲν εἶναι ἀδιάφορος πᾶσα μίξις χρωμάτων, οὐδ' εἰς τὴν γεῦσιν πᾶσα σύγκρασις χυμῶν, ὁμοίως εἶναι καὶ σύνθεσις λέξεων εὐάρεστος εἰς τὸν ἀκούοντα, καὶ πάλιν ἄλλη, τὴν ὁποίαν ἀποσρέφεται μὲ δυσαρέστησιν ἢ ἀκοή.

Ἀλλ' ἡ σύνθεσις αὕτη, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ρητορικὴ τέχνη, διὰ νὰ περικλείεται εἰς τὰ ὅρια τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος, πρέπει, ὡς τὸ εἶπα καταρχάς, νὰ ὀδηγῇται ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν,

ἤγουν τόσῃ μόνῃ ἡδονῇ πρέπει νὰ προξενῇ εἰς τὸν ἀκούοντα, ὅσης εἶναι χρεῖα διὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ δεχθῇ τοὺς εἰς ὠφελίαν αὐτοῦ ἀποβλέποντας λόγους, καί, νὰ εἴπω οὕτω, νὰ τὸν κάμῃ μὲ ἀπάτην εὐδαίμονα. Μηδὲ πρέπει ὁ Ῥήτωρ νὰ μιμῇται τὸν κακὸν ζωγράφον, ὅστις διαστρέφει τὴν κρίσιν τῶν θεατῶν, μὲ τὰς σίσχράς ἢ φορτικὰς εἰκόνας, ἢ τὸν περιέργου μάγειρον, ὁ ὁποῖος ἀφανίζει τὴν ὑγίαν μὲ τὴν πολυποίκιλον καὶ δολερὰν σύγκρασιν τῶν ἀρετῶν.

Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς αὐτοὺς ὅλοι ἐξίσου δὲν εὐδοκίμησαν εἰς τοῦτο τῆς Ῥητορικῆς τὸ μέρος, τὴν σύνθεσιν λέγω τῶν λέξεων· ἀλλ' ἐπλησίασαν εἰς αὐτὸ ἄλλος ὀλιγώτερον, ἄλλος περισσότερον, κατὰ τὸ μέτρον ἑκαστος τῆς ἰδίας του γνώσεως καὶ ἀρετῆς, καὶ τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραφε· καὶ ὀλιγώτατοι ἐκτύπησαν εἰς αὐτὸν τὸν σκοπόν. Τόσον εἶναι δύσκολον νὰ γνωρίσῃ τις τὰ ἔρια, ἕως ὅπου πρέπει νὰ σταθῇ. Εἰς ἀπὸ τοὺς πολλὰ εὐδοκιμήσαντας εἰς τοῦτο, κατὰ τοῦ Διονυσίου τὴν σημειωθείσαν ἀνωτέρω κρίσιν (1), εἶναι ὁ Ῥήτωρ Ἰσοκράτης, περὶ τοῦ ὁποίου τῆς ἐκδόσεως καιρὸς εἶναι νὰ λαλήσω. Ἀλλ', ἐπειδὴ εἰς τὴν ἑκδοσιν αὐτοῦ μετεχειρίσθην ἐν ἀντίγραφον παλαιόν, πρέπει πρῶτον νὰ κοινωρήσω εἰς τὸ γένος πρᾶγμα πολλῆς προσοχῆς καὶ μεγάλης φροντίδος ἄξιον περὶ ὅλων ἀπλῶς τῶν Ἑλληνικῶν ἀντιγράφων, διὰ νὰ μὴν ἀναγκασθῶ μετέπειτα νὰ διακόψω τὸν περὶ τῆς ἐκδόσεως λόγον μὲ πολλὰ μακρὰν παρέκθασιν.

Τῶν πολλῶν τῆς βραδύσεως τῶν ἐθνῶν δυστυχιῶν εἶναι καὶ τὸ, ὅχι μόνον νὰ μὴ αἰσθάνωνται λύπην δι' ὅσα ἔχασαν, ἀλλὰ μηδ' ἐκεῖνων πλέον τὴν ἀξίαν νὰ γνωρίζωσιν, ἐὰν ἔμειναν ἀκόμη εἰς αὐτὰ μικρὰ λείψανα καλῶν, καὶ νὰ τὰ φύνωσι καθ-

(1) Σελ. 245.

250 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

ημέραν ἀπὸ τὰς χεῖράς των , διὰ νὰ πλουτίζωσι τοὺς ξένους μετὰ τὴν αὐξήσιν τῆς ἰδίας των πτωχείας.

Περὶ τὰς ἀρχάς τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ Χριστοῦ , εἰς τὴν ὁποίαν κατεφέρθη εἰς τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἡ τελευταία πληγὴ, ἡ Ἰταλία ἦτον εἰς σχεδὸν ἀπαράλλακτον κατάστασιν , εἰς ὁποίαν εὐρίσκεται σήμερον ἡ Ἑλλάς· ἤγουν νεκρωμένη πρὸ πολλοῦ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ῥωμαίων, καὶ τὴν καταδρομὴν πολλῶν βερβάρων ἐθνῶν , ἥρχισε νὰ ἐξυπνίζεται ἀπὸ τὸν βαθὺν αὐτῆς λήθαργον , καὶ νὰ ζητῇ πανταχόθεν Θεραπείαν εἰς τὰς πληγὰς τῆς. Ἀπ' ὅσα φάρμακα μετεχειρίσθη εἰς τὴν πολυχρόνιον αὐτῆς ἀρρώστιαν δρασκευώτερον χωρὶς ἀμφιβολίαν ἐ χρημάτισε νὰ συναθροίσῃ τὰ παλαιὰ τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀντίγραφα, νὰ τὰ μελετήσῃ, καὶ νὰ τὰ δημοσιεύσῃ διὰ τῆς τυπογραφικῆς τέχνης, ἥτις ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος.

Ὀλίγους χρόνους πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν εὐθὺς πολλοὶ λόγιοι τοῦ γένους ἄνδρες , προφηταί, ἡ καὶ μάρτυρες αὐτόπται, τῆς πτώσεως τῆς ἰδίας των πατρίδος, ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, φέροντες ἐντάμῃ καὶ τὰ βιβλία των, τὰ ὅποια, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν αὐτῶν, ἔμειναν εἰς τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαίων τὰς βιβλιοθήκας. Ἐξω τούτων, καὶ τὸ κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν κυβερνῶν τὴν Φλωρεντινὴν δημοκρατίαν περίφημον γένος τῶν Μεδίκων ἐπεμψε καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐξεπότηδες ἀνθρώπους, διὰ ν' ἀγοράζωσιν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀντίγραφα. Τούτους ἐμιμήθησαν ἔπειτα ἄλλοι, καὶ ἡγεμόνες, καὶ ἰδιῶται, καὶ δὲν ἔπαυσαν μέχρι τῆς σήμερον νὰ συναθροίζωσι μὲ τὴν ἐπιμέλειαν, μ' ὅσῃν ἡμεῖς τὰ σκορπίζομεν ἀμέλειαν, τῆς Ἑλλάδος τὰ ἀντίγραφα, ἕως αὐτὴν ἐγύμνωσαν

σχεδόν ἀπ' ὅλα τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης τὰ μαρτύρια καὶ λείψανα.

Μέχρι τούτου τὸ πρᾶγμα, ἂν καὶ λύπης καὶ πολλῆς αἰσχύνης ἄξιον εἰς τοὺς Γραικοὺς, εἶχε καὶν τινὰ παρηγορίαν, καί, ἀντὶ τὰ φθονήσωμεν τοὺς πλουτισθέντας ἀπὸ τὴν ἀγνωσίαν ἡμῶν ἀλλογενεῖς, πρέπει τρόπον τινὰ καὶ τὰ τοὺς γνωρίζωμεν χάριν· ἐπειδὴ ἔσωσαν τὰς ἀποδείξεις τῆς προγονικῆς ἡμῶν δόξης, τὰς ὁποίας ἐνδεχόμενον ἦτο ν' ἀφανίσωμεν ὀλότελα, εἰν ἔμεναν εἰς ἡμᾶς. Ναί! χάριν πρέπει τὰ τοὺς γνωρίζωμεν, δι' ὅσα μέχρι τῆς σήμερον ἐπῆρον, ὅχι σανικῶς ἡμῶν, ἀλλ' ἀγοράζοντες, ὡς σοφοί, σοφῶν ἀνδρῶν πονήματα ἀπὸ χειρας ἀναξίων ἀνθρώπων τὰ κρατῶσιν.

Ἡ χάρις ὁμῶς ἕως τούτου. Εἰς δὲ τὸ ἐξῆς, εἰν εἰς αὐτοὺς ἦναι συγχωρημένον ἀκόμη τὰ μᾶς δελεάζωσι μὲ ἀργύριον, διότι ἰσχυρογνωμόνως ἐπιμένουσιν εἰς τὴν περὶ ἡμῶν κακὴν ὑπόληψιν τῆς βαρβαρότητος, εἰς ἡμᾶς εἶναι ἐλεεινὴ κατασχῆν τὰ μὴ τοὺς πισῶσωμεν, ὅτι ὁ καιρὸς τῆς βαρβαρότητος ἡμῶν ἐπέρασε, μηδὲ θέλει πλέον ἐπιστρέφειν. Καὶ ἀναντίρρητον τῆς ἀναγεννήσεως ἡμῶν πίστιν· ποίαν ἄλλην, ἢ ἀπόδειξιν, εἶναι δυνατόν τὰ δώσωμεν εἰς αὐτοὺς, πῶς ἄλλως ἐμποροῦμεν τὰ κλείσωμεν τὰ ζόματα τῶν κατηγορῶν τοῦ γένους, ἂν δὲν τοὺς πληροφορήσωμεν μὲ σταθεράν καὶ ἀμετακίνητον ἀπόφασιν ὅτι οὔτε χαρίζομεν, οὔτε πωλῶμεν πλέον τὰ προγονικὰ κτήματα;

Τὴν γῆν φαντάζομ' ὅτι βλέπω σχιζομένην τὰ μὲ καταπῆν διηγούμενος, καὶ παρὰ τὴν κοινὴν τοῦ γένους ἐντροπὴν ἄλλο δὲν μ' ἀναγκάζει τὰ διηγηθῶ ὅσην ἀγανάκτησιν ἐδοκίμασα, ὅταν ὅχι πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀνέγνωσα εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ φιλολογικὰς τῶν Γάλλων ἐφημερίδας τὰ ἐξῆς (1). « Ἰδοὺ ὁ κατὰ-

(1) Voici le catalogue des manuscrits que M. Clarke a rapportés de Patmos, de Naxos, et d'autres endroits de la

252 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

- » λογος τῶν Ἑλληνικῶν ἀντιγράφων, ὅσα ἔφερεν [εἰς τὸ Λοι-
 » δινον] ὁ Κλάρκιος ἀπὸ τὴν Πάτμον, Νάξον, καὶ ἄλλους
 » τόπους τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν Πάτμον, Α΄, τὰ ἅπαντα
 » τοῦ Πλάτωνος, βιβλίον πρώτου μήκους, γραμμένον κάλ-
 » λιστα εἰς Περγαμηνὸν χάρτην, μὲ σχολια εἰς μικρὰ κεφαλαῖα
 » γράμματα. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγράφη κατὰ τὸ ἑξακισχίλιο-
 » ζὸν τετρακοσιοστὸν τέταρτον ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἐπὶ

Grèce. De Patmos : 1° Les œuvres de Platon, in-folio, vélin, très-belle écriture. Les scholies en petites capitales... ce livre a été transcrit... l'an 6404 du monde, sous le règne de Léon, fils de Basile; 2° un lexicon de S. Cyrille d'Alexandrie; 3° des poésies grecques, accompagnées d'anciennes notes de musique grecque; 4° deux *ὑμνοί*; 5° les œuvres de Grégoire de Nazianze. Du mont Athos: 1° les oraisons de Démosthènes; 2° les œuvres des dix orateurs Athéniens, dont quelques-uns nous sont inconnus. Il est bon d'observer que le Platon, que le professeur Porson appelle un monument de littérature, est le manuscrit grec le plus vieux qu'il y ait au monde avec une date précise. Dorville (sur *Chariton*, pag. 49 et 50) avait un Euclide plus ancien d'un an; et Montfaucon (*Paléographie*, pag. 42) parle d'un manuscrit grec plus vieux de six ans, qu'il dit avoir vu; mais ces deux manuscrits ont disparu. Le professeur Porson a mis beaucoup de temps et de soins à copier les scholies; il a découvert par ce moyen des passages de pièces de théâtre grecques et de poètes qui sont perdus. Ἴδε τὸν Μηνύτορα τῆς 25 Φεβρουαρίου 1803 (Moniteur 25 Février 1803) καὶ τὴν Ἐγκυκλοπαιδικὴν Ἀποθήκην τοῦ αὐτοῦ ἔτους (Magasin Encyclopédique, Tom. V, pag. 367). Εἰς ταύτην μάλιστα θέλει εὑρεῖν ὁ ἀναγνώστης καὶ ἄλλα πολλὰ ἀντίγραφα, ἀγγεῖα, σκεῦη, λίθους τιμίους, καὶ τὰ τοιαῦτα, μετακομισθέντα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ τὰ ὁποῖα χάριν συντομίας παρατρέχω.

» τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Βασιλείου. Β', Λεξικὸν τοῦ
 » ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Γ', Ποιήματα Ἑλληνικὰ μὲ
 » σημεῖα μουσικῆς Ἑλληνικῆς παλαιά. Δ', Δύο ἕτερα ἀντίγραφα
 » παρόμοια. Ε', Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ τὰ ἅπαντα. Ἀπὸ
 » τὸ ὄρος τοῦ Ἀθωνος. Α', Λόγους Δημοσθένους. Β', Λόγους
 » τῶν δέκα ῥητόρων τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τινὲς
 » μᾶς εἶναι ἀκόμη ἄγνωστοι. Παρατηρήσεις ἀξίον εἶναι, ὅτι
 » ὁ Πλάτων τῆς Πάτμου, τὸν ὅποιον ὁ διδάσκαλος Πόρσων
 » ὀνομάζει Μνημεῖον τῆς φιλολογίας, εἶναι τὸ ἀρχαιότερον
 » Ἑλληνικὸν ἀντίγραφον ἀπ' ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὸν κόσμον
 » μὲ διωρισμένην ἀκριβῆ χρονολογίαν σημειώσιν. Ὁ Δορβίλλος
 » (Σημειώσ. εἰς τὸν Χαρίτων. σελ. 49 καὶ 50) εἶχεν ἀντί-
 » γραφον Εὐκλείδου παλαιότερον ἢν ἔτος τοῦ Πλατωνικοῦ τού-
 » του τῆς Πάτμου ἀντιγράφου, καὶ ὁ Μοντεφαλκόνιος (Πα-
 » λαιογραφ. σελ. 42) ἐγνώρισεν ἄλλο γραμμένον ἔξ ἔτη
 » ἀρχήτερον· ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ταῦτα ἀντίγραφα ἠφανίσθησαν.
 » Ὁ διδάσκαλος Πόρσων ἀντέγραψε μὲ ἐπιμέλειαν καὶ κόπον
 » πολὺν τὰ σχόλια, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεκάλυψε πολλὰς δραμά-
 » των Ἑλληνικῶν, καὶ ποιητῶν ἄλλων, ἀφανισμένων ἀπὸ τὸν
 » χρόνον, μαρτυρίας ».

Ἴσοις ἀπὸ τοὺς ἀναγινώσκοντας ταῦτα νοῦν ἔχοντας Γραι-
 κοὺς δὲν θέλει αἰσθανθῆν τὴν αὐτὴν ἐντροπὴν, τὴν αὐτὴν ἀγκυ-
 νάκτησιν καὶ θλίψιν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνθη ἐγώ; Ἔτις δὲν θέλει
 κλαύσειν καὶ τῆς πατρίδος του τὴν δυσυχίαν, καὶ τῶν ὀλίγων
 ἐκείνων τὴν ἀνοησίαν, ὅσοι προθυμοῦνται δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν
 ὀργὴν Θεοῦ, νὰ τὴν καταποντίσωσι καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀπὸ τὴν
 ὁποίαν μάλιστα ἤρχισε νὰ σηκῶν τὴν κεφαλὴν ἀπαιδευσίαν; Εἰς
 ἀπὸ τοὺς καταποντιστάς τούτους δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀποῦ
 μᾶς ἔλεγε μὲ χηνώδη τῶν φρενῶν ἀπλότητα, ὅτι εἰς τὴν Ἑλ-
 λάδα σήμερον τὸ μόνον ἀναγκαῖον μάθημα εἶναι τὰ ΚΑΛΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ (1), ὡς νὰ ᾔτο δυνατόν νὰ εὐρίσκωνται, ἢ νὰ εὐρέθησαν ποτέ, εἰς κἀνὲν ἔθνος ἢ μέρος κόσμου, καλὰ γραμ-

(1) Ο καταποντιστὴς οὗτος, ὅστις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς κατηγόρους τῶν Γραικῶν ν' ἀνοίξωσι πάλιν τὰ ζόματα, δὲν εἶναι Γραικὸς, ἢ, ἂν ᾔναι, ἐπρωτίμῃσε νὰ ἐπνομασθῇ ψευδωνύμως γέννημα τῆς Καππαδοκίας, ὡς πληροφορημένος, ὅτι παρὰ Καππαδόκην κἀνεὶς ἄλλος δὲν ἐμέλλε νὰ φθάσῃ εἰς τόσῃ ἀναισθησίαν, ὥστε νὰ φοχάζεται ὅλης τῆς φωτισμένης Εὐρώπης τὰς Ακαδημίας ὡς διδασκαλεῖα ἀθέϊας. Ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ δὲν εἶναι μὴδὲ χριστιανός· ἐπειδὴ μὲ πρόσχημα Θεοσεβείας ἀσεβεῖ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς κοινὴν μητέρα, εἶναι τὸ γένος προσκολλημένον, καὶ διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ διὰ τὴν μητρικὴν φροντίδα, τὴν ὁποίαν δείχνει καθ' ἡμέραν ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ γένους. Ὅστις (Ἀντιφων. σελ. 38-48) περὶ τῶν παιδευομένων εἰς τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαίων, καὶ ἐξαίρετως τῶν Γάλλων, τὰς Ακαδημίας τολμᾷ νὰ λέγῃ, ὅτι, « Ἐκεῖ, ἐκεῖ, μέσα » κυλίσονται ἡ πανοσιότητες, μέσα εἰς τοὺς κώμους, εἰς τὰς μέσας, » εἰς τοὺς χοροὺς, εἰς τὰ πορνογύναια... καὶ λοιπὸν εἰς τοιαύτην » κατὰστασιν, ποῦ τὸ χρέος τοῦ Μοναχοῦ, τοῦ Ἱερέως, ἤγουν ποῦ » τὸ ἀπαραίτητον χρέος τοῦ ἐσπερινοῦ, τοῦ ὀρθοῦ, ἀπλῶς τῆς » ἀκολουθίας καὶ τῆς προσευχῆς; » ὅστις (λέγω) μὲ τοιοῦτον βωμολοχικὸν ὕψος συκοφαντεῖ σεβασμίους ἄνδρας (μεταξὺ τῶν ὁποίων περιέχονται καὶ ὁ μακαρίτης Θεοτόκιος καὶ ὁ μακαρίτης Εὐγένιος), καταγινομένους ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ γένους των, τί ἄλλο σπουδάζει νὰ κάμῃ, παρὰ νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν συνεργὸν καὶ συνευδοκίτριαν τοῦ κακοῦ; ἐπειδὴ τούτους αὐτὴ ἐκλέγει διδασκάλους, τούτους περιβιβάζει εἰς ἀρχιερατικούς θρόνους, ἀπὸ τούτους ζητεῖ καὶ προσμένει τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Μὴν ἀρκούμενος εἰς τὰς κατὰ τῶν συγχρόνων του προφανεῖς συκοφαντίας, μὴδ' εἰς ὅσα ψεύδεται κατὰ πάντων κοινῶς τῶν ἀρχιερατευόντων σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα (Ἀντιφων. σελ. 26) ἐτυμωδωρύχησε καὶ τὸν τάφον τοῦ Σωκράτους, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οὐδ' ὁ Ἀθὴς εἶναι ἱκανὸς νὰ φυλάξῃ τοὺς νεκροὺς αὐτοῦ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ νέου τούτου Ἀρχιλόχου. Εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς παρὰ νόμου δίκης καὶ καταδίκης τοῦ Σωκράτους ἀπαρχῆς μέχρι τέλους ἄλλο δὲν ἀκούεται ἀπὸ τοὺς

ματικά χωρὶς ΚΑΛὰ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ. Τὰ καλῆτερα χωρὶς ἀμφιβολίαν τῆς Ἑλλάδος γραμματικά ἐδιδάσκοντο εἰς τὴν Πάτμον καὶ εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος. Ἐκεῖ ἐδασίλευεν ὁ πολλὰ λεπτὸς Θεόδωρος μὲ τοὺς παχυτάτους ἐξηγητάς του· καὶ ὁμως αἱ δύο πηγαὶ τῶν καλῶν τούτων γραμματικῶν ἐγύμνωσαν ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ πολύτιμά της ἀντίγραφα, καὶ ἐπρόδοσαν εἰς ἔθνος ἀλλότριον, διὰ πολλὰ ὀλίγον ἴσω σάργγυριον, τὰ προγονικὰ κτήματα. Τὰ ἄγρια τῆς Ἀφρικῆς ἔθνη, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζουσι οὔτε καλὰ οὔτε κακὰ γραμματικά, δὲν ἤθελαν πράξειν χειρότερα.

Ἀσπλαγχνία μεγάλη ἤθελεν εἶσθαι νὰ λυπήσω τοὺς ὁμογενεῖς διηγούμενος τοσαύτης αἰσχύνης ἄξιον κακὸν, χωρὶς νὰ

συκοφάντας αὐτοῦ, πλὴν ὅτι ἔφθειρε τοὺς νέους μὲ τὴν διδασκαλίαν του· ἀλλ' ὁ νέος συκοφάντης (Ἀντιφων. σελ. 15), διὰ νὰ ὑπερβάλῃ καὶ αὐτὸν τὸν Ἀνυτον καὶ τὸν Μέλιτον, ἐπρόσθεσε καὶ τὴν παιδερασίαν. Εἰκοσιτρεῖς χρόνους ἀρχήτερα τῆς καταδίκης, ἤγουν εἰς ἡλικίαν ἀκόμη, ὅταν καὶ τῆς παιδερασίας ἡ ὑποψία εἶχε καὶ τινα πιθανότητα, ἐκωμωδῆθη ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνην ἐπὶ σκηνῆς ὁ Σωκράτης καὶ μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὴν Κωμῳδίᾳ ταύτῃ (ἥτις ἐμόλυνε τὴν δόξαν τοῦ Θαυμαστοῦ Κωμικοῦ, χωρὶς νὰ βλάβῃ τὸ χρεωστούμενον ἀπὸ τοὺς φιλαρέτους εἰς τὸν Σωκράτην σέβας), ὅχι μόνον δὲν ἐγκαλεῖται ὡς ὑποκείμενος εἰς τοιοῦτον αἰσχρότατον πάθος, ἀλλὰ, τὸ παρὰδοξότερον, μαρτυρεῖται ρητῶς ἀπὸ τὸν Κωμικὸν ὅτι τὸ ἐνόμιζε καὶ τ' ὠνόμαζεν ΑἲΓΡΙΟΝ ΜΑΝΙΑΝ (Νεφέλ. 550). Εἰάν τοῦτο δὲν ἦναι ἱκανὸν νὰ δείξῃ ὅτι ἡ Λογικὴ τοῦ ψευδωνύμου συκοφάντου, δὲν εἶναι καλλιωτέρα ἀπὸ τὰ καλὰ του γραμματικά, δὲς ὀλίγην προσοχὴν εἰς αὐτοὺς τοὺς πρώτους σίχους τῆς Ἀντιφωνήσεως. Ἡ ὑπόθεσις τῆς εἶναι ψόγος χωρὶς ἐξαίρεσιν ὅλων τῶν φιλοσόφων· καὶ ὁμως ἰσχυροποιεῖ τὸ προοίμιον αὐτῆς μὲ μαρτυρίαν τοῦ παιδεραστοῦ Ἰλλάτωνος. Ἐφάνη ποῦποτε αλλοῦ τοσαύτη φρενῶν ταραχή;

Δεῖλαιε τοῦ νοῦ καὶ τῆς συμφορᾶς ἔστιν,
ὧς σ' ἠθέλησα μὴδ' ἀναγνῶναί ποτ' ἄν.

δείξω ἐντάμα καὶ τὴν Θεραπείαν τοῦ κακοῦ. Δὲν μὲ λανθάνει ὅτι ἔγινε λόγος πρὸ πολλοῦ περὶ τῆς Θεραπείας ταύτης εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία, ὡς μήτηρ φιλόστοργος ὅλου τοῦ γένους, τίποτε δὲν ἀμελεῖ ἀφ' ὅσα δύνανται νὰ δοξάσωσι τὸ γένος. Ἀλλ' ὁ λόγος πρέπει νὰ γίνῃ ἔργον τόσον γρηγορώτερα, ὅσον οἱ ἀλλογενεῖς, αἰσθανόμενοι τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ προβλέποντες ὅτι ὁ καιρὸς δὲν εἶναι μακράν, ὅταν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐπάρῃ τις ἀντίγραφον Ἑλληνικὸν θέλει εἶσθαι ἀδύνατον, ἔγιναν καὶ εἰς τὴν ἐρευνᾶν ἐπιμελέσθη, καὶ εἰς τὴν δαπάνην ἀφειδέσθη, διὰ νὰ μὴν ἀφήσωσι πλέον ἄλλο τίποτ' εἰς αὐτὴν παρὰ τὰς πολυαρίθμους αὐτῆς γραμματικὰς καὶ τοὺς βωμολόχους πανηγυριζὰς τῶν καλῶν γραμματικῶν.

Ἰδοὺ λοιπὸν τί προβάλλω ταπεινῶς καὶ εἰς τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, καὶ εἰς τὴν περὶ αὐτὸν σεβασμιωτάτην τῶν Ἀρχιερέων Σύνοδον, ἣτις καὶ χωρὶς ἐμοῦ ἤθελε πρὸ πολλοῦ Θεραπεύσειν τὸ κακὸν, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ γνωρίξῃ τί γίνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν εἰς τὰ φωτισμένα τῆς Εὐρώπης ἔθνη κηρύττουσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν αἱ πολιτικάί καὶ φιλολογικαὶ ἐφημερίδες ὅ,τι γίνεται εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Α'. Ἀπὸ τῆς σήμερον εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐμποδισθῇ διὰ πατρι-
αρχικῆς φιλοστόργου πρὸς ὅλον τὸ γένος συμβουλῆς, καὶ, ἂν ἡ
χρεία τὸ καλέσῃ, διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμιῶν, νὰ
δίδωται, ἢ νὰ πωλῇται, ἀπ' ὁποιοῦνδήποτε εἰς ὁποιοῦνδήποτε
ἄνθρωπον ιδιώτην ὁμόφυλον, ἢ ἀλλόφυλον ἀντίγραφον εἰς Ἑλ-
ληνικὴν γλῶσσαν γραμμένον.

Β'. Ὅσις ἔχει ἀντίγραφον παλαιόν, νὰ ᾔναι ὑπόχρεως νὰ
τὸ ἀναγγέλλῃ εἰς τὴν ἱεράν Σύνοδον ἀμέσως, ἢ, ἂν ᾔναι μακράν
τῆς Συνόδου, διὰ τοῦ Ἀρχιερέως, ἢ τοῦ Πρωτοϊερέως τῆς
πόλεως ὅπου κατοικεῖ. Ἡ δὲ Σύνοδος νὰ τὸ ἀγοράξῃ παρ' αὐ-

τοῦ ἀδιάσφως, πληρόνουσα τὴν ἀξίαν καὶ ἀνάλογον τιμὴν μὲ τὴν ἀρχαιότητα καὶ σπανιότητα τοῦ ἀντιγράφου.

Ι'. Ἀν ὁ κύριος τοῦ ἀντιγράφου δὲν θῇ νὰ τὸ πωλῇ, νὰ ἦναι ὑπόχρεως νὰ τὸ δανείξῃ πρὸς καιρὸν εἰς τὴν Σύνοδον. Ἡ δὲ Σύνοδος νὰ φροντίξῃ τὴν ἀντιγραφὴν ἀπ' ἀνδρὰ λόγιον, καὶ, ἀφοῦ γραφθῇ, τὴν παραβολὴν κατὰ συλλαβὴν καὶ λέξιν ἀπὸ δύο λογίους ἄλλους ἀνδρας, παρόντος καὶ τοῦ ἀντιγράψαντος.

Δ'. Τὸνομα τοῦ δανείσαντος τὸ ἀντίγραφον νὰ σημειοῦται εἰς τὸν Κώδικα τοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἀποθανόντος αὐτοῦ, τὸνομα τοῦ κληρονόμου, διὰ νὰ ἔλθῃ τέλος πάντων εἰς τὴν ἐξουσίαν ὅλου τοῦ γένους τὸ μερικὸν κτῆμα, χωρὶς βίαν ἢ ζήμιαν τοῦ κτήτορος, ἢ καὶ νὰ ἐμποδισθῇ τοιουτοτρόπως ἡ μετακόμισις αὐτοῦ εἰς ἔθνος ἄλλότριον.

Ε'. Ἡ ἱερὰ Σύνοδος νὰ στείλῃ Πατριαρχικὸν Ἐξάρχον, ἀνδρὰ λόγιον, καὶ ζηλωτὴν τῆς δόξης τοῦ γένους του, εἰς τὰ ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον μοναστήρια, νὰ συναθροίσῃ τὰ εὐρισκόμενα ἐτι εἰς αὐτὰ Ἑλληνικὰ ἀντίγραφα· νὰ παρακαλέσῃ πρὸς τοῦτοις τοὺς κατὰ πόλεις Ἀρχιερεῖς καὶ Ἐπισκόπους, καὶ τοὺς λοιποὺς τρεῖς Μακαριωτάτους Πατριάρχας νὰ κάμωσι τὴν αὐτὴν ἐρευναν, ἂν ἀκόμη σῶζεται κανέν ἀντίγραφον εἰς τὰς διοικήσεις των.

Σ'. Νὰ διορισθῇ τόπος, ἢ βιβλιοθήκη, ἐξαίρετος καὶ χωριστὴ ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην τῶν τυπωμένων βιβλίων, μὲ ὄνομα ΕΛΛΗΝΙΚὸν ΜΟΥΣΕῖον, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ τεθῶσι ὅλα ταῦτα τὰ ἀντίγραφα, ἀφοῦ πρῶτον καταγραφῶσιν εἰς κατάλογον.

Ζ'. Τὸ Ἑλληνικὸν μουσεῖον νὰ ἔχῃ δύο ἐπιστάτας λαϊκοὺς, ἀνδρας πεπαιδευμένους, ἢ τοὺλάχιστον φίλους τῆς παιδείας, ἀμίσητους, καὶ τρίτον ἄλλον μισθωτὸν, καὶ τοὺς τρεῖς διωρισμέ-

νους ἀπὸ τὴν ἱερὰν Σύνοδον, ἥτις τὴν ἀρχὴν ἐκάστου ἔτους νὰ ὀνομάξῃ ἓνα τῶν Ἀρχιερέων, τὸν λογιώτερον, διὰ νὰ ἐξετάξῃ μὲ τοὺς τρεῖς ἐπιστάτας, κρατῶν εἰς χεῖρας τὸν κατάλογον, ἐὰν ἕκαστον ἀντίγραφον εὐρίσκεται εἰς τὸν τόπον του.

Η'. Ἡ καταγραφή εἰς τὸν κατάλογον πρέπει νὰ γίνεταί διεξοδική· ἡγουν πρέπει νὰ περιέχῃ τὴν σημείωσιν τοῦ ἔτους, τοῦ μηνὸς καὶ τῆς ἡμέρας, ὅταν τὸ καταγραφόμενον βιβλίον ἐφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον, τοῦ ὀνόματος τοῦ πωλητοῦ, καὶ τῆς ποσότητος τῆς τιμῆς, ἂν ἡγοράσθῃ, ἢ τοῦ χαριστοῦ, ἂν ἐδόθῃ δωρεάν εἰς τὸ γένος, τῆς πόλεως ἢ χώρας, ὅπου εὐρέθῃ, καὶ ὅθεν ἦλθε τὸ βιβλίον. Παρὰ ταῦτα, ἐπειδὴ πολλάκις εἰς τὸ αὐτὸ σῶμα καὶ ἀντίγραφον εὐρίσκονται πολλῶν ποιητῶν ἢ συγγραφέων πονήματα, ἢ μέρη πονημάτων, πρέπει εὐθὺς νὰ γίνεταί ἡ σημείωσις καταλεπτῶς τῆς ἐπιγραφῆς ἐκάστου πονήματος.

Θ'. Ἐξω τῶν ἀντιγράφων, οἱ ἐπιστάται καὶ προστάται τοῦ Μουσείου νὰ συναθροίζωσι, μὲ ὅχι ὀλιγωτέραν ἐπιμέλειαν, ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ νομίσματα, ἀγγεῖα, σκευή, λίθους πολυτίμους, κίονας καὶ στήλας, ἢ κλάσματα στηλῶν, ὅπου εὐρίσκονται Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί, καὶ ἀπλῶς ὅ,τι ἄλλο λείψανον Ἑλληνικῆς τέχνης ἢ ἱστορίας εὐρεθῇ, καὶ νὰ τὰ φέτωσι καὶ αὐτὰ εἰς τὸ Μουσεῖον. Τούτων ἡ καταγραφή εἰς τὸν κατάλογον πρέπει νὰ ᾖ ἀκριβεστέρα· ἡγουν πρέπει νὰ σημειοῦται ὅχι μόνον ἡ πόλις, ἢ χώρα, ὅπου εὐρέθῃ τὸ λείψανον, ἀλλὰ καὶ ὁ τόπος ὅπου ἔκειτο, καὶ τὰ περὶ τὸν τόπον καταλεπτῶς· ἐπειδὴ ἀπὸ τοιαύτας εἰδήσεις ἐξηγεῖται ἢ εἰκάζεται πολλάκις καὶ ὁ χρόνος καὶ ἡ χρῆσις τοῦ λειψάνου, καὶ, τὸ ἀξιολογώτερον, ἡ τοιαύτη ἐξήγησις συμβάλλει πολλάκις νὰ ἐξηγήσῃ τὰ θυσνόητα ἢ ν' ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Ι'. Τὸ Ἑλληνικὸν Μουσεῖον, διὰ τὰς συχνὰς πυρκαϊὰς τοῦ

Βυζαντίου, νὰ ἦναι οἰκοδόμημα πετρόκτιστον, μακρυσμένον ὅσον εἶναι δυνατόν ἀπὸ ἄλλας οἰκοδομάς, καὶ περιωρισμένον ἀπὸ γῆν πολλήν ἔρημον (I).

ΙΑ'. Τὸ Ἑλληνικὸν Μουσεῖον νὰ προικισθῇ, ἡ μὲ ἀριθμὸν ἀργυρίου ἱκανόν, ὥστε ὁ γεννώμενος κατ' ἔτος ἐξ αὐτοῦ τόκος νὰ συμποσοῦται εἰς γροσίων χιλιάδας δέκα, ἡ τοσοῦτος ἀριθμὸς χιλιάδων νὰ προσφέρεται κατ' ἔτος εἰς αὐτὸ, ἀπὸ τόσον ἀριθμὸν Γραικῶν, ὅσος εἶναι ἱκανὸς νὰ μὴ πληρόνῃ ἕκαστος ἀμμήμόνον ἑκατὸν γρόσια κατ' ἔτος. Δὲν εὐρίσκεται κανεὶς τὴν σήμερον ἀπὸ τοὺς κτηματικούς τοῦ γένους, ὅστις δὲν ἠθέλει μετὰ χαρὰς ὑποφέρειν τόσον εὐτελῇ δαπάνῃ διὰ τόσον ἐνδοξον εἰς τὴν πατρίδα του ἔργον.

ΙΒ'. Ὁ ἀριθμὸς τῆς προσόδου ταύτης ἐννοεῖται διὰ τὰς πρώτας ἀπαραιτήτους χρείας, καὶ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς καταστάσεως τοῦ Μουσείου. Εὐκόλον εἶναι ν' αὐξηθῇ μετέπειτα μὲ τὰς κατ' ἔτος προσφοράς τῶν Γραικῶν. Ὁ τρόπος τῆς αὐξήσεως εἶναι πολύτροπος· καὶ οἱ πραγματευταὶ δύνανται νὰ ὑποχρεωθῶσιν ἐκουσίως νὰ πληρόνωσιν, ἐπιβάλλοντες παραδείγματος χάριν εἰς ἑκάστην Πάλλαν βαμδακίου, ἢ ἄλλης

(I) Παρὰ τὰς πυρκαϊάς, εἶναι ἄλλα αἷτια, τὰ ὅποια νὰ καταριθμῶσιν δὲν συμφέρει, καὶ διὰ τὰ ὅποια καλὸν ἦτο νὰ κατασταθῇ τὸ Μουσεῖον εἰς καυμίαν ἄλλην πόλιν παρὰ τὸ Βυζάντιον. Ἀρμοδιωτέραν ἄλλην δὲν κρίνω παρὰ τὴν Χίον. Ὅχι μόνον εἶναι ἐξω παντὸς κινδύνου, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ἔδειξαν καὶ εἰς αὐτὴν τῆς Ἑλληνικῆς δυσυχίας τὴν πλέον ἀξιοθρήνητον περίοδον τοῦ χρόνου, καὶ ἀφοῦ ἤρχισεν νὰ ἀναγεννᾶται ἡ Ἑλλάς, ὅτι εἶναι ἄξιοι νὰ ὀνομασθῶσι (τούλάχιστον πρὸς καιρὸν) ἀπὸ τὴν ἱεράν Σύνοδον φύλακες καὶ προσταταὶ καὶ προνοηταὶ τῶν προγονικῶν ὅλης τῆς Ἑλλάδος κτημάτων. Εἰάν τὰ ἀντίγραφα τὰ ἐπαρθέντα ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους ἦσαν εἰς τὴν Χίον, ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς ἠθέλει ἀκόμη ἔχειν τὰ ἀντίγραφα τῆς.

πραγματείας, ὀλίγον τί ποτε· καὶ οἱ γράφοντες διαθήκην νὰ ἐνθυμῶνται, ὅτι ἀφίνουν εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῶν, ὅχι μόνον τὰ πολλά των ἢ ὀλίγα κτήματα, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν ἢ τὴν ἀδοξίαν τῆς κοινῆς πατρίδος.

ΙΓ'. Ἀπὸ τὰς προσόδους τοῦ Μουσείου, ὅ,τι περισσεύει κατ' ἔτος (κ' εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλουν περισσεύειν πολλά) μετὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ἀντιγράφων καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν ἀρχαίων ὑπομνημάτων, καὶ τὴν πληρωμὴν ἐνὸς, ἢ καὶ δύο, ἀν κριθῇ ἀναγκαῖον, μισθωτῶν ἐπισιτῶν, μέρος νὰ ἐξοδεύεται εἰς ἀγορὰν βιβλίων τυπωμένων Ἑλληνικῶν ἀπὸ τὰς καλητέρας Ἑλληνικολατινικὰς ἐκδόσεις τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, καὶ μέρος εἰς ἐτήσιον μισθὸν διδασκάλου τῆς Λατινικῆς γλώσσης, χωρὶς τὴν εἵδησιν τῆς ὁποίας, ἢ πλανᾶται, ἢ σκοποῦν ἔχει νὰ πλανᾷ, ὅς τις φαντάζεται ὅτι εἶναι δυνατόν ν' ἀποκτήσῃ τῆς Ἑλληνικῆς ἐντελεστάτην εἵδησιν (1).

† (1) Ἡ Λατινικὴ γλῶσσα ὅτι εἶναι μία τῶν διαλέκτων τῆς Ἑλληνικῆς, εἶναι ἀποδεδειγμένον εἰς τοὺς ὅσοι γνωρίζουσι καὶ τὰς δύο· οὐτ' ἐκείνην χωρὶς τὴν Ἑλληνικὴν, οὔτε ταύτην χωρὶς ἐκείνην εἶναι δυνατόν νὰ μάθῃ τις ἀκριβῶς. Εἴω τούτου, ἡ Κριτικὴ, καθὼς ὅλαι αἱ ἐπισημαί, ἐλαβε τὴν αὔξησιν αὐτῆς ἀπὸ πολλῶν χρόνων καὶ πολλῶν ἀνθρώπων κόπους· καὶ ἡ πρόοδός της ἔγινε βαθμηδὸν ἀπὸ γνώσιν εἰς γνώσιν. Ὅλοι οὗτοι οἱ κόποι εἶναι γραμμένοι εἰς Λατινικὴν γλῶσσαν. Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν χωρὶς τὴν εἵδησιν αὐτῆς νὰ γνωρίζῃ τις ἐντελῶς τὴν Ἑλληνικὴν; ὅχι τι πλεον δυνατόν ἀφ' ὅ,τι ἤθελεν εἰσθαι νὰ ἐξεύρῃ ἐντελῶς, τὴν ναυπηγικὴν, παρδείγματος χάριν, ὅς τις καταγίνεται νὰ σκάπτῃ μονόξυλα, καθὼς ἔκαμναν οἱ πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων πρόγονοί του, χωρὶς νὰ ὑποπτεύεται κἀν, ὅτι εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην κτίζουσι καράβια μεγαλῆτερα σχεδὸν ἀπὸ τὴν κώμην ὅπου κατοικεῖ. Ὅς τις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου, ἀς παραβλῇ τὰς ἐκδόσεις τῶν μεγάλων κριτικῶν τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν ἐγκυκλοπαιδεῖαν τοῦ Πατρῴου, τὰς γραμματικὰς των μὲ τὰς γραμματικὰς τῆς

Ἔως τώρα ἐλάλησα περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀντιγράφων ὡς περὶ πράγματος, τοῦ ὁποίου ἡ φύλαξις προξενεῖ τιμὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ εἶμαι βέβαιος ὅτι εἰς τῶν ὁμογενῶν μου τὰς ψυχὰς περισσοτέραν ἰσχὺν ἔχει σήμερον ἡ δόξα παρὰ τὸ κέρδος. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦ κέρδους ἡ φροντίς εἶναι πράγμα ἄτιμον, ὅταν ἐπιστηρίζεται εἰς τὸ δίκαιον, καὶ διευθύνεται ἀπὸ τὴν φρόνιμον πρόνοιαν νὰ μὴ δίδωμεν ἀσώτως εἰς πλουσιωτέρους ὅ,τι δύναται νὰ βοηθήσῃ τὴν ἰδίαν ἡμῶν πενίαν· καὶ ἡ λέγουσα παροιμία,

Όταν ἡ αὐλὴ σου διψᾷ, νερὸν ἔξω μὴ χύνης,

εἶναι πολλὰ φρόνιμος παροιμία.

Ὅλγοι ἴσως ἐξ ἡμῶν ὑπωπτεύθησαν ἀκόμη πόσον κέρδος προξενοῦν τὰ παλαιὰ ἀντίγραφα εἰς τῆς φωτισμένης Εὐρώπης τὰς πόλεις, ὅσαι εὐτύχησαν νὰ τ' ἀποκτήσωσιν ἀπὸ τῶν Γραικῶν τὴν δυστυχίαν. Εἰς αὐτὰς συντρέχουσιν ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις ἄνδρες λόγιοι πολλότατοι κατ' ἔτος, διὰ νὰ τὰ ἐξετάζωσι, νὰ τὰ παραβάλλωσι, καὶ νὰ κάμνωσι νέας ἐκδόσεις ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀπ' αὐτὰ· ἢ, ἂν ἐμποδιζῶνται ἀπὸ περιστάσεις, πέμπουσι σχεδὸν ὅσον ἐμελλαν νὰ δαπανήσωσιν

Ἑλλάδος, τὸν Θησαυρὸν τοῦ Στεφάνου μὲ τὸν Θησαυρὸν τοῦ Βλάχου, ἢ μὲ τὸ τετράγλωσσον λεξικὸν τῆς Βενετίας. Εἶναι συγχωρημένον εἰς τοὺς ἄμαθεῖς νὰ κοιμίζωσι τὸ γένος μὲ τὰ ΚΑΛΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ, καὶ νὰ τοῦ δεσμεύωσι τοὺς πόδας, ὅποταν ἤρχισε νὰ τοὺς κινῇ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν καλῶν, μακαρίζοντες αὐτὸ διὰ καλὰ τὰ ὅποια δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη· ἀλλ' οὐδεμιᾶς συγχωρήσεως ἄξιος εἶναι ὅστις ἀπὸ τοὺς λογίους ἄνδρας τοῦ γένους δὲν φωνάζει εἰς τοὺς ἀδελφούς του καθημέραν ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Προφήτης εἰς τοὺς Ἰουδαίους, « Οἱ » μακαρίζοντες ὑμᾶς πλανῶσιν ὑμᾶς, καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν » ταράσσουσι ».

ἀργύριον, ἐὰν ἤρχοντο αὐτοπροσώπως εἰς αὐτάς, διὰ τὰ παραβάλη, ἢ καὶ ὁλονλήρως τὰ ἀντιγράφη ἄλλος δι' αὐτοὺς, κάτοικος τῆς πόλεως, λόγιος κἀνεὶς, ἀλλ' ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνδεῆς χρημάτων.

Ἐκ τούτου λοιπὸν ἄς συλλογισθῇ ὅστις ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του, ὅτι φυλάσσοντες τὰ προγονικά ἡμῶν ἀντίγραφα, ἔξω τῆς προξενουμένης ἀπὸ τὴν φυλακὴν ταύτην δόξης εἰς τὴν Ἑλλάδα, προξενούμεν καὶ τροφὴν δικαίαν καὶ χρεωσυσμένην εἰς πολλοὺς ἐνδεεῖς λογίους Γραικοὺς, καὶ διεγείρομεν ἐνταυτῷ εἰς τὰς ψυχὰς των ζῆλον περισσότερον καὶ λογικωτέραν ἐρευναν τῆς προγονικῆς γλώσσης, ὅταν ἴδωσι πόσον οἱ ἀλλογενεῖς τὴν τιμῶσι.

Ταῦτα ταπεινῶς ζητῶ, καὶ ἐλπίζω, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐλπίζει τὸ γένος ὅλον, ἀπὸ τὴν μητέρα του τὴν Μεγάλην Ἑκκλησίαν, ἢ ὁποία μὲ τὴν σύσασιν τοῦ κοινοῦ γυμνασίου τῶν ἐπιστημῶν ἔδειξε πόσῃν πρόνοιαν ἔχει τοῦ γένους. Διὰ τοῦτο ἐτόλμησα τὰ φέρω εἰς τὴν μνήμην της, ὅ,τι πρὸ πολλοῦ αὐτοκινήτως ἀπεφάσισεν αὐτὴ τὰ κάμῃ, διότι ἔπαυσαν (νομίζω) ὅσα μέχρι τοῦδε τὴν ἐμπόδισαν τὰ τὸ τελειῶσθαι. Τοῦτο μόνον προσθέτω, ὅτι τὸν αἴτιον τοιοῦτου καλοῦ Πατριάρχην (καὶ ὁ σήμερον εὐτυχῶς πατριαρχεύων εἶναι ἄξιος διὰ πολλὰς αἰτίας τοιαύτης τιμῆς) καὶ ἡ παρούσα καὶ ἡ ἐπερχομένη γενεὰ τῶν Γραικῶν θέλουν τὸν συγκαταριθμῆσαι τρίτον εἰς τὴν τάξιν, καὶ πρῶτον εἰς τὴν τιμὴν, μὲ τὸν Φώτιον καὶ μὲ τὸν Εὐστάθιον, τῶν ὁποίων ἡ μνήμη θέλει μείνειν ἀνεξάλειπτος εἰς ἐκείνων ὅλων τὰς ψυχὰς, ὅσοι χαίρονται εἰς τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος. Μεταβαίνω τώρα εἰς τὸν Ἰσοκράτην.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΤΟΥ

ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ.

Ἡ ΡΗΤΟΡΙΚΗ τέχνη, καθὼς ὅλαι αἱ τέχναι, ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν παρατήρησιν, καί, καθὼς ἐκείναι, ὁδηγουμένη ἀπὸ τὴν πείραν, αὐξήθη προβαίνουσα κατὰ μικρὸν, ἕως οὗ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς. Ἦγουν πολὺν καιρὸν πρὶν γραφθῇ τέχνη Ρητορικῆς, ἦσαν εἰς τὸν κόσμον Ῥήτορες· καθὼς προτοῦ νὰ παραδοθῶσι κανόνες Ἀρχιτεκτονικῆς, ἦσαν οἰκιῶν κτίσαι.

Μόλις οἱ ἄνθρωποι εὔρηκαν γλῶσσαν, μόλις ἡ χρεία, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἄλλος ἀπ' ἄλλον, τοὺς ἐσυνάθροισεν εἰς πολιτικὴν κοινωνίαν, κ' ἐκατάλαβαν τὴν ἀνάγκην νὰ εὔρωσι τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἡ λαλουμένη γλῶσσα γίνεται εὐάρεστος καὶ πιθανή· καὶ ἰδοὺ ἡ ἀρχὴ τῆς Ῥητορείας. Ἀπὸ τοὺς πρὸ τῆς Ῥητορικῆς τέχνης Ῥήτορας αὐτοδιδάκτους τούτους ὅλοι δὲν ἐρῶντόρευαν μὲ τὴν αὐτὴν εὐδοκίμῃσιν, ἀλλ' ὑπερέβαλλεν ἄλλος ἄλλον κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἐκφράζη τῆς ψυχῆς τοῦ τὰ νοήματα· καθὼς ἀπὸ τοὺς αὐτοδιδάκτους ἐκείνους κτίσας ὑπερέβαλλεν ἄλλος ἄλλον, κατὰ τὴν στερεότητα, εὐαρμοσίαν καὶ εὐπρέπειαν τῆς οἰκοδομῆς του.

Ἡ φιλοσοφία, τῆς ὁποίας ἔργον εἶναι νὰ πλάσῃ ἀπὸ τὰ ἄτομα τὰ εἶδη, ἀπὸ ταῦτα πάλιν τὰ γένη, εἰς ὀλίγα λόγια, νὰ καθολικεύῃ τὰ μερικὰ, παρατήρησε μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου τῶν αὐτοδιδάκτων ἐργατῶν τὰ διάφορα εὐδοκιμήματα,

τά ἐσυνάθροισεν εἰς γενικοὺς κανόνας, καὶ ἐγέννησε τοιοῦτο-
τρόπως τὴν θεωρίαν πάσης τέχνης, καὶ αὐτὰς τὰς τέχνας.

Ἀπὸ τοιαύτην θεωρίαν ἤρχισεν ἡ γένεσις τῆς Ῥητορικῆς
τέχνης, ἔλλιποὺς φυσικὰ τὸ καταρχὰς καὶ σφαλμένης εἰς πολ-
λοὺς αὐτῆς κανόνας, προχωρούσης ἔπειτα εἰς τελειότητα, καθ-
όσον οἱ αὐτοδίδακτοι ἐκεῖνοι Ῥήτορες, προσαρμόζοντες τοὺς
κανόνας τῆς γραπτῆς τέχνης εἰς ὅ,τι ἕως τότε ἔκαμναν χωρὶς
κανόνας, ἐλάμβαναν ἀφορμὴν ἀπὸ ταύτην τὴν προσαρμογὴν,
να τοὺς ἐξετάσωσιν ἀκριβέστερον, καὶ νὰ διορθώσωσι τοὺς
ἐσφαλμένους, ἢ ν' ἀναπληρώσωσι τοὺς ἐλλιπεῖς.

Πρῶτον, ὅσιν ἡσχολήθη εἰς τὴν τέχνην τῆς Ῥητορικῆς,
ὑπολαμβάνουσι κοινῶς τὸν Ἐμπεδοκλέα· πιθανὸν ὅμως εἶναι
ὅτι ὁ φιλόσοφος οὗτος ἠρκέσθη εἰς τὴν διὰ ζώσης φωνῆς παρὰ-
δοσιν ὀλίγων τινῶν Ῥητορικῶν παραγγελμάτων, καὶ δὲν ἔγραψε
τίποτε περὶ τῆς τέχνης. Πρῶτοι τεχνογράφοι ταύτης ἀριθμοῦν-
ται Σικελιώται (ὡς ὁ Ἐμπεδοκλῆς), ὁ Τισίας, ὁ Κόραξ, ὁ
μαθητὴς τοῦ Ἐμπεδοκλέους Γοργίας καὶ ὁ Πῶλος.

Ἀπὸ τούτους ἐπέρασεν ἡ τέχνη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν λοι-
πὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὄχι πολλὰ μακρὰν εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον εἰς
τοὺς χρόνους ἤκμασαν Θρασύμαχος ὁ Χαλκηδόνιος, Πρόδικος
ὁ Κεῖος, Πρωταγόρας ὁ Ἀδδηρίτης, ὁ Εὐαθλος, Ἰππίας ὁ
Ἡλεῖος, Ἀλκιδάμας ὁ Ἐλαίτης, Ἀντιφῶν καὶ Πολυκράτης οἱ
Ἀθηναῖοι, Θεόδωρος ὁ Βυζάντιος, καὶ ἄλλοι πολλοί. Μέρους
ἐκ τούτων ὁμοῦ μὲ τῆς Ῥητορικῆς τὴν παράδοσιν ἔγραφαν καὶ
σοφιστικὰς μελέτας, καὶ πολλὰ ὀλίγοι τινὲς καὶ λόγους ῥητο-
ρικοὺς, ὑπαγορευμένους ἀπὸ τὴν παροῦσαν χρεῖαν, ἤγουν τῶν
ὁποίων ἡ ὑπόθεσις ἦτον ἀληθινή (1).

(1) Δύο μελέται σοφιστικαὶ σώζονται μόναι τοῦ Γοργίου, ἐπιγρα-
φόμεναι, Ἐλένης ἐγκώμιον, καὶ Ἀπολογία ὑπὲρ Παλαμήδους. Ἀπὸ τῶν

Εἰς ταύτην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον ἐγεννήθη ὁ Ἰσοκράτης, κατὰ τὸ πρῶτον τῆς ὀγδοηκοστῆς ἑκτῆς Ὀλυμπιάδος ἔτος, τὸ ὁποῖον συμπίπτει μὲ τὸ τετρακοσιοστὸν τριακοστὸν ἔκτον πρὸ Χριστοῦ. Διδασκάλους αὐτοῦ ὀνομάζουσιν ἄλλοι ἄλλους· τὸ πιθανώτερον ὁμῶς εἶναι ὅτι ὁ Γοργίας καὶ ὁ Πρόδικος τὸν ἐδίδαξαν τὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔπειτα ἐπαράδωκεν εἰς ἀναριθμήτους ἄλλους Ἕλληνας, καθὼς θελομεν ἰδεῖν εἰς τὸ ἐξῆς.

Μετὰ τὸν Ἰσοκράτην ἀναφέρει ὁ Κυντιλιανὸς (1), ὡς Ρητορικῆς τέχνης συγγραφεῖς τὸν φιλόσοφον Ἀριστοτέλην, καὶ τοὺς δύο μαθητὰς αὐτοῦ Θεοδέκτην τὸν Φασηλίτην, καὶ Θεόφρασον τὸν Ἐρέσιον.

Εὐχῆς ἄξιον ἦτο νὰ ἐσώζοντο τῶν προειρημένων ὄλων αἱ ρητορικαὶ τέχναι (2), διὰ νὰ μάθωμεν ἀπὸ τὴν σύγκρισιν αὐ-

λόγον τοῦ Προδίκου, ἐπιγραφόμενον Ἡρακλέους ἐγκώμιον, σώζεται εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα (B', α', 21) τοῦ Ξενοφῶντος τὸ μέρος, ἃ μᾶλλον εἶπεῖν, ἢ ἔννοια τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ περιέχοντος τὸν Θαιμαστὸν περὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἡρακλέους μῦθον. Τοῦ Ἀλκιδάμαντος, μαθητοῦ τοῦ Γοργίου, ἔχομεν ἀκόμη δύο μελέτας, ὡς ἀπὸ τοῦ Ὀδυσσεύς δημηγορηθείσας· ἔγραψε καὶ Ἐγκώμιον Θανάτου, ὡς λέγει ὁ Ἰζέτζης (Ἰδ. σημ. Κυζέρ. εἰς τὸν Σουΐδ. λέξ. Ἀλκιδάμας). Τοῦ Ἀντιφῶντος, ὅστις ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Γοργίου, καὶ διδάσκαλος τοῦ Θουκυδίδου, σώζονται δεκαπέντε λόγοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τρεῖς μόνον ἔχουσιν ἀληθινὴν ὑπόθεσιν δικανικὴν, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Ρεΐσχίου· οἱ λοιποὶ εἶναι σοφιστικαὶ μελέται καὶ γυμνάσματα Ῥητορικά. Περὶ τοῦ Πολυκράτους, ἐξεύρομεν ἀπὸ τὸν Ἰσοκράτην (σελ. 222 τῆς ἐκδ. Κοραῆ) ὅτι ἔγραψεν Ἀπολογία τοῦ Βουσίριδος, καὶ Κατηγορίαν τοῦ Σωκράτους. Ὁ χρόνος ἀφάνισε καὶ τοὺς δύο τούτους λόγους, καὶ δὲν μᾶς ἠδίκησε τίποτε, πλὴν ἵσως τοῦτο μόνον, ὅτι δὲν ἀφάνισεν ὁμοῦ καὶ τὴν μνήμην τοῦ γράψαντος.

(1) Quintil. *Instit. orator. Lib. III, cap. 1.*

(2) Εἰς τοῦ σοφωτάτου Πατριάρχου Φωτίου τοὺς χρόνους ἐσώζετο ἐτι ἡ Ῥητορικὴ τέχνη τοῦ Ἰσοκράτους· ἐνδεχόμενον νὰ εὑρεθῇ καὶ

τῶν, τὴν κατὰ βαθμὸν προχώρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς τὸ τέλειον, μάθημα ἀξιόλογον εἰς ἡμᾶς μάλισα, τῶν ὁποίων ἡ προκοπὴ εἰς τὴν παιδεῖαν πρέπει νὰ ὀδηγῇται ἀπὸ παλαιὰ προγονικὰ παραδείγματα. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ περισσότεροι δὲν ἔγραψαν Ῥητορικὴν ὁλόκληρον, ἀλλ' ἐδίδαξαν ἄλλος ἄλλο τῆς τέχνης μέρος, ὅ,τι ἕκαστος ἐνόμιζεν ἀξιολογώτερον παρὰ τᾶλλα. Παραδείγματος χάριν ὁ Γοργίας καὶ ὁ Πῶλος ἐματαιο-
 + πόνησαν πολὺ εἰς τὰ Πάρισα καὶ Ὀμοιοτέλευτα· ὁ Θρασύμαχος ἐκαλλιέργησεν ἐκεῖνο τῆς Ῥητορικῆς τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἀπο-
 + βλέπει νὰ κινήσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων εἰς συμπά-
 + θειαν καὶ ἔλεον· ὁ Πρόδικος (1) ἡσχολήθη περισσότερον εἰς τὴν διάκρισιν καὶ τὸν ὀρισμὸν τῶν συνωνύμων λέξεων· μέρος ἀναμφισβόλως ἀξιόλογον τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ἀλλ' εἰς τὸ ὁποῖον (ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ συμπεράνῃ τις ἀπὸ τὸν εἰρωνι-
 + κὸν τρόπον τῶν ὅσα λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Σωκράτης εἰς τοὺς δια-
 λόγους τοῦ Πλάτωνος) ὑπερέβη τὰ ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν ὠρισμένα ὅρια εἰς τὰς τοιαύτας ἐρεῦνας. Εἰς ὀλίγα λόγια οἱ περισσότεροι ἀπὸ τούτους τῆς Ῥητορικῆς τοὺς διδασκάλους ἡσχολήθησαν

πάλιν εἰς καμμίαν κρύπτραν τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ ἐκδοθῇ εἰς τύπον ἀπὸ Γραικοῦς, ἐὰν κἀνεὶς ἀπὸ τοὺς γνωρίζοντας τὰ καλὰ γραμματικά δὲν προφθάσῃ νὰ τὴν πέμψῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

(1) Ὁ Πρόδικος ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Κέω, τὴν κοινῶς ὀνομαзо-
 + μένην σήμερον Κίαν, καὶ χυδαίεσεν Τζίαν. Ἀν εὐρίσκεται κἀνεὶς νέος, σπουδασὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, θρέμμα τῆς νῆσου ταύτης, ἅς μὴ παραδράμῃ χωρὶς προσοχὴν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων Ῥητοροδιδασκάλων· ἅς μάθῃ ὅτι ἀπὸ τὴν πατρίδα του ἔλαθεν ἀρχὴν ἡ θεωρία τῶν συνωνύμων, τῆς ὁποίας πολλὰ μικρὸν καὶ ἀνίκανον παράδειγμα σώζεται τὸ Περί ὁμοίων καὶ διαφόρων λέξεων συνταγματίου τοῦ Ἀμμωνίου, καὶ τὴν ὁποίαν εἰς τοὺς χρόνους ἡμῶν οἱ Γάλλοι προσήρμωσαν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν μὲ τοσαύτην ἐπιδεξιότητα καὶ εὐφράδειαν

μάλιστα εἰς δύο πράγματα, νὰ διδάσκωσι πῶς πρέπει νὰ ἐγκωμιάζῃ ἢ νὰ ψέγῃ τις, καὶ πῶς πρέπει νὰ φιλονεικῇ εἰς τὴν διαλεξίν, ἢ νὰ κρισολογῇ εἰς τὰ δικαστήρια. Τὸ πρῶτον ἦτο ματαιοπονία, καὶ πολλάκις ἐνδειξίς τῆς ἀχρεϊότητος τοῦ ῥήτορος, ἐπειδὴ κατεγίνετο νὰ κατηγορῇ τὰ τιμῆς ἄξια, καὶ νὰ ἐγκωμιάζῃ ὅσα ἔπρεπε νὰ ψέγωνται, ἢ τοῦλάχιστον νὰ σιωπῶνται, ἢ ὅσα διὰ τὴν εὐτέλειαν αὐτῶν, οὐδ' ἔπρεπεν ὁλως νὰ γίνωνται ὑποθέσεις λόγου ῥητορικοῦ. Τὸ δεύτερον ἤθελεν εἶσθαι χρήσιμον, ἐὰν ὁ διδασκόμενος δὲν ἐγυμνάζετο νὰ νικᾷ εἰς τὰ δικαστήρια καὶ δικαίως καὶ ἀδίκως καθὼς καὶ εἰς τὴν διάλεξιν νὰ φιλονεικῇ μὲ πείσμα ν' ἀποδείξῃ εἰς τοὺς ἄλλους ὅτι δὲν ἐπίστευεν αὐτός· πράγμα πολλά ἐπικίνδυνον, ἐπειδὴ συγχέει εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνθρώπων τὰς ιδέας τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, καὶ γίνεται πλέον εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν μὲ τὴν δύναμιν τῆς γλώσσης, ὅτι ἐγίνετο εἰς τὴν ἀγρίαν τῆς φύσεως κατάστασιν μὲ τῆς χειρὸς τὴν βίαν. Τοῦτο μάλιστα τὸ κακὸν ἐγίνε φανερόν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου οἱ κριταί, διοριζόμενοι ἀπὸ τὴν τύχην τοῦ κλήρου, καὶ ὅχι ἀπὸ ἐκλογὴν σφηριγμένην εἰς τὴν ἐμπειρίαν αὐτῶν, ἦσαν πολλάκις ἄνθρωποι, καὶ τῶν νόμων ἀμαθέστατοι, καὶ τὸν νοῦν ἀπαίδευτοι, εἰς βραχυλογίαν τοιοῦτοι, εἰς ὁποίους ἐπεθύμουν νὰ δημηγορῶσιν οἱ κακοί, ἀλλ' εὐγλωττοι, ῥήτορες. Γέμουσιν αἱ ἱστορίαι, αἱ κωμωδίαί, τῶν Ῥητόρων οἱ σωζόμενοι λόγοι, ἀπὸ μαρτύρια τῆς ὑπάρξεως τοιούτων σοφιστῶν δικολόγων, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν προξενηθείσης φθορᾶς εἰς τοὺς πολίτας· ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικώτερον παρὰ τᾶλλα, καὶ τὸ ὁποῖον, ὅταν μετὰ προσοχῆς τ' ἀνέγνωσα, μ' ἔφερεν εἰς ἐκπληξίν ὅχι μικράν, εἶναι ἡ συμβουλή τὴν ὁποίαν δίδει ὁ Σωκράτης εἰς τὸν Κρίτωνα, ἄνθρωπον πλούσιον, καὶ διὰ τοῦτο φοβούμενον μὴν ἐνοχληθῇ ἀπὸ τοὺς καταράτους συκοφάντας. Τὸν συμβουλεύει καθαρὰ νὰ κάμῃ φίλον κἀνέν'

ἀπὸ τοὺς δικολόγους ῥήτορας, καὶ νὰ τὸν περιποιῇται μὲ δῶρα, διὰ νὰ τὸν ὑπερασπίζῃ ἀπὸ τὰς ἐνδεχομένας συκοφαντίας· καὶ ὁ Κρίτων εὗρηκε τὸν Ἀρχέδημον, ῥήτορα πένητα, ἀλλὰ τίμιον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ τοὺς συκοφάντας τὸν ἡλευθέρωσε, καὶ τόσον ἡγαπήθη ἀπ' αὐτὸν, ὥστε νὰ συσταθῇ καὶ εἰς ἄλλους ἐνοχλουμένους τὰ παρόμοια (1). Οἱ τότε πλούσιοι ἄρα τῶν Ἀθηνῶν ἔπρεπε νὰ τρέφωσι ῥήτορα διὰ τοὺς συκοφάντας, καθὼς ἔτρεφαν ἄλογα διὰ τὸν πόλεμον, καὶ σκύλους διὰ τὰ κυνήγια· εἶχαν χρεῖαν νὰ προστατεύωνται ἀπὸ τοὺς συμπολίτας των, ἐπειδὴ οἱ νόμοι δὲν ἦσαν πλέον ἱκανοὶ νὰ τοὺς προστατεύσωσι.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὅταν ἄρχισε νὰ διδάσκῃ τὴν τέχνην, εὗρηκε καὶ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν Ῥητορικὴν ὁ Ἰσοκράτης· ἤγουν τὸ πραγματικὸν τῆς τέχνης μέρος ἢ κακὸν, ἢ εὐτελέστατον, καὶ τὸ λεκτικὸν ἀποβλέπον νὰ ἀπατᾷ πλέον τὴν ἀκοὴν παρὰ νὰ φωτίζῃ τὸν νοῦν. Ἐκατάλαβεν ὅτι οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο νὰ τελειωθῇ εἶναι δυνατόν, ἂν δὲν προσαρμοσθῇ εἰς πράγματα μεγάλα καὶ ὠφέλιμα εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον· ἐκατάλαβεν ὅτι ἡ Ῥητορικὴ τότε ἀληθῶς γίνεται ἀξία λογικῶν ἀνθρώπων τέχνη, ὅταν καταγίνεται εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἡθῶν καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ὅχι ὅταν ἀσχολῇται εἰς εὐτελεῖ ἢ ὀλέθρια πράγματα· ἀπαράλλακτα καθὼς ὁ οἰκοδόμος, τότε φθάνει εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς τέχνης του βαθμὸν, καὶ λαμβάνει τὸνομα τοῦ Ἀρχιτέκτονος, ὅταν οἰκοδομῇ ναοὺς Θεῶν, καὶ βασιλέων παλάτια, ὅχ' ἐνόσω τρίβει τὸν καιρὸν νὰ κτίξῃ φούρνους· καὶ ὁ Ζωγράφος, τότε γίνεται Ζευξίς, ἢ Πολύγνωτος, ὅταν εἰκονίζῃ τὰς μάχας τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος, ὅχι ὅταν ζωγραφῇ ποντικῶν καὶ βατράχων πολέμους.

(1) Ξενοφ. Ἀπομνημ. Β', §, σελ. 68-70. Ἐκδότης. Κοραῆ.

Εἰς ὀλίγα λόγια, ὁ Ἰσοκράτης ἦτο καὶ φιλόσοφος καὶ Ῥήτωρ, καὶ ἄλλο δὲν εἶχε μὲ τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ μὲ τοὺς συγχρόνους του σοφιστὰς κοινόν, πλὴν ὅτι ἐδίδασκε καὶ αὐτοὺς, καθὼς ἐκεῖνοι, τὴν Ῥητορικὴν Τέχνην. Φαίνεται τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους του, ἐπειδὴ καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Διονύσιος (1), πρῶτος ὁ Ἰσοκράτης μετεχειρίσθη, ἢ μᾶλλον εἶπεῖν ἐδημιούργησε, τὸ συμβουλευτικὸν εἶδος τῆς Ῥητορικῆς· καὶ ἀπὸ πρῶτον αὐτὸν

(1) « Πεφυρμένην δὲ παραλαβὼν τὴν ἄσκησιν τῶν λόγων ὑπὸ τῶν » περὶ Γοργίαν καὶ Πρωταγόραν σοφιστῶν, πρῶτος ἐχώρησεν ἀπὸ τῶν » ἐριστικῶν τε καὶ φυσικῶν (ἄλλ. διορθ. σοφιστικῶν) ἐπὶ τοὺς πολι- » τικοὺς, καὶ περὶ αὐτὴν σπουδάζων τὴν ἐπισήμην διετέλεσεν· ἐξ ἧς, ὥς » φησιν αὐτὸς, τὸ βουλεύεσθαι καί λέγειν καὶ πράττειν τὰ συμφέροντα » παραγίνεται τοῖς μαθούσιν (Διον. Αλικαρνασ. περὶ Ἰσοκράτ.) ». Ἀπ' ἄλλην ῥῆσιν τοῦ αὐτοῦ Διονυσίου, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω (σελ. 245-246) ἐσημείωσα, φαίνεται ὅτι πρῶτος ὁ Ἰσοκράτης, ἡσχολήθη νὰ τελειώσῃ καὶ τὸ λεκτικὸν τῆς Ῥητορικῆς μέρος, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἔπειτα εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ὁ Δημοσθένους. Πρέπει νὰ ᾔναι ἀσυλλόγιστος ὅστις ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῶν δύο τούτων ῥήσεων τοῦ Διονυσίου δὲν συνάξῃ τὸ ἀξιόλογον τοῦτο πόρισμα διὰ τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Ποῖον; ὅτι τὸ λεκτικὸν αὐτῆς μέρος τότε θέλει προχωρήσειν εἰς τελείωσιν ἀφοῦ τὸ πραγματικὸν τῆς ἀρχίσῃ νὰ καταγίνεται εἰς τὰ συμφέροντα εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Πρῶτος ὁ Ἰσοκράτης ἔγραψε τοιοῦτους λόγους, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐδιόρθωσε καὶ τὸ λεκτικὸν μέρος τῆς γλώσσης· καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Πλάτων, τοῦ ὁποίου οἱ περισσότεροι διάλογοι εἶναι συνομιλίαι ἠθικαὶ τοῦ αἰοδίδμου διδασκάλου τοῦ Σωκράτους. Οἱ πρὸ τούτων σοφισταὶ ἡσχολήθησαν ἀπὸ τούτους περισσότερον εἰς τὸ λεκτικόν· ἀλλὰ δὲν εὐδοκίμησαν. Καὶ ἵπως ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκιμήσωσι, γράφοντες, ἄλλοι λόγους ἐριστικοὺς (Ἰσοκρατ. σελ. 291-296 τῆς ἐκδ. Κοραῆ), ἄλλοι ἐγκώμια τοῦ ἄλλοτος, τῶν βαμβούρων (σελ. 208) καὶ τὸ χειρότερον, τῶν τυράννων, ἢ ψόγους καὶ συκοφαντίας τῶν χρηστῶν ἀνθρώπων (σελ. 222); Ὅταν ἐκλέγῃ τις τοιαύτας ἀτυχεῖς ὑποθέσεις λόγων, ἔμπορεῖ νὰ φλυαρῇ ἀπὸ τὸ πρῶτον ἕως τὸ βραδύ τῆς ἡμέρας, ἄλλ' ὅχι ποτὲ ἀληθῶς νὰ ῥητορεύσῃ.

ἤκουσαν οἱ Ἀθηναῖοι λόγους πολιτικούς ἤγουν λόγους ἀποβλέποντας εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν ἡθῶν, χωρὶς τὴν ὁποίαν πολιτικὴ κοινωνία, ἡ καθόλου δὲν συνίσταται, ἡ πολὺν καιρὸν νὰ διαμείνῃ δὲν εἶναι δυνατόν. Φαίνεται πρὸς τούτοις καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀρχήτερα ὠνόμασα ἀψευδῆσaton κριτήριον τῶν τοιούτων, ἤγουν ἀπὸ τὸν καρπὸν τῆς παραδόσεώς του· ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ σχολεῖόν του, κατὰ τὴν εὐφυσιάτην παραβολὴν τοῦ Κικέρωνος, ὡς ἀπὸ τὸν Τρωϊκὸν ἵππον, ἐξέδησαν ἀναρίθμητοι ἥρωες εἰς τὴν πολλὰ δύσκολον τοῦ γράφειν τέχνην (1)· τὸ ὁποῖον δὲν ἠθελε βέβαια συμβῆν, ἂν ἡ Ῥητορικὴ του δὲν παρέδιδε κανόνας διαφόρους τῶν κανόνων, τοὺς ὁποίους ἐδίδασκαν οἱ πρὸ τούτου σοφισταί.

Ὅσον ὁμως τελεία καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἡ Ῥητορικὴ τέχνη τοῦ Ἰσοκράτους, πιθανόν, ἢ νὰ εἴπω τολμηρότερον, βέβαιον εἶναι, ὅτι δὲν ἐφθασεν εἰς ἐκεῖνον τὸν βαθμὸν τῆς τελειότητος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐσύνταξεν ὀλίγους χρόνους μετέπειτα ὁ Ἀριστοτέλης τὴν σωζομένην σήμεραν Ῥητορικὴν τέχνην (2). Ὁ παράδοξος οὗτος ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου μόνου τὰ συγγράμματα, εἰάν κατὰ δυστυχίαν ἀφανίζοντο ὅλα τᾶλλα τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας λείψανα, ἦσαν ἱκανὰ νὰ μαρτυρήσωσι τῆς Ἑλλάδος τὴν δόξαν, ἐσυλλογίσθη ὅτι καθὼς τῶν ἄλλων ἐλευθερίων τεχνῶν, οὕτω καὶ εἰς τῆς Ῥητορικῆς τὴν Θεωρίαν, ἐν μόνου βῆμα χωρὶς νὰ σκονδάψῃ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κάμῃ τις, ἂν δὲν ὀδηγῇται ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας τὸν λύχον. Καὶ εἶναι πρᾶγμα ἄξιον παρα-

(1) Isocrates... è cujus ludo, tanquam ex equo Trojano, innumeri principes exierunt. Cicer. *de Orator. lib. II*.

(2) Λέγω τὴν διηρημένην εἰς τρία βιβλία. Ἡ ἄλλη, ἐπιγραφομένη Πρὸς Ἀλέξανδρον, καὶ φέρουσα τὸνομα τοῦ Ἀριστοτέλους, δὲν εἶναι ἀληθῶς τοῦ Ἀριστοτέλους. Συγγραφεὶα ταύτης ὑποπτεύονται πολλοὶ τὸν Δαμψικηνὸν Ἀντιξομένην.

τηρήσεως, ὅτι πρῶτος ὅσις ἡσχολήθη εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Ῥητορικῆς ἦτον, ὡς ἴδομεν ἄνωτέρω, ὁ Φιλόσοφος Ἰμπεδοκλῆς, καὶ τελευταῖος ὅσις τὴν ἐτεχνογράφησε μὲ μέθοδον ἐχρημάτισεν ὁ πολυμαθὲς αὐτὸς τῆς Ἑλλάδος Φιλόσοφος Ἀριστοτέλης.

Λέγω, τελευταῖος, ἐπειδὴ οὔτε τοῦ Θεοδέκτου καὶ τοῦ Θεοφράστου, τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, αἱ ῥητορικαὶ σώζονται πλέον, καὶ οἱ μετὰ τούτους καθεξῆς γράψαντες ῥητορικάς τέχνας, τοὺς ὁποίους ἀπαριθμεῖ ὁ Κυντιλιανὸς, εἶναι τόσον πιθανώτερον, ὅτι ἀφῆκαν τὴν καλὴν μέθοδον, ὅσον καὶ αὐτοὶ οἱ δόκιμοι ῥήτορες ἔπαυσαν πλέον εἰς τὸν μαθητὴν τοῦ Θεοφράστου, Δημήτριον τὸν Φαληρέα, ὅσις πρῶτος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Κυντιλιανοῦ (1), ἐφθειρε τὴν ῥητορικὴν.

(1) Πρῶτος ὁ Δημήτριος ἔκλινεν, ἵγουν κατέβησεν ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς τῆν Ῥητορικῆς, ὡς λέγει ὁ Κυντιλιανὸς, *Is primus inclinasse eloquentiam dicitur* (*Inst. orat.* X, 1, pag. 501). Τὰ αὐτὰ εἶπε πρὸ τοῦ Κυντιλιανοῦ καὶ ὁ Κικέρων, ὅσις ἐπαινεῖ μὲν τὴν πολυμαθειαν τοῦ Δημητρίου, ὁλλ' ὅμως προσθέτει, ὅτι ἀπὸ ἀνδρικήν καὶ γενναίαν ἔκαμε τὴν Ῥητορικὴν ἄτονον καὶ μαλακὴν, καὶ τοιαύτην, ὅποια νῦν τέρπη ἀκόμη, ἀλλ' οὐχὶ πλέον καὶ νῦν πυρίνη τὰς ψυχὰς τῶν Ἀθηναίων, *delectabat magis Athenienses quam inflammabat* (*Cicer. Brut.* 9). Ἐνθυμᾶται ὁ ἀναγνώστης τί εἶπα (Ἀνωτέρ. σελ. 125) περὶ τοῦ Μένανδρου, ὡς συνεργήσαντος εἰς τὴν φθορὰν τῆς Γραμματικῆς. Ὁ Μένανδρος ἦτο σύγχρονος, φίλος ἄκρος, καὶ συμμαθητὴς (εἰς τὸν αὐτὸν διδάσκαλον τὸν Θεόφραστον), τοῦ φθορῶς τῆς Ῥητορικῆς Δημητρίου. Ὅσις ἀναγινώσκῃ τὴν ἱστορίαν οὐχὶ ὡς μυθιστορίαν, ἀλλ' ὡς ταμεῖον τῶν περασμένων ἀνθρωπίνων πράξεων, διὰ νῦν μάθῃ ἀπ' αὐτῆς πῶς ἔχει νῦν κρίνῃ τας παρούσας, καὶ νῦν προεικάζῃ τὰς μελλούσας, θελεῖ σημεῖωσεν ὅτι εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὅταν οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπολέμουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνες διεσπρεφον καὶ τὴν Ῥητορικὴν καὶ τὴν Γραμματικὴν, καὶ τὰ ἥθη των, συνεριζόμενοι τίς τῶν ἄλλων νῦν φανῇ ἀναξιώτερος ἐλευθερίας. Δὲ ἀπὸ τούτας τὰς διαφθοράς, αὐξηθεῖσας ἀπὸ τοὺς μετ-

vid. et. Cicer.
de officiis
§ 1, 3. —

Εἰς τὴν δυσυχὴ τοῦ χρότου ταύτην περίοδον, ἥτις ἦτον ἡ περίοδος τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἤρχισεν, ὡς λέγει ὁ Ἀλικαρνασσεὺς Διονύσιος, νὰ μαραίνεται ἡ φιλόσοφος Ρητορικὴ, καὶ νὰ ἐμβαίνει εἰς τὸν τόπον αὐτῆς ἡ ἀναιδὲς αὐτὴ φλυαρία, καὶ τὰς τιμὰς τῶν ἀληθινῶν Ρητόρων τὰς ἐσφετερίσθησαν ἀναισχύντως οἱ ἀδόλεσχοι σοφισταί· καὶ τέλος πάντων ὁμοιωθῇ ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς μὲ τοὺς οἴκους τῶν ἀσώτων, ὅπου ἡ ἀσελγεσάτη παλλακὴ ἀρπάζει καὶ τὸν θρόνον καὶ τὴν ἐξουσίαν ὅλην τῆς σῶφρονος καὶ νομίμου γυναικός (1).

ἐπειτα ἀπὸ τὸ κακὸν εἰς τὸ χειρότερον, ἐπροξενήθη ἡ πτώσις τῆς Ἑλλάδος, φανερὸν ὅτι ἀπὸ τὰ ἐναντία μέλλει νὰ γεννηθῇ ἡ ἀνάσασις αὐτῆς, καὶ ἂν μύριοι τοῦ γένους κατήγοροι προφητεύσωσι τὸ ἐναντίον. Εκεῖνοι ἔφθειραν τὰ ὀρθά, ἕωσού τ' ἀφάνισαν ὁλότελ'· οἱ ἀπίγονοί των σήμερον καταγίνονται νὰ διορθώσωσι τὰ φθαρμένα, καὶ προβαίνουνσιν ἀπὸ τὸ καλὸν εἰς τὸ κάλλιον. Ἡ εἶναι βέβαιον ὅτι ἐνεργεῖται τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀναγέννησις, ἥ δὲν εἶναι τίποτε βέβαιον εἰς τὸν κόσμον.

(1) « Ἡ μὲν ἀρχαία καὶ φιλόσοφος Ρητορικὴ... κατελύετο, ἀρ-
 » ξαμένη μὲν ἀπὸ τῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνης τελευτῆς ἐκπνεῖν
 » καὶ μαραίνεσθαι κατ' ὀλίγον, ἐπὶ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας μικροῦ
 » δεήσασα εἰς τέλος ἠφανίσθαι. Ἐτέρα δὲ τις ἐπὶ τὴν ἐκείνης παρ-
 » ελθοῦσα τάξιν, ἀφόρητος ἀναιδεία θεατρικὴ καὶ ἀνάγωγος, καὶ οὔτε
 » φιλοσοφίας, οὔτ' ἄλλου παιδευματος οὐδενὸς μετεληλυθῖα ἐλευθε-
 » ρίου, λαλοῦσα καὶ παρακρουσαμένη τὴν τῶν ὄχλων ἄγνοιαν...
 » τὰς τιμὰς καὶ τὰς προσκασίας τῶν πόλεων, ἃς εἶδει τὴν φιλόσοφον
 » ἔχειν, εἰς ἑαυτὴν ἀνηρτήσατο, καὶ ἦν φορτικὴ τις καὶ ὀχληρά· καὶ
 » τελευτῶσα παραπλησίαν ἐποίησε γενέσθαι τὴν Ἑλλάδα ταῖς τῶν
 » ἀσώτων καὶ κηκοδαίμωνων οἰκίαις. Ὡσπερ γάρ ἐν ἐκεῖναις ἡ μὲν
 » ἐλευθέρᾳ καὶ σώφρων γαμετὴ κἀθηται, μηδενὸς οὔσα τῶν αὐτῆς
 » κυρία· ἐταίρα δὲ τις ἄφρων, ἐπ' ὀλέθρῳ τοῦ βίου παροῦσα, πάσης
 » ἀξιοὶ τῆς οὐσίας ἄρχειν, σκυβαλίζουσα καὶ δεδ.ττομένη τὴν ἐτέραν,
 » τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν πάσῃ πόλει, κ. τ. λ. » (Διονύς. Αλικαρν. περὶ

Τὴν τοιαύτην ἀθλίαν μεταβολὴν, προετοιμασθεῖσαν πολὺν καιρὸν ἀρχήτερα ἀπὸ τοὺς δημαγωγοὺς καὶ κόλακας τῶν Ἀθηναίων, τὴν προεῖδεν ὁ φιλόσοφος καὶ φιλόπατρις Ἰσοκράτης, ὡς φαίνεται ἀφ' ὅσα κατ' αὐτῶν λέγει εἰς πολλότατα μέρη τῶν λόγων αὐτοῦ· ἀλλ' οὐτ' αὐτὸς, οὐτ' οἱ μετ' αὐτὸν ὀλίγοι χρηστοὶ Ῥήτορες εὐτύχησαν νὰ τὴν ἐμποδίσωσιν. Ἀφοῦ μίαν φορὰν φθάσῃ νὰ διαφθαρῇ ἡ ἀκοὴ καὶ κρίσις τοῦ περισσοτέρου μέρους τοῦ ἔθνους ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους κακοδαίμονας μοιχοὺς τῆς Ῥητορικῆς, οἱ μετ' αὐτοὺς ἀναγκάζονται νὰ τοὺς μιμῶνται, διὰ νὰ εὐαρεσθῶσιν εἰς τοὺς φθαρμένους συμπολίτας αὐτῶν· καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ φθορὰ ἀκολουθεῖ καὶ διαδέχεται τὴν φθορὰν, ἕως οὗ νὰ σαπῇ τὸ ἔθνος ὁλόκληρον, εἰς ἀπροσδόκητος καμμί' ἀπὸ τὸν οὐρανὸν βοήθεια δὲν προφθάσῃ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν παντελεῖα τοῦ διαλύσιν.

Περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἰσοκράτους πέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς ὅσα ἱστορήσαν περὶ αὐτοῦ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, ὁ Φιλόστρατος, ὁ Ψευδοπλούταρχος, ὁ Φώτιος καὶ ὁ Σουΐδας· καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ὀλίγας τινὰς παρατηρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἔδωκαν τὴν ἀναγκαίαν προσοχὴν οἱ προειρημένοι βιογράφοι.

Τοῦ Ἰσοκράτους ἡ διαγωγὴ ἔχει τινὰς ὁμοιότητας μὲ τὴν ζωὴν τοῦ Σωκράτους (1). Καθὼς ὁ φιλόσοφος οὗτος, παρ-

» τῶν ἀρχ. Ῥητόρ. § 1, σελ. 445) ». Ἀς ἀναγνώσῃ ὁλόκληρον τὴν ῤῆσιν τοῦ καλοῦ τούτου κριτικοῦ, τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη νὰ συντέμω, ὁ φρόνιμος νέος, διὰ νὰ πληροφορηθῇ τίς εἶναι ἡ καλὴ Ῥητορικὴ· ἀς τὴν ἀναγνώσῃ καὶ ὅστις νομίζει Ῥητορικὴν νὰ λέγῃ ὅ,τι ἔλθῃ εἰς τὴν γλῶσσαν του, μήπως αἰσθανθῇ τί διαφέρει ἀπὸ τὴν Ῥητορικὴν ἡ φλυαρία.

(1) Ὁ πρὸ ἐμοῦ ἐκδότης Λάγγιος, διὰ ταύτας τὰς ὁμοιότητας, ἐτυμολογεῖ τὸ ὄνομα Ἰσοκράτης, ἴσος Σωκράτει· δὲν νομίζω ὅμως, ὅτι

ὅμοια καὶ ὁ Ρήτωρ Ἰσοκράτης, ἐπέρασεν ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν νὰ πολεμῇ τοὺς σοφιστάς, καὶ νὰ πολεμῇται ἀπ' αὐτοὺς, μὲ ταύτην μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ κατὰ τοῦ Σωκράτους πόλεμος ἔλαβε τέλος μὲ τὸν θάνατον τοῦ αἰοιδίμου τούτου ἀνδρὸς, τὸν ὁποῖον εἰς τοὺς ἀνοήτους Ἀθηναίους ὡς ἄθεον παρέστησαν οἱ Θεοκατάρτατοι συκεφάνται.

+ Γνωστὴ εἶναι τοῦ Σωκράτους ἡ παρρησία, μὲ τὴν ὁποίαν ἤλεγχε τῶν φθαρμένων αὐτοῦ συμπολιτῶν τὰς κακίας· παρρησία, ἡ ὁποία κατεφρόνησε καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων τὰς θορυβώδεις καὶ μαινομένας κραυγὰς, καὶ αὐτῶν τῶν ἀγριωτάτων τυράννων τὰς ἀπειλάς. Ἐννέα στρατηγούς μὲ μιαν ψῆφον νὰ θανατώσωσιν ἀδίκως ἦσαν ἔτοιμοι οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν δὲν τοὺς ἐμπόδιζεν ἀπὸ τοιαύτης παράνομου καταδίκης ἡ ἀκατάπληκτος σταθερότης τοῦ Σωκράτους (1). Ἄλλοτε πάλιν ἔβαλεν εἰς φανερόν κίνδυνον τὴν ζωὴν του, ἀπειθήσας εἰς αὐτοὺς τοὺς τριάκοντα τυράννους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπρόσβαζαν νὰ φέρῃ ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα πολίτην ἀθῶον τὸν Λέοντα, διὰ νὰ τὸν φονεύσωσιν (2).

+ Ὁ Ἰσοκράτης φυσικὰ ἦτον ἄτολμος, καθὼς αὐτὸς τὸ ὁμολογεῖ εἰς τοὺς λόγους του· ἀλλ' ἡ ἀτολμία του περιωρίζετο εἰς τοῦτο μόνον, ὅτι δὲν ἀπεκότει ἔμπροσθεν πολλῶν ἀνθρώπων νὰ ἀπαγγεῖλῃ τῆς ψυχῆς του τὰ νοήματα (3)· διὰ τὸ ὁποῖον οὐδ' εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐσηκώθη ποτὲ νὰ δημηγορήσῃ, καὶ εἰς τὰ δικαστήρια σπανιώτατα ἐφάνη νὰ συνηγορήσῃ

ἀληθῶς ἐπίστευε τὴν γνησιότητα τοιαύτης ἀπιθήνου παντάπασιν ἐτυμολογίας.

(1) Ξενοφ. Ἀπομνημ. Α', α', 18, σελ. 5, ἐκδόστ. Κοραῆ.

(2) Πλάτων, Ἀπολογ. Σωκράτ. σελ. 74, καὶ Διογ. Λαέρτ. ἐν Βίῳ Σωκράτ.

(3) Ἰδὲ Ἰσοκράτ. Παναθ. σελ. 234 τῇ ἐκδόστ. Κοραῆ.

εἰς βοήθειαν κἀνενὸς ἀπὸ τούτων συμπολίτας αὐτοῦ. Εἰς τοὺς λόγους του ὁμῶς, τοὺς ὁποίους ἀνεγίνωσκεν εἰς πολλοὺς Ἀθηναίους, τόσον εἶναι μακρὰν νὰ φοβῆται νὰ ἐλέγῃ τῶν συμπολιτῶν του τὰς ἀνοησίας, ὥστε εἰς πολλὰ μέρη τοὺς ἐλέγχει μὲ πολλὰ περισσοτέραν παρρησίαν ἀφ' ὅ,τι ἐσυνείθιζε νὰ κἀμνη ὁ Σωκράτης (1).

Δύο μάλιστα περιστάσεις τῆς ζωῆς του ἐδειξαν φανερά, ὅτι τὸ φιλοδίκαιον εἶχε τόσην δύναμιν εἰς τὴν ψυχὴν του, ὥς' ἐνίκη καὶ αὐτὴν τὴν φυσικὴν του ἀτολμίαν. Ἡ πρώτη εἶναι ὅταν οἱ τριάκοντα τύραννοι ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσωσι τὸν Θηραμένην. Εἰς τὴν παράνομον ταύτην καταδίκην, ἀπὸ τούτων ὅσοι εὐρέθησαν παρόντες τρεῖς μόνον ἐτόλμησαν νὰ σηκωθῶσιν εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ καταδικαζομένου, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἦσαν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Ἰσοκράτης (2). Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον παράδοξος ἢ δευτέρα· τοῦ ἀδίκου θανάτου τοῦ Σωκράτους τὴν ἐπαύριον ἡμέραν μόνος ὁ Ἰσοκράτης ἐφάνη εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν μαυροφορεμένος. Τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο τόλμημα κετεδίκαζεν ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἀσέβειαν τῶν συκοφαντῶν, καὶ τὴν παρανομίαν τῶν κριτῶν, καὶ ἐκήρυττε μὲ φωνὴν ἀλάλητον εἰς τοὺς ἀναισθήτους Ἀθηναίους, ὅτι νὰ ἐξαλείψωσιν ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτῶν τόσον ὄνειδος, καὶ νὰ τὴν καθαρίσωσιν ἀπὸ τοῦ φόνου τὸ μίasma, μέσον ἄλλο δὲν τοὺς ἔμενε παρὰ νὰ μαυροφορέσωσιν ὅλοι, ὅσοι ἦσαν ἀθῶοι ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Σωκράτους.

(1) Ἰδὲ Ἰσοκράτ. Ἐπιστ. β', πρὸς Φίλιππον. σελ. 416 τῆς ἐκδόστ. Κεραῆ.

(2) Ὁ Ψευδοπλούταρχος ὀνομάζει μόνον τὸν Ἰσοκράτην. Διόδωρος ὁμῶς ὁ Σικελιώτης (1Α, ε') λέγει ρητῶς, ὅτι ὁ Σωκράτης μὲ ἄλλους δύο ἐσηκώθη εἰς βεθήθειαν τοῦ Θηραμένου· τῶν δύο τούτων εἰς ἡτοῦ ὁ Ἰσοκράτης.

Η μεγαλύτερα ὅμως ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰσοκράτους εἶναι ἡ περὶ αὐτοῦ μαρτυρία τοῦ Σωκράτους. Ὁ φρόνιμος οὗτος καὶ χρηστὸς πολίτης μόλις ἤκουσε τοὺς πρῶτους λόγους τῆς νεότητος τοῦ Ἰσοκράτους, κ' ἐκατάλαβε καὶ τὴν φιλόσοφον φύσιν τοῦ ῥήτορος, κ' ἐπροφήτευσε τὴν μέλλουσαν ὑπεροχὴν πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ ῥήτορας· καὶ δὲν ἐφεύσθη.

Ἐδειξαν τὴν ὑπεροχὴν ταύτην ὅχι μόνον οἱ λόγοι του, καταγινόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ τὴν διόρθωσιν, ἀλλὰ καθὼς εἶπα, καὶ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἀφίνοντες τῶν Σοφιστῶν τὰ σχολεῖα ἔτρεξαν ἀπ' ὅλα τῆς Ἑλλάδος τὰ μέρη εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Ἰσοκράτους.

Ἀπὸ τοὺς ἀναρίθμους τούτους μαθητὰς τοῦ Ῥήτορος, ἐκείνοι τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα μᾶς ἐφύλαξεν ἡ ἱστορία, εἶναι ὁ Ἀφареύς, υἱὸς Θετὸς καὶ προγονὸς τοῦ Ἰσοκράτους, ὁ Ἀνδροτίων, ὁ Ἀσκληπιάδης, ὁ Διόδωτος, ὁ Διοσκουρίδης, Ἐφορος ὁ Κυμαῖος, ὁ Θεοδέκτης, Θεόπομπος ὁ Χίος, ὁ Ἰσαῖος, Ἰσοκράτης ὁ Ἀπολλωνιάτης, ὁ Κηφισόδωρος, ὁ Κόκκος, ὁ Κράτης, ὁ Λάκριτος, ὁ Λεωδάμας, ὁ Ναυκράτης, ἡ Ναυσικράτης, ὁ Φιλίσκος, καὶ ἄλλοι πάμπολλοι, ὅχι μόνον Ῥήτορες, ἀλλὰ καὶ ποιηταί, καὶ ἱστορικοὶ ἀξιόλογοι, τῶν ὁποίων κατὰ δυστυχίαν ἀφάνισεν ὁ χρόνος τῶν περισσοτέρων τὰ συγγράμματα. Μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους ἐχρημάτισε καὶ ὁ στρατηγὸς, καὶ στρατηγοῦ υἱὸς τοῦ Κόνωνος, Τιμόθεος. Ὁ Φώτιος συναριθμεῖ μὲ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ῥήτορος καὶ τὸν Ξενοφῶντα· καὶ δὲν ἤθελε ψευθεῖν ὅστις συναριθμῆσθαι μ' αὐτοὺς καὶ τὸν Δημοσθένην, ἐπειδὴ ῥητῶς ὁ Πλούταρχος λέγει, ὅτι ὁ μέγας οὗτος Ῥήτωρ ἐμελέτησε μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν τὴν Ῥητορικὴν τέχνην τοῦ Ἰσοκράτους (1).

(1) Εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ συναθροίσῃ τις τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰσοκράτους. Εὑρύναξα ὅσα μ' ἐσυγχώρησεν ὁ καιρὸς, τὰ

Τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι διεσπάρησαν εἰς διαφόρους ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἐσύστησαν φιλοσοφίας καὶ φιλολογίας σχολεῖα, ἔκαμε τὸν Κικέρωνα νὰ ὀνομάσῃ τὸν οἶκον τοῦ Ἰσοκράτους σχολεῖον ὅλης τῆς Ἑλλάδος (1). Καὶ αὐτὸς ὁ Ἰσοκράτης, ὁπότεν λέγει (2), ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν Ἀθηναίων γίνονται διδάσκαλοι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, τὸ ἴδιον αὐτοῦ σχολεῖον ἐγκωμιάζει.

Διὰ τοῦτο ἴσως, καὶ ἄλλα ὅσα λέγει περὶ τῆς τέχνης του, τὸν ἐκατηγόρησαν τινὲς ὡς ὑπερβολικὰ φιλότιμον. Ὅτι δὲ εἶναι παντάπασιν ἀσήρικτος ἡ τοιαύτη κατηγορία, φαίνεται ἀπὸ πολλοὺς λόγους τοῦ Ρήτορος, ὅπου πίπτει φανερά εἰς τὴν περιαυτολογίαν· τὴν ὁποίαν ὁμως εὐκόλα θέλει συγχωρήσειν ὅτις συλλογισθῇ τὸν ἄγριον φθόνον τῶν ἐχθρῶν του. Ὑποφέρει μὲ σιωπὴν τὰ φαρμακωμένα τοῦ φθόνου βέλη ὁ τίμιος ἄνθρωπος, καὶ ἀφίνει εἰς τὰ ἔργα του τὴν φροντίδα νὰ ἀπολογοῦνται δι' αὐτὸν, ἐνὸς ὁ φθόνος περιορίζεται νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ μόνον τὴν τιμὴν τῶν καλῶν ἔργων. Ἀλλ' ὅταν οἱ συκοφάνται, ὅχι μόνον ἀνωφελῇ, ἀλλὰ καὶ βλαβερὸν νὰ τὸν ἀποδείξωσι πρᾶθυμοῦνται, τότε ἀναγκάζεται νὰ λύσῃ τὴν σιωπὴν, καὶ ν' ἀπαριθμῇ αὐτὸς ὅσων καλῶν αἴτιος ἔγινεν εἰς τὴν πατρίδα του, διὰ νὰ κατασχύνῃ καὶ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ τοὺς συμπολίτας του νὰ διδάξῃ, ὅτι οἱ συκοφάνται, καὶ ὅχι οἱ φιλόσοφοι

περισσότερα ἀπὸ τοῦ Ρυγκενίου τὴν Κριτικὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν Ρητόρων. Τόσον ἥτο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὸ πλῆθος, ὥς ὁ Ἑρμιππος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου (σελ. 342) ἐσύσταξε βίβλον ὁλόκληρον ἐπιγραφομένην, « Περὶ τῶν Ἰσοκράτους μαθητῶν » Ἀλλὰ καὶ ταύτην, καθὼς ἄλλα πολλὰ, τὴν ἀφάνισεν ὁ χρόνος.

(1) *Cujus domus cunctæ Græciæ quasi ludus quidam patuit. Cicer. in Brut.*

(2) Πανηγ. ιγ', σελ. 46 τῆς ἐκδόσ. Κοραῆ.

διδάσκαλοι, βλάπτουσι τὰς πόλεις. Εἰς τοιαύτην ἀνάγκην
 εὐρέθη ὁ Ἰσοκράτης. Τοῦ σχολείου του ἡ ἀνοιξις ἐρήμωσεν ὅλα
 σχεδὸν τὰ σχολεῖα τῶν Σοφιστῶν (1), καὶ τοὺς ἐξέερσε τὴν
 τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἕως τότε ἐλάμβαναν ἀπὸ τὸν ἀνόητον ὄχλον.
 Ἰτί ἔπρεπε νὰ πράξωσιν εἰς τοιαύτην περίσασιν; ἐὰν ἦσαν
 ἀληθῶς φίλοι τῆς πατρίδος, καὶ προνοηταὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ,
 ἐπειδὴ ἐγεννήθη διδάσκαλος σοφώτερος παρ' αὐτοὺς, χρέος
 τῶν ἦτο νὰ πέμψωσιν εἰς ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἐπιλοίπους αὐτῶν
 μαθητάς. Ἀντὶ τούτου ἐκατηγόρησαν τὸν Ἰσοκράτην ὅτι φθείρει
 + τοὺς νέους (2), διδάσκων αὐτοὺς τὸν τρόπον νὰ κάμνωσι τὸ
 ἄδικον δίκαιον. Ὅταν (πάλιν τὸ λέγω) πονηροὶ καὶ γόητες
 ἄνθρωποι φθάσωσιν εἰς τόσην ἀναισχυντίαν, ὥστε νὰ μετα-
 σχηματίζωσι τὸ ὠφέλιμον εἰς τὸ βλαβερὸν, καὶ νὰ ὀνομάζωσι
 τὴν παιδείαν τῶν νέων φθοράν, καὶ τοὺς παιδεύοντας τὸ γένος
 φθαρμένους καὶ φθορέας ὅλου τοῦ γένους, ὁ συκοφαντούμενος
 ἀναγκάζεται, ἢ νὰ εἴπω ἀληθέςερα, χρεωστῇ νὰ ὑψώσῃ τὴν
 φωνήν, διὰ ν' ἀποδείξῃ εἰς τοὺς πλανωμένους τοῦ συμπολίτας,
 πόσον εἶναι εἰς αὐτοὺς καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ ὠφέ-
 λιμος. Τοιαύτην θαυμαστὴν περιαιτολογίαν ἔκαμεν εἰς τοὺς
 ἀδίκους τοῦ κριτὰς ὁ Σωκράτης, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ μιμηθῇ
 ὁ Ἰσοκράτης τόσον περισσότερον, ὅσον ἤξευρεν ὅτι ὡς φθορέα
 τῆς νεότητος ἐσυκοφάντησαν καὶ τὸν Σωκράτην. Ὅταν οἱ ἄνομοι
 + δικασαὶ τὸν ἡρώτησαν, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἀττικῶν δικα-
 στηρίων, ποῖαν ποινὴν ἔκριεν ἀξίαν τῶν ἀδικημάτων του,
 « Ἀθηναῖοι (ἀπεκρίθη ὁ Σωκράτης) διὰ νὰ περιέρχωμαι
 » καθημέραν τὴν πόλιν, καὶ νὰ σᾶς συμβουλευέω ὅλους τὰ

(1) B. ἐπισλ. πρὸς Φίλιππ. σελ. 416 τῆς ἐκδόσ. Κοραῆ.

(2) Ἰδὲ τὸν Περὶ τῆς Ἀντιδόσεως λόγον, σελ. 310, 316-321 τῆς αὐτῆς ἐκδόσ.

» ἀληθῶς εἰς ὅλους συμφέροντα, ἀμέλησα τοῦ ἰδίου μου
 » οἴκου τὴν κυβέρνησιν, καὶ εὐρίσκομαι εἰς ἄκραν πενίαν.
 » Εἰς ἄνδρα πένητα, εὐεργέτην ὅλης τῆς πόλεως, ὅστις ἔχει
 » μάλιστα χρεῖαν νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην φροντίδα,
 » διὰ νὰ μὴ παύσῃ νὰ σᾶς εὐεργετῇ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μὲ τὰς
 » συμβουλὰς του, ἵποιαν ἄλλην ἀνταπόδοσιν ἀξιωτέραν
 » ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ ἢ πόλις, παρὰ νὰ τὸν τρέφῃ χάρισμα εἰς
 » τὸ Πρυτανεῖον; (1) »

Ἐκατηγόρησαν ἔτι τὸν Ἰσοκράτην ὅτι ἐπλουτίσθη ἀπὸ τοὺς
 μισθοὺς τῶν μαθητῶν (2)· καὶ εἰς τοῦτο βέβαια δὲν ὠμοίασε
 τὸν Σωκράτην, ὅστις δὲν ἐδέχθη ποτὲ ἀργύριον ἀπὸ κανένα.
 Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὁ Σωκράτης δὲν ἤνοιξε σχολεῖον μαθημάτων,
 οὐδὲ τὸν διδάσκαλον ἐπαγγέλθη ποτέ· αἱ παλαιᾶσαι, τὰ
 γυμνάσια, τῶν τραπεζιτῶν αἱ κατοικίαι, καὶ τῶν τεχνιτῶν τὰ
 ἐργαστήρια, ἦσαν τοῦ Σωκράτους τὰ σχολεῖα· ὅπου εὕρισκον
 Ἀθηναῖους χρεῖαν ἔχοντας τῆς κατηχήσεως καὶ συμβουλῆς
 του, ἐκεῖ ἐπαράδιδε τὴν ἀρετὴν του ὁ χρηστὸς οὗτος πολίτης.
 Ἐπειτα, ἵπου καὶ πότ' ἐνομοθετήθη νὰ διδάσκῃ τις τὴν τέχνην
 του χωρὶς μισθόν; ἢ τίς ἔδειξε ποτὲ τοιοῦτον κυνικὸν ἡρωϊσμόν,
 ὥστε νὰ ῥηχθῇ μὲ κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν ἀνάγκην
 νὰ κλέπτῃ, ἢ νὰ ψωμοζητῇ, διὰ νὰ παραδίδῃ εἰς ἄλλους
 τέχνην, ὅταν μάλιστα οἱ μαθηταὶ ἦναι δυνατοὶ νὰ πληρώσωσι
 τοὺς κόπους τοῦ διδασκάλου; Τοῦ Ἰσοκράτους οἱ περισσότεροι
 μαθηταὶ ἦσαν ξένοι, ἤγουν τέκνα πλουσιῶν ἀνθρώπων πεμπό-
 μενα εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ παιδευθῶσι· καὶ ἡ φήμῃ τῆς διδασκα-
 λίας, αὐξάνουσα τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, φυσικὰ ἔπρεπε ν' αὐξήσῃ

(1) Πλάτων Ἀπολογ. Σωκράτ. σελ. 36. Ὅστις δύναται νὰ ἐναγνώσῃ
 ταῦτα τὰ λόγια χωρὶς ν' ἀνατριχιάσῃ, ἐκεῖνος ψυχὴν δὲν ἔχει.

(2) Ἰσὸς τὸν Περὶ τῆς Ἀντιδόσ. λόγον σελ. 316 τῆς ἐκδόσ. Κοραῆ.

καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ διδασκάλου. Οἱ συκοφάνται (ἂν ἦτο δυνατόν νὰ γεννηθῇ εἰς ψυχὴν συκοφάντου γενναῖον τί ποτε) ἔπρεπε νὰ μὴ σιωπήσωσι τὸ φιλόσοφον ἔργον τοῦ Ἰσοκράτους, νὰ μὴ λαμβάνῃ λέγω μισθὸν πλὴν ἀπὸ τοὺς ξένους, καὶ νὰ διδάσκῃ δωρεὰν τοὺς συμπολίτας του (1).

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τῆς προφανοῦς συκοφαντίας τὰ κατὰ τοῦ Ἰσοκράτους βέλη. Δὲν ἀμέλησαν οὐδ' οἱ Κωμικοὶ κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν νὰ τὸν κωμωδῇσωσιν ἐπὶ Θεάτρου, ὀνομάζοντες αὐτὸν Αὐλοτρύπην, ἐπειδὴ ὁ πατήρ του εἶχε τέχνην νὰ κατασκευάζῃ αὐλοῦς· ὥς νὰ ἦτο δίκαιον νὰ ψέγεται τις διὰ τέχνην ἰδίαν, ἢ πατρικὴν, ὅσον καὶ ἂν ἦναι εὐτελὲς ἡ τέχνη. Τὸν ἐκωμώδησαν καὶ ὥς συζῶντα μὲ παλλακὴν· καὶ εἰς τοῦτο ἤθελαν εἶσθαι περισσοτέρας ἄξιοι πίστεως, ἂν δὲν εἶχαν δεῖξῃ ἀπ' ἄλλων ἄλλας σοφῶν ἀνδρῶν πολλὰς κωμωδῆσεις, ὅτι περισσότερον ἐφρόντιζαν ἐπάνω τῆς σκηνῆς πῶς νὰ κινήσωσιν εἰς γέλωτα τοὺς θεατάς, παρὰ πῶς νὰ παραστήσωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι λέγουσι περὶ τούτου καὶ ὁ Ψευδοπλούταρχος, καὶ ὁ Ἑρμιππος, ζηρίζεται εἰς

(1) « Πολίτην δὲ οὐδέποτε εἰσέπραξε μισθόν » λέγει ὁ Ψευδοπλούταρχος εἰς τὸν βίον τοῦ Ἰσοκράτους, μ' ὅλον ὅτι ὀλίγον ἂνωτέρω εἶπεν ὁ αὐτός, ὅτι ἀπέβαλεν ὁ Ἰσοκράτης τὸν Δημοσθένην, θέλοντα νὰ μαθητεύσῃ εἰς αὐτὸν, διότι δὲν εἶχε νὰ τὸν πληρώσῃ χιλίας δραχμάς. Ἡ ἀντίφασις αὕτη, τὴν ὁποίαν καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ ἐσημείωσαν, γίνεται ἔτι φανερωτέρα ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Ἰσαίου τοῦ Ῥήτορος γραμμένον ἀπὸ τὸν αὐτὸν Ψευδοπλούταρχον, εἰς τὸν ὁποῖον λέγει, ὅτι ἐπλήρωσε μυρίας δραχμάς εἰς τὸν Ἰσαῖον ὁ Δημοσθένης διὰ τὴν τέχνην τῆς Ῥητορικῆς· ἡγοῦν ἐπλήρωσε δέκα χιλιάδας, ὅσας δὲν εἶχεν οὐδὲ χιλίας νὰ δώσῃ εἰς τὸν Ἰσοκράτην. Ἡ ἀποβολὴ λοιπὸν τοῦ Δημοσθένους εἶναι ψευδής· ἐξ ἐναντίας εἶναι πιθανώτατον νὰ μὴν ἐλάμβανε μισθὸν ἀπὸ τοὺς συμπολίτας τοῦ ὁ Ἰσοκράτης, διότι εἶναι σύμφωνον μὲ τὸν λοιπὸν αὐτοῦ βίον.

Κωμικῶν μαρτυρίας, καὶ μάλιστα τοῦ Στράτιδος ταύτην (1),

Καὶ τὴν Λαγίσκαν, τὴν Ἰσοκράτους παλλακὴν,

Ἰδεῖν με συκάζουσιν εὐναίαν ἔτι,

Τόν τ' αὐλοτρύπην αὐτὸν

Ἐκατηγορήθη πρὸς τούτοις ὁ Ἰσοκράτης, ὅτι ἐπρόβαλεν εἰς τοὺς λόγους του ὡς ἴδια πολλὰ νοήματα τῶν πρὸ αὐτοῦ Ῥητόρων. Ἰκανὴ περὶ τούτου νὰ τὸν δικαιώσῃ εἶναι τοῦ Φωτίου ἢ κρίσις. Εἶπα κ' ἐγὼ εἰς τοῦ Πανηγυρικοῦ τὴν ὑπόθεσιν (2) τί διαφέρει ἡ κλοπὴ τῆς μιμήσεως καὶ τὸ ἐδειξα σαφέστερον μὲ τὴν παράθεσιν μακροῦ μέρους τοῦ Ἐγκωμίου τῆς Ἑλένης, καὶ τῆς κλοπῆς τοῦ Ψευδολουκιανοῦ (3). Καὶ λέγω πάλιν τῶρα εἰς χάριν τῶν νέων, ὅσων ἡ ψυχὴ δὲν ἐμολύνθη ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀδικίαν, καὶ τοὺς παρακαλῶ νὰ σοχαζῶνται τὴν κλοπὴν τῶν ἀλλοτρίων λόγων τόσον αἰσχροτέραν ἀπὸ πικρὸς ἄλλου πράγματος κλοπὴν, ὅσον οἱ μὲν ἄλλοι κλέπται

(1) Παρὰ τῷ Ἀθην. σελ. 592. Τὸ πλέον παράξενον εἶναι ὅτι ὁ μὲν Στράτις ὀνομάζει τὸν Ἰσοκράτην, Αὐλοτρύπην, ὁ δὲ Σουίδας (λέξ. Φιλίσκος) λέγει καθαρὰ, ὅτι ὁ Ἰσοκράτης ὠνόμαζε παίζων Αὐλοτρύπην τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Φιλίσκον. Διὰ ταύτας ἴσως τὰς ἐναντιώσεις ὁ Φιλόσοφος δὲν πιστεύει ὅτι ἐκωμωδῆθη ὁ Ἰσοκράτης ὡς αὐλοποιός. Μ' ὅλον τοῦτο, ὁ μὲν Σουίδας εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐσύγχυσε καὶ τὰ πρόσ-ωπα, καὶ τὰ πράγματα· ὁ δὲ Στράτις εἶναι σχεδὸν βέβαιον, ὅτι τὴν τέχνην τῶν αὐλῶν ἔλαβεν ἀφορμὴν διὰ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν λέξιν Αὐλοτρύπης, ὅχι καθὼς τὴν μετεχειρίσθη ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ προβλήματα του (10, κγ'), ὡς συνώνυμον τοῦ Αὐλοποιός, ἀλλ' εἰς σημασίαν αἰσχρὰν καὶ βωμολόχον, καθὼς καὶ τὸ « Συκάζουσιν ».

(2) Ἰδὲ τὰς σημειώσεις. Μέρ. Β. σελ. 30 τῆς ἐκδόσεως. Κοραῆ.

(3) Ἰδὲ τὰς αὐτάς, σελ. 163-169. Ἡ κλοπὴ αὕτη τοῦ Ψευδολουκιανοῦ ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ 1791 ἔτος, εἰς τὰς φιλολογικὰς ἐφημερίδας τῆς Γοττίγγης.

εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθὼς ἀπὸ χρήματα οὕτω καὶ ἀπὸ παιδείαν πτωχοί· ὁ δὲ κλεψιλόγος κάμνει πρᾶγμα ἀνάξιον τῆς παιδείας, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλεται, καὶ παρὰ τὸν φθόνον ἄλλο νὰ προβάλῃ εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ δὲν ἔχει. Ἐντροπὴ δὲν εἶναι νὰ μανθάνῃ τίς, ὅσα δὲν ἐξεύρῃ, ἀπὸ τοὺς προγενεσέρους τοῦ, οἱ ὅποιοι καὶ αὐτοὶ ἀπ' ἄλλους ἔμαθαν· ἐκεῖνος πρέπει νὰ ἐντρέπεται, ὅστις δὲν προσθέτῃ εἰς ὅσα ἔμαθεν, διὰ νὰ τὰ παραδώσῃ αὐξημένα εἰς τοὺς μεταγενεσέρους. Ἀλλὰ τῶν ἐντροπῶν ὅλων ἡ μεγαλητέρα εἶναι, ὅταν καὶ διὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν τοιαύτην ἐντροπὴν, καταδρέχῃ μὲ ξένους ἰδρωτάς τὸ πρόσωπον, καὶ, κατὰ τοὺς κωμωδουμένους δημαγωγοὺς τῶν Ἀθηναίων, κενόνοι αὐτὸς ἀνακομδωμένος εἰς τοὺς ἀμαθεῖς τὰ μαγειρευμένα ἀπ' ἄλλους,

Μάζαν μεμαχότος ἐν Πύλῳ Λακωνικῇ,
Πανουργότατά πως περιδραμῶν, ὑφαρπάσας,
Αὐτὸς παρέθηκε τὴν ὑπ' ἐμοῦ μεμαγμένην (1).

Εἰς ἡμᾶς τοιαῦται κλοπαὶ ἀκόμη δὲν ἔγιναν· ἐπειδὴ ὄντες εἰς αὐτάς τῆς ἀναγεννήσεως ἡμῶν τὰς ἀρχάς, φυσικὰ οὐδὲ κλοπῆς ἄξια ἔχομεν πολλὰ· κάλλιον ὅμως εἶναι νὰ προλαμβάνῃ τίς τὰ κακὰ, παρὰ νὰ ζητῇ νὰ τ' ἀνασπάσῃ ἀφοῦ μίαν φορὰν ριζωθῶσιν. Εἰς ὀλίγα λόγια, τὰ φιλόμουσα μεираκια τῶν Γραικῶν πρέπει νὰ κρατῶσι πάντοτε τοῦτο εἰς τὸν νοῦν, ὅτι αἱ Μοῦσαι εἶναι παρθένοι, καὶ ἀποσρέφονται τοὺς ὅσοι μὲ παρθευικὴν ψυχὴν δὲν τὰς πλησιάζουσιν. Ἄς ἐνθυμῶνται πρὸς τούτοις τί ἔλεγε καὶ τί ἔκαμνεν εἰς τοιαύτας περιστάσεις ὁ Σωκράτης (2).

(1) Ἀριστοφάν. Ἰππ. 55.

(2) « Φαίνομαι οὐδὲν εἰδῶς... ἐν δὲ τοῦτο θαυμάσιον ἔχω » ἄγαθον, ὃ με σώζει. Οὐ γὰρ αἰσχύνομαι μανθάνων, ἀλλὰ πυκνάνο—

Καὶ ὁ Κικέρων, καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, καὶ ὁ Ἀθήναιος, καὶ ἄλλοι τινὲς ὀλίγοι, ἰσόρησαν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐλύπησε τὸ γῆρας τοῦ Ἰσοκράτους. Ὁ Κικέρων προσθέτει, ὅτι καί, ὅταν ἀνοιξέ σχολεῖον νέον Ῥητορικῆς ὁ Φιλόσοφος οὗτος, ἐπαρώδησε τῆς τραγωδίας ἐπιγραφομένης Φιλοκτῆτης (1) τὸ,

Αἰσχρὸν σιωπᾶν, βαρβάρους δ' ἔαν λέγειν,

εἰς τὸ,

Αἰσχρὸν σιωπᾶν, Ἰσοκράτην δ' ἔαν λέγειν.

Τοῦτο φαίνεται πολλὰ πιθανόν, ὅταν συλλογισθῇ τις ὅτι ὁ Κηφισόδωρος, μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, ἔγραψεν ἀληθῶς, εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ διδασκάλου του, τέσσαρα βιβλία κατὰ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀλλ' ὅμως πάλιν, ὅταν ἀναγνώσῃ τις τὸν Διογένην Λαέρτιον (2), ὁ ὁποῖος εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀριστοτέλους λέγει ῥητῶς, ὅτι τὴν προειρημένην παρωδίαν τὴν ἔκαμεν ὁ Φιλόσοφος εἰς τὸν συμμαθητὴν αὐτοῦ Ξενοκράτην, ὅτι εἰς ἀπὸ τοὺς Σικελιώτας Ῥήτορας καὶ σοφιστάς, ὀνομαζόμενος Ἀριστοτέλης, ἔγραψε κατὰ τοῦ Ἰσοκράτους, διασύρων αὐτοῦ τὸν Πανηγυρικὸν λόγον (3), κλίνει πάλιν εἰς τὴν γνώμην

» μαι, καὶ ἐρωτῶ, καὶ χάριν πολλὴν ἔχω τῷ ἀποκρινομένῳ; καὶ
 » οὐδένα πώποτε ἀπεξέρησα χάριτος. Οὐ γὰρ πώποτε ἐξαρνος
 » ἐγενόμην μαθὼν τι, ἑμαυτοῦ ποιούμενος τὸ μάθημα εἶναι ὡς
 » εὐρημα· ἀλλ' ἐγκωμιάζω τὸν διδάξαντά με ὡς σοφὸν ὄντα, ἀπο-
 » φάνων ἃ ἔμαθον παρ' αὐτοῦ »· Σωκράτης παρὰ Πλάτωνα, ἐν
 Ἰππία, σελ. 322.

(1) Εἰς τὸν Φιλοκτῆτην τοῦ Σοφοκλέους ὁ εἰχὸς οὗτος δὲν εὐρίσκειται· πιθανόν ὅτι ἐπάρρη ἀπὸ τοῦ Εὐριπίδου τὸν Φιλοκτῆτην, ὅς τις δὲν σώζεται πλέον.

(2) Βιβλ. Ε, Τμημ. γ'.

(3) Εἰς τὸν αὐτὸν Διογ. Λαερτ. Ε, λξ', μὲ τὰς σημ. τοῦ Μενυχ.

ἐκείνων, ὅσοι νομίζουν, ὅτι ἡ ὁμωνυμία ἐπλάνησε καὶ τὸν Κικέρωνα καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν, νὰ συγχύσωσι τὸν φιλόσοφον Ἀριστοτέλην μὲ τὸν Σικελιώτην σοφιστὴν Ἀριστοτέλην. Τοιαύτη μικροπρεπὴς ἔχθρα ἦτον ἀναξία τοῦ φιλοσόφου, πρὸς τὸν Ἰσοκράτην μάλιστα, περὶ τοῦ ὁποίου, ὅτι εἶχε καλὴν ὑπόληψιν φαίνεται ἀπὸ τὰς συχνὰς μαρτυρίας, τὰς ὁποίας φέρει ἀπ' αὐτὸν εἰς τὴν Ῥητορικὴν του. Ἐξεναντίας, εἰς τὸν Σικελιώτην Ἀριστοτέλην εἶναι πολλὰ πιθανή. Ἰδामεν ἀνωτέρω ὅτι οἱ Σικελιωῖται Ῥήτορες ἔφεραν τὴν Ῥητορικὴν εἰς τὰς Ἀθήνας· ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τὴν εὐδόωσαν εἰς τὴν ἀληθινὴν αὐτῆς ἀκμὴν καὶ τελειότητα, καὶ ἡ τοιαύτη προκοπὴ τοὺς ἔφερεν εἰς καταφρόνησιν τῶν ἰδίων διδασκάλων. Ὅθεν οἱ Σικελιωῖται Ῥήτορες, ἢ σοφισταί, ἐμίσουν τοὺς Ἀττικοὺς Ῥήτορας, ὡς ἀχαρίστους, ἢ μὲ τῆς ἀχαριστίας τὴν πρόφασιν ἐσπούδαζαν νὰ σκεπάσωσι τὴν αἰσχύνην νὰ τοὺς φθονῶσιν ὡς σοφωτέρους.

Ἐπρεπε τώρα νὰ λαλήσω περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου τοῦ Ἰσοκράτους, ἐάν δὲν εἶχε λαλήσειν διεξοδικῶς περὶ αὐτοῦ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς. Ὁ σοφὸς κριτικὸς οὗτος ἐπαινεῖ πολὺ τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους, καὶ τοὺς ὁμοιάζει δικαίως διὰ τὴν ἡρωϊκὴν αὐτῶν σεμνότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ κατὰ τὸ πραγματικόν, καὶ κατὰ τὸ λεκτικόν αὐτῶν μέρος, μὲ τὰ ἀγάλματα τοῦ Πολυκλείτου καὶ τοῦ Φειδίου. Κατηγορεῖ ὁμως πολὺ καὶ τὴν κλίσιν τοῦ Ῥήτορος εἰς τὰς ἀντιθέσεις καὶ παρισώσεις, καὶ εἰς τὴν περιέργου σπουδὴν νὰ ἦναι πάντοτε γλαφυρὸς, ἥγουν νὰ καταγίνεται ὑπὲρ τὸ μέτρον εἰς ἐκείνο τοῦ Λεκτικοῦ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ὠμοιάσαμεν (1) μὲ τὸν ἦχον τοῦ χρυσοῦ. Οὐδ' εἰς τοῦτο ἔχει ἄδικον ὁ Διονύσιος.

(1) Σελ. 236.

ἀδίκον ἔχει ὅτι δὲν ἐκατάλαβεν, ἢ δὲν μᾶς ἐξήγησε, τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης περιέργου συνθέσεως τῶν λέξεων εἰς τὸν Ἰσοκράτην. Ἀπὸ τούτους ἀνθρώπους δὲν πρέπει νὰ ζητῇ τις παρ' ὅσα εἶναι δυνατὰ εἰς τούτους ἀνθρώπους· καὶ διὰ νὰ κρίνῃ τις δικαίως τοὺς συγγραφεῖς, πρέπει νὰ θεωρῇ καὶ τὴν περίοδον τοῦ χρόνου εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν. Κατὰ τὴν ἀνωτέρω (1) μαρτυρίαν τοῦ Διονυσίου, πρῶτος ὁ Ἰσοκράτης ἐδιόρθωσε τὸ πραγματικὸν μέρος τῶν ῥητορικῶν λόγων, ἐπειδὴ πρῶτος ἀφῆκε τὰς μικροπρεπεῖς ὑποθέσεις τῶν λόγων καὶ ἡσχολήθη νὰ ῥητορεύῃ τὰ ἀληθινὰ συμφέροντα εἰς τὴν πατρίδα του. Οἱ πρὸ αὐτοῦ σοφισταί, διὰ τοῦτο, ὅτι σπανίως τὸ πραγματικὸν μέρος τῆς ῥητορείας αὐτῶν ἦτον ἀξιόλογον, κατεγίνοντο μὲ μεγαλωτάτην ἐπιμέλειαν εἰς τὸ λεκτικόν, καὶ ἐξαιρέτως εἰς ἐκεῖνο τοῦ λεκτικοῦ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἀποβλέπει τὴν συνθήκην καὶ τάξιν τῶν λέξεων, καὶ τὴν συμμετρίαν τῶν κώλων καὶ τῶν περιόδων, ἣτις ἐγέννησε τὰ ἀντίθετα, τὰ πᾶρισα καὶ τὰ ὁμοιοτέλευτα (2). Εἰς ὀλίγα λόγια ἐκοπιάζαν νὰ θώσωσιν εἰς τὸν μόλιδον τὸν ἦχον τοῦ χρυσοῦ, καὶ τὸν ἐπωλοῦσαν εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ ὡς χρυσόν. Τῶν τοιούτων σοφιστῶν μαθητὴς ἐχρημάτισεν ὁ Ἰσοκράτης· καὶ ἂν τοὺς ὠμοίαζε κατὰ πάντα εἰς τὸ λεκτικόν, ἐμποροῦσε τις ὅμως νὰ τοῦ ἐλατώσῃ τὸ σφάλμα μὲ τὴν κοινὴν παροιμίαν,

Μ' ὁποῖον διδάσκαλον καθίσῃς,
Τοιαῦτα γράμματα μαρθάνεις·

(1) Σελ. 269.

(2) Περιεργότερος τῶν ἄλλων ἐγένεν εἰς τοῦτο ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσοκράτους Γοργίας· ὅθεν καὶ τὸ Πάρισον ὠνομάσθη Γοργιακόν ἢ Γοργεῖον σχῆμα· καὶ νὰ γράφῃ τις μὲ τοιαῦτα σχήματα εἰλεγτο Γοργιάζειν. Εἰς δὲ τὴν Θεσσαλίαν εἶχε τόσῃν φήμῃν ὁ Γοργίας, ὥστε, καθὼς λέγει ὁ Φιλόστρατος (Ἐπιστολ. ΙΓ'), τὸ Γοργιάζειν καὶ τὸ Ῥητορεύειν ἐγίναν εἰς ἐκείνους λέξεις συνώνυμοι.

κ' ἔμενε πάντοτ* εἰς αὐτὸν ἡ μεγάλη δόξα τῆς διορθώσεως τοῦ πραγματικοῦ. Καὶ ὅμως αὐτὸς, ὅχι μόνον τὸ πραγματικὸν ἤλλαξε παντάπασιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ λεκτικοῦ τὴν καλλοιήν, ὡς ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Διονύσιος, ἠΰξησε πολὺ, « Προήγαγεν » ἐπὶ μήκισον » (1). Ἐτί περισσότερον ἐμπορεῖ τις νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ἰσοκράτην, καὶ ἂν ἦτο φανερόν ὅτι ἀπὸ ἀδυναμίας τῆς κρίσεως ἔπεσε πάντοτε εἰς τὰς λεκτικὰς περιεργίας τῶν διδασκάλων του, καὶ δὲν τοὺς ἐμιμήθη πολλάκις ἐκουσίως; Ἡ δὲ εἶναι ποτὲ συγχωρημένον καὶ εἰς τὸν φιλόσοφον Ῥήτορα, ὅταν θῇ νὰ ἀνακαλέσῃ πρὸς αὐτὸν ἀκοῆς διεφθαρμένης ἀπὸ σοφιστὰς, νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς καιρὸν τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐκεῖνοι τὰς ἐφθείραν; Πρῶτον πρέπει νὰ διορθώσῃ τις τὸν νοῦν, ἔπειτα τὰς αἰσθήσεις τοῦ ὅχλου, ἐὰν ἦναι ἀληθές τὸ « Νοῦς ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει » (2). Βέβαιον εἶναι, ἂν παρα-

(1) Ἀνωτέρ. σελ. 245-246.

(2) Ὅταν ἐφάνη πρῶτον εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Γοργίας, σαλμένος ἀπὸ τοὺς συμπολίτας του Λεοντίους, καὶ ἐλάλησεν ἐπ' ἐκκλησίας, ὀλίγον ἔλειψε νὰ χάσῃ τὸν νοῦν οἱ εὐψύεστοι Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὴν ἡδονὴν τῶν ἀντιθέτων, τῶν ἰσοκάλων, τῶν παρίσων, καὶ τῶν ὁμοιοτελείτων, ὡς ἱσορεῖ ὁ Σικελιώτης Διόδωρος (ΙΒ, 53), ὅστις καὶ προσθέτει μὲ κρίσιν καλὴν, « Ἀ τότε μὲν, διὰ τὸ ξένον τῆς κατασκευῆς, ἀπα- » δοχῆς ἤξιούτο, νῦν δὲ περιεργίαν ἔχειν δοκεῖ, καὶ φαίνεται κατα- » γέλασκα, πλεονάκις καὶ κατακόρως τιθέμενα ». Μ' ὅλα ταῦτα τὰ καταγέλασκα ἔπεισεν ὅμως τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὴν συμμαχίαν νὰ δώσῃ, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ πατρίς του τὸν ἐξέλεξε καὶ τὰ μαθήματά του ἀκριβὰ νὰ πληρῶνσιν. Ἐκατὸν μνᾶς, ἥγουν ἐννέα χιλιάδας λιτρῶν Γαλλικῶν, ἔπρεπε νὰ δίδῃ εἰς τὸν διδάσκαλον Γοργίαν ὅστις εἶχεν ὀρεξίην νὰ μάθῃ τὴν Ῥητορικὴν τῶν πρᾶγμα ἀπίθανον, ἐὰν ὁ Γοργίας δὲν ἦτο, καθὼς τὸν παριστάνει ἡ Ἱστορία, μὲ μεγάλα φύσεως καὶ παι- δείας ἄλλα προτερήματα σολισμένος, καὶ ἂν δὲν ἐθλίπαμεν ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη νὰ γοητεύωμεντι πολλάκις ἀπὸ πολλὰ καταδεεστέρους τοῦ Γοργίου τερατολόγους.

δάλη τις τὸν Ἰσοκράτην μὲ τὸν Δημοσθένην, ὅτι οἱ λόγοι τοῦ πρώτου, ὡς ἔλεγεν εὐφυῶς ὁ Κλεοχάρης (1), ὁμοιάζουσι τοὺς ἀθλητάς, τοῦ δὲ Δημοσθένους, τοὺς στρατιώτας. Ἀλλ' ἡ αὐστηρά δικαιοσύνη ἐρωτᾷ, ἂν ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἐγίνετο Δημοσθένης, εἰς εἶχε προγενέστερόν του ἄλλον Ἰσοκράτην; ἂν ὁ Δημοσθένης ἔφθανεν εἰς τῆς ρητορικῆς δόξης τὸν ἀνώτατον βαθμὸν, εἰς ἐξήρχετο ἀμέσως ἀπὸ τὸ σχολεῖον τοῦ Γοργίου, οὐδὲ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ λαμπρότατον παράδειγμα τοῦ Ἰσοκράτους;

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου τοῦ Ἰσοκράτους, ρητορικῶς κρινομένου. Ἀλλ' ὅς τις τὸν ἐξετάσῃ καὶ γραμματικῶς, θέλει πληροφορηθῆναι, ὅτι πρῶτος ὁ Ἰσοκράτης ἔσησε τρόπον τινὰ τὰ ὅρια τῆς γλώσσης, καὶ ἐκύρωσε μὲ τὸ παράδειγμά του τὴν καταλληλίαν τῆς γραμματικῆς συντάξεως. Εἰς τοὺς πρὸ αὐτοῦ Ἄττικοὺς λογογράφους, εἰς ἐξαιρέσεως ἴσως τὸν Λυσίαν, εὐρίσκονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀνωμαλῖαι· εἰς αὐτὸν οὐδεμία, ἢ σχεδὸν τόσον ὀλίγαι (εἰς δὲν ἦναι καὶ αὗται γραφικὰ σφάλματα) ὥς ἀπὸ μόνου αὐτὸν εἶναι δυνατόν νὰ συνθέσῃ τις γραμματικὴν μέθοδον ὑλόκληρον, χωρὶς νὰ ἔχῃ χρειάν ἄλλων παραδειγμάτων.

Τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου τοῦ Ἰσοκράτους ἐμιμήθησαν ἀπὸ τοὺς παλαιούς οἱ δύο του μαθηταί, Θεόπομπος ὁ Χῖος, καὶ Ἐφορος ὁ Κυμαῖος. Πολλὴ ὁμοιότης εὐρίσκεται καὶ εἰς τὸν ψευδῶς ἀναφερόμενον εἰς Δημοσθένην Ἑρωτικὸν λόγον· ὅς τις διὰ ταύτην μάλιστα τὴν ὁμοιότητα πιθανολογεῖ τὴν κρίσιν

(1) Παρὰ τῷ Φωτίῳ, Κωδ. ρος' « Κλεοχάρης ὁ Μυρλεανός... » φησὶ, τοὺς μὲν Δημοσθενικοὺς λόγους τοῖς τῶν στρατιωτῶν εἰκέναι » μάλιστα σώμασι, τοὺς δὲ Ἰσοκρατικοὺς τοῖς τῶν ἀθλητῶν ». Ἄλλου ὅμως (Κωδ. σξέ) λέγει, ὅτι ταύτην τὴν περὶ Δημοσθένους καὶ Ἰσοκράτους κρίσιν τὴν ἔκαμεν ὁ Μακεδὼν Φίλιππος.

τῶν ὅσοι τὸν ἀποδίδουσιν εἰς τὸν Ἀνδροτίωνα, μαθητὴν καὶ αὐτὸν τοῦ Ἰσοκράτους. Ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους τὸν Ἰσοκράτην ἐμιμήθη, ὡς ἐνόμιζεν ὁ Ἐρασμος (1), καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. Δὲν μὲ συγχωρεῖ τὸ σκεῖν τοῦ καιροῦ νὰ ἐξετάσω μὲ τὴν παράθεσιν, ἂν ἡ κρίσις αὕτη τοῦ Ἐράσμου σκηρίζεται εἰς πιθανότητα.

Ἀπὸ τοὺς κριθέντας γνησίους εἰκοσιπέντε, ἡ κατ' ἄλλους, εἰκοσιοκτὼ λόγους τοῦ Ἰσοκράτους σήμερον δὲν σώζονται πλὴν εἴκοσι (2), καὶ ἐννέα ἐπιστολαί. Τούτους πρῶτος ἐξέδωκεν εἰς τὸ Μεδιόλανον κατὰ τὸ 1493 ἔτος ἀπὸ Χρῖστοῦ, καὶ τεσσαρακοσὸν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Δημήτριος ὁ Χαλκονδύλης, ἡ Χαλκοκονδύλης, τὸ γένος Γραικὸς, τὴν πατρίδ' Ἀθηναῖος, μαθητὴς Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τάλαιπῶρων ἐκείνων λογίων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι μὴν ἔχοντες πλέον εἰς τὴν Ἑλλάδα μῆτε πατρίδα, μῆτε μαθητάς, ἐσκορπίσθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἄλλα τῆς δυτικωτέρας Εὐρώπης μέρη· ὅπου καὶ πατρίδας εὗρηκαν, καὶ, τὸ εὐτυχέστερον, ἀνθρώπους διψῶντας νὰ μαθητευθῶσι τὴν σοφίαν αὐτῶν.

Μετά τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἠκολούθησαν κατὰ διαφόρους χρόνους ἄλλαι πολλαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπίσημος εἶναι ἡ ἔκδοσις τὴν ὁποίαν ἔκαμε κατὰ τὸ 1570 ἔτος Ἱερώνυμος ὁ Οὐόλφριος. Εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην, παρὰ τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν, ἐπρόσθεσε καὶ διεξοδικώτατα σχόλια, γέμοντα ἀπὸ

(1) Ἰδὲ τὴν νέαν ἐκδ. τῆς Ἑλληνικ. Βιβλιοθ. τοῦ Φαδρικού, Τόμ. Β, σελ. 792.

(2) Ἀφαιρῶ δηλαδὴ τὸν εἰκοσὸν πρῶτον εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ πρῶτον εἰς τὴν τάξιν λόγον Πρὸς Δημόνικον, ὅστις δὲν εἶναι τοῦ Ἀθηναίου Ἰσοκράτους.

πολλὰς ματαίας σημειώσεις γραμματικὰς, καὶ παρεκβάσεις τοῦ προκειμένου παντάπασιν ἀλλοτρίας. Τὴν τοιαύτην ἀπειρολογίαν τοῦ Οὐολφίου τὴν δικαιώνει τρόπον τινὰ ὁ φιλόβρωπος αὐτοῦ σκοπὸς νὰ καταστήσῃ τὸν Ἰσοκράτην ὅσον ἦτο δυνατόν εὐληπτον εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ μαθητάς, καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀγάπην τῆς ἀρετῆς (1). Πρόσθετες ὅτι εἰς τὰ ὑπέρμετρα ταῦτα σχόλια, εὐρίσκονται ὁμῶς καὶ καλὰ ἐξηγήσεις τοῦ Ἰσοκράτους πολλαί, καὶ διορθώσεις ἀναγκαῖαι περισσότεραι. Εἶναι εἰς αὐτὰ παρατηρήσεως ἀξία καὶ ἡ ἀγάπη τὴν οἰκίαν δείχνει εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος, καὶ τὸ ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν αἰτίων τῆς δυσυχίας τοῦ γένους, τοὺς ὁποίους, καὶ ὅπου ἀρμόζει, κ' ὅπου δὲν ἀρμόζει, μὲ καλῆς ψυχῆς πολλὰ νόσιμον ἀπλότητα, ζηλιτεύει ὁ καλὸς Οὐόλφιος.

Ἀφίνω τὰς μετὰ ταύτην ἐκδόσεις τοῦ Γουαρίνου, κ' ἔρχομαι εἰς τὴν ἐκδοσιν Ἑρρίκου τοῦ Στεφάνου. Ὁ περίφημος οὗτος λεξικογράφος ἐφύλαξε τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ Οὐολφίου, ἡλλαξεν εἰς ὀλίγα μέρη τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον, μέρος ἀκολουθήσας τοῦ Ἄλδου τὴν ἐκδοσιν, καὶ μέρος ἰδικὰς του εἰκασίας, ἐπρόσθεσεν ἐπὶ σοφὰς διατριβὰς περὶ Ἰσοκράτους, καὶ ἐδημεσίευσεν τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ κατὰ τὸ 1593 ἔτος.

(1) Τοιαύτην ὠφέλειαν ὑπόσχεται καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας συχνὰ τὸν Ἰσοκράτην· «Καὶ ἐγὼ γε φημί χρῆναι...» τοῦτον ἔχειν τὸν ῥήτορα διὰ χειρός. Καὶ εἴ τις ἐπιτηδεύει τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν, μὴ τὸ θεωρητικὸν αὐτῆς μόνον ἀγαπῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ πραγματικόν, μὴδ' ἂν αὐτὸς ἄλυπον ἔξει βίον προαιρούμενος, ἀλλ' ἐξ ὧν πολλοὺς ὠφελήσει, παρακλειυσάμεν ἂν αὐτῶ τὴν ἐκείνου τοῦ ῥήτορος μιμεῖσθαι προαίρεσιν». Διον. Ἀλικαρν. περὶ τῶν ἀρχ. ῥητόρ. σελ. 543.

Μετά τὸν Στέφανον, ἐξεδόθη ὁ Ἰσοκράτης, καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ παρὰ τὰς ἄλλας πλέον γνωστὴ ἐκδοσις τούτου τοῦ καιροῦ εἶναι ἡ τελειωθεῖσα κατὰ τὸ 1749 ἔτος ἀπὸ τὸν Ἀγγλον Γυλιέλμον Βαττίν τὸν ἱατρόν. Ὁ ἐκδότης οὗτος, καθὼς ἔκριναν πολλοί, τῶν ὁποίων σύγγνωμος εἶμαι κ' ἐγὼ, ἤθελε τὴν κάμειν ὠφελιμωτέραν, ἐὰν ἐμεταχειρίζετο μὲ περισσοτέραν κρίσιν τὰ ἀντίγραφα τῆς Ἀγγλίας, τῶν ὁποίων τὰς διαφόρους ἀναγνώσεις ἐσημείωσεν εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν σελίδων.

Μετά τὸν Ἀγγλον ἐκδότην εἶναι ὁ Ἀββᾶς Αὐγῆρος, ὅστις ἐξέδωκε τὸν Ἰσοκράτην εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων εἰς τρεῖς μικροῦ μήκους τόμους κατὰ τὸ 1782 ἔτος, ἀφοῦ ἐπαράβαλε δεκαεῖς (1) ἀντίγραφα τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης. Ἐὰν εἶχε τὴν εἰδησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅσῃν εἶχεν ἀρετὴν, ὁ μακαρίτης Αὐγῆρος, ἡ ἐκδοσίς του ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα. Μ' ὅλον τοῦτο καὶ διορθώσεις τινὰς ἔκαμιν εἰς τὸ κείμενον ὅχι ἀπιθάνους, καὶ διορθώσεων εἰκασίας ἐπρόβαλεν εἰς τὰς ὀλίγας τοῦ σημειώσεις, καὶ ῥητορικὴν ἀνάλυσιν εἰς ὑποθέσεως σχῆμα ἔγραψεν εἰς ἕκαστον λόγον, καὶ τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ Οὐολφίου ἐδιόρθωσεν εἰς πολλὰ μέρη, καὶ τέλος, ἐσημείωσε

(1) Διὰ νὰ μὴ θαυμάζῃ ματαίως ὁ ἀναγνώστης τὸσον πλοῦτον Ἑλληνικῶν ἀντιγράφων, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ μάθῃ, ὅτι ἀπὸ τὰ δεκαεῖς ἀντίγραφα ταῦτα, 3 μόνον περιέχουσιν ὅλους τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους· ἀπὸ τὰ λοιπὰ, εἰς 7 εὐρίσκεται μόνος ὁ πρὸς Δημόνικον λόγος, εἰς 1 μόνος ὁ πρὸς Νικοκλέα, εἰς 1 δεκατρεῖς λόγοι, εἰς 1 δεκατέσσαρες, εἰς 1 τέσσαρες, εἰς 1 μόναι αἱ ἐννέα γνήσιαι ἐπιστολαί, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς κολοβαί, εἰς 1 μόνῃ ἡ πρὸς Ἀρχίδαμον ἐπιστολή. Ἀπὸ ταύτην ὅμως τὴν ἔχθουν οὐδ' ἡ χρεωστούμεν χάρις εἰς τὸν Αὐγῆρον ἐλαττοῦται, καὶ φαίνεται πόσης ἄξιοι κατηγορίας θελομεν εἶσθαι, ἐὰν εἰς τὸ ἐξῆς ὑποφέρωμεν νὰ γυμνόνεται ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὰ ἀντίγραφα της.

πλήθος διαφόρων ἀναγνώσεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ ὁ πρὸ ἐμοῦ ἐκδότης καὶ ἐγὼ ὠφελήθημεν, καὶ οἱ μετ' ἐμὲ θελοῦν ἴσως ὠφελῆσθιν. Ταύτην μου τὴν περὶ σοῦ κρίσιν, Αὐγῆρε φίλε, εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θέλει σοῦ βαρύνειν τὴν ψυχὴν· καὶ ζῶν ἐτι μὲ ἠρώτησας πολλάκις, μὲ φιλοσοφικὴν ἀνδρείαν, τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα μου τὴν ἤκουσας μὲ τῆς εὐχαριστίας τὸ γλυκὺ μεδίσιμα.

Ἡ τελευταία πρὸ τῆς παρούσης, μετὰ τὸν Αὐγῆρον, εἶναι ἡ ἐκδοσις τοῦ Λαγγίου, διδασκάλου τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ἀλῆς. Ἐξω τῶν διαφόρων ἀναγνώσεων τοῦ Ἀγγίου ἐκδότου καὶ τοῦ Αὐγήρου, ὁ Λάγγιος ἐδοθηθή ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς γραφικὰς διαφορὰς τοῦ ἀντιγράφου τῆς Βαυαρικῆς βιβλιοθήκης, περιέχοντος δεκατέσσαρας μόνους λόγους τοῦ Ἰσοκράτους, καὶ ἄλλου ἀντιγράφου τῆς Αὐγουσανῆς βιβλιοθήκης, τὸ ὅποιον εἶχε μόνον τὸν Πρὸς Δημόνικον λόγον. Ὅτι ἡ ἐκδοσίς του ὑπερβάλλει εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ κειμένου τὰς πρὸ αὐτῆς, δὲν εἶναι καμμία ἀμφιβολία· ὅχι μόνον ὠφελήθη ἀπὸ τὰς διαφόρους γραφὰς συναθροισμένας ἀπὸ τοὺς προτέ-
ρους ἐκδότας, ἀλλὰ καὶ τινὰς εἰκασίας ἰδίας του (πολλὰ ὀλίγας ὁμῶς) πιθανὰς κατεχώρησεν εἰς τὸ κείμενον. Δὲν ἐπρεπεδὼμως νὰ κρίνῃ τόσον αὐστηρὰ τὸν Αὐγῆρον, μηδὲ ν' ἀπαριθμῇ εἰς τὰ προλέγομενά του μὲ τὴν περιεργίαν καὶ τὰ σφάλματα ἐκείνου, καὶ τὰ ἰδικὰ του κατορθώματα. Διὰ τοῦτο, ὅτι ἦτο μεταγενέστερος τοῦ Αὐγήρου, ἐξανάγκης ἐπρεπε καὶ νὰ ᾔῃαι ὀρθώτερος· καὶ ὅ,τι ἔλεγα περὶ τῶν συγγραφέων, ὅτι πρέπει νὰ κρίνονται κατὰ τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν, ἀρμόζει καὶ εἰς τοὺς ἐκδότας αὐτῶν. Κανένα κριτικὸν δὲν λαμβάνει, εἰς ποίαν ἀθλίαν κατάστασιν εὑρίσκονται τῶν σωζομένων ἀντιγράφων τὰ περισσότερα· δὲν λαμβάνει κανένα, ὅτι αἱ ἐκδόσεις δὲν τελειοῦνται πλην μὲ τὴν πρῶτον τοῦ χρό-

νου, ἀφοῦ ἀπὸ πολλοὺς πολλὰ τοιαῦτα παραβαλθῶσι, καὶ ἀνακαλυφθῶσι τέλος πάντων αἱ γνήσαι γραφαί. Συμβαίνει καμμίαν φορὰν νὰ συντμηθῇ ὁ ἀναγκαῖος εἰς τοῦτο χρόνος ἀπὸ τὴν εὐφυΐαν τοῦ ἐκδότου, ὅστις μαντεύει καὶ τὰς ἐννοίας καὶ τὰς λέξεις τοῦ συγγραφέως, καὶ χωρὶς τῶν ἀντιγράφων τὴν βοήθειαν· ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι μάντιες δὲν εἶναι πολλοί. Ἐκεῖνοι μόνον οἱ ἐκδότης εἶναι ἄξιοι νὰ κρίνωνται αὐστηρά, ὅσοι, ἀνάξιοι αὐτοὶ νὰ κινήσωσι τὴν κριτικὴν ἔρευναν τῆς ἐκδόσεως βῆμα μόνον ἐν ἀπ' ὅπου τὴν εὕρηκαν παρέκει, οὐδὲ νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τῶν προγενεσέρων τοὺς κόπους εἶναι καλοί.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ὀλικῶν ἐκδόσεων, τῶν ὅσαι δηλαδὴ περιέχουσιν ὅλα τὰ σωζόμενα συγγράμματα τοῦ Ἰσοκράτους. Μάταιον, καὶ ἴσως ἀδύνατον, εἶναι νὰ καταριθμῇσω τὰς μερικὰς, ἤγουν τὰς περιεχούσας ἓνα, δύο, ἢ καὶ περισσοτέρους λόγους τοῦ Ῥήτορος. Τοιαῦται εἶναι αἱ ἀναρίθμητοι ἐκδόσεις τοῦ Πρὸς Δημόνικον λόγου, συνωδευμένου μὲ τὸ Περὶ παίδων ἀγωγῆς εἰς τὸν Πλούταρχον ἀναφερόμενον σύνταγμα, αἱ ἐκδόσεις τῶν τριῶν πρώτων λόγων μόνων, ἢ ἐκδοσις τοῦ Ἐγκωμίου τοῦ Εὐαγόρου, καὶ ἄλλαι παρόμοιαι. Μεταξὺ τούτων ὅμως δίκαιον εἶναι νὰ σημειωθῇ ὡς ἐκλεκτὴ ἡ ἐκδοσις τοῦ Πανηγυρικοῦ λόγου, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρῶτον κατὰ τὸ 1786 ἔτος, καὶ δεύτερον κατὰ τὸ 1804, εἰς τὴν Λειψίαν ὁ Ναθαναὴλ Μόρος, διδάσκαλος τῆς Θεολογίας. Ὁ σοφὸς οὗτος ἐκδότης ἐπρόσθεσεν εἰς αὐτὴν διεξοδικὰ ἱστορικὰ καὶ κριτικὰ σχόλια. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ῥήτορος, χωριστὰ τῶν λόγων, ἐξεδόθησαν κατὰ τὸ 1776 ἔτος ἀπὸ τὸν Ματθαῖον, διδάσκαλον τότε τῆς Κοισαρικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας, ἔπειτα τῆς Βιττεμβέργης. Αὐτὸς πρῶτος ἔνωσε μὲ τὰς λοιπὰς τοῦ Ἰσοκράτους ἐπιστολάς τὴν πρὸς Ἀρχίδαμον ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν (γνωστὴν εἰς τὸν Πατριάρχην Φώτιον, ἀλλ' ὁδῶλον τὸ μετέπειτα)

πρῶτος ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Ἰησουίτης Σχόττος. Τὴν εὑρηκε καὶ ὁ Ματθαῖος εἰς Ἑλληνικὸν ἀντίγραφον ἐν τῆς πόλεως Ἑλμεσαδίου, καὶ εἰς δύο ἔπειτα τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων ὁ Αὐγῆρος, ὅς τις καὶ πρῶτος τὴν ἐπρόσθεσεν εἰς τὰ ἅπαντα τοῦ Ῥήτορος.

Μεταφράσεις Ἰσοκράτους, παρὰ τὴν Λατινικὴν, εἶναι ἡ Ἰταλικὴ ὁλόκληρος, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1555 ἔτος Πέτρος τις ἐπονομαζόμενος Καρράριος. Περὶ τοὺς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐξῆς χρόνους, ἐφάνησαν κατὰ διαδοχὴν Ἀγγλικαί, Γαλλικαί, καὶ Γερμανικαί μεταφράσεις μερικαὶ τινῶν μόνων λόγων τοῦ Ῥήτορος. Ὀλόκληρον Γαλλικὴν μετάφρασιν ἔκαμεν ὁ μακαρίτης Αὐγῆρος.

Μετὰ τὰς ἐκδόσεις ταύτας εἶναι ἡ ἰδική μου, περὶ τῆς ὁποίας νὰ διηγηθῶ πολλὰ δὲν ἔχω. Εἰς τὴν ἐκδοσιν ταύτην εὐτύχησα νὰ εὑρῶ ἀντίγραφον, πιθανῶς ἀρχαιότερον ἀφ' ὅσα ἕως τῶρα παρεβλήθησαν ἀντίγραφα τοῦ Ἰσοκράτους (1), τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀντιγράφων ἐκείνων, ὅσα αἱ λαμπραὶ νίκαι τῶν Γάλλων ἔφεραν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν εἰς τῶν Παρισίων τὴν Αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην. Καὶ διὰ τὴν ἀρχαιότητά του, καὶ διότι ἐγράφη μ' ὅσῃν ἦτο δυνατόν εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον προσοχὴν, ἐφύλαξε πολλὰς τοῦ Ῥήτορος γνησίας γραφάς, ὡς θέλει γενεῖν φανερὸν ἀπὸ τὰς σημειώσεις μου.

Ἐγράφη κατὰ τὸ χίλιον ἐξήκον τρίτον ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ,

(1) Ἀπὸ δεκαῖς ἀντίγραφα, τὰ ὁποῖα ἐξέτασεν ὁ μακαρίτης Αὐγῆρος, δύο μόνον εἶναι τῆς δεκάτης τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, τὰ λοιπὰ εἶναι τῆς δεκάτης πέμπτης καὶ δεκάτης ἑκτης. Τὸ Βαυαρικὸν ἀντίγραφον, ὡς εἰκάζει ὁ Λάγγιος, εἶναι γραμμένον κατὰ τὴν δεκάτην τρίτην, καὶ δὲν περιέχει πλὴν μόνους δεκατέσσαρας λόγους τοῦ Ἰσοκράτους. Τὸ ἰδικόν μου, γραμμένον κατὰ τὴν ἐνδεκάτην, εἶναι λοιπὸν δύο ἑκατονταετηρίδας παλαιότερον τοῦ Βαυαρικοῦ ἀντιγράφου.

εἰς Περγαμηνοῦ χαρτίου σελίδας 608 ἀπὸ μίαν μόνην χεῖρα Θεοδώρου τινὸς Νοταρίου (1), ἔξω ἀπὸ τὰς ὀκτὼ πρώτας σελίδας, περιεχοῦσας τὸ περισσότερον τοῦ Πρὸς Δημόνικον λόγου μέρος, τὰς ὁποίας ἀπὸ βαρβάρους χεῖρας κἀνενὸς ἀποσχισθείσας, μετέγραψε πολὺ μεταγενέστερος, κ' ὀλιγώτερον σοφὸς, ἄλλος παρὰ τὸν Θεόδωρον ἀντιγραφεὺς. Περιέχει μόνους, χωρὶς τῶν ἐπισολῶν, τοὺς λόγους, εἴκοσι καὶ ἓνα τὸν ἀριθμὸν, ὅσοι σώζονται τὴν σήμερον.

Ἀπὸ τοῦτο τὸ καλὸν (2) ἀντίγραφον, χωρὶς νὰ καταριθμῇσά ὅσα παρεδάλθησαν πρὶν ἑμοῦ, ὀδηγούμενος ἐδιόρθωσα πολλὰ μέρη τοῦ Ἰσοκράτους· περισσότεραι ὁμῶς εἶναι αἱ μεταβολαί,

(1) Ἰδοὺ πῶς φανερώνει τὸν ὄνομα του εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου ὁ ἀντιγραφεὺς· « Ἐτελειώθη ἡ βίβλος αὕτη παρὰ Θεοδώρου... καὶ » κοινῶς Νοταρίου, γραφεῖσα οἰκεία χεὶρὶ αὐτοῦ, μηνὶ Ἀπριλλίῳ » ΚΕ... τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἔτι, Ϛ ΦΘΑ. Κύριε βοήθει τῷ ταύτην » γράψαντι· Ἀμήν. Ἐχει τὸ παρὸν βιβλίον φύλλα τδ' ». Τὰ μέγιστα σημειωμένα δύο διασημάτα εἶναι τόποι λέξεων, τὰς ὁποίας, σχεδὸν ἀφανισμένας διὰ τὴν παλαιότητα, ὁρᾷ ἐδυνήθη ν' ἀναγνώστω. Τὸ πρῶτον πιθανῶς περιέχει τὸ παρωνύμιον τοῦ Θεοδώρου· εἰς τὸ δευτέρου ἐνδεχόμενον νὰ περιείχετο τὸ « Ἡμέρα » ἢ τὸ ἄρθρον καὶ αἱ πρῶται συλλαβαὶ τῆς λέξεως « Εὐαγγελιστοῦ ».

† (2) Τὸ « Καλὸν », ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ ἀντιγράφων, σημαίνει τὸ ὀλιγώτερον ἐσφαλμένον. Καλὰ ἀντίγραφα ἦσαν ἐκεῖνα μόνα, ὅσα ἐγράφοντο ζώντων ἀκόμη τῶν συγγραφέων· τὰ μετέπειτα ἐφθάρησαν μετὰ τοῦ χρόνου τὴν πρόοδον ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν, καὶ πολλάκις ἀπὸ τὴν ἀπαίδευσιν, τῶν ἀντιγραφέων. Ὅσον εἶναι παλαιότερα τὰ ἀντίγραφα, ἀπὸ τόσον ὀλιγώτερα σφάλματα εἶναι ἀσχημισμένα. Τὸ ἀρχαιότερον ἀπ' ὅλα τὰ νῦν σωζόμενα μετὰ διωρισμένην χρόνον σημειώσιν (καὶ τοῦ Ἰσοκρατικοῦ τούτου ἀντιγράφου δύο σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας προγενέστερον) ἦτον, ὡς ἴδομεν ἀνωτέρω, (σελ. 253) τὸ ἀντίγραφον τοῦ Πλάτωνος· ἀλλ' αὐτὸ ἐπέρασεν ἀπὸ τῶν δυσυχῶν Γραικῶν εἰς τῶν εὐδαιμόνων Ἀγγλων τὰς χεῖρας.

τάς ὁποίας ἐξ ἰδίας μου εἰκασίας ἐτόλμησα νὰ κάμω εἰς τὸ κεῖμενον. Ὅλαι βέβαια δὲν εἶναι ὀρθαί· καὶ ὅσιν ἀπ' ἐμὲ, ἢ καὶ ἄλλον σοφώτερον παρ' ἐμὲ, ζητήσῃ τοιαύτην ὀρθότητα, ζητεῖ πρᾶγμα τῶν ἀδυνάτων. Τῶν παλαιῶν συγγραφέων αἱ ἐκδόσεις, καθὼς ἔλεγα ὀλίγον ἀρχήτερα, τελειοῦνται μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, ἀφοῦ περάσωσιν ἀπὸ πολλῶν ἐκδοτῶν χειρᾶς. Εἰς μόνος οὔτε δύναμιν οὔτε καιρὸν ἀρκετὸν ἔχει νὰ διορθώσῃ ὅλα τὰ σφάλματα· ἱκανὸν εἶναι εἰς αὐτὸν νὰ κάμῃ τὴν ἐκδόσιν τοῦ τοιαύτου, ὅποια νὰ δώσῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὰ μέσα νὰ τὴν φέρωσιν εἰς περισσοτέραν τελειότητα. Καθὼς ὅλα τὰ καλὰ, οἱ καλοὶ ἐκδῶται εἶναι πρᾶγμα πολλὰ σπάνιον· μέγα μέρος αὐτῶν διαιρεῖται εἰς δύο παντάπασιν ἐναντία εἶδη. Τὸ πρῶτον εἶναι τῶν τολμηροτάτων ἐκείνων, ὅσοι διορθοῦνσι καὶ τὰ μηδεμίαν ἔχοντα χρειάν διορθώσεως· εἰς τὸ δεύτερον περιέχονται ὅσοι δεισιδαιμόνως ἀφίνουσιν εἰς τὸ κεῖμενον καὶ τὰς πλέον ἀνοήτους καὶ βαρβάρους τῶν ἀντιγραφῶν γραφάς. Τίνες εἶναι τούτων οἱ χειρότεροι δὲν ἐξεύρω. Στοχάζονται ὡς Θεοῦ φωνάς, οἱ πρῶτοι ὑπερηφάνως τὰς ἰδίας τῶν εἰκασίας, οἱ δεύτεροι ἡλιθίως τὰς ἀνοησίας τῶν ἀντιγραφῶν. Εἰς τοὺς πρώτους ἀρκεῖ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφρασθῇ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον τὸ νόημα, διὰ ν' ἀλλάξωσι τὴν φράσιν τοῦ συγγραφέως· οἱ δεύτεροι καταπίνουσι χωρὶς ὑποψίαν, ὡς Ἑλληνικόν, ὅ,τι εἶναι χαραγμένον μὲ γράμματα Ἑλληνικά. Κρίσεως καὶ προσοχῆς βέβαια μεγάλης ἔχει χρειάν ὅστις ἀγαπᾷ ν' ἀποφύγῃ καὶ τὴν ὑπερήφανον τὴλμην τῶν πρώτων, καὶ τὴν ἀνδραποδῶδη τῶν δευτέρων εὐλάβειαν, καὶ νὰ πατήσῃ τὴν μέσσην ὁδὸν, εἰς τὴν ὁποίαν μόνον εἶναι κτισμένος τῆς ἀρετῆς παντὸς πράγματις ὁ Θρόνος (I). Ἐὰν εὐτύχησα δὲν λέγω νὰ τὴν πατήσω, ἀλλὰ

(I) « Ὡσπερ γὰρ τὸ μεταγράφειν τὰς παλαιὰς ῥήσεις προπετές, +
» οὕτω καὶ φυλάττοντας, ὡς γέγραπται, βραχείαις τισὶν ἢ προσ-

μόνον νὰ τὴν πλησιάσω, ἀφίνω τὴν κρίσιν εἰς τοὺς πολλὰ ὀλίγους φιλοσόφους καὶ φιλολόγους κριτὰς, μόνων τῶν ὁποίων καὶ τὴν ἔγκρισιν ἐπιθυμῶ, καὶ τὴν κατάκρισιν φοβοῦμαι.

Εἰς πολλὰ τοῦ ἀντιγράφου μου μέρη εὐρίσκονται εἰς τὸ πλάγιον τῶν σελίδων καὶ ὀλίγα τινὰ σχόλια, μέρος ἀπὸ τὴν αὐτὴν τοῦ γράψαντος τὸ κείμενον, καὶ μέρος ἀπὸ πολὺ μεταγενεστέρα ἄλλην χεῖρα· καὶ ὅστις ἔγραψε τὸν Πίνακα τῶν λόγων (καὶ αὐτὸς μεταγενέστερος τοῦ πρώτου γραφέως) δὲν ἠμέλησε νὰ σημειώσῃ εἰς τὸ τέλος τοῦ Πίνακος, ὡς περὶ πολλὰ ἀξιολόγου πράγματος, τὴν φράσιν αὐτὴν, « Ἄπαντα μετὰ σχολίων ». Πόσα καὶ ποῖα εἶναι τὰ σχόλια (1) τοῦ Ἰσοκράτους ταῦτα, τὰ βλέπει εἰς τὴν ἐκδοσίν μου ὁ ἀναγνώστης. Ἡ ζήτησις εἶναι ἂν ἔπρεπε νὰ ἐκδώσω τοιαῦτα σχόλια, τὰ ὁποῖα οὔτε δυσνόητον κανένα τρόπον ἐξηγοῦσι, οὔτε διορθοῦν οὐκ ἔστιν ἀμάρτημα γραφικὸν τοῦ κειμένου. Ἄν δὲν τὰ ἐδημοσίευσαι, ἐκινδύνευσαι νὰ κατηγορηθῶ ἀπὸ τοὺς ὅσοι δὲν τὰ ἐγνώριζαν, καὶ νὰ δώσω ἴσως ἀφορμὴν εἰς κανένα νὰ κάμῃ σπουδαστικὰ νέαν ἐκδοσιν τοῦ Ἰσοκράτους, διὰ νὰ μᾶς σοφίσῃ μὲ τὰ ἄσσοφα ταῦτα σχόλια. Ἡ αὐτὴ αἰτία μὲ ἠνάγκασε νὰ φυλάξω καὶ τὴν νόθον ἐπισολὴν, καθὼς ἔκαμαν καὶ πρὸ ἐμοῦ ἄλλοι πολλοὶ ἐκδόται· μ' ὅλον ὅτι ὁ χαρακτήρ αὐτῆς διαφέρει ἀπὸ τοῦ Ἰσοκράτους τὸν χαρακτηρα, ὅσον διαφέρουσιν οἱ νάνοι ἀπὸ τοὺς γίγαντας. Πιθανώτατοι εἶναι ὅσοι τὴν νομίζουσι γέννημα Θεοφυλάκτου τοῦ Σιμοκάττου,

» θέσεις, ἢ ὑπαλλάξῃ, διαλύεσθαι τὰς ἀπορίας, ἀγαθῶν ἐξηγητῶν
 » ἐστὶν ἔργον » Γαλην. βιβλ. γ'. περὶ δυσπνοιᾶς, Τομ. γ', σελ. 188.

(1) Κλήμης τις ἱστορικὸς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σουΐδα (λέξ. Κλήμης) ἔγραψε « Περὶ τῶν Ἰσοκρατικῶν σχημάτων ». Ἀλλὰ τὸ σύνηθες τοῦ Κλήμεντος τούτου δὲν ἔχει τίποτε κοινὸν μὲ τὰ σχόλια τοῦ ἀντιγράφου μου.

ὅσους ἤκμασε κατὰ τὴν ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα, ἤγουν εἰς χρόνου περίοδον, ὅταν τοιαῦται ἐπιστολαὶ καὶ τοιαῦτα σχόλια ἔπρεπε νὰ γράφωνται.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔπese λόγος περὶ σχολίων, δὲν εἶναι ἀνάρμοστον νὰ δώσω εἰς τοὺς ὁμογενεῖς νέους σημεῖα νὰ διακρίνωσι τὰ καλὰ τῶν παλαιῶν σχόλια, ἀπὸ τὰς σημειώσεις, ἢ ψυχαγωγίας, τῶν ἀμαθῶν, τὰς ὁποίας, διότι εὐρίσκονται γραμμῆναι εἰς πολλὰ ἀντίγραφα, μὲ τὸ ὄνομα τῶν σχολίων τιμῶσιν ὅσοι δὲν εἶναι καλοὶ νὰ διακρίνωσι τὸν χρυσὸν ἀπὸ τὸν μόλιθον.

Ἀπὸ τοὺς σωζομένους σχολιαστὰς τῶν παλαιῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν εἶναι ὅσοι ἀξίζουσιν τίποτε.

Α'. Ὅσα σχόλια, παραδείγματος χάριν, εὐρίσκει τις εἰς κἀνὲν ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἀντίγραφα, σπανίως εἶναι ἑνὸς μόνου ἐξηγητοῦ. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγράφησαν ἀπὸ τόσας χεῖρας, εἰς ὅσους ἀντιγραφείας ἢ κτήτορας ἐπέρασε κατὰ διαδοχὴν τὸ βιβλίον. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς αὐτὰ τὰ καλὰ σχόλια εὐρίσκεται πολλάκις πλησίον σοφῆς ἐξηγήσεως ἄλλη γειτονεύουσα ἀμαθής, ἢ καὶ παντάπασιν ἀνόητος.

Β'. Ὅσον εἶναι πλησιέστερος τῶν χρόνων ὁ σχολιαστῆς, εἰς τοὺς ὁποίους ἤκμαζεν ὁ σχολιαζόμενος ποιητής, ἢ συγγραφεὺς, τόσον εἶναι καλλήτερος, καὶ τόσον πλέον ἀξιόπιστος. Τοῦτο οὐτ' ἀμφιβολίαν δέχεται, οὐτ' ἐξηγησιν χρειάζεται· δὲν εἶναι ὁμῶς οὐδὲ τοῦτο χωρὶς ἐξαίρεσιν.

Γ'. Καλὰ σχόλια εἶναι ἐκεῖνα μάλιστα, ὅσα περιέχουν ἰσορίας ἢ μυθολογίας παλαιάς. Τοιαῦτα εἶναι πολλὰ τῶν σχολίων εἰς τὸν Πίνδαρον, εἰς τὸν Εὐριπίδην, εἰς τὸν Σοφοκλέα, εἰς τὸν Ἀριστοφάνην, εἰς τὸν Ἀπολλώνιον Ῥόδιον, καὶ ἄλλους.

Δ'. Οἱ σχολιασταὶ φέρουσι πολλάκις μαρτυρίας ἄλλων

(ποιητῶν τὸ περισσότερον), τῶν ὁποίων τὰ βιβλία ἀφάνισεν ὁ χρόνος. Ὅσον περισσότερα τοιαῦτα σπαράγματα καὶ λείψανα βιβλίων ἀφανισμένων περιέχουσι, τόσον εἶναι ἀξιολογώτερα τὰ σχόλια. Τοιαῦτα εἶναι τὰ μνημονευθέντα, εἰς τὸν τρίτον ἀριθμὸν, σχόλια· καὶ τοιαῦτα, φεῦ! εἶναι τὰ σχόλια τοῦ Πλάτωνος, τὰ ὁποῖα τόσον ἔπαινον προξενοῦσιν εἰς τοὺς Ἀγγλους, ὅσον ὄνειδος εἰς τοὺς γυμνώσαντας τὴν Ἑλλάδα ἀπ' αὐτὰ Γραικούς. Τῶν παλαιῶν τὰ βιβλία ὁμοιάζουσι τοὺς πολυτίμους μεγάλους ἀδάμαντας, τῶν ὁποίων καὶ τὰ πλέον μικρὰ θραύσματα συναθροίζονται μὲ μεγάλῃ ἐπιμέλειαν, διὰ τὴν κατασκευασθῶσι καὶ ἐξ αὐτῶν δακτυλίδια μικρότερα. Τοιαύτας συναθροίσεις ἔκαμαν οἱ νεώτεροι τῆς Εὐρώπης κριτικοὶ πολλῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν ποιητῶν· καὶ τοιαύτας ἔμπορεῖ τις ἀκόμη νὰ κάμῃ ἀπὸ πολλοὺς σχολιασὰς ἀνεκδότους. Εἰς μόνος στίχος ποιητοῦ, πολλάκις οὐδ' ὀλόκληρος (I), ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν σημαίνει τίποτε· καὶ ἡ σπουδὴ νὰ φυλαχθῇ ἤθελε φανῇ γελοία, εἰς ἐκείνους μάλιστα, ὅσοι κοιμῶνται ἀμέριμνοι εἰς τὰ καλὰ τῶν γραμματικῶν. Ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τὴν συναθροίσιν, καί, νὰ εἴπω οὕτω, συγκόλλησιν τοιούτων πολλῶν ἀποσπασμάτων γεννᾶται πολλάκις μέρος παλαιᾶς μυθολογίας, ἡ ἱστορίας ἡθῶν, ἔθῶν, νόμων, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ τὰ λεξικά τῆς γλώσσης μὲ νέας λέξεις πλουτίζονται, καί, τὸ πλέον ἀξιόλογον, ἐξηγοῦνται ποιητῶν καὶ συγγραφέων σωζομένων τόποι δυσνόητοι, καὶ σαφηνίζεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους.

(I) Τοιοῦτον εἶναι τὸ κολοβὸν ἱαμβεῖον τοῦ Μενάνδρου, τὸ μόνον σχεδὸν ὁπωσδήποτε ἀξιόλογον εἰς τὰ σχόλια τοῦ Ἰσοκράτους (σελ. 441 τῆς ἐκδ. Κοραῆ). ἐπειδὴ μᾶς διδάσκει τοῦλάχιστον, ὅτι ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Μενάνδρου ἤρχισεν ἡ κατὰχρησις τῆς σημάσις τοῦ, Κᾶν.

Τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχουσι, καὶ παρομοίαν χρεῖαν ἀναπληροῦσι, καὶ αἱ παλαιαὶ τῶν νομισμάτων ἢ τῶν λίθων ἐπιγραφαί, περὶ τῶν ὁποίων εἶπα ὅτι μὴδ' ἀπὸ αὐτὰς πρέπει νὰ ὑποφέρωμεν νὰ μᾶς στρεψύσωιν οἱ ἀλλογενεῖς. Χρέος μου ἦτο νὰ εἶπω, εἰς κατήχησιν τῶν φιλομούσων νέων, περισσότερα, καὶ περὶ τῶν παλαιῶν σχολίων, καὶ ἀπλῶς περὶ τῆς κριτικῆς ἐπιστήμης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ἀλλὰ τὸ σενὸν τοῦ καιροῦ μὲ ἀναγκάζει νὰ μεταβῶ εἰς τὰς σημειώσεις μου.

Εἰς τὴν Προκήρυξιν τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης βιβλιοθήκης (I) ἔλεγα ὅτι παρὰ τὰς ἀναγκαίας σημειώσεις τῶν διαφόρων γραφῶν ἄλλας ὁ καιρὸς νὰ κάμω εἰς τοὺς ἐκδοιδομένους συγγραφεῖς δὲν μ' ἐσυγχῶρει· καὶ ἔλεγα τὴν ἀλήθειαν. Μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὸν Ἰσοκράτην ἔγραψα σημειώσεις, καὶ σημειώσεις ἀφ' ὅ,τι ἐνόμιζα (ἴσως καὶ ἀφ' ὅ,τι ἔπρεπε) πλεον μακράς. Τῆς γνώμης ἢ μεταβολῇ μου προῆλθεν ἀπὸ τοῦτο, ὅτι, ἐπειδὴ πρῶτος ἀπὸ τοὺς παραδιδομένους εἰς τὰ σχολεῖα συγγραφεὺς εἶναι ὁ Ἰσοκράτης, ὠφέλιμον ἔκρινα νὰ σημειώσω πολλὰ πράγματα ἀναγκαῖα εἰς τοὺς νέους, διὰ νὰ ἐλευθερωθῶσιν μίαν φορὰν διὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀηδεσάτην, καὶ πολλάκις ἀτυχῇ, καθημερινὴν ἔρευναν τῆς συντάξεως τῶν μερῶν τοῦ λόγου, τῆς φύσεως τῶν μέσων ῥημάτων, καὶ ἄλλων τοιούτων. Τοῦτο εἶναι τὸ αἷτιον νὰ κάμω σημειώσεις εἰς τὸν Ἰσοκράτην.

Ἀλλὰ τοῦτο μὲ ἠνάγκασε νὰ τὰς κάμω καὶ μακράς. Ἀφοῦ μίαν φορὰν ἐμπλέχθην εἰς τῆς Γραμματικῆς τὰς ἀκάνθας, ἠναγκάσθην νὰ προσθέσω καὶ ἄλλου εἶδους σημειώσεις, καὶ διὰ νὰ παρηγορήσω ὀλίγον τὴν ὀδυνηράν τῶν πρώτων ἀηδίαν, καὶ διὰ νὰ συνεθίσω τοὺς νέους νὰ ἀναγινώσκωσι τοὺς συγγραφεῖς, ὅχι μὲ τὸν Λάτκαριν ἢ τὸν Θεόδωρον εἰς τὰς χεῖρας

(1) Πρόδρ. Ἑλλήν. Βιβλιοθ. σελ. 60.

(ἀναγκαίους μόνον διὰ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν γλῶσσαν), ἀλλὰ παραβάλλοντες αὐτοὺς μέλλους συγγραφεῖς, καὶ ἀπανθίζοντες ἀπὸ ταύτης τὴν παράθεσιν τὴν φιλοσοφικὴν ἱστορίαν τῶν παλαιῶν πολιτειῶν, ἐθνῶν, ἡθῶν, νόμων, τῆς προκοπῆς καὶ τῆς πτώσεως τῶν ἐθνῶν, καὶ τῶν αἰτιῶν αὐτῶν, διὰ τὰ ἔχουσι καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν διαγωγὴν τὰ ρυθμίζουσι, καὶ τοὺς συμπολίτας των, ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, τὰ συμβουλευώσι, καὶ ὅσα τῆς πατρίδος αὐτῶν τὴν ἀναγέννησιν ἐμποδίζουν, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὰ ἐκβάλλουσιν ἀπὸ τὴν μέσσην, εἰς ὀλίγα λόγια, καὶ αὐτοὶ τὰ μάθωσι, καὶ τοὺς ἄλλους τὰ διδάξωσι, ποῖον εἶναι τὸ ἀληθινὸν τέλος, διὰ τὸ ὁποῖον παιδευόμεθα τῶν προγόνων ἡμῶν τὴν γλῶσσαν, καὶ τίς, τὴν ὁποίαν ἐξ αὐτῆς πρέπει τὰ προσμένωμεν ὠφέλειαν (1).

Ἐμεινε πλέον τὰ λαλήσω περὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Ἰσοκράτους, τὴν ὁποίαν βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ πρώτου τόμου τῆς παρούσης ἐκδόσεως (2). Τῶν παλαιῶν τῆς Ἑλλάδος ἐνδόξων ἀνδρῶν περιφέρονται τὴν σήμερον εἰς τὰ βιβλία εἰκόνες πολλαὶ χαλκογραφημέναι· ἀλλ' ἐκεῖναι μόναι ἀπ' αὐτὰς εἶναι γνήσiai, ὅσαι ἐχαλκογραφήθησαν ἀπὸ παλαιοῦς ἀνδριάντας,

(1) Ἐλεγε τις (Σουῖδ. λέξ. Σεβηριανός) περὶ τοῦ περιφήμου Σεβηριανοῦ· « Ἐμοὶ δὲ ἐξηγεῖτο λόγους Ἰσοκρατεῖους τοὺς μείζους καὶ » πολιτικωτέρους, οὐ τὸν τεχνικόν τε καὶ σοφιστικόν, ἀλλὰ τὸν ἔμφρονα » καὶ φιλόσοφον τρόπον· ὅτε καὶ εἶδον ἄνθρωπον εὖρου τε καὶ ἀμφι- » λαφῇ τὴν διάνοιαν πρὸς τὰς πολιτικὰς ἐξηγήσεις, ἔτι δὲ καὶ κριτὴν » ἄριστον ὄντα τῶν λεγομένων ». Ἀμποτε ὅλα τῶν Γραικῶν τὰ σχολεῖα τὰ ἐγεμίζοντο ἀπὸ τοιούτους ἐξηγητὰς διδασκάλους ὡς ἦτον, ὁ Σεβηριανός! καὶ τότε ὅχι μόνον τὰ καλὰ γραμμτικὰ, ἀλλ' ὅλα ὅσα ὀνομάζονται καὶ εἶναι ὁληθῶς καλὰ ἤθελαν ρεῦσαι ποταμῆδον ἀπὸ τὰ σχολεῖα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν δίψαν τῆς τὰ θεραπεύσωσι, καὶ τὸν πολυχρόνιον τῆς Βυρβαρώσεως αὐτῆς ρύπον τὰ πλύνωσι.

(2) Ἑλλ. Βιβλιοθήκ. τόμ. 1.

ἢ λίθους γλυμμένους, ὅταν ἔζων ἀκόμη τὰ εἰκονιζόμενα πρόσ-
ωπα, ἢ ἀντιμίμους ἀναγλυφῶν (1) καὶ ἀνδριάντων ἄλλων,
οἱ ὅποιοι ἔγιναν ἐπὶ ζωῆς των· καὶ αἱ τοιαῦται δὲν εἶναι πολλαί.
Ὅσαι ὁμως σώζονται πεινητῶν, ἢ συγγραφῶν, ἀποδεδειγμέ-
ναι γνήσιαι, ἀπεφάσισα νὰ τὰς βάλω εἰς τῆς Ἑλληνικῆς
Βιβλιοθήκης τοὺς τόμους, διὰ νὰ ἔχωσι πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ νέοι
τὰς ἀγαπητάς μορφάς τῶν ὅσοι ἐδόξασαν τὴν Ἑλλάδα μὲ τοὺς
κόπους των· καὶ ἡ χάρις αὕτη πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς
φιλογενεῖς Ζωσιμάδας, οἱ ὅποιοι συγκατένευσαν προθύμως καὶ
εἰς ταύτην τὴν περισσὴν δαπάνην, διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ δόξαν
τοῦ γένους.

Χρεωσῶ ταύτης τῆς εἰκόνας τοῦ Ἰσοκράτους τὴν γνώρισιν
εἰς τὸν ὀνομαστὸν Ἀρχαιολόγον Βισκόντιον. Ἐχαλκογραφῆθη
τὴν πρώτην φοράν ἀπὸ Προτομὴν σωζομένην εἰς τὴν Ρώμην,
εἰς τὸ Ἀγροκήπιον (2) τοῦ Πρίγκιπος Ἀλβάνου, καὶ κατα-
σκευασμένην, ὡς εἶναι πιθανόν, μεταξὺ τῆς ἐδδόμης καὶ ὀγδόης
ἐκατονταετηρίδος ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, ὀλίγους χρόνους πρὸ
τῆς πρώτης, ἢ καὶ περὶ αὐτάς τὰς ἀρχάς τῆς πρώτης ἀπὸ
Χριστοῦ· ἤγευν εἰς χρόνου μέρος, ὅταν καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ
πρωτότυποι ἀνδριάντες τῆς Ἑλλάδος ἐσώζοντο (3), καὶ τεχνῖται

(1) Ἀναγλυφαί, ἢ Ἀνάγλυπτα, εἰκονίσματα, εἶναι τὰ λεγόμενα ἀπὸ
τοὺς Γάλλους ouvrages de relief. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς τὰ
ὠνόμαζαν καὶ Ἀναπεμπτάς εἰκόνας (πρὸς διάκρισιν τῶν ζωγραφητῶν,
τὰς ὁποίας ὠνόμαζαν Λειογραφίας). Τοιαῦται εἶναι αἱ μορφαὶ ἀνθρώ-
πων, ζώων, ἢ ἄλλων τῆς φύσεως πραγμάτων, γλυμμέναι εἰς λίθους
μεγάλους, ἢ εἰς θακτυλιδίων λιθάρια.

(2) Τὴν κοινῶς λεγομένην Ἐξοχὴν (Ἰδ. τὰς σημ. εἰς τὸν Ἡλιόδωρ.
σελ. 28). Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος αἱ τοιαῦται ἐξοχαὶ ὠνομά-
ζοντο Ἀγροκήπια.

(3) Τοῦ Ἰσοκράτους χαλκοῦς ἀνδριᾶς ἐσώζετο ἀκόμη εἰς τὰς Ἀθή-

εὐρίσκοντο ἀκόμη Ἕλληνες καλοὶ ἀπαράλλακτως νὰ τοὺς μιμηθῶσιν (1). Ἀπὸ τὸν Ἕλληνα τεχνίτην, ὅτι δὲν εἶναι ὑποδέξτερος καὶ ὁ Γάλλος χαλκογράφος, τὸ μαρτυροῦν ἡ ἐπιδεξιότης, ἡ χάρις, καὶ ἡ ἀπαράλλακτος μίμησις τῆς χαλκογραφίας του.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς καλῆς τοῦ καλοῦ γέροντος Ἰσοκράτους εἰκόνας. Δὲν εἶναι ὁμως ὀλιγωτέρας παρατηρήσεως ἄξιον καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὐτῆς, ΕΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ἡ ὁποία ἀναμφιδόλως μέλλει νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς φιλομούσους, συνειθισμένους νὰ γράφωσι, καὶ νὰ βλέπωσι γραμμένον τῷονα τοῦ Ῥήτορος, ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν θέλουν βέβαια νομίσειν, ἡ ὅτι ὁ ἀνδριαντοποιὸς Ἕλλην τόσον ἦτον ἀγράμματος, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζῃ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰσοκράτους, ἡ ὅτι ἐξ ἀπροσεξίας (ἡ ὁποία ὁμως συμβαίνει πλέον εἰς τοῦ καλάμου τὴν γρήγορον κίνησιν παρὰ εἰς τὴν ἀργοπύρον σκᾶψιν τοῦ γλυφείου) ἔγλυψε τὴν δίφθογγον ΕΙ ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ σοιχείου Ι, καὶ συμπεράνειν ἀπὸ ταύτην τὴν εἴτ' ἀγραμμάτιαν, εἴτ' ἀπροσεξίαν, ὅτι εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ἡ δίφθογγος αὕτη ἐπροφέρετο ὡς τὸ ἰῶτα, καὶ τέλος

νας εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πausaniou, ὅστις ἤκμασε πρὸς τὰ τέλη τῆς δευτέρας ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδας.

(1) Λέγει ὁ Πλίνιος (Βιβλ. ΔΕ, κεφ. ἡ, Τομ. β', σελ. 649), ὅτι εἰς τὴν ἑκατοσὴν εἰκοσὴν Ὀλυμπιάδα ἄρχισε νὰ μαθαίνεται ἡ τέχνη τῆς ἀνδριαντοποιητικῆς, ἦγουν εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην περίοδον τοῦ χρόνου (ἡ ἑκατοσὴ εἰκοσὴ Ὀλυμπιάς συμπίπτει μὲ τοὺς χρόνους τοῦ Ἐπικούρου, τοῦ Μενάνδρου καὶ τοῦ Δημοτρίου τοῦ Φαληρέως), εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγ' ἀνωτέρω (σελ. 271-272) ὅτι ἄρχισε νὰ φθείρεται ἡ Γραμματικὴ καὶ ἡ Ῥητορικὴ τῆς γλώσσης· ἀλλ' ὅτι εἰς τὴν ἑκατοσὴν πεντηκοσὴν πέμπτην Ὀλυμπιάδα (ἦγουν 150 ἔτη πρὸ Χριστοῦ) ἀνέλαμψε πάλιν ἡ τέχνη, καὶ ἐκράτησεν ἀκόμη πολλοὺς χρόνους.

πάντων ἀπορήσειν, διὰ τί μὲ τόσῃν τραχύτητι, σιμὰ τῶν ἄλλων πολλῶν ὀνειδῶν, μᾶς κατηγοροῦσι τινὲς τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαϊῶν, ὅτι ἐφθείραμεν καὶ αὐτὴν τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης τὴν προφορὰν.

Εὐλόγος καὶ ἡ ἀπορία, εὐλογον ὁπωσδήποτε εἶναι καὶ τὸ συμπέρασμα· δὲν εἶναι ὅμως χρεῖα τὴν ἐκείνου τοῦ καιροῦ + προφορὰν νὰ τὴν συμπεράνωμεν ἀπὸ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν, ἣτις ἔχει ἴσως (καθὼς θελομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον) ἄλλην αἰτίαν. Σώζονται πολλόταται ἐπιγραφαὶ ἄλλαι παλαιαί, τῶν ὁποίων ἡ κακὴ γραφὴ ἀποδείχνει, ὅτι τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ προφορὰ εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἡ προφορὰ, ἣτις ἦτον εἰς χρῆσιν κατὰ τοὺς Καισαρικοὺς, καὶ ἴσως ἀνωτέρω κατ' αὐτοὺς τοὺς Πτολεμαίκοις χρόνους, ἤγουν κατ' ἐκείνην ὅλην τὴν περίοδον τοῦ χρόνου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξησαν καθεξῆς ὁ Πολύβιος, ὁ Ἀλικαρνασσεὺς Διονύσιος, ὁ Σικελιώτης Διόδωρος, ὁ Στράβων, καὶ ἂν ἐλθωμεν κατωτέρω μέχρι τῆς δευτέρας ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, Δίων ὁ Χρυσόστομος, ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἀρρίανος, ὁ Πausανίας, ὁ Λουκιανός, ὁ Γαληνός, Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀξιόλογοι συγγραφεῖς. « Ἐὰν ᾖναι βάρβαρος ἡ σημερινὴ ἡμῶν προφορὰ, εἴν' » ἐκεῖνοι, ὅχ' ἡμεῖς, οἱ αἵτιοι τῆς βαρβαρώσεως », ἐμποροῦμεν νὰ ἀποκριθῶμεν πρὸς τοὺς κατηγοροὺς, καὶ νὰ τοὺς παρακαλέσωμεν νὰ ὑποφέρωσι μὲ μακροθυμίαν νὰ προσφέρωμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς ἐπρόφεραν ἐκεῖνοι.

Στηρίζεται μάλιστα ἡ κατηγορία εἰς τὸν Ἰωτακισμόν, ἤγουν τὴν ἐξανάγκης συμβαίνουσαν τοῦ αὐτοῦ ἤχου τοῦ Ἰῶτα συχνὴν ἐπανάληψιν, ὁπότεν καὶ αἱ δίγθογγοι Εἰ καὶ Οἰ προσφέρονται ὡς αὐτό. Ἀμφιβολία δὲν εἶναι ὅτι ἡ συχνὴ τῶν αὐτῶν σοικεῖων ἐπανάληψις, καθὼς καὶ πρότερον (σελ. 238) εἶπα, εἶναι φυσικὰ ἀηθής· ἀλλ' ὅχι διὰ τοῦτο πρέπει τίς πάντοτε νὰ τὴν

ἀποφεύγει μὲ περιεργίαν δεισιδαίμονα, ὅταν μάλιστα δὲν ᾔηται
Σύμφωνα τὰ ἐπαναλαμβανόμενα ςοιχεῖα. Παραδείγματος χάριν
εἰς τὸν ςίχον τοῦτον τοῦ Ὀμήρου (Ιλιάδ. ε', 222),

Οἷοι Τρώϊοι ἵπποι, ἐπισάμενοι πεδίοιο,

εὐρίσκεται ἐξάκις ἡ δίφθογγος ΟΙ· μ' ὅλον τοῦτο δὲν βλέπω
διὰ ποίαν αἰτίαν προφερόμενος κατὰ τὴν προφοράν τῶν
Γραικῶν,

Ἰε Τρώϊι ἵππῃ ἐπισάμενι πεδίῳ,

ἤθελεν εἶσθαι εἰς τὴν ἀκοὴν ἀηδέσερος παρὰ προφερόμενος, ὡς
τὸν προφέρουσι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς Εὐρωπαϊοὺς,

Οἷοι Τρώϊυ ἵπποϊ ἐπισάμενοϊ πεδίοιο.

Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς ὀνομάζει καθαρὰ τὰς διφθόγγους ταύτας,
ςοιχεῖα, ἤγουν τὰς ςοχαάζεται ὡς ἀπλᾶ γράμματα εἰς τὴν προ-
φοράν (1)· καὶ ἂν τοῦτο δὲν ἀποδείχνη ὅτι εἰς τοὺς χρόνους

(1) Ὁ Σέξτος ἤκμασε κατὰ τὸ 190 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ. Ἰδοὺ τί λέγει
(Πρὸς Γραμματικ. κεφ. ε', § 117, σελ. 241), « Ἐπεὶ οὖν ὁ τοῦ ΑΙ
» καὶ ΕΙ φθόγγος ἀπλοὺς ἐστὶ καὶ μονοειδής, ἔσαι καὶ ταῦτα ςοιχεῖα.
» Τεκμήριον δὲ τῆς ἀπλότητος καὶ μονοειδεῖας τὸ λεχθησόμενον. Ὁ
» μὲν γὰρ σύνθετος φθόγγος οὐχ οἷος ἀπ' ἀρχῆς προσπίπτει τῇ αἰ-
» σθήσει, τοιοῦτος ἄχρι τέλους παρκαμένειν πέφυκεν, ἀλλὰ κατὰ παρά-
» τασιν ἑτεριοῦται· ὁ δὲ ἀπλοὺς καὶ ὄντως τοῦ ςοιχείου λόγον ἔχων
» τοῦναντίον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀμετάβολός ἐστιν· οἷον τοῦ μὲν
» ΡΑ φθόγγου ἐν παράτασει προφερόμενον, δηλον ὡς οὐχ ὡσαύτως
» αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην πρόπτωσιν (γρ. πρόσπτωσιν) ἀντίληψεται
» ἡ αἰσθησις καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν. Ἀλλὰ κατ' ἀρχάς μὲν ὑπὸ τῆς
» τοῦ Ρ ἐκφωνήσεως κινήσεται· μεταῦθις δὲ, ἐξαφανισθείσης αὐτῆς,
» εἰλικρινοῦς τῆς τοῦ Α δυνάμεως ποιήσεται τὴν ἀντίληψιν· ὅθεν οὐκ
» ἂν εἴη ςοιχεῖον τὸ ΡΑ, καὶ πᾶν τὸ εἰοικὸς αὐτῶ. Εἰ δὲ τὸν τοῦ ΑΙ
» φθόγγον λέγοιεν, οὐδὲν ἔσαι τοιοῦτον· ἀλλ' οἷον ἀπ' ἀρχῆς ἐξ-

τοῦ Σέξτου ἢ προφορὰ δὲν ἦτο φθαρμένη, ἱκανὸν εἶναι νὰ δείξῃ, ὅτι εἰς τοὺς χρόνους του δὲν ὑπωπτεύετο κανεὶς, ὅτι οἱ ὀλίγας ἑκατονταετηρίδας προγενέστεροι εἶχαν προφορὰν διάφορον. Οὐτ' ἐξεύρω, οὔτε νὰ μάθω μὲ μέλει, πῶς ἐπρόφερον ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Δημοσθένης, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἤμασαν εἰς αὐτὴν τῆς γλώσσης τὴν ἀκμὴν· καί, ὅταν ὑπερασπίζω τὴν σημερινὴν προφορὰν, δὲν δισχυρίζομαι ὅτι προφέρομεν ἀπραχλάκτως ὡς ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ πιθανὸν εἶναι νὰ ἐσυνέβῃ καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς τὰς σημερινὰς γλώσσας, ὅ,τι συμβαίνει εἰς ὅλα τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα καὶ ποιήματα. Τοῦτο μόνον ἀδιστάκτως πιστεύω, ὅτι ἂν ἡ προφορὰ τῆς γλώσσης ἠλλοιωθῇ, νὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς φύσιν ἄλλος δὲν εἶναι καλὸς, παρὰ μόνον οἱ ὅποιοι τὴν ἐλάουν καὶ τὴν ἐγγραφαν ὡς μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Ἐως νὰ ἀναδιώσωσιν ἐκεῖνοι, καὶ εἰς ἡμᾶς συγχωρημένον εἶναι νὰ τὴν προφέρωμεν, ὡς τὴν ἐπρόφερον ὁ βάρβαρος Σέξτος, ὁ ἀγράμματος Πλούταρχος, ὁ ἀμαθέστατος Γαληνὸς, καὶ οἱ ἀλλογενεῖς Ἑλληνισταὶ φιλοσοφώτερον ἤθελαν πράξειν, ἂν ἐπεμψαν καὶ τὴν προφορὰν τοῦ Ἐράσμου ὅπου ἐπεμψαν πολλὰς ἄλλας προλήψεις, τώρα μάλισα εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, ὁπόταν μὲ τὴν ὁμοφωνίαν τῆς προφορᾶς, καὶ τὴν ἀδιάκοπον παράθεσιν τῆς παλαιᾶς μὲ τὴν νέαν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὰς ἀκόμῃ δειλὰς ἡμῶν παρατηρήσεις, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὰς σοφὰς αὐτῶν σημειώσεις ἠθέλαμεν μεγάλως ὠφεληθῇν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Πολλὰ ἄλλα

» ἀκούεται τῆς φωνῆς ἰδιώμα, τοιοῦτον καὶ ἐπὶ τελειῷ ὡς σοιχείου
 » ἔστι τὸ ΑΙ. Τοῦτου δὲ οὕτως ἔχοντος, ἐπεὶ καὶ ὁ τοῦ ΕΙ φθόγγος,
 » καὶ ὁ τοῦ ΟΥ, (ἢ. ΟΙ), μονοειδῆς, καὶ ἀσύνθετος, καὶ ἀμετάθελος,
 » ἐξ ἀρχῆς ἄχρη τῶν λαμβάνεται, ἔστι καὶ οὗτος σοιχείου ».

ἐμπόρου νὰ προσθέσω περὶ τῆς προφορᾶς, ἂν δὲν ἦτον ἐξω τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου ἢ παρέκθασις αὕτη· ὅθεν ἐπιστρέφω εἰς τὸ, διὰ τὸ ὅποιον ἠναγκάσθην τὰ τὴν κάμω, ὄνομα τοῦ Εἰσοκράτους.

† Ἄν καὶ ἀπὸ πολλὰς ἐσφαλμένως, καθὼς εἶπα, γραμμένας ἀρχαίας ἐπιγραφὰς συμπεραίνεται μάλιστα ἡ παλαιότης τῆς σημερινῆς ἡμῶν προφορᾶς, μὲ ταύτας ὅμως τὰς ἀνορθογραφίας δὲν εἶναι νομίζω δίκαιον νὰ συγκαταριθμηθῇ ἡ ἐπιγραφή τῆς εἰκόνης, Εἰσοκράτης. Κάνεις δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι τόνομα εἶναι σύνθετον ἀπὸ τὰς δύο ταύτας λέξεις, Ἴσος, καὶ Κράτης. Ἀλλὰ τὸ Ἴσος τοῦτο εἰς τὸν Ὅμηρον γράφεται, Εἶσος. Ἄλλη ἴσως λέξις, ἥθελε τις μὲ μεγάλῃ αὐστηρότητα ἀντιλογήσῃ, δὲν εὐρίσκεται τόσον συχνὰ εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, ὅσον αὕτη, καὶ ὅμως παντοῦ γράφεται, Ἴσος, Ἴση, Ἴσον· ἐποὺ λοιπὸν εὐρηκες σὺ τὸ Εἶσος, Εἶση, Εἶσεν; Παρὰ τὸν Ὅμηρον, ἀξιοπιστότερον ἄλλον τῆς γραφῆς ταύτης μάρτυρα νὰ φέρω δὲν ἔχω, ὅστις μεταχειρίζεται τὸ διαλελυμένον, Εἶση, *

Πρόσθε δὲ οἱ δόρυ τ' ἔσχε καὶ ἀσπίδα πάντοσ' Εἶσῃν (1),
καὶ πάλιν,

. Οὐδέ τι θυμὸς ἐδέετο δαιτὸς Εἶσῃς (2),
καὶ πάλιν,

Ὅτρινας, οἰέτας, σαρύλη ἐπὶ νῶτον Εἶσας (3).

ὡς μεταχειρίζεται καὶ πολλὰς ἄλλας ὁμοίας διαλύσεις, ὅποια, παραδείγματος χάριν, εἶναι τὸ Παῖς,

(1) Ἀὐτόθ. ε', 300.

(2) Ἀὐτόθ. α', 468.

(3) Ἀὐτόθ. β', 765.

* Ἰδε γὰρ ἐν τῇ προοίμῳ τῆς ἐκδόσεως τὸν ἠρωδιανὸν σ. 301.—

Τῶν ἤρχ' Ἀγκαίοιο ΠΑῖΣ κρείων Ἀγαπήνωρ (1).

Καθὼς λοιπὸν ἀπὸ τὸ διαλελυμένον Πάϊς συμπεραίνεται, ὅτι εἰς τοῦτον τὸν σίχον,

Εἷς βασιλεὺς, ᾧ ἔδωκε Κρόνου ΠΑῖΣ ἀγκυλομήτεω (2),

τὸ ἀδιάλυτον πρέπει νὰ γράφεται, ὡς καὶ γράφεται, Παῖς, καὶ ὅχι, Πίς, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ εἰς τὸν σίχον τοῦτον,

ἸΣΗ μοῖρα μένοντι, καὶ εἰ μάλα τις πολεμίζοι (3),

γίνεται φανερόν, ὅτι τὸ ἀδιάλυτον ἐγράφετο παλαιὰ ΕἷΣΗ δισυλλάδως, ἐπειδὴ τὸ διαλελυμένον του γράφεται τρισυλλάδως, ΕἷΣΗ. Τὸ αὐτὸ νοεῖται καὶ δι' ἑλους τοὺς Ὀμηρικοὺς ἄλλους σίχους, ὅπου εὐρίσκεται τὸ δισύλλαδον Ἰσος, Ἰση, Ἰσον, ὅτι ἐγράφοντο Εἷσος, Εἷση, Εἷσον, καὶ εἰς τοῦ Ὀμήρου τοὺς χρόνους, καὶ πολὺν καιρὸν μετέπειτα· ἀλλ' εἰς μόνου τοῦ Ὀμήρου τὰ ποιήματα. Διότι εἰς τοὺς Ἀττικοὺς ποιητὰς ἡ ὀρθή του γραφὴ εἶναι διὰ μόνου τοῦ Ι· καὶ αὕτη τῆς γραφῆς ἡ διαφορὰ ἐξηγεῖ διὰ τί εἰς τούτους ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ Ἰσος εἶναι βραχεῖα, καὶ εἰς τὸν Ὀμηρον πάντοτε μακρά, διὰ τί ἄλλοι τὴν περισπῶσι, καὶ ἄλλοι τὴν ὀξύνουσι, καὶ διὰ τί ὁ Πρισκιανὸς λέγει, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Λατῖνοι, ὁσάκις ἤθελαν νὰ φανερώσωσιν ὅτι τὸ Ι εἶναι μακρόν, ἔγραφαν, κατὰ μίμησιν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τόπον ἐκείνου τὴν ΕΙ δίφθογγον (4).

(1) Ἰλιάδ. β', 609.

(2) Αὐτόθ. αὐτόθ., 205.

(3) Αὐτόθ. ζ', 518.

(4) I quoque apud antiquos post E ponebatur, et EI dipthongum faciebat, quam pro omni I longa scribebant more antiquo Græcorum. *Priscian. L. I, pag. 561.*

Πράγμα τὸσον ἀπλοῦν, τὸσον εὐκόλον νὰ παρατηρηθῇ, καὶ οὐκ ἔστιν ἡθελε πιστεύειν, ὅτι ὁ πολυμαθέστατος τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος οὐδὲ καὶ τὸ ὑπωπτεύθη, εἰ καὶ αὐτοὶ οἱ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἀρχαιότεροι τοῦ Εὐσταθίου Γραμματικοὶ δὲν ἔκαμναν περὶ πολλοτάτων ἄλλων Ὀμηρικῶν λέξεων καὶ φράσεων, ἢ οὐδεμίαν, ἢ τοιαύτας ἐξηγήσεις, ὁποίας ἐντρέπεται σήμερον νὰ κάμῃ καὶ ὁ πλέον ἄπειρος τῶν τοιούτων Ἑλληνιστὴς. Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι ἠκμαζαν εἰς χρόνους, ὅταν καὶ τοῦ Ὀμήρου τὰ ἀντίγραφα ἦσαν πολυάριθμα, καὶ ἡ μνήμη τῶν παλαιοτάτων Ὀμηρικῶν ἐκδόσεων ὅχι τὸσον παλαιά, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἦτον ἀκόμη πλουτισμένη ἀπὸ πολλοὺς σοφοὺς ἀνδρας, τῶν ὁποίων ἢ πρὸς ἀλλήλους κοινωνία ἐδύνατο πολλὰς ἀπορίας νὰ λύσῃ. Εἰς ἀπὸ τούτους ἦτον ὁ, δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν, πολλὰ θαυμασθεὶς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ζηνόδοτος. Ὁ σοφὸς οὗτος ἐξηγητὴς ἐφαντάσθη, ὅτι εἰς τὸν Ὀμηρον τὸ Εἶση ἐσήμαινε τὸ Ἀγαθὴ. Ταύτην τὴν ἐξήγησιν ἀναφέρει ὁ Εὐστάθιος, ἀλλὰ μίαν μόνην φορὰν (1), νοήσας, ὡς φαίνεται, τὸ ἀπίθανον αὐτῆς. Εἰς ἄλλα πολλὰ μέρη ἐξηγεῖ τὸ Ὀμηρικὸν Εἶση, ὡς ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθῇ, ἴση, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ, νομίζει πλεοναστικὸν τὸ Ε· καὶ τοῦτον πάλιν τὸν πλεονασμὸν ποτὲ μὲν τὸν ὀνομάζει Ἰωνικόν, ποτὲ δὲ Ἀττικόν. Ἄλλοτε πάλιν παράγει τὸ Εἶση ἀπὸ τὸ Εἶω, ἢ Ἰω τὸ πορεύομαι (2).

Τόσος εἶναι ὁ δισαγμὸς, τόση ἡ ζήτησις καὶ ἡ ἀπορία, ἀπὸ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου τοὺς χρόνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐξησεν ὁ ἐξηγητὴς τοῦ Ὀμήρου Ζηνόδοτος, ἕως τῆς σήμερον, περὶ πράγματος τὸσον μικροῦ. Εἰ καὶ τὸ Εἶση ἐσήμαινε τὸ Ἀγαθὴ, ἢ

(1) Εἰς τὴν Ἰλιάδ. τοῦ Ὀμήρ. σελ. 1401. Τὴν ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀθηναῖος, Α', σελ. 12.

(2) Εὐστάθ. εἰς τὴν Ἰλιάδ. σελ. 137, 161, 1224, καὶ 1454.

παραγωγή του ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀπὸ τὴ Εὖς· τοῦ ὁποίου τὸ Θη-
λυκὸν ὁμῶς εἶναι Εἰᾶ, ἢ Εἰή, καὶ ὄχι Εἶση. Ἐὰν πάλιν τὸ
Εἶση δὲν διαφέρῃ ἀπὸ τὸ Ἰση πλὴν εἰς τὸν πλεονασμὸν τοῦ Ε,
τί μᾶς ἐμποδίζει πλέον νὰ φαντασθῶμεν ὅτι καὶ τὸ Α εἰς τὸ
Παῖς εἶναι πλεοναστικόν;

Πόσον πλέον σύμφωνον μὲ τὴν ἀναλογίαν εἶναι, ὅτι, καθὼς
τὸ Παῖς ἄλλο δὲν εἶναι παρ' αὐτὸ τὸ μονοσύλλαβον Παῖς δια-
λελυμένον εἰς δύο συλλαβάς, ἀπαράλλακτα καὶ τὸ Εἶση ἄλλο.
δὲν εἶναι παρὰ τὸ δισύλλαβον Εἶση, διαλελυμένον εἰς τρεῖς.
Καὶ τοῦτο κάμνει πιθανὸν τὸν Ἑτυμολόγον, ὅς τις παράγει (1)

(1) « Ἴσος ὁ ὅμοιος, ἐξίσου. Πρὸς τὸ Εἶδω, τὸ ὅμοιω, ὁ μέλλων
» εἰσω· ῥηματικὸν ὄνομα Ἴσος, κατὰ ἀποβολὴν τοῦ ε. Εὐρηται τὸ
» ἰ μακρὸν καὶ βραχύ· παρὰ μὲν τῷ ποιητῇ αἰὲ μακρὸν... παρὰ
» δὲ τοῖς τραγικοῖς καὶ κωμικοῖς συστέλλεται αἰὲ τὸ ἰ, κ. τ. λ. ».
Ἑτυμολογ. σελ. 477. Πιθανώτερον ὁμῶς ἤθελεν ἵσως τις τὸ ἐτυμολο-
γήσειν ἀπὸ τὸ ἀριθμητικὸν Εἰς. Ἡ διαφορὰ τοῦ πνευματισμοῦ εἶναι
τῶν Αἰολέων, οἱ ὅποιοι μὴ γνωρίζοντες τὸ θασύ πνεῦμα, καὶ αὐτὸ τὸ
ἀριθμητικὸν ἐξανάγκης ἔπρεπε νὰ τὸ γράψωσι ψιλῶς, Εἰς. Πρὸ τοῦ
Ὀμήρου ἡ κοινὴ τῆς Ἑλλάδος γλῶσσα ἦτον ἡ Αἰολικὴ. Αὕτη προ-
χωρησασα εἰς τὸ τελειότερον, ὀνομάσθη Ἰωνικὴ, ἥτις ἐφύλαξε πάλιν εἰς
πολλὰ τὸν ψιλὸν πνευματισμόν. Τῆς Ἰωνικῆς ἡ τελειώσις ἐγέννησεν
ἔπειτα τὴν Ἀττικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξεναντίας ἤρесе πολὺ ὁ θασύς
πνευματισμός· μ' ὅλον τοῦτο ἐφύλαξε καὶ αὐτὴ λείψανα τῆς ἀρχαίας
ψιλώσεως, ὅχι μόνον εἰς ἀναριθμούς λέξεις εἰς ὅλους γνωσάς, ἀλλὰ καὶ
εἰς τὰ παράξενα ταῦτα σύνθετα, Ἀντήλιος, Ἀπηλιώτης, Δεύκιππος.
Εἰς τὰς διαφορὰς ταύτας περιόδους καὶ μεταβολὰς τῆς γλώσσης, ὅταν
ἡ Ἰωνικὴ ἐνίκησε νὰ ἦναι τῶν πεπαιδευμένων ἢ γλῶσσα, ἢ Αἰολικὴ,
ἥτις εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Δωρικὴν, ὠνομάσθη κοινὴ, ἡγου γλῶσσα
τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ὅσους δὲν ἔμελε οὔτε νὰ λαλῶσι, οὔτε νὰ γρά-
ψωσιν Ἰωνικῶς. Ὅταν πάλιν τῶν Ἀττικῶν ἡ γλῶσσα ἔλαβε τὰ πρωτεῖα,
ἡγου ἔγινε γλῶσσα τῶν ἐνδόξων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, τότε ἡ
Ἰωνικὴ καὶ Αἰολικὴ ὠνομάσθησαν δύο τῆς γλώσσης διαλεκτοί, μὲ ταύ-

τὸ ἴσος ἀπὸ τὸν Εἶσω μέλλοντα τοῦ Εἶδω ῥήματος, τοῦ σημαινόντος τὸ Ὅμοιῶ·

τὴν ὅμως τὴν διαφορὰν, ὅτι κοινοτέρᾳ πάλιν τρόπον τινὰ ἔμεινεν ἡ Αἰολικὴ, ἐπειδὴ τὴν ἐλάλουν ὅχι μόνον οἱ κυρίως Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Ἀθηναίων αἱ ἀποικίαι, ὅσαι δηλαδὴ ἐχωρίσθησαν ἀπ' αὐτοὺς πρὶν ἀλόμῃ γεννηθῶσιν ἡ Ἰωνικὴ καὶ ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος. Τοῦτο ἐξηγεῖ διὰ τί εἰς τὸν Ομηρον εὐρίσκονται πολλοὶ Αἰολισμοί· ἤγουν ἔγραψεν εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον ὁ ποιητής, ὅταν ὁ Αἰολισμὸς μετέβαινεν εἰς τῆς γλώσσης τὴν φύσιν καὶ κατὰσαιν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὠνομάσθη Ἰωνισμὸς. Τοῦτο μὴ νοήσαντες οἱ Γραμματικοὶ ἐφαντάσθησαν ὅτι ἔγραψεν εἰς διαφόρους διαλέκτους. Τοῦτο μὴ νοήσαντες, ἔπλασαν Κοινὴν πέμπτην διάλεκτον πρῶτον, ἔπειτα πάλιν τὴν ἐσύγχυσαν μετὰ τὴν Αἰολικὴν, φαντασθέντες ὅτι εἰς τὴν κοινὴν ἔγραψε καὶ ὁ Πίνδαρος (Ἰδε ἀνωτέρω. σελ. 146-148)· ἤγουν βλέποντες οἱ πλάσαι τῆς πέμπτης διαλέκτου, ὅτι ἡ λαλουμένη κοινῶς εἰς τοὺς χρόνους αὐτῶν γλώσσα ὠμοιάζε πολὺ μετὰ τὴν λαλουμένην κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Πινδάρου, ἐξεφώνησαν χωρὶς πολὺν συλλογισμὸν, ὅτι καὶ ὁ Πίνδαρος εἰς ταύτην ἔγραψε, μ' ὅλον ὅτι ἀπὸ τοῦ Πινδάρου τοὺς χρόνους ἕως τότε ἦσαν ἔτη πεντακόσια τὸ μεταξὺ. Τοῦτο τέλος πάντων ἐξηγεῖ, διὰ τί ἡ κοινῶς λαλουμένη τὴν σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα γλώσσα ἐφύλαξε πολλοὺς αἰολισμούς. Ἡ πρώτη τελείωσις τῆς Αἰολικῆς κοινῆς γλώσσης τοῦ γένους ἦτον ὁ Ἰωνισμὸς, ἀλλὰ διὰ μόνας τὰς Ἰωνικὰς πόλεις· ἡ δευτέρα, ὁ Ἀττικισμὸς, ἀλλὰ καὶ οὗτος διὰ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ τοὺς λογίους ἄνδρας τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ὅσοι διὰ τὴν ἀνυπέροβλητον τῆς Ἀττικῆς σοφίας δόξαν ἐσπούδαζαν νὰ ἀττικίζωσι, καθὼς σήμερον οἱ πεπαιδευμένοι τῶν διαφορῶν ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας, καὶ τὸ πλεον παράξενον, πολλοὶ καὶ τῶν ἀλλογενῶν, λαλοῦν καὶ γράφουν εἰς τῶν Παρισίων, καὶ ὅχι τῆς πατρίδος των τὴν διάλεκτον. Αφ' οὗ ὁ Ἀττικισμὸς μετ' ὅλην ἐντάμα τὴν Ἑλληνικὴν δόξαν ἔπαυεν, ἔλαβε φυσικὰ τὸν τόπον του ἡ παλαιότερα τῆς Ἑλλάδος γλώσσα, ὁ Αἰολισμὸς· ἀλλὰ καὶ οὗτος πάλιν πολλὰ διάφορος ἀπὸ τοῦ Αἰολισμοῦ τῆς Σαπφούς ἢ τοῦ Πινδάρου. Εἰς τὴν φυσικὴν ταύτην αἰτίαν πρόσθετες καὶ πολιτικὴν ἄλλην τὴν ἐξῆς. Τὰ ἔθνη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σπουδάζουν νὰ

Εἵσατο δὲ φθογγὴν νῦν Πριάμοιο Πολίτη (1)

Καὶ σημείωσε πάλιν, ὅτι τοῦ Εἰδῶ τὸ συνώνυμον Εἴσκω, συχνὰ καὶ αὐτὸ κατὰ διάλυσιν γραφόμενον ἀπὸ τὸν Ποιητὴν, Εἴσκω, εὐρίσκεται ἀδιάλυτον εἰς τοῦτον τὸν στίχον,

Πάντων Ἀργείων φωνὴν ἸΣΚΟΥΣ' ἀλόχοισι (2),
εἰς τὸν ὅποιον πολλὰ ἀντίγραφα ἐφύλαξαν τὴν παλαιὰν γραφὴν
ΕἴΣΚΟΥΣ', μ' ὅλον ὅτι εἰς τὸ Ἰσκω καὶ μόνη ἡ Θέσις ἀρκεῖ
νὰ δεῖξῃ τὴν μακρότητα τῆς πρώτης συλλαβῆς.

Ταύτην τὴν ποσότητα τῆς συλλαβῆς θέλοντες νὰ διακρί-
νωσιν οἱ Ἄττικοί, ἠρκέσθησαν εἰς μόνου τοῦ τόνου τὴν διά-
κρισιν, γράφοντες εἰς μὲν τοῦ Ὀμήρου τὰ ποιήματα Ἰσος, +
ἀφου ἐξήλειψαν τὸ ἀρχικὸν Ε, εἰς δὲ τὰ ἰδικὰ των, Ἰσος, +
ἐπειδὴ ἐβράχυναν τὴν πρώτην συλλαβὴν. Ἀλλὰ τὴν καινοτομίαν
τῆς ὀρθογραφίας εἰς τὰς γλώσσας, ὡς εἶναι εὐκόλον νὰ τὸ
ἀποδείξῃ τις ἀπὸ πολλὰ σημερινῶν γλωσσῶν παραδείγματα,
διὰ τοῦτο μάλιστα, ὅτι εἶναι καινοτομία, οὐδ' ὅλον τὸ ἔθνος +
πάραυτα τὴν δέχεται, καὶ πολλοὶ ἀπὸ μόνῃν τὴν τύραννον ἔξιν
τῆς παλαιᾶς ὀρθογραφίας κινουσι τὸν κάλαμον, χωρὶς καὶ νὰ
ὑποπεύωνται ὅτι παραβαίνουσι τοὺς νέους κανόνας. Ἐπειτα,
ἂν οἱ ποιηταὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐπρόφεραν τὸ Ἰσος ὡς πόδα Πυρρί-
χιον (3), πιθανὸν εἶναι ὅτι οἱ λογογράφοι, καὶ μάλιστα οἱ

μιμῶνται τῆς κοινῆς αὐτῶν μητροπόλεως τὴν διάλεκτον. Μετὰ τὴν
μετατόπισιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἡ μητρόπολις τοῦ Ἑλλη-
νικοῦ γένους κατεστάθη τὸ Βυζάντιον, ἀποικία, καθὼς εἶναι γνωστὸν,
τῶν Μεγαρέων, εἰς τὴν ὁποίαν φυσικὰ ἐφύλαττεν ἡ γλῶσσα πολλὰ
τῆς Δωρικῆς καὶ Αἰολικῆς διαλέκτου ἰδιώματα.

(1) Ἰλιάδ. β', 791.

(2) Ὀδυσσ. δ', 279.

(3) Ἦγουν ἐπρόφεραν τὴν πρώτην συλλαβὴν τοῦ βραχυπαραλήκτου
καὶ παροξυτόνου Ἰσος, ὡς προφέρουσιν οἱ Γάλλοι τὴν πρώτην τῆς
λεξιῶς image.

Ρήτορες, τὸ ἐπρόφεραν καὶ τὸ ἔγραφαν πολλάκις ὡς Τροχαῖον, Ἴσος, καὶ ἀκόμη πιθανώτερον, Εἷσος (1). Καὶ διὰ ταύτην τὴν εἴτε ἐξιν, εἴτε διάκρισιν τῆς ποσότητος καὶ προφορᾶς τῆς συλλαβῆς, ἠκολούθουν ἀκόμη τὴν παλαιὰν ὀρθογραφίαν καὶ πολλοὶ ἀνδριαντοποιοὶ, ἐκ τῶν ὁποίων, χωρὶς νὰ βλάβῃ τις τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, δύναται, νὰ ὑποθέσῃ καὶ τοὺς εἰκονίσαντας τὸν Ἰσοκράτην τεχνίτας.

Τοῦ Ἰσοκράτους εἰκόνες εἰς τὰς Ἀθήνας, ἂν πισεύσωμεν τὸν Ψευδοπλούταρχον, ἐφαίνοντο πέντε, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μία ζωγραφητὴ ἦτον εἰς τὸ Πομπεῖον. Ἀπὸ τὰς λοιπὰς τέσσαρας, μία εὐρίσκετο εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἰσοκράτους, ἄλλη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (εἰς αὐτὸν πιθανῶς τῆς Ἀθηνᾶς τὸν ναόν), τρίτη εἰς τὸ Ἐλευσίνιον (2), καὶ τετάρτη εἰς τὸ Ὀλύμπιον (3),

(1) Ἐπρόφεραν δηλαδὴ τοῦ μακροπαραλήκτου καὶ προπερισπωμένου, καὶ τοῦ Ἴσος καὶ τοῦ Εἷσος, τὴν πρώτην συλλαβὴν, ὡς προφέρουσιν οἱ Γάλλοι τὴν πρώτην τοῦ ἱε. Καὶ τοῦτο μάλισα ἀποδείχνει ὅτι λέγω περὶ τῶν καινοτομιῶν τῆς ὀρθογραφίας. Τὸ ἱε ἐγράφετο παλαιὰ ἱsle· καὶ μ' ὅλον ὅτι δέν εἶναι ὀλίγος ὁ καιρὸς ἀφοῦ ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία εἰς τὸ λεξικόν της ἐνομοθέτησε τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ σ, καὶ τὴν εἰς τόπον αὐτοῦ, διὰ τὴν μακρότητα τῆς συλλαβῆς, γραφομένην περισπωμένην, ἱle, εὐρίσκονται ὅμως ἀκόμη Γάλλοι γράφοντες κατὰ τὴν παλαιὰν ὀρθογραφίαν ἱsle.

(2) Ὁ Ψευδοπλούταρχος λέγει « Ἐν Ἐλευσίνι »· ἀλλ' εἶναι πιθανῶς σφάλμα γραφικόν, ἀντὶ τοῦ « Ἐν Ἐλευσινίῳ ». Ἡ Ἐλευσίς, δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ἀπέχει τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν τέσσαρας σχεδὸν λεύγας Γαλλικᾶς· τὸ Ἐλευσίνιον, ἱερὸν οὕτως ὀνομαζόμενον, ἦτον εἰς αὐτάς τὰς Ἀθήνας.

(3) Ἄλλο σφάλμα γραφικόν εἰς τὸν Φιλόστρατον εἶναι τὸ « Ἐν » Ὀλυμπία », τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως πρέπει νὰ διορθωθῇ « Ἐν » Ὀλυμπίῳ », ἢ « Ἐν Ὀλυμπείῳ », ὡς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν Ψευδοπλούταρχον καὶ ἀπὸ τὸν Πausανίαν. Τὸ Ὀλύμπιον εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο ναὸς, οὕτως ὀνομασθεὶς ἀπὸ τὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιερῶθη Ὀλύμπιον Δία.

277m
9).

Τρόπον μεταβολῆς τῆς Ελλάδος ἀπὸ τὴν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται κατὰσασιν τὴν σήμερον οὐτ' ἐσοχάσθην ποτὲ (1), οὔτε σοχάζομαι δυνατόν ἄλλον παρὰ τὴν παιδείαν. Αὕτῃ ἄρχισε, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, σχεδὸν εἶναι χρόνοι τριάκοντα, νὰ γίνεται κοινοτέρα· ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξαπλωθῇ περισσότερον. Ὁ πολυπλασιασμός τῶν βιβλίων εἶναι μέσον ἰσχυρώτατον τῆς ἐξαπλώσεως ταύτης. Βιβλία μετεφράσθησαν ἀξιόλογα πολλὰ, καὶ μεταφράζονται καθημέραν, ἀπὸ τὰς ἀλλογενεῖς γλώσσας· καὶ τῆς τυπογραφίας τὴν ἀκαταμάχτην δύναμιν, ἀφοῦ ἐδάμασε πολλῶν Ἑυρωπαϊκῶν ἐθνῶν τὴν πεπαλαιωμένην προγονικὴν

τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης.

[illegible]

βαρβαρότητα, οἱ ἀπόγονοι τοῦ σοφωτέρου παλαιοῦ γένους Γραικοὶ δὲν ἀπελιθώθησαν τόσον, ὥστε νὰ τὴν ἀποδείξωσιν εἰς μόνους αὐτοὺς ἀνίσχυρον. Εἰς τὰ σχολεῖα, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς αὐξάνεται καθημέραν, πρέπει νὰ διορθωθῇ ἡ μέθοδος καὶ νὰ συντηθῇ ὁ χρόνος τῆς παραδόσεως τῆς προγονικῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγκαῖον εἶναι νὰ προσκολληθῇ ἡ παράδοσις τῆς Λατινικῆς, τοῦλάχιστον εἰς τὰς ἐπισημοτέρας πόλεις. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀρκοῦσι· πρέπει νὰ ἐντρέπεται ἀπὸ ταῦτας τὰς πόλεις, ἡτις δὲν ἔχει βιβλιοθήκην ἱκανὴν διὰ τὰς χρεῖας τοῦ σχολείου τῆς, ἡτις παρὰ τὸ σχολεῖον τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων, δὲν ἐφρόντισεν ἀκόμη νὰ καταστήσῃ καὶ γυμνάσιον τῶν ἐπιστημῶν, ὅσαι παραδίδονται τὴν σήμερον εἰς τῶν φωτισμένων ἐθνῶν τὰς Ἀκαδημίας. Ἐξῶ τούτου τοῦ μέσου τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος, ἂν ᾗναι κἀνὲν ἄλλο (καὶ τί ἄλλο ἐμπορεῖ νὰ νομίσῃ τις πλανώμενος παρὰ τὸ μέσον τῆς βίας;) τὸ σοχάζομαι καὶ ἄδικον καὶ ἀνόητον.

Ἄδικον, ὅτι εἶναι ἐναντίον καὶ τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Φιλοσοφίας, αἱ ὁποῖαι συμφώνως παραγγέλλουσι τὸ « Μὴ » κακὸν ἀντὶ κακοῦ », καὶ ὅτι συγχέει τὸν ἔνοχον μὲ τὸν ἀδῶν. Ἀνόητον, ὅτι μὲ πρόφασιν ἐκδικήσεως πολυπλασιάζει καὶ δικαιώνει τὰς ἀντεκδικήσεις, καὶ ἀποκλείει διὰ πάντα τὴν εἴσοδον εἰς τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν χωρὶς τῶν ὁποίων ὁ ἀνθρώπινος βίος γίνεται καθημερινὴ κόλασις, καὶ αἱ πόλεις μεταβάλλονται εἰς κατοικητήρια πονηρῶν δαιμόνων συνεριζομένων τίς τίνα νὰ κακοποιήσῃ περισσότερον. Ἄδικον καὶ ἀνόητον ὁμοῦ, ὅτι ὁ ἐκδικούμενος δὲν βάλλει τὴν ἰδίαν του μόνην ζωὴν εἰς κίνδυνον, ἀλλὰ, δι' ὀλίγης ὥρας ἡδονῆς ἐκδικήσεως,πραγματεύεται ἀσυλλόγιστα τῶν φίλων, τῶν συγγενῶν, τοῦ γένους ὅλου, τὸν τραγικὸν ὄλεθρον.

Τί τῆς κακίης θαιμόνων ἐφίεσαι
 Φιλοτιμίς, παῖ; μή σύ γ'! ἄδικος ἡ θεός.
 Πολλοὺς δ' ἐς οἴκους, καὶ πόλεις εὐδαίμονας,
 Εἰσῆλθε κάξῃθ' ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν χρωμένων (1).

Ταῦτα ἔλεγεν ἡ ταλαίπωρος Ἰοκάστη πρὸς τὸν υἱὸν τῆς, ζητοῦσα
 νὰ τὸν ἀποσρέψῃ ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν· καὶ ταῦτα πρέπει νὰ λέγῃ
 σήμερον εἰς τὸ γένος ὅσις ἀγαπᾷ καὶ φροντίζει τὴν εὐτυχίαν
 τοῦ γένους. Ὅτι εἰς νὰ μὴν ἀδικῆσαι; Παιδεύου, σοφίζου, καὶ
 μὴ δίδῃς προσοχὴν εἰς τοὺς ὅσοι ζητοῦν νὰ σὲ μακρύνωσιν ἀπὸ
 τὴν σοφίαν, καὶ τῶν ὁποίων τοῦ ζήλου τὸ τέλος γίνεται μάλισα
 φανερόν ἀπὸ τὴν ἀκριβοῇ ἀναλογίαν τὴν ὁποίαν φυλάσσουν
 εἰς τὰς κατὰ τῶν φωτισμένων ἐθνῶν λοιθορίας μὲ τὸ μέτρον τῆς
 σοφίας ἐκάστου ἐθνους. Ἡ παιδεία σου, ὦ πολυπαθέστατον γένος,
 θέλει ἡμερώσειν καὶ αὐτὰ τὰ θηρία, καὶ μεταβάλλειν τὸ κατὰ σοῦ
 μῖσος εἰς ἀγάπην καὶ τιμὴν. Παρὰ τῆς παιδείας τὴν αὐξησιν
 τρόπον ἄλλον θεραπείας εἰς τὰς πολυχρονίους σου πληγὰς μὴν
 ἐλπίσης νὰ εὕρῃς, καὶ ἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ σὲ συμβουλευσῇ
 νὰ μείνῃς ἀπαιδεύτον.

Καὶ αὕτη μὲν εἶναι ἡ περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος
 γνώμη μου, τὴν ὁποίαν ὡς ἀπαραίτητόν μου χρέος, ὁπότε ἡ
 χρεία τὸ καλέσει, δὲν θέλω παύσειν νὰ φωνάζω πρὸς τοὺς
 φίλους τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς δὲ τοὺς, ὅσοι σπουδάζουν ν'
 ἀπομακρύνωσι τὸ γένος ἀπὸ τὰς ἐπισημίας, μὲ πρόφασιν ὅτι
 αἱ ἐπισημίας μακρύνουσιν ἀπὸ τὴν Ὀρησκεῖαν, λέγω, ὅτι
 ἂν ἦναι δυνατὸν τοιοῦτον ἀποτέλεσμα νὰ γεννηθῇ ποτ' ἀπ'
 αὐτὰς, διὰ τοῦτο περισσότερο πρέπει νὰ φοβῇται ὅστις ἔχει

(1) Εὐριπίδ. Φοίνισσ. 534-537.

316 ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ ΙΣΟΚΡΑΤ.

νοῦν ὅσα κακὰ εἶναι καλὴ νὰ γεννήσῃ ἢ ἀπαιδευσία. Καὶ τοῦτο μόνον τελευταῖον λέγω· οὔτ' ὄρεξιν οὔτε καιρὸν ἔχω νὰ πολεμῶ τοὺς ὑπερασπιστὰς καὶ συνηγόρους τῆς βαρβαρότητος. Καὶ ὅσα εἶπα πρὸς αὐτοὺς, μετὰ χαρὰς ἤθελα τὰ σιωπῆσειν, ἐὰν ὁ κατὰ τῆς παιδείας πόλεμος αὐτῶν δὲν ἀνοιγε καὶ πάλιν τὰ μόλις κλεισθέντα σώματα τῶν κατηγορῶν τοῦ γένους.

ΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1809)

ΤΩΝ ΒΙΩΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ (*).

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης· μετὰ τοὺς ὁποίους, καὶ
περὶ τῆς παρούσης τοῦ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ἐκδόσεως.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

ἈΚΟΜΗ βράζει εἰς τὰς ψυχὰς ὅλων ἡμῶν ἡ ἀγανάκτησις,
τὴν ὁποίαν ἐπροξένησαν πρὸ ὀλίγου εἰς αὐτὰς αἱ τόσον ἀναί-
σχυντοι κατὰ τοῦ γένους λοιθορίαι· καὶ δὲν εἶναι ὅστις δὲν ἐπι-
θυμεῖ νὰ ἐκδικήσῃ ἀπ' αὐτὰς τὴν πατρίδα του.

Εἰς ἡμᾶς τὴν σήμερον δὲν ἔμεινε πλέον νὰ δεῖξωμεν τὴν
σταθεράν ὅλου τοῦ γένους ἀπόφασιν νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν
βαρβαρότητα, καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν σοφίαν, ἣτις ἐδόξασε τοὺς
προγόνους του. Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις ἐγίνε καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς
τυφλοὺς φανερά· καὶ δὲν ἀμφιβάλλουσι πλέον περὶ ταύτης πλὴν
ὅσοι ὁμοιάζουσι τὸν Γερμανὸν περιηγητὴν Βαρβόλδυν.

Νὰ ἐπιταχύνωμεν τὸν δρόμον τῆς προκοπῆς ἡμῶν εἰς τὸ
νέον τοῦτο τῆς παιδείας σάδιον, διὰ νὰ παύσωμεν τῶν μισαν-

(*) Τόμ. Α'.

θρώπων τὰς κουφολόγους λοιδορίας, καὶ νὰ ἐξαλείψωμεν ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν φιλανθρώπων τὸν φόβον μὴ ματαιωθῶσι τὰς ὁποίας εἰς αὐτοὺς ἐδώκαμεν τῆς ἀναγεννήσεως ἡμῶν χρηστὰς ἐλπίδας· αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἐκδίκησις τὴν ὁποίαν συγχωρεῖ ἡ Φιλοσοφία· τοῦτο εἶναι τὸ παραδιδόμενον εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τούτων ἐχθρῶν ἀξιολογώτατον μάθημα.

Ἀλλ' ἀπ' ἐχθρῶν δῆτα πολλὰ μαθαίνουσιν οἱ σοφοί.
 Ἢ γὰρ εὐλάβεια σώζει πάντα. Παρὰ μὲν οὖν φίλου
 Οὐ μάθοις ἂν τοῦθ'· ὁ δ' ἐχθρὸς αὐτὸς ἐξηνάγκασεν.
 Τὸ δὲ μάθημα τοῦτο σώζει παῖδας, εἰκόν, χρήματα (1).

Εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα τὰ μέσα τῆς πρὸς τὰ καλὰ ταχυτέρας προκοπῆς καὶ προχωρήσεως. Ἐφανέρωσα τινὰ εἰς τοὺς Αὐτοσχεδίους τούτους ἑοχασμούς· ἱκανὸν εἶναι νὰ προσθέσω ἔτι ὀλίγα, ἀφίνων ὅσα τὸ ξενὸν τοῦ καιροῦ μ' ἀναγκάζει νὰ παραθράμω, εἰς τὴν σκέψιν τῶν φιλελλήνων ὁμογενῶν, εἰς μόνους τοὺς ὁποίους ἀνήκει τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους ἡ φροντίς.

Φυσικῶς εἰς τὰ πρῶτα πάσης ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ καλὸν μεταβολῆς κινήματα ὅλοι δὲν ἀρέσκονται χωρὶς ἐξαίρεσιν εἰς τὴν μεταβολήν. Διὰ τοῦτο, ὅτι τὸ ἔθνος ἦτο μαθημένον εἰς τὰ κακὰ, περισσότεροι πρέπει νὰ ἦναι οἱ ἀπαρεσιζόμενοι παρὰ τοὺς ἀρεσκομένους εἰς αὐτήν· διὰ τοῦτο, ὅτι ἐποιώθη εἰς τὴν ἐλευσινὴν ἑξὶν τῆς ἀπαιδευσίας καὶ τυφλότητος, περισσότεροι πρέπει νὰ ἦναι, ὅσων θαρδύνονται καὶ πονοῦσιν εἰς τὴν λάμψιν τῆς παιδείας οἱ ὀφθαλμοί, παρὰ τοὺς μετὰ χαρὰς βλέποντας τὸ φῶς τῆς Φιλοσοφίας.

Καὶ μ' ὅλον τοῦτο (πράγμα παράδοξον, καὶ παρὰ τὸ ὁποῖον ἀπόδειξις ἄλλη τῆς ἀναγεννήσεως ἡμῶν λαμπροτέρα ὐν εἶναι),

(1) Ἀριστοφάν. Ὀρν. 375-377, 380.

εἰς τὴν Ἑλλάδα σήμερον, εἶναι σχεδὸν τὸ οὐδὲν καὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἀξίαν, παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἀρεσκομένους εἰς τὴν μεταβολήν, οἱ Σκυθογενεῖς ἐχθροὶ τῆς παιδείας τῶν Γραικῶν.

Ἡ ὀλιγότης ὅμως αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ καταφρονηθῇ. Ἀν καὶ δὲν ἦναι πλέον καλοὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εὐτυχῶς ἀρχομένην τῆς Ἑλλάδος ἀναγέννησιν, ἐμποροῦν ὅμως νὰ τὴν βραδύνωσι. Τίς δὲν ἐξεύρει ὅτι ὀλεθριώτατα ἀποτελέσματα γεννῶνται καμμίαν φοράν ἀπὸ αἷτια πολλὰ μικρὰ εἰς τὸ φαινόμενον; Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξωσθῶσιν ἀπὸ τὴν μέσσην οἱ τοιοῦτοι ὡς προσκόμματα τῆς εἰς τὸ καλὸν προχωρήσεως τοῦ γένους.

Ἄλλ' ὁ τρόπος τῆς ἐξώσεως αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ τὸν ὁποῖον αὐτοὶ μεταχειρίζονται τρόπον εἰς τὸν κατὰ τῶν φιλοσόφων πόλεμον. Μὴ θυνάμενοι νὰ ἐξολοθρεύσωσι μὲ τὸ πῦρ καὶ μὲ τὸν σίδηρον τῆς Φιλοσοφίας τοὺς ἡσυχούς ὀπαδούς, προθυμοῦνται νὰ τοὺς παραστήσωσιν εἰς τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἀνοήτου ὄχλου, ὡς θημεγέρτας, ὡς ἀθέους, εἰς ὀλίγα λόγια, νὰ τοὺς καταστήσωσιν, ὡς φθορέας τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, βδελυκτοὺς εἰς ὅλον τὸ γένος. Εἰς τὴν Φιλοσοφίαν ἐξευαντίας παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον κἀνὲν ἄλλο ὄπλον δὲν συγχωρεῖται.

Διὰ τοῦτο δίκαιον εἶναι νὰ διαιρεθῶσι καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς παιδείας τοῦ γένους εἰς δύο εἴδη· εἰς ἐκείνους δηλαδὴ, οἱ ὁποῖοι ἐξυπλίζονται κατὰ τῆς Φιλοσοφίας μὲ εἰλικρινῇ, ἃν καὶ σφαλομένην πῖσιν, ὅτι εἶναι βλαβερὰ ἡ Φιλοσοφία, καὶ εἰς τοὺς ὅσοι τὴν διώκουσι διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι αὐτὴ ἀνακαλύπτει τὴν οὐτιδανότητα αὐτῶν εἰς τοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἕως τῶρα ἐδοξολογοῦντο ὡς φωστῆρες τοῦ γένους (1). Τοὺς πρώτους δίκαιον

(1) « Περὶφοβοὶ ὄντες τοῦ καταφρονηθῆναι, τὰ τε ἄλλα μηχανῶνται, ὥπως ἂν ᾧσι [εἰ ἄνθρωποι] πάντα ἀγνοοῦντες, καὶ πάντα ἠ ἀποθλέποντες, εἰς αὐτούς ». Πλάτων, Φαιδρ. σελ. 239.

εἶναι νὰ διδάξῃ τίς μὲ πραότητα, διὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ, ἂν ᾖναι δυνατὸν, ἀπὸ τῆν πλάνην· τῶν δευτέρων πρέπει ἄσυμπαθῶς νὰ φανερώσῃ τὴν ὑπόκρισιν, εἰάν ἀναισχύντως ἐπιμένωσι νὰ συκοφαντῶσι τοὺς φιλοσόφους παιδευτὰς τῆς Ἑλλάδος, διὰ φόβον μὴ φανῶσιν αὐτοὶ ὅτι ἀληθῶς εἶναι ἄσοφοι (Ι), καὶ παύσωσι τυφλοὶ τυφλὸν νὰ ὁδηγῶσιν, ὅπως τοὺς ἀρέσκει, τὸ ἔθνος, καὶ νὰ κυλῖωνται μ' αὐτὸ εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἀπαιδευσίας.

Ὅχι· δίκαιον δὲν εἶναι δι' ὀλίγους τινὰς πλανωμένους, ἢ πλανῶντας, νὰ βραδυπορῇ τὸ ἔθνος ὁλόκληρον εἰς τὸν δρόμον τοῦ καλοῦ, οὐδὲ, διὰ νὰ θεοποιῶνται ὀλίγοι τινὲς ἐπαγγελόμενοι τοῦ ἔθνους ὁδηγοί, νὰ στερηθῇ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀληθινὴν παιδείαν, ἥτις εἶναι ἡ παιδεία τῶν ἐπιστημῶν, καθὼς παραδίδονται τὴν σήμερον εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην.

Ὅσοι σπουδάζουν νὰ δείξωσιν ὅτι αἱ δοξάζουσαι τὰ φωτισμένα ἔθνη ἐπιστῆμαι εἶναι βλάβης, ὅχι ὠφελείας, πρόξενοι, τὸ γένος πρέπει νὰ τοὺς στοχάζεται ὡς ἐχθροὺς, καὶ τὰς κατὰ τῆς Φιλοσοφίας σκοτεινὰς αὐτῶν καὶ μωρολόγους διατριβὰς, ὡς τοσαύτας βλασφημίας κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι ἡ πηγὴ πάσης σοφίας. Ἐχθροὶ τοῦ γένους ὡσαύτως πρέπει νὰ λογίζονται, καὶ συνεργοὶ τῶν μαινεμένων ἀντιφιλοσόφων τούτων, ὅσοι, ἀντὶ νὰ ἀφανίζωσι τὰς φλυαρίας αὐτῶν, τὰς δημοσιεύουσι

(Ι) « Οἶονται δ' εἶναι πάντων σφώτατοι ἀνθρώπων· πρὸς δὲ τῷ »
 » εἶναι, καὶ δοκεῖν πᾶν παρὰ πολλοῖς· ὥς παρὰ πᾶσιν εὐδοκιμεῖν »
 » ἐμποδῶν σφίσι εἶναι οὐδένας ἄλλους, ἢ τοὺς περὶ Φιλοσοφίαν ἀν- »
 » θρώπους. Ἡγούνται οὖν, εἰάν τούτους εἰς δόξαν καταστήσωσι μη- »
 » δεὸς δοκεῖν ἀξίους εἶναι, ἀναμφισβητήτως ἡδὴ παρὰ πᾶσι τὰ νι- »
 » κητήρια εἰς δόξαν ὑψέσθαι σοφίας περὶ ». Πλάτων, Εὐθυδήμ.
 σελ. 305.

διὰ τοῦ τύπου, ἐξοδεύοντες ἀνοήτως εἰς αὐτάς ὅ,τι ἔπρεπε νὰ ἐξοδεύεται εἰς τὸν φωτισμὸν τῆς ἐλευσίνης πατρίδος των.

Ὁ Πατριάρχης, ἡ Σύνοδος, οἱ ἐντιμότεροι καὶ ἀξιολογώτεροι ἄνδρες τοῦ γένους σου, συνιστάνουσι καὶ προσατεύουσι τὰ σχολεῖα τῶν ἐπισημῶν, καὶ ἀνταμείδουσι μὲ τιμὴν καὶ δόξαν τοὺς παραδίδοντας αὐτάς, καὶ σὺ, καλὲ ἄνθρωπε, ὅσους ἂν ᾗσαι, δαπανᾷς τὰ χρήματά σου νὰ τυπόνῃς τὰς φυλλάδας τῶν μωρῶν· καὶ γίνεσαι αἷτιος νὰ θεωρεῖται ἡ ταλαίπωρος πατρίς σου, ὡς καταδικασμένη εἰς παντοτινὴν ἀθεράπευτον μωρίαν! Ἐλαβες καιρὸν νὰ ἀναγνώσῃς καὶ νὰ μάθῃς εἰς ποίῳν συγγραμμάτων ἔκδοσιν συνεργεῖς; ἢ ἐπλανήθης ἀπὸ τὰ ΚΑΛὰ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ, εἰς τὰ ὅποια νὰ ἀρκῆσαι σὲ διδάσκουν οἱ ἀγράμματοι ἀντιφιλόσοφοι. Ἐξεύρεις τάχα ποῖα εἶναι τῶν κακοδαιμόνων τούτων τὰ καλὰ γραμματικά; Εἶναι, τὰ ὅποια ἐδιδάσκετο τὸ γένος ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς δουλώσεως αὐτοῦ μέχρι τῆς σήμερον, καὶ διὰ τὰ ὅποια εἰς ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ἔζησεν εἰς ἐπονείδισον βαρβαρότητα· εἶναι, τὰ ὅποια διὰ νὰ μάθῃ ὁ υἱὸς σου, ἔπρεπε νὰ δαπανᾷ τὸ περισσότερον μέρος τῆς νεότητος, καὶ νὰ μένῃ τὸν ἐπίλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἄγνοιαν ὅλων τῶν βιωφελῶν μαθήσεων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναξενάξεις εὐρισκόμενος καὶ σὺ· εἶναι, εἰς τὰ ὅποια χρεωσθεῖ τὸ γένος καὶ τὴν δούλωσιν, καὶ τὰς ἐκ τῆς δουλώσεως πολυχρονίους αὐτοῦ συμφοράς· εἶναι, τέλος πάντων, διὰ τὰ ὅποια πολλοὶ τοῦ γένους ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξορισθῶσιν ἐκουσίως ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς ἀγαπητῆς αὐτῶν πατρίδος, καὶ νὰ ζῶσιν ὡς φυγάδες εἰς τὰ ξένα, μὴν εὐρίσκοντες πλέον εἰς αὐτὴν ὅ,τι ἄλλοτε ἐχώριζεν ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη, ὡς ἐξαίρετον ἔθνος, τοὺς Ἕλληνας. Τοιαῦτα εἶναι, καὶ τοιαύτην ἔχουσι δύναμιν τῶν κακοδαιμόνων τούτων τῆς Φιλοσοφίας ἐχθρῶν τὰ καλὰ γραμματικά.

Μόλις ἤρχισε τὸ γένος νὰ καταλαμβάνη τῶν καλῶν γραμματικῶν τούτων τὴν κοκύτητα, μόλις νὰ ὑποπτεύεται, ὅτι, διὰ νὰ κατασθῶσιν ἀληθῶς καλὰ, καὶ νὰ κατευθυνθῶσιν εἰς τὸν ὁποῖον πρέπει ν' ἀποβλέπη ἡ ἀληθινὴ παιδεία σκοπὸν, ἐχρειάζοντο τῆς Φιλοσοφίας τὸ πηδάλιον· καὶ ἰδοὺ ταράσσονται, καὶ βρύχουσιν, ὡς ἐνεργούμενοι, κατὰ τῆς Φιλοσοφίας τοὺς ὁδόντας, τρεῖς ἢ τέσσαρες τυφλοὶ τοῦ γένους ὁδηγοί, μὲ ἐλπίδα ὅτι δὲν θέλει εὑρεθῆν ἀνεῖς νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀληθινὴν τῆς τοσαύτης ταραχῆς αὐτῶν καὶ μανίας αἰτίαν.

Ἀκούσατε λοιπὸν καὶ μάθετε ὅσοι, διὰ τὴν κοινὴν τοῦ γένους δυστυχίαν, μέιναντες ἀπαιδευτοὶ, δὲν εἴσθε καλοὶ νὰ διακρίνετε τὸν ἀληθινὸν ὑπὲρ τοῦ γένους ἀπὸ τὸν καθ' ὑπόκρισιν ζῆλον, τί κινεῖ τῶν ἀντιφιλοσόφων τούτων τὸν κάλαμον.

Ἡ ἀπὸ τῆς βραδρότητος τὸ σκότος εἰς τὸ φῶς τῆς παιδείας μεταβολὴ τῆς Ἑλλάδος συμβαίνει εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ζωῆς αὐτῶν, ὅποταν δὲν ἔχῃσι πλέον καιρὸν νὰ φωτισθῶσιν ἀπὸ τὰ νέα μαθήματα. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀμάρτημα, ἀλλ' ἀτύχημα αὐτῶν· τὸ ὁποῖον ὅμως εὐκόλῃ νὰ θεραπεύσωσιν ἐδύναντο, ἐὰν, συλλαμβάνοντες τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνυπόκριτον ζῆλον, ἐνίσχουν τὸ γένος νὰ δεχθῇ μετὰ χαρᾶς τῆς φωτισμένης Εὐρώπης τὰ μαθήματα, καὶ ἐγίνοντο τοιοιυτοτρόπως συνεργοὶ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους. Ἀντὶ τούτου συμβουλεύουσι τὸ γένος νὰ ἀποσρέφεται τοὺς διδάσκοντας αὐτὰ, ὡς διδασκάλους ἀσεβείας, καὶ νὰ ἀρκῆται εἰς τὰ καλὰ γραμματικά, ἡγουν εἰς ἐκεῖνα τὰ γραμματικά, διὰ τὰ ὁποῖα μόνᾳ ἕως τῶρα τοὺς ἐδοξολόγει ὁ ἀνόητος ὄχλος, διὰ τὰ ὁποῖα μόνᾳ τοὺς ὠνόμαζε Σοφολογιωτάτους, μ' ὅλον ὅτι μὲ τὴν δύναμιν μόνον αὐτῶν δὲν εἶναι οἱ ταλαίπωροι καλοὶ νὰ γράψωσιν ὀλίγους σίχους χωρὶς νὰ δεῖξωσιν, ὅτι οὔτε Γραμματικὴν, οὔτε Λογικὴν, τί πρᾶγμα εἶναι, δὲν ἐγνώρισαν ποτέ.

Ἀναγνώσατε μὲ προσοχὴν (ἂν σὰς ἦναι δυνατόν νὰ δώσετε τὴν πρέπουσαν προσοχὴν, χωρὶς τῆς ὁποίας τίποτε νὰ κρίνῃ τις δὲν εἶναι καλὸς) τὴν πρὸ μικροῦ ἐκδοθεῖσαν Ἀντιφώνησιν, διὰ νὰ καταλάβετε ἕως ποῦ δύναται νὰ φθάσῃ τῆς ἀγροΐκου ἀμαθείας ἡ τόλμη. Ἐλεεινότερον ἀπὸ ταύτην σύνθεμα εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ γράψῃ τις, καὶ ἂν ἐξεπίτηδες ἐλεεινὸν ἤθελε σπουδάσειν νὰ τὸ κάμῃ. Παραπονεῖται ὁ ἀνήσυχος ἡσυχαστῆς, ὅτι « ἡ πολυμάθεια καὶ ἡ μνήμη πρὸ πολλοῦ τὸν ἀπεχαιρέτισαν », χωρὶς καὶ νὰ ὑποπτεύεται, ὅτι οὐδ' αὐτὸς ὁ κοινὸς νοῦς τὸν ἐχαιρέτισε ποτέ.

Καὶ ὅμως ἀπὸ τὴν μωρὰν ταύτην Ἀντιφώνησιν ἔλαβεν αἰτίαν ὁ Γερμανὸς τῆς Ἑλλάδος περιηγητῆς νὰ κατακρίνῃ τὸ γένος ὅλον ὥς μεμωρωμένον, νὰ σύρῃ μὲ κυνικὴν ἀσπλαγγίαν τὴν νέαν Ἑλλάδα εἰς τὰ πηλὰ, καὶ νὰ συκοφαντήσῃ ἀνευθριάσως τὸν ἱερώτατον ἡμῶν Κληρὸν, ὥς αἴτιον τῆς μωρίας τοῦ γένους. Καὶ τότε; Ὅταν ὁ Σεβασμιώτατος ἡμῶν Πατριάρχης κατὰ γίνεται ὅλος διόλου εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος· ὅταν οἱ Ἀρχιερεῖς χορηγοῦσιν εἰς πολλοὺς νέους τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην εἰς τὴν μάθησιν τῶν ἐπιστημῶν (1)· ὅταν οἱ περισσότεροι διδά-

(1) Μόνος ὁ Μητροπολίτης τῆς Οὐγγροβλαχίας, ὁ σοφὸς καὶ σεβάσμιος Δοσίθεος, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἄλλοτε ἀπέδωκε τὸν χροῶμενον ἐπαινον, καταβάλλει τὴν ἐτήσιον δαπάνην τριῶν νέων, σπουδάζόντων τὰ μαθήματα τῆς φωτισμένης Εὐρώπης· ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο διατρίβουσιν εἰς τὴν Βιένναν τῆς Αὐστρίας, καὶ ὁ τρίτος εἰς τὴν Γενεύαν. Ταύτην τὴν ὥραν μανθάνω, ὅτι καὶ ἄλλοι Ἀρχιερεῖς μιμοῦνται τὸν Οὐγγροβλαχίαν. Ὅταν γενῶσιν εἰς ἐμὲ γνωστὰ τὰ ὀνόματα τῶν κληρῶν τούτων ποιμένων, θίλω τὰ κηρύξαι μετὰ χαρᾶς, διὰ νὰ μάθῃ ἡ φωτισμένη Εὐρώπη τί πρέπει νὰ συλλογίζεται περὶ τῶν σημερινῶν Γραικῶν, καὶ πῶς νὰ κρίνῃ τοὺς ἐπαγγελλομένους περιηγητὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἐάν ὁ Γερμανὸς Βαρθόλδης ἀπὸ ταῦτα κιμνίαν εἴθῃσιν δὲν ἔχῃ, τὸ αἴτιον εἶναι, ὅτι πρὶν ἀρχίσῃ τὴν περιήγησιν, δὲν ἐσυλλογίσθη ποῖα

σκαλοι τῶν Εὐρωπαϊκῶν μαθημάτων ἦναι ἱερωμένοι· ὅταν με-
ταξὺ τῶν περιερχομένων τὴν φωτισμένην Εὐρώπην διὰ τῶν
ἐπιστημῶν τὴν ἀπόκτησιν νέων εὐρίσκωνται καὶ ἱερεῖς καὶ διά-
κονοι πολλοί, οἱ ὅποιοι ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα μέλλουν
νὰ κατασταθῶσι διδασκαλοὶ καὶ παιδευταὶ τοῦ γένους, καὶ ἂν
ἐκατὸν ἄλλοι μωροὶ, ὡς ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἀντιφωνήσεως, ἤθε-
λαν τοὺς συκοφαντήσιν ὡς διδασκάλους ἀθείας.

Ἄν εὐρίσκωνται τινὲς ἀπὸ σᾶς τοὺς ἀπλουστάτους εὐαρεστού-
μενοι ἀκόμη εἰς συγγράμματα, τὰ ὅποια καρπὸν ἔδωκαν τὴν
κοινὴν ὅλου τοῦ γένους ἀτιμίαν, μάθετε πόθεν προέρχεται ἡ

πρέπει νὰ ᾖναι τὰ ἐφόδια τοῦ περιηγητοῦ. Εἶναι ταῦτα, Νοῦς καὶ Φι-
λανθρωπία. Νοῦς διὰ νὰ παραβάλλῃ τὰ κακὰ καὶ τὰ καλὰ τοῦ ἰσορου-
μένου ἔθνους πρὸς τὰ κακὰ καὶ τὰ καλὰ ἄλλου γνωστοῦ ἔθνους, καὶ νὰ
τὰ ζυγίσῃ ἀδεκάσως εἰς τῆς δικαιοσύνης τὴν ζάδμην. Φιλανθρωπία,
διὰ νὰ μὴ προσκολλᾷται, ὡς ἡ μῦα, εἰς τὰ κόπρια τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ
νὰ ἀπανθίσῃ, ὡς ἡ μέλισσα, καὶ τὰ εὐρισκόμενα κηλὰ εἰς αὐτό. Δὲν
εἶναι πολλοῦ γέλωτος ἄξιον νὰ τραγωδῇ καὶ ἄλιν καὶ ἄλιν τὴν διει-
σιδιμονίαν τῶν Γραικῶν, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ εἰς ποίαν κατὰστασιν
εὐρίσκεται ὁ ἀπαιδέυτος ὄχλος τῆς πατρίδος του; Ποίαν δεισιδαιμο-
νίαν τῶν Γραικῶν δύναται νὰ ὀνομάσῃ, τῆς ὁποίας ἔχνη δὲν σώζονται
ἔτι εἰς τὴν Γερμανίαν; Τίς παρατηρήσεις τῶν εὐτυχῶν καὶ δυστυχῶν
ἡμερῶν; Τὰς μαγείας; τὰ φοιχεῖα; τὰ φυλακτήρια; Στηλιτεύει τοὺς
Γραικοὺς διὰ τὸ κατὰ τῶν ἑτεροδόξων μῖσος· ἄς ἐξετάσῃ καὶ ἄλιν
ποίαν διάθεσιν ψυχῆς ἔχουν πολλοὶ Λουθηροκαθινοὶ τῆς πατρίδος
του πρὸς τοὺς ὀνομαζομένους Καθολικοὺς, ποίαν οὗτοι πρὸς τοὺς
Λουθηροκαθινοὺς, καὶ ποίαν ἀπλῶς οἱ χριστιανοὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους·
καὶ ἂν δὲν εὕρῃ ἐκεῖ τὸ μῖσος, ἄς εἰσπῇ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν
σφωτέραν παρὰ τὴν πατρίδα του Ἀγγλίαν, ὅπου ὑπὲρ τὰς τριακο-
σαίς μυριάδας Ἰρλανθῶν ἀποκλείονται ἀσπλάγχχνως ἀπὸ τὰ δίκαια τῆς
πολιτικῆς κοινωνίας, ὡς Εἰλωτες, ὅχι δι' ἄλλο, πλὴν διότι ἐπαγγέλ-
λονται ἄλιν παρὰ τὴν θρησκείαν τῶν Ἀγγλῶν. Ἀλλὰ, καθὼς εἶπα,
ἡ περιήγησις χρειάζεται Νοῦν καὶ Φιλανθρωπίαν.

τοιαύτη εὐαρέστησις, διὰ νὰ μὴν ἀπατᾶσθε πλέον εἰς τὸ ἐξῆς. Οἱ συκοφάνται συγγραφεῖς τῶν τοιούτων φέρουσιν ὀνόματα Ἀποστόλων καὶ Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὀνόματα σεβαστὰ καὶ σεβάσματα εἰς τοὺς Χριστιανούς· ἀλλὰ διὰ τί τὰ φέρουσι, πῶς μεταχειρίζονται τὰς ῥήσεις αὐτῶν, πόσον ἀσυγκλῶσως τὰς συγκλῶθουσι, νὰ τὸ καταλάβετε ἐξ ἀτυχίας δὲν εἴσθε ἱκανοί. Τοὺς θαυμάζετε λοιπὸν, ἐπειδὴ τοὺς βλέπετε τρόπον τινὰ συγκολλημένους μὲ τρυς σεβασμίους ἄνδρας, ὡς ἠθέλετε θαυμάσειν καὶ τὸν συνανασφρεφόμενον μὲ τιμίους ἀνθρώπους λησῆν. Μόνη ἡ Φιλοσοφία εἶναι δυνατὴ νὰ διακρίνῃ τὰ τοιαῦτα· καὶ διὰ τοῦτο οἱ δοκησίσοφοι συγγραφεῖς οὗτοι φοβοῦνται τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ ταράσσονται, ὡς ἐνεργούμενοι, εἰς τοῦ λύχνου της τὸ φῶς· διὰ τοῦτο σᾶς συμβουλεύουν νὰ ἀρκῆσθε εἰς τὰ κακίστα καλὰ των γραμματικά.

Πισεύσατέ με, φίλοι ὁμογενεῖς, ὅτι οὐδ' αὕτη τοῦ Θεοῦ ἡ παντοδυναμία ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ καλὰ γραμματικά χωρὶς καλὰ φιλοσοφικά. Πισεύσατέ με, ὅτι οὐδ' ὁ ἐξερχόμενος ἀπὸ τὸ σῶμα των τῆς Γραμματικῆς ἔπαινος εἶναι εἰλικρινής. Ἡ ἀληθινὴ αὐτῶν ἐπιθυμία εἶναι νὰ μὴν ἐξεύρετε μήτε κακὰ μήτε καλὰ γραμματικά (1). Εἰάν μάθῃτε τὰ πρῶτα, ἐξισάζεσθε μ' αὐτούς· εἰάν διδαχθῇτε τὰ ἀληθῶς καλὰ (ὅποια εἶναι τὰ φιλόσοφα γραμματικά), γίνεσθε ἀνώτεροι αὐτῶν· καὶ κἀνὲν ἀπὸ τὰ δύο ταῦτα δὲν συμφέρει εἰς αὐτούς. Σᾶς θέλουσι παντάπασιν ἀγράμματος καὶ τυφλοὺς, διὰ νὰ τοὺς δοξολογῇτε ὡς ὁδηγούς. Αὕτη

(1) « Ἀφιλοσοφία, ἔξις, καὶ ἡν ὁ ἔχων μισολόγος ἐστὶ ». Ὁ ὀρισμὸς οὗτος εἶναι τοῦ Πλάτωνος (Ὀρ. σελ. 415), ὅστις ἐσοχάζετο καὶ τὰ Γραμματικά ὡς Φιλοσοφίας μέρος. Μὴ μᾶς ἀπατῶσι λοιπὸν οἱ ἀντιφιλόσοφοι, ἐπαινοῦντες τὰ Γραμματικά, καὶ ψέγοντες τὴν Φιλοσοφίαν. Εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς καὶ ἂν μᾶς ἔλεγον, « Ἡ σωφροσύνη εἶναι » θεάρετον ἔργον· ἀλλ' ἡ ὁρετὴ εἶναι γέννημα τοῦ Διαβόλου ».

εἶναι τοῦ αἰνίγματος ἡ λύσις, ἐὰν ἴσως ἀπὸ σαῶς κάνεις ἀκόμη
δὲν τὸ ἔλυσε.

Ἀφ' οὗ ἄλλοι' ἔγραψα εἰς τοὺς Αὐτοσχεδίους τούτους
σοχασμοὺς ἐσυμπέρανεν ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, ὅτι εἰς
τὴν μάθησιν τῶν ὄντως καλῶν γραμματικῶν χρεῖα εἶναι πρῶ-
τον καλῆς γραμματικῆς καὶ καλοῦ λεξικοῦ. Ἡ πρώτη μᾶς
λείπει ἀκόμη· εἰς τὸ δεύτερον καταγίνεται ὁ φίλος μου, καὶ
φίλος τοῦ γένους, ὁ σοφὸς Ἀρχιμανδρίτης Γαζῆς. Ἐδειξα
(ἱκανῶς ἂν δὲν λανθάνωμαι) καὶ τὴν χρεῖαν τῆς παραθέσεως
τῶν δύο γλωσσῶν, τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς λέγω, καὶ τὴν
ὁποῖαν σήμερον λαλοῦμεν. Εἶπα πρὸς τούτοις, ὅτι ἀναγκαῖον
εἶναι νὰ συνοδεύεται ἡ παράδοσις τῆς Ἑλληνικῆς μὲ τῆς
Λατινικῆς γλώσσης τὴν παράδοσιν. Χωρὶς τῶν βεβημάτων
τούτων ὅστις ἐλπίζει νὰ μάθῃ καλὰ γραμματικά, ὥς ἦναι
βέβαιος ὅτι βόσκεται ἀπὸ μωρὰν ἐλπίδα. Εἰς τῶν ἀρχαίων
ποιητῶν καὶ συγγραφέων τὴν κατάληψιν δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀνάλυσις
τῶν περιόδων καὶ τῶν φράσεων κατὰ τοὺς παραδιδομένους
ἕως τώρα τῶν σχολείων κανόνας, ἀλλὰ χρειάζεται συνδρομὴ
πολλῶν ἄλλων γνώσεων, τὰς ὁποίας καὶ νὰ θεῖξῃ καὶ νὰ
τελειώσῃ μόνῃ ἡ Φιλοσοφία (1) εἶναι ἱκανή.

Μετὰ ἀπὸ τὰς γνώσεις ταύτας εἶναι καὶ ἡ ἀκριβεστέρα μελέ-

(1) Μὴν ἐνοχληθῇ ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὴν συχνὴν ἐπανάληψιν τοῦ
ὀνόματος τῆς Φιλοσοφίας. Ἐπειδὴ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀναισχύντως τὴν ὀνο-
μάζουσι Φιλοσοφίαν, ἤγουν ἀγωνίζονται νὰ τὴν θεῖξωσι πηγὴν παντὸς
κακοῦ, ἐξανάγκης οἱ ὑπέρμαχοί τῆς πρέπει συνεχῶς νὰ φωνάζωσιν,
ὅτι τίποτε καλὸν χωρὶς αὐτῆς νὰ καταρθῶσθῃ δὲν εἶναι δυνατόν.
Ἐπεὶτα εἶναι κατὰ δυστυχίαν καὶ τινὲς ξυλοκέφαλοι, εἰς τοὺς ὁποίους
ἅπασι καὶ δις γινομένη δὲν ἀρκεῖ ἡ σύστασις τῆς Φιλοσοφίας. Ἀναγ-
καίᾳ λοιπὸν εἶναι, καὶν διὰ τοὺς ξυλοκεφάλους τούτους, ἡ συνεχὴς
ἐπανάληψις τοῦ καλοῦ τῆς Φιλοσοφίας ὀνόματος.

τη τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀκριβεστέραν ταύτην μελέτην ἀναγκαῖον εἶναι καλὸν Λεξικόν, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ μᾶς λείπει. Γνωστὰ εἶναι τῆς σημερινῆς γλώσσης τὰ Λεξικά· ἑλλιπῆ ἀναριθμητῶν λέξεων, καὶ σχεδὸν παντάπασι πτωχὰ ἀπὸ φρασεολογίαν, οὔτε τὸν ἀλλογενῆ εἶναι ἱκανὰ νὰ διδάξωσι τὴν γλῶσσαν, οὔτ' εἰς τὸν Γραικὸν νὰ δώσωσι τὰ μέσα νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὴν ποθουμένην τελειότητα.

Ὅστις φαντάζεται ὅτι τὸ καλὸν Λεξικόν τῆς γλώσσης εἶναι ὀλίγου κόπου καὶ καιροῦ, ἢ ἐνὸς ἀνθρώπου μόνου ἔργον, ὁ νοῦς ἐκείνου, τί πράγμα εἶναι ἡ γλῶσσα, ἰδέαν ἀκόμη δὲν ἔλαβε.

Διὰ νὰ συνταχθῇ τοιοῦτον Λεξικόν, εἶναι χρεῖα συνδρομῆς πολλῶν ἀνδρῶν σοφῶν ὅχι μόνον τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν Λατινικὴν, καὶ τὴν Γαλλικὴν πρὸς τούτοις γλῶσσαν· τὴν Ἑλληνικὴν, ὅτι ἡ λαλουμένη σήμερον γλῶσσα εἶναι γέννημα ἐκείνης· τὴν Λατινικὴν, ὅτι εἶναι τῆς Ἑλληνικῆς ἀναμφιδόλως διάλεκτος· καὶ τὴν Γαλλικὴν, ὡς παρὰ τὰς σημερινὰς τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαϊῶν γλώσσας τὴν πλουσιωτέραν ἀπὸ Ἑλληνικὰς καὶ Λατινικὰς λέξεις, καὶ ὅτι εἰς σχεδὸν μόνην αὐτὴν εὐρίσκεται παράδειγμα καλοῦ Λεξικοῦ, τοῦ Λεξικοῦ τῆς Παρισινῆς Ἀκαδημίας.

Ἀνάγκη εἶναι, πρὶν ἀρχίσωσι τοῦ Λεξικοῦ τὴν σύνθεσιν, νὰ συνάξωσιν οἱ μέλλοντες Λεξικογράφοι ὕλην ἱκανήν. Τέσσαρες εἶναι οἱ τόποι μάλισα, ὅθεν πρέπει νὰ συναχθῇ τοῦ νέου Λεξικοῦ ἡ ὕλη.

Πρῶτος τόπος. Ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων Λεξικῶν ὅλαι αἱ λέξεις. Τοιαῦτα εἶναι τὸ Λεξικόν τοῦ Δουκαγγίου, τοῦ Μεϋρσίου, τοῦ Σίμωνος Πορκίου, τοῦ Βλάχου, τὸ Γραικιτικὸν τοῦ Σομαυέρα, τὸ Γραικογερμανιταλικόν τοῦ Βιγέλου, τὸ Γραικογαλλιταλικόν τοῦ Βεντότη, κ. τ. λ.

Δεύτερος τόπος. Ἡ Βυζαντινὴ πολυβίβλος ἱστορία. Ἄν ἔως τώρα ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς ἄλλο δὲν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς νοῦν ἔχοντας Γραικοὺς παρὰ λύπην, διὰ τὰς ἀνοησίας τῶν Γραικορωμαίων Αυτοκρατόρων, ὅσαι ἔφεραν τὸ ταλαίπωρον ἔθνος εἰς ταύτην, τὴν ὁποίαν ὅλοι κοινῶς αἰσθανόμενοι νὰ θεραπεύσωμεν προθυμούμεθα κατὰσασιν, ἃς ὠφεληθῶμεν καὶ ἀπὸ τὴν συνάθροισιν πολλοτάτων εἰς αὐτὴν εὕρισκομένων λέξεων, τῶν ὁποίων ἡ ἄγνοια μᾶς ἀναγκάζει πολλάκις νὰ μεταχειριζώμεθα λέξεις ἀνοικείους εἰς τὰ λεγόμενα πράγματα.

Τρίτος τόπος. Ὅσα ἐγράφησαν εἰς τὴν κοινὴν τοῦ γένους γλῶσσαν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς σήμερον. Εἰς τούτων ὁμως τὴν ἀνάγνωσιν χρειάζεται κρίσις καὶ διάκρισις. Καὶ λέξεις καὶ φράσεις δυνατόν εἶναι ν' ἀπανθίσῃ τίς πολλάς, ὡς γνησίας τῆς κοινῆς γλώσσης, ἀφ' ὅσα ἐγράφησαν (1) ἔως εἰς τὸ μέσον τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Ἀπὸ τὸ μέσον τοῦτο ἔως τῆς σήμερον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγγράψαντας (2) ἠθέλησαν, μὲ καλὸν βέβαια σκοπὸν, ἀλλ' ὅχι καὶ μὲ κρίσιν ἱκανὴν, νὰ διορθώσωσι τὴν γλῶσσαν· ὅθεν ἐγεννήθη μακαρονισμὸς τῆς γλώσσης, τόσον ἀηδέστερος, ὅσον εἶναι ποικιλώτερος διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν γραψάντων. Ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους λοιπὸν μακαρονισμὰς συγγραφεῖς, καὶ μάλιστα τοὺς μεταφραστὰς, ἡ ἀπάνθισις τῶν λέξεων καὶ φράσεων πρέπει νὰ γίνεται μὲ περισσοτέραν προσοχὴν. Βέβαια,

(1) Πλὴν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Μελετίου, καὶ κάθενός ἕως ἄλλου (τὸ ὁποῖον δὲν ἐδυμοῦμαι) βιβλίου, γραμμένου εἰς τὸ μακαρονικὸν ὕψος τῆς Γεωγραφίας ταύτης.

(2) Τοιοῦτοι εἶναι, ὁ μεταφραστὴς τῶν δεκαεπτὰ λόγων, τὸν ὁποῖον ἀλλαχοῦ (Ἐπιστολ. πρὸς Ἀλέξανδρ. Βασιλ. σελ. 49) ἀνέφερα, ὁ μεταφραστὴς τοῦ Περὶ τοῦ ἀνθρώπινου νοῦς συντάγματος τοῦ Λωκίου, καὶ ἄλλοι πολλοί.

ὅταν ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, δὲν εὕρισκῃ εἰς αὐτὴν λέξιν νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην πρᾶγμα, τοῦ ὁποίου ἐκεῖνος ἰδεῖν ἀκόμη δὲν ἔλαβε, ἰσχύει νὰ τὴν δανεισθῇ πλὴν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν; Ἀλλ' ὁ δανεισμὸς οὗτος πρέπει νὰ γίνεταί με κρίσιν· καὶ νὰ διαλέγεται ἀπὸ πολλὰς συνωνύμους λέξεις, ὡς καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα, ἢ πλέου ἀρμόδιος νὰ πληροφορήσῃ τὸν ἀναγινώσκοντα, ἢ νὰ τὸν κινήσῃ καὶ εἰς ἐρευναν νὰ μαντεύσῃ τὸ λεγόμενον ἀφ' ἑαυτοῦ.

Τέταρτος τόπος. Ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Νέα διαθήκη. Τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὸ ὕφος συγγενεῦει μετὰ τὸ ὕφος τῶν δύο τούτων βιβλίων· ὅχι μόνον διότι καὶ τὰ δύο ἐγράφησαν, ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτον εἰς τὴν παρακμὴν αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ συνεχὴς αὐτῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἀνάγνωσις ἔδωκεν τρόπον τινὰ τὴν κοινῶς λαλουμένην γλῶσσαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο χρειάζεται προσοχὴ καὶ κρίσις ὅχι μικροτέρα, διὰ νὰ ἀπανθισθῶσιν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ὅσαι φράσεις σώζουσιν ἀναλογίαν τινὰ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς παλαιᾶς καὶ νέας γλώσσης τὰς φράσεις, καὶ νὰ ἀφεθῶσιν οἱ εὕρισκόμενοι κατακόρως εἰς αὐτὰ Ἑβραϊσμοί.

Εἶπα, ὅτι οἱ συνθέται τοῦ κοινοῦ Λεξικοῦ πρέπει ἐξανάγκης νὰ ἦναι τῆς Ἑλληνικῆς παλαιᾶς γλώσσης εἰδημόνες· καὶ πρᾶγμα τόσον φανερόν οὐδὲ χρεῖα ἦτο νὰ τὸ εἶπω, ἐὰν ἦτον ἐπίσης φανερόν ὁποῖαν εἵδῃσιν ἐννοῶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἡ κοινὴ, τὴν ὁποίαν λαλοῦμεν, ἂν καὶ μακρυσμένη ἀπὸ τὴν μητέρα τῆς τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν, τὸ διάστημα ὅμως μεταξὺ τῶν δύο δὲν εἶναι ὅσον ἤθελε τὸ φαντασθῆν ὅστις ἀναγινώσκει τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς χωρὶς ἄλλην προπαρασκευὴν καὶ βοήθειαν, παρὰ τὰ καλὰ τῶν ἀντιφιλοσόφων γραμματικά. Πολλαὶ φράσεις τῆς παλαιᾶς, πολλὰὶ λέξεων κύριαι καὶ μεταφορικαὶ σημασίαι ἔμειναν σχεδὸν ἀπαρ-

αλλάκτως εἰς τὴν νέαν αἱ αὐταί. Ἀλλὰ, καθὼς παραδίδεται τὴν σήμερον ἢ παλαιά, εἶναι ἀδύνατον ἀκριβῶς νὰ καταλάβῃ ὁ μαθητευόμενος τὴν σενὴν ταύτην συγγένειαν τῶν δύο· καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἄγνοϊαν, ὁπόταν γράφῃ εἰς τὴν νέαν, ἀναγκάζεται εἰς τόπον τῶν χρησῶν νὰ βάλλῃ καὶ λέξεις καὶ φράσεις ἀχρήστους, ἢ καὶ παντάπασι βαρβάρους.

Ἄν καὶ ἀφ' ὅσας ἔως τὴν σήμερον ἔγραψα σημειώσεις εἰς τοὺς παλαιούς συγγραφεῖς εὐκόλα δύναται νὰ συμπεράνῃ ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, πόσον εἶναι ἀναγκαῖα ἢ παράθεσις τῶν δύο γλωσσῶν εἰς τὴν ἀκριβῇ τῆς παλαιᾶς κατάληψιν, καὶ εἰς τὴν μετὰ λόγου τῆς νέας διόρθωσιν, θὲν εἶναι ἴσως ἀνωφελὲς νὰ δείξω μὲ μικρὸν παράδειγμα, πῶς πρέπει νὰ ὠφελῇ ἀπὸ τὴν παράθεσιν ταύτην, ὅστις μελετᾷ νὰ συντάξῃ τῆς νέας νέον γλώσσης Λεξικόν.

Τοῦτο μόνον τὸν παρακαλῶ, νὰ μὴ σοχασθῇ τὸ παράδειγμα ὡς τέλειον, μηδὲ νὰ τὸ προσαρμόσῃ κατὰ πάντα εἰς τὸ Λεξικόν του. Τοιούτον παράδειγμα οὔτε καιρὸν οὔτε δύναμιν ἔχω νὰ δώσω. Μόλις ἀπὸ τὴν ἀσθενῇ κεφαλῇ καὶ τὰς ἀσθενεσέρας μου χεῖρας ἐκβαίνουσιν οἱ Αὐτοσχέδιοι οὔτοι σοχασμοί, καὶ ἐγχειρίζονται εἰς τὸν τυπογράφον, τοῦ ὁποίου ἡ σπουδὴ μηδὲ νὰ τὰς ἀναθεωρήσω πολλάκις μὲ συγχωρεῖ. Ἰδοὺ τὸ παράδειγμα.

ΑΘΙΒΟΛΗ. Ζῆτει ἈΝΤΙΒΟΛΗ.

+ ἌΝΘΡΩΠΟΣ.. Ζῶν λογικόν, κάτοικον τῆς γῆς. Εἰς ταύτην τὴν σημασίαν προσαρμόζεται ἡ λέξις εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὑποκείμενοι εἰς τὸν Θάνατον.

Μεταφορικῶς σημαίνει ἄνθρωπον ὑποκείμενον εἰς πάθη, καὶ δυσκόλως ἀντιστέκοντα εἰς αὐτά. Ὁ θυμὸς μ' ἐπ' ἡρεν ἄνθρωπος εἶμαι κ' ἐγώ.

Καί ἐξεναντίας ἐπὶ καλοῦ, τὸν ἐντιμον καὶ χρήσιμον ἄνθρωπον. Ἄκουε τὰς συμβουλὰς μου, ἂν θέλῃς νὰ γένῃς ἄνθρωπος.

Σημειώσεις. Ὁ τρίγλωσσος Λεξικογράφος τῆς Βιέννης ἐσημείωσε τὴν φράσιν, Γίνομαι ἄνθρωπος, ἣτις δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰ ἄλλα κοινὰ Λεξικά· καὶ ἔκαμε καλὰ. Ἐμεινε νὰ σημειώσω (1), ὅτι εἶναι καὶ τῆς πλκλαιᾶς γλώσσης. Λέγει ὁ Πλάτων περὶ τοῦ ἔστις ἐμποδίζει τοὺς νέους ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν, « Πολλῶν μὲν ἄλλων συνουσιῶν ἀπείργοντα καὶ ὠφελίμων, » ὅθεν ἂν μάλιστα ἈΝΗΡ γίγνοιτο... καὶ φρονιμώτατος εἴη. » Τοῦτο δὲ ἡ θεία Φιλοσοφία τυγχάνει ὄν (2) ». Εἶπε καὶ τοῦ Πλάτωνος ὁ σύγχρονος, Ἀριστοφάνης ὁ Κωμικὸς (3),

Καί σοι φράσω πρᾶγμ', ὃ σὺ μαθὼν, ἈΝΗΡ ἔσει. +

ἤγουν, « Καὶ θέλω σὲ διδάξειν πρᾶγμα, τὸ ὅποιον εἰς μάθης, » θέλεις γενεῖν ἄνθρωπος ». Ὅπου βλέπεις ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ μετεχειρίζοντο μεταφορικῶς τὸ Ἀνὴρ, καθὼς ἡμεῖς τὸ Ἀνθρώπος.

Μέγας ἢ Μεγάλος ἄνθρωπος, σημαίνει ἄνθρωπον

(1) Ὅταν λέγω, « Νὰ σημειώσω » δὲν φοβέσθωμαι ὅτι τοιαῦτα σημειώσεις πρέπει νὰ εὐρίσκωνται καὶ εἰς τὸ κοινὸν Λεξικόν. Καλὸν ἦτο βέβαια νὰ ἐκυντάσσετο τοιοῦτον τῆς γλώσσης κριτικὸν Λεξικόν, συνωθευμένον μὲ τὴν ἀποδείξιν τῆς συγγενείας αὐτῆς μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν. Ἀλλὰ τοιούτου Λεξικοῦ καιρὸς ἀκόμη δὲν εἶναι. Ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν Λεξικὸν περιέχον ὅλας τὰς φράσεις τῆς κοινῆς ὁμιλίας· καὶ ἡ τοιαύτη συλλογὴ τῶν φράσεων θέλει εὐκολύνειν καὶ τὴν συλλογὴν τῆς ἀναγκῆς εἰς τὸ κριτικὸν Λεξικὸν ὕλης.

(2) Πλάτων, Φαίδρ. σελ. 239. Ἄρα ὁ Πλάτων ταῦτα λέγων, ἐσυλλογίζετο ὅτι χωρὶς τῆς Φιλοσοφίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γένῃ ἄνθρωπος ὁ ἄνθρωπος· ἄρα οἱ ἔχθροὶ τῆς Φιλοσοφίας εἶναι ἄνθρωποι ἀπάνθρωποι καὶ μισάνθρωποι.

(3) Νεφέλ. 823.

+ αὐτοὺς ἴσθι, αὐτὸν (ἡ γὰρ οὗτος αὐτὸς ἔστιν)
ὅς ἐστιν ἄνθρωπος. δ. 3) = γένου ἄνθρωπος.

ἐνδοξον καὶ περίφημον διὰ σοφίαν, ἀρετήν, ἢ τύχην. Ζήτει ΜΕΓΑΣ (1).

Μεταχειριζόμεθα τὴν κλητικὴν εἰς τὰς φράσεις τοῦ Θαυμα-
μοῦ, τῆς ὀργῆς, τῆς ἀπορίας. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Τί
σ' ἔκαμα, ἄνθρωπε, καὶ μὲ κακολογεῖς; Λεῖπέ με
ἄνθρωπε.

Σημειώσεις. Παρόμοια καὶ ὁ Δημοσθένης, « Τί οὖν, ἄνθρωπε,
» λέγεις; (2).

Συντάσσομεν πολλάκις τὸ Ἄνθρωπος μὲ γενικὴν. Ἄνθρωπος
τοῦ Θεοῦ, Ἄνθρωπος τῆς ψυχῆς του. Ὡσαύτως λέγομεν,
Ἀρετῆς ἄνθρωπος (ὅχι ὅμως, Κακίας ἄνθρωπος),
Μεγάλης ὑπολήψεως ἄνθρωπος, Ἄνθρωπος τῆς
κρεμάθρας, Τῆς ἀπωλείας ἄνθρωπος. Εἰς τὰς φρά-
σεις ταύτας ἡ γενικὴ εἶναι ὡς κτητικὴ, ἢ ἐλλειπτικὴ τοῦ,
Οἰκεῖος, Ἄξιος, ἢ ἄλλου τινὸς τοιοῦτου ἐπιθέτου.

Σημειώσεις. Αἱ φράσεις φαίνεται νὰ ἦναι γραφικαί, ὅμοιαι
τοῦ, Σκευὸς ἐκλογῆς (3), Σκευὴ ὀργῆς, Σκευὴ ἐλείους (4),
« Οὐκ ἐσμὲν ὑποσολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίσεως κ. τ. λ. (5) ».
Τὸ, Ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ὅμως εἰς τὴν Παλαιὰν γραφὴν εἶναι
συνώνυμον τοῦ Προφήτης. *Job. εν ειδ. γραφ. σ. 223.*

(1) Πέμπω εἰς τὸ Μέγας, ὅπου εἶναι ὁ τόπος του. Ἐκεῖ ἂς ση-
μειωθῇ, ὅτι μεταχειρίζονται συχνὰ τὴν φράσιν ταύτην οἱ Ἐβδομή-
κοντα, Ἀνὴρ μέγας (Β, Βασιλ. ιθ', 32), Γυνὴ μεγάλη (Δ', Βασιλ.
δ', 8), ἥτις εὐρίσκεται καὶ εἰς τοὺς παλαιούς. Τὸ μεταχειριζόμεθα
πολλάκις ἐνωμένον μὲ τὸ Πολύς. Ἐγενε μέγας καὶ πολὺς. Ἐχομεν
καὶ τοῦτου παράδειγμα εἰς τὸν Ἀριστοφάνην (Ὀρν. 488),

Οὕτω δ' ἰσχυρὸς τε, καὶ ΜΕΓΑΣ ἦν τότε ΚΑΙ ΠΟΛΥΣ . .

(2) Περὶ Παραπρεσβείας.

(3) Πράξ. θ', 15.

(4) Πρὸς Ῥωμ. θ', 22-23.

(5) Πρὸς Ἑβρ. ι, 39.

Συντασσόμενον με ῥῆμα, μεσολαβοῦντος τοῦ, Νά, σημαίνει τὸ Ἰκανός, ἡ Ἐπιτήδειος· Δὲν εἶναι ἄνθρωπος νὰ σὲ γελάσῃ. Ἡ σημασία αὕτη ἔχει τόπον μάλιστα εἰς τὰς ἀποφατικὰς προτάσεις· εἰς τὰς καταφατικὰς μεταχειρίζομεθα ἀντ' αὐτοῦ τὸ, Καλός. Παραδείγματος χάριν, δὲν λέγομεν, Εἶναι ἄνθρωπος νὰ σὲ γελάσῃ, ἀλλ', Εἶναι καλός νὰ σὲ γελάσῃ. Ζήτει ΚΑΛΟΣ.

Σημείωσις. Ἡ φράσις δύναται νὰ ἀναλυθῇ καὶ ὡς ἑλλειπτική εἰς τὸ, Δὲν εἶναι τοιοῦτος ἄνθρωπος, ὅποιος νὰ σὲ γελάσῃ· ἀντὶ τοῦ ὁποίου οἱ παλαιοὶ μετεχειρίζοντο (ἑλλειπτικῶς κ' ἐκεῖνοι) τὸ, Οἷος, με τὴν ἄρνησιν, εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα· « Οὐκ ἔστιν οἷός σε ἀπατῆσαι » καὶ χωρὶς τὴν ἄρνησιν εἰς τὸ δεύτερον, « Ἔστιν οἷός σε ἀπατῆσαι ».

ΑΝΤΙΒΟΛΗ [καὶ χυδαίεστρον ΑΘΙΒΟΛΗ, κατὰ τροπὴν τοῦ τ εἰς τὸ σ, ὡς τὸ Θρέφω ἀπὸ τὸ Τρέφω, καὶ ἀποβολὴν τοῦ ν, ὡς τὸ Ἀθός ἀπὸ τὸ Ἄνθος]. Συνομιλία δύο, ἡ περισσotέρων ἀνθρώπων.

Σημείωσις. Ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τὸ ῥῆμα Ἀντιβάλλω· τὸ ὅποιον εἰς τοὺς παλαιούς· ἐσήμαινε κυρίως τὸ, Βάλλω, ἤγουν Ῥήκτω τί ἐναντίον ἄλλου, ὅστις ἔρρηξε τί κατ' ἐμοῦ. Ὅθεν, ἐπειδὴ οἱ συνομιλοῦντες δίδουν καὶ λαμβάνουν ἀμοιβαίως λόγον, ἀκούουν καὶ ἀποκρίνονται, καὶ τρόπον τινὰ ἀντικτυποῦνται με τὰ λόγια, φυσικὰ μετεφέρθη εἰς τὴν σημασίαν τῆς συνομιλίας ἡ Ἀντιβολή. Ὅτι τοιαύτη εἶναι τῆς Ἀντιβολῆς, ἡ Ἀθιβολῆς, ἡ ἐτυμολογία καὶ παραγωγὴ, φαίνεται ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ (1), τὸ ῥητὸν τοῦτο, « Τίνες οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς » ἀλλήλους περιπατοῦντες; » Φαίνεται πρὸς τοῦτοις καὶ ἀπὸ τῆς Ἀντιβολῆς τὸ παράγωγον Ἀντιβολέω, τὸ ὅποιον, κατὰ τὸν Ἀπολλώνιον (2), σημαίνει τὸ Συναπαντῶ καὶ Συντυγχάνω.

(1) Κεφ. κθ', 17.

(2) Λεξ. Ἀντιβολῆσαι.

Ἀλλὰ τοῦτο τὸ Συντυγχάνω (κοινῶς Συντυχαίνω) σημαίνει εἰς ἡμᾶς τὸ Συνομιλῶ. Εἰς τὸν Θησαυρὸν τοῦ Στεφάνου εὐρίσκεται καὶ « Ἀντιβολή λόγων » ὡς χρήσις Ἑλληνικῇ, τὴν ὁποίαν πόθεν ἔλαβεν, οὐτ' αὐτὸς λέγει, οὐτ' ἐγὼ τὴν ὥραν ταύτην ἐνθυμοῦμαι.

Σημείωσις δευτέρα. Ὁ τριγλωσσος τῆς Βιέννης Λεξικογράφος ἡμέλησε τὴν λέξιν Ἀθιβολή. Ὁ Σομανέρας καὶ ὁ Βιγέλος ἐξεναντίας, ἔβαλαν ὅχι μόνον ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὸ παράγωγον αὐτῆς ῥῆμα, Ἀθιβολεύω, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ Ἀντιβολέω καὶ Ἀντιβολεύω (ὡς τὸ Τυραννέω καὶ Τυραννεύω) τῶν παλαιῶν. Διὰ τοῦτο ἔλεγα, ὅτι ὅστις μέλλει νὰ συντάξῃ νέον Λεξικὸν πρέπει νὰ λάβῃ εἰς βοήθειαν αὐτοῦ ὅλα τὰ σωζόμενα Λεξικά.

Τὸ Ἀθιβολεύω τοῦτο ἐγράφετο καὶ Ἀθιβάλλω (ἤγουν Ἀντιβάλλω), ὡς γίνεται πιθανὸν ἀπὸ τὸ βαρβάρως συντεθὲν μὲ διπλὴν πρόθεσιν Ἀναθιβάλλω καὶ Ἀναθιδάνω, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται καὶ εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ Ἑρωτοκρίτου, καὶ εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ ἐν Τύρῳ, εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Ἰσορῶ, ἢ Διηγοῦμαι.

ΒΑΡΔΑΣΑ ἢ ΒΕΡΔΑΣΑ. Εἶδος δαμασκηνῶν μακρυλῶν. Σημείωσις. Τὸ ὄνομα ἔμεινεν εἰς πολλὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς· οἱ ὁποῖοι πιθανὸν εἶναι ὅτι ὠνόμαζαν τὸ εἶδος τοῦτο *Prugne verdaccie*, ἤγουν Δαμασκηνά πράσινα, ἢ πρασινωπά, ἐπειδὴ καὶ τοιοῦτον εἶναι τὸ χρομᾶ των.

ΒΛΕΠΩ [Ῥῆμα οὐδέτερον, ἢ ἀμετάβατον]. Αἰσθάνομαι διὰ μέσου τῶν ὀφθαλμῶν. Βλέπω μακράν, ἢ μακρόθεν. Ἐν-όσω ζῶ καὶ βλέπω.

Παροιμία. Τὰ τέσσαρ' ὁμμάτια βλέπουν περισσύτερον παρὰ τὰ δύο· ἡτις λέγεται εἰς ὅσα ἐνὸς ἀνθρώπου δυνάμεις θέν ἀρκεῖ νὰ ἐρευνήσῃ.

Βλέπω σημαίνει πρὸς τούτοις τὸ, ἔχω τὴν αἴσθησιν τοῦ βλέπειν. Ἦτο τυφλός· ἀλλὰ τῷ ρα βλέπει.

Μεταφορικῶς. Βλέπει μακράν· ἡγουν ἔχει φρόνησιν, καὶ πραγμάτων ἐμπειρίαν πολλήν.

Ἀντὶ τοῦ Καταλαμβάνω. Ἐν βλέπεις ὅτι σε περιπαίζει;

Ἀντὶ τοῦ Φροντίζω, ἢ Προσέχω. Βλέπε μὴ πέσης. Βλέπε μὴ σὲ γελάσῃ. Βλέπε νὰ γένῃς ἄνθρωπος. Ζῆτει ἈΝΘΡΩΠΟΣ.

Σημείωσις. Τοιοῦτον εἶναι τὸ « Βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν » Φαρισαίων » τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου (1), τὸ ὅποιον ὁ Ματθαῖος (2) ἐρμηνεύει διὰ τοῦ, « Προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης » τῶν Φαρισαίων ». Τοιοῦτον ἀκόμη καὶ τὸ, « Ὁ δοκῶν ἐξάναι, βλέπew μὴ πέσῃ » τοῦ Παύλου (3), καὶ ἄλλα μυρία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης.

Ἀντὶ τοῦ, Προσμένω, Βραδύνω, Ἀργοπορῶ. Ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας· τί βλέπεις πλέον;· Τί κάθῃσαι καὶ βλέπεις; Ἐφυγε χωρὶς νὰ ἴδῃ μὴτ' ἐμπρὸς μὴτ' ὀπίσω.

ΒΛΕΠΩ [Ρῆμα ἐνεργητικόν, ἢ μεταθετικόν]. Προσαρμόζω εἰς τὴν αἴσθησιν τῶν ὀφθαλμῶν μου. Βλέπει εἰς τὸν ἄλλον. Ὅταν τὸ ἴδω, θέλω τὸ πισεύσειν.

Ἐμ ποῖα ὁμμάτια νὰ τὸν ἴδω; λέγομεν ὅταν αἰσχυνώμεθα νὰ βλέπωμεν τινά.

Σημείωσις. Παρόμοια καὶ οἱ παλαιοὶ (4),

Ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδ' ὁμμασιν ποίοις βλέπων
Πατέρα ποτ' ἂν προσεῖδον.

(1) Κεφ. η', 15.

(2) Κεφ. ις', 6.

(3) Πρὸς Κορινθ. Α', ι', 12.

(4) Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ. 1371.

Καθὼς μὲ βλέπεις καὶ σὲ βλέπω· ἤγουν ἀδιστάκτως,
ἀναμφιβόλως. Τὸν ἴδα σὲ λέγω, καὶ τὸν ἐσύντυχα,
καθὼς μὲ βλέπεις, καὶ σὲ βλέπω.

Σημείωσις. Οὕτω καὶ οἱ παλαιοὶ (1).

Πάρες· Ὁρέσῃς ἡμῖν· ἴσθι τοῦτ' ἐμοῦ

Κλύουσ' ἐναργῶς, ὥσπερ εἰσορᾷς ἐμέ.

Εἰς τὸν Εὐριπίδην (2), πρὸς τὴν ἐρωτῶσαν Ἑλένην,

Εἶδες σύ τὴν δύσηνον, ἣ κλύων λέγεις;

ἀποκρίνεται ὁ Τεῦκρος,

Ὡσπερ σέ γ' οὐδὲν ἥσσαν ὀφθαλμοῖς ὄρω.

Μεταφορικῶς. Ἰδε πολλά· ἤγουν ἀπέκτησε πείραν πολ-
λῶν πραγμάτων, εἶναι πρακτικός. Δὲν ἴδεν ἀκόμη τὸν
κόσμον· ἤγουν εἶναι ἄπρακτος, ἄπειρος.

Σημείωσις. Ἡ φράσις ἔλαθε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ ἀπλῆν ὑπόθεσιν,
ὅτι ὅσις βλέπει πολλά, ἀκολούθως καὶ παρατηρεῖ καὶ συγκρίνει
πρὸς ἄλληλα τὰ βλεπόμενα, καὶ ἀποκτᾷ περισσοτέραν ἐμπει-
ρίαν πραγμάτων, παρὰ τὸν ὅσις ἴδεν ὀλίγα, ἣ δὲν ἴδε τίποτε. Ὁ
Ὀμηρος θέλων νὰ παραστήσῃ τὴν πολυπειρίαν τοῦ Ὀδυσσέως,
λέγει περὶ αὐτοῦ (3),

(1) Σοφοκλ. Ἠλέκτρ. 877.

(2) Ἑλέν. 116.

(3) Ὀδυσσ. α', 3. Ἀλλὰ τοῦτο, καθὼς εἶπα, στήριζεται εἰς ἀπλῆν
ὑπόθεσιν. Εἰξαντίας, ἣ πείρα δείχνει καθημέραν ὅτι εἶναι ὀλίγοι
οἱ ἀπὸ τὴν πολυβλεψίαν ἀποκτῶσι πολυπειρίαν. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι
φανερὰ. Τὸ « ἰδεῖν ἄξεα » δὲν χρειάζεται παρὰ ὀφθαλμούς· τὸ « Γινῶναι
» νοῦν » εἶναι ἀδύνατον εἰς τοὺς σερημένους ἀπὸ νοῦν. Παράδειγμα
ὁ τελευταῖος Γερμανὸς περιηγητὴς τῆς Ελλάδος. Ἰδεν ὅλα τῆς Ελλάδος
τὰ ἄξεα· ἀλλὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν σημερινὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῶν κατ-
οικούντων αὐτὰ τόσο ὀλίγον ἐγνώριτεν, ὅσον καὶ ἂν τὰ περιήρχετο
κοιμώμενος καὶ περιφερόμενος εἰς ξυλικράββατον, βιζαζόμενον ὑπὸ
τετσάρων.

Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἶδεν ἄψα, καὶ νόον ἔγνω.

Μὲ βλέπει μὲ καλὸν, μὲ κακὸν, ἢ στραβὸν ὀμμάτιον, ἢ μὲ
στραβὰ ὀμμάτια· ἤγουν χαίρει, ἢ λυπεῖται, ὅταν μὲ βλέπῃ. +
Ζῆτει ΚΑΛΟΒΛΕΨΩ, ΣΤΡΑΒΟΒΛΕΨΩ, καὶ ΣΤΡΑΒΟ-
ΘΕΩΡΩ.

Σημείωσις. Οὕτως εἶπεν ὁ Σόλων (1),

Λοξὸν ὀφθαλμοῖς ὁρῶσι πάντες ὥς τε δῆϊον·

καὶ ὁ Ἀνακρέων (2),

. Τί δὴ με,

Λοξὸν ὀμμασι βλέπουσα,

Νηλεῶς φεύγεις;

Τὸ « Λοξὰ ὀπιπτεύων » τοῦ Μουσαίου (3), ἐξηγεῖ ὁ Σχολια-
στής διὰ τοῦ « Στραβὸν περιβλεπόμενος ».

Βλέπει τὸ φῶς· ἤγουν Ζῆ. Ἴδε τὸ φῶς· ἤγουν Ἐγεννήθη.
Ὅταν ὁ λόγος ᾖ περὶ βιβλίου ἢ συγγράμματος, τὸ Ἴδε τὸ
φῶς, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ Ἐξεδόθη, ἤγουν ἐφανερώθη διὰ τοῦ
τύπου.

Σημείωσις. Οἱ παλαιοὶ μετεχειρίζοντο τὸ βλέπω καὶ τὰ συν-
ώνυμα ῥήματα, ἢ μόνα, ἢ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ Φῶς, ἢ ἄλλου
τινὸς ἰσοδυναμοῦ ὀνόματος, ἀντὶ τοῦ Ζῶ (4),

Οὐκοῦν τόδ' αἰσχρὸν, εἰ ΒΛΕΨΟΝΤΙ μὲν φίλῳ

Χρῶμεσθ', ἐπεὶ δ' ΟΛΩΛΕ, μὴ χρῶμεσθ' ἔτι.

Καὶ πάλιν (5),

Δέσποιν' ὄλωλας, κούκέτ' εἰ βλέπουσα φῶς.

(1) Παρὰ Πλουτάρχῳ Σόλων., Τόμ. α', § 16, σελ. 158, τῆς ἐκδόσ.
Κοραῆ.

(2) Ὠδ. ξά.

(3) Στίχ. 101.

(4) Εὐριπίδ. Ἐκάβ. 311.

(5) Αὐτ. Αὐτ. 608.

Βλέπε τὴν ὑγείαν σου· ἤγουν Φύλασσε τὴν ὑγείαν σου, ἢ ἔχε φροντίδα τῆς υγείας σου. Τοιαύτην ἔχει σημασίαν καὶ τὸ Τὸν ἀφῆκαν νὰ βλέπῃ τὸ ἐργασήριον.

Ἀντὶ τοῦ Ἀναλαμβάνω ὅ,τι ἐσερήθην, ἡ Ἐπιστρέφω ὅθεν ἀνεχώρησα. Νὰ ἴδῃς τὴν ὑγείαν σου! Νὰ ἴδῃς τὴν πατρίδα σου μὲ τὸ καλόν! Ζήτει ΚΑΛῸΣ.

Ἀντὶ τοῦ Καταγίνομαι ὅλος διόλου εἰς κἀνὲν ἔργον. Ἄλλο δὲν βλέπει παρὰ τί κακὸν νὰ κάμῃ. Ἄλλο δὲν βλέπει παρὰ νὰ κακοποιήσῃ.

Σημείωσις. Λέγει ὁ Ἀριστοφάνης (1),

Νῦν μὲν γὰρ ὅτ' ἂν ἔλθωμεν εἰς Λακεδαιμόνα
Νῆφοντες, εὐθύς βλέπομεν ὅ,τι ταραξόμεν.

Δὲν βλέπω τὴν ὥραν νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα μου· ἤγουν Ἐνοχλοῦμαι ἀπὸ σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα μου.

Σημείωσις. Λέγει ὁ ποιητὴς τῆς μυθιστορίας Ἀπολλωνίου τοῦ ἐν Τύρῳ,

Τὴν ὥραν δὲν ἐβλέπασι τὸ τέρμενο νὰ σώσῃ.

Παράδειγμα εἰς τοὺς παλαιοὺς τῆς φράσεως ταύτης ἀκόμη δὲν εὑρήκα. Ἐκ τούτου ἴσως ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, ὅτι ὅσις ἔχει σφοδρὰν ἐπιθυμίαν, ἢ βιάζεται ἀπὸ ἀνάγκην ἀπαραίτητον νὰ πράξῃ τίποτε, φυσικὰ οὔτε βλέπει τὴν ὥραν, οὔτ' ἄλλους ἐξετάζει περὶ ταύτης, διότι ἡ πράξις πρέπει νὰ λάβῃ τέλος τὸ γρηγορώτερον, καὶ ὅχι εἰς ὥραν χρόνου διωρισμένην.

Βλέπω, μὲ πρόθεσιν καὶ αἰτιατικὴν· Βλέπω εἰς πρόσωπα· ἤγουν προτιμῶ ἓνα παρ' ἄλλον ἀδίκως. Ὁ κριτὴς δὲν πρέπει νὰ βλέπῃ εἰς πρόσωπα.

(1) Λυσιερ. 1231. Ἴδε καὶ Πρόδρομ. Ἑλληνικ. Βιβλιοθ. σελ. 298.

Σημείωσις. Φράσις γραφική· « Οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον
» ἀνθρώπων » (1).

ΕΞΗΛΘΩ [καὶ χυδαίεσθαι Ἐηλόνω]. Διαλύω τὸ συν-
δεμένον. Ὁ ὠρολογᾶς ἐξηλόνει τὸ ὠρολόγιον· ἤγουν
τὸ διαλύει εἰς τὰ μέρη του.

Ἀντὶ τοῦ Χωρίζω τὸ συρράμμενον. Ἐξήλωσα τὸ φό-
ρεμα.

Μεταφορικῶς, ἐμποδίζω τὸν ἐργαζόμενον ἀπὸ τὸ ἔργον
του, ἢ ἀπὸ τὴν προσοχὴν, τὴν ὁποίαν εἰς αὐτὸ δίδει. Μ'
ἐξήλωσεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν. Μὴ μου ἐξηλόνης
τὸν νοῦν. Καὶ συντομώτερον· Μὴ μ' ἐξηλόνης. Εἰς ταύτην
τὴν σημασίαν λέγομεν καὶ, Ἀπεξηλόνω.

Ἀντὶ τοῦ, Μεταβάλλω ἀπὸ τάξιν εἰς ἀταξίαν. Τὸ ὠρολό-
γιον ἐξηλώθη· ἤγουν δὲν δείχνει πλέον τὰς ὥρας, ἢ τὰς
δείχνει ἄτακτα. Καὶ ἀπὸ ὑγείαν εἰς ἀρρώσιν. Ἐξηλώθη ὁ
στόμαχος· ἤγουν δὲν χωνεύει τὴν τροφήν, ἢ τὴν χωνεύει
δύσκολα. Κατὰ ταύτην τὴν σημασίαν ὀνομάζομεν καὶ, Ἐξ-
ηλωμένην γυναικα, τὴν ἥτις ἔπαυσε νὰ συλλαμβάνη, ὅχι
δι' ἡλικίαν, ἀλλὰ διὰ πάθος, ἢ νόσον.

Σημείωσις. Τὸ ἐξηλόνω εἶναι διαφθορά τοῦ Ἐξηλῶ (ὡς
τοῦ Χρυσῶ τὸ Χρυσόνω) συνθέτου ῥήματος ἀπὸ τὴν Ἐξ
πρόθεσιν, καὶ τὸ Ἠλῶ, ἤγουν καρφόνω· ὅθεν σημαίνει κυρίως
τὸ Ἐκαρφόνω. Ὅτι δὲ τοιαύτη εἶναι ἡ παραγωγὴ του, φαίνε-
ται μάλιστα ἀπὸ τὸ ἀντικείμενον, Προσηλόνω· τὸ ὅποτον ἔχει
καὶ ἀντικειμένης φράσεις ταύτας. Εἶμαι προσηλωμένος,
ἢ Ἐχω τὸν νοῦν προσηλωμένον εἰς τὴν ἀνάγνω-
σιν· ἤγουν καταγίνομαι ὅλος διόλου εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ
προσέχω εἰς αὐτήν, ὡς νὰ ἤμουν προσκαρφωμένος.

(1) Ματθ. κβ', 16.

Οἱ Λεξικογράφοι τὸ γράφουσι Ξυλόνω (1)· πλὴν τοῦ τριγλώσσου Λεξικογράφου τῆς Βιέννης, ὅς τις τὸ ἔγραψε, Ξιλόνω, ἡγουν αὐξησεν ἀντὶ νὰ θεραπεύσῃ τὴν σύγχυσιν.

ΘΙΑΣΟΝ. Χυλὸς ἀμυγδάλων· τὸν ὅποιον οἱ μὲν Ἱταλοὶ ὀνομάζουσι Amandolata, οἱ δὲ Γάλλοι Lait d'amandes.

Σημείωσις. Ὁ τρίγλωσσος Λεξικογράφος τῆς Βιέννης ἡμέλησε τὴν λέξιν ταύτην· εἰς διὰ μνήμης ἀμάρτημα, εἶναι συγχωρητός. Αἱ λέξεις, ὅταν δὲν ᾖναι προφανῶς Ἰταλικάι, ἢ Τουρκικάι, πρέπει νὰ φυλάσσωνται, ὅσον βάρβαρος καὶ ἂν ᾖναι ὁ σχηματισμὸς, καὶ ἄδηλος ἡ παραγωγή των. Ὅ,τι δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ ἐξηγήσῃ, δυνατὸν εἶναι νὰ τὸ φανερώσῃ εἰς ἄλλον ἢ τύχῃ.

Τὸ Θιάσον ἔπαθε μετάθεσιν τῶν στοιχείων· ἐπειδὴ εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ Θάσιον, κτητικὸν ὄνομα τῆς νήσου Θάσου. Οἱ παλαιοὶ ὀνόμαζαν εἶδος τι ἀμυγδάλων, Θάσια κάρυα (2), ἡγουν Καρύδια τῆς Θάσου· ἔπειτα μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου τὰ ὀνόμασαν (οἱ Βυζαντινοὶ μάλιστα συγγραφεῖς) ἀπλῶς Θάσια, κατ' ἔλλειψιν τοῦ οὐσιαστικοῦ, ἥτις συνέδη καὶ εἰς τὸ Δαμασκηνά, Περσικά, καὶ ἄλλα ὀπωρῶν ὀνόματα, καὶ πρὸς τούτοις εἰς τὸν οἶνον τῆς αὐτῆς νήσου, τὸν ὅποιον καὶ οἱ παλαιοὶ πολλάκις ἐλλειπτικῶς ὀνόμαζαν Θάσιον·

Εἰ Θάσιον ἐνέχεις, εἰκότως γε νὴ Δία (3).

(1) Κατὰ τούτους, ἡ φράσις, Τὸ ὥρολόγιον ἐξυλῶθη, σημαίνει, ἢ ὕλη τοῦ ὥρολογίου ἀπὸ μέταλλον μετεβλήθη εἰς ξύλον.

(2) Ἱπποκράτης Περὶ Νούσ. Γ, § 12, σελ. 103. Ἀθήναιος Β, σελ. 54, Μακρόβιος Κρονικ. Β, σελ. 14.

(3) Ἀριστοφάνης, Πλούτ. 1021. Ἀπαραλλάκτως καθὼς λέγουσιν οἱ Γάλλοι, Versez-moi du Bordeaux (Ἐγγεόν μοι Βουρδιγάλειον), ἀντὶ τοῦ Versez-moi du vin de Bordeaux (Ἐγγεόν μοι οἶνον Βουρδιγάλειον).

Όταν ἡ ἔλλειψις αὕτη ἐβάλθη εἰς χρῆσιν, ἡ μικρὸν μετέπειτα, ἡ σημασία τοῦ Θάσια ἐπλατύνθη, ὥς ἐ νὰ σημαίνῃ ὄχι μόνον τῆς νήσου Θάσου, ἀλλ' ἀπλῶς παντὸς τόπου Ἀμύδαλα (1).

Κατὰ παρομοίαν ἔλλειψιν λοιπὸν καὶ εἰς ἡμᾶς, τὸ Θάσιον (ἢ Θιάσον) ἰσοδυναμεῖ μετὰ τὸ Θάσιον πόμα, ἢ ῥόφημα. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς τὸ ὀνόμαζαν διὰ μιᾶς λέξεως, Θασόροφον· τὴν ὁποίαν εἰς τοῦ Νόννου τὴν Ἱατρικὴν σύνοψιν (2) ὁ μὲν Λατίνος μεταφραστὴς παρεξήγησε διὰ τοῦ, Πικρὰ ἀμύδαλα, ὁ δὲ τελευταῖος ἐκδότης, ὁ ἱατρὸς Βερνάρδος, οὐδ' ἐκατάλαβεν ὅλως.

Ἀρκοῦσι τὰ ὀλίγα ταῦτα αὐτοσχέδια παραδείγματα νὰ δείξωσι πρῶτον ὅτι Λεξικὸν τοιοῦτον τῆς κοινῆς γλώσσης εἰς ἡμᾶς, εἴαν ἦναι χρήσιμον, δὲν εἶναι καιρὸς ἀκόμη νὰ συντεθῇ. Δεύτερον, ὅτι ἀνάγκη εἶναι νὰ συντεθῇ καὶ Λεξικὸν τοιοῦτον, ὁποῖον νὰ περιέχῃ ὅλας τὰς λέξεις καὶ φράσεις, ἥγουν ὅλην τὴν ὕλην τῆς γλώσσης· καὶ τοῦ τοιούτου Λεξικοῦ ὁ καιρὸς ἔφθασε. Τρίτον, ὅτι ἡ συλλογὴ τῆς ὕλης ταύτης εἶναι ὠφέλιμος καὶ εἰς τὴν ἀκριθεῖ νόησιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς σημερινῆς. Ἀπὸ μόνον τὸ τελευταῖον παράδειγμα βλέπει ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, ὅτι διορθοῦται ὁ Δουκάγγιος, δίδεται ἀφορμὴ εἰς τοὺς γράφοντας τὴν κοινὴν

(1) Γεωπονικ. Βιβλ. ε', κεφ. 57. Εἰς τοῦ Δουκαγγίου τὸ Λεξικὸν τὸ Μπατάμ, ὄνομα Τουρκικὸν (Βαδῆμ) τῶν Ἀμυγδάλων, ἐξηγεῖται διὰ τοῦ Θάσια. Ἀλλ' εἰς τὸ αὐτὸ Λεξικὸν (λέξ. Χρυσοῦμιον) γράφεται κακῶς, Ἀθάσια.

(2) Θεοφάνους Νόννου Σύνοψ. ἐν ἐπιτομ. τῆς ἱατρικ. ἀπάσ. τέχνης, κεφ. 130, ὅπου περὶ θεραπείας περιπνευμονικῶν ὁ λόγος· «Ροφήματα δὲ λαμβανέτωσαν χυλὸν πτισάνης, καὶ σιμίδαλιν, καὶ Θασόροφον, κ. τ. λ.». »

γλῶσσαν νὰ διορθώσωσι, ἢ καὶ νὰ καταλάβωσι, τὸ Θιάσον, καὶ ἐξηγεῖται τὸ μέχρι πρότερον ἀνεξήγητον Θασόροφον τοῦ Νόννου. Καὶ ἂν ὁ Νόννος, συγγραφεὺς τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος, δὲν ἦναι μῆτε συγγραφεὺς, μῆτε ἱατρὸς ἀξιόλογος, ἢ μακρὰ πείρα ὅμως μ' ἐπληροφόρησεν, ὅτι ἡ ἀκριβοὺς ἔρευνα καὶ γνώσις τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης εὐκολύνει μεγάλως καὶ αὐτῶν τῶν δοκίμων συγγραφέων τὴν ἐξήγησιν· καὶ χωρὶς ὑπερβολῆν δύναμαι νὰ βεβαιώσω τοὺς νέους, ὅτι ἀσυγκρίτως εὐκολώτερα καὶ γρηγορώτερα θέλουν μάθειν τῶν προγόνων αὐτῶν τὴν γλῶσσαν μὲ τὴν παράθεσιν τῆς κοινῆς, παρὰ μὲ τῶν ἀντιφιλοσόφων τὰ κάκιστα καλὰ γραμματικά.

Διὰ νὰ συναχθῇ τοιαύτη ὕλη, ἀνάγκη εἶναι νὰ περιέλθῃσι τὴν Εὐρωπαϊκὴν καὶ Ἀσιανὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰς νήσους αὐτῶν, δύο νέοι λόγιοι, εἰς τοῦ ἄλλου χωριστά, ἔχοντες δύο Λεξικά τῆς κοινῆς γλώσσης, μὲ προσκολλημένον φύλλον ἐν ἄγραφον εἰς ἕκασον φύλλον τυπογραφημένον· καὶ νὰ συνάξωσι μὲ τὴν ἐσχάτην ἀκριβείαν ὅχι μόνον τὰς λέξεις, ὅσαι λείπουσιν ἀκόμη ἀπὸ τὰ κοινὰ Λεξικά, ἀλλὰ καὶ τὰς φράσεις τῆς γλώσσης, καὶ αὐτὰς τὰς παροιμίας, ὅσας ἔχει καθημέραν εἰς τὸ σόμα ὁ κοινὸς λαός.

Τὰς λέξεις· ὅτι σώζονται πολλαὶ λέξεις Ἑλληνικαί, ἡ τοῦλάχισον ὅχι βάρβαροι, εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ἡ ἄγνοια ἀναγκάζει τοὺς εἰς ἄλλα μέρη κατοικοῦντας νὰ μεταχειρίζωνται ἀντ' αὐτῶν Ἰταλικὰς, καὶ τὸ πλέον αἰσχρὸν Τουρκικὰς. Πρόσθετες ὅτι καὶ ἀπὸ τὴν ἀκριβοῦς συλλογὴν τῶν τοιούτων λέξεων εἶναι ἐλπίς νὰ ἐξηγηθῶσι λέξεις Ἑλληνικαί, τῶν ὁποίων οὐτ' ἡ παραγωγὴ, οὐτ' ἡ ἀκριβοὺς σημασία ἐφανερῶς ἀκόμη.

Τὰς φράσεις· ὅτι Λεξικὸν χωρὶς φρασεολογίαν δὲν εἶναι καὶ ἄξιον νὰ ὀνομάζεται Λεξικόν. Πρὸς τούτοις, ὅτι τῆς κοινῆς

γλώσσης αἱ φράσεις, παραβλλόμεναι πρὸς τὰς φράσεις τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς, καὶ ταύτην πλέον εὐνόητον, κ' ἐκείνην πλέον εὐδιόρθωτον κάμνουσι.

Τὰς παροιμίας· ὅτι αἱ παροιμίαι εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ κοινοῦ λαοῦ, ἡ τοῦλάχιστον αἱ ἀπὸ τὰς ὁποίας κατευθύνεται καὶ κυβερνᾶται εἰς πολλάς του πράξεις γινώμαι. Ὁ κοινὸς λαὸς, καὶ διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν, καὶ διὰ τὰς βαναύστους τέχνας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ πενία τὸν ἀναγκάζει ν' ἀσχολῇται, οὔτε δύναμις οὔτε καιρὸν ἔχει νὰ πλέκη μακροῦς συλλογισμοὺς, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ὀρθότητα τῆς πράξεως. Παραδείγματος χάριν, διὰ νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἡ ἀναβολὴ τοῦ ἔργου εἶναι πολλάκις κακόν, δὲν εἶναι εἰς κατάσασιν νὰ συλλογισθῇ ὅσα λέγει περὶ τούτου ὁ Ἡσίοδος (1),

Μηδ' ἀναβάλλεσθαι ἐς τ' αὔριον ἐς τ' ἑννηριον.

Οὐ γάρ ἐτῶσιεργὸς ἀνὴρ πίμπλησι καλῶν,

Οὐδ' ἀναβαλλόμενος· μελέτη δὲ τοι ἔργον ὀφέλλει.

Αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει.

Ἀρκεῖ εἰς αὐτὸν νὰ ἔχῃ τυπωμένην εἰς τὸν νοῦν τὴν παροιμίαν, « Τὸ σημερινὸν ἔργον αὔριον μὴν ἀφίνης », ἥτις εἶναι ἡ ἐξήγησις τοῦ πρώτου στίχου τοῦ Ἡσιόδου. Ὅτι διακρίνει τὰ φωτισμένα ἀπὸ τὰ βάρβαρα ἔθνη, δὲν εἶναι τόσον τῶν πεπαιδευμένων τὸ πλῆθος εἰς τὰ πρῶτα, ἡ ὀλιγότης εἰς τὰ δεύτερα, ὅσον εἶναι αἱ ὀρθαὶ ἢ κακαὶ δόξαι τοῦ ἀπαιδεύτου ὅχλου. Ὅσον καὶ ἂν σοφισθῇ τὸ ἔθνος, οὔτε δυνατόν εἶναι, οὔτ' εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν συμφέρει, νὰ ἦναι ὅλα του τὰ μέλη σεφά. Ἀρκεῖ εἰς τὸν λαὸν νὰ δοξάζῃ ὀρθὰ, ἂν καὶ δὲν ἦναι εἰς κατάσασιν νὰ θύσῃ λόγον διὰ τί ἡ δόξα του εἶναι ὀρθή. Ἀρκεῖ εἰς αὐτὸν νὰ εὕρισκεται, ὡς ἔλεγεν ἡ σοφὴ Διοτίμα

(1) Ἐργ. καὶ ἡμέρ. 410·413.

εἰς τὸν φιλόσοφον Σωκράτην, μεταξύ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀμαθίας (1).

Τόσον εἶναι ἀληθές ὅτι αἱ παροιμίαι πολλάκις χειραγωγοῦσι τὸν κοινὸν λαὸν εἰς τὰς πράξεις του, καὶ ὅτι γίνονται δεῖγμα καὶ τεκμήριον τῆς ἠθικῆς τοῦ ἔθνους καταστάσεως, ὥστε ὁ πολυμαθέστατος μεταξύ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων Ἀριστοτέλης, ὅχι μόνον τὰς ἐμεταχειρίσθη πολλάκις εἰς τὰ σοφά του συγγράμματα, ἀλλ' οὐδ' ἀνάξιον τῆς Φιλοσοφίας αὐτοῦ ἔκρινε νὰ γράψῃ Συλλογὴν παροιμιῶν, τὴν ὁποίαν ὁ χρόνος, ὡς καὶ ἄλλα ἀξιόλογα τοῦ μεγάλου τούτου φιλοσόφου συγγράμματα, ἐφθόνησε νὰ μᾶς παραδώσῃ. Τὸν Ἀριστοτέλην ἐμιμήθησαν δύο του περίφημοι μαθηταὶ καὶ φιλόσοφοι, ὁ Κλέαρχος καὶ ὁ Θεόφραστος, συλλέξαντες καὶ αὐτοὶ παροιμίας (2).

Τῶν παροιμιῶν ἡ συλλογὴ καὶ εἰς τὸ Λεξικὸν καταχώρισις ἔχει σιμὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι ὁ Λεξικογράφος δύναται νὰ βάλῃ μόνας ἐκεῖνας, ὅσαι διδάσκουσιν τι χρήσιμον εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον, καὶ νὰ ἀποβάλῃ τὰς εἰς τὰ χρεῖσά ἦθη ἐναντίας, ἡ καὶ νὰ τὰς καταγράψῃ συνωδευμένας μετὰ τὸν ἔλεγχον τῆς κακίας των. Πρόσθεις ἔτι, ὅτι ἐμπορεῖ νὰ διορθώσῃ καὶ τὴν φράσιν αὐτῶν διὰ τοῦ ὁποίου νοῦν, ὅχι νὰ τὰς ἐξελληνίσῃ, ἢ γελοίως νὰ τὰς μακαρονίσῃ, ἀλλὰ νὰ τὰς καθαρίσῃ, ὅσον συγχωρεῖ ὁ ὀρθὸς λόγος, ἀπὸ τὴν ἀνώμαλον αὐτῶν χυδαιότητα. Τοιοῦτον Λεξικὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὅσοι παρὰ τοῦ

(1) Πλάτων, Συμποσ. σελ. 202. « Ἡ οὐκ ᾔσθησαι, ὅτι ἐξί τι » μεταξύ σοφίας καὶ ἀμαθίας; Τί τοῦτο; Τὸ ὀρθὰ δοξάζειν, καὶ » ἄνευ τοῦ ἔχειν λόγον δοῦναι, οὐκ οἶσθ', ἔφη, ὅτι οὔτε ἐπίσασθαι » ἐστίν (ἄλογον γὰρ πρᾶγμα πῶς ἂν εἴη ἐπιστήμη;), οὔτε ἀμαθία » (τὸ γὰρ τοῦ ὄντος τυγχάνειν πῶς ἂν εἴη ἀμαθία;). Ἐστὶ δὲ δήπου » τοιοῦτον ἡ ΟΡΘΗ ΔΟΞΑ μεταξύ φρονήσεως καὶ ἀμαθίας ».

(2) Ἰδε Διογένη. Λαέρτ. ἐν βίῳ Ἀριστοτέλ. Τμημ. 26, καὶ ἐν Βίῳ Θεοφρ. Τμημ. 45, καὶ Ἀθηναίων, 1Ε, σελ. 701.

ἀναγινώσκειν τὴν εἰδησιν ἄλλην οὐδεμίαν παιδείαν νὰ λάβωσι δὲν εὐτύχησαν, γίνεται καὶ τῆς γλώσσης, καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν διαγωγῆς, ἐνταυτῷ διορθωτήριον.

Οἱ μέλλοντες, διὰ τὴν συλλογὴν τῆς ἀναγκαίας ὕλης τοῦ Λεξικοῦ, νὰ περιέλθωσι τὴν Ἑλλάδα νέοι δύο λόγοι προέπει νὰ σαλθῶσιν ἀπὸ τὸ Κοινὸν μὲ δαπάνην τοῦ Κοινοῦ. Ἄλλὰ ποῖον Κοινόν; Πᾶσα πόλις τῆς Ἑλλάδος ἔχει τὸ Κοινόν της· ἀλλ' ὀλίγαι τινὲς (μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔχει τὰ πρωτεῖα ἡ φίλη μου πατρίς, ἡ Χίος) ἐξεύρουσιν, ὅτι τὸ ὄνομα ΚΟΙΝΟΝ ὑποθέτει ἰσότητά πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὅτι τὸ Κοινὸν πρέπει νὰ ᾖ αἰθνητὴ ἀδελφότης, ἣτις ἐκλέγει δύο ἢ τρεῖς, νὰ διοικῶσι πρὸς διωρισμένον καιρὸν, ὡς πατέρες, τὴν κοινότητα, καὶ ὅχι νὰ τὴν καταδυναστεύωσι ὡς τύραννοι. Εἰς τὰς περισσότερας τὸ Κοινὸν δὲν ἦεν ἕως τῶρα πλην κενὸν καὶ μάταιον ὄνομα· δύο ἢ τρεῖς δυνατοὶ τῆς πόλεως ἐκυβέρνην τὰ τῆς πόλεως αὐτογνωμόνως, χωρὶς νὰ ὑπόκεινται εἰς εὐθύνην ἢ ἐξέτασιν τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν καμμίαν· καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς πολίτας ἔμενε ἐκεῖνη μόνη ἣτις θεωρεῖται καὶ εἰς τὰς ἀγέλας τῶν τετραπόδων κοινότης. Τοιαῦτα ψευδώνυμα Κοινὰ, οὔτε τὰς ἰδίας πόλεις, οὔτε κοινῶς τὴν κοινὴν πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα, νὰ ὠφελήσωσι, εἶναι καλὰ. Εἰς Κοινόν, ὅπου δὲν εἶναι καὶ τὰ βάρη καὶ αἱ ἀπολαύσεις κοινὰ, ἀληθὲς ζῆλος ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ νὰ γεννηθῇ εἶναι τῶν ἀδυνάτων. Οἱ ἀναίσχυτοι τῆς Φιλοσοφίας συκοφάνται ὀνομάζουσι τὰς τοιαύτας διδασκαλίας δημεγερσίας· ἀλλ' ἀπὸ τοιαύτας δημεγερσίας, ἐὰν ἀληθῶς ᾖναι τοιαῦται, γέμει τὸ Εὐαγγέλιον, γέμρουσιν αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων. Εἰς αὐτὰς εὐρίσκω κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς δυνατοὺς χρέος καὶ παράγγελμα νὰ βασιάζωσι τῶν ἀδυνάτων τὰ βάρη (1)· εἰς αὐτὰς κατηγοροῦνται οἱ καταδυνα-

(1) Πρὸς Ῥωμ. ιε, 1-2.

ξεύοντες τοὺς πτωχοὺς πλούσιοι (1), καὶ οἱ κατακυριεύοντες τῶν κληρῶν, καὶ ποιμαίνοντες ἀναγκασῶς ποιμένες (2). Τοιαύτην ἰσόνομον καὶ πατρικὴν διοίκησιν διδάσκουν εἰς τοὺς κυβερνήτας τῶν ἐθνῶν καὶ ὅλος τῶν παλαιῶν Φιλοσόφων ὁ χορός. Δὲν εἶναι παράδοξον, εἰ τῶν Κρατούντων τὸ παράδειγμα καὶ τὰ καλὰ γραμματικὰ μᾶς ἐμπόδισαν ἕως τώρα καὶ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων τὰ συγγράμματα (3), καὶ ἀπὸ τῆς Θρησκείας τὰς ἱεράς βίβλους, νὰ ὠφεληθῶμεν. Παράδοξον εἶναι ὅτι τὴν σήμερον, ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἐγνώρισε τὰς ἀληθινὰς αἰτίας τῆς δυσυχίας της, καὶ ζητῇ νὰ τὰς ἐξαλείψῃ, εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς αὐτὴν ὀλέγοι τινὲς ἀνθρωπίσκοι κακοδαίμονες, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν συμφέρει τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀναγέννησις· οἱ ὅποιοι, διὰ νὰ μὴ ταράσσωνται ἀπὸ τῆς Φιλοσοφίας τὸν λύχνον,

(1) Ἐπιστολ. Ἰακώβ. β', 6.

(2) Α', Πέτρ. ε', 2-3.

(3) Ὅσας μὲ προσοχὴν ἀναγνώσῃ ὅσας μαρτυρίας τοῦ Πλάτωνος καὶ ἄλλων παλαιῶν Φιλοσόφων ἐσημείωσα καὶ μέλλω νὰ σημειώσω εἰς τοὺς Αὐτοσχεδίους τούτους σοχασμοὺς, θελεῖ πρῶτον συμπεράνειν τοῦτο· « Ἀρα τὰ εὐρισκόμενα σήμερον καλὰ εἰς τὴν φωτισμένην » Εὐρώπην ἢ ἐδιδάχθησαν ῥητῶς ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους προγόνους, » ἢ εἶναι τῶν ῥητῶς διδασκόντων ἀναγκαῖα συμπεράσματα ». Ἐπειτα ἀπορήσει· « Διὰ τί λοιπὸν οἱ ἀλλογενεῖς ὠφελήθησαν ἀπ' αὐτὰ, καὶ » ἀπὸ μᾶς οἱ περισσότεροι οὐδ' ἐξεύρουσι ὅτι οἱ παλαιοὶ τὰ ἔγραψαν » προηγουμένως διὰ τοὺς συγγόνους καὶ ἀπογόνους των; » Διὰ τί; ἀπορεῖς· διότι οἱ ἀλλογενεῖς τὰ μετέφρασαν εἰς τὰς κοινῶς λαλουμένας γλώσσας ἑκάστος τοῦ ἰδίου τοῦ ἔθνους, τὰ ἐμελέτησαν, καὶ μὲ τὴν μελέτην τὰ αὖξήσαν καὶ τὰ ἐπλάτυναν· εἰς ἡμᾶς ἐξεναντίας, οἱ μὲν ἀπαίδευτοι δὲν τὰ γνωρίζουν, ὡς γραμμένα εἰς γλώσσαν εἰς αὐτοὺς ἄγνωστον, οἱ δὲ διδάσκοντες ταῦτα καὶ διδασκόμενοι σοφολογιώτατοι διδάσκαλοι καὶ μαθηταί, καρπὸν ἄλλον ἕως τώρα ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔκαρπωθησαν παρά λεξιεῖδια καὶ φρασεῖδια, διὰ νὰ συντάσσωσι μακαρονικὰς Σεματογραφίας.

εὐχαριστοῦνται νὰ μεταδῶσιν εἰς σκότος καὶ αὐτὸ τὸ φῶς τῆς Θρησκείας.

Μ' ὅλον τοῦτο, ἐνόσω καὶ οἱ δυνατοὶ καὶ οἱ ἀδύνατοι δὲν συλλάβωσι τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, ἣτις γεννᾶται ἀπὸ μόνην τὴν ἀδελφικὴν ἀνάλογον κοινότητα καὶ τοῦ βάρους καὶ τῆς ἀπολαύσεως· ἐνόσω οἱ ἀδύνατοι μισοῦσι τοὺς δυνατοὺς διὰ τὴν κατάχρησιν τῆς δυνάμεως, καὶ οὗτοι πάλιν ἀνοήτως προτιμῶσι νὰ ᾔναι φοβεροὶ ὡς Διάβολοι, παρὰ νὰ ἀγαπῶνται ὡς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἀπεσπασμένοι Ἄγγελοι, ἢ κοινῇ τῆς Ἑλλάδος σωτηρία εἶναι ἀδύνατος.

Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν κοινὴν ταύτην σωτηρίαν εἶναι ἀναγκαία ἡ κοινὴ τοῦ γένους ὅλου συνδρομὴ, ἐν ὡσάτως πρέπει νὰ ᾔναι καὶ τὸ Κοινόν, ὅπου καὶ ἔθεν, ὡς κέντρον, νὰ ἐξέρχωνται καὶ νὰ καταντῶσιν ὅλου τοῦ ἔθνους αἱ βουλαι καὶ πράξεις· καὶ τοιοῦτον Κοινὸν ἀρμοδιώτερον ἄλλο δὲν εὐρίσκω παρὰ τὸ Κοινόν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τίνα κατὰσasin τὴν σήμερον εὐρίσκεται τὸ Κοινόν τοῦτο, εἶναι εἰς ἐμὲ ἄδηλον. Ὅταν ὅμως συλλογισθῶ τίς καὶ ποία εἶναι ἡ γνωστὴ εἰς ἐμὲ σεβασμία κεφαλὴ τοῦ Κοινοῦ, ὁ νῦν ἐνδράξας πατριαρχεύων, συμπεραίνω ὅτι καὶ τὸ Κοινόν εἶναι μὲ τοσαύτην εὐταξίαν, καὶ ἀπὸ μέλη τόσοσιν φρόνιμα συγκροτημένον, ὥς' ἐλπίζονται ὅλα τὰ καλὰ ἀπ' αὐτό.

Ἀλλὰ τὰ καλὰ ταῦτα νὰ πραχθῶσι, χρειάζεται χρηματικὴ χορηγία. Τὰ χρήματα πρέπει νὰ συνερανισθῶσιν ἀπ' ὅλους τοὺς κατὰ πόλεις καὶ χώρας πλουσίους· οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ συνδράμωσιν ἀπροφασίστως, ἀνάγκη εἶναι νὰ πληροφορηθῶσιν ἀδιστακτικῶς δύο ταῦτα: Πρῶτον, ὅτι ὁ ἔρανος θελεῖ ἐγχειρισθῆναι εἰς ἀνθρώπους ἐκλεγμένους ἀπὸ τὸ κοινὸν τοιούτους, ὁποῖοι νὰ σοχάζωνται τὸν ἔρανον ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην, τὸν ἐτήσιον αὐτοῦ τόκον, ὡς εἰς μόνην τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀναγέννησιν

διωρισμένον, καὶ τὴν εἰς ἄλλο τί δαπάνην αὐτοῦ, ὡς ἱεροσυλίαν.

Παρά τὸν ἔρανον τοῦτον, πᾶσα πόλις πρέπει νὰ ἔχῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῆς δύο κουτία· ἐν διὰ τὸ ἴδιον αὐτῆς σχολεῖον, καὶ τὸ ἄλλο διὰ τὸ κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως σύστημα. Ἐάν διὰ τὰ μοναστηριακὰ κουτία φοβηθῇ τις, ὡς νέον βάρος, τὴν αὔξησιν τῶν κουτίων, εἶναι καὶ τούτου πρόχειρος ἡ Θεραπεία. Ὅσα μοναστήρια τρέφουν ἐπιστημῶν, ἢ τοιῦλάχισον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διδάσκαλον, εἰς ἐκεῖνα μόνα πρέπει νὰ συγχωρῶνται τὰ κουτία· τῶν, ὅσα οὔτε τρέφουν, οὔτε θέλουν νὰ τρέφωσι διδάσκαλον, πρέπει νὰ μεταφερθῶσι τὰ κουτία εἰς τῆς κοινῆς πατρίδος τὴν ὠφέλειαν. Ταῦτα λέγων, τόσον ὀλιγώτερον φοβοῦμαι νὰ σκανδαλίσω τοὺς ὀσιωτάτους Μοναχοὺς, ὅσον ἀπ' αὐτοὺς αὐτοφελῆτως πολλοὶ ἔδειξαν τὸν ὑπὲρ τῆς κοινῆς πατρίδος ζῆλον αὐτῶν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ σεβάσμιοι τοῦ Βατοπαιδίου Μοναχοί, οἱ ὁποῖοι, καλέσαντες ἀπὸ τὰς Κυθωνίας διδάσκαλον, με σκοπὸν νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὸν Ἀθῶνα τῆς φωτισμένης Εὐρώπης τὰ μαθήματα, ἀπέδωκαν εἰς τὴν μητέρα των τὴν Ἑλλάδα τὰ χρεωσούμενα τροφεῖα (1), εἶναι δυστυχία, εἶναι ἐντροπὴ, κατὰ τὴν δεκάτην ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα, ὅποταν πολλοὶ φωτισμένοι τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνες μεταβάλλωσι τὰ

(1) Εὐγε, καὶ ὑπέρευγε, σεβασμιώτατοι Βατοπαιδῖνοί. Ἐάν ἐσεῖς ἐπληρώσατε ὅτι χρεωσείτε εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν μητέρα καὶ πατρίδα, ἡ πατρίς πρέπει νὰ σᾶς εὐχαρισήσῃ ὡς εὐεργέτας, καὶ ὅχι ὡς πληρωτάς. Σᾶς εὐχαρισῶ κ' ἐγὼ ἐξαιρέτως, ὅτι μέ δίδετε ἀφορμὴν νὰ κηρύξω εἰς τῆς φωτισμένης Εὐρώπης τοὺς φιλέλληνας, ποιοὶ εἶναι τὴν σήμερον οἱ Μοναχοὶ τῶν Γραικῶν, καὶ νὰ ἐρωτήσω θάρρετά τοὺς εὐρισκομένους εἰς αὐτὴν ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος, ἐάν ἔχωσι νὰ μᾶς δείξωσι κἀνὲν ἔθνος ἄλλο, τοῦ ὁποίου οἱ Μοναχοὶ συνέδραμαν νὰ φέρωσι τὰ φῶτα τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν πατρίδα των, ὡς μόνην Θεραπείαν τῶν πολυχρονίων τῆς πατρίδος πληγῶν.

περισσὰ τῶν Μοναστηρίων εἰσοδήματα εἰς σιτηρέσια διδασκάλων, νὰ δίδωμεν ἡμεῖς εἰς ὀλίγους Μοναχοὺς ὅ,τι χρεωσείται εἰς ὅλην τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα. Ἡ Φιλοσοφία παραγγέλλει νὰ τρέφεται ἕκαστος ἀπὸ τοὺς κόπους του· ἡ ἱερὰ ἱστορία μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Δημιουργὸς ἔβαλε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ νὰ τρώγῃ τὸν ἄρτον μὲ τοὺς ἰδρωτάς, ὅχι τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου του προσώπου· καὶ ὁ Παῦλος φωνάζει, « Εἵτις » οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μὴδε ἐσθιέτω (1) ». Εἶναι ἀνόητος ὅστις τρέφει ἀργούς, καὶ ἀνδράποδον ἀναίσχυντον, εἴτε Μοναχὸς, εἴτε Κοσμικὸς, ὅστις, ἀργὸς αὐτὸς, ἀπ' ἐργαζιμένων ἄλλων χεῖρας καταδέχεται νὰ λαμβάνῃ τὴν τροφὴν του.

Ἐμεινε τώρα ὁ τρόπος τῆς χρήσεως τοῦ ἀπὸ τὸν ἔρανον γεννωμένου ἐτησίου τόκου. Διὰ νὰ γεννηθῇ ὅσον εἶναι δυνατόν καλὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπ' αὐτὸν, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τὸ Κοινὸν χρήματα· χρειάζεται καὶ γνῶσις, διὰ νὰ κάμῃ μὲ μικράν δαπάνην μεγάλα πράγματα. Καὶ ἂν ἦτον εἰς ἐμὲ συγχωρημένον νὰ μαντεύσω ἀφ' ὅσα ἕως τώρα ἐπροξένησε καλὰ, πόσα μελετᾷ νὰ προξενήσῃ εἰς τὸ γένος ἡ φιλόπατρις τοῦ Κωνσταντινουπολιτικοῦ Κοινοῦ κεφαλὴ, ἤθελα εἰπεῖν· Ἰδοὺ τί συλλογίζεται, τί θέλει καὶ τί μελετᾷ νὰ κάμῃ ὁ σεβασμιώτατος ἡμῶν πατὴρ καὶ Πατριάρχης.

Εἰς τὰ κατὰ πόλεις καὶ χώρας γυμνάσια τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, παρὰ τὰ διοριζόμενα βραβεῖα ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν εἰς τοὺς ἐπιμελητὰς διδασκάλους, καὶ εἰς τοὺς προκόπτοντας μαθητὰς, νὰ διορισθῶσιν ἄλλα βραβεῖα ἀπὸ τὸν κοινὸν ἔρανον τοῦ γένους καὶ ἀπὸ τὸ Κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ πρῶτα νὰ ὀνομάζωνται Μερικά, ἢ Μικρά, τὰ δεύτερα, Μεγάλα καὶ κοινὰ τοῦ ἔθνους βραβεῖα. Μήτε διδάσκαλος, μήτε μαθητής

(1) Πρὸς Θεσσαλονικ. Β', γ', 10.

ἄξιος νὰ κρίνεται τοῦ μεγάλου βραβείου, πάρεξ ἀφοῦ ἀξιωθῇ τριῶν μικρῶν. Τότε νὰ μνηνύῃ τὸ Κοινὸν τῆς μερικῆς πόλεως πρὸς τὸ Κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν ἀξιωθέντα τῶν τριῶν βραβείων, διὰ νὰ ἀπολαύσῃ καὶ ἀπὸ τὸν ἔρανον τοῦ ὅλου ἔθνους ὁ ἐπιμελητὴς διδάσκαλος, ὅ,τι χρειάζεται, νὰ καταστήσῃ τὴν διδασκαλίαν του ὠφελιμωτέραν, ὁ προκόπτων μαθητὴς, ὅσων ἔχει χρεῖαν νὰ προκόψῃ περισσότερον.

Ἀπὸ τὸν κοινὸν ὡσαύτως ἔρανον νὰ ἀνταμείβεται καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῶν διδασκάλων, καὶ ἡ προκοπὴ τῶν μαθητῶν εἰς ὅσα γυμνάσια παραδίδονται αἱ διδασκόμεναι εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην ἐπιστῆμαι· καὶ τῶν γυμνασίων τούτων ὁ ἀριθμὸς νὰ αὐξηθῇ ἀναλόγως μὲ τὰ γυμνάσια τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Τοιοῦτος ἐντιμὸς τρόπος ἀμοιβῆς, τίς ἀμφιβάλλει ὅτι μέλλει νὰ γεννησῇ ἔμιλλαν καὶ φιλοτιμίαν, μάλιστα, ἐὰν ἡ κρίσις γίνεται ἀδέκαστος, καὶ ἐὰν εἰς μόνος ὁβολός, εἰς ἀναξίους χαριζόμενος ἀπὸ τὸν κοινὸν ἔρανον, νομίζεται, ὡς εἶπα, ἱεροσυλία;

Εἰς ἑκατὸν γυμνάσιον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ τῶν ἐπιστημῶν, νὰ τρέφονται δωρεὰν καὶ πενήτων παῖδες μαθηταί, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς νὰ ᾖ ἀπὸ τριῶν ἕως δώδεκα, κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν πλοῦτον τῆς τρεφούσης πόλεως.

Παρά τοὺς ἀπὸ τὸ Κοινὸν τρεφομένους μαθητάς τούτους, ὅσις ἀπὸ τοὺς πλουσίους κάμῃ τὴν δαπάνην καὶ τῆς τροφῆς καὶ τῆς σπουδῆς πένητος ἐνὸς μαθητοῦ, εἰς αὐτὸν νὰ πέμπεται ἀπὸ τὸ Κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως γράμμα ἐπαινετικὸν καὶ εὐχαριστήριον τοῦ ζήλου του. Ὅσις δὲ θρέψῃ τρεῖς μαθητάς, ἡ πέμψῃ ἕνα μὲ δαπάνην τοῦ ἰδίου εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, ἐκείνου τὸνομα, ὡς εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος, νὰ μνημονεύεται καὶ ζῶντος καὶ ἀποθανόντος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ὅπου καὶ τασσεῖδιον ἐξαιρέτων παρὰ τοὺς ἄλλους νὰ ἔχῃ τὸ πλησιέστε-

ρον, εἰς μὲν τὴν ἰδίαν πόλιν, τοῦ Ἀρχιερατικοῦ, εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου.

Ἀπὸ τὸν κοινὸν ἔρανον νὰ πέμπωνται ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν μαθηταὶ τῶν εἰρημένων γυμνασίων πένητες, ἐξ ἐκείνων μάλιστα, οἱ ὅποιοι ἠξιώθησαν τῶν τριῶν βραβείων, εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, διὰ νὰ σπουδάζωσι τὰς ἐπιστήμας, ἢ νὰ τελειώνωσι τὴν ἀρχισχεῖσαν αὐτῶν σπουδὴν.

Ἀμοιβὴ καὶ χορηγία δαπάνης νὰ δοθῇ ἀπὸ τὸν αὐτὸν ἔρανον εἰς τοὺς ὅποιοι συντάξωσι τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης Λεξικὸν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, συλλέξωσι τὴν ὕλην τοῦ μέλλοντος Λεξικοῦ.

Ομοία ἀμοιβή, καὶ χορηγία τῆς δαπάνης τοῦ τύπου, καὶ εἰς τὸν ὅστις μεταφράσῃ ἀπὸ τὰς ἀλλογενεῖς εἰς τὴν ἡμετέραν κοινὴν γλῶσσαν βιβλίον ὠφέλιμον εἰς τὸ γένος· ἐξ ἐκείνων μάλιστα τῶν βιβλίων ὅσα συντείνουν νὰ καθαρίσωσι τὰς κεφαλὰς τοῦ ἀπαιδεύτου ὄχλου ἀπὸ τὰς μωρὰς δόξας, καὶ νὰ ἐμδάσωσιν εἰς τὸπεν αὐτῶν τὰς ὀρθὰς δόξας (1), αἱ ὅποιοι, καθὼς εἶπα, διακρίνουσι τὰ φωτισμένα ἀπὸ τὰ βάρβαρα ἔθνη.

Θρυλλεῖται σήμερον εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην ἡ νέα μέθοδος τῆς παιδαγωγίας, εὔρημα τινὸς ὀνομαζομένου Πεσ-
 λότζη, ὅστις ἐμαθήτευσεν παιδαγωγοὺς ἄλλους πολλοὺς, οἱ ὅποιοι
 ἔσπειραν εἰς πολλὰ μέρη τὴν διδασκαλίαν του. Τὸ νέον εὔρημα
 τοῦτο ἔχει πολλοὺς ἐπαινέτας, ὥς ἐπιτήδειον νὰ παραδίδῃ εὐ-
 κόλως τὰ παιδικὰ πρῶτα ἀναγκαῖα μαθήματα. Δὲν εἶναι ὁμως
 ολίγοι καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸ μὲ ἀδιαφορίαν. Ἰσως εὐρίσκονται
 καὶ ὅσοι τὸ σοχάζονται ὡς ἐπινόημα τερατολόγου. Τίνες τούτων

(1) « Ἡ οὐ κοινὸν οἶσι ἀγαθὸν σχεδὸν πᾶσιν ἀνθρώποις, γίγνεσθαι » καταφανὲς ἕκαστον τῶν ὄντων ὅπῃ ἔχει; » Πλάτων, Χαρμίδ. σελ. 166.

ἔχουσι δίκαιον, ἡ μακρὰ πείρα θέλει τὸ δείξειν (1). Ὡς τόσον, τί βλέπτει νὰ σταλάῃσι δύο νέοι μὲ δαπάνην τοῦ Κοινοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ μένον αὐτὸ τοῦτο, νὰ μαθητευθῶσι τὴν μέθοδον τοῦ Πεσαλότζη, καὶ νὰ τὴν ἐμβάσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα; Εἶναι καὶ τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Φιλοσοφίας παράγγελμα τὸ « Πάντα δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε (2) ». Ἐπειτα ἡ συνήθης ἡμῶν μέθοδος τῆς παραδόσεως, καὶ τῶν λεγομένων κοινῶν γραμμάτων, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ ἀπλῶς ἡ παιδαγωγία, εἶναι τόσον διεσραμμένη, ὥςτε χειροτέραν αὐτῆς νὰ δεχθῶμεν κίνδυνον κάνένα δὲν τρέχομεν. Ἀπὸ τὸν νεωτε-

(1) Εὐμὲ δὲ ὅ,τι μάλιστα κινεῖ νὰ σοχάζωμαι τοῦ Πεσαλότζη τὸ εὔρημα ὠφέλιμον, εἶναι ἡ ἐξαίρετος φροντίς νὰ εὐκολύνῃ εἰς τῶν παιδῶν τὰς κεφαλὰς τῶν ἀριθμητικῶν προβλημάτων τὰς λύσεις. Πολὺ ἀρχαιότερον τοῦ Πεσαλότζη ἐκατάλαβεν ὁ Πλάτων ὅσῃν ἔχει δύναμιν νὰ ἀκονίσῃ τὰς νεαρὰς ψυχὰς, καὶ νὰ τὰς κατευθύνῃ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας, τῆς ἀριθμητικῆς ἡ ἑξῆς. Ἴδου τί λέγει (Νόμ. Ε', σελ. 747) περὶ αὐτῆς· « Πρὸς τε γὰρ οἰκονομίαν, καὶ πρὸς πολιτείαν, καὶ πρὸς τὰς τέχνας πάσας, ἐν οὐδὲν οὕτω δύναμιν ἔχει » ΠΑΙΔΕΙΟΝ ΜΑΘΗΜΑ μεγάλην, ὡς ἡ περὶ τοὺς ΑΡΙΘΜΟΥΣ διατριβή. Τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι τὸν νυζάζοντα καὶ ἀμαθῆ φύσει ἐγείρει καὶ εὐμαθῆ καὶ μνήμονα καὶ ἀγχίνουσι ἀπεργάζεται παρὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἐπιτιδόντα θεία τέχνη ». Κεὶ ταῦτα μὲν ὁ θεῖος Πλάτων. Ὁ δὲ νοῦν ἔχων ἀναγνώσεως ἂς σημειώσῃ καὶ τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας τὸ εὔρημα· καὶ ἂς μὴ προσέχῃ εἰς τὰς φλυαρίας τῶν ἀντιφιλοσόφων. Ταύτης, τὴν ὁποίαν ἔφερα τοῦ Πλάτωνος ῥῆσιν, οἱ μὲν ἀφιλόσοφοι γραμματικοί, ἐὰν τὴν παρέδιδον εἰς τοὺς νέους, ἤθελαν μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν τοὺς διδάξειν τὰ Διαδαικτικά καὶ τὰ Συγκείμενα, καὶ τὰς λοιπὰς τῆς Γραμματικῆς μαρολογίας, καὶ ὅχι τί περισσύτερον· οἱ δὲ φιλοσοφοῦντες Εὐρωπαῖοι ἐρεῦνησαν αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, καὶ τὴν ἔβαλαν εἰς ἔργον, διὰ νὰ μάθωσιν ἀπὸ τὴν πείραν, ἐὰν ἀληθῶς εὐκόλυνῃ τὴν παιδαγωγίαν ἡ συμβουλή τοῦ Πλάτωνος.

(2) Α', Θεσσαλονικ. ε', 21.

ρισμὸν τοῦτον ἐὰν ἄλλο δὲν κερδήσωσιν οἱ διδάσκαλοι, θέλουσι καὶ μάθειν νὰ προσφέρωνται μὲ πατρικὴν ἡμερότητα πρὸς τὰ παιδιὰ, καὶ νὰ ἐξορίσωσιν ἀπὸ τὰ σχολεῖα τὴν σκυθικὴν ἀγριότητα καὶ βίαν, εἰς τὴν ὁποίαν πολλὰ δυσυχέστατα ἀνθρωπάρια χρεωσθῶν καὶ τὴν ἀπαιδευσίαν, καὶ τὰ δουλο-πρεπῆ των φρονήματα (1).

Μὲ δαπάνην τοῦ Κοινοῦ νὰ ἀνταμειφθῇ καὶ ὅσας ἀπὸ τοὺς γραμματιστάς, ἤγουν τοὺς παραδίδοντας τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα, ἐρευνήσῃ καὶ εὖρῃ τὸν ἡδύτερον καὶ συντομώτερον νὰ διδάσκῃ τὰ παιδάκια τοῦ ἀναγινώσκειν τὴν εἵδησιν τρόπον· ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀχώριστος πρέπει νὰ ἦναι τοῦ γράφειν καὶ τῆς ἀριθμητικῆς ἢ εἵδησις. Ὁ τρόπος οὗτος νὰ τελειωθῇ δὲν εἶναι δυνατόν, ἐὰν εἰς τόπον τῶν ἑλληνιστῶν γραμμένων βιβλίων δὲν εἰσαχθῶσιν εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα βιβλία γραμμένα εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν· ἤγουν τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν λαλοῦσι καθ' ἡμέραν ἀναμεταξύ των τὰ παιδάκια εἰς τὰ σχολεῖα, καὶ ἀκούουσι λαλοῦντας εἰς τοὺς οἴκους τοὺς ἰδίους των γονεῖς. Μεγάλῃς γνώσεως χρεῖαν δὲν ἔχει νὰ καταλάβῃ τις, ὅτι εὐκολώτερον θέλει μάθειν τὸ Γραικὸν παιδάκιον τὸν συλλαβισμόν, παραδείγματος χάριν, τῆς λέξεως ΝΕΡΟΝ (2), παρὰ τῆς λέξεως

(1) « Οὐδὲν μάθημα μετὰ δουλείας τὸν ἐλεύθερον χρὴ μαθάνειν.
 » Οἱ μὲν γὰρ τοῦ σώματος πόνοι, βία πονούμενοι, χεῖρον οὐδὲν τὸ
 » σῶμα ἀπεργάζονται· ψυχῇ δὲ βίαιον οὐδὲν ἐμμονον μάθημα.
 » Μὴ τοίνυν βία, ὡς ἄριστος, τοὺς παῖδας ἐν τοῖς μαθήμασιν, ἀλλὰ
 » παίζοντας τρέφει, ἵνα καὶ μᾶλλον οἷός τ' ἦς κηροῦν ἐφ' ὃ ἕκαστος
 » πέφυκεν » (Πλάτων, Πολιτ. Ζ, σελ. 536).

(2) Οὐδὲ ταύτης βαρβαρίας. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ αὐτῆς ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μεγάλου Ἑτυμολογικοῦ « Ναρὸν, τὸ ὑγρὸν. Παρὰ τὸ Νῆ ρῆμα δηλοῖ (γρ. ῥῆμα, ὁ δηλοῖ) τὸ Ρέω, ὁ Μέλλων Νάσω, γίνεται (γρ. ἀφ' οὗ γίνεται) Ναρὸς, καὶ τὸ οὐδέτερον, Ναρὸν. Σορικήλις »

Πρὸς νὰρὰ δὲ κρηνηία χωροῦμεν πετὰ·

ΥΔΡ. Τὰ διοριζόμενα Γραικιεῖς γραμμένα εἰς διδασκὴν τῶν παιδασκῶν βιβλία πρέπει νὰ ᾔναι, σύντομος Κατήχησις τῆς Θρησκείας, Ἐπιτομή τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, Ἐκλογή ἀπὸ τοῦ μύθου τοῦ Αἰσώπου, καὶ Σύλλογὴ μικρὰ γνωμῶν ἠθικῶν, ζηριζομένων ὧν καὶ ἀναλυομένων εἰς τὸ αὐτὸ τοῦτο ἠθικὸν ἀξίωμα, « Ὅ,τι δὲν θέλῃς νὰ κάμῃ ἄλλος εἰς σέ, μηδὲ σὺ κάμνε εἰς » ἄλλον », καὶ τὴν ἀντίστροφον αὐτοῦ πρότασιν, « Ὅ,τι θέ- » λῃς νὰ κάμῃ ἄλλος εἰς σέ, κάμνε καὶ σὺ εἰς ἄλλον ». Οἱ ἰσχυρότεροι καὶ πλέον δυσσεύχλειπτοι τύποι εἶναι τῆς νεαράς ἡλικίας οἱ τύποι· εἰς ᾗ καλοὶ, αὐξάνονται καὶ ἰσχυροποιῶνται μὲ τὴν εἰσέπειτα τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν ἀπόκτησιν, ἢ τοῦλάχισον γεννῶσι τὰς ὀρθὰς δόξας, τὰς ὁποίας εἶπα ὅτι ἀρκοῦν εἰς τοῦ βίου τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἀσφόρου καὶ ἀνεπιστήμονος λαοῦ. Τὸν ὅστις ἐξεναντίας δὲν ἔλαβεν οὐδεμίαν ἀγωγὴν παιδικήν, ἢ τὴν ἔλαβε κακὴν, τόσον ὀλίγον δύνανται αἱ ἐπιστῆμαι νὰ διορθώσωσι μετέπειτα, ὥστε καὶ τὸν κάμνουσι πολλάκις καὶ παρ' αὐτοὺς τοῦ ἀσφόρου καὶ παντάπασιν ἀπαιδεύτου ὄχλου τοὺς ἀχρεῖους ἀχρεϊέστερον (1).

» Οὕτω Φιλόζηνος. Καὶ ἴσως ἡ συνήθεια, τρέψασα τὸ ἄεις ἔ, λέγει
» Νερὸν ». Συγγενὲς καὶ συγγενοῦς σημασίαις τοῦ Νάω ῥήματος εἶναι
τὸ Νέω, ἤγουν Πλέω, ἢ Κολυμβῶ· ὅθεν παράγεται τὸ Νηρὸν, συν-
ῶνυμον τοῦ Ναρὸν, καὶ ὁ Νέος (τὴν ἡλικίαν), ἐπεὶ δὴ τὰ νεά εἶναι καὶ
ὕγρότερα καὶ μαλακώτερα τὴν φύσιν παρὰ τὰ γηραιά. Τῆς κοινῆς λοιπὸν
γλώσσης τὸ Νερὸν ἀδιαφόρως δύναται νὰ παραχθῇ καὶ ἀπὸ τοῦ Ναρὸν, ὡς
ονομάζομεν Βελανιδιον τὸ Βαλανιδιον, καὶ ἀπὸ τοῦ Νηρὸν, ὡς ονομάζει
ὁ Ὅμηρος (Ὀδυσσ. εἰ, 402) καὶ ἡ κοινὴ συνήθεια Ξερὸν, τὸ Ξηρὸν.

(1) Ἀς ἀκούσωμεν καὶ πάλιν τὸν Πλάτωνα (Νόμ. Ζ. σελ. 819) τί λέγει περὶ τούτου. Καίρως εἶναι νὰ ἐρευνήσωμεν τὰς ἐννοίας τῶν προγόνων ἡμῶν, τῶν ὁποίων ἕως τῶρα δὲν ἐρευνήσαμεν ἄλλο παρά τὰς λέξεις. « Μᾶλλον δ' ἐτι δέδοικα τοὺς ἡμέτερους μὲν αὐτῶν τούτων » τῶν μαθημάτων, κακῶς δ' ἡμέτερους· οὐδαμοῦ γὰρ δεῖνόν, οὐδὲ

Ἀπὸ τὸ Κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ λαμβάνη μισθὸν ἀνάλογον τῆς ἀξίας τοῦ ὁ Γραμματεὺς τοῦ Πατριαρχείου· ὅστις πρέπει ὄχι μόνον ἀκριβῶς νὰ γνωρίζῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ νὰ ἦναι καὶ τῶν μαθημάτων, καὶ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς φωτισμένης Εὐρώπης γλωσσῶν εἰδήμων. Τὸ Πατριαρχεῖον εἶναι τρόπον τινὰ Ἡγεμονικὴ αὐλὴ· καὶ τὰ ἀπ' αὐτὴν ἐξερχόμενα, εἴτε ψηφίσματα, εἴτε γράμματα ἐγκύκλια, πρέπει νὰ ἦναι τοιαῦτα, ὅποια καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας μεταφραζόμενα νὰ φαίνωνται καλὰ. Ἔως τώρα ἡ κοινὴ

» σφοδρὸν ἀπειρία τῶν πάντων, οὐδὲ μέγιστον κακὸν, ἀλλ' ἡ πολυ-
 » πειρία καὶ πολυμαθία μετὰ κακῆς ἀγωγῆς γίγνεται πολὺ μείζων
 » ζημία ». Καὶ ἡ αἰτία εἶναι, ὅτι ὁ ξερηθεὶς τῆς παιδικῆς ἀγωγῆς
 οὐδὲ τὰς ἐπισήμας εἶναι καλὸς νὰ μεταχειρισθῇ εἰς ἰδίαν ἢ τῶν ἄλλων
 ὠφείλειαν, καθὼς πάλιν ἀλλαχοῦ (Εὐθυδῆμ. σελ. 289) λέγει ὁ αὐτὸς
 Πλάτων, « Οὐδὲ γε τῆς ἄλλης ἐπισήμας ὄφελος γίγνεται οὐδέν, οὔτε
 » χρηματιστικῆς, οὔτε ἱατρικῆς, οὔτε ἄλλης οὐδεμιᾶς, ἥτις ποιεῖν τι
 » ἐπισταται, χρῆσθαι δὲ μὴ, ὡς ἂν ποιήσῃ... οὐδὲ εἴγε εἴτις ἐστὶν ἐπι-
 » στήμη, ὥς τε ἀθανάτους ποιεῖν, ἄνευ τοῦ ἐπίσασθαι τῇ ἀθανασίᾳ
 » χρῆσθαι, οὐδὲ ταύτης ὅμοιος ὄφελος οὐδέν ». Ὅτι περισσότερα
 βιάπτονται παρὰ ὠφελοῦνται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἀπ'
 αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐπισήμας, ὅσοι δὲν ἦλθαν εἰς αὐτὰς ὠτλισμένοι με-
 τὰ τὴν ἀποκτωμένην διὰ τῆς παιδικῆς ἀγωγῆς φρόνησιν, τὸ μαρτυροῦσι
 μάλιστα οἱ ἀντιφιλόσοφοι· αἱ πράξεις, οἱ λόγοι, ἀπλῶς ἡ διαγωγὴ των
 ὅλη εἶναι πλέον μωρὰ ἀφ' ὅ,τι ἠθέλειν εἶσθαι, ἂν ἦσαν ὁλότελα ἀμα-
 θεῖς. Εἰς τοὺς τοιοῦτους μωροσόφους ἀποβλέπων ὁ Ἀριστοφάνης τῆς
 Γαλλίας, ἔλεγεν,

Un sot savant est sot plus qu'un sot ignorant ,

Ἀπ' ἀγράμματον μωρὸν μωρὸς σοφὸς μωρότερος.

Μακάριοι, ἐάν οἱ γονεῖς αὐτῶν ἀντὶ νὰ τοὺς παραθώσωσιν εἰς διδά-
 σκαλον, τοὺς ἐκαμναν ὑδροφόρους ἢ ξυλοφόρους· ἡ μωρία των ἠθέλει
 νὰν εἶσθαι ὀλιγώτερον φανερά.

τοῦ γένους ἀρρώστια δὲν ἐσυγχώρει εἰς τὸ Κοινὸν οὔτε μισθοὺς μεγάλους νὰ διδῇ, οὔτε μὲ μισθὸν μικρὸν νὰ εὕρῃ ἄξιον καὶ τοῦ Πατριάρχου, καὶ τοῦ γένους ὅλου, Γραμματέα. Τὸ δυσύχημα ἦτο μέγα· ἀλλ' εἰς τοὺς Γραικοὺς μόνους γνωστὸν. Ἀφοῦ ὅμως τὰ φωτισμένα τῆς Εὐρώπης ἔθνη, μαθόντες τὴν εἰς τὰ καλὰ κίνησιν τῆς Ἑλλάδος, ἔγιναν περιεργότεροι τῆς κατασάσεως τῶν Γραικῶν, δὲν εἶναι πλέον συγχωρημένον νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον γράμματα, καὶ τοῦ φωτιζομένου ἔθνους, καὶ τοῦ ἐνδόξως εἰς αὐτὸ πατριαρχεύοντος ἀνάξια (1).

Ἐχει χρεῖαν καὶ ἡ Πατριαρχικὴ τυπογραφία διορθώσεως πολλῆς καὶ τελειώσεως, ἥτις πρέπει καὶ αὕτη νὰ γενῇ μὲ δαπάνην τοῦ Κοινοῦ. Ἐπειδὴ ἡ φωτισμένη Εὐρώπη ἔκρινε φροντίδος ἄξιον πρᾶγμα τὴν καλλοιήν καὶ τελειώσιν τῶν χαρκατήρων τῶν γραμμάτων πάσης γλώσσης, καιρὸς εἶναι καὶ εἰς ἡμᾶς, τοὺς προθυμουμένους νὰ ἐμβάσωμεν εἰς τὴν Ἑλ-

(1) Εἰς τὴν νεαράν μου ἡλικίαν ἡ σύνταξις τῶν ἐγκυκλίων ἦτον ἀλλόκοτον καὶ τερατῶδες πρᾶγμα. Καὶ τί ἄλλο παρά τέρατα ἐδύνατο νὰ γεννήσῃ τῶν τότε Γραμματέων ἢ μὲ μόνον τῶν καλῶν γραμματικῶν τὸν ἄνεμον ἐγγασφρωμένη κεφαλῇ; Χαίρω σήμερον ἀκούων ὅτι οὐδὲ τοῦτο τῆς κοινῆς δυσυχίας τὸ μέρος ἔφυγε τὸν ὀξυτερκίζατον τοῦ σεβασμιωτάτου ἡμῶν Πατριάρχου ζήλον. Διὰ νὰ ἔχῃ τὸ Πατριαρχεῖον ἄξιον τοῦ γένους Γραμματέα, πρέπει νὰ σοχάζεται τὸν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ἐπιτηδεῖον, ὄχι ὡς μισθωτὸν, ἀλλ' ὡς φίλον καὶ σύμβουλον τοῦ πατριαρχεύοντος. Τοιοῦτου ὑπουργήματος εἶναι ἥμην ἄξιος, οὐδ' αὐτοὺς τοῦ Κροίτου τοὺς θησαυροὺς δεχθῆναι ἤθελα μισθόν, ἂν ὁ μισθοδότης μ' ἐμεταχειρίζετο ὡς μισθωτόν. Εἰς τοὺς ἀντιφιλοσόφους μόνους πρέπει καὶ νὰ γίνωνται ἀνδράποδα· ἀλλ' ὅποιον ἐγὼ ἐπιθυμῶ τὸν Πατριαρχικὸν Γραμματέα, ὁ τοιοῦτος δὲν ἐδαπάνησε μέγα μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, διὰ νὰ ἀπολυψῇ ἐπειτα τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἰδρώτων ἀμυρίδην, Εὐλωτος μερίδα καὶ τάξιν.

λάδα τὰς ἐπισήμας καὶ τέχνας, νὰ μιμηθῶμεν καὶ τοῦτο τῆς Εὐρώπης τὸ καλόν. Χρεωσείται, ὡς εἰς δῶρον οὐρανοῦ καὶ θεῖον εὔρημα, εἰς τὴν τυπογραφίαν ἢ τοιαύτη φροντίς. Αὕτη μόνη ἐνίκησε τὸν πανδαμάτορα χρόνον, φυλάξασα τὰ σοφὰ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων καὶ προγόνων ἡμῶν παραγγέλματα· αὕτη μόνη, κατασχέσασα κοινὴν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παλαιῶν καὶ νέων συγγραμμάτων, ἔσπειρε τὰς ὀρθὰς δόξας εἰς τὸν κοινὸν λαόν, καὶ ἐφώτισε πολλὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης· αὕτη καὶ σήμερον, ὡς ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, ταράσσει τὴν κολυμβήθραν τῶν ἐπισημῶν, καὶ βαπτίζει εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὰ πολλὰ καὶ μακρὰ τῆς ἀβρῶσῆματα, καὶ νὰ τὴν καθαρίσῃ ἀπὸ τὸν ρύπον τῆς ἀπαιδευσίας· αὕτη τέλος πάντων, σπεύρουσα καὶ τῶν ἀπανθρώπων (1) ἀντιφιλοσόφων τὰ ληρώδη καὶ ἀσύντακτα συντάγματα, ἀποδείχνει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ τῆς Φιλοσοφίας τὴν γιγάντειον ἰσχύν, καὶ τῶν πυγμαίων αὐτῆς ἐχθρῶν τὰ γελοῖα καὶ βωμολόχα παλαίσματα (2).

Εἰν ἄφ' ὅσα ἐπροξένησεν εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν ἡ τυπογραφικὴ τέχνη καλὰ, εἶναι καὶ αἱ πολιτικαὶ καὶ φιλογολικαὶ Ἐφημερίδες. Πρὶν εὑρεθῇ ἡ τυπογραφία, τῆς Φιλοσοφίας ἀπὸ ἔθνοῦς εἰς ἔθνος ἢ διάδοσις, ἢ δὲν ἐγίνετο παντάπασιν, ἢ ἐγίνετο μὲ μεγάλην ἀργοπορίαν. Εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα, μέρος τῆς Εὐρώπης πολλὰ μικρόν, ἐχρειάζοντο

(1) « Ὅποτε γάρ τοι τὸ φιλοσοφεῖν αἰσχροὺν ἠησαίμην εἶναι, οὐδ' » ἂν ἄνθρωπον νομίσαιμι ἑμαυτὸν εἶναι, οὐδ' ἄλλον τὸν οὕτω δια- » κείμενον »· Πλάτων, Ἐραστ. ἡ περὶ Φιλοσοφ. σελ. 133.

(2) Τόσον εἶναι γυμνά καὶ ἀπὸ Γραμματικὴν καὶ ἀπὸ Λογικὴν τῶν κκοδοιμόνων τούτων ἐχθρῶν τῆς Φιλοσοφίας τὰ συνταγμάτια, ὡς ἀπὸ μόνην τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν δύναται καὶ μετρίως γνώσεως ἀν- ἄρως νὰ συμπεράνῃ τὴν ὑπεροχὴν τῆς Φιλοσοφίας.

πολλάκις ἔτη πολλὰ νὰ γνωρισθῶσιν αἱ εἰς ἐπισήμας ἢ τέχνας
 νέαι εὐρέσεις μιᾶς πόλεως εἰς ἄλλην ὃχι πολλὰ μακρυσμένην
 πόλιν· ὅπου τὴν σήμερον ἀπ' ἄκρων εἰς ἄκρα τῆς Εὐρώπης
 ὅλης ἀναγγέλλεται εἰς ὀλιγωτάτων ἡμερῶν διάστημα ὅ,τι νέον
 εὐρεθῇ εἰς ἐκάστην αὐτῆς πόλιν. Πόση εἶναι τῆς τοιαύτης τα-
 χύτητος ἡ ὠφέλεια εὐκόλα. Θέλει τὸ καταλάβειν, ὅσις συλλο-
 γισθῇ ὅτι μία ἀληθείας εὐρεσις γίνεται βαθμὸς καὶ χειραγωγία
 εἰς δευτέρας εὐρεσιν, καὶ πάλιν εἰς τρίτης ἄλλης αὐτῇ, καὶ
 οὕτω καθέξης· καὶ ὅτι ἡ ταχύτης τῆς διαδόσεως συντέμνει καὶ
 τὸν χρόνον τῆς ἐρεῦνης ἀπλῶς τῶν καλῶν, ἐπειδὴ ὁ κατα-
 γινόμενος εἰς ἔρευναν τινὸς, ὅταν μάθῃ τὴν ἀπ' ἄλλον εὐρεσιν
 τοῦ ζητουμένου, μεταβαίνει φυσικὰ εἰς ἔρευναν ἄλλου, καὶ
 δὲν τρίβει τὸν καιρὸν ματαίως νὰ ζητῇ τὰ εὐρημένα. Συμ-
 περαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ἤθελε πολὺ ταχύνειν τὴν εἰς τὸ καλὸν
 τῆς Ἑλλάδος προκοπὴν καὶ βελτίωσιν Ἐφημερίς πολιτοφιλολογι-
 κή, γραμμὴν εἰς τὴν κοινῶς λαλουμένην γλῶσσαν, ἥγουν Ἐφ-
 ημερίς ἐρανισμένη ἀπὸ τὰς πολιτικὰς καὶ φιλολογικὰς τῶν φω-
 τισμένων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν Ἐφημερίδας, ἐπειτα καὶ ἀπὸ τὰς
 εἰδήσεις τῶν ἰδίως συμβαινόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἐφημερίς
 ὅμως αὕτη, διὰ νὰ κτυπήσῃ ὄντως τὸν διὰ τὸν ὁποῖον γρά-
 φεται σκοπὸν, πρέπει νὰ συντάσσεται ἀπὸ κάλαμον Φιλοσόφου,
 τοιούτου δηλαδὴ ἀνθρώπου, ὁποῖος νὰ διαλέγῃ μὲ κρίσιν ἀπὸ τὰς
 Εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας ὅ,τι εἶναι ἀληθῶς ὠφέλιμον εἰς τὴν
 παροῦσαν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν, καὶ νὰ ἀποβάλλῃ ὅσα δὲν
 συντείνουσιν εἰς τὸν σκοπὸν του, ἢ καὶ τὸν πλανῶσιν ἀπ'
 αὐτόν (1). Τὸ Κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὐκόλα δύναται

(1) Τοῦτο μάλιστα σημειοῦται διὰ τὸ Πολιτικὸν μέρος τῆς Ἐφημε-
 ρίδος. Ὁ Γραικὸς ἀναγνώστης δὲν ἔχει χρεῖαν νὰ μάθῃ πότε κοιμῶνται
 καὶ πότε ἐξυπνίζονται οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, πότε ὑπάγουν εἰς

νὰ προξενήσῃ καὶ τοῦτο τὸ καλὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰάν χορηγήτῃ εἰς κἀνένα λόγιον ἄνδρα τοῦ γένους, κάτοικον τῆς Βενετίας, ἢ τῆς Αὐστριακῆς Βιέννης (1), τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην εἰς τὴν σύνταξιν καὶ διὰ τύπου ἐκδοσιν τῆς Ἐφημερίδος.

Εἶναι σχεδὸν ἀναρίθμητα ὅσα ἄλλα δύναται νὰ προξενήσῃ εἰς τὸ γένος καλὰ τὸ Βυζαντινὸν τοῦτο κοινὸν σύστημα· ἀλλ' οὐτ' ἡ μνήμη μου τὴν ὥραν ταύτην μὲ βοθηεῖ, οὔτε τὴν βοήθειαν τῆς μνήμης ν' ἀναμένω ὁ καιρὸς μὲ συγχωρεῖ. Τοῦτο μόνον, πρὶν δώσω τέλος εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τῶν Αὐτοσχεδίων τούτων σοχασμῶν, ἐξανάγκης πρέπει νὰ προσθέσω. Ὡς ὁ φρόνιμος, παρόμοια καὶ ὁ ἄφρων ἐμπορεῖ πολλάκις νὰ νομοθετησῇ καὶ νὰ διατάξῃ, εἰς ἰδίαν ἢ κοινὴν ὠφέλειαν, πράγματα φρόνιμα. Ἀλλ' εἰς τοῦτο διαφέρει ὁ πρῶτος ἀπὸ τὸν δεῦτερον, ὅτι τοῦ μὲν ἄφρονος τὰ ἔργα, ὡς ἀπὸ προσωρινὴν καὶ τυχεράν φρόνησιν γινόμενα, εἶναι καὶ προσωρινά· ὁ δὲ φρόνιμος ἀποβλέπει ὅχι μόνον εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ καὶ φροντίζει

τὸ θεῖαιτρον, ἢ εἰς τὸ κυνήγιον, ἢ πότε συγκροτοῦν χοροὺς καὶ συμπόσια. Ὅ,τι μάλιστα συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ ἐξεύρῃ εἶναι τῶν καλῶν αἱ καλαὶ πράξεις Ἡγεμόνων· τίς ἀπ' αὐτοὺς ἔχει ὄμμα ἄγρυπνον εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς βασιλείας του, τίς ὑπερασπίζει τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπισήμας, καὶ ἀνταμείβει κατ' ἀξίαν τοὺς τεχνίτας καὶ τοὺς ἐπιστήμονας, τίς ἀσχολεῖται εἰς τὴν αὔξησιν τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, μηδὲ καταγίνεται εἰς ἄλλο παρὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὑπηκόων, πρὸς τοὺς ὁποίους προσφέρεται, ὡς πατὴρ πρὸς τέκνα. Ταῦτα περὶ τῶν χρησῶν καὶ φιλοσόφων Ἡγεμόνων, τῶν ὁποίων ἡ μνήμη θέλει μένειν ἀθάνατος. Τῶν μὴ τοιούτων ὁ Γραϊκὸς Ἐφημεριδογράφος ὡς ἱστορῇ ἀπλῶς τὴν ἀμέλειαν, εἰάν ἦναι ἀκίνδυνος ἡ ἱστορία· εἰ δὲ μὴ, ὡς σιωπᾷ περὶ αὐτῶν, ὡς περὶ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι καὶ πρὶν ἀποθάνωσιν ἀπέθανον.

(1) Επιτηθεϊότερον εἰς τοιαύτης Ἐφημερίδος σύνταξιν δὲν γνωρίζω πικρὰ τὸν σοφὸν ἀρχιμικηδρίτην καὶ φίλον μου Ἀνδριμαν τὸν Γαζῆν.

περισσότερον πῶς νὰ τὸ σώσῃ καὶ νὰ τὸ φυλάξῃ· καὶ τότε μόνον
 σοχάζεται τὸ ἔργον τέλειον, ὅταν τὸ κάμῃ καὶ μόνιμον (1).
 Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αἱ κοινωφελεῖς μεγάλαι πράξεις πράσ-
 σονται ἀπὸ τοὺς Ἡγεμόνας τῶν ἐθνῶν· ἀλλ' εἰς ἀπαίδευτον
 ἔθνος εἶναι πράγμα πολλά σπάνιον Ἡγεμῶν μεγαλουργὸς
 καὶ φρόνιμος, καὶ ἀκόμη σπανιώτερον, ἐὰν εὗρεθῇ ταιούτος, ν'
 ἀφήσῃ καὶ διάδοχον ὅμοιον αὐτοῦ. Καί· τί συμβαίνει ἐκ τούτου ;
 ὅσα καλὰ κτίσῃ ὁ μεγαλουργὸς καὶ φρόνιμος Ἡγεμῶν, τ'
 ἀφανίζει, ὡς ἀνεμοςρόδιλος, ὁ μωρὸς καὶ σαρδανάπαλος
 αὐτοῦ διάδοχος. Ἐὰν ὅλων τῶν ἐθνῶν ἡ ἱστορία θέν ἦναι ἱκανή,
 ἀρκοῦν τὰ πρὸ μικροῦ συμβάντα ν' ἀποδείξωσι τοῦ λεγομένου
 τὴν ἀλήθειαν.

Διὰ νὰ μὴ συμβῇ λοιπὸν τοιαύτη δυστυχία, εἰς ὅσα καλὰ
 δύναται καὶ μέλλει νὰ προξενήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Κοινότης
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔπρεπεν ὁ νῦν πατριαρχεῦων νὰ
 ἦναι ἀθάνατος. Ἀλλὰ τοιαύτην ἀθανασίαν εὐχεται τὸ γένος
 ὅλον εἰς αὐτὸν, νὰ τὴν προξενήσῃ εἶναι τῶν ἀδυνάτων. Δυνατὸν
 ὅμως εἶναι νὰ θεραπευθῇ τὸ ἀθεράπευτον τοῦτο τοῦ σωματικοῦ
 θανάτου κακὸν μὲ τὴν ἀθανασίαν τῆς διαδοχῆς Ἱεραρχῶν
 ὁμοίων τοῦ νῦν πατριαρχεύοντος, ἐὰν εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ἐκλογὴ
 τοῦ Πατριάρχου γίνεται μὲ κρίσιν ἀπὸ τὸ Κοινόν, καὶ ὁ

† (1) « Ὡς σχεδὸν ἡ νομοθεσία τέλος ἂν ἡμῖν ἔχοι. Τῶν πάντων
 » δ' ἐκάστοτε τέλος, οὐ τὸ δρᾶσαι τι σχεδὸν, οὐδὲ τὸ κτήσασθαι
 » κατοικίσιαι τ' ἐστίν· ἀλλὰ τῷ γεννηθέντι σωτηρίαν ἐξευρόντα τελείως
 » αἰεὶ, τότε' ἤδη νομίζειν πᾶν ὅσον ἔδει παραχθῆναι πεπραχθῆναι· προ-
 » τερον δ' ἀτελές εἶναι τὸ ὅλον »· Πλάτων, Νόμ. IB, σελ. 690.
 Μᾶς ἐδίδαξε καὶ ἡ Θρησκεία τὴν διαφορὰν ταύτην μὲ τὴν σοφὴν παρα-
 βολὴν τοῦ φρονίμου καὶ τοῦ μωροῦ (Ματθ. Ζ, 24), τῶν ὁποίων ὁ
 πρῶτος « ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν », καὶ ὁ δεύ-
 τερος « ἐπὶ τὴν ἄμμου ».

Πατριαρχικός Θρόνος δὲν δίδεται πλὴν εἰς ἐκεῖνον ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς, ὅς τις ἔχει παιδείαν ἐνωμένην μὲ τὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ζῆλον παρὰ τοὺς ἄλλους περισσοτέραν, ὡς εἰς μόνον ἐπιτηδεύειν καὶ νὰ φυλάξῃ, καὶ ν' αὐξήσῃ ὅσα ὁ προκατόχος αὐτοῦ ἐπροξένησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καλὰ. Καιρὸς εἶναι λοιπὸν νὰ κλεισθῇ ἀσυμπαθῶς ἡ εἴσοδος τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ τῆς κοινῆς δόξης ἀφροντίστους ποιμένας (ἐὰν κατὰ δυστυχίαν εὐρίσκωνται τοιοῦτοι), διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ πάντα κίνδυνον ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ καιρὸς εἶναι τοιοῦτος, ὁποῖος νὰ ἀθανατίσῃ τὴν μνήμην τοῦ σήμερον εὐτυχῶς πατριαρχεύοντος εἰς τὸ γένος. Τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς ἡ ἀδέκαστος κρίσις θέλει συντάξῃ τὴν ἰστορίαν τῆς ἀναγεννήσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ δώσῃ εἰς καθέν' ἀπὸ τοὺς συνεργήσαντας εἰς ταύτην τὴν ὀφειλομένην εἰς ἕκαστον δόξαν καὶ τιμὴν· εἰς καθένα θέλει διορίσῃ ἀπρὸς πολὴν τὸν ἀρμόζοντα εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν ἐκάστου τόπον. Ὁ πρῶτος τόπος χρεωστῆται δικαίως εἰς τὸν ἡμέτερον Πατέρα καὶ Πατριάρχην.

Ὁ καιρὸς εἶναι τοιοῦτος, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ οἱ δεῦτεροι, καὶ οἱ τρίτοι, καὶ οἱ καθεξῆς τόποι εἶναι ἐνδοξοὶ καὶ ζηλωτοί. Μακάριος, ὅς τις λάβῃ τόπον συνεργοῦ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους, καὶ ἂν ἤθελεν εἶσθαι ὁ ἔσχατος. Ἀθλιος, ὅς τις διὰ τὴν λήθαργον ἀδιαφορίαν του δὲν εὕρῃ τόπον εἰς αὐτήν· καὶ τῶν ἀθλίων ἀθλιέστερος, ὅς τις, ἀντὶ νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν θραυσμὰς τῆς Ἑλλάδος ἀνέγερσιν, σπουδάζῃ μὲ παντοίους τρόπους νὰ τὴν ἐμποδίσῃ. Ν' ἀθανατισθῇ βέβαια μέλλει καὶ τοῦ τοιούτου κακοδαίμονος τὸ ὄνομα· ἀλλ' ἡ ἀθανασία τοῦ ὁμοιάζει τὴν ἀθανασίαν ἐκεῖνου, ὅς τις ἐπυρπόλησεν ἐν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θραυσμάσια τοῦ κόσμου, τὸν περιβόητον ναὸν τῆς Ἐφῆσου.

Ὁ καιρὸς εἶναι τοιοῦτος, πλούσιοι τοῦ γένους, ὁποῖος νὰ

παραδῶση τὰ ὀνόματά σας εἰς τοὺς μακαρισμοὺς τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς, εἴαν προσφέρετε μετὰ χαρᾶς εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος τὸ περίσσευμα τοῦ πλούτου. Ἄν ὅχι ἄλλο, κἂν ἡ πείρα ἔπρεπε νὰ σᾶς διδάξῃ τί φθοροποιὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ βαρβαρότης. Ἐσυλλογίσθητε ποτὲ διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ πλοῦτος μόλις διαβαίνει εἰς τοὺς υἱοὺς, σπανιώτατα εἰς τοὺς ἐγγόνους, καὶ ποτὲ σχεδὸν παρέκει δὲν ὑπάγει; Ἡ κοινὴ τοῦ γένους ἀπαίδευσις ἦτον ἕως τῶρα ἡ αἰτία. Τύχης ἔργον γίνεται πολλάκις ἡ ἀπόκτησις τοῦ πλούτου· ἀλλ' ἡ φύλαξις αὐτοῦ χρειάζεται νοῦν φωτισμένον. Ἀφίνετε μυριάδας χρυσοῦ εἰς κληρονόμους, τῶν ὁποίων διὰ τὴν παιδείαν δὲν ἐλάβετ' οὐδεμίαν φροντίδα, οὐδὲ δαπάνην ἐκάμετε καμμίαν. Ἐν ἐντρέπεσθε νὰ κατοικήτε πόλεις ὀρφανὰς ἀπὸ ἐπιστημῶν σχολεῖα; ἢ ἔνομιζετε ὅτι ἐπληρώσατε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος ἀπαραίτητον μοιράζοντες κατὰ σάββατον ὀλίγας φόλας εἰς ὀλίγα ἀνθρωπάκια ἄργα, ἢ ἐλευθερόνουντες ἀπὸ τὴν φυλακὴν κἀνένα χρεωκόπον τὰς παραμονὰς τῶν ἐπισημοτέρων ἑορτῶν; Τότε μόνον γίνεται θεάρεστος ἡ ἐλεημοσύνη, ὅταν γίνεται μὲ κρίσιν· τότε μόνον εἶναι γέννημα φιλάνθρωπίας, ὅταν κόπη τὰς αἰτίας τῆς πτωχείας, ὅχι ὅταν τρέφῃ καὶ αὐξάνῃ διὰ τῆς ἀργίας τὴν πτωχείαν (1). Καὶ μέγα μέρος τοῦ πλούτου, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπαίρεσθε, ἂν μοιράσετε εἰς τοὺς ψωμοζήτας, αὐτοὶ θέλουσι διαπαντὸς μείνειν ψωμοζήται. Μικρὸν μέρος ἂν προσφέρετε εἰς τὴν πατρίδα, ἡ πατρὶς θέλει τὸ μεταχειρισθῆναι νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τῶν ψωμοζητῶν τὴν καταισχύνην (2). Ἄλλα παρὰ ταῦτα εἴαν εὐρεθῇ τίς

+ (1) « Καλῶς δὲ εἶχε, μὴ τοιαύτας τινας ἀφορμὰς ἐπινοεῖν, αἱ τὴν » πενίαν τηροῦσι, παραβοηθοῦσαι μόνον αὐτῇ, ἀλλ' αἱ τέλεον ἐξ- » αιρητοῦσι » Λουκιανὸς, Περὶ τῶν ἐπὶ μισθ. συνόντ. § 5.

(2) Ἀπὸ τοιαύτης καταισχύνῃς ἐλευθερώνεται σήμερον ἡ Γαλλία δι' αὐτοκρατορικὸν ψηφίσματός.

τόσον τολμηρὸς ὥς νὰ σᾶς διδάξῃ, σᾶς διδάσκει, πιστεύσατέ με, φίλοι πλούσιοι, Ἀλκ..., ὅχ' Εὐαγγελίου διδασκῇ.

Ὁ καιρὸς εἶναι τοιοῦτος, πένητες τοῦ γένους, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ συνδράμετε καὶ σεῖς εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, ὅχι μὲ χρήματα, τῶν ὁποίων εἰσθε στερημένοι, ἀλλ' ἀκούοντες προθύμως καὶ ἐνισχύοντες τοὺς ὅσοι σπουδάζουν νὰ σᾶς ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τὴν πενίαν, πολυπλασιάζοντες διὰ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα χρήματα. Ἡ γῆ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθητε καὶ ζῆτε, εἶναι « Γῆ σίτου, καὶ οἴνου, » καὶ ἄρτων, καὶ ἀμπελώνων (1) »· καὶ ὁμῶς ἡ ἀπαιδευσία (2) ἐρρήξεν ὥς κεραυνὸν εἰς τὰς κεφαλὰς ὄλων ἡμῶν τὴν

(1) Ἡσαίου λς', 17.

(2) Οἱ ὑπερασπισταὶ καὶ φίλοι τῆς ἀπαιδευσίας αἰτιῶνται τὰς ἀμαρτίας. Ἐὰν νοῶσι τὰς ἐκ τῆς ἀπαιδευσίας ἀμαρτίας, ἔχουν δίκαιον νὰ εἰς τοῦτο· γονιμωτέραν ἄλλην ἀμαρτημάτων αἰτίαν παρὰ τὴν ἀπαιδευσίαν δὲν γνωρίζω. Ἀλλὰ κατ' αὐτοὺς εἶναι καὶ τὰ φωτισμένα ἔθνη ἀμαρτωλά, καὶ τόσον ἀμαρτωλά, ὥς οἱ ἀναμάρτητοι οὗτοι τοῦ γένους ὁδηγοὶ συμβουλεύουν τοὺς Γραικοὺς νὰ ἀπέχωνται μακρὰν, διὰ τοῦ μολυσμοῦ τὸν φόβον, ἀπὸ τὴν φωτισμένην Εὐρώπην. Ἐὰν λέγωσι τὴν ἀληθεῖαν, τί ἄλλο συμπεραίνεται ἐκ τούτου, πλὴν ὅτι ἡ φιλοσοφία δὲν ἐτελείωσεν ἀκόμη τὸ ζῆδιόν της, καὶ ὅτι ἂν οἱ τρέχοντες τὸν δρόμον αὐτῆς μόλις δύνανται νὰ χελινώσωσι τὰ πάθη των, ἀσυγκρίτως πλέον ἀφριμένοι εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ ἦναι ὅσοι καὶ ὡς δρόμον ἀπωλείας τὸν ἀποσρέφονται. Τοῦτο εἶναι βέβαιον ἀναντιρρήτως, ὅτι τῶν ἐθνῶν ἡ ἡμερότης εἶναι πάντοτε ἀνάλογος μὲ τὴν παιδείαν αὐτῶν. Τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦν καὶ ἄλλα ἔθνη παρὰ τοὺς ὅχι σήμερον φωτιζομένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν Γραικοὺς, ἀπαιδευτότερα. Ἐνίων ἦσαν ἢ εἶναι ἀγριότερα τὰ ἦθη; Τῶν ἀπαιδευτοτέρων, ἀπὸκρίνεται ἡ πείρα. Παρὰ τῆς Εὐρώπης τὰ λοιπὰ ἔθνη τὸ πλέον πεπαιδευμένον εἶναι οἱ Γάλλοι, καὶ διὰ τοῦτο τὸ πλέον ἡμερον καὶ πλέον φιλόανθρωπον, ὡς τὸ δείχνει πάλιν ἡ πείρα. Ἐνίνας ἐταράχθησαν εἰς τὴν τόσον ἀνίσχυτον ἀδικίαν τοῦ Βαρθόλδου, ὅστις ἐχόρευεν ἀνάνδρως ἐπάνω

ὁποῖαν ἀπειλεῖ ὁ Θεὸς εἰς τοὺς παραβάτας τοῦ νόμου του κατάραν (1). Σεῖς σπείρετε, καὶ ἄλλοι πολλάκις θερίζουσι· σεῖς φυτεύετε, καὶ ἄλλοι τρυγῶσιν. Ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτοὶ συνάξετε τοὺς καρποὺς τῶν κόπων σας, μὴ δυνάμενοι, διὰ τὴν ἀμαθίαν τῶν τεχνῶν, νὰ κατασκευάσετε τίποτ' ἀπ' αὐτοὺς, τοὺς πωλεῖτε εἰς ἔθνη ἀλλότρια, διὰ νὰ σᾶς τοὺς μεταπωλήσωσι σκευα-
 ςοὺς εἰς τιμὴν ἀκριβοτέραν. Αἱ καταναλίσκουσαι τὰς πόλεις πυρκαϊαὶ εἶναι καρποὶ τῆς ἀπαιδευσίας· ἡ ἐξολοθρεύουσα τοὺς οἴκους λοιμικὴ νόσος εἶναι γέννημα τῆς ἀμαθίας ἡμῶν. Εἶναι, λέγουν οἱ ἐχθροὶ τῆς παιδείας τοῦ γένους, ὀργῆς Θεοῦ ἀποτελέσματα, καὶ μᾶς συμβουλεύουν νὰ ἐκπειράζωμεν τὸν Δημιουργὸν μὲ προσευχὰς ἀνοήτους. Βέβαια, «τί ἄλλο ἰκανώτερον
 + νὰ κινήσῃ τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργὴν παρὰ τὴν καταφρόνησιν τῆς παιδείας; (2) καὶ «ποῖον ἔθνος ἀπωλέσθῃ πρὶν νὰ μωραυθῇ πρῶτον, ἢ γουν νὰ ἀποσραφῇ τὴν παιδείαν καὶ τὰς ἐπισήμας;

τοῦ καταπληγωμένου σώματος τῆς Ελλάδος, εἰς καιρὸν ὅταν ἡ Ελλάς ἀνεγείρεται, καὶ ζητῇ νὰ θεραπεύσῃ τὰς πληγὰς τῆς; ὁ Γάλλος Κλανέριος, ὁ Γάλλος Θυρότος, ὁ Γάλλος Βοισονάδης, ὡς γνήσιοι κληρονόμοι τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας καὶ παιδείσεως. Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ νέα· ἡ δὲ ἱστορία μᾶς ἐφύλαξε καὶ παραδείγματα παλαιά. Πρὸ δύο χιλιᾶδων ἐτῶν ποῖον ἦτο τὸ πλέον φωτισμένον ἔθνος τῆς γῆς; οἱ Ἕλληνες. «Εἰς ποῖον εὐρίσκετο περισσοτέρα φιλανθρωπία; εἰς τοὺς Ἕλληνας. Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ποία πόλις ὑπερέβαλλε τὰς ἄλλας εἰς τὴν παιδείαν; αἱ Ἀθῆναι. «Τίνες ἦσαν ἡμερώτεροι καὶ φιλανθρωπότεροι παρὰ τοὺς ἄλλους; οἱ Ἀθηναῖοι. «Ποῦ καὶ ἀπὸ ποίους ἀνηγέρθη Βωμὸς ἐλέου; εἰς τὰς Ἀθῆνας ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους.

(1) « Καὶ κατέδεται τὰ ἔλγονα τῶν κτηνῶν σου, καὶ τὰ γεννήματα » τῆς γῆς σου, ὥς μὴ καταλιπεῖν σοι σῖτον, οἶνον, ἔλαιον, κ. τ. λ. » Δευτερονομ. κη, 51.

(2) « Δράξασθε παιδείας, μήποτε ὀργισθῇ κύριος » (Ψαλμ. β', 12).

Αὐτὸς μᾶς ἐπλασε κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ, ἡγουν
 μᾶς ἔκαμε λογικοὺς, καὶ μᾶς ἐχάρισεν ἐνταυτῷ τὰ μέσα νὰ
 φέρωμεν εἰς τελειότητα τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἡμῶν, καὶ
 ἡμεῖς τολμῶμεν νὰ τὸν παρακαλῶμεν, ὡς ἄλογα κτήνη, νὰ
 μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ συμφορᾶς, τὰς ὁποίας ν' ἀποφύγωμεν
 μᾶς κατέστησε κυρίου. Καὶ τίς δὲν καταλαμβάνει, ὅτι τοιαύ-
 τας προσευχὰς πρέπει νὰ τὰς ἀποσρέφεται ὡς βλασφημίας;
 Ἰ Τίς, ὅτι περὶ τῶν τοιούτων μάλισα ἔλεγεν ὁ Προφήτης (1)

(1) Ἡσαίου α', 13-14. Ἐλεγε καὶ ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην,
 ἔτοιμον νὰ ζητήσῃ ἀπὸ Θεοῦ ζητήματα μωρὰ, « Οὐκ ἀσφαλὲς σοι
 » ἐστὶν ἐλθεῖν πρὸς τὸν Θεὸν εὐχόμενῳ, ἵνα μὴδ', ἂν οὕτω τύχῃ,
 » βλασφημοῦντός σου ἀκούων, οὐθὲν ἀποδέξῃται τῆς θυσιάς ταύτης·
 » τυχὸν δὲ καὶ ἑτερόν τι προσαπολαύσῃς. Ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ κρά-
 » τισον εἶναι ἡσυχίαν ἔχειν » (Πλάτων, Ἀλκιβιάδ. Β, σελ. 150). Εἰς
 τὴν Ἑλλάδα τὸ Θανατικὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρχίζει ὀλίγας ἐβδομάδας
 πρὸ τοῦ Πάσχα, καὶ λαμβάνει τέλος πρὸς τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου μηνός.
 Εἰς τὸ μετὰ τοῦτο διάστημα γίνονται εἰς πόλιν τινας προσευχαὶ καὶ
 παρακλήσεις ὑπὲρ τῆς παύσεως τοῦ Θανατικοῦ. Αὐτὸ ὅμως δὲν παύει,
 πλὴν ὅταν ἔλθῃ ὁ διωρισμένος του καιρός· ἀλλὰ καὶ τότε ἀποδίδουσι
 τινὲς τὴν παῦσιν αὐτοῦ εἰς τὴν μεσιτείαν τοῦ τὴν εἰκοστὴν τετάρτην
 τοῦ Ἰουνίου ἐκρταζομένου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Πρῶτον τῆς ἀπαι-
 δευσίας κακόν· προσευχόμενοι παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ ἐξαλείψῃ μὲ
 θαῦμα πληγὴν, τὴν ὁποίαν ν' ἀποφύγωμεν μᾶς ἔδωκε τὰ μέσα. Καὶ
 ἀπόδειξις, ὅτι μᾶς τὰ ἔδωκεν, εἶναι τῶν φωτισμένων καὶ ἀπὸ φωτι-
 σμένους ἡγεμόνας κυβερνωμένων ἐθνῶν αἱ πόλεις, ὅθεν τὸ Θανατικὸν
 ἀπεκλείσθη, καὶ ὅπου, εἰάν ἐμβῇ, δὲν ἀποδίδεται εἰς τοῦ Θεοῦ τὴν ὁρ-
 γήν, ἀλλ' εἰς τῶν φυλάκων τὴν ἀπροσεξίαν καὶ ἀμέλειαν. Δεύτερον τῆς
 ἀπαιδευσίας κακόν· βλασφημοῦμεν τὸν Βαπτιστὴν τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ
 τὸν ὑποθέτομεν τόσον φιλοδόξου ψυχῆς ἅγιον, ὥστε νὰ προσμένη
 ἀσπλάγχχνως τῆς εορτῆς του τὴν ἡμέραν, διὰ νὰ σώσῃ πόλιν ὀλοκληρον
 ἀπὸ τὸν ὄλεθρον. « Ἰτί λέγεις ἄθεε (φωνάζει δαιμονιζόμενος ὁ ἀντιφιλό-
 » σοφος;) Ἰ Καταργεῖς λοιπὸν τὰς προσφερομένας εἰς τὸν Θεὸν δι' ἐξ-
 » ὁλοσύνης τῆς ὁργῆς του προσευχάς; » Ἀπαγε! καθοδαιμονέσθε, ὅς τις

ἀπὸ γόματος Θεοῦ « Νησεῖαν καὶ ἀργίαν, καὶ τὰς νομμη-
 » νίας ὑμῶν, καὶ τὰς ἐορτὰς ὑμῶν, μισεῖ ἡ ψυχὴ μου,
 » κ. τ. λ. »;

Ὁ καιρὸς εἶναι τοιοῦτος, ὃ νέοι τῶν ἐπισημῶν σπουδασαί,
 ὥστε νὰ παραδώσετε καὶ σεῖς, ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμιν
 + αὐτοῦ, τὰ ὀνόματά σας εἰς τῆς ἐρχομένης γενεᾶς τὰς εὐλογίας,
 ἐὰν οἱ καθημερινοὶ σας κόποι κατευθύνωνται εἰς ἓνα μόνον
 σκοπὸν, τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ
 Θαλήτος, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Εὐδόξου, γνωστὰ σὰς εἶναι τὰ
 ἀείμνησα ὀνόματα, γνωστὰ καὶ αἱ περιηγήσεις, τὰς ὁποίας
 ἔκαμαν οἱ φιλόσοφοι οὗτοι, διὰ νὰ συναῇωσι πανταχόθεν εἴτι
 καλὸν ἐδύναντο νὰ φέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα των. Εἰς τόπον
 ἐκείνων εἴσθε σήμερον ἐσεῖς· ἀλλὰ τόσον εὐτυχέστεροι παρ' ἐκεί-

ἄν ἦσαι. Δὲν καταργῶ τὰς προσευχάς· ἀλλὰ σὲ λέγω ὅ,τι διδάσκει ὁ
 ὁρθὸς λόγος, ὅ,τι ἐδίδασκεν ὁ Σωκράτης τὸν μαρὸν Ἀλκιβιάδην,
 « Ἡσυχίαν ἔχειν »· νὰ μὴ προσεύχῃσαι, ὅταν δὲν ᾔναι καιρὸς προσ-
 ευχῆς· διὰ νὰ μὴ παροξύνῃς τὸν τοῦ ὁποίου τὰ χαρίσματα δὲν ἐξεύ-
 ρεις, ἢ δὲν δύνασαι διὰ δυσυχίαν, νὰ μεταχειρισθῇς· καὶ ὅταν ᾔναι
 καιρὸς, νὰ προσεύχῃσαι μὲ τὸ χρεωζόμενον εἰς τοῦ Θεοῦ τὴν μεγα-
 λειότητα σέβας, καὶ νὰ δοξολογῇς μόνον αὐτὸν, ὡς Πρύτανιν τῶν ἀγα-
 θῶν, καὶ ὅχι τοὺς θνητῶδεις Νέρωνας, οἱ ὁποῖοι σοῦ ἀπεθνήσκουσιν τό-
 σον τὴν ψυχὴν, ὥστε νὰ ὀνομάζῃς ἀθέτους τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν ἀνα-
 γέννησιν τῆς κοινῆς πατρίδος καὶ μητρὸς ἀδελφούς σου. Εἰς τοιαύτας
 περιστάσεις, εἶθνος δυσυχὲς δι' ἀπαιδευσίαν, ἢ ἀπαιδευτον διὰ δυσυ-
 χίαν, μίαν μόνην προσευχὴν νόμιμον δύναται νὰ προσευχηθῇ, μὲ
 ἐλπίδα νὰ εἰσακουσθῇ ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ ἐλέους καὶ τῶν υἱοκρατῶν,
 ταύτην· « Ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀπαιδευσίας, ὃ πηγὴ πάσης σοφίας·
 » ἐξάλειψον τὰ ἐμπόδια τῆς παιδείας, καὶ φέρε μας εἰς κατὰστασιν νὰ
 » μεταχειριζώμεθα ἀκωλύτως ὅσα τῆς ἀποφυγῆς τῶν συμφορῶν
 » μέσα μᾶς ἐχάριτας, χαρίζων εἰς ἡμᾶς τὴν ὁμοίωσιν καὶ τὴν εἰκόνα
 » σου ».

νους, ὅσον εἶναι πλουσιώτερος τὴν σήμερον ὁ Φερισμὸς τῶν ἀπὸ τῆς Φιλοσοφίας καλῶν. Ἀπὸ σᾶς ἡ Ἑλλάς προσμένει ἥθη, νόμους, παιδείαν, εἰς ὀλίγα λόγια, τὴν μεγαλητέραν ἀπ' ὅλας τὰς γνώσεις, τὴν φρόνησιν καὶ ἐπιστήμην τῆς κυβερνήσεως τοῦ πολιτικοῦ συστήματος. Ταύτην μάλιστα πρέπει νὰ σπουδάζετε· ἐπειδὴ χωρὶς αὐτῆς οὔτε πόλις, οὔτ' οἶκος νὰ εὐδαιμονήσῃ εἶναι δυνατόν (1). Ὅσοι ἀπὸ σᾶς εἴσθε τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος, πρέπει νὰ ἐπιθυμῆτε θρόνους ἀρχιερατικούς· ἐπιθυμίαν, εἰς ἄλλους ἴσως καιροὺς μεμπτήν, εἰς δὲ τὴν παρούσαν τῆς Ἑλλάδος κατάσασιν τόσον μᾶλλον ἐπαινετὴν, ὅσον περισσότερον σᾶς εὐκολύνει τὰ μέσα καὶ νὰ ἀθνατισθῇτε μὲ τὰς εἰς τὴν πατρίδα εὐεργεσίας, καὶ τῶν ἀναισχύντων συκοφαντῶν τὰ ζόματα νὰ φράξετε, ἐπειδὴ ἐσᾶς μάλιστα ἐσηλίτευσαν, οἱ μὲν ἀλλογενεῖς συκοφάνται, ὡς αἰτίους τῆς ἀπαιδευσίας τοῦ γένους, οἱ δὲ ὁμογενεῖς, ὡς διδάσκοντας διὰ τῶν νέων μαθημάτων, ἢ μέλλοντας νὰ διδάξετε τὴν ἀθείαν τὸ γένος. Ὁ ἔρως τῆς μετὰ τὸν θάνατον δόξης εἶναι ψυχῶν εὐγενῶν ἔρως· μόνα τὰ ἀνδράποδα δὲν αἰσθάνονται τὸν τοιοῦτον ἔρωτα (2).

Ὁ καιρὸς, τέλος πάντων, εἶναι τοιοῦτος, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ πένητες καὶ πλούσιοι, καὶ ἱερωμένοι καὶ λαϊκοί, καὶ μονάζοντες καὶ κοσμικοί, εἰς βραχυλογίαν ὅλα τοῦ γένους τὰ μέλη, δύνανται νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος.

(1) « Πολὺ δὲ μεγίστη καὶ καλλίστη τῆς φρονήσεως ἡ περὶ τὰς τῶν » πόλεων τε καὶ οἰκῆσεων διακόσμησις (γρ. διακοσμήσεις)· ἡ δὲ ὀνομά » ἐσι σωφροσύνη τε καὶ δικαιοσύνη » Πλάτων, Συμποσ. σελ. 209.

(2) « Οὐκ, ἐπειδὴν ἡμεῖς τελευτήσωμεν, καὶ οἱ λόγοι οἱ περὶ ἡμῶν » σεσιγήσονται· ὥς ἐπιμελητέον αὐτῶν ἐσιν. Ἀνάγκη γάρ, ὡς εοικε, » μέλλειν ἡμῖν καὶ τοῦ ἔπειτα χρόνου· ἐπειδὴ καὶ τυγχάνουσι κατὰ » τινα φύσιν οἱ μὲν ἀνδραποδωδέστατοι οὐδὲν φροντίζοντες αὐτοῦ, οἱ » δ' ἐπεικρίζονται πᾶν ποιοῦντες, ὅπως ἂν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον εὖ » ἀκούωσιν » Πλάτων, Ἐπιστολ. Β, σελ. 311.

Μόνοι τῆς παιδείας οἱ ἄθλιοι μισηταὶ ἄς μείνωσι τῆς τοιαύτης συνεργίας ἀποκλεισμένοι, ἐπειδὴ αὐτοθελήτως νὰ πολεμῶσι τὴν πατρίδα των ἐκαταδικάσθησαν.

Μέχρι τούτου κατὰ τὸ παρὸν προβαίνουνσιν οἱ Αὐτοσχέδιοί μου σοχασμοί. Μ' ἐπαρακίνησε τίς ἀπὸ τοὺς φίλους μου καὶ φίλους τῆς θόξης τοῦ γένους ὁμογενῆς, ἐπειδὴ καταγίνομαι εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων, νὰ ἐκθέσω, διὰ χάριν τῶν φιλολόγων νέων, καὶ τοὺς κανόνας, κατὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἐκδίδωνται οἱ συγγραφεῖς. Ἡ τοιαύτη ὁμῶς ἔκθεσις εἶναι ὄχι αὐτοσχεδιασμοῦ, ἀλλὰ μελέτης ἔργον, τὴν ὁποίαν οὔτε δύναμιν, οὔτε καιρὸν, ἔχω νὰ κάμω. Αὐτοσχεδιάζονται τὰ μέσα τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος, διότι εἶναι κοινὸς τῆς ἀναγεννήσεως ὁ πόθος εἰς ὅλον τὸ ἔθνος· καὶ ἀρκεῖ μόνη ἡ πρὸς τὸ καλὸν νύξις νὰ κινήσῃ ἕκαστον εἰς τοῦ ποθομένου τὴν ἔρευναν καὶ πράξιν. Ἀλλὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν συγγραφέων τὸ ἔργον εἶναι πρᾶγμα εἰς ἡμᾶς παντάπασιν νέον. Δύσκολον καὶ κατ' ἑαυτὸ, γίνεται ἔτι δυσκολώτερον, εἰς τοὺς ὅσοι παρὰ τὰ καλὰ τῶν κακομοίρων ἀντιφιλοσόφων γραμματικὰ ἄλλα μέσα νὰ τὸ κατορθώσωσι δὲν ἔχουν. Ὅπόταν καὶ μετὰ τῶν φιλολόγων τῆς φωτισμένης Εὐρώπης πολλὰ σπάνιοι εἶναι οἱ καλοὶ ἐκδόται, τί πρέπει νὰ προσμένῃ τίς ἀπὸ τοὺς ὅσοι χωρὶς εἵδησιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης, χωρὶς εἵδησιν τῆς Ἱστορίας, χωρὶς εἵδησιν τῶν προτέρων ἐκδόσεων, χωρὶς εἵδησιν τῆς κριτικῆς ἐπιστήμης, ἥτις εἶναι ἡ μόνη καλὴ καὶ φιλόσοφος Γραμματικὴ, τολμῶσιν ἐκδοσιν παλαιοῦ Ποιητοῦ ἢ Συγγραφέως; Πρῶτα + πρέπει νὰ μάθῃ τίς νὰ κωπηλατῇ, ἔπειτα νὰ βάλῃ τὴν χεῖρα εἰς τὸ πηδάλιον·

Ἐρέτην χρῆναι πρῶτα γενέσθαι, πρὶν πηδάλιοις ἐπιχειρεῖν,
Κἄτ' ἐντεῦθεν πρῶρα τεῦσαι, καὶ τοὺς ἀνέμους διαθρῆσαι,
Κἄτα κυβερνᾶν αὐτὸν ἑαυτῷ. (1).

(1) Ἀριστοφάν. Ἰππ. 542-544.

Ἀλλὰ τὸ δύσκολον γίνεται παντάπασιν ἀδύνατον, ὁπότεν ὁ ἐκδότης ἦναι καὶ διώκτης τῆς Φιλοσοφίας. Μ' ἔτυχε πρὸ μηνῶν ὀλίγων νὰ ἶδῃ παλαιὸν σύγγραμμα ἐκδομένον ἀπὸ ἀντιφιλόσοφον, τοῦ ὁποίου τὸνομα θέλει φανερωθῇν, ἂν δὲν παύσῃ νὰ συκοφαντῇ τὴν Φιλοσοφίαν. Τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν μαρτύρομαι, ἐλεεινοτέραν παρὰ ταύτην τὴν ἐκδοσιν νὰ κάμῃ τις εἶναι τῶν ἀδυνάτων· καὶ καλὸν ἄλλο εἰς αὐτὴν δὲν εὐρίσκεται, πλὴν ὅτι ἀνακαλύπτει τοῦ κατὰ τῆς Φιλοσοφίας τόσοι μίσους τὴν ἀληθινὴν αἰτίαν.

Εἰάν αἱ ἐκδόσεις μου ἦσαν ὅποῖαι ἔπρεπε νὰ ἦναι, χρεῖα δὲν ἦτο νὰ ἐκθέσω τοὺς κανόνας τῆς ὀρθῆς ἐκδόσεως· ἱκαναὶ ἤθελαν εἶσθαι αὐταὶ νὰ ὀδηγήσωσι τοὺς νεωτέρους ἐκδότας. Ἀλλὰ δὲν εἶμαι τόσον τυφλωμένος ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν, ὥστε νὰ τὰς κρίνω τοιαύτας· καὶ ἂν ἀπ' αὐτάς εὐηρέεσσαν τινὲς εἰς τῆς φωτισμένης Εὐρώπης τοὺς φιλόλογους, σοχάζομαι τὴν κρίσιν αὐτῶν περισσότερον ὡς φιλόανθρωπον ἐνίσχυσιν νὰ πράξω καλῶν, παρὰ ὡς ὀφειλόμενον τῶν καλῶς πραχθέντων ἔπαινον· Δίκαιον ὁμῶς εἶναι νὰ ὁμολογήσω εἰλικρινῶς καὶ τοῦτο· πολλὰ τῶν ἐκδόσεών μου ἐλαττώματα ἐγεννήθησαν, ὅχι ἀπὸ ἀγνοίαν τῶν κανόνων ἢ μέσων, ὅσα συντείνουν εἰς τὴν καλὴν ἐκδοσιν, ἀλλ' ἀπὸ τὸ σενὸν τοῦ καιροῦ, καὶ τοῦ σώματός μου τὸ φιλάσθενον· Ἐπρόκρινα νὰ συνεισφέρω καὶ ἐγὼ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος ὅ,τι μὲ συγχωροῦν αἱ περιστάσεις, ὅσον καὶ ἂν ἦναι τὸ συνεισφερόμενον εὐτελές, παρὰ νὰ μείνω Θεατῆς ἀργὸς καὶ ἀσύμβολος τῆς εἰς τὸ καλὸν μεταβολῆς τῆς φίλης μητρὸς καὶ πατρίδος μου. Εἰς ἄλλον καιρὸν ἴσως δυνηθῶ νὰ ἐκθέσω γενικῶς καὶ τοὺς κανόνας τῆς ὀρθῆς ἐκδόσεως· μεταβαίνω κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὴν προκειμένην ἐκδοσιν τοῦ Πλουτάρχου (1).

(1) Μόλις ἐτελείωσα τοὺς Ἀυτοσχεδίους τούτους σοχασμούς (σῆ-

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛΩΝ ΒΙΩΝ

ΤΟΥ

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ.

Τοῦ Πλουτάρχου ἡ πατρὶς ἐλέγετο τὸ παλαιὸν Ἄρνη, ὡς τὴν
 + ὀνομάζει ὁ Ὀμηρος εἰς τῶν Νεῶν τὸν κατάλογον (1) μὲ τοῦτα
 τὰ λόγια,

Οἳ τε πολυζάφυλον Ἄρνην ἔχον.

Ἐπειτα μετωνομάσθη Χαιρώνεια ἀπὸ Χαίρωνα τινὰ (2), ὅχι
 + διότι πρῶτος αὐτὸς τὴν ἔκτισεν, ὡς ἐπίσευσαν τινὲς (3), ἀλλ'
 ὅτι ἀπὸ νοσῶδῃ τὴν μετέβαλεν εἰς πόλιν ὑγιεινὴν, μεταλλάξας
 τὴν θείσιν αὐτῆς, καθὼς μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Πλούταρχος (4).
 καὶ διὰ τοῦτο ἴσως ἐνομίσθη καὶ υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος (5) ὁ
 Χαίρων, ὡς χρηματίσας δηλαδὴ ἱατρὸς τῆς πόλεως. Τὴν σῆ-
 μερον ἐρημωμένη σχεθὸν, ὡς καὶ ἄλλαι πολλόταται πόλεις τῆς
 Ἑλλάδος, ὀνομάζεται Κάπρυνα, κατὰ τὸν ἡμέτερον Γεωγρά-

μερον 15 Νοεμβρίου 1808), καὶ μνησάνω τὴν ἀλλαγὴν τοῦ Πατριάρ-
 χου. Ἐπειδὴ κατ' εὐτυχίαν ὁ νῦν Πατριαρχεὺς, ὁ σεβασμιώτατος
 Καλλίνικος, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον φίλος τῆς ἀναγεννήσεως καὶ δόξης
 τοῦ γένους ἀπὸ τὸν προκατόχον αὐτοῦ, τίποτε ὃ ἀλλάξω εἰς αὐ-
 τοὺς δὲν ἀναγκάζομαι « Ἀ γέγραφα, γέγραφα ».

(1) Ἰλιάδ. β', 507.

(2) Πausanías Θ, μ'.

(3) Ἰδε Στέφ. Βυζάντ. λέξ. Χαιρώνεια.

(4) Περὶ Πολυπραγμοσύνης, § 1.

(5) Πausanías Θ, μ'.

φον Μελέτιον (1)· ὅστις ἀνεφέρει καὶ πολλὰς ἐπιγραφὰς ἀρχαίας σωζομένας ἔτι εἰς αὐτήν.

Δὲν εἶναι κάνει· ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας τοὺς εἰδήμονας, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀκοήν δὲν προξενεῖ λύπην καὶ χαράν ὁμοῦ τὸνομα τῆς Χαιρωνείας· λύπην, ὅτι εἰς αὐτὴν ἐνίκησεν ὁ Φίλιππος τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν, τὴν ὀλέθριον ἐκείνην νίκην, ἣτις ἐσέρησε τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐλευθερίαν της (2)· χαράν, ὅτι ἐγέννησε τοιοῦτον Ψαυμαστὸν ἄνδρα τὸν Πλούταρχον, ὅστις ἐπαρηγόρησε, καὶ τρόπον τινὰ μετεκόσμησε δι' ὀλίγον καιρὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς δόξαν, τὴν πρῶτον ἀπὸ τοῦς Μακεδόνας, ἔπειτ' ἀπὸ τοῦς Ῥωμαίους, δουλωθεῖσαν Ἑλλάδα.

Ἡ Χαιρώνεια ἦτο μί' ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας· καὶ εἰ Βοιωτοὶ κοινῶς ὅλοι ὠνειδίζοντο ὡς ἡλίθιοι καταφρονηταὶ τῆς σοφίας, καὶ δομένοι ἐξαιρέτως εἰς καθημερινὰ φαγοπότια (3). Γνωστὸν εἶναι τὸ παροιμιακόν, « Σὺς Βοιωτία » καὶ ἡ πλάσθεῖσα σκωπτικῶς ἀπὸ τῶ « Βοὸς ὦτα » ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τῶν Βοιωτῶν.

Ὅσον ἄδοξος εἶναι ἡ πόλις ἢ τὸ ἔθνος, ἐκ τοῦ ὁποίου γεννῶνται οἱ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀληθῶς χρήσιμοι ἄνθρωποι, τόσον ἀνυπερβύει τούτων ἡ δόξα μεγαλητέρα· ἐπειδὴ χωρὶς προγενεσέρων ἀρετῆς παραδειγμάτων βοήθειαν γίνονται αὐτοὶ

(1) Σελ. 332 καὶ 340. Τὸ παλαιὸν ὄνομα, Ἄρνη, ἐδόθη εἰς αὐτήν, ὡς λέγει ὁ Πανσανίης (Θ, μ') ἀπὸ τὴν Ἄρνην, θυγατέρα τοῦ Αἰόλου. Περιεργίης ὅμως ἄξιον εἶναι, μήπως παράγεται ἀπὸ τὸν Ἄρνα τὸ ζῶον, καθὼς τὸ νέον, Κάπρινα, ἀπὸ τὸν θηλυκὸν ἀγριόχορον.

(2) Στράβων, Βιβλ. Θ, σελ. 414.

(3) Ὡς τὸ μαρτυρεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ αὐτὸς ὁ Πλούταρχος (Περὶ Σαρκοφαγ. Α, § 6) « Τοὺς γὰρ Βοιωτοὺς ἡμᾶς οἱ Ἀττικοὶ καὶ » παχεῖς, καὶ ἀναισθητοὺς, καὶ ἡλίθιους, μαλιστα διὰ τὰς ἀδωφραγίας » προσηγόρευον ».

παράδειγμα εἰς τοὺς συμπολίτας, καὶ μὲ τὴν ἰδίαν αὐτῶν δόξαν σκεπάζουσι τρόπον τινὰ τῆς πατρίδος των τὴν ἀδοξίαν. Τὸ κακὸν εἶναι (καὶ τοῦτο συμβαίνει πολλάκις), ὅτι ἡ πατρίς δὲν ὠφελεῖται ἀπὸ τὰ σπάνια ταῦτα παραδείγματα· καὶ ἡ πόλις, ἐπιστρέφουσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐνδόξου πολίτου εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς ἀδοξίαν, ἀποδείχνει, ὅτι τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν ἐγεννήθη, ἀλλ' ἔπεσεν εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Οὕτ' αἱ Θῆβαι ἐγέννησαν δεύτερον Ἐπαμινώνδαν· οὐτ' εἰς τὴν Χαιρώνειαν διεδέχθη νέος ἄλλος Πλούταρχος τὸν ἡμέτερον Πλούταρχον.

† Ἦκμασεν ὁ Πλούταρχος κατὰ τοὺς χρόνους Τραϊανοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Σάξιος (1) θέτει τὴν γέννησιν αὐτοῦ εἰς τὸ πεντηκοστὸν, καὶ τὸν θάνατον εἰς τὸ ἑκατὸν εἰκοσὸν ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ. Ἐγεννήθη ἀπὸ γονεῖς ἐντίμους. Ὁ πρόπαππος αὐτοῦ ὠνομάζετο Νίκαρχος, ὁ πάππος του, Λαμπρίας (2)· εἶχεν ἀδελφούς δύο, Λαμπρίαν καὶ Τίμωνα (3), καὶ ἀνεψιόν, τὸν φιλόσοφον Σέξτον (4), ὅστις ἐχρημάτισε διδάσκαλος Μάρκου Αντωνίου τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἡ σύζυγος τοῦ Πλουτάρχου ὠνομάζετο Τιμοξένα, γυνὴ ἀξία νὰ συνοικῇ μὲ τοιοῦτον φιλόσοφον, ἐπειδὴ, ὡς ὁμολογεῖ αὐτὸς (5), ἦτον ἐλευθέρα ἀπὸ πάσαν δεισιδαιμονίαν. Τοῦ εὐτυχοῦς ἀνδρογύνου τούτου τέκνα ἐγεννήθησαν, ὁμώνυμος τῆς μητρὸς θυγάτηρ, Τιμοξένα, ὁμώνυμος τοῦ πατρὸς υἱός, Πλούταρχος, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, Αὐτόβουλος καὶ

(1) Ὀνομαστικ. Λογίμ. ἀνδρ. τόμ. Α, σελ. 286.

(2) Ἰδε Πλουτάρχου Μ. Ἀντων. § 28, καὶ 69, καὶ Συμποσιακ. Α, ε.

(3) Ἰδε τοῦ Αὐτοῦ Συμποσιακ. Α, β', καὶ Περὶ τοῦ Εἰ τοῦ ἐν Δελφ. § 3.

(4) Εὐτροπίου Ἐπιτομ. Ρωμαϊκ. ἱστορ. Η, ε', καὶ Σουέθ. λέξ. Σέξτος.

(5) Παρκαμυθητ. πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα. σελ. 400, καὶ 411 ἐκθ. Ρείσκ.

Χάρων (1). Ὁ Σουίδα^ς (2) ὀνομάζει καὶ Λαμπρίαν υἱὸν τοῦ Πλουτάρχου.

Ὁ Πλούταρχος ἐ χρημάτισε μαθητὴς περιφήμου, τὸν καιρὸν ἐκείνον, διδασκάλου, τοῦ Ἀμμωνίου. Ἀλλ' ὅσην ἀπ' ἐκείνον ἀπέλαυσεν ὠφέλειαν, εἶναι ἴσως πολλὰ ὀλίγη, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ὠφελήθη. Καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰ συγγράμματα του. Ἀπειρον, νὰ εἶπω οὕτως, εἶναι τὸ πλῆθος ὅσων εἰς αὐτὰ ἀναφέρει παλαιῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, μαρτυρίας. Τοῦτ' ὅμως δὲν ἤθελεν ὑποθέσειν παρὰ μόνην πολυμαθειαν, τὴν ὁποίαν εὐκολα δύναται ν' ἀποκτήσῃ ὅστις καταγίνεται εἰς συνεχῇ βιβλίων ἀνάγνωσιν. Ὅ,τι ἐξαιρέτως χαρακτηρίζει τὸν Πλούταρχον, καὶ συνήργησεν νὰ ἀθανάτισῃ τὴν μνήμην του, εἶναι ἡ φρόνιμος χρῆσις τῆς πολυμαθείας. Τὰ ἄνθη περιέρχονται, ὡς αἱ μέλισσαι, καὶ οἱ σφῆκες· ἀλλ' εἰς μόνας τὰς μελίσσας ἐδόθη ἡ κατασκευὴ τοῦ γλυκυτάτου μέλιτος. Ὅσον εἶναι πρᾶγμα κοινὸν ἡ φιλαναγνωσία, τόσον εἶναι σπάνιοι οἱ ἔχοντες τὴν ἐπιστήμην ν' ἀπανθίζωσιν ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις των ὅ,τι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ταύτην τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Φιλοσοφίας ὁ λύχνος, ἐγνώριζεν ἀκριβῶς ὁ φιλόσοφος Πλούταρχος.

Ὅτι ἦτο καὶ τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν θεωρίαν φιλόσοφος, τὸ μαρτυροῦν καὶ πάλιν ἱκανῶς τὰ σοφά του συγγράμματα, ἱκανῶς ἡ ζωὴ του ὅλη, ἥτις, ἂν δὲν ἦτον ἀληθῶς ἀξία φιλο-

(1) Ἰδε Βίον Πλουτάρχου συγγραφέντα ἀπὸ τὸν Ρυάλδον σελ. 12-13.

(2) « Λαμπρίας, Πλουτάρχου τοῦ Χαιρωνέως υἱός. Ἐγραψε Πί-
» ννακῶν ὁ πατήρ αὐτοῦ ἔγραψε περὶ πάσης Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊ-
» κῆς ἱστορίας ».

σοφου, δὲν ἤθελε δοξασθῆν με δεκαεπτὰ ἑκατονταετηρίδων ἀδιάκοπον ἔντιμον μνήμην, σπαρμένην εἰς παντὸς ἔθνους ἀνθρώπους, ὅσοι σέβονται τὴν εὐεργέτιδα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους Φιλοσοφίαν.

+ Εἶναι ἀναρίθμητα, ὅσα δύναται τίς νὰ συνάξῃ ἀπὸ τοῦ Πλουτάρχου τὰ συγγράμματα, τῆς πραότητος, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς φιλαληθείας, καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν αὐτοῦ σημεῖα. Τόσῃν ἔτρεφε μάλιστα πρὸς ὅλους κοινῶς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἰδίως πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς, ἀγάπην, ὥς καὶ νὰ λησμονήσῃ πρὸς ὀλίγον τὸ ὅποιον εἰς ἄλλους συμβουλευεῖ σοφὸν παράγγελμα, τὸ ΜΗΔΕΝ ἌΓΑΝ· καὶ νὰ κατηγορήσῃ, ὡς ἐχθρὸν τῶν Ἑλλήνων, ἱστορικὸν ἐνδοξον, καὶ ὄχι ἀπ' αὐτὸν ὀλιγώτερον φιλέλληνα, τὸν Ἡρόδοτον. Τὸ σφάλμα τοῦτο, ἀντὶ νὰ ἐλαττώσῃ τὸ πρὸς τὸν Πλούταρχον σέβας, πρέπει νὰ μᾶς διδάξῃ πόσον εἶναι δύσκολος καὶ εἰς τοὺς ἀληθινούς τῆς ἀρετῆς φίλους αὐτοὺς ἡ ἀδιάκοπος προσοχή, τῆς ὁποίας ἔχει χρεῖαν ὅσις θέλει νὰ κρατῇται ἀκλόνητος εἰς τὴν μέσσην πάντοτε τῆς ἀρετῆς ὁδὸν, χωρὶς νὰ γύρῃ μήτε εἰς τὰ δεξιὰ, μήτε εἰς τὰρισερὰ, ὅπου χορεύουσιν ἀτάκτως τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ἢ ἐνθουσιᾷ καὶ δαιμονίζεται ὁ μὴ κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλος τῆς ἀρετῆς.

+ Ὁ Πλούταρχος ὑπῆγε πολλάκις εἰς τὴν βασιλεύουσαν Ρώμην καὶ τέλος ἐπέρχσε τὸ ἐπίλοιπον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς αὐτὴν, ἐξαιρέτως ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος καὶ διὰ τὴν σοφίαν, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν του, ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτέρους ἀνδρας τῆς πόλεως ταύτης· οἱ ὅποιοι ἐσυναθροίζοντο πολλάκις διὰ νὰ ἀκροάζωνται τὰς σοφὰς αὐτοῦ ὁμιλίας. Τὸ πρὸς αὐτὸν σέβας τῶν Ρωμαίων ἔφθασεν εἰς τόσον, ὥς ὁ Ρούσικος, ἀνὴρ ἐνδοξος, εὐρισκόμενος εἰς ἀκρόατιν τοῦ Πλουτάρχου, ἐπρόσμενε τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, διὰ νὰ ἀνοίξῃ ἐπιστολὴν ἀναγκαίαν τοῦ Καίσαρος, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβειν εἰς αὐτὸν τῆς

ἀκροάσεως τὸν καιρόν (1). Αὐτὸς ὁ Καῖσαρ Τραϊανὸς ἐσεβάσθη τὴν ἀρετὴν τοῦ Πλουτάρχου, καί, ὡς λέγει ὁ Σουΐδας (2), τὸν ἐτίμησε μὲ ὑπατικὸν ἀξίωμα, προσάξας τῆς Ἰλλυρίας τοὺς ἄρχοντας νὰ μὴ πράσσωσι τίποτε χωρὶς τῆς γνώμης τοῦ Πλουτάρχου. Γνώμη πολλῶν εἶναι, ὅτι ὁ Πλούταρχος ἔχρημάτισε καὶ διδάσκαλος τοῦ μετὰ τὸν Τραϊανὸν βασιλεύσαντος Ἀδριανοῦ.

Τόση σοφία μὲ τόσῃν ἀρετῇ ἐνωμένη δὲν εἶναι παράδοξον εἰάν ἐπροξένησε τόσῃν τιμῇν εἰς τὸν Πλούταρχον, κατ' ἐκείνην μάλιστα τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ὅποτε πολλῶν ἄλλων Ἑλλήνων διαγωγῇ, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ὠνομάζοντο καὶ φιλόσοφοι, ἐγέννησεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ῥωμαίων τόσῃν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος καταφρόνησιν ὥς, ἀντὶ Γραικῶν, τοὺς ὠνόμαζαν Γραικύλους (3).

(1) Πλουταρχ. Περὶ πολυπραγμοσύνης πρὸς τὸ τέλος.

(2) Λέξ. Πλούταρχος.

(3) Πρῶτος ὁ Κικέρων ἐθώκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ ὄνομα τῶν Γραικίσκων ἢ Γραικύλων (Græculi). Μετὰ τὸν Κικέρωνα, ἄνδρα σοφὸν καὶ ἐνδοξόν, δὲν ἔπαυσαν οἱ Ῥωμαῖοι νὰ πληγόνωσι τοὺς Ἕλληνας μὲ τὸ καταφρονητικὸν ἐπίθετον τοῦτο, οὐδ' ἀφοῦ κατεσχέθησαν καὶ αὐτοὶ ὁμογενῶν τυράννων ἀνδράποδα παρὰ τοὺς ἀτιμαζομένους Ἕλληνας ἀσυγκρίτως ἀτιμότερα. Ἀλλ', ἐπειδὴ συμφέρει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐξεύρωμεν ὅχι τόσον τί εἶπαν, ἢ τί λέγουν, οἱ ἐχθροὶ τοῦ γένους, ὅσον διὰ τί τὸ εἶπαν, ἢ διὰ τί τὸ λέγουν, καλὸν εἶναι νὰ μάθωσιν οἱ νέοι, καὶ μάλιστα ὅσοι ἐπαγγέλλονται τὸν διδάσκαλον, καὶ καταγίνονται εἰς τὴν κατ' οἶκον παιδείαν τῶν λεγομένων ἀρχοντοπώλων, ὅτι τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ὀνομασίας τὴν ἐθώκεν αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἀφοῦ ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς ἐδουλώθη εἰς τοὺς Ῥωμαίους, μὴν ἔχοντες πλεον τρόπον νὰ ζήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐτρεῖξαν εἰς τὴν Ῥώμην ὅπου καὶ βιβλία, καὶ ἄλλα πολὺτιμα ὑπομνήματα τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, λάφυρα τῆς νίκης, ἢ ἀγοράσματα

Διαιρουῖσι τοῦ Πλουτάρχου τὰ σωζόμενα συγγράμματα εἰς δύο τμήματα. Τὸ πρῶτον περιέχει τοὺς Παραλλήλους βίου τεσσαρακονταοκτὼ τὸν ἀριθμόν· τὸ δεύτερον, ὅλα τὰ λοιπὰ ἐπιγραφόμενα κοινῶς Ἠθικά, μ' ὅλον ὅτι μεταξύ τούτων εὐρίσκονται πολλά Φιλολογικά, Φυσικά, Ἱστορικά, καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἠθικὴν. Ἐπειδὴ κατὰ τὸ παρὸν καταγίνομαι εἰς τοῦ πρώτου τμήματος τὴν ἐκδοσιν, πρέπον εἶναι νὰ λαλήσω μερικῶς περὶ αὐτοῦ.

Ἐξεδόθησαν πρώτην φοράν οἱ Παράλληλοι βίοι τοῦ Πλουτάρχου εἰς τὴν Φλωρεντίαν, κατὰ τὸ 1517 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ· δευτέρα ἐκδοσις εἶναι τῆς Βενετίας, κατὰ τὸ 1519· τρίτη καὶ τετάρτη εἰς τὴν Βασιλείαν, κατὰ τὸ 1533 καὶ τὸ 1560. Πέμπτον τοὺς ἐξέδωκεν ἐνωμένους μὲ τὰ λοιπὰ (1) τοῦ Πλουτάρ-

τοῦ πλούτου τῶν Ῥωμαίων, εὐρίσκοντο περισσότερα παρὰ εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ ἐγίνοντο ἀνατροφεῖς καὶ διδάσκαλοι τῶν παιδαρίων εἰς τῶν ἐνδόξων τοὺς οἶκους. Ἔως ἐδῶ τὸ πρᾶγμα ἦτον ἐντιμον, ἐπειδὴ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα εἶναι ἐπάγγελμα θεῖον. Ἀλλ' ὁ Γραικὸς μισθωτὸς διδάσκαλος ἠναγκάζετο πολλάκις, διὰ τὴν πενίαν του, ἀπὸ τὸν Σαρδανάπαλον μισθωτὴν του νὰ κλακεύῃ καὶ αὐτὸν, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα (τὰ ἀρχοντόπωλα), καὶ τὸ χειρότερον, αὐτοὺς τοὺς δούλους του, ὡς νὰ μὴν ἦτον ἄλλη θεραπεία τῆς πενίας παρὰ τὴν κολακείαν. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Λουκιανῦ τὸ πρᾶγμα εἶχε καταντήσῃ εἰς τόσον ὥς' ὁ φιλόσοφος διδάσκαλος ἠκολούθει τὴν Κυράν, καὶ ἐκράτει εἰς τὸν κόλπον του τῆς Κυρᾶς τὸ σκυλάκιον· τὸ ὅποιον, ὡς λέγει ὁ ἀειδιότατος Λουκιανὸς (Περὶ τῶν ἐπὶ μισθ. συνόντ. § 34), ἐκατοῦρει καὶ πολλάκις εἰς τὸν τρίβωνα τοῦ φιλοσόφου. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τοιοῦτοι Γραικοὶ εἶναι ἄξιοι νὰ ὀνομάζωνται Γραικίσκοι· ἀλλ' ὡσαύτως ἀναμφίβουλον, ὅτι εἶναι ἀνάξιοι νὰ ὀνομάζεται καὶ ἄνθρωπος, ὅστις ἀναγκάζει τοὺς ὁμοίους του νὰ κρημνίζωνται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τῶν ἀνδραπόδων τὴν κατάσασιν.

(1) Τὰ ὅποια ἐξεδόθησαν τρίς, χωριστὰ τῶν Βίων, κατὰ τὸ 1509, 1542 καὶ 1574 ἔτος.

χου συγγράμματα κατὰ τὸ 1572 ἔτος ὁ Στέφανος. Ἀπὸ ταύτην τοῦ Στεφάνου τὴν ἐκδοσιν ἐγεννήθησαν ἔπειτα αἱ τρεῖς ἐκδόσεις τῆς πόλεως Φραγκοφούρτου, κατὰ τὸ 1599, 1605, καὶ 1620 ἔτος, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1620) τοῦτο, καὶ τὸ 1624 δύο Παρισιναί. Τὰς Παρισινὰς ἠκολούθησεν ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ 1729, καὶ ταύτην ἡ περίφημος τοῦ Ρεῖσκίου ἐκδόσις ὧν τοῦ Πλουτάρχου τῶν συγγραμμάτων, ἣτις ἤρχισε κατὰ τὸ 1774, κ' ἔλαβε τέλος κατὰ τὸ 1782 ἔτος.

Τῆς Ρεῖσκιανῆς ἐκδόσεως μόνον τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον ἐπεχείρησε νὰ μετεκδίδῃ κατὰ τὸ 1791, καὶ ἐτελείωσε κατὰ τὸ 1804 ἔτος, ὁ Οὔττην, εἰς τόμους δεκατέσσαρας. Ἄν καὶ εἰς τοὺς τόμους τούτους εὐρίσκωνται ὅλα τοῦ Πλουτάρχου τὰ σωζόμενα, ἡ ἐκδοσίς του ὅμως μέχρι τῆς σήμερον (1898) μένει ἀτελής, ἐπειδὴ τῆς λείπει ἀκόμη τὸν ὅποιον ὑπεσχέθη Πίνακα.

Μέχρι τούτου οἱ ἐκδότης, ἂν ἐξαιρέσης τὸν Ἀγγλον Βρυά-
νον, καὶ τὸν Γερμανὸν Ρεῖσκιον, εἰς τὰ πολλὰ τοῦ κειμένου τοῦ Πλουτάρχου γραφικὰ σφάλματα πολλὰ ὀλίγην θεραπείαν ἐπρο-
ξένησαν· καὶ μετὰ τὰς ὅχι ὀλίγας διορθώσεις τῶν δυνά τούτων ἐκδοτῶν μένουσιν εἰς αὐτὸ ἀκόμη τόποι ἀναρίθητοι χρεῖαν ἔχοντες διορθώσεως ἢ ἐξηγήσεως.

Ἡ θεραπεία τούτων ἐπροσμένετο ἀπὸ τὸν περίφημον τῆς Ὁλλανδίας Ἑλληνιστὴν Βυτεμβάχιον, ὅστις ἐδαπάνησε πολὺ μέρος τῆς ζωῆς του (1) εἰς τὴν μελέτην τοῦ Πλουτάρχου, με σκοπὸν

(1) Κατὰ τὸ 1772 ἔτος ἐξέδωκεν, ὡς δοκίμιον καὶ Πρόδρομον τῆς μελετωμένης ὀλικῆς ἐκδόσεως τοῦ Πλουτάρχου, τὸ ἐπιγραφόμενον σύν-
ταγμα, Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Θείου βραδέως τιμωρουμέ-
νων. Ὁ θαπνώμενος καιρὸς εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν συγγραφέων ση-
μειοῦται μάλιστα διὰ τοὺς ζητοῦντας ἀπ' ἐμὲ τὸν ἀδύνατον ὅ,τι οὐδ'
αὐτοὶ εἶναι καλοὶ νὰ κάμωσιν οἱ δυνατοί.

νά τὸν ἐκδώσῃ. Ἀλλ' ἔως τώρα δὲν ἐξέδωκε πλὴν μόνον τὰ Ἠθικά, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος τόμος ἶδε τὸ φῶς κατὰ τὸ 1795, καὶ ὁ πέμπτος καὶ τελευταῖος, κατὰ τὸ 1802 ἔτος.

Ἐκδόσεις χωριστῶν τινῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλουτάρχου, καὶ μεταφράσεις μερικὰς ἢ ὀλικὰς εἰς διαφόρους τῆς φωτισμένης Εὐρώπης γλώσσας, εἶναι περικτὸν νὰ καταριθμήσω. Ὅσους γνωρίζει τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, τὰς εὕρισκε ἀριθμημένας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Φαβρικίου (1). Ὅσους τὴν ἀγνοεῖ (πάλιν τὸ λέγω) πρέπει νὰ τὴν μάθῃ, μὴδὲ νὰ ἀρκῇται εἰς τῶν μυρῶν τὰ καλὰ γραμματικά, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλο καλὸν ἔως τώρα ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς δὲν ἀπέλαυσε παρὰ πολλὰς παχείας καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν γραμματικὰς βίβλους. Ἐκ τῶν μεταφράσεων ὁμῶς ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ ἐξάκουστος ὁλοῦ τοῦ Πλουτάρχου τῶν συγγραμμάτων Γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ Ἀμιότου· τῆς ὁποίας ἡ τελευταία Παρισινὴ ἔκδοσις (1801-1805), εἰς τόμους εἰκοσιπέντε, εἶναι συνωδευμένη μὲ πολλὰ ὀλίγας, ἀλλὰ σοφάς, τοῦ φίλου μου Κλαυερίου σημειώσεις.

Μετά τὰς προειρημένους εἶναι ἡ ἰδική μου τῶν Βίων τοῦ Πλουτάρχου ἔκδοσις. Βοηθήματα εἰς ταύτην ἄλλα δὲν ἔχω παρὰ τοῦ Στεφάνου, τοῦ Βρυάνου, καὶ τοῦ Ρεῖσκιου τὰς διορθώσεις, καὶ τὰς διαφόρους γραφὰς ὅσας αὐτοὶ καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν ἐσημείωσαν. Ἀπὸ ταύτας, καὶ καμμίαν φορὰν ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν τοῦ Ἀμιότου μετάφρασιν (2) βοηθούμενος, ἥλλαξα εἰς

(1) Τόμ. Ε, σελ. 208-225· τῆς νέας ἐκδ.

(2) Πολλὰ διορθώσεις καὶ εἰκασίαι τοῦ Ρεῖσκιου ἠρνήσθησαν ἀπὸ τὴν αὐτὴν μετάφρασιν. Διὰ τί δὲν τὸ ἐφανερώσεν, ἀπορῶ τόσον περισσότερον, ὅσον ὁ σοφὸς ἱατρὸς καὶ κριτικὸς Ρεῖσκιος χρειάν νὰ σολίζεται μὲ κόπους ἀλλοτρίους δὲν εἶχε. Κατηγορεῖται κοινῶς ὁ

πολλὰ μέρη τὸ ἐκδοθὲν ἀπὸ τὸν Στέφανον κείμενον, καὶ εἰς ὅχι ὀλίγα ἀπὸ τὰς ἰδίας μου εἰκασίας, ὡς ἔκαμα καὶ εἰς ὅσους ἄλλους συγγραφεῖς ἐξέδωκα μέχρι τῆς σήμερον· μετὰ ταύτην τὴν διαφορὰν, ὅτι ὅσον προβαίνω εἰς τὴν ἡλικίαν, γίνομαι ἴσως τολμωρότερος.

Ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου τοῦ Πλούταρχου ὡς καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ τὸ ἔκριναν, εἶναι ἀνώμαλος, καὶ καμμίαν φορὰν ἀσυνάρτητος, διὰ τὸ μᾶκρος τῶν περιόδων, καὶ ἀσύντακτος. Ἡ ταιαύτη ἀνωμαλία γεννᾶται ἀπὸ δύο αἰτίας. Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι ἔγραφεν εἰς καιρὸν ὅταν ἡ γλῶσσα παρήκμαζε. Δευτέραν ἐμπορεῖ τις νὰ ὀνομάσῃ τὴν πολυμαθειαν, διὰ τὴν ὁποίαν συχνὰ ὁ καλὸς Πλούταρχος συγκλῶθει χαρακτηῖρας λόγου διαφόρους, ἐπειδὴ ἡ μνήμη παρέδιδεν εἰς αὐτὸν ἐνταυτῷ καὶ τὰς ἐννοίας, καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν, τῶν διαφόρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Μ' ὅλα ταῦτα τὰ ἐλαττώματα, πολλάκις ὁ χαρακτήρ τοῦ Πλούταρχου εἶναι πλούσιος ἀπὸ φράσεις καὶ λέξεις συμπλεγμένας εἰς τρόπον ὥς νὰ γοητεύωσι τοῦ ἀναγινώσκοντος τὴν ἀκοήν. Ἡ γοητεία θεωρεῖται μάλιστα εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὅπου ζωγραφεῖ μετ' ἐκτενέστερα χρώματα καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ κάλλος, καὶ τὴν ἀσχημίαν τῆς κακίας. Ἀξίον ἐπαίνου εἰς τὸν Πλούταρχον εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι δὲν ἐπεριεργάσθη νὰ μιμηθῇ ἰδίως κανέν' ἀπὸ τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς, ἀλλ' ἐσύνταξε τὸ Λεκτικὸν μέρος τῶν συγγραμμάτων του, ὡς ἐσυγχώρει τῆς γλώσσης ἡ

Ῥεῖσκιος, ὡς τολμηρὸς εἰς τὰς διορθώσεις του· ἀπέβαλα κ' ἐγὼ πολὺν χρόνον ἀπὸ τὴν ἐκδοσίν μου ὡς ἐσφαλμένης. Ἀλλ' ὅμως προτιμῶ τὴν γύνυμον τὴν τοῦ Ῥεῖσκίου ἀπὸ πολλῶν ἄλλων ἐκδοτῶν τὴν Στέφανον εὐλόγησαν.

τότε κατὰς αἰς (1), καὶ ἡσχολήθη ἐξαιρέτως εἰς τὸ Πραγμα-
τικόν (2).

Τὸ Πραγματικὸν τοῦτο εἶναι τόσον πλούσιον ἀπὸ βιωφελῆ
παραδείγματα καὶ παραγγέλματα, ὥς ἀμφιβάλλω ἂν εὑρίσκεται
κάνεν ἄλλο σύγγραμμα παρὰ τοῦ Πλουτάρχου τὰ συγγράμματα
πλουσιώτερον. Παράδειγμα τοῦλάχιστον ἄλλο πολυμαθεσάτου
ἄνθρωπος, ὅστις πλέον παρὰ τὸν Πλούταρχον ἐγνώρισε τὸν τρόπον
νὰ καταστήσῃ τὴν πολυμαθειαν ὠφέλιμον, δὲν ἔχομεν. Τὸν φι-
λόσοφον καὶ φιλάνθρωπον τοῦτον συγγραφέα μὲ δίκαιον ἐμπο-
ρεῖ τις νὰ μεταχειρισθῇ ὡς κριτήριον τοῦ μέτρου τῆς ἀρετῆς
τῶν ἀναγνωσκόντων· ἡγουν ὅτινα βλέπῃ τις εὐαρεσούμενον
πολὺ εἰς τοῦ Πλουτάρχου τὴν ἀνάγνωσιν, ἐκείνον, χωρὶς κίν-
δυνον ἀπάτης, δύναται νὰ κρίνῃ ὅτι εἶναι φίλος τῆς ἀρετῆς,
ἢ καὶ ὅτι προθυμεῖται νὰ γένη.

Αἱ περὶ τῶν ἱσορουμένων προσώπων καὶ πραγμάτων κρίσεις
τοῦ Πλουτάρχου εἶναι ὀρθαί· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον,
ἐπειδὴ ἔκρινε καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα μὲ τῆς Φιλο-
σοφίας τὴν σάθμην. Καμμίαν φοράν ὅμως καὶ ἀπατᾶται ὁ
χρηστὸς Πλούταρχος καί, τὸ χειρότερον, αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν
ἀντιφάσκει· οὐδὲ τοῦτο εἶναι παράδοξον. Αἱ προλήψεις τῆς
πατρίδος, τῆς ἀνατροφῆς, τῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων συνανα-
τροφῆς καὶ συμβιώσεως, καὶ ἀπλῶς ὅλων τῶν περιστάσεων, εἰς
τάς ὁποίας ἕκαστος εὑρίσκεται, μᾶς πολιορκοῦσι καὶ μᾶς σφίγ-
γουσι πανταχόθεν τόσον ἰσχυρά, ὥς καὶ τὴν σάθμην τῆς Φιλο-
σοφίας ἀναγκάζουσι πολλάκις νὰ κλίνη ὅπου δὲν πρέπει, καὶ

(1) Ἴδε τὴν πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιστολ. σελ. 26-27 καὶ 43-44, καὶ
στοσχ. Αὐτοσχ. σελ. 175.

(2) Περὶ τοῦ Λεκτικοῦ καὶ τοῦ Πραγματικοῦ, ἴδε ἀνωτέρω σελ. 236
καὶ καθεξῆς.

τὸν λύχνον αὐτῆς ἐμποδίζουσιν νὰ δείχνῃ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ὅποια πρέπει. Τοῦτο δὲν εἶναι κατηγορία οὔτε τοῦ Πλουτάρχου, οὔτε κάθενός ἄλλου ἀπὸ τοὺς ὅσοι ἐμιμήθησαν τὸν βίον καὶ τὸν λόγον τοῦ φρονίμου τούτου συγγραφῶς· εἶναι μᾶλλον ἔλεγχος τῆς ἀμαθίας τῶν ἀντιφιλοσόφων. Ἐάν μὴδ' αὐτὸς τῆς Φιλοσοφίας ὁ λύχνος εἶναι πάντοτε καλὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τὰ σκοινιάμματα, τί ἔχει τις νὰ συλλογισθῇ περὶ τῶν ὅσοι καὶ τὸν ἀποσρέφονται παντάπασι, προκρίνοντας νὰ ὁδηγῶσι τυφλοὶ τυφλὸν τὸν χυδαῖον ὄχλον εἰς τὸ παχὺ τῆς ἀπαιδευσίας σκότος;

Εἰς τὴν ἐκδοσιν τῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου ἔδωκα, ὡς ὑπεσχέθην (1), τὰς εἰκόνας τῶν ἱσορουμένων προσώπων, ὅσων ἔτι σώζονται εἰκόνες γνησiai. Καὶ ἂν αὐταὶ αὐξάνωσι τὴν δαπάνην τοῦ τύπου, ἡ πλουσιοπάροχος ὁμως διάθεσις τῶν φιλελλήνων ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, ἀντὶ νὰ φοβηθῇ τὴν δαπάνην, συνελυπήθη μ' ἐμέ, ὅτι δὲν εὐρέθησαν ὅλαι τῶν ἱσορουμένων (2)

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. Περὶ τῆς ἐκδόσ. τοῦ Ἰσθκράτ, σελ. 301.

(2) Εἰς τὸν πρῶτον τοῦτον τόμον λείπουνσι τριῶν Ῥωμαίων εἰκόνες, τοῦ Ποπλικόλα, τοῦ Καμίλλου, καὶ τοῦ Φαβίου Μαξίμου. Ἐπειδὴ περὶ εἰκόνων ὁ λόγος, συγχωρεῖται εἰς τὴν ἡλικίαν μου νὰ παρακαλέσω τοὺς νέους νὰ μὴ μιμηθῶσι τὸ ἔθος τινῶν συγγραφέων τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, νὰ βάλλωσιν αὐτοὶ ἑαυτῶν τὰς εἰκόνας εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν βιβλίων. Ἐξω τῆς γεννωμένης ἀπρεπειᾶς ἀπὸ τὸν αὐτοῦ ἐκάστου περὶ ἑαυτοῦ ἔπαινον, τὸ ἔθος τοῦτο εἶναι καὶ ἄδικον· ἐπειδὴ ἀρπάζει τολμηρῶς ἀπὸ τοῦ ἔθνους ὅλου καὶ τῆς πατρίδος τὰς χεῖρας τὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἡ πατρίς μόνη ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀνταμείβῃ τὰ καλὰ τιμὴν. Ὅταν ἡ πατρίς δίδῃ τοιαύτας τιμὰς εἰς τοὺς εὐεργέτας αὐτῆς, δὲν ἀποδέλπει προηγούμενος εἰς τὸν τιμώμενον, ὅστις, πληρώσας τὸ πρὸς αὐτὴν αὐτοῦ χρέος, διψᾷ τόσοι ὀλιγώτερον τοιοῦτον ἔπαινον, ὅσον εἶναι πλέον ἄξιος ἔπαινου· ὁ σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ παρακινήσῃ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς τέχνης νὰ πληρώσωσι τὰ χρεωζόμενα εἰς αὐτὴν τροφεῖα. Ἡ

προσώπων αἱ εἰκόνες. Ἐξω τούτων, ὅ,τι μάλιστα μ' ἐλύπησε περισσότερο, εἶναι τοῦ καλοῦ Πλουτάρχου τῆς εἰκόνας ἡ ἔλλειψις. Παρά τὸν ὠφελιμώτατον τοῦτον συγγραφέα τίνας ἄλλου μορφῆς εἰκὼν ἐπρεπε νὰ ἦναι εἰς τοὺς φιλαρέτους πλέον εὐ-
 ἄρεστος; Δὲν ἀμέλησαν οἱ Ῥωμαῖοι νὰ τιμήσωσι τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ τὴν σοφίαν μὲ εἰκόνα· ἀλλὰ καὶ ταύτην, καθὼς ἄλλα πολλὰ, τὴν ἐφθειρεν ὁ παμφάγος χρόνος, ἐὰν ἴσως δὲν εὐρίσκειται εἰς κανέν ἀκόμη τῆς Ἑλλάδος, ἢ τῆς Ἰταλίας, ὑπόγειον καταχωσμένη.

Διὰ νὰ ἀναπληρώσω, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὴν δυστυχῆ ταύτην ἔλλειψιν, ἔδωκα εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ πρώτου τόμου τὸ ὄνομα τοῦ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ, περικυκλωμένον ἀπὸ τῆς αἰωνιότητος τὸ σύμβολον, τὸν ὄφιν, καὶ ὑπέγραψα τὸ εὐφύεστατον εἰς τὸν Πλούταρχον ἐπίγραμμα τοῦ Ἀγαθίου, πολλὰ διάφορον καὶ εἰς τὴν κομψότητα, καὶ εἰς τὴν προσαρμογὴν, ἀπὸ τὰ ἐπιγραφόμενα ἐγκώμια τῶν ἐκδοτῶν, ἢ συγγραφέων, εἰς τὰς κεφαλὰς τινῶν βιβλίων (I).

παλαιὰ Ἑλλάς ἐτίμα τοὺς εὐεργέτας αὐτῆς μὲ σφάνους, μὲ εἰκόνας, μὲ τὴν ἐν Πρυτανείῳ σίτησιν· ἀλλὰ κανεῖς ἀπὸ τούτους, οὐτ' ἐξεφάνωσεν αὐτὸς ἑαυτὸν, οὔτε τῆς ἰδίας του μορφῆς ἀνέστησεν εἰκόνα, οὐτ' ἀπὸ τοῦ Πρυτανείου τὴν τράπεζαν ἤρπασε τὴν ὅχι ἀκόμη χαρισθεῖσαν εἰς αὐτὸν τροφήν. Ἐξεναντίας ἔχομεν ἡρώων παραδείγματα, οἱ ὅποιοι εὐδὲ προσφερεμένην ἀπὸ τοὺς συγχρόνους αὐτῶν ἐδέχθησαν τὴν τιμήν. Τοιοῦτος ἦτον ὁ Ἀγησίλαος, ὅστις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου (Ἀγησίλ. § 2 καὶ ἐν Ἀποφθεγμῷ) δὲν ἐσυγχώρησε νὰ τοῦ κάμωσιν εἰκόνα.

(I) Ἄλλο τοῦτο ἔθιμον τινῶν Εὐρωπαίων, ὃχι μετριοφρονέστερον παρὰ τὸ πρῶτον. Μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς βιβλίου εὐρίσκεις γραμμένα καθεξῆς τρία ἢ τέσσαρα ἐπιγράμματα σιχηρὰ Λατινικά, ἄκουσμα ἢ ἀνάγνωσμα ἐλεεινὸν, συνθεμένον ἀπὸ φίλους εἰς ἔπαινον τοῦ συγγραφέως, ἢ ἐκδοτοῦ, ὅστις πολλάκις ἄλλο δὲν ἔκαμε παρὰ ν' αὐξήσῃ τὸν

ΠΕΡΙ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΕΚ ΤΟΥ ΜΟΝΤΑΙΓΝΟΥ ΚΑΙ ΡΟΥΣΣΩ (*),

ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ ΓΑΛΛΩΝ.

Μεταξὺ τῶν ἡμητέρων Γαλλικῶν συγγραφέων ὧλων δίδω (καὶ μὲ δίκαιον, νομίζω) τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Ἰάκωβον Ἀμιό-
του... Ἀλλ' ὁ, τι μάλιστα μ' εὐχαρισεῖ εἰς αὐτὸν, εἶναι ἡ κρίσις
νὰ διαλέξῃ βιβλίον (τὸν Πλούταρχον) τόσον ἄξιον καὶ τόσον
ἀρμόδιον, διὰ νὰ τὸ προσφέρῃ δῶρον εἰς τὴν πατρίδα του.
Οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς δι' ἡμᾶς τοὺς ἀμαθεῖς ἤθελεν εἶσθαι,
εἰὰν τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν μᾶς ἀνεσῆκονεν ἀπὸ τὸν βόρβορον.
Τώρα, χάρις εἰς τὸν Πλούταρχον, τολμῶμεν καὶ νὰ λαλῶμεν
καὶ νὰ γράφωμεν· τώρα καὶ αἱ γυναῖκες εἶναι καλαὶ νὰ διδά-
σκωσι καὶ αὐτοὺς τῶν σχολείων τοὺς διδασκάλους. Ὁ Πλού-
ταρχος ἔγινε καθημερινὴ ἡμῶν ἀνάγνωσις (1).

ἀριθμὸν τῶν ἀχρήστων βιβλίων. Οἱ περιερχόμενοι τὴν φωτισμένην Εὐ-
ρώπην Γραικοὶ νέοι πρέπει νὰ μιμῶνται ὅσα ἡ φιλοσοφία ἐγέννησεν εἰς
αὐτὴν πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ, καὶ ὅχι ὅσα δὲν ἐδυνήθη ἀκόμη νὰ
ἐκρίζωσῃ κακὰ. Εἰὰν οἱ φίλοι, διὰ κρίσεως ἔνδειαν, ἢ δι' ὑπερβολὴν
ἀγάπης, ἥτις τυφλῶνει τὴν κρίσιν, δοξολογῶσι τὸν συγγραφέα μὲ τὰ
ἄμουςά των σιχουργήματα, ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ ἔχῃ τοῦτο εἰς
τὸν νοῦν, ὅτι γελῶσιν οἱ φρόνιμοι, καὶ τῶν δοξολογούντων τὴν ἀκρι-
σίαν, καὶ τοῦ δοξολογουμένου τὴν ἀναισθησίαν.

(*) Ὅσως ἐπιθυμεῖ τὸς περὶ Πλουτάρχου Ἑλληνικάς κρίσεις ἀεὶ ἰδῆν τὸν
τρίτον τόμον τῆς Ἑλληνικ. Βιβλιοθήκης, σελ. 55'.

(1) Je donne avecques raison, ce me semble, la palme à
Jacques Amyot sur tous nos écrivains françois... mais sur
tout je luy sçais bon gré d'avoir sceu trier et choisir un
livre si digne et si à propos, pour en faire present à son païs.
Nous aultres ignorants estions perdus, si ce livre ne nous

+ Μεταξὺ τῶν ὀλίγων βιβλίων, ὅσα καμμίαν φορὰν ἀναγινώσκω ἀκόμη, ὁ Πλούταρχος μάλιχα μὲ προσηλόνει καὶ μὲ ὠφελεῖ. Πρῶτον αὐτὸν ἀνέγνωσα εἰς τὴν παιδικήν, καὶ αὐτὸς θέλει εἶθαι τῆς γεροντικῆς μου ἡλικίας ἢ τελευταία ἀνάγνωσις. Εἶναι σχεδὸν ὁ μόνος συγγραφεὺς, τὸν ὁποῖον ποτὲ δὲν ἀνέγνωσα χωρὶς καρπὸν (1).

eust relevé du bourbier : sa mercy, nous osons à cett' heure et parler et escrire; les dames en regentent les maistres d'eschole; c'est nostre breviaire. *Essais de Michel de Montaigne*, liv. II, chap. 4.

(1) Dans le petit nombre de livres que je lis quelquefois encore, Plutarque est celui qui m'attache et me profite le plus. Ce fut la première lecture de mon enfance, ce sera la dernière de ma vieillesse; c'est presque le seul Auteur que je n'ai jamais lu sans quelque fruit. ROUSSEAU, *les Réveries du promeneur solitaire*, quatrième promenade. Ἀναγκάζειν ἔκρινα νὰ προσθέσω τῶν δύο Γάλλων φιλοσόφων τούτων τὴν περὶ Πλούταρχου κρίσιν, διὰ νὰ μάθωσιν οἱ νέοι πόσον τιμῶνται τῶν προγόνων ἡμῶν τὰ συγγράμματα ἀπὸ τὰ φωτισμένα τῆς Εὐρώπης ἔθνη. Καὶ διὰ τί νὰ μὴ τὰ τιμῶσιν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ χρεωστοῦν τὸν φωτισμὸν αὐτῶν; Ὅτι μάλιχα λέγει ὁ Μονταῖγνος δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὑπερβολὴ ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὸν Πλούταρχον, ἀλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀλήθεια. Τοσάυτην ἔχει δύναμιν βιβλίον φρονίμου συγγραφέως, βοηθούμενον ἀπὸ φίλας ἄλλας περιστάσεις μικράς, ὥς' ἔθνος ὁλόκληρον νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τῆς ἀπαιδευσίας τὸν βόρβορον, καὶ νὰ τὸ διδάξῃ πῶς νὰ διορθώσῃ καὶ τὰ ἥθη καὶ τὴν γλῶσσάν του· τὰ ἥθη, μὲ τὰ καλὰ τῆς ἀρετῆς παραγγέλματα καὶ παραδείγματα· τὴν γλῶσσαν, μὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ καλοῦ Πραγματικοῦ μέρους, χωρὶς τοῦ ὁποῖου τὸ Λεκτικὸν δὲν εἶναι παρὰ κενὸς αἶρος ψόφος (Ἀνωτέρω, σελ. 268-269) συνθεμένος ἀπὸ τοὺς ἀττικισμοὺς τοῦ Γραμματικοῦ Φρυνίχου, ὅστις ἄλλο ἴσως εἰς τὸν Πλούταρχον δὲν ἐσημείωσε παρὰ λέξεις. Ἀλλ', εἰάν τῶν Ἑλλήνων τὰ συγγράμματα ἐσήκωσαν ἀπὸ τῆς ἀπαιδευσίας τὸν βόρβορον τοὺς ἄλλογενεῖς, παρὰ τὸν Βαρθόλδυν τίς ἄλλος δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι θέλουν ἀφήσειν τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν ἡμᾶς νὰ κυλιώμεθα αἰωνίως εἰς αὐτόν;

ΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1810)

ΤΩΝ ΒΙΩΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ (*).

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐξαιρέτως πρὸς τοὺς Σμυρναίους.

Ἰδοῦ καὶ ὁ τέταρτος τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης τόμος προβαίνει εἰς τὸ φῶς, ὅπότ' ἔπαυσε καὶ βλέπη τῇ φῶς ὁ συνεργήσας εἰς αὐτὴν ΜΗΧΑΗΛ Ὁ ΖΩΣΙΜΑΣ.

Τῆς Ἑλλάδος ὁ μέγας εὐεργέτης οὗτος ἀπέθανεν εἰς τὴν πόλιν Λιδόρνον, τὴν πρώτην Ἰουλίου τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἀφήσας ὄχι μόνον εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀναγέννησιν ἐφρόντιζεν Ἑλλήνων τὰς ψυχὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσοι μεταξὺ τῶν ἀλλογενῶν τιμῶσι τὰ καλὰ, μνήμην αἰθέρατον. Ἡ πατρίς αὐτοῦ καὶ μῆτηρ Ἑλλάς ἐτίμησε τὸν τάφον τοῦ μετ' ἐπιγραφῇ μάρτυρα τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης του.

(*) Τόμ. Β'.

Εάν ὁμως αὐτὸς ἔπαυσε νὰ ζῇ, μὴ διὰ τοῦτο φαντασθῶσιν οἱ ἐχθροί, ἢ φοβηθῶσιν οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος, ὅτι μέλλει νὰ παύσῃ καὶ ἡ ἐκδοσις τῆς ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ. Ἀφῆκε τὴν φροντίδα τῆς πατρίδος κληρονομίαν εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τοὺς τιμιωτάτους ἀδελφούς του· τοὺς ὁποίους ὁ Θάνατος ἐξέρρησε τὸν φίλον ἀδελφόν, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν ἀδιάκοπον προθυμίαν τῶν εἰς τὸ γένος εὐεργεσιῶν.

Τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας προξενηθέντων ἀπὸ τοὺς ΖΩΣΙΜΑΔΑΣ καλῶν τὸ κάλλισον εἶναι, ὅτι πολυπλασιάζοντες τὰ ὄργανα
 + καὶ μέσα τῶν φώτων, τῶν ὁποίων ἴδιον εἶναι νὰ ἀνάπτωσιν εἰς τὰς ψυχὰς ἔρωτα περισσοτέρων φώτων (1), ἐπαρακίνησαν εἰς μίμησιν πολλοὺς τοῦ γένους πλουσίους, διδάσκοντες μὲ τὸ φιλογενὲς αὐτῶν παράδειγμα (2), ὅτι ὅχι ὁ πλοῦτος, ἀλλ' ἡ ὀρθὴ τοῦ πλούτου μεταχείρισις εἶναι καλὴ νὰ τοὺς δοξάσῃ. Καὶ πῶς ἄλλως δύναται τίς ὀρθότερον νὰ τὸν μεταχειρισθῇ παρὰ ἐξοδεύων αὐτὸν νὰ σκεπᾶσθαι τῆς ἐλπεινῆς του πα-

+ (1) « Ὅσῳ γὰρ πλέον ἐστὶ τὸ προσειλημμένον ἐκ φιλοσοφίας, το- »
 » σούτω μᾶλλον ἐνοχλεῖ τὸ ἀπολειπόμενον » Πλούταρχ. Πῶς ἂν
 τις αἴσθ. ἑαυτ. προκόπτ' ἐπ' ἀρετῇ, § 4.

+ (2) Σεῖς δὲ, ἂν εὐρίσκεσθε τινὲς ἀκόμη πολλὰ ὀλίγοι πλούσιοι Γραικοί, τῶν ὁποίων ἢ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἀσυμπέθεια ἐξισοῦται μὲ τῶν καλῶν παραδειγμάτων τὴν καταφρόνησιν, ἀκούσατε τοὺς τελευταίους τούτους λόγους· καὶ ἐὰν μὴδ' οὗτοι σᾶς φέρωσιν εἰς αἴσθησιν, δὲν εἰσθε πλέον ἄξιοι οὐδ' ὀνειδισμοῦ. Τίς ὠνείδισε ποτὲ τοὺς λίθους ὡς ἀναισθητοὺς; Διότι σᾶς τιμῶσιν οἱ κόλακες καὶ οἱ ψωμοζῆται, μὴ νομίζετε διὰ τοῦτο ὅτι εἰσθε τίμιοι. Διότι δὲν ἐπράξατε τίποτ' ἀφ' ὅσα οἱ πολιτικοὶ νόμοι ἐμποδίζουσι κακὰ, μὴ φαντασθῆτε ὅτι εἰσθε ἐν-
 + ἀρετοὶ. Ἡ ἀληθινὴ τιμὴ καὶ ἀρετὴ συνίστανται ὅχι ἀφ' ὅσα δὲν ἐπράξε τις κακὰ, ἀλλ' ἀφ' ὅσα δυνάμενος ἠμέλησε νὰ ἐνεργήσῃ καλὰ. Ἡ τοιαύτη ἀμέλεια θελεῖ καταμαρτυρήσῃν εἰς τὴν ἐπερχομένην γενεάν, ὅτι ἐσά-
 θετε κακῶμοιρα καὶ πάσης ἀνάξια τιμῆς ἀνθρωπάριχα.

τρίδος τὴν γύμνωσιν; Ἀπὸ τοὺς φρονίμους μιμητὰς τούτους δίκαιον εἶναι κατὰ τὸ παρὸν νὰ ἐπαινεθῶσιν οἱ πολῖται τῆς Σμύρνης.

Εὐγε! φίλτατοι Σμυρναῖοι. Ἐὰν ἐφάνητε ὕψεροι τῶν Χίων καὶ τῶν Κυθωνιατῶν, ἡ προθυμία μὲ τὴν ὁποίαν ἐσυγκροτήσατε τὸ νέον τῶν ἐπισημῶν γυμνάσιον, ἔδειξεν ἄρκετὰ, ὅτι τὸ ὕψος ἡμῶν δὲν ἦτον ἀκολούθημα καταφρονήσεως παιδείας, ἀλλὰ φόβου ἀποτελεσμα μὴ δὲν εὔρετε τοιαύτης λαμπρᾶς πόλεως ἄξιον διδάσκαλον. Μόλις ἐφάνη ὁ τοιοῦτος, καὶ τὸν ἐκαλέσατε, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸν ἀρπάξατε, διὰ νὰ παραδώσετε εἰς τὰς χεῖράς του τὰ ἀγαπητὰ σας τέκνα.

Ἐξω τῶν χρεωστούμενων τῆς Ἑλλάδος ὅλης εἰς ἑσᾶς χαρίτων, ὦ φίλοι Σμυρναῖοι, ὅτι τὴν ἐκδικεῖτε ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς τὰς ἀδίκους λοιδορίας, εἰς πολλὰ ὀλίγων χρόνων διάστημα, τῶν ὅσα τώρα σπείρετε θέλετε θερίσειν τοὺς καρποὺς πολυπλασίους· εἰς πολλὰ ὀλίγων χρόνων διάστημα θέλει σᾶς πληροφορήσειν ἡ κοινὴ εὐδαιμονία τῆς πατρίδος, ὅτι ἡ θυσία τῆς ἡτο καρπὸς τῆς κοινῆς ἀπαιδευσίας. Ἐὰν, ὡς ἀρχίσατε, αὐξάνετε καθημέραν τὸν εἰς τὰ καλὰ ζῆλον, δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι θέλετ' ἀποκαταστήσειν τὴν Σμύρνην εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς δόξαν καὶ λαμπρότητα.

Ἡ πόλις, ὦ φίλοι Σμυρναῖοι, τὴν ὁποίαν κατοικεῖτε, καὶ εἰς τῶν προγόνων ἡμῶν τοὺς εὐτυχεῖς χρόνους, καὶ ἀφοῦ ὑπετάχθη ἡ Ἑλλὰς εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἐχρημάτισε πρώτη τῶν Ἰωνικῶν καὶ τῶν ἄλλων τῆς μικρᾶς Ἀσίας πόλεων (1). Τὰ πρωτεῖα ταῦτα δὲν τὰ ἔλαβε διὰ τὸν πλοῦτον· πλουσιώτεροι ἴσως παρὰ τοὺς τότε Σμυρναίους εἴσθε σήμερον ἐσεῖς. Τὰ ἔδωκαν εἰς αὐτὴν

(1) Ὡς τὸ μαρτυροῦσι πολλὰ διαφόρων ἐποχῶν νομίσματα Σμυρναϊκὰ μὲ τοιαύτην ἐπιγραφήν, ΣΜΥΡΝ. ΠΡΩ. ΑΣΙΑΣ.

αί ἐπισημαί καὶ τέχναι, τὰ γυμνάσια καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς σοφίας, οἱ ἄριστοι τεχνῖται, τῶν ὁποίων τὰ δημιουργήματα ἐκατάστησαν τὴν Σμύρνην σολὴν ὅλης τῆς Ἰωνίας καὶ καύχημα (1), οἱ σωτῆρες τῶν ἰδίων πολιτῶν ἱατροὶ (2), καὶ ἄλλα τοιαῦτα προτερήματα, τὰ ὅποια γεννῶνται ἀπὸ τὴν φρόνιμον τοῦ πλούτου μεταχείρισιν, καὶ κάμνουσι τὰς πόλεις σεβασμίας, ὅχι μόνον εἰς ἄλλας πόλεις, ἀλλὰ, τὸ θαυμαστότερον, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κρατοῦντας (3), καὶ χωρὶς τῶν ὁποίων ὁ πλού-

(1) Ὡς τὸ μαρτυρεῖ πάλιν ἄλλη παλαιὰ ἐπιγραφή (Ὁξον. μαρμαρ. ἐπιγρ. λέ, λς', λς', σελ. 51), Ἡ ΠΡΩΤΗ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΛΛΕΙ ΚΑΙ ΜΕΓΕΘΕΙ ΚΑΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΗ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ... ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ κ. τ. λ. Ἀφ' ὅσα λέγει ὁ Ἀριστείδης (σελ. 64-69 ἐκδ. Φλωρεντ. 1517) περὶ τῶν ἀγορῶν, τῶν θεάτρων, τῶν λουτρῶν, τῶν ναῶν, τῶν ἀνδριάντων, καὶ τῆς παιδείας τῶν κατοίκων τῆς Σμύρνης, τὸ ἥμισυ ἀρκεῖ νὰ τὴν ἐξισώσῃ μὲ τὴν πόλιν τῶν Παρισίων. Μηδὲ πρέπει νὰ φέρῃ τινὰ εἰς ἐκπληξιν ἡ σημερινὴ τῆς ἀσχημία, παραβαλλομένη μὲ τὴν παλαιάν αὐτῆς καλλονήν. Εἰς ὅρισε τοὺς φωτισμένους κατοίκους τῶν Παρισίων, καὶ εἰς τόπον αὐτῶν βάλε Σκυῖας, ἡ Σκυθῶν ὁμοίους ἄλλους τινὰς ἀπαιδεύτους οἰκήτορας· καὶ μετὰ πολλὰ ὀλίγον χρόνον διάστημα ἡ λαμπρά τῶν φώτων μητρόπολις αὕτη θίλει κατατηθεῖν εἰς ἐλεεινοτέραν τῆς Σμύρνης κατάσασιν.

(2) Πόσον ἐπρόκοψεν εἰς τὴν Σμύρνην ἡ ἱατρικὴ φαίνεται μάλις ἀπὸ πολλὰ νομίσματα παλαιὰ κομμένα εἰς τιμὴν αὐτῆς ἀπὸ τοὺς Σμυρναίους, καὶ τὰ ὅποια ἐσύναξεν ὁ Ἀγγλος ἱατρὸς Μεάδης εἰς συνταγματίον ἐπιγραφόμενον, *De nummis quibusdam a Smyrnæis in Medicorum honorem percussis*. Κατὰ τὸν Στράβωνα (Βιβλ. ΙΒ', σελ. 580), ἡ Σμύρνη εἶχε γυμνάσιον ἱατρικῆς ἐξάρχουσιν, ὅπου διδάσκαλος ἐχορηγᾶτο ποτὲ περίφημος ὁ Ἰκέσιος ἀπὸ τὴν ἀῖρεσιν τῶν Ἑρασιστρατείων. Ἀλλ' ἡ ἱατρικὴ νὰ προκόψῃ δὲν εἶναι δυνατόν, ὅπου δὲν συμπροκόπτουσιν ἐνταυτῷ καὶ τὰ ἄλλα τῆς φιλοσοφίας μέρη· ὅλοι σχεδὸν τῆς Ελλάδος οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι ἦσαν σύγχρονοι τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἰπποκράτους.

(3) Οἱ Ῥωμαῖοι, κύριοι τῶν ἰώνων, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων,

τος δὲν εἶναι πλὴν μέταλλα καὶ ἀπὸ τοὺς λίθους αὐτοὺς ἀχρη-
στοτέρα.

‘Θέλετε νὰ καταστήσετε τὸν πλοῦτον ἀληθῶς πρᾶγμα χρή-
σιμον; Ἰδοὺ καιρός· ἐξοδεύσατε μέρος αὐτοῦ, κατὰ μίμησιν
τῶν προγόνων, εἰς τὴν ἀνάσασιν τῆς Σμύρνης, ἐμδιδάζοντες
πάλιν εἰς αὐτήν, ὅσα ἀπ’ αὐτὴν ἐξώρισε καλὰ τῆς ἀπαιδευσίας
τὸ σκότος. Καὶ καθὼς ἐκεῖνοι ὠμονόησαν (1) μεῖς ἄλλας πόλεις
τὴν ὁποίαν τὸ κοινὸν συμφέρον ἐζητεῖ τότε πολιτικὴν ὁμό-
νοιαν, οὕτω καὶ σεῖς ὁμονοήσατε μετὰς γείτονας πόλεις,
τὴν Χίον λέγω καὶ τὰς Κυθωνίας, ὁμόνοιαν ἠθικὴν, ἐπειδὴ
τὸ κυριώτατον τέλος τῆς παιδεύσεως τῶν ἐθνῶν εἶναι ἡ χρη-
στοθήεια. Εἰς ἐσᾶς, ὦ φίλοι Σμυρναῖοι, τοὺς πρώτους τῆς
Ἀσίας, ἀνήκει νὰ δώσετε τοιοῦτον παραδείγμα. Δόξα καὶ
τιμὴ εἰς τοὺς ὅσοι συνδράμωσιν εἰς τὴν τοιαύτην ὁμόνοιαν· εἰς
τοὺς καταφρονητάς αὐτῆς τί πρέπει, νὰ τὸ ἐκφωνήσω δὲν
τολμῶ (2).

ἀφῆκαν ὅμως εἰς τὴν Σμύρνην πολλὰ ἐλευθερίας προνόμια, ὅποια ἦσαν
νὰ κόπτη νομίσματα, τὰ λεγόμενα Αὐτόνομα, νὰ ἔχῃ Σύγκλη-
τον ἰδίαν, καὶ νὰ ὀνομάζῃ Πρυτάνεις. Ἰδε περὶ τούτων ἀπάντων τὸ Νο-
μισματικὸν Λεξικὸν τοῦ Ράσχου, Τομ. Α, μερ. α, σελ. 1402, καὶ
Τομ. Δ, μερ. α, σελ. 348—349, καὶ μερ. β', σελ. 1209—1324.

(1) Ὅτι πολλαὶ πόλεις τῆς Ἰωνίας καὶ ἄλλαι μακρύτεραι ὠμονόησαν
πολιτικῶς μετὰ τοὺς Σμυρναίους, τὸ μαρτυροῦσι πάλιν τὰ νομίσματα,
τῶν ὁποίων ἀρκοῦσι τρία μόνα παραδείγματα, ΕΦΕΣ. ΣΜΥΡΝ. ΟΜΟ.
= ΧΙΩΝ ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΟΜΟΝΟΙΑ. = ΟΜΟ. ΣΜΥΡ. ΛΑΚΕΔΑΙ.

(2) Ὁμόνοιαν ἐννοῶ τοιαύτην. Τὰ τρία γυμνάσια, τῆς Σμύρνης,
τῆς Χίου καὶ τῶν Κυθωνιῶν, νὰ λογίζονται ἐν δένδρον καρποφό-
ρον διηρημένον εἰς τρεῖς κλάδους· εἰς ποταμὸς σοφίας, σχισμένος εἰς
τρεῖς διώρυχας· οἱ τρεῖς διδάσκαλοι, τρεῖς ἀδελφοί. Οἱ ἐπίτροποι τῶν
τριῶν γυμνασίων, τῆς Χίου, τῆς Σμύρνης καὶ τῶν Κυθωνιῶν, νὰ μὴ
νομίζονται μῆτε Κυθωνιάται, μῆτε Σμυρναῖοι, μῆτε Χῖοι, ἀλλ’ Ἐλ-

Εἰς τὰς χεῖράς σας εἶναι, φίλοι Σμυρναῖοι, νὰ μιμηθῇτε τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ. Μία μόνη σταθερά ἀπόφασις, νὰ διώξετε ἀπὸ τὴν πατρίδα τὸ σκότος τῆς ἀπαιδευσίας, ἀρκεῖ νὰ φέρῃ πάλιν τὴν πατρίδα εἰς τὴν ζηλευμένην αὐτῆς προτέραν κατάστασιν. Εἶπατε νὰ γεννηθῇ φῶς, καὶ τὸ φῶς θέλει σὰς καταλάβῃ πανταχόθεν.

Σμυρναῖοι, Χῖοι, Κυθωνιάται, καὶ ἀπλῶς ὅσοι ὀνομάζεσθε Ἕλληνες, τώρα μάλισα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς παλιγγενεσίας τοῦ γένους ἔχετε χρεῖαν νὰ συγκρατῆσθε καὶ νὰ ὑπερασπίζετε ἄλ-

λῃνες, μιᾶς μητρὸς τῆς Ελλάδος τέκνα, κοινωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους ὅ,τι συμφέρει εἰς τὴν κοινὴν τοῦ ἔθνους ἀναγέννησιν. Ἐορτὴ κατ' ἔτος καὶ πανήγυρις τριήμερος εἰς ἀνάμνησιν τῆς τριπλῆς ταύτης ὁμοιοῖας νὰ γίνεται· τὸ πρῶτον ἔτος εἰς τὴν πρώτῃν διὰ κλήρου λαχοῦσαν πόλιν, ὅπου καθεμία τῶν λοιπῶν δύο νὰ πέμπῃ συνορτασὰς ἕξ μαθητάς· τὸ δεύτερον ἔτος νὰ ἐορτάζῃ ἡ δευτέρα εἰς τὸν κλήρον πόλιν, δεχομένη ὡσαύτως τοὺς παρὰ τῶν ἄλλων δύο πεμπομένους δώδεκα μαθητάς· τὸ τρίτον ἡ τρίτη τοῦ κλήρου, μετὰ τὸν αὐτὸν τῶν πεμπομένων ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀριθμόν. Οἱ πεμπομένοι πρέπει νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τοὺς πλέον προκόπτοντας μαθητάς, διὰ νὰ λαμβάνωσι τῆς ἀποστολῆς καὶ πρεσβείας ταύτην τὴν τιμὴν, ὡς τῆς προκοπῆς αὐτῶν ἀμοιβήν. Ἡ δὲ αὐτοὺς δαπάνη καὶ τοῦ ταξιδίου καὶ τῆς ἐπιστροφῆς νὰ γίνεται ἀπὸ τὴν δεχομένην πόλιν. Τὴν πρώτῃν ἡμέραν πρέπει νὰ καλῶνται μετὰ πάσης τιμῆς αὐτοὶ καὶ ἄλλοι δώδεκα μαθηταὶ τῆς δεχομένης πόλεως οἱ προκομμενέτεροι, εἰς συμπόσιον τοῦ Ἀρχιερέως. Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς εὐρτῆς νὰ συμποσιάζωσι μετὰ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ γυμνασίου· καὶ τὴν τρίτην μετὰ τοὺς δημογέροντας τῆς πόλεως. Ὡς Ἕλλάς, Ἕλλάς! Ἄς μάθω ὅτι ἔδωκας τοιαῦτα ἢ παρόμοια σημεῖα τῆς ἀγάπης τῶν φώτων, καὶ ἄς παύσω πέραντα νὰ ζῶ!

Ζεῦ πάτερ, ἄλλὰ σὺ ρῦσαι ὑπ' ἡέρος υἱας Ἀχαιῶν,

Ποίησον δ' αἶθρην, δὸς δ' ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι·

Εὖ δέ φαίει καὶ ὀλεσσον, ἐπεὶ νύ τοι εὖαθεν οὕτως!

λήλους, διὰ τὰ φυλάττεσθε ἀπὸ τὰς ἐνέδρας τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀναγεννήσεως ἡμῶν.

Ἀρκετὰ, ὦ φίλοι Ἕλληνες, ἐλάλησα περὶ τῶν ἀληθινῶν ἐχθρῶν τῆς φιλοσοφίας, κρυπτομένων εἰς τὸ προσωπεῖον τῆς Ξρησκείας. Καιρὸς εἶναι τὰ σᾶς φανερώσω ἐν ἄλλῳ εἶδος ἐχθρῶν τόσον ἐπικινδυνώτερον, ὅσον εἶναι πανουργότερον. Εἶναι τῆς αὐτῆς μ' ἐκείνους ῥίξης βλασθήματα· ἀλλὰ τόσον ἀπέχουν τὰ κατατρέχουσι τὴν φιλοσοφίαν, ὥς' ἐπαγγέλλονται εἰς τὸ φαινόμενον καὶ συμπράκτορες καὶ συνεργοὶ τῆς κοινῆς τοῦ γένους παιδείας.

Εἰς τὰ μεγάλα τῶν ἐθνῶν ἠθικὰ, ἢ πολιτικὰ πρὸς τὸ καλὸν κινήματα, τρία εἶδη ἀνθρώπων ἀναφαίνονται ἐνεργοὶ τοῦ νέου δράματος. Οἱ πρῶτοι, πολλὰ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ἀφιερώνουσιν ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτῶν καὶ τοῦ σώματος τὰς δυνάμεις εἰς τὴν πρὸς τὰ καλὰ μεταβολὴν τοῦ ἔθνους. Αἱ δυνάμεις αὐτῶν ἐξανάγκης εἶναι μικραὶ, ἐπειδὴ εἶναι καὶ αὐτοὶ μέλη ἔθνους ἀδυνατού, καὶ ζῶσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην τοῦ χρόνου περίοδον, ὅταν τὸ ἔθνος ἀρχίζῃ τὰ αἰσθάνεται τὴν ἀδυναμίαν του. Ἀλλὰ τὰς μεταχειρίζονται ἀδόλως εἰς τὴν, τὰ εἶπω οὕτως, ἀναζύμωσιν τῆς πατρίδος των· καὶ τοῦτο μόνον, πολλὰ μικρὸν, ἀλλ' ἐπαινετὸν ὁμῶς, ἔχουσι παρὰ τοὺς ἄλλους προτέρημα.

Τοὺς δευτέρους ἡ ἀναζύμωσις αὕτη δὲν ἀρέσκει παντάπασιν· διότι ἀπὸ μόνην τὴν παλαιὰν ζύμην ἐτρέφοντο, καὶ ἀπ' αὐτὴν μόνην ἐδοξάζοντο. Καὶ ἐκ τούτου αἱ Ξορυβώδεις κατὰ τῆς φιλοσοφίας κραυγαί, καὶ οἱ ἀναίσχυντοι διωγμοὶ κατὰ τῶν ὀλίγων αὐτῆς ὁπαδῶν, καὶ τῆς κοινῆς τοῦ γένους παιδείας συνεργῶν.

Οὐδὲ τοὺς τρίτους, οὔτε τοῦ γένους ἡ παιδεία, οὔτ' οἱ συνεργοῦτες εἰς αὐτὴν εἶναι δυνατόν ν' ἀρέσωσι. Πανουργότεροι ὁμῶς, ὡς εἶπα, παρὰ τοὺς δευτέρους, εὕρισκόμενοι με-

ταξὺ δύο κακῶν, τῆς ἀδυναμίας νὰ ἀληθῶς φιλοσοφήσωσι, καὶ τῆς νὰ τραφῶσι πλέον ἀπὸ τὴν ἀπαιδευσίαν ἀπελπισίας, ἐπενόησαν νὰ κάμωσι πραγματείαν τὴν παιδείαν τοῦ γένους. Ἀποστατοῦσι λοιπὸν εἰς τὸ φαινόμενον ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς των ἐχθροὺς τῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τὴν μὲ τοὺς ὁποίους ἀνασροφῇν οὔτε τροφὴ οὔτε τιμὴ πλέον ἐλπίζεται, καὶ γίνονται τῶν ἀληθινῶν φίλων τῆς σοφίας ψευδάδελφοι.

Εἰς ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει νὰ φωτίζεται, ἡ διάκρισις τῶν τοιούτων εἶναι πράγμα τόσον δυσκολώτερον, ὅσον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐκ πολλοῦ φωτισμένα ἔθνη εὐδοκιμοῦν πολλάκις, ἂν καὶ πρὸς πολλὰ μικρὸν χρόνου διάστημα, πλέον οἱ πραγματευταὶ παρὰ τοὺς ἀληθινούς ἐργάτας τῆς παιδείας.

+ Εἶναι παλαιά, ὅχι σημερινή, ἡ δυσκολία τῆς διακρίσεως τοῦ σοφιστοῦ ἀπὸ τὸν ἀληθὴ φίλον τῆς σοφίας. Δύσκολα γνωρίζεται ὁ σοφιστὴς διὰ τὸ περικαλύπτειν πανταχόθεν αὐτὸν σκότος· δύσκολα καὶ τῆς σοφίας ὁ φίλος, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κοινοῦ λαοῦ πρὸς τὸ φῶς τῆς φιλοσοφίας (1).

Μ' ὅλον τοῦτο εἶναι ἀναγκαία σήμερον καὶ εἰς τὴν προκοπὴν καὶ εἰς τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος ἡ τοιαύτη διάκρισις· εἰς τὴν προκοπὴν, διότι ὅσῃν τιμὴν προσφέρει εἰς τοὺς ἀναισχύντους πόρνους τῶν Μουσῶν, ἄλλο τόσον ἐμποδίζει τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀληθινῶν ἐρασῶν· εἰς τὴν δόξαν, ἐπειδὴ εἶναι τῶν ἀδυνά-

(1) « Ὁ μὲν [σοφιστὴς], ἀποδιδράσκων εἰς τὴν τοῦ μὴ ὄντος σκο-
 » τεινότητα, τριβῇ προσαπτόμενος αὐτῆς, διὰ τὸ σκοτεινὸν τοῦ
 » τόπου, κατανοῆσαι χαλεπός. . . Ὁ δὲ γε φιλόσοφος, τῇ τοῦ
 » ὄντος αἰεὶ διὰ λογισμῶν προσκείμενος ἰδέᾳ, διὰ τὸ λαμπρὸν αὐτῆς
 » χώρας, οὐδαμῶς εὐπετὴς ὀφθῆναι· τὰ γὰρ τῆς τῶν πολλῶν ψυχῆς
 » ὅμματα καρτερεῖν πρὸς τὸ θεῖον ἀφορώντα ἀδύνατα » Πλάτων.
 Σοφιστ. σελ. 254.

των νὰ δοξασθῇ τὸ ἔθνος, ἐνόσω δοξάζει τοὺς ἀδόξους, καὶ ὑποφέρει νὰ χειραγωγῇται ἀπὸ σοφιστὰς πτωχαλαζόνας.

Τοιαύτην διάκρισιν νὰ προξενήσῃ εἰς ἡμᾶς ἄλλο δυνατόν δὲν εἶναι παρὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς παιδείας. Ὅταν τῶν ἐπιστημῶν τὸ φῶς ἐμβάσῃ καὶ εἰς πολλῶν ἀνεπιστημόνων κεφαλὰς τὰς ὈΡΘΑΣ ΔΟΞΑΣ (1), τότε καὶ ὁ κοινὸς λαὸς ἐκ μόνης τῆς ἀναγνώσεως θέλει διακρίνειν τοὺς ἀληθινοὺς προνοητὰς τῆς δόξης τοῦ ἀπὸ τοὺς παρὰ τὸ ἴδιον ἄλλο μὴ φροντίζοντας συμφέρον.

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν οὔτε λαλεῖ οὔτε γράφει παρ' εἰς ὅσα ὁπωσδήποτε ἔχει εἶδῃσιν, οὐδ' ἐπιχειρεῖ τὰ ὑπερβαίνοντα πολὺ τὴν δύναμίν του.

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν τότε μόνον γράφει (2), ὅταν ἐλπίζῃ νὰ ὠφελήσῃ κοινῶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐξαιρέτως τὴν πατρίδα του. Ἰδίου κέρδους ἀφορμὴ εἶναι αἰσχρὸν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ τὸ νοήσῃ. Τιμῆς ἐλπίς εἶναι συγχωρημένον· ἀλλ' οὕτως, ὥς νὰ τὴν δέχεται μετ' εὐχαριστίας, προσφερομένην, μᾶλλον ὥς περισσοτέρας ὠφελείας κέντρον, παρὰ ὥς τῆς προξενηθείσης ἀπὸ τοὺς κόπους τοῦ πληρωμῆν· ὅταν δὲν προσφέρεται, νὰ μὴ τὸν μέλῃ, μηδὲ πρόφασιν ἀργίας νὰ μεταχειρίζεται τὴν σέρησιν τῆς τιμῆς. Εἶναι δοῦλος τῆς πατρίδος του· τὴν παρ' αὐτῆς τιμὴν, ἔχει χάριν· ἂν ἡ πατρίς σιωπήσῃ, πάλιν εὐχαρισεῖ, ὅτι καὶ δὲν τὸν ἀτίμασεν. Ἄν κατὰ δυσυχίαν τὸν ἀτιμάσῃ, λυπεῖται (3),

(1) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 343-344.

(2) Ἐλεγεν ὁ Ἀπολλώνιος (παρὰ Φιλοστράτ. Βιβλ. Δ; κεφ. 33, σελ. 173), « Παλαμῆδης εὖρε γράμματα, σὺχ' ὑπὲρ τοῦ γράφειν μόνον, » ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ γιγνώσκειν ἃ δεῖ μὴ γράφειν ». Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐμποδίσῃς νὰ γράφῃ τὸν ὅστις νομίζει, ὅτι παρὰ χαρτίου καὶ καλαμάριον τίποτ' ἄλλο δὲν χρειάζεται εἰς τὸ γράφειν;

(3) Ἐγγραφε πρὸς τὸν Ἀντίπατρον ὁ Ἀριστοτέλης, ἀφοῦ ἐσερῆθῃ τὰς ψηφισθείσας εἰς αὐτὸν τιμὰς ἀπὸ τοὺς Δελφούς· « Ὑπὲρ τῶν ἐν Δελ-

ὄχι τόσον δι' ἑαυτὸν, ὅσον ὅτι ἡ πατρίς τὸν ἐμποδίζει νὰ τὴν ὠφελήσῃ περισσότερον.

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν δὲν κολακεύει οὔτε τὴν πατρίδα, οὔτ' ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ κανένα. Τὰ καλὰ ἐπαινεῖ ἀδόλως· τὰ κακὰ κατηγορεῖ μὲ παρρησίαν, καὶ τοὺς προξένους τῶν κακῶν θεατριζεῖ, ὅταν ἀναισχύντως ἐπιμένωσιν εἰς τὸν κατὰ τῆς φιλοσοφίας πόλεμον.

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν τιμᾷ τοὺς συναγωνιζομένους μ' αὐτὸν τὸν καλὸν τῆς παιδείας τοῦ γένους ἀγῶνα, καὶ συντρέχοντας τὸν αὐτὸν εἰς τὰ καλὰ καὶ τίμια δρόμον. Ἐάν ποτε νομίσῃ, ὅτι ἐπλανήθησαν, προθυμεῖται νὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν· ἀλλὰ καὶ τότε ὄχι μὲ τρόπους καὶ λόγους ἀξιόους ἀναβραμμένων εἰς ἀγροίκους· ἀλλὰ μὲ εὐσχημοσύνην, μὲ ἱλαρότητα, μὲ ἀνθρωπότητα (1), καὶ ἀπλῶς, ὡς ἐπιθυμεῖ ἀδελφὸς ἀδελφὸν νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν πλάνην.

» τοῖς ψηφισθέντων μοι, καὶ ὧν ἀφήρημαι νῦν, οὕτως ἔχω, ὡς μήτε
» μοι σφόδρα μέλειν ὑπὲρ αὐτῶν, μήτε μοι μηδὲν μέλειν » Πρόδρομ. Ἑλληνικ. Βιβλιοθήκ. σελ. 184.

+ (1) Ἡ παιδεία ὠνομάζετο ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους Ἀνθρωπότης Humanitas· διότι ἴδιον αὐτῆς εἶναι νὰ κάμνῃ τὸν ἄνθρωπον, ἀληθῶς ἈΝΘΡΩΠΟΝ. Καὶ καθὼς ἡμεῖς διαικρίνομεν τὰ λεγόμενα Κοινὰ γράμματα ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ, οὕτως ἐκεῖνοι ὠνόμαζαν τὰ μὲν πρῶτα ἀπαραλλάκτως Κοινὰ γράμματα, communes litteras, τὴν δὲ γνῶσιν τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων (οἱ ὅποιοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐχρημάτισαν μαθηταί, μιμηταί καὶ πολλάκις μεταφρασταί τῶν Ἑλληνικῶν), Ἀνθρωπότητα Humanitatem· καὶ τὸν ἔχοντα τὴν τοιαύτην γνῶσιν (τὸν ἀπὸ μᾶς ὀνομαζόμενον Λόγιον ἢ καὶ Λογιώτατον) Ἀνθρωπευμένον, ἢ Ἀνθρωπισμένον Humanum. Ἡ λέξις ἐπέρασε καὶ εἰς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ εἰς τοὺς Γάλλους μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν. Ἡ Γαλλικὴ φράσις αὕτη, Il a fait ses humanités chez un tel, ἰσοδυναμεῖ σχεδὸν μὲ τὴν Ἰταλι-

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν λαλεῖ καὶ γράφει μὲ σκοπὸν, ὅχι νὰ ἀρέσῃ τὸν ἀπαίδευτον ὄχλον, τοῦ ὁποίου τὴν τιμὴν σοχάζεται ὡς τιμὴν κακοῦ κριτοῦ, ἀλλὰ νὰ ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα του· καὶ ἂν ἡ πατρίς του κατὰ δυσυχίαν δὲν ἔχῃ πλὴν τρεῖς, ἡ καὶ δύο, ἡ καὶ μόνον ἓνα πρόσφορον κριτὴν του, προτιμᾷ τούτου τὴν σιωπηράν ψῆφον παρὰ πολλῶν ἀνθρωπίσκων (1) κρότον, εἰς τὸν ὅποτον ἡδύνονται τῶν σοφιστῶν τὰ ὦτα.

Ἄλλ' εἶναι τάχα ἱκανὸς τὸν ὅποτον ἔλεγα τῆς παιδείας πληθυσμὸν, νὰ προξενήσῃ τὴν ὀρθὴν τῶν πραγμάτων κρίσιν εἰς τὸ γένος; Ὅχι βέβαια, ἐὰν ὁ πληθυσμὸς τῆς παιδείας δὲν διορθώσῃ ἐνταυτῷ καὶ τὴν παιδικὴν ἀνατροφὴν. Αἱ ὀρθαὶ δόξαι, ἀρκετὴ σοφία τοῦ κοινοῦ λαοῦ, τότε μόνον εἶναι σταθεραὶ, ὅταν τὰς ἀποκτήσῃ σύνωρα εἰς αὐτὴν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν.

Εἰς ἡμᾶς (καὶ πρέπει νὰ φανερωθῇ εἰς τὸ ἔθνος ἡ πληγὴ,

μικρὴν, Εὐμαθητεύθη τὰ Ἑλληνικὰ, ἡ τὰ Γραμματικὰ, εἰς τὸν θείνα. Τῆς σημειώσεώς μου ταύτης συμπέρασμα, ἀναγκαστικὸν νὰ τυπωθῇ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν σπουδαστῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώττης νέων εἶναι τοῦτο. Εἰς τὰς φιλολογικὰς διαλέξεις πᾶς τις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἦναι ὑποληψέως ἡ γνώμης διαφόρου τῶν ἄλλων. Ὅστις ὁμως ἐκφράζει τὴν γνώμην του μὲ λόγους ἀναξίους τῶν μαθητευθέντων τὰ, ὡς λέγουν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Γάλλοι, Γράμματα ἀνθρωπικὰ [les humanités], φανερόναι τὴν ἀπανθρωπίαν του. Ὅταν δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐλέγχοντας τὴν τοιαύτην ἀπανθρωπίαν (ἀνδρας τιμωμένους ἀπὸ τὸ γένος ὅλον) μεταχειρίζεται λόγους ἀσχημονεσέρους τῶν πρώτων, δεῖχνει τὴν ἀλογίαν του. Ἄλλ' ὅταν φέρῃ τὴν τοιαύτην ἀσχημοσύνην ἕως νὰ τοὺς ὀνειδίξῃ καὶ διὰ σωματικὰ ἀρρώσθηματα, τότε κηρύσσει, φεῦ! ὅτι εἶναι Ἀνθρωπόμορφον Σηρίον.

(1) α Ἐτι τε ἡ εὐήθεια αὐτῶν πάνυ ἀσείει, τὸ μὴδὲν ὑγιὲς λέγοντας, μὴδὲ ἀληθές, σεμνύνεσθαι ὡς τι ὄντας, εἰ ἄρα ἀνθρωπίσκους
» τινὰς ἐξαπατήσαντες εὐδοκίμησουσιν ἐν αὐτοῖς » Πλάτων. Φαίδρ. σελ. 243.

διὰ τὰ ζητηθῇ καὶ νὰ εὕρεθῇ κοινῶς ἀπ' ὅλους ἡ Θεραπεία τῆς) εἶναι σχεδὸν ἄγνωστον ἀκόμη τί καὶ πόσης ἀνάγκης πρᾶγμα εἶναι ἡ παιδικὴ ἀνατροφή. Τοιαύτη ἄγνοια προέρχεται ἀπὸ τὴν κοινὴν τοῦ γένους δυσυχίαν, δὲν εἶναι τῆς κακίας ἡμῶν ἀποτέλεσμα.

† Ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὴν κατάστασιν τῆς φύσεως, ὀλίγον διαφέρει ἀπὸ τὰ θηρία (1), ἡ νὰ εἴπω ἀληθέστερον, εἶναι καὶ θηριωδέστερος ἐκείνων· ἐπειδὴ παρὰ τῶν θηρίων τοὺς ὀδόντας καὶ τοὺς ὄνυχας ὅπλον ἰσχυρότερον ἔχει τὸν νοῦν. Ἄλλο νὰ τὸν ἡμερώσῃ δὲν δύναται παρὰ ἡ πολιτικὴ κοινωνία, ὅταν ὁδηγούμενη ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν θέσῃ νόμους τοιούτους, ὅποιοι νὰ σκεπάζωσιν ἐξίσου καὶ τὸν δυνατὸν καὶ τὸν ἀδύνατον ἀπὸ τὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀδικίας.

Ἄλλ' οἱ νόμοι τότε μόνον ἰσχύουσι, τότε μόνον γίνονται τῶν διὰ τοὺς ὁποίους ἐνομοθετήθησαν ἀληθινὴ σκέπη καὶ σωτηρία, ὅταν αἱ ψυχαὶ προετοιμασθῶσι διὰ τῆς παιδικῆς ἀνατροφῆς εἰς τὸ σέβας καὶ τὴν φυλακὴν τῶν νόμων. Ἡ καλὴ παιδικὴ ἀνατροφή, ἐξορίζουσα ἀπὸ τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν παιδαρίων παρὰ τὸν φόβον τῶν νόμων πάντα φόβον ἄλλον, διδάσκει τοὺς πολίτας, ὅτι διὰ τοῦτο πρέπει νὰ φοβῶνται τοὺς νόμους, διὰ τὰ

† (1) Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἀφανισθείσας τοῦ Φιλήμονος κωμωδίας (παρὰ τῷ Στοβ. β', σελ. 31), ἐπιγραφομένην ΑἴΓΡΟΙΚΘΣ, εὕρίσκετο ἡ ζῶσα εἰκὼν αὕτη τῆς, διὰ παιδικῆς ἀνατροφῆς ἑλλειψιν, ἀγροίκου καὶ θηριώδους διαγωγῆς πολλῶν ἀνθρώπων·

Φεῦ! ὡς πονηρόν ἐστιν ἀνθρώπου φύσις
Τὸ σύνολον. Οὐ γάρ ἄν ποτ' ἐδεῖθῃ νόμου.
Οἶε τι τῶν ἄλλων διαφέρειν θηρίων
Ἀνθρώπων; Οὐδὲ μικρόν, ἀλλὰ σχήματι·
Πλάγι' ἐστὶ τ' ἄλλα, τοῦτο δ' ὈΡΘΟΝ ΘΗΡΙΟΝ.

μὴ φοβῶνται τοὺς ὁμοίους των ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο νὰ ᾔηται δοῦλοι τῶν νόμων, διὰ νὰ μὴ γίνωνται ἀνδράποδα τῶν παρ' αὐτοὺς θυνατωτέρων κἀνενὸς συμπολιτῶν.

Ὅταν ἀντὶ ταύτης τῆς ἀνατροφῆς αἱ ψυχαὶ δὲν λάδῳσι καμμίαν, ἢ λάδῳσι τοιαύτην, ὅποια νὰ τοὺς κάμνη νὰ φοβῶνται καὶ τὰς σκιάς των, ἀνθρωπίσκοι ἔχοντες τοιαῦτα ψυχάρια ἐπιστρέφουν εἰς τῆς φύσεως τὴν κατάστασιν, ἢ μᾶλλον, γίνονται καὶ ἀπ' αὐτοὺς τῆς φύσεως τοὺς ἀνθρώπους ἀγριώτεροι· διότι ἐκεῖνοι τόσον μόνον ἀδικοῦν, ὅσον τοὺς συμφέρει νὰ πληρώσωσι τὰς ἀναγκαίας τοῦ σώματος χρείας, παρὰ τὰς ὁποίας ἄλλας δὲν γνωρίζουν· οἱ δὲ κακῶς ἀναθραμμένοι τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἄνθρωποι ἀδικοῦν πρὸς τοῦτοις καὶ διὰ νὰ τρυφῶσιν. Ἐκεῖνοι πολεμοῦν τοὺς ὁμοίους των, διὰ νὰ θραπύσωσι τὴν πείναν· οὔτοι καὶ διὰ νὰ εὐχαριστήσωσι τὴν λαιμαργίαν αὐτῶν. Ἐκεῖνοι διὰ νὰ σκεπάσωσι τὸ γυμνὸν αὐτῶν σῶμα· οὔτοι καὶ διὰ νὰ τὸ σολίσωσι μὲ πολυτελῆ φορέματα. Ἐκεῖνοι μεταχειρίζονται μόνην τὴν λεοντῆν, τὴν φυσικὴν ἰσχὺν καὶ βίαν λέγω· οὔτοι προσθέτουν καὶ τὴν ἀλωπεκὴν, τὸ ψεῦδος, τὴν κολακείαν, τὴν ἀπάτην, τὸν δόλον, τὰς κρυφὰς ἐνέδρας, καὶ ὅλας ἀπλῶς τὰς μηχανὰς τῶν ἀνδραπόδων. Ἀρκεῖ εἰς ἐκείνους νὰ ἐμπνέωσι τόσον μόνον φόβον εἰς τοὺς ἄλλους, ὅσου χρείαν ἔχουν, διὰ νὰ μὴ καταδυναστευθῶσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους· οὔτοι δὲν εὐχαριστοῦνται νὰ ᾔηται φοβεροί, ἐὰν καὶ δὲν τιμῶνται ὡς δίκαιοι, ὅταν ἀδικῶσιν, ὡς σοφοί, ὅταν ἀσοφῶσι, καὶ ὡς φρόνιμοι, ὅταν μαίνωνται. Τοιαῦτα εἶναι τῆς ἐκ νεότητος ἀπαιδευσίας, ἢ κακῆς καὶ δουλικῆς ἀνατροφῆς, τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα (I).

(I) « Σμικροὶ δὲ καὶ οὐκ ὀρθοὶ τὰς ψυχὰς· τὴν γὰρ αὔξην καὶ τὸ
» εὐθύ τε καὶ τὸ ἐλεύθερον ἢ ἐκ νέων δουλεῖα ἀφῆρηται, ἀναγκά-
» ζουσα πράττειν σκολιὰ, μεγάλους κινδύνους καὶ φόβους ἐτι ἀπα-

Διὰ τοῦτο ἔλεγα (1), καὶ νὰ λέγω δὲν θέλω παύσειν, ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ φροντίσωμεν καὶ περὶ τῆς παιδικῆς ἀνατροφῆς τοῦ γένους. Αἱ ἐπιστῆμαι ἤρχισαν νὰ ἐμδαίνωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀλλὰ διὰ νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπ' αὐτάς οἱ νέοι, καὶ ἀπ' αὐτοὺς ὅλον τὸ γένος, χρεῖα εἶναι νὰ ἔρχωνται εἰς αὐτάς προετοιμασμένοι μὲ ὀρθὴν παιδικὴν ἀνατροφὴν. Εἰ δὲ μὴ, θέλουσι (μὴν ἀμφιβάλλωμεν) τὰς μεταχειρισθῆν, ὡς μεταχειρίζονται πολλὰκις τὸν πλοῦτον, ὅσοι δὲν ἐγεννήθησαν ἀπὸ γονεῖς πλουσίους, ἀλλὰ, ταλαιπωρημένοι πολὺ μέρος τῆς ζωῆς ἀπὸ καὶ αὐτῶν τῶν πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων τὴν ἔνδειαν, ἐπλουτίσθησαν ἐξαίφνης ἀπὸ τὴν τύχην.

Ἡ φροντίς τῆς παιδικῆς ἀνατροφῆς ἀνήκει μάλιστα εἰς τοὺς διδασκάλους τῶν ἐπιστημῶν. Δὲν τοὺς λανθάνει ὅτι διὰ νὰ προξενηθῇ τοιοῦτον εὐτύχημα εἰς τὸ γένος, πρέπει καθὼς εἰς τῶν ἐπιστημῶν, οὕτω καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ πλεον ἔτι τῶν λεγομένων Κοινῶν γραμμάτων τὴν παράδοσιν, νὰ λάβῃ τὸν τόπον τῆς παλαιᾶς μεθόδου μέθοδος φιλοσοφικῆ. Χωρὶς τῆς φιλοσοφίας τὸν λύχνον ὅστις ἐλπίζει νὰ προκόψῃ εἰς τίποτε (καὶ τοῦτο σημαίνει νὰ τὸ κερδήσῃ, χωρὶς νὰ ζημιωθῇ τὸν νοῦν καὶ τὰ ἥθη του), ἐλπίζει πρᾶγμα ἀδύνατον.

Εἰς τοῦ τετάρτου τόμου τούτου τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης

» λαῖς ψυχαῖς ἐπιβάλλουσα. Οὓς οὐ δυνάμενοι μετὰ τοῦ δικαίου καὶ
 » ἀληθοῦς ὑποφέρειν, εὐθὺς ἐπὶ τὸ ψεῦδος τε καὶ τὸ ἀλλήλους ἀνταδι-
 » κεῖν τρεπόμενοι, πολλὰ κάμπτονται καὶ συγκλῶνται· ὥστ' ὕγιες
 » οὐδὲν ἔχοντες τῆς διανοίας, εἰς ἄνδρας ἐκ μεираκιῶν τελευτῶσι,
 » δεινοὶ τε καὶ σοφοὶ γεγονότες, ὡς οἶονται » Πλάτων. Θεαιτητ.
 σελ. 173.

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 351-352.

τοὺς αὐτοσχεδίουις σοχασμοὺς εἶχα γνώμην νὰ ἀκολουθήσω (εἰς εἶδος Λεξικοῦ, ὡς ἕκμα εἰς τὸν τρίτον) τὴν παράθεσιν τῆς γλώσσης ἡμῶν μετὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν. Πολλοὶ περὶ-
 σάσεις ὀχληραὶ μ' ἐμπόδισαν νὰ πληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν μου ταύτην.

Μεταξὺ τῶν εἰκόνων τοῦ παρόντος τόμου, εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀλκιδιάδου, παρὰ τοῦ περιφήμου, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀξιεπαίνου τούτου ἀνδρὸς, ἔθεσα καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ διδασκάλου του Σωκράτους. Τόπος εἰς αὐτὴν ἀρμοδιώτερος (ἐπειδὴ κατὰ δυστυχίαν βίον τοῦ Σωκράτους δὲν ἔχομεν) ἦτο τῶν Ἡθικῶν τοῦ Πλουτάρχου ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐξαιρέτως, τὸ ἐπιγραφόμενον, Περὶ τοῦ Σωκράτους Δαιμονίου. Ἀλλὰ φοβούμενος, μὴν ὁ Θάνατος, προφθάσας τῶν Ἡθικῶν τὴν ἑκδοσιν, μετὰ σερῆσιν τὴν ἡδονὴν νὰ γνωρίσω εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου τὴν μορφήν τοῦ Θεοῦ τούτου ἀνδρὸς, ἐσπούδασα νὰ τὴν βάλω εἰς τοὺς Βίους, καὶ ἐξαιρέτως εἰς ἐκεῖνου τὸν βίον, τοῦ ὁποίου ματαίως ὁ φιλόσοφος καὶ φιλόανθρωπος Σωκράτης ἐσπούδασε νὰ χειραγωγήσῃ τὴν νεότητά εἰς ὠφέλειαν τῆς πατρίδος. Ἀποδείξεις καὶ τοῦτο πολλὰ χρήσιμος καὶ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ εἰς τοὺς παῖδας, πόσον ὀλίγην ἰσχὺν ἔχουσιν εἰς τῶν νέων τὰς ψυχὰς καὶ αὐτοὶ τῆς ἱερᾶς φιλοσοφίας οἱ λόγοι, ὅταν αἱ ψυχαὶ δὲν ᾔναι προετοιμασμέναι μετὰ ὀρθὴν παιδικὴν ἀνατροφὴν.

Ἀν ἄλλος κἀνείς, ὁ Ἀλκιδιάδης βέβαια, ἐγεννήθη σολισμένος μ' ὅλα τῆς τύχης καὶ τῆς φύσεως τὰ προτερήματα. Εὐγένεια, πλοῦτος, εὐφυΐα ψυχῆς, καὶ κάλλος σώματος ἐξαίρετον, ὅλα ἐσύντρεξον νὰ τὸν κάμωσιν ἐράσμιον εἰς τοὺς συμπολίτας του· καὶ τίποτε δὲν τὸν ἔλειπε νὰ κατασταθῇ καὶ ὠφέλιμος εἰς αὐτοὺς, τίποτε νὰ ὑπερβάλῃ ὅλους τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἀληθῶς μεγάλους ἀνδρας, καὶ ν' ἀφήσῃ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν τὴν ἀπελπισίαν νὰ τὸν ὑπερβάλωσι.

+ Ὁ βαθὺς ὁμως καὶ φρόνιμος Σωκράτης ἐκατάλαβεν, ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης, μόνος ἱκανὸς, διὰ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα του προ-
 + τερήματα, νὰ σηρίξῃ τὴν τότε κλονουμένην Ἑλλάδα, ἥτο καὶ
 καλὸς νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν πτώσιν αὐτῆς, ἐπειδὴ κατὰ δυσυχίαν
 τὸν ἔλειπεν ἡ ὀρθὴ ἀνατροφὴ, ἥτις μόνη σώζει καὶ αὐξάνει εἰς
 τοὺς ἔχοντας τὰ προτερήματα, καὶ τ' ἀναπληρώνει μὲ τὴν ἀρε-
 τὴν εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας.

+ Εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην λοιπὸν ὁ Σωκράτης (τοῦ ὁποίου ἔργον
 ἦτο νὰ χειραγωγῇ τοὺς νέους τῆς πατρίδος του εἰς τὴν ἀρετὴν)
 + ἔδειξε περισσοτέραν ἀγάπην καὶ σπουδὴν παρὰ εἰς τοὺς ἄλλους·
 ἐπειδὴ ἀπ' ἐκεῖνον ἠλπιζε καὶ περισσοτέραν ὠφέλειαν ἢ πατρίς,
 ἀπ' ἐκεῖνον ἔπρεπε νὰ φοβῆται καὶ μεγαλητέραν βλάβην. Καὶ ἐκ
 ταύτης τῆς περισσοτέρας σπουδῆς ἐγεννήθη ἡ βορβορώδης συ-
 κοφαντία κατὰ τοῦ φιλοσόφου Σωκράτους, ἀνδρὸς ἔχοντος
 γυναῖκα καὶ τέκνα, τὴν ὁποίαν δὲν ἔφριξε νὰ ἀνακινήσῃ εἰς
 τοὺς παρόντας καιροὺς ἄγαμος ἡσυχαστής, μὲ σκοπὸν νὰ ἐξ-
 ὀρίσῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴν φιλοσοφίαν.

+ Ἀλλ' οὐτ' αἱ συμβουλαί, οὔτε τὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς τοῦ
 Σωκράτους, ἴσχυσαν νὰ ἐκριζώσωσιν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνα-
 θραμμένου εἰς τοῦ πλούτου τὴν τρυφὴν νέου τοὺς αὐξηθέντας
 βλαστοὺς τῆς κακοηθείας· καὶ τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἐγέννησε τῆς
 πατρίδος του σωτῆρα, οὗτος αὐτὸς τὴν ἀπώλεσεν, ἀνάψας εἰς
 + τὰ σπλάγχχνα τῆς τὴν πυρκαϊᾶν τῶν ἀδίκων πολέμων.

Εἰς ἐσᾶς μάλισα, φίλοι Σμυρναῖοι, πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ
 τὸ παράδειγμα τοῦτο. Ἐσεῖς μάλισα ἔχετε τόσον περισσοτέραν
 χρεῖαν νὰ δώσετε χρησὴν ἀνατροφὴν εἰς τὰ τέκνα σας, ὅσον
 εἴθε παρὰ σχεδὸν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς ἄλλας πόλεις πλουσιώ-
 + τεροι. Εἰς πολλὰ παρόμοια τοῦ Ἀλκιβιάδου παραδείγματα ση-
 ριγμένη, πολυχρόνιος πείρα, ἔδειξεν, ὅτι ὁ πλοῦτος γίνεται +

πολλάκις ἀρετῆς ἐμπόδιον (1), καὶ τῆς κακίας παρὰ ταύτης συνεχέστερον ὄργανον (2). Ἡ παιδικὴ ἀνατροφή διδάσκει καὶ τοῦ πλούτου τὴν ὀρθὴν χρῆσιν, καὶ τῆς πενίας τὴν ἐντιμὸν θεωρίαν, ἢ τὴν φιλόσοφον ὑπομονήν. Αὕτη μόνη φυλάσσει, καὶ τὸν πλούσιον ἀπὸ τὴν μωρίαν νὰ σοχάζεται τοὺς ἐνδεεστέρους ὡς ὑποδεεστέρους του, καὶ τὸν πένητα νὰ κολακεύῃ τοὺς πλουσίους, καὶ νὰ ζητῇ ἀπὸ τὴν ἀπάτην καὶ τὸ ψεῦδος ὅ,τι πρέπει νὰ προσμένῃ ἀπὸ τοὺς κόπους του. Αὕτη μόνη κάμνει καὶ τὸν ἄσχετον νὰ τιμᾷ τὴν σοφίαν, καὶ τὸν σοφὸν νὰ μὴ τὴν καταισχύνη μετὰ τὴν θηριώδη βραβυρότητα τῶν ἡθῶν του. Χωρὶς αὐτὴν ὁ χρυσὸς εἰς τοῦ πλουσίου τὰς χεῖρας, καὶ αἱ ἐπισήμαι εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ σοφοῦ, γίνονται φθορᾶς, παρὰ τὴν εἰς χεῖρας μεθυσμένου ἢ μαινομένου μάχαιραν, ὄργανα ὀλεθριώτερα. Τὰ τέκνα σας φίλοι Ἕλληνες, δύνανται ἀπὸ τοῦ νῦν νὰ κατασταθῶσιν ἀστρονόμοι, χημικοί, φυσικοί, καὶ ἀπλῶς ν' ἀποκτήσωσι πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν· περισσοτέραν ὅμως βλάβην, παρ' ὠφέλειαν θέλουν λάβειν ἀπὸ ταύτας, ἂν ἡ παιδικὴ ἀνατροφή δὲν φθάσῃ νὰ τοὺς καταστήσῃ χρησίμους ἀνθρώπους.

Τοὺς ὑποίους λοιπὸν ἐκαλέσατε διδασκάλους τῶν ἐπιστημῶν, εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ παραδώσετε καὶ τῆς κοινῆς παιδικῆς ἀνατροφῆς τὴν φροντίδα· ἐπειδὴ αὐτοὶ μόνοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ σᾶς

- (1) Κακὸν τι παιδεύμ' ἦν ἄρ' εἰς εὐανδρίαν
 Ὁ Πλοῦτος ἀνθρώποισιν, αἷ τ' ἄγαν τρυφαί.
 Πενία δὲ δύστηνον μὲν, ἀλλ' ὅμως τρέφει
 Μοχθεῦντ' ἀμείνω τέκνα καὶ θρασῆρι.

Εὐριπίδ. παρὰ τῷ Στοβαίῳ, 95, σελ. 518.

- (2) « Πλοῦτος δὲ κακίας μᾶλλον ἢ καλοκαθίας ὑπηρέτης ἐστίν,
 » ἐξουσίαν μὲν τῇ βραθυμίᾳ παρασκευάζων, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τοὺς
 » νέους παρακαλῶν » Ἰσοκράτ. πρὸς Δημόνικ. σελ. 2. Τῆς ἐκδόσ.
 Κραση.

δείξωσι τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα, νὰ ἀναμορφώσετε, ὡς εἶπα, καὶ τῶν λεγομένων Κοινῶν γραμμάτων τὰ σχολεῖα, ὅπου μάλιστα ἔχει χώραν ἡ παιδικὴ ἀνατροφή, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τὴν παράδοσιν. Ἀν αὐτῶν τὰς συμβουλὰς ἀκούσετε, θέλουν ἀπολαύσειν τὰ τέκνα σας ὅχι τὰ μὲ τὰ ὅποια ἐπεριπαιζόμεθα ἔως τώρα μαθήματα, ἀλλὰ τὴν μεθοδικὴν τῆς Σαυμασιᾶς τῶν ἡμετέρων προγόνων γλώσσης εἰδῆσιν. Τοιαύτη εἰδῆσις χωρὶς τῆς φιλοσοφίας τὴν συνεργίαν δὲν ἀποκτᾶται, καθὼς οὐδ' αὐτὴ ἡ φιλοσοφία (εἰς ἡμᾶς τοῦλάχιστον τοὺς Γραικοὺς) ὡς ἐντελὴς νὰ καυχηθῇ ἐμπορεῖ, ἐάν δὲν γνωρίξῃ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχηγῶν τῆς φιλοσοφίας Ἑλλήνων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξαρχῆς ἐγράφησαν γλώσσῃ, καὶ ὅχι ἀπ' ἄλλογενῶν φήμην, ἡ παράδοσιν.

Τοιαύτην εἰδῆσιν τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης διὰ ν' ἀποκτήσωσι, φίλοι Σμυρναῖοι, τὰ τέκνα σας, συμβουλὴ πρώτη τῆς φιλοσοφίας εἶναι νὰ προμηθεύσετε τὴν πλουσίαν Σμύρνην μὲ βιβλιοθήκην πλουσίαν.

Εἰς ταύτην τὴν βιβλιοθήκην, παρὰ τῶν ἐπιστημῶν τὰ ἀναγκαῖα συγγράμματα, πρέπει νὰ εὐρίσκωνται ὅλων ὅλαι τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων αἱ διάφοροι ἐκδόσεις, συνωδευμέναι μὲ τὰς διορθώσεις καὶ τὰς ἐξηγήσεις τῶν νεωτέρων Κριτικῶν.

Παρὰ τὰς ἐκδόσεις ταύτας ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἔχῃ ἡ βιβλιοθήκη σας, καὶ ὅσας ἔγραψαν χωρὶς αὐτὰς οἱ ρηθέντες Κριτικοὶ φιλολογικὰς παρατηρήσεις, συντελούσας καὶ αὐτὰς εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Διὰ νὰ καταλάβετε, φίλοι Σμυρναῖοι, πόσον εἶναι ἀναγκαῖα ἡ τοιαύτη βιβλιοθήκη, δότε, παρακαλῶ, προσοχὴν ὀλίγην εἰς τοὺς ἐξῆς σοχασμούς. Μ' ὅλον ὅτι ἀπ' ἴσως ἀκόμη κανένα δὲν

τοὺς ἠκούσατε, εὐκόλα τοὺς καταλαμβάνει ὅστις δὲν ἔχασεν
ὀλότελα τὴν δύναμιν τοῦ συλλογιζέσθαι.

Αἱ διάφοροι τῶν πραγμάτων ἐπισημαίονται καὶ γνώσεις δὲν ἐγεν-
νήθησαν σύγχρονοι μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ὅτι βλέπομεν καθ-
ημέραν εἰς τὰ νήπια, τοῦτο συνέβη καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τὴν
ἀρχὴν, καὶ συμβαίνει τὴν σήμερον εἰς ὅσα εὐρίσκονται ἀκόμῃ
εἰς τὴν νηπιότητα τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ αὐτῶν τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων εἰς τὴν ζωὴν, οἱ
ἄνθρωποι καταρχὰς δὲν εἶχαν ἢ καμμίαν, ἢ παραπολὺ σκοτεινάς
ιδέας. Ὁ πολὺς χρόνος καὶ ἡ μακρὰ πείρα τοὺς ἐδίδαξαν κατὰ
μικρὸν, πῶς νὰ τρέφονται, πῶς νὰ ἐνδύνονται, πῶς νὰ κατ-
οικῶσι, πῶς μετ' ἀλλήλων νὰ λαλῶσι καὶ νὰ συναναστρέφονται.
Πολλὰς ἐτῶν ἑκατοντάδας ἐχρειάσθη ὁ ἄνθρωπος διὰ ν' ἀφήσῃ
τοὺς ἀγρίους τῶν δένδρων καρπούς, καὶ νὰ μάθῃ νὰ κατα-
σκευάζῃ σίτινον ἄρτον· πολλὰς, διὰ νὰ ῥίψῃ τὰ δέρματα τῶν
ζώων, καὶ νὰ ἐνδυθῇ ὑφαντὰ φορέματα· πολλὰς, διὰ νὰ ἐκβῇ
ἀπὸ τὰ σπήλαια τῆς γῆς, καὶ νὰ κατοικήσῃ καλύψας· πολλὰς,
διὰ νὰ καταφρονήσῃ πάλιν ταύτας, καὶ νὰ κτίσῃ οἴκους· πολ-
λὰς, διὰ νὰ φέρῃ τὴν πτωχὴν καὶ ἄμορφον του γλῶσσαν εἰς
κατάστασιν νὰ ἐκφράξῃ ἀνεμποδίστως τὰς ἀναγκαίας του χρείας,
καὶ περισσοτέρας, διὰ νὰ τὴν ὑψώσῃ εἰς τοιαύτην τελειότητα,
ὅποιαν βλέπομεν εἰς τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων τὰ συγ-
γράμματα.

Τὴν αὐτὴν καὶ εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς γνώσεις καὶ ἐπισημαί-
αται βραδείαν ἀπὸ τὸ ἀτελὲς εἰς τὸ τέλειον προχώρη-
σιν ἠκολούθησαν ὅλα χωρὶς ἐξαίρεσιν τὰ ἔθνη. Νὰ κατηγορήσῃ
τίς κἀνεν ἀπ' αὐτὰ ὅτι δὲν τὰς εἶχεν ἀπαρχῆς τελείας, εἶναι
τῆς αὐτῆς ἀλογίας καὶ νὰ κατηγορῇ τέλειον ἄνδρα, ὅτι δὲν εἶχεν
ἀνδρὸς γνῶσιν εἰς αὐτὰ τὰ σπάργανα.

Ἀφοῦ ὁμῶς εὐρεθῶσιν εἰς κἀνεν ἔθνος, καὶ τελειωθῶσιν

ὅπως δὴποτε, πολλαὶ γνώσεις πραγμάτων, ὅσα ἔθνη δὲν ἀρ-
πάζουσι μετὰ χαρᾶς τὰς τελειωμένας ταύτας γνώσεις, ἢ ἀφοῦ
τὰς ἔχασαν, δὲν σπουδάζουν νὰ τὰς ἀναλάβωσι, τί ἄλλο δεί-
χνουσι μὲ τὴν ἀμελείαν ταύτην, πλὴν ὅτι προτιμῶσι νὰ μείνωσιν
αἰωνίως νῆπιοι;

Ἰ. Πῶς ἠθέлет' ὀνομάσειν, φίλτατοι ὁμογενεῖς τὸν, ὅστις, ἀφοῦ
εὐρέθη τῆς ἀρτοποιίας ἡ τέχνη, τρέφεται μὲ βαλάνια; ΜΩΡΟΝ.
Ἰ. Πῶς τὸν, ὅστις, ἀφοῦ ἔμαθαν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐργάζωνται τὸ
λινάριον καὶ τὸ μαλλίον, περιέρχεται σκεπασμένος μὲ ζώων
ἀλόγων, ὡς ἄλογος, ἀκατέργαστα δέρματα; ΜΩΡΟΝ. Ἰ. Πῶς
τὸν, ὅστις, πλησίον, ἢ καὶ μέσα, εἰς πόλεις κτισμένας, κρύπτεται
ὡς θηρίον εἰς τῆς γῆς τὰς τρύπας, ἢ διάγει τὴν ζωὴν του εἰς
ἀμάξιον, ὡς Σκύθης; ΜΩΡΟΝ. Ἰ. Πῶς τὸν, ὅστις, βλέπων ἄλλα
ἔθνη διδασκόμενα τὴν τέχνην τοῦ λαλεῖν καὶ γράφειν, ψελλιζει
γλώσσαν βάρβαρον, ἢ τῆς γλώσσης τῶν πρώτων κατοίκων τῆς
γῆς ὁμοίαν (1), οὐδ' εἶναι καλὸς νὰ συνδέσῃ οὔτε λόγους, οὔτε

(1) Ἀρκούν εἰς παράδειγμα, οἱ Σῖναι, οἱ κοινῶς ὀνομαζόμενοι Κι-
νέζοι, τοὺς ὁποίους, διότι εἶναι ὀλιγώτερον νῆπιοι παρὰ τὰλλα βάρ-
βαρα ἔθνη, ἐγκωμίασαν τινὲς ὑπέρμετρα, ὡς ἔχοντας ἀνδρικῆς ἡλι-
κίης γνώσιν. Ἡ γλώσσά των φέρει ἀκόμη νηπιότητος σημεῖα ἀναρίθ-
μητα· ὅθεν καὶ ἡ μάθησις αὐτῆς εἶναι τόσον δύσκολος, καὶ ἡ μέθοδος
τῆς μαθήσεως τόσον ἀμέθοδος, ὥς μετὰ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα
χρόνων μελέτην, κἀνεὶς σχεδὸν ἀπὸ τοὺς λογίους Μανδαρίνους αὐτῶν
δὲν τολμᾷ νὰ καυχῆθῃ ὅτι τὴν γνωρίζει ἐντελῶς. Καὶ τί συμβαίνει ἐκ
τοῦτου; Ἐπειδὴ, ἀφοῦ τις ἀπανήσῃ τόσους χρόνους εἰς τὴν προφορὰν,
ὀρθογραφίαν καὶ σύνταξιν τῶν λέξεων, φυσικὰ δὲν τὸν μένει πλέον
κχιρὸς νὰ ἐξετάσῃ τὰ διὰ τῶν λέξεων σημαινόμενα πράγματα, καὶ
νὰ λάβῃ καθαρὰς αὐτῶν ιδέας, χωρὶς τῶν ὁποίων ἐπιτήμη πραγμά-
των δὲν ἀποκτᾶται· οἱ Σῖναι εἶναι σερημένοι ἀπὸ πολλὰς τῶν Εὐρω-
παίων ἐπιτήμης. Ἐχουσιν ὅμως ἀντ' αὐτῶν, κατ' ὀργὴν Θεοῦ, τοιαῦτα
Καλὰ γραμματικὰ, ὅποια εἵχαμεν ἕως τώρα, καὶ μᾶς συμβου-
λεύουσι νὰ μὴ παύσωμεν νὰ ἔχωμεν οἱ ἡμέτεροὶ Μανδαρίνοι.

φράσεις, διὰ τὰ φανερώσῃ εἰς τοὺς ὁμοίους του τί νοεῖ, τί συλλογίζεται; Καὶ τοῦτον ἀδιστακτως θέλει τ' ὀνομάσειν ΜΩΡΟΝ. Ἀναμφίδολον εἶναι λοιπὸν, ἀγαπητοί μου ὁμογενεῖς, ὅτι οἱ διδάσκοντες ἡμᾶς τὰ κλείσωμεν τῆς Ελλάδος τὰς πύλας εἰς τὴν φιλοσοφίαν, χωρὶς τῆς ὁποίας ἡ τελείωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι ἀδύνατος, μᾶς διδάσκουσι τὰ μείνωμεν, ὡς ἐπιθυμοῦν τὰ μείνωσιν αὐτοί, αἰωνίως νῆπιοι καὶ μωροί.

Ἀλλὰ καὶ ἄρτον τρώγομεν, ἤθελεν ἴσως εἰπεῖν τις ἀπὸ τοῦς Σαυμαστάς τῶν τοιούτων διδασκάλων, καὶ ἐνδύματα λαμπρὰ φοροῦμεν, καὶ πολυτελεῖς οἴκους κατοικοῦμεν. Παραδείγματος μόνον χάριν ὀνομάσθησαν ταῦτα, καὶ ἂν ἦσαν ἀφ' ὅ,τι τὰ νομίζουσι τελειότερα (1), δὲν εἶναι πλὴν πολλὰ μικρὸν μέρος

(1) Τὸ τέλειον δὲν εἶναι οὔτε τὸ λαμπρὸν, οὔτε τὸ πολυτελές, ἀλλὰ τὸ εὐχρηστον καὶ πρόσφορον εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὸν ὁποῖον γίνεται, εἰς ὀλίγα λόγια, τὸ τεχνικόν· τὸ ὁποῖον, δὲν ἀποκτᾶται πλὴν μὲ πολυχρόνιον φιλοσοφικὴν προσοχὴν εἰς πολλὰς ὕλας καὶ πολλὰ πράγματα ἐνταυτῷ. Εἶναι καὶ τοῦτο φιλοσόφου παρατηρήσεως ἄξιον θεώρημα, ὅτι ἡ ἀρτοποιικὴ τέχνη ἀκολουθεῖ τὴν τελείωσιν τοῦ διανοητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς. Ὁ καλὰ κατασκευασμένος ἄρτος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐρίσκεται εἰς τὰ πλέον φωτισμένα, ἢ τοῦλάχιστον τὰ ὀλιγώτερον ἀμαθῆ ἔθνη. Παράδειγμα τῶν πρώτων παλαιῶν μὲν εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ὅπου, ὡς φαίνεται ἀπὸ πολλὰς κωμικῶν ῥήσεις (παρ' Ἀθην. Γ, σελ. 112-113), ἐκατασκευάζετο τῆς Ελλάδος ὁ καλῆτερος ἄρτος· νέον δὲ, οἱ Γάλλοι, καὶ ἐξαιρέτως οἱ Παρίσιοι, τῶν ὁποίων ἡ τέχνη τῆς ἀρτοποιίας παρηγορεῖ καμμίαν φορὰν καὶ τὰ κατὰ θυρυχίαν εἰς βαρβάρους ὑποκείμενα καὶ μὲ βρόδρον ἄρτον τρεφόμενα ἔθνη, μὲ τὰ οὐρεαζόμενα Γαλλικὰ ὤωμια [Φραγκιῶλας, *Pains Français*], διότι κατασκευάζονται ἀπὸ Γάλλους, ἢ Γάλλων μιμητὰς ἀρτοποιούς. Παράδειγμα τῶν δευτέρων εἰς τὴν θυρυχὴν Ελλάδα εἶναι οἱ παρὰ τοὺς ἄλλους φρονιμώτεροι, καὶ διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον θυρυχῆσαντες, Χῖοι, τῶν ὁποίων ἡ καλὴ ἀρτοποιία εἶναι εἰς ὅλους γνωστὴ καὶ περιφημὸς.

406 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧ.

τῶν ἀπείρων ἀναγκαίων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην τελειότητα γνώσεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ εἰς αὐτὰ τὰ φωτισμένα ἔθνη λείπουσιν ἀκόμῃ πολλαί, καὶ τῶν ὁποίων ἀποτελεσμα σωτήριον εἶναι ἡ ἐπὶ πλεόν καὶ πλεόν ἡμέρωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Δὲν εἶναι πρώτη φορά, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφάνησαν ἀρτοφάγα θηρία, σολισμένα μὲ ἐνδύματα λαμπρά, καὶ κατοικοῦντα εἰς λαμπρότερα παλάτια.

Μί' ἀπὸ τὰς συντελούσας ταύτας εἰς ἡμέρωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπισήμας, ἡ δρασικωτέρα βέβαια (1), εἶναι ἡ γνώσις τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἥτις ἀποκτᾶται διὰ τῆς Γραμματικῆς τέχνης, ἐὰν αὕτη παραδίδωται ὡς πρέπει.

† Τῆς Γραμματικῆς τὸ λαμπρότερον μέρος εἶναι ἡ Κριτικὴ (2)· καὶ τὸ παλαιὸν Γραμματικὸς καὶ Κριτικὸς, ἦσαν λέξεις συνώνυμοι. Ἀλλὰ συνέβη καὶ εἰς αὐτὴν ὅ,τι καὶ εἰς τὰς λοιπὰς

† (1) Λέγει ὁ Οὐίδιος (Β, Ἐπιστολ. 3', 48), περὶ τῶν ὀνομασθέντων Ἀνθρωπικῶν γραμμάτων, ἥγουν τῆς Γραμματικῆς τέχνης, ὅτι

Emollit mores, nec sinit esse feros,

† ἥγουν « Μαλακύνει τὰ ἦθη, καὶ διώκει τὴν ἀγριότητα ». Φανερόν ὅτι ἐνόει τὴν ἀληθῶς ἑλληνικὴν Γραμματικὴν· ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἕως τῶρα παραδιδομένην εἰς τὰ σχολεῖα, πολλοὶ ἀπὸ μᾶς ἔμειναν ὀμάλκτοι, τινεῖς δὲ καὶ παντάπασιν ἐθηρώθησαν, διὰ τὴν ὅτι ἔμαθαν τάχα τίποτε ὀλέθριον οἴησιν.

† (2) Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Γραμματικῆς Διονυσίου τοῦ Θερμῶδ (εἰς τὴν Ἑλληνικ. βιβλιοθήκ. τοῦ Φαβρικίου, Τομ. 'ς' σελίδ. 511) εὕρισκω ταύτην τῆς Γραμματικῆς τὴν διαίρεσιν· « Μέρη δὲ αὐτῆς εἰσιν ἕξ.
» Πρῶτον, ἀνάγνωσις ἐντριβῆς κατὰ προσῳδίαν. Δεύτερον, ἐξηγησις
» κατὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας ποιητικοὺς τρόπους. Τρίτον, γλωσσῶν τε
» καὶ ἰσοριῶν πρόχειρος ἀπόδοσις. Τέταρτον, ἐτυμολογίας εὑρεσις.
» Πέμπτον, ἀναλογίαις ἐκλογισμός. Ἑκτον, ΚΡΙΣΙΣ ποιημάτων, ὃ δὴ
» ΚΑΛΛΙΣΤΟΝ ἐστὶ πάντων τῶν ἐν τῇ τέχνῃ ».

ἀνθρωπίνας γνώσεις, ἤγουν ἐπροχώρησεν, ὡς ἔλεγα πρὸ μικροῦ, καὶ ὡς εἶπα ἄλλην φοράν (1), βαθμηδὸν ἀπὸ τὸ ἀτελὲς εἰς τὸ τέλειον. Ἡ προχώρησις αὐτῆς ἔγινεν εἰς τριακοσίων σχεδὸν καὶ πεντήκοντα χρόνων διάστημα, ἀφοῦ οἱ φυγόντες τὴν δουλωθεῖσαν Ἑλλάδα ὀλίγοι σοφοὶ Γραικοὶ ἔφεραν τῆς φιλολογίας τὰ πρῶτα σπέρματα εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Οἱ καρποὶ τούτων εὐρίσκονται εἰς τὰς διαφόρους ἐκδόσεις τῶν ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, καὶ εἰς ἄλλα πάμπολλα Λατινιστὶ γραμμένα βιβλία, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα οὐδ' ὅτι εἶναι εἰς τὸν κόσμον γνωρίζουσι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Γραμματικοδιδασκάλους καὶ Γραμματικοσυνθέτας ἡμῶν (2). Ἐρωτῶ τώρα, ὅχι τοὺς Γραμματικούς, ἀλλὰ τοὺς ὅσοι ἔμαθαν νὰ συλλογίζωνται, ἂν ἦναι δυνατόν νὰ μάθωμεν ἀληθῶς Καλὰ γραμματικά, ἐνόσω δὲν γνωρίζομεν ὅσα εἰς τόσον χρόνου διάστημα ἀπὸ σοφῶν πλῆθος τόσον ἐγράφησαν εἰς τελείωσιν τῆς Γραμ-

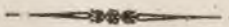
(1) Ἀνωτέρω. σελ. 260, σημ.

(2) Ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους νέους μέλλουν νὰ συντάξωσιν εἰς τὸ ἐξῆς Γραμματικὴν, δύνανται νὰ μάθωσιν ἀφ' ὅσα εἶπα, ποῖα καὶ πόσα ἐφ' ὅσῳ πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ Γραμματικοσυνθέτης. Ὅσοι δὲ ἐσύνταξαν κακὰς Γραμματικάς, τοὺς παρακαλῶ νὰ μὴ ταράσσωνται· δύνανται καὶ αὐτοὶ νὰ ἐξαλείψωσι τὸ ὄνειδος, συντάσσοντες καλητέρας. Μικρὰ ζημίαι εἶναι σύνταξις κακῆς Γραμματικῆς, καὶ ἀκόμη μικροτέρα νὰ σερηθῇ τις τὴν ὑπόληψιν ὅτι εἶναι Γραμματικός. Ἀπ' ὅλας τὰς ζημίας ἡ μεγαλύτερα, ἔλεγεν ὁ φιλόσοφος Ἐπίκτητος, εἶναι ἡ ζημία τῆς ἀνθρωπότητος· « Εἰ δ' ἀντὶ ἀνθρώπου, ἡμέρου ζώου, καὶ κοινωνικοῦ, θηρίου γέγονας βλαβερὸν, ἐπίβουλόν, θητικόν, οὐδὲν ἀπολώλεας; ἀλλὰ δεῖ σε κέρμα ἀπολέσαι, ἵνα ζημιωθῇς; ἄλλου δ' οὐδενὸς ἀπώλεια ζημιῶσι τὸν ἄνθρωπον; Εἰ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΝ μὲν ἧς ἀποδαλὼν, ἡ Μουσικὴν, ἡ ζημία ἡγοῦ τὴν ἀπώλειαν αὐτῆς· εἰ δ' αἰδῶ καὶ καταβολὴν καὶ ἡμερότητα ἀποβαλεῖς, οὐδὲν ἡγῇ τὸ πρᾶγμα; » Ἀρρίαν. Ἐπίκτ. Διατρ. Βιβλ. II, κεφ. ι', σελ. 98. Τῆς ἐκδόσ. Κοραῆ.

ματικῆς. Ἐρωτῶ, ἂν ᾦναι δίκαιον, ἐνόσω οἱ ἄλλογενεῖς ἀναγινώσκουσι τοὺς κόπους τῶν ἡμετέρων προγόνων εἰς διωρθωμένας ἐκδόσεις, καὶ τοὺς λαμβάνωμεν ἡμεῖς, οἱ καυχώμενοι ἐκείνων ἀπόγονοι, ἐσφαλμένους ἀπὸ χεῖρας ἀγραμμάτων ἐκδοτῶν ἢ ἂν ᾦναι τίμιον, ἐνόσω τρυφῶσιν ἐκεῖνοι τὸν καθαρὸν ἄρτον τῆς ἐλληνικῆς τραπέζης, καὶ λιμάζωμεν ἡμεῖς, ἢ καὶ τρεφώμεθα μετὰ τὰ πίτυρα τῆς ἡμετέρας Γραμματικῆς. Ὅχι, φίλοι ὁμογενεῖς· οὔτε δίκαιον, οὔτε τίμιον, κρίνειν τὸ θέλετε.

Διὰ καὶ ἐξαλείψετε ὁμῶς τοιαύτην καταισχύνην, ὅσον εἶναι δυνατόν ἐγγήγορα, ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἄρκει ν' ἀποκτήσετε βιβλιοθήκην, ὡς εἶπα, πλουσίαν· ἀνάγκη εἶναι (τὸ καταλαμβάνετε καλὰ) καὶ κατὰσῆσετε τοὺς σπουδαστάς τῶν Ἀνθρωπικῶν γραμμάτων ἱκανοὺς καὶ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὰ βιβλία. Τοῦτο δὲ καὶ κατορθώσετε δὲν εἶναι δυνατόν, εἰς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης τὸ γυμνάσιον δὲν βάλετε καὶ διδάσκαλον τῆς Λατινικῆς.

Ταῦτα, φίλοι Σμυρναῖοι, φίλοι Χῖοι, φίλοι Κυθωνιάται, φίλοι Ἕλληνες, καὶ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνάσασιν! εἶναι τὰ δραστηρία βοηθήματα, ἢ μέσα, τῆς μαθήσεως τῶν ἀληθῶς Καλῶν γραμματικῶν. Ἄλλα παρὰ ταῦτα ὅστις ἐπαγγέλλεται καὶ σᾶς δείξῃ, μὴν ἀμφιδάλλετε ὅτι σᾶς περιπαίζει.

ΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1811)

ΤΩΝ ΒΙΩΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

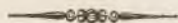
ΠΡΟΔΕΓΟΜΕΝΑ (*).

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

ὍΤΑΝ ἄρχισα εἰς τοὺς αὐτοσχεδίους τούτους στοχασμοὺς τὰς εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν παρατηρήσεις, σκοπὸν εἶχα νὰ τὰς ἀκολουθήσω καθεξῆς· διότι (πάλιν τὸ λέγω) κρίνω τὴν παράθεσιν καὶ σύγκρισιν τῶν δύο γλωσσῶν ἐπιτηδεῖαν καὶ τῆς παλαιᾶς τὴν μάθησιν νὰ εὐκολύνῃ, καὶ τὴν ἀπὸ ἡμᾶς σήμερον λαλουμένην, ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ διορθώσῃ.

Ἀναγκασθεὶς διὰ σωματικᾶς ἀσθενείας νὰ τὰς διακόψω, τὰς ἀναλαμβάνω σήμερον, ὅχι οὐδὲ ἀνέλαβα τὴν ὑγείαν μου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμαθα, ὅτι τὰ μικρὰ τῆς ἀδυνατοῦ μου χειρὸς σπέρματα ταῦτα δὲν ἐξάθησαν παντάπασιν ἄκαρπα.

(*) Τόμ. Γ'.

410 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧ.

Πρὶν ὅμως τὰς ἐξαναρχίσω, παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸ ἀσθενές μου γῆρας δύο ταῦτα· πρῶτον, ἐὰν εὕρῃ ἀπ' αὐτάς, τινὰς μὲν ὑπὲρ τὸ πρέπον, ἄλλας δὲ ὅχι ὅσον ἔπρεπε, διεξοδικάς· δεύτερον, ἐὰν ἡ γηραλαία μου μνήμη μὲ κάμῃ νὰ μεταλέγω τὰ προλεγμένα. Καὶ ἀπὸ τὰς δύο μου ταύτας ἁμαρτίας, ἡ οὐδεμία, ἡ πολλὰ μικρὰ θέλει γεννηθῇν ζημία.

† ἌΒΙΑ, θηλυκὸν ὄνομα συνώνυμον τοῦ Στεῖρα.

Ὁ Δουκάγγιος (1) τὸ γράφει παροξυτόνως, Ἀβία· ἐκ τοῦ ὁποίου φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸ κοινογενές τῶν παλαιῶν, Ἀβιος, καθὼς ἀπὸ τὸ Ἄγιος, Ἀγία, καὶ ἀπὸ τὸ Ἄγριος, Ἀγρία.

Εἰς ἐκείνους τὸ Ἀβιος ἐσήμαινε καινότερον τὸν μὲν ἔχοντα βίον, ἤγουν τὸν πένητα· καίποτε ἐξεναντίας τὸν πολὺδιον, ἤγουν τὸν πλούσιον, διὰ τὴν διπλὴν τοῦ α μορίου σημασίαν, τὴν σερητικὴν λέγω καὶ τὴν ἐπιτατικὴν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ, Βίος, σημαίνει καὶ τὴν ζωὴν, ἀκολούθως τὸ, Ἀβιος, ἔπρεπε νὰ σημαίῃ καὶ τὸν σερημένον τῆς ζωῆς, ἤγουν τὸν νεκρόν. Ταύτης τῆς σημασίας παράδειγμα ἀκόμη δὲν εὗρέθη εἰς τοὺς παλαιούς, μ' ὅλον ὅτι ἐμεταχειρίζοντο τὸ ἐναντιόσημον, Ἐμβιος.

Εἰς τὸν Ἠσύχιον ὅμως εὐρίσκεται οὐδετεροπληθυντικῶς, Ἀβια, « οὐ διώσιμα »· τὸ ὅποιον οἱ μεταγενέστεροι Λεξικογράφοι δὲν ἐξεύρω πῶς ἀμέλησαν νὰ σημειώσωσιν. Ἀλλὰ τὸ, Ἀβια τοῦτο τοῦ Ἠσυχίου σημαίνει κυρίως, ὅχι τὰ σερημένα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα ἢ κινδυνεύοντα νὰ τὴν σερηθῶσι, τὰ μὴ δυνάμενα νὰ ζήσωσι.

Ἐκ τούτου συμπεραίνω, ὅτι τῶν κοινῶν ἡμῶν Λεξικῶν ἡ

(1) Τόμ. Α, σελ. 4.

Ἄβία, δὲν ἐσθίμαινε κυρίως καὶ καταρχὰς τὴν σείραν, ἤγουν τὴν μὴ συλλαμβάνουσαν ὀλότελα, ἢ τὴν ἄγονον, ἀλλὰ τὴν ἀφοῦ συλλαβὴ μὴ δυναμένην νὰ ζωογονήσῃ, μὴδὲ νὰ τελεσφορήσῃ τὸ συλληφθὲν, τὴν φθείρουσαν καὶ ἀποβάλλουσαν τὰ ἔμβρυα γυναιῖα· ἔπειτα ἴσως ἐκατόντησε νὰ σημαίνει καὶ ἀπλῶς τὴν σείραν.

Ἡ Ἄβία αὕτη, ἤγουν τῆς ὁποίας ἡ κοιλία δὲν εἶναι καλὴ νὰ δώσῃ βίον, ἢ ἀφοῦ τὸν δώσῃ, τὸν φθείρει πρὶν τὸν τελειώσῃ, μοῦ φέρει εἰς τὴν μνήμην τόπον Ἱπποκράτους μέχρι τούτου ἀδιόρθωτον καὶ ἀνεξήγητον. Εἰς τὸ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενον Περὶ γυναικείων (1) σύγγραμμα, ὅπου ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς ποσότητος καὶ τοῦ καιροῦ τῶν καταμνηνίων, λέγει· « Ἡσι » δὲ ἐν φύσει ἐστὶ πλείονα καθαίρεσθαι τεσσάρων ἡμερέων, » καὶ πολλὰ κάρτα χωρεῖ τὰ ἐπιμνήνια, αὗται λεπταὶ γίνονται, καὶ τὰ ἔμβρυα αὐτέων λεπτά, καὶ ἈΜΑΛΔΥΝΕΤΑΙ. » Ἡσι δὲ τριῶν ἡμερέων ἔλασσον ἢ καθαρσις γίνεται, ἢ ὀλίγα » χωρεῖ, αὗται παχεῖαι καὶ εὐχροοί, ἀνδρικά τε καὶ οὐ » ΜΝΗΣΙΤΟΚΟΙ εἰσὶν ». Ἀπὸ τὸ Ἀμαλδύνεται, ἤγουν ἀφανίζεται (2), γίνεται φανερόν, ὅτι καὶ τὸ, Μνησιτόκοι πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ ΚΝΗΣΙΤΟΚΟΙ. Τοῦτο μὲ τὴν ἄρνησιν, « Οὐ κνησιτόκοι εἰσὶν », θελεῖ νὰ εἴπῃ, Οὐκ ἀμαλδύνουσιν (ἤγουν δὲν ἀφανίζουσι, δὲν φθείρουσι) τοὺς τόκους.

Ἄλλος τόπος τοῦ Ἱπποκράτους, ὁμοίως κακογραφημένος, εἶναι εἰς τὸ Περὶ ἐπταμνήνου (3) « Πολλαὶ δὲ τῶν γυναικῶν καὶ » ἐπιπυρεταίνουσι, τούτων γινομένων· αἱ δὲ καὶ ἀπόλλυνται » σὺν τοῖς ἐμβρύοις. ΧΡΩΝΤΑΙ δὲ πᾶσαι ἐν ὀλίγῳ ΠΕΡΙ ΤΟΥ-

(1) Βιβλ. Α, § 15, Τόμ. Β, σελ. 426.

(2) « Ἀμαλδύναι, ἀφανίσαι » Ἡσύχιος.

(3) § 2, Τόμ. Α, σελ. 169.

412 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧ.

» ΤΟΥ »· ὅπου, ἂν δὲν λανθάνωμαι, πρέπει... « ΚΝΩΝΤΑΙ δὲ »
 » πᾶσαι ἐν ὀλίγῳ ΕΠΙ ΤΟΥΤῳ ». Τὸ νόημα εἶναι· Ὅταν ἀσθε-
 νήσῃ τὸ ἔμβρυον εἰς τὴν μήτραν, πολλαὶ γυναῖκες πάσχουν
 πυρετόν· τινὲς δὲ καὶ ἀποθνήσκουν μὲ τὸ ἔμβρυον· ὅλαι δὲ
 (ἤγουν καὶ αἱ ἀποθνήσκουσαι καὶ αἱ μένουσαι εἰς τὴν ζωὴν)
 τὸ φθείρουσι, τὸ ἀποβάλλουσι μετὰ τὸν πυρετόν. Τὸ Κνῶν-
 ται ἐδῶ εἶναι εἰς τὴν μέσσην διάθεσιν. Εἰς τὴν φθοράν τῶν
 ἐμβρύων, τὴν κοινῶς λεγομένην Ἀπόβαλμα, εἶναι εἰς χρῆσιν
 + καὶ οἱ δύο τύποι, Ἐξαμβλώω καὶ Ἐξαμβλόομαι (1),
 Ἐκτιτρώσκω, καὶ Ἐκτιτρώσκομαι (2), ἀπαρallάκτως
 καθὼς εἰς ἡμᾶς τὸ Ἀποβάλλω καὶ Ἀποβάλλομαι, ὅταν
 ὁ λόγος ᾗναι περὶ ἐξαμβλώσεως. Οὕτω λοιπὸν καὶ Κνάω καὶ
 + Κνάομαι. Ἰσως ἔλεγαν καὶ Κνόομαι, ἐπειδὴ εὐρίσκεται εἰς
 τὸν Ἡσύχιον, « ΚΕΓΝΩΣΘΑΙ (γρ. ΚΕΚΝΩΣΘΑΙ), τεθραῦσθαι,
 » τετρήσθαι (γρ. τετρώσθαι)· ΚΕΓΝΩΤΑΙ (γρ. ΚΕΚΝΩΤΑΙ),
 » τέτρωται ». Κναίω καὶ Κνάω εἶναι συγγενῇ ῥήματι πῶς
 τὸ Κλαίω καὶ Κλάω), καὶ συνώνυμα τοῦ Καίνω. Λέγει ὁ
 Ἡσύχιος, « ΚΑΪΝΕΙ, φονεύει, κτείνει· ΚΝᾶΣΑΙ, ὀλέσαι,
 » λυπῆσαι· ΚΝΗΜΙΑΙ, φθοραί· ΚΝΗΣΤΗΡ, φονεύς, ὀλετήρ·
 » ΑΠΟΚΝΑΪΕΙ, λυπεῖ, φονεύει, ΑΠΟΚΝΑΙΣΙΣ, ἡ μετὰ (γρ.
 » κατὰ) βραχὺ ἀναιροῦσα λύπη ».

+ Τὸ παθητικόν, Διακναίομαι, ἤγουν φθείρομαι, ἀπόλ-
 λυμαι, ἀφανίζομαι, εὐρίσκεται εἰς τὸν Εὐριπίδην (3),

Χρῆ, τῶν ἀγαθῶν διακναιομένων,
 Πενθεῖν, ὅς τις χρεσὸς ἀπ' ἀρχῆς νενόμизαι.

(1) Εὐρίσκεται καὶ Ἐξαμβλέομαι καὶ Ἐξαμβλύνομαι εἰς τὸν Ἱπποκράτην.

(2) Ἴδε τὸ Περί ἀέρ. ὑδ. τόπ. τοῦ Ἱπποκράτους Μέρ. Α, σελ. 10 καὶ 18. Τῆς ἐκδόσεως Κοραῆ.

(3) Ἀλκμ. 108.

Τό ἐνεργητικόν, Διακναίω, ὅταν ὁ λόγος ᾖναι περὶ φθορᾶς ἢ ἀποβολῆς ἐμβρύων, εἶναι εἰς τὸν Ἱπποκράτην, « Ἐπὴν [ἢ » γυνή] ΔΙΑΒΑΙΝΗ τοὺς τόκους, φύσει ἄτοκος ἐοῦσα, τὸ » μὲν πρῶτον ὑπολείπει (ἴσ. ἐπιλείπει) τὰ ἐμμήνια κ. τ. λ. (1) ». Ὅτι τὸ Διαβαίνειν πρέπει νὰ μεταβλθῇ εἰς τὸ ΔΙΑΚΝΑΙΗ (ἤγουν διαφθείρη), τὸ μαρτυρεῖ ἄλλος παράλληλος τόπος οὗτος· « Ἡ δὲ νοῦσος λάζεται, ἐπὴν διακναισθῇ (ἴσ. δια- » κναίση) τι τοῦ ἐμβρύου, ἢ ἐκτρώσῃ ἐν τόκῳ (2) ».

Ἐάν αἱ διορθώσεις μου αὗται δὲν ᾖναι σφαλμέναι, ἀκόλουθον εἶναι νὰ ἐξορισθῇ ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ Λεξικά τὸ εἰς μόνον τὸν Ἱπποκράτην σηριζόμενον Μνησιτόκος, καὶ νὰ βλθῇ αὐτὸ αὐτοῦ (εἰς τὸν ἀρμόζοντα τόπον) τὸ Κνησιτόκος, ὄνομα σχηματισμένον κατὰ τὸν τύπον τοῦ Κλεψιτόκος (3). Πρέπει πρὸς τοῦτοις νὰ βλθῇ εἰς αὐτὰ καὶ τὸ Κνάομαι εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἔκτιπρώσκομαι.

ἈΓΑΠΩ. Παρὰ τὴν εἰς ὅλους συνήδη καὶ γνωστὴν σημασίαν, + μεταχειριζόμεθα τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐνωμένον διὰ τοῦ νὰ μορίου μὲ ἄλλο ῥῆμα, ὅταν θελωμεν νὰ σημάνωμεν τὸ, Αἰσθάνομαι ἡδονὴν νὰ κάμνω συχνὰ τί, νὰ καταγίνωμαι συνήθως εἰς τί, εἰς ἓνα λόγον τὸ Συνειθίζω. Ἀγαπῶ νὰ λαλῶ, νὰ περιπατῶ, νὰ τρέχω κ. τ. λ.

Σημεύσεις. Ἀπαρράλκτως οἱ παλαιοὶ ἐσύντασσαν τὸ Φιλῶ μὲ ἄλλου ῥήματος ἀπαρέμφατον, εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν. + Ἡ χρῆσις εἶναι τόσον πολλή, καὶ τόσον γνωστὴ, ὥστε ἀρκεῖ μόνον ἓν παράδειγμα τοῦ Σοφοκλέους τοῦτο (4).

(1) Περὶ γυναικ. φύσ. § 16, Τόμ. Β, σελ. 369.

(2) Αὐτόθ. Β, § 15, Τόμ. Β, σελ. 545. Ἰδε καὶ τὸν Ἑρωτιανὸν (λέξ. Διακνασθέν), καὶ τὸν Φοέσιον (λέξ. Δικναίω).

(3) Ὀππιαν. Κνηγετ. Γ, 11.

(4) Οἰδ. Τύρ. 569.

— Εφ' οἷς γὰρ μὴ φρονῶ, σιγαῖν φιλῶ.

Ἡ τοιαύτη χρῆσις ἐπέρασε καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν. Τὸ, *Σιγαῖν φιλῶ*, ἢ, καθὼς λέγομεν σήμερον, *Ἀγαπῶ νὰ σιωπῶ*, εἰς αὐτοὺς εἶναι, *j'aime à me taire*.

Ἀγαπῶ, εἰς ἡμᾶς σημαίνει ἀκόμη τὸ *Ἐρῶ* τῶν παλαιῶν, ἡγουν φανερόναι τὴν ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα, ἢ γυναικὸς πρὸς ἄνδρα φυσικὴν ὁρμὴν καὶ κλίσιν τῆς ψυχῆς· ὅθεν λέγομεν καὶ *Ἀγάπην*, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνοι *Ἐρωτα*, καὶ *Ἀγαπητικὸν*, τὸν *Ἐραστὴν*, καὶ *Ἀγαπητικὴν*, τὴν *Ἐρωμένην*.

Σημειώσεις πρώτη. Ἡ τοιαύτη σημασία εἶναι τοῦ παρακμάζοντος ἑλληνισμοῦ. Εἰς τοὺς ἑβδομήκοντα (1), λέγει ὁ Ἀμινών, « *Θημάρ*, τὴν ἀδελφὴν Ἀβεσσαλώμ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἐγὼ » *ἀγαπῶ* ». Εἶπε καὶ ὁ Λευκιανὸς (2), « *Ἐπιμανῶς ἀγα-* » *πῶσα τὸν νεανίσκον* » ἀντὶ τοῦ, *Ἐπιμανῶς ἐρώσατο τοῦ νεανίσκου*.

Σημειώσεις δευτέρα. Τὸ *Ἀγαπητικὸς* εἶναι ἀνωμαλία τῆς γλῶσσης· διότι ἔπρεπε νὰ ᾔῃαι, *Ἀγαπητής*, διὰ νὰ σημαίνῃ τὸν ἀγαπῶντα, καθὼς ὁ *Ἐραστὴς* σημαίνει τὸν ἐρῶντα. Παρόμοια τὸ *Ἀγαπητικὴ* ἔπρεπε νὰ ᾔῃαι, *Ἀγαπητὴ*, ἢ καὶ, *Ἀγαπημένη*, ὡς τὸ, *Ἐρωμένη*.

Ἡ ἀγάπη εἰς τοὺς νέους εἶναι πολλάκις δῶρον τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἔλεγεν ὁ φιλόσοφος Πολέμων (3). Γίνεται δὲ τοιοῦτον, ὅταν ἀποβλέπῃ εἰς ἓνα μένον σκοπὸν, τὸ νόμιμον συναικέσιον, ὅταν ἀνάπτεται εἰς ἡλικίαν καὶ κατὰσασιν τὴν πρέπουσαν, ἡγουν ἱκανὴν ὅχι μόνον νὰ δώσῃ ζῶην, ἀλλὰ καὶ χρηστὴν ἀνα-

(1) Βασιλ. Β, ιγ', 4.

(2) Ἀληθ. Ἱστορ. Β, § 25.

(3) Ἰδε Πλουτάρχ. Μέρ. Α, σελ. 579.

τροφὴν εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ γεννηθῶσιν, ὅταν ἔχῃ τὴν συγκατάθεσιν φρονίμων γονέων, ὅταν ὁ ἀγαπῶν προτιμᾷ τὴν ὁμογενῇ ἀπὸ τὰς ἀλλογενεῖς, καὶ ὅταν ἀγαπᾷ ὄχι μόνον διὰ τὸ ἀληθινὸν ἢ φαινόμενον τοῦ σώματος κάλλος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς. Τοιαύτη ἀγάπη μὲ τοιούτους καρποὺς, ἡγουν μὲ τέκνα χρηστὰ, μέλλοντας νὰ κατασταθῶσι χρηστῶν ἄλλων τέκνων γονεῖς, κρατεῖ καὶ σώζει τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν· διότι ἔχει τὴν βᾶσιν τῆς εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν, καὶ λαμβάνει τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀπ' αὐτὸν τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως· « Ἡ γυνὴ σου ὡς ἄμπελος εὐθηνούσα ἐν τοῖς » κλίτεσι τῆς οἰκίας σου· οἱ υἱοὶ σου ὡς νεόφυτα ἐλαίων κύκλῳ » τῆς τραπέζης σου. Ἰδοὺ οὕτως εὐλογηθήσεται ἄνθρωπος ὁ » φοβούμενος τὸν κύριον (1) ».

ἈΓΓΕΪΟΝ. Τόπος ὀνομάζεται τὸ διάσημα, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχεται σῶμα τί. Ἐάν τὸ διάσημα τοῦτο ᾖ κινητὸν, ἡγουν δυνατόν νὰ μεταφέρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὀνομάζεται Ἀγγεῖον. Εἶναι λοιπὸν τὸ Ἀγγεῖον, ὡς ὀρθὰ τὸ ὥρισεν ὁ Ἀριστοτέλης, « Τὸ » πὸς μεταφορητὸς (2) ».

Ὁ τρίγωνσος Λεξικογράφος ἐλησμόνησε νὰ βάλῃ τὴν λέξιν ταύτην εἰς τὸ Λεξικόν του. Καὶ ὅμως ἔχει τὸ Ἀγγεῖον σημειώσεως ἀξίας δύο τροπικὰς σημασίας, εἰς μόνην ἴσως ἡμῶν τὴν γλῶσσαν ἰδίαν.

Ἡ πρώτη εἶναι, ὅταν μεταχειριζώμεθα τὴν λέξιν κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ δεχόμενον τὰ περιττώματα τῆς κοιλίας, τὰς περισσοτέρας φορές πῆλινον, ἀγγεῖον, τὸ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ὀνομαζόμενον Λάσανον, ἢ Σκωραμῖς.

Ὅ,τι ἐξέχει εἰς τὸ εἶδος του, οἰκαιοποιεῖται τοῦ εἶδους

(1) Δαυὶδ, ψαλμ. ρκζ', 3-4.

(2) Ἀριστοτέλ. Φυσικ. ἀκροάστ. δ', 4.

+ όλου τὸ ὄνομα· ἐξέχει δὲ, ὅχι μόνον δι' ἀρετὴν, ἢ δι' ἀξίαν, ὡς ὅταν ὀνομάζωμεν ἀπλῶς, Ποιητὴν τὸν Ὀμηρον, Ῥήτορα τὸν Δημοσθένην, καὶ Φιλόσοφον τὸν Ἀριστοτέλην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συχνοτέραν μεταχειρίσιν, ὡς τὸ, Λάχανον ἀντὶ τῆς Κράμβης τῶν παλαιῶν. Τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ λόγου

+ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς τεχνογράφους Ἀντωνομασία.
 Κατὰ τοιαύτην λοιπὸν ἀντωνομασίαν καὶ τὸ Κοπροδόχον ἀγγεῖον ὠνομάσθη ἀπλῶς καὶ κατ' ἐξοχήν, Ἀγγεῖον, διὰ τὴν ὁποίαν ἔχομεν καθημερινὴν καὶ ἀναγκαίαν αὐτοῦ χρεῖαν (1), ὡς καὶ τὸ συνώνυμόν του Καθήκιον (παράγωγον τοῦ Κάθιμαι) ἐφύλαξε τὴν ἀντωνοματικὴν σημασίαν τῆς παλαιᾶς λέξεως Θᾶκος (παραγώγου τοῦ Θάσσω), τὴν ὁποίαν σώζουσι καὶ πολλῶν γλωσσῶν νέων αἱ ταυτόσημοι λέξεις. Οὕτω τῶν Γάλλων τὸ *Aller à la chaise*, ἢ *à la selle*, καὶ τῶν Γερμανῶν τὸ *Zu stuhle gehen*, εἶναι σχεδὸν αὐτολεξεῖ τὸ ἐπὶ Θᾶκον, ἢ Θρόνον, ἀνίστασθαι, τῶν παλαιῶν (2), ἢ τὸ, Ὑπάγω εἰς καθήκιον, ἡμῶν τῶν νέων.

Ἡ δευτέρα ἀξιοσημεῖωτος τροπικὴ σημασία τοῦ, Ἀγγεῖον, εἶναι, ὅταν προσλαμβάνῃ τὸ ἐπίθετον Κακός. Κακὸν ἀγγεῖον εἰς ἡμᾶς σημαίνει διεσραμμένον καὶ κακότροπον ἄνθρωπον, καὶ ἀναλογεῖ μὲ τὸ *mauvais sujet* τῶν Γάλλων.

Σημεῖωσις. Ἡ λέξις Ἀγγεῖον εἶναι συνώνυμος τοῦ Σκεῦος.
 « Σκεῦος, χωρητικὸν τινὸς εἶδους ἀγγεῖον » λέγει ὁ Σουΐδας.

+ (1) Ὅθεν καὶ, Ἀναγκαῖον, καὶ Χρεῖα, λέγεται καὶ αὐτὸ καὶ ἀπλῶς ὁ τόπος ὅπου γίνεται ἡ κένωσις τῶν περιττωμάτων τῆς κοιλίας, καὶ τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν καὶ Πόρευσιν. Ἴδε τὰ σημειωθέντα εἰς τὸν Πλούταρχ. Μέρ. Α, σελ. 478.

(2) Ἴδε Θεοφράστου Χαρακτ. ιθ', καὶ Ἰπποκράτ. Ἐπιδημ. Ζ, 26, καὶ Περὶ διαίτ. Οξ. § 48.

Τὴν ἐπροσαρμόσαμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ μερικώτερον εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, καθὼς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τὸ Σκεῦος. Παραγγέλλει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, « Τὸ ἑαυτοῦ » σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ (1) » ἡγουν, τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ὡς τὸ ἐξηγεῖ ὁ Θεοδώρητος. Ἄλλοῦ πάλιν ὁ αὐτὸς Παῦλος (2) παραβάλλει τοὺς ἀνθρώπους μετὰ εὐρισκόμενα εἰς τοὺς εἰκους σκεύη, ἐκ τῶν ὁποίων, λέγει, ἄλλα εἶναι χρυσᾶ, ἄλλα ἀργυρᾶ, ἄλλα ξύλινα, ἢ ὀσφράκινα, ἄλλα σκεύη τιμῆς, καὶ ἄλλα ἀτιμίας. Εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἄτιμα σκεύη περιέχονται (δὲν εἶναι ἀμφιβολία) καὶ τὰ λεγόμενα κατ' ἐξοχὴν Ἀγγεῖα, ἡγουν τὰ Καθήκια. Πιθανὸν εἶναι λοιπὸν, ὅτι τὸ Κακὸν ἀγγεῖον εἶναι φράσις ἀνάλογος μετὰ τὴν Σκεῦος ἀτιμίας τοῦ Ἀποστόλου, καὶ ἐγεννήθη ἀπ' ἐκείνης.

Εὐδεχόμενον ὁμῶς καὶ νὰ ἔλαβεν ἀρχὴν ἀπὸ Κωμικὸν κα-
νένα παλαιόν, ὅστις κωμῳδῶν τινὰ κακότροπον δημαγωγόν,
τὸν ὠνόμασε Κάκκης ἀγγεῖον. Ἡ λέξις Κάκκη, ὡς καὶ
εἰς τοὺς Γερμανοὺς τὸ παρόμοιον Kacke, ἐσήμαινε τὸ κοινῶς
λεγόμενον Σκατὸν, τοῦ ὁποίου τὸ πληθυντικὸν Σκατὰ, ἔχει
συνώνυμον εἰς ἡμᾶς ἀκόμη τὴν σήμερον τὸ Κακκά· « Κάκκη,
» ἡ δειλία, παρὰ τὸ ἀποπατεῖν· τὸν γὰρ ἀπόπατον Κάκκην
» καλοῦσι » λέγει ὁ Φώτιος εἰς τὸ Λεξικόν του (3).

(1) Πρὸς Θεσσαλονικ. Α, δ', 4.

(2) Πρὸς Τιμόθε. Β, β', 20. Ἰδὲ καὶ τὴν Πρὸς Ρωμ. θ', 21-22.

(3) Ἄλλ' ἐσύγχυσεν ἴσως ὁ Φώτιος τὴν Κάκκην (μετὰ κ), δειλίαν, μετὰ τὴν Κάκκην (μετὰ δύο κ), ἀπόπατον, ἢ, ὡς τὸ ἐξηγεῖ, ὁ Ησύχιος, κόπρον. Καὶ αἱ δύο λέξεις εὐρίσκονται εἰς τὸν Ἀριστοφάνην· ἡ πρώτη Ὀρν. 540),

— Ὡς ἐδάκρυσά γ' ἐμῶν
πατέρων κάκην —

+ Τοῦτο μὲ φαίνεται τόσον πιθανώτερον, ὅσον οὐδὲ μετα-
χειριζόμεθα τὸ ἐναντίον, Καλὸν ἀγγεῖον (κατὰ τὸ γραφικὸν
Σκεῦος τιμῆς ἢ ἐκλογῆς), εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Καλὸς
ἄνθρωπος. Ὁ Ἀριστοφάνης, θέλων νὰ ζωγραφίσῃ βίε-
λυρὸν τινὰ συκοφάντην ἀπ' ἐκείνων τὴν τάξιν τοὺς ὁποίους
ἡμεῖς ὀνομάζομεν, Κακὰ ἀγγεῖα, λέγει (Ἀχαρν. 936),

ἡ δευτέρα (Εἰρήν. 162),

Ἀπὸ μὲν κάκῃς τὴν ῥὶν' ἀπέχων.

+ Τὴν αὐτὴν σύγχυσιν ἔκαμε καὶ ὁ Ἡσύχιος εἰς τὸ, « Κάκη, πελιά, ἢ
» κακία ». Τὸ Κακία εἶναι ἐξήγησις τοῦ, Κάκη, ἡγουν δειλία· τὸ
Πελιά δὲν πρέπει νὰ μεταβαλῇ, ὡς ἐνόμισαν τινὲς, εἰς τὸ Δειλία,
ἀλλὰ νὰ γραφῇ βχυρτόνως, Πελία, ἢ Πελλία, ὡς ἐξήγησις τοῦ μὲ
διπλοῦν ᾧ Κάκη. Τὸ Πελλία, τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖ ἄλλου ὁ Ἡσύχιος διὰ
τοῦ Σπέλεθος, εἶναι συνώνυμον, καθὼς καὶ αὐτὸ τὸ Σπέλεθος, τοῦ
Κάκη. Καὶ τὰ τρία σημαίνουν τὴν ἀνθρώπινον κόπρον. Οἱ νεώτεροι
Λεξικογράφοι ἐσημείωσαν καὶ ῥῆμα Κακῶν συνώνυμον τοῦ Ἀπο-
πατεῖν· τοῦτο ὅμως, ἂν καὶ πιθανῶς φαίνεται ἐλληνικόν, διὰ τὸ cacare
τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ἰταλῶν, μαρτυρίαν ὅμως ἐλληνικὴν δὲν ἔχει· διότι
τὸ Κακῶν ἢ Κακῶν τοῦ Ἀριστοφάνους (Νεφέλ. 1384 καὶ 1590)
δὲν εἶναι ῥῆμα, ἀλλ' ἄσημος φωνὴ τῶν νηπίων, ὡς καὶ εἰς ἡμᾶς σήμε-
ρον τὰ νήπια φωνάζουσι Κακά, ὅταν αἰσθάνωνται τὴν ἀνάγκην τῆς
ἀποπατήσεως. Εἰς τὸν Ἡσύχιον ἀκόμη εὐρίσκεται, « Κακκῶνιον, σκα-
» φίον » τὸ ὁποῖον ἀκόμη δὲν ἐξηγήθη ἀπὸ τοὺς κριτικούς. Ἰσως εἶναι
γραφικὸν ἀμάρτημα ἀντὶ τοῦ, Κακκάμιον. Τοῦτο εἶναι σύνθετον
ἀπὸ τὸ Κάκη, καὶ τὸ Ἀμίον, ὑποκοριστικὸν τοῦ Ἄμη, τοῦ ὁποίου
ἄλλο ὑποκοριστικόν, ἢ Ἀμῖς (ὡς ἀπὸ τὸ Σκάφη ἢ Σκαφίς καὶ τὸ Σκα-
φίον) ἡγουν τὸ οὐροδόχον ἀγγεῖον, συνθεμένη μὲ τὸ Σκῶρ, ἐγέννησε
τὸ Σκωραμῖς, ἡγουν τὸ κοινῶς λεγόμενον Ἀγγεῖον ἢ Καθήκιον.
Ὅπως ἂν ᾔναι (ἢ Κακκῶνιον ἢ Κακκάμιον), τοῦτο μὲ φαίνεται
βέβαιον, ὅτι ἡ ἐξήγησις τοῦ Ἡσύχιου (διὰ τοῦ Σκαφίον) ἐννοεῖ τὴν
Σκωραμίδα, ἐπειδὴ ὁ Πτολιδεύκης ἐσημείωσε τὸ Σκαφίον ὡς συνώνυ-
μον τοῦ Λάσανον.

Πάγκρητον ἈΓΓΟΣ ἔσαι

Κρατὴρ ΚΑΚΩΝ, τριπτὴρ δικῶν,

Φαίνειν ὑπευθύνους λυχνοῦχος, καὶ κύλιξ

Τὰ πράγματ' ἐγκυκᾶσθαι.

εἰς τὰ ὅποια ὁ χορὸς ἀποκρίνεται,

Πῶς δ' ἂν πεποιθοῖν τις ἈΓ-

ΓΕΪΩ τοιοῦτῳ χρώμενος κατ' οἰκίαν

Τοσόνδ' ἀεὶ φοφοῦντι;

Ὅπως ἂν ἔχη τῆς φράσεως ἡ γένεσις, ἡ ἔννοιά της κατανατᾷ εἰς τὸ αὐτό. Κακὸν ἄγγεϊον ὀνομάζεται εὐλόγως ὁ δι-
εσραμμένος ἄνθρωπος, ἐπειδὴ καὶ αἱ πράξεις καὶ οἱ λόγοι του
πνέουσιν ἀποσροφὴν τοιαύτην, ὁποῖαν καὶ τὰ κοπροδόχα ἄγγεϊα.

Τοιαῦτα Κακὰ ἄγγεϊα εὐρίσκονται εἰς ὅλα τὰ ἔθνη· πλείοτερα
ὅμως εἰς τὰ ἀπαιδευτα παρὰ εἰς τὰ φωτισμένα, καὶ μεταξὺ
τῶν ἀπαιδευτῶν πάλιν, πλείοτερα εἰς τοὺς ὀνομαζομένους καὶ
νομιζομένους Γραμματισμένους παρὰ εἰς τοὺς ὀλέτελα
Ἀγραμμάτους. Εἰς τῶν Ἰουδαίων, παραδείγματος χάριν,
τὸ ἔθνος τὰ κακὰ ἄγγεϊα ἦσαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρι-
σαῖοι, ἔχουν οἱ παρὰ τοὺς ἄλλους νομιζόμενοι λογιώτεροι, διότι
ἔξευραν μόνα τὰ καλὰ Γραμματικά, καὶ ὅχι τί περισσότερον
ἄλλο. Μόνη ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ πλύνῃ καὶ νὰ καθαρίσῃ τῶν
ταλαιπῶρων ἀνθρώπων τὰ ἄγγεϊα· ἀλλὰ καὶ αὕτη τότε μόνον,
ὅταν τὰ εὖρη προετοιμασμένα μὲ παιδικὴν ὀρθὴν ἀνατροφὴν.

ἈΓΑΛΙΑ, ἐπίρρημα. Ἠσυχα, σιγὰ, σιγανὰ, χωρὶς θόρυ-
βου ἢ ταραχῆν. Τὸ μεταχειριζόμεθα τὸ περισσότερον διπλα-
σιασμένον· οἶον, Ἀγάλια, ἀγάλια, καθὼς καὶ τὸ συνώνυ-
μον Σιγὰ, ἡμεῖς μὲν ὀξυτόνως, Σιγὰ, σιγὰ, οἱ δὲ παλαιοὶ
προπερισπωμένως (1) Σῖγα, σῖγα, οἶον (2),

(1) Τὸ ἐπίρρημα, Σῖγα, προπερισπᾶται εἰς διάκρισιν τοῦ, Σίγα +
(ἔχουν σιώπα) τῆς προσεκτικῆς ἐγκλίσεως τοῦ Σιγᾶω ῥήματος.

(2) Εὐριπίδ. Ὀρές. 140.

Σῖγα, σῖγα, λεπτόν ἔχνος ἀρβύλης

Τιθεῖτε, μὴ κτυπεῖτε, μὴδ' ἔσω κτύπος.

Σημείωσις. Λέγει ὁ Ησύχιος, « Ἀγάνιδα, ἀτρέμας »· ἀλλ' ἡ λέξις εἶναι ὑποπτος, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπρόβαλαν οἱ κριτικοὶ διόρθωσις ἀπίθανος. Ἰσως ἔγραψεν ὁ Λεξικογράφος, « Ἀγανά, » ἀτρέμας », τὸ ὁποῖον ἡ χυθαία συνήθεια ἔτρεψε πρῶτον εἰς τὸ Ἀγαλά, ἔπειτα μὲ τὸν καιρὸν καὶ εἰς τὸ Ἀγάλια.

+ Πιθανώτερον ὅμως, ὅτι τὸ Ἀγάλια ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ Ἀκαλα, τὸ ὁποῖον ὁ Ησύχιος ἐξηγεῖ, « Ἀφοφα, ἡσυχα ». Τούτου σύνθετον εἶναι ὁ Ἀκαλα ῥ-ρείτης ἐπίθετον ποταμοῦ, ὅς τις ῥεῖ ἀγάλια ἀγάλια. Ἡ τροπὴ τοῦ α εἰς τὸ γ εἶναι τῆς θωρικῆς διαλέκτου, ὡς λέγομεν καὶ Κυψέλιον τὸ Κυψέλιον, καὶ Γρεπίδαν τὴν Κρηπίδα.

ΑΓΙΟΚΛΗΜΑ. Τοῦτο ὠνόμαζαν οἱ παλαιοὶ Κισσάνθεμον, καὶ Κισσόφυλλον, διότι ὁμοιάζει τὸν Κισσὸν εἰς τὰ φύλλα, καὶ περιπλέκεται, ὡς ἐκεῖνος, εἰς τὰ δένδρα. Ὡνομάζετο ἀκόμη καὶ Κισσάμπελος, καὶ Κυκλάμινος ἑτέρα, καὶ ἄλλα. Παράξενον ὅτι εἰς τόσα συνώνυμα δὲν εὐρίσκεται κἀνὲν ὁμοιον ἢ ἀνάλογον τοῦ Ἀγιοκλήμα.

+ Σημείωσις. Ὑποπεύομαι ὅτι ἡ λέξις εἶναι παραφθορὰ τοῦ Αἰγόκλημα· διότι καὶ οἱ Γάλλοι Chèvre-feuille, καὶ οἱ Ἰταλοὶ Caprifolio (ἀπὸ τοῦ παρακμάζοντος Λατινισμοῦ τὸ Caprifolium), καὶ οἱ Γερμανοὶ Geisblatt ὀνομάζουσι τὸ δένδρον τοῦτο, τὰ ὁποῖα ὅλα σημαίνουσιν Αἰγόφυλλον.

Μόλις ἔκαμα τὴν εἰκασίαν ταύτην, καὶ ἐπληροφορήθην, ὅτι δὲν εἶναι πλέον εἰκασία, ἀλλ' ὅτι ἀληθῶς τὸ Αἰγόκλημα ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ Αἰγόκλημα· ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν Δουκαγγιον (1) αὐτὸ τοῦτο τὸ Caprifolium ὀνομάζεται, Αἰγίνη.

(1) Τόμ. Α, σελ. 35.

ΑΓΚΑΛΗ καὶ ΑΓΚΑΛΙΑ. Τὸ πρῶτον καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ εἰς τὴν σημασίαν εἶναι ἀπαραλλάκτως τῶν παλαιῶν ἢ Ἀγκάλη. Τὸ δεύτερον ἐσχηματίσαμεν ἡμεῖς κατὰ μίμησιν τοῦ Συμβουλή καὶ Συμβουλία, Ἐπιτροπή καὶ Ἐπιτροπία, καὶ ἄλλων τοιούτων ὅχι ὀλίγων· καὶ σημερινὸν μ' αὐτὸ ὅχι μόνον τὸ μέρος τοῦ σώματος τὸ λεγόμενον Ἀγκάλην, ἀλλὰ καὶ τὸ φερόμενον εἰς τὴν ἀγκάλην φορτίον, ἰδιαιτέρως δέσμην ξύλων, σαχύων, καὶ τῶν τοιούτων, τὸ ὅποιον οἱ παλαιοὶ ὠνόμαζαν Ἀγκαλίθα· « Ἀγκαλίδες (λέγει ὁ Ησύχιος), » αἱ τῶν φρυγάνων δέσμαι, ἡ μερίδες », καὶ « Ἀγκαλὶς, » ἄχθος ». Ὁ Ὅμηρος τὸ ὀνομάζει Ἀγκαλός (1).

Συμμίσγων μυρίκας καὶ μυρσινοειδέας ὄζους.

Τῶν τότε συνδήσας νεοθηλέος ἄγκαλον ὕλης.

ΑΓΚΟΝΗ καὶ ΑΓΚΟΝΙΑ (κατὰ τὸν διπλοῦν σχηματισμὸν τοῦ Ἀγκάλη καὶ Ἀγκαλία), ἡ κοινότερον λεγομένη Γωνία. Τούτου συνώνυμον εἶναι τὸ κοινὸν Κόχη, ἡ μάλλον Κόγχη, τοῦ ὁποίου ὑποκοριστικὸν εἶναι τὸ Κογχύλιον· διότι ὅλα τὰ δίθυρα κογχύλια, ὅταν ᾗναι ἀνοιχτά, σχηματίζουσι γωνίαν.

Σημείωσις. Τὸ Ἀγκωνία δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ κοινὰ Λεξικά. Ἐὰν παράγεται ἀπὸ τὸ Ἀγκών, πρέπει νὰ γράφεται, ὡς τὸ ἔγραψα, Ἀγκωνία, καὶ ἡ τοιαύτη παραγωγή φαίνεται πιθανωτέρα. Ἐνδεχόμενον ὅμως νὰ ᾗναι καὶ Ἀγγωνία, ἀπ' αὐτὸ τὸ Γωνία, εἰς τὸ ὅποιον ἐπλεονάσαμεν τὸ α, κατὰ τὸ

(1) Ὑμν. εἰς Ἑρμ. 82. Οἱ Λεξικογράφοι συμφώνως ὅλοι ἐσημείωσαν τὸ Ἀγκαλός ὡς ἀρσενικοῦ γένους ὄνομα· ἀλλ' ἐπειδὴ μαρτυρίαν ἄλλην δὲν φέρουσι πλὴν τοῦ Ὁμήρου τὸν στίχον τοῦτον, δύσκολον εἶναι νὰ κρίνῃ τις, ἂν ἡ λέξις, Ἀγκαλόν, ᾗναι αἰτιατική τοῦ, Ἀγκαλός ὁ, ἢ τοῦ, Ἀγκαλόν τό.

422 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧ.

Ἀμασχάλη, Ἀπήγανος, Ἀσφενδόνη, ἡ καὶ τὴν ἀγ-
συλλαβὴν, κατὰ τὸ Ἀγκινάρα, ἀπὸ τὸ Κινάρα.

+ ΑΔΑΝΑ. Ἐπὶ ῥήμα συνώνυμον τοῦ Τώρα, συνειθισμένον
μάλιστα εἰς τοὺς Χίους.

Σημείωσις. Εἶναι ἴσως ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὸ Ἡδη, δωρικῶς
Ἀθα, καὶ μὲ προσθήκην δωρικὴν τῆς $\eta\alpha$ συλλαβῆς, Ἀθανά.
Τοιαύτην προσθήκην ἐκάμαμεν εἰς τὸ Ἐμέ, Σέ, λέγοντες
Ἐμένα, Ἐσένα, ὡς ἔλεγαν οἱ Δωριεῖς, Ἐώνη, Ἐμεύ-
νη, ἀντὶ τοῦ Ἐγώ, Ἐμοῦ.

Εἰς τὸν Ἠσύχιον ὁμοῦς εὐρίσκεται, « Δαινά, ἡ δὴ, ὡς
» δῆ ». Ἡ ἀλφαθητική τάξις τοῦ Λεξικοῦ δείχνει, ὅτι ἔπρεπε
να ᾔναι Δανά, καὶ ὄχι Δαινά, (οὐδὲ χωριζά, Δά να,
ὡς ἐνόμισαν τινές). Γράφε λοιπὸν, « Δανά, ἡδη, ὡς δῆ ».
Τὸ Δανά τοῦτο, εἶναι τὸ Δῆ, δωρικῶς Δά, μὲ τὴν δωρικὴν
παλιν προσθήκην τῆς $\eta\eta$ ἢ $\eta\alpha$ συλλαβῆς· τὸ ὁποῖον ἡμεῖς προσ-
θέσαντες τὸ πλεοναστικὸν α ἐτρέψαμεν εἰς τὸ Ἀθανά.

+ ἈΛΕΥΡΙΚΟΝ. Συνώνυμον τοῦ Κόσκινον.

Σημείωσις. Οἱ παλαιοὶ τὸ ὠνόμαζαν Ἀλευρότησιν.
« Ἀλευρότησις, τηλία, εἰς ἣν τὰ ἄλευρα διασῆθουσι » λέγει ὁ
Ἠσύχιος· καὶ παλιν· « Διάπτως, ἡ ἀλευρότησις, τὸ κόσκινον ».

+ ἈΛΗΘΕΙΑ. Συνεχέστερον ἴσως ἄλλο εἰς ὅλας τῶν ἐθνῶν τὰς
γλώσσας ὄνομα ἀπὸ τὰ εἴδη τῶν ἀνθρώπων δὲν προφέρεται
παρὰ τὸ Ἀλήθεια, ἀν καὶ πολλὰ ὀλίγοι εἶναι ὅσοι τὴν ἐξεύρουν,
καὶ ὀλιγώτεροι ὅσοι τὴν ἀγαποῦν.

Ἐκ τούτου αἱ ἐπὶ ῥήματικαὶ φράσεις αὗται, Ἐπ' ἀλη-
θείας, Κατὰ ἀλήθειαν, Τῇ ἀληθείᾳ, τὰς ὁποίας
μεταχειριζόμεθα συχνά εἰς βεβαίωσιν τῶν ὅσα λέγομεν. Αὗται
ἐπέρασαν ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς εἰς τὴν γλῶσσαν.
Εἰς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας, θέλων νὰ θυσιάσῃ καὶ
τῇ ἀληθείᾳ. (Πρ. Περρ. 8.46.)

Ὑποθέτω ἀληθείας· καὶ τὴν γόνην οἱ ἀναφ-
ρόμενοι πρὸς αὐτοὺς τοὺς γένους·
ἡ ἀληθεία (Πρ. 8.46. καὶ 8.47. αὐτὸ αὐτὸ τὸ ὕψος)
ὅπου 8.3.7. γίγνοι· κινδύνους ἔχουσιν· ἀπὸ τῆς ἀ-

τὸν Πέτρον, ὡς τὸν Χριστὸν, ἔλεγεν (1) « Ἐπ' ἀληθείας καὶ » οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν ».

Μὰ τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλη φράσις, ἔχουσα σχῆμα ὀρκωμοσίας, ἀλλ' ἰσοδυναμοῦσα πολλάκις μετὰς προειρημένας. Τὴν μεταχειριζόμεθα καίποτε εἰρωνικῶς· παραδείγματος χάριν, πρὸς ὀνειδίζοντα εὐεργεσίας ἀνυπάρκτους, ἢ μεγαλητέρας ἀπ' ὅ,τι εἶναι, λέγομεν, Μὰ τὴν ἀλήθειαν εἶναι ἀνεκδιήγητα ὅσα καλὰ μ' ἔκαμες.

Ἀλήθεια, εἰς τὴν ὀνομαστικὴν λαμβάνεται πολλάκις ἐπιρρηματικῶς, ἀντὶ τοῦ Ἀληθῶς· οἷον πρὸς ἐρωτῶντα, Δὲν εἶσαι σὺ, ὅστις μὲ εἶπες κ. τ. λ. ἀποκρινόμεθα, Ἀλήθεια. Ἡ τοιαύτη φράσις εἶναι ἐλλειπτική, ἰσοδυναμοῦσα μετὰ, Ἀλήθεια εἶναι ὅτι εἶμαι ἐγὼ, ὅστις σὲ τὸ εἶπα. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν σώζει καὶ εἰς τὰς ἐρωτήσεις. Ὅταν ἀκούοντες τί διήγημα, διςᾶζωμεν περὶ αὐτοῦ, ἐρωτῶμεν τὸν διηγούμενον, Ἀλήθεια; ἤρουν, Ἀλήθεια εἶναι ὅ,τι λέγεις;

Ἀλήθειαν λέγουν, ἢ Ἀλήθειαν τὸ λέγουν. Ἐχει τόπον ἡ φράσις αὕτη εἰς τὰς παροιμίας μάλιστα, ἢ τοὺς παροιμώδεις λόγους· οἷον, Ἀλήθειαν τὸ λέγουν, Ὡς σρώση καθεῖς, οὕτως ἔχει νὰ πλαγιάσῃ.

Σημεῖωσις. Παρόμοια καὶ ὁ Καλλίμαχος εἰς τὰ ἐπιγράμματα τοῦ εἶπεν,

— Ἀλλὰ λεγουσιν ἀληθέα, τοὺς ἐν ἔρωτι
Ὀρκους μὴ δύνειν οὔατ' εἰς ἀθανάτων·

ἤρουν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν,

Ἀλήθειαν τὸ λέγουσι, Τοῦ ἔρωτος οἱ ὀρκοί
Δὲν ἐμβαίνουν εἰς ταῦτ' ἃ θεῶν τῶν ἀθανάτων.

Παροιμία. Ὁ καιρὸς φανερόναι τὴν ἀλήθειαν, ἀντι

(1) Δουκ. κβ', 59.

τῆς ὁποίας ἔλεγαν οἱ παλαιοὶ, « Χρόνος ἀληθείας πατήρ ». Καὶ εἰς ἐκείνους, ὡς εἰς ἡμᾶς, σημαίνει ἡ παροιμία τὴν ἀκαταμάχητον τῆς ἀληθείας δύναμιν. Δυνατὸν εἶναι νὰ πλακωθῇ πρὸς κενὸν ἀπὸ τὸ ψεῦδος· ἀλλ' ἀναλάμπει τέλος πάντων μὲ μεγαλὴν κατασχύνῃ τῶν ὅσοι σπουδάζουν νὰ τὴν κρύψωσι.

Τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται μέσα τῆς κρύψεως, εἶναι αἱ λοιδορίαι, αἱ ὕβρεις, αἱ συκοφαντίαι, αἱ καταδρομαί, καὶ αὐτοὶ οἱ φόνοι, ὅσας αἱ περιστάσεις τοὺς κάμνουσι ζωῆς καὶ θανάτου κυρίους· καὶ ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἄλλη παροιμία, Ἡ ἀλήθεια εἶναι μαλῶτρια.

Ἄν δὲν πισεύῃς περὶ τούτου τὴν ἱστορίαν, μὴδὲ πείθεσαι εἰς τὴν καθημερινὴν πείραν, τόλμησε νὰ φανερώσῃς καμμίαν ἄγνωστον ἀλήθειαν, ἀπ' ἐκείνας μάλισα, ὅσαι δὲν συμφέρουν εἰς ὀλίγους τινας ἀνθρώπους, τρεφομένους καὶ τιμωμένους ἀπὸ τὴν γοητείαν· καὶ τότε θελεῖς ἰδεῖν νὰ σηκωθῇ κατεπάνω σου πληθὸς ἀνθρωπίσκων, οἱ ὁποῖοι, μαγευμένοι ἀπὸ τὰ πορνικὰ θεύγητρα τοῦ ψεύδους, οὐτ' αἰσθάνθησαν, οὐτ' ὀργάπησαν ποτὲ τὸ ἐξαίσιον τῆς Ἀληθείας κάλλος·

Οὐκ ἔστιν οὕτε ζωγράφος, μὰ τοὺς θεοὺς,
Οὐτ' ἀνδριαντοποιὸς, ὅστις ἂν πλάσῃ
Κάλλος τοιοῦτον, οἷον ἡ 'λήθει' ἔχει (1).

✠ ἈΛΩΠΟΥ, ἢ ἈΛΕΠΟΥ, εἶναι τῶν παλαιῶν ἡ Ἀλώπηξ, ζῶον πανοῦργον, εἰς ὅλους γινωσκόν.

✠ Μεταφορικῶς καθὼς συνέβη καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς γλώσσας, ὀνομάζομεν Ἀλωποῦν, τὸν πανοῦργον ἀνθρώπον, ἡγουν τὸν ὅστις κρύπτει, ἢ μετασχηματίζει τὰς πράξεις, τὰς ἐννοίας καὶ τοὺς λόγους του, μὲ σκοπὸν νὰ ἀπατήσῃ τοὺς ἄλλους πρὸς

(1) Φιλήμων. τοῦ Κωμικ. λείψαν. σελ. 326.

ἰδίων του κέρδους. Ὁ Χρῖστος, λαλῶν περὶ τοῦ Ἡρώδου (1), εἶπε, « Πορευθέντες εἶπατε τῇ ἀλώπειν ταύτῃ ».

Σημείωσις. Πρέπει νὰ γράφεται Ἀλωποῦ, καὶ ὄχι Ἀλεποῦ διότι παράγεται ἀπὸ τοῦ Ἀλωπῶ, τοῦ ὁποῖου τὸ τελευταῖον ω ἐτρέψαμεν εἰς τὴν $\sigma\upsilon$ δίφθογγον, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ Μιμῶ ἐσχηματίσθη πρῶτον τὸ Μιμοῦ, ἔπειτα τὸ χυδοχῖερον Μαῖμοῦ. Ἡ τοιαύτη τροπὴ εἶναι Ἰωνικὴ, ἐπειδὴ, εὐρίσκομεν εἰς τὸν Ἡρόδοτον τὴν Ἰοῦν (2) καὶ τὴν Λητοῦν (3), ἀπὸ ἀχρήστους δηλαδὴ ὀνομαστικᾶς, Ἡ Ἰοῦ, καὶ Ἡ Λητοῦ. « Ἀλωπῶ (λέγει ὁ Ἡσύχιος), ἡ ἀλώπηξ ». Τὸ αὐτὸ ζῶον ὠνομάσθη καὶ Κερδῶ, κατὰ τὸν αὐτὸν δηλαδὴ τύπον, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς προφέρομεν διὰ τῆς $\sigma\upsilon$ διφθόγγου. Πιθανὸν ὅτι καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὀνόματα, οἷον, Γλωσσοῦ, Κλωσσοῦ κ. τ. λ. κατὰγονται ἀπὸ παλαιὰ (τῶν κωμικῶν ἴσως) Γλωσσῶ, Κλωσσῶ, κλινόμενα κατὰ τὸ Λητῶ, Λητοῦς.

Σημείωσις δευτέρα. Τοῦ Ἀλωπῶ, ἡ Ἀλωποῦ, τὸ πληθυντικὸν πρέπει φυσικὰ νὰ ᾔηται, Ἀλωποῖ (κατὰ τὸ Λητοῖ) ἤγουν Ἀλώπεκες (χυδ. Ἀλωποῦδες). Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ὁ Ἰγνατίος (ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς τῆς δευτέρας ἀπὸ Χρῖστοῦ ἑκατονταετηρίδος) εἰς τὴν ἐννατην αὐτοῦ ἐπιστολὴν, ὅπου λέγει περὶ πανούργων καὶ δολίων ἀνθρώπων, « Οὔται γὰρ εἰσὶ Θῶες (4), » ἈΔΩΠΟΙ, ἀνθρωπόμιμοι πίθηκοι ». Οἱ κριτικοὶ ἐνόμισαν τὸ Ἀλωποῖ τοῦτο ἐπίθετον, πλανηθέντες ἀπὸ τοῦ Ἡσυχίου τὸ, « Ἀλωπὸς, ἀλωπεκῶδης, πανούργος κ. τ. λ. ». Ἐνδεχόμενον νὰ εἶχε τοιαύτην σημασίαν, ὡς ἐπίθετον, τὸ Ἀλωπὸς, ἐνδεχόμενον νὰ ᾔηται καὶ γραφικὸν ἀμάρτημα, ἀντὶ τοῦ,

(1) Λουκ. ιγ', 32.

(2) Ἡροδ. Β, 41.

(3) Αὐτ. Β, 156.

(4) Θῶες εἶναι τὰ τουρκετὶ ὀνομαζόμενα, Τσακάλια.

Ἀλωπώδης. Ἄλλ', ὅπως ἂν ᾦναι, τοῦ Ἰγνατίου τὸ Ἀλωποί εἶναι πληθυντικὸν οὐσιαστικοῦ θηλυκοῦ, τοῦ Ἀλωπώ, καὶ ὄχι ἄρσενικοῦ ἐπιθέτου τοῦ Ἀλωπός.

Σημείωσις τρίτη. Ἀπὸ τὸ Ἀλώπηξ, ἡ Ἀλωπώ, φανερόν ἐστι ἐσχηματίσθη κατὰ συγκοπὴν, καὶ μὲ προσθήκην τοῦ μὲ τὸ δίγαμμα ἰσοδυναμοῦντος Ῥωμαϊκοῦ V, τὸ Vulpes τῶν Λατίνων, καὶ ἀκολουθῶς τὸ Volpe τῶν Ἰταλῶν.

† ἌΜΒΩΝ. Οὕτως ὀνομάζεται εἰς τοὺς χριστιανικοὺς ὁ ὑψηλότερος τόπος τοῦ ναοῦ, ὅπου ἀναβαίνει ὁ ἱεροκλήρυξ, διὰ νὰ διδάξῃ τὸν λαόν. Εἰς τοὺς παλαιοὺς, Ὁ Ἄμβων, κατὰ τοὺς Ἀττικοὺς, ἡ Ἡ Ἄμβη, κατὰ τοὺς Ἰῶνας, ἐσήμαινε πολλὰ· τὰ ὅποια, ὡς εὕρισκόμενα εἰς τὰ Λεξικά, παρατρέχω, διὰ νὰ λαλήσω περὶ τῆς ἐτυμολογίας του.

† Ἄμβων (λέγουσιν) εἶναι κατὰ συγκοπὴν αἰολικὴν ἀντὶ τοῦ Ἀνάβων, ἀπὸ τὸ ῥῆμα Ἀναβαίνω, τὸ ὅποιον, ὡς εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους, ἔλεγον καὶ Ἀμβαίνω (1). Ὄθεν ἐσήμαιναν οἱ Ἄμβωνες κυρίως τὰς ἐξοχάς, τὰς ἄκρας καὶ ἀναβάσεις (2) τῶν βουνῶν· ἔπειτα κατὰ πλατυσμὸν τῆς σημασίας Ἄμβωνες ὀνομάσθησαν αἱ ἐξοχαὶ, τὰ ἄκρα, τὰ χεῖλη τῶν τρυφλίων, τῶν ποτηρίων (3), καὶ ἄλλων τοιούτων ἀγγείων ἢ σκευῶν. Ἀπὸ ταύτας τὰς σημασίας εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν δὲν ἔμεινε καμμία. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ὁμῶς ἐπροσάρμοσαν, ὅχι ἀλόγως, τὸ ἕως τὴν σήμερον εἰς χρῆσιν ὄνομα

(1) Ὀμήρ. Ὀδυσσ. ὁ, 219, « Αὐτοῖ τ' ἀμβαίνωμεν ».

(2) Ὡσαύτως καὶ ἡ Ἀνάβασις, ἐλέγετο Ἀμβασίς (Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ. 1070), καὶ ὁ Ἀναβάτης, ἀμβάτης (Εὐριπίδ. Βακχ. 1105).

(3) Τοιοῦτοι ἦσαν τῶν Λακονικῶν ποτηρίων οἱ Ἀμβωνες. Ἴδε τὸν Πλούταρχον (Λυκούργ. § 9, Μέρ. Α, σελ. 8. Τῆς ἐκδ. Κοραῆ).

τοῦ Ἀμβωνος, εἰς τὸν, ὡς εἶπα, τόπον τῶν χριστιανικῶν ναῶν, ὅπου διδάσκει ὁ ἱεροκήρυξ.

Σημείωσις. Ὅτι ὁ Ἀμβων εἶναι ἀπὸ τὸ σύνθετον Ἀναβαίνω, τὸ μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἀπλοῦν, Βαίνω, τοῦ ὁποίου τὸ παράγωγον Βῆμα εἰς τῶν παλαιῶν τὰς πολιτικὰς ἐκκλησίας εἶχε, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀμβων εἰς τὰς χριστιανικὰς, σημασίαν, θέσιν καὶ χρῆσιν τὴν αὐτὴν ἡγουν ἐσήμαινε τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς ἐκκλησίας, ὅπου ἀνέδαινε ὁ Ῥήτωρ, διὰ τὰ συμβουλευσὴν τὸν δῆμον τὰ πολιτικὰ συμφέροντα, ὡς εἰς τὸν Ἀμβωνα ὁ ἱεροκήρυξ, διὰ τὰ διδάξῃ τὸν λαὸν τῆς εὐαγγελικῆς ἠθικῆς τὰ παραγγέλματα.

Σημείωσις δευτέρα. Ἐτίμησαν τὸ βῆμα τῶν προγόνων ἡμῶν οἱ Λυκοῦργοι, οἱ Δημοσθένεις, οἱ Φωκίωνες, καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἀξιόλογοι ἄνδρες, ἀληθινοὶ φίλοι τῆς πατρίδος καὶ τοῦ γένους τῶν· διότι αἱ δημηγορίαι τῶν ἑνα μόνον σκοπὸν εἶχαν τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐτόλμησαν ὅμως τὰ καταισχύνῃ καὶ ὁ Δημοσθης καὶ ὁ Ἄγνων (1) καὶ ὁ Ἀριστογείτων, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐξωλέσατο ἀνδράποδα, καὶ κακὰ ἀγγεῖα, ἀληθινοὶ προδόται τῆς πατρίδος· διότι αἱ δημηγορίαι τῶν δὲν ἀπέδλεπαν πλὴν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὠφέλειαν καὶ δόξαν, τὴν ὁποίαν μὴ δυνάμενοι ν' ἀποκτήσωσι νομίμως διὰ τῆς ἀρετῆς, ἐπάσχιζαν τὰ τὴν ἀρπάσσωσιν ἀνόμως ἀπὸ τοῦς συμπολίτας αὐτῶν μὲ τὰς ἀναισχύντους συκοφαντίας. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἀντὶ δόξης ἀπέκτεσαν τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτοὺς καταισχύνην, καὶ τὰς κατάρας καὶ τότε πολλῶν Ἑλλήνων καὶ σήμερον ὅλης τῆς Ἑλλάδος· διότι τῶν ὁποίων ἕως τώρα φερίζει ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν πατρίς πικρῶν καρπῶν οἱ βδελυροὶ ἐκεῖνοι ἀνθρωπίσκοι ἔσπειραν τὰ πρῶτα σπέρματα.

(1) Ὁ ἀλιτῆριος οὗτος Ἄγνων, ἡ Ἀγνωνίδης, ἐδιέβαλε τὸν φιλόσοφον Θεόφραστον ὡς ἀσεβῆ (Διογ. Λαέρτ. Ε, 37).

Ὅσῃ δ' ἐπροξένησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀδοξίαν ν' ἀφανίσωμεν ὅλοι κοινῶς τὴν σήμερον σπουδάζομεν, καὶ μάλιστα οἱ ἱεροκῆρυκες ἡμῶν. Αὐτοὶ ἀναδαινέουσι τὸν ἄμβωνα, ἓνα μόνον ἔχοντες σκοπὸν τὴν διόρθωσιν τῶν Ἑλληνικῶν ἡθῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη διόρθωσις νὰ κατορθωθῇ χωρὶς παιδείαν εἶναι τῶν ἀδυνάτων, ἐπαινοῦσι τὴν παιδείαν καὶ τοὺς φίλους τῆς παιδείας· τῶν ὁποίων ὅσον αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς, τόσον μᾶλλον πρέπει νὰ προσέχωσι νὰ ἀξιωθῶσι καὶ αὐτοὶ τὸν ἔπαινον.

Ἐὰν ὅμως κατὰ ὀυστυλίαν εὐρίσκεται τις εἰς αὐτοὺς, ἀληθινὸς ἀπόγονος τοῦ Δημάδου, ἢ τοῦ Ἀριστογείτονος, ὅστις προτιμᾷ κρότους ἀγοραίους καὶ βακκαλικούς, καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀπολαύσῃ, δὲν ἐντρέπεται νὰ συκοφαντῇ τοὺς ἀδελφούς του, νὰ κατασχύνῃ θολίως τὸ ἐπάγγελμα, τὸν ἄμβωνα, αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον (1), καὶ νὰ μεταβάλλῃ τὰ ὅπλα τοῦ φωτός εἰς ὅπλα σκότους, τοῦτο μόνον τὸν συμβουλεύω νὰ συλλογισθῇ, ὅτι εἶναι ἄκαιρος ἡ σπουδὴ του. Ἡ Ἑλλάς εἶναι σήμερον εἰς τὰ τέλη τῆς νυκτὸς τῆς ἀπαιδευσίας· ἐξημέρωσε καὶ διὰ τοὺς Ἑλληνας ἡ ποθεινὴ τῆς σοφίας ἡμέρα (2). Ἄν ἔμειναν ἀκόμη εἰς αὐτὴν βακκαλίδες, ἄξιοι ἀκροαταὶ καὶ ἐπαινέται, ὀχλαγω-

(1) « Τῷ δὲ ἀμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνατί σὺ διηγῇ τὰ δικαίω-
 + » ματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ ζόματός σου;
 » Σὺ δὲ ΕΜΙΣΗΣΑΣ ΠΑΙΔΕΙΑΝ, καὶ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ
 » ὀπίσω... τὸ ζόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου
 » περιέπλεκε θολιότητα. Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελά-
 » λεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς σου ἐτίθεις σκάνδαλον » Ψαλμ.
 μβ', 16-20.

(2) « Ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. Αποθώμεθα οὖν τὰ
 + » ὅπλα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός ». Πρὸς
 - » Ρωμ. ιγ', 12. Ὡραιότατη περικοπὴ, καὶ ὅποια νὰ δώσῃ πλουσίαν
 » ὕλην εἰς κἀνένα χριστιανὸν Δημοσθένην νὰ κηρύξῃ ἐπ' ἄμβωνος εἰς ὅλου
 » τὸ ἔθνος τὴν ἀνάγκην τοῦ φωτισμοῦ.

γῶν ῥητορίσκων, εὐρίσκονται ὅμως καὶ πολλοὶ σοφοί, ἐκείνους μόνους κρίνοντας ἀληθῶς ἀξιόους ἐπαίνου, ὅσοι συνεργοῦν εἰς τὴν παροῦσαν εὐτυχή τῆς Ἑλλάδος ἀλλοίωσιν.

ἈΜΕΣΤΟΣ. Τὸ ἐναντίον τοῦ Μεσὸς ἢ Μεσωμένος. Τὸ Μεσὸς, ὅταν ὁ λόγος ᾖ περὶ καρπῶν, καὶ ἰδιαιτέρως τῶν ὅσοι περιέχονται εἰς φλοιούς, ἢ λοβία, ὡς εἶναι τὰ σιταρικά γεννήματα καὶ τὰ ὄσπρια, συνωνυμῇ μὲ τὸ Ὠριμος, ἦγουν τέλειος καὶ καλὸς νὰ θερισθῇ, ἢ νὰ μαζευθῇ.

Σημείωσις. Τὸ Μεσὸς εἰς τοὺς παλαιούς ἐσήμαινε τὸ Πλήρης, ἦγουν γεμισμένος, καὶ τὸ ῥῆμα Μεσώω, τὸ Πληρώω, ἦγουν γεμίζω ἀκολούθως τὸ ἄχρηστον, Ἀμεσος, ἔπρεπε νὰ σημαίνει τὸ Κενός, ἦγουν εὐκαιρος.

Ἡ χρῆσις τοῦ Μεσὸς διὰ τοὺς ὠρίμους καρποὺς πιθανὸν ὅτι ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς. Προτοῦ ἐμεταχειρίζοντο τὸ Πλήρης, καὶ τὸ ἐναντίον Κενός. Εἰς τοὺς Ἐβδομήκοντα (1) οἱ «Πλήρεις σάχυνες» εἶναι τῆς γλώσσης ἡμῶν τὰ Μεσὰ ἢ Μεσωμένα σιτάρια.

Λέγει καὶ ὁ Αἰλιανός (2), «Τοὺς μὲν κενοὺς τῶν σα-»
» χύων, καὶ οὐδέπω ὠραίους κατακλῶσι». Τοῦτο τὸ Κε-
» νοὺς, ἄλλοι ἀπὸ τοὺς κριτικοὺς ἐφοντάσθησαν ὅτι πρέπει νὰ
γραφῇ, Καινοὺς, ἄλλοι ἐπεχείρησαν νὰ τὸ μεταβάλωσιν
εἰς τὸ Κόκκους. Ἡ παράθεσις τῆς σημερινῆς γλώσσης ἀρ-
κεῖ νὰ δείξῃ ὅτι τοῦ Αἰλιανοῦ ἡ ῥῆσις δὲν ἔχει χρεῖαν διορθώ-
σεως· διότι σημαίνει, Ἀμεσα, ἢ Ἀμέσωτα σιτάρια.

Σημείωσις δευτέρα. Τὸ Μεσωμένος εἶναι μετοχή τοῦ Μεσόνομαι ῥήματος· τὸ ὅποιον ὅμως μεταχειρίζομεθα οὐδετέρως, ἐπειδὴ λέγομεν, Ἐμέσωσαν τὰ σιτάρια, καὶ ὄχι, Ἐμεσώθησαν.

(1) Γενέσ. μβ', 7.

(2) Περὶ ζώων ἰδιότ. ι', 16.

Σημείωσις τρίτη. Τοῦ Μεσόνω συνώνυμον εἶναι τὸ Ψωμόνω, τὸ ὁποῖον λείπει ἀκόμῃ ἀπὸ τὰ Λεξικά. Τὸ μεταχειριζόμεθα καὶ αὐτὸ οὐδετέρως, οἶον, Ἐψώμωσαν τὰ σιτάρια, ἤγουν ἔφθασαν εἰς ἀκμὴν νὰ κατακευασθῇ ψωμίον ἀπ' αὐτά· τὴν δὲ μετοχὴν παθητικῶς, Ψωμωμένα σιτάρια, κατὰ τὸ, Μεσωμένα.

+ Ἀμετάθετος. Σημαίνει τὸ αὐτὸ καὶ τὸ, Ἀμετάτρεπτος, Ἀμετάπειστος, Ἀμετάβλητος. Οὐδὲ τοῦτο ἐβάλλη εἰς τὰ Λεξικά· καὶ ὅμως μεταχειριζόμεθα συχνὰ τὴν καλὴν ταύτην φράσιν, Τὸ ἀμετάθετον τῆς γνώμης. Καλὴν τὴν ὀνομάζω γραμματικῶς θεωρουμένην. Ἠθικῶς δὲ καὶ λογικῶς, εἶναι καλὸν τὸ ἀμετάθετον τῆς γνώμης, ὅταν ἡ γνώμη ᾖ ὀρθή· κάκιστον, ὅταν ᾖ διεστραμμένη.

+ Ἀνυδρία. Συνώνυμον τοῦ Ἀβροχία.

Παροιμία. Εἰς ἀνυδρίαν καλὸν εἶναι καὶ τὸ χαλάζιον· ἤγουν, ὅταν δὲν ἀπολαμβάνῃ τις ὅ,τι ἐπιθυμεῖ ὡς ὠφέλιμον, πρέπει νὰ εὐχαρισῇται, καὶ εἰς ὅ,τι αὐτ' ἐκείνου δύναται νὰ λάβῃ, ἂν καὶ ὀλιγώτερον ὠφέλιμον.

Σημείωσις. Εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ καὶ τῶν παλαιῶν ἡ ἱαμβικὴ αὕτη παροιμία,

Ἄν μὴ παρῇ κρέας, ταρίχῳ σερκτέον,

ἤγουν, Ὅταν δὲν ἔχῃ τις κρέας νεόσφακτον, πρέπει νὰ εὐχαρισῇται καὶ εἰς τὸ πασόν.

+ Ἀποδοσείδιον, ἢ Ἀποδοσίδιον, πρᾶγμα (πολλάκις φαγητερόν), τὸ ὁποῖον λαμβάνει ταξειδιώτης, ἢ ναύτης, ἀπὸ κανένα, διὰ νὰ τὸ ἀποδώσῃ ἀναυλον εἰς ἄλλης χώρας ἄνθρωπον· πρὸς διάκρισιν τῶν ἄλλων τοῦ καραβίου φορτίων, διὰ τὰ ὅποια πληρόνεται ναῦλος.

Σημείωσις. Ἡ λέξις εἶναι ἰδίᾳ τῆς κοινῆς γλώσσης, ἂν καὶ

δὲν ἐβάλθη ἀκόμη εἰς τὰ Λεξικά· καὶ πληθυστέρας σημασίας, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἄλλην δὲν εὐρίσκω πλὴν τὰ Ἐπιστάγματα τοῦ Θεοφράστου (1). Ἀπὸ τῶν κριτικῶν τὰς διορθώσεις, Ἐπιστάγματα, Ἐπιτάγματα, Ἐπισέμματα, Ἀποστάγματα, ἡ τελευταία μόνη εἶναι πιθανή, ἐπειδὴ κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ Κασσιανῶνος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Θεοφράστου Ἀριστοτέλης ὠνόμασε τὰ Ἀποδοσεῖδια ταῦτα, Ἀποσολάς, καὶ ὄχι Ἐπισολάς.

Σημείωσις δευτέρα. Ἡ παραγωγή τῆς λέξεως, Ἀποδοσεῖδιον, εἶναι τόσον κανονικὴ, ὅσον καὶ τῶν ὑποκοριστικῶν, Λεξεῖδιον, Κτησεῖδιον κ. τ. λ. καὶ τοῦ κοινοῦ Στασεῖδιον, ἀπὸ τὰς Ἀττικὰς γενικὰς, Ἀποδόσεως, Λέξεως, Κτήσεως, Στάσεως, ἡ Ἀποδοσεῖδιον, Λεξεῖδιον, Κτησεῖδιον, Στασεῖδιον, ἀπὸ τὰς Ἰωνικὰς Ἀποδόσιος, Λέξιος, Κτήσιος, Στάσιος.

ἈΠΟΛΙΦΑΔΙΟΝ. Σαπωνίου λείψανον τόσον λεπτόν, ὥστε ἐκλιγρᾷ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ νιπτομένου. Λεῖπει καὶ ἡ λέξις αὕτη ἀπὸ τὰ Λεξικά.

Σημείωσις. Δύο εἰκασίας ἐμπορεῖ τις νὰ κάμῃ περὶ τῆς παραγωγῆς. Ἡ πρώτη εἶναι, ἀπὸ τὸ Ἀπολείπω, Ἀπολείψα, Ἀπολείψαδιον, ἤγουν Ἀπομονάριον. Ἡ δευτέρα, ἀπὸ τὸ Νίπτω, Νένιφα, ὄνομα εὐδύτερον Νίφος (ὡς ἀπὸ τὸ Σκύπτω, Ἐσκυφα, Σκύφος, καὶ ἀπὸ τὸ Θρύπτω, Τέθρυφα, Τρύφος), καὶ τούτου ὑποκριτικὸν Νιφάδιον (ὡς τοῦ Ψέγος τὸ Ψεγάδιον), καὶ Ἀπονιφάδιον, ἤγουν περίσσευμα τοῦ νίφους, ὡς λέγεται καὶ Ἀποφάγιον τὸ περίσσευμα τοῦ φαγίου.

Ἡ τροπὴ τοῦ ν εἰς τὸ λ, καθὼς ἐξεναντίας τοῦ λ εἰς τὸ ν,

(1) Χαρακτὴρ. ε', σελ. 30, Εκδ. Κοραΐ.

δὲν εἶναι σπάνιος. Οὕτω λέγουν οἱ χυδαῖοι Βάνω ἀντὶ τοῦ Βάλλω, καὶ Χανικολόγος ἀντὶ τοῦ Χαλικολόγος· οὕτως ἐπρόφεραν οἱ Ἀττικοὶ Λίτρον τὸ Νίτρον, καὶ Πλεύμονα τὸν Πνεύμονα.

+ ἈΡΑΘΥΜΟΣ, ὀργίλος, ὀξύθυμος, καὶ κοινότερον, ἀψύθυμος. ἈΡΑΘΥΜΙΑ, ὀργή, θυμός, ἢ ὀξύθυμία. ἈΡΑΘΥΜΩ, ὀργίζομαι, θυμώνω.

Ἡ ἀραθυμία μ' ἐπῆρε, φράσις συνώνυμος τῆς, Ὁ θυμός μ' ἐπῆρε (Γαλλισί, la colère m'a transporté).

Τὰ ἴχνη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ράθυμος εἶναι φανερώτατα· ἀλλὰ τὸ προσθεμένον α, ἂν ᾦναι πλεοναστικὸν (1), ἢ σερητικόν, δὲν εἶναι φανερόν. Ἀς λαλήσωμεν πρῶτον περὶ τοῦ σερητικοῦ.

+ Εἰς τοὺς παλαιούς τὸ Ράθυμος ἦτο συνώνυμον τοῦ Πρᾶος, ἐπειδὴ τὸ μεταχειρίζονται ὡς ἀντικείμενον τοῦ Ὀξύθυμος (2) ἢ τοῦ Ὀργίλος (3). Καμμίαν φοράν ἐσήμαινε τὸν Ἀόργητον, ἤγουν ὄχι ἀπλῶς τὸν Πρᾶον, ἀλλὰ τὸν ὑπερβολικὰ πρᾶον, τὸ ὅποιον κατὰ τοὺς Περιπατητικούς ἦτο κακία, ὄχι ἀρετή. Αὐτοὶ ὠνόμαζαν ἀρετὴν τὴν Πραότητα, ζήτηντες αὐτὴν (ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ πρέπει νὰ κατέχη τὸ μέσον), μεταξὺ δύο κακιῶν, τῆς Ὀργιλότητος, ὡς ἐλλείψεως, καὶ τῆς Ράθυμίας, ὡς ὑπερβολῆς (4). Ἀλλ' εἴτε μὲ τὸν πρᾶον, εἴτε μὲ τὸν ἀόργητον συνωνυμεῖ ὁ Ράθυμος, φανερόν ὅτι σημαίνει τὸν ΜΗ ΟΡΓΙΛΟΝ· καὶ ἐπειδὴ ὁ ΑΡΑΘΥΜΟΣ σημαίνει τὸ ἐναντίον τοῦ Μη ὀργίλου, ἤγουν τὸν Ὀργίλον, ἀκολουθεῖ ὅτι τὸ α εἶναι σερητικόν.

(1) Ἴδε ἄνωτέρ. σελ. 422.

(2) Ἱπποκράτ. Περὶ διαίτ. Α, § 37.

(3) Ἀριστοτέλ. Ποιητικ. κεφ. ιε.

(4) Ἰδ. Στοιχ. ἠθικ. σελ. 192.

Ἀλλ' ὅμως ὁ Ἡσύχιος λέγει, « Ῥάθυμος, ὁ μὴ πονη-
 » τικός, ἀλλ' ἔκλυτος. Ἄλλοι ἐπὶ τοῦ ΜΕΓΑΛΟΥ ΘΥΜΟΥ κέ-
 » ρηνται τῇ λέξει ». Ἐκθέτει λοιπὸν δύο σημασίας τοῦ Ῥά-
 θυμος. Ἡ πρώτη εἶναι τρόπον τινὰ συγγενὴς τοῦ Ἀόργητος,
 ἐπειδὴ ἡ ἀοργησία ἔχει συντροφον τὴν διάθεσιν ἐκείνην τῆς ψυ-
 χῆς, ἣτις ἀποσρέφεται τοὺς πόνους, καὶ κλίνει περισσότερον
 εἰς τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν τρυφὴν. Τὸν Ἡσύχιον εἰς τοῦτο ἠκολού-
 θησαν ὁ Φώτιος, « Ῥαθυμεῖν, οὐχ, ὡς ἡμεῖς φαμεν, τὸ τοῖς
 » ἀφροδισίοις σχολάζειν, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ ἀργεῖν καὶ τρυφᾶν,
 » παρὰ τὸ τὰ ῤα τῷ θυμῷ διδόναι »· καὶ ὁ μέγας Ἑτυμο-
 λόγος, « Ῥάθυμος ἐκ τοῦ Ῥα καὶ τοῦ Θυμός, ὁ εὐκόλως
 » μετασρεφόμενος, ἢ ὁ περὶ τὰ ἀπόντα τῆς ψυχῆς ἔχων (1).
 » τὸ γὰρ Ρεῖα σημαίνει τὸ ἡδέως »· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Ἑτυ-
 μολόγος, « Ῥαθυμεῖν τὸ ἀργεῖν, ἢ καὶ τρυφᾶν, ἢ τὸ τοῖς ἀφρο-
 » διείοις σχολάζειν (2) ».

Ἡ δευτέρα σημασία τοῦ Ἡσύχιου, « Ἐπὶ τοῦ ΜΕΓΑΛΟΥ
 » ΘΥΜΟΥ » πρέπει πρῶτον νὰ διορθωθῇ, « Ἐπὶ τοῦ ΜΕΓΑΛΟ-
 » ΘΥΜΟΥ ». Μεγαλόθυμος εἶναι ὁ εὐκόλα θυμούμενος,
 ἢ ὀργιζόμενος, μυνολεῖσι, ὁ θυμώδης· ὅτι τοῦτο σημαίνει ἡ
 λέξις, τὸ μαρτυρεῖ ὁ Πλάτων (3), ὅστις τὴν μεταχειρίζεται

(1) Ἡ γραφή εἶναι σφαλμένη. Ἀπὸ τὸν Ἡσύχιον εἰκάζεται ὅτι
 ἔγραψε καὶ ὁ Ἑτυμολόγος, « Ὁ περὶ τὰ ἀπόντα τὴν ψυχὴν ἔχων ».
 Ἐάν ὅμως τὸ Ῥαθυμῶ, σημαίνῃ (κατὰ τὸν τρίγλωσσον Λεξικογράφον)
 καὶ τὸ Ἐπιθυμῶ, Ποθῶ, τότε ὁ Ἑτυμολόγος πρέπει νὰ
 διορθωθῇ οὕτως, « Ὁ περὶ τὰ ἀπόντα τὴν ψυχὴν ἔχων », ἐπειδὴ ὁ
 πόθος εἶναι ἐπιθυμία τῶν ἀπόντων.

(2) Τὴν ὅχι πολλὰ ὀρθὴν ἐξήγησιν, « Τὸ τοῖς ἀφροδισίοις σχολάζ-
 » ζειν », πιθανὸν ὅτι τὴν ἔλαβαν καὶ ὁ Ἑτυμολόγος καὶ ὁ Φώτιος·
 ἀπὸ τῶν Μικκαθαίων (B, 5', 4) τὴν φράσιν ταύτην « Ῥαθυμούντων
 » μεθ' ἐταιρῶν ».

(3) Πολιτ. B, σελ. 375.

ὡς συνώνυμον τοῦ Θυμοειδῆς, καὶ ὡς ἐναντίαν τοῦ Πρᾶος. Ἐάν ᾤναι λοιπὸν ἀληθές ὅτι ὁ Ρᾶθυμος σημαίνει τὸν θυμώδη, ἀκολουθεῖ ὅτι τὸ ᾱ εἰς τὸ ἡμέτερον Ἀράθυμος εἶναι πλεοναστικόν.

+ Ἀλλ' ἐδῶ γεννᾶται διπλῇ ἀπορία ἄλλη. Πρῶτον, πόθεν ἔλαβε τὴν σημασίαν ταύτην ὁ Ησύχιος (τοῦ Ρᾶθυμος λέγω ἀντὶ τοῦ Θυμώδης); Οὐτ' εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς ἢ ποιητὰς τὴν εὔρε, καὶ ἀπὸ τοὺς Λεξικογράφους σύμφωνον ἄλλον κανένα δὲν ἔχει παρὰ τὸν πολὺσφαλτον εἰς τὰς κρίσεις, καὶ πολὺ μεταγενέστερον εἰς τοὺς χρόνους, Ζωναράν, ὅστις λέγει, « Ρᾶθυμος, ἀναπεπτωκῶς, παρὰ τὸ ῥέειν τὸν θυμόν » ἢ παρὰ τὸ Ρᾶον θυμοῦσθαι (1) ».

Δευτέρα ἀπορία εἶναι, μὴ ἢ τὴν ὁποῖαν ἔκαμα εἰς τὸν Ησύχιον διόρθωσις εἶναι ἀτελής, ἢ γοῦν μὴ δὲν ἔπρεπε νὰ γράψω μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν, « Ἐπὶ τοῦ ΜΗ ΜΕΓΑΛΟΘΥΜΟΥ ». Ἐάν τοῦτο ᾤναι ἀληθές (καὶ ἔποθεν ἔχομεν νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι δὲν εἶναι;), ἢ γοῦν ἐάν ὁ Ρᾶθυμος σημαίνῃ τὸν Μὴ μεγαλόθυμον, ἔπεται ὅτι εἰς τὸ Ἀράθυμος εἶναι πάλιν τὸ ᾱ σερητικόν.

Ὅπως ἂν ᾤναι, πιθανὸν ὅτι ἡ σύγχυσις αὕτη τῶν γραμματικῶν προήλθεν ἀπ' αὐτὴν τῆς συνθέτου λέξεως τὴν φύσιν.

+ (1) Οὐδ' εὐκόλον εἶναι νὰ καταλάβῃ τις τί λέγει ὁ Ζωναράς. Ἄν ἡ δευτέρα ἐτυμολογία ἀναφέρεται εἰς δευτέραν σημασίαν διάφορον τοῦ Ἀναπεπτωκῶς, ἔπρεπε νὰ εἴπῃ τί τοιοῦτον, « Ἡ ὁ ὀργίλος, » παρὰ τὸ Ρᾶον θυμοῦσθαι » ἂν εἰς τὴν πρώτην, ὁμοιάξει τὸ, « Πέτρα, παρὰ τὸ Πέτεσθαι ῥαδίως » καὶ τὸ, « Λίθος παρὰ τὸ » Λίαν ῥέειν » καὶ ἄλλας πολλὰς τοιαύτας ἐτυμολογίας γραμμένας ἀπὸ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐξεύραν παρὰ μόνα τὰ Καλὰ γραμματικά.

ἐπειδὴ ὁ Θυμὸς σημαίνει καὶ τὴν ψυχὴν (1), καὶ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς, τὴν ὀργὴν (2), τὸ Ράθυμος τόσον εὐλογα δύναται νὰ ἐτυμολογηθῇ, ὁ Ρεῖα τὸν θυμόν (ἡγοῦν τὴν ψυχὴν) ἔχων, ὅσον καὶ, ὁ Ρεῖα θυμούμενος (ἡγοῦν ὀργιζόμενος).

ΑΡΓΟΣ. Ὅσις δὲν ἐργάζεται, δὲν ἀσχολεῖται εἰς τίποτε ἢ δι' ἐμπόδιον τι, ἢ δι' ὀκνηρίαν. Μὴ σέκης ἀργός, Τί σέκεις ἀργός; καὶ ὄνομα Ἀργία, τὸ ὁποῖον σημαίνει καὶ τὴν ὀκνηρίαν, καὶ τὴν ἀπλῶς σέρησιν τῆς ἐργασίας (3).

Σημείωσις. Γνωστὸν εἶναι ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν τὸ ἐμεταχειρίζοντο,

Κάτθαν ὁμῶς ὅ,τ' ἀεργὸς ἀνὴρ, ὅ,τε πολλὰ ἐοργῶς (4).

Εἶπε καὶ ὁ Εὐριπίδης (5).

Αργὸς γὰρ οὐδεὶς, θεοὺς ἔχων ἀνά σόμα,
Βίον δύναιτ' ἄν ξυλλέγειν ἄνευ πόνου.

Καὶ τὸ εἶπε, χωρὶς ἴσως νὰ συλλογισθῇ τί ἐξήτουν οἱ ἀργοὶ ἀπὸ τοὺς θεοὺς μὲ τὰς συχνὰς καὶ βαττολόγους αὐτῶν προσευχάς. Ὅχι βέβαια νὰ βρέξῃ ὁ οὐρανὸς φαγητὰ ἐτοιμα δι' αὐτοὺς, κατὰ τὸ παροιμιώδες, Πέσε πίττα, νὰ σέ φάγω· ἂν καὶ νοῦν πολὺν δὲν ἔχωσιν οἱ ἀργοί, τόσον ὁμῶς ἡλίθιοι, ὥστε νὰ ἐλπίζωσι τοιαῦτα θαύματα, δὲν εἶναι. Ποία λοιπὸν ἦτον ἡ προσευχή των; « ὦ Ζεῦ καὶ θεοί, δότε εἰς τοὺς ἐρ-

(1) « Ἐως ὁ ταῦθ' ὠρμαине κατὰ φρένα καὶ κατὰ ΘΥΜΟΝ »· Ἰλιάδ. α', 193.

(2) « ΘΥΜΟΣ δὲ μέγας ἐστὶ Διοτρεφείος βασιλῆος »· Ἰλιάδ. β', 196.

(3) Ὅθεν εἶναι καὶ συνώνυμον τοῦ Ἐορτή.

(4) Ὅμηρ. Ἰλιάδ. ι, 320. Ἐκ τούτου γίνεται φανερόν ὅτι τὸ, Ἀεργός ἐσχηματίσθη κατὰ κράστιν ἀπὸ τὸ, Ἀεργός. ἨΕΥΓΕΝΟΣ.

(5) Ἠλέκτρ. 80 81.

ὡς συνώνυμον τοῦ Θυμοειδῆς, καὶ ὡς ἐναντίαν τοῦ Πρᾶος. Ἐάν ᾦναι λοιπὸν ἀληθές ὅτι ὁ Ῥάθυμος σημαίνει τὸν θυμώδη, ἀκολουθεῖ ὅτι τὸ ᾠ εἰς τὸ ἡμέτερον Ἀράθυμος εἶναι πλεοναστικόν.

+ Ἀλλ' ἐδῶ γεννᾶται διπλῇ ἀπορία ἄλλη. Πρῶτον, πόθεν ἔλαβε τὴν σημασίαν ταύτην ὁ Ἡσύχιος (τοῦ Ῥάθυμος λέγω ἀντὶ τοῦ Θυμώδης); Οὐτ' εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς ἢ ποιητάς τὴν εὔρε, καὶ ἀπὸ τοὺς Λεξικογράφους σύμφωνον ἄλλον κανένα δὲν ἔχει παρὰ τὸν πολύσφαλτον εἰς τὰς κρίσεις, καὶ πολὺ μεταγενέστερον εἰς τοὺς χρόνους, Ζωναράν, ὅστις λέγει, « Ῥάθυμος, ἀναπεπτωκῶς, παρὰ τὸ ῥεῖν τὸν θυμόν » ἢ παρὰ τὸ Ῥᾶον θυμοῦσθαι (1) ».

Δευτέρα ἀπορία εἶναι, μὴ ἢ τὴν ὁποίαν ἔκαμα εἰς τὸν Ἡσύχιον διόρθωσις εἶναι ἀτελής, ἡγουν μὴ δὲν ἔπρεπε νὰ γράψω μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν, « Ἐπὶ τοῦ ΜΗ ΜΕΓΑΛΟΘΥΜΟΥ ». Ἐάν τοῦτο ᾦναι ἀληθές (καὶ ἴ πόθεν ἔχομεν νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι δὲν εἶναι;), ἡγουν ἐάν ὁ Ῥάθυμος σημαίνῃ τὸν Μὴ μεγαλόθυμον, ἔπεται ὅτι εἰς τὸ Ἀράθυμος εἶναι πάλιν τὸ ᾠ σερητικόν.

Ὅπως ἂν ᾦναι, πιθανὸν ὅτι ἡ σύγχυσις αὕτη τῶν γραμματικῶν προήλθεν ἀπ' αὐτὴν τῆς συνθέτου λέξεως τὴν φύσιν.

+ (1) Οὐδ' εὐκόλον εἶναι νὰ καταλάβῃ τις τί λέγει ὁ Ζωναράς. Ἄν ἡ δευτέρα ἐτυμολογία ἀναφέρεται εἰς δευτέραν σημασίαν διάφορον τοῦ Ἀναπεπτωκῶς, ἔπρεπε νὰ εἴπῃ τί τοιοῦτον, « Ἡ ὁ ὀργίλος, » παρὰ τὸ Ῥᾶον θυμοῦσθαι » ἂν εἰς τὴν πρώτην, ὁμοιάζει τὸ, « Πέτρα, παρὰ τὸ Πέτεσθαι ῥαδίως » καὶ τὸ, « Δίθος παρὰ τὸ » Δίαν θῆειν » καὶ ἄλλας πολλὰς τοιαύτας ἐτυμολογίας γραμμένας ἀπὸ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐξεύραν πρὸς μόνον τὰ Καλὰ γραμματικά.

ἐπειδὴ ὁ Θυμὸς σημαίνει καὶ τὴν ψυχὴν (1), καὶ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς, τὴν ὀργὴν (2), τὸ Ράθυμος τόσον εὐλογα δύναται νὰ ἐτυμολογηθῇ, ὁ Ρεῖα τὸν θυμόν (ἤγουν τὴν ψυχὴν) ἔχων, ὅσον καὶ, ὁ Ρεῖα θυμούμενος (ἤγουν ὀργιζόμενος).

Αἲργος. Ὅσις δὲν ἐργάζεται, δὲν ἀσχολεῖται εἰς τίποτε ἢ δι' ἐμπόδιον τί, ἢ δι' ὀκνηρίαν. Μὴ σέκης ἀργός, Τί σέκεις ἀργός; καὶ ὄνομα Ἀργία, τὸ ὁποῖον σημαίνει καὶ τὴν ὀκνηρίαν, καὶ τὴν ἀπλῶς σέρησιν τῆς ἐργασίας (3).

Σημείωσις. Γνωσὼν εἶναι ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν τὸ ἐμεταχειρίζοντο,

Κάτθαν ἡμῶς ὁ, τ' ἀεργὸς ἀνὴρ, ὅ, τε πολλὰ ἐοργῶς (4).

Εἶπε καὶ ὁ Εὐριπίδης (5).

Αἲργος γὰρ οὐδεὶς, θεοὺς ἔχων ἀνὰ σῶμα,
Βίον δύναιτ' ἄν ξυλλέγειν ἄνευ πόνου.

Καὶ τὸ εἶπε, χωρὶς ἴσως νὰ συλλογισθῇ τί ἐξήτουν οἱ ἀργοὶ ἀπὸ τοὺς θεοὺς μὲ τὰς συχνὰς καὶ βαττολόγους αὐτῶν προσευχάς. Ὅχι βέβαια νὰ βρέξῃ ὁ οὐρανὸς φαγητὰ ἐτοιμα δι' αὐτοὺς, κατὰ τὸ παροιμιῶδες, Πέσε πίττα, νὰ σὲ φάγω· ἂν καὶ νοῦν πολὺν δὲν ἔχωσιν οἱ ἀργοί, τόσον ὅμως ἡλίθιοι, ὥστε νὰ ἐλπίζωσι τοιαῦτα θαύματα, δὲν εἶναι. ἹΠοία λοιπὸν ἦτον ἡ προσευχή των; « ὦ Ζεῦ καὶ θεοί, δότε εἰς τοὺς ἐρ-

(1) « Ἐως ὁ ταῦθ' ὥρμαινε κατὰ φρεῖνα καὶ κατὰ ΘΥΜΟΝ » Ἰλιάδ. α', 193.

(2) « ΘΥΜΟΣ δὲ μέγας ἐστὶ Διοτρεφείας βασιλῆος » Ἰλιάδ. β', 196.

(3) Ὅθεν εἶναι καὶ συνώνυμον τοῦ Ἐορτή.

(4) Ὅμηρ. Ἰλιάδ. ι', 320. Ἐκ τούτου γίνεται φανερόν ὅτι τὸ, Ἀεργὸς ἐσχηματίσθη κατὰ κράσιν ἀπὸ τοῦ, Ἀεργός. Ἡ Εὐργός. —

(5) Ἠλέκτρ. 8081.

» γαζομένους καὶ δύναμιν καὶ γνώσιν γαθάρων, διὰ, ὅχι μόνου
 » νὰ ἐργάζωνται, ἀλλὰ καὶ νὰ πισεύωσιν ὅτι χρεωσθῶν νὰ
 » ἐργάζωνται, δι' ἡμᾶς ».

Ἀργὸς λέγεται καὶ ὁ ἱερωμένος, ὅταν διὰ πταῖσμα ἐμπο-
 δισθῇ πρὸς καιρὸν ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα νὰ ἱεουργῇ. Καὶ Ἀργία
 ἡ τοιαύτη ποιμή. Καὶ ῥῆμα μεταδατικὸν Ἀργίζω, ἡ Ἀρ-
 γεύω (1), ἡγουν κάμνω ἀργόν.

Ἀργὸς, εἰς τὰ ἄψυχα, ὅταν ὁ λόγος ᾖ περὶ τῆς γῆς,
 σημαίνει κυρίως τὸ ἀγεώργητος· οἶον Ἀργὴ γῆ, Ἀργὸν χω-
 ράφειον. Παραδείγματα τῆς σημασίας ταύτης ἀπὸ τοὺς πα-
 λαιοὺς νὰ φέρω εἶναι περιττόν.

Σημαίνει ἀκόμη καὶ τὸ ἄχρηστος, ἀμεταχείριστος, καὶ ἀκο-
 λούτως μάταιος. Παραδείγματος χάριν, Σκεῦος ἀργόν, τὸ
 ὁποῖον ἢ δὲν χρησιμεύει εἰς τίποτε, ἢ δὲν τὸ μεταχειριζόμεθα,
 ὡς περιττόν.

Κατὰ ταύτην τὴν σημασίαν λέγεται καὶ Ἀργὸς λόγος, ὁ
 μάταιος, ὁ ἀνωφελής, ἡ ὡς λέγομεν κοινότερον, ἀνωφέ-
 λετος, ὁποῖοι εἶναι μάλιστα τῶν ἀνοήτων οἱ λόγοι, ἡγουν τῶν
 ὅσοι λαλοῦν περὶ πραγμάτων, τῶν ὁποίων ἔννοιαν ἀκριδῆ-
 μὴν ἔχοντες, οὐδὲ κρίσιν ὀρθὴν νὰ κάμωσιν εἶναι καλοί. Καὶ
 ῥῆμα, Ἀργολογῶ, τὸ ματαιολογῶ, ἡ φλυαρῶ.

Ἀργὸς, σημαίνει καὶ τὸ Βραδὺς τῶν παλαιῶν, καὶ ἔχει
 ἀντίθετον τὸ κοινὸν Γρήγορος· ἡ σημασία ἐγεννήθη ἐκ

(1) Ὁ σχηματισμὸς τοῦ, Ἀργεύω, ἀντὶ τοῦ Ἀργέω, εἶναι κατὰ
 τὸ Τυραννέω καὶ Τυραννέω, ἡγουν εἶναι Ἑλληνικός· δὲν ἐπρε-
 πεν ὅμως ἀκόμη νὰ βαλθῇ εἰς τὰ Ἑλληνικά Λεξικά, ἐπειδὴ ἐπισηρίζεται
 εἰς ἀμφιβαλλόμενον ἓνα μόνον τόπον τοῦ Ξενοφώντος (Λακεδ. πολιτ.
 5', 5), ὅπου ἀντὶ τοῦ, Ἀργευομένων, ἄλλοι πιθανώτερον γράφου-
 σιν, Ἀγρευομένων.

τούτου, ὅτι ὁ ὀκνηρὸς, ὅ,τι ἐργάζεται, τὸ ἐργάζεται μὲ βραδύτητα. Ὅταν ὁ Θουκυδίδης λέγῃ (1) « Ἐν ὀλίγῳ γὰρ » πολλαὶ [νῆες], ἀργότεραι μὲν ἐς τὸ δρᾶν τι ὧν βούλονται » ἔσονται, ῥᾶσαι δὲ ἐς τὸ βλάπτεσθαι κ. τ. λ. » διὰ τοῦ, Ἀργότεραι, σημαίνει τὸ Βραδύτεραι, ὡς ὀρθῶς τὸ ἐξηγήσε καὶ ὁ Λατῖνος μεταφρασῆς (tardiores). Εἰς τὸν παρακμάζοντα ἑλληνισμόν ἔχινεν ἡ σημασία κοινοτέρα.

Ἀργά, ἐπίρρημα, ἡ αἰτιατικὴ πληθυντικὴ τοῦ οὐδετέρου Ἀργόν, ἐπίρρηματικῶς λαμβανομένη, καὶ σημαίνουσα τὸ Βραδέως· οἶον, Προπατῶ ἀργά, Ααλῶ ἀργά, Ἀργά ἤλθες.

Καὶ ἐπειδὴ μεταχειρίζομεθα τὸ συνώνυμον Βραδύς, διὰ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας, τὴν ἐσπέραν, ἢ τὸ Ὁψὲ τῶν παλαιῶν (2), οἶον, Πρὸς τὸ βραδύ (ἐλλειπτικῶς τοῦ Μέρους τῆς ἡμέρας), λέγομεν ἀκολουθῶς εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν, πληθυντικῶς ὁμως, καὶ Πρὸς τὰργά.

Καὶ καθὼς ἀπὸ τὸ Ταχὺ παράγεται ἡ Ταχινὴ (3), ἡγουν ἡ πρωΐα, καὶ ἀπὸ τὸ Βραδύ ἡ Βραδινὴ, ἡγουν ἡ

(1) Ζ, 67.

(2) Ἰδε Πλουτάρχ. Μέρ. Α, σελ. 384.

(3) Ἐχομεν καὶ ἐπίρρημα, ἡ μᾶλλον αἰτιατικὴν ἐλλειπτικὴν προσέσεως, τὸ Ταχιά (παρὰφθοράν δηλαδὴ τοῦ Ταχέα) εἰς τὴν σημασίαν τοῦ, Αὔριον, ἀπαρallάκτως, ὡς ὁ Ὀμηρος (Ἰλιad. θ', 470) μεταχειρίζεται τὴν γενικὴν ἐλλειπτικὴν, Ἡοὺς· « Ἡοὺς... Κρονίωνα » ὅφαι » Ταχέα (ἡγουν αὔριον) θέλεις ἰδεῖν τὸν υἱὸν τοῦ Κρόνου. Οὕτω μεταχειρίζονται οἱ Γερμανοὶ τὸ Morgen· καὶ τῶν Γάλλων τὸ Demain, καὶ τῶν Ἰταλῶν τὸ Dimani, φανερά σύνθετον ἀπὸ τὴν De πρόσθεσιν καὶ τὸ Mane τῶν Λατίνων, ὡς παρατηρήθη ἀπὸ τοὺς ἐτυμολόγους, εἶναι ἀντολεξεῖ καὶ χωρὶς ἐλλείψιν τὸ Ἐξ ἡοὺς τῶν Ἑλλήνων.

Ἐσπέρα, παρόμοια καὶ ἀπὸ τὸ Ἀργὰ ἐσχηματίσθη ἡ Ἀργα-
τινὴ, τὸ ὁποῖον δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸ Βραδινὴ κατ' ἄλλο,
πλὴν ὅτι ἡ παραγωγή του εἶναι βάρβαρος. Κατὰ τὸν Βλάχον γρά-
φεται (ὡς τὸ ἔγραψα), Ἀργατινὴ. Ὁ Δουναγγίος (1), ὅστις
οὐδ' ἐκατάλαβε τὸ νόημα τῆς λέξεως, τὸ γράφει Ἀργαδινὴ.
Ὁ σχηματισμὸς προῆλθε, νομίζω, ἀπὸ τοῦτο καθὼς λέγουσι
τινὲς κοινῶς, Ἐργατα, ἀντὶ τοῦ, Ἐργα (κατὰ τὸ Πρόσωπα
καὶ Προσώπατα τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας γλώσσης), παρόμοια
καὶ ἀπὸ τὸ Ἀργὰ ἐπλασε τίς τὸ Ἀργατα, ὅθεν ἐγεννήθη
ἔπειτα ἡ Ἀργατινὴ.

† ἈΡΓΗΤΑ, θηλυκὸν ὄνομα, συνώνυμον τοῦ παλαιοῦ Βρα-
δύτης, τῶν σημεριμῶν, Ἀργοπορία, Ἀργοςολία.

Σημείωσις. Εὐρίσκονται εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν θη-
λυκὰ τινα ὀνόματα εἰς ἡτα, τῶν ὁποίων ὁ σχηματισμὸς ἂν δὲν
ἦναι βάρβαρος, ἔχει καὶ μεγάλης ἀμφιβολίας. Ὅσα ἐνθυμοῦ-
μαι τώρα εἶναι, Ἀργητα, Ἐχθρητα, Κάκητα, Μάνητα,
Ὀργητα, Φοβέρητα.

Ἐῖναι ἄρα συγκοπαὶ αἰτιατικῶν ὀνομάτων οὐσιαστικῶν;
Γνωστὸν ὅτι λέγομεν, παραδείγματος χάριν, Ἡ σκληρότητα,
ἀντὶ τοῦ, Ἡ σκληρότης. Μήποτε ἀπὸ παλαιᾶς αἰτιατικᾶς,
Τὴν ἀργότητα κ. τ. λ. ἐπλάσαμεν παρόμοια, πρῶτον τὸ, Ἡ
ἀργότητα, ἔπειτα κατὰ συγκοπὴν τὸ, Ἡ ἄργητα, κ. τ. λ. Ὁμοίᾳ
σχεδὸν συγκοπὴ ἔχει χώραν εἰς τὰ ἀριθμητικὰ Ἐξήντα, Ἐβ-
δομήντα, κ. τ. λ.

Εἰς ὅλα ταῦτα ἐλόπησαν δύο γράμματα, ὡς εἰς τὸ Τριάν-
τα, Ἐξήντα, κ. τ. λ. ἢ τρία, ὡς εἰς τὸ Ὀγδόντα (2). Εἰς

(1) Παράρτημ., σελ. 24.

(2) Ὁ Ἡρόδοτος (Α, § 163) εἶπεν, Ὀγδῶκοντα, ἀντὶ τοῦ, Ὀγ-
δοήκοντα

τὸ, Πενήντα, ἀντὶ τοῦ Πεντήκοντα, συνέβη τοῦ πρώτου τ ἢ συγκοπὴ διὰ τὴν κακοφωνίαν· εἰς τὴν δεκάτην τετάρτην καὶ δεκάτην πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἐγράφετο καὶ ἐπροφέρετο κακοφώνως, Πεντήντα·

Ἡ ἡλικία του σράβωσε, καὶ περπατεῖ περβάντα,
Πεντήντα ξήντανε χρονῶν, καὶ λέγει καὶ ἔνε τριάντα (1).

ΑΡΓΟΓΛΩΣΣΟΣ, συνώνυμον τοῦ Βραδύγλωστος.

ΑΡΓΟΛΟΓΩ. Ζ. Ἀργός.

ΑΡΓΟΜΙΛΩ, βραδέως λαλῶ, ὅχι ὁμῶς διὰ πάθος γλώσσης, ὡς οἱ βραδύγλωσσοι, ἀλλὰ δι' ἄλλην τινὰ φυσικὴν ἢ ἠθικὴν τοῦ λαλοῦτος διαθέσιν.

ΑΡΓΟΠΟΡΩ, ἡγουν ἀργῶς πορεύομαι, ἢ κατὰ τοὺς παλαιούς Βραδυπορῶ· σημαίνει ὁμῶς ἀπλῶς τὸ Ἀργῶ, ἡγουν τὸ Βραδύνω τῶν παλαιῶν.

ΑΡΓΟΠΡΟΠΑΤΩ, ἡγουν, Προπατῶ ἀργά, ἢ κατὰ τοὺς παλαιούς, Βραδέως βαδίζω.

Σημείωσις. Τὸ Προπατῶ τοῦτο εἶναι κατὰ τὸν τύπον τῶν παλαιῶν συνθέτων Προβαίνω, Πρόειμι, Προχωρῶ· ὅθεν τὸ Πορπατῶ τῶν χυδαίων, εἶναι κατὰ ζοιχείων μετᾶθesis, καὶ ὅχι φθορὰ τοῦ Περιπατῶ (2), διαφόρου σημασίας ῥήματος.

(1) Θρῆν. Κωνσταντινουπόλ. ἀνέκδοτος, Εὐμανουὴλ Γεωργιλλᾶ τοῦ Λειμενίτου. Τοῦ πρώτου σίχου τὸ Περβάντα εἶναι τὸ Ἰταλικὸν Per banda. Ἐκλιεν ὁ ταλαίπωρος Γεωργιλλᾶς τὴν ἄλυσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀντὶ νὰ κλαύσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν βαρβάρωσιν, καὶ τὴν τόσῃ τῆς γλώσσης φθοράν, ὅση φαίνεται εἰς τοὺς σίχους του. Ὁ Ὅμηρος (Ἰλιάδ. ψ', 116), μεταχειρίζεται τὸ, Πάραντα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἴσως κτᾶγεται τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὸ Παραντουρῶ, ἢ, ὡς τὸ γράφει ὁ Σομκυέρας, Παρυντερίζω.

(2) Τοῦτ' οὗ φθορὰ ἴσως εἶναι τὸ, Περπατῶ.

+ ΑΡΓΟΣΤΟΛῶ, συνώνυμον τοῦ κοινοῦ Ἀργοπορῶ, τοῦ παλαιοῦ, Βραδύνω.

Σημείωσις. Λείπει ἡ λέξις (1) ἀπὸ τὰ Λεξικά· καὶ ὁμῶς ἡ χρῆσις αὐτῆς εἶναι κοινὴ, καὶ ἡ σύνθεσις εὐφραδεςάτη, ἀπὸ τὸ Ἀργῶς καὶ τὸ Στέλλομαι, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινεν εἰς τοὺς παλαιούς καὶ τὸ Πορεύομαι·

Ὡς ἂν κατασκάψαντες Ἰλίου πόλιν,
Στελλώμεθ' οἴκαδ' ἄσμενοι Τροίας ἄπο (2).

ΑΡΓῶ. Ζ. Ἀργοπορῶ, καὶ Ἀργοςολῶ.

+ ΑΡΓῶΡΑ, συνώνυμον τοῦ κοινοῦ Ἀργητα, τοῦ παλαιοῦ Βραδύτης· λέξις σύνθετος ἀπὸ τὸ Ἀργή καὶ Ὠρα. Εἶναι λοιπὸν, Ἀργῶρα, καὶ ὄχι, Ἀργόρα.

(1) 'Καὶ μόνη αὕτη ἡ λέξις λείπει; Ἐάν τις ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς κρίνῃ τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶτταν ἀπὸ τὰ κοινὰ Λεξικά, θελεῖ τὴν εὐρεῖν σχεδὸν τόσον πτωχὴν, ὅσον εἶναι καὶ τῶν ἀγρίων ἐθνῶν αἱ γλῶσσαι. Καὶ ὁμῶς ὅλον τὸ ἐναντίον· ἀλλ' ὁ πλοῦτος αὐτῆς εἶναι κρυμμένος, εἶναι σκορπισμένος. Διὰ τοῦτο ἔλεγα (Ἀνωτέρω, σελ. 342), καὶ πάλιν λέγω, καὶ παρακαλῶ εἰς αὐτὸ, ὡς ἔργον ἀναγκαῖον, νὰ διεισθῶσιν ἀπὸ τὸ Κοινὸν δύο νέοι εἰς τὴν συνάθροισιν ὅλων τῶν εἰς ὅλας τῆς Ἑλλάδος τὰς πόλεις συνήθων λέξεων καὶ φράσεων, ὅλης τοῦ μέλλοντος Λεξικοῦ. Τοιοῦτον Λεξικὸν θελεῖ πρῶτον μὲν μᾶς ἐλευθερώσειν ἀπὸ τὰς ἀλλογενεῖς λέξεις, τὰς ὁποίας ἀναγκάζεται τις νὰ μεταχειρίζεται, διότι ἄγνοεῖ ὅτι ἡ γνησίᾳ τοῦ πράγματος λέξις σώζεται εἰς ἄλλην πόλιν, πόλλαις ὄχι πολλὰ μακρυτέμνην ἀπ' αὐτόν· ἔπειτα θελεῖ (κάνει μὴν ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου) καταστήσειν καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τὴν κατάληψιν εὐκολωτέραν. Ἔως νὰ τελειωθῇ τὸ ἐπιθυμητὸν καὶ πολλὰ ὠφέλιμον ἔργον τοῦτο, ὡς τόσον ἅς καταγίνωται οἱ λόγιοι νέοι τοῦ γένους κἂν νὰ συναθροίσῃ ἕκαστος τὰς λέξεις, τὰς φράσεις, καὶ τὰς παροιμίας τῆς πατρίδος του, κατὰ τὸ ἐπαινετὸν Γεωργίου τοῦ Κρομμύδου παράδειγμα.

(2) Εὐριπίδ. Τρωάδ. 1263-1264.

ΑΣΚΑΘΑΡΟΣ. Τῶν παλαιῶν ὁ Κάνθαρος.

Ἀπέβαλε τὸ ν, κατὰ τὸ Ἀθειῖ ἀπὸ τὸ Ἀνθει. Ἐπρόσλαβε τὸ σ, ὡς τὸ Σκύπτω, ἀπὸ τὸ Κύπτω, καὶ διότι πιθκνῶς καὶ παλαιὰ ἐλέγετο Κάνθαρος καὶ Σκάνθαρος, κατὰ τὴν σχηματισμὸν πολλῶν ἄλλων ὀνομάτων, τὰ ὅποια ἐσημειώθησαν ἄλλου. Τὸ α ἢ εἶναι πλεοναστικόν, κατὰ τὸ Ἀπήγανες, ἀπὸ τὸ Πήγανος· ἢ εὐρίσκετο καὶ εἰς τὴν παλαιὰν ὀνομασίαν τοῦ ζωῦφιου, Ἀκάνθαρος, ἐπειδὴ εὐρίσκεται εἰς τὸ συνώνυμόν του Ἀκανός· « Ἀκανός, κανθάρου εἶδος » λέγει ὁ Ἡσύχιος. Εἰς τὸν αὐτὸν Ἡσύχιον εὐρίσκεται καὶ Ἀσκαλαβώτης (1), καὶ Καλαβώτης· ἐτί παράδοξον, ἂν καὶ τὸν Κάνθαρον τῶν Ἀττικῶν, ἄλλη παλαιὰ διάλεκτος τὸν ὀνόμαζεν Ἀσκάνθαρον;

ΑΣΚΑΝΤΣΟΧΟΙΡΟΣ. Τὸν Χερσαῖον ἐχῆνον τῶν παλαιῶν ὀνόμασαν οἱ μεταγενέστεροι Ἀκανθόνωτον καὶ Ἀκανθό-

(1) Ὁ Ἀσκαλαβώτης εἶναι τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, τὸ Σαμιαμίδιον ἢ, Σαμιαμίθιον, ἢ, ὡς τὸ ὀνομάζουν εἰς τὴν Κρήτην, ἀρσενικῶς, Ὁ Σαμιάμιθος, τῆς αὐτῆς σημασίας καὶ ὁ Τοιχοβάτης τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, εὕτως ὀνομασθεῖς, διὰ τὸ φυσικὸν αὐτοῦ ἰδίωμα νὰ ἀναβαίνει τοὺς τοίχους. Καὶ ὁ μὲν Τοιχοβάτης εἶναι ἀναμφιβόλως ἐλληνικὴ λέξις· ὁ δὲ Σαμιάμιθος, ἂν καὶ ὅχι ἐλληνικὴ, δὲν εἶναι ὅμως παντάπασι βάρβαρος. Εἶναι δηλαδὴ ἀπ' ἐκείνας τὰς λέξεις, ὅσας ἔλαβαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ ξένα ἔθνη καὶ τὰς ἐξελλήνισαν, ὅποια εἶναι ὁ Ἐλέφας, ἢ Κάμηλος, ὁ Παράδεισος, ὁ Παρασάγγης, κ. τ. λ. Ἄν ἐσώζοντο ὅλοι οἱ ἐλληνικοὶ συγγραφεῖς, ἠθέλαμεν ἴσως εὐρεῖν πούποτε καὶ Σαμάμιθον, ἢ Σαμαμίθην, λέξιν ἐβραϊκὴν φερμένην εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Φοίνικας. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι αἱ Παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος (λ', 28), ὅπου τὴν ἐβραϊκὴν λέξιν תַּמִּימָה (Σεμαμίθ) μετέφρασαν οἱ Ἑβδομήκοντα διὰ τοῦ Καλαβώτης. Ἰδε Βοχάρτ. Ἱεροζωῆλ. σελ. 1083-1090.

χοιρον. Ἀπὸ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐσχηματίσθη ὁ Ἀσκαντσόχοιρος, κατὰ βάρβαρον τροπὴν τοῦ θ εἰς τὸ τσ (1).

Σημειώσεις. Τὸ ἀρχικὸν α ἐνδέχεται ὄχι μόνον εἰς τὸ βάρβαρον, Ἀσκαντσόχοιρος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἀκανθα (ὅθεν ὁ Ἀκανθόχοιρος) νὰ ἦτο πλεοναστικόν, ἀντὶ τοῦ Κάνθα, τὸ ὁποῖον ἴσως ἐλέγετο καὶ Σκάνθα, κατὰ τὴν περὶ τῆς ὁποίας πολλάκις ἐλάλησα προσθήκην τοῦ σ.

+ ἈΣΤΡΑΚΙΑ, ἢ μάλλον ὈΣΤΡΑΚΙΑ. Ζ. Αὐτίον.

+ ἈΣΤΡΑΠΤΩ, καὶ περισσώτερον ἀπροσώπως ἢ τριτοπροσώπως, ἈΣΤΡΑΠΤΕΙ. Ἡ κυρία του σημασία εἶναι γνωστή.

Κατὰ μεταφορὰν σημαίνει τὸ ἀπλῶς Λάμπει (2).

+ ἈΣΤΡΟΠΕΛΕΚΙΟΝ. Σημαίνει τὸν κεραυνὸν τῶν παλαιῶν.

Σημειώσεις. Ἡ σύνθεσις του φαίνεται ἀπὸ τὸ Ἀστῆρ ἢ Ἄστρον καὶ τὸ Πέλεκυς. Πιθανώτερον ὅμως ὅτι πρὸ ἡμῶν ἐγράφετο Ἀστραπελέκιον, κατὰ συγκοπὴν τοῦ Ἀστραποπελέκιον, ἡγοῦν ὁ μετ' ἀστραπῆς, ἢ ἐξ ἀστραπῆς, πέλεκυς. Ἡ μεταφορὰ τῆς τελευταίας λέξεως ἐγεννήθη ἐκ τοῦ συμβαίνον-

(1) Εἰς ὅλας τὰς λέξεις ἡ τοιούτη τροπὴ γράφεται διὰ τοῦ τξ. Εὐλογωτέρα εἰς ὅλας (ἢ τουλάχιστον εἰς τὰς περισσοτέρας) εἶναι ἡ διὰ τοῦ τσ γραφή, ὅχι ὡς Ἑλληνικὸς συλλαβισμὸς, ἀλλ' ὡς ὀλιγώτερον βάρβαρος παρὰ τὸν τξ, ὅστις εἶνα σύνθετος ἀπὸ τρία στοιχεῖα στδ, ἢ στδ, καὶ διότι ἐξηγεῖ καὶ εἰς πολλὰ τὰς αἰτίας τῆς βχρβαρώσεως. Παραδείγματός χάριν, εἰς τὸ Ἀκανθόχοιρος ἡ τροπὴ τοῦ θ εἰς τὸ τσ ἐγινε διὰ τὴν συγγένειαν τοῦ θ καὶ μετὰ τὸ τ (ὡς εἰς τὸ Ἀττικὸν Κολοκύντη, ἀντὶ τοῦ Κολοκύνθη) καὶ μετὰ τὸ σ (ὡς εἰς τῶν Λακωνίων τὸ Σιδς, ἀντὶ τοῦ Θεός). Εἰς τινὲς λέξεις γίνεται ἀλόγη ὑπερνωτέρα ἢ τοιαύτη τροπὴ· οἷον τὸ ὀρθὸν Ἐκάθισεν ἔπαθε πρῶτον συγκοπὴν, Ἐκάθσε, τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἐμεταμορφώθη εἰς τὸ σημερινόν, Ἐκάτσε.

(2) Ἰδὲ τὰς εἰς τὸν Ἡλιόδωρον σημειώσεις, Β, σελ 296.

τος, ἐπειδὴ φέρει πολλάκις ὄλεθρον εἰς τοὺς πληγέντας ὁ κεραυνός, ὁποῖον καὶ τὸ κοπτικὸν ὄργανον ὁπέλεεν.

Σημεύουσιν δευτέρα. Κοπτικῶν ὀργάνων μεταφορὰς ἐμεταχειρίσθησαν καὶ οἱ παλαιοί, οἷον Βέλους, Μακέλλης, διὰ νὰ ἐκφράσωσι τὸν κεραυνόν. Τοῦ πρώτου ὁ Σοφοκλῆς,

Αἱ πολλαὶ βρονταὶ διατελεῖς, τὰ πολλὰ τε
ΣΤΡΑΨΑΝΤΑ χειρὸς τῆς ἀνικητοῦ ΒΕΛΗ (1).

Τοῦ δευτέρου ὁ Αῤισοφάνης,

— Ὅπως μὴ σου γένος πανώλεθρον
Διὸς ΜΑΚΕΛΛΗ πᾶν ἀνασρέψει δίκη
Διγνὺς δὲ σῶμα καὶ δόμων περιπτυχάς
Καταιθαλώσει σου Δικυμνίαις ΒΟΛΑΪΣ (2).

ἈΤΣΙΔΑ. Εἶναι ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴν Ἰκτίδα τοῦ Ἰκτίς τῶν παλαιῶν, κατὰ τροπὴν τοῦ $\bar{\iota}$ εἰς τὸ $\bar{\alpha}$, ὡς καὶ τὸ Ἄκανε-
τόν (3), ἀπὸ τοῦ Ἰκανόν, καὶ τοῦ $\kappa\tau$ εἰς τὸ $\tau\sigma$, ὡς καὶ τὸ
Γαλατσόνω ἀπὸ τοῦ Γαλακτόω. Τὸ ζῶον ὀνομάζεται ἀκόμη
καὶ Μοσχοπόντικος.

(1) Κατὰ παρομοίαν μεταφορὰν ὀνομάζουν οἱ Ἰταλοὶ τὸν κεραυνὸν Saetta.

(2) Ὅρν. 1239-1242. Τοῦ δευτέρου εἶχον ἡ γραφὴ, διδὼν ταύτην τὴν ἔννοιαν, Ὅπως μὴ ἡ δίκη ἀνασρέψει σου τὸ γένος πανώλεθρον τῇ μακέλλῃ τοῦ Διός· ἀλλ' εἰς ἄλλας ἐκδόσεις εὑρέθη, « Διὸς Μακέλλη πᾶν ἀνασρέψει δίκη » ἡγοῦν, Ὅπως μὴ τοῦ Διὸς ἡ μάκελλα ἀνασρέψει σου ἐν δίκῃ τὸ γένος πανώλεθρον.

(3) Τὸ Ἄκανετόν ἂν ἦτο ῥηματικόν τοῦ Ἰκανόω ἔπρεπε νὰ ᾔναι Ἰκανωτόν. Ἀλλ' ἴσως εἶναι ἄλλης ἀχρήστου συζυγίας, τῆς Ἰκανέω, παράγωγον, κατὰ τὸν τύπον τοῦ Ἐπαινέω, Ἐπαινετόν.

ΑΥΤΙΟΝ. Ἐπλανήθην, ὅταν ἔλεγα (1) ὅτι ἡ λέξις παρ-
 +άγεται ἀπὸ τὸ Αὖς, αὐτός· τὸ Αὐτός τοῦτο τοῦ Ἡσυχίου δὲν
 15. n. 763 p. 29. εἶναι γενικὴ τοῦ Αὖς, ἀλλ' ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία Αὐτός,
 τὴν ὁποίαν τινὲς τοῦ θωρικοῦ γένους ἐπρόφεραν Αὖς.

Τὸ Αὐτίον εἶναι ἀπὸ τὸ Ὠτίον, κατὰ τροπὴν (θωρικὴν
 καὶ ταύτην) τοῦ ὦ εἰς τὴν αὐ δίφθογγον, ὡς ἔλεξαν καὶ
 Σαυτορία ἀντὶ τοῦ Σωτηρία (2). Οἱ Ταραντῖνοι τὸ ἔτρε-
 παν εἰς μόνον τὸ α « Ἄτα, ὦτα, Ταραντῖνοι », λέγει ὁ Ἡσύ-
 χιος· ὅθεν ἀκολούθως καὶ, Ἀτίον, τὸ ὑποκοριστικόν. Οὕτως
 ἔγραφαν καὶ Πρᾶτος ἀντὶ τοῦ Πρῶτος.

Λαλῶ εἰς ταῦτίον τινός, ἤγουν τὸν λαλῶ μὲ φωνὴν
 χαμηλὴν, μὴ θέλων ν' ἀκούσωσιν ἄλλοι παρ' αὐτὸν τὸ λε-
 γόμενον.

Σημείωσις. Ἡ χρῆσις τῆς φράσεως εἶναι εἰς τοὺς παλαιούς
 τόσον πολλή, Λαλεῖν τινι πρὸς τὸ οὖς, Κοινολογεῖσθαι
 τινι πρὸς τὸ οὖς, ὥστε εἶναι μάταιον νὰ φέρω παραδείγ-
 ματα περὶ τούτου, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ φαίνεται κοινὴ φράσις,
 ἂν ὅχι εἰς ὅλας, εἰς πολλοτάτας γλώσσας, ὑπαγορευμένη ἀπ'
 αὐτὴν τὴν φύσιν.

Σημείωσις δευτέρα. Εἰς τοὺς Ἑβδομήκοντα ὁμοῦς δὲν πρέπει
 νὰ συγχυθῇ ἡ φράσις αὕτη μὲ παρομοίαν ἄλλην, τὴν ὁποίαν
 μεταχειρίζονται συχνότερα, οἶον, « Ὁ ἐλάλησεν εἰς τὰ ὦτα
 » τῶν υἱῶν Χέτ (3). Λαλήσατε περὶ ἐμοῦ εἰς τὰ ὦτα Φα-
 » ραώ (4) κ. τ. λ. ». Εἰς ταύτας τὰς φράσεις εἶναι πλεονασμὸς
 ἴδιος εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν.

(1) Ἴδε τὰς εἰς τὸν Ἡλιόδωρ. σημ. Β, σελ. 345.

(2) Ἡσύχιος λέξ. Σαυτορία.

(3) Γενέσ. κγ', 16.

(4) Γενέσ. ν', 4.

Ταῦτί μοι βοΐζουσιν ἤγουν αἰσθάνομαι ἐσωτερικόν ἤχον τινὰ τῶν αὐτίων, ὡς νὰ ἤκουα ἐξωθεν βόμβον κώδωνος, κώνωπος, ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου. Τὸ πάθος τοῦτο συμβαίνει ἀπὸ σωματικᾶς ἀρρώστιας, πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ σφοδρᾶς τῆς ψυχῆς κινήσεις, διὰ τὰς ὁποίας οἱ χυμοὶ ἀναρρέουσιν εἰς τὴν κεφαλὴν.

Σημείωσις. Παρόμοια ἡ Σαπφῶ, περιγράφουσα τοῦ σφοδροῦ ἔρωτος τὰ ἀποτελέσματα, εἶπε «Βομβεῦσιν δ' ἀκουαί μοι» (1).

Πλάνη τοῦ χυδαίου λαοῦ, καὶ πολλάκις καὶ αὐτῶν τῶν καυχωμένων ὅτι διαφέρουν ἀπὸ τοὺς χυδαίους, εἶναι νὰ σοχάζωνται τὸ φυσικόν τοῦτο πάθος τῶν αὐτίων, ὡς σημεῖον προδηλωτικὸν ἀγγελίας, ἢ μηνύματος τινὸς, ἢ δηλωτικὸν λαλούντων τινῶν περὶ ἀπόντος ἄλλου. Ἡ πλάνη εἶναι παλαιά, καὶ ἡ μέχρι σήμερον διαμονὴ τῆς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ φωτισμένα ἔθνη δείχνει πόσας δυσκολίας ἀπαντᾷ ἡ φιλοσοφία, ὅταν ἐπιχειρῇ νὰ θεραπεύσῃ τῶν ἀνθρώπων τὰς μυριάς.

Σημείωσις. Ὡς σημεῖον προδηλωτικόν, εὐρίσκεται εἰς τὸν Αἰσχύλον,

Εμοὶ γὰρ ἤδη πάντα μὲν φόβου πλέα,

Ἐν ὄμμασιν τ' αὐταῖα φαίνεται θεῶν.

Βοῶ δ' ἐν ὧσιν κέλαδος οὐ παιώνιος (2).

Ὡς σημεῖον δηλωτικόν, εἰς τὸν Λουκιανὸν (3), «Ἦπου, ὦ
» Παρμένων, ἐβόμβει τὰ ὦτα ὑμῶν; αἰεὶ γὰρ ἐμέμνητο ἡ
» κεκτημένη μετὰ θακρύνων». Τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ ἄλογίαν ἔχει τὸ *les oreilles me cornent* τῶν Γάλλων.

Ἀπὸ τὸ ἐν αὐτίον ἐμβαίνουν, καὶ ἀπὸ τᾶλλο ἐκβαί-

(1) Παρὰ τῷ Λογγίν. περὶ ὕψους, τμ. 10.

(2) Αἰσχύλ. Περσ. 602.

(3) Ἐταιρικ. διαλογ. 3'.

νουν τὰ λόγια. Φράσις παροιμιώδης, λεγομένη περὶ ἀνθρώπου μὴ προσέχοντος εἰς τοὺς συμβουλευόντας καὶ νοθετοῦντας αὐτόν.

Οἷσρακιὰ καὶ νεροχύτης ταῦτίᾳ σου. Ἄλλη φράσις τῶν Χίων παροιμιώδης, καὶ ἐλλειπτικὴ τοῦ, Ἄς γενῶσιν. Ἡ χρῆσις τῆς εἶναι μάλισσα, ὅταν παρηγορῇ τις τινὰ ἀδίκως ὀνειδιζόμενον, ἢ κακολογούμενον, ὡς καὶ νὰ ἐλεγεν εἰς αὐτόν, Οἱ ὀνειδισμοὶ ἄς μὴν εἰσέρχωνται εἰς τὴν ψυχὴν σου, ἀλλ' ἐμβαίνοντες εἰς τὸ ἐν αὐτίον, ἄς ῥέωσιν ἀπὸ τᾶλλο, ὡς ῥέει ἀπὸ τὴν ὀσρακιάν (1), τὸ νερὸν διὰ τοῦ νεροχύτου.

Οἱ τοῖχοι ἔχουν αὐτίᾳ. Παροιμία (ὡς καὶ ἡ ἀπαράλλακτος τῶν Γάλλων, les murailles ont des oreilles) διδάσκουσα νὰ προσέχωμεν μὴν ἀκουσθῶμεν, ὅταν λαλῶμεν περὶ πραγμάτων, τῶν ὁποίων ἡ φανέρωσις φέρει κίνδυνον.

Ἀφίνω. Ῥῆμα ἀνώμαλον, Συνώνυμον τοῦ Ἐῷ καὶ πολλάκις τοῦ Λεῖπω, ἢ Λιμπάνω τῶν παλαιῶν.

Σημείωσις. Ὅτι εἶναι τὸ Ἀφίημι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, σύνθετον ἀπὸ τὴν Ἀπὸ πρόθεσιν καὶ τὸ ῥῆμα Ἴημι, κάνεις δὲν ἀμφιβάλλει Ἀλλὰ τὸ Ἴημι τοῦτο παράγεται ἀπὸ θεματικῶ-

(1) Οἷσρακιάν (καὶ χυδ. Ἀσρακιάν) λέγουσιν οἱ Χῖοι τὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Γρῆκοὺς ὀνομαζόμενον Δῶμα. Ἡ Οἷσρακιὰ φανερόν ὅτι ὀνομάσθη οὕτως ἀπὸ τὰ ὄσρακα, μετὰ τὰ ὁποῖα σρώνονται συνήθως τὰ δώματα, καθὼς ἀπὸ τοὺς Ἀνθρακας ἐσχηματίσθη ἡ Ἀνθρακιὰ. Τὸ Δῶμα εἰς τοὺς παλαιούς ἐσήμαινεν ἀπλῶς οἶκον· εἰς δὲ τὸν παρακμάζοντα Ἑλληνισμόν, ἐκατήντησε νὰ σημαίνῃ τὴν ἐπίπεδον στέγην τοῦ οἴκου, σκεπασμένην ἀντὶ κεραμιδίων μετὰ ὄσρακα, καὶ κτισμένην εἰς τρόπον ὥστε νὰ χρησιμεύῃ καὶ εἰς περίπατον καὶ εἰς διατριβήν. Εἰς ταύτην τὴν σημασίαν εὐρίσκεται τὸ Δῶμα εἰς τοὺς Ἑβδομήκοντα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἔλαβαν καὶ οἱ συγγραφεῖς τῆς Νέας Διαθήκης.

τερον ἄλλο ῥῆμα τὸ Ἰώ. Καθὼς λοιπὸν ἄλλα ῥήματα λήγοντα εἰς δύο φωνήεντα ἐπρόσλαβαν μεταξὺ τούτων τὸ $\bar{\nu}$ διὰ τὸ εὐφωνότερον, ὡς εἶναι τὸ Τίω καὶ Τίνω, τὸ Δύω καὶ Δύνω, πιθανὸν ὅτι εὐρίσκετο εἰς καμμίαν διαλεκτὸν Ἑλληνικὴν καὶ τὸ ἡμέτερον Ἀφίνω ἀντὶ τοῦ Ἀφίω. Διὰ τὴν αὐτὴν τῆς εὐφωνίας αἰτίαν, λέγομεν καὶ Δένω, Σθένω (1), Χύνω, ἀντὶ τοῦ Δέω, Σθέω, Χύω.

Παρατρέχω καὶ τὰς σημασίας καὶ τὰς φράσεις τοῦ ῥήματος, Ἀφίνω, καὶ σημειῶν τὴν πολλὰ κοινὴν μόνην ταύτην, Ἀφίνω τὰ γένεια ἤγουν, Τὰ ἀφίνω νὰ αὐξηθῶσι, παύω νὰ τὰ ξυρίζω.

Σημείωσις. Ἡ φράσις εὐρίσκεται εἰς τὸν Δίωνα τὸν Χρυσόστομον (2), ὅστις ἤκμαζε πρὸς τὰ τέλη τῆς πρώτης ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος· « Ἀπαντες ἦσαν τὸν ἀρχαῖον τρόπον, ὡς » φησιν Ὅμηρος τοὺς Ἕλληνας, κομῶντες, καὶ τὰ γένεια » ἀφεικότες, εἰς δὲ ἐν αὐτοῖς μόνος ἐξυρήμενος ». Ὁ Κασσῶν, διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, σκανδαλισθεὶς ἀπὸ τὸ Ἀφεικότες τοῦτο, ἐξήτει νὰ τὸ μεταβάλῃ εἰς τὸ Καθεικότες, ἢ Καθειμένοι. Βλέπεις λοιπὸν φανερὰ πόσον τῆς σήμερον λαλουμένης ἡμῶν γλώσσης ἡ εἰδησις, καὶ ἢ μὲ τὴν παλαιὰν παράθεσις αὐτῆς συνεργεῖ εἰς τὴν κριτικὴν ἐπιστήμην.

Σημείωσις δευτέρα. Τοῦ ῥήματος τούτου προσεκτικὸν καὶ εἰς ἡμᾶς ἀπαρallάκτως, ὡς καὶ εἰς τοὺς παλαιούς, εἶναι τὸ Ἀφες.

(1) Λέγομεν καὶ Σθύνω ἀπὸ τὸ ὅποιον γίνεται πιθανὸν ὅτι ἔλεγον οἱ παλαιοὶ καὶ Σθύω, ὡς Ξέω καὶ Ξύω, Χέω καὶ Χύω. Λέγομεν καὶ Σθειώ ὡς καὶ Ξείω (χρῆ. Σθειῶ καὶ Ξειῶ), ἰωνικῶς, ὡς ἔλεγον ἐκεῖνοι, Πλειώ καὶ Πνειώ, ἀντὶ τοῦ Πλέω καὶ Πνέω.

(2) Δογ. λς', Τόμ. Β', σελ. 81.

+ Τὸ Ἄφες τοῦτο εἰς τὸν παρακμάζοντα ἑλληνισμόν ἐσυντάσσετο μὲ ὑποτακτικὰ ἄλλα ῥήματα, ἑλλειπτικῶς τοῦ συνδέσμου Ἰνα, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἑλλειπτικὴ αὕτη καὶ ἀκατάλληλος τῶν δύο ῥημάτων συγκόλλησις ἰσοδυναμοῦσε μὲ ἐν μόνον ῥῆμα προσακτικὸν τῆς ἐνεργείας τοῦ ὑποτακτικοῦ, ἡγουν ἐπρόσασσε ὄχι τὴν ἀπὸ τὸ Ἄφες, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τὸ μ' αὐτὸ συγκολλημένον ἄλλο ῥῆμα δηλουμένην ἐνέργειαν

+ Εἰς τῆς Βυζαντινῆς βαρβαρότητος τοὺς χρόνους τὸ Ἄφες ἐσυγκόπη εἰς τὸ Ἄφς (καθὼς τὸ πρὸ μικροῦ (1) σημειωμένον Ἐκάθισε εἰς τὸ Ἐκάθσε), καὶ τέλος ἐμεταμορφώθη εἰς τὸ σημερινὸν μόριον Ἄς, μὲ τὸ ὁποῖον σχηματίζομεν τὰ προστακτικὰ ῥήματα. Ὅτι τὸ Ἄς δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ Ἄφες τῶν παλαιῶν, πρῶτος τὸ ἐνόησεν ὁ Πόροτιος (2), καὶ τὸ ἐπιθανολόγησε μὲ παράδειγμα παρακμάζοντος ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον (3) τὸ ῥητὸν τοῦτο, « Ἄφες ἰδῶμεν, » εἰ ἔρχεται Ἡλίας σώσων αὐτὸν », τὸ ὁποῖον σημαίνει, Ἄς ἰδῶμεν, ἂν ἔρχεται ὁ Ἡλίας νὰ τὸν σώσῃ.

+ Τὴν εἰκασίαν τοῦ Πορτίου ταύτην ὡς ἀληθεῖαν νὰ δείξω ἐμπορῶ πρῶτον μὲ δεῦτερον ἄλλο παράδειγμα ἀπὸ σύγχρονον τοῦ Ματθαίου συγγραφέα ἐξωτερικόν, τὸν Ἐπίκτητον. Εἰς τὰς Διατριβάς τοῦ Ἀρρίανου (4) λέγει ὁ φιλόσοφος οὗτος, « Οὐδὲν τῶν μεγάλων ἄφνω γίνεται· ὅπου γε οὐδ' ὁ βότρυς, » οὐδὲ σῦκον. Ἄν μοι νῦν λέγῃς, ὅτι θεῶν σῦκον· ἀποκρι- » νοῦμαί σοι, ὅτι χρόνου δεῖ· ἈΦΕΣ ΛΗΘΗΣΗ πρῶτον, εἴτα » ΠΡΟΒΑΛῆ τὸν καρπὸν, εἴτα ΠΕΠΑΝΘῆ ». Φανερόν ὅτι τὰ

(1) Σελ. 442.

(2) Εἰς τὸ τέλος τῆς ὁποίας ἐσύνθεσε Γραμματικῆς τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης.

(3) Ματθ. κζ', 49.

(4) Βιβλ. Α, ιε', 7.

τελευταία ταῦτα λόγια εἰς κοινοτέραν γλῶσσαν εἶναι, Ἄς ἀν-
 ᾤσῃ πρῶτα, ἔπειτ' ἄς καρποφορήσῃ, ἔπειτα ἄς
 ὠριμάσῃ (1).

Δευτέρα τῆς συγγενείας τοῦ Ἄς μὲ τὸ Ἄφες ἀπόδειξις
 εἶναι, ὅτι καὶ οἱ Γερμανοὶ παρόμοια σχηματίζουν τὰ ἐνεργη-
 τικά προσακτικά ἐνικά τῆς γλώσσης αὐτῶν ῥήματα μὲ τὸ
 προσακτικὸν *lasst* τοῦ ῥήματος *lassen*, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ
 Ἐᾶν ἢ Ἀφίέναι τῶν παλαιῶν.

Τοῦτο διαφέρουν ἀπὸ μᾶς εἰς τὸν παράξενον τοῦτον σχημα-
 τισμὸν, ὅτι ἐκεῖνοι ἀφίνουνσι τὸ *lassen* εἰς τὴν ῥηματικὴν του
 σημασίαν, καὶ γράφουσιν ἐπομένως τὸ ἀρχικὸν ῥῆμα εἰς ἀπα-
 ρέμφατον, ὁπότεν ἡμεῖς μεταχειριζώμεθα τὸ Ἄς ὡς μόριον,
 καὶ γράφωμεν τὸ ῥῆμα εἰς ὑποτακτικὴν ἐγκλισιν. Παραδείγματος
 χάριν, τὸ *Lasst uns sehen* ἐκείνων εἶναι κατὰ λέξιν Ἀφετε
 ἡμᾶς ἰδεῖν, καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τοῦ ὀρθοῦ ἐλληνισμοῦ τὸ
 Ἰδωμεν, τοῦ παρακμάζοντος τὸ Ἄφες Ἰδωμεν, καὶ τῆς
 σημερινῆς ἡμῶν γλώσσης τὸ Ἄς ἰδωμεν.

Ἡ αἰτία τῆς διαφορᾶς εἶναι, ὅτι ἀφοῦ μίαν φορὰν τὸ Ἄς
 ἔχασε τὴν ῥηματικὴν του φύσιν, ἦτο πλέον ἀδύνατον γὰρ τὸ

(1) Τὸ ὠριμάζω (παράγωγον τοῦ ὠριμῆς) εἰς ἡμᾶς εἶναι
 ὄχι μόνον ἐνεργητικόν, οἶον, Ὁ ἥλιος ὠριμάζει τοὺς καρ-
 ποὺς, ἀλλὰ πολλάκις λαμβάνεται καὶ ἀμεταβάτως ὡς μέσον, οἶον,
 Οἱ καρποὶ ὠρίμασαν. Εἰς τὴν ἀμετάβατον ταύτην σημασίαν
 εὐρίσκεται καὶ τὸ Πεπαῖνω τῶν παλαιῶν εἰς μόνον ὥσως τὸν Ἀρι-
 στροφάνην (Εἰρήν. 1161-1163), τὸ ὁποῖον δὲν ἐσημειώθη εἰς τὰ
 λεξικά,

Διασκοπῶν ἥδομαι

Τῶς Ἀημνίς ἀμπέλους

Εἰ πεπαίνουσιν ἥδη.

Τὴν αὐτὴν διπλὴν σημασίαν ἔχει καὶ τῶν Γάλλων τὸ *Mûrir*.

συντάξωμεν (τοῖλαχισον εἰς τὰ πρῶτα πρόσωπα) με ἀπαρέμ-
φατον, χωρὶς νὰ ταράξωμεν τὴν ἔννοιαν (1). Ἠκολουθήσαμεν

(1) Μίαν μόνην φορὰν εὑρηκα τὸ Ἀς με ἀπαρέμφατον, εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Καρδινάλιου Βησσαρίωνος γραμμένην πρὸς τὸν παιδαγωγὸν τῶν εὐρισκομένων τότε εἰς τὸν Ἀγκῶνα υἱῶν Θωμᾶ τοῦ Παλαιολόγου, κατὰ τὸ 1465 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων παραγγελλμάτων περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας τῶν δυστυχῶν τούτων βασιλικῶν παιδαρίων λέγει ὁ Βησσαρίων καὶ τοῦτο· « Ἀς μαθεῖν » ὁ καθείς ἀπ' αὐτοὺς ἐκ σήμερον ἕνα προσφώνημα τὸ πλέον μικρὸν » εἰς τὸν Πάπαν, νὰ τὸ εἴπωσι τοῦ Πάπα γονατιστοί, καὶ ἀποσκέ- » πασαι ». Ἰσως δὲν εἶχε δώσειν ποτὲ προσοχὴν ὁ σοφὸς Καρδινάλιος οὗτ' εἰς τὴν γένεσιν τοῦ μορίου, οὗτ' εἰς τὴν πρὸς τὸ μελλοντικὸν Θὰ ἀνάλογον αὐτοῦ σύνταξιν. Ὅπως ἂν ἦναι, ἡ ἀπαρεμφρατική του σύνταξις δὲν ἐμπορεῖ νὰ προσαρμοσθῇ πλὴν εἰς τὸ τρίτον ἐνικὸν πρόσωπον, ὅπου εἶναι ἀδιάφορον νὰ εἴπῃ τις, Ἀς μάθῃ (ἤγουν, Ἀφες ἵνα μάθῃ) ἢ Ἀς μαθεῖν (ἤγουν Ἀφες αὐτὸν μαθεῖν), ὡς ἤθελεν ἀδιαφορεῖν καὶ τὸ Θὰ μάθῃ πρὸς τὸ Θὰ μαθεῖν. Τοῦτο δὲ τὸ Θὰ, εἶναι, φανερά ἀπὸ τὸ Θέλω, ὡς τὸ δείχνει καὶ τὸ Θέ νὰ μάθῃ. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι συγκοπὴ ἢ ἀποκοπὴ, Θές, Θέ, ἀντὶ τοῦ Θέλεις, θέλει, ὡς Λές, Λέ, ἀντὶ τοῦ Λέγεις, λέγει. Ἡ δὲ μεταμόρφωσις του εἰς τὸ Θὰ ἔχει ἄλλην αἰτίαν βαρβαρότητος παράξενον. Εἶπα, δὲν ἐνθυμοῦμαι ποῦ, ὅτι πολλῶν λέξεων ὁ μετασχηματισμὸς ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν σύγχυσιν τῆς ἀκοῆς, προξενημένην ἀπὸ τὴν μ' ἄλλας λέξεις σύνταξιν αὐτῶν. Παραδείγματος χάριν, ἀπὸ τὴν ἑναρξεν αἰτιατικὴν, Τὴν Ναξίαν, ἐπλaxεν ὁ χυδαῖος λαὸς τὴν ὀνομαστικὴν, Ἀξία (ὄνομα τῆς νήσου Νάξου), καὶ ἐξεναντίας ἀπὸ τὴν, Τὸν ὦμον, τὴν ὅχι ὀλιγώτερον βάρβαρον ὀνομαστικὴν, Νῶμος. Παρόμοια ἀκούων τὸν ἦχον τοῦ κατὰ συναίρεσιν Θάλθει, ἡ τοῦ κατ' ἐκθλιψιν Θ' ἀρχίσει, ἐνόμισεν ὅτι τὸ α' ἀνήκει ἰδίως εἰς τὸ μόριον, καθὼς εἰς τὸ Νά ἐλθῃ καὶ εἰς τὸ Νά ἀρχίσῃ, οὐδ' ἐκατάλαβεν, ὅτι ἦσαν συναίρεσις ἢ ἐκθλιψις τοῦ Θέ ἐλθει, καὶ Θέ ἀρχίσει, ἤγουν. Θέλει ἐλθεῖν, καὶ Θέλει ἀρχίσειν. Οὕτω γίνεται εἰς ὅλας τὰς γλώσσας ἡ πρόοδος τῆς φθορᾶς ἀπὸ τὸ κακὸν εἰς τὸ χειρότερον, ὁπόταν οἱ λαλοῦντες αὐτὰς σερηθῶσι τῆς παιδείας τὰ φῶτα.

λοιπὸν ἐξανάγκης τὸν αὐτὸν λόγον τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὀρισι-
κῶν μελλόντων, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ Θέλω συντάσσεται μὲ ἀπα-
ρέμφατον, ἐνὸς ῥω φυλλάσσει τὴν ῥηματικὴν του φύσιν, οἶον,
Θέλω, Θέλεις, Θέλει, Θέλομεν, Θέλετε, Θέλουσι
μάθειν [ἀντὶ τοῦ Μαθεῖν], καὶ μὲ ὑποτακτικόν, ὅταν μετα-
πέσῃ εἰς τὸ μόριον Θά, οἶον, Θά μάθω, Θά μάθῃς, Θά
μάθῃ, Θά μάθωμεν, κ. τ. λ.

Ὁ Κρούσιος ἐνόμιζεν ὅτι τὸ Ἀς, ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ Ἄγε.
Ἐάν ἡ τροπὴ τοῦ γ εἰς τὸ σ δὲν ἦτο χωρὶς παράδειγμα καὶ
εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ
γνώμη του ἦθελεν εἶσθαι τόσον πιθανωτέρα, ὅσον καὶ αὐτὸ τὸ
Ἄγε, καθὼς καὶ τὸ Ἄφες, εὐρίσκεται συνταγμένον μὲ ὑπο-
τακτικὰ ῥήματα εἰς σημασίαν προσακτικὴν. Παραδείγματα νὰ
φέρω ἀπὸ τοὺς πολλὰ παλαιούς τὸ κρίνω περιττόν. Ἀρκεῖ τοῦ
Ἐπικτήτου πάλιν (1) τοῦτο, « Ἄγε ἀφῶμεν τὰ ἔργα τῆς φύ-
σεως », ἡγουν, εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, Ἀς ἀφῆσωμεν τὰ
ἔργα τῆς φύσεως.

Τρίτη γνώμη εἶναι ἡ Θέλουσα ὅτι τὸ Ἀς (ἡ Ἀς ἂν ἡ γνώμη
εἶναι ὀρθή) εἶναι τὸ Ὡς, τῶν παλαιῶν, κατὰ τροπὴν ὁρικὴν
τοῦ ὦ εἰς τὸ α. Ὅτι μάλισα κάμνει πιθανὴν τὴν γνώμην
ταύτην δὲν εἶναι τόσον ὁ σίχος οὗτος τοῦ Ὀμήρου (2).

Ὡς ἔρις ἐκ τε θεῶν, ἐκ τ' ἀνθρώπων ἀπόλοιτο!

οὐδ' ὁ ἄλλος οὗτος (3),

Ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος, ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι!

Ἐπειδὴ τὰ ἐλληνικὰ μόρια εἶναι πολυσήμαντα, δὲν εἶναι παρά-

(1) Ἀρρίαν. διατρ. Α, ις', 9, σελ. 40. Τῆς ἐκδόσε. Κοραῆ.

(2) Ἰλιάδ. σ', 107.

(3) Ὀδυσσ. α', 47.

δοξον εἶναι τὸ παρὰ τᾶλλα πολυσημαντότερον (1), Ὡς, εἶχε καὶ τὴν σημασίαν τοῦ Εἶ, ἢ Εἶθε, ἢ τοῦ Ὡφελλον εὐκτικοῦ, μετὰ τὸ ὁποῖον παραλλήλως καὶ τὸ συντάσσει ὁ Ὀμηρος (2),

— Ὡς πρὶν ὧφελλον ὀλέσθαι!

Δὲν εἶναι λέγω τόσον τὰ τοιαῦτα παραδείγματα, ὅτι μά-
λιστα κάμνει πιθανὴν τὴν γνώμην ταύτην, ὅσον εἶναι ὅτι ἀλη-
θῶς τὸ Ὡς εὐρίσκεται συνταγμένον καὶ μετὰ προσακτικὴν ἐγ-
κλισιν (3),

Ὡς κυκᾶτω, καὶ πατεῖτω πάντα, καὶ ταραττέτω.

Πρόσθετε εἰς ταῦτα, ὅτι εὐρίσκομεν εἰς τὸν Ἡσύχιον, « Ἄς (4),
» ἕως, ὅπως, μέχρις οὗ » ὅπου εἶναι πιθανὸν ὅτι τὸ Ἄς
εἶναι θωρικὴ τροπὴ τοῦ Ὡς τῶν Ἀττικῶν, ἐπειδὴ αἱ ἐξηγήσεις,
ἕως, ὅπως, μέχρις οὗ, ἀνήκουσι καὶ εἰς τὸ Ὡς. Ὄταν ὁ
Θουκυδίδης (5) λέγῃ, « Ὀπλῖται τε τῶν Μεσσηνίων τούτων
» Ὡς τεσσαράκοντα ἐγένοντο » τὴν ἔννοιαν τοῦ συγγραφέως
εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν ἀλλέως δὲν ἐκφράζομεν πλην διὰ
τοῦ « Ὡς τεσσαράκοντα », ἢ διὰ τοῦ « Ἐὼς τεσσαράκοντα ».
Γνωστὸν εἰς ὅλους εἶναι, ὅτι ὁσάκις δὲν ἐξεύρομεν τὸν ἀκριθεῖ
τῶν πραγμάτων ἢ προσώπων ἀριθμὸν, μεταχειριζόμεθα τὸ ἐν

(1) Ὁ Ἡσύχιος δίδει 19 ἢ 20, ὁ Ἐτυμολόγος 32 σημασίας εἰς
τὸ Ὡς, μετὰ τὴν συνειθισμένην τῶν γραμματικῶν ἀκρισίαν, ἡγοῦν
πολυπλασιάζοντες τὰ πράγματα χωρὶς ἀνάγκην.

(2) Ἰλιάδ. ω, 764.

(3) Ἀριστοφάν. Εἰρήν. 320. 'Δὲν εἶναι νόσιμον ὅτι οὗτ' εἰς τὰς 20
τοῦ Ἡσυχίου, οὗτ' εἰς τὰς 32 τοῦ Ἐτυμολόγου σημασίας εὐρίσκεται
τὸ προσακτικὸν τοῦτο Ὡς;

(4) Κατὰ τὴν διόρθωσιν τῶν κριτικῶν· διότι εἰς τὸν Ἡσύχιον γρά-
φεται Ἄς.

(5) Δ. 9.

ἢ τὸ ἄλλο μόνον τοῦτο, οἷον, Ἦσαν ὡς εἴκοσι, ἢ ἕως εἴκοσι ἄνθρωποι. Καὶ ἐδῶ μὲν τὸ Ὡς εἶναι συνώνυμον τοῦ Σχεδόν. Ἄλλοι δὲ πάλιν εἶναι χρονικόν, οἷον εἰς τὸν αὐτὸν Θουκιδίδην (1), « Τοὺς γὰρ δὴ ἄνδρας περὶ πλείονος ἐποιούντο » κομίσασθαι, ὡς ἔτι Βρασίδας εὐτύχει ». Ἐδῶ ἡ κοινὴ γλῶσσα ἐκφράζει τὸ Ὡς διὰ τοῦ Ἐως, ἢ Ὅσον, ἢ Ἐνόσω, οἷον, Ἐκαμναν ὅ,τι ἐμποροῦσαν νὰ λάβωσι τοὺς ἀνθρώπους των ὀπίσω, ἕως ἀκόμῃ ὁ Βρασίδας εὐτύχει. Σιωπῶ τὰς ἄλλας σημασίας τοῦ Ὡς, καὶ ἐπιστρέφω εἰς τὸ κοινὸν ἡμῶν Ἀς. Τῆς τρίτης ταύτης γνώμης ἡμῖν κ' ἐγὼ, ἡγουν ἐνόμιζα ὅτι ἐγεννήθη κατὰ τροπὴν δωρικὴν ἀπὸ τοῦ Ὡς· ἀλλὰ τῶρα μὲ φαίνεται πιθανωτέρα ἡ πρώτη, καὶ τὸ νομίζω διαφθορὰν τοῦ Ἀφες.

ἌΧΥΡΟΝ, καὶ χυδ. Ἄχερον, ὡς καὶ Πίτερον τὸ Πί-
τυρον, καὶ Μέρμηγκα τὸν Μύρμηκα.

Παροιμία. Ἀπὸ κακὸν χρεωφειλέτην καὶ σακκίον
ἄχυρα, ἐλλειπτικῶς τοῦ Λάμβανε, ἢ τοῦ Κέρδος εἶναι.
Σημαίνει σχεδὸν τὸ αὐτὸ καὶ ἡ ἀνωτέρω, Εἰς τὴν ἀνυδρίαν
καλὸν εἶναι καὶ τὸ χαλάζιον.

Σημειώσεις. Εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔλεγον οἱ παλαιοί,
Ἀπὸ καταδυομένης, ἡγουν Ἀπὸ βυθιζόμενον πλοῖον.
« Ἀπὸ καταδυομένης (λέγει ὁ Σουΐδας)· λείπει, Ὅ,τι ἂν
» λάβῃς κέρδος. Ἀπὸ τῶν ἐμπόρων ἢ μεταφορὰ, οἱ, κατα-
» δυομένης τῆς νεῶς, ὅ,τι ἂν λάβωσι κέρδος ἡγοῦνται ».

Ἄλλη παροιμία, Δὲν ἐξεύρει νὰ μοιράσῃ δύο γαδάρων
ἄχυρα, τὴν ὁποίαν προσαρμόζομεν εἰς ἄνθρωπον ἀνόητον,
ὑποθέτοντες αὐτὸν τόσον ἄμοιρον ἀπὸ κρίσιν καὶ διάκρισιν
πραγμάτων καὶ εἰς αὐτὰς τὰς κοινὰς τοῦ βίου πράξεις καὶ

(1) Δ, 117.

συντυχίας, ὅσον ἤθελεν εἶσθαι, παραδείγματος χάριν, ὅσις μοιράζων ἄχυρα εἰς τροφήν δύο γαδάρων, τὰ μοιράζει εἰς τρόπον ὥστε νὰ βλάψῃ καὶ τοὺς δύο, τὸν ἓνα μὲ τὴν πλησμονήν, τὸν ἄλλον μὲ τὴν πεῖναν.

ΒΑΒΙΖΩ, ΒΑΒΥΖΩ, ἢ ΒΑΥΙΖΩ. Εἶναι χωρὶς ἀμφιβολίαν τὸ Βαύζω, ἢ Βαύζω, τῶν παλαιῶν λέξεις ὀνοματοποιημένη, σημαίνουσα καὶ εἰς ἡμᾶς, ὡς εἰς ἐκείνους, τοῦ σκύλου τὴν φωνήν· « Βαύζειν, ὑλακτεῖν, ἀσαφῶς λέγειν » λέγει ὁ Ἡσύχιος. Λέγομεν καὶ Γαυίζω καὶ Γαυγίζω, τὰ ὅποια κατ' ἄλλο δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὸ Βαυίζω, πλὴν κατὰ τὴν διάφορον τοῦ Δίγαμμα, $\bar{\beta} \ \bar{\gamma} \ \bar{\upsilon}$, προφοράν. Οὕτως ἀπὸ τὸ Ὡὸν οἱ Λατῖνοι ἐσχημάτισαν μὲ ἀπλοῦν δίγαμμα τὸ Ovum, μὲ δι-
+ πλοῦν ἡμεῖς τὸ Αὐγόν. Τοῦ δὲ ἀρχικοῦ $\bar{\beta}$ ἡ τροπὴ εἰς τὸ $\bar{\gamma}$
+ εἶναι θωρικὴ, κατὰ τὸ Βλέφαρον, Γλέφαρον.

Μεταφορικῶς σημαίνει φωνὴν ἀνθρώπου ὀργισμένου, καὶ
+ μανικῶς ὑβρίζοντος. Τί βαυίζεις; Ἄφες τον νὰ βαυίζῃ. Τὸ συνώνυμον, Ὑλακτῶν, ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸν Ἡσύχιον, « μετὰ ματίας κρίζων ».

Σημείωσις. Εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν εἶπε καὶ ὁ Ἀριστοφάνης (1),

Βάυζε, τοῦμόν σωμα βάλλουσα ψόγω.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰρωνικῶς (2),

Παῦσαι βαύζων· καὶ γὰρ ἐγὼ τοιοῦτος ἔν.

+ Τὴν αὐτὴν μεταφορικὴν σημασίαν, ἔχουν καὶ εἰς τοὺς Γάλλους αἱ φωναὶ τοῦ σκύλου Aboyer καὶ Clabauder.

(1) Θεσμοφορ. 895.

(2) Λύτ. 573.

Εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐσήμαινεν ἀκόμη τὸ Βαυῖζω, ὡς καὶ τὸ συνώνυμον Ὑλακτῶ, καὶ τὸ ἀκρίτως πολυλογῶ, ἢ φλυαρῶ· « Ὑλακτηθέντων, φλυαρηθέντων » λέγει ὁ Ησύχιος.

Σημείωσις. Τοῦτο μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐξηγήσιν τόπου τινὸς τοῦ Λουκιανοῦ (1), τὸν ὁποῖον κακῶς ἐξηγήσαν ἕως τώρα οἱ Λεξικογράφοι, ἀκολουθήσαντες τὸν Βουδαῖον (2). Ἰδοὺ ὅτι λέγει ὁ Λουκιανός, « Πολλῶν οὖν ἀκρίτων ΑΦΥΛΑΚΤΟΥΜΕΝ +
» ΝΩΝ λόγων, τὸν συμμιγῇ καταπαύσας ἐγὼ ΘΟΡΥΒΟΝ,
» Ἄνδρες, εἶπον, ἐταῖροι, τῆς ΚΑΤὰ ΚΟΣΜΟΝ ἔχεσθε ζη-
» τήσεως, ὡς εὐπρεπὴς ἐστὶ νόμος παιδείας. Ἀπαλλαγέντες οὖν
» τῆς ΑΤΑΚΤΟΥ καὶ πέρας οὐδὲν ἐχούσης φιλονεικίας, ἐν
» μέρει ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ δόξης ἐκάτερος ἀποτείνασθε ». Τὸ, Θόρυβον, τὸ Κατὰ κόσμον, τὸ Ἀτάκτου, εἰς ἓνα λόγον, ὅλη τῆς ῥήσεως ἡ συνάρτησις δείχνει, ὅτι τὸ Ἀφυλακτουμένων εἶναι μετοχή, ὅχι τοῦ παραγώγου ἀπὸ τὸ Ἀφύλακτος (ἤγουν ὁ μὴ φυλαγμένος), ὡς ἐνόμισαν οἱ ἐξηγηταί, ἀλλὰ τοῦ συνθέτου ἀπὸ τὸ Ὑλακτέω καὶ τὴν πρόθεσιν Ἀπὸ ῥήματος Ἀφυλακτέω.

Ἀνέφερα εἰς μᾶκρος τὴν ῥῆσιν τοῦ Λουκιανοῦ, ὅχι τόσον εἰς πίσωσιν τῆς νέας ταύτης ἐξηγήσεως τοῦ Ἀφυλακτέω, ὅσον νὰ μάθωσιν ἀπ' αὐτὴν οἱ νέοι, καὶ μάλιστα οἱ ἐπαγγελλόμενοι λόγιοι, μάθημα πραγματικόν, ἀσυγκρίτως ἀξιολογώτερον παρὰ λέξεων ἐρμηνείας, πῶς πρέπει νὰ προσφέρονται εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους διαλέξεις. Ὅσοι λαλοῦν ἢ γράφουν χειρότερα τῶν

(1) Ἐρωτ. § 17.

(2) Ἰδ. Θεσαυρ. Στεφάν. Τόμ. Δ, σελ. 239, καὶ τὰ μεταγενέστερα Λεξικά· εἰς τὰ ὑποῖα, παρὰ τὸ Ἀφυλακτέω, σύνθετον τοῦ Φυλάσσω, πρέπει νὰ προσεῖθῃ καὶ τὸ Ἀφυλακτέω, σύνθετον τοῦ Ὑλακτέω.

ἀγραμμάτων καὶ κακῶς ἀναθραμμένων ἀνθρώπων, δὲν λαλοῦν οὐδὲ γράφουν, ὡς ἄνθρωποι, ἀλλὰ βαυρίζουν οἱ ταλαίπωροι, ὡς οἱ σκύλοι.

ΒΑΤΙΝΟΝ. Ζ. Βάτος.

+ ΒΑΤΟΣ. Τὸ ἐκφέρομεν ἀρσενικῶς (Ὁ βάτος), ὡς καὶ οἱ Ἀττικοί· τὸ Σηλυκὸν (Ἡ βάτος) εἶναι ἴσως δωρικὸν (ὡς ἐλεγαν καὶ Ἡ λιμὸς ἀντὶ τοῦ, Ὁ λιμὸς), ἡ τοῦ παρακμάζοντος ἑλληνισμοῦ (1), ἀντὶ τοῦ ὁποίου λέγουν σήμερον τινὲς ἐξ ἡμῶν, Ἡ βάτη.

Ὁ καρπὸς τοῦ Βάτου ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν Ἀθηναῖον (2) Βάτιον, ἀπὸ δὲ τὸν Γαληνὸν (3) Βάτινον, τὸ ὁποῖον ἡ χυδαία συνήθεια ἔτρεψεν εἰς τὸ Βάττινον, ὡς καὶ τὸ Τιτυρίζω εἰς τὸ Τσιτσυρίζω.

+ ΒΕΛΟΝΑ καὶ ΒΕΛΟΝΗ. Ὁ Σομαυέρας σημειώνει (δὲν ἐξεύρω ἂν εὐλόγως) διαφορὰν μεταξὺ τῆς Βελόνας καὶ τῆς Βελόνης, ὡς νὰ ἐσήμαινε τὸ πρῶτον μεγάλην, τὸ δεῦτερον μικράν βελόνην. Λέγομεν καὶ οὐδετέρως, Βελόνιον, καὶ κατὰ συγκοπὴν, Βελόνιν, καὶ κατ' ἀποκοπὴν, Βελόνι.

Σημείωσις. Οἱ παλαιοὶ ἔλεγαν Βελόνη καὶ Ραφίς. Τὸ δεῦτερον τοῦτο (ἀπὸ τὸ Ράπτω) ἐφυλάξαμεν εἰς τὸ σύνθετον, Σακκοράφη, ἥτις εἶναι ἀληθῶς μεγάλη καὶ παχυτέρα βελόνη.

Ἔχομεν καὶ ἄλλο σύνθετον ὄνομα τὸ Καρφοβέλονον, ἡγοῦν βελόνην κεφαλωτήν, ὡς τὰ καρφία, ἡ ὁποία ἀπλούστερον ὀνομάζεται Καρφίτσα, ἀπὸ τὸ ὑποκοριστικὸν Καρ-

(1) Εἰς τὴν παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην εἶναι Σηλυκοῦ γένους, Ἡ βάτος.

(2) Βιβλ. Β, σελ. 51.

(3) Περὶ τροφῶν δυνάμ. Βιβλ. Β, Τόμ. Δ, σελ. 324.

φίσκη, ὡς ἡ Νυμφίτσα ἀπὸ τὸ Νυμφίσκη, καὶ τὸ Κορίτσιον ἀπὸ τὸ Κορίσκη, ἡ Κορίσκιον.

Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ὠνόμαζαν Βελόνας, διὰ τὴν ὁμοιότητα, καὶ τὰ βελονοειδῆ τινῶν δένδρων φύλλα, ὡς εἶναι τῆς Πίτυος, καὶ ἄλλων (1).

Δέν μ' ἀφῆκε οὐδὲ βελόνην. Φράσις παροιμιώ-
δης, σημαίνουσα, Δέν μ' ἀφῆκε τίποτε, Μοῦ τὰ ἐπῆρεν ὅλα.
Παρόμοια οἱ Γάλλοι μεταχειρίζονται τὸ *pas une épingle*
(οὐδὲ καρφίτσαν) ἀντὶ τοῦ Οὐδέν ὅλως.

Σημείωσις. Εἶπεν ὁ Μένανδρος εἰς μίαν ἀπὸ τὰς κωμωδίας
του (2),

————— Μηδὲ βελόνης,
ὦ φίλτατ', ἐπιθύμησον ἄλλοτρίας ποτέ.

Τοῦτο εἶναι καθαρὰ ἐπιτομὴ τῆς δεκάτης ἐντολῆς (3), τὴν
ὁποίαν βέβαια δὲν ἐγνώριζεν ὁ Κωμικός.

Κάθημαι ἐπάνω εἰς βελόνας. Παροιμιώδης ἄλλη
φράσις, σημαίνουσα τὸ, Εὐρίσκομαι εἰς σφοδράν μέριμναν
καὶ ταραχὴν ψυχῆς. Εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν λέγουσι οἱ Γάλ-
λοι, Εἶμαι ἐπάνω εἰς ἀκάνθας. *Je suis sur des*
épines.

ΒΕΛΟΝΙΔΙΟΝ. Εἶδος ἰχθύος οὕτως ὠνομασμένον διὰ τὸ
μακρὸν καὶ λεπτὸν αὐτοῦ σχῆμα, καθ' ὁμοιότητα τῆς Βελόνης.

Σημείωσις. Οἱ παλαιοὶ ὠνόμαζαν τὸ ὀψάριον τοῦτο, Βε-
λόνην, καὶ Ραφίδα (4). Βελόνην (*aiguille*) τὸ ὀνο-
μάζουσι καὶ οἱ Γάλλοι.

(1) Ζῆτει τὸ παράδειγμα εἰς τοῦ Σνεϊδέρου τὸ Λεξικόν, λέξ. Βε-
λόνη.

(2) Μενάνδρ. λείψαν. σελ. 268.

(3) Εἰσόδ. Κ, 17.

(4) Ἴδε τὸν Ἀθήναιον, Βιβλ. Ζ, σελ. 319.

Βίος, ἀρσενικῶς, ὅταν ἡ λέξις σημαίνη τὴν ζωὴν. Ἀλλ' εἰς ταύτην τὴν σημασίαν τὴν μεταχειρίζομεθα εἰς τὴν ἐπιρρηματικὴν ἑλλειπτικὴν φράσιν ταύτην, Διὰ βίου, ἢ Διαβίου, συνώνυμον τῆς, Ἐπὶ ζωῆς, ἀντὶ τοῦ Δι' ὅλου βίου, Ἐφ' ὅλης ζωῆς.

Ἀκόμη καὶ εἰς τὸ, Κακοῦ βίου ἄνθρωπος, ἡ συνθέτως Κακόβιος ἄνθρωπος (1).

Σημείωσις. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι οἱ Θράκες ἦσαν κακοβιοί, πρὶν ὃ Ζάλμοξις τοὺς ἡμερώσῃ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας· «Κακοβίων τε ἐόντων τῶν Θρηίκων, καὶ ὑπαφρονε-
» σέρων, τὸν Ζάλμοξιν τοῦτον ἐπισάμενον ΔΙΑΙΤΑΝ ΤΕ ΙΑΔΑ,
» καὶ ἤθεα βαθύτερα ἢ κατὰ Θρηίκας, οἷα ἙΛΛΗΣΙ τε ὁμιλή-
» σαντα, κ. τ. λ. (2) ». Ἡ πολυχρόνιος πεῖρα ἔδειξε καὶ καθ-
ημέραν δείχνει, ὅτι ἡ κακία βασιλεύει εἰς τὰ ἔθνη ἀναλόγως
μὲ τὴν ἀπαιδευσίαν αὐτῶν. Σημείωσε, νέε, καὶ τὴν δόξαν τῶν
προγόνων σου «Ἦθεα βαθύτερα ἢ κατὰ Θρηίκας, οἷα Ἑλλήσι
» τε ὁμιλήσαντα », καὶ παρατήρησε πῶς τὰ φωτισμένα ἔθνη
γίνονται παιδαγωγοὶ τῶν ἀπαιδευτῶν, καὶ λαμβάνουσι τρόπον
τινὰ δεσποτικὸν δικαίωμα νὰ τὰ χειραγωγῶσιν, ὡς αἱ παρα-
μάναι τὰ νῆπια, ὡς οἱ βλέποντες τοὺς τυφλοὺς· καὶ ἂν ἡ παρα-

(1) Εἶναι καὶ ἄλλα τινὰ σύνθετα, τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας γλώσσης κοινὰ, ὡς τὸ, Ἀμφίβιος, Μακρόβιος, Ὀλιγόβιος, Πολύβιος, Σύμβιος.

(2) Ἡρόδοτ. Δ, § 95. Δὲν μὲ λανθάνει ὅτι ἐξηγοῦν τὸ Κακοβίους τοῦ Ἡροδότου, ἀθλίους, πένητας, μόλις ἔχοντας τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ μετεχειρίσθῃ ἔπειτα καὶ ὁ Ξενοφῶν σημαίνει. Ἀλλ' ὅμως τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ τὸ λάβωμεν καὶ ὡς συνώνυμον τοῦ, πονηροὺς, κακοὺς. Γινώσκαι εἰς ὅλους αἱ παροιμίαι, «Θράκες ὄρκια οὐκ ἐπίσανται», καὶ «Θρακία παρεύσεις».

τήρησις αὐτῇ δὲν ἀνάψῃ παιδείας καὶ φιλοσοφίας ἔρωτα εἰς τὴν ψυχὴν σου, εἶπε ὅτι δὲν ἔχεις ἀνθρώπου ψυχὴν.

Παράγωγον τοῦ Βίος (ἢ μάλλον τοῦ Βιωτός, ἀπὸ τὸ Βεβίωται) εἶναι τὸ Βιωτικός. Τοῦτο εἰς τὸν παρακμάζοντα ἑλληνισμόν, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς, ἐσήμαινε πρῶτον τὸν Κοσμικόν, πρὸς διάκρισιν τοῦ Πνευματικοῦ· δεύτερον, τὸν αὐτὸν Κοσμικόν (ὡς συνώνυμον τοῦ Λαϊκόν), πρὸς διάκρισιν τοῦ Ἱερωμένου, ἢ τοῦ Μοναχοῦ (1). Μὲν ἢ πρώτη σημασία ἔμεινε σήμερον εἰς ἡμᾶς, οἷον, Βιωτικαὶ μέριμναι, Βιωτικαὶ φροντίδες, ἡγουν Κοσμικαί.

Λέγομεν καὶ Καλοῦ βίου ἄνθρωπος (2), ὅχι ὅμως Καλόβιος ἄνθρωπος· ὡς οὐδ' εἰς τοὺς παλαιούς εὐρέθη ἀκόμη τὸ Ἀγαθόβιος.

Βίος σημαίνει ἀκόμη τὰ κτήματα, τὸν πλοῦτον· καὶ λέγεται ἀδιαφόρως Ὁ βίος καὶ Τὸ βίος, καθὼς καὶ Ὁ Πλοῦτος καὶ Τὸ πλοῦτος (3).

Σημειώσις. Ἀπαρράλκτως οἱ παλαιοὶ ὠνόμαζαν τὰ κτήματα Βίον καὶ Βίοτον. Παραδείγματα νὰ φέρω εἶναι περιττόν, ἐπεὶ δὴ εὐρίσκονται εἰς τοῦ Στεφάνου τὸν Θησαυρόν. Τοῦτο μόνον πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι τὸ συνώνυμον ἔχει (ἐν ἁπλοῶς Τὸ ἔχει), εἶναι τὸ ἀπαρέμφατον τῶν παλαιῶν ἔχειν

(1) « Δεικνύς ὅτι πᾶσι ταῦτα διατάττεται, καὶ ἱερεῦσι καὶ μοναχοῖς, οὐχὶ τοῖς βιωτικοῖς μόνον, κ. τ. λ. », λέγει ὁ Χρυσόστομος (Ὁμιλ. κγ', εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ. ἐπιστολ. σελ. 189).

(2) Περὶ τῆς μὲ γενικὴν ταύτης συντάξεως ἴδε Ἀνωτέρω, σελ. 332.

(3) Ἰδε Ἰσοκράτ. Μέρ. Β, σελ. 103 καὶ 106. Τῆς ἐκδόσ. Κεραῆ.

(ὡς ὁρθῶς τὸ ἔγραψεν ὁ τρίγλωσσος Λεξικογράφος), ἔλλειπτικὸν τοῦ Κτήματα ἢ Χρήματα·

Δὲν ἔδωκε ΤΟ ἘΧΕΙ τοῦ εἶναι ἀνεμὸν ἀπάνω (1)·

καθὼς κ' ἐκεῖνοι ὠνόμαζαν ἔχοντα (2) τὸν πλοῦσιον.

Παρόμοια καὶ εἰς τοὺς Ἰταλοὺς τὸ ἔναρθρον ἀπαρέμφατον *l'avere*, καὶ εἰς τοὺς Γάλλους τὸ ἀνάλογον *l'avoir*, σημαίνουσι τὰ Κτήματα, τὸν Πλοῦτον. Πιθανὸν εἶναι ὅτι καὶ τῶν Γερμανῶν τὸ θηλυκοφανὲς *die habe* (Ἡ κτῆσις) ἄλλο δὲν ἦτο καταρχὰς πλὴν αὐτὸ τὸ ἀπαρέμφατον συνταγμένον μὲ ἄρθρον οὐδέτερον *das haben*, καὶ ὅτι ἀφοῦ ἔπαθε τὴν ὁποίαν καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ ἔχει ἀποκοπὴν τοῦ *ν*, ἔλλαξε καὶ τὸ γένος (3), καὶ τὸν τύπον τοῦ ῥήματος (ἀπὸ ἀπαρέμφατον εἰς προσκτικόν). Κάμνω τὴν εἰκασίαν ταύτην παρακινούμενος ἀπὸ τὴν ἐξῆς παρατήρησιν.

Τοιαῦτα ῥήματα προσκτικὰ εὐρίσκονται σήμερον εἰς ἡμᾶς πολλὰ συνταγμένα μὲ ἄρθρον, καὶ πολλάκις συζευγμένα διὰ τοῦ συμπλεκτικοῦ συνδέσμου μὲ τὰ ἀντικείμενά των, οἷον, Τὸ

(1) Ἀπολλώνιος ὁ ἐν Τύρῳ.

(2) Ἰδε Στεφάν. Ἐθναυρ. Τόμ. Α, σελ. 319.

(3) Τοῦτο μὴ νοήσας ὁ περίφημος τῶν Γερμανῶν γραμματικὸς Γοττσχέδης (Gottscheds) ἐκαινοτόμησε τὴν γραφὴν τῆς λέξεως, γράφων *di haabe*, διὰ τὴν μὴ τὸ συγχύσει δηλαδὴ μὲ τὸ πρῶτον πρόσ-
ωπον τῆς ὀριστικῆς, ἢ τὸ δεύτερον τῆς προσκτικῆς ἐγκλίσεως, *habe*. Δικαίως κατέκρινε τὴν καινοτομίαν ὁ Ἀδελοῦγγης (Adelung)· ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐξήγησεν οὐδ' αὐτὸς τὰ γενέθλια τοῦ *di habe* τούτου. Ὅτι εἶναι παραφθορὰ τοῦ *das haben*, γίνεται πιθανὸν ὅχι μόνον ἀπὸ τὸ συνώνυμόν του *das vermögen*, τὸ σημαίνει κυρίως, Τὸ δύνασθαι, μεταφορικῶς, τὴν Περιουσίαν ἢ τὸν Πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα πάμπολλα τοιαῦτα ἀπαρέμφατα, οἷον *das essen* (τὸ φαγεῖν, *das trinken* (τὸ πιεῖν), κ. τ. λ.

φάγε καὶ τὸ πῖε, Τὸ ἄμε καὶ τὸ ἔλα, Τὸ δόσε καὶ τὸ λάβε, Τὸ ἄψε καὶ τὸ σβέσε, κ. τ. λ. Ἐὰν ᾗσαν ἀληθῶς, ὡς φαίνονται, προσεκτικά, διὰ τί μὲ τὸ ἄρθρον; ἐμπορεῖ τις ν' ἀποκριθῇ ὅτι εἶναι βάρβαρος ἢ σύνταξις· ἢ καὶ νὰ ὑποπτευθῇ, ὅτι καθὼς οἱ παλαιοὶ ἐμεταχειρίζοντο τὰ ἀπαρέμφατα ἀντὶ προστακτικῶν, οὕτως ἡμεῖς ἀντιστρόφως ἐβάλαμεν εἰς τόπον τῶν ἀπαρεμφάτων τὰ προσεκτικά. Ἀλλ' ὅμως ἔχει καὶ ἡ βαρβαρόσις τὰ ὀριά της, καὶ τὰ ἔθνη φυλάσσουν καὶ εἰς αὐτὸν τῆς γλώσσης τὸν χυδαῖσμόν κάποιαν ἀναλογίαν, κάποιαν τῆς ἀπὸ τὸ ὀρθὸν εἰς τὸ σραβόν προχωρήσεως ἔχνη.

Τὸ πρῶτον παράδειγμα, Τὸ φάγε καὶ τὸ πῖε, ὅτι ὁμοιάζει καὶ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ εἰς τὴν ἔννοιαν μὲ τῶν παλαιῶν, Τὸ φαγεῖν καὶ τὸ πιεῖν, ὅσις ἀμφιβάλλει, εἶναι καλὸς νὰ ἀμφιβάλλῃ καὶ ὅτι τὸ μεσημέριον δὲν εἶναι ἥλιος εἰς τὸν οὐρανόν. Ἀλλὰ ταῦτα τὰ εἰς *εἶν* ἀπαρέμφατα οἱ Δωριεῖς τὰ ἐπρόφεραν εἰς *εῖν*, λέγοντες, Τύπτειν, Τύψειν, Τυπὲν (1), ἀντὶ τοῦ Τύπτειν, Τύψειν, Τυπιεῖν. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἔλεγον καὶ Φαγὲν καὶ Πιὲν, ἀντὶ τοῦ Φαγεῖν καὶ Πιεῖν, ὡς τὸ μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἐπιτάφιον δίσχρον τοῦτο τοῦ κοιλιοδοῦλου Βακχίδα (2),

Πιὲν, φαγὲν, καὶ πάντα τὰ ψυχὰ δόμεν·
Κάγῳ γάρ ἔσαν' ἀντὶ Βακχίδα λίθος.

Τῆς κοινῆς λοιπὸν ἡμῶν γλώσσης τὸ, Τὸ φάγε καὶ τὸ

(1) Ἰδὲ τὸ περὶ διαλέκτων τοῦ Μαιτταίρου, σελ. 304-305, τῆς νέας ἐκδόσεως. Ἡ κατάληξις αὕτη εἶναι μάλιστα ἀξιοσημεῖωτος εἰς τῶν Γερμανῶν τὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας τὰ ἀπαρέμφατα τελευτῶσιν εἰς τὴν *en* (*εῖν*) συλλαβὴν, καὶ συντάσσονται πολλάκις, ὡς καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, μὲ τὸ οὐδέτερον ἄρθρον. Das schlagen εἶναι τὸ δωρικόν, Τὸ τύπτειν.

(2) Παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ Βιβλ. Η, σελ. 336.

πίε, εἰς ἄλλο δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸ θωρικόν, Τὸ φαγὲν καὶ τὸ πιέν, πλὴν εἰς τὴν ἀποκοκὴν τοῦ $\bar{\nu}$ (1), τὴν ὁποίαν ἔπαθε καὶ τὸ Ἐχειν, καὶ πολλὰ ἄλλα ἐνεργητικὰ ἀπαρέμματα, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον.

Παρόμοια καὶ τὸ, Ἄμε (2), ὅταν συντάσσεται μὲ ἄρθρον, δὲν εἶναι πλεον προσакτικόν, ἀλλὰ Δωρικόν ἀπαρέμματον Ἄμεν, ἢ Ἄμέν. Τὸ Ἐλα δὲν ἔπαθε πλὴν μόνην τὴν ἀποβολὴν τοῦ $\bar{\nu}$, ἀντὶ τοῦ Ἀττικοῦ, Ἐλᾶν, ὅθεν παράγεται τὸ Ἐλεύθειν, εἰς τόπον τοῦ ὁποίου μετεχειρίζοντο, ὡς καὶ ἡμεῖς, εἰς τὸν ἐνεσῶτα τὸ Ἐρχεσθαι.

Τὸ Λάβε (μὲ τὸ ἄρθρον) εἶναι ἀναμφισβόλως τὸ Δωρικόν Λαβέν· ὅθεν ἀκολουθεῖ, ὅτι καὶ τὸ ἐναρθρον Δόσε ἀπαρέμματον εἶναι, ἢ ἀχρήσου μέλλοντος, Δόσεν, ἀντὶ τοῦ, Δῶσεν ἢ Δωσέν, ἢ αὐτὸς ὁ ἄχρηστος ἀόριστος Δόσαι (3). Τὸ ἄψε καὶ τὸ σβέσε, ἐνδέχεται νὰ ᾔῃαι Δωρικοὶ μέλλοντες ἀπαρέμματοι, Ἄψεν καὶ Σβέσεν· ἐνδέχεται νὰ ᾔῃαι καὶ οἱ Ἀττικοὶ ἀόριστοι ἀπαρέμματοι, Ἄψαι καὶ Σβέσαι.

Τοιαύτην ἀφαίρεσιν τοῦ $\bar{\nu}$ ἔπαθαν ὅλοι οἱ ἐνεργητικοὶ ἢ οὐδέτεροι ἐνεσῶτες μέλλοντες καὶ ἀόριστοι, καὶ οἱ παθητικοὶ ἢ μέσοι ἀόριστοι τῶν ἀπαρεμμάτων, τῶν ὁποίων ἡ σύνταξις μὲ

(1) Ἡ μετάθεσις τοῦ τόνου εἶναι κοινὴ καὶ αὐτὴ, ὡς καὶ ἡ ἀφαιρέσεις τοῦ $\bar{\nu}$, καὶ εἰς ἄλλους ἀορίστους ἀπαρεμμάτους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους σχηματίζομεν τοὺς κοινούς μέλλοντας, οἷον Θέλω κάμει, λάβει, τύχει, κ. τ. λ. ἀπὸ τὸ Καμεῖν, Λαβεῖν, Τυχεῖν.

(2) Ἰδεῖ Ἰσοκράτ. Μέρ. Β, σελ. 277. Τῆς ἐκδόσ. Κοραῆ.

(3) Εἰς τὸ, Τὸ δὲ καὶ τὸ λάβε (ἐπειδὴ λέγεται καὶ οὕτως), τὸ Δὲ προξενεῖ περισσοτέραν τὴν ἀπάτην τοῦ προσакτικοῦ· εἶναι ὅμως ἀποκοπὴ τῆς αἰ ἢ τῆς ἐν συλλαβῆς, ὡς τὸ μαρτυρεῖ καὶ παρ-ομοία ἄλλη φράσις, Τὸ σύρτα καὶ τὸ φέρτα, ἤγουν θωρικῶς, Τὸ σύρεν τά καὶ τὸ φέρειν τά.

τὸ Θέλω ῥῆμα σχηματίζει τοὺς μέλλοντας τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, οἷον ἐνεργητικῶς, Θέλω γράφει, γράψει, εὐρεῖ, ἀντὶ τοῦ, Θέλω γράφειν, γράψειν, εὐρεῖν, καὶ παθητικῶς εἰς τὸν ἀόριστον, Θέλω γραφθῇ, εὐρεθῇ, ἀντὶ τοῦ Δωρικοῦ Γραφθῇν καὶ Εὐρεθῇν [Ἀττικῶς, Γραφθῇναι καὶ Εὐρεθῇναι]. Οὕτω λέγουν οἱ περισσότεροι σήμερον, Θέλω μεθύσει, οὐδετέρως, καὶ Θέλω μεθυσθῇ, μέσως, ἀποκόπτοντες τὸ ν, εἰς τὸ πρῶτον τοῦ ἀττικοῦ μέλλοντος Μεθύσειν, εἰς τὸ δεύτερον τοῦ δωρικοῦ ἀορίστου Μεθυσθῇν [ἀττικῶς Μεθυσθῇναι].

————— Φάρμακον δ' ἄριστον

Οἶνον ἐνειακαμένους μεθυσθῇν,

λέγει ὁ Ἀλκαῖος (1). Εἰς παλαιὰς λιθικὰς ἐπιγραφὰς εὐρίσκονται τοιοῦτοι δωρικοὶ ἀόριστοι, Ἐνταφῇν, Στεφανωθῇν, Εἰσενεχθῇν (2), καὶ ἐσώζοντο ἀπαραλλᾶκτως χωρὶς τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ν, καὶ οὗτοι καὶ οἱ ἀττικοὶ μέλλοντες εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ἕως τὴν δεκάτην ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ Χριστοῦ. Ὁ μεταφράσας καὶ τυπώσας εἰς Ρώμην κατὰ τὸ 1637 ἔτος τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ ἀγίου Αὐγουστίνου λέγει (3), «Μά-
» λιστα Θέλουσι κραχθῇν (4) υἱοὶ Θεοῦ καὶ Θεοί...
» ἀληθινὰ τόσον βέβαιοι Θέλουσιν εἶσαι (5), ὅπου ποτὲ

(1) Παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ, Τόμ. Δ, σελ. 74 τῆς τελευτ. ἐκδ.

(2) Ἰδε τὰς σημειώσεις τοῦ Κοίνου εἰς τὸ Περὶ διαλέκτ. τοῦ Κορίνθου, σελ. 143.

(3) Σελ. 93.

(4) Εἰς τὸ αὐτὸ ἐγχειρίδιον εὐρίσκονται πολλοὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἀόριστοι δωρικοὶ, καὶ μέλλοντες ἀττικοὶ μετὰ τὸ ν, τοὺς ὁποίους παρατρέχω διὰ τὸ σύντομον.

(5) Σφάλμα ἢ τοῦ μεταφραστοῦ, ἢ τοῦ τυπογράφου, ἀντὶ τοῦ Εἶς θὰ· περὶ τοῦ ὁποίου ἴδε τὰ Προλεγόμενα (σελ. μ', σημειώσ. 3) τοῦ Αἰσώπου.

» τὸ καλὸν ἐκεῖνο δὲν θέλει τοὺς λείψειν, καθὼς βέ-
 » θαιοὶ εἶναι πῶς μὲ τὸ θέλημα τοὺς δὲν θέλουν τὸ χά-
 » σειν, οὐδὲ ὁ Θεὸς ὅπου τοὺς ἀγαπᾷ, δὲν τὸ θέλει
 » πάρην (1) ἀπὸ τοὺς ἡγαπημένους του ». Ἐπιστρέφω ἀπὸ
 τὴν μακρὰν ταύτην παρέκδοσιν (2) εἰς τὸ προκείμενον.

(1) Ἄλλο σφάλμα ἀντὶ τοῦ Πάρειν. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ Ἐπα-
 ρεῖν, δεύτερος ἄοριςος ἀπαρεμφατικὸς τοῦ Ἐπαίρω, τὸ ὅποιον,
 ὡς καὶ τὸ ἀπλοῦν Αἶρω, εἰς τὸν παρακμίζοντα Ἑλληνισμόν, ἦτο
 συνώνυμον τοῦ Λαμβάνω, « Ἄρον τὸ σὸν καὶ ὕπαγε » (Ματθ.
 κ', 14) ἤγουν, Ἐπαρε τὸ ἰδικόν σου καὶ ὕπαγε.

(2) Τὴν ὁποίαν, ἂν τὸ ἐπίθετον τῶν Στοχασμῶν τούτων, Αὐ-
 τοσχέδιοι, δὲν ἀρκῇ νὰ δικαιώσῃ, παρκαλῶ τὸν ἀνγνωστὴν νὰ με
 συγχωρήσῃ διὰ δύο αἰτίας. Ἡ πρώτη εἶναι νὰ δεῖξω εἰς τοὺς νέους,
 ὅσοι καταγίνονται εἰς τὸ ἐπαινετὸν ἔργον τῆς ἐρεῦνης, καὶ διορ-
 θώσεως τῆς σημερινῆς γλώσσης, τὴν ἀνάγκην, πρὶν τὸ ἐπιχειρήσωσι,
 νὰ ἐξεύρωσι τὴν ἱστορίαν ὅλην τῆς γλώσσης, ἤγουν ὅχι μόνον τὴν
 καταστάσιν αὐτῆς εἰς τοὺς χρόνους τῶν ἱστοκίμων συγγραφέων, ἀλλὰ
 καὶ τὰς εἰς τὸ ἐξῆς κατὰ διαφόρους χρόνους μεταβολὰς μέχρι τῶν
 Βυζαντινῶν συγγραφέων, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μικρῶν προγενεστέρων
 ἡμῶν, καὶ νὰ τὰς ἐξεύρῃ καλὰ· ἔπειτα νὰ λάβῃ εἰς βοήθειαν καὶ τῶν
 Λατίνων τὴν γλώσσαν, καὶ πολλῶν ἄλλων σημερινῶν γλωσσῶν τῆς
 κατὰ μικρὸν μορφώσεως καὶ τελειώσεως τὴν ἱστορίαν. Διότι καὶ εἰς τὰς
 τελειώσεις καὶ εἰς τὰς διαστροφὰς τῶν γλωσσῶν, τὰ ἔθνη ἐφύλαξαν εἰς
 πολλὰ ἕνα τύπον τὸν αὐτὸν, καθὼς καὶ εἰς τὴν τελείωσιν ἢ εἰς τὴν
 φθοράν τοῦ λοιποῦ πολιτισμοῦ των. Ἡ δευτέρα αἰτία εἶναι νὰ ἀπο-
 λογηθῶ, ἐὰν ἴσως τίς μὲ κατακρίνῃ ὡς κεινοτόμον. Τίποτε δὲν και-
 νοτομῶ· ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν γλώσσαν, καὶ τὰς κατὰ διαφόρους
 περιόδους μεταβολὰς αὐτῆς, ἄλλα ἐκλέγω ὡς καλὰ, ἄλλα ἀποβάλλω,
 ἢ ὡς κακὰ, ἢ ὡς ἀνάρμοστα εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Ἡ
 ἐκλογὴ καὶ κρίσις ἐνδεχόμενον νὰ ἦναι σφαλμένη· ἀλλ' ἡ κρίσις μου δὲν
 εἶναι νόμος. Ἀς τὴν ἀκολουθῇ ὅστις τὴν νομίζει ὀρθὴν· ἄς τὴν ἀποβάλῃ
 ὅτινα δὲν ἀρέσκει. Τόσον ὀλιγώτερον θέλει με κακοφνήν, ἢ ἀποβολή,
 ὅσον οὐδ' αὐτὸς ἐγὼ (καὶ τὸ ὁμολογῶ χωρὶς ὑπόκρισιν μετριοφρο-
 σύνης) ἐξεύρω τίνα τύπον ἢ μορφήν μέλλει νὰ λάβῃ ἡ γλῶσσα.

Τὸ Βίος σημαίνει ἀκόμη καὶ τὸν κρυμμένον πλοῦτον, ἡγουν τὸν Ξησαυρόν, ὡς εἰς ταύτην τὴν φράσιν, Εὐρηκε βίος.

Παράγωγον τοῦ Βίος εἶναι τὸ Βίοςτος, καὶ τούτου τὸ Βιοτικός, ἐπίθετον συνώνυμον τοῦ Πλούσιος, καὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ, « Ἀφνειὸς βιότοιον (1) ».

Σημεύσεις. Ἐλαβε τοῦτο τὴν ἀρχὴν ἴσως ἐκ τούτου. Βιοτικὸν ὠνόμαζαν οἱ παλαιοὶ τὸν ἐπισημόνα τῆς τέχνης τοῦ ζῆν, τὸν ἐξεύροντα νὰ προμηθεύεται τὰ πρὸς τὸν βίον. Λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (2) περὶ τοῦ Αἰγῳλιοῦ τοῦ ὀρνέου, « Τὴν δὲ » διάνοιαν βιοτικός καὶ εὐμήχανος ». Εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Γάλλου μεταφραστοῦ τὸ εὐρίσκω, Βιοτικός· εἰς ἄλλας ἐκδόσεις γράφεται διὰ τοῦ ω Βιωτικός. Ὁ Συνεῖδερὸς εἰς τὸ Λεξικόν του κρίνει τρόπον τινὰ ἀδιάφορον τὴν γραφὴν. Ἰσως ὁμως εἶναι ὀρθωτέρα ἢ διὰ τοῦ ο, ἂν ὅχι δι' ἄλλο, διὰ καὶ τοῦ Ησιόδου τὸ

Ὡς κέ τοι ὥραίου βιότου πληθῶσι καλῖαι (3).

Τοῦ Βιοτικός ἡ παραγωγή ἀπὸ τὸ Βίοςτος εἶναι κατὰ τὸ Κτηματικός ἀπὸ τὸ Κτήματα (4). Ὅπως ἂν ᾔναι, τὸ Βιοτικός τοῦ Ἀριστοτέλους σημαίνει τῶν Γάλλων τὸ *industrieux*, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸν αὐτὸν συνώνυμον, Εὐβίοςτος, Εὐμήχανος πρὸς τὸν βίον, καὶ μονολεξεί, Βιομήχανος. Ἡ Βιομηχανία ἐξηγήθη ὡς αὐτως ἀπὸ τὸν Συνεῖδερὸν μετὰ τὴν Γαλλικὴν λέξιν *industrie*.

Ἄλλοι εὐτυχέστεροι καὶ σοφώτεροι παρ' ἐμὲ ἂν τὸ ἐξεύρωσι, τοὺς μακκρίζω· ἀλλὰ νὰ τοὺς μιμηθῶ δὲν εἶμαι δυνατός.

(1) Ἰλιάδ., ε', 544.

(2) Περὶ ζώων ἱστορ. Θ, 17.

(3) Εργ. καὶ Ημέρ. 307. — (4) Ἰδ. Πλουτάρχ. Τόμ. Γ', σημ. σελ. 378. Τῆς ἐκδόστ. Κοραῆ.

ΒΛΑΤΑ ἢ ΒΛΑΤΙ (κατ' ἀποκοπὴν ἀπὸ τὸ ΒΛΑΤΙΟΝ). Ὁ Σομαυέρας τὸ ἐξηγεῖ, Ἐξάνθημα μαῦρον προσημαντικὸν Θανάτου εἰς τοὺς ἀπὸ σκορδούλαν ἄρ-
 ρώσους. Παρόμοιον αὐτοῦ ἐξάνθημα, ἢ μᾶλλον ἀπόστημα, ὀνομάζεται Θανατουλήθα (1). Οὔτε τοῦτο τὸ τελευταῖον, οὔτε τὸ Βλάτα εὐρίσκεται εἰς τὸν τρίγλωσσον Λεξικογράφον.

Σημείωσις. Τὸ Βλάτα φαίνεται ὅτι εἶναι ὠρικὴ λέξις ἀντὶ Βλητῇ ἐπιθέτου, τὸ ὅποιον ἀφοῦ ἔγινε οὐσιαστικὸν ἀνέβασε καὶ τὸν τόνον, ὡς συνειθίζεται εἰς τὰ τοιαῦτα· οἶον ἀγαθὴ, ἢ καλὴ, ἢ χρηστὴ, καὶ Ἀγάθη, ὄνομα κύριον Γαλλικῆς πό-
 λεως κτισμένης ἀπὸ Ἑλληνος (Agde), Ἀργή, ἢ μὴ ἐργα-
 ζομένη, καὶ Ἀργη, γυναικὸς ὄνομα κύριον εἰς τὸν Ἡρό-
 doton (2).

Ἐμμενε νὰ ἐρευνήσωμεν τὴν γένεσιν καὶ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Τὸ Βλητὸς, ἐπίθετον ἀπὸ τὸ Βάλλω Ρῆμα, ση-

(1) Γράφε, Θανατουλλίθα ἢ Θανατυλλίθα· εἶναι ὀνομαστικὴ κοινὴ, σχηματισμένη, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι, ἀπὸ αἰτιατικῆν τοῦ Θανατυλλίς. Τοῦτο δὲν εὐρέθη ἀκόμη εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς. Ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν ὅμως ὁδηγούμενος τολμῶ νὰ μαντεύσω, ὅτι καθὼς εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο θεὰ ὀνομαζομένη (Παυσαν. Α, α, 4), Γενετυλλίς (ἀπὸ τοῦ θανάτου τὸ ἀντικείμενον τὴν Γενετήν), οὕτως εἰς κλινὴν ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος, ἦτο καὶ θεὰ Θανατυλλίς, ἐπιστατοῦσα εἰς τοὺς θανάτους, ὡς ἐκεῖνη εἰς τὰς γενέσεις· « Γενετυλλίς (λέγει ὁ » Σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους Νεφ. 52 καὶ Λυσιστρ. 2), ἢ τῆς γενέσεως » ἔφορος Ἀφροδίτη ». Μὲ τὸν καιρὸν ἐκατάντησε τῆς θεᾶς Θανατυλλίδος τὸ ὄνομα νὰ σημαίνῃ καὶ τὸ θανατηφόρον ἀπόστημα τῆς Σκορδούλας, ὀνόματος σχηματισμένου (ἀπὸ τὸ Σκορδύλη), κατὰ τὴν αὐτὴν τροπὴν τοῦ ὤ εἰς τὴν οὐ ὀφθογον, ἥτις συνέθεε εἰς τὸ Θανατουλλίθα, καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ ἄλλου (Ἡλιοδώρ. Μερ. Β, σελ. 155, καὶ Πλουτάρχ. Μέρ. Α, σελ. 411) σημειωμένα.

(2) Δ, 35.

μαίνει τὸν κτυπημένον, ὡς καὶ ἰδιαιτέρως ὀνομάζομεν τὸν ἀρρωσσημένον ἀπὸ σκορδοῦλαν. Ἐκτυπήθη, λέγομεν, ἢ εἶναι κτυπημένος ὁ δεῖνα, ἤγουν, κατ' ἄλλην ταυτόσημον φράσιν, Ἐπιάσθη, ἢ εἶναι πιασμένος.

Εἰς τὸν Ἡσύχιον εὐρίσκω, « ΒΛΑΓΙΣ, κηλῖς. ΒΛΑΤΗ, βλη- » τή· Λάκωνες. ΒΛΗΤΟΣ, ὁ ἀπόπληκτος ». Πιθανὸν ὅτι τὸ Βλαγίς εἶναι γραφικὸν σφάλμα, ἀντὶ τοῦ ΒΛΑΤΙΣ, ἐπειδὴ σημαίνει κηλὶδα σώματος, ἤγουν ἐξάνθημα τὸ ὀνομαζόμενον εἰς ἡμᾶς Βλάταν, ἢ Βλατίον. Τοῦτο θέλει γενῆν πιθανώτερον ἀπὸ τὴν ἐξῆς ῥῆσιν τοῦ Ἱπποκράτους.

Ὁ μέγας οὗτος ἱατρός, λαλῶν περὶ τῶν πλευριτικῶν, ἀφοῦ εἶπεν ὅτι ἀποθνήσκουσιν (ὅταν ἡ νόσος ᾖναι θανάσιμος) τὴν ἐσδόμην, ἢ καὶ πρὸ τῆς ἐσδόμης, ἡμέραν, ἄλλοι βλαμμένοι τὸν νοῦν, καὶ ἄλλοι πνιγμένοι ἀπὸ τὴν δυσκολίαν τῆς ἀναπνοῆς, « Οἱ μέντοι καὶ τὴν γνώμην βλαδέντες, οἱ δὲ ὑπὸ τῆς ὀρθο- » πνοῆς τε καὶ τοῦ ῥέγχους ἀποπνιγέντες », ἀκολουθεῖ λέγων οὕτως· « Μάλα δὲ τοὺς (γρ. Ἀλλὰ καὶ τοὺς) τοιοτέους οἱ » ἀρχαῖοι ΒΛΗΤΟΥΣ ἐνόμιζον εἶναι διὰ τόδε μάλιστα, οὐχ » ἡκιστα δὲ ὅτι καὶ ἀποθανόντων αὐτῶν ἡ πλευρὴ ΠΕΛΙΗ εὐ- » ρίσκεται, ἵκελόν τι ΠΛΗΓΗ (1) ». Ἄλλοῦ πάλιν λέγει, « Καὶ » ΠΕΛΙΩΜΑΤΑ περὶ τὴν πλευρὴν ἔξω γίνεται. Τούτους δὲ » ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι ΒΛΗΤΟΥΣ (2) ».

Βλέπεις καθαρὰ ὅτι δίδει δύο αἰτίας τῆς ὀνομασίας ταύτης· Ἐνόμιζαν (λέγει) τοὺς τοιοτέους καὶ ὀνόμαζαν οἱ παλαιοὶ Βλητούς, ἤγουν κτυπημένους, ἢ πληγωμένους, πρῶτον μὲν διὰ τὴν βλάβην τοῦ νοῦ (3), ἔπειτα καὶ διὰ τὸ

(1) Περὶ διαίτ. ὀξ. ζ' καὶ ἡ, Τόμ. Β, σελ. 274.

(2) Κωικ. προγν. 400, Τόμ. Α, σελ. 561.

(3) Διότι οἱ βλαμμένοι τὸν νοῦν ἐνομίζοντο κτυπημένοι ἀπὸ

πέλιον (ἤγουν τὸ μελανόν) ἐξάνθημα τῆς πλευρᾶς, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει τὸ πελίωμα, ἤγουν τὴν μελανίαν τὴν γεννωμένην ἀπὸ πληγὴν ἢ κτύπημα. Τοιαύτην λοιπὸν μελανίαν (συμβαίνουσαν, ὅχι μόνον εἰς τὴν πλευρίτιδα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας νόσους θανατηφόρους) νοεῖ ὁ Ἡσύχιος, ὅταν λέγῃ, « Βλατίς, κηλὶς »· καὶ ταιαύτη εἶναι ἢ εἰς ἡμᾶς ὀνομαζομένη σήμερον Βλάτια καὶ Βλατίον.

Βλατίον (τὸ ὁποῖον ὁμως πρέπει νὰ γράφεται διὰ διπλοῦ τ Βλαττίον) ὠνόμαζαν οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς καὶ τὸ πορφυρούφαντον πανίον, ἀπὸ τοῦ παρακμᾶζοντος λατινισμοῦ τὸ Blatta τὸ σημαῖνον τὸ αἷμα τοῦ κογχυλίου τῆς πορφύρας (1).

Βῶδιον, Βοῖδιον, Βῶδιν, Βῶδι, Βοῦδιον, Βοῦδιν, Βοῦδι. Γνωστὸν εἰς ὅλους ζῶον διὰ τὰς ἀπ' αὐτοῦ πολλὰς καὶ μεγάλας ὠφελείας.

Σημειώσεις. « Βῶδιον, Βοῖδιον » λέγει ὁ Ἡσύχιος, νοῶν τὸ πρῶτον, Βῶδιν, συναίρεσιν ἀπὸ τὸ Βοῖδιον, ἢ (ἐπειδὴ δὲν τὸ ὑπογράφει) καθ' ἀπλὴν παραγωγὴν ἀπὸ τὸ ὄωρικόν Βῶς (ἀντὶ τοῦ Βοῦς), ὅθεν εἶναι τῶν Λατίνων τὸ Bos.

Βοῖδιον, ἢ κατὰ διάλυσιν Βοῖδιον, ἦτον εἰς τοὺς παλαιούς ὑποκοριστικόν, τὸ ὁποῖον ὁμως οἱ κωμικοί, ἢ οἱ κωμικῶς γράφοντες, ἐμεταχειρίζοντο ἀνυποκορίζως ἀντὶ τοῦ πρωτοτύπου Βοῦς.

Οἷμοι κακοδαίμων, τοῖν γεωργοῖν βοῖδίον, λέγει ὁ Ἀριστοφάνης εἰς μίαν ἀπὸ τὰς κωμωδίας του (2), ἀφοῦ ὀλίγον ἀρχήτερα (3) εἶπε,

τὸν θεόν· καὶ ἀπὸ ταύτην τὴν δόξαν ἐγεννήθησαν τὰ συνώνυμα ἐπίθετα, Θεοβλαβῆς, Θεόβλητος, Θεόπαισος, Θεόπληκτος.

(1) Ἰδε Σαλμασίου σημειώσ. εἰς τὸν Φλάβ. Οὐοπισκ. σελ. 395-396.

(2) Ἀχαρν. 1036.

(3) Αὐτ. 1027.

Ἀπόλωλα τῷ ὀφθαλμῷ θακρύων τῷ βίῳ.

Ὁ ὅχι ὀλιγώτερον κωμικὸς Λουκιανὸς, περιγελῶν καὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς Θεοὺς, καὶ τὰς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους προσφερομένας εἰς αὐτοὺς θυσίας, λέγει, « Ἀλλὰ πωλοῦσι [οἱ Θεοὶ] τοῖς ἀν-
 » θρώποις τάγαθὰ, καὶ ἔνεσι πρίασθαι παρ' αὐτῶν, τὸ μὲν
 » ὑγιαίνειν, εἰ τύχοι, Βοῦδίου, τὸ δὲ πλουτεῖν, βοῶν τετ-
 » τάρων, κ. τ. λ. (1) ». Ἐδῶ τὸ Βοῦδίου σημαίνει τὸ
 ἡμέτερον ὅχι Βῶδιον, ἀλλὰ Βωδάκιον (2), ἡγουν μι-
 κρὸν βοῦν, ἢ μόσχον, διότι εἶναι ἀληθῶς ὑποκοριστικόν. Ὅταν
 ὁμῶς λέγῃ (3), « Ἀλλ' οὐχ ὁρῶ τὴν ἀγέλην. Τί φῆς; οὐχ ὁρᾷς
 » Βοῦδια κατὰ τὸν ἐμὸν οὕτως δάκτυλον ἐκ μέσων τῶν
 » πετρῶν προερχόμενα, κ. τ. λ.; » τὰ Βοῦδια δὲν εἶναι
 πλέον τῆς σημερινῆς γλώσσης τὰ Βωδάκια, ἀλλὰ τὰ
 Βῶδια.

Σημείωσις δευτέρα. Τὸ δὲ Βούδιον, Βοῦδιν, ἢ
 Βοῦδι, ἐνδέχεται νὰ ἐσχηματίσθῃ ἀπὸ τὸ Βῶδιον, κατὰ
 τροπὴν τοῦ ὦ εἰς τὴν δίφθογγον οῦ, καθὼς καὶ τὸ Κουδοῦ-
 νιον ἀπὸ τὸ Κῶδων, καὶ τὸ Προυνὸν ἀπὸ τὸ Πρω-
 νὸν [Πρωϊνόν], καὶ τὸ Χρουσῶ ἀπὸ τὸ Χρωσῶ (κατὰ

(1) Περί θυσίων, § 2.

(2) Ἡ κατάχρησις τῶν ὑποκοριστικῶν εἰς τοὺς παλαιοὺς κωμικοὺς
 ἐγέννησεν εἰς τοὺς ἑξῆς χρόνους τοῦ παρακμάζοντος ἑλληνισμοῦ τὴν
 χρῆσιν τῶν ὑποκοριστικῶν ἀντὶ τῶν πρωτοτύπων, ὡς καὶ ἀλλοῦ ἐση-
 μειώθη (Πρόδρ. ἑλληνικ. Βιβλιοθ. σελ. 317). Ἀφοῦ μίαν φορὰν ἡ
 γλῶσσα, διὰ τὴν συχνὴν μεταχείρισιν τοῦ Παιδίου, Ψωμίον, Βῶ-
 διον κ. τ. λ. ἀντὶ τοῦ Παῖς, Ψωμῶς, Βοῦς, ἔχασε τὰ ἀληθῆ της
 ὑποκοριστικὰ, ἐπενόησεν ἄλλα νέα εἰς ἁκίον, Παιδάκιον, Ψωμάκιον,
 Βωδάκιον.

(3) Θεῶν κρίτ. § 5.

συναίρεσιν τοῦ Χρεωσῶ) καὶ τὸ Βουθῶ ἀπὸ τὸ Βω-
θῶ (1), τὸ ὁποῖον εἶναι συνηρημένον ἀπὸ τὸ Βοηθῶ.

Πιθανώτερον ὅμως, ὅτι ἡ ἀλλοιώσις εἶναι παλαιότερα. Εἰς
τὸν παρακμάζοντα ἑλληνισμόν ἀντὶ τοῦ Βοῖδιον διὰ τοῦ ι,
ἔλεξαν καὶ ἔγραψαν Βοῦδιον διὰ τοῦ υ, καὶ κατὰ συναί-
† ρεσιν, Βοῦδιον. Ἐχομεν εἰς τοῦτο τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φρυ-
νίχου, Λεξικογράφου τῆς δευτέρας ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετη-
ρίδος, ταύτην· « Βοῖδιον καὶ βοῖδιον, ἀρχαῖα καὶ δόκιμα· οὐχί
» βούδιον καὶ βούδιον, διὰ τοῦ υ ». Μετ' ὀλίγον θέλομεν
ἰδεῖν ὅτι ἡ διὰ τῆς ου διφθόγγου προφορὰ εὐρίσκεται καὶ εἰς
τὸν Ησύχιον.

Βῶδιον, ἡ Βούδιον σημαίνει, κατὰ μεταφοράν, τὸν
† ἀνόητον, τὸν μωρόν. Δὲν ἔπρεπε νὰ πισευθῇς εἰς
τοιοῦτον βῶδιον, ἡγουν εἰς τόσον ἀνόητον ἄνθρωπον.
Λέγομεν καὶ ὀργιζόμενοι πρὸς τινά, 'Τί βῶδιν σ' ἔκα-
μεν ὁ Θεός;

Κύων δὲ τις ἐβῶα δεδεμένος, ὥσπερ βούδιος.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ησύχιου (2), ὁ γραμματικὸς Σέ-
λευκος ἐξηγοῦσε τὸ δυσνόητον τοῦ ζήχου τούτου Βούδιος
διὰ τὸ ἄφρων, ἀνόητος. Κατὰ τὸν αὐτὸν Ησύχιον (3), Βου-
θούς, Βούθους, ἡ Βούθας, ὠνόμαζαν καὶ τοὺς εὐ-
ήθεις ἢ παχύφρονας. Ὅπως ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, φανερόν ἐστι

(1) Εὐρίσκεται εἰς τὸν Ηρόδοτον τὸ Βῶσαι ἀντὶ τοῦ Βοῆσαι, καὶ
† τὸ Βωθῆσαι ἀντὶ τοῦ Βοηθῆσαι. Ἀρκεῖ μόνον ἓν παράδειγμα τούτου,
» Τὴν ἄλλην στρατιὴν ἐπεβώσαντο. Εν ᾧ δὲ ὁ πεζὸς ἄπας ἐβώθεις,
» ἐν τούτῳ μάχη κ. τ. λ. » Ηρόδοτ. 9, § 23. Ἐπεβώσαντο καὶ
Εβώθεις, ἀντὶ τοῦ Ἐπεβοῆσαντο, καὶ Εβοήθεις.

(2) Λεξ. Βούδιος.

(3) Λεξ. Βουθός.

ὅλα ταῦτα τὰ ὀνόματα εἶναι ἢ σύνθετα, ἢ παράγωγα τοῦ Βοῦς, καὶ ὅτι τοῦτο ἐσήμαινε καὶ εἰς ἐκείνους, ὡς εἰς ἡμᾶς, μεταφορικῶς τὸν ἀνόητον· καθὼς τὸ μαρτυροῦν καὶ αἱ τὰς ὁποῖας ἐπροσάρμοζαν εἰς τοὺς ἀναισθήτους παροιμίαι, Βοῦς ἐβδομος καὶ Βοῦς Κύπριος.

Λέγομεν παροιμιακῶς, Πέντε βώδια, τρία ζευγάρια (1), περὶ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ὑποθέτομεν τόσον ἀναίσθητον, ὥς ἐν ἀγνοῇ καὶ αὐτὰς τῆς ἀριθμητικῆς τὰς ἀπλουστάτας ἐννοίας.

† Ὅλον τὸ βῶδιον ἔφαγε, κ' εἰς τὴν οὐράν (2) ἐξάθη.

Παροιμία σιχηρά, τὴν ὁποίαν λέγομεν διὰ τοὺς ὅσοι δι' ἀπειρίαν, ἢ ἀγνοσίαν, ἀφοῦ ὑποφέρουσι τοὺς περισσοτέρους καὶ μεγαλητέρους κόπους ἐπιχειρήσεως τινός, ἀφίνουσιν ἀτελεῖωτον τὸ ἔργον, διὰ μικρὸν ἀκόμη τινὰ λειπόμενον κόπον.

Γ (Γάμμα) Τὸ τρίτον στοιχεῖον ἢ γράμμα τοῦ Ἀλφαβήτου.

Εἰς τὰς δύο ὡς συνεχῆ ἔχουσας λέξεις μεταβάλλουσι πολλὰ -

(1) Ἰδοὺ καὶ ἄλλο ὑποκοριστικὸν ἀνυποκόριστον, ἥγουν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ πρωτοτύπου Ζεύγη, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἐμεταχειρίσθη καὶ ὁ Ἀριστοφάνης (Ὀρν. 582),

Οἱ δ' αὖ κόρακες τῶν ζευγαρίων, οἷσιν τὴν γῆν καταροῦσι,
Καὶ τῶν προβάτων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκοψάντων ἐπὶ πείρα.

(2) Τὸ Ὅριά τῶν χυδαίων δὲν εἶναι ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Οὐρά (ἰωνικῶς Οὐρή), ἀλλ' ἀπ' ἄλλον σχηματισμὸν ἐλληνικὸν Οὐραία, καὶ ἰωνικῶς Οὐραίη (ὡς ἔλεγον καὶ Ἀθηναίη, Ἀναγκαιή, Γαία ἢ Γαίη, Γαληναίη, Σεληναίη, ἀντὶ τοῦ Ἀθηνᾶ, Ἀνάγκη, Γῆ, Γαλήνη. Σεληνή). Καθὼς λοιπὸν ἀπὸ τοῦ Παλαιᾶ ἐμόρφωσεν ἡ χυδαίότης τὸ Παλιᾶ, καὶ ἀπὸ τοῦ Γραῖα τὸ Γριᾶ, παρόμοια ἔτρεψε καὶ τὸ Οὐραίη εἰς τὸ Οὐριᾶ καὶ Ὀριᾶ. Ἰδε τὸ περὶ Διαλέκτων τοῦ Μαιτταίρου, σελ. 140-141 τῆς νέας ἐκδ.

κίς οί χυδαῖοι τὸ πρῶτον εἰς γ, οἷον Ἐγνοία, Τυραγνία, ἀντὶ τοῦ, Ἐννοία, Τυραννία.

+ Καίποτε προτίθεται τὸ γ πλεοναστικῶς πρὸ τοῦ ν, ὡς εἰς τὸ Ἐγνάντια, ἀντὶ τοῦ Ἐναντία.

Σημεῖωσις. Ἐνδέχεται ὁμῶς ἐδῶ νὰ ᾖ βάρβαρος τροπὴ τοῦ κ εἰς τὸ γ, Ἐκνάντια, καὶ συγκοπὴ φράσεως τῆς Ἐκ τοῦ ἔναντίου, ἢ Ἐξ ἐναντίας· καθὼς ἀπὸ τὸ Ἐκδύνω ἐσχηματίσθη τὸ Ἐγδύνω καὶ Γδύνω, καὶ ὁ Ἀγιογδύτης, ἤγουν ὁ ἱερόσυλος.

Τὸ γ ἔλαβεν ἀκόμῃ τὸν τόπον τοῦ υ εἰς τὸ Ἐγριπος ἀντὶ τοῦ Εὔριπος (1) καὶ εἰς τὸ ἐθνικὸν Ἐγριπιώτης καὶ Ἐγριπιώτισσα, ἀντὶ τοῦ Εὐριπιώτης καὶ Εὐριπιώτισσα.

+ Σημεῖωσις. Ἐκ τούτου ὁ Δουκάγγιος (2) ἔπλασε τὸ γελοῖον καὶ ἀνυπαρκτὸν ῥῆμα Γριπιώνειν, πλανηθεὶς ἀπὸ τοὺς δύο τούτους σίχους,

Μὲ μίαν Ταταρομούτζουνην ἔνε συντροφιασμένη,
Καὶ μὲ τὴν Εὔριπιώτισσαν ὁποῦνε μαθημένη.

Βάλλεται τὸ γ καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν Λέξεων ὡς δίγαμμα, + εἰς μὲν τῶν ἀπὸ συμφώνου ἀρχομένων, ὡς τὸ Γλάρος ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὸ Λάρος, εἰς δὲ τῶν ἀπὸ φωνήεντος, ὡς τὸ Γυαλίον ἀπὸ τὸ Ὑάλιον (ὑποκοριστικὸν τοῦ Ὑαλος), τὸ Γιεράκι ἀπὸ τὸ Ἰεράκιον, καὶ τὸ Γιόνω ἀπὸ τὸ Ἰώω.

Σημεῖωσις. Εἰς ταύτας ὁμῶς τὰς ἀπὸ φωνήεντος ἀρχιζούσας λέξεις προῆλθε περισσότερον ὁ φθόγγος τοῦ γ ἀπὸ τὴν συνεκφώνησιν ἢ συνίζησιν τοῦ ι μὲ τὸ ἀκόλουθον φωνῆεν, ἤγουν καταρχὰς μὲν ἐπρόφεραν τετρασυλλάβως Ἰ-ε-ρά-κι, ἔπειτα

(1) Ἡ νῆσος Εὐβοία τῶν παλαιῶν.

(2) Τόμ. Α, σελ. 267. Τὸ γράφει, Γριπιώνειν, καὶ Ἐγριπιώτισσαν.

τρισυλλάβως Ιε-ρά-κι, εἰς τρόπον δηλαδὴ ὥστε τὸ $\bar{\iota}\epsilon$ ἐσυγχύθη μὲ τὸν φθόγγον τοῦ γε, ὅθεν καὶ ἡ σφαλμένη χυδαία γραφὴ Γεράκι.

Τὸ αὐτὸ ἐσυνέβη καὶ εἰς τὸ $\bar{\iota}$ τῆς $\bar{\sigma}\iota$ διφθόγγου. Παραδείγματος χάριν τὸ Ὅγιος, ἀντὶ τοῦ, Ὅποιος ἢ Ὅσις, ἄλλο δὲν εἶναι πλὴν τὸ παλαιὸν Οἶος διαλυμένον εἰς τὸ τρισυλλάβον Ὄϊος, καὶ τέλος μεταβαλθὲν εἰς τὸ Ὅγιος. Οὕτω καὶ τὸ Οὔγια τὸ ἄκρον τοῦ φορέματος, ὀνομαζόμενον ἀπὸ τοὺς παλαιούς Ὠα καὶ Οἶα, ἐκατάντησε νὰ προφέρεται Οὔϊα καὶ Οὔγια.

Ἀφαιρεῖται ἀπὸ λέξεις τινάς, εἰς μὲν τὴν ἀρχὴν, οἷον Ὑψος ἀντὶ τοῦ Γύψος, εἰς δὲ τὸ μέσον, οἷον Κόχη, καὶ αἱ μὲ τὴν Σὺν πρόθεσιν συνθεμέναι λέξεις, οἷον Σύχαρος, Σύχλιος, Συχώματος, Συχωρῶ, ἀντὶ τοῦ Κόγχη, Σύγχαρος, Σύγχλιος, Συγχώματος, Συγχωρῶ.

Σημειώσεις. Τὸ Σύγχαρος εἶναι τόσον καλητέρα λέξις, ὅσον ἡ ἀντίθεσις τῆς πρὸς τὸ παλαιὸν Σύννους εἶναι σαφέστερα, παρὰ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ Ἰλαρός, ἢ Φαιδρός. Λέγομεν εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ Πασίχαρος, τοῦ ὁποίου ἡ γραφὴ ἔχει χρεῖαν σκέψεως. Εἶναι ἄρα ἀπὸ τὸ Πᾶς καὶ Χαίρω, Πασίχαρος (ὁ πᾶσι χαίρων) κατὰ τὸν τύπον τοῦ παλαιοῦ Πασιμέλουσα, ἢ ἀπὸ τὸ Πᾶς καὶ Σύχαρος, Πασύχαρος, (ὁ κατὰ πάντα ἢ ἐν πᾶσι σύχαρος);

Τὸ Σύχλιος ἢ Σύγχλιος, εἶναι τὸ Χλιαρός τῶν παλαιῶν.

Τὸ Συχώματος ἢ Συγχώματος, εἶναι σχεδὸν συνώνυμον τοῦ Σύρριζος, ἢ τοῦ κατὰ τοὺς παλαιούς, Πρόρριζος, ἢ Προθέλυμος.

ΓΛΑΡΟΣ. Καὶ τίς δὲν γνωρίζει τὸ ζῶον τοῦτο, τοῦ ὁποίου τὸνομα κατεστᾶθη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς γλώσσας σύμβολον τῆς

ὑπομονῆς καὶ τῆς μαρίας; Ἡ μαρία του ὅμως δὲν εἶναι τόσο μεγάλη ὅσῃν τὴν νομίζουνσιν οἱ ἄνθρωποι, ἐπεὶδὴ ἡ φύσις ἔδωκε καὶ εἰς αὐτὸ, ὡς εἰς τὰ λοιπὰ ζῶα, ὅσῃν ἐχρειάζετο ἡ κατασκευὴ καὶ σύσσεις τοῦ σώματός του νόησιν· καὶ ἡ ὑπομονὴ του δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἐπίσημος, ἂν ὁ ἄνθρωπος τὸ ἐμεταχειρίζετο ὡς ἄνθρωπος.

Σημειώσεις. Τὸνομα τοῦ ζώου τούτου εἶναι τρόπον τινὰ αἰνιγματῶδες.

Πιθανὸν ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὸ Κάνθαρος. Οὔτε τοῦ κ εἰς τὸ γ καὶ τοῦ $\bar{\sigma}$ εἰς τὸ $\bar{\delta}$ ἡ τροπὴ, οὔτε ἡ ἐξόρισις τοῦ ν , εἶναι ἀλλοιώσεις σπάνιοι εἰς τὰς διαλέκτους. Ἀλλὰ ποίαν σχέσιν ἢ συγγένειαν ἔχει τοῦ Γαδάρου τὸνομα μὲ τοῦ Κανθάρου, τοῦ κοινῶς λεγομένου Ἀσκαθάρου; Τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν.

Ὁ Κάνθαρος φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ πολυγράμματόν του ὅτι δὲν εἶναι πρωτότυπον ὄνομα, ἀλλὰ παράγωγον ἄλλου σημαντικωτέρου, τοῦ Κάνθος, ἢ Κάνθων. Τὸ Κάνθων τοῦτο εἰς τοὺς παλαιούς ἦτο συνώνυμον τοῦ Ὀνος, ἤγουν ἐσήμαινεν ἀληθινά, ὡς καὶ τὸ Ὀνος, τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὸν Γάδαρον, ὅς τις ἐλέγετο καὶ Κανθήλιος (ὅθεν τῶν Λατίνων τὸ Cantherius). Τὸ ἀπὸ τούτου οὐδέτερον πληθυντικὸν Κανθήλια ἐσήμαινε τὸ Σαγμάριον τοῦ Γαδάρου, « ΚΑΝΘΗΛΙΟΙ· τοὺς βραδεῖς καὶ νωθεῖς οὕτως λέγουσι μεταφορικῶς ἀπὸ τῶν ὄνων. ΚΑΝΘΗΛΙΟΙ, ὄνοι. . . ΚΑΝΘΩΝ, » ὄνος » λέγει ὁ Φώτιος· καὶ, « Κανθήλια. . . τὰ σάγματα » τῶν ὄνων, καὶ τὰ τούτοις ἐπιτιθέμενα λύγινα πλέγματα », ὁ Ησύχιος.

Διὰ τί τοῦ ζωῦφίου τὸνομα Κάνθαρος ἔλαβε τὴν γένεσιν του ἀπὸ τὸ Κάνθων, αἷτιον ἐσάθη τῆς φυσικῆς ἱστορίας ἢ ἄγνοια. Ἐπεὶδὴ εὗρισκαν συχνὰ τοὺς κανθάρους εἰς τὴν κό-

προν τῶν Κανθώνων, ἤγουν τῶν Γαθάρων, τοὺς ἐνόμισαν καὶ γεννήματα τῆς κόπρου ταύτης (1). Πιθανὸν λοιπὸν ὅτι καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὸ Γάδαρος ὁμοῦ μετὰ τὴν ἀπὸ τὸ Κάνθαρος ἀλλοίωσιν, ἐμετάφερε καὶ τὴν σημασίαν του ἀπὸ τὸ γεννώμενον εἰς τὴν κόπρον τοῦ Κάνθωνος ζωῦριον εἰς αὐτὸν τὸν Κάνθωνα.

Ἄλλ' ἴσως εἶναι πιθανώτερον ἄλλο τοῦτο. Γνωστὸν εἶναι εἰς τοὺς ἐπισήμονας τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ὅτι πολλὰ ζῶα τῆς θαλάσσης εἶναι ὁμώνυμα μετὰ πολλὰ χερσαῖα ἢ πτηνὰ ἄλλα· ἤγουν εὐρίσκονται καὶ εἰς τὴν θαλάσσαν ζῶα ὀνομαζόμενα Ἀετὸς, Ἀλώπηξ, Βοῦς κ. τ. λ. ὡς καὶ εἰς τὴν γῆν. Ἐξ αὐτῶν τινὰ ἔχουσι καὶ δύο, ἢ καὶ περισσότερα ὀνόματα, κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφθαρεύονται. Τούτων εἶναι καὶ ὁ ἰχθύς ὁ ἀπὸ τοὺς παλαιούς ὀνομαζόμενος Ὀνος, ἢ Ὀνίσκος, ἢ Γάδος (2), τὸν ὁποῖον οἱ νεώτεροι τῆς φυσικῆς ἱστορίας συγγραφεῖς ἀκόμη καθαρὰ δὲν ἐξηγήσαν τίς τῶν σήμερον γνωστῶν ἰχθύων εἶναι. Ὅσις ἂν ἦναι, ἐὰν ὁ θαλάσσιος ὄνος ἦσαν μέρη τῆς Ἑλλάδος ὅπου ὀνομαζέτο Γάδος, τί παράδοξον ἐὰν καὶ ὁ χερσαῖος ὄνος, ἔφερε καὶ τὸνομα τοῦ Γάδου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη τῆς γλώσσης ἡμῶν τὸ Γάδαρος; Αὐξάνει τὴν πιθανότητα ταύτην καὶ

(1). Ἰδ. Σχολ. Ἀριστοφάν. Εἰρήν. 81, καὶ Σουίδ. λεξ. Κάνθαρος.

(2) Ἀθην. βιβλ. ζ', σελ. 515. « Διαφέρει δὲ ὄνος ὀνίσκου, ὥς » φησι Δωρίων ἐν τῷ περὶ ἰχθύων, γράφων οὕτως· Ὀνος δὲ κα- » λέουσι τινες Γάδον. Γαλλερίδας, δὲ καλέουσι τινες » Ὀνίσκον τε καὶ Μάξεινον ». Φαίνεται ὅμως ὅτι ἦσαν τοῦ αὐτοῦ γένους δύο εἰδη διαφορά, τοῦ Γάδου, τοῦ ὀνομαζομένου σήμερον Cabillaud, ἢ Bacaliau. Ἰδ. Σνεϊτέρ. Δεξιόν, λέξ. Ὀνίσκος καὶ Ὀνος. Ἀπὸ τὸ Bacaliau, ὀνομάσθη εἰς ἡμᾶς ὁ ταριχοπώλης Βακάλιος, ἢ Βακάλις.

τόνομα Γαῖδαρόψαρον, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν Κρήτην δίδουσι εἰς τὸν θαλάσσιον ὄνον ἢ Γάδον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱατροῦ Βελῶνος (1).

Τὸ θηλυκὸν ὅμως τοῦ Γάδαρος εἶναι Γαδάρα, καὶ Γαδούρα, τὸ οὐδέτερον, Γαδούριον, τὸ σύνθετον μὲ τὸ Ἐλαύνω, Γαδουρελάτης (χυδ. Γαδουρολάτης), καὶ τὸ παράγωγον ῥῆμα Γαδουρίζω. Ἀπὸ ταῦτα φαίνεται, ὅτι ἤτο ποτὲ καὶ Γάδουρος ἢ Γαδοῦρος, ἀρσενικῶς, τὸ ὁποῖον σήμερον εἶναι ἄχρηστον.

Ὁ διὰ τῆς διφθόγγου σχηματισμὸς οὗτος γεννᾷ ὑποψίαν εὐλογον μὴν ἦναι ὁ Γάδουρος σύνθετον ὄνομα ἀπὸ τὸ Γάδος καὶ τὸ Οὔρος, ἢ Οὔρεϋς (2), τὸ ὁποῖον εἰς τὸν Ὀμηρον,

Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπώχετο καὶ κύνας ἀργούς (3),

οἱ σχολιασταὶ ἐξήγησαν διὰ τοῦ Ἡμίονος. Δὲν εἶναι παρά-
ξενον ἂν ὀνομάσθησαν καταρχὰς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, διὰ τὴν
ἄγνοιαν τῆς φυσικῆς ἱστορίας (τὸ ὁποῖον συνέβη καὶ εἰς ἄλλα
ζῶα), καὶ ὁ Ὄνος καὶ ὁ Ἡμίονος ἀδιαφόρως Γάδος· ἔπειτα

(1) Observations par Pierre Belon, liv. 1, chap. 3, pag. 10. Τὸ ὀνομάζει Γαῖδαρόψαρο, ἐπειδὴ πολλοὶ εἰς ἡμᾶς ἀντὶ τοῦ Γάδαρος, γράφουν καὶ προφέρουν Γαῖδαρος. Τοῦτο, ἂν δὲν ἦναι πλάσμα τῶν Γραμματικῶν, ἔδωκε καὶ ἀφορμὴν εἰς αὐτοὺς νὰ πλάσωσι τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ ζώου, « Αἰΐδαρος, διὰ » τὸ αἰεῖ δέρεσθαι », ἐτυμολογίαν ἐπίσης ἄλογον, ὡς εἶναι κ' ἐκεῖνη » τοῦ Γάδαρος, ἀπὸ τοῦ τὴν γῆν δέρειν τοῖς πολλοῖς μόχθοις καὶ » κόποις ». Ἰδε Δουκάγγιον, Τόμ. Α, σελ. 28.

(2) Ὡς Ἡνίοχος Ἡνιοχεύς, Υἱὸς Υἱεύς, Υἱδροχός Υἱδροχοεύς, Πα-
τροφόνος Πατροφονεύς. Ἰδε τὸν Εὐστάθιον εἰς τὴν κ' ῥάψωδ. τῆς Ἰλιάδ. σελ. 791.

(3) Ἰλιάδ. α, 50.

μέ τὸν καιρὸν ἂν ἔλαθεν ὁ ὄνος τὸνομα Γάδος οὖρος (1),
καὶ συνθέτως Γάδουρος, εἰς διάκρισιν τοῦ Ἡμίονου, ὡς
καὶ τὸ ἄγριον βώδιον, ὀνομάσθη, Βούς οὖρος,

. Καὶ βοὸς οὖρου
Ἀσκητὸν χρυσῶ παμφανώνυτι κέρως (2).

Ἀρκοῦν τοσαῦτα περὶ τῆς ἀμφιδόλου ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος
τοῦ Γαδάρου.

Γάδαρος φορτωμένος χρυσίον. Φράσις παροιμιώδης,
σημαίνουσα πλούσιον, ὅστις παρὰ τὸν πλοῦτον ἄλλο τί καλὸν
ἀπὸ παιδείας ἢ ἀρετῆς δὲν ἔχει. Ἡ προσαρμογὴ τῆς ὁμῶς δὲν
εἶναι τόσον ἀκριβής. Ὁ φορτωμένος γάδαρος, ἂν αὐτὸς δὲν
ὠφελῆται ἀπὸ τὸ φορτίον του, ὠφελεῖ καὶ τοὺς ἀνθρώπους
μεταφέροντας ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τὰ εἰς αὐτοὺς ἀναγκαῖα ἢ
χρήσιμα· ὁ δὲ γυμνὸς ἀπ' ἀρετῆς πλούσιος φέρει τὸν πλοῦτον
βάρος ἀνωφελέστατον καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς συμπολίτας
του. Εἰς τοιοῦτον λοιπὸν ἄθλιον ἄνθρωπον, ὅταν μάλιστα με
τὸ φορτίον τοῦ πλούτου φέρῃ συμφορτωμένῃ καὶ κενοδοξίαν
καὶ καταφρόνησιν τῶν ὅσους ἡ τύχη δὲν ἐφόρτωσε χρυσίον, τί
ὄνομα πρέπει; Γάδαρον νὰ τὸν ὀνομάσω δὲν τοῖμω, φοβού-
μενος μὴν ἀδικήσω τὸ ταλαίπωρον τοῦτο ζῶον.

Ἀπορίας ἄξιον εἶναι τί ἐσυλλογίζετο ὁ Πίνδαρος, ὅταν
διηγούμενος τὰς ὁποίας οἱ Ὑπερβόρειοι ἐθυσίαζαν εἰς τὸν
Ἀπόλλωνα γαδάρων ἐκατόμβας (3), ἔλεγεν, ὅτι ἐνῶ τὰ ταλαί-
πωρα ταῦτα ζῶα ἐσφάζοντο, ὁ Ἀπόλλων αἰσθάνετο τὴν

(1) Ἄν καὶ τοῦτο ἄρμοξε πλέον εἰς τὸν ἡμίονον παρὰ εἰς τὸν
ὄνον.

(2) Ἀναλέκτ. Βρυγκ. Τόμ. Β, σελ. 285.

(3) Ἡ γοῦν ἐκ τῶν γαδάρων τὴν φορὰν.

ἡδονὴν εἰς τὰ σκιρτήματα καὶ τοὺς ὀγκανισμούς των, ὥς δὲν
ἐμπόρει νὰ κρατήσῃ τὰ γέλια·

Εὖροις ἂν εἰς Ὑπερβορέων ἀγῶ-
να θουμασάν ὁδόν·

Παρ' οἷς ποτε Περσεὺς
Ἐδκίσατο λχγέτας, θῶματ' ἐσελθὼν,
Κλειτὰς ὄνων ἐκατόμβας

Ἐπιτόσσαις θεῶ
Ρέζοντας· ὧν θαλίσαις ἐμπεδον
Εὐφραμίαις τε μάλισ' Ἀπόλλων
Χαίρει, γελᾷ δ' ὄρων ὕβριν
Ὀρσιᾶν κνωδάλων (1).

Τοῦτο ἐσκανδάλισε τοὺς παλαιούς κριτικούς ὡς βωμολοχικόν,
ὡς ἄσεμνον, ὡς ἀνάξιον καὶ τοῦ Θεοῦ, ἀνάξιον καὶ τοῦ διηγου-
μένου ποιητοῦ (2). Ἄλλ' εἶναι τάχα βωμολοχία, ὡς ἐνόμισαν
οἱ κριτικοί, ἢ κρύπτεται ἴσως εἰς τὴν παράξενον ταύτην διήγη-
σιν εὐφυῆς καὶ νόστιμος ἀλληγορία, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Θηβαῖος
Πίνδαρος ἠθέλησε νὰ ἐλέγξῃ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ τὴν
ἀπαιδευσίαν;

Τὸ πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν μῖσος τῶν Θη-
βαίων, καὶ ἀπλῶς ὅλων τῶν Βοιωτῶν, ἦτο τόσον πολὺ, ὥς
ἐδῶκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν γνωστὴν εἰς ὅλους παροιμίαν ταύτην,
Σὺς Βοιωτία, ἤγουν Γουρούνιον τῆς Βοιωτίας. Τοῦτο
τύνομα ἔδιδαν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες εἰς τοὺς μισητάς τῆς παι-
δείας καὶ δικκίως. Ἐνόςω οἱ Ἀθηναῖοι ἐγύμναζαν τὸ λογικόν

(1) Πινδάρ. Πυθ. ι, 47-56. Ἰδὲ καὶ Ἀντων. Διθεράλ. Μεταμορ-
φώσ. κ'.

(2) Εἰς τὸν σχολιασὴν τοῦ Πινδάρου, ἄλλος ἀρχαιότερος σχολια-
στῆς, ὁ Δίδυμος λέγει, « Ταῦτα μετὰ τοῦ γελοίου καὶ ἄσεμνά ἐστι·
» τίνα γὰρ λόγον ἂν ἔχοι ἡδεσθαι τὸν Ἀπόλλωνα τοῖς ὀρσιάζουσιν
» ὄνοις; ».

μέρος τῆς ψυχῆς αὐτῶν διὰ τῆς καθημερινῆς με ποιητάς, με ῥήτορας, με φιλοσόφους ἀναξροφῆς, εἰς βραχυλογίαν, διὰ τῆς θεωρίας τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπισημῶν, ὡς ἄνθρωποι, οἱ καλοὶ σου Θεβαῖοι ἐξόδευσαν τὸν καιρὸν εἰς τὰ συμπόσια, ἐπάχυναν τὸ σῶμά των, ὡς χοῖροι, καὶ ἐκτιζαν ὅλην αὐτῶν τὴν εὐδαιμονίαν εἰς τὰ σαθρὰ τῆς ἀσωτίας θεμέλια. Τοιοῦτους χοίρους τοιοῦτοι ἄνθρωποι, ὁποῖοι ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς καταφρονῶσιν· ὅθεν καὶ συχνὰ τοὺς ἐκωμῶδουν εἰς τὰ θέατρα, ὡς πολυφάγους, ὡς πολυπότας, ὡς τοιούτους, οἱ ὁποῖοι ἐγέμιζαν τόσον πολλὰ τὴν κοιλίαν, ὥς' ἀναγκάζοντο νὰ ἔχῃσι σιμὰ τῆς τραπέζης καὶ τὴν πόρευσιν διὰ τὰς συχνὰς τῆς κοιλίας κενώσεις·

Μετὰ ταῦτα Θεβας ἦλθον· οὗ τὴν νύχθ' ὅλην
 Τὴν θ' ἡμέραν θειπνοῦσι, καὶ κοπρῶν ἔχει
 Ἐπὶ ταῖς θύραις ἑκάστος· οὐ πλῆρει βροτῶ
 Οὐκ ἔτι μείζον ἀγροθόν. Ως χεζητιῶν
 Μακρὰν βαδίζων, πολλὰ δ' ἐσθίων ἀνὴρ,
 Δάκνων τὰ χεῖλη, παγγέλοιός ἐς' ἰδεῖν. (1).

Ἀπὸ τᾶλλο μέρος οἱ Θεβαῖοι ἔπρεπε καὶ αὐτοὶ φυσικὰ νὰ μισῶσιν ὅχι μόνον τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς συμ-

(1) Εὐθουλος ὁ Κομικός παρ' Ἀθην. βιβλ. ι, σελ. 417. Ὦλον σχεδὸν τῶν ἀπαιδευτῶν ἐθνῶν, ἃν παρατηρήσης, ἡ εὐδαιμονία ζηρίζεται εἰς τὴν τρυφήν. Συμπόσια, ἑορταί, γολισμοὶ, ἐπισκέψεις ἀμοιβαίαι, καφές, γλυκίσματα, μυρίσματα, καπνίσματα, συνομιλίαι καὶ διάλογοι, εἰς τοὺς ὁποίους οὐτ' ὁ λέγων, τί λέγει, οὔτ' ὁ ἀκούων, τί ἀκούει, καταλαμβάνει. Εἰς ἀπὸ τοιαῦτα σώματα παχέα καὶ λαμπροποιημένα, καὶ ψυχάρια γυμνά καὶ κατάξηρα, κατοικημένην Χοιρόπολιν ὑπόθεσε καὶ Θεβαίους χειροβοσκὸς τρεῖς, ἢ τέσσαρας, ἐπαγγελλομένους γινῶσιν ἀπὸ τᾶ χοιρίδια περισσοτέρων, καὶ θ. λεις ἰδεῖν κατὰ τῶν φίλων τῆς σοφίας (ἃν εὐρίσκονται τοιοῦτοι τινὲς εἰς αὐτὴν) πόλεμον ἄσπονδον.

πολίτας αὐτῶν ὅσοι ἐπαινοῦσαν τὴν σοφίαν τῶν Ἀθηναίων, ὅσοι ἀφίνοντες τὴν πατρίδα ἔτρεχαν εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ φωτισθῶσιν (1). Οἱ πένητες Θηβαῖοι εὐχαριστοῦντο, νὰ τοὺς ὀνομάζωσι μωροὺς, μὴ καταλαμβάνοντες οἱ ταλαίπωροι, ὅτι ἡ ἀπαιδευσία ἦτο τῆς πτωχείας αὐτῶν τὸ γονιμώτερον αἷτιον· οἱ λαμπροφόροι καὶ λαμπροτράπεζοι πλούσιοι (2) τοὺς ὀνομάζαν ἀσεβεῖς, ὕλικούς, ἀθέους, καὶ ἄλλα τοιαῦτα φιλόανθρωπα ὀνόματα.

Εἰς ἀπὸ τοὺς ὀλίγους τούτους φωτισμένους ἄνδρας τῶν Θηβῶν ἦτο καὶ ὁ Πίνδαρος. Τοιοῦτος ποιητῆς, συλισμένος μετὰ τῆς φύσεως καὶ τῆς παιδείας προτερήματα πολλὰ, ἔπρεπε ν' ἀγαπᾷ καὶ νὰ τιμᾷ τοὺς Ἀθηναίους, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτον ἄξιος νὰ γεννηθῇ, καὶ νὰ ταλανίζῃ τοὺς ἀναξίους νὰ τὸν ἔχωσι Θηβαίους. Ἀλλὰ διὰ τοὺς ὁποίους ἔκαμνε συχνοὺς ἐπαινούς τῶν Ἀθηναίων, μετὰ σκοπὸν νὰ διεγείρῃ εἰς ζῆλον τοὺς μεθυσμέ-

(1) Τοιοῦτοι ἐσάθησαν ὁ Σιμμία καὶ ὁ Κέβης οἱ Θηβαῖοι, οἱ χρηματίσαντες εἰς τὰς Ἀθήνας μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους. Τοῦ Κέβητος σώζεται ἀκόμη ὁ πολυθρύλλητος Πίναξ, εἰς τὸν ὁποῖον λάμπει ἡ φιλοσοφία καὶ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ μαθητοῦ.

(2) Ἀν εὐρίσκεσθε τινὲς μετὰξὺ μας τοιοῦτοι πλούσιοι, σὰς παρκαλῶ νὰ σοχασθῆτε τὸν ἀπλούστατον τοῦτον σοχασμὸν, κὰν ὅταν ἦσθε νησικοί. Οἱ ἀπὸ σᾶς νομιζόμενοι καὶ ὀνομαζόμενοι ἄθιοι, ἔγιναν τοιοῦτοι διὰ τὴν μετὰ τὰ φωτισμένα ἔθνη ἀναστροφὴν. Ἀλλὰ ταῦτα, φίλοι, τὰ ἔθνη εἶναι οἱ προσάται σας· χωρὶς αὐτοὺς (τὸ ἐξεύρετε καλά) ἤθελετε ξυλοκοπεῖσθαι καὶ σεῖς καθημέραν, ὡς ξυλοκοποῦνται οἱ πτωχοὶ σας ἀδελφοί. Διὰ νὰ ἐλευθερώσετε τοὺς ὧμους σας ἀπὸ τῆς μισανθρώπου βρβηρότητος τοὺς ῥαθυσμούς, ἐπροσδράμετε εἰς τὴν προσσχίαν τῶν φωτισμένων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης. Τὰ ΒΑΡΑΤΙΑ δὲν σᾶς ἔρχονται ἀπὸ τοὺς ἀγρίους τῆς Ἀφρικῆς, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς σοφισμένους Εὐρωπαίους, τοὺς ὁποίους τὰ φῶτα τῶν ἐπιστημῶν ὄχι μόνον ἐλευθέρωσαν, ἀλλὰ καὶ ἔκαμαν καλοὺς νὰ ἐλευθερώσωσιν ἄλλους ἀπὸ τὰ ξυλοκοπήματα. Ὁχι, φίλοι! τόσον ἀχάριστοι δὲν εἰσθε σεῖς, ὥστε νὰ ὀνομάζετε ἀθέους τοὺς εὐεργέτας σας.

νοὺς συμπολίτας του, οἱ συμπολίται τὸν ἐξημίωσαν χιλίας δραχμὰς (1), καὶ τὸν ἐκατάτρεξαν μὲ τρόπους ἄλλους πολλοὺς. Ἐκατάλαβεν ὁ Πίνδαρος ἀπὸ τοῦτο πόσον κίνδυνον τρέχει ὅστις μεταξὺ μωρῶν τολμᾷ νὰ γίνεταί φρόνιμος, καὶ ἀφήσας τοὺς ἐπαίνους τῶν Ἀθηναίων, ἐσπούδαξε νὰ σωφρονίσῃ τοὺς Θηβαίους μὲ τὰς ἀλληγορίας.

Μί' ἀπὸ τὰς ἀλληγορίας ταύτας εἶναι καὶ ἡ, τὴν ὁποίαν κακῶς οἱ κριτικοὶ βωμολοχίαν ἐνόμισαν, περὶ τῆς εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἐκατόμβης τῶν ὄνων διήγησις. Ἐδίδασκε μὲ ταύτην ὁ Πίνδαρος ὅτι εἶναι καιροὶ καὶ περιστάσεις, ὅποταν ἡ ἀπαίδευσία, χάνουσα πλέον τὴν ἰσχύιν της, ἄλλο δὲν προξενεῖ παρὰ γέλωτα εἰς τὴν ὁποίαν θυσιάζεται φιλοσοφίαν, καθὼς καὶ τῶν εἰς τὸν Θεὸν τῆς σοφίας Ἀπόλλωνα θυσιάζομένων γαδάρων οἱ ὀγκανισμοὶ καὶ τὰ σκιρτήματα (2).

Εἰς παρομοίαν περίεσσιν εὕρισκόμεθα σήμερον καὶ ἡμεῖς· ἂς ὠφεληθῶμεν ἀπὸ τὴν εὐφυῆ ἀλληγορίαν τοῦ Πινδάρου, καὶ ἂς μὴ δίδωμεν αἰτίαν γέλωτος εἰς τὴν φιλοσοφίαν μιμούμενοι τὴν ὀνικὴν ἀναισθησίαν τῶν Θηβαίων.

Ἐδῶ παύω κατὰ τὸ παρὸν τὰς λεξικάς σημειώσεις διὰ νὰ

(1) Ἡ ζημία ἐγένεν εἰς τὸν ποιητὴν, διότι ὠνόμασε τὰς Ἀθήνας Ἀοιδίμους, διότι τὰς εἶπεν Ἐρεῖσμα τῆς Ἑλλάδος. Ἴδε τὰς περὶ τούτου μαρτυρίας συναθροισμένας εἰς τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τοῦ Πινδάρου Τόμ. 7, σελ. 74-75.

(2) Τοῦ εἰς τὰς Θηβας κατατρεχέμενου Πινδάρου ὁ εἰς τὰς Ἀθήνας κατασκευαζόμενος ἀνδρίας (Παυσαν. Α, 8), τί ἄλλο ἦτο παρὰ γέλωτος τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τὰ ὀνικά σκιρτήματα τῶν Θηβαίων; Ἐκτάσκαψεν ἀδίκως ἐπειτα τὴν πόλιν ὅλην τῶν Θηβῶν ὁ Ἀλέξανδρος· ἀλλ' ὅμως ἐσεβάσθη τὴν οἰκίαν μόνην τοῦ Πινδάρου (Αἰλ. ποικ. ἱστορ. ΙΓ, ζ'). Ἰδὲν ἦτο καὶ τοῦτο γαδάρων ἀμούσων ἐκατόμβη προσφερομένη εἰς τὸν Θεὸν τῆς μουσικῆς Ἀπόλλωνα;

εἶποι ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν χαλκογραφημένων εἰκόνων τοῦ τρίτου τόμου τοῦ Πλουτάρχου.

† Ἡ πρώτη εἰκὼν εἶναι τοῦ Πύρρου, περιφήμου βασιλέως τῆς Ἡπείρου, ὅστις σιμὰ τῶν πολλῶν αὐτοῦ στρατηγικῶν προτερημάτων, εἴαν εἶχε καὶ τὴν φρόνησιν τῶν Ῥωμαίων, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἤθελε κατατροπῶσειν, καὶ τὸν ὁποῖον ἐτοιμάζοντο νὰ βάλῃσιν ἔπειτα ζυγὸν εἰς τῆς Ἑλλάδος τὸν τράχηλον ἤθελε συντρίψειν.

† Ἡ δευτέρα καὶ τρίτη, δύο Ῥωμαίων μισμένων ἀπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν τὰ αἵματα. Κλαίει ἡ φιλοσοφία, περὶ τοῦ Μαρίου, ὅτι κατεφρόνησε παντάπασιν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν (1), ἣτις ἐδύνατο νὰ μαλάξῃ ἴσως τὸν ἄγριον τῆς ψυχῆς του χαρακτῆρα· περὶ τοῦ Σύλλα, ὅτι ἐπέραςε τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν μὲ γελωτοποιοὺς καὶ μίμους (2), καὶ ὅχι μὲ φρονίμους ἄνδρας, δυνατοὺς νὰ τὸν ἐμποδίσωσι νὰ καταντήσῃ εἰς τόσῃν θηριωδίαν.

† Ἡ τετάρτη τοῦ Σοφοκλέους. Πρῶτος οὗτος ὁ περίφημος ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος ἐτελειοποίησε τὴν τέχνην τῆς τραγικῆς ποιήσεως, ὥστε εἰς αὐτοῦ μόνου τὰς τραγωδίας εὐρίσκονται τινὲς ἄξιαι νὰ παρασθῶσι καὶ εἰς τῶν πλέον φωτισμένων ἔθνων τὰ σημερινὰ θεάτρα (3).

† (1) Ἰδ. Πλουτάρχ. Τόμ. Γ', σελ. 45-46, ἔκδοσ. Κορκῆ.

(2) Ἰδ. Αὐτόθ. σελ. 128.

(3) Πρὸ πολλῶν χρόνων εἶναι γνωστὸς ὁ φιλοκτῆτης τοῦ Σοφοκλέους εἰς τῶν Παρισίων τὸ θέατρον, ἃν καὶ ὅχι ἀκριβῶς μεταφρασμένος. Εἰς τοῦ πρό μηνῶν ὀλίγων ἀποθανόντος τραγικοῦ ποιητοῦ τῶν Γάλλων Χενιέρου (Chenier) τὰ χαρτία εὐρέθησαν ἄλλαι δύο τραγωδίαι μεταφρασμέναι τοῦ Σοφοκλέους, ὁ Οἰδίπους τύραννος, καὶ ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ. Τίς ἤθελε προφητεύσειν εἰς τὸν Σοφοκλέα ὅτι μετὰ σχεδὸν δύο χιλιάδας καὶ διακόσια ἔτη τὸ πλέον φωτισμένον ἔθνος τῆς Εὐρώπης ἔμελλε νὰ καταγίνεται εἰς τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ τὴν μετάφρασιν;

Ἡ πέμπτη εἶναι Ἀσιανοῦ δεσπότη, Μιθριδάτου τοῦ Εὐπά-
τορος, σολισμένου μὲ παιδείαν Ἑλληνικὴν, ἣ ὁποία ὅμως δὲν
ἔσχυσε νὰ τὸν ἐξημερώσῃ. Ἡ αἰτία εἶναι φανερά. Τότε μόνον
δείχνει τὴν ἰσχύν της ἡ παιδεία, ὡς τὸ εἶπα πολλάκις, ὅταν
σηρίζεται εἰς θεμέλιον καλόν, τὴν παιδικὴν ἀνατροφὴν, καὶ
ὅταν γένη τρόπον τινὰ κοινὴ εἰς ἓν ὁλόκληρον ἔθνος. Δὲν ἀρκεῖ
νὰ ἦναι τις ἡμέρος· διὰ νὰ φυλάσῃ τὴν ἡμερότητα του, πρέπει
νὰ ἦναι καὶ ἀπὸ ἡμέρους περικυκλωμένοις. Τὰ ἀνθρώπινα πάθῃ
τόσον εὐκόλα ἐξάπτονται, καὶ πάλιν κοιμίζονται, ἀπὸ τὰ παρα-
δείγματα, ὥς οὔτε τοῦ Σωκράτους τὴν ἡμερότητα νὰ ἐγγυηθῶ
ἤθελα τολμήσειν, ἔὰν ἐγεννᾶτο εἰς τὸν Πόντον, οὔτε τοῦ Πον-
τικοῦ βασιλέως Μιθριδάτου τὴν κκίαν ἀθεράπευτον νὰ νομίσω,
ἔὰν ἐδῶλεπε τὸ φῶς εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἡ ἕκτη εἶναι τοῦ Εὐριπίδου. Ἄλλος οὗτος τραγικὸς ποιη-
τὴς τῆς Ἑλλάδος, ἐνδοξος εἰς τὸ γένος του δι' ὅσῃν ἐπρο-
ξένῃσε δόξαν εἰς αὐτό. Ποίαν καὶ πόσῃν εἶχαν δι' αὐτὸν οἱ Ἑλ-
ληνες ὑπόληψιν, ἐφάνη μάλις εἰς δύο περιπτώσεις, ὅταν ἡ
ἀμίμητος γλυκύτης τῶν ᾠδῶν αὐτοῦ ἔσωσε τοὺς συμπολίτας
του (1). Διὰ ταύτην τὴν γλυκύτητα ἔλεγεν ὁ μίαν σχεδὸν ἑκα-
τονταετηρίδα μεταγενέστερός του, Φιλῆμων ὁ Κωμικὸς, ὅτι
ἤθελε γρηγορεύσειν διὰ τῆς ἀγχόνης τὸ τέλος τῆς ζωῆς του,
ἔὰν ἦτο βέβαιος νὰ ἴδῃ τὸν Εὐριπίδην.

Εἰ ταῖς ἀληθείαις οἱ τεθνηκότες
Ἀῖσθησιν εἶχον, ἄνδρες, ὡς φασὶν τινες,
Ἀπηγάμην ἄν, ὡς' ἰδεῖν Εὐριπίδην (2).

Εἰς τὴν γλυκύτητα ταύτην χρεωσθῶν οἱ Γάλλοι τὸν γλυκύτατον
αὐτῶν τραγικὸν Ῥακίαν. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ καθημερινὴ ἀνά-

(1) Ἰδε Πλουτάρχ. Τόμ. Γ', σημειώσεις, σελ. 350.

(2) Φιλῆμον. λείψαν. σελ. 364.

γνωσις τοῦ Ἑλλήνος τραγικοῦ ἐμελίτωσε τὰς τραγωδίας τοῦ Ρακίνα, καὶ ἐκοινώνησεν εἰς ὅλην τὴν γλῶσσαν ἁρμονίαν καὶ ρυθμὸν ἄγνωστον ἀκόμη τότε εἰς αὐτήν.

Ἡ Ἐβδόμη εἰκὼν εἶναι τοῦ Ὀρώδου, βασιλέως τῶν Πάρθων.
 + Πράγμα αξιοσημείωτον, χαρᾶς ἄξιον πολλῆς διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς ἡμῶν δόξης, καὶ ὅχι ὀλιγωτέρας αἰσχύνης διὰ τοὺς ἐμποδίζοντας αὐτήν· ὁ ὑπερῆφάνως ὀνομαζόμενος ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ, βάρβαρος οὗτος δεσπότης, καυχᾶται ὁμῶς ὡς ΦΙΛΕΛΛΗΝ, καὶ σολίζει μὲ τὸ ἐπίθετον τοῦτο τὰ νομίσματα, ὡς ἐσόλιζε καὶ τὴν αὐλήν του μὲ τὰς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου (1).

Ἡ ὀγδόη εἶναι τοῦ Ἀρταουάσδου ἢ Ἀρταβάζου (2). Ὁ σύγ-
 + χρονος καὶ φίλος τοῦ βασιλέως Ὀρώδου βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας οὗτος ἦτο πολὺ ἐλληνικώτερος ἀπὸ τὸν Ὀρώδην, ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ἔγραφε τραγωδίας καὶ ἱστορίας ἐλληνισί.

Ἡ σοφία τῶν δύο τούτων Ἀσιανῶν τυράννων γεννᾷ τὸν ἀπλοῦν τοῦτον σοχασμόν· ἡ τόσον ἐξαπλωθεῖσα σήμερον καὶ κατακυριεύσασα δικαίως τὰς ἄλλας Γαλλικὴ γλῶσσα, δὲν ἔφθασεν ἀκόμη εἰς τὸν ὅποιον ἀνέβη ἡ Ἑλληνικὴ βαθμόν· ἀκόμη εἰς Ἀσιανὴν καμμίαν αὐλήν δὲν ἐγνωρίσθησαν αἱ τραγωδίαι τοῦ Ρακίνα· ἀκόμη κἀνεῖς ἀπὸ τοὺς Ἀσιανούς δεσπότας δὲν ἐκαταδέχθη νὰ μάθῃ τῶν Γάλλων τὴν γλῶσσαν... Ὡ φίλοι νέοι τῆς Ἑλλάδος! συλλογίσθητε τίνων ἀπέγονοι εἴσθε, συλλογίσθητε

(1) Θίλει μάθῃν ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὸν Πλούταρχον (τόμ. Γ', σελ. 366) ὅτι τὴν ὥραν ὅταν ἔφεραν εἰς τὸν Ὀρώδην τὴν κεφαλὴν τοῦ δυσυχοῦς Κράσσου, ἀσχολεῖτο ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν θέαν καὶ ἀκρόασιν τῶν Βακχῶν τοῦ Εὐριπίδου.

+ (2) Εἰς τὸν Ἀππιανὸν γράφεται Ἀρταβάξης, εἰς τὸν Πλούταρχον, Ἀρταουάσδης, καὶ μίαν φορὰν (τόμ. Γ', σελ. 318) Ἀρταβάξης. Ἡ ἀληθὴς γραφὴ εἶναι ἡ γραφὴ τῆς χαλκογραφίας, Ἀρταουάσδης.

ὅτι ἡ εὐγένειά σας ὑπερβαίνει ὅλας τὰς θαυμαζομένας εὐγενείας τοῦ κόσμου, καὶ προσέχετε καλὰ μὴ φανῆτε τοσαύτης καὶ τοιαύτης εὐγενείας ἀνάξιοι, ἐὰν δὲν δείξετε καὶ ὅσον ἔδειξαν οἱ ἄγριοι Πάρθοι καὶ Ἀρμένιοι ζῆλον τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας. Προσέχετε μὴ σᾶς ἀπατήσῃ ἡ ὑπόκρισις ὀλίγων τινῶν μισελλήνων Σκυθῶν, τοὺς ὁποίους ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐμεταφύτευσεν ἀπὸ τὸν Καύκασον εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἐπικινδυνωτέρους ἐχθροὺς παρ' αὐτοὺς ἄλλους δὲν ἔχετε, ἐπειδὴ ζητοῦν νὰ καταστήσωσι μισητοὺς τοὺς ἀληθινούς τῆς δόξης καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῆς Ἑλλάδος φίλους, ὀνομάζοντες αὐτοὺς ἀθέους. Οἱ ἄθεοι τῶν καλῶν καὶ φιλανθρώπων χριστιανῶν τούτων δὲν εἶναι οἱ μὴ πιστεύοντες τὸν ἀληθῆ Θεόν, ὅστις, ἐπειδὴ εἶναι ἡ Αὐτοσοφία, πρέπει νὰ ἀγαπᾷ καὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τοὺς ἐπαινέτας αὐτῆς· ὅχι, μὴ πλανᾷσθε! Ἀθέους ὀνομάζουσι τοὺς μὴ πιστεύοντας τὸν ὅποιον αὐτοὶ ἐπλασαν, καὶ ἐνθρόνισαν ἀθέως εἰς τόπον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἰδίαν, ἴδιον αὐτῶν Θεόν.

ΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1812)

ΤΩΝ ΒΙΩΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ^(*).

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

ΔΥΟ πρῶτα μ' ἀδίδαξεν ὁ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σοφοῦ Ἀρχιμανδρίτου Γαζῆ ἐκδιδόμενος ΛΟΓΙΟΣ ἙΡΜῆς.

Τὸ πρῶτον εἶναι, ὅτι ἡ φιλοσοφία προχωρεῖ ὁλονέν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ κἀνὲν ἐμπόδιον θέν δύναται πλέον νὰ τῆς σῆσῃ τὸν δρόμον. Ἐως πρὸ ὀλίγων χρόνων τῆς κοινῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀρρώστιας, τὸ φοβερώτερον αὐτῆς σύμπτωμα ἦτον ἡ ἀναισθησία, καθὼς καὶ εἰς τὰς σωματικὰς νόσους μέγας κρίνεται ὁ κίνδυνος τοῦ ἀσθενοῦντος, ὅταν παύσῃ νὰ αἰσθάνεται τοὺς πόνους του.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος (1728),

(*) Τόμ. Δ'.

ὅταν ἡ Ἑλλάς ἔπνεε τὰ λoίσθια, ἔλεγεν ὁ Μακαρίτης Μελέτιος (1), ἐπαινῶν τὴν Ἑλλάδα, ὡς νὰ ἦσαν εἰς αὐτὴν πολλοὶ ἄλλοι ὅμοιοι τοῦ τὴν σοφίαν, « Κάμηλος ψωριῶσα πολλῶν ὄνων » ἀνατίθῃσι φορτία », οὖους ὀνομάζων, καθὼς συμπεραίνεται, τῆς οὐτικωτέρας Εὐρώπης τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως ἦσαν τότε πρὸ πολλοῦ γνωστὰ τὰ συγγράμματα τοῦ Καρτεσίου, τοῦ Νεύτωνος, τοῦ Βάκωνος, τοῦ Λεϊβνίτιου, καὶ ἄλλων ἐνδόξων φιλοσόφων πολλῶν. Πρὸς τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος (1786), τοῦ εἰς Βενετιάν τυπωθέντος τετραγλώσσου Λεξικοῦ ὁ συντάκτης ἔγραψε μακρὸν κατάλογον τῶν εὕρισκομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα σχολείων, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἔλειπε, κατ' αὐτόν, τίποτ' ἀπ' ὅσα χρειάζονται εἰς τὴν παιδείαν τῶν ἔθνων.

Ἀλλ' οὗτοι, διὰ ζῆλον ἴσως τῆς προγονικῆς δόξης, καὶ μέσκοπὸν ἐπαινετὸν νὰ σκεπάζωσι τὴν γύμνωσιν τῆς πτωχῆς πατριδος των, ἀναγκάσθησαν νὰ λαλήσωσι μὲ τίσιν πτωχολαζουεῖαν.

Ἦτο φυλαχμένον εἰς Ἕλληνας (ἐὰν πρέπη εἰς αὐτοὺς νὰ ὀνομάζωνται Ἕλληνες) τῆς δεκάτης ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος νὰ παρῇσῃσι τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ σολισμένην μὲ τὰ ὁποῖα ἐσολίσθησαν αὐτοὶ μαθήματα, καὶ νὰ κατασπαράξωσιν ἀναισχύντως τὴν παλαιάν, χωρὶς καὶ νὰ συλλογισθῶσιν οἱ ταλαίπωροι, ὅτι κακολογοῦντες τὴν Ἑλλάδα γίνονται τῆς Θείας ἐντολῆς παραβάται, καὶ ἀληθινοὶ ἄξιοι πολλῶν μασίγων πατραλοῖαι (2).

(1) Γεωγραφ. σελ. 305.

(2) Ναί! Πατραλοῖαι καὶ παραβάται τῆς Θείας ἐντολῆς, « Τίμα τὸν » πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου »· πλὴν ἂν νομίζωσιν ὅτι εἰς τῶν γονέων τὸ ὄνομα δὲν περιέχετε καὶ ὁ πάππος, καὶ ὁ πρόπαππος, καὶ ἀπλῶς οἱ πρόγονοι, τοὺς ὁποίους ὁ Εὐριπίδης (Ὀρέσ. 511) ὀνομάζει

Ἡ ἀνάγνωσις ὁμως τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ με ἐπληροφόρησεν, ὡς εἶπα, ὅτι ἔπαυσεν ἡ τόση τοῦ γένους ἀναισθησία, καὶ δὲν ἔμεινε πλέον ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἄρχισε νὰ καταλαμβάνῃ τὴν ἀσθενείαν της· καὶ τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἄρχισε νὰ φιλοσοφῇ, εἰάν ἦναι ἀληθές ὅ,τι ἔλεγεν εἰς ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς πατέρας ἡμῶν·

« Ἀρχὴ φιλοσοφίας, παρά γε τοῖς ὡς δεῖ καὶ κατὰ τὴν θῆραν
 » ἀποτέμοις αὐτῆς, συναίσθησις τῆς αὐτοῦ ἀσθενείας καὶ
 » ἀδυναμίας περὶ τὰ ἀναγκαῖα (1) ».

Τὸ δεύτερον, ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τοῦ πρώτου, εἶναι, ὅτι ἡ αἴσθησις τῆς κοινῆς ἀσθενείας ἐκίνησε πολλοὺς εἰς κοινὴν ἔρευναν τῶν μέσων τῆς Θεραπείας. Πρώτην φοράν σήμερον ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν μακροχρόνιον αὐτῆς ἀρρώστιαν βλέπει πλῆθος ἱατρῶν φιλογενῶν, ζητούντων μὲ ζῆλον τὰ ἐπιτήδεια εἰς τὰς πολλὰς καὶ βαθεῖας πληγὰς τῆς ἱατρικῆς. Πρώτην φοράν προσβάλλονται συμβουλαὶ περὶ γλώσσης ἀπὸ πολλοὺς καὶ καλοὺς, διαφόρους τὴν γνώμην, ἀλλ' εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀποδιδόντας σκοπὸν, τὴν διόρθωσιν αὐτῆς.

Εἶναι βέβαια ὁ ζῆλος οὗτος καὶ πολλοῦ ἐπαίνου καὶ πολλῆς χαρᾶς ἄξιος· ἄμποτε νὰ ἦτο καὶ μὲ περισσοτέραν προσοχὴν

Παλαιοὶ πατέρες. Ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγάπη καὶ τιμὴ εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὴν ἀγάπην καὶ τιμὴν τῆς πατρίδος. Καὶ ἂν ὅσα ἐφλυάρησαν κατὰ τῶν προγόνων ἦσαν ἀληθῆ, ἔπρεπε εἰς Ἕλληνας νὰ ἀνακαλύπτωσι τῶν Ἑλλήνων τὰ κακὰ; ἢ νομίζουν, ὅτι ἐπὶ προσκύνουσι ψευδεῖς θεοὺς οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἀπελύθημεν ἀπὸ τοῦ πρὸς ἐκείνους χρεωστούμενον σέβας ἡμεῖς οἱ προσκυνηταὶ τοῦ ὀληθινοῦ Θεοῦ; Εἰάν ἦσαν αὐτοὶ ἀσεβοῦς πατέρες τέκνα, ἢ μὴ διὰ τοῦτο τοὺς ἀπέλυεν ὁ Θεὸς νόμος ἀπὸ τὰ πρὸς τὸν πατέρα καθήκοντα; μὴ διὰ τοῦτο τοὺς ἐσυγχώρει νὰ σπαράσσωσι τὰς πολλὰς τρίχας, καὶ νὰ δακτυλοδεικτώσι τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν;

(1) Ἀρρίαν. Διατριβ. Ἐπιστ. II. ια', I. σελ. 99. Τῆς ἐκδότ. Κοραῆ.

συνωδευμένους! διὰ τὰ μὴ, προξενῶν τὸ ἐναντίον, βεβαιώσῃ
τὸ παροιμιῶδες,

Πολλῶν ἱατρῶν εἴσοδος μ' ἀπώλεσε.

Ὅστις ἐπιχειρεῖ νὰ θεραπεύσῃ ἀρρώστιαν, πρέπει πρὸ πάντων
νὰ γνωρίξῃ τὴν φύσιν τῆς ἀρρώστιας καὶ τὴν κράσιν τοῦ ἀρρώστου.
Τοῦτο καὶ ἀπὸ ἱατροῦς καὶ ἀπὸ ἰδιώτας ὁμολογεῖται ἀπαραιτήτως
ἀναγκαῖον, ὅταν ὁ λόγος ᾖ περὶ σωματικῶν νοσημάτων. Εἰς
γλωσσῶν διόρθωσιν παρὰ τοῦτο χρειάζεται νὰ γνωρίξῃ ὁ ἱατρὸς
καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν καὶ κράσιν· ἐπειδὴ ὡς μέλος τοῦ ἀρ-
ρώστου τὸ σῶμα μετέχει καὶ αὐτὸς τῆς ὁποίας σπουδάζει
νὰ ἱκτρέυσῃ νόσου, εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος, μήπως αἱ περὶ τῆς
ἀρρώστιας συμβουλαὶ εἶναι κεφαλῆς ἀρρώστου προλήψεις, καὶ
ἀληθινὰ πυρετοῦ παραλαλήματα.

Ἐξω τούτων, ἔχει τῆς βαρβαρωθείσης γλώσσης ἡ θεραπεία
καὶ ἄλλο τί ἴδιον, τὸ ὁποῖον δὲν θεωρεῖται εἰς τὰ σωματικὰ πάθη.
Εἰς ταῦτα ὁ προσκαλούμενος ἱατρὸς, αὐτὸς ἀρχίζει, αὐτὸς, ἂν
εὐτυχῇ, καὶ τελειώνει τὴν ἱατρειάν τοῦ παθούς. Εἰς τῆς γλώσ-
σης τὴν διόρθωσιν οἱ γνήσιοι, ἢ τουλάχιστον οἱ τελευταῖοι ἱατροί,
εἶναι οἱ ἐνδοξοὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν βλασά-
νουν πάραυτα, ὅταν τὸ βαρβαρωθὲν γένος ἀρχίξῃ νὰ αἰσθάνεται
τὴν ἀρρώστιαν του. Εἰς τὴν εὐτυχὴ μὲν, ἀλλ' ὅχι λαμπρὰν ἀκόμη
ταύτην τοῦ χρόνου περίοδον, ἀρκετὸν εἶναι ἂν εὐρεθῶσιν ἄνδρες
σπουδαῖοι ἱκανοὶ καὶ συναθροίσωσι καὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς
μέλλοντας ἱατροὺς τὰ βότανα. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἂν ἀληθῶς
ἐπιθυμῶμεν τὴν διόρθωσιν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν ἀπ' αὐτὴν
ἀχώριστον διόρθωσιν καὶ δόξαν τοῦ γένους, πρέπει νὰ ἔχωμεν
πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ χρυσοῦν Δελφικὸν παράγγελμα,
ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ· πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι εἴμεθα
ὅλοι χωρὶς ἐξαιρέσεων, ὅσοι ζῶμεν τὴν ὥραν ταύτην, πρὸς τοὺς

ἀκόμη ἀγεννήτους νομοθέτας τῆς γλώσσης, ὅ,τι εἶναι οἱ ριζοτόμοι καὶ φαρμακοπῶλαι πρὸς τοὺς ἰατροὺς, ὅ,τι πρὸς τοὺς ἀρχιτέκτονας οἱ ὑπουργοί.

Εἰς τὸν ΛΟΓΙΟΝ ἙΡΜΗΝ ἀνέγνωσα πολλὰ καλὰ, γραμμένα ἀπὸ ριζοτόμους ἐπισήμονας· ἀλλ' εὗρηκα ὁμῶς καὶ τοιαῦτα, ὅποια πρέπει νὰ γράφωνται ἀπὸ νέους ἀπείρους. Μ' ἐφάνη παράξενον νὰ λαλῶμεν ὡς νομοθέται τῆς γλώσσης, καὶ νὰ γινώμεθα σχεδὸν Θουκυδίдай, Πλάτωνα καὶ Δημοσθένεις, ὅποταν μόλις εἴμεθ' ἀκόμη ἄξιοι νὰ συγκριθῶμεν μὲ τοὺς Φερικύδας, μὲ τοὺς Κάδμους καὶ μὲ τοὺς Ἐκαταίους (1).

Ἐνδοξον ἤθελεν εἶσθαι βέβαια εἰς ἡμᾶς, ἂν ἡμεῖς τοῦ χοροῦ τῶν πρώτων· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὅποιον ἡ τύχη μᾶς ἔβαλε χορὸν, τόσον ἀπέχει νὰ ᾗναι ἄξιος καταφρονήσεως, ὥςτε καὶ τιμὴν θέλει μᾶς προξενήσειν, ἐὰν χορεύσωμεν εὐρύθμως καὶ μουσικῶς. Ἀπὸ τῆς χορείας ἡμῶν τὸν τρόπον κρέμεται ἡ κατόρθωσις τῶν μελλόντων δοκίμων συγγραφῶν. Ἄν καὶ ἄξιοι νὰ ὀνομασθῶσι τῆς γλώσσης νομοθέται, δὲν θέλουν ὁμῶς οὐδ' ἐκείνοι φερβὴν ὡς δεσπόται. Ὅποιαν ὕλην εὕρωσι συναθροισμένην ἀπὸ

(1) Κατὰ τὸν Στράβωνα (Γεωγραφ. Α, σελ. 18), οὗτοι πρῶτοι ἄρχισαν νὰ γράφωσιν εἰς πεζὸν λόγου χαρακτῆρα, ἀφήσαντες τὸν ἔμμετρον καὶ σιγερὸν. Ἐὰν ἐσώζοντο τὰ συγγραμμάτα των, ἠθέλαμεν ἀναμφιβόλως νοήσειν ἐξ αὐτῶν τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασαν δυσκολίαν, καὶ πολλάκις ἀδυναμίαν, νὰ καταμερίσωσι τὸν λόγον εἰς περιόδους, καὶ νὰ συνδέσωσι τὰς περιόδους μίαν μὲ τὴν ἄλλην· ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν μεταγενέστερον αὐτῶν ἀμίμητον Ἡρόδοτον σώζονται ἔχνη ποιήσεως, οὐδ' αἱ περίοδοί του ὁμοιάζουσι τὰς περιόδους τῶν μετέπειτα Ἀττικῶν συγγραφῶν, οἱ ὅποιοι ἐτελείωσαν τὴν τέχνην τοῦ γράφειν. Εἰς παρομοίαν ἐποχὴν χρόνου ζῶμεν οἱ ζῶντες τὴν σήμερον· καὶ τὴν αὐτὴν δυσκολίαν τοῦ Φερικύδους καὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ πρέπει νὰ δοκιμάζωσιν ὅσοι μάλιστα ἀπὸ μᾶς, δι' ἄγνωστον ξένων γλωσσῶν, δὲν χειρῶν γοῦνται ἀπὸ φωτισμένων ἐθνῶν λογογραφικὰ παραδείγματα.

μᾶς, τοιαύτην οἰκοδομὴν μέλλουν ἐξανάγκης νὰ κτίσωσι· καὶ ἂν ἀρέσῃ εἰς τὸ ἔθνος ἡ οἰκοδομὴ, μόνον τὸ ἔθνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς δεχθῇ τῆς γλώσσης νομοθέτας, μόνον τὸ ἔθνος νὰ τοὺς κηρύξῃ Κλασσικούς. Χωρὶς ἐκείνων ἡμεῖς δυνάμεθα ν' ἀποκτήσωμεν μέγαν ἔπαινον, ἐὰν μὲ τὴν προσοχὴν νὰ γράφωμεν, ὡς πρέπει (μὴ νομοθετοῦντες τὸ πῶς πρέπει), δείξωμεν, ὅτι παρὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ χρόνου ἄλλο δὲν μᾶς ἐμπόδισε νὰ γράφωμεν ὡς Κλασσικοί (1)· ἐκεῖνοι χωρὶς ἡμῶν εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ κατασθῶσιν ἐνδοξοί.

Τῆς φιλοσοφίας πρώτιστον ἔργον εἶναι νὰ γνωρίσῃ τίς ἑαυτὸν, ἡγοῦν νὰ θεωρήσῃ τίς εἶναι, ποῦ καὶ εἰς ποῖαν χρόνον περίοδον ἐγεννήθη, εἰς τίνα βίου κατάστασιν εὐρίσκεται, τί ἔργον νὰ κάμῃ καὶ ποῖον ἔρανον νὰ συνεισφέρῃ εἰς τῆς πατρίδος τὴν ἀνάγκην συγχωροῦν εἰς αὐτὸν αἱ περιστάσεις· εἰς ὀλίγα λόγια, ὁ φιλόσοφος χρεωσθεῖ, ὡς ἔλεγεν ὁ Χῖος Ἀρίστων (2), νὰ μιμῆται τὸν τεχνικὸν ὑποκριτὴν· νὰ παίξῃ καλῶς τὸ ὅποιον ὑποκρίνεται ταπεινὸν ἢ λαμπρὸν πρόσωπον εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν του· νὰ τὸ ἐκλέξῃ, κρέμεται ἀπὸ τὴν διδασκαλὸν Πρόνοιαν.

Ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν γλῶσσα ἐπάθεν ὅ,τι ἐπάθαμεν ἡμεῖς

(1) Personne ne peut s'ériger lui-même en auteur classique, et ce serait une présomption impardonnable de faire soupçonner que l'on a de pareilles prétentions : ce rang est dispensé ou par le hasard, ou par le peuple, qui choisit presque au sort entre des écrivains d'un mérite égal. Mais c'est le devoir de chaque réformateur des sciences, de cultiver sa langue avec autant d'application que s'il aspirait à ce rang. *De l'Influence des Opinions sur le Langage, et du Langage sur les Opinions*, pag. 152.

(2) « Εἶναι γὰρ ὁμοίον τῷ ἀγαθῷ ὑποκριτῇ τὸν σοφόν· ὅς, ἂν τε » Θερσίτου, ἂν τε Ἀγαμέμνονος πρόσωπον ἀναλάβῃ, ἐκότερον ὑπο- » κρίνεται προσηκόντως » Παρὰ Διογένη. Λαερτ. Ζ, 160.

ὅλοι οἱ λαλοῦντες αὐτήν. Ἀφοῦ ἐγυμνώθημεν ἀπὸ ἐπισήμας καὶ τέχνας, ἀκόλουθον ἦτο νὰ γυμνωθῶσι καὶ αἱ κεφαλαὶ ἡμῶν ἀπὸ πραγμάτων ἰδέας ὀρθάς· καὶ ἐπειδὴ ζώου λογικοῦ κεφαλὴ, εὐκαιρὸς νὰ μένη δὲν ἐμπορεῖ, ἐμβῆκαν εἰς τόπον ἐκείνων αἱ σρεβλαὶ καὶ φθοροποιαὶ προλήψεις. Ἄλλ' αἱ ἰδέαι, εἴτε καλαί, εἴτε κακαί, εἶναι ἢ βάσις, ἢ μᾶλλον αὐτὴ ἢ ὕλη τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου. Ὅποῖος εἶναι αὐτὸς, τοιαύτη πρέπει νὰ ᾖ καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, ὁ προφορικός· καὶ οὗτος πάλιν, ἀντενεργῶν εἰς ἐκεῖνον, τὸν κάμνει εὐμορφότερον ἢ ἀσχημότερον, πτωχότερον ἢ πλουσιώτερον. Ὁ κακὰ συλλογιζόμενος κακὰ λαλεῖ, καὶ ὁ κακὰ λαλῶν ἐμποδίζει τὸν νοῦν νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς πηγὰς τῆς πλάνης, καὶ τοῦ διασρέφει ὅλον ἐν τὴν δύναμιν τοῦ συλλογιζέσθαι, ἢ καὶ παντάπασιν τὴν καταργεῖ.

Ἡ σφιγκτὴ ἔνωσις αὕτη τῆς γλώσσης μὲ τὰς ἐννοίας εἶναι ἀναμφίβολος. Οἱ ἐκ γενετῆς ἄλαλοι καὶ κωφοὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἡλίθιοι· ἐξεναντίας οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ δείχνουσι πολλάκις θαυμαστὴν ἀγχίνουσαν· διότι οἱ πρῶτοι σερροῦνται τὸν ὅποιον ἔχουσιν οἱ δεῦτεροι προφορικὸν λόγον. Πόσῃ δυσκολίαν δὲν δοκιμάζει ὅστις ἐμδαίνει πρώτην φοράν εἰς πολυάνθρωπον πόλιν, νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὴν φαντασίαν καὶ μνήμην αὐτοῦ, τῶν κατοίκων τὰ διάφορα πρόσωπα; Εὐκόλα ὅμως καὶ τὰ ἐνθυμᾶται καὶ τὰ διακρίνει εὐθύς ἀποῦ μάθῃ τὰ ὀνόματά των· καὶ τοῦτο δείχνει πόσῃ ἐνέργειαν ἔχουσιν αἱ λέξεις εἰς τὰ νοήματα. Μὲ βραδύτητα μανθάνομεν νὰ διακρίνωμεν ὅσα δὲν ἐξεύρομεν νὰ ὀνομάσωμεν· διότι τῶν αἰσθήσεων οἱ τύποι εἶναι ὀλιγοχρόνιοι· τὰ προσκολλώμενα εἰς αὐτοὺς ὀνόματα διεγείρουσι τὰς εἰκόνας τῶν αἰσθητῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἥτις κλίνει φυσικὰ εἰς ταύτην τῶν ἰδεῶν μὲ τὰς φωνὰς τὴν σύζευξιν (I).

(1) Les sourds de naissance sont d'une stupidité brute, tandis que les aveugles-nés montrent souvent un esprit et

Διὰ τὴν φυσικὴν ταύτην καὶ ἀναγκαίαν σύζευξιν, καὶ οἱ σοφοὶ ἡμῶν πρόγονοι μὲ τὴν αὐτὴν λέξιν ἐσήμαιναν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ, καὶ τῆς ἐνεργείας ταύτης τὴν διὰ τοῦ ὅματος φανέρωσιν, ἤγουν καὶ τὸν ἐνδιάθετον καὶ τὸν προφορικὸν λόγον, μεταχειριζόμενοι εἰς τοῦτον τὸ Φράζω, εἰς ἐκείνον τὸ Φράζομαι.

— Ες χῶρον ἀφικόμεθ', ὃν ΦΡΑΣΕ Κίρκη, λέγει ὁ Ὅμηρος (1), ἤγουν, Ἠλθαμεν εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Κίρκη μᾶς εἶπε τόπον· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς (2),

— Τὰ ΦΡΑΖΕΑΙ, ἄσπ' ἐθέλησθα, ἤγουν, Συλλογίσειςαι ὅσα Ψέλεις.

une pénétration peu commune. Cette différence ne peut venir que de l'usage de la parole qui manque à ceux-là, et dont ceux-ci jouissent. Un étranger arrive dans une ville fort peuplée : quelle difficulté n'éprouve-t-il pas d'abord à graver dans son imagination et dans sa mémoire les diverses physionomies des habitans ! mais il les retient et les distingue aisément aussitôt qu'il en sait les noms, ce qui fait voir évidemment l'influence des symboles dans nos pensées : ce n'est qu'avec peine et avec lenteur que nous apprenons à discerner les choses semblables que nous ne savons pas nommer. Les impressions des sens ne durent qu'un instant ; c'est par les noms qui leur sont attachés que l'esprit humain rappelle leurs images fugitives ; et cet esprit paraît avoir un penchant naturel d'associer les idées aux sons. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 68.

(1) Ὀδυσσ. λ', 22.

(2) Ἰλιάδ., α', 554. Τὸ Φράζομαι, δι' αὐτὴν τοῦ τὴν μεσότητά, ἄλλο δὲν σημαίνει, πλὴν τὸ Λέγω εἰς τὸν ἑαυτόν μου, ἢ μὲ τὸν ἑαυτόν μου, Λέγω μέσα μου, ἢ Λέγω εἰς τὸν νοῦν μου, κατὰ τὸ Ὀμηρικὸν (Ἰλιάδ. π', 646), Φράζομαι Συμφῶ. « Φράσαντας » (λέγει ὁ Ἡσύχιος), εἰπόντας, δειξάντας, λέξάντας. . . Φρασάμενος, σκεψάμενος, νοήσας, λογισάμενος ».

Ἐκ τούτων συμπεραίνεται, ὅτι εἶναι φανερά λογομαχία ἡ γεννηθεῖσα φιλονεικία μεταξύ τῶν ἐρευνώντων τὰς λέξεις, καὶ τῶν καταφρονούντων τὴν τοιαύτην ἔρευναν μὲ πρόφασιν ὅτι πρέπει νὰ καταγινώμεθα εἰς ἰδέας πραγμάτων. Καὶ τῶν πρώτων ὁ σκοπὸς βέβαια εἶναι νὰ φθάσωσι διὰ τῆς ἐρεῦνης τῶν λέξεων εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων· καὶ οἱ δεύτεροι, ἐπαινοῦντες τὴν εἰς τὰ πράγματα ἀσχολίαν, δὲν ἀποβάλλουσι τὴν ἔρευναν τῶν λέξεων· τοῦτο μόνον νοοῦσιν ὅτι δὲν πρέπει νὰ μένωμεν εἰς αὐτάς, ἀλλὰ νὰ προχωρῶμεν εἰς τὰ δι' αὐτῶν σημαινόμενα. Τὸ Φράζω καὶ τὸ Φράζομαι εἶναι τόσον ἀχώριστα, ὥστε κἀνεῖς νὰ διορθώσῃ ἢ νὰ διασρέψῃ ἓν ἀπὸ τὰ δύο χωρὶς διόρθωσιν ἢ διαστροφὴν τοῦ ἄλλου δὲν δύναται. Καὶ ἂν ἔχῃ χώραν καμμία διάκρισις, τῆς τάξεως ἀναμφιβόλως τὰ πρωτεῖα πρέπει νὰ δοθῶσιν εἰς τὰς λέξεις, ὅχι μόνον, διότι πρὶν συλλάβῃ τις ἰδέας πραγμάτων πρέπει νὰ μάθῃ πρῶτον πῶς ὀνομάζονται τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ λέξεις γινόμεναι κοιναὶ εἰς τὸ ἔθνος αὐξάνουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν προσεχόντων εἰς τὰ πράγματα (1).

Ὅταν ὁ λόγος ᾗναι περὶ βαρβάρου, ἢ βαρβαρωθέντος ἔθνους, γίνεται ἀκόμη τῶν λέξεων ἡ ἔρευνα πλέον ἀναγκαία· διότι πρὸ τῆς μαθήσεως τῶν ὀρθῶν ἰδεῶν, πρέπει ὁ μαθητευόμενος νὰ ἀπομάθῃ ὅσας εἶχε πρότερον σρεβλίας· διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ εἰς ὑποδοχὴν τῶν καλῶν τὴν κεφαλὴν του, πρέπει πρῶτον νὰ σαρώσῃ ὅσα σκύδαλα ἐσώρευσεν ἢ ἀπαιδευσία εἰς αὐτήν.

(1) Les richesses de la nature sont répandues en pure perte pour ceux qui ne savent pas les nommer. Donnez-leur des noms, pris de la langue des pays; elles seront remarquées d'une foule de personnes, qui jusque-là n'y faisaient pas la moindre attention. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 55.

Τούτο νὰ κατορθωθῇ χωρὶς ἔρευναν καὶ καθαρμὸν τῆς γλώσσης εἶναι ἀδύνατον, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὡς φράζει οὕτω καὶ φράζεται, ὡς λαλεῖ οὕτω καὶ συλλογίζεται. Ὅστις ἀμυβάλλη περὶ τούτου, ἄς ἐξετάσῃ ὅλων τῶν βαρβάρων ἐθνῶν τὰς γλώσσας, νὰ μάθῃ πόσον διαφέρει πολλῶν λέξεων ἢ σημασίαι εἰς ἐκείνους ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ ἀνάλογοι λέξεις εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη. Ἀπὸ ταύτας ὅμως τὰς σημασίας κρέμεται πολλὰκις ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ κακοδαιμονία τῶν ἀνθρώπων· διὰ τὴν διαφορὰν ταύτην ὀνομάζουσι πολλὰκις οἱ ἄνθρωποι τὸ ἄδικον δίκαιον, καὶ ἄρπάζουν τὰ ἀλλότρια, διὰ νὰ κάμνωσιν ἐξ αὐτῶν ἐλεημοσύνας· διὰ ταύτην, καὶ ὅχι δι' ἄλλην αἰτίαν, πολεμεῖ ἓνας τὸν ἄλλον· διὰ ταύτην ἔθνη ὀλόκληρα, μὴ γνωρίζοντες τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς ἐλευθερίας, ἀγνοοῦσι καὶ τὴν χρησίμην τῆς, καὶ κατακυτῶσιν εἰς τὴν ἐλεεινὴν αὐτῆς σέρησιν, γινόμενοι ἐξ ἀνθρώπων καταγέλαστα ἀνδράποδα. Αὐτὸ τῆς παιδείας τὸ νομα, δὲν βλέπεις, τί σημαίνει εἰς τοῦ ἀπαιδεύτου, τί εἰς τοῦ σοφοῦ τὸ σῶμα; Ἐκεῖνος τὴν περιορίζει εἰς τὰ Καλὰ γραμματικά, τὰ ὅποια καὶ αὐτὰ, ἄλλο κατ' αὐτὴν σημαίνουν παρὰ τὰ ἀληθῶς Καλὰ γραμματικά· οὗτος λέγει καὶ πιστεύει ἀδιςάκτως, ὅτι παιδεία χωρὶς φιλοσοφίας νὰ ἀποκτηθῇ εἶναι τόσον ἀδύνατον, ὅσον καὶ νὰ γένη χωρὶς ἥλιον ἡμέρα.

Δικαίως λοιπὸν ἔλεγεν ὁ φιλόσοφος Ἐπίκτητος, ὅτι ἡ παιδεία τῶν ἀνθρώπων πρέπει ν' ἀρχίζῃ ἀτ' αὐτὴν τῶν λέξεων τὴν ἔρευναν· « Ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίκρισις (1) ».

(1) Ἀρρίαν. Διαιτ. Ἐπικτ. I, εἴ', 12, σελ. 42 ἐκδοσ. Κοραῆ. Δὲν τὸ λέγει ἀφ' ἐκτουτοῦ ὁ Ἐπίκτητος, ἀλλὰ τὸ φέρει μαρτύριον ἀπὸ τὸν Ἀντισθένην· μετὰ τὸν ὅποιον ὀνομάζει καὶ τὸν Χρῆστιππον, καὶ τὸν Κλεάνθην, καὶ τὸν Ζήνωνα, καὶ πρὸ τούτων τὸν Σωκράτην, ὡς ἔρευνητάς τῶν λέξεων. Οταν ὁ Σωκράτης ἄρχισε τὴν ἔρευναν ταύτην, τὰ φιλοσοφικά τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους συγγράμματα δὲν εἶχαν ἀκόμη ἰδεῖν τὸ

δικαίως καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους δὲν ἐνθυμοῦμαι τίς (1), ὅτι τὸ πρῶτον βιβλίον ἐκάστου ἔθνους εἶναι τῆς γλώσσης του τὸ Λεξικόν, ἤγουν ἡ συνάθροισις καὶ ἐρευνα τῶν συμβόλων μὲ τὰ ὅποια ἐκφράζει τὰς ἰδέας του. Ἔως δὲν γένη ἡ συνάθροισις αὕτη, τὸ ἔθνος ὅχι μόνον δὲν ἐμπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ παιδείαν, ἢ ν' αὐξήσῃ τὴν ὁποίαν ἔχει, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύει νὰ τὴν χάσῃ παντάπασι, διὰ τοῦτο ὅτι περιφέρεται κατὰ πόλεις καὶ χώρας σκορπισμένη καὶ ἀθησαύριτος. Εἰάν ἐξετάσωμεν τὴν ἰστορίαν, θέλομεν εὐρεῖν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐρευναν τῶν λέξεων ἄρχισεν ἡ παιδεία καὶ τῶν σημερινῶν φωτισμένων ἐθνῶν. Ἰταλοὶ, Ἰσπανοὶ, Γάλλοι, Γερμανοὶ, Ἀγγλοὶ, πολὺν καιρὸν πρὶν αἱ ἐπιστῆμαι ἀναδῶσιν εἰς τὸν ὅποιον σήμερον τὰς βλέπομεν βαθμὸν, ἄρχισαν νὰ συναθροίζωσι τὴν ὕλην τῆς γλώσσης, καὶ κατέδαλαν τὰ πρῶτα θεμέλια τῶν Λεξικῶν. Καὶ ὅχι μόνον αἱ ἐπιστῆμαι, ἀλλ' εἰς πολλὰ ἔθνη καὶ πρὶν ἀκόμη γράψωσι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δοξάσαντας τὸ γένος Κλασσικοὺς, ἐφάνησαν οἱ ἐρευνῆται τῆς γλώσσης. Ἀπ' αὐτὴν τὴν δεκάτην ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα ἄρχισαν οἱ Γάλλοι τὰς περὶ τῆς γλώσσης τῶν ἐρεῦνας· καὶ εἰς τὴν δεκάτην ἐδοδόμην ἐπεχείρησεν ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία νὰ συναθροίσῃ τὴν ὕλην τοῦ Λεξικοῦ τῆς, τὸν αὐτὸν χρόνον (1679), ὅτε ἶδε τὸ φῶς ὁ Εὐριπίδης τῆς Γαλλίας, ὁ μέγας Ρακίνας, καὶ τρεῖς χρόνους μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ περιρῆμου Σατυρικοῦ Βοϊλλώ. Ὁ Μενάγιος ἐξέδωκε τὸ Ἑτυμολογικὸν τῆς Γαλλικῆς

φῶς. Οἱ Στωϊκοὶ ἔπειτα φιλόσοφοι μὲ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ἠθικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας νέων ἰδεῶν, ἀναγκάσθησαν ὅχι μόνον νὰ πλάσωσι νέας λέξεις, ὅποῖαι εἶναι ὁ Ἐνάρετος, τὸ Καθῆκον, καὶ ἄλλαι πολλαί, ἀλλὰ νὰ διαιρίσωσι καὶ τὴν σημασίαν τῶν παλαιῶν. Ἐκατάλαβαν οἱ σοφοὶ οὗτοι ἄνδρες ὅτι τὸ ἀδιόριστον τῶν λέξεων γεννᾷ τὸ ἀκατάστατον τῶν ἰδεῶν, καὶ τοῦτο πάλιν τὸ ἀκατάστατον τῶν πράξεων.

(1) Ὁ περιηγητὴς Βολνέϋς (Volney), ἃν δὲν λανθάνωμαι.

γλώσσης κατὰ τὸ 1650 ἔτος, καὶ ὁ αὐτὸς πάλιν τὸ Ἑτυμολογικὸν τῆς Ἰταλικῆς κατὰ τὸ 1685. Εἰς τὸν αὐτὸν σχεδὸν καιρὸν ὁ δεξάσας τὴν Γερμανίαν μέγας Λεϊονίτιος δὲν ἔκρινε τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἀνάξιον νὰ ἀσχοληθῇ εἰς ἐτυμολογικὰς ἐρεῦνας (1).

Καὶ ἐπειδὴ τοιαύτη ἐγένεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἢ κατὰ μικρὸν πρόδοος τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τοιαύτη πρέπει νὰ γένη καὶ εἰς ἡμᾶς· ἢ μᾶλλον γίνεται, ὀδηγουμένη ἀπ' αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, χωρὶς προαιρέσεως ἐπιρροήν. Καθὼς ὁ ἐξερχόμενος ἀπὸ σκοτεινῆς καὶ μακροχρόνιον φυλακῆν ἐρωτᾷ πρῶτον τὰς ὀνομασίας τῶν ἀμυδρῶς ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς ὀφθαλμοῦς τοῦ βλεπομένων πραγμάτων, παρόμοια καὶ ἡμεῖς μεταδιδόντες ἀπὸ τῆς ἀμαθίας τὸ σκότος, πρέπει νὰ πλησιάζωμεν τὰς ὁποίας ἕως τώρα ἐμεταχειριζόμεθα λέξεις εἰς τὴν λαμπράδα τῆς φιλοσοφίας· πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν τί ἐσημαίνει πᾶσα μία ἀπ' αὐτὰς εἰς τοὺς προγόνους ἡμῶν, τί ἐκατέστησε νὰ σημαίνει εἰς ἡμᾶς, καὶ τίς εἶναι ἡ κυρία τῆς σημασίας, παραβαλλομένης μὲ τὰς ἀναλόγους τῶν φωτισμένων ἐθνῶν λέξεις.

Τὴν τοιαύτην ἐρευναν ὀνομάζει ὁ Ἐπίκτητος Παρακολούθησιν τῶν ὀνομάτων, καὶ τὴν διακρίνει ἀπὸ τὴν ἀπλὴν αὐτῶν Χρησιν, ἥτις κατ' αὐτὸν ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ νὰ λαλῇ τίς χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ τί λέγει, μεταχειριζόμενος τὰς λέξεις καθόσον ἔρχονται μία μετὰ τὴν ἄλλην εἰς τὴν γλώσσάν του, γυμνὰς ἰδεῶν, ἢ ἐνδυμένας μὲ ἀλόγους καὶ κτηνώδεις ἰδέας (2).

(1) Ὡς τὸ μαρτυρεῖ τὸ ἐπιγραφόμενον αὐτοῦ βιβλίον, Ἑτυμολογικαὶ συλλογαί, Collectanea Etymologica

(2) « Πόθεν οὖν ἀρξασθαι δεῖ; . . . Ἐρῶ σοι, ὅτι πρῶτον δεῖ σε τοῖς » ὀνόμασι παρακολουθεῖν. . . Πῶς οὖν χρῶμαι αὐτοῖς; Οὕτως ὡς οἱ » ἀγράμματοι ταῖς ἐγγραμμάτοις φωναῖς, ὡς τὰ κτήνη ταῖς φωντα-

Ὅτι εἰς ὅσα λέγομεν, ἢ γράφομεν, τὴν σήμερον περιέχονται καὶ ἄλογα πολλά, δὲν ἔχει χρεῖαν ἀποδείξεως. Ἀλλὰ ἑποῦον ἔθνος ἄρχισεν ἀπὸ λογικώτερα; λέγω καὶ ἐγὼ, κ' ἔχει δίκαιον νὰ λέγῃ πᾶς εἷας ἀπολογούμενος.

Εἶναι ὅμως καὶ εἰς τοῦτο διαφορά. Τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ πατέρες ἡμῶν, καταρχὰς τοῦ φωτισμοῦ των, δὲν εἶχαν ὅσα σήμερον ἔχομεν ἡμεῖς βοηθήματα ἀπὸ ἄλλα ἔθνη φωτισμένα, εἰς τὰ ὅποια εὐρίσκονται ὀρθῶς νοούντων, λαλούντων καὶ γραφόντων παραδείγματα πολλά. Ἀπὸ τούτους κάνεις δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ γράψῃ περὶ πράγματος τοῦ ὁποίου δὲν ἐξεύρει ἀκριβῶς τὸ νομᾶ, ἤγουν δὲν ἔχει καθαρὰν ἰδέαν καὶ παρακολούθησιν αὐτοῦ· καὶ ὅταν πιάσῃ τὸν κάλαμον, δὲν γράφει οὔτε διὰ τοὺς σοφοὺς, οὔτε διὰ τοὺς ἀπαιδεύτους τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ δι' ὅλον αὐτοῦ τὸ ἔθνος. Διὰ νὰ φύγῃ τὰ δύο ταῦτα ἄκρα, μηδὲ νὰ μακρύνῃ ἀπὸ τὰ γραφόμενα μῆτε τοὺς πρῶτους διὰ τὴν ὀηδίαν, μῆτε τοὺς δευτέρους διὰ τὸ δυσνόητον, ἢ καὶ ἀκατανόητον, πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ τὴν γλῶσσαν τῶν Κλασσικῶν, ἃν τὸ ἔθνος του ἔχῃ ἀμολογουμένους Κλασσικοὺς, οἱ ὅποιοι μηδ' αὐτοὶ ἠθέλουν ἀξιώθῃν νὰ ὀνομάζωνται τοιοῦτοι, εἰὰν ἔγραφαν διὰ μέρος τι τοῦ ἔθνους.

Εἰς ἡμᾶς, μὴν ἔχοντας ἀκόμη Κλασσικοὺς, ἃν θέλωμεν νὰ ταχύνωμεν τὴν γένεσιν αὐτῶν, πάλιν τὴν μέσσην ὁδὸν τῆς γλῶσσης πρέπει νὰ πατήσωμεν, διὰ νὰ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους, ἃν ἔχωμέν τι καλόν, καὶ νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς σοφοὺς ἀφορμὴν νὰ μεταδώσωσι καλῆτερα. Ἀλλὰ τὴν μέσσην ὁδὸν ἐκεῖνος μόνος εἶναι κυλὸς νὰ πατήσῃ, ὅστις ἐξέτασεν ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τῆς γλώσσης του. Ἀς ἀρχίσωμεν λοιπὸν

» σίαις· ἄλλο γάρ ἐστι χρῆσις, ἄλλο παρακολούθησις »· Ἀρρίαν. Διατριβ. Ἐπικτ. II, ιδ', 15, σελ. 108-109, ἐκδ. Κοραῆ.

ἀπὸ τὴν ἔρευναν αὐτῆς· καὶ ἄς τολμήσωμεν, ὡς ἔλεγεν ὁ Κικέρων (1), νὰ μιμηθῶμεν τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους, οἱ ὅποιοι ἐξέταζαν ἐπιμελῶς τὰς παραγωγὰς τῶν λέξεων.

Καὶ πρῶτον πρέπει, ὡς τὸ ἐξήτησα καὶ ἄλλοτε, νὰ συναθροισθῶσιν αἱ λέξεις καὶ φράσεις, εἰς ἓνα λόγον, ἡ ὕλη τῆς γλώσσης ὅλη ἀπ' ἑλᾶς τὰς πόλεις καὶ χώρας τῆς Ἑλλάδος. Τῆς συναθροίσεως πρῶτον ἀποτέλεσμα καλὸν εἶναι ὁ καθαρμὸς τῆς γλώσσης ἀπὸ ἀλλοφύλων λέξεων. Εἰς τίνα δὲν εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς πολλοὺς τόπους ὀνομάζονται τὰ πράγματα μὲ λέξεις Ἰταλικὰς καὶ Τουρκικὰς; ὅχι διότι λείπει ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ἐμφύλιος λέξις, ἀλλὰ διότι δὲν γνωρίζεται εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅπου ὀνομάζεται τὸ πρᾶγμα μὲ ἀλλόφυλον (2). Εἶναι ἐντροπὴ

(1) Audeamus imitari Stoicos, qui studiose exquirunt unde verba sint ducta. *Cicer. de offic. I, 7.* Ἀπὸ τοὺς νεωτέρους λέγει καὶ ὁ συγγραφεὺς, τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω ἔφερα τινὰς μαρτυρίας. On ne saurait croire combien de bonnes choses sont contenues dans l'Étymologie. Elle est un trésor de bon-sens : elle renferme des vérités qui échappent à la plupart des philosophes, et qui illustreront un jour le philosophie qui en fera la découverte, sans que lui-même soupçonne que depuis un temps immémorial, elles sont dans la bouche de tout le monde. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 27.

(2) Τὰ αὐτὰ εἶπε περὶ τῆς Γερμανικῆς γλώσσης καὶ ὁ ἀνωτέρω συγγραφεὺς. Je demande au paysan le nom d'une plante : il me répond qu'elle n'en a point : cela ne prouve pas encore la pauvreté de la langue, cela ne prouve, peut être, que l'ignorance du paysan, celle de son village, ou celle de toute la contrée... Parcourez les différentes contrées de l'Allemagne; vous cesserez de vous plaindre de la disette des noms : vous vous plaindrez peut-être d'une abondance pernicieuse. La plante que vous croyez n'avoir point de nom, vous verrez

εἰς Γραικὸν, καθ' ὑπόθεσιν, Σμυρναῖον νὰ ὀνομάζῃ Τουρκισί πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ὁ πλησιόχωρος αὐτοῦ Χίος ὀνομάζει Γραικισί, εἰς τὸν Κερκυραῖον, Ἰταλισί, τοῦ ὁποῖου τὸ Γραικὸν ὄνομα σώζεται εἰς τὴν γείτονά του Πελοπόννησον.

Δεύτερον ἀποτέλεσμα καλὸν τῆς συναθροίσεως εἶναι, ὅτι, ἐπειδὴ εἰς τόπους πολλοὺς πολλὰ πρᾶγματα οὐτ' ἐμφύλιον οὐτ' ἀλλόφυλον ὄνομα ἔχουσι κἀνέν, οἱ ἐντόπιοι, λαμβάνοντες ἀπὸ τοὺς ἔχοντας τὰς ὀνομασίας, μαυθάνουν ἐντάμα καὶ τὰ πρᾶγματα, τὰ ὁποῖα ἕως τότε ἔδλεπαν, ὡς βλέπει τὸ κτῆνος τὴν βοσκὴν του, χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ τί εἶναι. Ὀλίγην προσοχὴν δίδει φυσικά ὁ ἄνθρωπος εἰς ὧσων δὲν γνωρίζει τὸ ὄνομα. Τὰ ὀνόματα ἐντυπώνουσι μονιμώτερον εἰς τὴν ψυχὴν τὰς ἰδέας τῶν πραγμάτων. Ὅταν ἡ γλῶσσα εἶναι πλουσία ἀπὸ λέξεις, ἀδύνατον νὰ μὴ διαδωθῇ μέρος τί τῆς ὅλης ἐπιστήμης τοῦ ἔθνους καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν λαόν (1).

Τρίτον ἀποτέλεσμα καλὸν ἡ συνάθροισις τῆς ὕλης τῆς γλώσσης καὶ εἰς Λεξικὸν καταχώρισις ἔχει τοῦτο, ὅτι μᾶς φυλάσσει ἀπὸ τὸν κίνδυνον νὰ πλάσσωμεν νέας λέξεις, ἀμφιδόλου πολ-
λάκις ἀρχῆς καὶ γενέσεως (2), διὰ πρᾶγματα, τὰ ὁποῖα πρὸ

qu'elle en a plusieurs, mais ce ne sont que des noms provinciaux. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 50-51.

(1) Lorsque la langue est riche, il n'y a pas jusqu'à l'homme du commun qui ne prenne quelque teinture du savoir : il s'instruit de choses qui, sans le secours de sa langue, lui seraient toujours demeurées inconnues : il observe mieux le cours de la nature, et se trouve en état de communiquer aux savans des expériences qui sans cela eussent été perdues, et qui ne sont pas toujours à mépriser. *De l'infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 45.

(2) Des mots nouveaux sans dérivation rendraient un

πολλοῦ ἔχουν ὄνομα σημαντικόν εἰς τὴν γλῶσσαν. Αἱ μὴ ἀναγκαιᾶ πλάσεις τῶν ὀνομάτων δὲν πλουτίζουν τὰς γλώσσας. Ἐὰν τὸ παλαιὸν σημαίνει ἀριετὰ τὸ πρᾶγμα, τὸ ἔθνος δὲν δίδει προσοχὴν εἰς τὸ νέον· καὶ ἂν ὑπερισχύσῃ τοῦτο νὰ ἐξαλείψῃ τὸ παλαιόν, δὲν βλέπω τί ἐκέρδησεν ἡ γλῶσσα ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν ταύτην. Τὰ ὀνόματα τῆς γλώσσης πρέπει νὰ φυλάσσονται, ὅταν ᾔηται καλὰ, καὶ μάλιστα ὅσα δὲν περιορίζονται εἰς πόλιν ἢ χώραν τινά, ἀλλ' εἶναι εἰς ὅλον τὸ ἔθνος γνωστὰ, καί, νὰ εἴπω οὕτως, οἰκουμενικά (1).

son étranger, et auquel nos oreilles ne sont point faites : ce qui serait un très-grand supplice pour la mémoire. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 119.

(1) Ἐδῶ ἄς με συγχωρήσῃ ὁ φίλος Γαζής νὰ σημειώσω, ὅτι ἐβιάσθη ὀλίγον εἰς τὴν ὀνοματοθεσίαν τοῦ *Ἡτρίου*. Ἄν τὸ ἔθετεν ἄλλος, ὀλίγον ἤθελα φροντίσειν· ἀλλ' ὅσον εἶναι σοφώτεροι οἱ διορθωταὶ τῆς γλώσσης, τόσον αὐτῶν τὰ σφάλματα βλάπτουσι πλέον τὴν γλῶσσαν. Ὁ σφαλλόμενος ἐνδέχεται νὰ ᾔηται ἐγώ· ἀλλὰ τοῦτο δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ ὑποτάξω εἰς σοφώτερας δευτέρας τοῦ φροντίδας τὴν γνώμην μου. Τὸ ὄνομα *Τετράδιον*, ῥιζωμένον εἰς τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὴν τετάρτην ἐκατονταετηρίδα, σημαίνει τὸ αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἠθέλησε νὰ σημαίνῃ μετὰ τὴν λέξιν *Ἡτρίον*, λέξιν ξενίζουσαν εἰς τὰς ἀκοάς, καὶ τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις καὶ μεταφορά εἶναι ἀμφίβολος. Πρῶτος ὁ Πλάτων τὴν ἐμεταχειρίσθη εἰς σημασίαν *Πανίου*, ἡ *Υφάσματος*· Ἡτρίον, » ἔνδυμα ὑμενῶδες » λέγει ὁ Σουΐδας. Τὸ *Δωρικόν*, *Ἀτρίον*, ἐξηγεῖ ὁ *Ἡσύχιος*, « *Υφός* λεπτόν, καὶ *Εὐάτριοι*, εὐυφεῖς ». Ἐν μοναδικῶν παράδειγμα, καὶ τοῦτο ποιητικόν, ἔχομεν *Λεωνίδου* τοῦ *Ἀλεξανδρέως* (*Ἀνάλεκτ. Βρυγκ. Τόμ. Β, σελ. 195*), ὅς τις τὸ ἐμεταχειρίσθη εἰς σημασίαν *Χαρτίου*. Ἀλλὰ τοῦ *Λεωνίδου* ἡ ἀξία δὲν εἶναι τόση, ὥστε νὰ ἐξορίσῃ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν λέξιν εἰς ὅλους γνωστὴν, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἰδέαν πολλὰ φωτισμένα ἔθνη ἐκφράζουσι με σημεῖον ἀνάλογον. Καθὼς τοῦ *Τετραδίου* ἡ παρὰγωγὴ εἶναι ἀπὸ τὸ *Τέσσαρα*, παρόμοια καὶ οἱ Ἴταλοὶ καὶ οἱ Ἰσπανοὶ τὸ ὀνομάζουσι *Qua-*

Τέταρτον τῆς συναθροίσεως τῶν λέξεων ἀποτέλεσμα καλὸν εἶναι ἢ εὐκολωτέρα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης μάθησις. Ὅτι συμβάλλει πολὺ, ὅσον καὶ ἂν ἐσθραβρώθῃ, ἡ σημερινὴ γλῶσσα εἰς τῆς ἀρχαίας τὴν ἐξήγησιν, τὸ ἔδειξα μὲ πολλὰ πολλάκις παραδείγματα, εἰς τὰ ὅποια νὰ προσθέσω δὲν ἤθελαν μὲ λείπειν πλείοτερα, ἐὰν ὁ καιρὸς δὲν μ' ἔλειπε.

Τῆς προγονικῆς γλώσσης ἡ ἀπόκτησις εἶναι τόσον ἀναγκαιοτέρα εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, ὅσον ἡ ἀμέθοδος αὐτῆς παράδοσις, αὐξάνουσα χωρὶς ἀνάγκην τοὺς κόπους, καὶ διὰ τοῦτο ἐμποδίζουσα τὴν εἰς πολλοὺς αὐτῆς διάδοσιν, ἐξάθη ἡ γονιμωτάτη αἰτία, ἐκ τῆς ὁποίας ἔρευσαν ὅλοι τοῦ γένους αἱ δυσυχίαι, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ τοῦ ἔθνους δυνατοί, ὄντες ἀπαίδευτοι, δὲν φροντίζουν νὰ τὰς παύσωσι. Μόνους ἀκόμη δέκατοιούτους, ὁποῖος εἶναι τῆς Οὐγγροβλαχίας ὁ σοφὸς Ἀρχιερεὺς Ἰγνάτιος, ἐὰν εἶχεν ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς, εἰς πολὺ μικρόν

derno, καὶ οἱ Ὀλλανδοὶ *Katern*, ἀπὸ τὸ *Quattro* (τέσσαρα). Τὸ ταυτόσημον *Cahier* τῶν Γάλλων ἐγράφετο παλαιὰ *Quayer*, διότι εἶναι καὶ αὐτὸ παραφθορά τοῦ Λατινικοῦ *Quaternum*. Ἀπὸ τὴν αὐτὴν πηγὴν εἶναι καὶ τῶν Ἀγγλων τὸ *Quire*, ὅταν ὁ λόγος ᾔῃαι περὶ τυπογραφουμένου φύλλου, ἢ τετραδίου. Εἰς τὸν πρῶτον τόμον (σελ. 152) τοῦ τριγλώσσου Λεξικοῦ εὐρίσκω, « *Cahier... τέτρα-* » *δον*, *τετράδιον* », ἐπειδὴ ἀλλέως νὰ τὸ μεταφράσῃ ὁ Λεξικογράφος ἦτον ἀδύνατον, χωρὶς νὰ βιάσῃ τὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸν Σομανέρην ὁμοίως, « *Quaderno, τέτραδον* » Τὸ φύλλον, ὡς ἐκβαίνει πλασμένον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ χαρτοποιοῦ, ἐὰν διπλωθῇ εἰς δύο (διὰ τὴν ὁποίαν διπλωσιν καὶ κάψιν τὸ ὠνόμασαν οἱ Γερμανοὶ, ὁμωυμως τοῦ τόξου, *Bogen*), γεννᾷ τέσσαρας σελίδας, ἢ καταβατά· ἐὰν διπλωθῇ εἰς τέσσαρα, ἔχουν ὀκτὼ σελίδας, γίνεται τετράδιον διὰ τὴν εἰς τέσσαρα διπλωσιν· ἐὰν διπλωθῇ εἰς ὀκτὼ ἢ καὶ περισσότερα, πάλιν τὸ αὐτὸ ὄνομα φυλάσσει, διότι γίνεται σύνθετον ἀπὸ πολλὰ τετράδια.

καιροῦ διάστημα ἤθελε κατορθώσειν ἄξια νὰ φέρωσιν εἰς ἐκπληξιν καὶ αὐτὴν τὴν φωτισμένην Εὐρώπην πράγματα.

Μεγάλην λοιπὸν ὠφέλειαν θέλει προξενήσῃ εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς τὸ γένος, ὅσις περιέλθῃ τὴν Ἑλλάδα ὅλην διὰ μόνην τὴν ἔρευναν καὶ συνάθροισιν τῶν λέξεων. Εἰς αὐτὸν πρέπει ὅχι τὸ Λεξιθήρας, ἀλλὰ τὸ Γνωσιθήρας ὄνομα, ἐπειδὴ ἀρχίζει, ὅθεν πρέπει ν' ἀρχίσῃ ὁ ἀπαιδευτος· « ἀρχὴ παι- » δεύσεως ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις ». « Πῶς ἔχομεν ν' ἀνορθώσωμεν τὴν πτῶσιν τῆς γλώσσης, ἐὰν δὲν ἀνασκάψωμεν πρῶτον τὰ ἐρείπιά της; ἴπῳ νὰ προσθέσωμεν ὅτι λείπει, πρὶν μᾶθωμεν ὅσα ἔμειναν εἰς αὐτὴν; ἴπῳ νὰ τὴν κτίσωμεν, ἂν δὲν ἔχωμεν παροῦσαν τὴν χρειαζομένην ὅλην ὕλην εἰς τὴν οἰκοδομὴν της; ἴπῳ νὰ μετασχηματίσωμεν τὰ κακόμορφα καὶ ἄσχημά της, χωρὶς νὰ ἐξεύρωμεν ἂν ἔχῳσι παντοῦ τὴν αὐτὴν μορφήν; εἰς βραχυλογία, ἴπῳ νὰ τὴν θεραπεύσωμεν, ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν ἀκριδῶς καὶ τὸ πάθος, καὶ ποῖα εἶναι τὰ μάλιστα πάσχοντα μέρη τῆς γλώσσης; Δὲν εἶναι κίνδυνος, μὴν ἐμπλασρώσωμεν τὰ ὑγιερά, καὶ ἀφήσωμεν τὰ πληγομένα της νὰ σαπίζωνται; Ὁ μακαρονισμὸς τῶν κακοτύχων τούτων Ἀττικιστῶν, τῶν ὁποίων ἡ σοφία ἔφθασεν ἕως νὰ μεταφράζῃ καὶ τὸ Ὁργίζομαι διὰ τοῦ Χαλεπαίνω, ἴπῳθεν ἄλλοθεν προέρχεται πλὴν ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν τῆς γλώσσης; Μὴν ἐξεύροντες τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, καταφεύγουσιν εἰς τὴν προγονικὴν, ὅχι διότι γνωρίζουσιν ἐκείνην καλῆτερα, ἀλλὰ διότι μὲ τὸ κάλυμμά της κρύπτουν τὴν ἰδίαν ἀμαθίαν εἰς τῶν ἀμαθεσέρων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀσφαλέςερον. Ὁ ἀπαιδευτος ὄχλος ὅσον ὀλιγώτερον τοὺς καταλαμβάνει, τόσον πλατύτερον χάσκει, καὶ κροτεῖ τὰς χεῖρας εὐκολώτερον, θαυμάζων τὴν σκοτεινὴν αὐτῶν σοφίαν·

Εὐ, νῆ τὸν Ἑρμῆν! ὅ,τι λέγεις δ' οὐ μανθάνω (1)·

(1) Ἀριστοφάν. Βατρ. 1169.

Μὰ τὸν Θεόν! λογιώτατε, λαλεῖς ὡς ἄγγελος· ἀλλὰ τί λέγεις δὲν καταλαμβάνω.

Ἐάν, ὡς εἶπα ἀνωτέρω, ἡ βαρβαρώσις τῆς γλώσσης, διασφρέφουσα τὰς ἀληθεῖς ἐννοίας τῶν λέξεων, καταντᾷ καὶ εἰς τὴν διαστροφὴν τῶν ἡθῶν, ἀκολουθεῖ, ὅτι ἡ διόρθωσις αὐτῆς διορθώνει καὶ τὰ ἡθῆ τοῦ ἔθνους, καὶ τὰ κάμνει ἡμερώτερα. Ἀρετῇ, Δικαιοσύνῃ, Σωφροσύνῃ, Ἀγιότης, καὶ ἄλλαι μυρίαί λέξεις, δηλωτικαὶ διαθέσεως ψυχῆς, ἄλλο σημαίνουν εἰς τοῦ ἀπαιδεύτου, ἄλλο εἰς τοῦ φωτισμένου ἀνθρώπου τὸ σῶμα. Μεγάλην ἀναμφιβόλως ὠφέλειαν θέλουν προξενῆσιν εἰς τὸ ἔθνος οἱ λόγοι οὗτοι, εἰς ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἐξηγῶσιν εἰς τὸν ὄχλον τὴν ἀληθῆ παραγωγὴν καὶ τὴν ἀκριβοῦς σημασίαν αὐτῶν.

Ἡ λέξις, Πλοῦτος, εἰς τοῦ ἀπαιδεύτου πλουσίου τὴν κεφαλὴν σημαίνει ὑπεροχὴν εἰς ὅλα· εἰς τοῦ σοφοῦ, ὅχι ἄλλο, πλὴν πολλῶν χρημάτων καὶ κτημάτων συλλογὴν, εὐτυχῇ, ἂν ἦναι συνωδευμένη μετὰ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν, ἀτυχεσέραν καὶ αὐτῆς τῆς πτωχείας, ὅταν ὁ πλούσιος δὲν ἐξεύρῃ νὰ τὴν μεταχειρισθῇ. Δὲν ἤθελεν εἶσθαι ὠφέλιμον νὰ φωνάξῃ τις εἰς τοὺς ἐπαιρομένους διὰ τὸν πλοῦτον, ὅτι μόνῃ ἡ παιδεία, ἡ τῆς παιδείας ἡ ἀγάπη, δύναται νὰ τοὺς ὑψώσῃ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, διδάσκουσα τὴν ὠφέλιμον χρῆσιν τοῦ πλούτου, χωρὶς τῆς ὁποίας ἂν ἐλπίζουν νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ νὰ φανῶσι τί εἰς τῶν φρονίμων τὴν ὑπόληψιν, εἶναι ἡλίθιοι (1); Δὲν ἤθελεν

(1) « Τοὺς δὲ ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονούντας, καὶ νομίζοντας οὐδὲν » προσδεῖσθαι παιδείας, ἐξαρκέσειν δὲ σφισι τὸν πλοῦτον οἰομένους » πρὸς τὸ διαπράττεσθαι ὅ,τι ἂν βούλωνται, καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν » ἀνθρώπων, ἐφρένου [ὁ Σωκράτης], λέγων, ὅτι μωρὸς εἶη... εἴτις » οἷται διὰ τὸν πλοῦτον, μηδὲν ἐπιστάμενος, δοῖεν τι ἀγαθὸς εἶναι, » ἢ μηδὲν ἀγαθὸς εἶναι δοκῶν, εὐδοκιμήσειν ». Ξενοφ. Ἀπομνημ. Δ, I, 5, σελ. 111, ἐκδόσ. Κορζῆ.

οὕτως τοὺς ἐμποδίσειν νὰ γίνωνται διώκται τῆς παιδείας, καὶ νὰ κηρύσωσι τὴν μωρίαν αὐτῶν, λαλοῦντες καὶ ἀποφασίζοντες περὶ πραγμάτων, τῶν ὁποίων οἱ ταλαίπωροι δὲν ἔχουσιν ἰδέαν;

Εἰς τὰς γλώσσας πολλάκις ἡ μεταφορὰ γεννᾷ ὁμωνυμίας, αἱ ὁποῖαι, μακρυνόμεναι ἀπὸ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς πρώτης κυρίας λέξεως, φέρουσι σύγχυσιν εἰς τὰς ἀγυμνάστους κεφαλὰς, ἐάν δὲν ἐξηγῶνται ἀκριδῶς εἰς τὰ Λεξικά τῆς γλώσσης. Τοιαύτη εἶναι ἡ Λέξις **Θαῦμα**. Καταρχὰς ἄλλο δὲν ἐσήμαινε, πλὴν πρᾶγμα ἢ ἐνέργημα φυσικόν, ἢ τεχνητόν, ἔξοχον διὰ κάλλος, μέγεθος, ἢ ἄλλην τινὰ ποιότητα καὶ περίσσειαν ἀπροσδόκητον εἰς τὸν βλέποντα, καὶ διὰ τοῦτο ἱκανὴν νὰ τοῦ φέρῃ τὴν ψυχὴν εἰς ἐκπληξιν.

Ὡ πόποι, ἦ μέγα **ΘΑΥΜΑ** τόδ' ὀφθαλμοῖσιν ὁρᾶμαι (1),

λέγει τις ἀπὸ τοὺς Ἑλληνικοὺς ἥρωας, βλέπων ἀπροσδόκητον ἐρχόμενον τὸν Ἑκτορα. Ὁ Κύκλωψ ἔφερεν εἰς ἐκπληξιν τοὺς βλέποντας διὰ τὸ παράξενον μέγεθος τοῦ σώματος (2).

Καὶ γὰρ **ΘΑΥΜ'** ἐτέτυκτο πελώριον· οὐδ' ἐξέκει

Ἀνδρὶ γε σιτοφάγῳ. —————

Ὡνομάσθη ἔπειτα **Θαῦμα** καὶ αὐτὴ τοῦ βλέποντος ἡ ἐκπληξις, τὴν ὁποίαν κοινότερον λέγομεν **Θαυμασμόν**.

ΘΑΥΜΑ μ' ἔχει, ὥς οὔτι, πῶν τάδε φάρμακ', ἐθέλχθης,

λέγει πρὸς τὸν Ὀδυσσεᾶ ἡ Κίρκη (3), βλέπουσα ὅτι τὸ φάρμακον δὲν ἐνέργησεν εἰς αὐτόν. Τέλος πάντων ἐπέρασεν ἡ λέξις καὶ εἰς τὴν Ὑψηλοῦ, μὲ σημασίαν ἀνάλογον τῆς πρώτης, ἀλλ' ὅχι τὴν αὐτήν. Κατ' ἐκείνην, τὸ **Θαῦμα** ἦτο

(1) Ἰλιάδ. δ', 286.

(2) Ὀδυσσ. ε', 190.

(3) Αὐτόθ. κ', 326.

πράγμα ἀπροσδόκητον, ἀλλ' ὅμως φυσικὸν ἢ τεχνητόν· εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς θρησκείας, τὸ Θαῦμα σημαίνει ἐνέργειαν ἄμεσον
 † τῆς θείας δυνάμεως, ἐναντίαν εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ὅποια εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν ὀνομαζόμενα ἀληθινὰ θαύματα. Κατ' ἐκείνην, τὸ Θαῦμα ἦτο συνώνυμον μὲ τὸ Θαυμασὸν ἢ Θαυμάσιον· εἰς τὴν θρησκείαν, ἐὰν ὀνομάζεται καμμίαν φορὰν Θαυμάσιον (1), διότι αὐτὸ μάλιστα εἶναι θαυμασμοῦ καὶ σεβασμοῦ ἄξιον, δὲν πρέπει ὅμως νὰ συγχέεται μὲ τὰ θαυμάσια τῆς φύσεως, ἢ τῆς τέχνης. Εἶναι φανερόν ὁ κίνδυνος τῆς τοιαύτης συγχύσεως (2). Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἔχῃ σταθερὰν βίου διαγωγὴν ὅστις ὀνομάζει καὶ νομίζει θαύματα ὅλα τὰ ἀπροσδόκητα, ἡγουν ὅλα, ὅσων δὲν γνωρίζει ἢ δὲν βλέπει τὴν αἰτίαν· ἐπειδὴ ὁ τυχὼν πλάνος, κακομεταχειριζόμενος τὰ δῶρα τῶν τεχνῶν ἢ τῶν ἐπιστημῶν, ἐμπορεῖ μὲ τὸ τυχὸν πείρασμα τῆς Φυσικῆς, ἢ τῆς Χημικῆς, ἢ μὲ τῶν χειρῶν τὴν εὐεσροφον καὶ ταχείαν κίνησιν, νὰ τὸν κάμῃ ὄργανον μεγάλων κακιῶν;

† Τοιαύτη σύγχυσις ἐγένε καὶ εἰς τὰς λέξεις Ἅγιος, Ἀγιότης, Ἀγιασμός, Ἀγασσύνη. Ἐρώτησε τὸν πρῶτον ἀπαντήσαντα ἀπαίδευτον, ποίαν ἰδέαν ἔχει τοῦ Ἀγίου, καὶ τί

(1) « Ἰδόντες... τὰ θαυμάσια, ἃ ἐποίησε », Ματθ. κα', 15.

(2) Cette espèce d'homonymie, qui réunit sous la même dénomination le genre et l'espèce, est dangereuse. Tel est le cas d'un mot allemand qui désigne également les merveilles et les miracles. Nous appelons *Wunder* tous les grands évènements inattendus qui nous étonnent; et l'usage se trouve ici d'accord avec l'étymologie: mais ce nom est plus particulièrement affecté aux effets immédiats de la toute-puissance; il désigne les miracles κατ' ἐξοχὴν. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 96.

νοεῖ αὐτοῦ ἡ κεφαλὴ, ὅταν τὸ σῶμα του προφέρῃ τὴν λέξιν Ἀγιότης, καὶ θέλεις ἀκούσῃν πράγματα θαυμάσια. Κατ' αὐτόν, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀρετὴ νὰ ἀγιάσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὃν δὲν ἦναι ἐνωμένη μὲ τὸν χωρισμὸν τοῦ κόσμου, μὲ τὴν σωματικὴν σκληραγωγίαν, καὶ καμμίαν φοράν μὲ τὴν θαυματουργίαν. Κατ' αὐτόν, ἄνθρωπος μὲ γυναῖκα καὶ τέκνα, ἀγαθὸς ἀνὴρ, ἀγαθὸς πατὴρ, ἀνατρέφων υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὸ παράδειγμά του, εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο Ἅγιος. Καὶ ὅμως ἡ Ὁρησκεία δὲν ἐδῶκε χώραν εἰς τοιαύτην ἀμαθίαν τῶν λέξεων. Εἰς αὐτὴν, καθὼς καὶ εἰς τοὺς παλαιούς, ὁ Ἅγιος σημαίνει τὸν καθαρὸν· καὶ Ἀγίους ὠνόμασε πρῶτον ὅλους χωρὶς ἐξαίρεσιν τοὺς πιστοὺς, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας καὶ πολυθείας καθαρσιν, ἔπειτα τοὺς ἐναρέτους, ἤγουν τοὺς καθαροὺς ἀπὸ ἀμαρτίας, χριστιανοὺς, ὡς μαρτυροῦν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου. Ἄγιοι ὀνομάζονται εἰς αὐτάς οἱ χριστιανοὶ τῆς Ρώμης, τῆς Κορίνθου, καὶ ἀπλῶς ὅλοι πρὸς ὅσους γράφει. Ἀρετὴ καὶ Ἀγιότης εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Γραφῆς εἶναι συνώνυμα τόσον ἀχώριστα, ὥστε δὲν ἐδίσασεν ὁ Ἀπόστολος νὰ εἴπῃ· « Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν » ἁγιασμὸν, οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὀφεται τὸν κύριον (1)». Ἐάν ἡ

(1) Πρὸς Ἑβρ. 16', 14. « Τοῦτο ἀληθῶς ἁγιασμὸς, τὸ παντὸς ρύ-
 » πον καθαρὸν εἶναι » λέγει ὁ Οἰκουμένιος (εἰς τὴν Α', πρὸς Θεσσαλον.
 γ', 13). Τὴν αὐτὴν τῆς Ἀγιότητος ἐννοίαν εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὸν
 Χρυσόστομον (Ὁμιλ. 4, εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ.)· « Ὅρα πῶς τὸν ἁγιασμὸν ἡ
 » πίσις ποιῇ. Καν κοσμικὸν τοίνυν ἴδωμεν ἐν περιστάσει, ὀρέγωμεν
 » χεῖρα· μὴ πρὸς τοὺς ἐν ὅρεσι μόνον καθημένους ὦμεν σπουδαῖοι.
 » Ἄγιοι μὲν γὰρ ἐκεῖνοι ἐν βίῳ καὶ πίσει· ἄγιοι δὲ καὶ οὗτοι τῇ πίσει,
 » πολλοὶ δὲ καὶ βίῳ. Μὴ, ἐάν ἴδωμεν μοναχὸν ἐν φυλακῇ, τότε εἰ-
 » σέλθωμεν, ἐάν δὲ κοσμικὸν, μὴ εἰσέλθωμεν· ἅγιός ἐστι καὶ οὗτος καὶ
 » ἀδελφός ».

Ἀγιότης ἦτον ἐξαίρετον εἰς τοὺς χωρισμένους ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ σκληραγωγοῦντας τὸ σῶμα διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς, χρέος ἀπαραίτητον ἤθελεν εἶσθαι τῶν κοσμικῶν νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰς πόλεις, ν' ἀφῆσσι καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα, καὶ νὰ κατοικήσῃ τὰς ἐρήμους, ἃν δὲν ἤθελαν ν' ἀπελπισθῶσιν ὁλότελα τὴν σωτηρίαν των. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τοιοῦτον· Ἀγιασμός εἶναι ἡ πλήρωσις τῶν ἐντολῶν, τὴν ὁποίαν εἰς πᾶσαν βίου τύχην ἡ κατάστασιν ὅστις θέλει δύναται νὰ κάμῃ· καὶ διὰ νὰ ἦναι τις ἅγιος δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξορκίσῃ τοὺς δαίμονας τῶν ἄλλων· ἀρκεῖ νὰ διώξῃ τὰ δαιμόνια τῆς ψυχῆς του, καὶ νὰ βάλῃ εἰς τόπον αὐτῶν τὸ πνεῦμα τῆς ἀρετῆς. Ὁ ἐνάρτεος εἶναι καὶ ἅγιος, καὶ ὁ ἅγιος πάλιν ἐνάρτεος· καὶ οἱ χωρίζοντες τὰ δύο ταῦτα τρέχουν κίνδυνον, ὁ μὲν κοσμικὸς νὰ νομίσῃ τοῦ ἀναχωρητοῦ, ὅχι ἰδικόν του, χρέος τὴν ἀρετὴν, ὁ δὲ ἀναχωρητὴς νὰ περιορίσῃ τὴν ἀγιότητα εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου χωρισμὸν καὶ τὴν σκληρὰν τοῦ σώματος γυμνασίαν (1), καὶ ἀπὸ ἀληθῆς χριστιανὸν νὰ μεταβαλθῇ εἰς Γυμνοσοφιστὴν, ἢ Βραχυμᾶνα (2).

Ἐὰν ὅσα εἶπα δὲν ἦναι ἱκανὰ νὰ δεῖξωσι τὴν ἀνάγκην τῆς ἐρεύνης τῶν λέξεων, τὴν ὁποίαν ἐβεβαίωσε μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ αὐτοῦ ὁ μέγας Ἀριστοτέλης, ἐπειδὴ εἰς τὰ ἠθικὰ καὶ πολιτικά του συγγράμματα, ὅχι μόνον πολλάκις ἐτυμολογεῖ τὰς γνωσὰς

(1) « Γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν. Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος· ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμος ἐστὶν » Παῦλ. Πρὸς Τιμόθ. Α', δ', 7-8.

(2) Εἰς αὐτὴν τὴν ἐνδεκάτην ἐκατονταετηρίδα ὁ Θεοφύλακτος, ἐξηγῶν τὴν ἀρχὴν τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου, « Τοῖς ἁγίοις » τοῖς ἐν Ἐφέσῳ », ἀγανακτεῖ ὅτι οὐδ' εἰς τὰ βουνα εὐρίσκοντο πλέον ἅγιοι· « Ὁρα, πόση ἦν τότε ἀρετὴ, ὅτε ἁγίους καὶ πιστοὺς καλεῖ » ἄνδρας βιωτικοὺς, γυναῖκας ἔχοντας καὶ παιδιά· ἀλλὰ νῦν οὐδὲ ἐν ὄρσει καὶ σπηλαίοις τοιοῦτοι ».

εἰς ὅλους λέξεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τοῦ κοινοῦ λαοῦ τὰς παροιμίας μεταχειρίζεται, μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων ἔννοιαν· ἐάν, λέγω, ταῦτα δὲν ἦναι ἱκανὰ, ἀρκεῖ πολλῶν ἄλλων λέξεων μικρὰ μελέτη, νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι περιέχουσιν ὁλόκληρον ὁρισμὸν πραγμάτων, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀγάπην, ἢ τὴν ἀποστροφὴν, νὰ κινήσῃς τοὺς ἀνθρώπους ἄλλο δὲν χρειάζεται παρὰ νὰ ἐξηγήσῃς εἰς αὐτοὺς ὅ,τι προσφέρουσι καθημέραν χωρὶς νὰ καταλαμβάνωσι. Καμμία γλῶσσα δὲν εἶναι ἀπὸ τοιαύτας λέξεις, πολλὰς ἢ ὀλίγας, ἅμοιρος. Καὶ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον· διότι οἱ πρῶτοι τῶν λέξεων εὐρεταὶ ὁδηγούμενοι πολλάκις, ὅχι ἀπὸ σοφίαν, ἀλλ' ἀπ' αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν (1), ἔπλασαν τὰς λέξεις· τὰς ὁποίας ἔπειτα ὁ πολὺς χρόνος καὶ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων ἐκατάσκησαν νὰ σημαίνωσιν ἄλλο παρὰ τὸ ὁποῖον τὴν ἀρχὴν ἐσήμαιναν, ἢ καὶ νὰ μὴ σημαίνωσι τίποτε.

Θέλων ὁ Ἀριστοτέλης νὰ ἐξηγήσῃ τί εἶναι τὸ Δίκαιον, τοῦ ὁποίου ἡ λέξις σώζεται ἀκόμη εἰς ὅλων τὰ σώματα, ἀν καὶ τὸ πρᾶγμα εὐρίσκεται εἰς πολλὰ ὀλίγας ψυχάς, τὸ ἐτυμολογεῖ Δίχαιον, ἀπὸ τὸ ἐπὶ ῥῆμα Δίχα, τὸ ὁποῖον σημαίνει, εἰς δύο μέρη ἴσα, ἢ ἀνάλογα χωριστά· «Τὸ ἄδικον, ἄνιστον ὄν, » ἸΣΑΖΕΙΝ πειράται ὁ δικαστής... Καὶ καλοῦσιν ἔνιοι [τοὺς

(1) Cela n'est point du tout surprenant. Les langues sont l'amas de la sagesse et du génie des nations, où chacun a mis du sien. Ceci ne s'entend pas seulement des savans, qui au contraire ont souvent un génie borné, que plus souvent encore le préjugé empêche de voir, et qui après tout font à peine la centième partie du genre humain. Le simple homme d'esprit y fournit peut-être davantage, et l'homme sans lettres y a souvent d'autant plus de part que ses pensées sont pour ainsi dire plus voisines de la nature. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 27.

» δικασάς] Μεσιθίου (1), ὡς ἐὰν τοῦ μέσου (2) τύχωσι,
 » τοῦ δικαίου τευζόμενοι. ΜΕΣΟΝ ἄρα τι τὸ δίκαιον, εἶπερ
 » καὶ ὁ δικαστής· ὁ δὲ δικαστής ἐπανιστοῖ... Διὰ τοῦτο καὶ
 » ὀνομάζεται ΔΙΚΑΙΟΝ, ὅτι ΔΙΚΑ ἔστιν, ὥσπερ ἂν εἴ τις εἴ-
 » ποι, Δίχαιον, καὶ ὁ δικαστής ΔΙΧΑΣΤΗΣ (3) ». Μόνη
 αὕτη ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἀρκετὴ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν φύσιν τοῦ
 Δικαίου, μόνη νὰ διδάξῃ, ὅτι χωρὶς δικαιοσύνην, οὔτ' ἀν-
 θρώπου πρὸς ἄνθρωπον φιλία, οὔτε πολλῶν ἀνθρώπων ὁμόνοια
 καὶ σύμπνευσις εἰς μίαν πολιτικὴν κοινωνίαν νὰ σταθῇ εἶναι
 δυνατόν· ἐπειδὴ ὅστις σερεῖται τὸ ἀνῆκον εἰς αὐτὸν ἴσον μέρος
 τῆς ἀπολαύσεως τῶν καλῶν, εἶναι φυσικὰ ἐχθρὸς τοῦ κρα-
 τοῦντος ἀνόμως περισσότερον ἀπὸ τὸ ἴσον (4). Τοῦτο ἐξηγεῖ,
 διὰ τί οἱ παλαί πατέρες ἡμῶν ἔλεγον, ὅτι ἡ δικαιοσύνη περιέχει
 ὅλας τὰς ἀρετάς, ὅτι μόνος ὁ δίκαιος εἶναι ὁ τελείως ἐνάρτεος·
 διότι μόνος αὐτὸς εἶναι κοινωνικὸν ζῶον, ὡς τὸν ἐπλάσεν ἡ
 φύσις, ἥρουν ἐπιτηδείοις νὰ συνανασφύρεται τοὺς ὁμοίους του
 μὲ φιλίαν καὶ ἰσότητα, τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζουν τὰ θηρία (5),

(1) Ἰσως, Μεσητιίου. Ἰδ. Δεξικ. Σενιδέρ. λέξ. Μεσιθίος.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ὅμηρος (Ἰλιάδ. ψ', 574) λέγει· « Ἐς μέσον
 » ἀμφοτέροισι δικάσσετε, μὴ' ἐπ' ἀρωγῇ » κατὰ λέξιν, Εἰς τὴν
 μέσην μοιράσσετε, ἥρουν ἴσα καὶ δίκαια κρίνετε μὲς καὶ τοὺς δύο,
 μὴδὲ βοηθήσετε τὸν ἓνα μὲ ζημίαν τοῦ ἄλλου.

(3) Ἀριστοτ. Ἠθικ. Νικομ. Ε, δ', 10-30, σελ. 90-91, ἐκδοσ. Κοραῆ.

(4) « Δοκεῖ δὲ τό τε δίκαιον εἶναι ἴσον τι, καὶ ἡ φιλία ἐν ἰσότητι,
 » εἰ μὴ μάτην λέγεται, ἰσότης φιλότης. Αἱ δὲ πολιτεῖαι πᾶσαι δι-
 » καίου τι εἶδος· κοινωνίαι γάρ. Τὸ δὲ κοινὸν πᾶν διὰ τοῦ δικαίου
 » συνέστηκεν ». Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Εὐδήμ. Η, 9.

(5) « Κρατίστη τῶν ἀρετῶν εἶναι δοκεῖ ἡ δικαιοσύνη· καὶ οὐθ' ἔσπε-
 » ρος, οὐθ' ἔως οὕτω θαυμαστός· καὶ παροιμιάζόμενοι φάμεν, Ἐν δ' ἐ
 » δικαιοσύνη συλλεβδὴν πᾶς ἀρετὴν ἔσι, καὶ τελεία μάλιστα
 » ἀρετὴ, ὅτι τῆς τελείας ἀρετῆς χρῆσις ἐστὶ. Τελεία δ' ἐστίν, ὅτι ὁ

εἰς βραχυλογία, μόνος καλὸς νὰ δεχθῇ καὶ νὰ φυλάξῃ νόμον (1).

Ἀς περιεργασθῶμεν τώρα καὶ τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, μήπως εὐρωμεν καὶ αὐτῆς κανένα θησαυρὸν κρυμμένον εἰς λέξιν. Ἐάν ἦναι δύσκολον νὰ παραδώσῃς τὴν ἀληθῆ τοῦ δικαίου ἔννοιαν μὲ τὴν ἀπὸ τὸ Δίχα παραγωγὴν εἰς τοὺς μὴ γνωρίζοντας τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, εἶναι τρόπος ἄλλος νὰ τοὺς κάμῃς νὰ τὴν καταλάβωσι μὲ τὴν πλέον εἰς αὐτοὺς γνωστὴν λέξιν, Ἰσασμός (2), ἥγουν συμφωνία, σύμβασις, ἀπὸ τὸ Ἰσάζω, τὸ ὁποῖον παρᾶγεται ἀπὸ τὸ Ἰσος. Ὅταν

» ἔχων αὐτὴν, καὶ πρὸς ἕτερον δύναται τῇ ἀρετῇ χρῆσθαι, ἀλλ' οὐ
 » μόνον καὶ αὐτόν· πολλοὶ γάρ, ἐν μὲν τοῖς οἰκείοις, τῇ ἀρετῇ θύ-
 » νανται χρῆσθαι, ἐν δὲ τοῖς πρὸς ἕτερον ἀδυνατοῦσι... ἄριστος δὲ
 » οὐχ ὁ πρὸς αὐτὸν τῇ ἀρετῇ, ἀλλ' ὁ πρὸς ἕτερον [χρώμενος]· τοῦτο
 » γὰρ ἔργον χαλεπόν. Αὕτη μὲν οὖν ἡ δικαιοσύνη, εὐ μέρος ἀρετῆς,
 » ἀλλὰ ὅλη ἀρετὴ ἐστίν· οὐδ' ἡ ἐναντία ἀδικία, μέρος κακίας, ἀλλ' ὅλη
 » κακία». Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Νικομαχ. Β, α', 10-11, σελ. 85, ἐκδοσ.
 Κορζή.

(1) Αὐτὸ τοῦ Νόμου τὸ ὄνομα (ἀπὸ τὸ Νέμω τὸ μοιράζω) σημαίνει μοιρασίαν. Ἐάν ἡ μοιρασία γίνεταί εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἔχῃ ἕκαστος τὸ ἀνήκον εἰς αὐτὸν μέρος, ὁ νόμος εἶναι δίκαιος· εἰ δὲ μὴ, εἶναι ἀδίκος, ἡ μᾶλλον δὲν εἶναι οὐδ' ὀλύτελα νόμος, ἀλλὰ προσαγὴ τυράννου.

(2) Ἰσως οἱ μὲν ἑττικισαὶ ἐξορίσωσι τὴν λέξιν, Ἰσασμός, ἀπὸ τὴν γλῶσσαν, ὡς ἀνάττικον καὶ βάρβαρον, οἱ δὲ τούτων ἐναντίοι τὴν μεταβάλωσιν εἰς τὸ Σιασμός. Καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ δευτεροὶ ἀρπαζοῦν (χωρὶς βίβλια νὰ τὸ εἰλωσι) καὶ ἀπὸ τὸν φιλόσοφον ὄργανον νὰ διδάξῃ τὴν ἀγάπην τοῦ δικαίου, καὶ ἀπὸ τὸν φιλόλογον μέσον νὰ κρίνῃ, ἂν τὸ Δίκαιον ἦναι, ὡς ἐνόμιζεν ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τὸ Δίχα, ἡ, ὡς ἐφαντάσθησαν νεώτεροι τινὲς κριτικοὶ, ἀπὸ τὸ Δίκω, τὸ ρίπτω. Μόνη τῆς κοινῆς ἡμῶν γλῶσσης ἡ παράθεσις μὲ τὴν παλαιάν ἀρχαίαν καὶ ἐδῶ νὰ δεῖξῃ, ὅτι τὸ Δίκαιον εἶναι ἀληθῶς Δίχαιον, ἥγουν μοίρασμα εἰς μέρη ἴσα, εἰς ἓνα λόγον, Ἰσασμός· καὶ ὅτι ἔκαμε καλὰ ὁ σοφὸς Συνείδερος νὰ βάλῃ εἰς τὸ Λεξικὸν τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ νὰ σιωπήσῃ τὴν ἄλλην.

περί πράγματος τινὸς διαφερόμενοι δύο ἄνθρωποι συμβασθῶσι, καὶ ἀπὸ ἐχθροὺς γενῶσι φίλοι, τί λέγουν περὶ αὐτῶν καὶ γραμματισμένοι καὶ ἀγράμματοι; Ἰσάσθησαν· τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, Ἐδικαιώθησαν, ἤγουν ἔλαβεν, ἢ τοῦλάχισον ἠρκέσθη ὡς λαβὼν, ὁ ἀδικούμενος ἀπὸ τὸν ἀδικοῦντα, ὅ,τι παρὰ τὸ δίκαιον ἐκράτει οὗτος, καὶ δὲν ἔμεινε πλέον μετὰ τῶν ἀνισότης, ἢ διαφορὰ καμμία. Τί λέγουν περὶ τοῦ μεσίτου τῆς διαφορᾶς; ὅ,τι ἔλεγε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τοῦ Δικαστοῦ, Τοῦς ἴσα σε (1).

Τοιαύτη τῆς γλώσσης ἔρευνα δὲν εἶναι Λεξιθηρία, ἀλλ' ἀληθινὴ πραγμάτων Ξηρα, ἐπιτηδεΐα καὶ τὴν γλώσσαν νὰ διορθώσῃ, καὶ τὰς ἰδέας τοῦ ἔθνους νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὰς ὁποίας προφέρει καθημέραν λέξεις. Τώρα μάλιστα καὶ εἰς τῶν φιλοσόφων καὶ εἰς τῶν φιλολόγων τὰ σχολεῖα εἶναι ἀναγκαῖα τοιαύτη ἐξέτασις καὶ παραθέσις τῶν δύο γλωσσῶν, ὁπόταν παρὰ τοὺς μαθητὰς τῶν, τρέχουν εἰς ἀκρόασιν αὐτῶν καὶ οἱ ἰδιῶται, ἐπειδὴ ἄρχισαν, δι' εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν σοφίαν νὰ τιμῶσι, καὶ τοὺς διδάσκοντας αὐτὴν νὰ σέβωνται καὶ νὰ ἀγαπῶσι.

Δὲν ἔμπορῶ ἀξίως νὰ παραστήσω, πόσῃν εἰς τὸ γένος οἱ λόγοι τοῦ γένους παιδεύται θύνανται νὰ προξενήσωσιν ὠφέλειαν, ἐὰν μὲ τὴν μεθοδικὴν τῆς παιδείας παράδοσιν εὐτυχήσωσι νὰ ὑπολαμβάνωνται ἀπὸ τοὺς ἀπαιδεύτους, καὶ διὰ τὴν σοφίαν θαυμαστοί, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν σεβάσμιοι. Ἀπ' ἐμὲ χρεῖαν δὲν ἔχουν νὰ μάθωσιν, ὅτι τοιαύτη ὑπόληψις ἀποκτᾶται μάλιστα ἀπὸ τὴν φυλακὴν δύο τῶν ἐξῆς παραγγελημάτων.

Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ τὴν ὁποίαν ἕως τώρα ἐδειξαν σύμφωνος μὲ τὸ ἐπάγγελμά των διαγωγὴ. Τί ἐπαγγέλλονται; Φιλο-

(1) « Τὸ ἄδικον, ἄνισον ὄν, ἸΣΑΖΕΙΝ πειράται ὁ δικαστής ». Ἰδὲ ἀνωτέρω (σελ. 509-510) ὁλόκληρον τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους.

σοφίαν. Μέγα καὶ θεῖον πρᾶγμα ἐπαγγέλλονται, ἐπειδὴ εἶναι ἀληθινοὶ ἀπόστολοι καὶ φίλοι τοῦ πατρὸς πάσης σοφίας Θεοῦ. +
 'Τί τοὺς λέγει ἡ Φιλοσοφία; ὅ,τι φωνάζει καὶ ἡ Θρησκεία·
 «Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐσε, ἐάν ἀγά-
 » πην ἔχετε ἐν ἀλλήλοις (1)». 'Ποία ἐσάθη ἡ διαγωγή τῶν
 Ἀποστόλων, καὶ πῶς ἐφέρθησάν πρὸς ἀλλήλους, διὰ νὰ ἐξαπλώ-
 σωσιν εὐκαλύτερον καὶ γρηγορώτερον τὸ κήρυγμα; ὁμονοοῦντες,
 ἀγαπῶντες, τιμῶντες, βοηθοῦντες εἰς τὸν ἄλλον, ἐνωμένοι εἰς
 μίαν ψυχὴν, ἀλλὰ χωριζόμενοι ἀπ' ἀλλήλων, καὶ σκορπιζό-
 μενοι κατὰ πόλεις καὶ χώρας, μὲ σκοπὸν νὰ διδάξωσιν εἰς ὀλίγον
 καιροῦ διάστημα πολλὰ καὶ διάφορα μέρη τῆς Οἰκουμένης. Καὶ
 τώρα, καθὼς τότε, «Ὁ μὲν Φερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται
 » ὀλίγοι (2)». Ἀς ἐκλέγῃ λοιπὸν καθεὶς τοῦ σπόρου καὶ τοῦ
 Φερισμοῦ τόπον, ὅπου γεωργοὶ καὶ Φερισταὶ δὲν ἐπάτησαν
 ἀκόμη, ὅπου τῆς παιδείας τὸ ἄροτρον δὲν ἐμαλάκυνε τῆς ἀμα-
 θίας τὴν σκληρότητα (3). Μὲ τὸν τρόπον τοῦτον καὶ ὁ καιρὸς
 συντέμνεται, καὶ τῶν γεωργῶν ἡ ὀλιγότης Θεραπεύεται. Ἐπ-
 εθύμουν οἱ Ῥωμαῖοι νὰ ἴδωσι τὸν Παῦλον· ἐπεθύμει καὶ ὁ
 Παῦλος νὰ ἴδῃ τοὺς Ῥωμαίους. Ἀλλὰ τί τοὺς ἀποκρίνεται ὁ
 ἐκκλησιαστικὸς οὗτος Δημοσθένης; «Οὕτω δὲ φιλοτιμούμενον
 » εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ ὅπου ὠνομάσθη Χριστὸς, ἵνα μὴ ἐπ'
 » ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ, ἀλλὰ καθὼς γέγραπται, Οἱς
 » οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὅφονται, καὶ οἱ
 » οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσι. Διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ

(1) Ἰωάνν. ιγ', 35.

(2) Ματθ. θ', 57.

(3) «Γεώργησον τὴν ψυχὴν, καὶ τὰς ἀνάθας ἔκτεμε· σπεῖρον τὸν
 » λόγον τῆς εὐσεβείας, τὰ καλὰ τῆς φιλοσοφίας φυτὰ μετὰ πολλῆς
 » θεράπευε τῆς ἐπιμελείας, καὶ γέγονας γεωργός». Χουτσόμ.
 Ὁμιλ. πρὸς Ἀντιοχ. Τόμ. Α, σελ. 43.

» πᾶν τὸ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς (1) ». Τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγει καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους (2).

Τὸ δεύτερον εἶναι νὰ ἀγαπῶσι τοὺς μαθητάς, ὡς ἰδιά των τέκνα, καὶ νὰ τοὺς σοχάζωνται ὡς ἱεράς παρακαταθήκας ἐμπιστευμένας ἀπὸ τοὺς γονεῖς εἰς τὰς χεῖράς των. Τὸ ἀξιολογώτερον μάθημα εἰς τὰς νεαράς αὐτῶν ψυχὰς εἶναι τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἡ ἡμέρωσις· τὴν ὁποῖαν μόνη τῶν ἐπιστημῶν ἡ παράδοσις χωρὶς τὴν φιλολογίαν δὲν ἐμπορεῖ νὰ προξενήσῃ. Ἀς τοὺς συμβουλεύωσι λοιπὸν νὰ γίνωνται καλοὶ γραμματικοί, πρὶν ἐμβῶσιν εἰς τῶν μαθητῶν τῆς φιλοσοφίας τὸν κατάλογον, ἤγουν νὰ μαθηθῶσι πρῶτον, ὅχι τὰ ὅποια οἱ πρὸ αὐτῶν ἐδιδάσκοντο μωρὰ ἀπὸ μωροῦς (3) θαυμαζόμενα γραμματικά, ἀλλὰ τὴν μεθοδικὴν φιλολογίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλῶσσης, τῆς ὁποίας ἀχώριστος πρέπει νὰ ᾖ ἡ Λατινικὴ. Ἐάν, διὰ τὴν δημῶδη παρα-

(1) Πρὸς Ρωμ. ιε', 20-22.

(2) Πρὸς Κορινθ. Β, ι, 13-16.

(3) Μακρὰν ἀπ' ἐμὲ ἡ ἀδικία! Εἰσεύρω ὅτι τὰ γραμματικά ταῦτα, ἔσον μωρὰ καὶ ἂν ᾖσαν, ἐμποδίσαν ὅμως τὴν παντελεῖαν τῶν Ἑλλήνων ἀπονεκρῶσιν· καὶ ἀπὸ τοὺς παραδότας αὐτῶν τοὺς μὲν ἀποθανόντας μακαρίζω, καὶ τοῦ γένους εὐεργέτας κηρύσσω· ἀπὸ δὲ τοὺς ἔτι ζῶντας μόνους ἐκείνους ἐπαίνου καὶ εὐχαριστίας ἀξίους κρίνω, ὅσοι μὲ τὴν πρόθυμον ἀποδοχὴν τῶν μεθοδικῶν νέων μαθημάτων ἔδωκαν ἀποδείξιν, ὅτι ἐξανάγκης ἐπαράδιδαν τὰ ἀμέθοδα, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν καλήτερα, ὅτι δι' ἀγάπην τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἐπρονόησαν νὰ μὴ σθεσθῇ τὸ ἀσθενὲς αὐτῶν λυχνάριον, ἕως νὰ λάμψωσι φωτεινότεραι λαμπάδες. Ἀλλ' εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ὀνομάζουν καλὰ τὰ μαθήματά των, διὰ νὰ διώξωσιν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοὺς φέροντας τὰ καλήτερα, οἱ ὅποιοι, διὰ νὰ μὴ παύσῃ ὁ μωρὸς ὄχλος νὰ ἀσπάζεται τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν, καὶ νὰ τοὺς ὀνομάζῃ Ραββίους, ἐτόλμησαν νὰ μεταβάλλωσι τὸν Σωκράτην εἰς ἀνθρωπίσκον ἐξωλέεσσαν· εἰς τοὺς τοιούτους, λέγω, τὸ Μωρὸς δὲν εἶναι ἐπίθετον ἀξίον τῆς ἀναιδείας των.

βολὴν, ὅτι ἡ Γραμματικὴ εἶναι παιδίσκη τῆς Φιλοσοφίας, τιμῶσι ταύτην ὡς βασιλίσσαν, καὶ καταφρονῶσιν ἐκείνην, ὡς Ψεράπαιναν, πλανῶνται πλάνην ἄτιμον καὶ ἀφιλόσοφον, καὶ γίνονται περισσοτέρας κατηγορίας ἄξιοι παρὰ τοὺς παλαιοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι, συμφθειρόμενοι ἐξεναντίας ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν μὲ τὴν δούλην, ἢ μᾶλλον μὲ τῆς δούλης τὸ εἶδωλον, εἶχαν καὶ πρόσφασιν τοῦτο, ὅτι ἦτο μακράν ἀπ' αὐτοὺς ἡ δέσποινα. Αἱ βασιλίσσαι (νὰ μεταχειρισθῶ κ' ἐγὼ τὴν αὐτὴν παραβολὴν) τόσον μεγαλοπρεπῆσαι φαίνονται, ὅσον εἶναι περισσώτεραι αἱ συνοδεύουσαι αὐτάς Ψεράπαιναι. Αἱ ἐπιστῆμαι χωρὶς τὴν φιλολογίαν καταντῶσιν εἰς τῶν βαναύσων τεχνῶν τὴν ταπεινότητα· καὶ εἰς τοῦ σοφοῦ τὴν κρίσιν τόσον οὐτιδανὸς φαίνεται ὁ ἀγράμματος φιλόσοφος, ὅσον καὶ ὁ ἀφιλόσοφος γραμματικός. Εἰς τοῦτον λείπει τὸ πραγματικόν, εἰς ἐκείνον τὰ βοηθήματα τοῦ λεκτικοῦ· καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν δύο τούτων τὴν ἔνωσιν γεννᾶται ἡ τέχνη τοῦ λαλεῖν καὶ γράφειν, εἶναι σερημένοι καὶ εἰς δύο τὸ ἀξιολογώτερον τοῦ λογικοῦ ζῶον προτέρημα, νὰ φανερόνη διὰ τοῦ προφορικοῦ τὸν ἐνδιάθετον λόγον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μὲ τρόπον ὥστε νὰ Ψέλγῃ καὶ νὰ ὠφελῇ τοὺς ἀκούοντας.

Τοιαύτη ἐξέστη ἡ πρόοδος καὶ προκοπὴ τῶν προγόνων ἡμῶν· τοιαύτη πρέπει νὰ γένη καὶ εἰς ἡμᾶς. Σχεδὸν ὅλοι οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι ἦσαν καὶ φιλόλογοι· καὶ οἱ ἐπισημότεροι αὐτῶν ἐσάθησαν οἱ καλῆτεροι γραμματικοί (1). Ἐνόησαν πολλὰ καλὰ οἱ ἀείμνησοι πατέρες ἡμῶν, ὅτι τὰ λεγόμενα. Ἀνθρωπικὰ γράμματα (2) συντελοῦν πολὺ, ὅχι μόνον εἰς τὴν τέχνην τοῦ

(1) « Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι γεγράφασι [περὶ Ὀμήρου] . . . καὶ δὴ καὶ » αὐτὸς Ἀριστοτέλης· ἀφ' οὗ φασι τὴν κριτικὴν τε καὶ γραμματικὴν » ἀρχὴν λαβεῖν κ. τ. λ. » Δίων ὁ Χρυσός. Λόγ. νγ', Τόμ. Β, σελ. 274 ἐκδ. Ρέισκ.

(2) Ἰδὲ Ἀνωτέρω, σελ. 394-395 καὶ 406.

γράφειν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τῶν ἡθῶν τὴν ἡμέρωσιν καὶ κοσμιότητα. Ἡ σφιγκτὴ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἔνωσις ἔχει τοῦτο ἀποτελέσμη, ὅτι εἰς ὁποίους τύπους εὐαρεστοῦνται αἱ αἰσθήσεις, τοιούτους ἀγαπᾷ καὶ ἡ ψυχὴ. Δύσκολον εἶναι νὰ σκληρύνῃ τις τὰς ἀκοάς του, χωρὶς νὰ σκληρυνθῇ ἡ καρδιά του· καὶ ὅστις φθάσῃ νὰ μὴν αἰσθάνεται διαφορὰν μεταξὺ τῆς γλυκυτάτης φωνῆς τῆς ἀηδόνος, καὶ τῆς φρικτῆς τῶν κοράκων κλαγγῆς, μεταξὺ τῶν λόγων τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Δημοσθένους, καὶ τῆς μακαρονικῆς φλυαρίας πολλῶν σοφιστῶν καὶ παλαιῶν καὶ νέων, κινδυνεύει νὰ κρίνῃ ἀδιάφορα καὶ τὰ πρὸς τοὺς ὁμοίους του καθήκοντα (1). Διὰ τοῦτο οἱ προπάτορες ἡμῶν ὠνόμαζαν τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν, Μουσικὴν, ὅτι πραύνει τὴν ψυχὴν, καθὼς ἡ ἰδίως λεγομένη Μουσικὴ. Αὕτῃ ἡ ἀρετὴ ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ Μουσικὴ, ἐπειδὴ ὡς ταύτης, οὕτω καὶ ἐκείνης ἡ ἡδύτης γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἀρμονίαν (2). Διὰ τοῦτο ἐσυμβούλευεν ὁ Θεὸς Πλάτων.

(1) Ὁ Πολύβιος (Δ, 20) ἐπαρτήρησε τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀγαπώντων τὴν κυρίως λεγομένην Μουσικὴν, καὶ τῶν ἀναισθητῶν εἰς αὐτὴν. Οἱ Ἀρκάδες (λέγει) ἀπέκτησαν φήμην μεγάλην ἡμιρότητας καὶ φιλανθρωπίας, πλὴν μίας μόνης πόλεως Ἀρκαδικῆς τῶν Κυναϊθῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀσεβεῖς, παράνομοι, ἄγριοι, εἰς ἓνα λόγον, θηρία, καὶ ὄχι ἄνθρωποι. Τῆς διαφορᾶς ταύτης αἰτίαν δίδει ὁ φρόνιμος ἱστορικὸς, ὅτι τόσον ἀπεσρέφοντο οἱ Κυναϊθεῖς τὴν Μουσικὴν, ὅσον οἱ λοιποὶ Ἀρκάδες τὴν ἐνόμιζαν ἀπαραίτητον τῆς παιδικῆς ἀνατροφῆς μάθημα. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀνεκδότων διηγημάτων περὶ τῆς ἰδιοτροπίας (originalité) τινῶν Ἀγγλῶν λέγεται καὶ τοῦτο, ὅτι ἔκοψε τις ἐξ αὐτῶν τὸ πλησίον τῆς ἐξοχῆς του ὠραιότατον θάσος, διὰ νὰ μὴν ἐνοχλῆται ἀπὸ τὰς συνερχομένας εἰς αὐτὸ ἀηδόνες. Περί τῶν ἡθῶν τοῦ μισητοῦ τῶν ἀηδόνων Ἀγγλοῦ τούτου ἄλλο τί δὲν εἶναι γνωστὸν· ἀλλ' ἐγὼ ἂν εἶχα τοιούτον γείτονα, τὴν ἐπαύριον τῆς ἐκκοπῆς τοῦ θάσους, ἤθελα ζητήσιν ἄλλον τόπον κατοικήσεως, διὰ νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὴν ἀμουσίαν του.

(2) Ἀπὸ τὸ αὐτὸ θεῖμα παράγονται καὶ αἱ δύο λέξεις Ἀρετὴ καὶ

τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ξενοκράτην νὰ θυσιάζῃ συχνὰ εἰς τὰς Χάριτας. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη θυσία πρέπει μάλιστα ν' ἀρχίσῃ μὲ αὐτὴν τὴν παιδικὴν ἀνατροφὴν, διὰ νὰ μαθάνῃ ὁ νέος μὲ τὴν εἰς τὰ καλὰ τῶν αἰσθήσεων συνήθειαν, νὰ αἰσθάνεται καὶ τὴν προξενουμένην ἡδονὴν ἀπὸ τὴν μουσικὴν τῶν πρὸς τοὺς ὁμοίους του καθηκόντων ἐκπλήρωσιν, καθὼς τὸ παραγγέλλει ὁ χαριτωμένος φιλόσοφος καὶ ποιητὴς Εὐριπίδης·

Εἴη δέ μοι μετρία μὲν
Χάρις, πόθοι δ' ἴσιοι.
Καὶ μετέχοιμι τὰς Ἀφροδίτας,
Πολλὰν τ' ἀποθείμαν.
Διάφοροι δὲ φύσεις βροτῶν,
Διάτρεποι δὲ τρόποις· ὁ δ' ὀρθὸς
Ἐσθλὸν σαφὲς αἰεὶ.
Τροφὰί θ' αἱ παιδεύόμεναι
Μεγάλα φέρουσ' εἰς ἀρετάν.
Τό τε γὰρ αἰδεῖσθαι σοφία,
Τὰν τ' ἐξαλλάσσουσιν ἔχει
Χάριν, ὑπὸ γνῶμας ἐσορᾶν
Τὸ δέον, ἐνθα δόξα φέρει
Κλέος ἀγήρατον βιοτῆ (1).

Ἀρμονία, ὡς τὸ ἐξηγεῖ ὁ σοφὸς Σενεΐδερὸς εἰς τὸ Λεξικόν του. Τὸ ὅποιον ἡμεῖς σήμερον δίδομεν ὄνομα, Σπουδαῖος εἰς τοὺς λογίους, ὡς συνώνυμον τοῦ Πεπαιδευμένος, ἐσήμαινε παλαιὰ τὸν ἐνάρητον (Εὐστάθ. εἰς τὴν Ἰλιάδ. α, σελ. 84)· ὑποθέτει λοιπὸν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀχώρητος τῆς λογιότητος. *Ίδ. Ξενοκ. βιβλ. α. σ. 378.*

(1) Εὐριπίδ. Ἰφιγ. Αὐλ. 554-567. Τῆς μουσικωτάτης ταύτης ῥήσεως ἡ γραφή δὲν εἶναι εἰς ὅλα ὀρθή· οὐδὲ καιρὸν ἔχει νὰ φέρῃ εἰς μέσον τὰς διαφόρους εἰκασίας καὶ διορθώσεις τῶν κριτικῶν. Ἀρκοῦμαι εἰς τὸ Ἐξαλλάσσουσιν χάριν, τὸ ὅποιον κακὰ ἡρμήνευσαν καὶ ἡ Λατινικὴ καὶ αἱ Γερμανικαὶ μεταφράσεις. Μόνος ὁ μακαρίτης Ρέϊκιος ἐκατάλαβεν, ὅτι Ἐξαλλάσσουσα χάρεις σημαίνει, Χάρις ἐξοχος,

518 ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧ.

Εἰς σὰς μάλισα, ὅσοι διδάσκετε τὰς ἐπιστήμας, εἶναι ἀναγκαῖα τῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν φιλολογίαν ἢ ἔνωσις, ἐπεὶ τὸ ἔργον σας εἶναι, ὅχι μόνον νὰ διδάσκετε τοὺς νέους τὰ νέα τῆς φωτισμένης Εὐρώπης μαθήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ διδάσκετε μὲ τρόπον ὥστε νὰ ἀνάψετε εἰς τὰς ψυχὰς των, εἰς τὰς ψυχὰς τῶν γονέων αὐτῶν, εἰς τὰς ψυχὰς ὅλου τοῦ γένους, πόθον, ἔρωτα, μανίαν παιδείας καὶ ἀρετῆς. Ναί, φίλοι διδάσκαλοι, ΜΑΝΙΑΝ! Ὅλοι αἱ μανῖαι δὲν εἶναι κακαί· εἶναι καὶ μανία, ὡς ἔλεγεν ὁ Σωκράτης (1), Θεόδοτος, χωρὶς τὴν ὁποῖαν τίποτε μέγα δὲν κατορθώνεται. Μὲ τὰ αὐτὰ μέσα, τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, κρημνίζεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν βυθὸν τῆς κακίας, ἢ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς· εἰς μόνην τὴν χρῆσιν καὶ κυβέρνησιν αὐτῶν ἔκει ἡ διαφορὰ. Ὅστις ἔχει τὴν τέχνην νὰ τὰ φυσᾷ, ὅταν καὶ ὅσον πρέπη, καὶ νὰ τὰ μεταχειρίζεται, ὡς ὁ σοφὸς ναύτης τοὺς ἀνέμους, ἐκεῖνος εἶναι καλὸς νὰ κατευθύνῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας. Ἄν δὲν ἐξεύρῃ μῆτε πύθεν πνέουσι, μὴ· εἰς ποίους ν' ἀνοίξῃ, ἀπὸ ποίους νὰ συσείλῃ τὰ πανία

ὑπερτέρα τῶν ἄλλων χαρίτων. Καθὼς τὸ Διὰφέρω καὶ Διὰφορος, ἀπλῶς μὲν ἔχουν σημασίαν ἀνομοιότητος, εἰδικώτερον δὲ σημαίνουν συνώνυμα ἐκείνων, Ἐξάλλασσω καὶ Ἐξάλλος, ἀπλῶς μὲν σημαίνουν διαφορὰν δύο πραγμάτων ἢ προσώπων ἀνομοίων, ὡς λέγομεν καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, Τοῦτο ἄλλασσει, ἤγουν δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ· ἔπειτα καὶ ὑπεροχὴν ἐνὸς τῶν δύο ἀνομοίων πρὸς τᾶλλο, καθὼς πάλιν λέγομεν, Τοῦτο ἄλλασσει, ἤγουν υπερβάλλει· « Ἐξάλλα, » διάφορα, λαμπρά, ἀλλόφυλα, ἢ ἔσοχα » λέγει ὁ Πσύχιος. Τοῦ Ἐξάλλασσω ἡ σημασία αὕτη λείπει ἀκόμη ἀπὸ τὰ Λεξικά.

(1) « Εἰ μὲν γὰρ ἦν ἀπλοῦν τὸ μανίαν κακὸν εἶναι, καλῶς ἂν ἐλέγετο· νῦν δὲ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν γίγνεται διὰ μανίας, θεῖα » μέντοι ὁσοὶ διδομένης ». Πλάτων ἐν Φαίδρ. σελ. 344.

του, γίνονται άνεμοσρόβιλοι, τέλος ἔχοντες ελεεινὸν ναυάγιον, ὅπου δὲν βλέπεις ἄλλο (καθὼς τὰ βλέπομεν ὀφθαλμοφανῶς καθημέραν), παρὰ

Πεσηματ' ἀνδρῶν, κάπολακτισμοὺς βίου (1).

Ἰτίς ἀπὸ σαs, ὧ τῆς Ἑλλάδος παιδεύται καὶ διδάσκαλοι, δὲν ἐπαρτήρησεν, ὅτι τοιαύτη μανία δὲν κοινωνεῖται εἰς τὰς ψυχὰς μὲ μόνην τὴν Ἀλγέβραν, ἢ μὲ τῆς Φυσικῆς τὰ πειράματα (2), ἀλλὰ μὲ τὴν Θεῖαν τέχνην τοῦ λαλεῖν καὶ γράφειν; Ποτὲ οἱ ἀπὸ σαs παιδευόμενοι δὲν θέλουν γενῆν ἐρασαὶ παιδείας μανικοὶ, ἀν δὲν ἴδωσι πρώτους ἐσαs μαινομένους διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος· ποτὲ εἰς τοὺς δυνατοὺς τοῦ γένους νὰ μεταδώσετε τὴν Θεόσδοτον ταύτην μανίαν δὲν θέλετε δυνῆσθαι, ἀν δὲν τοὺς κάμετε Θεατὰς τοῦ κάλλους τῆς ἀληθινῆς παιδείας, ἀν δὲν τοὺς καταπίσετε μὲ τὰς χάριτας τοῦ λόγου, ὅτι μέρος μέγα τῶν δυσυχῶν τῆς ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς χρεωσθεῖ εἰς τὴν ἄσπλαγχνον αὐτῶν καὶ ἀναίσθητον ἀργίαν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἴσως νομίζουσι καὶ ὀνομάζουσι φρόνησιν. Δὲν ἔθελεν εἰσθαι μέγα τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος εὐτύχημα, εἰάν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φρονίμους ἡμῶν πλουσίους, ἀφίνοντες (καὶν πρὸς καιρὸν) τὴν πολλὴν αὐτῶν γνῶσιν, ἐμιμοῦντο τὴν μανίαν τῶν Ζωσιμάδων; Μικράν ὠφέλειαν τάχα ἤθελαν προξενῆσειν εἰς τὸ γένος πολλοὶ ἀπὸ τοὺς σεβασμίους ἡμῶν Ἀρχιερεῖς, εἰάν ἐμιμοῦντο τὸν μαι-

(1) Λισχύλ. Ἰκέτ. 950.

(2) Ἐσηλίτευσα τὴν ἀφιλόσοφον γραμματικὴν, καὶ ἐσηκώθη κατ' ἐπάνω μου πλῆθος σοφῶν τῆς παλαιωμένης ἀχρήστου σοφίας, ὡς καταφρονητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Δὲν θέλω ἀπορήσειν, εἰάν τις ἀπὸ τοὺς ἀγραμμάτους καὶ ἀναφροδίτους φιλοσόφους μὲ ἐνειδίσῃ ὡς καταφρονητὴν τῶν ἐπιστημῶν. Τοιαύτη πάντοτε ἐξάθη ἡ τύχη τῶν συμβουλευόντων τὴν μέσσην ὁδόν.

νόμενον τῆς Οὐγγροβλαχίας Ἀρχιερέα, Ἰγνάτιον, ἐάν, ἀφίνον-
τες ἄλλα πολλὰ ὡς πάρεργα, ἀσχολοῦντο εἰς μόνα τὰ μέσα
νὰ λαμπρύνωσι τὴν πατρίδα των, καὶ ἐμαίνοντο διὰ μόνον τὸ
κάλλος τῆς Ἑλλάδος, καθὼς μαίνεται ἐκεῖνος,

Οὔτι ρόδοις, οὐ μάλοις, οὐδὲ κικίνοις (1).

ἀλλὰ μανίαν, ἣτις ἐλάμπρυνε παλαιὰ τὸ Ἑλληνικὸν γένος μόνον,
καὶ λαμπρύνει σήμερον πολλὰ τῆς φωτισμένης Εὐρώπης ἔθνη;
Τοιαύτη σωτήριος μανία δὲν ἐμπνέεται εἰς τὰ ψυχὰς πλὴν ἀπὸ
μόνους ἐκείνους, ὅσοι ἐξεύρουν νὰ ἐνόνωσι τὸ μεγαλοπρεπὲς
τῆς φιλοσοφίας μὲ τὰς χάριτας τῆς μεθοδικῆς φιλολογίας· διότι
εἰς ταύτην τὴν ἐνωσιν ᾤκει τὸ ἐντελέστατον κάλλος τῆς παιδείας,
καὶ αὕτη μόνη εἶναι καλὴ νὰ ἡμερώσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ νὰ
γεννήσῃ τὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν εἰς τὴν ψυχὴν του.

‘Πόθεν ἄλλοθεν, πλὴν ἀπὸ τὴν ἐνωσιν ταύτην, προέρχεται,
ὅτι εἰς μὲν τὰ φωτισμένα ἔθνη εὐρίσκονται νέοι σολισμένοι μὲ
ἡμερα καὶ κόσμια ἥθη, εἰς δὲ τὰ βάρβαρα εἶναι καὶ αὐτοὶ οἱ
ἄνδρες ἄγριοι οἱ περισσότεροι; ‘Πόθεν ἄλλοθεν, ὅτι καὶ εἰς αὐτὸ
τὸ ταλαίπωρον ἡμῶν γένος τώρα μόνον πρὸ μικροῦ ἄρχισαν
νὰ φαίνωνται ὀλίγοι τινὲς νέοι κόσμιοι; καὶ οὗτοι δὲν εἶναι οὔτ’
ἀπὸ τοῦς ἀσφόους γραμματικαῖς, οὔτ’ ἀπὸ τοῦς ἀγγραμμάτους
φιλοσόφους, ἀλλὰ φιλόμουσοι, ἡγουν ὅλου τοῦ χοροῦ τῶν
Μουσῶν γνήσιοι καὶ ἀληθεῖς ἐρασταί.

Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀποῦ εὐτύχησα νὰ γνωρίσω ἓνα ἀπὸ
τοὺς ὁμογενεῖς τούτους εὐτυχεῖς νέους. Ἀποροῦσα, πῶς μὲ
κράσιν σώματος πυρώδῃ ἦτον ὅμως καὶ ἡμερος καὶ σωφρονέ-
στατος. Δὲν μ’ ἀφῆκε πολλὴν ὥραν εἰς τὴν περὶ τῆς ἡμερότητος
ἀπορίαν, ὅταν μὲ εἶπεν, ὅτι εἰς τῶν ἐπισημῶν τὴν μελέτην εἶχε

(1) Θεοκρίτ. Εἰδυλλ. ια', 10.

τινάς ἡμέρας ὥρισμένους εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γνῶσιν τῶν προγονικῶν βιβλίων. Περὶ δὲ τῆς σωφροσύνης μ' ἐξομολογήθη ὁ χαριτωμένος νέος, ὅτι φλέγεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ νομίμου γάμου, καὶ ἂν ἐκρατῆθῃ ἕως τῶρα ἀπὸ τὰς ἀνόμους μίξεις, δὲν τὸ χρεωσθεῖ τόσον εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὅσον εἰς τοῦ Εὐριπίδου τὴν ἀνάγνωσιν. Μόλις ἐπρόφερε τὸνομα τοῦ Εὐριπίδου, καὶ πλησιάσας ὁλος ἐνθουσιασμένος πρὸς ἐμὲ, ἐξεφώνησε με φωνῆς τόνον μαγικὸν τοὺς μαγικοὺς σίχους τούτους.

Ἐρωτες, ὑπὲρ μὲν ἄγαν
 Ἐλθόντες, οὐκ εὐδοξίαν,
 Οὐδ' ἀρετὰν παρέδωκαν
 Ἀνδράσιν· εἰ δ' ἄλις ἔλθοι
 Κύπρις, οὐκ ἄλλα θεὸς
 Εὐχαρις οὕτω.
 Μήποτ' ὦ δέσποιν', ἐπ' ἐμοὶ
 Χρυσέων τόξων ἐφέιγες,
 Ἰμέρῳ χρίσας, ἄφυκτον οἶζόν.
 Στέργοι δέ με σωφροσύνα,
 Δώρημα κάλλιπον θεῶν (1).

Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψω ποῖαν ἐπροξένησε τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὴν ψυχὴν μου τὸ ἀπροσδόκητον ἄκουσμα καὶ θεᾶμα τοῦτο διαθέσιν. Ἀφοῦ ἐσυνέφερα, Καλὸν, καλὲ καὶ φρόνιμε νέε, τὸν εἶπα, εὐρηκες ἱατρικὸν εἰς τὰ πάθη σου, καὶ τόσον δραστικὸν, ὥστε δὲν θελω παύσειν νὰ τὸ παραγγέλλω εἰς τοὺς συνομίληκάς σου. Τοῦτο μόνον πλανᾶσαι, ὅτι χωρίζεις τοῦ τραγικοῦ τοὺς λόγους ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐλησμόνησες ὅτι ὁ Θαυμαστὸς οὗτος ποιητὴς ἦτο μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Ἀναξαγόρου; Ἐλησμόνησες, ὅτι ἐπωνομάσθη Σκηνικὸς φιλόσοφος (2), διότι ἔνωσε τὴν ποίησιν μετὰ τὴν φιλοσοφίαν; Δὲν

(1) Εὐριπίδ. Μηδ. 627-637.

(2) Ἰδε τὸν Ἀθηναῖον, Δ, σελ. 158.

ἐνθυμᾶσαι ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις σου, ὅτι τούτου μάλιστα τὰ δράματα ἀγάπα νὰ βλέπῃ καὶ ν' ἀκούῃ ὁ θειότατος Σωκράτης (1), ὅσις, καθὼς λέγουσι (2), καὶ τὸν ἐδοῆθαι πολλὰκις μὲ τὰς φιλοσόφους συμβουλὰς του εἰς τῶν τραγωδιῶν τὴν σύνθεσιν; Τὸ ὁποῖον ἔφερές παράδειγμα, τὸ θαυμάσιον ἱατρικόν σου τοῦτο, τί ἄλλο εἶναι, πλὴν αὐτὴ τῆς ἱεράς φιλοσοφίας ἡ φωνή, μετασχηματισμένη εἰς ἀληθινὴν ἐπωδὴν (3) ἀπὸ τὴν ἀμίμητον τοῦ μάγου Εὐριπίδου γοητεῖαν;

Γέμουσιν, ὦ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος διδάσκαλοι καὶ παιδευταί, τὰ βιβλία τῶν παλαιοτέρων ἡμῶν ἀπὸ τοιαύτας ἐπωδάς. Ἐὰν ἐπιμελήσθε νὰ τὰς ὑποβάλλετε εἰς τὴν προσοχὴν τῶν νέων, συμβουλευόντες αὐτοὺς νὰ τὰς μελετῶσι συχνά, ἐὰν ἔχετε τὴν τέχνην νὰ τοὺς κάμνετε νὰ μαίνωνται δι' αὐτάς, μὲ τὴν σοφὴν ἀνάλυσιν καὶ δεῖξιν τοῦ κάλλους αὐτῶν (4), μὴν

(1) « Ὁ δὲ Σωκράτης σπάνιον μὲν ἐπεφοίτα τοῖς θεάτροις· εἴ ποτε
 + » δὲ Εὐριπίδης, ὁ τῆς τραγωδίας ποιητῆς ἡγωνίζετο καινοῖς τραγω-
 » δοῖς, τότε γε ἀφικνεῖτο. Καὶ Πειραιοὶ δὲ ἀγωνιζομένου τοῦ Εὐρι-
 » πίδου, καὶ ἐκεῖ κατήει· ἔχαιρε γὰρ τῷ ἀνδρὶ, δηλονότι διὰ τε τὴν
 » σοφίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐν τοῖς μέτροις ἀρετὴν »· Αἰλιαν. Ποικ. ἰστορ.
 Β, ιγ', σελ. 23, ἔκδοσ. Κοραῆ.

(2) « Ἐδόκει δὲ [Σωκράτης] καὶ συμποιεῖν Εὐριπίδῃ » λέγει Διογέ-
 + » νης ὁ Λαέρτιος (Β, 18).

(3) « Θεραπεύεσθαι δὲ τὴν ψυχὴν ἔφη, ὦ μακάριε, ἐπωδαῖς τισι·
 + » τὰς δ' ἐπωδάς ταύτας τοὺς λόγους εἶναι τοὺς καλοὺς· ἐκ δὲ τῶν
 » τοιούτων λόγων ἐν ταῖς ψυχαῖς σωφροσύνην ἐγγίγνεσθαι, ἥς ἐγγενο-
 » μένης καὶ παρούσης, ῥᾶδιον ἦδη εἶναι τὴν ὑγίειαν καὶ τὴ κεφαλὴ καὶ
 » τῷ ἄλλῳ σώματι πορίζειν »· Πλάτων ἐν Χαρμίδ., σελ. 157.

(4) Παράδειγματος χάριν, ἀπὸ τὰ πολλὰ τῆς ῥήσεως τοῦ Εὐριπί-
 + δου προτερήματα ἐν εἶναι καὶ τὸ, « Στέργοι δὲ με σωφροσύνα ». Τί-
 » ποτε δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ εἴπῃ, « Στέργοιμι δὲ σωφροσύνην », ἥγουν
 » νὰ κάμῃ τρόπον τινὰ κτῆμα τοῦ σωφρονοῦντος τὴν σωφροσύνην.
 » Ἐπρόκρινεν ὁμως νὰ τὴν μεταβάλλῃ εἰς μητέρᾳ φιλόσοργον ὑαλμένην

ἀμφιβάλλετε, ὅτι τοιαύτη διδασκαλία, ἐνωμένη μάλιστα μετὰ παράδειγμα τῆς ἀρετῆς σας, θέλει καταστήσει τὰ σχολεῖα ἀληθινὰ χρησιμεύοντα ἐργαστήρια. Μὴν ἀμφιβάλλετε, ὅτι μετὰ τοιαύτην διδασκαλίαν καὶ τὰ ἀναίσχυτα τῶν συκοφαντῶν σώματα θέλετε φράζειν, καὶ τὰς ἀκοάς τῶν ἀπαιδευτῶν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς συκοφαντίας θέλετε κλείσειν, ὅταν ἴδωσιν ἐκθαίνοντας ἀπὸ τὰ φροντιστήριά σας, ὡς ἀπὸ τεχνικῶν ἀνδριαντοποιῶν ἐργαστήρια, τοὺς νέους ξεσμένους εἰς ἀληθινὰ ἀρετῆς ἀγάλματα. Μὴν ἀμφιβάλλετε, ὅτι οἱ πατέρες, ἡ πατρίς, ἡ Ἑλλὰς ὅλη, ὅταν λάβωσιν ἀπὸ τὰς χεῖράς σας τὰ τέκνα των μεταμορφωμένα εἰς ἀνθρώπους λογικοὺς ἀπὸ θηρία, θέλουν αἰσθανθῆν ὅσον διαφέρει ἡ νέα μέθοδος τῆς παιδείας ἀπὸ τὴν παλαιάν, καὶ πόσον εἶναι πρὸς ἐσᾶς, τοὺς τοιούτων καὶ τοσοῦτων καλῶν προξένους, μέγα τὸ χρέος των. Μὴν ἀμφι-

ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, « Δώρημα κάλλιπον », διὰ τὰ φροντίξῃ, ὡς ἰδίου τῆς τέκνου, τὴν σωτηρίαν τοῦ σωφρονοῦντος· καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ μαγικώτερον. Τοιούτας ἀναλύσεις, γινομένας εἰς αὐτὴν τῶν μαθημάτων τὴν παράδοσιν, προσμένει ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὸν σοφὸν τοῦ σοφοῦ Κούμα συνεργάτην καὶ συγγεωργὸν, τὸν σεβάσμιον Οἰκονόμον, καὶ ἄλλους ὁμοίους αὐτῶν. Χαρὰ καὶ δόξα εἰς τὰς πόλεις, ὅσαι εὐτύχησαν νὰ ἔχωσι τοιούτους διδασκάλους. Τοῦτο μόνον καὶ αὐτοὶ, καὶ ὅσοι εἶναι κατ' αὐτοὺς, ὡς φρόνιμοι γεωργοὶ, διὰ τὴν ἀγάπην τῆς γεωργουμένης Ἑλλάδος, πρέπει νὰ φυλάξωσι μετὰ προσοχὴν ποῖον· τὸ εὐαγγελικὸν ὠραιότατον παράγγελμα· « Οὐθεὶς ἐπιβελὼν τὴν χεῖρα » αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετὸς ἐστὶν εἰς τὴν » βασιλείαν τοῦ θεοῦ ». Ἄς μὴ ἐρέφωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄχι μόνον εἰς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ μήτ' εἰς τὰ δεξιὰ μήτ' εἰς τὰ ἀριστερά, περιεργαζόμενοι τί λέγουσιν, ἢ τί κρίνουν περὶ αὐτῶν ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα. Τὸ ἱερὸν ἔργον τῆς παιδείας δὲν συγχωρεῖ εἰς αὐτοὺς μήτε τὴν χεῖρα ν' ἀφήσωσιν ἀπὸ τὸ ἄροτρον, μήτε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἄλλο μέρος παρὰ τὸ ἔμπροσθεν νὰ κατευθύνωσιν. Ὁ βίος βραχύς, καὶ ἡ ἀκόμη ἀγεώργητος γῆ πολλὴ καὶ μακρά.

βάλλετε, ὅτι θέλουν προθυμηθῆν νὰ τὸ πληρώσωσι, τιμῶντές σας ζῶντας, καὶ κάμνοντες ἀποθανόντων τὴν μνήμην ἀθάνατον. Διὰ σᾶς, ὧ σοφοὶ διδάσκαλοι, θέλουν ἀνανεωθεῖν τὰ παλαιὰ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τιμὴν τῆς φιλοσοφίας ψηφίσματα· ἐκ τῶν ὁποίων ἐν μόνον, τὸ περὶ τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος ψήφισμα, συγχωρήσατε νὰ σᾶς ἐνθυμίσω, διὰ νὰ ἴδετε καὶ σεῖς, ποῖος μισθὸς σᾶς ἀναμένει, ἐὰν ἐργάζεσθε τὴν παιδείαν τῶν νέων, ὡς ἀθηνοὶ φιλόσοφοι, καὶ οἱ δυνατοὶ τοῦ γένους νὰ μάθωσι, ποῖα μέσα ἐμεταχειρίζετο ἡ παλαιὰ Ἑλλάς, διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν σοφίαν της. Ταῦτα τὰ μέσα τὴν ἔφεραν εἰς τόσην λαμπρότητα· μετὰ τὴν ἀμέλειαν αὐτῶν ἄρχισε καὶ ἡ δυσυχία της· καὶ ἄφου εἰς τὴν ἀμέλειαν ταύτην ἐπροστέθη καὶ ὁ κτηνώδης τῆς φιλοσοφίας διωγμὸς, ἐκατήντησεν εἰς τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν νὰ ἐλευθερωθῇ ὅλοι σήμερον εὐχόμεθα.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΖΗΝΩΝΟΣ.

Ἐπ' Ἀρρενίδου Ἀρχοντος, ἐπὶ τῆς Ἀκαμαντίδος [Φυλῆς], πέμπτης πρυτανείας, μαιμακτηριῶνος δεκάτῃ ὑστερᾷ, τρίτῃ καὶ εἰκοστῇ τῆς πρυτανείας, ἐκκλησίᾳ κυρία τῶν προέδρων ἐπεψηφίσεν, Ἰππῶν Κρατιστοτέλους Ξυπετεῶν, καὶ οἱ συνπρόεδροι Θράων Θράωνος Ἀνακαίεϋς εἶπεν.

Ἐπειδὴ Ζήνων Μνασεύς, Κιτιεὺς, ἔτη πολλὰ κατὰ φιλοσοφίαν ἐν τῇ πόλει γενόμενος, ἐν τε τοῖς λοιποῖς ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν διέτελεσε, καὶ τοὺς εἰς σύστασιν αὐτῷ τῶν νέων πορευομένους παρακαλῶν ἐπ' ἀρετὴν καὶ σωφροσύνην παρῴρμα πρὸς τὰ βέλτιστα, παράδειγμα τὸν ἴδιον βίον ἐκθεῖς ἀπασιν, ἀκολουθοῦν ὄντα τοῖς λόγοις, οἷς διελέγετο· τύχη

Τῇ ἀγαθῇ δεδοχθαι τῷ ἄνθρωπῳ ἐπαινεῖσαι μὲν Ζήνωναν
Μνασέου, Κιτίεα, καὶ στεφανῶσαι χρυσῷ στεφάνῳ,
κατὰ τὸν νόμον, ἀρετῆς ἕνεκα καὶ σωφροσύνης·
οἰκοδομῆσαι δὲ αὐτῷ καὶ τάφον ἐπὶ τοῦ Κεραμει-
κοῦ ἀμφοδίου. Τῆς δὲ ποιήσεως τοῦ στεφάνου καὶ τῆς
οἰκοδομῆς τοῦ τάφου χειροτονῆσαι τὸν ἄνθρωπον ἦσαν
τοὺς ἐπιμελησομένους πέντε ἄνδρες ἐκ Ἀθηναίων·
ἐγγράφαι δὲ τὸ ψήφισμα τὸν γραμματεῖα τοῦ δήμου
ἐν στήλας αὐτοῖς, καὶ ἐξεῖναι αὐτῷ θεῖναι τὴν μὲν,
ἐν Ἀκαδημίᾳ, τὴν δὲ, ἐν Λυκεῖῳ· τὸ δ' ἀνάλωμα
τὸ εἰς τὰς στήλας γινόμενον μερίσαι τὸν ἐπὶ τῆς
διοικήσεως· ὅπως ἅπαντες ἴδωσιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὁ
τῶν Ἀθηναίων τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ζῶντας τιμᾷ καὶ
τελευτήσαντας.

Ὅσις, ἀναγινώσκων τὸ ψήφισμα τοῦτο δὲν θαυμάζει τῶν
πάλαι πατέρων ἡμῶν τὴν φρόνησιν, καὶ δὲν κλαίει τοὺς μωροὺς
διώκτας τῆς φιλοσοφίας, ἐκεῖνος ἅς ζητῇ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἢ τὴν
Σκυθίαν τῆς γενέσεώς του τὰς ἀρχάς, καὶ ἅς μὴ καυχᾶται
ἀναισχύντως, ὅτι εἶναι τῶν Ἑλλήνων ἀπόγονος (1).

(1) Οἱ ἐξῆς δύο τόμοι τῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου ἐνδέχεται νὰ ἐκ-
δοθῶσι χωρὶς αὐτοσχέδιους σχοασμοὺς. Ἀν καὶ ὅσους ἕως
τώρα ἐσχεδιάσκει δὲν ἦσαν μὴδ' ἐράνησαν παντάπασι ἀνωφελεῖς, τὸ
φιλάσθετόν μου γῆρας μὲ προσάσσει ν' ἀφήσω εἰς νεωτέρους καὶ σοφω-
τέρους μου τὴν φροντίδα, καὶ τὸ ἀπαραίτητον χρέος, νὰ παραγγέλλωσιν
εἰς τὴν πατρίδα ὅ,τι νομίζωσιν ὠφελίμον εἰς αὐτήν. Ποθεινὴ πατρίς
εὐτύχει!

ΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1813)

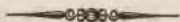
ΤΩΝ ΒΙΩΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ (*).

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Τῶν ἐθνῶν ἡ παιδεία εἶναι μακροῦ χρόνου ἔργον. Ἄν ὁ δρόμος τῆς ὑποτεθῇ ὡς γραμμὴ διαιρουμένη εἰς πολλὰ μικρὰ διαστήματα σημειωμένα μὲ σσιχεῖα, καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ καὶ πρώτη κίνησις αὐτῆς εἰς τὸ Α, ἡ δὲ τελείωσις εἰς τὸ Ω, καὶ αἱ διαφοροὶ ἐποχαὶ εἰς τὰ μεταξύ σσιχεῖα, ἀπὸ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν γεννᾶται τὸ ἐξῆς πόρισμα.

Πᾶσα μία ἐποχὴ, ὅσον πλέον εἶναι μακρυσμένη ἀπὸ τοῦ Α καὶ σιμωτέρα τοῦ Ω, τόσον πλειοτέρα εἶναι ἡ σοφία τοῦ ἐθνους, τόσον μᾶλλον φωτισμένοι οἱ ζῶντες εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν.

Ἡ πρὸς τὸν φωτισμὸν τοῦ ἐθνους αὕτη κίνησις δὲν εἶναι

(*) Τόμ. Ε'.

καθ' ὅλα τῆς τὰ διαστήματα ἰσοταχῆς. Ἀλλὰ καθὼς τὰ πίπτοντα σώματα, κατὰ νόμον ἀπαράβατον τῆς φύσεως, ἂν δὲν ἀπαντήσωσιν ἐμπόδιον, ὅσον πλησιάζουσι πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς, μὲ τόσον ταχυτέραν κίνησιν καταβαίνουσιν εἰς αὐτήν, παρόμοια καὶ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους, παρὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Α εἰς τὸ Β κίνησιν ταχυτέρα εἶναι ἢ ἀπὸ τούτου εἰς τὸ Γ, καὶ ταύτης ἢ εἰς τὸ Δ, καὶ καθεξῆς οὕτως, ὥς ε τῆς ἀπὸ τοῦ Ψ εἰς τὸ Ω ἢ ταχύτης καταντᾷ νὰ ᾖναι πλέον ἀσύγκριτος.

Ἡ διάφορος ὁμως αὕτη ταχύτης, ἐπειδὴ εἶναι ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς φύσεως αὐτῆς τοῦ πράγματος, καὶ ὅχι τῆς δυνάμεως τῶν κινουμένων, κἀνεῖς ἀπὸ τούτους δὲν ἐμπορεῖ δικαίως νὰ κατηγορήσῃ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ὡς ἀργοπόρους. Τῆς ἀργοπορίας ἐκείνων αἴτιον ἦτο τὸ ὁποῖον τοὺς ἐχώριζεν ἀπὸ τὸ Ω μακρότερον διάστημα, ὡς καὶ τούτων τῆς ταχύτητος ἢ πρὸς τὸ αὐτὸ πλειότερα γειτόνευσις.

Μία μόνη εἰς τοῦτο ἐξαίρεσις ἔχει τόπον· ἐὰν τις, φερεῖ-
πειν, ἀπὸ τοὺς κινουμένους (καὶ οὔτοι χωρὶς ἀμφιβολίαν εἶναι οἱ πλέον φωτισμένοι, ἢ, ἀληθέστερον, οἱ ὀλιγώτερον ἀμαθεῖς τοῦ ἔθνους) ὅχι μόνον δὲν συγκινεῖται μὲ τοὺς ἄλλους, ὅσον συγχωρεῖ τὸ μέρος τῆς γραμμῆς, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται, ἀλλὰ καὶ γίνεται τῆς κινήσεως τῶν ἄλλων ἐμπόδιον. Ὁ τοιοῦτος βέβαια πρέπει νὰ λογίζεται καὶ νὰ καταδικάζεται ὡς ἀληθινὸς καταφρονητὴς τῆς θόξης τοῦ ἔθνους του· ἡ ἐξαίρεσις ὁμως αὕτη δὲν κολοδώνει τὸ πόρισμα. Ὅταν ἡ πρὸς τὸν φωτισμὸν κίνησις γένη ἡθερά, ἤγουν κυριεύσῃ μέγα μέρος τοῦ ἔθνους, οἱ βραδύνοντες αὐτήν ὀλίγοι τινές, ἀναγκάζονται τέλος πάντων ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἢ νὰ κινηθῶσι καὶ αὐτοί, ἢ καὶ νὰ μὴν ἐμποδίζωσι τοὺς κινουμένους.

Ὅσον ἡ παιδεία τοῦ ἔθνους προχωρεῖ καὶ ἐξαπλώνεται εἰς πλειότερους, τόσον οἱ παιδεύοντες αὐτὸ γίνονται ὠφελιμώτε-

ροι· ἀλλὰ τὸ ἔθνος, διὰ τοὺς ζῶντας καὶ παρόντας παιδευτάς αὐτοῦ, δὲν ἔχει δίκαιον νὰ καταφρονῇ τοὺς προτέρους, διότι τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι ἀσυγχώρητος ἀχαριστία πρὸς ἐκείνους, χωρὶς τῶν ὁποίων οὗτοι δὲν ἤθελαν γεννηθῆν (1). μὴδ', ἐὰν εὐρέθησαν μεταξύ ἐκείνων τινὲς πολυμαθέστεροι, νὰ λαμβάνη ἀφορμὴν ἐκ τούτου νὰ ἐξευτελίξῃ τὴν παρὰ τῶν ζώντων ὠφέλειαν· ὅτι σιμὰ τῆς ἀχαριστίας εἶναι τοῦτο καὶ ἡλιθιότης μεγάλη. Αἱ ἐποχαὶ διαδέχονται μία τὴν ἄλλην, καὶ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον καταδαίνουσιν οἱ ζῶντες εἰς τὸν ἄδην· ἀλλὰ τὸ ἔθνος μένει, καὶ λογίζεται ὡς ἐν πρόσωπον ἀθάνατον. Ὅταν λοιπὸν κρίνῃ τὴν ποσότητα τῆς εἰς τὰ καλὰ προκοπῆς, τὴν ἰδίαν του κατὰ-
 ςασιν κρίνει· καὶ τὸ δίκαιον τῆς κρίσεως ταύτης μέτρον εἶναι ὅχι τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ θνητοῦ ἀνθρώπου ἢ πολυμαθεία, ἀλλ' ἢ ἀπ' αὐτὴν προξενηθεῖσα εἰς τὸ ἀθάνατον ἔθνος ὠφέλεια.

Ὅσον τὰ μέλη τοῦ ἔθνους κατιδίαν θεωρούμενα εἶναι πολυμαθέστερα, τόσον εἶναι ὀλιγῶς λαμβανόμενον τὸ ἔθνος ἀμαθέστερον. Τὸ παράδοξον ἀξίωμα τοῦτο ἔχει χρεῖαν ἐξηγήσεως, διὰ καὶ τοὺς ὅσοι δὲν ἔμαθαν νὰ συλλογίζωνται.

Τὸ κεφάλαιον τῆς μαθήσεως τοῦ φωτισμοῦ καὶ πολιτισμοῦ τοῦ ἔθνους θεωρεῖται ὡς σύνθετον τί ἀπὸ τὰς κατὰ μέρος τῶν μελῶν αὐτοῦ μαθήσεις. Ἀλλ' αὐταὶ ὅσον εἶναι διαμοιρασμέναι εἰς πολλοτέρους, τόσον εὐκολώτερα τελειοποιοῦνται· ὅσον ἐξεναντίας συσσωρεύονται καὶ περιορίζονται πολλαὶ εἰς ὀλίγας τινὰς κεφαλὰς, τόσον πλέον ἀτελεῖς μένουσιν. Ὅσας δοκιμάζει δυσκολίαν ἀκόμη νὰ τὸ καταλάβῃ εἰς τὰς ἐπιστήμας, ἀς θεωρήσῃ

(1) « Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρῦσιππος, οὐκ ἂν ἦν ἐγὼ », ἔλεγεν ὁ φιλόσοφος Καρνεάδης, θέλων νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ τὴν πολλὴν σοφίαν, καὶ τὴν ὁποίαν εἶχε δι' αὐτὴν ἀποκτήσειν δόξαν, τὰς ἐχρεώσκει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην τῶν συγγραμμάτων τοῦ Στωϊκοῦ Χρυσίππου. Διογένης. Λαέρτ. Δ, 62.

τάς τέχνας. Αἱ μεγάλαι καὶ λαμπραὶ πόλεις ἔχουσι πάσης τέχνης ἰδίους τεχνίτας· εἰς τὰ πτωχὰ καὶ ταπεινὰ χωρία ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος εἶναι ἀμαξοποιὸς, χαλκεὺς, ξυριγῆς, ἰατρός, καὶ καμμίαν φορὰν ἡμερίμιος τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου (1). Ἀλλὰ τί συμβαίνει ἀπὸ ταύτην τῶν τεχνῶν τὴν συσσωρεύσιν εἰς τὰ χωρία, καὶ τὸν διαμοιρασμὸν εἰς τὰς πόλεις; Ὅσον εἰς ταύτας εἶναι χρήσιμα καὶ κομψά, εἰς ἓνα λόγον, τέλεια τὰ κατασκευαζόμενα ἀπὸ τοὺς τεχνίτας, τόσον ἀτελῇ μένουσιν εἰς ἐκεῖνα.

Τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ἀπαρχίτητον τῆς φύσεως ἡμῶν ἐπακολούθημα. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δύναται πολὺ· ἀλλὰ δὲν εἶναι παντοδύναμον. Ὅσον πλείοτερα ἀντικείμενα σκέπτεται καὶ μελετᾷ ἐνταυτῷ, τόσον ἀσθενεστέρα γίνεται ἡ γνῶσις του εἰς καθὲν ἰδίως ἀπ' αὐτὰ, ἀπαραλλάκτως ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς τὰς αἰσθήσεις· τόσον ἀτελέστερον, παραδείγματος χάριν, διακρίνει ἡ ὄρασις χροῶμα, σχῆμα, καὶ μορφήν ἐκάστου τῶν ὁρατῶν, ὅσον βλέπει περισσότερα ἐνταυτῷ.

Τοιοῦτος νοὺς ὠφελεῖται ἵσως καθ' αὐτὸν, ὡς ἀπὸ διατριβῆν εὐφρόσυνον τοῦ καιροῦ, ἀπὸ τὴν ἐπιπόλαιον ταύτην πολυμά-
θειαν· ἀλλὰ νὰ μεταδώσῃ τί ἀπ' αὐτὴν εἰς τὸ ἔθνος του τόσον ὀλιγώτερον εἶναι καλὸς, ὅσον ἐξεύρει περισσύτερα. Ἐκεῖνο μένον δύναται τις νὰ παραδώσῃ ἐντελῶς, εἰς ὅ,τι καταγίνεται πολλοὺς χρόνους ἀπερισπάσως ἀπὸ ἄλλα τῆς μαθήσεως εἶδη· καὶ ἡ περὶ τῶν τεχνῶν κοινὴ ἀλλὰ σοφωτάτη παροιμία, Πολυτεχνίτης κ' ἔρημος (2), φαίνεται τόσον ἀληθεστέρα +

(1) Ὅχι μακρὰν τῶν Παρισίων δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀπὸ ἡ ἐγνώ-
ρισα ἡμερίμιον χωρίου διορθόνοντα τὰ μᾶζι, ὡς τὰς ψυχὰς, τοῦ
χωρικοῦ μικροῦ ποιμνίου του.

(2) Ἐρημος, ἡγουν πένης· καὶ τοῦτο, διότι ὅλα τὰ κατασκευάζει +

περί τῶν ἐπισημῶν, ὅσον εἰς ταύτας ὁ νοῦς ἐργάζεται μόνος, εἰς ἐκεῖνας ἔχει συνεργάτην πολλάκις καὶ τὴν φυσικὴν τῶν χειρῶν δεξιότητα (1).

Προξενεῖ καὶ τοῦτο ἄλλο αὐτύχημα εἰς τὸ ἔθνος ἡ μερικὴ τῶν μελῶν του πολυμαθία. Ὁ πολυμαθὴς εἰς ὅσα ἐξεύρει, ἐπειδὴ ἐξανάγκης, ὡς εἶπα, τὰ ἐξεύρει ἀτελῶς, τίποτε τῆς ἰδίας του μελέτης νέον εὑρημα νὰ προσθέσῃ εἰς αὐτὰ θέν δύναται. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο τὰ εὑρήματα ταῦτα αὐξάνουσι τὰς ἐπισήμας, καὶ τὰς κάμνουσι νὰ προχωρῶσιν ἐμπρός· τὰ εὑρήματα ταῦτα δοξάζουσιν ἀληθῶς τοὺς σοφοὺς, καὶ τὸ ἔθνος ὅλον, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκονται. Ἰὼς θέλεις, ἄνθρωπος ἐπαγγελλόμενος Γραμματικὸς, Ῥήτωρ, Γεωμέτρης, Μουσικὸς, Ἀστρονόμος, Φυσικὸς, Μεταφυσικὸς, νὰ τελειοποιήσῃ μὲ ἰδίαν του εὐρέσεις ἐν μόνον εἶδος ἐπισήμης ἀπὸ ταύτας, ὅσας, πρῶτον μὲν μὴ γνωρίζων αὐτὸ ἐντελῶς, ἐξανάγκης μὴδὲ τί τοῦ λείπει ἀκόμη, γνωρίζει; Ἐπειτα μὴδὲ καιροῦ μέρος ἔχει ἱκανὸν νὰ τὸ θεωρήσῃ προσεκτικῶς, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς του εἶναι καταμερισμένος εἰς προσοχὴν τόσων ἄλλων πραγμάτων; Αἱ εὐρέσεις καὶ τελειοποιήσεις εἰς ἐκεῖνας μόναν τὰς κεφαλὰς γεννῶνται, ὅσαι περιορίζονται εἰς τὴν σκέψιν ἑνὸς μόνου πράγματος, καὶ καταγίνονται νύκτα καὶ ἡμέραν εἰς αὐτό.

Τόσον εἶναι ἀληθὲς τοῦτο, ὥστε, ἐὰν κατὰ δυσυχίαν φωτισμένου ἔθνους σοφοὶ ἐκυριεύοντο ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς πολυ-

κακῶς, καὶ ἀκολούθως μακρύνει ἀπὸ τὸ ἐργασηριὸν του τοὺς ἔχοντας χρειαὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ. Ταύτης ἰσοδύναμος Γαλλικὴ παροιμία (ὅτι χρησιμεύουν εἰς πολλὰ πράγματα αἱ παροιμίαι πλέον τῶν λογικῶν ἀποδείξεων) εἶναι, *Qui trop embrasse, mal étreint*, Ὅς τις περιλαμβάνει πολλὰ, κακὰ τὰ σφίγγει.

(1) Ὁ καλὸς τεχνίτης ὀνομάζεται πολλάκις μὲ τὸ ἐπίθετον, Χρυσόχερς.

μαθείας, παρὰ ταύτην μέσον ἄλλο δρασικώτερον δὲν ἤθελαν εὑρεῖν νὰ γήσωσι τὸν εἰς τὴν γνῶσιν δρόμον τοῦ ἔθνους, ἢ μᾶλλον νὰ τὸ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν προτέραν του βαρβαρότητα.

Διὰ νὰ μὴ συμβῇ τοιοῦτον κακὸν, εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη, ὄχι μόνον πᾶσα μία ἐπισήμη ἔχει παραδότην καὶ διδάσκαλον ἴδιον, ἀλλὰ πολλάκις ἡ αὐτὴ ἐπισήμη καταμελίζεται εἰς πολλὰ μέρη διάφορα, τῶν ὁποίων ἕκασον παραδίδεται ἀπὸ χωριστὸν Προφέσσορα, περιοριζόμενον εἰς τούτου μόνου τὴν μελέτην, μ' ὅλον ὅτι δὲν εἶναι τῆς γνώσεως τῶν ἄλλων ἄμοιρος.

Ἡ συσσώρευσις πολλῶν διδαγμάτων εἰς ἓνα μόνον διδάσκαλον, ἔχει φυσικὰ χώραν εἰς τὰ βαρβαρωθέντα ἔθνη, καὶ συνεχίζεται πλειότερον ἢ ὀλιγώτερον καὶ εἰς αὐτὴν αὐτῶν τὴν ἀναγέννησιν, ἕως νὰ ἐξαπλωθῇ ἡ παιδεία, ἕως τὸ ἔθνος, μὴν ὑποφέρον νὰ ἦναι πάντοτε μαθητὴς τῶν φωτισμένων ἐθνῶν, φιλοτιμηθῇ νὰ τὰ ἀντιφωτίξῃ καὶ αὐτὸ μὲ τὰς ιδίας του εὑρέσεις. Τότε οἱ σοφοὶ τοῦ ἔθνους, κατὰ μίμησιν τῶν φωτισμένων ἐθνῶν, ἀφίνοντες τὴν ἀπατηλὴν καὶ μάταιον πολυμαθειαν (1), περιορίζονται ἕκαστος εἰς ὅ,τι ἡ φύσις τὸν ἔπλασεν ἐπιτηδαιότερον μερικὸν εἶδος ἐπισήμης ἢ τέχνης.

Εἰς τὴν παροῦσαν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν, ἡ πολλῶν καὶ διαφορῶν μαθημάτων ἀπὸ μόνον ἓνα διδάσκαλον παράδοσις, εἶναι πρᾶγμα τῆς ἀνάγκης. Καὶ οἱ παραδίδοντες αὐτὰ τόσον ἀπέχουν νὰ φαντάζωνται τὸ ἔργον αὐτῶν τέλειον, ὥςτε πρῶτοι αὐτοὶ ἐπιθυμοῦν τὴν εὐτυχὴ τοῦ χρόνου περίοδον ἐκείνην, ὅτε ἡ Ἑλλὰς κατὰ μίμησιν τοῦ φωτισμένου μέρους τῆς Εὐρώπης, θέλει ἔχειν ἕκαστος μέρους ἐπισήμης ἰδιόζοντα διδάσκαλον.

Ἡ περίοδος αὕτη δὲν εἶναι μακράν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἄρ-

(1) Ἀναφέρω πολλάκις, καὶ πάλιν ἀναφέρω τὸ σοφὸν ἀπόφθεγμα,
» Πουλυμαθὴν νόον οὐ διδάσκει ».

χισε. Πρὸ τριάκοντα χρόνων, εἰς πολλὰ τῆς Ἑλλάδος μέρη, ὁ αὐτὸς διδάσκαλος ἐπαράδιθε Γραμματικὴν, Ρητορικὴν, καὶ τὴν Ἀριστοτελικὴν Φιλοσοφίαν! καὶ ὁ τοιοῦτος διδάσκαλος ἐνομιζέτο πολυμαθὲς αὐτός, μ' ὅλον ὅτι κἀνέν ἀπ' αὐτὰ οὔτ' ἐξευρε, οὔτε δυνατόν ἦτο νὰ ἐξεύρῃ ἐντελῶς. Ἐχωρίσθη κἀν τὴν σήμερον ἡ Γραμματικὴ ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ δὲν ἔμεινε πλὴν νὰ καταμερισθῇ καὶ ἡ Φιλοσοφία εἰς τὰ διάφορά της μέρη, καὶ νὰ λάβῃ ἐξ αὐτῶν ἕκαστον ἰδιάζοντα διδάσκαλον.

Θέλει κατορθωθῇ καὶ τοῦτο, ὅταν αἱ πόλεις καὶ οἱ πλούσιοι τοῦ γένους ἔλθωσιν εἰς αἴσθησιν τῆς ἀνάγκης νὰ πέμπωσιν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην μὲ ἰδίαν αὐτῶν θάπανην καλῶς ἀναθραμμένους νέους, νὰ μαθητεύωνται ἄλλος ἄλλην ἐπιστήμην ὅταν οἱ ἐρχόμενοι νέοι, χωρὶς νὰ ἀμελῶσι τὴν σειρὰν ὅλην τῆς Φιλοσοφίας, προσκολλῶνται ἐξαιρέτως εἰς ἓν μέρος αὐτῆς, διὰ νὰ τὸ μάθωσιν ἀνελλιπῶς, καὶ ἀνελλιπῶς νὰ τὸ παραδώσωσιν ἐπιστρέφοντες εἰς τοὺς ὁμογενεῖς. Τοῦτο εἶναι τὸ θρασικώτατον μέτον τῆς αὐξήσεως τοῦ φωτισμοῦ τῆς βαρβαρωθείσης ἡμῶν πατρίδος.

Μέσον ἄλλο τοιούτου καλοῦ ἠθέλεν ἴσως εἶσθαι, νὰ κἀμνωμεν γνωστὸν εἰς τὸ ἔθνος, ἀπὸ κκιρὸν εἰς κκιρὸν, κατὰ μίμησιν τοῦ ἐτησίως γινομένου ἀπὸ τοὺς πραγματευτὰς Ἰσολογισμοῦ (Bilan), τὸν λογαριασμὸν πάσης ἐποχῆς, παραβάλλοντες αὐτὴν μὲ τὴν πρὸ αὐτῆς. Τοιουτοτρόπως ἠθελε μαυθάνειν τὸ ἔθνος πόσον ἐπροχώρησεν εἰς τὴν παιδείαν, εἰς ποῖον μέρος τῆς γραμμῆς εὐρίσκεται, τί πλέον παρὰ τὰς προτέρας ἐποχὰς ἐκέρδησε, καὶ τί μένει εἰς αὐτὸ νὰ κάμῃ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὰ κέρδη του μὲ τὴν παρέκει προχώρησιν.

Εὐκόλον εἶναι νὰ ἐκθέσω λεπτομερέστατα τὸν τοιοῦτον Ἰσολογισμὸν ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς Γραμματικῆς καὶ τελευτῶν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ νὰ δείξω καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐκουσίως

τυφλώττοντας ὅτι τὸ νῦν ἔθνος τῶν Γραικῶν, εἶναι πολὺ σφώτερον τοῦ πρὸ τριάκοντα χρόνων ἔθνους, καὶ ἀκολούθως, ὅτι ὁ πλείότερος οὗτος σοφισμὸς ἤθελεν εἶσθαι ἀδύνατος, ἐὰν οἱ νῦν λόγιοι τοῦ ἔθνους θέν ἦσαν παρὰ τοὺς πρὸ τριάκοντα χρόνων λογίους χρησιμώτερον σοφοί (1). ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ τοιαύτη λεπτομερὴς ἐκθεσις νομισθῇ ἀπολογία πρὸς τοὺς κατηγορούς τῶν ζώντων τῆς Ἑλλάδος σπουδαίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔβαλαν κ' ἐμὲ, ἢ καὶ τὸ χειρότερον κακολογία τῆς πολυμαθείας τῶν ἀποθανόντων.

Μ' ὅλον τοῦτο, ἐπειδὴ εἶναι χρεὸς ἀπαραίτητον τῶν ἐπιθυμούντων τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, ὅχι μόνον νὰ δείχνωσιν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τὸν ἀληθῆ ὁρόμον τῆς εἰς τὰ καλὰ προκοπῆς τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἀσφαλίζωσιν ἐναντίον τῶν συμβουλευόντων ὅσα εἶναι ἱκανὰ νὰ βραδύνωσιν, ἢ καὶ παντάπασιν νὰ σήσωσι, τὸν ὁρόμον, διὰ τὸ χρεὸς τοῦτο, καὶ ὅχι διὰ καὶν ἄλλο ἀνάξιον ἀνδρὸς φιλογενοῦς τέλος, ἀναγκάζομαι νὰ εἰπῶ ὀλίγα τινά.

Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, καὶ ἡ ἐπισήμη μου εἶναι πολλὰ μικρὰ (ἴσως καὶ ἀπ' οὗτο σπουδάζουν νὰ τὴν σμικρύνωσι μικροτέρα), καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς εἰς τὸ γένος μου ὠφέλεια πολλὰ ὀλίγη. Ἀλλὰ, ἐὰν νὰ ἐπαγγελλωμαι τῆς πατρίδος εὐεργέτης ἤθελεν εἶσθαι σαλευμένης κεφαλῆς φαντασία, νὰ λέγω πάλιν ὅτι ἐγὼ

(1) Εἶναι τοῦτο τὸ γνωστὸν τῶν προγόνων ἡμῶν παράγγελμα,

Ὁ χρῆσιμ' εἰδώς, οὐχ ὁ πόλλ' εἰδώς, σοφός,

τὸ ὁποῖον εἶχε βέβαια εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ ὁ Γάλλος φιλόσοφος Μονταῖγνος (Βιβλ. I, κεφ. κθ'), ὅταν ἔλεγεν, *Il falloit s'enquerir, qui est mieulx sçavant, non qui est plus sçavant*, ἤρουν, « Ἐπρεπε νὰ ἐρωτῶμεν, Τίς εἶναι κάλλιον σοφός, ὅχι, Τίς » εἶναι πλεον σοφός ».

παντάπασιν ἀνωφελὴς εἰς αὐτήν, ἂν δὲν ᾦναι ὑπόκρισις, εἶναι παντελὴς ἀναισθησία. Ἐὰν ἄλλοι μὲ τὴν πλειοτέραν αὐτῶν σοφίαν, ὠφέλησαν τὴν πατρίδα περιστότερον, ἢ μὴ διὰ τοῦτο ἢ μικρὰ ἐκ τῆς μικρᾶς μου γνώσεως ὠφέλεια εἶναι περιττὴ εἰς γένος, τὸ ὁποῖον δὲν εὐτύχησεν ἀκόμη τόσον, ὥς νὰ καταφρονῇ τὰ μικρά;

Οἱ κατήγοροι ὁμως, ἂν τοὺς πισεύσης, σπουδάζουν νὰ δεῖξωσιν ὀλέτελα ματαίους, ὅχι μόνον τοὺς ἰδικούς μου, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἀξιολογωτέρους σοφῶν ἀνδρῶν κόπους. Κατ' αὐτοὺς ὅ,τι γίνεται τὴν σήμερον εἶναι ἀνωφελές, καὶ τὸ γένος, διὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ καλὰ, πρέπει νὰ ὀπισθοδρομησῇ εἰς τὴν πρὸ τριάκοντα χρόνων ἐποχὴν, καὶ νὰ λάβῃ παράδειγμα τοὺς τότε πολυμαθεστάτους τῶν Γραικῶν σοφούς. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ζήλος αὐτῶν, τόση ἡ γνώσις τῆς ἀρρώστιας τοῦ γένους, καὶ τοιαῦτα τὰ συμβουλευόμενα ἀπ' αὐτοὺς ἱατρικὰ βοηθήματα.

Ἀλλὰ πρὸς τοὺς κατηγόρους τῶν ζώντων καὶ ἐπαινέτας τῶν ἀποθανόντων τούτους, ἢ τί ἤθελαν εἰπεῖν οἱ ἀποθανόντες, ἂν ἔζων; ἢ τί πρέπει νὰ εἴπωσιν οἱ ζῶντες; Ἄς ἀκούσωμεν πρώτους τοὺς ἀποθανόντας, ὑποθέτοντες ὅτι ἐνῶ ἐξεύρουν ἄλλαχόθεν τί γίνεται μετὰ τῶν ζώντων, ἄκουσαν καὶ κανένα ἀπὸ τοὺς ὑπερόγκους ἐγκωμιασὰς αὐτῶν τούτους.

« Ἀνθρωπε, τίς εἶσαι; πόθεν ἔρχεσαι; τί ταράσσεις τὴν ἡσυχίαν ἡμῶν;

» Τί τοὺς θανόντας οὐκ ἐξ εὐθηνῆς;

» Ἄν ἦσαι ἐχθρὸς, ἢ τί σημαίνουν οἱ περὶ ἡμῶν ὑπερόγκοί σου
 » ἔπαινοι; ἂν, ὥς ἐπαγγέλλεσαι, μᾶς ἀγαπᾷς, ἢ διὰ τί μᾶς
 » ἀφαιρεῖς καὶ τὸν μόνον εἰς ἡμᾶς πρέποντα ἔπαινον; Ἐως
 » τώρα μᾶς ἐγκωμιάζαν οἱ ζῶντες, ὅτι ἐσυνεργήσαμεν εἰς τὴν

» ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους, ὅσον εἰς ἡμᾶς ἐσυγχώρει ἢ ὅταν
 » ἐγεννήθημεν τοῦ χρόνου ἐποχῇ καὶ τῆς Ἑλλάδος κατάσσει·
 » ὅτι κατέβημεν πρῶτοι εἰς τὸ ζάδιον μὲ ὄσσην ἐσυγχώρει
 » προθυμίαν ἢ ἀρχομένη τότε τοῦ γένους μεταβολή, καὶ ἐτρέ-
 » ξαμεν τῆς γραμμῆς τὸ πολλὰ μακρὸν ἀπὸ τὸ τέλος μέρος,
 » εἰς τὸ ὅποιον εὕρισκόμεθα τότε. Ὡς ἦτον ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς
 » νὰ ὑπάγωμεν παρέκει, οὕτως ἀδύνατον εἶναι εἰς τοὺς
 » ζῶντας νὰ μὴ προχωρήσωσι μικρότερον ἀπὸ μᾶς εἰς τὴν
 » παιδείαν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Ἐὰν ὁμως κἀνὲν ἀπ' ὅσα
 » ἐγράψαμεν δὲν χρησιμεύη πλέον εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος,
 » τοῦτο μᾶς εὐφραίνει, ὡς σημεῖον τῆς εἰς τὰ τελειότερα
 » προκοπῆς τοῦ γένους, δὲν μᾶς λυπεῖ, ὡς δυνάμενον νὰ
 » βλάβῃ τὴν εἰς ἡμᾶς χρεωσυσμένην εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ.
 » Τὸ γένος δὲν εἶναι ἀχάριστον· ἐὰν ἐπράξαμεν ὅ,τι ἐσυγχώ-
 » ρουν αἱ τότε περιστάσεις, τί πλέον ἔχει δίκαιον νὰ ζητῇ
 » ἀπὸ μᾶς; Ἀλλὰ σὺ μὲ τοὺς ὑπερβολικοὺς ἐπαίνους φαί-
 » νεται, ὅτι προθυμεῖσαι νὰ κινήσῃς τοὺς ζῶντας εἰς ἀχάριστον
 » ἀφαίρεσιν καὶ τῶν χρεωσυσμένων μετρίων ἐπαίνων· φαίνεται
 » ὅτι δὲν μᾶς ἐπαινεῖς τόσον πολὺ, πλὴν διότι δὲν σοῦ ταράσ-
 » σομεν πλέον τὴν ὄρασιν παρόντες· ὅτι δὲν καταφρονεῖς τόσον
 » τοὺς ζῶντας, πλὴν διότι σὲ ἐνοχλοῦν ἀκόμη βλεπόμενοι.
 » Διὰ τί, καλὲ ἄνθρωπε, τόση τῶν ὀφθαλμῶν σου ἀσθένεια!
 » Διὰ τί τῆς κρίσεώς σου τόση οὐσυχία! Ἄν μισῇς τόσον
 » τοὺς ζῶντας, ἔπρεπε νὰ τοὺς συγκρίνης μὲ τοὺς μὴ γεννη-
 » θέντας ἀκόμη, καὶ ὅχι νὰ κινήῃς τῶν ἀποθανόντων τὰ
 » μνήματα.

» Τί τοὺς θανόντας οὐκ ἔας τεθνηκέναι;

» Ἐὰν ἔλεγες ὅτι οἱ μεταγενέστεροι θέλουν γενῆν χρησιμώτεροι
 » εἰς τὴν παιδείαν τοῦ γένους, ἢ κρίσις σου, ἂν καὶ ὅχι

» μαλακὴ διὰ τοὺς ζῶντας, ἤθελε καὶ εἶσθαι ὀρθωτέρα. Ἡ
 » φύσις αὐτῇ τοῦ πράγματος ἀπαιτεῖ, ὥς ἐγιναν ἡμῶν τῶν
 » ἀπεθανόντων οἱ ζῶντες, οὕτω νὰ γενῶσι τῶν ζώντων οἱ μετὰ
 » τούτους χρησιμώτεροι. Ἡ μᾶς νομίζεις τόσον μωροὺς, ὥς
 » νὰ πισεύωμεν ὅτι ἐκάμαμεν περισσότερον ἀπ' ὅ,τι μᾶς
 » ἐσυγχώρει νὰ κάμωμεν ἢ τότε τοῦ γένους κατασάσις; ὥς
 » νὰ ἐφαντάσθημεν ποτὲ, ὅτι ἡμεῖς Πάντεχνοι καὶ Πανε-
 » πιστήμονες, ὥς σπουδαῖεις νὰ μᾶς παρασῆσης εἰς τοὺς
 » μὴ ἔχοντας ἰδέαν τί σημαίνουσιν αἱ λέξεις, Ἐπιστήμη καὶ
 » Τέχνη; Τὰ συντάγματά μας ἦσαν τότε εἰς τὸ γένος (τίς
 » ἀμφιβάλλει;) χρήσιμα, καὶ διότι ἐπαρηγοροῦσαν τὴν τότε
 » τοῦ γένους παντελῇ γύμνωσιν, καὶ διότι προετοίμασαν τὴν
 » οὐδὲν εἰς τὰ χρησιμώτερα. Ἀλλὰ τώρα βλέπεις, ὅτι τὰς Λο-
 » γικὰς ἡμῶν μεθόδους διαδέχονται ἄλλαι μεθοδικώτεραι Λο-
 » γικαί, τὰς Μαθηματικὰς ἄλλαι Μαθηματικαί, τὰς Φυσικὰς
 » ἄλλαι Φυσικαί, τὰς Ῥητορικὰς ἄλλαι Ῥητορικαί, τὰς Γραμ-
 » ματικὰς ἄλλαι Γραμματικαί (1), ὥς αὐτὰς εἰς τὸ ἐξῆς Θέλουσιν
 » διαδεχθῆναι ἄλλαι τελειότεραι. Ἐνομίζαμεν τότε (καὶ τίς ἀπὸ

(1) Ἴσως ἐδῶ κἀνεὶς ἀπὸ τοὺς σχολαστικοὺς φωνάξῃ θριχμυετικῶς,
 Καλὲ τί λέγεις! Τὴν Γραμματικὴν τοῦ Γερμανοῦ Βυτμάν-
 νου ἀποδίδεις εἰς τοὺς ζῶντας λογίους Γραικοὺς! Ναί· εἰς
 τὸ ἀπὸ τὸν Κούμαν σχολαρχούμενον τῆς Σμύρνης γυμνάσιον, καὶ
 ἐξαιρέτως εἰς τὸν φιλογενῆ ἱατρὸν Στέφανον, χρεωσθεῖ τὸ γένος τὴν
 σοφὴν ταύτην Γραμματικὴν. Δὲν εἶναι μόνος σοφός, ἢ μᾶλλον χρῆ-
 σιμος εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του,

ὅς αὐτὸς πάντα νοήσῃ·

ὁ Ἡσίοδος προσθέτει,

Εὐθλὸς δ' αὖ κἀκείνος, ὅς εὖ εἰπόντι πίθεται·

ἢ μᾶλλον, ὥς ἔλεγεν ὁ Στωϊκὸς Ζήνων (Διογένης. Λαέρτ. Ζ, κέ), μετα-
 τρέφων τοῦ Ἡσιόδου τὴν γνώμην, σφωτέρως καὶ παρ' αὐτὸν τὸν συμ-

» τοὺς νῦν ζῶντας, ἐὰν ᾗτο σύγχρονος ἡμῶν, δὲν τὸ ἤθελε
 » νομίσειν ὡς ἡμεῖς;), ὅτι τὴν μητρικὴν ἡμῶν γλῶσσαν ἔπρεπε
 » νὰ τὴν ἀφήσωμεν εἰς τοὺς ὑδροφόρους καὶ ξυλοφόρους, καὶ
 » ἡμεῖς νὰ γράφωμεν εἰς γλῶσσαν πρὸ πολλῶν ἐκατονταετη-
 » ρίδων νεκράν· καὶ τώρα βλέπεις ὅτι οἱ λόγιοι τοῦ γένους
 » ἄνδρες ἐπληροφορήθησαν ὡς γεωμετρικὸν ἀξίωμα τὴν ἀπαρ-
 » αίτητον ἀνάγκην νὰ καλλιεργῶσι τὴν μητρικὴν αὐτῶν
 » γλῶσσαν, καὶ νὰ μεταχειρίζωνται τὴν προγονικὴν μὲ περισ-
 » σότερον σέβας· Ἡ ἐποχὴ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐξανάγκης μᾶς
 » ἐμπόδιζε νὰ καταλάβωμεν πολλῶν πραγμάτων τὴν ὀρθότητα·
 » ὄντες πρῶτοι, ἦτον ἀδύνατον νὰ τὰ νοήσωμεν ὅλα ἡμεῖς,
 » καὶ ὄντες ἀκόμη ὀλίγοι, οὐδ' εἶχαμεν κανένα νὰ μᾶς διορ-
 » θώσῃ, ἐὰν ποτὲ, ὡς ἄνθρωποι, ἐσφάλλαμεν. Τὸ πλεϊότερον
 » τοῦ ἔθνους μέρος, σκοτισμένον ἀπὸ τὴν ἀπαιδευσίαν, ἐβλεπε
 » τοὺς ὀλίγους ἡμᾶς ὡς Θεοὺς, καὶ ὅσα ἐλέγαμεν, ἢ ἐγρά-

βουλεύοντα ὁ πειθόμενος εἰς τὰ καλῶς συμβουλευόμενα. Ἦσαν καὶ τότε
 εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, ἃν ὄχι ὡς τοῦ Βυτμάννου, καλῆται
 ὁμῶς παρὰ τῶν σχολείων ἡμῶν τὰς γραμματικὰς. Ἀλλ' οἱ μὲν δι-
 δάσκαλοι, ὄχι ξένας γλῶσσας, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ὁποίαν ἐπαράδιδαν
 Ἑλληνικὴν ἐξευραν καλὰ· εἰς δὲ τοὺς μαθητευθέντας τὰ Εὐρωπαϊκὰ
 μαθήματα τότε σοφοὺς ἡμῶν ἦτον ἀδύνατον ἀκόμη (πάλιν τὸ λέγω
 διὰ τοὺς συκοφάντας) νὰ προξενήσωσι τοιοῦτον καλὸν εἰς τὸ γένος.
 Πᾶσα χρόνου περίοδος ἔχει τὰ ἴδια τῆς καλῆς, οὐδ' ἐμπορεῖ νὰ ἔχῃ
 περισσότερα τῆς μεταγενεστέρας ἢ προγενεστέρας, ὅταν τὰ ἔθνη ἀρχί-
 ζουν νὰ προβαίνωσιν ἀπὸ τὸ σκότος εἰς τὸ φῶς. Ἦθελεν εἶσθαι θαῦμα,
 ὄχι φυσικὸν φαινόμενον, ἂν οἱ τότε ἔκαμναν, ὅσα κάμνουν οἱ νῦν
 ζῶντες, ἢ ἂν οὗτοι κάμωσιν ὅσα ἡ τύχη ἐφύλαξε διὰ τοὺς μετα-
 γενεστέρους. Εἰς ὅλους πρέπει δόξα καὶ τιμὴ διὰ τὴν ὁποίαν ἔ-
 δεῖξαν ἢ διέχουσιν (φιλοσοφικὴν ὁμῶς, ὄχι καπηλικὴν) προθυμίαν
 εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς πατρίδος των· κανεῖς δὲν εἶναι δίκαιον
 νὰ καταφρονηθῇ διὰ σφάλματα τὰ ὅποια ν' ἀποφύγῃ δὲν ἦτον εἰς τὴν
 ἐξουσίαν του.

» φαμεν, τὰ ἐδέχετο χωρὶς ἐξέτασιν, ἢ κρίσιν, ὡς χρησμούς.
 » Ἀλλὰ τῶρα βλέπεις, ὅτι ὄχι μόνον ἐπολυπλασιάσθησαν οἱ
 » κατ' ἐπάγγελμα λεγόμενοι λόγοι, ἀλλὰ διεδόθησαν τὰ φῶτα
 » καὶ εἰς ἄλλους πάσης τάξεως ἀνθρώπους, ὥστε νὰ γεννη-
 » θῶσιν ἐξ αὐτῶν καὶ κριταί, οἱ ὅποιοι δὲν συγχωροῦν πλέον
 » εἰς τοὺς ἐπαγγελλομένους σοφοὺς νὰ μωραίνωσιν. Ὡ πόσα
 » μεγαλήτερα καλὰ ἠθέλαμεν προξενήσῃν εἰς τὸ γένος, ἐὰν
 » εἶχαμεν συγχρόνους τοιούτους κριτάς! Ἀντὶ ὅμως νὰ λυπη-
 » θῶμεν ὅτι τὰ ἔκαμαν ἄλλοι, χαίρομεν χαρὰν μεγάλην, ὅτι
 » τὸ γένος προχωρεῖ ἀδιακόπως εἰς τὸν ὅποιον ἡμεῖς ἐπα-
 » τήσαμεν δρόμον τῆς παιδείας πρῶτοι. Ἀλλὰ σὺ ἐξεναντίας
 » τὰ κατηγορεῖς αὐστηρῶς, καὶ συμβουλεύεις τὸ γένος νὰ
 » ὀπισθοδρομήσῃ εἰς τὴν ὁποίαν ἡμεῖς εὐρισκόμεθα τότε
 » σιγμῇ τῆς γραμμῆς, ἐπαινῶν αὐτὴν ὡς εὐτυχεσέραν τῆς
 » παρούσης. Λεῖπέ μας, καλὲ ἀνθρωπεῖ οὐδὲ τὸν ὑπὲρ τοῦ
 » γένους ζηλὸν σου πισεύομεν, καὶ τοὺς περὶ ἡμῶν ἐπαίνους
 » ὡς παγίδα ὑποπτευόμεθα. Σὺ δὲν ἀγαπᾷς οὔτε τοὺς ζῶν-
 » τας, οὔτε τοὺς ἀποθανόντας τοῦ γένους· καὶ τὰ μνημάτα
 » μας ἀνασκάπτεις, ὄχι διὰ νὰ ἀνασῇς τὴν δόξαν ἡμῶν,
 » ἀλλὰ διὰ νὰ συγκαταχώσης καὶ τὴν τιμὴν τῶν συγχρόνων
 » σου ».

Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἤθελαν εἰπεῖν οἱ μακαρίται τῆς Ἑλλάδος
 εὐεργέται οὗτοι πρὸς τὸν ὑπέρογκον ἐγκωμιαστὴν αὐτῶν. Ἀπὸ
 δὲ τοὺς ζῶντας κατηγορουμένους ἕκαστος τί πρέπει νὰ ἀπο-
 κριθῇ εἰς τὸν κατήγορον ἄλλο παρὰ ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Δημοσθένης
 πρὸς τὸν Αἰσχίνην; Καὶ ἂς μὲ συγχωρηθῇ ἐδῶ νὰ ἐκθέσω τὰς
 αὐτάς λέξεις τοῦ μεγάλου τούτου ῥήτορος, ὅχι διότι κάνεις ἀπὸ
 τοὺς ἀδίκως σπαρασσομένους πρέπει νὰ παραβαλθῇ μὲ ῥήτορα,
 τοῦ ὁποίου ὅμοιον οὐδὲ τὰ φωτισμένα ἔθνη μᾶς ἔδειξαν
 ἀκόμη κανένα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀκριβῆ μόνην ὁμοιότητα τῆς κι-

νούσης εἰς κατηγορίαν τοὺς νέους Ζωῖλους μὲ τὴν τότε τὸν Αἰσχίνην κινουῦσαν αἰτίαν. Ἐν ἀπὸ τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν κατὰ τῶν ζώντων μανίαν εἶναι καὶ τῶν ἀποθανόντων ὁ παράκαιρος ἔπαινος. Μὴν ἔχων πῶς ν' ἀφανίσῃ τὰς καθημερινὰς τοῦ Δημοσθένους εὐεργεσίας εἰς τὴν πατρίδα ὁ Αἰσχίνης, μὴδὲ πῶς νὰ σδέσῃ τὴν εὐχαριστίαν τῶν Ἀθηναίων πρὸς αὐτὸν, καταφεύγει εἰς τὸ θολερὸν σρατήγημα τῶν φθονερῶν· ἀνασκάπτει τοὺς τάφους, καὶ παραβάλλει τὴν Δημοσθένην μὲ τοὺς ἀποθανόντας, διὰ νὰ τὸν δείξῃ πλὴ κατώτερον ἐκείνων. Ἄλλ' ἰδοὺ πῶς διαλύει τὰ σοφίσματα τοῦ ἀντιδίκου ὁ κατηγορούμενος Δημοσθένης.

« Ἐπειτ' ἀναφέρεις τοὺς	« Εἴτα τῶν πρότερον γε-
» προγενεσέρους, ἔπαινων ὡς	» γεννημένων ἀνδρῶν ἀγαθῶν
» ἀγαθοὺς πολίτας· καὶ κά-	» μέμνησαι· καὶ καλῶς ποιεῖς.
» μνεις καλὰ· Δὲν εἶναι ὁμῶς	» Οὐ μέντοι δίκαιόν ἐστιν, ὡ
» δίκαιον, Ἕλληνας, προλαμ-	» ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὴν πρὸς
» βάνων αὐτὸς τὴν ὁποίαν	» τοὺς τετελευτηκότας εὐνοίαν
» ἔχετε πρὸς τοὺς ἀποθα-	» ὑπάρχουσιν προλαβόντα
» νόντας εὐνοίαν, νὰ ἐξετάζῃ	» παρ' ὑμῶν, πρὸς ἐκείνους
» καὶ νὰ παραβάλλῃ πρὸς	» ἐξετάζειν καὶ παραβάλλειν
» ἐκείνους ἐμὲ τὸν συγχρόνως	» ἐμὲ τὸν συζῶντα μεθ' ὑμῶν.
» ζῶντα μὲ σᾶς. Ἐἰς τίνα δὴν	» Τίς γάρ οὐκ οἶδε τῶν πάν-
» εἶναι γνωστὸν, ὅτι φθόνοι,	» των, ὅτι τοῖς μὲν ζῶσι πα-
» ὀλίγος ἢ πολὺς, ἀκολουθεῖ	» σιν ὑπερὶ τις, ἢ πλείων ἢ
» πάντοτε τοὺς ζῶντας, τοὺς	» ἐλάττω, φθόνος, τοὺς δὲ
» δ' ἀποθανόντας παύουν καὶ	» τεθνεώτας οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν
» αὐτοῖς των οἱ ἐχθροὶ νὰ μι-	» οὐδεὶς ἔτι μισεῖ· Οὕτως οὖν
» σῶσι; Καὶ ἂν ἦναι τοῦτο	» ἐχόντων τούτων τῇ φύσει,
» φυσικὸν, πρέπει τάχα νὰ	» πρὸς τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ νῦν
» θεωρῶμαι καὶ νὰ κρίνωμαι	» ἐγὼ κρίνομαι, καὶ θεωρῶ-

» ἐγὼ πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ; » μαι ; μηδαμῶς· οὔτε γὰρ
 » ὄχι βέβαια. Οὐτ' ἴσον , ὦ » δίκαιον , οὐτ' ἴσον ἐστίν, Λι-
 » κατήγορε, οὔτε δίκαιον εἶναι » σχίνη, ἀλλὰ πρὸς σέ , καί
 » νὰ συγκρίνωμαι πρὸς ἐκεί- » ἄλλον εἴτινα βούλει, τῶν
 » νους , ἀλλὰ πρὸς σέ , καί » ταῦτά σοι προσηρημένων καί
 » ἄλλον ὅτινα θέλῃς ἀπὸ τοῦς » ζώντων. Κἀκεῖνο σκόπει·
 » ζῶντας καὶ διάγοντας κατὰ » πότερον κάλλιον καὶ ἄμει-
 » σέ. Θεώρησε καὶ τοῦτο· τί » νον τῇ πόλει, διὰ τὰς τῶν
 » κάλλιον, ἢ τί μᾶλλον συμ- » προτέρων εὐεργεσίας, οὔσας
 » φέρον εἰς τὸ γένος, νὰ ἐξευ- » ὑπερμεγέθεις, οὔμενον εἴ-
 » τελίζονται καὶ νὰ ἀχαρι- » ποι τις ἂν ἡλίκας, τὰς ἐπὶ
 » ζοῦνται αἱ γινόμεναι σήμε- » τὸν παρόντα βίον γιγνομέ-
 » ρον εὐεργεσίαι, διότι ὅσας » νας εἰς ἀχαριστίαν καὶ προ-
 » ἔκαμαν οἱ πρὸ ἡμῶν, ἦσαν » πηλακισμόν ἄγειν, ἢ πᾶσιν,
 » ὑπερμεγάλοι, ἢ νὰ τιμῶνται » ὅσοι τί μετ' εὐνοίας πράτ-
 » φιλανθρωπῶς ἀπὸ τοὺς Ἑλ- » τούσι, τῆς παρὰ τούτων
 » ληνας ὅσοι τί τοὺς εὐεργε- » τιμῆς καὶ φιλανθρωπίας
 » τοῦν μὲ εὐνοιοιαν; Καὶ ὁμῶς, » μετεῖναι ; Καὶ μὴν, εἰ καὶ
 » ἂν ἦναι χρεῖα νὰ εἴπω καὶ » τοῦτ' ἄρα δεῖ με εἰπεῖν, ἢ
 » τοῦτο, ἢ ἰδική μου πολιτεία » μὲν ἐμὴ πολιτεία καὶ προ-
 » καὶ διαγωγὴ, ἂν ὀρθῶς τὴν » αἵρεσις, ἂν τις ὀρθῶς σκοπῇ,
 » θεωρήσῃ τίς, θέλει φανῇν » ταῖς τῶν τότε ἐπαινουμένων
 » ὁμοία τῆς πολιτείας τῶν » ἀνδρῶν ὁμοία, καὶ ταῦτά
 » τότε ἐπαινουμένων ἀνδρῶν, » βουλομένη φανήσεται· ἢ δὲ
 » καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν μ' ἐκεί- » τῇ ταῖς τῶν τοὺς τοιοῦτους
 » νους ἀποδίδουσα σκοπόν· » τότε συκοφαντούντων. Δῆ-
 » ἢ δὲ ἰδική σου, ὦ κατήγορε, » λον γὰρ, ὅτι καὶ κατ' ἐκεί-
 » ὁμοιάζει τὴν διαγωγὴν τῶν » νους ἦσαν τινες τοὺς χρό-
 » τότε συκοφαντούντων τοὺς » νους, οἱ διέσυρον μὲν τοὺς
 » ἐπαινουμένους ἐκείνους· ἐ- » ὄντας τότε, τοὺς δὲ πρότε-

» πειδῆ φανερόν ὅτι ἦσαν καὶ » ρον γεγεννημένους ἐπῆνουν,
 » κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους » βάσκανον πρᾶγμα καὶ ταῦτό
 » ἄνθρωποι διασύροντες τοὺς » ποιοῦντες σοί. Εἶτα λέγεις,
 » συγχρόνους, καὶ ἐπαινοῦντες » ὡς οὐδὲν ὁμοίος εἰμι ἐκεί-
 » τοὺς προγενεσέρους αὐτῶν, » νοις ἐγώ; σὺ δ' ὁμοιος,
 » ἀπαράλλακτα ὡς κάμνεις » Αἰσχίνη; ὃ δ' ἀδελφός ὁ σός;
 » καὶ σὺ διὰ φθόνον. Ἐπειτα » ἄλλος δέ τις τῶν νῦν ρητό-
 » λέγεις ὅτι δὲν ἔχω καμμίαν » ρων; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδένα
 » ὁμοιότητα μ' ἐκείνους· σὺ δὲ » φημί. Ἀλλὰ πρὸς τοὺς ζῶν-
 » εἴται ἄρα ὁμοιος ἐκείνων, » τας, ὃ χρησέ, ἴνα μὴδὲν
 » ὃ κατήγορε; εἶναι ὁ φίλος » ἄλλο εἶπω, τὸν ζῶντα ἐξ-
 » σου; εἶναι τίς ἀπὸ τοὺς ἄλ- » ἔταξε, καὶ τοὺς καθ' αὐτὸν,
 » λους γνωρίμους σου; οὐδεὶς » ὥσπερ τᾶλλα πάντα (1).
 » ἐγὼ λέγω. Ἀλλὰ πρὸς τοὺς ζῶντας, καλὲ ἄνθρωπε (νὰ μὴ
 » σ' ὀνομάσω ἄλλο τί) ἐξέταξέ με τὸν ζῶντα, καὶ πρὸς τοὺς
 » ὁμοίους σου παράβαλλέ με, ὡς παραβάλλονται ὅλα τᾶλλα
 » πρᾶγματα».

Καὶ ταῦτα μὲν ἀποκρίνονται μετὰ τὸν Δημοσθένην πρὸς τοὺς συγχρόνους αὐτῶν κατηγόρους οἱ ἀγρίως σπαρσασόμενοι ἀπ' αὐτοὺς λόγιοι τοῦ γένους ἄνδρες. Περὶ δὲ τῶν ἀποθανόντων, κάμνουσι τοιαύτην κρίσιν, ὁποία οὔτε τὴν μνήμην ἐκείνων νὰ βλάβῃ διὰ τὴν ἀλήθειαν, οὔτε τὴν ἀλήθειαν νὰ κρύψῃ, διὰ τὴν δικαίως χρεωσυσμένην εἰς ἐκείνους εὐγνώμονα τιμὴν. Ἐὰν πρὸς τοὺς σήμερον εἰς ὠφέλειαν τοῦ ἔθνους κοπιᾷζοντας οἱ

(1) Δημοσθένης. περὶ σεφάν. σελ. 529. Παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ μὴ κρίνῃ αὐστηρῶς τὴν αὐτοσχέδιον τῆς Δημοσθευικῆς ταύτης ῥήσεως μετάφρασιν, τὴν ὁποίαν, καὶ ἂν ἔκαμνα μὲ πολυχρονιωτέραν μελέτην, ἀμφιβάλω ὅτι ἤθελεν εἶσθαι ὀρθωτέρα· οὐδ' ἡ γλῶσσά μας εἶναι ἀκόμη Δημοσθευικὴ, καὶ ἐγὼ ἀπέχω μακρὰν νὰ ἦμαι Δημοσθένους.

κατηγοροὶ δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἦναι δίκαιοι, οἱ κατηγορούμενοι ἤθελαν φανῆν ἀδικώτεροι πρὸς τοὺς ἀποθανόντας, ἂν ἐφαντάζοντο ὅτι δὲν θέλουν πάθειν οἱ κόποι των, ὅ,τι συνέβη εἰς τοὺς κόπους ἐκείνων, μηδὲ θέλουν γεννηθῆν εἰς τὸ ἐξῆς ἰκανώτεροι νὰ διδάξωσι τὸ γένος ἄλλοι παρ' αὐτούς. Τοιαύτη φαντασία εἶναι σχολαστικῆς κεφαλῆς γέννημα, ἡ μισέλληνος ψυχῆς κατὰ τῆς πατρίδος κατάρρα. Ἐὰν κατὰ τὸν τριπλοῦν τῆς Σπάρτης χορὸν (1), οἱ ἀποθανόντες ἔλεγαν, ἂν ἐλάβαναν φωνήν, τὸ,

Ἄμμες ποκ' ἡμες,

ἔχουσι κ' οἱ ζῶντες δίκαιον νὰ λέγωσι μετὰ χαρᾶς τὸ,

Ἄμμες δέ γ' εἰμές·

ἀλλ' ὅμως χαίρουσιν ἀκούοντες αὐτῶν ἐνταυτῷ τοὺς μαθητὰς φωνάζοντας, καὶ τοὺς ἐνισχύουν νὰ φωνάζωσιν,

Ἄμμες δέ γ' ἐσόμεσθα πολλῶ ἀρόρους.

Τοιαύτην ψυχὴν πρέπει νὰ ἔχῃ, καὶ τοιαῦτα νὰ φρονῇ, ὁ φιλόπατρις καὶ φιλόσοφος σπουδαῖος· εἶναι χρέος του νὰ κρίνῃ δικαίως καὶ τοὺς ζῶντας καὶ τοὺς ἀποθανόντας, νὰ σπουδάξῃ νὰ κατασταθῇ, ὡς ἐκεῖνοι, καὶ ἂν δυνατόν, ὑπὲρ ἐκείνους, ὠφελιμος, καὶ νὰ εὔχεται νὰ γίνωνται οἱ μετ' αὐτὸν ὠφελιμώτεροι, διὰ νὰ μὴ παύσῃ ποτὲ ἡ αὔξησις τῆς παιδείας εἰς τὸ γένος του.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔκρινα ἀναγκαῖα νὰ φανερώσω εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, διὰ νὰ προσέχωσιν ἀπὸ τοὺς σπουδάζοντας νὰ σδέσωσι τὴν πρὸς τοὺς ἀληθινούς φίλους καὶ προνοητὰς τῆς δόξης αὐτῶν εὐνοίαν. Λοιπὸν εἶναι νὰ εἴπω ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἐκ-

(1) Ἰδ. Πλουτάρχ. Λυκούργ. § 21, Ἑλληνικ. βιβλιοθήκ. Τόμ. Γ, σελ. 95.

δόσεως τοῦ παρόντος πέμπτου τῶν εἰς ἕξ τόμους Βίων τοῦ Πλουτάρχου.

Ὡς τῶν πρὸ αὐτοῦ, οὕτως ἐδιόρθωσα καὶ τούτου εἰς πολλὰ μέρη τὸ κείμενον. Τῶν διορθώσεων ἄλλαι ἐπάρθησαν ἀπὸ διαφορῶν γραφᾶς, ἄλλαι ἀπὸ κριτικούς ἢ ἐκδότας προγενεστέρους μου. Εἰς αὐτάς ἐπρόσθεσα καὶ ἰδικάς μου ὅχι ὀλίγας. Καὶ καθὼς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπέτυχῃ εἰς ὅλας, οὕτως ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴν εὐρίσκωνται εἰς αὐτάς καὶ τινὲς ὀρθαί. Κατὰ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν καὶ κρίσιν τῶν φωτισμένων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, ὀλίγαι τοιαῦται ἀρκοῦν νὰ δικαιώσωσι νέαν ἔκδοσιν συγγραφέως καὶ ἂν ἤθελεν εἶσθαι πεντηκοστή. Ὅτι εἶναι ἄλλα ἀξιολογώτερα ὑπουργήματα εἰς ὠφελίαν τοῦ γένους, δὲν ἔχω χρεῖαν νὰ τὸ μάθω ἀπὸ τοὺς τόσον ὀλίγην ἰδέαν ἔχοντας τῶν τοιούτων, ὥστε κρίνουν περιττὰς ὅλας χωρὶς διάκρισιν τὰς ἐκδόσεις, καὶ φαντάζονται ὅτι δύναται τις νὰ ἐκδώσῃ συγγραφὴν καὶ καθήμενος ἀναβάθην. Τὸ ἐξεύρω πολλὰ καλὰ, καὶ ταλανίζω ἑμαυτὸν, ὅτι δὲν ἐμπορῶ νὰ ὠφελήσω περισσότερον τὴν πατρίδα μου. Εἶναι ὅμως ὅχι ἐκούσιος ἁμαρτία νὰ μὴν ἦμαι σοφώτερος, ἀλλ' ἀτυχία συμπαθείας πλέον παρὰ συκοφαντικῆς καταδρομῆς ἀξία. Μικρὸν εἶναι (τὸ ὁμολογῶ) ὅ,τι συνεισφέρω εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ὅσον ἔχω τόσον προσφέρω, καὶ ἡ πατρίς τὸ δέχεται φιλανθρωπῶς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀκόμη μέγας εἰς αὐτὴν ὁ ἀριθμὸς τῶν προσφερόντων τὰ μεγάλα. Ἀλλὰ τί ὀνομάζω τὴν πτωχὴν μου πατρίδα; πολλοὶ τῶν φωτισμένων ἐθνῶν σοφοί, κινούμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος, ἐπαίνεσαν καὶ τὴν μικράν μου ταύτην προσφορὰν, διὰ νὰ μὲ ἐνισχύσωσιν, ἀδύνατον, εἰς μεγαλητέραν. Ἐὰν ἦναι τόσον βαρὺ πρᾶγμα εἰς τοὺς ὁμογενεῖς κατηγορούς, νὰ μιμηθῶσι τὴν πρὸς ἐμὲ φιλανθρωπίαν τῆς πατρίδος, καὶ τὴν εὐνοίαν τῶν φωτισμένων ἐθνῶν, ἢ καὶ

σιωπή των, οὔτε κόπον φέρει, οὔτε δαπάνην προξενεῖ εἰς αὐτούς.

Μόλις ἐτελείωσα τοὺς ὀλίγους τούτους αὐτοσχεδίους σοχα-
σμούς, καὶ μοῦ ἤλθεν εἰς τὸν νοῦν νὰ ζητήσω διὰ τῆς ἐξῆς
ἀγγελίας ἀπ' ὅλους τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης, ἐκείνους μά-
λιστα, ὅσοι καταγίνονται εἰς Ἑλλήνων ἢ Ῥωμαίων συγγραφέων
ἐκδόσεις, πρᾶγμα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὠφέλιμον, καὶ πολλῆς
δόξης αἴτιον εἰς αὐτούς.

« Ὡ φιλέλληνες σοφοὶ τῆς Εὐρώπης, οἱ κάτοικοι τῆς νήσου
» Χίου, ἀφοῦ ἔδωκαν πολλῶν ἄλλων καλῶν παραδείγματα εἰς
» τοὺς ὁμογενεῖς των, ἀπεφάσισαν ν' αὐξήσωσι τὴν βιβλιοθή-
» κην τοῦ γυμνασίου των, καὶ νὰ τὴν καταστήσωσιν αὐτοὶ πρῶ-
» τοι δημόσιον βιβλιοθήκην, κοινὴν ὅχι μόνον εἰς τοὺς κατοίκους
» τῆς νήσου, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς παρεπιδημοῦντας εἰς αὐτὴν
» ὁμογενεῖς ἢ ἀλλογενεῖς σπουδαίους ἀνδρας.

« Οἱ φιλέλληνες Χῖοι κατέβαλαν ἀργυρίου ἱκανὴν ποσό-
» τητα (1), διὰ νὰ προμηθεύσωσι τὰ χρειζόμενα βιβλία.
» Καταγόμενος ἀπὸ τὴν νῆσον ταύτην, Ἄνδρες σοφοὶ τῆς Εὐ-
» ρώπης, ἔκρινα χρεός μου, ὅχι μόνον δι' ὠφέλειαν τῆς ἰδίας
» μου πατρίδος, ἀλλὰ πλεον ἀκόμη προθυμούμενος νὰ δείξω
» εἰς αὐτὴν, πόσον τιμᾶτε τὴν παιδείαν καὶ τοὺς ἀγαπῶντας
» αὐτὴν, νὰ σᾶς παρακαλέσω ὅλους, διὰ τὴν ἀγάπην τῶν
» ὁποίων λατρεύετε ΜΟΥΣΩΝ, νὰ σέλλετε δῶρον εἰς τὴν βι-
» βλιοθήκην τῆς Χίου, ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὸ ἐξῆς, ἐν σῶμα ἀφ'
» ἐκάστου Ἑλλήνος ἢ Λατίνου ποιητοῦ ἢ συγγραφέως ἐκδοσιν.

(1) Καταρχὰς τοῦ παρόντος ἔτους 1813 ἐσείλυν εἴκοσι χιλιάδας γροσιῶν εἰς τὴν Εὐρώπην δι' ἀγορὰν βιβλίων, καὶ ἀπὸ τοῦ 1814 εἰς τὸ ἐξῆς ἔκριναν νὰ σέλλωσι τρεῖς χιλιάδας κατ' ἔτος, ἕως νὰ ἐξισωθῇ ἡ βιβλιοθήκη των μὲ τὰς μεγάλας βιβλιοθήκας τῶν φωτισμένων ἐθνῶν.

» Τοιούτων δώρων καταλαμβάνετε καλά, σοφοὶ ἄνδρες, ποῖον
 » θέλει εἶσθαι τὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ Ἑλλάς ὅλη θέλει ἐνισχυθῆν
 » εἰς τὸ ὁποῖον ἄρχισε νὰ τρέχῃ σάδιον τῆς ἀναγεννήσεως αὐ-
 » τῆς, βλέπουσα ὅτι οἱ φίλοι τῆς σοφίας Εὐρωπαῖοι μύλις
 » ἔμαθον τὴν εἰς τὰ καλὰ κίνησιν αὐτῆς, καὶ προθυμοῦνται
 » φιλανθρωπῶς νὰ τῆς ταχύνωσι τὸν δρόμον, μόλις ἠκούσθῃ
 » ὅτι ἀναψαν οἱ Ἕλληνες τὸν λύχνον τῆς παιδείας, καὶ οἱ φίλοι
 » τῶν φώτων Εὐρωπαῖοι σέλλουν εἰς αὐτὴν πολλὰς λαμπάδας
 » ἀναμμένας, μόλις ἔγινε γνωστὸν ὅτι οἱ ἀπόγονοι τοῦ σοφω-
 » τάτου μεταξὺ τῶν παλαιῶν ἐθνῶν, κοπιᾶζουσιν νὰ ἀναλάβωσι
 » τὰς προγονικὰς ἀρετάς, καὶ οἱ φίλοι τῆς ἀρετῆς Εὐρωπαῖοι
 » ἐλαφρύνουσι καὶ παρηγοροῦσι τοὺς κόπους των. Τοιοῦτον
 » ἔργον, ὦ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης ἄνδρες, εἶναι φανερὸν ὅτι θέλει
 » σᾶς δοξάσειν μεγάλως. Συγχωρήσατέ με ὁμῶς νὰ σᾶς δεῖξω,
 » ὅτι καὶ θέλει σᾶς ὠφελήσῃν. Οἱ πολῖται τῆς Χίου εἶναι ἱκανοὶ
 » νὰ πληρώσωσι τὰς σοφὰς καὶ πολιτίμους ἐκδόσεις σας· καὶ
 » τὸ γένος τὸ Ἑλληνικὸν ἀπλῶς, ἔχει σήμερον ὁμογενεῖς βοη-
 » θοὺς πολλοὺς. Ἄλλ' ἢ σεῖς, ἢ κἀνεῖς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, ἢ
 » φίλους σας, ἐνδεχόμενον νὰ ἔλθετε εἰς πόθον νὰ ἰδῇτε τὴν
 » Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τὰ συγγράμματα
 » ἔγιναν μέγα μέρος τῆς εὐδαιμονίας σας. Εἰς ὅλους σᾶς εἶναι
 » γνωστὴ ἡ ἀδυναμία τῶν περιηγητῶν νὰ φέρωσι μετ' αὐτῶν
 » πολλὰ βιβλία ἀναγκαῖα εἰς σοφὴν καὶ καρποφόρον συγγραφὴν
 » περιηγήσεως· ὅλοι σεῖς ἠκούσατε πολλάκις τὰ παράπονα τῶν
 » περιηγητῶν, ὅτι δὲν εὐρίσκουσι βιβλία εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ
 » παράπονα ταῦτα θέλουν παύσειν εἰς τὸ ἐξῆς διὰ μόνης τῶν
 » Ἑλλήνων τῆς προνοίας· ἀλλ' εἶναι ὠφέλιμον καὶ εἰς σᾶς νὰ
 » ταχύνετε τὴν παῦσιν αὐτῶν μὲ τὴν ὁποίαν ἀπὸ σᾶς ζητῶ
 » ἐλαφρὰν συνεισφοράν. Συλλογίσθητε, πόσῃ χαρὰν ἤθελεν
 » αἰσθανθῆν, ὅστις ἀπὸ σᾶς τυχὸν ἐπιδημῶν εἰς τὴν Χίον,

» εὔρη πρόχειρον ὅ,τι ἤθελε ζητήσῃν βιβλίον· πόσῃν, εἰν εὔρη
 » καὶ τὸ ὄνομά του γραμμένον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου· πόσῃν
 » ὅταν ἴδῃ καὶ τοὺς κατοίκους νὰ τὸν περιποιῶνται πλέον παρ'
 » ἄλλους, ὡς εὐεργέτην τῆς πόλεως, ὡς φίλον τῆς Ἑλλάδος
 » ὅλης ἀληθινόν. Εἶμαι βέβαιος, σοφοὶ ἄνδρες τῆς Εὐρώπης,
 » διὰ τὴν ὁποῖαν ἔχετε εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας προ-
 » θυμίαν, ὅτι ὅχι μόνον θέλετε μετὰ χαρᾶς τελέσειν τὸ ἐνδοξον
 » καὶ ὠφέλιμον ἔργον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτάς σας τὰς Ἀκα-
 » δημίας θέλετε παρακινήσειν νὰ σέλλωσιν εἰς τὴν βιβλιοθήκην
 » τῆς Χίου τὰ σοφὰ των ὑπομνήματα. Μικρὰ δαπάνη εἶναι εἰς
 » Ἀκαδημίαν ὁλόκληρον ἢ δαπάνη ἐνὸς σώματος ὑπομνημάτων.
 » Ἀλλ' ὁ ἐξ αὐτῆς ἔπαινος εἶναι μέγας, καὶ ἡ μνήμη ἀνεξ-
 » ἄλειπτος. Τῆς συστάσεως τῶν Ἀκαδημιῶν ὁ σκοπὸς εἶναι τῶν
 » φώτων ὁ πολυπλασιασμός. Ἐκεῖναι μόναι αἱ Ἀκαδημίαι εἶναι
 » ἐπαίνου ἀξίαι ὅσαι δὲν ἀμελοῦσι τίποτ' ἀπ' ὅσα φέρουσιν
 » εἰς τοῦτον τὸν σκοπόν.

» Ὅσοι ἀπὸ σᾶς, φιλέλληνες σοφοὶ τῆς Εὐρώπης, θελήσετε
 » νὰ δείξετε, μὲ τὴν εἰς τοὺς νέους Ἕλληνας φιλανθρωπίαν,
 » τὴν διὰ τὰς εὐεργεσίας τῶν παλαιῶν εὐγνωμοσύνην σας,
 » πρέπει νὰ γράφετε εἰς τὴν πρώτην σελίδα τοῦ πεμπομένου
 » βιβλίου τὸ νομὰ σας μὲ ταύτας τὰς λέξεις· ΔΩΡΟΝ ΤΟΥ
 » ** Εἰς τὴν ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΤΗΣ ΧΙΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ, καὶ
 » οὕτω νὰ τὸ σέλλετε εἰς τὴν Αὐστριακὴν Βιένναν πρὸς ἓνα
 » ἀπὸ τοὺς δύο τοῦτους ἐντίμους πραγματευτὰς Γραικοὺς,
 » Ἀλέξανδρον Βασιλείου (A monsieur Alexandre Basili,
 » à Vienne en Autriche), ἢ Σταμάτιον Ροδοκανάκη
 » (A monsieur Stamati Rodocanaki, à Vienne en
 » Autriche), διὰ νὰ τὸ σέλλωσιν ἐκεῖθεν εἰς Χίον.

» Ἐκεῖ κατευοδούμενον τὸ βιβλίον λαμβάνοντες οἱ ἐπιστάται
 » ἔχειν χρέος νὰ τὸ καταγράψωσιν εἰς τὸ κατάσιχον τῆς Βι-

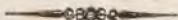
- » βλιοθήκης με τὸνομα τοῦ χαρίσαντος, διὰ νὰ μένη ἀνεξάλει-
 » πτος ἢ πρὸς τὴν Ἑλλάδα φιλόνηθρωπος καὶ φιλόσοφος αὐτοῦ
 » διάθεσις. Μακρὰν ἀπὸ σᾶς ὁ φόβος, ὡ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης
 » ἄνδρες, ὅτι τὰ δῶρά σας κινδυνεύουσι νὰ σκορπισθῶσι. Τὰ
 » κοινὰ τῆς Χίου συστήματα δὲν ἐβλάφθησαν ποτὲ ἀπὸ τὰς
 » κοινὰς τῆς Ἑλλάδος συμφορὰς· ὅ,τι κάμνουν εἰς ὠφέλειαν
 » τῆς πατρίδος των οἱ φιλοπάτριδες Χῖοι μένει σταθερὸν καὶ
 » ἀσάλευτον, διότι τὸ θεμελιώνουν εἰς τῶν πολιτῶν ὅλων τὴν
 » ὁμόνοιαν, εἰς τὴν κοινὴν τῆς φυλακῆς του πρόνοιαν, καὶ εἰς
 » αὐτῶν τῶν Κρατούντων τὴν ἐξαίρετον πρὸς τοὺς Χίους
 » ὑπεράσπισιν καὶ εὐνοίαν ».

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1814)
ΤΩΝ ΒΙΩΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ⁽¹⁾.
ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ

ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

4 ΟΓΔΩΗΝ καὶ τελευταίαν φοράν ταύτην νὰ γράψω στοχασμοὺς αὐτοσχεδίου περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης, μὲ θαρρύνει ἡ ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς δοθεῖσα προσοχὴ εἰς τοὺς προλαβόντας. Ὅταν εὐτυχῆσῃ τις νὰ λαλῇ εἰς προσεκτικὰς ἀκοὰς, ἀντὶ σιωπῆς πρέπει νὰ φωνάξῃ εὐχόμενος·

Εἴθε ἐμοὶ δέκα μὲν γλώτται, δέκα δὲ στόματ' εἶεν!

Φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλλεον δὲ μοι ἦτορ ἐνείη!

Ἀλλ' ὅμως εἶναι καὶ περιζήσεις ἀναγκάζουσαι τὸν λέγοντα νὰ γίνεταί ἀκροατὴς ἄλλων λεγόντων· ἡ μεγαλητέρα ἀπ' αὐτάς εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς ἡλικίας. Μοῦ παρηγορεῖ τὴν ἀδυναμίαν ταύτην ἡ μὲ τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν ἕως τώρα οἱ ὁμογενεῖς τοὺς

(1) Τόμ. 5.

λόγους μου, παρὰ εἰς ἐμὲ ἀσυγκρίτως πλέον ἔντιμος εἰς αὐτοὺς, προθυμία. Ὅσα ἔγραψα καὶ ἄλλοι κάλλιον ἐμοῦ νὰ γράψωσι θέλουν εὑρεθῇν· ἀλλὰ δὲν θέλουν ἴσως εὑρεῖν ἄλλο γένος νὰ δώσῃ τόσῃν προσοχὴν εἰς τὰ γραφόμενα, καὶ νὰ δείξῃ τόσῃν εὐνοίαν εἰς τὸν γράφοντα.

Εἰς τὸ πρῶτον καὶ μακρότερον μέρος τῶν αὐτοσχεδίων τούτων σοχασμῶν (1) ἔδειξα τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως καὶ ἀναμορφώσεως τῆς γραμματικῆς τεχνογραφίας, καὶ τὴν ἀρμοδιωτέραν μέθοδον τῆς παραδόσεως τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων, μέθοδον, ἥ ὁποία, κάμνουσα τῆς προγονικῆς γλώσσης τὴν εἰδησιν κοινότεραν, διορθώνει ἐνταυτῷ καὶ τὰ ἥθη τῶν νέων, ὁπόταν τῆς παλαιᾶς μεθόδου καρποὶ ἦσαν ἡ ματαιαία τοῦ καιροῦ δαπάνη καὶ ἡ προξενουμένη ἀπὸ τὴν δοξοσοφίαν διαστροφή τῶν ἡθῶν. Ἐλεγα δ' ἀκόμη, καὶ πάλιν τὸ λέγω, ὅτι χωρὶς τῆς φιλοσοφίας τὴν χειραγωγίαν νὰ γένη τοιαύτη ἀναμόρφωσις εἶναι τῶν ἀδυνάτων.

Εἰς τὸ δεύτερον (2) ἐλάλησα καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραδόσεως τῆς Ῥητορικῆς, καὶ περὶ τῶν μέσων ν' ἀποκτήσωμεν ῥήτορας ἀξίους τοῦ ὀνόματος. Ἐν ἀπὸ τὰ προβαλλόμενα μέσα ἦτο νὰ γράφωμεν εἰς τὴν μητρικὴν ἡμῶν γλῶσσαν, ὅχι μὲ σκοπὸν νὰ κινήσω τοὺς ὁμογενεῖς εἰς καταφρόνησιν τῆς ἀρχαίας τῶν προγόνων ἡμῶν γλώσσης, ὡς μ' ἐσυκοφάντησαν ἀναισχύντως· ἀλλ' ὅτι τὸ μέσον τοῦτο μ' ἐφαίνετο δύο πρόξενον καλῶν ἐνταυτῷ, καὶ τὰ ῥητορευόμενα νὰ καταστήσῃ σαφέστερα, καὶ ἀκολούθως εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκούοντων δρασιμώτερα, καὶ τὴν βελβαρωθεῖσαν ἡμῶν γλῶσσαν νὰ εὐγενίσῃ.

Ἐάν εἴπῃ τις ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν γένος πρέπει ν' ἀποκτήσῃ

(1) Ἀνωτέρω, σελ. 65-193.

(2) Αὐτόθι, σελ. 220-262.

παιδείαν, διὰ τὰ ἀναλάβῃ τῶν προγόνων τοῦ τὴν δόξαν, κα-
 νένα, ὃν ἐξαιρέτης ὀλίγους τινάς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐγένεν
 ἀληθινὸν πλούτου καὶ τιμῆς μεταλλεῖον ἢ βαρβαρότης τοῦ
 γένους, δὲν θέλει εὐρεῖν ἀναίσθητον τῆς ἀληθείας ταύτης.
 Ἀλλ' ἐὰν γένη ἐξέτασις ποῖα τις πρέπει νὰ ᾦναι ἡ παιδεία, καὶ
 ποῖα τὰ μέσα τῆς ἀποκτήσεως αὐτῆς, τότε δὲν εὐρίσκεται
 πλέον συμφωνία εἰς τὰς γνώμας οὐδεμίας· ἀλλὰ συμβουλευεῖ
 ἄλλος ἄλλο κατὰ τὰς προλήψεις τῆς κεφαλῆς του. Καὶ ὁμως
 δὲν μὲ φαίνεται ἡ περὶ τούτου συμβουλὴ τίποτε δυσκολωτέρα
 παρὰ τὰς κοινὰς συμβουλὰς, ὅσαι ἀποβλέπουν τὰς καθημε-
 ρινὰς ἄλλας πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Κάνεις, ὅσον ἰδιώτην τὸν
 ὑποθέσης, θέλων ἡ αὐτὸς νὰ διδαχθῇ, ἡ τὰ τέκνα του νὰ
 διδάξῃ, τέχνην καμμίαν, δὲν ζητεῖ τὴν διδαχὴν ἀπὸ τοὺς
 ἀμαθεῖς τῆς τέχνης, οὐδ' ἐλπίζει νὰ τὴν ἀποκτήσῃ χωρὶς ἐρ-
 γασίᾳ ἀρμόδια εἰς τὴν τέχνην.

Ἔως πρὸ ὀλίγου τὸ ταλαίπωρον γένος ἐπεθύμει καὶ ἐνόμιζεν
 ὅτι διδάσκεται τὴν σοφίαν, ὅποτε οὔτε διδασκάλους, οὔτε
 ὄργανα σοφίας εἶχεν ἀκόμη. Διὰ τοῦτο ἐσπούδασα νὰ δεῖξω
 εἰς τὸ γένος τὴν ἀνάγκην νὰ ἔχωμεν ἀληθινούς διδασκάλους
 τῆς σοφίας, καὶ ὄργανα ἀρκετὰ εἰς τὴν παράδοσιν αὐτῆς. Δι-
 δάσκαλοι ἀληθινοὶ ἄλλοι πλέον νὰ λογίζωνται δὲν εἶναι συγχω-
 ρημένον, παρὰ τοὺς διδαχθέντας εἰς αὐτὴν τὴν φωτισμένην
 Εὐρώπην, ἡ τοὺς ὅσοι ἀκροάσθησαν τῶν ἀμέσως διδαχθέντων
 τὰ μαθήματα, ἡ καὶ ἀκολουθοῦν τὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας
 αὐτῶν.

Τὰ ὄργανα τῆς σοφίας εἶναι διπλᾶ· ἄλλα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς
 τὰ πειράματα τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἄλλα εἰς τὴν διὰ λόγου
 παράδοσιν καὶ τούτων καὶ τῆς φιλολογίας. Τὰ πρῶτα, ὡς ἀπαρ-
 αίτητα φέρουσιν οἱ διδασκαλοὶ μετ' αὐτῶν, ἡ παρακινοῦν τὴν
 προσκαλοῦσαν αὐτοὺς πόλιν νὰ τὰ φέρῃ ἀπὸ τὴν σοφὴν Εὐρώπην.

Περὶ τῶν δευτέρων, ὅχι ὀλιγώτερον ἀναγκαίων, ἔλεγα ὅτι ἔπρεπεν ὅχι μόνον νὰ κατασταθῶσι Βιβλιοθήκαι πλούσιαι παντὸς εἶδους τυπωμένων συγγραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τὰ παλαιὰ ἀντίγραφα ἐκδομένων ἢ ἀκόμη ἀνεκδότων βιβλίων νὰ συναθροισθῶσιν ἐπιμελῶς, καὶ νὰ θησαυρισθῶσιν εἰς διωρισμένην πόλιν τῆς Ἑλλάδος κάμειαν, διὰ νὰ τὰ φυλάξωμεν ἀπὸ τὸν ἀφανισμόν, ἢ ἀπὸ τὴν εἰς ἄλλα γένη μετακομιδὴν καὶ ἀποξένωσιν αὐτῶν.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος τῶν Αὐτοσχεδίων σοχασμῶν (1) ἐσπούδασα νὰ δεῖξω τὴν ἀνάγκην τῆς συναθροίσεως καὶ καταχωρίσεως εἰς Λεξικὸν τῶν λέξεων τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, τὸν τρόπον τῆς καλλιέργειας καὶ τελειοποιήσεως αὐτῆς, τὴν προξενουμένην ὠφέλειαν εἰς τὴν μάθησιν καὶ κατανόησιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπον παράθεσιν τῶν δύο γλωσσῶν, τῆς ὁποίας ἐδῶκα καὶ παραδείγματα ὀλίγα, καταχωρίσας πλείοτερα εἰς τὰς σημειώσεις ὧσιν ἕως τῶρα ἐξέδωκα συγγραφέων. Πάλιν τὸ λέγω διὰ τοὺς νέους καὶ πρὸς τοὺς νέους· περισσότερα θέλουν μάθειν ἀπὸ τὴν παράθεσιν ταύτην, παρὰ ἀπὸ τὰς γραμματικὰς τῆς γλώσσης τέχνας.

Εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἔδειχνα τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν ἀνάγκην ἐφημερίδος φιλολογικῆς, διὰ νὰ ἐπιταχύνωμεν τὴν παιδείαν ἡμῶν μὲ τὴν εἵδησιν τῆς εἰς τὰς ἐπιστήμας προχωρήσεως τῶν φωτισμένων ἐθνῶν.

Εἰς τὸ τέταρτον μέρος (2) ἐπεθύμουν τὴν ὁμόνοιαν ὅλων τῶν γυμνασίων τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῶν ἐπισιτούντων αὐτὰ διδασκάλων, ὡς ἀναγκαίαν εἰς τὴν προκοπὴν τοῦ γένους. Ὡς

(1) Ἀνωτέρω, σελ. 371-384.

(2) Αὐτόθι, σελ. 385-408.

ὁμοίως ἀναγκαίαν ἐπαρακαλουν τοὺς ὁμογενεῖς νὰ φροντίσωσι καὶ τὴν παιδικὴν ἀνατροφὴν τῶν νέων.

Εἰς τὸ πέμπτον μέρος (1) ἔβαλα πάλιν, ὡς καὶ εἰς τὸ τρίτον, παραδείγματα τῆς παραθέσεως τῶν δύο γλωσσῶν, τῆς ἀρχαίας τῶν προγόνων ἡμῶν, καὶ τῆς ὁποίας σήμερον ὁμιλοῦμεν κοινῆς γλώσσης.

Εἰς τὸ ἕκτον (2) ἐπανόλαβα τὴν χρεῖαν ἐντελεσέρου Λεξικοῦ ἀπ' ὅσα ἔχομεν ἀνάξια τοιοῦτου ὀνόματος Λεξικά, καὶ παρεκάλεσα τοὺς διδασκάλους τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐνώσωσι τὴν φιλολογίαν μὲ τὰς ἐπιστήμας, σοχαζόμενος ὡς χρήσιμον τὴν ἔνωσιν ταύτην εἰς τὴν τελείαν τοῦ γένους παιδείαν. Ἀπὸ τὴν σέρησιν καλοῦ Λεξικοῦ ἔδειξα ὅτι προέρχεται πρῶτον ἡ ἀνάγκη νὰ ὀνομάζωμεν τὰ πράγματα μὲ λέξεις ἀλλοφύλους, ἢ νὰ ὀνοματοθετῶμεν ματαίως περὶ πραγμάτων τὰ ὅποια ἔχουν ὄνομα, ἂν καὶ ὄχι γνώριμον εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας· ἔπειτα ἡ πλάνη εἰς πολλὰς τῶν ὀνομάτων σημασίας, καὶ ἐπομένως εἰς αὐτὰς τὰς ἐννοίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν γεννᾶται ἡ διαστροφή τῶν ἡθῶν, καὶ ὁ κίνδυνος νὰ διασρέφονται πλέον εὐκόλα οἱ ἀπαιδευτοὶ ἀπὸ τοὺς γόητας.

Εἰς τὸ ἑβδομον (3) ἀνγκάσθην νὰ λαλήσω γενικῶς, ποῖον τρόπον γίνεται ἡ προχώρησις τῆς παιδείας εἰς τὰ ἔθνη, καὶ ποῖα μέσα τὴν ταχύνουσιν ἢ τὴν βραδύνουσι. Προσαρμόσας ἔπειτα τὴν γενικὴν θεωρίαν εἰς τὸ γένος ἡμῶν, ἐπαράβαλα τὴν σημερινὴν μὲ τὴν πρὸ ὀλίγων χρόνων κατὰσασιν αὐτοῦ· ἔδειξα ὅτι εἶναι εὐτυχές ἐρα ἡ παροῦσα, καὶ ὅτι ταύτης πλέον εὐτυχῆς

(1) Ἀνωτέρω, σελ. 409-485.

(2) Αὐτόθι, σελ. 486-525.

(3) Αὐτόθι, σελ. 526-547.

Θέλει εἶσθαι ἡ μέλλουσα, εἰάν τὸ γένος δὲν παύσῃ νὰ τρέχῃ μετὰ τὸν ὁποῖον ἄρχισε ζῆλον τῆς ἀναγεννήσεως αὐτοῦ τὸ σάδιον.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ μέρους τούτου ἐπροσκάλεσα τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης νὰ ἐνισχύσωσι τὰ σωτήρια εἰς τὴν παιδείαν κινήματα τῆς Ἑλλάδος, δείχνοντες ὅτι δὲν βλέπουν μετὰ ἀδιαφορίαν ἔθνος ὅλον προθυμούμενον νὰ ἀναλάβῃ τὴν Ἑλληνικὴν σοφίαν, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ὡς ἐξαίρετον ἀσχόλημα καταγίνονται καθημέραν.

Ὅσων ἐπεθύμουν μέγα μέρος ἐτελειώθη· ὅ,τι λείπει, ἔχει τὴν ἀπολογίαν τῆς ἐλλείψεως εἰς ἀναγκαίας τινὰς περιστάσεις, τῶν ὁποίων ἡ δυσυχχεύρα ἐξάθη ἡ ἀδιακόπως πολεμοῦσα τὴν Ἑλλάδα πολλοὺς χρόνους σήμερον θανατικὴ νόσος.

Θανατικὴ νόσος!!! Ἐρώτησε τοὺς ἀναξίους τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος ὑποκριτὰς τῆς Θεοσεβείας, ἵδιὰ τί αὕτη πολεμεῖ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀφίνει τὴν σοφὴν μερίδα τῆς Εὐρώπης ἡσυχον; Ἀποκρίνονται, Διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν Ἑλλήνων. Ἐρώτησε τοὺς ζητοῦντας τῶν ἀληθινῶν ἁμαρτημάτων τῆς Ἑλλάδος τὴν Θεραπείαν· ἀποκρίνονται, Διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν τῶν Ἑλλήνων. Εἰάν ἦτο πλέον ἐξαπλωμένον εἰς τὴν δυσυχῇ μας πατρίδα τὸ φῶς τῆς παιδείας, ὀλίγαι τινὲς ἀκτῖνες τοῦ ἡθελαν διαπεράσειν καὶ τοὺς τοίχους τῆς αὐλῆς τῶν Κρατούντων· εὐκόλα ἡθέλαμεν τοὺς καταπείσειν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἵσοδον τοῦ θανάτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, δείχνοντες εἰς αὐτοὺς, ὅτι ἡ προξενουμένη ἀπ' αὐτὸν ὀλιγανδρία ὀλιγεύει καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ κράτους... Διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν Ἑλλήνων! Ποίας ἁμαρτίας; Ὡς τὸνομα μόνον Ἕλληνες. Νοεῖτε βέβαια ὅχι τὰς ὁποίας γέμει ἡ τραλαίπωρός σας κεφαλὴ ἁμαρτίας τῆς ἀπαιδευσίας, ἀλλ' αὐτὰς τῶν Θεῶν ἐντολῶν τὰς παραβάσεις. Ἀλλ' ἐλησμονήσατε, ὅτι ἀσυγκρίτως ἡμῶν ἁμαρτωλότερα εἶναι κατ' ἐσᾶς τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὰς πόλεις ὡς ἀπὸ τὰ Σόδομα νὰ φεύγωσι παραγ-

γέλλετε τοὺς νέους, καὶ τῶν εἰς αὐτάς διατριβόντων τὸν ζῆλον μὲ ἐπισολὰς ἀνωνύμους ταρασσετε ; Ναί ! ἀναισχυντεῖτε λέγοντες· ἀλλ' αὐτοὺς ἀφῆκεν ὁλότελα ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ κολάζει, ὡς περιούσιον αὐτοῦ λαόν, τοὺς ὀρθοδόξους ἡμᾶς... Ἀρκεῖ τοῦτο μόνον· καὶ προβλέπω ὅτι θέλετε προφέρειν, κατὰ τὴν συνήθειάν σας, καὶ γραφικὴν μαρτυρίαν, « Μασίγοι δὲ πάντα υἱόν, ὃν παραδέχεται ». Ἀλλ' ὦ καλοὶ προνοηταὶ τῆς ἀρετῆς τῶν Ἑλλήνων, ἰδιὰ τί ὄχι τοὺς Ῥώσους ; οἱ ὅποιοι ὀρθόδοξοι, ὡς ἡμεῖς, πρέπει ὅμως, καθὼς κρίνετε σεῖς, νὰ ᾔναι ἀμαρτωλότεροι παρ' ἡμᾶς, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἥθη τῶν λοιπῶν Εὐρωπαϊῶν μιμοῦνται, καὶ εἰς τὰ φροντιστήριά των, σχολαρχούμενα ἀπὸ προφέσσορας τῶν φωτισμένων ἐθνῶν, παραδίδονται αἱ ἐπισῆμαι κατὰ τὴν μέθοδον τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Κ' ἐγὼ πισεύω μὲ σᾶς, καὶ τὸ βλέπω ὀφθαλμοφανῶς, ὅτι μόνον τὸ ταλαίπωρον γένος ἡμῶν μασίζεται· ἀλλ' ἡ μεγαλητέρα του μάσιξ εἴσθε σεῖς αὐτοὶ οὐδὲ θέλει παύσειν νὰ μασίζεται, ἐνόσω σᾶς σέβεται καὶ σᾶς ὑποφέρει ἐπιστάτας τῆς παιδείας του. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ γένος ἄρχισεν εὐτυχῶς νὰ καταλαμβάνῃ διὰ τί ἀποσρέφεσθε τόσον τὰ νέα μαθήματα, σᾶς ἀφίνω, ὡς ἐκουσίως χωρισθέντας ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπιστρέφω εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν ἀνάστασιν αὐτῆς.

Ὅσων ἐπεθύμουν, ἔλεγα, φίλτατοι ὁμογενεῖς, μέγα μέρος ἐτελειώθη. Ἀλλ' εἰς τὴν τελείωσιν ταύτην ἄρα ἐδείξατε ὅλοι τὴν αὐτὴν προθυμίαν ; ἄρα ἐκινήθητε ὅλοι μὲ τὸν αὐτὸν ἐκείνον ἐνθουσιασμόν, τὸν ὅποιον εἶπα (1) ὅτι εἰς τὴν κατόρθωσιν τῶν καλῶν πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ τὴν μανίαν ; Ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς πλουσίους ἄρα ἐσυνδράμετε ὅλοι εἰς βοήθειαν τοῦ γένους ἀνα-

(1) Ἀνωτέρω, σελ. 519.

λόγως τοῦ ὁποίου ἐπιτρόπους (ὄχι κυρίου) σᾶς ἐκτάσθησεν ἡ πρόνοια πλούτου; ἢ ἀπὸ μόνην ἐντροπὴν ῥίψαντες ὀλίγας φόλας εἰς τὸν κορδαῖον τῆς πατρίδος, νομίζετε ὅτι ἐπληρώσατε τὸ χρέος σας; Γνωστοὶ ἐγιναν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀλλογενεῖς, ποῖοι ἀπὸ σᾶς μετεχειρίσθησαν τὸν πλοῦτον εἰς ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν· ἐγνωρίσθησαν καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἱερωμένους πλουσίους μὲ τὴν πρόθυμον αὐτῶν συνδρομὴν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, ἀπέδειξαν συκοφάντας τοὺς τολμήσαντας νὰ δεῖξωσιν αἴτιον τῆς νεκρώσεως αὐτῆς τῶν Γραικῶν τὸ ἱεράτευμα. Ἄλλ' ἄρα δὲν εὐρίσκονται καὶ μεταξὺ τῶν ἱερωμένων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλὰς προσμένουσα μεγάλα καλὰ, καλὸν ὅμως τίποτε δὲν ἀπέλαυσεν ἀκόμη; Ἄρα δὲν εὐρίσκονται, οἱ ὁποῖοι, ἀφήσαντες ὅλον τὸ βᾶρος τῆς συνεισφορᾶς εἰς τοὺς ἄλλους, πᾶσχουν νὰ φανῶσιν ὅτι συνεισφέρουσι καὶ αὐτοί, ἐὰν μόνον σχηματίσαντες στυροειδῶς τὴν δεξιὰν εὐλογῶσι τοὺς συνεισφέροντας. Ἄρα δὲν εὐρίσκονται τινὲς ἀληθινοὶ Σαρδανάπαλοι, οἱ ὁποῖοι περιορίσαντες ὅλην αὐτῶν τὴν εὐδαιμονίαν εἰς τὰς Λευκολλικὰς τραπέζας, θεωροῦν μὲ ἀδιαφορίαν τὴν ἐλεεινὴν τῆς πατρίδος αὐτῶν κατάσασιν· τῶν ὁποίων οἱ ὀφθαλμοί, ἴσως καταφυγόμενοι εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἵππου ἢ τοῦ σκύλου των, εἰς τὴν νέκρωσιν ὅμως τῆς Ἑλλάδος,

————— Ὡσεὶ κέρα ἔσασαν, ἢ σίδηρος,
 Ἀτρέμης ἐν βλεφάροιτι. —————

Ἐνθυμοῦμαι πάντοτε μὲ μέγαν σεβασμὸν, καὶ ἀπὸ τὴν μνήμην ἀδύνατον νὰ μοῦ ἐξαλειφθῇ τὸ σεβάσμιον ὄνομα τοῦ ἀρχιερετεύσαντος εἰς τὴν Ἐφεσον μακαρίτου Μελετίου τοῦ Πετροκοκκίνου. Τοῦ καλοῦ τούτου ποιμένος οἱ χρόνοι τῆς ἀρχιερατείας συνέπεσαν μὲ τοὺς δυστυχεσέferous τῶν παρόντων χρόνους, ὅτε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς ἡμῶν ἦσαν ἀμέτοχοι

παιδείας. Ἀλλά τί δὲν ἔκαμεν ὁ αἰμίνηςος οὗτος ἀρχιερεὺς, νὰ θεραπεύσῃ τὸ ἀκούσιον αὐτοῦ ἐλάττωμα τοῦτο; ἵποτον λίθον δὲν ἐκίνησε, νὰ θώσῃ εἰς τὰ πρόδατά του τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐξερεῖτο παιδεῖαν; Ἄδὲν εἶναι αὐτὸς (πολλοὶ πρέπει νὰ τὸ ἐνθυμοῦνται), ὅστις ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν τῆς Σμύρνης γυμνάσιον μαθητάς, διὰ νὰ τοὺς κατασχῇ εἰς τὰς πόλεις τῆς ἐπαρχίας του διδασκάλους (1);

Ἐρωτῶ καὶ σᾶς τοὺς ἔχοντας παιδεῖαν, καὶ ὅμως ἀμελοῦντας νὰ τὴν διαδώσετε εἰς τὸ πείμνιον σας Ἀχιερεῖς, τῆς αἰσχρᾶς ταύτης ἀμελείας τὴν αἰτίαν. Ἐὰν τῶν νεκρῶν τὰ παραδείγματα δὲν ἰσχύουν εἰς τὰς ψυχὰς σας, δὲν ἐντρέπεσθε καὶ τοὺς ἀληθινοὺς ἐργάτας τοῦ ἀμπελῶνος, τοὺς ζῶντας συναδελφούς; Ἄδὲν σᾶς κινεῖ καὶ τὴν ὁποίαν δείχνει διὰ τὴν παιδεῖαν τοῦ γένους πρόνοιαν ὁ Παναγιώτατος ἡμῶν Ἀρχηγός; Τί σᾶς ἐμπόδισεν ἕως τώρα νὰ πέμψετε νέους εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, διὰ νὰ πολυπλασιάσετε τοὺς παιδευτάς τῆς Ἑλλάδος; Τί σᾶς ἐμπόδισε νὰ σολίσετε τὰς πόλεις μὲ βιβλιοθήκας; Διὰ τί νὰ ἦναι γυμναῖ καὶ αὐταὶ σας αἱ μητροπόλεις ἀπὸ βιβλία τῶν προγόνων, τῶν ὁποίων ὅμως καὶ τὴν γλῶσσαν γνωρίζετε, καὶ τὴν δόξαν δὲν ἐντρέπεσθε νὰ σφετερίζεσθε; Πῶς τολμᾶτε νὰ ὀνομάζεσθε ἙΛΛΗΝΕΣ, ὅταν ὑποφέρετε τὴν ἀτιμίαν τῆς Ἑλλάδος; Πῶς ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΙ, ὅταν ἀμελῆτε τὸ ἱερώτατον πάντων ἔργον, τὴν παιδεῖαν τοῦ ἔθνους; ἢ νομίζετε ὅτι ἀρκοῦν αἱ κατ' ἐκκλησίαν διδασχαὶ καὶ παραινέσεις εἰς διόρθωσιν τῶν ἡθῶν; Τοῦτο εἶναι πλάνη· τότε μόνον αἱ διδασχαὶ ἐνεργοῦν,

(1) Μανθάνω μὲ χαρὰν, ὅτι ὁ νῦν εὐκλεῶς ἀρχιερατεύων εἰς τὴν Ἐφεσον, Πανιερώτατος Διονύσιος ὁ Καλλιάρχης, προθυμούμενος νὰ διαδώσῃ εἰς τὸ πείμνιον αὐτοῦ τὴν παιδεῖαν, δείχνει τοὺς καρποὺς τῆς ὁποίας αὐτὸς ἔχει παιδείας.

ὅταν γίνωνται ἀπὸ ῥήτορα φωτισμένον μὲ μεθοδικὰ μαθήματα, τότε μόνον, ὅταν γίνωνται εἰς λαὸν ἔχοντά κ' αὖν τόσῃν παιδείᾳ, ὅσης εἶναι χρεῖα νὰ προδικάσῃ τὰς ἀκοάς του εἰς τὴν εἵσοδον τῆς διδασχῆς. Ἀλλὰ σεῖς οὔτε ἱεροκλήρυκας σοφοὺς ἐφροντίζετ' ἀκόμῃ νὰ ἔχετε, καὶ τὰ πρόβατά σας κατεδικάζετε ν' ἀκούωσι τὰς διδασχάς ὡς ἀληθινὰ τετράποδα. Καὶ τοῦτο μὲν, καθὼς εἶπα, εἶναι πλάνη· ἀλλ' ἐὰν προσέτι νομίζετε, ὅτι τὸ ποιμαντικόν σας ἐπάγγελμα εἶναι ὡς τῶν κυρίως ὀνομαζομένων βοσκῶν τὸ ἐπάγγελμα, καὶ τὰ πρόδοτά σας, ἀληθινὰ κτήνη, καταδικασμένα νὰ σᾶς ἐνδύνωσι πολυτελῶς μὲ τὰ μαλλία των, νὰ σᾶς παχύνωσι μὲ τὰ κρέατα καὶ μὲ τὸ γάλα των, καὶ νὰ σᾶς προσφέρωσι τιμὰς, τῶν ὁποίων ἄξιοι δὲν ἐφροντίζετε νὰ κατασθῇτε, τοῦτο πλεον τί νὰ τὸνομάσω ἀπορῶ. Μὴ, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ, κυριεύσῃ ποτὲ τοιοῦτος ἀσεβῆς λογισμὸς τὰς κεφαλὰς σας!

Οὔτε Στωϊκὴν ἀπαθίαν, οὔτ' ἀσκητικὴν σκληραγωγίαν κ' αὖν εἰς ἀπὸ σᾶς τὴν σήμερον ζητεῖ. Εἰς τὸν κόσμον πολιτεύεσθε· τοῦ κόσμου τὰς ἡδονάς, ὅσαι εἶναι τίμιαι καὶ πρέπουσαι εἰς τοῦ ἐπαγγέλματος τὴν ἀχώρισον σεμνότητα, ν' ἀπολαύετε συγχωρημένον σᾶς εἶναι· ἀλλὰ τοιαῦται ἡδوناὶ δὲν εἶναι μεγάλῃς δαπάνης ἔργον· τοῦ περισσεύοντος ἀπ' αὐτὴν πλούτου, καρποῦ τῶν ἰδρώτων τοῦ ποιμνίου σας, ἓνα μόνον ὁδολὸν ἂν θησαυρίζετε, ἀντὶ νὰ τὸν δαπανήσετε εἰς τὴν παιδείαν τῶν ἐμπιστευθέντων εἰς χεῖράς σας ἀνθρώπων, εἶναι ἱεροσυλία, ἣ ὁποία ἄρχισε νὰ σᾶς κολάξῃ ζῶντας μὲ τὴν ἀπὸ τοὺς φρονίμους τοῦ γένους ἄδρας καταφρόνησιν, καὶ θέλει σᾶς κολάσειν, ἄφοῦ παύσετε νὰ ζῆτε, μὲ τὸν παντελὴ ἀφανισμόν τοῦ ὀνόματός σας.

Θησαυρίζομεν, λέγετε, διὰ τὴν δόξαν· τὸ πολὺ χρυσίον, ἔξω τῶν πολλῶν ἡδονῶν, μᾶς προξενεῖ καὶ τιμὴν μεγαλητέραν, καὶ μᾶς δίδει τὴν

ἐλπίδα νὰ προδιβασθῶμεν εἰς λαμπροτέρας ἐπαρχίας. Τὸ αὐτὸ λέγουν καὶ οἱ ὁμοιοί σας πλούσιοι κοσμηκοί. Τὸ πολὺ χρυσίου μᾶς δίδει τιμὴν καὶ δύναμιν πολλήν. Ταλαίπωροι ἱερωμένοι! ταλαίπωροι κοσμηκοί! φιλόδοξοι εἴσθε, καὶ δὲν ἐξεύρετε ποῦ κατοικεῖ ἡ δόξα! φιλόδοξοι εἴσθε, καὶ δὲν ἔχετε τόσον κἂν νοῦν, ὅσον ἔχει ὁ πλέων ἄδοξος τῶν πτωχῶν! Κάνεις ἀπὸ τούτους δὲν ταξιθεύει χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ, ἢ νὰ ακολουθῇ τοὺς ἐξεύροντας τὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὸν τόπον, ὅπου μελετᾷ νὰ ὑπάγῃ. Φιλόδοξοι εἴσθε, καὶ μ' ὅλον τοῦτο πλανᾶσθε ταλαίπωροι εἰς αὐτὸν ἐκείνον τὸν δρόμον, ὅστις καταντᾷ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀδοξίαν! Ἄφ' ὅ,τι βλέπετε καθημέραν δὲν ἐσυμπεράνετε κἂν ποία τύχη προσμένει τοὺς ὁμοίους σας; Μόλις χωρίζεται ἡ λίθινος αὐτῶν ψυχὴ ἀπὸ τὸ παχὺ των σῶμα, καὶ τοὺς φθάνει τοῦ Δαυὶδ ἡ κατάρρα. « Ἐξολοθρευθεῖν ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν! » Ἡ ὀλίγον φροντίζετε ἂν σβεσθῇ μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὸ νομά σας. ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀληθῶς φρόνημα κτηνώδες, καὶ ὄχι λογικῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀνθρώπων ἐπαγγελλομένων νὰ ἦναι ὁδηγοὶ καὶ ποιμένες τῶν ἄλλων.

Ὅσοι ἀπὸ σᾶς, ὧ Σεβασμιώτατοι Ἀρχιερεῖς, ἔδειξαν μέχρι τοῦ νῦν καὶ μὲ ἔργον καὶ μὲ λόγον τὴν περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους πρόνοιαν, θεέετε μ' εὐλογῆσαι, ὅτι παρακινῶ καὶ ἄλλους νὰ σᾶς μιμηθῶσιν. Ὅσοι δὲν ἐκινήθησαν ἀκόμη εἰς τὸ καλόν, τοὺς παρακαλῶ νὰ δεῖξωσι κἂν τώρα μὲ τὸ ἔργον, ὅτι τῆς ἀκινησίας αὐτῶν αἷτια ἔγιναν αἱ περιστάσεις. Ἀλλ' ἐὰν τινὲς, ἀντὶ νὰ κινηθῶσιν, ὀργισθῶσιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ παρακινούντος, θελουν δεῖξαι σιμὰ τῶν ἄλλων, ὅτι οὐδὲ τὰς ὁποίας ἐπαγγέλλονται νὰ ἐξηγῶσιν εἰς τὸν λαὸν ἱεράς Βίβλους τῆς Θρησκείας ἀνέγνωσαν ποτέ. Τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ των ὑποκείμενον δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ᾤμαι ἐγώ. Ἀς ὀργίζονται τὸν προφήτην

Ἰεζεκιήλ, καὶ ὅς σχίσωσι τῆς Γραφῆς ἐκείνην τὴν σελίδα, ὅθεν μεταγράψω τὰ φοβερά ταῦτα λόγια· « Ὁ ποιμένες Ἰσραὴλ, μὴ
 » βόσκουσι ποιμένες ἑαυτοὺς; ὅχι τὰ πρόβατά μου βό-
 » σκουσιν οἱ ποιμένες; Ἰδοὺ τὸ γάλα κατεσθίετε, καὶ τὰ ἔρια
 » περιβάλλεσθε, καὶ τὸ παχὺ σφάζετε, καὶ τὰ πρόβατά μου οὐ
 » βόσκετε. Τὸ ἡσθενηκὸς οὐκ ἐνισχύσατε, καὶ τὸ κακῶς ἔχον
 » οὐκ ἐσωματοποιήσατε, καὶ τὸ συντετριμμένον οὐ κατεδήσατε,
 » καὶ τὸ πλανώμενον οὐκ ἐπεσρέψατε, καὶ τὸ ἀπολωλὸς οὐκ
 » ἐζητήσατε, καὶ τὸ ἰσχυρὸν κατειργάσασθε μόχθῳ. Καὶ δι-
 » εσπάρη τὰ πρόβατά μου διὰ τὸ μὴ ἦναι ποιμένας, καὶ ἐγε-
 » νῆθη εἰς κατάδρωμα πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ. Καὶ δι-
 « εσπάρη τὰ πρόβατά μου ἐν παντὶ ὄρει, καὶ ἐπὶ πάντα βουνὸν
 » ὑψηλόν, καὶ ἐπὶ προσώπῳ τῆς γῆς διεσπάρη, καὶ οὐκ ἦν
 » ὁ ἐκζητῶν, οὐδὲ ὁ ἐπισρέφων. Διὰ τοῦτο, ποιμένες, ἀκούσατε
 » λόγον κυρίου. . . τάδε λέγει κύριος κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπὶ τοὺς
 » ποιμένας, καὶ ἐκζητήσω τὰ πρόβατά μου ἐκ τῶν χειρῶν
 » αὐτῶν, καὶ ἀποσρέψω αὐτοὺς τοῦ μὴ ποιμαίνειν τὰ πρόβατά
 » μου, καὶ οὐ βοσκήσουσιν ἔτι οἱ ποιμένες αὐτά· καὶ ἐξελοῦμαι
 » τὰ πρόβατά μου ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔσονται
 » ἔτι εἰς κατάδρωμα, κ. τ. λ. (1) ».

Γελᾶτε ἴσως (ἐπειδὴ ὅσις δὲν ἐντρέπεται ἀνθρώπους, καλὸς εἶναι νὰ γελᾷ καὶ τὰς θείας γραφάς) γελᾶτε, λέγω, ἀκούοντες τὴν, « Ἐξελοῦμαι τὰ πρόβατά μου ἐκ στόματος αὐτῶν ». Ἔως τώρα, λέγετε, κανεῖς δὲν ἡλευθέρωσεν ἀπὸ τοὺς ὀδόντας, οὐδ' ἀπὸ τοὺς ὄνυχας ἡμῶν, τὰ ἀνόητά μας ταῦτα πρόβατα. Πιθανόν ὅτι καὶ μέχρι τέλους ἡμεῖς θελομεν τὰ σπαράσσειν, ἡμεῖς θελομεν τὰ κατατρώγεν. Ἀλλ' εἶναι μᾶλλον γέλωτος

(1) Ἰεζεκιήλ, λδ', 2-10.

ἀξία ἢ πλάνη σας. Ἐάν ἐσεῖς ἀπεφασίσετε νὰ μὴν ἀποκτήσετε μὴδ' ὅσον ἔχουσι κοινὸν οἱ κοινοὶ καὶ ἄγροικοι βοσκοὶ νοῦν, τὰ πρόβατά σας ὅμως δὲν ὁμοιάζουν τὰ τετράποδα πρόβατα. Ἀν ἡ ἀμέλειά σας σκοπὸν ἔχῃ νὰ τὰ ὁμοιώσῃ μ' ἐκεῖνα, αὐτὰ ὅμως εἶναι δεκτικὰ παιδείας, τὴν ὁποίαν τέλος πάντων θέλουν προ-
ξενήσῃν εἰς αὐτὰ οἱ ἀληθινοὶ ποιμένες, οἱ σεβάσμιοι συναδελφοί σας. Καὶ τότε, μὴν ἀμφισβᾶλlete ταλαίπωροι, « Αὐτὰ ἑαυτὰ » ἐξελεῖται ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν ». Τότε θέλει συμβῆναι καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος ὅ,τι συνέβη εἰς τῆς Εὐρώπης τὰ ἔθνη, ὅταν ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ σκότος τῆς βρβαραρότητος εἰς τὸ φῶς τῶν ἐπιστημῶν. Τότε ὅλη ἡ τιμὴ καὶ τὸ σέβας θέλει ἀποδίδεσθαι εἰς μόνους τοὺς ἀξίους τοῦ ὀνόματος προνοητὰς ποιμένας· ἐσᾶς δὲ ὁ σήμερον ἐξ αἰτίας σας ἀπαίδευτος λαὸς θέλει καταφρονεῖν ὡς Σαρδαναπάλους, τὰς γυμνάς καλῶν παραδειγμάτων διδασχὰς σας θέλει ἀκούειν μὲ γέλωτα, καὶ τὰς εὐλογίας μὲ τόσῃν καταφρόνησιν, μ' ὅσῃν ἐσεῖς ἀφθονίαν τὰς σκορπίζετε.

Βχερεῖς θέλουν σᾶς φανῇν οἱ ἔλεγχοι τῆς ἀναπολογήτου σας ἀμελείας· ἀλλ' εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνυπόφορον τὸ ὁποῖον φέρει βάρος ἡ ψυχὴ τοῦ ἐλέγχοντος. Ὅσῃν εὐχαρίστησιν αἰσθάνομαι ὅταν εὐρίσκω αἰτίαν νὰ ἐπαινέσω τινὰ ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς ἱερωμένους ἢ λαϊκοὺς, καὶ νὰ τὸν καταστήσω γνωστὸν εἰς τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη, ἄλλη τόση καὶ μεγαλητέρα, πιστεύσατέ με, κοσμικοί! πιστεύσατέ με, ἱερωμένοι! Θλίψις καταπονεῖ τὴν ψυχὴν μου, ὅσάκις δὲν μὲ δίδετε ἀφορμὴν νὰ καυχῇθῶ πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους, ὅτι τὸ ταλαίπωρόν μου γένος ἀντὶ νὰ νεκρωθῇ ἀπὸ τὴν ἐπικινδυνωτέραν τῆς λοιμικῆς νόσου νόσον τῆς ἀπαιδευσίας, ἀναλαμβάνει τὴν ὑγείαν του, καὶ δίδει ἐλπίδας νὰ συναριθμηθῇ εἰς πολὺ ὀλίγον καιροῦ διάστημα μὲ τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη.

Ναί! εἰς ὀλίγον καιρὸν ἤθειλ' ἐνεργηθῇ ἡ παράδοξος

ἀλλοιώσις αὕτη, ἐὰν ἔμμοῦντο τὸ ὅποιον ἐπρόβαλα (1) οἱ κοσμικοὶ, τῶν ἀξιεπαίνων Ζωσιμάδων, οἱ ἱερωμένοι, τοῦ πανιέρου ποιμένος τῆς Οὐγκροβλαχίας Ἰγνατίου, παράδειγμα. Ἡ παιδεία τοῦ ἐλληνικοῦ γένους τὴν σήμερον εἶναι ἀληθῆς μετακένωσις, ὡς τὸ ἔγραφα πρὸ ἐτῶν ὀλίγων πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς συμπατριώτας τοὺς Χίους. Ἀς μὲ συγχωρηθῇ νὰ ἐξηγήσω τί σημαίνει ἡ Μετακένωσις, μεταγράφων ἐκείνο μόνον τῆς ἐπιστολῆς μου πρὸς τοὺς Χίους τὸ μέρος, ὅπου τοὺς ἐλάλουν περὶ τῆς ἀνάγκης τῶν βιβλίων· ἴσως εὕρεθῃ τις ἱκανὸς νὰ νοήσῃ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν Μετακένωσιν, ὡς τὴν ἐνόησαν καὶ τὴν ἐνεργοῦν οἱ εἰς ὅλα τὰ καλὰ πρόθυμοι Χῖοι. Ἀφοῦ ἐπαράσθησα εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπαραίτητον χρεῖαν βιβλιοθήκης πλουσίας, καὶ διδασκάλων διατριψάντων ἱκανῶς εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀκολουθοῦν λέγων τὰ ἐξῆς :

« Ἡ ἐξάπλωσις καὶ διάδοσις τῆς παιδείας εἰς τὸ γένος μας,
 » φίλτατοι Χῖοι, δὲν ὁμοιάζει τὴν κατάσασιν τῆς δεκάτης
 » πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, ὅποταν ἤρχισαν οἱ Εὐρωπαῖοι
 » νὰ φωτίζονται. Αὐτοὶ ἐχρειάσθησαν 350 χρόνους, διὰ
 » νὰ καταλήθωσιν ὅπου ἔφθασαν τὴν σήμερον. Ἰδιὰ τί; διότι
 » ἔλαβαν τὰς ἐπισημας ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν γένος, ὅταν τὸ
 » γένος ἦτον εἰς δυστυχίαν, καὶ ἀκολούθως τὰς ἔλαβαν ἀτελεῖς.
 » Ἦτο χρεῖα λοιπὸν μακρῶν χρόνων καὶ πολλῶν κόπων νὰ
 » τὰς τελειώσωσιν. Ἀλλὰ τὴν σήμερον τῶν τελειωμένων τούτων
 » ἐπισημῶν ἡ μετάδοσις ὁμοιάζει ἀληθινὸν μετακένωμα.
 » Ἐπαρτηρήσετε καμμίαν φοράν εἰς τὰ ὑποστατικά σας (νὰ
 » μεταχειρισθῇ τὸ παχυλὸν τοῦτο παράδειγμα), ὅσον κόπον
 » δοκιμάζουν οἱ ἀναστὰται νὰ συσσωρεύωσι πολλοὺς λίθους
 » σκορπισμένους; Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάσασις τῶν πρώτων

(1) Ἀνωτέρω, σελ. 519-520.

» σοφῶν τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν δεκάτην πέμπτην ἑκατοντα-
 » ετηρίδα. Ἐπαρτηρήσετε ἀκόμη, πόσον εὐκολα, ἀφοῦ τοὺς
 » συσσωρεύσωσι, τοὺς μετακενόνουν ἀπὸ χαλικολόγον εἰς
 » χαλικολόγον; Τοιαύτη εἶναι ἡ ἰδική μας σήμερον κατάσασις.
 » Διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος! φίλοι συμπατριῶται, πισεύ-
 » σατε ταύτην τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ μετάδοσις τῶν ἐπισημῶν
 » εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν ἀκολουθήσετε τὴν καλὴν μέθοδον, εἶναι
 » ἀληθινὴ μετακένωσις ἀπὸ τὰ κοφίνια τῶν ἀλλογενῶν εἰς
 » τὰ κοφίνια τῶν Ἑλλήνων, καὶ κατ' ἄλλο δὲν διαφέρει πλὴν
 » ὅτι γεμίζομεν ταῦτα, χωρὶς νὰ εὐκερῶσμεν ἐκεῖνα. Εἶμαι
 » βέβαιος, ὅτι ἐὰν καμμία πόλις, ἢ κἀνεὶς ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς
 » ἡμῶν θελήσῃ ἐπιμόνως νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ ἔχνη τοῦ ἐνδόξου
 » ἀρχιερέως τῆς Οὐγκροβλαχίας Ἰγνατίου, μόνοι τριάκοντα
 » χρόνοι θέλουν εἶσθαι ἱκανοὶ νὰ πλουτίσωσι τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ
 » τοιούτους σοφοὺς, ὁποῖους καυχᾶται νὰ ἔχῃ ἡ φωτισμένη
 » Εὐρώπη ».

Ταῦτα ἔγραφα πρὸς τοὺς Χίους, οἱ ὁποῖοι καὶ μὲ τὴν πρὸ
 τῆς ἐπιστολῆς μου, καὶ μὲ τὴν μετέπειτα προϋμῖαν αὐτῶν,
 ἔδειξαν ἄρκετά, ὅτι δὲν τοὺς ἔγραφα πλὴν ὅσα αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν
 εἶχαν γνώμην νὰ πράξωσιν. Αὐτοὺς λοιπὸν σᾶς προβάλλω
 παράδειγμα, ὅσοι ἐπιθυμεῖτε νὰ μεθέξετε, τῆς ὁποίας εἶναι
 ἄξιοι τιμῆς αὐτοί. Προθυμῆθητε νὰ μετακενώσετε οἱ κοσμικοὶ
 εἰς τὰς πατρίδας, οἱ Ἀρχιερεῖς εἰς τὰς ἐπαρχίας τὴν παιδείαν
 τῆς φωτισμένης Εὐρώπης. Διὰ νὰ εὐκολύνετε τὴν μετακένωσιν,
 ἀνάγκη εἶναι νὰ πλουτίσετε τὰς πόλεις μὲ βιβλιοθήκας, τὰ
 σχολεῖα μὲ διδασκάλους φωτισμένους ἐξ ἰδίας σας δαπάνης·
 ἀνάγκη εἶναι νὰ ζηλιτεύωσιν ἐπ' ἄμωονος οἱ ἱεροκλήρυκες συχνά,
 ὅχι ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν κακίαν μερικῶς, ἀλλὰ τὴν ἀπαιδεύ-
 σιαν, ἣτις εἶναι ἡ πηγὴ ὅλων τῶν κακῶν, καὶ οἱ Πνευματικοὶ
 νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τοὺς ἐξομολογουμένους δι' ἱκανοποίησιν

ἁμαρτιῶν, ὅχι νησιείας, τὰς ὁποίας ὅλοι τῶρα ἐμάθαμεν καὶ ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ νὰ μεταβάλλωμεν εἰς ἀπολαύσεις ἀσυγκρίτως πλέον τρυφηλὰς παρὰ τῶν κρεῶν τὴν κατάλυσιν· ὅχι γονυκλισίας, αἱ ὁποῖαι δὲν προξενοῦσι μεγάλου κόπον, πλὴν ἴσως εἰς κἀνένα ὑπερβολικὰ παχὺν Σαρδανάπαλον· ὅχι διαμοίρασιν ὀλίγου ἀργυρίου εἰς πολλοὺς ἀργοὺς ψωμοζήτας, τῶν ὁποίων ἡ πτωχεία δὲν ἤθελε καταισχύνειν τὸ γένος, εἰάν τὸ γένος εἶχε παιδείαν· ἀλλὰ τὴν ἀνάλογον μὲ τὴν δύναμιν ἐκάστου συνεισφοράν εἰς τὴν μεγαλητέραν ἀπ' ὅλας τὰς χρεῖας τὴν χρεῖαν τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους. Μίαν δυστυχῆ Ἐφημερίδα φιλολογικὴν ἔχομεν, ἣτις ἐκινδύνευσε πρὶν σχεδὸν νὰ γεννηθῇ, ν' ἀποθῶνῃ, καὶ δὲν εὐρέθη ἀπὸ τοὺς ἐλεήμονας τῶν ψωμοζητῶν πλουσίους κἀνεῖς νὰ δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς αὐτήν· δὲν ἦλθεν εἰς κἀνεὺς Πνευματικοῦ νοῦν νὰ ἐπιβάλῃ εἰς ἁμαρτωλὸν τινα πλούσιον τὴν δαπάνην τῆς κανόνα.

Ἐπειδὴ ὁ περὶ μετακενώσεως λόγος μὲ ἐνθύμισε τὴν Ἐφημερίδα, δὲν μὲ φαίνεται περιττὸν νὰ εἶπω καὶ περὶ αὐτῆς ὀλίγα τινά. Ἔως τῶρα ὁ συντάκτης τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ Πανοσιολογιώτατος Γαζῆς, καὶ διὰ τὰς πολλὰς τοῦ ἀσχολίας, καὶ διὰ δυσκολίας ἄλλας τὰς ὁποίας νὰ ἐξομαλίσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του δὲν ἦτο, δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὅσῃν ἐπεθύμει νὰ δώσῃ τελειότητα, καὶ τέλος ἠναγκάσθη νὰ τὸν παραδῶσῃ εἰς ἄλλους. Ἀν ἐξαίρεσης ὀλίγας τινὰς σοφῶν ἀληθῶς καὶ φρονίμων ὁμογενῶν διατριβὰς, τί περιεῖχεν ἕως τῶρα ὁ Λόγιος ἡμῶν Ἑρμῆς; Πολλὰ συντάγματα περὶ πραγμάτων, τῶν ὁποίων οἱ συντάσσοντες εἶχαν ἀτελῆ ἰδέαν. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι συγχωρήσεως ἄξιον. Τοιαῦται πρέπει ἐξανάγκης νὰ ἦναι αἱ ἐφημερίδες γένους ἀρχομένου νὰ φωτίζεται· τοιαῦται πιθανῶς ἦσαν καὶ τῶν σήμερον φωτισμένων ἔθνων καταρχὰς τῆς φωτίσεως αὐτῶν. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι δὲν ἐκάμαμεν διάκρισιν τῆς τότε καταστάσεως αὐτῶν

ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἡμῶν κατάσασιν. Ἐκείνων οἱ ἐκείνου τοῦ καιροῦ λόγιοι ἄνδρες, περικυκλωμένοι ἀπὸ ἔθνη ἄλλα, ὁμοίως, ἢ καὶ πλέον βάριβα, κοινωνοῦντες τὰ ψελλίσματά των εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, ἐδύνατο μὲ παρρησίαν νὰ εἴπωσι πρὸς αὐτοὺς « Ὁ ἔχω τοῦτό σοι δίδωμι ». Καὶ τὸ ἔθνος ἀντὶ νὰ παραπονηται, ἔπρεπε νὰ τοὺς εὐχαρισῇ ὡς ἀληθινούς εὐεργέτας, ἐπειδὴ τὰ νηπιώδη ψελλίσματα εἶχαν νὰ μεταβληθῶσι μὲ τὸν καιρὸν εἰς ἀνδρῶν τελείων σοφοὺς λόγους, ἐπειδὴ χωρὶς τῶν πρώτων ἐκείνων ψελλισμάτων, ἡ Εὐρώπη τὴν σήμερον ἤθελεν ἀκόμη εὐρίσκεσθαι εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην ἑκατονταετηρίδα κατάσασιν. Ἀλλὰ τῶν λογίων τοῦ γένους ἡμῶν ἡ σημερινὴν κατάσασις εἶναι ὁλότελα διάφορος. Γείτονες τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, καὶ πολλοὶ ἀπὸ μᾶς κατοικοῦντες εἰς αὐτήν, ἔπρεπε, ἂν δὲν λαμβάνωμαι, ν' ἀφήσωμεν τὰς ἰδέας τῆς κεφαλῆς ἡμῶν νὰ ὠριμάσῃσι μὲ πλειοτέραν σκέψιν καὶ σπουδῇ, καὶ ἀντ' αὐτῶν νὰ μετακενόνωμεν εἰς τοῦ ἔθνους τὰς κεφαλὰς, τὰς ὠριμασμένας ἰδέας τῶν φωτισμένων ἐθνῶν. Δύο ἐνταυτῷ καλὰ ἤθελε προξενήσῃν ἡ τοιαύτη μέθοδος· καὶ τοῦ ἔθνους τὴν παιδείαν ἤθελε ταχύνειν, καὶ τοὺς μετακενόνοντας τὴν σοφίαν εἰς αὐτὸ γρηγορώτερα φέρειν εἰς κατάσασιν νὰ μὴν ἔχῃσι σχεδὸν πλέον χρεῖαν μετακενώσεως, ἀλλ' αὐτοὶ αὐτόθεν νὰ διδάσκωσι τὸ ἔθνος. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἡ ἡμερὶς δι' ἡμᾶς πρέπει νὰ ᾔῃται ἀληθῆς ἀνθολογία καὶ μετακένωσις τῶν ἀποκτηθέντων ἀπὸ τὰ φωτισμένα γένη καλῶν, εἰς τὸ γένος ἡμῶν. Ἄς μὲ συγχωρηθῇ νὰ δεῖξω καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ μέλλοντος μετακενωτοῦ ἡμεριδογράφου, ἐπειδὴ ὁ ἐλπίζόμενος ἀπ' αὐτὸν καρπὸς εἶναι μέγας καὶ πολὺς.

Πρέπει νὰ ἐξεύρῃ τὰς διδασκαλικωτέρας τῆς φωτισμένης Εὐρώπης γλώσσας, τόσον κἂν, ὅσον νὰ ᾔῃται βέβαιος ὅτι μεταφράζει πιστῶς, μὴδὲ νὰ νοῇ ἄλλ' ἀντ' ἄλλων. Τῶν γλωσσῶν

τούτων ἀπὸ καθεμίαν πρέπει νὰ ἔχῃ φιλολογικὴν ἐφημερίδα τὴν ἐπισημοτέραν· καὶ νὰ ἐκλέγῃ ἀπ' αὐτὰς ὅ,τι κρίνει συμφερώτερον καὶ δρασικώτερον εἰς τὴν παιδείαν τῶν Ἑλλήνων, νὰ τὸ μεταφράξῃ καθαρά, καὶ νὰ τὸ κοινωνῇ διὰ τῆς ἐφημερίδος εἰς τὸ γένος. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται, ὅτι τόπος πλεόν εἰς αὐτὴν δὲν μένει διὰ διατριβὰς ὁμογενῶν. Ἡ ζημία δὲν εἶναι μεγάλη· ὅσον καλὰς καὶ ἂν τὰς ὑποθέσης, εἰς τὴν παροῦσάν μας κατὰσasin, χρειὰν ἔχουσιν σοφίας καὶ φωτισμοῦ, εἶναι ἀσυλλογισία νὰ μὴ προκρίνωμεν τῶν σοφωτέρων ἔθνων τὰς καλητέρας. Εἶναι ἀσυλλογισία, ὅταν αὐτοὶ ἡμεῖς οἱ νομιζόμενοι Λόγιοι τοῦ γένους ἔχωμεν ἀκόμη χρειὰν Λογικῆς, νὰ δαπανῶμεν τὸν καιρὸν καὶ νὰ κοιλοπονῶμεν βουνὰ, διὰ νὰ δείξωμεν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς ποντικόν τινα γελοῖον, δυνάμενοι νὰ μετακενόνωμεν εὐκόλως εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἰδέας φωτισμένων ἀνδρῶν ἀξιολόγους, ἀπὸ τὰς ὁποίας κρέμεται ἡ δόξα καὶ ἡ εὐδαιμονία των. Ἄς προσμείνωμεν ἀκόμη μικρόν· θέλει ἔλθεῖν καὶ ὁ ἰδικὸς μας καιρὸς νὰ λαμβάνωσι καὶ παρ' ἡμῶν ἰδέας τὰ ἄλλα ἔθνη· ἀλλὰ θέλει ἔλθεῖν, ἂν ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁποίαν λέγω μέθοδον· εἰ δὲ μὴ, θέλομεν γυρίζειν πάντοτε εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον περικλεισμένοι, τυφλοὶ τυφλοῦς ὁδηγοῦντες καὶ πλανώμενοι μ' αὐτούς.

Ταῦτα λέγων, σκοπὸν δὲν ἔχω νὰ ἀποκλείσω (1) παντάπασιν ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα τὰς διατριβὰς τῶν ὁμογενῶν. Ἀν ἔχῃ τις τί ἀκριβῶς ἐξετασμένον καὶ ἀπ' ὅλα του τὰ μέρη λογικῶς θεωρημένον, ἂς τὸ πέμπῃ εἰς τὴν ἐφημερίδα· καὶ ὁ ἐφημεριδογράφος ἂς τὸ κοινωνῇ εἰς τὸ γένος. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα εἶναι σπάνια, ὥς τὸ ἔδειξεν ἡ πεῖρα, οὐδὲ συγχωρεῖ πλειότερα ἢ

(1) Οὐδὲ νὰ μεμφθῶ τὸν παλαιὸν Ἐφημεριδογράφον ὅτι δὲν ἀπέλειπε τὰς ἀποκλείσεως ἀξίας. Αἱ τὰς ὁποίας ἀπάντησε δυσκολίας ἦσαν τοιαῦται, ὁποίας, ὥς εἶπα, νὰ ἐξομαλίσῃ δὲν ἦτον εἰς χεῖρας του. Ἐκαμιν ὅ,τι ἐσυγχώρουν εἰς αὐτὸν αἱ περιστάσεις.

παρουσά μας κατάσσεις, τὴν ὁποίαν οὐτ' ὁμογενῆς, οὔτε ξένος, δίκαιον ἔχει νὰ κατηγορήσῃ κάνεις.

Ἄξιοι κατηγορίας γινόμεθα, ὅταν δὲν προκρίνωμεν ἀπὸ τὰ ἀτελῆ τὰ τέλεια, καὶ τούτων πάλιν τὰ τελειότερα, ὅταν δὲν διακρίνωμεν ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν πρώτως φωτιζομένων ἐθνῶν τὴν σημερινὴν ἡμῶν κατάστασιν, μὴδ' ἐξεύρωμεν μῆτε πόθεν πρέπει ν' ἀρχίσωμεν, μῆτε πῶς νὰ τελειώσωμεν τὴν ἀπ' ὅλους ποθουμένην τοῦ γένους ἀναγέννησιν.

Ἀκουσα, ἡ ἀνέγνωσα, δὲν ἐνθυμοῦμαι τίνα, λέγοντα περὶ τῆς μορφώσεως τῆς γλώσσης ἡμῶν, ὅτι πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν Ποίησιν, ὅθεν ἄρχισαν ὅλα τὰ ἔθνη νὰ προβαίνωσιν εἰς τὸν ὁρόμον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας των. Τί λέγεις Πρέπει! ἐξ ἀνάγκης ἡ φύσις αὐτὴ ἤθελε μᾶς βιάσῃν ν' ἀρχίσωμεν ἐκεῖθεν, εἰὰν εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ὁποίαν εὐρέθησαν κατάστασιν, οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, καὶ εὐρίσκονται σήμερον ἔθνη ἄγρια, καὶ μὲ τοὺς Εὐρωπαίους ἄμικτα, πολλά. Ἀλλὰ βλέπεις! ἐσυνέβη εἰς ἡμᾶς τὸ ἐναντίον, ἐπειδὴ ἔχομεν πλειοτέρους Λογογράφους παρὰ Ποιητάς. Διὰ τί; διότι δὲν μεταβαίνομεν ἀπ' ἀγριότητα εἰς πολιτισμόν, ὥς οἱ παλαιοὶ τῶν προγόνων ἡμῶν πρόγονοι, οὐδ' εἴμεθα, ὥς ἦσαν ἐκεῖνοι, περικυκλωμένοι ἀπὸ ἄλλα ἔθνη ἐπίσης ἢ καὶ πλέον ἄγρια· ἀλλ' ἀναλαμβάνομεν πολιτισμόν, τοῦ ὁποίου νὰ χάσωμεν παντάπασιν τὰ ἔχνη μᾶς ἐμπόδισεν ἡ ὀπωσοῦν φυλαχθεῖσα τῶν προγόνων ἡμῶν γλῶσσα, καὶ νὰ ἐξανεύρωμεν χωρὶς πολὺν κόπον μᾶς βοηθεῖ τῶν γειτόνων φωτισμένων ἐθνῶν ὁ πολιτισμός. Οἱ παλαιοὶ τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι αὐτοὶ πρῶτοι ἐγιναν κτίσται καὶ δημιουργοὶ τοῦ πολιτισμοῦ των, χωρὶς ἐξωτέραν βοήθειαν σχεδὸν καμμίαν οὐτ' ἀρχαιοτέραν, οὔτε σύγχρονον. Φυσικὰ λοιπὸν ἠναγκάσθησαν ν' ἀρχίσωσιν ἀπὸ τὴν Ποίησιν, ὥς πρῶτον ὄργανον καὶ μέσον τῆς τελειώσεως τοῦ Προφορικοῦ λόγου. Ἡ παροῦσα κατά-

στασις ἡμῶν εἶναι ἔργου μιμήσεως καὶ ἀληθινῆς μετακενώσεως· καὶ ἐπειδὴ πηγαὶ ταύτης εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων, πλουτισμένη ἀπὸ ποιητὰς καὶ λογογράφους, καὶ αἱ γλῶσσαι τῶν νῦν φωτισμένων ἔθνων, ἔχουσαι ὁμοίως ποίησιν καὶ λογογραφίαν, ἀκολουθῶς μετακενόμεν ἐνταυτῷ καὶ τὰς δύο, λογογραφίαν ὁμως, καθὼς εἶπα, καὶ καθὼς ἡ πείρα τὸ δείχνει, πλέον παρὰ ποίησιν. Διὰ τί; διότι ἡ ποιητικὴ τοῦ χρόνου περίοδος εἰς τὰ ἔθνη, εἶναι ἡ νηπιώδης τῶν ἔθνων ἡλικία, εἰς τὴν ὁποίαν βασιλεύει πλέον ἡ φαντασία παρὰ ὁ λογισμός· ἡ δὲ λογογραφία, ὡς καὶ τὸ νομά της τὸ λέγει, εἶναι ἀληθῶς τοῦ λογικοῦ ἡ ἡλικία. Καὶ καθὼς ἐκεῖνη ἔπλασσε (τοῦτο σημαίνουσιν ἡ Ποίησις καὶ ὁ Ποιητής) τοὺς μύθους, οὕτως ἡ Λογογραφία ἐγέννησε τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ μετέβαλε καὶ αὐτὴν τὴν ποίησιν εἰς τὸ δραματικόν, ἤγουν εἰς τὸ λογικώτερον, ἐπειδὴ ἡ μὲν τραγωδία, δὲν εἶναι πλέον ποίησις ἀπλῆ, ἀλλὰ λογικὴ στιχηρὰ παραστάσις μυθικῆς τινὸς ἡ ἱστορικῆς πράξεως, ἡ δὲ κωμῳδία κατασταίνει γελοίας τὰς ἀκόμη τρόπον τινα νηπιώδεις πράξεις τῶν συγχρόνων. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου οὔτε Θουκυδίδης οὔτε Πλάτων οὐδ' Ἀριστοτέλης ἦτο δυνατόν νά γεννηθῇ σύγχρονοι τούτων ἦσαν οἱ τραγικοὶ καὶ κωμικοὶ τῆς Ἑλλάδος ποιηταί. Τοιαύτη σήμερον εἶναι ἡ χρονικὴ περίοδος τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, ἐκ τῆς ὁποίας λαμβάνει τὸ Ἑλληνικὸν γένος τὴν παιδείαν του.

Ἐρχομαι τώρα εἰς τὸ δυσκολώτερον ἔργον τοῦ ἐφημεριδογράφου, τὴν ἀγγελίαν λέγω τῶν νέων βιβλίων. Ἐξ αὐτῶν εἶναι πολλὰ τοιαῦτα, ὁποίων ἀρκεῖ μόνον νά ἀναγγέλλῃ τὴν ἐκδοσιν. Ἀλλ' εἶναι καὶ βιβλία χρεῖαν ἔχοντα κρίσεως, καὶ ἂν ᾖναι, ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ, καὶ τοῦτο δύσκολον εἰς τὴν παρούσαν ἡμῶν κατάστασιν, πρέπει καὶ, ἐὰν τὸ σύνταγμα ᾖναι νέον καὶ πρωτοφανές, νά ἐκθέτῃ ὁ ἐφημεριδογράφος σύντομον αὐτοῦ περι-

οχήν, ἱκανὴν νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην ἰδέαν τῆς ὑποθέσεως τοῦ συντάγματος· καλὸν ἤθελεν εἶσθαι, εἴαν δυνατόν, καὶ νὰ τὸν διδάσκῃ ἂν ἡ ὑπόθεσις ἐξετάζεται τώρα πρῶτην φορὰν, ἢ ἐξετάσθῃ καὶ ἀπ' ἄλλους ἀρχήτερα. Ἐάν ὁμως ἦναι παλαιοῦ συγγράμματος νέα ἐκδόσις, ἡ ἀγγελία πρέπει νὰ ἦναι συνωδευμένη μὲ τὴν κρίσιν τῆς ὠφελείας τῆς ἐκδόσεως, καὶ μὲ τὴν εἰδησιν τοῦ ποίαν ἀπὸ τὰς προγενεστέρας ἐκδόσεις ἠκολούθησεν ὁ νέος ἐκδότης, τί ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, τί ἐπρόσθεσεν αὐτός. Αἱ δημόσιαι βιβλιοθήκαι δύνανται καὶ χρεωστῶν νὰ ἔχωσι σχεδὸν ὅλας τὰς ἐκδόσεις· ἀλλ' εἰς τὸν μερικὸν σπουδαῖον σπανίως συγχωρεῖται νὰ ἔχῃ δύο, ἢ τὸ πολὺ τρεῖς· καὶ χωρὶς τὴν ὁδηγίαν τῶν ἐφημερίδων κινδυνεύει νὰ ξερεῖται τὰς ὠφελιμώτερας εἰς αὐτόν.

Ἐἶσαι σὺ καλὸς νὰ γένῃς τοιοῦτος ἐφημεριδογράφος, ἤθελε τίς μὲ εἰπεῖν, ἢ καὶ νὰ μᾶς εὕρῃς τοιοῦτον ἄλλον κανένα; Τοιοῦτος ἐφημεριδογράφος, ἀποκρίνομαι, μόλις εὐρίσκεται εἰς αὐτὰ τὰ φωτισμένα ἔθνη. Ἀλλὰ τί κάμνει εἰς αὐτὰ ὅσις ἐπιχειρεῖ φιλολογικὴν ἐφημερίδα; λαμβάνει δύο ἢ τρεῖς συνεργοὺς, βάλλουν εἰς τὸ μέσον τὴν σοφίαν των, καὶ μὴν ἀρκούμενοι εἰς αὐτήν, βοηθοῦνται, ὡς εἶπα, καὶ ἀπὸ ἐφημερίδας ἄλλας ξένας, καὶ οὕτω συντάσσουν ἐφημερίδα ὄντως διδασκαλικήν. Ἐἶναι τάχα τόσοσὺν δύσκολος ἡ ἔνωσις τῶν δυνάμεων τριῶν ἢ τεσσάρων λογίων ἀνδρῶν; Ἐἶναι τάχα δύσκολον, ἀφοῦ ἐνωθῶσι, νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ τὴν Ἱεράν Σύνοδον, ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τῆς Συνόδου τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην, τὴν ἀναγκάσαν τῆς ἐφημερίδος δαπάνην, τώρα μάλιστα, ὅταν καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Σύνοδος, χρέος ἀγαθῶν ποιμένων πληρόνουντες, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν παιδείαν τοῦ γένους; Δύο μόνα κουτία τῶν πλευσσιωτέρων Μοναστηρίων ἀρκοῦν εἰς τὰ ἐξόδα τῆς ἐφημερίδος· εἰς μένος πλούσιος ἱερωμένος ἢ λαϊκὸς εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀνα-

δεχθῇ τὸ βᾶρος αὐτῆς. Τί κακὸν εἶναι τοῦτο! Διὰ τί νὰ μὴν ἤμεθα ὅλοι κοινῶς πληροφορημένοι, τί συμφέρει εἰς ἡμᾶς, ποῖα εἶναι τῆς ἀναγεννήσεως ἡμῶν τὰ δραστικά μέσα! Ὅσοι ἀρνηθέντες τὸν κόσμον ζῶσιν εἰς τὰ βουνά, πρέπει νὰ τρέφονται ἀπὸ τὸ ἐργόχειρον αὐτῶν, καὶ ἀπ' ὅ,τι φέρουσι τὰ βουνά, καὶ ν' ἀφήσωσι τῶν κοσμικῶν τοὺς ἰδρωτάς νὰ δαπανῶνται εἰς σχολείων σύσασιν, εἰς διδασκάλων μισθοὺς, εἰς βιβλίων συνάθροισιν, μὲ βραχυλογίαν, εἰς τὴν παιδείαν τοῦ γένους ὅλου. Ὅστις ἀρνούμενος τὴν μετὰ τῶν κοσμικῶν συμβίωσιν δὲν ἀρνεῖται ἐνταυτῷ καὶ τῶν κοσμικῶν τὸ βαλάντιον, δείχνει ὅτι ἔφυγε τὸν κόσμον, ὅχι ὡς ἐμπόδιον τῆς σωτηρίας του, ἀλλὰ νὰ μὴ συνεργάζεται με τοὺς κοσμικοὺς.

Τοῦτο δὲν ἀποβλέπει ἀπλῶς ὅλους τοὺς Μοναχοὺς. Ἐξεύρω ὅτι εὐρίσκονται καὶ εἰς αὐτοὺς ἄνδρες φιλογενέστατοι, καὶ ἀληθῶς σεβάσμιοι· ἀλλὰ καθὼς μετὰ τῶν κοσμικῶν ἡμῶν, οὕτω καὶ μετὰ τῶν οἱ τοιοῦτοι εἶναι κατὰ δυστυχίαν ὁ πολλὰ μικρὸς τῶν ἐκκλησιῶν ἀριθμὸς·

— Ὀλίγον ἐστὶ τὸ καλὸν πανταχοῦ

Καὶ τίμιον. —————

Τῶν ὀλίγων ὁμῶς τούτων ἡ συνδρομὴ, ὅταν γίνεται μὲ ζήλον ἐνθουσιαστικόν, δύναται νὰ φέρῃ εἰς αἴσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ τοὺς λοιποὺς, ἐὰν παντελῶς δὲν ἀπελιθώθησαν· καὶ εἰς τοιαύτην ἐλεεινὴν κατάστασιν δὲν εὐρίσκεται σχεδὸν κανεῖς ἀπὸ μᾶς τὴν σήμερον. Ἄν καὶ εἰς τὴν οὐσίαν καὶ εἰς τὰ ἀληθινὰ μέσα τῆς παιδείας ὅλοι δὲν συμφωνοῦμεν (I), ὅλοι ὁμῶς συμφώνως ἐκαταλάβαμεν ὅτι χωρὶς τὴν παιδείαν, νὰ συγκαταριθμηθῶμεν

(I) « Καὶ ψυχὴν, ὅτι μὲν σοφὴν, φησί, πᾶς δεῖν ἔχειν, ἥντινα δὲ » σοφίαν, οὐδεὶς οὐδενὶ τὸ παράπαν ἔτι ξυνομολογεῖ τῶν πολλῶν ». Πλάτων, Ἐπινομ. σελ. 979.

μὲ τὰ φωτισμένα ἔθνη, νὰ κατασθῶμεν καὶ ἡμεῖς γένος λαμπρὸν, εἶναι τῶν ἀδυνάτων. Εἰς ποῖον ἄλλο ἔθνος πρέπει τόσον ἡ φιλοτιμία τῆς λαμπρότητος ὅσον εἰς ἡμᾶς! Καταγόμεθα ὄχι ἀπλῶς ἀπὸ λαμπροῦς, ἀλλ' ἀπὸ τοιούτους λαμπροῦς, χωρὶς τῶν ὁποίων τὰ σημερινὰ τῆς Εὐρώπης φωτισμένα ἔθνη ἤθελαν ἴσως ἀκόμη κοιμᾶσθαι εἰς τὸ φοβερὸν τῆς ἀπαιδευσίας σκότος καὶ τῆς ἀγριότητος. Εἶναι καταισχύνη ἀπαρηγόρητος νὰ μὴ ταχύνωμεν ὅ,τι μὲ προθυμίαν ἀρχίσαμεν, ἀλλὰ νὰ στεκώμεθα ἀργοὶ θεαταὶ τῆς σολιζούσης τοὺς ἀλλογενεῖς Ἑλληνικῆς δόξης. Ἄν ἄλλοῦ ποῦ, ἐδῶ μάλιστα ἤθελεν ἔχειν τόπον ἡ ζηλοτυπία, εἰάν νὰ ζηλοτυπῆσωμεν μᾶς ἐσυγχώρει ἡ τὴν ὁποίαν ἔδειξαν εἰς ἡμᾶς τὰ φωτισμένα ἔθνη φιλανθρωπία. Μόλις ἔμαθαν τὰ πρὸς τὴν παιδείαν ἡμῶν κινήματα καὶ ἐμαρτύρησαν τὸ πρὸς τοὺς προγόνους ἡμῶν σέβας μὲ τὴν διὰ τὴν ἀναγέννησίν μας χαράν.

Ἀπ' ὅσα ἔδειξαν σημεῖα τῆς πρὸς ἡμᾶς φιλανθρωπίας, ἃς μὲ συγχωρήσωσι νὰ κηρύξω τὸ τελευταῖον, καὶ νὰ προσφέρω εἰς αὐτοὺς τὴν χρεωσυσμένην ἀπ' ὅλον τὸ γένος εὐχαριστίαν. Τόσον δικαιότερον ἀνήκει εἰς ἐμὲ νὰ γένω τῆς εὐχαριστίας ὄργανον, ὅσον ἔδωκα εἰς αὐτοὺς τὴν ἀφορμὴν τῆς εὐεργεσίας. Μόλις ἔγινε γνωστὴ διὰ τῆς προσκλήσεώς μου (I) ἡ ἀπόφασις τῶν Χίων ν' αὐξήσωσι καὶ νὰ καταστήσωσι τὴν βιβλιοθήκην αὐτῶν δημόσιον, κ' ἔδειξαν ἄνδρες τὴν σοφίαν ἐπίσημοι, πόσῃ εἰς αὐτοὺς χαράν ἐπροξένησεν ἡ σωτήριος ἀπόφασις αὕτη, προσφέροντες τοὺς κόπους αὐτῶν δῶρα εἰς τὴν πρωτοσύλλεκτον ταύτην τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος βιβλιοθήκην, καὶ παρηγοροῦντες μὲ τοὺς σοφοὺς αὐτῶν ἰδρωτάς τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἰδρωτάς. Μὴ τοὺς φανῇ παρακαλῶ βαρὺ, εἰάν εἰς εὐγνωμο-

(1) Ἰδ. Ἀνωτέρω, σελ. 544-547.

σύνης ἔνδειξιν ὅλου τοῦ γένους, καὶ ἐξαίρετως τῶν Χίων, φανερώσω ἐδῶ τὰ τίμια, καὶ ἀπὸ τῆς σήμερον σεβάσματα εἰς τοὺς Γραικοὺς, αὐτῶν ὀνόματα. Ἄν αὐτοὶ ἀπὸ μετριοφροσύνης δὲν φροντίζουσιν τὴν φανέρωσιν, ἡ σιωπὴ ἡμῶν ἤθελε δικαίως κριθῆν ὡς ἀναίσιθτος ἀχαριστία.

Οὗτοι λοιπὸν οἱ φιλέλληνες ἄνδρες, οἱ τιμῶντες τὰς ἀρετὰς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ θαρρύνοντες τοὺς σπουδάζοντας νὰ κατασθῶσι τῶν προγόνων ἄξιοι νέους, εἶναι ἀπὸ μὲν τοὺς Παρισίους ὁ Κλαυέριος (1), ὁ Θυρότος (2), ὁ Βοισωνάδης (3), καὶ ὁ Διδότος (4), ἀπὸ δὲ τὴν Αὐστριακῇ Βιέννῃ ὁ Κοπίταρ (5), καὶ ἀπὸ τὴν Γενεύῃ ὁ Πρευῶσος (6). Τοὺτους μόνον ὀνομάζω, ὅσοι ἕως τώρα ἔγιναν εἰς ἐμὲ γνωστοί. Θέλουν ὀνομασθῆν μὲ τὴν πρέπουσαν τιμὴν καὶ οἱ μέλλοντες νὰ τιμήσωσι τοὺς πολλῆς τιμῆς ἀξίους Χίους (7). Σιωπῶ πολλῶν ὁμογενῶν ὀνόματα,

(1) M. Clavier, μέλος τοῦ Πανεπιστημίου, ἐχάρισεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν Χίων ὅσα ἕως τώρα ἐσύνηταξεν, ἐξέδωκεν, ἢ μετέφρασεν.

(2) M. Thurot, διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας, ὅσα ἐξέδωκεν, ἢ μετέφρασεν.

(3) M. Boissonade, μέλος τοῦ Πανεπιστημίου, ὅσα ἐξέδωκε.

(4) M. Ambroise Firmin Didot, ἐνδοξοτάτου τυπογράφου ἐλπιζόμενος ὅχι ὀλιγώτερον ἐνδοξοῦς υἱός, σερεοτύπους τινὰς ἐκδόσεις.

(5) M. Kopitar, βιβλιοθηκάρχος τῆς ἐν Βιέννῃ Αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, ὅσα ἐσύνηταξε.

(6) M. Prevost, διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας, 16 τόμους διαφόρων συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ μεταφράσεων. Ὁ μεγάλῳδωρος οὗτος σοφός, μὴν ἀκούμενος εἰς τοὺς ἰδίους ἰδρωτάς, ἐπρόσθεσε δέκατον ἑβδομον τόμον, κομψὴν ἐκδόσιν τοῦ Λουκρητίου, σερήσας τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, διὰ νὰ ζολίσῃ τὴν βιβλιοθήκην τῶν Χίων.

(7) Πολλῶν καλῶν παραδείγματα κάλλιστα ἔδωκαν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς αὐτῶν Ἕλληνας οἱ Χιοὶ ἀλλ' ἢ σύσσεις δημοσίου βιβλιοθήκης εἶναι τοιοῦτον, ὅποιον τοὺς συγχωρεῖ ἀπὸ τὴν σήμερον νὰ λέγωσιν, ὡς ἔλεγον καυχώμενοι οἱ Ἀθηναῖοι· αὐτοῦ ἔχει μέγιστον ἢ πόλις ἡμῶν

572 ΑΚΟΛ. ΚΑΙ ΤΕΛ. ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧ. ΣΤΟΧ.

ὅσοι ἔσειλαν τοὺς κόπους των εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Χίου. Εἰς ἡμᾶς εἶναι χρέος ἀπαραίτητον ἡ τοιαύτη συνδρομὴ τῶν θωρημάτων, καὶ χαρίζοντες εἰς τοὺς Χίους, χαρίζομεν εἰς ἑαυτοὺς, καὶ σπουδάζομεν νὰ μεταβάλωμεν εἰς πλοῦτον τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος, τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀσχήμονα πενίαν. Τῶν ἀλλογενῶν σοφῶν τὰ χαρίσματα μαρτυροῦσιν, ὅτι τόσον θαυμάζεται καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους τῶν προγόνων ἡμῶν ἡ δόξα, ὥςτε δὲν ὑπόφεραν νὰ μείνωσιν ἀργοὶ θεαταὶ τῆς ὁποίας νὰ τὴν ἀνασῇσιν δείχνουν οἱ ἀπόγονοι προθυμίας.

Λείπεται νὰ εἶπω ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ ἔκτου καὶ τελευταίου τόμου τούτου τῶν Βίων τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ ὁποίου ἡ ἔκδοσις ἐμποδίσθη ἕως τώρα ἀπὸ τὰς εἰς ὅλους γνωστὰς παραδόξους περιστάσεις. Αἱ δύο πρῶται εἰκόνες εἶναι δύο ἀσώτων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων οἱ βίοι δείχνουν ἐνταυτῷ ὅποια ἦτον ἐκείνων τὸν καιρὸν ἡ διαστροφὴ τῶν ἡθῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Δημήτριος, ὅποια τῆς Ρώμης, πατρίδος τοῦ Ἀντωνίου. Δὲν λείπουν οὔτ' ἀπὸ τούτου, οὔτ' ἀπὸ τοῦ Δημητρίου τὸν βίον καὶ μεγάλης ψυχῆς ἀξιέπαινα ἔργα τινά· ἀλλὰ τί ὄφελος αὐτῶν, ὅταν δὲν πλέκωσιν ἀδιάσπαστον σειρὰν ἀρετῆς, ἀλλὰ σπεύρωνται ὥς ὀλίγοι μαργαρίται εἰς πολλὴν καὶ βρομερὰν κόπρον, ὅταν δὲν σολίζωσι τὸν ἄνθρωπον, ὥς ἄσπρα τὸν οὐρανὸν, ἀλλὰ φαίνωνται σπάνια, ὥς οἱ κομῆται; Ὅσους ἀηδιάζει ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἀσωτειῶν τοῦ Δημητρίου, ἅς παρηγορήσωσιν αὐτῶν τὴν ψυχὴν μὲ τὴν ὄντως Ἑλληνικὴν πρὸς αὐτὸν διαγωγὴν Ἀντι-

» ἀγαθόν, ὅτι τῶν καλῶν ἔργων παράδειγμα τοῖς Ἕλλησι γέγονε ». Οὐαὶ εἰς τὰς πλουσίας τῆς Ἑλλάδος πόλεις, ὅσας ἀφίνει νὰ κοιμῶνται τὸ κατὰ τῆς ἀπαιδευσίας τρόπαιον τῶν Χίων τοῦτο! Νὰ δειχῇ τις πρῶτος τὰ καλὰ κρέμεται πολλάκις καὶ ἀπὸ τυχερὰς περιστάσεις· νὰ μὴ μιμῆται τὰ δειγμένα εἶναι ἀναπολογήτου μισοκαλίας ἀποτέλεσμα.

γόνου τοῦ υἱοῦ τοῦ (1). Ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγάπη καὶ τιμὴ εἶναι πάντοτε δεῖγμα τῆς καλῆς ψυχῆς τῶν νέων.

Τοῦ Δίωνος εἶναι Θαυμασόν, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ τυράννου τὴν αὐλὴν ἐφύλαξε τὴν ὁποῖαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα παιδείαν τῆς ἀρετῆς. Πόσον λυπεῖται τὶς μανθάνων, ὅτι ταιούτοι ἄνδρες, ὅποιοι ἦσαν ὁ Δίων καὶ ὁ Βροῦτος, ἔδλεπαν φαντάσματα! ἀλλὰ τοιαύτη ἦτον ἡ τότε τῶν ἀνθρώπων διάθεσις διὰ τὸ εἶναι ἀτελεῖς τῆς φιλοσοφίας, καὶ τοιαύτη εἶναι τὴν σημερον τῶν ὅσοι φοβοῦνται, ἢ νὰ φοβῶνται ὑποκρίνονται, τὴν φιλοσοφίαν, ὡς φάντασμα. Ἐπειδὴ τοῦ Δίωνος εἰκὼν δὲν σώζεται, ἔβαλα εἰς τόπον αὐτῆς τὴν εἰκόνα τοῦ Γέλωνος, ὅς τις μίαν σχεδὸν ἑκατονταετηρίδα ἀρχήτερα τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου ἐτυράννησεν εἰς τὰς Συρακούσας, ἃν ἦναι δίκαιον νὰ ὀνομασθῇ τύραννος, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτοὶ οἱ Συρακούσιοι ἠγάπησαν διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς πατρικὴν σorgeν καὶ πρόνοιαν. Εἶναι μάλιστα εἰκόνας ἄξιος ὁ φιλόσοφος καὶ φιλόανθρωπος οὗτος Ἡγεμὼν, διὰ τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἡγεμόνας τῶν φωτισμένων ἐθνῶν παράδειγμα, νὰ μὴν ἀρκοῦνται νὰ πύξωσι μόνον τὰς γινομένας εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν ἀδικίας, ἀλλὰ νὰ φροντίζωσιν, ὅταν ἔχωσι τὴν δύναμιν, καὶ τί γίνεται εἰς τοὺς γείτονας αὐτῶν. Σύγχρονος καὶ ὅχι ὀλιγώτερον λαμπρὰ τῆς κατὰ Περσῶν νίκης τοῦ Θεμιστοκλέους (2) ἔγινε τοῦ Γέλωνος ἡ κατὰ Καρχηδονίων νίκη· ἀλλ' ὅ,τι μάλιστα καταστραίνει Θαυμασόν τὸν Γέλωνα, εἶναι αἱ μετὰ τὴν νίκην συνθηκαί, εἰς τὰς

(1) Ἰδ. Πλουτ. Δημήτρ. Τόμ. Γ', § νά, σελ. 49. Τῆς ἐκδόσ. Κοραῆ.

(2) « Πολλοὶ τῶν συγγραφέων παραβάλλουσι ταύτην τὴν μάχην τῇ »
 « περὶ Πλαταιᾶς γενομένη τοῖς Ἕλλησι, καὶ στρατήγημα τὸ Γέλωνος »
 « τοῖς ἐπινοήμασι τοῖς Θεμιστοκλέους· καὶ τὸ πρωτεῖον, διὰ τὰς ἀμ- »
 « φωτέρων ὑπερβολὰς τῆς ἀρετῆς, οἱ μὲν τούτοις, οἱ δὲ τοῖς ἐτέροις »
 « ἀπονέμουσι » Διόδωρ. Σικελιώτ. ἐκ, § 23, σελ. 421.

ὁποίας ἠνάγκασε τοὺς Καρχηδονίους νὰ καταργήσωσι τὴν παμ-
 μίαρον συνθήκειν νὰ θυσιάσωσι τὰ τέκνα των εἰς τὸν Κρόνον (1).
 Δὲν ἐνθυμοῦμαι τίς ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἔλεγεν, ὅτι ἐφαντά-
 ζετο μεγαλύτερον καὶ ὠραιότερον τὸ σῶμά του, ὅσάκις ἤκουεν
 ἐπαινουμένους τοὺς συμπολίτας του· τόσον ἐγοητεύετο ἀπὸ τῆς
 πατρίδος τὸν ἐπαινον. Τοιαύτην γοητείαν πρέπει νὰ γοητεύων-
 ται, καὶ τοσοῦτον φρόνημα νὰ λαμβάνωσιν αἱ ψυχαὶ τῶν νέων
 Ἑλλήνων, ὅσάκις βλέπουν, ὅτι αἱ μάλισα θαυμαζόμεναι σή-
 μερον ἀπὸ τὰ φωτισμένα ἔθνη (2) ἀνθρώπιναι πράξεις, εἶναι
 ἔργα τῶν προγόνων αὐτῶν. Διὰ νὰ ἦναι ὅμως ἡ μεγαλοφροσύνη
 μας δικαία, μηδὲ νὰ καταντᾷ εἰς γελοιοτάτην κενοδοξίαν, πρέπει
 νὰ τὴν συνοδεύσωμεν μὲ τὴν ἀμετάθετον ἀπόφασιν νὰ μιμώ-
 μεθα τὰς πράξεις ἐκείνων, ὅσάκις ἡ χρεία τὸ καλέσῃ.

Εἰς τοῦ Βρούτου τὸν βίον παρὰ τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου
 ἀνδρὸς τοῦτου ἔβαλα τὴν εἰκόνα τοῦ προγόνου του, Ἰουνίου
 Βρούτου. Αἱ πράξεις τοῦ Μάρκου Βρούτου δείχνουν ἀνδρα-
 γολισμένον μὲ πολλὴν παιδείαν καὶ μεγάλην ἀρετὴν, καὶ παν-
 τάπασιν ἀνόμοιον πολλοτάτων ἄλλων συγχρόνων αὐτοῦ Ῥω-
 μαίων. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλισα, ὅτι ἔβλεπε τόσῃν ἡθῶν διαστροφῇ

(1) « Γέλων δὲ καὶ προπολεμήσας ἄριστα, καὶ κρατήσας μάχῃ με-
 » γάλῃ Καρχηδονίων, οὐ πρότερον εἰρήνην ἐποιήσατο πρὸς αὐτοὺς
 » δεομένους, ἢ καὶ τοῦτο ταῖς συνθήκαις περιλαβεῖν, ὅτι παύσονται
 » τὰ τέκνα τῷ Κρόνῳ καταθύοντες ». Πλουτάρχ. Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ
 Θ. βραδ. τιμωρουμ. § 5'.

(2) Le plus beau traité de paix dont l'histoire ait parlé
 est, je crois, celui que Gélon fit avec les Carthaginois. Il
 voulut qu'ils abolissent la coutume d'immoler leurs enfans.
 Chose admirable! Après avoir défait trois cent mille Car-
 thaginois, il exigeait une condition qui n'était utile qu'à eux,
 ou plutôt il stipulait pour le genre humain. Montesquieu,
de l'esprit des lois, livr. X, chap. 5.

εἰς τοὺς συμπολίτας του, ἔπρεπε νὰ προβλέψῃ, ὅτι ὁ φόνος τοῦ Καίσαρος εἰς τὴν τότε τῆς Ῥώμης κατὰς αἰν ἔμελλε νὰ γένη θυσιά ἀνωφελῆς. Τί πλέον πταίουσιν οἱ τύραννοι παρὰ τοὺς τυραννουμένους, ὅταν οὗτοι ἀχρειωθῶσι τόσον, ὥς νὰ ἐπιθυμῇ καθεὶς ἀπ' αὐτοὺς νὰ ᾔῃαι τύραννος ἄλλων αὐτὸς, ἂν δὲν φθάσῃ νὰ τυρανηθῇ ἀπ' ἄλλους! νὰ καταπατῇ ἀνόμως τοὺς ὁμοίους του, ἂν ἀπ' ἄλλους δὲν ῥηχθῇ καταγῆς ἀρχήτερα! Τὸ, Συμφέρει ἓνα ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπολέσθαι, ἐκεῖ μόνον ἔχει χώραν, ἔπου τοῦ ἑνὸς ἢ ἀπώλεια ἔχει ἀληθῶς νὰ γένη ἔθνους ὁλοκλήρου σωτηρία.

Τοῦ Ἀράτου, ἄλλου φίλου τῆς ἐλευθερίας εἰλικρινοῦς, εἰκὼν δὲν σώζεται. Ἀνεπλήρωσα τὸν τόπον αὐτῆς μὲ τὴν εἰκόνα Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, Βασιλέως Αἰγύπτου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὰς φιλανθρώπους δωρεὰς βοηθούμενος ὁ φιλόπατρις Ἀρατος ἐμπόδισε τοὺς συμπολίτας του νὰ ἐξαλειφθῶσιν ἀπὸ πόλεμον ἐμφύλιον. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τὸν Πτολεμαῖον διὰ τὰς πολλὰς του μεγαλουργίας, καὶ μάλιστα διὰ τὴν αὔξησιν τῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης, δι' ὅσην ἔδειξε πρὸς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ σοφοὺς εὐνοίαν καὶ ὑπεράσπισιν, καὶ ὅσην ἔλαβε φροντίδα ν' αὔξῃσιν καὶ νὰ ἐξαπλώσῃ τῆς παιδείας τὰ φῶτα. Τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα καλὰ διὰ τί νὰ μολυνθῶσι μὲ τῆς ἀδελφοκτονίας τὸ αἷμα (1)!

Αἱ δύο τελευταῖαι εἰκόνες εἶναι τοῦ Γάλβα καὶ τοῦ Ὄθωνος. Οἱ πρὸ τοῦ Γάλβα καὶ μετὰ τὸν Γάλβαν τύραννοι τῆς Ῥώμης, καὶ ἡ εἰς ἀληθινὴν ἀσέλγειαν καταντήσασα τρυφὴ τῶν Ῥωμαίων

(1) Φιλάδελφον ἐπωνόματαν τὸν Πτολεμαῖον τοῦτον εἰρωνικῶς, ἐπειδὴ ἐφόνευσε δύο τοῦ ἀδελφοῦς, οἱ ὅποιοι καὶ ἂν ᾔσαν, ὡς λέγεται, ἐπίβουλοι, ᾔσαν ὅμως ἀδελφοί. Ἰδ. τὸν Πανσαν. Βιβλ. Α, κεφ. 7, Γόμ. Α, σελ. 45 τῆς ἐκδ. καὶ Γαλλικ. μεταφρ. τοῦ Κλαυδίου.

ἀπέδειξαν, ὅτι, καθὼς πρὸ ὀλίγου ἔλεγα, ὁ φόνος τοῦ Καίσαρος ἦτο φόνος ἀνωφελέστατος.

Εἰς τὸ τέλος τῶν σημειώσεων τοῦ παρόντος τόμου ἐπρόσθεσα Δευτέρως φροντίδας, ἥγουν ἐπανορθώσεις τινὰς τῶν προτέρων μου εἰς ὅλους τοὺς βίους σημειώσεων. Μέρος αὐτῶν εἶναι ἀληθῆς ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτημάτων μου· μέρος προβάλλει τινὰς νέας διορθώσεις, τὰς ὁποίας εἰς τὸν πρέποντα καιρὸν νὰ νοήσω δὲν ἐδυνήθην. Δὲν πρέπει ὅμως οὔτε τὴν ἐξομολόγησίν μου νὰ νομίσῃ τις τελείαν, οὔτε διὰ τὰς νέας διορθώσεις νὰ φαντασθῇ ὅτι δὲν ἔχει διορθώσεων πλειοτέρων χρείαν τοῦ Πλουτάρχου τὸ κείμενον. Τῶν ἀντιγραφῶν τὰ σφάλματα εἰς ὅλους τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς εἶναι τόσον πολλὰ, ὥστε δὲν ἐμπορεῖ ὁ ἐκδότης τινὸς ἀπ' αὐτοὺς, ὅς τις ἂν ᾔηναι, νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἀφήκε τίποτε ἀδιόρθωτον. Τὰ ἐξομολογούμενα ἰδικά μου σφάλματα ἐνδέχεται νὰ ᾔηναι μικρὸν μέρος τῶν σφαλμένων εἰς τὸ κείμενον τοῦ Πλουτάρχου. Ἐφανερώσα μὲ εἰλικρίνειαν ὅσα ἢ γρήγορος ἀνάγνωσις τῶν ἐξ τόμων ἀνεκάλυψεν εἰς ἐμέ. Εἰς βραχυλογίαν, ἔκαμα καὶ εἰς τὸν Πλουτάρχον καὶ εἰς ἄλλους ὅσους ἕως τώρα ἐξέδωκα συγγραφεῖς, ὅτι ἐσυγχώρουν ἢ δύναμις, καὶ αἱ ἐμποδίζουσαι τὴν δύναμίν μου περιστάσεις. Δὲν φθονῶ τοὺς μέλλοντας νὰ κάμωσι καλῆτερα· εὐχομαι ἐξεναντίας εἰς τὴν πατρίδα μου νὰ φθάσῃ γρήγορα εἰς τὴν ποθητὴν καὶ μακρίαν ἐκείνην τοῦ χρόνου περίοδον, ὅταν τὰ σπουδάσματά μου ἔχουν νὰ κριθῶσιν

Ἀρχαῖά τε καὶ Διπολιώδη, καὶ τεττίγων ἀνάμεσα.

Μετὰ τὰς σημειώσεις ἔκρινα ὠφέλιμον νὰ προσθέσω, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρὸ ἐμοῦ δύο τελευταίων ἐκδοτῶν, μεταφράσας ἀπὸ τῶν Λατίνων τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐσύταξεν ὁ Δακέριος χρονολογίαν τῶν Βίων τοῦ Πλουτάρχου. Ἐμπορεῖ

νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας ν' ἀναγνώσῃ τοὺς Βίους κατὰ τὴν χρονολογικὴν τῶν ἱστορουμένων τάξιν, καὶ ὄχι κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι τυπωμένοι εἰς τὰς ἐκδόσεις. Πολλὰ μέρη τῶν ἀναγινωσκομένων δύναται νὰ σαφηνίσῃ ἡ τοιαύτη τάξις.

Ἐδῶ παύουν οἱ Περί τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης αὐτοσχέδιοί μου στοχασμοί· καὶ περιορίζομαι τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν ἐξακολουθήσιν τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης, βαρεῖαν καὶ ταύτην εἰς τὴν ἀπὸ γεροντικᾶς νόσους βασανιζομένην ἡλικίαν μου, ἀλλ' ὅμως ἀναγκαίαν διὰ καὶ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ μὴ τὴν ἀφήσω πλὴν μετὰ τὴν ζωὴν αὐτῇν.

« Χάριν δ' ἔχω τῷ γῆρα ταύτην μόνην, ὅτι προήγαγεν εἰς
 » τοῦτό μου τὸν βίον, ὥσθ' ἃ διανοοῦμένη καὶ γράφειν ἐπ-
 » εχειροῦν, τούτων ἤδη τὰ μὲν νῦν γιγνόμενα ἐφορῶ, τὰ δ'
 » ἐλπίζω γενήσεσθαι ». ΓΕΝΟΙΝΤΟ!

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α'. ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΩΝ.

“Εάν ἡ ψὺς ἀνδρίων ἢ θούρη αὐτῶν, ἢ τοῦ
τοῦτο, καταρπαδίσῃται ὃ δὲ ἐν δυνάμει ἔσται,
δύνασθαι καταρπαδίσαι αὐτὸ, καὶ νοτὴ ὃ δυνά-
μει ἰσχύει.” σ. 188. —

“Τοῖς τορμαῖς καταρπαδίσαι ἐπὶ τοῦ ναυτοῦ
οὐκ ἐστὶν ὁμοιοπαρὴν τοῦ ὁμοίου ἀλλ’ ἐστὶν ἕτερον
ἔκαστος τοῦ ὅτι τὸ πᾶν δυνάμει ἰσχυρὸν ἐστὶν

... .. μᾶλλον νοτὴ πολλὰ δὲ
+ οὐραία τὴν οὐσίαν, δυνάμει τὴν ἀκρίβειαν.” σ. 24

“Τοῦ καὶ αὐτὸς γράσκει μὴ τοῦ γραμμένου ἐστὶν

“καὶ σοὶ ἐν ἐκείνῳ γὰρ, τὸν αὐτὸν μετὰ
καὶ αὐτὸν αὐτὸν ὁμοῦ νοτὴ ὅτι ὁ γράφει.”

“Ἡ νύξ ἐπαύειν, ἢ δὲ ἡμέρα ἤγειν. Ἄλλοι
μεταδόντες τὰ ὄντα τοῦ οὐραίου ὃ ἐνδυσόμεθα
ὄντα τοῦ βυλίου. Ὁραία ἐκείνη δυνάμει
δύναμις ἔστιν ὃ δυνάμει. Χριστιανῶν. σ. 428. —

“Πολλὰ τὰ πᾶν ὅτι μὲν ἀνέχεται” 489. —

“εἶδε ὅτι δὲ μὲν γράσκει, δὲ μὲν δυνάμει
δυνάμει δ’ ἀρρακτοῦ, χάρις δὲ μοι ἔστω ὅτι σ. 5

ΠΙΝΑΞ

Τῶν περιεχομένων εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς συλλογῆς τῶν
Προλεγομένων.

Πρὸς τοὺς ἀναγνώσας.	Σελίδι	α'
Βίος Κοραῆ.		ζ'
Ἡ πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου ἐπιστολή.		ι
Ἡ προκήρυξις τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης.		57
Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιοι εἰς τὴν ἐκδοσιν τῆς Πικίλης ἱστορίας τοῦ Αἰλιανοῦ, τῶν σωζομένων Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ καὶ Νικο- λάου τοῦ Δαμασκηνοῦ.		65
Βίος Κλαυδίου Αἰλιανοῦ.		194
Βίος Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ.		204
Βίος Νικολάου Δαμασκηνοῦ.		208
Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιοι εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ἰσοκράτους.		220
Περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἰσοκράτους.		263
Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιοι εἰς τὸν Α', τόμ. τῶν Βίων τοῦ Πλουτάρ- χου.		317
Περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πλουτάρχου.		370
Περὶ Πλουτάρχου ἐκ τοῦ Μουταίγνου καὶ Ρουσσῶ.		383
Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιοι εἰς τὸν Β', τόμον τοῦ Πλουτάρχου.		385
— — — — — εἰς τὸν Γ', τόμον — — — — —		409
— — — — — εἰς τὸν Δ', τόμον — — — — —		486
— — — — — εἰς τὸν Ε', τόμον — — — — —		526
— — — — — εἰς τὸν Ϛ', τόμον — — — — —		548

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ ΤΟΥ Α', τόμ. τῶν Προλεγομένων.

Περὶ τῶν Περιουσιῶν.

1. Περὶ Μουσικογράφου ἰδ. σ. 5-36.
2. Περὶ τοῦ τοῦ ὀρίζοντος ἡμερολογίου σ. 74.-
4. Περὶ τοῦ ὁ ἡμέρας καὶ ἡμέρας, ὁ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας, ὁ αὐτοῦ, ὁ
ἡμέρας τοῦτο, καὶ πρὸς τὸ αὐτοῦ ἡμέρας, σ. 74. συμπληρωματικὴ
5. Περὶ τοῦ διατρίβειν ἀνθρωπίνην ἡμέραν ἀντιδιδόντες ὅσον
δύναται καὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ σ. αὐτοῦ
6. Περὶ τοῦ ὁ καὶ ἡμέρας καὶ ἡμέρας καὶ ἡμέρας ἡμέρας ἡμέρας
ἰδ. σ. 76.
7. Περὶ τοῦ τοῦ ὀρίζοντος τὸν αὐτοῦ σ. 77.-
8. Περὶ τοῦ ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 78. συμπληρωματικὴ
9. Περὶ τοῦ ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 79.-
10. Περὶ τοῦ ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 80-89.-
11. Περὶ τοῦ ἀντιδιδόντος ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 82
12. Περὶ τοῦ ὁ καὶ ἡμέρας καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 83
13. Περὶ τοῦ ἀντιδιδόντος ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 86. συμπληρωματικὴ
14. Περὶ τοῦ διατρίβειν τὸν αὐτοῦ ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 87. ὑπὲρ ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 87.
15. Περὶ τοῦ ἀντιδιδόντος ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 89.-
16. Περὶ τοῦ ὁ καὶ ἡμέρας καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 90.
17. Περὶ τοῦ ὁ καὶ ἡμέρας καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 91.-
18. Περὶ τοῦ ἀντιδιδόντος ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 92. ὑπὲρ ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 92.
19. Περὶ τοῦ ἀντιδιδόντος ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 93.-
20. Περὶ τοῦ ἀντιδιδόντος ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 94-96.-
22. Περὶ τοῦ ἀντιδιδόντος ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας ὁ καὶ ἡμέρας
ἰδ. σ. 96-105.-

ΤΙ ΝΑΞ

*Ἀγβαθλιυὸς τῶν
ἐπιεχομένων εἰς τὸν πρῶτον λόγον τοῦ συγ-
γρῆς τῶν προεχομένων.*

A

Ἀβία· δαρυ· ἡ σμυαίν; σ. 410-413. -

Ἀγαδόν· συνένυμον τοῦ Καρόν σ. 135-γ. Ἀγαδύλπος
- τάλος· ἀνὸ νότα πύγμον; σ. 133. -

Ἀχχῶν· ἡ σμυαίν; σ. 415, 416, 417, 418, 419. -

Ἀχάβια· ὠπρρ. (οἶγα ἀρχ) ἴους ἐν τῷ αἵματι σ. 419, 420. -

Ἀχάρ· ὠπρρ. ἔργου· προδδωσ σ. 102. -

Ἀχάνα· (ἔπος) ἔνα δῦρον δευῶν νοητάς νότα; σ. 414. -

Ἀχάω· ἡ σμυαίν; σ. 131, 413, 414. -

Ἀχούμπα· ἴους ἐν τῷ Αἰχούμπα διατί; σ. 420. -

Ἀχίος, Ἀχίολη· ἡ σμυαίνουσι κυρίως; 506-509. -

Ἀχουάη, Ἀχουαρά· ἡ σμυαίν; σ. 421. -

Ἀχουονή - ρία· ἡ Ἀχουονία· νότα; ἡ σμυαίν; 421. -

Ἀδανά· νότα (ἐν τῷ ἁδῇ δαρυ· ἀδῆϊ τῷ ρά)· 422. -

Ἀδαν· ὠπρρ. ἔργου· προδδωσ σ. 102. -

* Ἀδριανὸς Κραίδιος· ἐν τῷ Πραινέον, τοῖσι δὲ ἔνα
δ' αὐτὸς μὲν τὰ τῷ Φιλοφράτῳ Ἀδριαν. ἡ συνῆρα;,
νότα οὐβουλα;· νότος ἐν τῷ βίον, τὰ ἁδῇ, τὰ νοδῆται.
νότος δ' χαρὰ τῷ λόγῳ του· ὠπρρ. ἀνὸ τῷ οὐ-
χρόνου του μετῆρτου, Ἀθήναις, ἀπὸς ὠπρρ. ἰον
κατ' αὐτὸ σ. 194-204. οὗτος ἴσος νοητάς διὰ τὴν
δῆ;· ὅτι ὠπρρ. σ. 207. -

Ἀδελφικὸν ἀνὸς· ἡ σμυαίν· προδδωσ σ. 114. -

Ἀδιδύμα· ἴον· μέσην νοητὰ ἀνδρα; σ. 81. -

Ἀδμή· ὠπρρ. = ἡ· τὰ ὠπρρ. ἔνα κατ' αὐτὸν· νότα
ὠπρρ. ἡ σμυαίν αὐτῇ; σ. 100. -

Ἀδμή· ἡ Ἀδμή· νότα ἔργου; σ. 101. -

Ἀζωριων σ. 422.

Ἀζήδω· ἡ ὀμπρῆς; ὑποστ. "ὁ παρὸς παρὸς τὸν Ἀζήδω"· ἀρχαῖος "χρόνος κατὰ Ἀζήδω" σ. 422, 423, 424.

* Ἀζυδαίμαι· σ. 264, 265. -

Ἀζωου ἐν τοῦ Ἀζωαί (Ἀζών) ἡ ὀμπρῆς; μεταφορικῶς ὑποστ. Ἀζωοί ἀνατ. ἢ αὐτοῦ διὰ συζωνίας βίῃς. Ἐν τῷ Vulpes Rōmāion· σ. 424, 425, 426. -

* Ἀζυβιάδω· σ. 399, 400. -

Ἀζέβω· ἐν τοῦ ἀναβαίνω· συζωνίᾳ τοῦ α Ἀζοβ. ἡ ὀμπρῆς; ὡς ἰσχυρὰ αὐτῶν ἔλκ. σ. 426-429. -

Ἀζίς· σ. 418. - Ἀζα· ὡς ὀνομαζ. ἀπὸ Ἀζίς· 98.

Ἀζήκοτος· ἡ ὀμπρῆς; σ. 429. -

Ἀζηλαδέλος = ἀμελαδέλος· 430. -

Ἀζημή (ἐν τοῦ αἰ μὲ) = ἀζή, ἡ δέμα· σ. 134, 136. -

Ἀζάκρωτα ζυωτόματα· νοῖα πύματα; σ. 301.

* Ἀζαζαόρας· φησὶ ὅτι οὗτος ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ ἐκείνῳ τῷ νόμῳ ἐκτενέστερα ἐνδὲς μένου ἡδὺ· σ. 187. Ἀζήκω· ἀνὰ τοῖς παρὰ τὸν ἄνθρωπον τὸ καὶ καὶ νοῖα τὰ νοῖα ἢ τὰ ἄνθρωπος τοῦ δαυαλλοῦ τοῦ σ. 160 ἐν τῷ νόμῳ. -

Ἀζερικατονομαζ. ἐν· ὡς ἔχει καὶ παραίετα; σ. 302.

Ἀζερικα· ὡς ἔλκ. σ. 265. ὅτι αὐτοῖς ζῆτα ἐν τῷ νόμῳ ἐκτενέστερα τὸν ἀνατ. ἢ ἐκείνῳ τοῦ· 37. ὅτι οὗτος ἐκτενέστερα ἢ τὰ κατὰ τὸν νόμον αὐτῶν τὸ ἐκτενέστερα σ. 396. οἱ καὶ ἀνατ. ἀνατ. ἀνατ. ἀνατ. ἀνατ. σ. 397. ἀνατ. κατὰ ἀρχ. ἔχει οὐκ ἐκτενέστερα σ. 403. - Ἀζερικα· ὡς ἔλκ. αὐτῶν αὐτοῦ· τὰ νοῖα βίβλια τῶν ζῶν καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀρχαῖος· σ. 330-333. -

Ἀζήβω· Ἀζήβω· ἡ ὀμπρῆς; σ. 333-335. -

* Ἀζήβω· διδάσκω· δυνάμει σ. 264, 265. -

* Ἀζήβω· μεταφορικῶς σ. 6. -

* Ἀζήβω· ὡς ὀνομαζ. Ἀζήβω, ὡς ὀνομαζ. σ. 16.

* Ἀζήβω· μεταφορικῶς σ. 7. -

Ἀζήβω· ἐκτενέστερα ὡς ὀνομαζ. σ. 416.

Ἀζήβω· καὶ δυνάμει αὐτῶν τὸ ἐκτενέστερα σ. 89. - Ἀζήβω· ὡς ὀνομαζ. ὡς ὀνομαζ. ὡς ὀνομαζ. σ. 89. - Ἀζήβω· ὡς ὀνομαζ. ὡς ὀνομαζ. ὡς ὀνομαζ. σ. 89. - Ἀζήβω· ὡς ὀνομαζ. ὡς ὀνομαζ. ὡς ὀνομαζ. σ. 89. -

σ. 75. ἡ συμπεύουσα. - ἡ δὲ τῶν αὐτονομίῶν ἡ δὲ ἐπὶ τῶν βαλῶν,
ὡς ἐπὶ τῶν βαλῶν, ὡς αὐτῶν, τῶν ἐπὶ τῶν βαλῶν. μὲν οὖν τῶν
αὐτῶν τῶν ἀφ' ὧν; σ. 74-5. ἡ συμπεύουσα. -

Ἀνδρία. - ἡ δὲ ἀνδρία ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν. αὐ
μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν. σ. 430. -

Ἀνδρῶν. - ἡ δὲ ἀνδρῶν; σ. 412. - Ἀνδρῶν. - ἡ δὲ ἀνδρῶν.

Ἀνδρῶν. - ἡ δὲ ἀνδρῶν. σ. 430, 431.

Ἀνδρῶν. - ἡ δὲ ἀνδρῶν. σ. 431, 432.

Ἀνδρῶν. - ἡ δὲ ἀνδρῶν; 432-435.

Ἀνδρῶν. - σ. 545. Ἀνδρῶν. - σ. 516. ἡ συμπεύουσα.

Ἀνδρῶν. - σ. 516. ἡ συμπεύουσα. - * Ἀνδρῶν. - σ. 370.

Ἀνδρῶν. - ἡ δὲ ἀνδρῶν αὐτῶν ἀνδρῶν οὐδὲν οὐδὲν.

τῶν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν, τῶν ἀνδρῶν, τῶν ἀνδρῶν, τῶν ἀνδρῶν.

τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν.

τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν.

τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν.

τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν.

τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν.

Ἀνδρῶν / τῶν ἀνδρῶν (σ. 435-438).

Ἀνδρῶν, Ἀνδρῶν. - 436. ἡ συμπεύουσα.

Ἀνδρῶν. - σ. 438. - Ἀνδρῶν, Ἀνδρῶν (438).

Ἀνδρῶν, Ἀνδρῶν, Ἀνδρῶν. - σ. 439. -

Ἀνδρῶν. - Ἀνδρῶν. - σ. 440. -

* Ἀνδρῶν ὁ Μιχαήλ. Μιχαήλ. σ. 79. ἀνδρῶν

σ. 175. -

Ἀνδρῶν. - σ. 74. ἡ δὲ ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν, ὡς ἐπὶ τῶν

τῶν, ὡς αὐτῶν, τῶν ἐπὶ τῶν βαλῶν, τῶν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν,

μὲν οὖν τῶν ἀνδρῶν; σ. 74-5. ἡ συμπεύουσα. -

* Ἀνδρῶν. - σ. 265, 270, 271, 283. -

Ἀνδρῶν. - ἡ δὲ ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν. 405.

* Ἀνδρῶν ἡ ἀνδρῶν. - σ. 484. -

Ἀνδρῶν. - ἡ δὲ ἀνδρῶν; σ. 68. -

* Ἀνδρῶν. - σ. 268. -

Γαμμαλιός συνώνυμον καθ' ἄρχαί τοῦ Κριστιανίου
 * Γοργίης σ. 264, 266, 286. —
Γυναικίς · καθ' ὑπερβολὰς μεγάλῃς σ. 156-158. —

Δ.

Δαγέζομας · μέσος ῥήμα · σ. 88.
Δαράδ' (δάρα δή) · — Διμονό'4 · (δῆμον δή) · σ. 92.
 * Διμάρσιος Παρυαός · σ. 271.
 * Διμοσόδου · ῥάβδρ σ. 269, 276, 287. —
Διαζευτοί ἢ ἔργων γένεσιν βιβλαρίθ· ἐπὶ τῇ β
 ἀγομένῃ Διαζευτῇ, σ. 145-148. — ἢ ἀποχ. καὶ δὴ ἐ
 ριστὴ καὶ διαφορὰ β' ἐπὶ τῇ β'· ρίω Διαζευτ. σ. 309· καὶ
Διαζέψ · ἦ' οὐκ; ἐπὶ τῷ; — Διαζέβις · ἦ' ἐπὶ τῷ; σ. 19
Διαιταίω · — οὐκ · ἦ' οὐκ αἰσῶ; 412.
Διδάσκουα · καὶ ἐπὶ τῷ καὶ ἐπὶ τῷ γὰρ αὐτῷ χρῶσθαι
 σ. 154-158. · καὶ ἐπὶ τῷ καὶ διδάσκουα; αὐτῷ· καὶ γὰρ
 βυρίθ· β'· τὸ ἴδιον · Παραγγ· Πουλαρχ· σ. 158-164
 170, 176 · καὶ τὸν συλλογὴν συγγραφ. διδάσκουα καὶ αἰσῶ
 σ. 168. · καὶ δὴ αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῷ β'· β'· γὰρ; 512-516
Διόνασι · καὶ τὸν ἀπολογιστῆς; σ. 509, 510, 511. —
Δίον · ὑπερβολή σ. 101. — Διδάσκουμας · σ. 88.
Διδ' (ἢ τὸ δι' οὐ) οὐκ · — Διδ'4 (δι' οὐ, ἢ οὐκ ἔστιν) · 105,
 * Δίω σ. 573, 574. —
Δολιμὴ ἀνέχ' το · ἔστιν ἔγ· ἐπὶ τῷ, σ. 114 · Δολιμὴ
καδ' αὐτῷ · ἐπὶ τῷ· τῷ ἐπὶ · 115. Δολιμὴ χαριστική
 ἐπ· τῷ, ῥήτοχ· χαριστικός · 116. —
Δυναστα = δύνανται, ἐξουσία αὐτ· σ. 134.
Δυραί · ὑπερ· σ. 101. — Δύρα · σ. 446. —

Ε.

Εἶρε · ἀόριστ' διὰ τοῦ Ε ἢ ε · 83, 133. —
Εἰναίτια · (ἢ τὸ εἰναίτια ἢ τὸν ἀνέχον;) σ. 472.
Εἰδίου αἰσθ' ἰδίου ἐξ ἀπορῆ· ἡλουργῇ· σ. 13 γὰρ
 γενόμενα· ἡλουργῇ καὶ ἰδίου ἐξ ἡλουργῇ· γενόμε
 ἡλουργῇ — καὶ σ. 102, καὶ ἰδίου, σ. 431. —
Εἰμῆ · = ἀρῆ · σ. 135. — Εἰσο β'· ἴσο · —
Εἰσοδ · ὑπερ· σ. 93, 104. —
Εἰσπράξις · — οὐκ · σ. 412. —

2) ἐνυμνόν 24. νόθε ἦναι δεσφύος; σ. 362.

ἐνυμνός. νύ ἐνυμνός τοῖς ἐνυμνέταις τῷ σ. 382 ἐνυμνός.
ἐν τῷ τῷ β. μαρτυρεῖται ὅτι τῷ ἑδόναι καὶ τῷ ἐνυμνέταις ὁ ἐνυμνός
ἦν τοῖς ἀφ' ὧν σ. 405. —

ἐνυμνός οἱ ἀρχαῖοι ἀνέκδοτοι ὅτι τὰ κατὰ τὴν βούλησιν
τοῦ θεοῦ σ. 21. —

ἐνυμνός ἡ ἀπορία. νόθε ἐνυμνός ἐν τῷ σ. 38-39. 2'
διαφύ. οἱ γράφοι. ἐν ἀρχαίᾳ ἐν τῷ σ. 39-52. —

* ἐνυμνός. 264, 271. —

ἐνυμνός. (ἐν τῷ ἐνυμνέταις) ἐν τῷ ἐνυμνέταις. τὸ ἐνυμνός ἐν τῷ ἐνυμνέταις
τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἐνυμνέταις σ. 104. —

ἐνυμνός. ἐνυμνός, οὐκ ἐνυμνός σ. 106.

ἐνυμνός (ἐν τῷ ἐνυμνέταις) ἐν τῷ ἐνυμνέταις σ. 93. 67. 68. 309. —

ἐνυμνός (ἐν τῷ ἐνυμνέταις) ἐν τῷ ἐνυμνέταις σ. 93. 318. ἐν τῷ ἐνυμνέταις. —

ἐνυμνός, — οὐκ ἐν τῷ ἐνυμνέταις; σ. 412

ἐνυμνός (ἐν τῷ ἐνυμνέταις) ἐν τῷ ἐνυμνέταις; σ. 339.

* ἐνυμνός σ. 124. — ἐνυμνός ἐν τῷ ἐνυμνέταις. 343. —

ἐνυμνός. ἐν τῷ ἐνυμνέταις καὶ ἐν τῷ ἐνυμνέταις τὰ ἐνυμνέταις.

σ. 91. ἐν τῷ ἐνυμνέταις ἐν τῷ ἐνυμνέταις; σ. 91. — οἱ ἐνυμνέταις ἐν τῷ

ἐν τῷ ἐνυμνέταις. ἐν τῷ ἐνυμνέταις. ἐν τῷ ἐνυμνέταις ἐν τῷ ἐνυμνέταις. 92.

ἐν τῷ ἐνυμνέταις. ἐν τῷ ἐνυμνέταις καὶ ἐν τῷ ἐνυμνέταις. ἐν τῷ ἐνυμνέταις. 96.

92. ἐν τῷ ἐνυμνέταις καὶ ἐν τῷ ἐνυμνέταις. ἐν τῷ ἐνυμνέταις. 97. 92.

ἐν τῷ ἐνυμνέταις. ἐν τῷ ἐνυμνέταις καὶ ἐν τῷ ἐνυμνέταις. 99. 92.

92. ἐν τῷ ἐνυμνέταις ἐν τῷ ἐνυμνέταις. ἐν τῷ ἐνυμνέταις. 100. —

ἐνυμνός. ἐν τῷ ἐνυμνέταις. ἐν τῷ ἐνυμνέταις; σ. 91. —

* ἐνυμνός. σ. 483, 521, 522. —

* ἐνυμνός. ἐν τῷ ἐνυμνέταις ἐν τῷ ἐνυμνέταις; σ. 13.

ἐν τῷ ἐνυμνέταις. σ. 92. — ἐνυμνός σ. 11.

ἐνυμνός. ἐν τῷ ἐνυμνέταις = ἐν τῷ ἐνυμνέταις. ἐν τῷ ἐνυμνέταις σ. 460. —

Z.

Zapad. ἐν τῷ ἐνυμνέταις. Ζαπάδ ἐν τῷ ἐνυμνέταις. 98. —

* Zapad; ἐν τῷ ἐνυμνέταις τὸ ἐνυμνέταις τῷ σ. 161, 162. —

Zapad σ. 471.

* Zapad σ. 524. —

- [illegible]

Θάνος .σ. 416. — Θαραυυπίς σ. 466. ἢ ἀμφιγύωγ. —

Багря. 1. М' всеподобна в'бл; с. 505, 506.

Orion - a. o' a'dyq. loz Halpob diati' Wopra'oda diina', 163

Opis. - with postscript, in 12° vol. (2° part); 45

Ουκατογραφία. - μετ' επιμ. κα' γράμ. ; σ. 126-142. -

* Θρόνους. 265, 271. - * Θρόνον ἱερόδοτος. μινωϊσμοζ. 13-

* Πρόσφατοι. 265, 271, 344. - * Πυθαγόρι. σ. 478, 479.

Θαός. εν ὕψος ἐν ἀνδρῶν; 365. ἡ ἀνὰ τὴν 917

Θεοίον (αὐτὸς ἀρχ. θεοίον) = χρυσάφι καὶ ἀργύριον; 340-34

ἡγῆς (ῥ) = ἡσαναῖ. σ. 425. - *Θρασύμαχος. 264, 266. -

I.

* Ἰαγρίκος Βαρυένιος. Ἡμετέρας; σ. 9

7161a. Wpky 3, in 7161a xwpq. o. 97. - 71601. Wpqp. 93. Wap

Γραφὶς τῆς Τύχης. σ. 194. *Πομπή τῆς Αὐτοκρατορίας. 276.

[illegible]

Πύραυ. μέσ. σ. 85. - Πάπ. 474. σ. 101. -
Πίδος. (κὶ Πόδραν δέωδος) 434. ἐν αὐτοῖς σγ. -
 * Πόρτος. ἡ συνήθεια; 10. - * Πούσε Παλίου. β' γρ. σ. 1
 * Πουσανός ἔχθρ' ἐν ἀντίφ. διήγησις "κούση δ' οὐα" σ. 9
 ἐργασίης τοῦ μισο. ἀξίον συζητη. σ. 26. - ὅταν λ. 445.
 * Πυσία. 287. - Πύμ, Πύραυ. διαφέρουν. σ. 87. -

M.

[illegible]

N.

[illegible]

III

* Ενοπι. διότι τὸν γὰρ Ενοπιῶν, Μυδοιστῶν
 ὀφθαλμοῦ σ. 11. — Ενοπι. παρὰ τὴν Κορυθαῖον
 σ. 246. —

O.

- ὀρίζου - ὠτρ. ἔγγ. ὑποδίδω. σ. 96. - ὄζον διαρ. ὁ Παρ. 131.
 Οἰνοδορὸν β. οἰνοδορῶμαι. διαρ. ἔγγ. σ. 88.
 Οἴνοι - ὠτρ. κατὰ τὰς ἀρχ. ὀδορ. διαρ. ὁ δὲ ὄζον, 99.
 Ὄρις. ὀριον δὲ ὄζον. ὀρις. 97. Ὄρις, ὀριδος σ. 98.
 * Ὄριος. μοιχίαν, ἀδινίαν, ἀίμαλοχούσαν αὐτοδίδω β. τὰς δὲ
 σ. 119-124. 310. ἔχρησται. ματαρονισμός! 151-3.
 Ὀμοίως. ἐν τοῦ ὀμοί. 96. - ὀμοῦ. ὠτρ. ὠτὶ τοῦ ὀμοί. 96.
 Ὀρθός καὶ ὀρθοτάς διαρ. ὠτρ. μέσο. σ. 86.
 Ὀρεν. ὠτρ. (ὁ οὗ τοῦ καλόνου) ἡ ὠτρ; 103. ἔδο. 847867.
 Ὄρει ὀφθαλμοῖσι. ὁ ἦν αἰσθητικός; 109 ὠτρ. ὄζον. -
 Ὄριζομαι. ἴνα καὶ - ἴναι. μέσο. ὠτὶ αὐτῶν, 868503.
 * Ὄριδος. σ. 484. - Ὄριδος ἡ ὠτρ; ὠτρ. ὁ ὀριδος
 ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν σ. 446. - Ὄρις. σ. 105. (ὠτὶ ὄζον) 105.
 Ὄν. ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν. 96. —
 Ὄνι. ὠτρ. αὐτῶν ὠτὶ αὐτῶν. 132. - Ὄνι (ὠτὶ αὐτῶν) - αὐτῶν. 471.
 Ὄνι. (ὠτὶ αὐτῶν ὠτὶ αὐτῶν) ὠτὶ αὐτῶν. σ. 132. -
 Ὄνι. (ὠτὶ αὐτῶν) σ. 106. —

Π.

- Παιδία. ἡ ὠτρ. 63, 154, 159, 160, 170, 314, 315. οἱ ἔχοντες
 ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν ἀπαρτίαν (!) δὲ τὰς δὲ ὠτρ. 363. αὐτῶν ὠτρ.
 ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν ὠτρ. τὰς δὲ ὠτρ. 364. - 386. ὠτρ.
 ὠτρ. humanitas = ἀνθρωπότης αὐτῶν τὰς δὲ ὠτρ. 394-428,
 458, 478, 479, 480, 482, 483, 495, 516, 278. - 504
 Παιδαγωγία. ὠτρ. καὶ αὐτῶν οἱ ὠτρ. 351, 398-404. -
 * Παιδαγωγία. ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν σ. 393. -
 Παις. ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν. σ. 100. -
 Παις. ἡ δὲ ὠτρ. τὰς δὲ ὠτρ. 131. —
 Παιδαγωγία. ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν. ὠτὶ αὐτῶν δὲ ὠτρ. 96.
 Παιδαγωγία. σ. 499. - Παιδαγωγία. ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν. 114.
 Παιδαγωγία. ἡ ὠτρ. αὐτῶν ὠτὶ αὐτῶν ὠτρ. αὐτῶν ὠτρ.
 ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν. 343, 344. ὠτὶ αὐτῶν ὠτρ.
 ὠτρ. αὐτῶν, αὐτῶν, αὐτῶν, αὐτῶν, ὠτρ. αὐτῶν ὠτρ.
 ὠτρ. αὐτῶν, αὐτῶν αὐτῶν, αὐτῶν αὐτῶν, αὐτῶν αὐτῶν,
 ὠτρ. αὐτῶν, αὐτῶν αὐτῶν, αὐτῶν αὐτῶν, αὐτῶν αὐτῶν,
 ὠτρ. αὐτῶν, αὐτῶν αὐτῶν, αὐτῶν αὐτῶν, αὐτῶν αὐτῶν.
 Παιδαγωγία. ὠτρ. ὠτὶ αὐτῶν καὶ ὠτρ. αὐτῶν. 490 ὠτρ.

Παύλος, Ευφρόδωτος, Κλέων συνώνυμοι. 418. — Παύλος, 439.

Παύλος, υπόδοξοι· λαμβάνει. σ. 90. — Παύλος, Παύλος, 90.

Παύλος, 449. σ. 90. — Παύλος, σ. 439. —

* Παύλος· Ευφρόδωτος, 146, 147, 148. 310, 477, 478, 480.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 108. σ. 90.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 97.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 401.

* Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

* Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

(u) Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

* Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

* Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 96.

P.

Παύλος, — Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Παύλος· Ευφρόδωτος· Παύλος· Παύλος· σ. 432-435.

Σφρ, Σφρ = ὑμνός, ὑμνός σ. 124.

Σχῆμα. ἡ διαμέτρ. τοπογραφία σ. 123. —

* Συναρτάριον σ. 169, 170, 171, 254, 266, 267, 273, 274, 275, 276, 278, 279, 365, 400, 495, 518, 522. —

T

Ταξιὰ = ὑπεριον (ἡ δὲ γεν. ἔχου) σ. 437. —

Τάος ῥηματικῇ. καὶ τὸ ὀνόμαζ. δέσμιον. ὑπερ. γὰρ τὸ ἄ-
βιον γινώσκον. ἀνευρεῖται, ἀλλὰ καὶ γὰρ ἡ γὰρ ἀνευρεῖται. δι-
τὴν ἀποστολὴν. τὰς ἀπορ. βάλειν. τὸ ὀνόμαζ. (ἀνευρεῖται. ἡ
ἐξέλιξιν. ὅτ' ἀνευρεῖται. ἡ ἀνευρεῖται). οἱ ἄλλοι. μετὰ
τὴν χρεὼν. τὸ ὀνόμαζ. γὰρ τὸ ἄρ. γένε. ἀνευρεῖται. τὸ
ἄρ. τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν. ἀνευρεῖται. γὰρ τὸ ὀνόμαζ. ἡ
τὴν ἄρ. τὸ ὀνόμαζ. καὶ καὶ τὸ ἄρ. τὸ ὀνόμαζ. γὰρ τὸ ὀνόμαζ.
τὸ ὀνόμαζ. δέσμιον. ὑπερ. ἀνευρεῖται. γὰρ τὸ ὀνόμαζ. σ. 94-6. —
Τελράδεια. διὰ τὴν ἐποχὴν (καὶ τὴν) σ. 501.

* Τιρόδκος σ. 276. — Τουλίς (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 92.

Τούρμα (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. — Τουρμαγία. ὅτι δέσμιον. 356

T

* Υάλλος. καὶ ὀνόμαζ. τὴν μετὰ τὴν σ. 2-3. —

Υποκαρπίσιον καὶ τὸ ὀνόμαζ. σ. 469. — Υφο (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 194.

Φ

Φῶ. καὶ τὸ ὀνόμαζ. σ. 106. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 91.

Φῶ. ἡ σ. 131, 413. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. —

Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. —

Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. —

Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. —

Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. —

Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. —

Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. —

Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. —

Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. —

Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. — Φῶ (τὸ ὀνόμαζ. ἔχου) σ. 106. —

τοῦ ναυοῦ σ. 326. Τί' καρῆ· α' φησὶν οὖν καὶ φησὶν.
ἐν τῷ ἰδίῳ τῷ αὐτῷ καὶ αὐτῷ· σ. 349. Ποῖον
ἐστὶν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτοῦ; 491. —

Φιλόσοφος· διανοήσας διακρίνει· ἀνὸς τῷ τοῖς σ. 392.
τοῖς αὐτοῖς ἐν τῷ φησὶν; 393, 394, 395. —

Φοβούμενος· τινα· μὴδεν καὶ ἀντιπρῶτον, σ. 81. —

Φοῦλα (φῶν) ἐν τῷ φῶν· 144. —

Φοῦλα ἐν τῷ φῶν· 145. —

Φράζω καὶ φράζομαι διακρίνει· 493, 494. —

Φησὶν (φῶν) ἀντιπρῶτον· 145. —

X.

Χαίρειν· ἀπὸ τοῦ καὶ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ καὶ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ
δυνάμει καὶ τῷ χεῖν· σ. 172. —

Χαίρων· α'. φησὶν οὖν ἐν τῷ χαίρων· σ. 370, 371.

Χαίρει· ἐν τῷ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ
καὶ χαίρειν, χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· σ. 99. —

Χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ
χαίρειν; σ. 44. —

Χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ
χαίρειν· σ. 83. —

* Χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ
χαίρειν· σ. 12. —

Χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ
χαίρειν· σ. 101. — Χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ
χαίρειν· σ. 102. —

Χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ χαίρειν· ἀπὸ τοῦ
χαίρειν· σ. 102. —

Ω.

Ω· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ
κρατῶ· σ. 92. —

Ω· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ
κρατῶ· σ. 449. —

Ω· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ
κρατῶ· σ. 452. —

Ω· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ
κρατῶ· σ. 149. —

Ω· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ κρατῶ· ἀπὸ τοῦ
κρατῶ· σ. 149. —

LIBRARY
OF THE
STATE